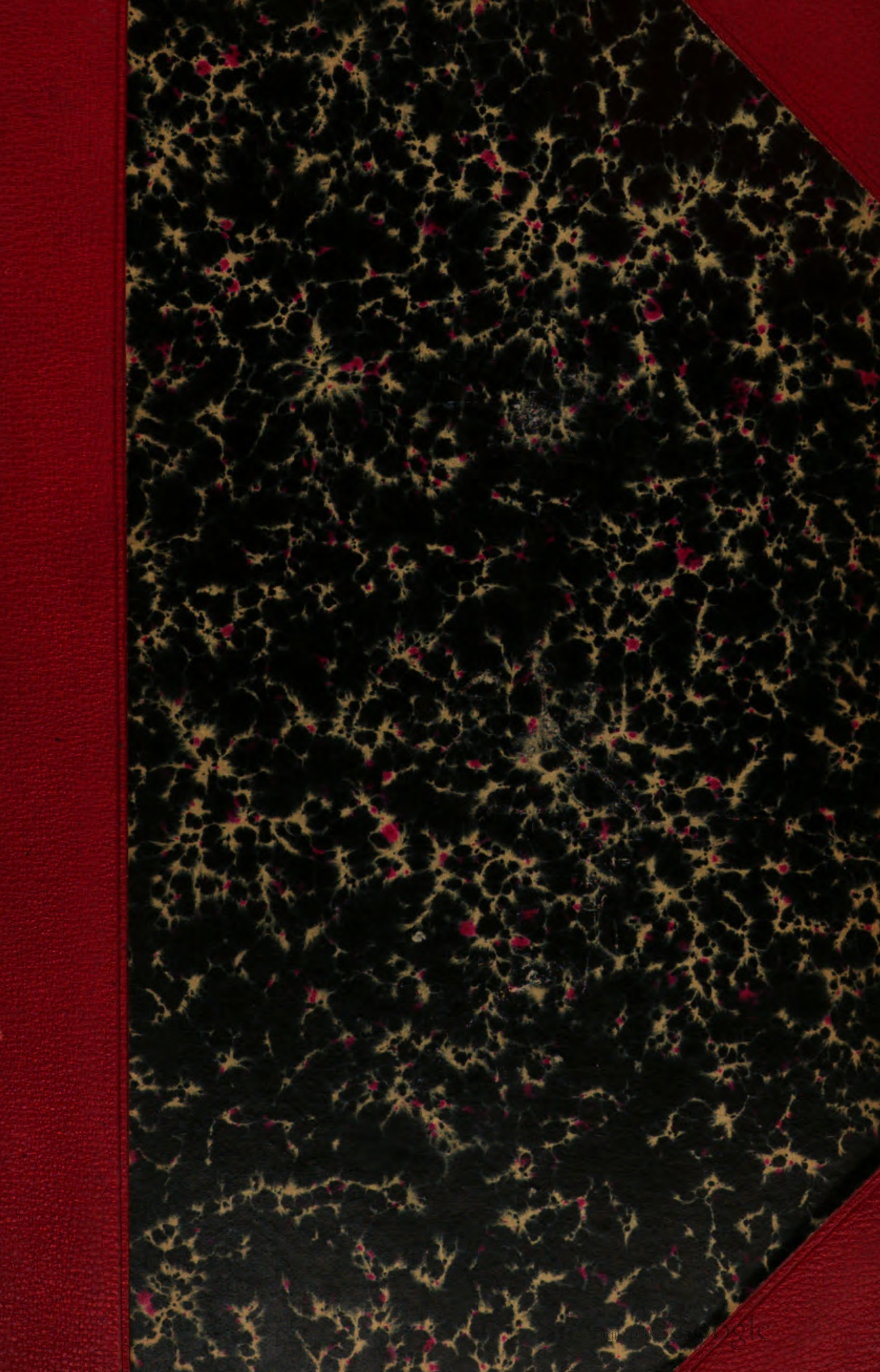

SIGILLVM ACADEMIAE HARVARDIANAE IN NOV ANG
ET
VE
RI
TAS
CHRISTO
ECCLESIAE

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA.

MAGYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

MÁSODIK OSZTÁLY: IRÓK.

31

HARMINCZEGYEDIK KÖTET.

MAGYAR TÖRTÉNELMI ÉVKÖNYVEK ÉS NAPLÓK

A XVI—XVII. SZÁZADOKBÓL.

BUDAPEST, 1881.

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGÁNAK KIADÁSAI.

Kaphatók saját könyvkiadó-hivatalában (Akadém. épületben) és minden könyvárusnál.

ANJOUKORI OKMÁNYTÁR, Szerkesztette Nagy Imre. I. kötet (1301—1321.) Ára 3 frt 60 kr. II. köt. (1322—1332). Ára 3 frt 60 kr.

A SZŐRÉNYI BÁNSÁG és Szőrény vármegye története. Irta Pesty Frigyes. Három kötetben. 1878. I. 482. lap. II. 579. lap. III. 426. lap. Ára 7 frt.

AZ ELTÜNT VÁRMEGYÉK. Irta Pesty Frigyes. 2 kötetben. Ára 5 frt.

OCSKAY LÁSZLÓ. II. Rákóczi F. fejedelem dandárnoka és a felső-magyarországi hadjáratok 1703—1710. Irta Thaly Kálmán. 1880. Ára 3 frt 60 kr.

A KÖZOKTATÁS TÖRTÉNETE Magyarországon a XVIII. században. Irta Molnár Aladár. 1881. 2 kötetben. Ára 6 frt.

ARCHIVUM RÁKÓCZIANUM. II. Rákóczi Ferencz levéltára, bel- és külföldi irattárakból bővítve. I. Oszt. Had- és belügy, szerkeszti *Thaly Kálmán*. I. köt. Rákóczi Ferencz fejedelem Leveleskönyvei, levéltárának egykorú lajstromaival 1703—6. XXVIII és 688 l. — II. 1707—9. XXVIII és 656 l. — III. 1710—12. X és 747 l. Pest 1873—4. Mindenik kötet ára 2 frt. — IV—VII. kötet. Gróf Bercsényi Miklós levelei Rákóczi fejedelemhez I—IV. köt. 1704—1712. Közli Thaly K. Ára 12 frt.

— — II. Oszt. Diplomatia I. II. és III. köt. Angol diplomatiai iratok, angol levéltárakból közli *Simonyi Ernő*. Pest 1871—77. 639, 672, 496 l. Egy-egy kötet ára 2 frt.

II. Rákóczi Ferencz Önéletrajza és »Egy keresztény fejedelem áhításai« czímű munkája. Budapest, 1876. VIII. 589. l. Ára 3 frt.

TÖRÖK-MAGYARKORI TÖRTÉNELMI EMLÉKEK. Első osztály: I. II. köt. Okmánytár a hódoltság történetéhez Magyarországon. Szilády Áron és Szilágyi Sándortól. I. II. köt. 1863. XXX és 458 és 480 l. 4 frt.

— — — III.—IX. köt. 1868—73. Török-magyar-kori Állam-Okmánytár szerk. és jegyzetekkel ellátták, Szilády Áron és Szilágyi Sándor. I.—VII. k. 1868—73. mindenik kötet 2 frt.
A kilencz kötet együtt megrendelve 15 frt.

MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁR. A történelmi kútfők ismeretének előmozditására. Szerkeszti *Toldy Ferencz* I—XXV. kötet. 1856—1878. 8-rét. Ára a 25 kötetnek együttvéve 22 frt. Egyenkint egy-egy kötet ára 80 kr., kivévén a XX., XXI. és XXV. kötegy-egynek ára 1 frt 80 kr., a XXII—XXIV. köt. egy-egynek ára 1 frt 60 kr.

MAGYAR LEVELES TÁR. I. köt.: Négyszáz magyar levél 1504—1560. Szalay Ágostontól. XX. és 432 l. kilencz köriratu hasonmásos táblával 1 frt 20 kr.

— Második kötet. Magyar hölgyek levelei. 499 darab 1515—1709. Közli Deák Farkas. XVI és 464 l. Ára 2 frt.

FEJÉR GYÖRGY MAGYARORSZÁGI OKMÁNYTÁRÁNAK betürendü tárgymutatója Czinár Mórtól. XVI és 549 l. 2 frt.

ÉVMUTATÓ Fejér György Okmánytárához. Knauz Nándor által. 44 l. 20 kr.

HUNYADIAK KORA MAGYARORSZÁGON Gr. Teleki Józseftől. I.—V., VI: 1 és X.—XII. köt. Mindenik kötet ára 3 frt 50. kr. — (VI. köt. 2. része sajtó alatt.)

PAULER GYULA. Wesselényi Ferencz nádor és társai összeesküvése 1664—1671. Két kötetben. 1876. Kis 8-rét. I. Köt. X és 412 lap, — II. köt. 450 lap. Ára 5 frt 60 kr.

MAGYARORSZÁG HELYRAJZI TÖRTÉNETE. Főtekintettel az egyházi intézetekre vagyis a nevezetesebb városok, helységek, s azokban létezett egyházi intézetek, püspök-megyék szerint rendezve. Rupp Jakabtól. 3 kötetbenÁra 3 ft 30 kr.

BUDA-PEST és környékének helyrajzi története, Pest 1868. 306 l. 50 kr.

ACTES ET DOCUMENTS pour servir à l'histoire de l'alliance de George Rákóczi, Prince de Transylvanie, avec les Français et les Suédois dans la guerre de Trente ans publiés par A. Szilágyi. 1874. In 8. VI. 491 pag. 3 frt 60 kr.

BETHLEN GÁBOR fejedelem kiadatlan levelei. Kiadta Szilágyi Sándor. XIV és 496 l. Ára 2 frt 40 kr.

MONUMENTA

HUNGARIAE HISTORICA.

SCRIPTORES.

XXXI.

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA.

MAGYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

MÁSODIK OSZTÁLY.

IRÓK.

HARMINCZEGYEDIK KÖTET.

BUDAPEST. 1881

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

MAGYAR TÖRTÉNELMI ÉVKÖNYVEK ÉS NAPLÓK

A XVI–XVIII. SZÁZADOKBÓL.

Köt. I

GYULAFY LESTÁR FÖLJEGYZÉSEI.

KÖZLI

SZABÓ KÁROLY

A M. TUD. AKAD. R. T.

MARTONFALVAI IMRE DEÁK EMLÉKIRATA.

A PÁLÓCZI HORVÁT CSALÁD NAPLÓJA.

KÖZLI

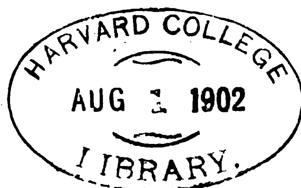
SZOPORI NAGY IMRE

A M. TUD. AKAD. L. T.

BUDAPEST, 1881.

A M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

Budapest, 1882. Az Athenaeum r.-társ. könyvnyomdája.

GYULAFI LESTÁR FÖLJEGYZÉSEI.

1565—1605.

EREDETI ÉS EGYKORÚ PÉLDÁNYOKBÓL KIADTA

ÉS BEVEZETÉSSEL ELLÁTTA

SZABÓ KÁROLY

A M. TUD. AKAD. R. T.

Budapest, 1881. Az Athenaeum r. társ. könyvnyomdája.

GYULAFI LESTÁR ÉLETE ÉS MUNKÁI.

BEVEZETÉSŰL.

Gyulafi Lestár a dunántúli ősrégi Rátóthi Gyulafi családból származott, melynek első törzse a XIII. század második feléből ismeretes. Atyja János, anyja Devecseri Csóron Dorottya volt, ki 1522-ben született, 1533-ban 11 éves korában ment férjhez s 1590-ben halt el. Születése 1557. szept. 20-án Eustachius napján történt, s épen ezért kapta a keresztségben az Eustachius vagy magyarosan Lestár nevet. Atyját már kisded korában 1559-ben elvesztvén, anyja gondviselése alatt növekedett, ki 1560 elején, midőn a törökök Hegyesd várát Zalában elfoglalták, az ennek közelében eső Csobáncz várából két éves és öt hónapos fiával, Lestárral, előbb Szigligetre, majd Kémendre s utóbb Körmendre költözött. 1573-ban a 16 éves ifjú a bécsi császári iskola növendéke volt s itt vetette meg tudományos képzettsége alapját.[1])

Ez évben febr. 7-én történt, hogy testvérbátyja Mihály, a pápai vár lovasságának kapitánya, Zalában Szent-György vára alatt, hova anyja látogatására ment, a száguldozó törökök ellen harczolván, súlyos sebekkel borítva, anyja szemeláttára török fogságba esett, s más nap Szigetvár hidján sebeiben elhalt. A hős ifjú helyére a Gyulafi családdal rokonságban állott Báthori Miklós országbiró a testvérénél, néhai Báthori And-

[1]) Ez adatokat Szamosközy István jegyzette föl, kétségtelenűl maga Gyulafi Lestár közlése után. Lásd *Szamosközy tört. munkái. IV. köt. 63. lap.*

rásnál növekedett Gyulafi Andrást, Mihály és Lestár testvérét ajánlotta, [1]) ki azonban ez állást el nem nyerhetvén, Szathmárvármegyében maradt s a Gyulafi család Szathmár vármegyei ágának törzse lett.

Gyulafi Lestár már ifju korában Erdélybe került s egész életét itt, Báthori Zsigmond utolsó lemondásáig folyvást a fejedelmi udvar szolgálatában, töltötte. Kétségtelenűl nagybátyja, a hires hős Gyulafi László, vonzotta őt Erdélybe, ki 1568-ban sógorával Forgács Ferencz váradi püspökkel együtt Miksa királytól János Zsigmondhoz pártolt, ettől 1569-ben nyerte adományban a szilágy-csehi várat a hozzá tartozó terjedelmes uradalommal, s így Erdély főurai közt szerepelt. Jelen volt ennek, kit »az én patronusom«-nak nevez, 1579. május 13-án Udvarhelyt a Szilágyságon történt halálakor. [2])

A Báthori családdal rokonságban s a fejedelmi udvarnál nagy tekintélyben álló Gyulafi László pártfogása juttathatta az ifju Gyulafi Lestárt Báthori Kristóf fejedelem udvarába, kinek halálakor 1581-ben a 24 éves ifjut mint fejedelmi titkárt találjuk. [3])

Mint fejedelmi titkár szolgált Báthori Zsigmond alatt is, ennek 1602-ben történt végleges leköszönéséig. Mult századi több tekintélyes tudósunk őt tanácsúrnak állítja ugyan: de ez állításnak legkisebb alapja sincs. [4])

Külföldön, mint a fejedelem megbizottja, legelőször 1582-ben járt, midőn Vesselényi Ferencznek Krakkóban a királyi palotában harmad napig királyi fénynyel tartott lako-

---

[1]) *Gyulafi följegyzése 1573-ra* és *Függelék I. sz.*

[2]) *Ugyanő 1579--re.*

[3]) Báthori Kristóf síriratát 1581-ben mint fejedelmi titkár irta. *Függelék II. sz.*

[4]) *Bod Péter, Magyar Athénás 95. l.* tévedve írja őt tanácsúrnak, ki mind a keresztyén királyokhoz, mind a török portára sokszor volt követségben. Ugyanezt állítja *Benkő József, Wolfgangi de Bethlen Hist. Tom. V. Praefatio 8. l.,* valamint általában csak különféle külföldi követségekről szólva, Haner is, *Siebenb. Quartalschrift V. köt. 14. l.* — A fönmaradt hiteles adatok szerint Gyulafi Lestár soha tanácsúr nem volt, s külföldi követségben igen gyakran járt ugyan, de mindig csak Lengyelországban.

dalmán Báthori Zsigmond képét viselte s a fejedelem és főurak fényes ajándékait üdvözlő beszédével bemutatta. [1])

Mint udvari titkár tagja volt azon követségnek, melyet Báthori Zsigmond fejedelem 1587-ben a varsói királyválasztó lengyel országgyűlésre Kovacsóczy Farkas cancellarius vezérlete alatt küldött. [2])

Első követségét Lengyelországba Zamojski János lengyelországi cancellariushoz, a Lengyelországot és Erdélyt egyaránt fenyegető török ellen követendő magatartás ügyében, 1590-ben végezte. Július 5-én indúlt Gyula-Fejérvárról s a fáradalmas útat Lembergig és vissza hét hét alatt tette meg. Visszajövet a forró nyári útban nehéz betegségbe esett, melyet az anyja haláláról vett hír még súlyosbított.

Második követsége volt Krakkóba III. Zsigmond lengyel királyhoz, 1591. tavaszán, hogy a megürült krakkai püspökséget a király Báthori Zsigmond fejedelem unokatestvérének, Endre bibornoknak adományozza. Ez alkalommal ismételve sürgette a 30,000 forint megfizetését is, melyet Báthori Zsigmond a lengyel király Báthori István végrendelete értelmében Lengyelországtól követelt. [3])

1591. őszén harmadszor járt Lengyelországban Zamojski Jánosnál, ennek 1590-ben elhalt neje Báthori Griseldis, a fejedelem testvére, visszakövetelt hozománya ügyében.

Negyedik útja volt Zamojskitól a lengyel királyhoz igen kemény téli időben, a 30,000 forintért. Több hónapig fáradozott ez ügyben a királynál, részint Visliczán, hova a király a

---

[1]) *Gyulafi L. följegyzése 1582-re,* és *Szamosközi Tört. Munkái IV. köt. 63. l.*

[2]) Ez országos követség tagjai voltak: Kovacsóczy Farkas cancellarius, Kornis Gáspár huszti kapitány, Szentpáli János, Gyulafi Lestár udvari titkár, Bogáthi Menyhért, Giczi Péter, Kratzer Lukács enyedi polgár és Jacobinus Bernát kolozsvári orvos. *Gyulafi L. följegyz. 1587-re.*

[3]) *Szamosközi IV. köt. 64. l.* szerint 1583-ban küldték Gyulafi Lestárt Lengyelországba a János Zsigmond által Erdélynek hagyott, de Báthori István által Lengyelországba kivitt unicornis szarváért, vagy annak a lengyelek által megfizetni igért 30,000 forint becsáráért, mely azonban örökre odaveszett. Itt az évszámban a hiba kétségtelen; mert Báthori Zsigmond e követeléssel csak Báthori István lengyel király halála (1586) után léphetett fel.

dühöngő pestis elől vonult, részint Krakkóban, hol jelen volt a lengyel királynak 1592. május 31-én Anna osztrák herczegasszonynyal tartott lakodalmán.

Ötödik útja a lengyel országgyűlésre Varsóba, a fönnebbi követelés ügyében 1592. őszén történt. A zajos országgyűlés azonban föloszlott a nélkűl, hogy ez ügyben határozatot hozott volna. Már e követség alkalmával nyerte fejedelmétől azt a titkos megbizást, hogy szerezzen neki pártot, mely a Svéciába távozni készülő III. Zsigmond helyébe, kiről azt hiresztelték, hogy Lengyelországba nem akar többé visszatérni, őt a lengyel trónra emelje. [1]) E törekvésnek Bucella lengyel királyi orvos s Báthori Endre közreműködése következtében mutatkozott is némi sikere; Gyulafi följegyzése szerint »Prussiában 6000 ember urunk mellett fölült volna, ha kin itt állott volna. De király hazajövetele mind elbontá.... 1594. in Octobri.«

Hatodik utja volt Lengyelországba 1593-ban, hogy szinleg a 30,000 forintot sürgesse, valósággal pedig az említett terv kivitelére működjék.

1594-ben Báthori Zsigmond már megtette a titkos lépéseket, hogy Rudolf császárral s a keresztyén hatalmakkal szövetkezve a török fenségég ellen küzdjön s az erdélyi rendeket is törekedett e nézetére hajlítani. A politikai küzdelem, mely e kérdésben a fejedelem és hívei s a török frigyhez ragaszkodó nemzeti párt közt hónapokig folyt, 1594. aug. végén e párt fejeinek, Báthori Boldizsárnak, a Kendieknek, Kovacsóczi Farkas cancellárnak s többeknek kivégeztetésével tragicus véget ért, s Báthori Zsigmond most már nyiltan működhetett a keresztyénekkel való szövetkezés ügyében a török ellen. A lengyel királyság elnyerésének tervével e szerint felhagyva, 1594. október elején Gyulafi Lestárt oly végből küldötte Lengyelországba, hogy a királynál a 30,000 forint adósságot, Zamojski cancellárnál a Báthori Griseldis hozományát sür-

---

[1]) *Szamosközi IV. köt. 65. l.* helyesen teszi e titkos megbizatás idejét 1592. októberre, mint kitetszik a fejedelem 1592. szept. 1-én kelt leveleiből. *Függelék XXVI. és XXVII.* sz. — Gyulafi e titkos működését *Bethlen Farkas Hist. de rebus Trans. III. köt. 166. l.* 1593-ra említi, mikor III. Zsigmond már valósággal eltávozott Lengyelországból.

gesse, s a mi fontosabb volt, Lengyelországot a török ellen való szövetkezésre és segélyadásra igyekezzék birni. Gyulafi működése kivánt siker nélkül maradván, 1595 elején utána küldte a fejedelem Sennyey Pongrácz tanácsurat, ki Gyulafival együtt ez ügyben a krakkai országgyűlésen hijában fáradozott s a követek 1595 tavaszán siker nélkül kénytelenek voltak visszatérni.

1596. júl. 5-én — Szamosközi szerint ekkor tizenegyedikszer — ismét Lengyelországba küldötte Báthori Zsigmond Gyulafit, részint folyvást függőben maradt követelései sürgetésére, részint a lengyelekkel való szövetkezés ügyében; azonban ama túlzott föltételek miatt, melyektől tették függővé a lengyelek a keresztyén hatalmak szövetségében való részvételöket, fáradozása most is sikertelen maradt. [1])

Hogy Gyulafi, ki csaknem folytonosan a lengyelországi diplomatiai működésre volt alkalmazva, folyvást udvari titkári rangban állott, bizonyítja egy 1597. decz. 13-án kelt följegyzés, mely szerint titkári s egyszersmind konyhamesteri évi fizetése, téli és nyári tisztességes ruházaton s harmad magával való asztaltartáson kivűl, 350 forintot tett. [2])

E fizetése azonban 1598-ban, midőn Báthori Zsigmond lemondván Oppelnbe távozott, hátralékban maradt, ugy, hogy a félévi hátralék kifizetését ez évben a helytartótól, Mária Christiernától két izben is kénytelen volt sürgetni. [3])

Hogy Gyulafi Lestár Báthori Endre fejedelem idejében is megtartotta titkári állását s birta e fejedelem bizodalmát, kitetszik abból, hogy Zamojski János 1599. szept. 23-án kelt levelében foglalt tanácsára a fejedelem a lengyel országgyűlésre követeiűl Sennyei Pongráczot és őt küldötte. [4]) Ez volt Gyulafi utolsó külföldi követsége.

Midőn Báthori Zsigmond 1601-ben trónját harmadszor is visszafoglalta, régi híve szolgálatát ismét igénybe vette. Ez

---

[1]) Gyulafi Lestár eme lengyelországi nyolcz rendbeli követségének ideje részint saját följegyzéseiből, részint a Függelékben közlött oklevelekből állapítható meg.

[2]) *Függelék XLIII. sz.*

[3]) *Függelék XLVI, XLVII. sz.*

[4]) *Szamosközi tört. munkái II. k. 281. l.*

év april 30-án Kolozsvárról Gyulafi Lestárt küldte Szathmárra Bástával alkudozni, hogy Erdélyt Rudolf császár megegyezésével, mint annak híve megtarthassa. [1]) A két izbeli küldetés sikeretlen maradt s Básta a goroszlói csatában aug. 3-kán a fejedelmi hadakat szétverte.

Miután Báthori Zsigmond 1602-ben Erdélyről végkép leköszönvén Csehországba vonult, Gyulafi Lestár helyzete, — ki annak idejében fejedelme kegyét saját érdekében fölhasználni éppen nem törekedett, [2]) — Básta rémuralma alatt, hivatalos állása s fizetése megszüntével, mind súlyosabbá vált. A nyugalomba vonult Báthori Zsigmondhoz intézett folyamodásában az addig szükséghez nem szokott Gyulafi keserüen panaszolja elvettetett állapotját, erszénye kimerültségét, a régi szolga érdemeinek feledségbe merültét. [3])

1603-ban Székely Mózes bukása után a Borbély György vezetése alatt harczoló hazafiak Básta túlnyomó ereje elől Karansebesre bujdostak ki. A karansebesi bujdosók, kik Temesvárra s Belgrádra menekült s magokat török pártfogás alá vetett bajtársaik kétes sorsában osztozni s a hazából kivándorolni nem kivántak, a hadaival Lippa felé vonuló Básta kiengesztelésére s a visszatérési engedély kieszközlésére a nehéz megbizatásokban gyakran forgott, tapintatos és eszélyes Gyulafi Lestárt küldötték Kapronczai Mártonnal együtt követségbe. Gyulafi Facséton találkozott Bástával s ügyességének sikerült a nehéz feladatot szerencsésen megoldani. [4]) Ez volt a közügyek terén való működésének utolsó ismert mozzanata.

---

[1]) *Függelék XLVIII—L. sz.*

[2]) Föltűnő, hogy a gr. Kemény József e korra nézve rendkivül gazdag gyüjteményében s a közlevéltárakban Gyulafi Lestár részére tett adománylevél csak egyetlen-egy található. Ez Báthori Zsigmond 1591. júl. 1-én kelt adománylevele, melylyel az atyjának, Báthori Kristófnak, s neki tett hű szolgálatokért Gyulafi Lestárnak adományozza az Udvarhely széki malomfalvi részjószágot, mely addig az udvarhelyi várhoz tartozott. *Függelék XIII. sz.*

[3]) *Függelék LI. sz.*

[4]) *Szamosközi Tört. munkái III. k. 324—330. l.,* hol Gyulafinak Bástához intézett beszéde is olvasható, és utána *Wolfg. Bethlen Hist. V. köt. 505—512 l.*

Ezentúl, ugy látszik, a szerencsétlen haza sorsán elborúlt lélekkel, félrevonulva élt. Az élet rá nézve, mint 1604. Kereszturi Györgyhöz a vallonokról írt leveléből látjuk, keservesebb volt a halálnál. [1])

Bocskai támadását s erdélyi fejedelemségét még megérte: de hogy alatta régi hivatalát visszanyerte volna, nyomát nem találjuk. Az 1605-ik évről több jegyzete maradt fönn, a legutolsó május 17—19-re vonatkozik. Halála, melynek idejéről tudomásunk nincs, hihetően nem sokára ezután következett be.

Bod Péter állítása szerint »megirta a maga idejebeli dolgokat, a mely historiával élt s sokszor is hozza elő Bethlen Farkas a maga irásában.« [2]) Csaknem azon szavakkal mondja ezt Benkő József is. [3]) Ugyanezt állítja Haner, ki szerint Gyulafi ezen történelmi műve latinul volt irva; sőt Haner azt is mondja, hogy az általa »Gesta Sigismundi Bathori Principis Transsylvaniae« czímmel említett csonka kéziratot, mely az 1593—1594-dik évi eseményeket Báthori Zsigmond Kővárból visszatértéig igen részletesen s Bethlen Farkasnál több helyt bővebben tárgyalja, hajlandó volna Gyulafi kérdéses munkájának tartani, ha annak idézett helyén Gyulafi Lestár oly magasztaló szavakkal nem volna említve, melyeket ő magáról nem irhatott. [4]) Én, idézett tudósainkkal ellenkezőleg, abban a nézetben vagyok, hogy Gyulafi Lestár a maga korát tárgyaló történelmi művet nem hagyott hátra. Ha ő ily munkán dolgozott volna melynek megirására titkári hivatala s csaknem folytonos lengyel követségi működése mellett kellő ideje s nyugalma alig lehetett, gondolhatjuk-é, hogy történelmi följegyzéseit, a követségei tárgyaira vonatkozó részint eredeti, részint általa másolt iratokat oly készséggel átengedte volna Szamosközi Istvánnak, e kor történetei megirójának, kit Békes Gáspárról irva maga

---

[1]) *Függelék LII. sz.*

[2]) *Bod Péter Magyar Athénás 95. l.*

[3]) Benkő előbeszéde *Bethlen Farkas Históriájához V. k. 9. l.*

[4]) *Siebenb. Quartalschrift VII. Jahrg. 14. 15. l.* — A Seivert által itt ismertetett kézirat Szamosközi István nagyszerű történelmi művének töredéke lehetett, melynek tetemes része s ebben az 1593. és 1594-ik év leirása is elveszett, vagy maig is lappang.

figyelmeztet, hogy »mikor ezt a históriát irja Kegyelmed, bővebben tudakozódjék Békes felől.« S aztán föllehet-é tennünk, hogy Erdély egy egész korszakának tüzetes leirásával foglalkozott volna az a férfiu, ki 1594-ben rokonának a Sáros-Patakon tanuló Gyulafi Mihálynak, ki tőle történelmi könyveket kért, azt a választ adja, hogy »efféle könyvei teljességgel nincsenek s csak hittaniak vannak, melyek olvasásában különösen gyönyörködik«, és öcscsét azzal biztatja, hogy nem sokára Lengyelországba megy, hol könyvek bőven kaphatók, s onnan fog neki valami alkalmas munkát küldeni.[1]) Gyulafi, mint diplomatiai téren működő gyakorlati államférfiu, irt ugyan alkalmilag becses följegyzéseket, megőrizte az általa tárgyalt diplomatiai ügyekre vonatkozó iratokat, s ezeket szives készséggel adta át, hogy használja föl művében, Szamosközinek, kinek megcsonkúlt gyűjteményében maradtak fönn ezek bizonyosan tetemes hiányokkal: de annak, hogy ő koráról emlékiratot vagy tűzetes történelmi művet dolgozott volna, semmi nyoma nem maradt fönn.

Hogy Gyulafi Lestár rendes naplót vezetett, kitetszik Benkő József tudósításából, ki szerint e naplót eddig kevesen látták s még Bethlen Farkas sem használta. Szerinte e napló Gyulafi gazdasági ügyeire s hivatalos működésére vonatkozott, magyar nyelven volt irva, s abban a hazai dolgok kedvelői méltán gyönyörködhetnének.[2]) Hivatkozik e naplóra följegyzéseiben maga a szerző is, midőn Báthori István lengyel király haláláról írva, igy szól: »Obitus eius diem sic ego *in Ephemeride mea* notaueram«, hol azonban az eme naplóból kiirt jegyzetet latin nyelven találjuk. Valóban sajnálhatjuk, hogy Benkő e napló eredetijének hollétéről szót sem tesz; azon, hogy ő e naplót ismerte, s hihetőleg másolatban birta is, tudósítása után nem kételkedhetünk. A Benkő birtokában volt példány, az ő kéziratgyűjteményével együtt, 1849-ben az enyedi főiskolai könyvtár földulatásakor veszett el.

Gyulafi Lestár történelmi följegyzéseiből mindaz, a mi

---

[1]) *Függelék XXXII. sz.*

[2]) Benkő József előbeszéde Bethlen Farkas historiájához *e. h.* V. köt. 9. l.

ránk szállott, a budapesti egyetem könyvtárában a Pray-féle Collectio LVIII. és LIX. kötetében maradt fönn, mely kötetek Szamosközy István gyűjteményének egy részét képezték. Innen tette közzé e jegyzetek nagyobb részét az 1594. évig terjedőleg Kulcsár István, ki azonban a szóhűségre kellően nem ügyelt, olykor rövidített, némely részt kihagyott s a latinúl írt jegyzeteket magyar fordításban adta [1]), ugy, hogy e jegyzeteknek lehetőleg teljes és hű kiadását fölöslegessé épen nem, sőt inkább kivánatossá tette.

A Függelékben általam közlött 53 darab levél közűl 21 az említett Szamosközi-féle gyűjteményből, 1 a kolosmonostori convent levéltárából, 31 darab pedig a gr. Bánfi család bonczidai könyvtárában lévő codexből van véve. E nagybecsű codex, melynek eredetijét eddig kinyomozni nem sikerült, a mult század végén, vagy a jelen elején lehetett másolva, s eredetije, véleményem szerint, valaha a Szamosközi gyűjteményének részét képezte, melybe a Gyulafi által gyűjtött levelek és okiratok beolvadtak. Az e codexből közlött levelek ismerete nélkűl Gyulafi Lestár életpályájára csak annyi világot sem sikerűlhetett volna derítenem, a mennyit az olvasó e rövid bevezetésben talál. Éppen azért kedves kötelességemnek ismerem hálás köszönetemet kifejezni gr. Bánfi Miklós főpohárnokmester ő nagyméltósága iránt, ki e codexet — melyből a Történelmi Tárban XVI. századi tudósaink rendkivűl érdekes leveleit leszek szerencsés közölhetni — több hónapi használatomra átengedni sziveskedett. Hasonlóan köszönetemet kell lerónom egyetemi könyvtárigazgató Szilágyi Sándor barátomnak is, ki az általa gondosan egybeállított Szamosközi-gyűjtemény használásában a legszivesebb készséggel támogatott, s kinek fölszólítása és sürgetése nélkűl e XVI. századi irónk szétszórt s töredékes jegyzetei egybeállítására, melyeket időszaki rendbe sorozva közlök, aligha vállalkoztam volna.

Kolozsvártt, 1880. nov. 2.

Szabó Károly.

---

[1]) Krónika. A mohácsi veszedelemtől a bécsi béküléśig Magyarországban, Erdéiyben, Havasalföldön és Moldovában történt dolgokról. Pest 1805. 8r.

Gyulafi Lestár följegyzései.

(1565.) Nizochkival együtt bocsátotta volt német császárhoz király fia Báthori Istvánt.

Nisochki az király akaratjából megtért, Báthori István nem akart megtérni, hanem felment; kiért annak utána, hogy megjött, annyira neheztelt reá király fia, hogy mikor bement hozzája, farral fordult hozzája. Magad kerested, ugymond, magadnak, a mit találtál.[1])

(1566.) Azután hogy Bátori István megszabadult, király török császárhoz ment, Páncsovánál kelte el az Dunát. Oka oda való menetelének két dolog volt. Első, hogy csazárt hitire emlékeztesse, és igíreti szerint Budát megkérje tüle. Második, hogy amoliálja az suspiciót, kiben volt császárnál, hogy az némettel practicált volna. Mert hogy Bátori Istvánt Maximilián megfogatta, és király fia Tokajt megszállotta, haragjában Maximilián az király fiának minden leveleit, kit Báthori István által küldött volt, az portára küldte az töröknek. Imhol, ugymond, az te hőved János király, mit forgat nálam te ellened. Ezt azután sokképpen kötötte el király fia az töröknél.

Azután hogy az török császártúl az király fia visszajütt Erdélben, látván és eszébe vévén császárnál létében, mely igen állhatatlan légyen az török dolga, az elkezdett békeség felől való tractatust ismét elinditotta az németnél Békes által, ki azt cum maximo totius Reipublicae Christianae bono el is végezte az némettel. In cujus rei signum etiam affinitas tum per Bekesium procurata Regi est cum Imperatore, impetratis

---

[1]) Ez nem igaz. (*Szamosközi oldaljegyzete*).

nuptijs filiae Ducis Bauariae. Haec dum ibi aguntur per Bekesium, nuncium repente adfertur de obitu Regis iuuenis; quo nuncio consternatus Bekesius, cum omnes iam actiones suas in irritum cecidisse videret, luctuose Maximiliano rem exponit. A quo ille liberaliter habitus, dataque ei spe amplissima iussit eum bono esse animo. Bekesius, gratiam Imperatoris non negligendam ratus, petijt dominium Transilvaniae, sic tamen, vt vicem saltem ejus obiret in ipsa Prouincia, ut Voiuodae olim, quod et impetravit dato juramento Maximiliano, quod ad extremum usque halitum in fide eius esset perseueraturus. A quo Bekesius statim literas quoque, quas vocant donationales, accepit. His ita peractis redijt in Transilvaniam, ubi cum praeter spem turbata omnia videret, ac Batoreum iam rerum summa potitum, tulit id acerbissime. Ac ne fidem Maximiliano datam violaret, subesse Bathorio noluit, sed in arce sua se Fogaras priuatus continuit, datis litteris ad Maximilianum, et exposito negotio, quod iam Bathorius rebus praesit, et quod necesse habeat eum pro suo Principe agnoscere, quando ab Ordinibus Princeps sit declaratus, nisi malit omnium rerum suarum iacturam subire. Petebat igitur Maximilianum, vt fidem suam liberaret, et ipsum dati iuramenti absolveret, quod dum a Maximiliano non impetraret, ac interim etiam dicto Principis Bathorei obaudiens non esset, factum est, vt iram eius in se concitaret, ac arx ipsa Fogaras obsideretur. Parum tunc abfuit, quin Bekes ipse, qui tum rerum ignarus extra arcem in horto obambularet, in manus satellitum Batorianorum incideret, vixque se fuga in arcem reciperat citata. Sok szekér volt, kiket mindeniket gyékénnel födtek volt be, simulálván azt, hogy sót visznek. És mindenik kék darabonttal volt rakva, kik előtt Vadas Mihály volt az kékek kapitánya, kit annakutána Poloczka alatt lűttek el az Moszkák. Haec fuit causa, cur agnoscere Bekesius Principem suum Bathoreum noluerit, non enim poterat ob fidem iam Maximiliano datam; alias libenter paruisset. Id quod euentus postea docuit. Nam defuncto Maximiliano cum data fide se iam liberatum Bekesius videret, ad eundem statim Bathoreum Regem Polonorum confugit, gratiamque ac veniam ab eo impetrauit. Magno semper loco apud Regem habitus, qui editis multis

virtutis suae docúmentis apud dictum Regem gratissimus ei semper fuit. Tandemque dux vniuersi eius contra Moschum exercitus Vilnae magno omnium dolore ac imprimis Regis ipsius vitam cum morte commutauit, duobus virtutum suarum sectatoribus suis fratribus relictis: Gabriele et Lazaro Bekesijs, filioque Ladislao, qui postea praeclaram Regi nauarat operam tam domi quam militiae.

Causa belli Bekesiani fuit [1]), quod cum ille victus ac fugatus esset a Bathoreo, Maximiliano donationem, qua illi Prouinciam contulerat, in mentem reuocaret. Petijt itaque ab eo copias auxiliares, quibus Transiluaniam aggrederetur. Ecce, inquiens, dum fidem meam Maiestas Vestra non liberat, et ego hac de causa Bathoreo colla nôn submitto, pulsus rebus omnibus amissis ab eo sum. Omnium autem maxime amor ac gratia omnium Ordinum Transsiluaniae, qua eum prosequebantur, spem fecit Bekesio de Transsiluaniae principatu, omnes enim proceres et tota nobilitas ab eo stabat. Az mely nap penig hadával Tordára jutott Békes, az volt az napja, kit titkon végezett volt az országgal, hogy akkor ott találja űket, és gyűlésben űljenek akkor. De czek nem tartották az fogadáshoz magokat. Mindazonáltal ha jüttön jütt volna Békes Fejérvár felé, és Szent Pál felé nem tért volna Tordáról, obtineálta volna az principatust, mert az nemesség Enyeden volt gyűlésben az urakkal együtt. Báthori István csak evvel nyerte, hogy in loco authentico Fejérvárott volt, és parancsolton parancsolt minden felé, hogy mellé jűjenek, és kételenek voltak vele, nem merték elhallgatni.

Fuit Bekesius vir magnus et uere heroicis virtutibus praeditus, ingenio autem et eloquentia admirabilis, et omnino ad rempublicam gerendam natus. Petrovicz Péter inasa volt, az ő udvarában nevelkedett volt föl, kit mind holtáig szolgált. A mikor ezt a historiát irja Kegyelmed, bévebben tudakozzék Békes felől.

---

[1]) Causa Bekesiani belli, si modo vera est. (*Szamosközi oldaljegyzete.)*

Míg király fia török császárhoz volt, Hagymási Kristó- (1566.)
fot hatta volt itt Erdélben nagy haddal, ki Rege sic ordinante az Keresztes mezején [1]) feküdt, hogy ha neki oda mi történnéjék, és ha mit az török inditana, occurrálhatnának.[2])

1572. Coronatus est Rudolphus in Regem Hungariae, et aliquot Episcopi creati Posonij 25. Octobris.[3])

1573. Gyulaffi Mihály az én szerelmes bátyám pápai kapitán, kivel mind atyjával, mind anyjával egy voltam, ki lett légyen, nem szükség arról sokat szólanom; ha Magyarországban ki hires és választott vitéz ember és periculorum contemptor volt, ű volt az másik. Jütt vala Zalában Szent György várában az anyját látni. Ezalatt éjjel az vár alá jüvének az végbeli törökök, ugy mint hatszáz lóval, az falukat szerte széllel felgyójták; kimene eleikben, és mikor ott kergetőznéjék az ellenséggel, az ló elesik vele. És igy fogják el. Négyet vágott mindazonáltal le bennek gyalog, az midőn az ló alól felverekedett. Az sisak azon esésben kiszakadt az fejéből, és letali vulnere accepto in capite ugy esett el. Azon éjjel Kálmán-Csehen háltak vele. És hogy másnap Szigetben béviszik volt, az vár hidján holt el. Temeték Gorosz Gálnál [4]) az mezőben az törökök nagy böcsülettel. Az anyja Choron Dorottya Szent György várából az ablakról nézte hogy elfogták, nagy keserűséggel.

Megértvén ezt Bátori István az erdélyi vajda, hogy illyen híres neves vitéz embert övé tehessen, mivelhogy azt hozták volt, hogy elevenen vitték az portára, mindjárást Gruio Pétert bocsátotta volt bé az Portára, hogy kikérje, és neki császártúl megnyerje. De megértette ott, hogy megholt. És

[1]) Tordánál. *Szamosközi oldaljegyzete.*

[2]) Gyulafi Lestár eddig terjedő följegyzéseit némi kihagyásokkal és csekély változtatásokkal átvette Szamosközi István. Lásd: *Szamosközi Történeti maradványai IV. köt. 2—4. és 6. l.*

[3]) In Indice Decreti Vngarici in titulo R. sic annotatum est: Rudolphus Austriacus postulatur in Regem Poson Anno 72. art. 2. Coronatur Anno 73. die 25. Septembris Poson 73. art. 1. *Szamosközi jegyzete.*

[4]) *Görösgál* Somogyban, Szigetvár szomszédságában.

azután csakhamar béhozták volt Constantinápolban az fejét. Esett foglyá VII. Februarij.

1579. Hala meg Gyulaffi László az én patronusom Szilágyban, me praesente, in Udvarhel, pago suo die 13 Maij. Sepelitur in Cyeh die ejusdem mensis 27. [1])

1579. Fogatta meg Báthori Kristóf post disputationem Albensem Dávid Ferenczet propter innovationem factam in causa religionis, quando quidem pro concione dicere veritus non est Christum adorandum non esse, ac idolum sibi facere, quicunque eum adoraverit. Coacta igitur frequenti Synodo ex ministris Hungariae et Transilvaniae, a suae farinae hominibus hac in parte convictus et damnatus est. Blandrata quoque eum sua sententia perculit, qui tamen antea ei unice fuerat addictus. Aderat Faustus quoque Sosinus, Italus Senensis, vir in ea secta doctissimus, Paulus Julanus [2]), qui tum scholae Albensi praeerat, Michael Cyaki [3]) Cancellarius prolocutor Regis erat, cum Caspare Bekesio.

István kezéhez adták, ü volt dévai tiszttartó, és ü temettette el is, hogy megholt, Dávid Ferenczet. Egy inasnál többnek szabad nem volt Dávid Ferenczhez járni, a penig Királyfalvi János volt, ki azután mesterré a vagy protonotariussá lett vala. Ez mind halálig mellette volt. In disputatione Albana, mivelhogy beteg volt Dávid Ferencz és nem igen szólhatott, Trauzner Lukács az veji assumálta érette az adversariusok argumentomit.

---

[1]) *Szamosközi* munkáiban *IV. köt. 73. l.* Gyulafi László halála tévedésből 1597-re van helyezve 1579 helyett, a mint azt Gyulafi Lestár sajátkezüleg följegyezte.

[2]) Gyulai Pál akkor az lengyel királnál lakott. (*Szamosközi oldaljegyzete.*) — Ez az Gyulai Pál fejérvári scholamester volt, nem az az Gyulai Pál, ki az királnál Bátori Istvánnál lakott, kit Bátori Sigmond megöletett Abafáján. (*Később kori jegyzet, más kézzel.*)

[3]) Csáki Mihály megholt volt, Kendi Sándor volt az Cancellarius akkor, mert ez Bátori Kristof idejében volt. (*Később kori jegyzet, más kézzel.*)

Polonici quoque ministri Arriani scripto publico sunt testati blasphemam esse Francisci Davidos opinionem.

Disputationi Albensi Joannes quoque Lelesius Jesuita interfuit, qui postea Sigismundi fuit praeceptor.

1580.[1]) Annakelőtte király fia előtt disputáltak volt Dávid Ferenczczel Váradon az magyarországi papok ......
(egy sor elmetszve.)

1581. Hogy szegény urunk [2]) az kolosvári gyülésben ez mostani urunkat [3]) successorává tevé, semmi okon az két ur, Kendi Ferencz és Apafi Gergely reá nem akart menni, és hogy inkább elhárinthassák az invidiát magokról, evvel occurráltanak, hogy ne adja az Isten, hogy ük vivente principe suo Christophoro Batoreo fejedelmet válasszanak magoknak, hanem sokáig éltesse Isten ü nagyságát. A mikor a lenne, kit Isten eltávoztasson, hogy ü nagysága in rebus humanis esse desineret, akkor gondja leszen arra az országnak, kit sublimáljon arra az dignitásra. Nem is ment volna véghez az urunk választása, de Gálffi futotta a dolgot fölötte igen nálók. És mikor Kendi Ferenczet nagy munkával és sok ígéretekkel in suam sententiam pertrahálta volna, Apafihoz fogott teljes tehetségével. Akkor illyen szót mondott Apaffi Gálffinak. Im nyughatatlan lék miattad, ám legyen ugy bár, az mint kivántad, de meglátod, és hóltom után is emlékezzél meg erről, senki soha azt e világon nálodnál inkább meg nem bánja. Kendi Sándorrak is, ki ugyanezen dolgot futja volt, azt mondta: Meglátod te is bőr monyú Sándor, hogy megsiratod; akartad volna, az mely két faluval szemedet most kitolták, hogy soha ne láthattad se birhattad volna azokat. Miért nem tanulsz az bátyádon Kendi Ferenczen, kit az gyermek király anyjával együtt büntelen elveszte; te se jársz jobban, várd el csak az üdőt. Tudom én, mi legyen az gyermek fejedelem, főtt nekem fazokomban, kevésben múlék, mikor az bátyádat és Bebeket levágaták, hogy mindnyájan oda nem lénk.

---

[1]) Ez évszám hibás; helyesen 1569-nek kellene állani.

[2]) Kihúzva s helyette: Bátori Christóf.

[3]) A két utóbbi szó kihúzva, s helyébe irva: Sigmondot.

Ez az Apafi Gergely régi ember és okos tanács volt. Királné asszontul maratt tanács volt, és fű hopmestere volt.

1581. Hala meg Bátori Kristóf Albae Juliae 27-a Mai, minekutánna az kolosvári gyülésből haza jütt volna betegen, ex electione filÿ sui Sigismundi in successorem suum. Holt meg szombaton, inter quartam et quintam horam pomeridianam.

1582. Fui destinatus in Poloniam ad nuptias Magnifici Domini Francisci Veselini, quae regali pompa in arce Cracouiensi sunt celebratae maxima procerum frequentia. Mivel hogy az fejedelem személyét repraesentáltam, az fű helt nekem atták, és igen böcsületessen láttanak az urak. Két virágos nagy öreg kupát mutattam be urunk szavával illendő oratióval, és egy arany lánczot, kiben nyolczszáz arany volt. Az tanács urak is, és azon képpen az nemességnek az feje, inkább mind külömb külömb szép ajándékot küldtek általam.

1584. Moritur Comes Nicolaus de Bathor in curia sua Bagÿ ipso die Nicolai. Temeték tized nappal vizkereszt nap után Bátorban.

1585. Expediáltak Fejérvárról engem Székely Bálinttal udvari szolgával és Vörös Gáspárral, az kékek centuriojával, hogy mindenütt az országban Péter Vajdának Raduliciusnak, ki Havasalföldéből kiszökött vala, morháját és pénzét felkeresnénk in omnibus pagis et ciuitatibus etiam iuramento. Bejárván az országot, 16 ezer forintot, három ezüstös nyerget, egy falka öltöző ruhát, 2 hegyes tőrt, 8 kupát szép öreget találtunk, kit gubernator kezéhez adtunk anno 1585. die 18. Septembris.

1586. Moritur Rex Stephanus 1586. die 13. Decembris iuxta nouum Calendarium Grodnae Lithuanorum, id quod ei ab astrologo quodam fuerat multo ante praedictum, eum nempe Grodnae, et quidem non sine uulnere moriturum, id

quod postea euentus ipse docuit, nec etiam uulnus defuit, ex casu illo nocturno in latrina.

Sepultus est Cracouiae magna cum solennitate 26. Februarij 1588. die Solis.

Obitus eius diem sic ego in Ephemeride mea notaueram: Dies fatalis Serenissimi et inuictissimi Domini Stephani primi huius nominis Polonorum Regis, qui multis magnisque rebus memorabilibus ac pene coelestibus gestis, luctu prope modum Europae totius maximo, Deo naturaeque concessit, relicto apud omnes perenni suo desiderio.[1])

Esse ad omnes casus animo excelso et infracto, nec minus Christianis quam heroicis semper insudare virtutibus, sancte, honeste grauiterque uiuere, charitatem patriae ac Christianorum omnium uita sua potiorem ducere, officij et integritatis plenum esse, gloriae ac uirtutis cupiditate ardere, totum uitae suae cursum in labore corporis atque animi contentione conficere, omnibus tamen interim incredibili quadam abstinentia praelucere, omnes continere cupiditates, suos coercere, et iuris tenere aequabilem rationem, facilem se in rebus cognoscendis, in hominibus audiendis admittendisque praebere, toto denique suo imperio nihil crudele, sed omnia plena clementiae, mansuetudinis, humanitatis esse, propria regis huius incomparabilis fuere. Finxerat hunc natura ipsa (vt paucis comprehendam) ad honestatem, grauitatem, temperantiam, magnitudinem animi, iustitiam, ad omnes denique uirtutes magnum hominem et excelsum; his etiam accesserat doctrina et eruditio haud quaquam uulgaris, qua ille ante alios omnes Europae principes abunde instructus, liberalissimus per omnem vitam Musarum Mecenas extitit, vt hic de scholis, gymnasijs, templisque ac collegijs, ab eo sumptu plane regali erectis, nil dicam. Vtinam Maronem aliquem res Regis huius incomparabilis omni memoria dignissimae sortiantur.

Qui Scythicas acies actasque in Tartara gentes,
Sparsaque caesorum sanguine rura canat.

---

[1]) Nulla ferent talem secla futura uirum. (*Gyulafi Lestár oldaljegyzete.*)

Ezen az uton mentünk Varsoviára Kovacsóczival. Bereczkre, által az Ojtozon, Tatrosra, Bákóra, Román-Vásárhelre; az Besztercze vizét Bákónál költők el, az Moldva vizét Román-Vásárhelnél. Innét Szucsvára, mely Moldvának metropolissa, az vára fön egy hegyen vagyon, Despot várának hijják. mert benne ölték meg Despotot. Innét Szeret-Vásárhelre, az Szeret vizét itt költők el hajókon, mert megáradott vala. Innét Csarnóczra[1]), mely az moldvai birodalomnak utolsó városa, oroszok lakják. Ide 2 mélyföld az lengyel határ. Itt Csarnócznál költők el az Prút vizét. Innét Russiában, mely Oroszország oppidomja. Innét Schnetinben[2]). Az megmondott Csarnóczon az moldvai vajdának fő harminczadja vagyon, ki minden esztendőben száz ezer fl. (forintnál) többet teszen. Akkor hogy azon elmentünk, pünkösd sokadalmára csak az egy sokadalomra 30 ezer baromnál többet hajtottanak vala; az 30 ezer barom 80 ezer foréntot tett. Onnét Bololaiban jutottunk, onnét Csartoveczre, onnét Jedzerára, onnét Tlamóczra, onnét Olzaniczára, onnét Hannosóczra, ott költők el az Bisztricza' vizét hajókon. Onnét Csesoviczára. Ezek mind oppidomocskák. Onnét Halicsban; ez szép kis kerétett városka, Barstenre, onnét Knehiniczre, onnét Bubenkára, onnét Illyvóban[3]), onnét Tarenkára, onnét Belzre, az Cancellarius várára; erős helyen fekszik ez, mintegy Kis-Várda. Onnét Tilsoviczre, Zavalára, Kraznoi Ztanra, Bobrovnikra, Stelniczre, Vilzára, Korceffre, Meggyersinben, Varsovában, mely Mazoviának fő városa. Jutottunk ide 24 Junij, öt egész hétig és harmad napig voltunk in itinere. Indultunk penig Fejérvárról 18. Maij 1587. Visszaindultunk Varsováról 16. Augusti, omnia iuxta vetus kalendarium. Jöttünk penig Husztra és tandem Fejérvárra, Istennek segitségéből jutottunk haza 7. Septembris nagy örömmel, per multas rerum difficultates laboresque pene Herculeos.

Visszajövet penig az munkácsi utra jöttünk. Az nevezett városok, kikre jöttünk, ezek: Szandomirra, itt költők el

---

[1]) *Ciarnoch*, *Cijarnoch*, ma *Czernowitz*.

[2]) *Sniatyn* Galicziában.

[3]) *Illyvó*, a lengyel *Lwow* (*Lemberg*) régi magyar neve.

az Vistlát, Jaraslaviára, itt az paterek collegiomja, Primisliére, Zamborra, Munkácsra. Nagy-Bányára akarunk vala innét jőni, de hire érkezék, hogy az németek haddal volnának Nagy-Bányán, és császár számára akarnák foglalni: kénszeritteténk azért Máramaros felé fogni, menénk Szigetre, mely Máramarosnak egy mezővároskája; onnét Vinczfalvára, mely az rút iszonyú Lápos havasának alatta vagyon, kinek iszonyu köves, hegyes és sáros voltát senki meg nem mondhatja. Ebből Oláh-Láposra, egy hitván falura fakadtunk ki, azután Magyar-Láposra, innét Pecsétszegre és Deésre által.

Gyulafi Lestár sajátkezü jegyzete, azon 7 ivből álló füzet lapjainak aljára és szélére jegyezve, melyben a svéd király követének és Kovacsózi Farkasnak a varsói királyválasztó országgyűlésen 1587. aug. 4-kén tartott latin beszédeit maga Gyulafi Lestár leirta. Eredetije *a budapesti egyetem könyvtárában. (Szamosközi gyüjteményében.)*

Oratio magnifici domini Wolphgangi Kowachóczij cancellarij Transylvanici Varsauiae in comitijs generalibus ad proceres regni pro electione noui Regis congregatos habita in Cola, in Campo civitatis Anno 1587. die 4. Augusti.

. . . .

Recitata haec oratio est a domino cancellario, assistentibus ei magnifico domino Casparo Kornis capitaneo Huztensi, Joanne Zentpalij, Eustachio Giulaffj secretario aulico, Melchiore Bogathj, Petro Gijczi, Luca Cracero ciue Eniediensi, et Bernardo Jacobino Claudiopolitano medico.

Más oratiót csinált vala Erdélben, de hogy az Neszteren által költünk vala, meghozák, hogy az az lengyel közt az híre, hogy innét Erdélből armata manu akarja urunk inuadálni az királságot. Ahoz accommodálván magát, ugy csinálá ott az oratiót tumultuarie az uton, kit mindazonáltal csoda mely nagy affectussal hallgattanak, el annyira, hogy aliqui ex illis etiam lacrimas miserint. Et peracta oratione a volt jobb, a ki kaphatta az urak közzűl. Annyian kérték páriáját, hogy éjjel-nappal mind irták, és mégis alig győzték a mi deákink leirnia. Késtünk Varsovában, a míg a gyűlés tartott, tudiillik hat

hétig. Moldvára longo ambitu mentünk bé, nem lévén szabad az német birodalmon menni. Az moldvai vajda gazdálkodtatott, minden háló helyen 2 vágó ökröt, 15 juhot és egy hordó sört adtanak, és egy általag bort is. Visszajövet Husztra és Máramarosra jöttünk.

Erre az electiora Varsovában mint, mi módon, kikkel és minémű conditiókkal indultunk Kovacsóczi Farkassal és Kornis Gáspárral együtt longo tractu per Moldaviam, és miben mult légyen el, hogy az mi Sidmondtunkat nem választák, arról azt az hártyában kötött jegyzést consulálja kegyelmed, kit kegyelmednek adtam. Abban mindeneket igazán megtalál kegyelmed, statim ab initio. [1])

Itt ebben az oratioban penig előszámlálja Kovacsóczi minemű invidiával praegraváltak bennünk az polonusok, mintha urunk haddal akart volna reájok menni és az fejedelemséget erővel magának usurpálni. Ezt diluálja Kovacsóczi statim in ipso orationis suae vestibulo.

Az legelső oratio az svecusé, ki mivelhogy immodice offerálja az svecus prosapiáját, Brutus megfelelt volt reá doctissimo scripto, kit az lengyelek Krakkóban ugyanazon electiokor ki is nyomtattak volt. Megmutatja ott Brutus, hogy fölső póczon való volt mindenkoron az austriai familia, és hogy ez az svecus orator nem méltán praeferálja az ű királyát Maximiliánnak. Quo animo fecerit hoc Brutus, nescio; talám hizelkedni is akar nyavalyás Germanis, ad quos se statim post mortem Regis Stephanj contulerat Vt vt sit, ugyan régiebbek azért az austriacusok. .

Gyulafi Lestár sajátkezű jegyzete a fönnebb említett füzet oldalszélein és utolsó üres lapján. *(A budapesti egyetem könyvtárában, Szamosközi gyűjteményében.)*

Futurae ruinae Polonicae prognosis scripta ab Eustachio Gyulaffi in Comitiis Varsovi-

---

[1]) Ez kétsegtelenől Szamosközi Istvánra vonatkozik, kinek gyűjteményében maradtak fönn Gyulafi Lestár jegyzetei.

ensibus, dum Polonos tumultuantes coelum terrae miscere videret, Anno 1587. mortuo rege Stephano.

Sentiet hostiles secura Polonia Turcas,
Et magni amittet nominis orba decus.
Graecia sic periit, periit sic belliger Hunnus,
Et Trapezuntini nobilis ora soli.
Dii prohibete nephas, Dii tantam avertite pestem,
Floreat auspicijs terra Polona suis.
Sic ego; sic contra velatus tempora lauro
Intonsa Paean conspicuusque coma:
Stat lex firma Deum, duroque adamante notata est,
Caedat ut Ismariis Sarmatis ora viris.
Cuspide non Mavors, non protegat aegide Pallas,
Aequoreas non si Vistula volvet aquas.

Másolata a gróf Bánfi-codexben, *a bonczidai könyvtárban.*

Anno 1587. Elapsus est in arce Huzth mense Augusto, praefecto Alberto Loniaj, illustrissimus dominus Petrus Radulicius Vaiuoda Transalpinus, fune se per fenestram quandam demittens, post captiuitatem triennalem.

Auxilium misero lata fenestra tulit.

1589. Moritur Joannes Giczj gubernator anno 1589. die VII. Januarij Albae Juliae. Sepultus est die mensis ejusdem 21., cum prius in comitijs Mediensibus Regni habenas Principi annum tum aetatis ..... agenti resignasset. Medgyesen akkor Kendi Sándor adta fel az hitet Sidmontnak.

Commendalta volt penig gubernatort erre az tisztre Mágócsi Gáspár királnak, kit királ atyjának tartott. Cum istud officium prius Rex Magocio offerret, Magoci nem vette fel. Én ugymond, nem ártom abban magam, hanem egy régi szolgád vagyon, vedd csak azt elő, meglátja Fölséged, hogy emberül szolgál.[1])

---

[1]) Nem hihető, hogy Magochi Gáspárnak offerálta volna az gubernatorságot. (*Szamosközi oldaljegyzete.*)

1589. Beglerbegus prope Nester Albam fuit cum exercitu, perstititque ibi a mense Octobri 1589. vsque ad ultimum diem Martij, horrendum minitans Polonis, nec prius destitit, quam missis Tartaris in Poloniam, rege apud parentem in Suetia existente, eam usque ad oppidum Suetin ferro igneque uastaret, ac insuper innumerabilem multitudinem sexus utriusque in diram captiuitatem abduceret.

1589. Télben, hogy az fejedelemmel az országot megkerűlénk, akkor lének az sok ..... [1]) minden heleken, az hol elmentünk, de kiváltképpen Beszterczén .... *(ötödfél sor kitörülve.)* [2])

1590. Moritur in Zamoscia Batorea Griseldis, soror Sigismundi, mense Martio.

1590. Venit Albam Juliam ad Principem sub festis Paschatis Petrus Czeklinius secretarius regius, missus a magno cancellario, per quem de morte coniugis suae Principem certiorem reddebat.

1590. Petrus Radulicius privatus dominio Transalpinae toto iam quinquennio, cum Constantinopolim venisset, multis donis suis Mihnie Transalpinae palatinus tantum apud Turcam effecit, ut is comprehensus, nocte intempesta in mare praecapitaretur. Insignis fuit hic Princeps, ac plane heroico anno praeditus, commendatus in hoc officium a Rege Galliarum Turcarum imperatori, in cuius aula ac famulitio aliquot annos egerat.

1590. Küldtenek engem legelőször cancellariushoz Illyvóban, [3]) ki akkor értvén a töröknek nagy indulatját, ott akart neki occurrálni, és ott volt táborban. Summája legatiomnak ez volt. Azt suadeálta urunk általam neki, ne temere cum

---

[1]) Fajtalanságok. (*Kitörölve.*)

[2]) A kitörlött sorokból csak ez első szavakat lehet kiolvasni »az városbeli leányokat és az« ....

[3]) Illyvó a lengyel *Lwow* = Lemberg régi magyar neve.

tanto hoste confligat seque et Rempublicam excidio exponat. Item kivánja vala urunk az cancellarius censuráját és tetszését, mihez tartsa magát, holott bizonyosan értette, hogy először is Erdélre jű az török, és népét megemésztvén, bele akar telepedni. Indultam Fejérvárról die 5. Julij ide és oda summa celeritate, hét hétig vittem véghez az utat.

In reditu, ob immensos exantlatos labores ac immodicos solis calores, cum reuersus fuissem, in grauissimam febrem continuam incidi 24. Augusti, simulque in disenteriam, planeque pro desperato fui habitus. Durauit morbus hic ad diem usque Michaelis, ex quo tandem vix me collegi. Morbum hunc obitus quoque matris charissimae exasperauit non nihil, de cuius morte dum essem in reditu nuncium accepi.

1590. Mortui etiam sunt in ditione caesarea Balthassar Batiani, comes Nagarolis, et alij.

Az többi közt filiam Sancti Marici svadealta Sidmontnak Blandrata, hogy vegye. [1])

1591. die 10. Maij. Második utam in Poloniam volt ad Regem Cracouiam. Az craccai püspökség felől törekedtem, hogy cardinálnak conferálja király igireti szerint, mortuo tum Stanislao Mescouscio Episcopo Cracouiensi sane fere silicernio. Sollicitáltam az 30,000 forint adosságot is királnál.

1591. Harmadik utam in Poloniam ad magnum cancellarium Zamosciam hjeme asperrima in causa dotis. Maiora frigora in vita non sensi.

1591. Negyedik utam in Poloniam ad Regem, quem Visliciae reperi, eo enim ob seuientem Cracouiae pestem seces-

---

[1]) Azaz: egy velenczei fű polgár leányát, melyet az egész respublica Veneta in filiam adoptet, mint régen Rex Cypri vötte volt filiam Sancti Marci egy fű polgár leányát etc. *(Szamosközi jegyzete.)* — E töredékes jegyzet 1591-re vonatkozik, mikor Báthori Zsigmond Jósika Istvánt házassága ügyében a firenzei herczeghez küldötte, Has. *Szamosközy IV. köt. 24. l.*

serat. Solicitaui debitum XXX millium florenorum, totamque hyemem in aula Regis exegi. Inde sub festum Paschatis magnis itineribus ad cancellarium Poloniae profectus sum in negotio dotis. Indeque Cracouiam iterum redij, ac nuptijs regijs interfuj, quas cum Anna filia natn maiore Caroli Archiducis Rex celebrauit, die 31 Maij anno iam 1592. Eo ipso die, antequam nuptiae celebrarentur, coronata fuit sponsa in Reginam Poloniae in templo seu basylica arcis Cracouiensis, inponente ei coronam cardinale Radiuilo. Andreas Jeremias Episcopus Vratislauiensis hozta vala be in Poloniam az sponsát, qui etiam coronationi eius interfuit.

1592. Fuerunt nuptiae Balthasaris Batori 9. Februarij.

1592. Bátori Boldisár az cardinalt kisérte volt el, ki visszaindult vala in Poloniam. Az határból visszajövén, ilyen hir futamodott vala felőle, hogy az fejedelemséget akarja occupálni. Urunk ezt meghallván, die 13. Julij ment vala mulatni az szászok közé, nagy sietséggel rándult haza Fejérvárra két éjjel paripákon, elhagyván minden kocsiját. De nem volt semmi benne. Fulgur ex pelui volt, ut est in proverbio autore incerto. Jöve haza Szent Jakab estin, azaz 24. Julij csak tized magával.

1592. Ötödik utam in Poloniam Varsouiam ad comitia generalia. Először cardinálhoz mentem Vrocerisre, onnét aztán 28. Septembris indultam Varsoua felé.

1592. Két adót vén török császár mind urunkon és mind az német császáron Szent Mihály napban. Azt vitték volt az portára császárnak, hogy az lengyel király atyja megholt, és hogy haza akar Sueciába menni, és elhagyja az országot, mely hírhez képest mindjárást csauszt bocsáta császár urunkhoz, [1]) ki által levelével az lengyel králságot offerálja vala neki. Urunk igen megköszönte neki és declarálta az difficultásokat és annak az respublicának libertását, és hogy ő hatalmasságát itt is ez országban feje fönnállásáig akarja szolgálni.

[1]) Báthori Sigmondhoz. *(Szamosközi pótléka.)*

1592. Mig in Polonia fui, 1592. bevádolták volt urunkat az portán, hogy máshova pártolkodott, és Németországban hová széllel jártat.[1]) Erre való képest az török ide Erdélre 40 ezer embert rendelt volt, kik immár szintén in procinctu voltanak. E közben a mi oratorunk az muftit találta meg, mely méltatlan adták volna bé urunkat, kinek az dologban se hire, se tanácsa nem volna. Az mufti ment császárhoz és sokat szólott, summái szavának ez volt, hogy hirtelen semmit ne indítson, hanem jól végére menjen az dolognak, holott efféle dologban gyakran csalárdságok is esnek. Addálta azt is, mely nagy vétek volna isten előtt az ártatlanokat megháboritani; kiváltképpen azokat, a kik császárnak szárnya alá adták volna magokat és adajokat beadják. És hogy afféléket nem hogy bántani, de inkább mindenek ellen oltalmazni tartozik, exemplo maiorum suorum, quod nisi faciat Deum futurum vltorem. Császár igy mitigáltatott és megparancsolta az vezérnek, hogy veszteg legyen.

1593. Galfius capite plexus in Huszt die 8a Martij.

1593. Venit Albam Juliam Matthaeus Botti nuncius magni Ducis Hetruriae die 10. Aprilis, discessit die 20. mensis eiusdem.

1593. Varsouában míg az gyűlés volt, belopta magát Sidmont Craccoban, bejárta mind az palatiumokat az cracai várban, mulatott Lepsényi szállásán is, és Pipánál az Patikáriusnál sub persona peregrini. Indult el Bátori Boldisárral Alba Julia 8a Maij, redijt ex Polonia die 13. Junij. Ezen kezdé el a budosást Sidmond. Voltak vele Báthori Boldisár, Bodoni István, Ferencz doctor et alij. Husztra ment be, arra jött vissza is.[2])

---

[1]) Mert ez időben küldöz vala Olaszországba Sigmond mátkájért, Jósikát, Bodoni Istvánt, és az olaszokat hivatta Olaszországból, muzsikásokat ect. Ez hirek miá indittatott az török arra, hogy nem hiv Bátori Zsigmond. *(Szamosközi oldaljegyzete.)*

[2]) Oda vesztette volna ugyan akkor az mindenható isten ez b. k. fiát. *(Szamosközi jegyzete.)*

1593. Maxima et memorabilis victoria nostrorum ad arcem Zizek die 22. Junij. Caesi feruntur circiter 37 millia Turcarum, et paulo post ad Petrouinam tria millia. Ad sex millia nostrorum periere, computatis omnibus facit 40 millia homines.

1593. Sok dolgai voltanak Sidmontnak[1]), kik feddésre méltók voltanak.[2]) Csak Kendi Sándor merte megpirongatni. Minap ugyan megmondotta itt Kolosvárott neki, az tájban, hogy az hadat Váradra bocsátották: Nagyságod megbocsásson, ugymond, azt hallottam én, hogy egyféle állat addig nem tanul uszni, míg az viz az farkát föl nem éri. Mondta azt is Sándor: Uram isten látja, eluntam, csak engemet taszítanak elő, senki neki nem mer szólni, mi nem énnékem vagyon több benne, hogysem mint másnak. Immár annyira vagyunk el benne, hogy ha miről megszóllítom, ottan elvörösödik, fölugrik helyéből, és harmad ház ellen is elfut előlem, azután osztán harmad és negyed napig is nem láthatom. Nekem kell haragját fölvennem, más ember szemmel nézi. Fejérvárra is néha elmegyünk consultandi causa, ott ülünk ennéhány nap, és azonban re infecta jövünk haza.[3])

Anno 1593. 22. die Octobris küldtenek engemet Kolosvárról Váraddá, adtanak kezemhez kétezer forintot, hogy az ott való székelyeknek két-két foréntot füzessek, kik Bocskai urammal voltak ott az váras mellett táborban. Ex misericordia cselekedék ezt az urak, nem tartoztak volna vele, Kendi Sándor uram tanácsából. Ez volt az erdélieknek első maliciájok. Ezen kezdék el az tragediát. Ide jöttenek vala mind az két Balassiak visitálni Bocskai uramat.

Mors Joannis Galfi 1592.*) 1594. Az confoederatiokor, hogy Sennyei urammal Krakóban mentünk vala,[4]) együtt voltunk szálláson, és mivelhogy

---

[1]) Bátori. (*Szamosközi jegyzete.*)

[2]) Fél sornyi törlés.

[3]) *Későbbi kézzel:* N. B. vagyunk igy sokszor, 1689.

[4]) Ez 1594. történt.

*) Évszám nem Gyulafi kezével.

egy házban háltunk, néha egyről másról conferáltunk, az ágyban lévén, egymással. Inter alia hozók egykor az Gálffi halálát is elő. Arról Sennyei uram igy szóla: Gálfi halálának Kendi Sándor volt fű oka, mert az Bátoriak ellen való practicát Kendi Sándor inditotta volt, hogy az fejedelem űket megölesse, mert addig secure nem regnálhat, hanem az Báthoriak miatt köll veszni végre is. Azután, hogy Kendi leánya Bátori Boldisárnak birt, félt azon Kendi, hogy ha Gálffi megszabadul, kitudatik, mind addig futotta azért urunkat, mind maga és mind Bodoni által, hogy parancsolt Szabó Balásnak, az huszti tiszttartónak, hogy fejét vetesse Gálffinak. Az posta Husztra estve késen jutott. Másnap reggel Szabó Balás értésére adta a dolgot Gálffinak. Egyelsőben Gálffi nem hitte; örömest látnám, ugymond, az urunk irását; amaz exhibeálta. Látván az levelet, mond Gálfi, ha lehetséges, ugymond, hadd találjam meg az én kegyelmes uramat, talám valami ifjak tanácsából cselekedte ezt ű nagysága. Ez, az mint látom, Bodoni irása.[1]) Mond Szabó Balás, hogy semmi okon nem meri cselekedni. Ezt értvén Gálffi, nagy bátran hozzá készéti magát, és egy kevés ideig magának lévén az belső kamarában, és imátságát elvégezvén, megtudatja, ha készen vannak; amazok megizenik, hogy készen. És igy kijű hozzájok az külső házban. És nagy bátran megyen az halálra; legyen ugy bár, ugy mond, az mint isten ű szent felsége elvégezte. Ennek ezután is meg kellene lenni. Az kezét akarják volt hátra kötni; nem szükség, ugymond, nagy készen reá viszem én fejemet. Et sic inclamato ter nomine Jesu jugulum percussori praebuit. Meghagyta volt az inasának, hogy az vérét colligálja, az ebek föl ne nyalják, ugymond, véremet. És minekelőtte a szőnyegre geniculálna, igy protestált: Im meghalok, de ha ebben énnékem bűnöm vagyon, az én istenem az én lölkömnek üdvösségét soha ne adja. Nem tudom, ezt miért mondanám. Im látom, előttem az halál, tudom ki az én halálomnak oka: de az igazságszerető isten megbüntesse érette, és az fiaiban is megkergesse. Értette pedig Kendi Sándort. Azelőtt is fogságában enníhánszor mondta: Nem az én

---

[1]) Irt volt Bátori Sigmondnak egy suplicatiot az fogságbúl ű maga kezével, vide in Beta pag. 198. *Szamosközi István oldaljegyzete.*

kegyelmes uram akar engem elfogyatni, hanem Kendi Sándor és az Bátoriak.

Elmehetett volna Gálffi, de in fuga Csukath Péter kezében akadt volt, ű adta kézhez. Ez a Csukat Péter váradi fű legény volt, és János király fiától maradt szolga volt; mikor király fia török császárhoz ment volt, kengyelfutója volt. Előmeneteli igy lett. Az császárnak volt egy mondhatatlan híres nevezetes közödője [1]) prodigiosis plane viribus, ment király sátora mellé 1566., hogy társot adjanak neki. Senki nem találtaték Csukatnál több, a ki reá ment volna, mert fölötte igen erős legény volt ez az Csukat. Neki biztatván azért király fia és az urak, hogy szégyent királyon ne tegyen, és ha jól viseli magát, emberré teszik, öszvekapott az törökkel, az török csalárdul káncsot vet neki és az földhöz üti, amaz nagy gyorsasággal fölugorván: nem tudtam ugymond, esez lélek, hogy fortélyos légy. Ujonnan összekapnak. Csukat fölemelvén jól az törököt, ugy sujtja az földhöz, hogy mind orrán szájján buzogni kezd az vér az töröknek, alig vonják föl heléből az társai, és nagy gyalázattal vitten viszik. Ezen kapott elő Csukat. Haza jüvén király fia, jószágot is adott neki. Ű magában mind végig igen goromba és féleszű ember volt, volt csak az nagy erő nála. Gálffi volt udvarnál patronusa, és mind jószágot mind egyebet sokat szerzett neki.

Az Szabó Balás, ki felől szólánk, az áruló, ű adta volt utolszor Husztot meg. Az oda való falukból hármot adtak neki árultatásáért, és az várnak megadásáért választva.

Anno 1595. die 15. Decembris indultam ki Fejérvárról Siluius Picolomineussal, és késértem Somlyóig, ott harmadnapig vendéglettem mind hadastúl. Az fejedelem szép ajándékokat adott neki, et inter alia Hunyadi Jánosnak egy szép szablyáját, kit Picolomineus nagyra böcsűlt.

1597. Bocsátának el Fejérvárról Brassóban cum Illustrissimo Domino Comite a Turrj, Serenissimae Mariae Archi-

[1]) Küzdője.

ducissae Austriae legato, hogy Sidmonthoz vigyem. Interim Bocskai uram volt Albae Juliae locumtenens. Exiuimus Alba 30. mensis Octobris. Annakutánna az országbúl is Váradig ezt azt comest én késértem ki 1597. die 31a Octobris, és ott vendéglettem három napig.

Haec notatu dignissima.

Nyilván vagyon az Bocskai dolga. Először is az maga szolgái adták be, értvén az törökkel való praktikáit, ugymint László deák az papmezei udvarbirája és Fráter István. Ezek mentek Papmezőről titkon Gonczinhez, az váradi vicekapitánhoz, és megbeszélették, miben legyen practikája az törökkel. Az a bolond kapitán nem tudván semmit dissimulálni (mert ű magát is Bocskait megkaphatta volna) sem penig magánál eszesebb emberrel közölni a dolgot, ugymint vagy az kassai generálval, vagy pedig mellette való nálánál jobb értelmes emberekkel közölni (mert ifju temerarius ember), sem penig az kassai generalisnak hirré nem tévén, periculum forte ratus esse in mora, ex abrupto neki ment mindjárást Papmezőnek, és értelme is lévén az László deákkal, és Fráter Istvánnal, azt kezében ejtették Papmezőt, a mit benne találtak, mindenben zsákmánt hántak. Nem bizván ott magát Bocskai, az előtt való napokban kiment volt Papmezőből Kerekiben. Hozzá térvén az németek Papmezőhöz, nem elégedvén meg avval az váradi vicekapitán Gonczin, Kerekire indult, ostromlani kezdette, ott igen meglövöldözték az német uraimat, el anynyira, hogy sok fű ember hullott német, és Gonczin is sebben esett. Igy kölletett onnét eljünniek az németeknek sok kárral. Mert még akkor is volt 800 hajdu, ki beszorult volt Kerekiben Bocskaival, kik ott Kerekiben az városban házosultak volt meg, és ott laktanak, házok és mindenek ott lévén. Elszállván onnét az németek, ment Bocskai Sákában, és minden pénzit, marháját oda transferálta, Kerekit néppel és commeatussal communiálta. Sákában az aszszony Giczi Péterné nem akarja volt, hogy beszálljon Bocskai, de Nagy Ferencz persvadeálta az aszszonynak és igy bocsátták be. Ott megérti Bocskai, hogy Kassa felől az Flancz hadával Rotbicz ugymint ezer fekete (1601.)

fegyveressel indult volna meg, kit ide be Erdélben hoznak volt, hogy itt nem ugy mint annakelőtte, hanem jó régula alatt mind az végvárakban, ugymint Jenőben, Lippára, Lugasra és Karán-Sebesre oszszanak el. Két ezer hajdut küldött reájok. Tanálkoztanak fénes nappal össze az hajdúk az némettel, és kezeket fogdozván, kérdik űket, hová és mely felé mennének. Egy falkáig mentek együtt az némettel, és ugy beszélgettek, nem is tudtak amazok tűlök semmit félni. Elől az lovagja volt az németnek, az gyalogja egy futamatni földön jütt utánnok. Az hajduk szakasztják el üket és közből ezer hajdu egyeléti magát közikben, és hátul is az hajdúk felől. Mit jártok, ugymond az németnek, jó uraim, annyit, mit duljátok fosztjátok ennyire a szegény magyarságot; lám immár valami volt lelkiglen mindeneket elvettétek, senki semmi marhájával nem szabad, az hol kinél mi maradék pénzt és marhát tudtatok is, kit még ekkédig el nem vett volt tűlök az sok had népe, mindeneket kikerestettetek tűlök. Most immár avval nem elégedvén, hütönkben háborgattok bennünket. Térjetek meg, jobb lesz, jó uraim, mert erre semmi járástok nincsen. Amazok azt mondták, hogy eszekben sincsen, hanem ük oda mennek, az hová őket rendelték. Az hajduk, minthogy az előtt is mind el volt rendelvén, mit cselekedjenek, efféle szóval csak okot kerestek, mint kapjanak beléjek, egyszersmind beléjek kapnak. Hozzá! ugymond, és iszonyúképpen vágták üket, harmad része sem ment el, csak illő fillő szaladt bennek. Ennek az maradékja az kassai király képével, és a mi konténkkal és Sennei hadával Váraddá szaladtak be az erősség közzé. Bocskai népe 14 zászlót nyert, kiket Sákában vittek be, és száz fű embernél többet, kik közt Pecz Baptista is fogva. Mond Pecz, hogy eleiben viszik Bocskainak: miért cselekeded ezt Bocskai uram. Mond Bocskai: a ti istentelenségtek és az szegén magyar nemzeten való kegyetlenségtek cselekedé ezt, nem én. Mond Pecz: bocsáss el immár, én igaz hitemre fogadom, hogy elszerzem dolgodat az császárnál, és az erdéli vajdaságot is neked szerzem. Cui Bocskai: nincs most arról semmi szó veled. Még az rabokat Peczczel együtt Sákában be nem vitték volt, hogy Bethlen Farkast ott találták Bocskainál, ki az török közzül ment volt Bocskaihoz, és Bocskai mindjárást expediálta. Eddig az erdéli

magyarok is elérkeztek az török közzűl Bocskaihoz. Betlentűl az 14 zászlót a töröknek küldte Bocskai.

Immár annyiban az dolog, hogy az egész hajdúság melléje állott Bocskainak, hétezer és nyolczszáz, kik ezelőtt Conte Don Jora alatt voltak. De ilyen okon eskették .... hogy ha török segitséget akar melléje hinni Bocskai, ne tartozzanak űk az törökkel együtt hadakozni, hanem űk akkor más hadban legyenek, és együtt ne küldje rablani, hanem űk magoknak magok kapitánok alatt másfelé menjenek. Az hajduságnak im oda fel az tiszamelléki nemesemberek az kapitányok, kik felől ingyen sem hitte volna senki, egyik Ibráni Ferencz, másik Dengelyegi Mihály, harmadik Havasali Bálint, a ki itt benn is vala. Csötörtökön eskettették meg űket császár számára, és ugyanazon nap felvévén az császár pénzit, más nap pénteken támadtak az németekre, ott össze találkozván velek, vágták le űket.

Váradról senki német ki nem mehet, nagy zúgolódásban, egyenetlenségben vannak egymás közt, a ki többeden vagyon, ha mit másnál ugyanazon hadban valónál is talál, kiváltképen eleséget, erővel is elvonzza. Az király képe ben az belső várban vagyon. Az németek az valonokkal, azonkivül ki palánk vagyon, az erdéli had Sennei urammal ismét azon kivül, ki hányás vagyon, valami árkocskát ástak volt, péntek helt kerétettek volt be a nyáron, annál az árkocskánál, ki csak igen keskeny, tövissel hánták fel és földdel az szélét. Igen félnek, hogy reájok mennek, nem is tarthatják azt sokára, kiváltképpen ha éjjel ütik meg űket, mert igy lövéssel sem segíthetik meg az várból űket. Ekképpen azt az miénkek, minthogy nem is hisznek magyarnak, csak veszteg hatták, ha mi leszen, azok vesznek.

Tagadhatatlan dolog ez, hogy e télen Somogyi Bertát hitre Nyári Pálhoz küldték volt az oda be való magyarok, illy okon, hogy adjon gratiát nekik császár és kijűnek, hol nem, az ű hitekre kihozzák Várad alá az törököt, ne legyen se nektek se nekünk. Nyári agálja a dolgot az német császárnál, de semmit nem impetrált. Immár innét találták magokban az (Illésházi dolga 1604.)

oda be való magyarok, hogy Bocskait attraháljáк melléjek, deferálván neki az fejedelemséget Erdélben.

Summa. Bornemisza sententiája ez: ha ez csak partialis dolog, és csak ű maga dolga Bocskaié, véghez nem vihetik, az markokban sül; mert az török télen haza megyen; avagy látván az kételenséget, megbékélik az német az törökkel, és egyenként vonja elő osztán az német az magyarokat; avagy ha az török ezeknek oltalmokra 10. vagy 15 ezer törököt hadna, mert sokat ugyan nem tarthatnának az magyarok, a mennyire elnyomorultanak, minthogy honnjában hadakozik, az német reá dobolna arra az törökre, és meg nem marad.

De ha ez közönséges végezések a magyaroknak nemességekkel és vármegyékkel együtt, bár csak az Tiszáig is, és ha az Fátráig, annál jobb, bizony ugymond vizet zavarhat, és elszakaszthatják magokat az némettűl, és elémehetnek minden dol . . . . *(egy sor elmetszve)* minden, nehezen veheték csak arra is űket, hogy császárnak ebbeli kéréséből engedjenek, hanem publice minden vármegyék protestáltak Istvánfi uram előtt, hogy illy okkal indulnak meg mellette, ha hitekben űket megtartja, és azt a mint elkezdte ű felsége reuocálja az hatalmaskodást, és mind Kassából kiveti az pápásokat, kiket az király képe citra ius et leges Regni inducál, és mind egyéb helekből; kit ha ű Felsége nem cselekeszi, de facto legyenek ük absolutusok, és ne tartozzanak semmi fidelitással császárnak. Erről az protestatióról vármegyénként ugyan levelet is extraháltak Istvánfi uramtúl singulatim mindenik vármegye. Ezért fél Bornemisza, hogy felkelnek immár csak féltekben is. Én ugyan nem adom tanácsúl senkinek, hogy mindjárt pártolkodjék, hanem ha osztán ugyan az vármegyék is, bezzeg aztán külön volna az dolog, akkor a ki magyar, nemzete mellé kellene futni.

Az Illésházi dolga csak illyen. Körmendet birta Jó. Mint egyebüvé is sparsim per Vngariam, oda is az német szállitott volt bizonyos hadat, hogy ott tartsák ki űket. Azok ott nagy pusztaságokat, kételenségeket, dúlást, fosztást cselekedtek. El unta Jó János, és minthogy fű meghitt barátjának tartotta Illésházit, irt neki egy levelet: Nagy inségben vagyunk uram, ugymond, az német . . . . *(egy sor elmetszve)*

lennünk a császár nékül, és válaszszatok mást magyart kapitánnak, mert ezek alatt igy semmiképpen meg nem maradhatunk. Evvel is penig (archiducem innuendo) nem tudunk, mettszünk.[1]) Csak egy porkoláb is egy várban többet tudna az alatta valókra gondot viselni, hogysem ez mireánk, nem tudom mettszünk vele. Ezt az levelet tartotta meg.

Jó János annakutánna veszett össze Illésházival. És enníhányszor vádolta Illésházit az tanácsoknál és császárnál is, és valamikor occasiót talált, untalan detrahált neki. Amaz megértvén, intette Jó Jánost, ne cselekedje, én mindenkor barátja voltam, tudomásom szerént soha neki semmit nem véttem. Amaz ugyan nem desistált. Végre a magyarok látván, hogy nem jő ki semmi jó belőlle, választották az herczeghez Jó Jánost és Dömötör Püspeket, de azok is nem hogy excusálták volna, de inkább bele vitték; végre kérte csak azon császárt, hogy könyörgött azon császárnál, hogy értse meg bűnét, ne büntesse törvény nélkűl. Bizták Náprágira. Náprági öszve szólván Jó uramékkal, accusálták. Mindazonáltal császár az cseh tanácsra referálta az dolgot, azok megvisgálták, és azt találták benne, hogy nem látnak semmi vétket Illésháziban. Ezen császár megbúsúlván, no elég ugymond az, hogy az ű nemzeti féle két meghitt tanácsom vádolja, sufficit hoc in rebus Hungaricis, habet suos accusatores, ... (*egy sor elmetszve*) Isten kegyelmednek eleget adott . . . . még 30 vagy 40 ezer fl. többet is. Lám most is kérnek az császár tanácsi pénzt tűled császár számára, adj valamit, dugd be szájokat. Cui ille: nem mivelem, avval én inkább bűnössé tenném magam; ha mit vétettem, imhol vagyok, büntessen törvény szerint ű felsége. Ezalatt hivatják Bécsben Illésházit, hogy igazitsa dolgát, ha igaz ember, császár előtt. Illés megyen fel, bizván igazságában. Ott az tanácsban hiák be. Hic multis ultro citroque allatis, eddig, ugymond, silentio tegáltam, de immár tovább nem szenvedhetem, lássátok, kicsoda az árúló, én vagy Jó János. Adja be az Jó János levelét. Jó akkor ott lévén, nem tudja a dolgot. Más nap az herczeg begyőjti az locumtenenshez az tanácsot. Mond Jónak,

[1]) Mit teszünk.

mikor valaki etc. mit érdelmene *(igy)* .... Elő adja; amaz, mintha sulyokkal üttetett volna, nem tagadhatja. Illésnek: ha mind ez ideig jámbor lettél volna is, immár nagy kétség hozzád, te császárnak hites tanácsa voltál, ezt tudtad, meg nem jelentetted, tehát hited ellen cselekedtél. Most is ha az egy boszúság ki nem mondatta volna veled .... meghagyják Illésnek, hogy elől álljon, ha egésség kell neki, ugy .... *(egy sor elmetszve).*

Déváról 80 muscotéros volt Hoffkircherrel, föld népe másfél száz, 4 taraczk volt velek. Az németek megharagudtak, és semmiképpen Fejérvárról űket tovább nem hozhatta, hanem Dévára mind az lövőszerszámmal együtt megtértenek. Oka megtéréseknek ez volt. Parancsoltak volt az Commissariusok mind Pató Menyhártnak [1]) Vásárhel felé, mind penig szászvárosiaknak, szász sebesieknek, Fejérvár táján valóknak, hogy a mennyien lehet, meggyülekezzenek, és Hoffkirherrel együtt legyenek. Hoffkirher irt volt Déváról mindenfelé az urak levelek mellett, hogy eljűjenek melléjek, és ugy cselekedjenek, hogy űtet Fejérvárnál várják meg. Az vele való németeket mind avval tartotta, hogy Fejérvárott, az mint ű meg számlálta jedzegetéséből, négyezer ember várja űtet ott. Hogy oda jutott, kétszáz ember fölött ott nem talált. Az szászvárosiak adtak volt 45 embert, az szászsebesiek 60, az fejérváriak az vidékből 70, és igy ott az környékből ennihány helről.

Elérkezvén Hoffkirher, látván hogy soholt ennél több nép Fejérváratt nincsen, megbúsúlnak rajta, és mind az lövő szerszámmal együtt és Carolus Kra kapitánnal visszatérnek, sokat zúgolodván Hoffkirh ellen, hogy bolondul indult és az mészárszékre akarja űket vinni. Hoffkirher pergált in instituto és ebűl járt.

Die 14 Januarÿ 1605. circa vesperam juta ide Kolosvárra Valentinus Sies az fogarasi udvarbiró mandato Commissariorum, hogy minden okon élést vitessen Ujvárban; hatvan boér vagyon vele, kiket Tordán hagyott, ma kellett volna azoknak is bejűni. Az várostúl is 50 puskást kér vala. Az biró

[1]) Ez Maros széki kapitán. (*Szamosközy jegyzete.*)

Gellyén[1]) uram illyen választ tőn neki, hogy ű tűlök az nem lehet, a ki nép itt az kapukon vagyon, azokat akár oda adja, akár az várost őriztesse velek. Városbeli embert penig ű oda nem kergethet, mert kiki mind félti életét, magát penig és barmát senki nem viszi, akarmint hagyja is. Item hogy nem három sem négyszáz embernek való az oda való járás, és hogy űk tanácsul ezbeli indulatjának semmi fundamentomát nem látják, és csudálják hogy Hoffkirheren példát nem vesznek; ők jobb tanácsot nekik nem adhatnak, hanem térjenek meg és menjenek vissza, mert talán eddig is elment volna oda ki az hajduk közzé az hire ennyi sok jövő járó közt, hogy itt vannak; hanem ha azt akarják, másképpen készűljenek hozzá, mert igy ki nem telik belőle. Erre való képest eleikben külde[2]) az[3]) udvarbiró az boéroknak, hogy megtérjenek, mert ma indultak volt meg Tordáról, ű maga is utánok akar menni. Ez az udvarbiró vette itt Kolosvárott az elmult nyáron Várfalvi Jánosnét, kit most el akar vele vinni, vagy nyolcz magyar nemesember is vagyon vele ott Fogarast lakosok. (secunda petitio Commissariorum a Civibus Colosvariensibus)

Fogarasban, az mint ezek az magyarok beszélék, száz német vagyon, az kapitányoknak Hansz neve, vezeték nevét nem tudják.

Az Merza az minémű ráczokkal megtért volt[4]), hallván mint járt Hoffkirher, ment Dévára. Öszveszólalkozván az várbeli németek alá ütöttek reájok, és azt az 60 ráczot mind levágták. Ma[5]) irta Déváról Gellyén uramnak az ott való udvarbiró Váradi . . . . *(egy sor elmetszve)* . . . januar. De nem irja, Merza hova lett, megölték-é vagy elszaladt. Azt mondták az németek az ráczoknak: ti vagytok árúlók oka az Hoffkirher halálának, mert az ti dúlástokért támadt föl az föld népe.

1605. A mint ennekelőtte is Kegyelmed megjedzette vala, partim, hogy Csáki Gábornén boszúját állanája és foga- (Joannes Adam. Hoffkirher veszedelme)

[1]) Imreh (*Szamosközy jegyzete.*)

[2]) 15 Januarÿ 1605. (*Szamosközy jegyzete.*)

[3]) Fogarasi. (*Szamosközy jegyzete.*)

[4]) Circa 5. diem Januarÿ 1605. (*Szamosközy jegyzete.*)

[5]) 15 Januar 1605.

dott népét dissipálnája (minthogy vagy hatvanig valót öletett is meg benne) partim penig, hogy Szamos-Ujvár alól az hajdukat sub ductu Stephani Makray existentes, kik az ujváriakat berekesztették [1]), profligalnája, és élést elegendőt vitetne beléje, ű maga Hofkirher találta meg, és ultro offerálta magát az Commissáriusoknak, hogy neki jó módja vagyon benne, mind az sok tolvajoknak ez országból való kitisztitásában, mind penig az Ujvárott valóknak succurrálásában, és kész volna ezt az provinciát fölvenni, csakhogy parancsolnának az commissariusok az Aranyas székbelieknek és egyebeknek is, a kiket melléje hina, hogy mikor őket megtalálnája, adjungálnák magokat, és vele együtt lévén, az mint űket viselni akarja, hallgatnának tűle. Az kis Merzát is másfélszázan melléje atták. [2]) Nyilván vagyon penig eż, az mint az mint *(igy)* Trauzner uram is és Zakharias is mondják, hogy semmi Hoffkirhert egyéb ebben az egy ambitionál és gloriae cupiditásnál nem viselte, holott azon volt, hogy ugy viselje most ű magát, egyedűl lévén itt ez országban az ur rend közűl, hogy praeripiálja ezt az laust mindeneknek, hogy ű volt az, a ki megtudta távullétében is az császár hadának ez provinciát nemcsak megoltalmazni, hanem meg is tartani császár számára. Nem egyszer mondta ezt Trauznernek, hogy vagy meghal, vagy megmutatja ezt, hogy nem volt utolsó azok közt, a kik az Austriai familia mellett magokat, fortunájokat és életeket exponalták, és hogy nevét hagyja, ha élete belé vesz is, ennél az familiánál. Mondta azt is, hogy nem mind kapitán az, a ki kapitán nevet visel, minthogy nem is barát minden a ki csuklyát visel, és hogy kevés ember tudja, mint köllessék nagy dolgokat kevés munkával véghez vinni. Ez igy lévén, jutott Fejérvárra Sz. Tamás napján, és ott vigan lakott egyníhány nap. Az vele valók az hol mit találtak, szélel az falukon, kedvek szerint dultak az szegénység közt. Az prae-

---

[1]) Szamos Ujvárban, az mint Gellyén uram mondá, 120 német vagyon, Alexander Lucinus Tridentinus benne. Makraynak vagyon 200 lovagja, jó gyalogja 320. *Gyulafi oldaljegyzete.*

[2]) Lövő szerszámmal indult volt Hoffkirher, de az félszemű vicéjétől Kra az az Holló capitantúl visszakűlte Fejérvárról Devára. *Gyulafi oldaljegyzete.*

dából gyült barombau Dévára is hajtatott kohnyája *(igy)* szükségére. Innét jutott Tordára, és ott is semmit az vele valók hátra nem hagytak, dulták, vonták a mit kaphattak. Innét találta meg az kolosváriakat, hogy népet rendeljenek melléje, és hogy certificálják abból is, mi akaratjok, mert az volna akaratja, hogy az városban bemenne. Küldte ezt a levelet az kolosváriaknak 1. Januar. Irta azt is, hogy de sufficienti victu provideáljanak neki és az vele valóknak. Az váras illyen választ tett neki, hngy ellentartók benne nem volnának, de ü Nagysága az szegény községnek romlását megtekéntse, kik az sok inség miatt annyira elromlottanak, hogy nemhogy fejedelmeknek ezután, de magoknak sem lehetnek semmire elégségesek, hanem vigye másfelől hadát, holott ha erre hozza, illyen alkalmatlanság is jü ki belőle, sőt ugyan periculom is, hogy hire lévén ennyi nép közt az ő Nagysága jüvetelinek, az ellenségnek (kinek itt a városban is szüntelen exploratori vannak) hire lesz benne, és eképpen hasznos munkája nem leszen. Accedál ez is, hogy vagy ben reked, vagy penig, ha megtér is, gondot szerez az szegény városnak, kik kétség nélkül, noha eddig is sok kárt tettenek az városbelieknek, de ha ittlétét értenéjék, sokval többet cselekednének, barmokban a mi megmaradt volna, azt is elhajtanáják, sőt kapuk eleit is talán és kijárásokat elfognáják, és csak Isten tudja micsoda difficultások következhetnének belőle. Mindazon által, ha ugyan bejövő szándékok volna, készek volnának ha tán ötöd magával az városban bebocsátani, így hogy az hová ü Nagysága elindult, fogna arra, és negociomot nekiek ne causálna. Ezt megértvén Hoffkirher, mivelhogy Tordán lévén az Aranyos székieket is sok sollicitálásával föl nem vehette, kik azt mondták, hogy ük az császárnak örömest szolgálnának, de illyen téli üdőben és fogyatkozott állapotban ük egy felé sem mehetnének, Tordáról irt az kolosváriaknak választ, és nominatim Trauznernek is egy levelet, ki annakelőtte is inteté vala Hoffkirhert, hogy térne meg, és illyen vékony készülettel ne exponálnája periculommal magát. Ide azért azt irta, hogy ü megtér, ük lássák; látja mindenütt csak az nagy szófogadatlanságot; ám adjanak okot azok, a kik fülökben az urak és császár parantsolatját be nem akarják bocsátani; ü tudja helét, és meg is találja. His

ita gestis Toroczkó Sz. György felé deflectált in reditu az hegyek közzé. Jutott oda hétfűn napnyugatkor. Az sok gyülevész földnépe ez alatt gyűltön gyűlt együnnét is, másunnét is, a ki hol fölkelhetett, mivelhogy vasárnap a kis Merza Buzás Bocsárdot (ki Nyakazó Jánosé és Györgyé volt, és kiknek immár magvok szakadt) földulta volt, kiben jó merész férfi oláhok laknak, és az Hoffkirher népe is mindenütt, az hol elmentenek, szabadon prédáltanak mind egyaránt. Ugyan csak ezen gyülevész földnépe egy órakor éjfél után rohantanak Sz. Györgyre Toroczkai István házára, mely jó módjával csinált kő udvarház, és alkalmas erősségecskéje is vagyon. Enyedről is és Föl-Enyedről a két helről hatvanöt ember volt, kik közzűl néhányat ismer is bennek Zacharias. Mikor ekképpen Koncz Pál házára, ki Toroczkai Istvánnét vette, reá rohantanak volna, alkalmas ideig sustineálták űket, lűttek is hozzájok, de kár nélkűl. Végre reájok akarták gyojtani az házat, és így kénszerittetett megadni magát Hoffkirher. Mindenestűl ötvenöten voltanak Hoffkirherrel, mind magyarban németben öszve . . . . *(egy sór elmetszve)* levágtanak. Nevezetessek ezek voltak vele. Feliçianus ab Heberstain, iuuenis annorum 20, filius Magnifici Domini Feliciani Liberi Baronis ab Heberstain Consiliarii bellici Caesarei. Ennek az ifjunak az anyja Hoffkirher familiájából való volt. Julius Caesar Muralthus, Frater Joannis, Joannes Lisbona, filius Gerardi Lisbonae praefecti minerarum Rivuliensium, Caspar Capito, Joannis Capitonis Alchimistae filius, Palatics János, György fia, annorum 20. Szikszai Ferencz, Imre fia, és Kevendi Pál deák, Julius Muraltus szolgája, el szaladtanak. Pál deákkal Zakharias Kevenden tegnapelőtt együtt volt. Mind fején lábán seb vagyon, ű beszéllette mind ezeket neki. Ezekkel az egyníhány nevezett személyekkel vitték Enyedre űket fogva, kéredzének volt az enyedi kastélban be velek, de az biró Mészáros Gáspár az polgárokkal együtt nem akarta űket bebocsátani. Mi, ugymond, ennek minthogy okai nem vagyunk, azonképpen semmi közünket is ehez az dologhoz ártani nem akarjuk, ti lássátok és ti adjatok számot róla, a mit cselekedtetek. Az enyediek közzűl is, kik köztök voltak, és az föl-enyediek közzűl is, kik similiter az gyülevész

néppel együtt voltanak, még ez ideig egyet se bocsáttatott be az biró az kastélban, hanem kin az városban vannak, félvén az jövendő kárvallástúl. Ezt látván az föld népe, félen vitte Hoffkirhert, mivelhogy Enyedre be nem eresztették vele, és el sem merték bocsátani, tartaniok sem volt hol, és az megnevezett személyekkel együtt levágták. Az kik ez factomot cselekedték, négyszázan mondják hogy voltanak. A kis Murza is utána volt Hoffkirhernek segítségűl, de nem érkezett el, Buzás Bocsárd táján kóborlott szélel az falukon. Ez alatt meg esett az dolog Hoffkirheren; Tövisen hallotta meg Murza, onnét tért meg. Az föld népe mind Vinczig üzte Fejérváron alól, alig szedte el az lépet. Az tájban, hogy Déváról megszabadult Trauzner uram, hozták volt Mátyás herczegnek oda egy levelét, kiben Bastának nagy sok szóval commendálta Hoffkirhert, kérvén azon, hogy ű érette ne hagyja, hanem promoveálja és szolgáltassa. Az minemű urat azelőtt ugymint 14 esztendővel ölt volt meg Dominus a Puchain volt neve. Azért. . . . . *(egy sor elmetszve).*

Gyöngyösi is, ki Gellyén uramnak gondviselője Toroczkón, ekképpen irta meg Gellyén uramnak ide az Hoffkirher dolgát.

1605. Ex literis manu Gabrielis Pernezi ad Stephanum Makrai datis, et per eundem Makrai hac in specie ad Blasium Kamutium missis. [1])

Bocsátta volt ez napokban császár Kolnichot mind fiastúl segétségűl Basta mellé ezer nyolczszáz válogatott fegyveressel, kik minekutánna elérkeztek volna, szállította űket Kolonics három puszta faluban, kiket annakelőtte mind az két had népe igen eldult és majd semmivé tett volt, ott hagyván velek az fiát, ű maga Kolnich ment be Eperjesre Bastához. Hogy szemben jütt Bastával, kérdi tűle Basta, hova tette az császártúl küldött pénzt és morhát. Mond Kolnich, hogy ű elinditotta, és hiszi azt, hogy feljül voltak még Fileken, és hogy az füzető mester is császárnak hites secretariusával együtt velek volna. Mond neki Basta, hogy árulója vagy te az császárnak, te miat-

[1]) 1605. 13. die Januarij. *(Szamoskozi jegyzete.)*

tad veszett az el. Mond neki Kolnich: árulói azok, a kik magok hasznáért ezt az támadást most inditották. Ezen kapnak össze és ugyanazon kamarában csaknem általverték egymást német dakossokkal. Kolnich jött ki tűle, és fölülvén paripákra ötöd magával menten ment az feleségéhez Lévára. Megértvén Basta, hogy elment Kolnich, küldött ki az falukra Kolnich fiáért, kérte tűle, hová ment az apja, megmondja amaz, hogy elment. Míg a fia Eperjest Bastánál volt, Lippai Balás, Barcsai János az Csillag béggel nyolczezer emberrel Eperjes felől megkerülvén az ujonnan jött németeket éjjel megüti, és egy lábiglan mind ott vágták le azokat, az kiket az tűz meg nem emésztett, mert reájok gyojtották volt az falukot. Ugyanakkor hozott volt 4000 magyar hajdút vele onnét feljül Kolnich, illy okkal, hogy Bocskai mellé hozza űket, kik mikor eszekbe vették volna, hogy csalárdság Kolnich dolga és Básta mellé akarja űket hozni, elmaradtak az uton, izentek Bocskainak, és hozzájok bocsátván Rédait [1]) Bocskai enníhány főemberrel, melléje adták magokat, és csak az előtt való napokban, minekelőtte Rédai oda érkezett volna, hat kastélt vettek meg, és hét zászlóval és fű rabokkal jüttek mindjárást Bocskaihoz. Adorján Pál is megjütt az portáról császártúl, csak most érkezett, bizonynyal elhiheti kegyelmed, hágy martiusban császár ű maga személye szerint Nándor-Fejérvárott leszen. Az minémű kétszázezer aranyat igért volt az fejedelemnek ű nagyságának, azt most hozták Nándor-Fejérvárra, és azt parancsolja az császár, hogy küldje mindjárást bizonyos emberét ű nagysága Nándor-Fejérvárra az summáért és füzessen mindjárást az vitézeknek, ű maga is császár semmit nem késik, és nagyobb kegyelmességét akarja rövid napra hozzá mutatni. Bocsátta azért az portára Somogyi Bertát a summáért ű nagysága enníhány fű emberrel.

Az morvai követ is most jutott Mislyére ű nagyságához, ki meghozta, hogy azok is egyiglen föltámadnak, és vele együtt vitte be Kassára ű nagysága és most ott vagyon nagy vígan.

Kegyelmed lássa, micsoda hidakat csinált az ujvári németeknek, ígír-é mindent, a mit ígírhet, az ű jó szerencséjek, ha elmehetnek, hanem megérik űk is annyival, mint az kállai

---

[1]) Ferenczet. (*Szamosközi jegyzete.*)

németek, kiket minap Kassán Barcsai János . . . . *(egy sor levágva)* mind egyiglen levágatott. Az pénz, kit aláhoznak volt és kezünkben bírt, száz és 25 ezer fl. volt készpénz, kit az fejedelem ű nagysága kezében hoztanak, és annak fölötte 60 ezer forint érő egyetmás ruhák, subák, sok öltözetek, fegyverek is, és salavárinak, sarunak és czipellésnek, gyolcsnak, korczovágyoknak és egyéb bélelt süvegeknek is sokasága. Rákóczi Sidmont az fiát urunkhoz [1]) küldte, hogy hivsége felől inkább ne kételkedjék, minden nap urunkkal vagyon együtt, arra kötötte magát, hogy 1,600 emberrel jű martiusban melléje.

1605. Januario. Az Hoffkirher dolga. Vltima relatio.

Hoffkirk nem kevés kétséget és félelmet is hozott volt az enyediek szűében, hogy megértették, hogy taraczkokkal jű. Noha az előtt való napokban megirták volt az commissariusok az enyedieknek, hogy ne gondolkodjanak és ne vélekedjenek semmit Hoffkirh felől, mert nem a végre megyen, hogy ű nekiek bántásokra legyen, hanem hogy az latrokat persequálja, és Ujvár utát megszabadítsa. De igy is semmiképen securusok az enyediek nem lehettek, tudván az Toldinéhoz is minémű szándékkal legyen Hoffkirher. Küül penig az városbeli vulgus értvén jövetelit Hoffkirhernek, mindjárást elbocsátott mindenfelé az oláhságra és az körűl való helekre is, és gyültön gyűltenek, az ki hol bennek fölkelhetett, minden felől. Az Gellyén Imre és az Toroczkaiak jobbágyi is mind ott voltanak, és az buzás-bocsárdiak is, és annak fölötte enníhány hajdu hadnagyok és közhajduk, kik Enyeden házasodtanak meg és Föl-Enyeden . . . . . *(egy sor elmetszve)* ha ezeken lettek volna az ráczok, elszaladtanak volna, míg az Hoffkirher szállásán az Toroczkai István házán vesződtenek; mert megértvén Hoffkirhernek ott létét, mindnyájan, valahon ki volt, arra tódúltanak és sokáig vesződtek ott. Végre reájok akarták gyojtani az házat, ugy adták meg. Rútúl tépték volt ki szakállát Hoffkirhernek. Kedden [2])

---

[1]) Bocskaihoz. *(Szamosközi jegyzete.)*

[2]) 4. Januarij. *(Szamosközi jegyzete).*

hogy viszik volt űket, beüzentek Enyedre, hogy oda viszik, ha űket bebocsátják; az biró az tanácscsal azt izente, hogy nem akarja, hogy még csak határokban is bevigyék, hanem akárhová vigyék, és a mint hogy ű akaratjok nékűl cselekedtek, számot is ugy adjanak róla, űk semmi közöket hozzá nem ártják. Ezt látván hogy sem el nem ereszthetik, sem penig hová vinniek nincsen, elsőben is Felicianus Herbersteint vágták le az küvön túl való első malomnál; egy igen mély gödörben vették[1]) oztán be egy hegy oldalában, nem szintén ott, hanem egy kevéssé tovább, mind az öt testet, csupa mezételen, ott látták, kik felkeresték; az négye ráczok voltanak, kiknek testek ott volt. Onnét tovább vivén[2]) Muraltust még enníhány ráczczal, az mely első falut az molnon tul érték, Nires nevűt, ott vágták le Hoffkirherrel együtt, de előbb Muraltust.

Rákosról irt volt az commisariusoknak Hoffkirher, hogy ű az elinditott dologban semmiképen elő nem mehet, hanem ha négyezer embert annak melléje. Ez is az levél az oláhoknak kezekben akadt volt, minekelőtte foglyá esett volna, és avval insultáltak neki: nosza, Hoffkir, Hoffkir, hozd az négy ezer embert.

Az nemességnek az vármegyékre, az székelységnek is és az városoknak Nagy Mátétúl küldte volt Bocskai uram onnét kivűl az leveleket. Ez az Nagy Máté hajdu volt, Enyeden telepedett volt meg, háza, felesége ott vagyon, ki ment volt Bocskai hadában, ugy küldte be most.

Azt irta volt ide Hoffkirher, hogy sok szava vagyon mind az itt való senatussal, mind penig az paterekkel, kirűl korán kellene velek conferálni, mert oly dolog, hogy csak nekiek magoknak kell érteniek. Ezek készek voltak 25 magával be . . . . *(egy sor elmetszve).*

---

15. Januarij. Rázmán sugá Kamutinak és nekem ma, hogy jű az székelyekkel Rácz György, és hogy immár az elei el is érkezett volna Ujvár segitségére. Mondá azt is, hogy

---

[1]) Vetették *(Szamosközi javitása.)*

[2]) Julius Caesar. *(Szamosközi jegyzete.)*

akkor tájban hogy ü Szebenbül el jütt in Decembrj, expostuláltak volna az commissariusok az havaseli vajdánál. Immár, ugymond, nem tudom, mi mit reménljünk nagyságod felől, holott az töröktül is az zászlót elvetted. Amaz azt irta, ugy vagyon, ugy mond, de semmit a felől ne gondolkodjék nagyságod, hanem az minemü ítíletben felőlem volt, ezután is abban legyen; semmit nem miveltem màgamtúl, hanem a mit cselekedtem, Basta uram ü nagysága praescriptomjábúl miveltem. Ennek most igy kellett lenni. Ne adja isten, hogy az én szivem megváltozzék az császárhoz. Az vagyok mostan is, a ki azelőtt voltam, ugy éljek és ugy maradjon meg az én jó hirem nevem, sőt ha kivántatik kimenetelem, parancsoljon nagyságtok, avval mutatom meg, hogy magam is személy szerint oda megyek, az hová mondjátok. Tizezeren kimehetek. De hogy 10 ezeren lehet-é, az mint Rázmán mondá, azt az commissariusok sem hitték. Irta azt is az vajda, hogy ha szükség, kész mindjárást 4 ezer embert kiküldeni.

Hoffkirher megölése után más nap egy hires tolvaj, Dragumer század magával mindjárást ott termett Toroczkó-Sz. Györgyön, de immár mindent kapzsira hántak volt. Igen bánta, hogy az praedára reá nem érkezett volt. Még azonkivül ennek az Dragumernak 500 oláhja vagyon, kiket akkor fön az havason hagyott volt, most is minden nap gyülekezik, Déva alá készül dúlni. Ez ölte meg az kamara ispánt is, az pöcsétnyomó gyürüjét is ő viseli ujában. Ma jutának Gyöngyösitül Gellyén uramhoz levéllel, mind ezeket ü irja.

Azt mondja Gellyén uram, hogy oly lator oláhok lakják azt az Toroczkó völgyét, hogy soha még ez ideig semmi földesurok, ugy a mint köllött volna, velek nem birhatott, és hogy egy kürtjök vagyon, kit ha in aedito loco megfúnak . . . . . . *(egy sor levágva).*

1605. Diebus 17. 18. 19. Maj. Praesentálta Bocskai levelét in senatu Imreffi. Continentiája az notariusnál. Az magyarok levelét is akkor adta be.

Irja Bocskai, hogy Lónai Istvánt bocsátta be Imrefivel együtt, és előbb is Lóniait nevezi. Ezt ekképpen excusálta

Imreffi János in senatu:[1]) ugy vagyon, ugymond, ketten kellett volna bejűnünk, de midőn ezeket az leveleket megirták volna, Lengyelországban választani kell vala valakit fűszolgáját az respublicához, és választák Lóniai uramat, ugy kelleték melőlem elmaradni(a). Az lengyel legationak penig oka semmi nem egyéb, hanem ez, kivánták volt érteni az lengyelek Bocskaitúl, misso legato ad Comitia in Zerench, ha kész-é annak azt a foedust megtartani velek, az mely nekik az régi magyari királyokkal intercedált. Az felől jó spest adott volt nekiek Bocskai, és annak transactiójára és confirmálására bocsátta be in Poloniam az lengyelek kivánsága szerint követét Lóniait.

Imrefi első nap az leveleket adta meg, és szóval való izenetit is Bocskainak eleikben adta az kolosváriaknak. Másnap a mit proficiáltak az kolosváriak, hogy csak ezt postulálták, hogy bocsáthasssanak ű magok is Bocskaihoz, addig legyen in suspenso a dolog. Imreffi erre azt replicálta, hogy semmiképpen nem lehet, mert nekie meg volna hagyva, hogy egyfelé is sehova Kolosvárról ne menjen, mig ezek meg nem hajlanak; ű volna *most az Bocskai itt.* Annak okárt praecise most mondják meg és most messék el is végét, ha Bocskainak vagy baráti, vagy ellenségi akarnak lenni, hogy lehessen gondja vel in bonum, vel in malum de facto az fejedelemnek reájok, mert nem volna ű neki annyi feje, hogy ű az fejedelem praescriptiója kivűl valamit cselekedhetnéjék különbet, ha szinte akarná is, meg volna penig neki serio iniungálva, hogy első is az városok közzűl Kolosvár legyen, kit fide neki obstringáljon, és vég nélkűl egy felé sem menjen semmi okon. Ezt is értvén az senatus, deliberatióra vette. És ismét szólván egymással, ugy találták, hogy ugyan kiküldjenek Bocskaihoz, addig legyen veszteg Imreffi vagy itt vagy Gyaluban. Reá ment erre is Imreffi, hac tamen cautione, hogy legyen ugy bár, de ű neki városúl adjanak levelet erről, hogy nem ugy küldenek Bocskaihoz, mint idegenhez, valami jó akaró szomszédjokhoz, hanem mint urokhoz, fejedelmekhez suppliciter. Contentus volt az város evvel. És levél is költ Imreffi és az város közt. Imreffi az ű levelét, kit az város tűle kivánt, megadta, hogy megelégszik az végzés-

[1]) Ex relatione Joannis Adam. *Gyulafi Lestár oldaljegyzete.*

sel, és oltalma leszen az várasnak; e contra az mi nemű levelet az város is akart Imrefinek adni, tudnia illik, hogy nem ugy találják meg Bocskait, mint valami extraneust és ellenséget, vagy illegitimust, hanem mint urokat proposito dedendi se, azt Imrefi nem várta, hanem az hír érkezven, semmi hírt nem tévén az tanácsnak (kik immár akkor ismét öszvegyülekeztenek volt) menten ment, Gyaluban is csak fölöstökömöt ett. Kérték azon, hogy ottan csak az egy napot várnája el ott, mig bizonyosb hírt hallanának, de semmi benne nem költ.

Ajánlotta volt evvel is magát az városnak Imreffi, hogy oda föl Bocskai uramnak Gyulaffival is irat mellettek, és ű maga is ir, commendálván ilyen jó promptitudóját az városnak, és értésére adván, mi obstált eddig is, hogy ű felségének fejet nem hajtottak még Imreffi bejövetele előtt is, nimirum ob metum Germanorum, a quibus illi tam dure fuerunt tractati. Kivánta a váras ezt is Imreffitűl, hogy semmi, se pénz, se emberi segétséget ne kivánjon rajtok, míg meg nem jűnek Bocskaitúl.

Az nagy-bányaiaknak Bocskai 12 esztendeig való adajokat engedte meg. Az várost kűvel akarják megkeréteni a mi megkerétve nincs. Az kassaiaknak is VI falut adott, kiket az egri káptalantól . . . . *(egy sor elmetszve).*

FÜGGELÉK.

I.

Báthori Miklós országbiró Liszti János veszprémi püspöknek és cancellariusnak pártfogásába ajánlja Gyulafi Andrást, hogy török fogságba esett bátyja Gyulafi Mihály tisztségét a pápai lovas kapitányságot elnyerhesse. Kelt 1573. mart. 15-én.

Reverendissime Domine et Amice nobis observande.

Salutem et Servitiorum nostrorum commendationem.

Constat Dominationi Vestrae Reverendissimae Egregium Michaelem Gyulaffi, Capitaneum Equitum suae Caesareae Maiestatis Domini nostri clementissimi in Papa merentium, his proxime praeteritis diebus in Turcarum captivitatem incidisse. Eius igitur frater carnalis Egregius Andreas Gyulaffi ab ineunte aetate sua per Spectabilem et Magnificum olim Dominum Comitem Andream de Bathor fratrem nostrum carnalem piae memoriae in aula sua educatus, ac a morte eiusdem fratris nostri in servitijs suae Maiestatis apud nos constanter et fideliter versatus, proficiscitur supplicatum Imperatoriae Maiestati pro loco seu officio dicti fratris sui, interea donec idem Deo iuuante liberatus fuerit, sibi conferendo. Petiitque a nobis, ut in sui commendationem literas nostras ad Reverendissimam Dominationem Vestram daremus, eandemque rogaremus, quo Dominatio V. Rev. eundem negotiaque sua commendata habere, ac apud Sacram Caesaream Regiamque Maiestatem promovere velit. Cum autem praedictus Dominus Michael Gyulaffi nobis non alienus, sed proxima affinitate sit coniunctus, et quamvis sit iuuenis,

tamen propter virtutem suam insignem et studium fidelitatis erga praefatam Caesaream Maiestatem mereatur a nobis commendari non solum Rev. Dom. Vestrae, verum etiam ipsi Imperatori, Domino nostro clementissimo: idcirco rogamus Dom. Vestram Reverendissimam, tamquam dominum et amicum nostrum observandissimum, ut praenominatum Andream Gyulaffi consangvineum nostrum commendatum habere, ac ad obtinendum praedictum locum seu officium praefati Michaelis Gyulaffi fratris sui carnalis apud Maiestatem Suam benevole promouere velit. Quod nos eidem una cum ipso promereri studebimus. Vestram Reverendissimam Dominationem felicissime valere cupio. 15. Martij 1573.

Comes Nicolaus de Bathor
Judex Curiae et Consiliarius
Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis.

Inscriptio talis erat:
Reverendissimo Domino Joanni Listhio electo Episcopo Ecclesiae Jauriensis, Consiliario ac Cancellario Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis, Domino et Amico nobis observandissimo.

Másolata a *gr. Bánfi codexben Bonczidán.*

II.

Báthori Kristóf fejedelemnek Gyulafi Lestár fejedelmi titkár által készitett sírverse. 1582.

Sub idem tempus Eustachius Gyulafi Secretarius eiusdem Principi suo tale fecit Epitaphion:

Gloria, fama, fides, virtus, sapientia, splendor,
Religio, et quidquid nobile mundus habet.
Singula Bathorei lugent ad Principis urnam,
Dacia sed cunctis tristior orba gemit.

Másolata a *gr. Bánfi-codexben.*

III.

Báthori Kristóf erd. fejedelemnek a gyula-fejérvári egyházban lévő sírirata. 1581.

D. O. M.

Christophorus Bathory de Somlyo, Stephani filius, Stephano fratri, in regem Poloniae creato, in principatu Transsilvaniae succedens, magna animi moderatione provinciae praefuit, pietati studuit, pacem coluit, foelices fratris regis contra Moscum conatus opibus iuvit, amans patriae, bonarum parens litterarum, mansuetus, patiens, iustus atque munificus fuit. Cumque continua articularium morborum molestia premeretur, ob amissam etiam paucis ante mensibus charissimam coniugem et tenellam natam, gravi animi angore occupatus, postquam ex comitiis Colosvariensibus, ubi Sigismundum filium unicum optimae[1]) spei puerum, nonum agentem aetatis annum, mirifico omnium ordinum consensu successorem nominavit, Albam Juliam aeger rediisset, paucis post diebus invalescentibus cum lethali febre doloribus, animam Deo perpetuis quamdiu hiscere potuit precibus pie commendans reddidit.

Vixit annos LI.

Provinciae praefuit annos V. Menses II. Dies XXIII. Obiit Albae Juliae An: MDLXXXI. XXVII. Die mensis Maii.

Egykorú másolata *a budapesti egyetemi könyvtárban (Szamosközi gyüjteményében)*. Fölibe irva más kézzel: Superscriptio monumenti Christophori Bathori Albae Juliae.

IV.

Vásárhelyi Bálint deák Gyulafi Lestárt lakodalmára meghivja. Gyula-Fejérvár 1585. jan. 20.

Generoso Domino Eustachio Gyulafi Secretario Illustrissimi Principis Transylvaniae.

---

[1]) E szó keresztül van huzva s fölébe irva Gyulafi Lestár kezével: pessimae.

Szolgálatomat ajánlom Kegyelmednek mint bizott uramnak, barátomnak. Istentől Kegyelmednek hosszú ideig való egésséges életet kivánok adatni. Mivelhogy Istennek rendelése és parancsolatja szerént, bizott uraim tanácsából, vettem magamnak házas társúl az Tekintetes Kolosvári Balásfi György uram leányát Annát, melynek mennyegzőjének napját végeztük egyenlő akaratból ugyan Kolosváratt ő kegyelme házánál ez jövendő Szent Bálint nap után való szombaton az régi kalendarium szerént, azaz 20-dik napján Februariusnak: kérem azért Kegyelmedet, mint bizott uramat barátomat, hogy Kegyelmed az feljűl megirt helyen és napon legyen jelen, hogy az Kegyelmed jelen létével több bizott uraim barátim közt dicsekedhessem. Melyet jövendőben is megszolgálok Kegyelmednek. Éltesse Isten Kegyelmedet jó egésségben. Datum Albae Juliae die 20. Januarij 1585.

Servitor et amicus
Valentinus Literatus Vásárhellyi m. p.

Másolata a *gr. Bánfi-codexben.*

V.

Gyulafi Lestár Zamojski János lengyelországi cancellariusnak. Gyula-Fejérvár 1591. mart. 9.

Ad Magnum Poloniae Cancellarium litterae Generosi Domini Eustachij Gyulaffi.

Illustrissime Domine mihi semper gratiosissime, perpetuorum seruitiorum meorum commendatione praemissa.

Literas Dominationis Vestrae Illustrissimae 6-a die Martii Belza ad me datas accepi, easque summa cum voluptate et amoris obseruantia sum exosculatus. Et sane valetudine D. V. Illustrissimae prospera, qua eandem perfrui et se habere bellissime a famulo eiusdem intellexi, gratius mihi hoc tempore contingere vix quidquam potuisset. Quo nomine Deum optimum maximum idemtidem comprecor, ut D. V. Illustrissimam tam Polonis suis quam nobis Hungaris, atque adeo universae Reipublicae Christianae velit quam diutissime esse incolumem. Caeterum gratissimum fuit intelligere Principi Illustrissimo singula illa rerum ac negotiorum capita, quae

Celsitudini Suae Dominatio Vestra Illustrissima per me significanda esse duxit; quae quidem qua ingenij facultate aut dicendi copia declararim, parum me habet solicitum. Fideliter certe ac sincere pleraque Suae Celsitudini proposui, quo quidem ipso sat superque mihi contentus esse videor. Communicatum negotium cum paucis duntaxat, Principe ipso et Domino Balthasare Bathoreo; nec dubitet alto tecta iri ea omnia silentio. Durus ille et grauis Isthmon citius perforabit, quam haec resciscat aliquando. Famulum Ill. D. Vestrae ea qua potui industria expediendum curavi, qui si tardius recurrat, moram omnem maximae itineris difficultati, non ipsius negligentiae tribuat. Quod ad me, pene sum in recursu ad D. V. Illustrissimam, nisi quod sensim et quasi nusquam expediendus expediar; idque cum plurimas ob causas, tum vel maxime ob cziausi praesentiam, quem haec latere et operae praetium est et maxime necessarium. Me interim in gratiam Dominationis Vestrae Illustrissimae etiam atque etiam commendo. Datae Albae Juliae die 9-a Martii 1591.

Másolata a *gr. Bánfi-codexben.*

VI.

Báthori Zsigmond erdélyi fejedelem Zamojski János lengyel cancellariusnak. Gyula-Fejérvár 1591. apr. 2.

Illustrissime Domine, Affinis nobis observandissime.

Remittimus iterum ad D. V. Illustrissimam hunc Generosum Eustachium Giulaffi Secretarium nostrum, cui quae nomine nostro ei referre debeat iniunximus, petentes ab ea, vt ea et cognoscere ab eo, et nos resque omnes nostras, vti cepit, apud se semper commendatas habere velit. Cuius amorj nos commendantes felicia ei omnia a Deo precamur. Datum in Ciuitate nostra Alba Julia 2. die Mensis Aprilis, Anno Domini M. D. XCI.

Illustrissimae D. V. Affinis
Sigismundus Bathory m. p.

Czim: Illustrissimo domino Joanni Zamoiskÿ, regni Poloniae Cancellario et Generalj Capitaneo etc. Domino et affinj nobis obseruandissimo.

Gyulafi Lestár egykorú másolata *az egyetemi könyvtárban.* (*Szamosközi gyüjteményében.*)

VII.

Gyulaji Lestár beszéde Zamojski János lengyel cancellariushoz. Zamojsk, 1591. ápril 18.

Illustrissimus Princeps dominus meus clementissimus Dominationem Vestram Illustrissimam per me plurima salute iussit impertiri, cui etiam vt omnia foelicia et optata contingant, a Deo optimo maximo ex animo precatur. [1])

Cum paucis ante diebus a Dominatione Vestra Illustrissima ad Suam Celsitudinem redijssem, cunctaque ea, quae ab ea acceperam, ea qua potui fide atque diligentia retulissem, ita ijs affectam Suam Celsitudinem statim cognoui, ut nihil sibi morę interponendum putaret, quin de ijs omnibus et consilium capere et ad singula eorum capita certum aliquid ei respondere posset. Quod cum tandem secum statuisset, mihi rursum id negotij demandauit, ut ad eam redirem, eique mentem suam atque sententiam renunciarem.

Primum itaque Illustrissimo Principi nihil aeque gratum fuit, quam quod intelligat D. V. Illustrissimam eo esse in se animo, vt quaecunque siue ad salutem siue etiam commoda sua pertinere uideat, de ijs tam libere et amanter Suam Celsitudinem commonefaciat. Quae omnia Sua Celsitudo tanti facit, quanti ea, quae a magnis et sapientibus viris in rem alicuius afferuntur, sunt facienda. Quam suam et in monenda Sua Celsitudine libertatem, et in consulendo eidem prouidendoque beneuolentiam, vt D. V. Illustrissima in posterum etiam erga Suam Celsitudinem non retineat modo, sed nouis in dies accessionibus adaugeat, ab ea Sua Celsitudo pro sua necessitate etiam atque etiam postulat.

Quae de Austriacis principibus D. V. Illustrissima nunciauerat, qua essent natura, moribus, vitaeque institutis, quomodo et apud suos et apud exteros audiant, quantis viribus opibusque polleant, ea Sua Celsitudo tam vera esse uidet, ut quid in

---

[1]) Báthori Sigmond izeni ezeket az lengyel nagy cancellariusnak Gyulafi Lestár által. Stylus est Volfangi Kowachoczij cancellarij. (*Szamosközi István oldaljegyzete.*)

contrarium adduci posset, prorsus non iuueniat. Nec est aliud fere quicquam, quod aliqua ex parte Suam Celsitudinem cupidam eorum amicitiae reddat praeter communis ipsius nationis, cum qua natura coniuncti sumus, vicinitatisque rationem. Cum enim ita ab alijs gentibus simus disiuncti, vt vel nihil commune cum eis habeamus, vel si eo tantum, quod sicuti illi ita nos quoque Christianum nomen retineamus, eorum in nos studia commoueamus, quid in ancipiti rerum nostrarum statu et ab alienis et remotis hominibus opis sperare possimus, vt cogitare desinamus, domestica nos exempla patriaeque calamitas exhortatur. Quamvis itaque fatendum sit, minime nobis cum illis principibus conuenire, multaque in eis esse, quae a nostris rationibus toto distent coelo, tamen ut ab ijs hominibus, qui eis parent, utpote eiusdem nobiscum generis, et sub eodem coelo natis, nos dissociemus, id nec natura ipsa neque res et commoda vtrorumque patiuntur.

Quod cum maiores etiam Suae Celsitudinis et imprimis parens patruusque sapientissimi principes, tot patriae periculis edocti, animaduertissent, semper ea mente fuerunt, ut principibus istis vicinis, propter eundem et communis nationis et adeo propinquarum et sibi adhaerentium regionum respectum, a quibus adeo prompta semper essent auxilia, et qualecunque in rebus aduersis perfugium, si non integra et absoluta, saltem aliqua tantum, quae eos in officio continere posset, specie beneuolentiae iungerentur. Idem consilium Sua etiam Celsitudo sequendum sibi putaret, itaque si posset eorum fidei et coniunctioni adhęreret, ut cum non aperte offensis eis uteretur, et aliquid etiam, quod sine suo incommodo posset, eis deferret, ut titulos, honores, praerogatiuas, et si quae alia sunt, quibus tantopere delectantur; interea tamen id ageret, vt quod ipsa quoque optime suadet, externis etiam etsi paulo remotioribus tutioribus tamen praesidijs statum suum firmaret. Hunc colendae cum alijs vicinis nationibus amicitiae morem et olim omnibus regibus et populis vsitatum fuisse, et nunc quoque ita esse communem, vt qui alijs magis alijs minus se obnoxios praebeant, omnes vero pacatos habeant vicinos, ij demum quam optime rebus suis consuluisse videantur.

Si qua igitur istis principibus fides haberi et aliqua con-

cordiae ratio cum eis iniri posset, quae taciturnitate et fide ab eis tegeretur, (ne in idem periculum se Sua Celsitudo, quod aliquando diuus ipse Stephanus Rex, quod ipsa etiam retulit, incurrerat, conijceret), non abs re fortassis Sua Celsitudo faceret, si eorum etiam animos, per aliquos cum studiosos pacis, tum non minus in suam quam illorum partem inclinatos, sibi conciliaret. Quod qua ratione experiendum prius Suae Celsitudini quam tractandum sit, si tamen D. V. Illustrissimae antea probetur, cupit Sua Celsitudo ab ea cognoscere; ut, si posset, ita se aliorum copijs et familiaritate muniret, ut hos etiam, quorum ditionibus haec prouincia ita esset adnexa, vt auelli ab ea non posset, homines vero ipsi tantis vtrique inter se necessitudinibus sociarentur, ut pro eadem gente habeantur, non praeterijsse videretur. Nam ut id sapiens D. V. Illustrissimae consilium, quod de Angliae Reginę aliorumque confederatorum principum amicitia sibi comparanda Suae Celsitudini ea per me proposuit, Sua Celsitudo obuijs vt aiunt vlnis amplectatur, preter ea omnia argumenta, quae a me sunt Suae Celsitudini eius nomine commemorata, quibus nihil addi posse uidet, id etiam Suam Celsitudinem uehementer permouit, quod iam pridem a legatis suis intelligat, tantam esse in aula Turcica Reginae illius existimationem, vt nihil petenti ei denegandum putent, quodque ipse etiam Reginae in illa aula internuncius iam aliquoties ibi nostris hominibus, etiam non rogatus, non obscura beneuolentiae signa praebuerit, ijsque ad ipsius Reginae fauorem aucupandum nos quodammodo sponte inuitasse uisus sit. Caeterum et Ducis Saxoniae propensam in se voluntatem, quam is literis anno superiori ad Celsitudinem Suam datis testatus est, iam aliqua ex parte perspectam habet, et multo magis Casimiri Ducis et nepotis ipsius,[1]) cuius tutelam agit, quam iam missis etiam inter se ultro citroque muneribus confirmarunt. His principijs si iam id accedat, quod D. V. Illustrissima vltro Suae Celsitudini pollicetur, se viam ei ad hanc coniunctionem constituendam muniturum, nihil se non obsequi posse intelligit, ideoque ab ea summopere petit, ut quod commodo suo fiat, ea iam huius rei fundamenta iaciat, quibus omnia

[1]) Friderici Quarti. *Szamosközi István jegyzete.*

Suae Celsitudinis negotia, salusque imprimis ipsius prouinciae, tuto semper inniti possit. Quicquid D. V. Illustrissima hac in re cura ac studio suo praestiterit, id totum Sua Celsitudo et gratum et ratum se habiturum promittit, ac tandem ipsa quoque, cum id ab ea indicatum ei fuerit, quod eius erga illos principes officij erit, libenter exequetur. [1])

Neque ea etiam res, quae de matrimonio inter eosdem principes querendo ab ea Suae Celsitudini proponitur, ad colligandos arctius vtrinque animos parum facere uidetur. Sed ea deliberatio cum et maximi sit momenti, et maturius tempus requirat, denique religionem quoque ipsam, quo foedus illud coniugij illigari maxime solet, attingat, in praesentia differri commode poterit, tantisper saltem, dum Sua Celsitudo, alijs rebus intenta, quando tandem eam ad rem animum adijcere debeat, ipsa et autore et conscia, dispicere possit.

De regni deinde huius statu, et quae sit in eo mutatio ob Regis discessum metuenda, omnia Sua Celsitudo, eo plane modo quo mihi ab ea fuerunt significata, intellexit. Quae res eos rumores, qui iam pridem de hoc Regis proposito sparsi vbique vigebant, apud Suam Celsitudinem omnino iam confirmauit. In quo cum non de eo tantum agatur, vt Rex discedens regnum vacuum relinquat, sed vt id potius arbitrio suo alij cuipam tradat, quantis difficultatibus ac periculis, si in eo perstet, rempublicam inuoluat, Sua Celsitudo satis superque perspicit, optaretque si id praecaueri aliqua ratione, ne fieret, auertique posset, vel eam potissimum ob causam, quod a vicinis istis, cum quibus nulla adhuc regno certa pax esset, quae statim pericula eis immineant, non sit difficile prouidere. Certe cum ij nullam

---

[1]) Az saxoniai herczeg és a többi az angliai királné aszszonynyal akartak ligát csinálni. Ezt jól értette vala meg általam az lengyel cancellarius urunknak. Itt azon kéri, hogy találjon módot benne, vegyék be közzéjek. Az portán is az foedusban, kit az polonusok az törökkel csinálnak vala, lenne benne Erdély; hogy ha mikor Erdélyt az török megbántanája, akkor az királné asszony foedussa is fölbomoljék az törökkel. De nem veheté az királné asszony reá az törököt. Azt mondta, hogy vasallussa volt neki Erdély mindenkor, és megéri vele, ha azon törvényében tartja, mint ekkédig, kit az királné asszonyért meg is cselekeszik. *Gyulafi Lestár oldaljegyzete.*

rei bene gerendae occasionem soleant praetermittere, si uiderint regnum nouis motibus perturbatum, quin in eius possessionem, quod iam diu facere meditantur, ceu dato signo statim inuolent, uix contineri se patientur. Verum tamen si iacta iam omnino est alea, et regnum in eum statum recidat, vt alio rursum rege opus habeant, id qua ratione regni ordines, quibus cura tuendarum legum et priscae libertatis incumbit, assequantur, etiam atque etiam existimat Sua Celsitudo eos consideraturos, imprimis autem D. V. Illustrissimam minime commissuram, vt se viua et arma in Reipublicae defensionem tenente, oppressa patria, vim atque autoritatem suam, quae vita ipsa charior omnibus esse debet, nequeat retinere. Vt igitur caeteris in rebus optandum quidem est, ne quid prçter spem aduersi accidat, sed si acciderit, ad solita illico prçsidia recurritur, ita si Rex suo se loco contineat, salua res est, sed si abeundi animum non deponat, satius est, vt in eo Henricum Regem imitetur, regnoque ita excedat, vt id suo iuri potestatique relinquat, quam iniqua paucorum consensione, ne dicam conspiratione, priuata autoritate, nullo exemplo, successori alicui committat. Si ad liberum interregnum res deueniat, etsi ad ancipitem satis aleam et multas tempestates secum trahentem, id tamen commodi inde sequetur, vt Respublica se eandem quae antea fuit esse agnoscat, suoque robore subnixa, frustratis aliorum prauis conatibus, eum quem velit sibi rectorem imponat. Vt autem haec omnia recte moreque maiorum gerantur, eius maxime Sua Celsitudo interesse putat, hoc est Dominationis Vestrae Illustrissimae, cui se Respublica periculosis suis temporibus aduersus omnem vim et audaciam tuendam regendamque commisit. Verum quia quae futura sunt longe antea debent prouideri, non dubitat Sua Celsitudo, quin ea statutum apud se habeat, ad quem finem scopumque consilia omnia publica sint dirigenda. [1])

[1]) Izent vala tűlem urunknak az cancellarius béségesen, mint és hogy ment volna el király, és hogy semmi reménségek nem volna megjövetele felől, intvén azon urunkat, hogy gondolkodják felőle, mindenben jó modja lészen, és még egyszer a Báthori nevet in culmine constituálhatják in Polonia. Arra felel meg itt urunk neki. Kirè mikor ennél is jobb választ izent volna tűlem cancellarius, azután osztán ezen dologban mind

Si rumoribus dandum aliquid est, iam diu illud quoque percrebuit, Dominationem V. Illustrissimam in hac regni mutatione non immemorem sui fore. Id siue recte siue ex vulgi tantum opinione sit peruulgatum, eiusmodi tamen Sua Celsitudo esse uidet, vt non sit eius cura omittenda, et si obtineri posset, Respublica suscipienda. Qua in re quicquid in eam studij a Celsitudine Sua posset proficisci, id summa animi propensione Suam Celsitudinem in eam esse collocaturam.[1])

Quod si autem iam tandem hominum mentes memoria Stephani regis subeat, et spem aliquam D. V. Illustrissima habeat, eius posteris non defuturum id fauorem beneuolentiamque nobilitatis, quid in hoc rerum statu Suae Celsitudini agendum consulat, quas ei vias, quae media et rationes proponat, ab ea tantum Sua Celsitudo cupit cognoscere, cum certa sit D. V. Illustrissimam ita esse de se persuasam, vt quicquid eius causa faciat, eo ipso res omnes fortunasque suas stabiliat. Nam quam vana ea sint, quibus illi Principes ad consequendum summum eum honorem nitantur, cum D. V. Illustrissima satis tum declarauerit, quando suis eos verisque coloribus Suae Celsitudini depinxit, vt ei pluribus referantur superuacaneum ducit esse; quandoquidem ridiculum sit minas ei hosti ab eis intentari, a quo et prece et precio vel turpem potius pacem redimant, quam vt tantum non pro aris iam et focis bello cum eo decernant. Qui nomine illo regis Hispaniarum adeo tremendo perstringi oculos mortalium credunt, cur non cogitant eos ipsos satis iam perspicere, quantum is contra

---

Cancellariushoz, mind Bucellához, mind Cardinálhoz egynihánszor mentem be. Véghez is megyen vala, ha király meg nem iű vala. Igen titkon tractálták e dolgot, az 30 ezer forént praetextussa alatt, hogy már azt sollicitálom az Respublicánál. *Gyulafi Lestár oldaljegyzete.*

[1]) Erős hitet monda Cancellarius uram, hogy soha eszében sem volt, nem is kivánta soha ingyen hazájának megmaradását, ha ki kivánja; ű volna az, a ki hazája mellett nem csak pénzét és marháját, de életét is kész volna elfogyatni. Én általam urunk serio inti vala, hogy máshova ne bocsássa, hanem maga vegye föl az fejedelemséget, sok szép ratiókkal: de quidquid potius toleraturi sunt Poloni, quam Regem quempiam e numero Procerum. Az jó akaratot urunknak igen megköszöné. Non me, inquit, tanto dignor honore etc. *Gyulafi Lestár oldaljegyzete.*

suos possit, quos a tot annis tantis viribus oppugnatos nondum in ordinem redigere potuit. Qui in Gallijs operam ludat, Angliae reginam frustra bello lacessat, is scilicet in effoeta-iam hac aetate sua Polonos omnibus suis opibus ab hostis potentissimi, a quo sibi vel domi suae metuit, iniuria uindicabit? Sed quid illi promittant, non curant, modo inueniant, qui eis quacunque tandem re adducti studeant. Quis vero eos ipsos in praestanda promissorum fide firmiores iam factos credat, qui non ita pridem, ruptis ijs omnibus vinculis, quibus pacta sanciuntur, egregiam illam sibi libertatem pepererunt [1]). Qui satis certe tum declararunt, quid ab eis non ob repulsas tantum toties passas, sed ob cladem etiam acceptam, et captiuitatis memoriam, si quandoque rerum hic potirentur, esset cum omnibus expectandum, tum ijs praesertim, qui armis eos persecuti regno eiecerunt. Quae omnia Sua Celsitudo ei plus satis nota esse intelligit, vt quae ipsa quoque, ne se is facilem credulamque praeberet, saepius studiose diligenterque monuerit. Verum enimuero licet haec ita se habeant, quia tamen vt sunt res humanae, quae varie prout Deo visum est inflectuntur, poterit euenire, vt fato quodam constricti homines eos etiam quos non probent Reges sibi assumant; si haec forte necessitas regno imponeretur, vt ex his alicui regnum esset deferendum, tum Sua Celsitudo prouidendum tempestiue existimaret, vt quoad eius fieri posset, omnia e re publica constituerentur. Ac in eo etiam non postremas sibi D. V. Illustrissima partes desumeret, vt quicumque ex istis rex esset, ei potissimum dignitatem suam acceptam referret. Quin etiam Suae Celsitudinis ea in re D. V. Illustrissima rationem haberet, ut ipsa auctore tum statim certo aliquo stabilique amicitiae foedere coniungi eo posset. Quod vel eo maxime curandum Suae Celsitudini videretur, vt ansam ei aduersum se statumque suum aliquid moliendi praecideret, cum palam sit, eos Principes ditioni illi suae semper inhiasse, ac regnum hoc eo etiam nomine affectare, vt hinc ad prouinciam illam inuadendam suisque adiungendam ditionibus aditum aliquem habere queant.

---

[1]) De Maximiliano Archiduce loquitur, qui contra iuratam fidem ex Polonia discessit. *Szamosközi István oldaljegyzete.*

Haec et alia quomodo tractari moderarique debeant, primum tempus ipsum ostendet, deinde in eius quoque summa prouidentia et cura erunt collocata, quam et Reipublicae, et sibi ipsi, suisque omnibus, quos charos habet, inter quos Celsitudo Sua se quoque numerat, prorsus exploratum habet non esse defuturam.

Quod vero D. V. Illustrissima de eo etiam per me Suam Celsitudinem certiorem fecerit, quid de ducenda uxore secum consilij agitet, cupiatque vt Sua Celsitudo quid ea de re sentiat, ei significet, agnoscit Sua Celsitudo ex hoc quoque, sicuti ex cunctis alijs eius actionibus, quantum ea ipsius in se amori necessitudinique cum ea suae tribuat, quae certe tantum apud Suam Celsitudinem possunt, vt si quid in se inueniret, quod ei vel vtile vel gratum esse posset, id vero et cupide et libenter in vsus omnes commodaque eius impenderet. Res matrimonij quam ardua sit, cum de eiusmodi coniunctione, quae perpetua esse debeat, agatur, nemini ait magis quam D. V. Illustrissimae constare; sicuti id quoque, quibus potissimum de causis ad idem rursum vitae genus amplectendum ducatur. Quae si vti Sua Celsitudo credit vel prolis quęrendae, vel vitae inter tot molestias et curas commodius traducendae gratia ad id feratur, rem cum diuinis humanisque legibus approbatam, tum et apprime necessariam et opportunam sibi quaerit. Quam vt propitio numine consequatur, et in noua ea societate ad finem votorum suorum iam tandem perueniat, Sua Celsitudo a Deo ei summopere precatur, petens ab ea, vt sicuti hactenus, ita imposterum quoque rerum omnium, quae vel ad nominis vel ad fortunę eius amplificationem cumulum aliquem addere possint, se et cupidam et studiosam esse certo sibi semper persuadeat [1]).

De ijs, quae nunc in aula Turcica fiant, nihil certi Celsitudo Sua habet, quod scitu dignum putet. Ea tamen omnia, quae D. V. Illustrissima tam de legati Reipublicae ad Caesarem expeditione, quam de statu ipsius regni, Suae Celsitu-

---

[1]) Jelentette vala nekem az nagy Cancellarius az szegény felesége halála után, hogy ismét házasságra igyekeznéjék. Arra felel meg urunk neki. *Gyulafi L. oldaljegyzete.*

dini dici per me voluit, quia permultum referre visa sunt, vt eo primo quoque tempore perferrentur, dedit statim operam Sua Celsitudo, ne officio suo deesset. Si quid autem erit posthac, aut si quid Sua Celsitudo audiuerit noui, faciet statim vt ipsa quoque scire possit. Quod vt ipsa quoque faciat, neque mutuam hanc de rebus communibus communicationem intermittat, ab ea etiam atque etiam rogat.

Relata haec a me Illustrissimo Domino Cancellario et Capitaneo Generali oretenus in Zamoscia nomine Principis Illustrissimi die 18. April. 1591.[1])

Eredetije, Gyulafi kezével irva, *a budapesti egyetem könyvtárában. (Szamosközi gyüjteményében.)*

VIII.

Báthori Zsigmond erdélyi fejedelem megbizó levele lengyelországi követe Gyulafi Lestár részére. Gyula-Fejérvár, 1591. május 8.

Illustris ac Magnifice Domine nobis honorande.

Misimus ad Sacram Regiam Maiestatem hunc exhibitorem praesentium, secretarium nostrum Generosum Eustachium Gyulaffi, negotiorum quorundam nostrorum causa, per quem Dominationi quoque Vestrae Illustrissimae et Magnificae verbis nunciavimus. A qua petimus, ut et fidem eius verbis adhibeat, et ubi opus fuerit, auxilium etiam suum iis in rebus, quas ab eo cognoscet, conficiendis impartiri non gravetur, certo sibi persuadens id ita nobis gratum fore, ut eius causa, si quando ab ea appellati fuerimus, omnia praestare parati simus. Quam

---

[1]) Az följül megirt dolgok adának és subministrálának occasiót, hogy urunkat az királság felől, Sveciában lévén a király, én általam interpellálnája Cancellarius uram Zamoiski János. És annak utána osztán csak szintén ez dologért enníhányszor jártam be nagy fáradsággal in Poloniam, ilyen szín alatt, hogy törekedjenek az urak, ha király haza jű, az XXX ezer foréntért királnál. Hopciherünk Nicolaus Bucella a doctor volt apud nobilitatem Polonicam, kit Sidmont atyjának tartott, és credenciákat irt általam urunk neki. Az Cardinalis omni conatu foltatta. És immár Prussiában annyira vitte vala a dolgot, hogy 6 ezer ember urunk mellett fölült volna, ha kin itt állott volna. De király haza jövetele mind elbontá. Jütt penig meg király 1594. in Octobri. *Gyulafi Lestár utójegyzete.*

bene valere optamus. Datae Albae Juliae die 8-a mensis Maij Anno Domini 1591.

Sigismundus princeps m. p.

Másolata a gr. *Bánfi-codexben.*

IX.

Báthori Zsigmond a lengyel királyhoz, Báthori Endre bibornok ügyében, hogy a krakkai püspökséget elnyerhesse. Gyula-Fejérvár 1591. május 8.

Sacra Regia Maiestas, Domine Domine et affinis nobis observandissime.

Quam propenso ac benigno in nos familiamque nostram animo Maiestas Vestra Sacra iam inde ab initio regni sui fuerit, cum aliis ex rebus, tum ex eo potissimum perspeximus, quod Illustrissimo Domino Cardinali Bathoreo fratri nostro iam pridem spem certam fecerit ad episcopatum Cracoviensem, cum primum ei commodum foret, beneficio suo perveniendi. Qua Maiestatis Vestrae tam praeclarae in nos voluntatis testificatione et tum statim mirifice fuimus delectati, planeque dignam eam excelso eo regioque eius nomine esse iudicavimus, et tempus etiam istud, quo simul tam id, quod ea secum statuisset, repraesentari, quam haec a nobis dicta gratiarum actio exolvi posset, cupidissime expectauimus. Quod cum iam advenerit, gratias Maiestati Vestrae Sacrae agimus, quas possumus maximas, quod ea de ornando summisque omnibus beneficiis afficiendo Illustrissimo domino Cardinali nostram aliorumque omnium expectationem non aequarit modo, verum etiam longe superarit, eaque re et illi ipsi et nobis omnibus, qui eo beneficio obstricti sumus, curam iniecerit de ea semper omni studio viribusque nostris bene merendi. Videmus autem illud etiam prae caeteris Maiestatem Vestram Sacram ad hanc rem induxisse, ut suam in antecessorem suum divum Stephanum Regem patruum nostrum, qui tam florens et gloria inclitum ei regnum reliquit, hoc suo in eius posteros munere pietatem et grati animi significationem declarando, quantum hoc nomine omnes ei deferre debemus, palam ostenderet. Quare cum de Maiestatis Vestrae Sacrae in nos gratia ita simus persvasi, ut certo credamus Illustrissimum dominum cardinalem in Maiestatis Vestrae Sacrae erga se bene-

ficentia et liberalitate plane iam conquievisse, tantum nos etiam pro hoc suo recenti in nostram familiam beneficio ei debuturos pollicemur, quantum et animo concipere et omni nostro officio, obsequio et labore pro salute dignitateque eius perficere unquam poterimus. Cuius gratiae nos commendantes, felicia ei omnia a Deo precamur. Datum Albae Juliae die 8-a mensis Maij Anno domini 1591.

Inscriptio talis erat:

Serenissimo Principi Domino D. Sigismundo Tertio Dei gratia Regi Poloniae, designato Sveciae, Magno Duci Lytvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Livoniae, Samogitiae etc. Principi Finlandiae etc. Domino affini nostro observandissimo.

Másolata a *gr. Bánfi-codexben.*

X.

Gyulafi Lestár beszéde Zamojski János lengyel cancellariushoz. 1591. május 10.

Oratio generosi domini Eustachii Gyulaffi nomine Serenissimi Transylvaniae principis, cum in Poloniam celeri cursu expediretur, apud Illustrissimum Dominum magnum Poloniae cancellarium habita Anno 1591. 10-a Maij.

Illustrissimus princeps dominus meus clementissimus Dominationem Vestram Illustrissimam plurima salute iussit per me impertiri, cunctosque prosperos ac felices rerum eventus ei a Deo precatur.

Caeterum etsi non ignorat Sua Celsitudo, quas continue pro Republica Dominatio Vestra Illustrissima curas gerat, atque in id unum incumbat, ne quid aliqua ex parte ea detrimenti capiat, tamen pro suo erga eam amore et in Rempublicam studio omittere non potuit, quin iis de rebus, quas ad salutem huius regni putavit pertinere, faceret eam primo quoque tempore certiorem. Quae fuerint imperatoris Turcarum a regni huius ordinibus postulata, palam omnibus est; ad ea cum in dies responsum expectaretur in Porta Turcica, deque eo diversi spargerentur rumores, quibus varie etiam illorum hominum

animi afficerentur, tandem nuncius a Republica missus superveniens in meliorem eos subito spem erexit, ita tamen ut a pacis tractatione, si ea a Polonis, de quibus secus iam quam antea sentiebant, peteretur, non abhorrere viderentur. Breviter id quod petebatur, ut legato maiori, qui propediem ad portam mitteretur, iis de rebus agere cum eis liceret, concessum iam fuit, atque id etiam decretum, ut nuncius cum hoc responso ad suos reverteretur, induciaeque interea essent, cum repente omnia in alium sunt statum commutata. Cuius rei hanc esse causam dicunt. Nuncius hoc accepto responso putans mollitos iam nonnihil eorum animos non adeo difficulter ad amplectendam antiquis legibus pacem induci posse, ita ut quinquaginta fasces pellium zebellinorum caesari promitteret, quod certiora fortassis ad suos referre cuperet, aut de eo etiam dubitaret, ne quid hanc voluntatem immutaret, muneribus eos satis amplis delinire coepit. Quod cum ita esset ab eis acceptum, ac si in singulos annos tributi nomine ea esset illis promissio facta, id nuncius animadvertens affirmavit minime se de annuo aut ordinario aliquo tributo, sed quod hac tantum vice honorarii muneris loco offerretur, locutum fuisse. Id quod ita eos offendit, ut illudi sibi tantum a Polonis dicerent, eamque contumeliam bello esse prosequendam. Sic retentus nuncius, et bellum rursus in Polonos indictum. Aiunt copias iam undique ad Danubium confluere, ac mari quoque Janizarorum peditatum cum caeteris impedimentis omni apparatu bellico eo mitti, eo consilio, ut cum Polonos spe aliqua pacis iniecta minus intentos ad bellum esse intelligant, repentino incursu perturbatos vel opprimant, vel ad accipiendas eas quas dederint pacis conditiones adigant. Ad hunc belli usum hinc quoque ex Hungaricis praesidiis magna vis tormentarii pulveris secundo Danubio nuper est demissa.

Quae cum ita sint, facile D. V. Illustrissima videre potest tum id, quo eorum consilia ac animi tendant, tum quid ipsa etiam in hoc rerum statu publicae salutis causa agere debeat. Pax quidem honesta potior esset bello, sed si nec ea obtineri neque hoc declinari poterit, ea, quam necessitas imposuerit, Reipublicae defensio suscipienda in tempore est, idque imprimis curandum, ut hostis a regni finibus arceatur.

Sua quidem Celsitudo quantum Reipublicae huius causa cupiat, id Dominatio Vestra Illustrissima cum optime intelligat, tum videt etiam quid ab ea in hoc casu praestari possit, cum de suo quoque periculo summisque alijs difficultatibus in tanta huius belli propinquitate etiam atque etiam cogitandum sibi esse putet. Quidquid tamen erit, Sua Celsitudo in omni eventu suam pristinam Reipublicae benevolentiam studiaque pollicetur, ac Dominationem quoque Vestram Illustrissimam pro ea necessitudine, quae sibi cum ea intercedit, non hortatur solum, sed etiam rogat, ut eam, quam haec tempora postulant, et suae et Reipublicae salutis rationem habeat, bellumque hoc, quod cum vicinorum etiam periculo et pernicie videt esse coniunctum, quantum fieri poterit, avertat, aut ita gerat, ut id quoque, quid eius tandem sit exitus futurus, provideat, cum optime sciat hostem hunc non gerendi tantum sed ducendi quoque belli potentem esse.

Accendit siquidem animum eius non virium tantum suarum fiducia, sed id etiam vel maxime, quod nunc et Tartari Asiatici et aliae quaedam gentes et reguli missis maximis muneribus se eius fidei promiserunt, et in Europa tam Galliae Rex novus cum Regina Angliae, quam ipse Hispanus coniungi se foederibus cum eo cupiunt, ut taceamus Austriacos principes, qui iniqua etiam petenti non audent reluctari.

Quae omnia quomodo ab eo accipi debeant, facile D. V. Illustrissima pro sua prudentia videre poterit, praesertim cum negari non possit, ita varia et instabilia nunc ibi esse omnia, ut vix, quid de iis certo pronunciari queat, reperiatur. Sed haec singula pensiculatius consideranda trutinandaque Sua Celsitudo D. V. Illustrissimae relinquit. Quam bene beateque una cum suis omnibus valere ex animo optat.

Igen szoros vala akkor a kapcza. Nagy hirtelenséggel expediálnak vala. Felette igen rémült vala mind urunk és mind az egész tanács. Éjjel nappal mentem postán, a mint mehettem. A lengyel cancellariust táborban találtam vala Ilyvónál, ott exponálám néki e dolgot. Azután magam is néki betegedém és egy ideig Illyvóban feküdtem; ő maga is cancellarius uram látnom jött vala. A tertiana febris affligált. E. Gyulaffi

Másolata a *gr. Bánfi-codexben.*

XI.

Gyulafi Lestár beszéde az özvegy lengyel királynéhoz, Annához, Báthori Endre bibornok ügyében. (1591).

Oratio Eustachij Gyulaffi ad Reginam Annam.

Cum res et negotia Illustrissimi Domini cardinalis Bathorei, fratris Suae Celsitudinis charissimi, in eo nunc sint statu, ut si unquam antea cum Regiae Suae Maiestatis gratia in se, tum vel maxime Reginalis Vestrae Maiestatis amor et benignitas cumprimis ei sit necessaria, facere non potuit, quin Reginali Vestrae Maiestati, (quando ad priores eius literas nihil hactenus illi responderit), iteratas has per me mitteret, quo et rei gestae ordinem Maiestati Vestrae in memoriam revocaret, et simul etiam partes suas apud Maiestatem Vestram Sacram interponeret. Ac primum quidem Sixtus quintus pontifex sanctae recordationis sponte sua per cardinalem a latere legatum apud Serenissimum Regem contenderat, ut Illustrissimus cardinalis Bathoreus, frater eius charissimus, coadiutor Episcopatus Cracoviensis authoritate Maiestatis Regiae efficeretur; quae res etsi aliquantum prolongata fuerit, tamen non modo Serenissimus Rex non consensit, verum etiam in suis ad Serenissimum dominum nostrum literis addidit, ut si interea coadiutoria non coalesceret, ac Episcopum vita fungi contingeret, neminem praeter Illustrissimum d. Cardinalem Bathoreum in episcopatum se suffecturum esse. Serenissimus dominus noster consensit, ac gracias Regiae Maiestati egit, quod et meritorum divi Stephanis Regis fortiter et absque ulla renuntiatione susceptorum, ac etiam posteritatis eius eam habeat rationem, ac suo exemplo palam faciat, qui posteri bene meritorum Regum tractari a succedentibus debeant. Interea nescio quid inauditum est Illustrissimum d. Cardinalem Ragivilum de eodem episcopatu laborare; quod quidem ne sibi Illustrissimus d. magnus Regni Cancellarius, affinis Suae Celsitudinis observandissimus, persvaderi pateretur, tales ad eum Regia Maiestas dedit literas, quibus affirmat, se id quod promiserit, de quo scripta extant, ex parte Illustrissimi d. Cardinalis fratris Celsitudinis Suae nullo unquam tempore mutaturam. Haec omnia a secretario

suo, quem Sua Celsitudo ad Serenissimum Regem expediverat, negligi ac revocari intellexit. Quod quidem cum suam familiaeque, tum etiam maiestatis cumprimis regiae honorem et existimationem maxime concernat, nixus verbis Regiis, et fidelibus, et sacro sanctis, persvadere sibi hactenus non potuit. Si tamen ut sunt res humanae variae et mutabiles, aliquid interveniat, ut Maiestas Sua hisce in rebus gratiam ac benevolentiam suam Cardinali Illustrissimo subtrahat, ut Maiestas Vestra hisce in rebus gratiam ac benevolentiam suam Suae Celsitudini non solum reddat conspicuam, sed etiam conatibus huiuscemodi modis omnibus obviam eat, nomenque ac dignitatem patrui sui defuncti regis Stephani, mariti Maiestatis Vestrae desideratissimi, defendat, autoritatem tueatur, memoriamque reddat omnibus venerabilem ac sacrosanctam, ab ea Sua Celsitudo affectu amoris ac benevolentiae pleno, speque firma ac inconcussa, maiorem in modum etiam atque etiam petit. Quod si hac in parte Regia Maiestas promissionis suae regiae, ac existimationis Suae Celsitudinis, ac familiae suae de Regia maiestate ac Republica non male meritae, manium denique divi regis Stephani, cuius hic honor et existimatio agitur, rationem habuerit, omni conatu et studio Celsitudo quoque Sua ei studio incumbet, ut ad ea merita, quae hactenus Sacrae Suae Maiestati declaravit, et maiora in dies et cumulatiora addat, ac de ea semper omni studio viribusque suis benemereri studio et industria omni sataget, ut Regia Maiestas ac Reginalis quoque Vestra Maiestas sese id genus beneficij in hominem minime ingratum contulisse re ipsa olim et laetentur et plane experiantur. Quare cum Sua Celsitudo collatam hanc in fratrem suum cardinalem Illustrissimum gratiam Maiestatis Suae intercessionibus Maiestatis quoque Vestrę Reginalis acceptam ferat, praeclaraeque Maiestatis Vestrae tam in se quam Illustrissimum d. cardinalem voluntatis optime sibi sit conscia, tantum se et universa familia Maiestatibus Vestris debituros pollicentur, quantum animo concipere et omni suo obsequio et labore perficere unquam poterunt. Cui se maximopere suaque studia Celsitudo Sua commendat, eique valetudinem perpetuam, vitam felicem ac diuturnam a Deo optimo maximo exoptat.

Másolata a *gr. Bánfi-codexben.*

XII.

Gyulafi Lestár beszéde Anna özvegy lengyel királynéhoz ugyanazon ügyben. 1591.

Senerissima Regina! Missus ab Illustrissimo Principe meo (ut iam pridem Maiestati Vestrae significavi) ad Maiestates Vestras in negotijs Illustrissimi Domini Cardinalis, cum iam non parum temporis hic extraxerim, fit tamen nescio qua dilatione, ut nihil hactenus responsi elicere a Sua Maiestate Regia potuerim. Quare cum Maiestas Vestra causae huius et principium et successum, ac denique scopum etiam ipsum, quem Illustrissimus D. Cardinalis rei aequitati confisus propositum sibi semper habuit, optime norit, ac amoris quoque sui in Illustrissimum D. Cardinalem et omnem posteritatem defuncti Regis Stephani, mariti sui desideratissimi, certissima semper indicia declaraverit: Maiestatem Vestram enixe peto, navare ut hanc operam Illustrissimo Principi ipsa velit, ut iam tandem non solum expediar, sed etiam cum certo aliquo ac minime dubio seu ambiguo responso dimittar, in quamcumque partem se se Maiestas Regia resolverit. Sane quod ad Illustrissimum Principem Dominum meum clementissimum, quando iam verba Regia et fidelia et sacrosancta intercesserint, resque ipsa non in angulo privatim sed in luce ac conspectu omnium palam sit acta, ac apud exteros quoque, maxime autem apud Suam Sanctitatem Dominum Apostolicum Sixtum quintum, rata grataque habita, quo authore res haec eadem et coepta et conclusa est: his inquam ita se habentibus, quin Maiestas Sua spei et expectationi tam Suae Celsitudinis quam Illustrissimi D. Cardinalis omnino sit satisfactura, nil plane dubitat. Scimus illud quoque, Regi Serenissimo nebulas quasdam ab aemulis D. Cardinalis in dies offundi, qui an gloria ac commodo Regii nominis hoc faciant, ipsi viderint. Horum inquam conatibus ut Reginalis Maiestas Vestra resistat, det quaeso hoc cineribus et memoriae Regis sapientissimi, mariti sui desideratissimi, det honori et existimationi Regis huius Serenissimi nepotis sui, ne solus per orbem ex omnibus Principibus Catholicis dixisse aliquid et non prae-

stitisse dicatur; det denique Principi Illustrissimo, filio Maiestatis Vestrae Reginalis obsequentissimo, qui de materna Reginalis Vestrae Maiestatis erga se cura ac solicitudine persvasus, nihil est quod polliceri sibi ab ipsa non ausit. Responsum a Maiestate Vestra Reginali maturum expecto, ut sic ad Suam Celsitudinem etsi tardius redeam, tamen opera Vestrae Maiestatis in meliorem partem expeditus. De caetero autem se Sua Celsitudo in gratiam ac benevolentiam Maiestatis Vestrae Sacrae maiorem in modum etiam atque etiam commendat.

Másolata a *gr. Bánfi-codexben.*

XIII.

Báthori Zsigmond erd. fejedelem titkárának Rátóti Gyulafi Lestárnak, azon hű szolgálataiért, melyeket néhai atyjának és neki tett, adományozza az Udvarhely széki malomfalvi részjószágot, mely előbb az udvarhelyi várhoz tartozott. Gyula-Fejérvár 1591. julius 1.

Nos Sigismundus Bathorÿ de Somlÿo Vaiuoda Transsiluanię et Sicolorum Comes: Memorię commendamus tenore pręsentium significantes quibus expedit vniuersis. Quod nos cum ad nonnullorum dominorum Consiliariorum nostrorum singularem intercessionem nobis propterea factam, tum uero attentis et consideratis fidelitate et fidelibus seruitÿs Egregÿ Eustachÿ Gÿwlaffy de Ratoth Secretarÿ nostri, quę ipse in primis Illustrissimo quondam Principi domino Christophoro Bathori de Somlÿo vaiuodae Transsiluaniae et Siculorum Comiti etc. domino genitori nostro beatę memoriae desideratissimo, ac deinde nobis quoque et huic regno, in omnibus rebus fidej et industriae suę commissis, summa cum animi sui promptitudine et constantia exhibuit, et impendit, ac in futurum etiam exhibiturus et impensurus est, totalem et integram portionem nostram possessionariam, in possessione Malomfalwa vocata in sede siculicali Vdvarhelÿ existentem habitam, et hactenus ad arcem nostram Vduarhelÿ possessam, totum item et omne ius regium, si quod in eadem portione possessionaria etiam aliter qualitercunque haberetur, aut eadem et idem nostram ex quibuscunque causis, vÿs, modis et rationibus con-

cernerent collationem, simul cum cunctis suis vtilitatibus et pertinentÿs quibuslibet, terris scilicet arabilibus cultis et incultis, agris, pratis, pascuis, campis, fenetis, syluis, nemoribus, montibus, vallibus, vineis, vinearumque promontorÿs, aquis, fluuÿs, piscinis, piscaturis, aquarumque decursibus, molendinis et eorundem locis, generaliter uero quarumlibet vtilitatum et pertinentiarum suarum integritatibus quovis nominis vocabulo vocitatis, ad eandem et idem de iure et ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus, sub suis ueris metis et antiquis limitibus existentibus, (demptis tamen potioribus, primipilis et peditibus pixidarÿs, si qui forte in eadem possessione Malomfalua ad vsum regni delecti commorarentur, eorumque iuribus et haereditatibus ipsos iuste et legitime concernentibus), memorato Eustachio Gÿwlaffj, ipsiusque haeredibus et posteritatibus vtriusque sexus vniuersis gratiose dedimus, donauimus et contulimus, imo damus, donamus et conferimus iure perpetuo et irreuocabiliter tenendam, possidendam, pariter et habendam, saluo iure alieno, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Quas nos in priuilegÿ formam redigi faciemus, dum nobis in specie fuerint reportatę. Datum ex civitate nostra Alba Julia prima die mensis Julÿ anno domini Millesimo Quingentesimo Nonagesimo primo.

Báthori Zsigmond »Protocollum Rubrum« név alatt ismert Liber Regiusából, *a kolosmonostori convent levéltárában.*

XIV.

Báthori Zsigmond erdélyi fejedelem megbizó levele a lengyel királyhoz küldött követe Gyulafi Lestár részére. Gyula-Fejérvár 1591. oct. 3.

Reuerendissime Domine, amice nobis honorande.

Misimus hunc praesentium exhibitorem Generosum Eustachium Gyulaffi secretarium nostrum ad Sacram Regiam Maiestatem in certis negotiis nostris, quae ei verbis eidem referenda commissimus. A qua amanter petimus, ut et fidem ei, quam par est, adhibeat, et opera etiam, auxilio authoritateque sua eum ita iuvet, ut multum ea nobis profuisse intelligamus, atque eo nomine nos quoque omnia ei, ubi opus fuerit,

debeamus. Cui nos commendantes prospera omnia a Deo precamur. Datum in Ciuitate nostra Alba Julia die 3. mensis Octobris, Anno domini 1591.

Másolata a *gr. Bánfi-codexben.*

XV.

Gyulafi Lestár beszéde Zamojski János lengyel cancellariushoz, Báthori Zsigmond nevében, testvére Báthori Grizeldis hozománya ügyében. Kressinán 1591. oct. 16. [1])

Quod Dominatio Vestra Illustrissima saepius et literis et per nuncios suos a Sua Celsitudine contendit, ut de dote et rebus mobilibus Illustrissimae quondam Dominae bonae memoriae sororis suae, quae penes eam essent, animum ei iam tandem suum declararet, id nunc per me facere Sua Celsitudo voluit, ita tamen si prius testatum apud eam reliquerit, tantum se eius amori in se et summae aequitati tribuere, ut sicuti parentes in filiorum rebus gerere se sunt soliti, ita ea secum sit actura.

Quoniam vero ad superoria illa D. Stephani Regis patrui sui tempora Sua Celsitudo videt se ab ea reuocari, praetermittere ipsa quoque non potest, quin earum rerum, quae molestae ei et aduersae acciderunt, aliquam apud eam mentionem faciat. Regnum quidem D. illius Regis specie et nominis amplitudine satis insigne fuit, sed si res commodis etiam sunt metiendae, cunctis alijs melius ea intelligit, quid inde vtilitatis ad Suam Celsitudinem vniuersamque gentem ac nationem suam redierit. Hanc monstrent, si possunt, alij, ipsa certe damna tantum sua potest meminisse. In primis enim cum in regnum se D. Rex conferret, vltra supellectilem omnis

---

[1]) Tractatum a me negotium dotis sororis Principis Bathoreae Griseldis apud Magnum Cancellarium Anno 1591, 1592, 1593, 1594, 1595. Quibus annis vno eodemque itinere etiam XXX illa flor. millia vrsi, ita vt nunc ad Regem nunc ad Cancellarium magnis itineribus contenderem, ac insuper etiam secretum illud negotium de adipiscendo regno. Rex erat absens in Suecia, et occasio optima. Tractantibus negotium Cancellario magno, Cardinale Bathoreo Nicolao a Bucellis medico, quem Princeps noster patris loco coluit. És ha meg nem jű vala király, véghez is viszszük vala. *Gyulafi Lestár oldaljegyzete.*

generis copiosam, quidquid uspiam pecuniae in Transsyluania corradere potuit, secum asportauit, atque inter caeteros rerum suarum cupidos, quaecumque apud fratrem suum patrem Suae Celsitudinis inuenit, ijs tamquam suis pro arbitrio vsus omnibus est. Has suas facultates quorsum ille impenderit, palam omnibus est, neque has solum, sed eas etiam omnes, quae continue ex Transsyluania ei suppeditabantur; eo nimirum, quo summa reipublicae huius vtilitas necessitasque postulabat. Atque hoc quidem ad finem vsque eius vitae est ab eo factitatum tanta agendi perseuerantia, vt nullum sibi vacuum de hac Republica bene merendi tempus abire sineret, malletque bonis omnibus suis priuari, quam vlla in re commodis eius deesse. Jam si ex his vtilitatem aliquam eius quaerimus, nullam inueniemus, cum tamen negari non possit, ea illum prudentia Regem fuisse, ut non eum, quem secutum esse videmus, finem actionum suarum spectarit, sed potius Regiam hanc dignitatem suam (quod multis saepe est testatus) gradum sibi ad ea facturam putauerit, quae patrię suorumque causa patrare in vita decreuerat. Post eius decessum, cum iure omnium gentium omnis illius substantia ad Celsitudinem Suam aliosque ipsius agnatos spectaret, ijsque ea bona fide esset restituenda, quid est actum? nimirum vt ea praedę alijs esset, adeo nullus respectus nec communis iuris neque Celsitudinis Suae in illis fuit. Quae tamen tantum abest vt Suam Celsitudinem grauius commouerint, vt potius et in Comitijs electionis Regiae Varsouiensibus placide et amice ea de re Ordines Regni appellarit, et postea diuersis temporibus aliquot legationibus idem semper, sed frustra, non mediocri impensa, qua aucta tantum damna sua sunt, praestiterit. Vt iam taceat Sua Celsitudo, quae subsidia Reipublicae difficillimis eius temporibus summiserit, et quantos sumptus in eas copias fecerit. Quibus rebus omnibus id est perfectum tantum, vt decretum fieret de illa triginta millium florenorum summa persoluenda. Verum id etiam quando sit futurum, in incerto est, solum sperare Sua Celsitudo et bono esse animo iubetur, scilicet vt bona eius pecuniae pars in eandem ipsam prius insumatur, quam ea tota consequi possit. Ita sumptus Suae Celsitudinis in dies crescunt, incommoda augentur, difficultates aliae ex alijs proponuntur, omnia

aduersantur. Quae omnia eo grauiora uidentur, quod Sua Celsitudo identidem refricari sibi sua vulnera sentit, dum frequentes de eo suorum querelas audit, quomodo D. ille Rex opibus suis copijsque Transsyluanicis in procurandis eius regni commodis augendoque eius imperio vsus sit, quomodo toto regni sui spatio prouinciam illam viris, equis, armis, neruis exhauserit, ac quod caput est, odia etiam et inimicitias potentissimorum principum ei conciliauerit. Quod si qui in Polonia priuatis eorum facultatibus Regi in illis eius expeditionibus presto fuerunt, eorum longe diuersa ratio est, quandoquidem ij, praeter id quod patriae potissimum eam operam nauauerunt, praemia etiam laborum suorum, honores, praefecturas, aliaque similia beneficio regis obtinuerunt. Principi quid est ex tanta fortuna regis reliquum? Id tantum, vt quod aureo hamo piscantibus vsu venit, nulla ratione ea quae amiserit sarcire queat. Maiores Suae Celsitudinis, qui varia fortuna et summis saepe in patria honoribus functi sunt, plurimis rebus praeciosis, ex deuictorum potissimum ab eis hostium spolijs cellectis, domum locupletatam posteris eorum reliquerunt; Sua Celsitudo, Rege Stephano patruo suo amisso, et priora illa domus ornamenta, parta ab alijs, quae omnia penes eum erant, et noua ab eo tantis laboribus et periculis quaesita, quibus iure stirps eius ornanda erat, cuncta simul amisit. Nisi si ius illud ciuitatis communicatum suis instar omnium beneficiorum apud Suam Celsitudinem esse debeat, nec recens ista repulsa ab Episcopatu Cracouiensi tanti sit facienda. Necessitas et res ipsa exigit, vt Sua Celsitudo his id quoque subiungat, quod cum soror Suae Celsitudinis, Regis ipsius voluntate, D. V. Illustrissimae nuptui collocaretur, vltra dotem satis amplam, quicquid mundi muliebris et praeciosae supellectilis relictum eis a parentibus erat, id ea totum secum ad ipsam detulit. Quod Sua Celsitudo non eo apud eam commemorat, vt putet ea Suam Celsitudinem eius rei poenitere, cum potius doleat, quod sororem charissimam omni genere officij et amoris prosequi iam sibi non liceat; sed vt intelligat tantum haec quoque ad ea pertinere, quibus non aucta, verum diminuta res sua familiaris sit. Quarum rerum omnium cum eam praecipue testem habeat, cupit etiam summopere eius consilio,

ope atque auxilio, in hisce suis difficultatibus subleuari. Mouetur enim Sua Celsitudo et rerum suarum cura, quae ei quotidie iam magis magisque obuersatur, et rumoribus hominum, quos spargi de se, si ea quae sibi debentur nihili faciat, pati non potest. In Rege Stephano patruo suo, qui suos euehere fixum semper in animo habuit, nec obtinere tamen morte exclusus quod voluit potuit, si iam iactura facta est, sit hoc humanum sane; at quomodo aequo animo ferri illud possit, quod res illius etsi tenues earum comparatione, quas hic Reipublicae causa impendit, non suis, sed alienis, sed indignis, ignotis, ac maleuolis etiam et iniquis cesserint? Post parentum suorum et regis patrui mortem Celsitudo Sua inter omnes sibi coniunctos Dominationis Vestrae Illustrissimae praesertim beneuolentia ita se munitam esse putat, vt certo etiam credat, nulla in re eius consilium operamque sibi defuturam. Quod cum ita sit, humanitatis eius atque amoris erit, eam Celsitudinis Suae rerum commodorumque curam propositam sibi habere, quam et praesens eius status et futura tempora, quibus multa grauia ac difficilia euenire Suae Celsitudini poterunt, ab ea requirunt. Videt procul dubio D. V. Illustrissima, quibus praesidijs instructam Suam Celsitudinem esse oportet, si in eo esse velit, vt munus hoc suum cum laude vtilitateque publica tueatur. Aula Turcica ea est, quae nunquam cupiditati suae finem faciat; vicini etiam muneribus tantum continuisque legationibus continentur in officio, res quoque domestica, et tota militia, bellique subsidia hoc solo ceu pręcipuo pecuniae adminiculo neruoque nituntur. Est et matrimonium ipsum, ad quod Sua Celsitudo quotidianis suorum precibus solicitatur, in ijs, quae non nisi eadem cura ijsdemque medijs et tractari et porro confici possunt.

De quibus vt Sua Celsitudo mature secum cogitet, ac in futurum etiam tempus, quantum quidem prouideri ratione potest, rebus suis consulat, summopere curandum sibi esse videt. Imprimis igitur D. V. Illustrissimam Sua Celsitudo enixe orat, velit ei certum aliquem modum ostendere, quo debitum illud triginta millium florenorum, de quo iam toties frustra Regem appellauit, absque vlteriori procrastinatione Suae Celsitudini restituantur. Nam in aula regia quid agatur,

satis intelligit, nolletque in posterum, si posset, operam ibi ludere, aut alijs rationibus, quae Suae Celsitudini non deessent, cum offensione amicissimae illius gentis in obtinendo eo nomine vti.

De dote vero et rebus sororis suae quemadmodum D. V. Illustrissima sic Sua quoque Celsitudo omni ratione cauendum sibi putat, ne vlla sibi controuersia cum ea vnquam existere possit. Quod ita commode fieri posse existimat, si ipsa, cui omnia iura perspecta sunt, dispexerit, constitueritque secum, quid et eam deceat, et Suae Celsitudini ob grauissimas eas causas, quas paulo ante attigi, conueniat. Regis eam de dote sororis Suae Celsitudinis voluntatem fuisse Sua Celsitudo minime dubitat, cum optime sciat alia quoque permulta de eius commodis partim constituta partim cogitata ideo ab eo fuisse, vt eorum fructus vel ad se vel ad suos olim redundaret. Nunc fortunae an hominum iniquitate factum Sua Celsitudo videt, vt damna tantum, spem nullam, et praeter praeclaram memoriam Regis patrui aliud nihil sibi superesse agnoscat. An igitur aequum fuerit Suam Celsitudinem id incommodi subire, quo alijs non sibi parta commoda sunt, Dominationis Vestrae Illustrissimae sapienti iudicio subjicit; cum certum sit, damnorum omnium lucrorumque eandem debere esse rationem, vt quibus haec parantur, ijdem illa quoque, si opus sit, patiantur. Non exquirit etiam Sua Celsitudo, quae mens sororis tum fuerit, cum animam Deo redderet, quandoquidem satis apparet, superstite filiola qualis esse potuerit, ac ne id quidem, quid de eiusmodi rerum regressibus iura loquantur; tantum ei se totam Sua Celsitudo permittit, vtpote quam ea pietate, sapientia et animi aequitate praeditam esse nouit, ut etiamsi commodis suis magis addicta esse debeat, quam aliorum, nequaquam tamen in hac aetate sua, cum potissimum liberis etiam careat, Celsitudinem Suam iustis adeoque sibi post tot naufragia necessarijs priuatam esse velit. Hac de re plura Sua Celsitudo non addit, ne videatur vel beneuolentiae eius in se, vel innatae bonitati ac aequi bonique studio, quae propria eius laus est, diffidere.

Atque haec sunt, quę Sua Celsitudo ei referre iussit, quae quidem eiusmodi esse putat, vt non offensionem aliquam

ei sint praebitura, sed declaratura potius, quantopere illud insitum Celsitudinis Suae animo sit, ut certo sibi persuadeat nunquam eam a pristina sua amandi Suam Celsitudinem beneque ei cupiendj consuetudine discessuram, nec alia vnquam, quam viuo diuo Rege Stephano aut sorore fuit, erga se voluntate fore.

Cui Sua etiam Celsitudo omni benevolentia atque alijs cunctis praeclari sui in eam animi documentis parata erit semper respondere.[1])

XVI.

Gyulafi Lestár beszéde Zamoiski János lengyel cancellariushoz. 1591.

Ad eundem Illustrissimum Regni Poloniae cancellarium ac generalem Reipublicae capitaneum expeditio generosi domini E. Gyu-

---

[1]) Anno 1591. die 16 8-bris. Posteaquam Albae Juliae expeditus essem ab Illustrissimo principe die anni eiusdem decimo quinto *(igy)* et tandem in Poloniam ad curiam nobilitatem Illustrissimi domini cancellarij Cressiua peruenissem, recitaui hanc orationem coram Illustrissimo domino cancellario.

Et quia duobus vel tribus potissimum argumentis praedictus Ill. dominus cancellarius dotem omnem sororis Suae Celsitudinis defunctae apud se retinere nitebatur, per Gornickium quendam secretarium suum, quem hoc nomine ad principem illustrissimus expediuerat, ego ad destruenda illa argumenta hac, quam vides, sum usus oratione, quibus cancellarium ipsum virum magnum hac quidem nostra tempestate et celeberrimum, vt tandem dotis reddendae animum indueret, non mediocriter permoui, vti postea res et euentus declarauit.

Rationibus per dictum Gorniczkium hisce praecipue usus fuerat.

Primo merita et liberalitatem suam commemorabat erga defunctum Regem Stephanum, quid et quantum de priuatis etiam facultatibus in bellum illud Moschouiticum contulerit.

Secundo testamentum Regis defuncti.

Tertio testamentum identidem coniugis suae defunctae, quam aiebat omnia sibi legasse testamento.

Quarto quod ea, quae dono in puerperijs vxori collata sunt, et quae ipsemet donaria ei contulit, ad ipsum pertineant. Tertiam enim partem tantum principi dandam censebat etc. *Gyulafi Lestár sajátkezü jegyzete.*

Eredetije *a budapesti egyetem könyvtárában. (Szamosközi gyüjteményében.)*

laffi, qua res periculis plenae a porta allatae ei denunciantur. 1591.

Illustrissimus princeps dominis meus clementissimus iussit mihi, ut Illustrissimam Dominationem Vestram suo nomine plurimum salutarem, omniaque fausta et prospera ei a Deo precari.

Caeterum nunc quoque, sicuti alias, praetermittere Sua Celsitudo non potuit, quin ei ea, quae certis rumoribus comperta haberet, significaret, etsi non ignorat D. V. Illustrissimam vel haec ipsa vel his similia ab alijs etiam, quos ad eiusmodi res explorandas constitutos habet, aut hactenus cognovisse, aut in posterum non ita multo post cogniturum esse. Refertur Illustrissimo principi Sinanum passam bellum Polonicum imperatori Turcarum tali oratione proposuisse, ut antequam e vita excedat, ei opera sua nova regna provinciasque aperiat. Quam ad rem cum imperatorem, propterea quod aerarium bellis proximis Persicis exhaustum diceret, minus propensum videret, hac tandem ratione in sententiam pertraxisse, nempe se curaturum promisisse, quod absque ullo aerarii impendio ei sumptus ad bellum suppetant. Hac conditione audita imperatorem totam rem in eius arbitrium reiecisse. Quo accepto, Sinanum hanc cogendae pecuniae rationem excogitasse, bellum maritimum omnibus in ditione Turcica promulgasse, et ut omnes provinciarum procuratores et maiores magistratus certam summam pecuniae ad instaurandam classem conferant imperasse.

Iam itaque omnia, et pecuniae et alia, quibus naves instruuntur, comportari coepta sunt, quamvis non eo quo dicerentur, sed alio fine ea fierent; cum omnibus incredibile videatur, quingentas triremes duorum aut trium mensium spatio, cum vix totidem anni sufficerent, posse confici. Sed hac belli navalis simulatione id illud agere, ut cum terra tandem copias in hostes repente duceret, minus eos ad resistendum paratos inveniret. Iam vero id eum sibi propositum habere, ut primum hasce provincias, Valachiam utramque et Transylvaniam, deletis eius incolis, et inductis validis Turcarum praesidiis, in provinciae formam redigat, atque ita constituta in eis belli veluti sede, Poloniam et alia vicina regna armis petat. Huius rei gratia dicunt Bellerbejum ad Danubium iam diu considere, et

eam tantum, quam diximus, belli occasionem expectare, Ferhat passam etiam, qui secundus a Sinan est, cum Budensi et Temesvariensi Bosnensique Passis, ad distinendas Germanorum aliorumque Christianorum vires, ne ad ferendam Polonis opem possent accurrere, sese coniuncturum, et in eos, si quid moliantur, ducturum. Haec sunt, quae Illistrissimo principi ab iis, qui huiusmodi secreta consilia nunc Turcas cogitare certo cognoverunt, sunt significata.

Ex quibus cum id primum animo percipiat, Turcam Poloniae maxime causa tantos hos belli apparatus moliri, ac se quoque cum vicinis provinciis tot periculis exponi, id a Dominatione Vestra Illustrissima petit, operam dare velit, ut legatus ipse, quem iam ad portam cum muneribus et futurae pacis formula destinatum esse audit, primo quoque tempore expediatur, atque ita ibi se gerat, ut non nisi confecta pace, qua sola salus harum provinciarum regnique illius niti videtur, illinc redeat.

Deinde si id forte eveniat, ut Turca reiecta ea, quae ei offertur, pacificatione, aut saltem protracta, promotis interea armis provinciarum istarum, quae primum ei occurrent, occupationi insistat, quid in talu casu principi et universae suae dicioni agendum, quomodo aut bellum a se avertendum, aut, si id non possit, unde auxilia imploranda, ad quorum fidem et praesidium confugiendum sit, ab ea imprimis in tempore, antequam in ultimum illud discrimen (quod Deus avertat) adducatur, intelligere expetit.

Quo animo in se vicini isti Austriaci principes sint, ex eo maxime, quod Polonis nuper contra eos suppetias tulerit, Illustrissima Dominatio Vestra optime novit. Qui si quid adversi Transylvaniae accidat, tantum abest, ut eorum calamitate permoveri se patiantur, ut voluptatem potius ex ea tamquam ex ultione aliqua, quae pro ipsis fiat, sint percepturi.

Hi igitur quomodo aut placandi aut negligendi, praetereundique sint, cum Dominationi Vestrae Illustrissimae et principis et provinciae ipsius rationes, quibus praesentem statum suum tuentur, sint exploratae, ut ea quid de his omnibus censeat, qua via, quae tutior reliquis sit, incedendum ei putet, sententiam suam et libere et amanter Suae Celsitudini literis

suis indicet, ab ea summopere etiam atque etiam contendit. Quae omnia cum ad eum Ill. Dominationis Vestrae amorem, quo Suam Celsitudinem ab initio semper est prosecuta, pertinebunt, tum eiusmodi etiam erunt, ut ipsa etiam in dies de eo, quomodo ei in omni rerum temporumque eventu parem referre gratiam possit, curam sit cogitationemque suspectura.

Ennek is csak fele vala tréfa; futó félben vala ismét urunk: de jól adá isten. Ehez az én általam való izenethez képest sietséggel expediálák a lengyelek legatusokat a portára a nusztbőrökkel és egyéb ajándékokkal. És véghez ment a békesség, kivel ha nem siettek volna, igen gonosz volt a szándék mind mi hozzánk, mind pedig a lengyelekhez. Mindenek felett pedig az angliai királyné asszony törekedése felette igen használt mind Erdélnek, mind a lengyeleknek, ki igen nagy respectusban vagyon a töröknél. Isten után ő neki tulajdonithatja mind a két nemzetség megmaradását. E. Gy. *(Gyulafi Lestár jegyzete).*

Másolata a *gr. Bánfi-codexben.*

XVII.

Gyulafi Lestár jótállása, hogy Báthori Zsigmond fejedelem a Báthori Endre érdekében működő lengyel uraknak a Bucella lengyel királyi orvos által igért 20,000 forintot megfizeti. (1591).

Ad Bucellum medicum Regium.

Cautio Eustachii Gyulaffi.

Cum sciam episcopatus huius collationem in personam Illustrissimi domini Andreae Bathori fore Serenissimo meo principi gratissimam, pro qua solicitanda me huc principaliler misit, ut non tantum darem litteras aliquibus, sed si etiam esset aliqua summa pecuniae promittenda, promitterem: igitur quod Excellentia Vestra dicit, se promisisse Illustrissimo domino Comiti Gustero decem millia florenorum, et alijs in camera similiter decem millia inter ipsos dividenda, affirmo quod bene fecerit, et quod Serenissimus meus princeps quamprimum grato animo praestabit.

Másolata a *gr. Bánfi-codexben.*

XVIII.

Gyulafi Lestár beszéde III. Zsigmond lengyel királyhoz. Vislicza, 1592. január 12.

Oratiuncula extemporanea Eustachii Gyulaffi ad Serenissimum Sigismundum III. Poloniae Regem Visliciae habita die 12-a Januarij 1592.

Si ea est collati beneficij vis, Serenissime Rex, ut qui id bene locant, foenerari iure optimo dicantur, nam Maiestas Vestra aequo animo ea interpretabitur, quae ei nomine principis illustrissimi, domini mei clementissimi, sum commemoraturus, idque vel eo maxime, quod Sua Celsitudo plurimis rerum suarum difficultatibus ad interpellandam Maiestatem Vestram solicitetur.

In memoriam autem Sua Celsitudo Maiestati Vestrae revocat debitum illud triginta millium florenorum, de quo quidem nomine licet saepius Sua Celsitudo Maiestatem Vestram et literis et nunciis suis apellaverit, factum tamen est, ut ipsa praeter solam spem acciperet hactenus nihil. Sperare duntaxat Sua Celsitudo et bono esse animo iubetur, ut sic bona pecuniae illius pars in eam ipsam prius insummatur, quam ea tota consequi possit. Ita sumptus Suae Celsitudinis in dies crescunt, incommoda augentur, difficultates aliae ex alijs proponuntur, omnia adversantur. Quae quorsum tendant, quantumque secum et sumptuum et expensarum trahant, Maiestas Vestra pro sua innata prudentia et aequitate facile considerabit. Quare Sua Celsitudo Maiestatem Vestram amanter cupit esse rogatam, velit eam rerum commodorumque eius rationem habere, quam et praesens eius status et futura tempora, quibus multa gravia et difficilia Suae Celsitudini evenire poterunt, ab ipsa requirunt. Atque hoc etiam eo maxime, cum Maiestas Vestra non nesciat, in ipsis etiam comitiis ab ordinibus regni de summa illa Suae Celsitudini persoluenda publicam transactionem factam esse; qua de re Sua Celsitudo literas quoque Maiestatis Vestrae manu eius subscriptas penes se habet. Dabit autem operam Sua Celsitudo, ut amorem in se et benevolentiam Maiestatis Vestrae

pari studio, gratitudine et observantia demereatur. Atque haec quidem sunt, quae Sua Celsitudo Maiestati Vestrae per me referenda et significanda duxit. Cuius amori se Sua Celsitudo maiorem in modum commendat.

Másolata a *gr. Bánfi-codexben.*

XIX.

Gyulafi Lestár Zamojski Jánosnak. Krakkó, 1592. jan. 18.

Litterae Eustachij Gyulaffi ad magnum regni cancellarium.

Litteras Illustritatis Vestrae die 11. Januarij Belza ad me datas accepi, in quibus mihi reditum Reuerendi domini Gornicii significat, nuncii sane cumprimis expectati, utinam etiam aeque frugi usuram; sane is uberem tantae huius absentiae suae debebat ad ipsam reportasse, principe ni fallor opera Illustrissimi domini cardinalis non nihil iam tum resoluto. Id ut ut sit, animus certe principis, quo ipsam complectitur, intemeratus est, et sincerus; nec deerunt, quantum quidem videre mihi videor, tempora et occasiones rei utrinque dexterrime conficiendae. Quod ad me, factus ex advena pene domesticus Regiae Maiestatis, crebrius limen eius iam pridem tero, quam vel ego sperassem, vel ipsa forsan vellet: factum tamen nihilominus, ut praeter nudam spem et expectationem, tum et chartulam quandam cera et insignibus regijs forinsecus comptam, acciperem nihil. Eam paucos ante dies ad Suam misi Celsitudinem, responsumque eius expecto, quo accepto non deero mandato Illustratis Vestrae, ac primo quoque tempore ad Illustritatem Vestram contendam. Cui me meaque officia quam paratissima etiam atque etiam commendo. Cracovia die 18. Januarij 1592.

Másolata a *gr. Bánfi-codexben.*

XX.

III. Zsigmond lengyel király Báthori Zsigmond erdélyi fejedelemnek. Vislicza, 1592. jan. 22.

Sigismundus III. Dei gratia Rex Poloniae, magnus dux Litvaniae, Russiae, Prussiae, Masouiae, Samogitiae, Liuoniae etc. Necnon regni Sueciae proximus haeres et futurus rex.

Illustrissime princeps, amice et affinis charissime. Quae antehac obstiterunt, quominus de triginta millibus florenorum finis a nobis Illustritatis Vestrae postulatis imponeretur, eadem etiam num ita nos tenent impeditos, ut Illustratis Vestrae desiderio nostraeque voluntati, quam cum alias tum postremo etiam Cracouiensi nostro responso Illustritati Vestrae testati fuimus, respondere minime possimus. Cum enim a praeterita aestate pene totum hoc regnum pestifera lues occupasset, publicarum contributionum nostrorumque redituum rationibus sublatis, aut impeditis, publica debita, ob quae dissoluenda ea contributio sancita fuit, atque difficultates hactenus explicarj non potuerunt. Iure itaque ea temporis iniquitas ac difficultates nostrae domesticae, quas Illustritati Vestrae non esse incognitas opinamur, nos apud eam excusatos effecerint, illudque probauerint, in tantis impedimentis non uoluntatem sed facultatem nobis ad satisfaciendum Illustritati Vestrae defuisse. Nunc de comitijs indicendis cogitamus, qua de re iam ad senatores nostros literas dedimus. In ijs itaque cum caeterarum rerum ad Rempublicam pertinentium, tum huius etiam Illustritatis Vestrae negotij, curam habebimus. Amanter autem Illustr. Vestram rogamus, ut eadem qua hactenus aequitate animi moram hanc sustineat, vti non aliunde nisi a temporum nostrorum impeditissimorum rationibus profectam, ac de beneuolentia erga se nostra, illique omnibus in rebus satisfaciendi studio, optime sibi polliceatur. Cupimus Illustritatem Vestram diu feliciter valere.

Datum Visliciae die XXII. mensis Januarij Anno domini 1592. Regni uero nostri anno quinto.

Sigismundus rex. [1])

Gyulafi Lestár egykorú másolata, a *budapesti egyetem könyvtárában.* (Szamosközi gyüjt.)

---

[1]) Et id quidem responsi dedit Sua Maiestas ad meam instantiam feruentem satis et uehementem. *Gyulafi Lestár jegyzete.*

XXI.

Zamojski János Báthori Zsigmond erdélyi fejedelemnek. Bielza, 1592. január 29.

Illustrissime Princeps, domine affinis obseruandissime.

De meis rebus, quas responso domino Gornicio dato praeter expectationem meam nondum satis explicatas video, quamprimum dominus Gyulaffius, cuius colloquium adhuc expecto, a regia maiestate ad me redierit, alium, qui coram de omnibus ijs ulterius cum Illustrissima Celsitudine Vestra agat, mittere constitui. Interim cum Illustrissimus dominus Balthasar de nuptijs suis mihi significasset, non committendum mihi putavi, quin ad Illustrissimam etiam Celsitudinem Vestram literas hasce darem. Iis studia atque officia mea, quamvis semper ei paratissima, iterum atque iterum defero, omniaque fausta ac felicia a Deo optimo maximo ei precor. Belza die 29. Januarij Anno 1592. [1])

Egykorú másolat *az egyetemi könyvtárban. (Szamosközi gyüjt.)*

XXII.

Gyulafi Lestár Zamojski Jánosnak. (1592. január.)

Magno Poloniae Cancellario Eustachius Gyulaffi.

Illustrissime domine *etc.* Quo iam pridem officii genere perfungi apud Illustritatem Vestram debebam, id licet serius minus tamen incommode exequi mihi in praesentiarum videor, dum ipsam proprius ad nos accessisse intelligo; quod sane ut gratissimum mihi cumprimis accidit, sic non potest non esse molestum, ita res Suae Celsitudinis hic apud Maiestatem Suam esse comparatas, ut transvolare mihi ad ipsam non liceat. Ni enim negotia Suae Celsitudinis non intercederent, certe talis tantusque meus patronus, cuius tot extant in me peculiaris

---

[1]) Az dos, a mint másutt is megirtam, száz huszezer fl. tett, mind rubákval, arany és ezüst mível, drága kövekkel együtt. Mind addig jártam vala, hogy az pénzen kivűl mindeneket megigért vala cancellarius. *Gyulafi Lestár jegyzete.*

gratiae et benevolentiae argumenta, visitandus a me iure optimo esset. Verum quia hoc mihi nunc quidem denegatur, faciam id quod possum et debeo, ut nimirum illi absens eam studiorum animique mei offeram promptitudinem, quam et merita eius in me tenuis sortis homuncionem et mea in eam perpetua observantia a me exigunt. Atque utinam ea mihi aliquando contingat felicitas, qua fructum aliquem studiorum meorum ipsa vel percipiat, vel saltem percepisse se agnoscat. Nunc quae sunt tempora, verba mihi magis suppetunt, quam facultas quidquam efficiendi; non tamen occasio ut quidem spero deerit, suo nimirum tempore; cui etiam ipsam se accommodare satis video.

Quod ad negotium Suae Celsitudinis, nihil intentatum reliquimus, quod quidem vel in speciem ad rem ipsam facere videbatur. Sed oleum, quod aiunt, et operam. Recurrendum itaque ad Suam Celsitudinem, accepto responso a Regia Maiestate, quod se expediturum hac septimana Sua Maiestas recepit. Id priusquam acciperem, hisce ipsam meis literis interpellandam duxi, partim ut quo ordine sint res Suae Celsitudinis, ipsa intelligeret, partim vero ut si quid forte esset, quod Illustritas Vestra curatum mea opera apud Suam Celsitudinem velit, ab ipsa edocerer. Adderem hic, si quidem Illustrati Vestrae esset commodum, et institutae illius convocationis rationes paterentur, ut ipsa aliquam debiti huius Suae Celsitudinis mentionem, totque iam eius causa et laborum et expensarum susceptarum, apud nobilitatem et reliquos, quorum interest, fieri benigne curaret. Sed hoc sapientissimo eius iudicio committo, cui negotia omnia Suae Celsitudinis curae esse non dubito. Litteras Suae Celsitudinis ad Illustrissimum dominum palatinum Vilnensem hoc nomine scriptas his inclusas mitto, quas ut ei restitui curet enixe peto; eo uno excepto cum reliquis dominis testamentariis egi, quantum potui, et accurate et solerter. De caetero me Illustritati Vestrae etiam atque etiam commendo, quam ut Deus optimus maximus salvam et incolumem quam diutissime conservare dignetur, ex animo precor.

Másolata a *gr. Bánfi-codexben.*

XXIII.

Báthori Zsigmond erdélyi fejedelem III. Zsigmond lengyel királynak. Gyula-Fejérvár, 1592. ápril 7.

Sacra Regia Maiestas, domine domine affinis nobis obseruandissime.

Praeter spem omnino opinionemque nostram accidit, quod Maiestas Vestra Sacra in dissoluendo illo triginta millium florenorum nomine tam difficilem esse ex eius literis secretarijque nostri literis intelligamus. Nam si uel pecunię illius adeo magna uis esset, uel repetitio ipsa recens tantum instituta, possemus aequiore animo voluntati eius acquiescere; uerum cum et tenuis satis res ea sit, et tot literis legationibusque nostris ab ea hactenus repetita fuerit, cur amplius de ea cum molestia etiam aliqua ipsius solliciti esse debeamus, non videmus. Ideoque ab ea summopere etiam atque etiam petimus, uelit pro regia sua dignitate, nostraque erga eum obseruantia, de commodiore aliquo responso cogitare, efficereque iam tandem, ut cum ea, quam speramus, optimae eius uoluntatis, quam et rei ipsius aequitas, et M. V. Sacrae in nos fauor et beneuolentia nobis pollicentur, declaratione ad finem uoti huius nostri perueniamus. Ad quam rem consequendam nec nouis comitijs, in quibus fortassis uti in tanta multitudine mirum multis uideri posset etiam exteris, cur ita nobiscum agatur, ut nihil apud eam tanto studio precibusque nostris proficiamus, neque ulla alia deliberatione, cum decisa semel et omnium sententijs approbata res sit, opus habemus; tantum ut ea decreto suo, cui omnia iura omniumque uoces hominum adstipulantur, extremam iam manum imponat, seque et nos simul hac cura liberet, expectamus. Cuius gratię nos commendantes foelicia ei omnia a Deo precamur. Datum in Ciuitate nostra Alba Julia die 7. mensis Aprilis Anno domini M.D.XCII. [1])

Egykorú másolat az *egyetemi könyvtárban. (Szamosközi gyüjt.)*

---

[1]) 1592. Legelőször királt kerestem meg az XXX ezer forint végett, az után cancellariushoz kellett mennem az dosért. Egész teletszaka inkább mind királnál voltam sollicitálván azt az adósságot. Végre királ csak szép

XXIV.

Báthori Zsigmond erd. fejedelem megbizó levele lengyelországi követe Gyulafi Lestár részére, a lengyel királyság megszerzése ügyében folytatandó titkos működésére. Gyula-Fejérvár 1592. febr. 14.

Magnifice domine, et amice observande.

Generoso Eustachio Giulaffio Secretario nostro, quem in Poloniam certorum quorundam negotiorum nostrorum causa iam antea expediveramus, dedimus in commissis, ut si quid acciderit, quod sine ope et patrocinio magnorum virorum confici non posset, inter alios nostri cupidos Dominationem quoque Vestram Magnificam requirat, eiusque studio ac benevolentiae se cum rebus nostris omnibus permittat. A qua amanter petimus, ut dicto Secretario nostro eam adeundi facta potestate, audiat eundem, et cognitis ab eo iis, quae ad nos pertinebunt, et consilium et operam in eis suam nobis impertiatur. Quod nobis ita gratum erit, ut maioribus in rebus commodo aliquo suo nostram ei benevolentiam omnemque gratitudinem declarare parati simus futuri. Cui felicia omnia a Deo precamur. Datae Albae Juliae XIV. die mensis Februarii, anno Domini M. D. XCII.

Sigismundus Bathory m. p.

Eredetije a fejedelem sajátkezű aláirásával *a budapesti egyetem könyvtárában. (Szamosközi gyüjteményében.)* — Ugyanott megvan e levélnek eredeti fogalmazványa is, mely egy lengyel főpaphoz volt intézve,

---

szóval akara expediálni, ira is urunknak, mentvén magát, miért nem adhatnája most meg. És behivata engem, és föladá az követséget: de mivelhogy meg vala urunktól hagyva, hogy szép szóval onnét ki ne hagyjam magam heszélgetni, és az pénz nélkül meg ne jüjek, megmondám királnak, hogy nem mivelhetem, hanem mindazonáltal elküldöm az levelet urunknak; kit meg is cselekedtem. Ezt küldé azért az levelet Visliczére urunk. És ott adák meg nekem. Akkor Krakóból az pestis előtt királ oda budosott vala, és három holnapot laktunk ott, Krakóban ad purificationem Beatae Virginis tértünk meg, peste iam non nihil mitigata.

Visliczére küldte vala urunk ezt a levelet nekem; adhortáltam vala, hogy még is irjon királnak Ez a mássa. *Gyulafi Lestár jegyzete.*

s mely a közlött példánytól csak a Reverendissime Domine megszólitásban és a keletben (XVI. Februarij) külömbözik. Ezen fogalmazvány hátára van jegyezve Gyulafi Lestár kezével: »Hae litterae sunt credentiae in negotio illo secretissimo, quod cum Bucella tractavi. Huius exempli erant plures quoque litterae ad magnates exaratae.«

XXV.

Báthori Zsigmond erdélyi fejedelem III. Zsigmond lengyel királynak. Gyula-Fejérvár 1592. sept. 1.

Sacra Regia Maiestas, Domine et Affinis etc.

Quandoquidem in postremis suis ad nos literis Maiestas Vestra certam nobis spem fecerit, effecturum se, ut in proximis generabilus Comitiis nominis illius nostri explicandi certa iam tandem ratio constituatur, ad ea hunc iterum Generosum Eustachium Gyulaffi Secretarium nostrum expedire voluimus. A Maiestate autem Vestra Sacra petimus summopere, ut cum nihil iam aliud in hac causa nostra praeter nominis illius dissolutionem reliquum esse videamus, velit eam eius rationem habere, ut in ipsius erga nos gratia et benevolentia toties iam et literis et nunciis contestata plane et acquiescere, et expectationi nostrae modum imponere possimus. Caetera in hanc sententiam eidem Secretario nostro Maiestati Vestrae Sacrae verbis referenda commisimus, cui ut fidem adhibeat, studiumque et officium nostrum, quod usibus omnibus eius offerimus, gratum habeat, ab ea iterum rogamus. Cuius gratiae nos commendantes omnia optata et prospera ei a Deo precamur. Datae Albae Juliae die 1-a Septembris 1592.

Másolata a *gr. Bánfi-codexben.*

XXVI.

Báthori Zsigmond erdélyi fejedelem megbizó levele lengyelországi követe Gyulafi Lestár részére. Gyula-Fejérvár, 1592. sept. 1.

Misimus ad Dominationem Vestram Illustrissimam et Magnificam hunc praesentium exhibitorem Generosum Eustachium Gyulaffi Secretarium nostrum, a quo certis quibusdam de rebus ei verbis nonnulla nunciavimus. A qua amanter

petimus, ut et fidem iis, quae ei nomine nostro dixerit, adhibeat, et nos sui semper amantes et rerum omnium suarum cupidos esse certe sibi persvadeat. Cuius amori nos commendantes felicia ei omnia a Deo precamur. Datum in Civitate nostra Alba Julia die 1. Septembris anno domini 1592.

Másolata a *gr. Bánfi-codexben.*

XXVII.

Báthori Zsigmond levele János kurlandi herczeghez, melyben a követe Gyulafi Lestár által előadandó ügyben támogatását kéri. Gyula-Fejérvár, 1592. sept. 1.

Illustris et Magnifice domine amice nobis observandissime.

Quam propenso in nos Dominatio Vestra Ill. et Magnifica animo sit, id et saepe alias in cunctis iis occasionibus, quae se ei in cura aliqua rerum nostrarum vel saltem in eas studio obtulerunt, et novissime tum cum a Secretario nostro Cracoviae requisita nihil non eorum, quae illius temporis erant, nostri causa praestitit, experti sumus. Cuius rei non nuncium tantum ipsum, qui omnia ad nos pro sua fide retulit, sed litteras etiam Dominationis Vestrae Illustris et Magnificae amanter ad nos et officiose scriptas testes habemus. Quae omnia causam iterum animumque nobis ad eam scribendi eiusque studio ac benevolentia utendi praebuerunt. Cum autem eundem rursum Secretarium nostrum Generosum Eustachium Giulaffy, ac de re etiam eadem ad eam mittamus, ut ei multis quid ab ea velimus explicemus, opus non habemus, tantum eam rogamus, ut cum eidem Giulaffio nostro et conveniendi sui et ea quae eam in se recipere atque adeo perficere etiam in negotiis nostris cupimus, referendi potestatem fecerit, velit tandem ei rei ita manum admovere, ut quantum ab ea et amari nos et commoda nostra promoveri confidamus, eo quo optamus negotii ipsius eventu comprobatum videamus. Quod nobis ita ab ea gratum erit, ut de referenda ei cum contestatione optimae nostrae in eam voluntatis omnibus in rebus gratia semper simus cogitaturi. Quam bene valere optamus.

Datum in civitate nostra Alba Julia die 1. mensis Septembris anno domini M. D. XCII.

Sigismundus Bathory m. p.

Külczim: . . . . [domi]no Janusio duci de Zbaraz . . . . uiensi etc. Amico nobis observando.

Eredetije a *budapesti egyetem könyvtárában.* (*Szamosközi gyüjteményében.*)

XXVIII.

Bucella Miklós a lengyel király orvosa Báthori Zsigmondnak. Varsó 1592. oct. 31.

Serenissime Princeps, Domine mihi clementissime.

Salutem et homilium meorum servitiorum commendationem.

Generosus Dominus Eustachius Gyulaffi circa finem Comitiorum ad nos venit, attamen satis in tempore, non minus quam si prima die venisset, litteras reddere, senatores personaliter salutare et debitum in memoriam revocare commodissime potuit. Verum assistentium aemulatione Comitia adeo turbulenta fuerunt, ut nihil penitus in eis sit conclusum, eamque ob causam de pecunijs pro necessitate Regni nihil terminatum, minus pro solvendis debitis. Apud senatores et nuncios terrestres plurimos, et apud bonos viros negotium Serenitatis Vestrae benevolentiam atque integritatem commendare non destiti. In futuris Comitiis, quae ante Pentecosten futura creduntur, meliora speranda sunt. Quod Serenitas Vestra dignata sit propria manu lingva Italica aliquot verba ad me scribere, plurimas illi ago gratias, plurimumque letatus sum, intelligens Serenitatem Vestram lingvam meam nativam optime tenere. Serenitatem Vestram bene valere desidero. Datum Varsoviae die 31. Octobris anno domini 1592.

Serenitatis Vestrae

studiosissimus servitorum
Nicolaus de Bucellis.

Másolata a *gr. Bánfi-codexben.*

XXIX.

III. Zsigmond lengyel király Báthori Zsigmondnak. Varsó 1592. nov. 1

Sigismundus Dei gratia Rex Poloniae etc.

Illustrissime Princeps, amice et affinis noster charissime. Responsi, quod postremo Illustrati Vestrae de debito illo a D. Stephano Rege legato dederamus, memoria nequaquam nobis exciderat. Quocirca diligenter sane curam habuimus, vt his praeteritis Comitijs eius dissoluendi ratio constituta fuisset. Euenit autem, vt praeter expectationem nostram haec Comitia inficerentur, adeoque vt in alijs rebus ad Rempublicam pertinentibus, ita etiam in modo huius nominis abolendi designando, desiderio nostro minime satis fieret. Id quidem tanto molestius nobis accidit, quanto magis Illustritati Vestrae post diuturnam expectationem satis fieri cupiebamus. Sed hoc temporis iniquitas attulit, quae cogitationes et consilia humana perturbat et inuertit. Certum autem habeat nostrum sibi ea in re studium neque hactenus defuisse, neque in posterum esse defuturum. Speramus propitium tandem numen finem his difficultatibus, quibus hactenus hoc regnum et nos laborauimus, daturum, atque tandem rationes expediendae huius Illustritati Vestrae debitae pecuniae magis promptas esse futuras. Moram autem vt aequo animo Ill. Vestra vlteriorem ferre velit, dareque hoc amori nostro mutuo, amanter rogamus, eandemque diu bene valere cupimus. Datum Varsauiae die 1. mensis Novembris anno domini 1592. Regni uero nostri anno quinto.

Sigismundus Rex. [1])

Gyulafi Lestár egykoru másolata *a budapesti egyetem könyvtárában. (Szamosközi gyüjteményében.)*

---

[1]) Ultimae literae Regis ad Principem in causa illa debiti, cuius nomine toties laboraui. *Gyulafi Lestár jegyzete.*

A levél há'ára jegyezve: Sigismundi Regis Poloniae literae ad Sigismundum Batori etc. *Bethlen Farkas kezével:* Az harminczezer forintról, kit Bátori István neki hagyott Bátori Sigmondnak.

XXX.

Gyulafi Mihály s.-pataki tanuló nagybátyjának Gyulafi Lestárnak. S.-Patak, 1593. máj. 21.

Michael Gyulafi Generoso Domino Eustachio Gyulafi patruo suo S. P. D.

Posteaquam Generose ac Egregie Domine, Demetrius Cracovius vir omni liberali doctrina politissimus, Gymnasiarcha huius loci laudatissimus, ex longa ac diuturna illa peregrinatione, quam visendorum suorum gratia susceperat, salvus et incolumis ad nos rediisset, renunciavit mihi Tuam Egregiam Dominationem conquestam fuisse de mea negligentia, quod nimirum tanto temporis intervallo nihil ad Te literarum dederim. Nunc itaque primum omnium me ex illa accusatione extricare conabor. Non enim oblivione Tui mea, neque pigritia aut negligentia nostra Generose Domine velim accidisse credas, quominus ad hoc usque tempus ullas a me literas acceperis, sed partim distantia loci, qua disiuncti sumus invicem, partim vero multiplicibus meis occupationibus, quibus obruor quotidie in re litteraria. Et licet eis ne nunc quidem omni ex parte sim vacuus, tamen laxatis paulisper illarum habenis, nolui praesenti occasione nacta nihil ad Tuam Egregiam Dominationem litterarum dare, ut hac ratione tua Dominatio de statu rerum mearum fieret certior; de quo paucis Egregie Domine sic habeto. Ego per Dei gratiam hoc tempore prospera et optata fruor valetudine, quam Tuae quoque Dominationi a Deo Optimo Maximo, perenni et inexhausto fonte omnium bonorum, largiri ex intimo cordis affectu precor. Litteris, quantum in me est situm, diligenter invigilo, et omnibus viribus ad id incumbo, ne expectationem et spem de me conceptam fallam. Scriberem nunc ad Tuam Egregiam Dominationem uberius, nisi ansam scribendi praecideret occasio. Nam non satis mihi constabat de subitaneo atque inopinato prope modum huius tabellarii discessu, qui hasce literas Tuae Egregiae Dominationi exhibebit. Quapropter si quid vitii est commissum, (quod plus satis mihi constat), id omne singularis tua humanitas Egregie Domine albo notet calculo, neque tam

ignorantiae, (licet probe sim conscius meae tenuitatis, meo enim me pede ac modulo metior), imputet, velim. Vale Generose ac Egregie Domine quam diutissime in annos Nestoreos, meque solito prosequere favore. Vale iterum, et me, cum erit otium, subinde literis refocilles. Generosum ac Egregium Dominum Casparem Bathori salutet meo nomine Tua Dominatio accurate. Datae ex celeberrimo Gymnasio Patakiensi anno 1593. 21-a Maij.

Másolata a *gr. Bánfi-codexben.*

XXXI.

Gyulafi Mihály levele nagybátyjához Gyulafi Lestárhoz. S. Patak. 1594. márczius 9.

Quod tam longo temporis intervallo nihil ad te vir egregie idemque frater amantissime dederim literarum, excusationem accipe non peccati sed silentii. Pudet quidem me tam diu nihil tibi scripsisse, sed profecto si scias, quantis his distineor occupationibus, facile habeas silentio meo veniam. Quod si quando earum paulisper habenae laxari incipiunt, aliae rursus interveniunt causae longe difficillimae, quae me rursum ab officio scribendi retardant. Quantis vero locorum spatiis, interstitiis ac intercapedine disiuncti simus, non vides? Haec saepenumero in causa esse solent, quominus literas alioquin in promptu apud me existentes ad te transmittere queam. Huc accedit inopia certorum hominum, quod vehementer interdum solicitus sim, cui recte meas literas committere valeam. Mira enim est hoc tempore improbitas tabellariorum, adeo ut literas fidei suae commissas aut prorsus conscindant innocentes, aut apud se detineant quam diutissime. Haec igitur primariae causae extitere, quominus hactenus crebrioribus te literis interpellaverim, quam par et aequum fuerat. Nunc vero et mearum occupationum laxis paululum habenis, et tabellarium nactus probatae cumprimis fidei et probitatis spectatae, unum videlicet ex alumnis scholae nostrae, non commisi, ut diutius officium scribendi a me desiderares. Accipe igitur frater unice mihi dilecte et perpetua observantia prosequende hasce meas literas, in quibus primum rerum mearum statum, deinde alia quaedam

mihi necessaria perstringere statui, eo quo debes animo, amico videlicet et benevolo, et cessationi meae diuturnae propter praedictas causas haud gravatim ignoscas. Ego per Dei gratiam hoc tempore valeo satis ex animi mei sententia, literis humanioribus, quantum virium mearum permittit imbecillitas, gnaviter invigilo; sed instrumentis quibusdam ad eas necessariis destituor. Ea vero, si scire cupis, qualia sint, aperiam. Sunt libri, de quibus extat illud vulgatum et omnium sermone tritum: Haurit aquam cribro, qui vult sine discere libro. Nec iniuria profecto. Nam quemadmodum miles quantumvis exercitatissimus, et heroica fortitudine longe praestantissimus, si armis careat, nunquam (meo quidem iudicio) munia suae vocationis legitime et dextre obire potest, ita scholasticus, nisi libris affluat bonis ac authoribus, nunquam ad veram et solidam eruditionem pervenire poterit. Quae cum ita sint, oro te frater charissime, ut mihi aliquos historicos authores suppeditare velis; nam historicis legendis delector mirifice. Scio autem huius generis authores tibi abunde suppetere; nam etiam ex libris demortui domini Andreae Carolini te nonnullos emisse accepi. Quod si meam petitionem hac in parte irritam esse non fueris passus, (sicut et spondet animus), tuorum in me beneficiorum memoriam, donec hoc vitae munus divina benignitas mihi salvum esse volet, sancte et religiose me conservaturum recipio. A te mi frater etiam atque etiam peto, ut pro tuo fraterno erga me meoque item erga te amore per hunc studiosum, qui tibi has literas exhibiturus est, libros historicos, quos quidem mihi fore perutiles iudicaveris, transmittere digneris. Ipse mihi bona fide quin repraesentaturus sit eos, nihil addubito. Eius enim animum multis iam erga me argumentis habeo exploratissimum. Vale vir egregie, et boni consulas has literae plus quam extemporarias. Iterum vale, me amare perge amore illo tuo vere fraterno, et ad me, quotiescumque per occupationes tuas licuerit, literas dare ne graveris. Datum Patakini 9-a Martii Anno in partu Virgineo 1594.

Errata albo calculo vir egregie notato, eaque tabellionis praepróperae festinationi et tenuitati ingenii mei assignato.

Másolata a *gr. Bánfi-codexben.*

XXXII.

Gyulafi Lestár válasza Gyulafi Mihálynak. (1594. márcz. 9. után).

Michaeli Gyulafi fratri charissimo Eustachius Gyulafi S. P.

Literas ad me tuas frater charissime alumnus ille scholae vestrae, cui tradideras, bona ut debuit fide pertulit. In quibus primo loco illud mihi supra quam dici queat fuit gratissimum, quod te et belle habere ac literis insuper, (quibus nil aut maius aut diviníus quidquam a Deo immortali hominibus dari potuit), graviter insudare intelligam. Perge mi frater charissime, quo te tua haec virtus nobilisque animi impetus ducit, victas fac Musis manus praebeas, quae te solae et ornare et conservare in aeternum poterunt, cunctis aliis sub sole rebus sponte eliquescentibus, ac ad instar nivis dilabentibus; ita ut omnis haec fortunae ac externi splendoris vanissima idea ipso teste Pindaro non tam umbra quam somnium umbrae et esse et censeri iure prorsus optimo debeat. Sicuti et philosophorum nobilissimus animalia quaedam ephemera vocat, quae pontum producere ait, quorum aetas unius saltem diei curriculo praescribitur, hoc ipso, ut existimo, miseram ac caducam harum, quae oculis nostris subjiciuntur, rerum conditionem pingere volens. Iam quod ad libros historicos, quos ex me habere cupis, scito me libentius facturum fuisse nihil, quam ut tantilla in re expectationi tuae respondere potuissem, si huiusmodi librorum copia penes me foret vel minima. At quid quaeso barbaris Transyluanis cum Musis et Apolline, quorum tellus nil nisi duros Marte viros, fortesque ac gnavos suscipit colonos? Hic certe frater ne nomen quidem librarii exauditur, multo minus authores prostant excellentes, nisi quos forsan e Germania reduces studiosi pro se ac suis usibus advehunt. Nec tamen diffiteor esse mihi haud aspernendos quosdam, eosque divinos plane scriptores ad manus, sed theologos ad unum omnes, (hoc enim studiorum genere ego cumprimis delector), qui haud scio frater num tibi, tyroni adhuc ac in studio elegantiarum Latinarum currenti, vel competant satis, vel usui aliquo esse possint. Nihilominus ne te tam famelicum (ut est in proverbio) aëre pascam, scito me hac quoque in parte tibi non defuturum,

quamprimum in Poloniam eundi (ubi magna librorum copia) facultas mihi data fuerit, id quod Deo propitio brevi futurum existimo; puto ibi me quippiam offensurum, quod forsitan tibi historiarum cupido non displiceat. Haec currente calamo et plusquam tumultuario; plura, cum per otium licuerit. Vale.

Másolata *a gr. Bánfi-codexben.*

XXXIII.

Gyulafi Lestár beszéde a lengyel király III. Zsigmond előtt, Krakkóban. 1594. dec. 15.

Oratiuncula a me coram Serenissimo Polonorum ac Sueciae Rege Sigismundo Tertio Cracoviae, nomine Serenissimi Transsylvaniae Principis die 15. Decembris anni 1594. habita, composita autem in ipso itinere 2. Novembris.

Sacra Regia Majestas, Domine clementissime!

Vt primum accepit Illustrissimus Princeps, Dominus meus Clementissimus, Majestatem Vestram Sacram, vna cum coniuge Regina Serenissima, maxima Reipublicae huius Ordinumque expectatione, adeoque incredebili omnium laetitia, ex Regnis illis suis prouincijsque haereditarijs, paterno auctam imperio, florentem et incolumem in hanc suam ditionem peruenisse, facere Sua Celsitudo non potuit, quin ea ex re singulari quadam afficeretur voluptate.

Etsi enim ad plerosque Principes Christianos, qui honori Maiestatis Vestrae Sacrae ex animo fauent, insignem hoc nomine laetitiam redundare Sua Celsitudo non nesciat, nec minori etiam alacritate reditus eius nuntium a bonis quibusque esse acceptum, in eo tamen potiores se partes ferre facile sibi persuadet, quod solam esse ex omnibus principibus Maiestatem Vestram Sacram intelligat, quam Sua Celsitudo totaque domus Bathorea peculiari quodam non tam affinitatis, quamuis et eius quoque, quam collatorum beneficiorum nexu, deuictam sibi obnoxiamque teneat.

Si enim interdum magnorum coalescere principum animi solius externae cuiusdam notitiae ac bonae uoluntatis specie soleant, quid Sua Celsitudo tot eius extantibus meritis et in

Rempublicam hanc publice et in Maiestatem Vestram Sacram priuatim, sibi de Maiestate Vestra Sacra polliceri possit, nemo est qui id non clarissime videat. Quod quidem eo apud ipsam commemorat libentius, quo magis quicquid est hoc beneficij, apud eum se Principem deposuisse sibi persuadet, quem mutuas sibi vices in hac officij et amoris palestra reddituram nunquam ut dubitaret, animum inducere potuit.

Quibus ita constitutis, gratissimum hunc atque optatissimum sibi Maiestatis Vestrae Sacrae aduentum votis quibus potest maximis prosequitur, Deumque Optimum Maximum rogat, ut qui tantis pridem successibus Maiestatem Vestram Sacram beatam ac florentem reduxit, idem ipsam deinceps quoque ac successuris semper temporibus tam huic suae, quam toti adeo Reipublicae Christianae tueatur ac conseruet, quin et bonis ipsam omnibus adauget, ac compotem denique optatae felicitatis ac securitatis reddat.

Altera pars commissionis huius a Sua Celsitudine mihi iniunctae debitum illud a diuo Rege Stephano legatum continet, et decretum iam olim a Maiestate Vestra Regia et toties promissum testatumque literis, cuius sane debiti exoluendi dilationes quanta animi aequitate Celsitudo Sua non exiguis impensis hactenus sustinuerit, seque in omnibus ad voluntatem adeoque arbitrium Maiestatis Vestrae Sacrae conformauerit, cui id constet liquidius, quam Maiestati Vestrae Sacrae, habet ipsa neminem.

Quare cum nil iam aliud in hac causa sua praeter nominis ipsius dissolutionem reliquum esse videat, nisi ipsam omnia fallant, ita in gratia ac beneuolentia Maiestatis Vestrae Sacrae aequiescit, effecturam vt Maiestam Vestram Sacram hac iam vice omnino existimet, quo expectationis tandem suae modum finemque Celsitudo Sua reipsa se consecutam videat.

Vltima itaque hac eius repetendi ratione instituta, a Maiestate Vestra Sacra Celsitudo Sua enixe petit, ut semel ipsa animum abolendo debito huic adjiciat, tandemque efficiat, vt superiorum temporum difficultates, quibus ipsa quin expectationi ac desiderio Suae Celsitudinis satisfaceret, prepediebatur, non tam transjisse, quam a Maiestate Vestra Sacra quodammodo, studio nimirum satisfaciendi Suae Celsitudini, victae ac

superatae esse uideantur. Ut sic vel in mediis rerum difficultatibus se suaque Maiestati Vestrae curae esse Sua Celsitudo intelligat, quando ipsa, vt sui animi promptitudinem plane singularem Maiestati Vestrae testatam efficeret, nullis aut rerum aut temporum augustiis, nullaque fortunarum suarum uicissitudine, nullis denique damnis et incommodis suis a proposito ne dum abduci, sed ne retardari quidem ullo unquam tempore potuit.

Horum memoria si etiamnum apud Maiestatem Vestram Sacram perseuerat, fidem facit Suae Celsitudini certissimam, non commissuram Maiestatem Vestram Sacram, vt ea res, cujus causa toties ac tantopere apud ipsam laborat, in posterum quoque non leui incommodo offensioneque Suae Celsitudinis ducatur.

Ac de nomine quidem isto Suae Celsitudini debito hactenus: quod sane Sua Celsitudo tale prorsus esse censet, vt deinceps saepius hanc eandem sumere operam, eiusque identidem nomine Maiestatem Vestram Sacram interpellare sibi vix integrum esse existimet, maxime cúm id faciendo se Maiestati quoque Vestrae tedium afferre satis intelligat.

Postremum quod Sua Celsitudo Maiestati Vestrae significandum duxit, illud est. Cozakos Regni huius ex improuiso nuper ditionem Moldawiensem manu non exigua incertum quo oestro percitos inuasisse, factaque impressione praedas non solum longe lateque egisse quam maximas, incredibili incolarum damno et calamitate, verum ipsum etiam Vaiuodam terrae illius in eas compulisse augustias, vt is non nisi subitanea sui subductione sibi consulere potuerit.

Caeterum cum Sua Celsitudo copulam eam, quae sibi cum ea ipsa gente intercedit, arctissimam Maiestati Vestrae ignotam esse non existimat, vt dictos Cozakos sua moderari autoritate, ac ab huiusmodi grassandi in immerentes libidine ausuque temerario cohibere velit, ipsam maiorem in modum etiam atque etiam rogat. Nisi enim datae fidei et sacramenti Celsitudo Sua immemor esse velit (quod quidem salua conscientia facere non potest) salutem et incolumitatem nationis eius sibi et curae et cordi esse debere facile agnoscit. Neque tamen se eam esse, quae aut Maiestati Vestrae Sacrae, aut

huic eius ditioni, ullo unquam tempore incommodandum esse arbitretur, omni id et amoris et vicinitatis iure prohibente.

In reliquo se Sua Celsitudo gratiae ac beneuolentiae Maiestatis Vestrae Sacrae commendat, eique sua officia coniuncta cum optima uoluntate studioque ei gratissima quaeque praestandi deferens a Deo omnia secunda atque prospera praecatur.

Hátára jegyezve: Recitata haec oratiuncula a me est, non inter betas et cucurbitas, sed coram Rege in frequenti Senatu, non exiguo (vt quidem mihi uidere uisus sum) circumstantium applausu.

Amaz Secretom dolog, kiben törekettem, megértvén az királynak megiövetelit, hogy inkább ki ne nyilatkoznéjék, ugy küldének be gratulatum hozzája. Hogy Krakóban iüttek, Joannes Tarnouskj az vice Cancellarius által azt kérdezteté túlem, ha priuata audientiát kivánok-é vagy publicát. Megizeném hogy priuatát. Et sic praesente vice Cancellario cum quibusdam proceribus hanc orationem coram . . . . (*elmetszve*) . . . .

Eredetije, Gyulafi Lestár kezével irva, *a budapesti egyetem könyvtárában* (*Szamosközi gyüjteményében*).

XXXIV.

Gyulafi Lestár beszéde Zamojski János lengyel cancellariushoz. 1594. dec.

Oratio Generosi Domini Eustachii Gyulafi ad Magnum Poloniae Cancellarium in negotio dotis.

Illustrissime Domine!

Ad crebras instantias Illustritatis Vestrae in negotio dotis Illustrissimae quondam Dominae sororis suae beatae memoriae licet saepius iam Celsitudo Sua tam nunciis quam literis ultro citroque missis, quonam potissimum spectaret, et quae maxime mens eius esset, Illustritati Vestrae non obscure significaverit: nihilominus tamen praeter operas hasce mutui colloquii steriles tot iam annis ab excessu Illustrissimae Dominae sororis suae piae recordationis elapsis, quid vel Illustritas Vestra vel Sua Celsitudo operae pretium fecerit, res ipsa adhuc pendens atque in medio constituta satis id perdeclarat; dubium ut nullum esse possit eam causae huius esse et naturam et indolem, ut si ea aliquando decidi terminarique debeat, apertis ad hoc clarisque ac plane significantibus verbis perve-

niendum esse. Quam sane ob rem Sua Celsitudo nihil iam minus quam causae huius ulteriorem disquisitionem spectans, statuit, quidquid hoc esset rei, ita hac quidem vice cum Illustritate Vestra et agendam et peragendam instituere, ut ipsa, quisnam scopus Suae Celsitudinis sit, liquido perspicere possit. Ac primum quidem Sua Celsitudo operosas sibi nunc quoque cum Illustritate Vestra ineundas esse ea ipsa de re rationes necessum esse non existimat, quando illis et indultum iam olim satis esse non nesciat, et amplius quoque immorari velle nec sui nec Illustritatis Vestrae otij esse existimet, in hoc praesertim statu rerum Suae Celsitudinis, quae ut sunt arduae et maximis quibusque periculis ac difficultatibus involutae, sic non nisi maturam deliberationem praesensque exposcere auxilium videntur. Quod igitur Illustritati Vestrae iam antea quoque iteratis saepe vicibus Sua Celsitudo continuo eoque uniformi orationis filo deduxit, id si nunc quoque sibi ea in re fixum atque constitutum esse dixerit, quid alienum vel a sua hac in parte expectatione vel ab Illustritatis Vestrae in se amore ac benevolentia facit, sane non videt. Sive enim Sua Celsitudo dotis huius conditiones secum recolat, sive proximum sibi cum sorore charissima sangvinis gradum repetat, seu penitius scrutetur, manifeste id omne, quidquid nomine dotis censetur, iure omnium gentium sibi deberi clarius esse Sua Celsitudo censet, quam ut id vel minima ex parte in dubium vocari debere existimet; quod Sua Celsitudo non ideo apud ipsam commemorat, quasi aut Illustritas Vestra haec eadem pro singulari sua prudentia minus animadvertat, aut de propenso in se ac plane paterno affectu ipsam quidquam remittere velle ullo unquam tempore posse secum statuat, sed quod causae huius institutae series haec et plura quoque alia secum necessario commemoranda trahat, ac simul alia quoque his non dissimilia tam Suae Celsitudini, quam Vestrae quoque Illustritati consideranda relinquat. Quibus ita constitutis Celsitudo Sua amanter ab ipsa petit, ut si unquam alias nunc maxime erga se praeclaram illam suam voluntatem amoris ac benevolentiae plenam, quam semper retroactis quoque temporibus in omni Suae Celsitudinis fortuna constantissime ostendit, et exercere etiamnum et testatam facere non tam Suae

Celsitudini quam plurimis alijs in eventum rei huius intentis pergat, maxime cum in resignanda dote hac nihil prorsus intercedat, quod Illustritatem Vestram remorari amplius possit, tum quod haec ipsa non nisi ex aequo et iure se postulare Sua Celsitudo optime sibi sit conscia, tum vero etiam, quod ipsa mentem iam Suae Celsitudinis cognitam exploratamque habeat, nihil omnino ut sit, quod deinceps in dilationem aut deliberationem cadere possit, hac iam constituta ut expressa sic ultima Suae Celsitudinis in causa dotis huius resolutione fixaque sententia. Non deessent, quae hoc loco commemorari possent, gravissimae adeoque urgentes Suae Celsitudinis necessitates multiplicesque rerum difficultates, quas impeditissima haec tempora turmatim secum attulere, nisi eas iam pridem Illustritati Vestrae constare non nesciret, aut eae ipsae ita essent comparatae, ut paucis hoc loco a se commemorari posse vix existimet. Praeterquam enim quod Sua Celsitudo hostem Christiani nominis potentissimum afflictae alioquin provinciae suae imminere quotidie cernat, ita etiam res suas sine exceptione universas accisas et involutas esse videt, ut eis subveniri sine grandi sumptuum apparatu auxilioque pecuniario nulla ratione possit. Accedit his non tam proprium hic commodum a Sua Celsitudine quam totius Reipublicae Christianae spectari, cui se suamque in hac tanta necessitate substrahere societatem cuiusvis potius quam Christiani hominis officium esse ducit. Videt procul dubio Dominatio Vestra Illustrissima, quibus praesidijs instructam Suam Celsitudinem esse oporteat, si in eo esse velit, ut munus hoc suum cum laude utilitateque publica tueatur. Plura Sua Celsitudo non addit, cum ea, nisi ipsam omnia fallant, ita in amore ac benevolentia D. Vestrae Illustrissimae acquiescat, effecturam ut D. Vestram Illustrissimam hac iam vice omnino existimet, quo expectationis tandem suae modum finemque Celsitudo Sua re ipsa se consecutam videat. Ac de negotio quidem dotis haec fere sunt, quae Sua Celsitudo per me Illustritati Vestrae nota esse voluit, quod sane Sua Celsitudo tale esse censet, ut eius nomine hanc eandem saepius sumere operam non ita sibi existimet esse necessarium, ut cui de pristina illa Illustritatis Vestrae in se benevolentia ita omnino sit persvasum, quodvis potius

Illustritatem Vestram esse commissuram, quam se rebus suis iustis adeoque sibi post tot naufragia necessarijs privatam esse velit; imo siquidem rationes Suae Celsitudinis ita exposcerent, de suo quoque non nihil in usum Suae Celsitudinis elargituram. Postremum, quod illi Sua Celsitudo persvasum esse cupit, illud est, sibi nimirum constitutum esse, ut in omni vita, sic in hac quoque dotis repetitione nihil omnino committere, quod aut Illustritati Vestrae molestiam aliquam afferre possit, aut praeclarum eius animum a Sua Celsitudine quovis pacto alienare; quod similiter Sua Celsitudo eo se facilius ab ipsa consecuturam sperat, quo magis aequissimam hanc suam causam sibi persvadet. Quodsi quid sit in hac Suae Celsitudinis declaratione, quod minus forte expectationi Illustritatis Vestrae respondeat, id omne Celsitudo Sua Illustritatem Vestram non tam sibi quam temporum horum difficultati, multisque et publicis suis et privatis necessitatibus tribui ab Illustritate Vestra (qua eius est animi aequitas) petit. Ad personam autem Suae Celsitudinis quod attinet, daturam se operam sedulam semper pollicetur, quo svavissimum hoc mutuae affinitatis vinculum, quod sibi cum Illustritate Vestra intercedit, continuo amoris incremento nullo unquam tempore intermoriturum conservet. Altera pars commissionis huius a Sua Celsitudine mihi iniunctae debitum illud a Divo Rege Stephano legatum continet, et decretum iam olim a Maiestate Sua Regia, et toties promissum testatumque literis, quas Sua Celsitudo penes se habet, necdum tamen vel officijs ac meritis nec precibus etiam suis non semel repetitis ab eo impetratum. Ne autem ea res in posterum etiam non levi incommodo offensioneque Suae Celsitudinis ducatur, ei ita occurri posse putavi, si eam una cum alijs, quibus id negotij iure ipso testamenti incumbit, communicatis operis, ea qua par est cura atque diligentia expediendam tandem apud Suam Maiestatem suscipiat. Qua quidem in re cum Sua Celsitudo de studio et industria Illustritatis Vestrae ex anteactis quoque suis laboribus satis sit persvasa, Illustritatem Vestram maiorem in modum nunc quoque cupit esse rogatam, velit tandem ei rei ita manum admovere, ut quantum ab Illustritate Vestra et amari se et commoda sua promoveri confidit, eo quo optat negotij ipsius

eventu comprobatum videat. Quod si Maiestas Regia aequissimae huic Suae Celsitudinis postulationi minus se hac vice facilem praebeat, meque hoc nomine, debiti nempe huius recipiendi, ad aulam missum vacuum abire permiserit, sciat se Sua Maiestas a Principe non amplius molestandam, et nihilominus Suam Celsitudinem viam modumque brevi reperturam, quibus sibi abunde ac cumulate satis fiat, id quod Sua Maiestas certo sibi persvadeat.

Postremum, quod Sua Celsitudo Illustritati Vestrae significandum duxit, illud est, Kozakos nuper iunctis viribus manu non contemnenda ditionem Moldaviensem ex improviso invasisse, penetrandoque ad intima provinciae illius pro lubitu passim maxima facta populatione esse grassatos, ac etiamnum locis quibusdam praecipuis occupatis in ea ipsa etiamnum ditione perseverare. Caeterum cum Sua Celsitudo copulam illam etc. *Vide Orationem ea de re ad Regem quoque ipsum habitam in fine huius libri, ubi ea quae huc pertinent reperies.* [1])

Másolata a *gr. Bánfi-codexben.*

XXXV.

Sennyei Pongrácz és Gyulafi Lestár erdélyi követek beszéde a lengyel király és rendek előtt. Krakkóban 1595. febr. 18.

Tractatio Confoederationis in Comitiis Cracoviensibus.

Oratio Pancratii Sennyey et Eustachii Gyulaffy, Legatorum Ill. Principis Transsylv. Recitata haec oratio die 18-a Februarii coram Rege, Ordinibus Cracoviae.

Sacra Regia Maiestas Domine Clementissime. [2])

Illustrissimus Princeps, Dominus meus Clementissimus, post imprecationem salutis et praeclarae suae in Maiestatem

---

[1]) A másoló restelvén kétszer leirni Gyulafinak a kozákok ügyében a lengyel cancellárhoz és a lengyel királyhoz intézett egyenlő értelmű szavait, utasít a Gyulafi által Krakkóban 1594. dec. 15-kén a király előtt elmondott beszédre, melyet a föntebbi szám alatt közlünk.

[2]) Hogy Lengyelország is az Törökre támadjon, Giulafi Lestar Legatioja az királyhoz 1594. Vide p. 475. *Szamosközi István oldaljegyzete.*

Vestram Sacram voluntatis testificationem, prospera quaeque et foelicia illi a Deo Optimo Maximo precatur, cuius gratia ac fauore coelesti cum omnes Maiestatis Vestrae actiones et consilia, tum et Reipublicae huius vniuersae deliberationes, ijs optat successibus et dirigi et terminari, quibus imprimis diuini eius nominis gloria, tum et salus totius Reipublicae Christianae crescat et propagetur eventu longe foelicissimo.

Vt primum accepit Illustrissimus Princeps Maiestatem Vestram Sacram comitia hic celebranda Ordinibus Regni indixisse, in quibus cum alijs de rebus ac negotiis ad Reipublicam pertinentibus, tam maxime de sumendis contra communem hostem armis, esset ipsa suffragio ac consensu suorum deliberatura, omittere Sua Celsitudo non potuit, quin me illico ad Maiestatem Vestram Sacram ablegaret. Primum ut non solum de omnibus Suae Celsitudinis conatibus quonam sint directi, ac rationibus belli, quod Sua Celsitudo contra eum ipsum hostem communem primo uere gerere constituit, sed etiam de statu prouinciae totius Maiestatem Vestram Sacram edoceret, deinde vt opera Maiestatis Vestrae Sacrae haec eadem Ordinibus Regni, alijsque, quorum id scire interest, innotescant, ab ipsaque in optimam directa partem, finem scopumque suum destinatum, emolumentum nimirum totius Reipublicae Christianae consequantur.

Monitis igitur tam Sanctissimi Domini nostri, cui se Sua Celsitudo filiali obedientia obstrictam esse agnoscit, quam aliorum Principum Christianorum postulationibus, saepius identidem repetitis, mota, eo Sua Celsitudo consilij descendit, vt contra infensissimum et potentissimum Christiani nominis hostem, qui ad maximum orbis terrarum Imperium euectus, vniuersae Reipublicae Christianae formidabilis est, arma summere non dubitauerit, quin etiam non ita pridem duas etiam alias Prouincias, Moldauiam et Transsalpinam ab imperio eius magno illius incommodo auulserit, ac nunc etiam tam Lugasini ac Sebesini, quam Varadini quoque et alijs finitimis Hungariae locis, exercitus suos habeat non exiguo rei Christianae successu et emolumento, quantum quidem proficere illis hyeme hac asperrima licuit, quae et conatus eorum haud parum

retardauit: sic heroicum resistendi hostibus ardorem restringuere ratione nulla valuit.

Quibus ita constitutis eo certe rem redijsse Sua Celsitudo animaduertit, vt hostis sanguinarius his prouocatus irritatusque rationibus, prima quaque expeditione, omni copia et apparatu hasce tres Prouincias sit agressurus, neque enim loca haec et ipsam praecipue Transsyluaniam a tergo relicturus esse ulla ratione putandus est, maxime cum consilijs suis perniciosis ac fraudulentis, quae mirus ille artifex in capita Christianorum parauerat, a Sua Celsitudine praeter omnem spem et expectationem suam occursum esse videat. Sic enim (vt pro certo Suae Celsitudini relatum est) constitutum hostis versipellis habebat, vt futura hac aestate omni suo exercitu in duas partes diuiso, vna ad occupandam Silesiam ac Morauiam contenderet, (cui certe per Poloniam transeundum fuisset) altera autem penes Danubium Viennam usque pergeret, vbi tandem vtroque iuncto exercitu rapidi torrentis instar obuia quaeque non solum occuparet, ac miserrime affligeret, sed etiam ad remotiores Imperii Christiani provincias eodem labore aditum sibi patefaceret, quo proposito hostili quid turbandae penitusque pessundandae rei Christianae accomodatius magisque fatale ac perniciosum excogitari potuisset, neminem Sua Celsitudo esse existimat qui id non clare videat; nullum ut dubium esse possit, eam hostis huius gerendae rei gnarissimi esse solertiam studiumque quam maximum, vt si unquam alias, nunc maxime tot secundis elatus successibus maximae orbis parti extremam eamque tristissimam parturiat calamitatem.

Caeterum cum Sua Celsitudo pro sua in Deum pietate et erga Rempublicam Christianam amore mirifico, hisce crudelissimi hostis conatibus se se opponendo, omnem belli huius molem non sibi, sed alijs a tanto hoste conflatam, in se vnum vltro attraxerit ac conuerterit, seque in fronte adeoque prima acie non exiguo sui periculo collocauerit, quid hi eius tanti conatus vel tacite tam a Maiestate Vestra Sacra, quam ab vniuersa hac eius Republica requirant, Maiestas Vestra Sacra, pro sua singulari prudentia et aequitate, facile secum ipsa statuet et considerabit.

Et quia Celsitudo Sua tanti hostis impetu sustinendo se

parem esse minime agnoscit, multo autem minus retinendae et asserendae Transyluaniae, quantum intersit Prouinciae illam, quae sine controuersia ad instar muri et propugnaculi firmissimi est reliquis Christianorum Regnis, a Principibus Christianis sartam tectamque conservari, neminem Sua Celsitudo esse censet, qui id quouis pacto in dubium reuocare possit. Ea si quidem, quod Deus auertat, semel sub jugum missa, fieri Sua Celsitudo nulla ratione posse existimat, quin reliqua quoque Christianorum Regna, eodem motu labefactata, in vltimam eamque certissimam ruitura sint perniciem.

At ne forte haec ipsa Respublica, de pace ista, quam se tot annos cum crudelissimo nominis Cristiani hoste colere existimat, sibi nimium promittat, hoc Sua Celsitudo Maiestati Vestrae oportune significandum duxit, futurum, ut licet haec alicuius esse ponderis apud quosdam videri queat, nil tamen minus quam salutem et incolumitatem Regni huius in se habere dignoscatur. Cum palam sit: vt primum se securum ab ijs, qui nunc ei imminent, hostibus reddiderit, ipsam eiusque Rempublicam hanc cum prima rei bene gerendae occasione aggressurum esse, quod vel ex ijs, quorum subinde opera Maiestas Vestra Sacra in Porta Turcica usa est, facile ipsa cognoscere iam antea potuit, nil vt necesse sibi Celsitudo Sua esse existimet, gentis eius perfidiam pactaque leuitate ipsa leuiora, apud Maiestatem Vestram Sacram anxia operosaque oratione commemorare. Ii enim gentis mores sunt, eaque instituta, ut Christianorum negotia iusta eque ac iniusta compendio suo metiatur, iniurijs eos lacessere, circumvenire, seu dolo quid seu vi ab eis obtinere in lucro deputet, quod vt illis sacra eorum ex praescripto permittant, sic nihil maiori cum voluptate aggredi in vita soliti sunt. Ut exempla rei huius infinita propemodum in medium afferri possint. Docet hoc pax nuper nulla de causa cum Imperatoria Maiestate recisa. Idem confirmant induciae quamuis firmissimae in specie ac diuturnae cum hac ipsa Republica multifariam violatae, praedae ac populationum plenissimae, sed neque Transylvania immunis ac seuitiae expers respirare in hunc usque diem ullo vnquam tempore potuit.

Quamuis autem vel solius vicinitatis iure sibi Maiestatem

Vestram non defuturam facile sibi Sua Celsitudo persuadeat, tamen cum et affinitatis ipsius vinculum accedat, dubitare Celsitudinem Suam amor ille sincerus de Maiestate Vestra Sacra eiusque in se animi promptitudine nullo pacto permittit. Ut taceat Sua Celsitudo coniunctionem gentis suae cum hac Republica nobilissima bellique societatem a multis iam annis sanctissime cultam, multoque sanguine nobilium Transsilvanorum obsignatam, quae, si Maiestas Vestra Sacra, haecque eius Respublica animum ad Diui Regis Stephani beatae memoriae tempora reuocauerit, manifestissime videbit. Ita ut non immerito dicere Sua Celsitudo possit, se huic Reipublicae amicum in pace et socium in bello semper extitisse. Vt interim etiam suam in Maiestatem Vestram plus quam propensam voluntatem Sua Celsitudo non commemoret, abunde illi post introductionem eius in hoc Regnum comprobatam.

Quae cum ita se habeant, Celsitudo Sua a Maiestate Vestrae enixe petit, ut se suaque Maiestas Vestra Sacra in tanto rerum discrimine sibi curae esse patiatur, ac insuper facta sui commendatione alijs quoque Principibus Christianis Suam Celsitudinem sumptibus ac milite adiuuet, planeque efficiat, ut quod votum est Suae Celsitudinis vnicum, res Christianorum prostratae ac pene deploratae vel postliminio tandem reflorescere communi Christianorum Principum studio et industria valeant. Quod Deus misericors pro sua bonitate praestare dignetur.

Vltima commissionis huius pars a Sua Celsitudine mihi iniuncta debitum illud a Diuo Rege Stephano legatum continet, cuius causa cum iam antea quoque Celsitudo Sua Secretarium suum saepius expediuerit, quiue etiamnum hic perseverat, nullum Suae Celsitudini est dubium, Maiestatem Vtram Sacram ita negotium hoc hac iam uice esse decisuram, ut amplius eius rei causa in tanta praesertim sumptus necessitate sibi laborandum esse apud Maiestatem Vestram Sacram minime existimet.

In reliquo se Sua Celsitudo gratiae ac benevolentiae Maiestatis Vestrae commendat, eique a Deo Optimo Maximo felices quosque ac prosperos rerum successus exoptat.

Eredeti fogalmazvány, Gyulafi Lestár kezével, *a budapesti egyetem könyvtárában. (Szamosközi gyüjteményében.)*

XXXVI.

Báthori Zsigmond erdélyi fejedelem II. Rudolf császárhoz. Gyula Fejérvár, 1592. június 2.

Sacratissima Caesarea Regiaeque Maiestas, Domine mihi clementissime.

Cum certissimis rumoribus ad me parlatum esset, Turcarum uires omnes ad locum quendam Valachiae Transalpinae vicinum eo consilio, ut prouinciam eandem totis uiribus adoriantur, coire, coactus sum rursus Sacratissimam Caes. Regiamque Maiestatem Vestram de maturandis copijs auxiliaribus iam antea huc destinatis requirere, demisse eandem orans, Spectabili et Magnifico Generali capitaneo harum superiorum Hungariae partium denuo mandare dignetur, vt iam iam tandem auxilia illa huc transmittat, quae nisi ad finem huius mensis Junij affuerint, verendum est, ne prouinciae illae Valachiae et alia etiam vicina loca periclitentur. Interim tamen ego etiam secundum Deum omnibus uiribus in id incumbam, vt hostium conatibus resistere possim; castra mea ad Danubium e regione oppidi Bodon, loco scilicet idoneo, ponendo. Spero equidem Sacratissimam Caesaream Regiamque Maiestatem Vestram hoc ipso necessitatis tempore mei et harum provinciarum clementem benignamque rationem habituram, neque permissuram, vt copijs auxiliaribus destitutae hostium furori obnoxiae fiant. Ob quae promptis me officijs et obsequijs eidem Sacrae Caes. Regiaeque Maiestati obstrictum semper esse reputabo. Datum in Ciuitate nostra Alba Julia die 2. mensis Junij 1595. [1])

Gyulafi Lestár egykorú másolata *az egyetemi könyvtárban (Szamosközi gyüjt.)*

---

[1]) Mikor Havasalföldébe ment, az menyegzőre készült, et factis nuptijs 1. die 7. (bris) indult. *Gyulafi L. oldaljegyzete.*

XXXVII.

Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem Mátyás főherczegnek. Gyula-Fejérvár, 1595. jún. 2.

Serenissime Princeps, Domine et affinis nobis observandissime.

Quibus successibus hactenus cum in vtraque Valachia tum alijs etiam in locis vicinis ex usu Reipublicae Christianae belli molem sustinuerimus, et quae difficultates bellorum in posterum quoque nobis immineant, Serenitati Vestrae facile constare scimus; nihilominus tamen copiae illae auxiliares per Sacratissimam Caes. R. Maiestatem iam antea huc destinatae nondum huc missae sunt. Et quia Turcas vndique ad campum Jalopensem Valachiae Transalpinae vicinum confluere certum exploratumque habeamus, eo animo, ut totis uiribus prouincias illas Valachiae adoriantur, praetermittere haud potuimus, quin ad S. C. R. Maiestatem de ijsdem auxilijs mittendis denuo confugeremus. Nam nisi ad finem mensis huius Junij copiae illae affuerint, periculum est, ne prouinciae Valachiae et alia quoque uicina loca hostium furorem et saeuitiam experiantur. Ideoque Vestram etiam Serenitatem rogatam esse volumus, apud Suam S. C. R. Maiestatem instare dareque operam uelit, vt milites illi subsidiarij quamprimum huc transmittantur. Quod ad nos attinet, breui quoque exercitum nostrum uersus Valachiam moturi sumus, castraque ad Danubij profluenta e regione oppidi Bodon ponemus, ac omnibus uiribus in id incumbemus, vt secundum Deum hostili furori obuiam ire et resistere possimus. His Serenitati Vestrae studia et officia nostra deferentes cuncta felicia ex animo eidem precamur. Datum Albae Juliae die 2. Mensis Junij Anno domini 1595.

Gyulafi Lestár egykorú másolata *az egyetemi könyvtárban. (Szamosközi gyüjt.)*

XXXVIII.

Báthori Zsigmond erdélyi fejedelem II. Rudolf császárnak. Gyula-Fejérvár 1595. jún. 9.

Sacra Caesarea Regiaque Maiestas, Domine Domine mihi clementissime.

Cum superioribus diebus Joannes Marinus a Sacra Caesarea Regiaque Maiestate Vestra ablegatus in hanc meam prouinciam peruenisset, hincque in Moldauiam et Valachiam prouincias sese conferre vellet, animaduerteram profectionem suam meis rationibus, quae ad huius et illarum prouinciarum commodum spectabant, parum profuturam, admonitus etiam ab intimis Sacrae Caes. Regiaeque Maiestatis Vestrae consiliarijs, ut illarum duarum prouinciarum accuratam rationem haberem, ne aliquid incommodi respublica Christiana propter eas pateretur, visum est mihi consultius, ut ab illa profectione nunc supersederet, quae si cum mea et illarum prouinciarum utilitate erat coniuncta, summopere eam ursissem. Itaque eum ad Sacram Caes. Regiamque Maiestatem Vestram mittendum duxi. Cuius gratiae me commendans eam quam diutissime Reipublicae Christianae superstitem esse opto. Datae Albae Juliae die IX. mensis Junij 1595.

Gyulafi Lestár egykorú másolata, *a budapesti egyetem könyvtárában. (Szamosközi gyűjt.)*

XXXIX.

Báthori Zsigmond erdélyi fejedelem a császár egy tanácsosához. Gyula-Fejérvár, 1595. jún. 9.

Sigismundus Dei gratia Regnorum Transsilvaniae, Moldauiae, Valachiae Transalpinae et Sacri Romani Imperii Princeps, partium Regni Hungariae Dominus et Siculorum Comes.

Illustrissime Domine, amice nobis observandissime.

Cupiuissemus sane, ut Joannes Marinus Sacratissimi Imperatoris legatus quam primum profectionem in Moldauiam et Valachiam, si cum illarum prouinciarum et nostro etiam commodo id coniuctum fuisset, maturasset: sed cum a Domi-

natione Vestra Illustrissima per oratores nostros admoniti fuissemus, ne uicinarum istarum prouinciarum rationibus et commodo deessemus, imo quicquid e re earum nobis fore uideretur, id constitueremus, uerentes ne dicti Joannis Marini in illas regiones profectio, propter gentium illarum inconstantiam, nouas aliquas difficultates, quarum plurimas vix superauimus, nobis afferret, uisum est nobis, ut hic aliquando subsisteret, quod sane et rationes istarum prouinciarum praestolabant, et maxime ijsdem consultum fuit. Is cum iam ad Sacram Caesaream Regiamque Maiestatem redire statuerit, hasce ad Dominationem Vestram Illustrissimam dare uoluimus, ut morae suae hic factae causam intelligeret. Caeterum studia nostra et beneuolentiam ei commendantes quam felicissime D. V. Illustrissimam valere optamus.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

Amicus
Sigismundus Princeps.

Gyulafi Lestár egykorú másolata *a budapesti egyetemi könyvtárban. (Szamosközi gyüjt.)*

XL.

Báthori Zsigmond erdélyi fejedelem II. Rudolf császárnak. Gyula-Fejervár, 1595. jún. 10.

Sacra Caesarea Regiaque Maiestas, Domine Domine mihi clementissime.

Superioribus diebus ad Sacram Caesaream Regiamque Maiestatem Vestram literas dederam de apparatu et expeditione exercitus Turcici; nunc denuo per certissimos nostros exploratores intellexi Ferhatt Passam cum omnibus copijs ad occupandas prouincias, Moldauiam et Transalpinam, ad Danubij ripam accelerare, iamque campos Jambulios excessisse. Literarum quoque, quas a Ciauzio quodam ad me destinato accepi, paria Sacrae C. R. Maiestati Vestrae transmisi; vnde, quantum damni et periculi ex tarditate auxiliorum S. C. R. Maiestatis Vestrae nobis immineat, facile colligi potest. Supplico igitur S. C. R. Maiestati Vestrae quam possum humillime, velit ex sua clementia mature prospicere, ne extrema necessitate ingru-

ente nimis sero missa auxilia Christianis quicquam prodesse queant. Caeterum S. C. R. Maiestatis Vestrae clementiae me commendans eandem diuitissime felicissimeque uiuere ad Christianitatis emolumentum desidero. Datae Albae Juliae die X. Junij Anno Domini 1595.

Gyulafi Lestár egykorú másolata *az egyetemi könyvtárban. (Szamosközi gyüjt.)*

XLI.

Joó János levele Báthori Zsigmond erdélyi fejedelemnek. Krakkó, 1596. szeptember 1.

Serenissime Princeps et Domine, Domine benignissime!

Seruitiorum meorum humili commendatione praemissa. Etsi s(ciam) Vestram Serenitatem ab alijs fusius edoctam iri de ijs, quae sub nostra Craccouiensi tractatione acta sunt, ne tamen sine meis ad Vestram Serenitatem Dominus Eustachius Gÿwlaffÿ rediret, ego quoque rem ipsam praesentibus perstringere uoluj. Petitio Polonorum his fere articulis comprehendi potest. Petierunt primo, ut Transactio Bendsinensis, antequam articuli Confoederationis concluderentur, adimpleatur; hoc est: ut Serenissimus Archidux Maximilianus iuxta formam eius Transactionis iuret, et idem faciat etiam Hungaria, ac Princeps quoque Hispaniarum eam ratificet. Haec nisi fiant, fieri etiam non posse, ut statibus Poloniae negocium confoederationis persuadeatur. Secundo, quoad ipsam confoedederationem; requiri formatum (ut ipsi uocarunt) exercitum, constantem ex centum et uiginti millibus militum, quorum octuaginta millia socij belli, hoc est Sua Maiestas et Vestra Serenitas, reliquos quadraginta mille ipsi Poloni alant, ita, ut pro horum etiam quadraginta millium tertiae partis intertentione socij belli, hoc est, Sua Maiestas Caesarea et Summus Pontifex sumptus eis subministrent. Tertio, hunc uniuersum sociorum exercitum, non separatis, sed coniunctis viribus et agminibus bellum gerere debere, ut hostis uno vel altero praelio facto citius debellari possit. Quarto, pro premio et labore bellj eis utramque Walachiam dandam esse, cum uniuersis oris ad Euxinum mare se extendentibus. Quinto, antiquandas esse leges

Hungariae, de Polonis olim sancitas.[1]) Sexto, si seorsim sit Polonis cum eorum exercitu belligerandum, eos ad minimum sexaginta millia militum opus habere, ac praeter eos decem millia Archibuserorum esse debere; cuius quidem exercitus tertiam partem a socijs belli suis stipendijs alendam esse. Fuerunt alij quoque plures non parui momenti Articuli propositi, quos breuitati studens omitto etc. Ego sum modo hic, sum alibj, ubj potui hactenus semper commendatam habui mihi Vestrae Serenitatis aestimationem. Erit mihi posthac etiam commendata, humillime petens, uelit Vestra quoque Serenitas me et mea humilia seruicia sibi commendata habere etc. Valeat Vestra Serenitas felicissime. Datum Craccouiae, prima die Septembris, Anno 1596.

Vestrae Serenitatis

Humilis seruitor
Joannes Joo.

Quae hic omissa sunt, dicet et referet fideliter Dominus Gÿwlaffÿ.

Czím: Serenissimo Principi et Domino, Domino Sigismundo Batory, Sacri Romani Imperij et Transsiluaniae Principi etc. Domino meo clementissimo.[2])

Eredetije a budapesti egyetem kézirattárában. *(Szamosközi gyüjt.)*

[1]) Que sunt illae leges? *Szamosközi jegyzete.*

[2]) Kivánták azt is az lengyelek, hogy az confederatioban benne legyen mind Philep király, mind az Moschus.

Item azt is, hogy ha vég lenne az confederatioban is, et ea modis omnibus concluderetur, nihilominus, si ne fors ita eueniret, vt illis foederatio hoc displicire inciperet, liceat illis eam rescindere, et ad primum statum recurrere. Inett mongya volt felőlök az vratislauiai püspök: Ez, ugymond, oly nemzetség, hogy hogy ha ma mindeneket concludál is finaliter, holnap ismét talál min consultálkodjék.

Prágából is értvén ezt a német császár, és egyéb efféle kivánságokat, azt irá suis legatis Cracouiam, hogy a minemű mód nélkűl való conditiókat praescribáltak, avval érnéjék meg, ha császár maga is fogva volna nálok, és annak megszabadulása felől fieret tractatus.

In negotio confoederationis a Pápátúl Cardinalis Caietanus volt, kinek urunk tűlem izent volt. Item Episcopus Casertanus, Malaspina continuus Pontificis legatus.

In Confederationis tractatu Cracouiae volt császár követi Pauloski, az vratisláviai püspök, a quo prandio sum exceptus, Jo János et alii.

XLII

Csáktornyai Mátyás Gyulafi Lestárnak. Torda, 1596. decz. 30.

Ut peregre scribo sic, non vacat pluribus, quare Vestra Generositas mihi ignoscat. Bene memor dicti, mitto ad Generositatem Vestram Domini Doctoris Huniadini carminum fragmenta, quae quidem penes me sunt, unacum libello eiusdem apotheotico, cui sunt illa ad calcem adnexa; si quae ex istis Generosae Dominationi Vestrae desiderantur, exscribere licet. Libellum remitti velim per hunc ipsum famulum meum. Porro ob istas meas angustias, quibus distineor in reddenda racione exacti mihi census Comitatus Thordensis anno immediate elapso, necdum potui elegias meas finire et perpolire; sum tamen in Akmi. Ad festum Epiphaniarum Domini denuo mihi Claudiopolim contendendum est, ex sanctione Regia, ad rationem reddendam Domino Francisco Theke. Hinc continuo Albam descendendum mihi proponerem, si Generositatem Vestram forte adhuc ibi adhibere possem, ex Generositate Vestra certior reddi cupio. Qnodque eam oro, tantum morae causa mei dignetur sufferre, quo medio sui meae elegiae Domino Cancellario offerri possint. Compensare id morae Generositati Vestrae ad omnes temporum occasiones in vita mea non omittam. Eamque quam optime valere cupio. Datum Thordae penultima Decembris Anno Domini 1596. [1])

Másolata a gr. *Bánfi-codexben.*

XLIII.

Gyulafi Lestár titkár és konyhamester évi fizetése. 1597. decz. 13.

Anno 1597. 13. Decembris super solutione Domini Eustachi Gyulaffi.

Urunk ő felsége rendelt ő kegyelmének secretariussá-

Hoc ordine hallgatták meg az legatusokat. 1. Az Pápáét. 2. az Imp. 3. az hispaniait. 4. az Electorokét. 5. az Moskaét. 6. az Magyarországit. 7. Minket. *Gyulafi L. jegyzete.*

[1]) Mathias hic Cziáktornai irruentibus in Vásárhelium hajdonibus sclopo petitus occubuit Anno 1602 hieme eius anni. (Gyulafi Lestár jegyzete).

gára és konyhamesterségére negyedfél száz forintot esztendőnként, ugy hogy ő maga költségén tartson sáfárt.

Item esztendőnként, mint előbbi konyhamestereknek, tisztességes téli és nyári ruhát.

Asztala harmad magával légyen.

A konyha szükségére ő kegyelme kezéhez jár minden héten negyvenhét forint.

Másolat a *gr. Bánfi-codexben.*

XLIV.

Csáktornyai Mátyás Gyulafi Lestárnak. Gyula-Fejérvár, 1598. márcz. 2.

Generaso Domino Eustachio Gyulaffi Principis Serenissimi Archi *Magiro,* patrono multis nominibus observando Mathias Cziaktornaÿ S. P. D.

Servitiorum meorum commendatione praemissa salutem et felicitatem plurimam precor Generosae Dominatione Vrae.

Ne ambigere videar de affectione Generositatis Vestrae plurimis in me argumentis affatim declarata, intercessionem bonitati Generositatis Vestrae confisam non est quod operose suggeram; est solummodo, ut Generositatem Vestram per omnia sacra oranter exorem, supplicis libelli curam in se susceptam tam sincere opera quam verbo in effectum perducat; sive stet sive cadat, dum ne intentato intereat, aequi consulendum putabo, et me, dum vivo, Generositati Vestrae omnibus obligationum nexibus mancipo. Albae Juliae 2-a Martij 1598.

Másolata a *gr. Bánfi-codexben.*

XLV.

Aszalai Mátyás Ggulafi Lestárnak. Vécs, 1598. ápril 13.

Generoso Domino Eustachio Gyulafi Mathias Aszalaÿ S. P. D.

Servitiorum meorum addictissimam commendationem.

Instituteram iam diu apud Te Generosissime Domine Gyulaffi pro carminibus Excellentissimi Domini Doctoris Fran-

cisci,[1]) quae Te id temporis demortuo Cracero tradidisse significabas; dubium autem mihi non est, quin hactenus illa recuperaveris. Quare a tua praestantia etiam atque etiam maximopere peto, et quaeso, ut si quid operum tanti viri habeat, mecum illud participet. Mirum est, imo vix cuiquam credibile sit, quanto eius legendi studio tenear. Si quid erit vicissim, quod tua causa praestare mihi sit integrum, officia mea tibi constabunt semper. Cuius benevolentiae me commendo, atque fortunatissima quaeque eidem a Deo evenire ex animo cupio. In Vechi, in profesto ipsius Parasceues anno octavo nonagesimo supra 1500.

Dominationis Vestrae Generosae

Servitor promtissimus
Mathias Azalaÿ.[2])

Másolata a *yr. Bánfi-codexben.*

XLVI.

Gyulafi Lestár folyamodása Mária Christierna fejedelemnőhöz, hátralékban lévő fizetésének kiadásáért. Kelet nélkül. (1598.)

Libellus Supplex Eustachii Gyulaffi.

Serenissima Princeps, Domina Clementissima.

Ex stipe mea annua, qua quantulumcumque meam operam in officium Secretariatus impensam Princeps meus Serenissimus remunerare quot annis erat solitus, duarum angariarum restat pecunia, ea fl. 130 constituit. Serenitati Vestrae humillime suplico, dignetur, quidquid est pecuniolae, gratiose mihi ex aerario numerandam demandare, meque in gratia et benevolentia sua (siquidem dignus reperiar), conservare.

Másolata a *gr. Bánfi-codexben.*

---

[1]) Hunyadi Ferencz, Báthori Zsigmond fejedelem orvosa.

[2]) A gr. Bánfi-codexben olvasható Aszalainak Hunyadi Ferenczhez intézett levele, kelet nélkül, az ezen levélre irt következő jegyzettel: »Aszalai noster occubuit cum Székely Mose in conflictu ad Coronam. 1603.«

XLVII.

Gyulafi Lestár ismételt folyamodása hátra lévő fizetéséért Mária Christierna fejedelemnőhöz. Kelet nélkül. (1598.)

Stipem meam duarum angariarum ratione officii Secretariatus mihi debitam nuper a Serenitate Vestra postulans, porrectam a me suplicationem tali inscriptione recepi: *Differatur.* Ego vero Princeps Serenissima nonnisi tali compulsus mora ac dilatione eum ipsum libellum suplicem ei offerendum duxeram. Praeter hanc pecuniam alia quoque sex mensium solutio mihi debetur pro praesenti isto, quo fungor, officio. Prius debitum fl. 130 constituit, alterum fl. 180. Serenitati Vestrae suplico, dignetur alterutrum harum debitorum clementer mihi restitui committere. Quod ego assiduis studijs et obsequijs meis demereri ab ipsa modis omnibus contendam.

Másolat a *gr. Bánfi-codexben.*

XLVIII.

Báthori Zsigmond erdélyi fejedelem parancsa a hatóságokhoz, hogy Bástához küldött követének, Gyulafi Lestárnak utjában segítségére legyenek. Kolosvár, 1601. ápril 30.

Sigismundus Dei gratia Transylvaniae et Sacri Romani Imperij Princeps, Partium Regni Hungariae Dominus, Aurej velleris Eques, et Siculorum Comes etc. Universis et singulis Spectabilibus, Magnificis, Generosis, Egregijs et nobilibus, Comitibus, vice Comitibus et Iudicibus nobilium quorumcumque Comitatuum, Capitaneis, Praefectis, Prouisoribus, Castellanis arcium, ac aliorum quorumvis locorum Officialibus Tricesimatorum, Teloniatorum, Pontium, Passuum, Vadorum et Viarum custodibus; Item Prudentibus et Circumspectis Magistris Ciuium, Judicibus, villicis, et Juratis ciuibus quorumlibet ciuitatum, oppidorum, villarum et possessionum: Cunctis etiam alijs quolibet officio et praefectura fungentibus eorumque vices gerentibus, extra quidem ditionem nostram constitutis et commorantibus, dominis et amicis nobis honorandis, salutem et nostri commendationem, subditis vero nostris gratiam nostram.

Expediuimus praesentium exhibitorem Egregium Eustachium Giwlaffÿ de Ratotth, aulae nostrae familiarem, in partes Hungariae ad Illustrissimum Dominum Georgium Basta, publicae pacis et tranquilitatis causa. Proinde Dominationes Vestras rogamus beneuole, ut eidem ubique tam in eundo, quam redeundo liberum, tutum, quietum, et pacificum transitum praebere velint. Subditis autem nostris harum serie committimus et mandamus firmiter, vt praemissa praestare, Imo de curru et equis, alijsque rebus ad iter necessarijs, ac de tuta comitiva etiam prospicere et prouidere modis omnibus debeant et teneantur, nec secus faciant. Praesentes porro post earum lecturam semper et ubique reddi cupimus exhibenti. Datum in ciuitate nostra Colosuár tricesima die mensis Aprilis. Anno Domini Millesimo, Sexcentesimo, primo.

Sigismundus Princeps m. p.

(P. H.)

. . . . (elmetszve) secretarius.

m. pr.

Eredetije a *budapesti egyetem könyvtárában, (Szamosközi gyüjteményében).* — Kiadta Szilágyi Sándor, *Erd. országgyülési emlékek V. köt. 88. l.*

XLIX.

Gyulafi Lestár följegyzése Bástándl Szathmáron, két izben folytatott követségének eredményéről. Kelet nélkül. (1601.)

Summa legationis E. G[yulaffi ad] Dominum Basta bina (vice) Zathmariani tractatae.

Miben legyen az mostani (állapatja) Erdélnek, nem kételkednék ebben ű fölsége, hogy eddig mind az római császárnak mind penig (Bast)anak hirével ne legyen. Az az jó gondviselő Isten, a ki mindenben igazgatja az embereket, de kiváltképpen mindazonáltal a fejedelmeknek gondviselője, igy végezett, hogy ahoz az országhoz, kit Isten egyszer kezéből kivett volt, ismét megtérjen, mi okból, Istennek az mélséges tanácsában vagyon. A mennyire ítílhetjük, kétség nékűl nem gonoszára, hanem megmaradására rendelte ezt ű szent fölsége az keresztyénségnek, holott ugyan az gonoszból ki szokta Isten az jót hozni; ű

felsége is penig Sidmont az keresztyénségnek megmaradásánál semmit egyebet előtte nem viselne. Ha kik penig külömb ítíletben volnának feléle, kivánja, hogy azok is opiniojokat corrigálják és különben sentiáljanak. Mert Istent híja segétségül, hogy egyéb fölvetett scopussa nincsen, hanem az keresztyénségnek java és megmaradása, kit ennekelőtte is hűséges szolgálatjából mind az császár és mind egész imperium eszében vehetett, kiért mind azon által mi jót tétetett neki az római császár, látja; mind azon által *(két sor hija)* . . . . nem akarja; pro Regno sane quid aliud quam paupertatem, pro fidelitate exilium, pro laboribus exantlatis persecutionem acceperit non uidet, elannyira, hogy securus, mind az olta is, hogy országából ki kelletett búdosni, soholott nem lehetett, hanem életét markában viselte mindenütt. Mely dolognak mind azon által mind dijudicálását és mind vindicálását csak az jó gondviselő igaz Istenre hagyja, kit tudja hogy nem hagyja, contentus abunde conscientiae imprimis suae integritate et tranquilitate, et etiam apud homines laude rerum a se ob Rempublicam Christinam non inuitiliter gestarum, quidquid tandem quidam de se opinentur; si enim tacere pergant vel dissimulare principes Germani, lapides locuturos. Az susceptum negotium penig contra hostem ha mindenekben nem ugy succedált, az mint reménlették, nem ű vétke, holott etiam in arbitrio ipsius non fuerint omnia. Nunc rebus patriae suae extreme periclitantibus reuersum esse, non eo animo, ut noceat, sed ut seruiat Suae Maiestati, nisi amplius quoque persequi se Sua Maiestas Caesarea voluerit. Nec cuiusquam se dominium violenter inuadere, sed id quod suum est, recipere. Hanc esse aduentus sui causam. Hogy penig meg kelletett gyülekezni, semmire egyébre az római császár ne értse, hanem erre: először, hogy patrimoniomját Sidmont kezéhez vehesse ekképpen, és ha honnét valami vis ingruálna, annak is mature succurrálhasson . . . . . *(két sor hija)* . . . hogy érti az római császárnak is, kiben hagyott ember Basta volna, naponként való sokasodását, kinek propositomját ennek mondják lenni, hogy Erdélt invadálja. Kéri azért az római császárt mint kegyelmes urát, jussanak eszében az régi elvett jók, és ha mi controversia ez dologban vagyon, permittálja ennihány igaz-

ságszerető jámbor szomszéd fejedelmeknek, kiknek censurájoknak ű is kész stálni, ne affligálja és persequálja ulterius, mert nem látja arra való vétkét. Et se nunc quoque ex parte sua non nisi bellum defensivum meditari; hol penig ű fölsége non desistál, hanem ugyan mégis persequálni akarja Basta által, azt kell ű neki is cselekedni, quod leges et iura omnium gentium ac nationum permittunt. Kit ha bizonyosan meg is tapasztaland, nem várja az sulykot fejére teljességgel, hanem eleiben megyen hadával, et pro patria et focis ultima quaeque tentare paratus leszen. Noha nagyobb keserűsége lölkében Sidmontnak nem lehet, mint az, hogy oly kegyelmes urának kell vétni, a kinek azelőtt cum summo applausu Christianorum omnium et sui ipsius nominis gloria immortali szolgált. Ne taszítsa el szemei elől, hanem vegye inkább szolgálatját ű felsége, ha mit vétett volna is, anteactorum meritorum respectu obliterálja azt az római császár. Ne legyen oka ennyi keresztyéni vérnek kiontásának. Kinek ha ugyan meg kell lenni, protestál Sidmont mind az Isten és mind az emberek előtt, hogy oka semminek nem leszen, se enim inuitum in hanc harenam protrahi. Sőt Basta uram is moderálja magát (cs)ak és semmiben ne hirtelenkedjék, quod postmodum poenitere possit, hanem Sidmont is találhassa meg legatiója által az római császárt. Ne menjen fegyverrel véghez az dolog, quae vna rerum omnium est periculosissima. Ez volt summája az én orationmnak.

Eredetije Gyulafi Lestár által a föntebbi szám alatt közlött levél hátára irva. *A budapesti egyetem könyvtárában* (*Szamosközi gyűjteményében.)* Kiadta *Szilágyi Sándor*, *Erd. országgyülési eml.* V. köt. 89—91. l.

L.

Básta felelete Báthori Zsigmond követének Gyulafi Lestárnak, ura nevében tett előterjesztésére. Kelet nélkül. Szatmár, 1601.

R e s p o n s u m   B a s t a e   a d   p o s t u l a t a   S i g i s m u n d i, p e r E. G i u l a f f i.

Mind ezekre Basta csak röviden felelt mind az két uttal. Mondá, hogy verbis haec res non perficietur, et si ita decidi posset, se tantum abest vt impediret, ut etiam vehementer hoc nomine gratularetur tam sibi, quam Christianis omni-

bus, quorum sanguine negotium hoc transactum iri videre sibi videretur. Sed ijs incumbere rationem coram Deo reddere, qui causam adeoque ansam vt haec ita transigerentur ultro prebuerant, se servum tantum modo esse, cui ea, quae iubentur, exequi sit necesse. Videre se hoc interim quoque, non tam sua, quam aliorum opera Principem ipsum vt haec contra Suam Maiestatem Caesaream tentaret, pertractum esse, ac proinde se Principi, multa bona a Republica commerito, ex animo misererj. Et licet non rogatus, multa tamen hactenus varijs nuncijs et litteris apud Suam Maiestatem tentasse, si qua uia fors rebus istis succurri posset. Se tamen, nescire quo fato, irrito semper conatu laborasse. Ha mi, ugy mond, efféle volt szüvében ű Felségének, más módon köllött volna eleit venni. Eleiben kellett volna adni az római császárnak házájában való jüvetelire való kivánságát, ottan csak Lengyelországból is, ha előbb nem. Explicálta volna minden difficultássit ű Felségének. Nem oly fejedelmeket educál ez az gloriosa Domus Austriaca, quae nesciret compati aliorum calamitatibus, és kétség nélkűl mindent consequálhatott volna ex animi sententia.

Mert ugyan is ki adhatta volna és resignálhatta volna jobban és hasznosbban meg kezéhez országát, mint a kinek adta és donálta, non inuitus, hanem jóakaratjából, kihez ha ű Fölsége nem nyólt volna is, közel volt az ellenség, ki kétség nélkűl két kézzel kapta volna az egész kereszténységnek ártalmára azt a prouinciát, nudam et auxiliis omnibus destitutam. Jussanak eszében Sidmont fejedelemnek, ha ezek akkor mind ugy nem voltanak. Én is penig pro parte mea kész lettem volna magam interponálnom és laborálnom mindenképpen ezen, hogy az prouincia Sidmontnak ű felségének ismét kezéhez jutott volna. Nem is kellett volna ehez nagy munka, cum Sua Majestas optime esset affectus erga eum. Mert nem szorult császár erre az prouinciára; adott Isten azon kívűl is eleget ű Felségének. Et certe onerj fuit Suae Maiestati prouincia illa magis, quam comodo ullo; vt hic de sumptibus pene infinitis a se in conseruationem tam Transiluaniae quam et Transalpinae collatis nil dicatur.

De nem jó tanács viselte Sidmontot, kit ennek utánna is eszében veszen. Jobb lett volna azt precarie tentálni, a kit

most armis akar aquirálni. Nem volt soha senkitűl az császár jó volta megvonva. Most immár késő volna az tractatus. Neki meg volna hagyva, mit cselekedjék, ű penig csak soldatus, a ki nem maga hanem más akaratjától függ. Mindazonáltal látnája meg Sidmont mit cselekednéjék, ne pateretur se ab ijs, qui non Sigismundi, sed proprium suum quaerunt commodum, in manifestum se perduci periculum, vnde regredi postea forte non sit commodum. Ezt penig az olasz prouerbiomot hogy Sidmont obseruálja, inti fölötte igen Basta uram, tudni illik hogy meghajtsa az veszsző szálat, de ugy hogy el ne szegje. Ez az mondás jusson eszébe, és visgálja jól meg magában az értelmét.

Evel elbocsáta. És kijüttem vala immár az udvarról, hogy Ondó Mártont utánnam futtatta, hogy az proverbiomot el ne felejtsem, hanem az mint ű mondta azon szókval megmondjam Sidmont fejedelemnek. [1])

Eredetije, Gyulafi Lestár saját kezével irva, *a budapesti egyetem könyvtárában.* (*Szamosközi gyüjteményében.*) — Kiadta Szilágyi Sándor, *Erd. Országgy. Emlékek. V. köt. 91—93. l.*

LI.

Gyulafi Lestár folyamodása Báthori Zsigmondhoz, kitől elhagyatott állapotjában régi hű szolgálatai tekintetbe vételét kéri. 1602. után.

Serenissime Princeps, Domine clementissime!

Post qnaesitum hunc otij et tranquillitatis a Serenitate Vestra portum, ac tandem etiam tot nimirum exantlatis ob Rempublicam laboribus feliciter repertum [2]), si unquam alias,

---

[1]) Ondó Márton volt interpres Bastae ott Zakmárt, és ű maga is Basta felelt, de sokat Ondó Márton által mondatott, magyaráztatott.

Sigmondnak illyen szándéka volt az oratióval és követséggel Bastához, hogy az Római császár hagyja ez országban, ne támadjon ellene, mert ű neki is fegyvert kell maga oltalmára fogni. Az törökkel had béküljék meg, ki ellen sem az római császár sem Sigmond ez országot meg nem oltalmazhatja. Ezenközben kész Sigmond az római császárnak is hív lenni, és ez conditioval szolgálni, hogy az törökkel megbékéljék Sigmond. *Szamosközi jegyzete.*

[2]) E szavak Báthori Zsigmond végleges lemondására s Csehországba vonulására vonatkoznak, a mi 1602-ben történt.

ab eo certe tempore vixi tenuius, imo etiam abiectius, quam unquam futurum speraveram, id quod mihi clavum Serenitate Vestra Regni huius moderante usu venisse haud ullus unquam vidit mortalium. Nunc equidem eo res devenit, ut crummea quoque ipsa (qua una peste nihil in rebus humanis nocentior) ultra solitum arida et contracta subsudire et attenuari nonnihil coeperit, luctuosum oculis meis praebens spectaculum. Unde futurum sane auguror, ut vel in triviis ipsis occinentes mihi vetus illud Polonicum auditurus sim adagium: *Ztari zluga, ztari pyesz,* scilicet: *Haec digna merces laborum praeteritorum,* mercede omni amoveri quam longissime. Atqui vel Cedro iudice negligi usque adeo et abjici haud debebam, ab iis praesertim, quibus dum divite, ut ille ait, cornu omnia suppetunt, alijs tamen a suis rebus non est tantum, ut egentium voces quamvis extreme supplicum ad aures demittant suas. Ego vero ferre haec non satis edoctus Serenitatem Vestram scheda hac rudi et incompta compellandam duxi, ut quo potissimum, quosque in oras lacerae puppis huius reliquias hac maxime tempestate converterem, fas sit, ab ipsa Serenitate Vestra, gubernatore optimo et certissimo fluctuum domitore, condiscam.

Másolata a *gr. Bánfi-codexben.*

LII.

Gyulafi Lestár levele Keresztúri Györgyhöz a vallonokról. 1604.

Epistola Eustachij Gyulafi ad Georgium Kereszturium, in qua de Valonibus agit. [1])

Doleo vicem patriae, doleo nostram quoque, qui eas malorum vidimus myriades, quas ne conspiceremus mori millies satis fuerat. Sed quid facias Georgi charissime? ruentis iam inque fata sua properantis mundi sunt haec praeludia. Fata, ut ille ait, volentes ducunt, nolentes trahunt, quis naturae sua repetenti diem dicat? De Valonibus, quae tellus eam hominum fecem, ne quid gravius dicam, effuderit, scire quaedam ex me desideras, at medius fidius demonum malim ordines qui sint

---

[1]) 1604. scripta. *Oldaljegyzet.*

declarari tibi a me peteres: nihil enim magis facio invitus quam vel tantillum chartis calamoque committere de gente omnium plus quam nefaria ac scelerata, nec digna appellatione hominum, nisi tu belluas omnes exitialiaque naturae per orbem monstra omnia hominum agnominatione censeri velis. Nihilominus ne quid tibi a me denegatum quaerare, parebo tuo desiderio, sed paucis, ac veluti per transcursum, cum brevi coram pluribus tecum sim acturus.

Valones populi sunt, qui maleficiis, scelere, crudelitate et rapinis his temporibus orbi innotuerunt, dicti putantur olim Eburones (Nebulones potius dicendi), inter Belgas, Gallos et Germanos sunt siti, in tractu Renensi, non procul a Colonia insigni urbe. Metropolis eorum Leodinum civitas Episcopalis est, unde a neotericis quibusdam Eburones Leodienses dicuntur. Eorum regio nunc Valesia appellatur, vulgo apud illos Vualis, a vallibus opinor dicta, quod vallibus sit insinuata. A Vualis dicti sunt Valones, genus hominum mercenarium et infame omnigenus latrocinijs et sanguine, plus ad praedam et Christianum sangvinem hauriendum, quam ad veram virtutem etc. Gallicum idioma illis sermo est, quamquam multi eorum de Germanica quoque lingva participent, quippe utrisque finitimi, sed plus Gallis.

Másolata a *gr. Bánfi-codexben.*

LIII.

Gyulafi Lestár a paratelji szász községhez. Év nélkül.

Ad Communitatem Parateliensem Eustachius Gyulafi.

Prudentes et Circumspecti viri, amici et vicini plurimum observandi. Accepi literas vestras, in quibus de adolescente quodam aurigario scribitis, qui priusquam in famulitium meum concederet, in militiam fuerit a vobis lectus, unde non ita pridem se subduxerit, ac proinde in mandatis vos a Sua Serenitate habere, ut tyrones tales fugativos undique conquisitos denuo ad suum quemque locum redire compellatis. Quod ad adolescentem ipsum attinet, conductus quidem is a me est in usum annuum, rebus meis ita exigentibus: caeterum haud eorum penitus quidpiam, quod vel in castris meruerit, vel inde clam

repedaverit, mihi hactenus constitit. Ut ut tamen sit, manumittere eum, utpote mihi iam obstrictum, nullo modo possum, id quod vel Prudentiarum Vestrarum iudicio trutinandum relinquerim. Accedit illud quoque, me quibusdam certis studijs et laboribus meis non solum vos in specie, verum etiam universitatem adeo Saxonum habere oberatam; qua ex re futurum spero, ut ius istud mihi in unum hunc servulum non gravatim sitis delaturi, vel potius illud, quod in ipsum habeo toleraturi aequanimiter, maxime cum is nonnisi emerito probe stipendio illinc discesserit, ac insuper integram hebdomadam ultra quam debebat adjecerit. Facietis proinde vestro dignum judicio et aequitate, si curaveritis, respectu amicitiae etiam nostrae, ne quid hoc nomine incommodi aut offensionis ad patrem eius, virum simplicem et innoxium redeat. Dominum quoque Consulem Sesburgensem prima occasione eius rei causa compellare nom praetermittam, quamvis nihil sit, de quo Prudentiae Vestrae solicitae esse debeant, aut hinc suae communitati (cui ex animo bene cupio) damnum aliquod emersurum suspicentur, cum ipsemet hanc provinciam sim in me ex professo suscepturus. Bene valete.

Másolata a ***gr. Bánfi-codexben.***

MARTONFALVAY IMRE DEÁK

EMLÉKIRATA

KEZDŐDIK SZÉCSENYBEN, VAS VÁRMEGYÉBEN, VÉGZŐDIK PÁPÁN, 1585. NOV. 29-ÉN.

AZ EREDETI UTÁN KIADTA, BEVEZETÉSSEL ÉS JEGYZETEKKEL ELLÁTTA

SZOPORI NAGY IMRE

A M. TUD. AKAD. LEV. TAGJA.

ELŐSZÓ.

A Történelmi Társulat közlönyében, a Századok első évi folyamának 47—53 lapjain, ismertettem Martonfalvay Imre deák emlékiratát, melyet a dunántúli történetkedvelők 1866-diki kirándulása alkalmával Sitkén, Vas vármegyében, Felső-büki Nagy Sándor ur családi levéltárában feltalálni szerencsések valánk.

Érintettem azon helyen szerzőnk családi viszonyait, előadtam, hogy mily hivatalokat viselt, naplóját mikor írta, s hogy a Vas vármegyei Martonfalváról, vagy mai kiejtés szerint Martonfáról, származott. Jeleztem Nagy Iván tévedéset, ki M. O. családairól írt munkája VII. köt. 351. l. azt állítja, hogy Imre deák már 1494-ben életben volt, mert szerzőnk emlékirata kezdetén maga mondja, hogy 65 évig szolgált és hogy ifjucska volt, midőn Somogyvárott a számtartói tisztséget elnyerte, tehát ekkor legfölebb 20 éves lehetett, a miből következtethető, hogy naplóját 1585-ben fejezvén be, csak az 1520-ik év körül kezdhette meg szolgálatát. Számtartóságáról egy pár sorral emlékszik, s csak akkor, midőn már az udvarbírói tisztet elnyerte, kezdi meg az események részletes leírását, azzal kezdvén, hogy ő kezelte a Ferdinánd király által Török Bálint-

*

nak kiutalt királyi adót, a mi 1528. körűl történhetett, mert Török Bálint Ferdinánd királyhoz huzamosb időre ekkor pártolt ismét át; és így az emlékirat tulajdonképen az 1528—1585. évek közötti eseményekről szól.

A Századokban megjelent ismertetésem után a Veszprém vármegyében több sarjában még jelenleg is virágzó, és így, habár Nagy Iván idézett helyen az ellenkezőt állítja is, még ki nem halt család egyik tagja: Martonfalvay Elek úr szintén megismertetett velem néhány adatot szerzőnkről.

Az ezen úton nyert leszármazási táblán Imre atyja: Bálint nincs megnevezve, őt Nagy Iván említi; Bálintot, valamint ennek atyját Dénest megnevezve találjuk a vasvári káptalannak 1494-ben kiadott oklevelében, l. Századok i. h. 48. l.

A kézirat a sitkei levéltárban őriztetvén, szerzőnk őseinek és utódainak megismertetése végett, de annak is igazolására, hogy a Felső-büki Nagyok a Martonfalvay családdal minő összeköttetésben álltak, a megszerzett adatok alapján a XVIII-ik századig élt férfi-ivadékról a következő leszármazási táblát állitottam össze:

Martonfalvay Lukács máskép Lacza 1440.			Mihály 1574.	I-ső György 1621.	Imre vagy István	László Ádám	ezektől származnak a jelenleg élő Martonfalvayak
Martonfalvay Dénes	1-ső Bálint 1494.	1-ső Imre deák 1501—1585.	2-ik Imre 1556.	2-ik Bálint 1599—1640.	2-ik György magban szakadt	Christina Felső-büki Nagy István itélő mester neje 1717.	

A család által velem közölt leszármazási tábla Lászlót, Ádámot és Christinát Martonfalvay István gyermekeiűl tűnteti föl, Nagy Iván szerint azonban ezek atyja Imre volt. Ezen bizonytalanságot csak az illető oklevelek bővebb átbuvárlása oszlathatná el.

Felső-büki Nagy István és neje, Martonfalvát a magban szakadt 2-ik György után 1718-ban nyerték meg adományúl, s ez uton kerülhetett a családi levéltár egy részével az emlékirat is a Felső-büki Nagyok levéltárába.

Az emlékirat keletkezésének okát szerzőnk a kézirat elején maga mondja el: az Enyingi Török család tagjait kivánta arról értesíteni, hogy ezek szolgálatában minő érdemei valának, e közben leírja saját tapasztalatából az előfordúlt egyéb eseményeket is, s habár évszámot szerzőnk sehol sem említ, még az az érdeme is megvan, hogy tapasztalatait egymásután és híven adja elő, mint ezt jegyzeteim is kitűntetik; alig találunk egy-két esetet, a hol a chronologiai rendtől eltérne.

Mint már említém, szerzőnk évszámra sehol sem hivatkozván, könnyebb tájékozás végett az emlékiratot évekre osztottam föl, valamint utólag az illető években felsorolt események rövid kivonatát is adom.

Az emlékirat nem csak történeti, de nyelvészeti szempontból is fontossággal bír; a Történeti Bizottság határozata következtében a kiadásnál a jelenlegi orthographia használtatván, e részben az eredetihez csak oly esetben ragaszkodtam, a hol azt az akkori kiejtés megkívánja; azonban az emlékiratot betühíven is lemásoltam, és ezen másolatot azok számára, kik azt nyelvészeti szempontból használni óhajtják, az Akadémia könyvtárába letettem.

Végűl megjegyzem, hogy az emlékirat befejezése után a szintén szerzőnktől eredt s töredékben föltalált, 1555. évben írt jegyzeteket is közlöm, minthogy azok több tekintetben szintén érdekkel bírnak.

De halljuk már most emlékírónkat, a ki a XVI-ik századból hazánk válságos állapotáról mint szemtanu mondja el saját tapasztalatait. Szomoru időkről emlékezik, midőn őseink majd egyik, majd másik ellenkirály, majd ismét a török hadai előtt voltak kénytelenek meghódolni, midőn főbb urainknak leginkább csak arra volt gondjuk, hogy az ellenpártbeliek birtokait elfoglalhassák, mindenki csak saját tűzhelyét volt kénytelen védeni, a közös haza védelmére erejüket csak kevesen szentelhették. De az emlékirat egyúttal megtanít arra is, hogy tisztelettel hajoljunk meg őseink szívós kitartása előtt, a melynek egy részben köszönhetjük, hogy a költő szavai szerint: »annyi balszerencse közt, oly sok viszály után, megfogyva bár, de törve nem, él nemzet e hazán.«

Szopori Nagy Imre,
akad. lev. tag.

Martonfalvay beteges Imre deák szolgálatjárúl rövidedön való emléközet. Az nagyságos Török Bálint [1]) uramtúl és asszonyomtúl, feleségétűl Pemflinger Kata asszonytúl ü ngtú fogva az ngos Török János uram és Török Ferencz uramig és végezetre ez mostani Török István uram és Török János uramiglan mint szolgálgattam, ime rövidedön kiirattam, az mönynyire megemléközhettem rúla Szécsenyben fektömben; kérem mindönöket, hogy senki ne bánja, mert tudja az jó Isten, igazat irok; ifjuságomtúl fogva mind vénségömig, kinek immár hatvanöt esztendeje vagyon, nagy jámborúl híven és igazán szolgáltam ü ngoknak, magamat penig semmi szolgálatjoktúl soha meg nem vontam, valahol ü ngok parancsiolták ott szolgáltam, gyakor helyökön károkat és veszödelmet val-

---

[1]) Az enyingi Török család egyes tagjaira az emlékirat többször hivatkozván, a családfát szükségesnek tartottam e helyt közölni. Az adatokat Nagy Iván »Magyarország Családai« czímű munkájából vettem, kiegészítvén azokat részint magából az emlékiratból, részint pedig az Inkey család iharos-berényi levéltára egy részének általam megtekintett okleveleiből:

Török Ambrus 1464—1492. 1-ső neje Vityai Veronika 1465—1469. 2-ik neje állítólag devecseri Chóron Kata.	Imre † 1521. neje Pakosi Krisztina.	Bálint † 1550 körül, neje Pempflinger Kata.	János † 1562. 1-ső neje Balassa Bóra, 2-ik neje Kendy N.	János † 1607. neje Ifju Anna.
				Bálint 1-ső neje Cherepuit Anna, 2-ik neje Orbai Margit.
			Ferencz †1571. neje Ország Bóra, kinek 2-ik férje Salmi Eck gróf volt.	István † 1618. Zsuzsánna Fruzsina Ilona.

Az emlékirat öt első lapja idegen kéz írása, a többit azonban egész végig Martonfalvay saját kezével írta.

l ottam ü ngok után, kiket ide alá nyilvábban megérthetnek; ezök azért az szolgálatnak rövidedön való emlékezeti, az többit pedig csak az Isten tudná előszámlálni:

1520—1530.

Mikort a ngos Török Bálint uram szolgálatjára adtam magamat Somogyvárban, [1]) igen ifjucska voltam. Először Nagy Gergely idejében számtartó voltam, azután vice udvarbiró voltam, és az mit Ferdinánd király ü fölsége az király adójából [2]) ü ngának deputált, én kezemhöz járt, arról is én tartottam számot ü ngának; hogy Nagy Gergely az somogyvári tisztet megresignálá ü ngának, az udvarbiróságot én reám bizá ő nga, és az én ifjuságomhoz képest híven és igazán szolgáltam ü ngának, kiről menedékem is vagyon. [3])

Nem sok üdő mulván Nagy Gergelyre gonosz vétkiért uram ü nga megharagvék, Trója kastéllát reája szállatá; [4]) az én kegyelmes uram parancsiolá nékem is Somogyvárban, hogy én is oda mönjek minden népemmel és Nagy Gergelyt házából kivonjuk, de erősen tartá magát, egynehány ember hala meg az kastély alatt, de hogy az árokját kastélyának megtöltők, elijede, kegyelemre megadá magát; és az én uramnál sokat töreködtünk Nagy Gergelyért, megkegyelmeze néki, én is kezes voltam érte, hogy jámborúl szolgál ü ngának ezután.

---

[1]) Somogyvárt és tartományait 1411-ben Zsigmond király a Marczaly családnak adományozta (l. Országos Ltár N. R. A. 588. 18.); a Marczalyak kihalása után Somogyvár az enyingi Török család birtokába jutott; arra, hogy azt Török Bálint vagy még az atyja szerezte-é meg, biztos adattal nem bírok. Istvánffy Miklós a Regni Hung. Historia 1724-ki kiadása 129. lapján azt állítja, hogy Török Bálint a somogyvári monostort egyszerűen elfoglalta.

[2]) A mint az előszóban is érintettem, az, hogy Ferdinánd király a somogymegyei adót Török Bálintnak átengedte, 1528 körűl történhetett. Vesd össze Szalay László »Magyarorsz. Tört.« IV. 78. lap.

[3]) Ezen utóbbi négy szó Martonfalvaynak későbbi sajátkezű írása, a mint hogy az emlékiratnak idegen kéz által írott részében sajátkezűleg még több igazítás is található; menedéket vagy fölmentő levelet szerzőnk 1548-ban kapott Török Jánostól (l. alább).

[4]) Az ostromnak sajátságos képletben való kifejezése.

Ez időközben az Dombay [1]) urak és az több János király párti, Ferdinánd királnak az én kegmes uram kényszerítéséből fejet hajtának, és Dombay János Ozora [2]) várát az én uramnak vallá, de Orosz Máté az feleségével meg nem adák, reája szállónk, végre megvevők, ott én sokat szolgáltam az én kmes uramnak; mert híre jöve, hogy Kápolnay Ferencz [3]) Thardasy Istvánnal és Nagy Zsigmonddal meg akarják segíteni Ozora várát, az én uram szolgáiban penig, kik Ozora alatt az klastrom felé voltanak, beljebb szállának az hadnagy felé, de én ott maradék az hadnagy engedelméből, az honnét az ellenséget várjuk vala; estvére kelvén, az utját szekerekkel bevonattam, gyalogokat hagyék ott őrzeni, magam penig az egész éjjel, nagy hideg deres üdőben, csak magam szolgáival állottam az strázsát, kit Palásty Miklós hadnagyunk, egyebek is ha élnének, meg tudnak mondani, én sohult magamat meg nem vontam, mindenütt jámborúl szolgáltam; hogy penig az várbeliek megcsalva az segítségben, elijedének, megadák Ozorát, kinek most is Pápához birják jószágát.

Továbbá Báthory András [4]) uram kérésére az én uram

[1]) Dombayak — kiknek fészkük a Tolna vármegyei Dombóvár volt — ez időben többen szerepeltek.

[2]) Ozora várnak és tartozmányainak hajdani birtokviszonyairól elég bő adatok olvashatók a »Történelmi Tár« VI. k. 66—69. ll., ámbár annak, hogy a Dombayak mikép jutottak Ozora birtokába, ott nyomára találni nem lehet; valószínű, hogy Ozora várát, melyet a Ferdinánd király pártján levő Thurzó Elek még 1522-ben nyert adományúl, János király ruházta át a Dombayakra, s hogy ezektől azt Török Bálint az anyja, Pakosi Christina jogán szerezte meg.

[3]) Kápolnay Ferencz ekkor még János király híve volt, kitől csak az 1530-iki budai ostrom után pártolt el. Budai Ésaiás M. P. Lexicona II. 401. l. és Szalay L. i. h. 96. és 100. l. Kápolnayt Istvánffy Miklós is említi i. h. 105. l., felhozván, hogy Nádasdy Tamás és Kápolnay Ferencz János király utasítása következtében a Török Bálint által bírt Szigetvárát 1530-ban ostromolták; l. még Budai É. i. h. III. 438. és Szalay L. i. h. IV. 96. l.; Ozora várának ostroma, valamint az alább leírt gerennási ütközet tehát az 1530-ik évet megelőzőleg 1529 körűl történhetett.

[4]) Ecsedi Báthory András Báthory Györgynek volt testvére, a ki Somogymegyében Babocsa várát és tartozmányait bírta, l. Budai É. i. h. I. 179—181. l.

Terek Bálint Ötvös várát [1]) megszállatá Pökry Lajos [2]) ellen, kit meg is vétete, és Báthory uramnak az több jószágával egyetembe megszabadítá; Ötvös alatt két jámbor szolgám hala meg az ostromon az én uram szolgálatában.

Kápolnay Ferencz az én uram ellen támada, mind atyjafiainak, mind szolgáinak sok kárt teszen vala, jószágokat is bírta némelyiknek Tolna vármögyében, Somogy vármegyében is, az községet is igen háborgatta az én uram tiszti ellen, Berki [3]) és Szent Márton [4]) tartományában, kiket az én uram bírt, sok kárt tött, kiről gyakorlatossággal írt, intötte is, hogy megszünjék, de csak választ sem tött leveleiről, én velem iratá meg uram ü nga Ozorában; miérthogy semmit kérésére nem cselekedött — tartoznéjek hozzá — mert el nem akarja ezután szenvedni, Kápolnay Ferencz nem vevén siketségre, hadat indíta és Köbliben [5]) szállítá, az én uram utána választa elöljáróban kétszáz lovagot, napot napestig az hő időben száguldánk utánnok, de sokan el-elmaradának az nagy hőségben az én uraim, száz lovaggal ha voltunk; estvelére kelvén, Nagylábu Gáspár Kápolnay Ferencz hadnagya előnkbe hozá vala az strázsát, az mint az fáradt lovakon mehetének, megüzők, Köbliben egy kertben szaladtanak előttönk, hátokon mönénk az kertben, ellenönk nem készülhetének, megverők az Kápolnay Ferencz népét, semmi viadalt velünk nem tudának tartani,

---

[1]) Ötvös nevű helység Somogy vármegyében Babocsától éjszakra fekszik.

[2]) Pekry Lajos somlai Báthory István nővérét, Erzsébetet bírta nőül, ugyanő a többiek között jelen volt a Báthory György által Babocsán 1531-ben tartott összejövetelen; l. Budai É. i. h. 180. l. és Nagy Iván i. h. I. 221. és 229. ll. Őt 1530-ban, mint Ferdinánd hívét említi Szalay L. i. h. IV. 98. l.

[3]) Berki falu a Kapos folyó balpartján fekszik Somogy vármegyében.

[4]) Szent-Márton tartománya alatt alighanem a Baranya vármegyében Gödre falu mellett fekvő Szent-Mártont és vidékét kell értenünk, mert a győr-szent-mártoni apátságnak somogymegyei remeteudvarhelyi birtokát, az alábbiak szerint, Török Bálint csak utóbb foglalta el.

[5]) Ma Köblény falu Baranya vármegyében, Tolna vármegye szélén.

maga voltak 400 lovaggal azon táborhelyen. Az én kmes uram hada oda érközék, megmarada éjjel, másnapra kelvén hátra térénk Gerennás [1]) felé, hova gyültek volt az Kápolnay Ferencz szolgái Gerennásnak megtartására, az én uram ezt hallván, Gerennás látni mene nem sokad magával, az több szolgáit az táborban hagyván, tehát az Kápolnay Ferencz szolgái és gyalogi lesben voltanak, sok jámbor szolgáit az én uramnak meglövöldözék, kikben sokan meg is halának a sarampókon; nékem is a többi között jobb kezemet általlövék az én uram mellett, ki miatt nagy nyomorúságot kellett szenvednem, mert halálos seb vala rajtam, közel két esztendeig gyógyították külömb-külömb mesterborbélyok [2]), csak az isten tarta meg hogy meg nem halék bele, sokat is költöttem gyógyulásomért, de az én kmes uram wagial [3]) ajánlotta vala magát érette, kezemet is igérte vala megaranyaztatni, ha sokáig közöttünk maradhat vala, meg is teljeséti vala ü nga, de ezután is várom gyermökinek kegyelmességöket érette holtom napjáig etc.

Az én kmes uram fő jámbor szolgáinak halálokért és sebössölésökért nagy buába keserösségébe Gerenás erősséget megszállatá, végre sok jámbor halálával meg is vétété, nékem is három jámbor szolgáim vesztenek alatta, az erősséget Gerennást elhányatta és megégetteté nagy bánatjában.

---

[1]) Gerenyás puszta Tolna vármegyében Regölytől keletre Szárazd falu mellett fekszik, hajdan itt Kápolnay a fehérvári Johanniták birtokán erődöt emelt, melyet azután mint idegen birtokra épültet, az országgyűlés utóbb szétszóratni rendelt.

[2]) Az emlékiratban az idegen kéz írása eddig tart, a következő részt egész végig már Martonfalvay Imre saját reszketeg kezével írta, melynek olvasása több nehézséggel jár; a helyesirás különbsége is mindjárt föltűnik, mert míg az emlékirat elején az idegen kéz által a XVI-ik század második felében dívott irásmód használtatott, addig szerzőnk az azon század elején gyakorlatban volt orthographia szerint ír; feltűnő az is, hogy szerzőnk a közép *e*-t *ew* betűkkel jeleli meg, s igy azt a mai szegedvidéki szokás szerint ö-nek ejtette ki, a nyomtatásban is tehát igy adom, ámbár dunántúl e kiejtés jelenleg már nem használtatik.

[3]) Igy van írva, hogy mit jelentsen, biztosan nem határozhatom meg, a »vagy, vagy igen« szavak értelme lappanghat alatta.

Ez időközben Remete-Udvarhelyt [1]), melyet Boldizsár deák birt árendába az szent mártoni apáturtúl [2]), az én kmes uram parancsolatjából elfoglalám, és sok dézmabort gyűjteték hozzá, kiből az én uramnak nagy hasznot szörzék, szolgáinak is sok hordó bort adattam belőle szolgálatjokért etc.

1531—1540.

Azután esztendő mulván az én uram hivata Szigetbe [3]) alá, hogy még szörével (azaz: *jó szerint*) meg sem gyógyultam vala; mondá ü nga, hogy Ferdinánd király ő fölsége az lengyel uraknak per notam minden jószágokat neki donalta volna, meghagyta Fáncsy Jánosnak, [4]) Nagy Gergelynek és Keresztury Imrének, hogy Szegliget várát [5]) megszállanáják, de hogy kevesen vadnak alatta, féltette őket az pártosoktul, parancsioli nékem, hogy én is hozzájok sietnék segítségől, eleget mentém vala magamat gyógyulásban voltommal, látta ü nga kezemet is nyakamban kötve viselem, nem is illik nekem atyámfiai [6])

---

[1]) Remete puszta van Somogy vármegyében Vámos és Polány faluk között, Weceslowcz Boldizsár bírta azt haszonbérben 1534-ben, ki Bakics Pálnak belső szolgája volt. Lásd Pannonhalmi levéltár capsa 19. q).

[2]) Értsd a szent-mártoni főapátságot.

[3]) Mint már föntebb is említettem, Szigetvárát ekkor Török Bálint bírta; még nagyatyja Török Ambrus kapta volt I. Mátyás királytól adományba. L. Wagner Car. Collect. Geneol. Dec. III. 126. l.

[4]) Gordvai Fáncsy János 1505-ben Somogy vármegye követe volt. Jászay Pál »Magyar nemzet napjai a mohácsi vész után« 157. l.

[5]) A Lengyel család bírta ekkor Lengyel-Tótit Somogy vármegyében és Szigliget várát Zalában; Lengyel Jánosról azt írja Budai É. i. h. 575. l., hogy a Ferdinánd királyhoz való hűségben ingadozván, együtt tanácskozott 1531-ben Babocsán Perényi Péterrel és másokkal; ugyancsak Budai É. i. h. I. köt. 180. l. azt is állítja, hogy ezen tanácskozáson Török Bálint szintén jelen volt, a Lengyel urak ellen a hűtlenség vádja tehát nemcsak ezen tanácskozásban való részvételből származhatott, mert a tanácskozás a Lengyelek jószágával jutalmazott Török Bálint jelenlétében tartatott meg. Egyébiránt azt, hogy a babocsai tanácskozást követő bélavári tanácskozásnak mi volt a czélja, bővebben leírja Szalay L. i. h. IV. 106—107. l.

[6]) A Lengyel családdal Martonfalvay I. valószinűleg a Zala megyéből származott első neje Thuly Anna után állhatott rokonságban.

háza megvételére mennem, de enmagam mentése ü ngánál semmit nem használa, ösmerem, parancsolatja szerint Somogyváratt hertelen készülék, gyalogimmal és lovagimmal nagy sokan, de lovaimat az hajókban által nem viheték Szegligetre, sietőnk evezni, kiszállánk az partra, hát az én uram szolgái csak alig vártak, nagy jó kedvvel fogadának örömekben; reggelre jutánk, megkerüléjek az várat mindnyájan, az várbeliek megösmerék, hogy több nép lött volna ellenök Szegligetbe, nem kezdének olyan igen lőni mint azelőtt; éjjelre kelénk, az csonkatorony ellenébe az kősziklán fön két kast tölteték, megijede az porkoláb Kulcsár István, nem sok idő mulván szót ada, és megadá Szegliget várát. Azután az én kmes uram parancsolatjából nékem kelleték benne maradnom az sok pártosok között az nagy puszta várban, semmi élés benne, amint lehete megtakarám, meg is fódozgatám az rősseket az kerítésön. Azon közbe látni eljöve az én. kmes uram, nagy vigan lakék egy nap, másik nap Keszthelyre evezének az Balaton vizén, onnét Somogyvárba, hová megyen volt kocsikon, nem sokan (*így*) volt, Lak várához [1]) nem messze, tahát egy haraszt-ból Dely Pál, Bereczk deák és Rácz Mikola etc. sokan az kocsikon ütöttek, [2]) Dely Pál [3]) az én uramnak kicsibe hogy fejébe nem vágta az csákányt, az uraim kocsikról az mi kevesen voltak leszökdöstek; ott volt Nagy Sidmond is aż én urammal, ki azelőtt Bakyt Pál szolgája volt. Nagy hamar egybeverik az kocsikat, semmit isten segitségéből nékik nem árthatának, elváltak azután egymástól.

Az én uram Somogyvárra ment békével az uraimmal egyetembe, aztul fogva ü nga őrizet alatt tartatá Lak

[1]) Ma Öreg-Lak helység Somogy vármegyében.

[2]) Ezen támadást Istvánffy i. h. 128—129. l. és utána Budai É. is i. h. III. 440. l. szintén hosszasabban leírja, azzal a különbséggel, hogy Török Bálint Bakics Pálnál névnapi vendégségen volt, és hogy Somogyvárra visszautaztában támadták volna meg; Istvánffy és Budai ezen támadást az 1535-ik év végére teszik, s azt állítják, hogy Török Bálintnak ez is okot szolgáltatott volna arra, hogy ismét János királyhoz pártoljon át.

[3]) Dely Pálról és Mikola Farkasról, kik Bakics Pál seregében vitézkedtek, l. Istvánffy i. h. 133. és Budai É. i. h. I. 534. l.

várát[1]), mindenött foglaltatá Bakyt Pál jószágát, miérthogy meg akarta az én uramat mordáltatni. Nekem is megparancsiolá ü nga, hogy szolgáit fogdoztassam, és jószágát foglaljam. Jenőt[2]) az Bakit jószágát elfoglalám, ki nem messzi Pápához, kiért Palatics János uram hadnagy lévén Pápán, igen haragutt, kissebbségének is tartotta, hogy én Pápától elfoglaltam, kit azelőtt ő el nem tudott foglalni.

Az Bakyt szolgáiban Brizló Ferenczet és Kunovyt Mihályt megfogatám, és jó falka ideiglen vasba tartottam Szegligetbe, kiket azután az én uram elbocsáttata; ü ngának szolgáltak. Egyed porkoláb is eleget csavarga előttem, de azért azt is meghódoltatám ü ngának. Miérthogy Szegligethöz igen kevés jószág vala, nem volt az nagy puszta várat honnét épitenöm, az én uram akaratjából az Kaal völgyet,[3]) az német völgyet és az Dergicséket[4]) Szegligethöz foglalám szolgálatra, az Tomay Ferencz[5]) rész jószágát azonképen, melyet Ferdinánd ő felsége per defectum seminis az én uramnak condonált volt ezökből és az vár tartományából, Somogyvárból is (kit én birtam) kezdém Szegligetet épitenem és mindenféle éléssel megtakarnom.

Ez időközben az én kmes uram Ráróra[6]) mene Bakyt

---

[1]) Nándorfejérvárnak elvesztése miatt Hédervárу Ferencz 1521-ben hűtlenségbe esvén, a többi között Lak vára is tőle per utján elvétetett s Korlátkövy Péternek és Ákosházy Sárkány Ambrusnak adományoztatott, l. »Tört. Tár« VI. köt. 66. l. s miután Bakics Pál is a Hédervárу Ferencztől elvett birtokokból II. Lajos királytól 1526. többeket adományba nyert (l. u. o. 5. l.), Lak vára is utóbb így juthatott Bakics Pál birtokába.

[2]) Jenő a mai Tüskevár nevű helység Veszprém vármegyében.

[3]) Kál völgynek hívják azon vidéket Zalamegyében, mely Kővágó-Eörstől éjszak felé a hegyek között terül el, s hol Mindszent-Kál, Köves-Kál, Szent-Benedek-Kál és Sóstó-Kál s a többi hasonnevü birtokok feküsznek.

[4]) Alsó- és Felső-Dörgicse faluk és Kis-Dörgicse puszta Zala vármegyében, akkor egy részben a fehérvári custodiátus birtokai valának.

[5]) A Tomay nemzetség ősi család volt Zalában, ugyanott a hasonnevű birtokokon települtek volt meg.

[6]) Ráró Győr vármegyében hajdan vár volt, és ez is, mint a hűtlenségbe esett Hédervárу Ferencz birtoka, II. Lajos föntemlített adománya által juthatott Bakics Pál birtokába.

Pálra, ő magát nem találhatá, de Rárót mind el rontatá, pusztétatá, magamat penig az gyalogokkal az vár őrzésére hagya Szegligetbe, de 25. lovon való szolgámat elvivé ű nga vele, megtérvén hátraküldé őket, parancsiolá ő nga, hogy jól épitessek, jól őriztessek minden éléssel megtakarjam az várat; az csonkatornyot az falu felől legelőszer megépítetém, azután két avagy három bástyát és két nagy öreg pinczéket csináltaték az külső várba és az faluba az új ház mellett, kiket szöretben meg is raktam borokkal Isten segitségével, egy öreg kutat is csináltattam az várban, mely az előtt vizet nem tartott. etc.

Azután megszállá ugyan valójában Lakvárát, sok idéig víttatá, mert erős és megtakart ház [1]) vala, nekem is parancsolá ő nga, hogy jó őrizet alatt hagyjam Szegligetet és Lakvára megvételére menjek lovagimmal sietséggel, én soha semmi parancsiolatját el nem hallgattam s oda menék, és amint szolgálhattam, nem kiméllettem erőmet, nagy eremest szolgáltam ő ngának. Egykor híre jöve, hogy Bakyt Pál meg akarja segéteni házát, várát, és az én uram minden lovagival elejbe mene, és engemet hagya az gyalogokkal az sáncz őrzésére az várbeliek ellen, isten kegyelméből épen megmaradánk, ő nga is megérközék azonban. Immár az bányászok az kőfal alá rakták vala az puskaport, elijedének az várbeliek, szót adának az várból, hogy megadják, csak békével bocsássák; az én uram megkegyelmeze nekik, azután megadák az várat ő ngának; nekem elég költségemre esék az én kmes uram Somogyváratt való lakásáért és Lakvára épitése és megtakarása miatt, de az én kmes uramért nagyobbat is reám vettem eremmel etc.

Mikort Veszprém [2]) várát megszállotta volt az én uram, költsége elfogyott volt, nekem parancsiolá Szegligetbe, hogy költségöt küldjek ő ngának, én megirám, hogy innét ez puszta helyről nem küldhetek, mert Isten tudja az házat is mint tartom és miként épitem, de ugyanazt parancsiolá, hogy abban egyébb ne legyen; azután uraimat és barátimat meglelém,

---

[1]) A németek régebben a fel legvárt »haus«-nak nevezték, lásd a többek között »Denkwürdigkeiten der Helena Kottannerin« 3. l. Szerzőnk emlékiratában is több helyen tehát ily értelme van a ház kifejezésnek.

[2]) Annak, hogy ekkor Veszprém várát Török Bálint mi okból szállotta meg, történetíróinknál nyomára nem akadhattam.

ötszáz magyar forintot szörzék, és Veszprém alá en magam megvivém és ő ngának megadám, kit nagy jó névvel vén tiülem, és egy ebéden jól tarta ő nga érette és haza bocsáta. Azután hagyá, hogy jól őrizzönk, melyben kérém társul Sándor Mihályt az porkolábságban, miért hogy nekem széllel kellett járnom, hol Somogyvárba, hol Remete-Udvarba, addig őrizzen és gondot viseljen én helyettem Szegligetbe az én szolgáimmal egyetembe.

1541.

Továbbá az hitetlen terek császár az német fejedelem ellen Buda vára várassa megszállásájért basáját bocsátá nagy hadával; az német hadat az Szentgellért högyén megveré, és azután ő maga is terek császár szömélye szerint föl érközék minden hadával, Buda várának föllűl az Duna mellett táborba szálla, és az magyar urakat hozzá hivattatá, de az én kmes uram betegsége miatt nem akar vala kimenni. De a kincstartó barát, [1]) ki az előtt elárulta volt az én uramat, egyebet nem akara benne, hogy az én uram is kimenjen az urakkal az terek császár táborába; az én kmes uram kész vala Buda várába csak Batthányi Orbánnal [2]) és Podmaniczky János [3]) uramékkal megmaradni Buda várassába, [4]) és megesködni kincstartó-

[1]) Utjesenics vagy Martinuzzi György, legszokottabban Fráter György váradi püspököt, János királynak utóbb pedig Isabella királynénak hívét és kincstárnokát, emlékírónk mindenütt kincstartó barátnak nevezi.

[2]) Batthyányi Orbán a kővágó-eörsi Battyányiak utóda, Batthyányi Ferencz horvátországi bánnak unokatestvére, János király, majd ennek elhaltával Izabella királyné híve vala; történetíróink is említik, hogy Török Bálint ezzel együtt ment Budáról a török császár táborába. Buday E. i. h. I. 294.

[3]) Podmaniczky Jánost, mint János király hivét említi Buday E. i. h. 124. l. Palota várát Veszprém vármegyében ő és testvére Rafael, János királytól 1531-ben adományúl nyerték; annak, hogy Buda várának átadásánál Podmaniczky János is jelen volt, máshol nyomára nem akadtam.

[4]) Buda várának átadása történetíróink szerint 1541. aug. 29 én, tehát a még szomorúbb emlékű mohácsi csata évforduló napján történt. Midőn az első alkalommal ez emlékiratot a »Századok« 1868. évfolyamában ismertettem, a napló ezen részét szintén közöltem. Történetíróink eze n

nak és az uraknak, hogy mindezen romlással megtartja Budát az terek ellen keresztyén fejedelemnek Isten segítségével, *de ugyan nem akarja engedni a kincstartó barát semmiképen,* kiért az én uram nagy sok jámbor előtt az Buda kapuin belől tudományt is tén, ugy mene el az én uram az több urakkal. Én is az én uram után jelön voltam, az urak bemenének az terek császár sátorába, mi az szolgákkal kiül vártok az urakat, de egy keveset várván, az urak kijövének, de az én kmes uramat ott benn tartóztatták, azonközben az terek tábor megzendüle és Buda várassa felé sietének; egy ember kár nélkül bementenek Buda várassába, az volt jobb az magyarok közől, ki hová futhata az terek elől.

Én Sándor Mihály társammal megmaradék, várván az én kmes uram kijövetelét az sátorból, de ugyan nem jeve, estvele felé az János király fiát is hozák az császárhoz, [1]) azt is békével bocsiáták, híttak minket is, hogy velök elmennénk együtt, de reménylöttök vala, [2]) hogy az mi kmes uronkat is elbocsiátják, de azután, hogy beestvélödék, az terek császár sátora elől az

átadásnál Török Bálint szereplését egymással ellenkezőleg adják elő, különösen Szalay Lászlónak »Adalékok a magyar nemzet történetéhez« czímű munkája 175. lapján ezt olvassuk: »Verancsics Antal Joviushoz irt czáfolatában azt állitja, hogy Verbőczi és Török Bálint beszélték reá Isabellát, hogy fiát Solimanhoz a török táborba vigye, továbbá, hogy Frater György és Petrovics nem merték e lépést a királynénak tanácsolni«, pedig épen Verancz Antal győződhetett volna meg az ellenkezőről a Szerémi György által hozzá intézett emlékiratból is. l. ezt Wenczel G. által kiadott Monumenta Hist. I. 365. l. Külömben Verancsics Antal évkönyvében maga elmondja Buda várának 1541. történt elvesztését. M. Tört. Eml. III. 81—83. l. s azt állítja, hogy Török Bálint Buda várát sem a németnek, sem a töröknek nem akará átadni.

[1]) Horváth Mihálynál »Frater György élete« cz. munkájában 241. l. ezzel ellenkezőleg azt olvassuk, hogy a királyné és fia együtt mentek az urakkal Solimánhoz, és hogy a törökök a királyné lejövetele után mentek be Budára; Istvánffy is hosszasabban leírja Budavárának átadását, s emlékirónkkal egyezőleg, Török Bálintról azt állítja, hogy ez a török császár táborába menni vonakodott; l. Istvánffy i. h. 149. l.

[2]) Egy Sándor Mihályra, mint a székely nemzet küldöttére hivatkozik Buday E. i. h. III. 218. l., nem gondolnám azonban, hogy ez ugyanazonos volna Martonfalvainak föntemlített hanonnevű porkoláb társával, lehet, hogy ezen másik Sándor Mihálytól származott azon Sághfai Sándor György, ki 1622-ben II. Ferdinánd királytól nemeslevelet nyert; l. Nagy Iván i. h. X. köt. 40. l.

terekek elözdének; találkozánk valami esmerő terekekhöz, kik szín alatt jó akaratot mutatának hozzánk, sátorokba bevínek és valami hitvány étket hozatának, de én abba semmit nem ehetém, végre dönyét hozának, abba evénk valami keveset, s bort kérőnk vala reája, azt mondák hogy nem árulnak ott bort az ordeyán [1]) etc., lefekevénk az terek sátorában, azon éjjel ellopák az én főlovamat, azt költék, hogy ugyan ő maga szaladott el az kötőfékről, ugy keresteték az táborban képutalásképen, [2]) szolgámat is Buda felé köldék két szolgájokkal keresni, hogy talán az szállásra bolongozott, szolgámnak is elvonták lovát alóla; megjevének azt mondák a két terek, hogy az tolvaj terekek vették el, ő magokat is csak meg nem ölték mellette, ha módjok lehetett volna benne. Magonkat is rabbá akartak tenni z rovasz hitetlen árulók, de az jó Isten tizednapra csiodaképen szabadíta meg az terek császár táborából. De mig én haza érkeztem sok keröngéssel az veszödelmes uton Somogyvárra, addig innét hazól az én keserves asszionyomnak valamely nem barátim azt mondották, hogy szömökkel látták, hogy engemet az terek császár sátora előtt levágtanak, ahoz képöst Somogyváratt az én asszonyom hire nélköl mind marhámba és pénzembe zsákmányt tettenek volt sok káromra, kibe nekem semmi meg nem térült, most is oda vagyon, valaki uralkodik rajta, ám éljön belőle az jámbor (ha élhet), én is a mint azért vajuszom, [3]) isten kegyelméből csak immár az hitetlen pogán terek császár az én kmes uramat fogságra nem agyja vala hiti ellen, semmi navalyámat nem mondom vala, káromról sem emlékeztem volna, soha maga két ezer forintnál több kárt vallottam házamnál, de az hatalmasnak minden adatik, példabeszédben azt mongyák.

Hogy az terek császár Budába mindeneket elrendele, passát választa az helynek gondviselésére, és egynehány békségöt ada hatalma alá, kikkel óltalmazá Magyarországot, mint az koronás király etc.

---

[1]) E szó, igy ejtve »ordé« Thallóczy Lajos állítása szerint, a katonák által maig használt tábori laczikonyhát jelent.

[2]) Képutalásképen, azaz: képmutatásképen.

[3]) Vajuszom = langveo, ellankadok, Szenczy Molnár Albert szótára szerint.

Azután János királynét kis fiával és minden hozzá tartozókkal egyetemben Buda várából békével bocsiátá, és az Tiszán túl birodalmat engede nekik, Budájért penig lakókelyől Erdélységöt adá nekik az terek császár, kit mastan is birnak az János király neve alatt etc.

Hogy az Buda dolgáról török császár immár mindeneket elvégezött volna, haza mene Constantinapolba jó falka hadával, sok nyereséggel, mi nekönk nagy nyomoruságinkra és veszödelmönkre, kiből az ur Isten az ő szerelmes szent fiájért szabadétson meg, amen.

1542.

Ezön kezbe a mi fejedelmönk Ferdinánd király ő felsége, választá az ngos Báthory András [1]) uramat, hogy minden jószágot kiket hatalmasúl birtanak ez előtt, az zólyomi szerzés [2]) szerint megadassa mindenekkel; Somogyba juta ő nga, az én kmes asszionyommal is ura fogsága után Somogy várát és Remete-Udvarhelyt megparancsiolá megadni hítlenség alatt, ugy mint keserves asszionyiállat megadatá mind ezöket s mind az több jószágot, — nem akara fejére és gyermökére hítlenséget hozni, mindeneket meg adata Filep deák uram által.

Ezt hallván az én kmes uram szolgái, az lén jobb köztök ki elébb elmehessön és magának helyt szerezhessön. Egyik sem akará magát megkötelezni az én keserves kmes asszionyomnak, de én megmaradék és házamhoz szállék 32. lovas szolgáimmal Somogyba, jó falka időig ott laktam fizetetlen magam életén.

1543.

Az pápai tiszttartó is ezt hallván, az terek császár jötelit, mondják, hogy bucsiuzni kezdett az én asszionyomtul, de meghatta ő nga, hogy veszteg legyen, de talán nem bizhatott hozzá, mert tótországi volt, alattomba ő nga mondják hogy

[1]) Báthory András, máskép Bonaventura, az ecsedi Báthoryak ágából, tárnokmester, majd utóbb országbiró volt.

[2]) Ezen kifejezés a beszterczebányai országgyűlésre vonatkozik, mely 1542-ben tartatott, és emlékírónk a »zólyomi szerzés« alatt az akkor hozott 1-ső törvényczikket érti.

tudakozott ha valahol tiszttartót találnának Pápára, de nem találtanak senkit sehol, azután az én kmes asszionyom engemet hivata Szigetbe, fele szerencse jargalást [1]) igiére ő nga, de azért én egyikre sem kívántam semmi fizetést, akort az pápai tisztről sem emléközett semmit nekem ő nga, én házamhoz jövék, azért ha valahova parancsioltak, elmentem, és az én kmes asszionyomnak és gyermökinek eremest szolgáltam etc.

Azután idő mulván, az terek csiászár késziületi följebb hatott volt, nem állhatta sokáig az tiszttartó helyét Pápán, [2]) ugyan asszionyom hire neköl kiment Pápa várából és pusztán hatta az házat tisztessége ellen, azután azon keserves asszionyom inkább megbusult és az mely szolgái megmarattak volt, ugy hallottam, hogy mindeniket kinálta az pápai tiszttel, de egyik sem akart fejére veszödelmet venni, elvégre engemet hivata Szegliget várába az kmes asszionyom (hogy egyéb tiszttartót soholt nem találhatott) engemet kére és inte ő nga nagy sok szókkal, fogadásokkal, níha sirással is, hogy fölvenném az pápai tisztnek gondviselését. Én eleget mentém magamat, hogy nem vagyok elég reája, más jámbor szolgájára biznája ő nga, én is azért fölmegyök Pápára, ugy mint egy közszolga eremest szolgálok az több uraim között ő ngának és az ő nga gyermökinek; könyergék, hogy a tiszttel ne bántana ő nga, végre ugyan azt mondá ő nga, ha gondját nem viselem házának, nem kiülömben veszi: ha én vesztenéin el Pápát tiüle. Ez szón igen megháborodám, mert én gonoszul soha csak egy talpa alatt való földöket sem vesztöttem el, Pápa veszödelmének sem akarok oka lenni, ngod ne sirjon, ime elmegyök az ngod parancsiolatjára, mind élni s mind halni Pápán akarok, hallogatom hogy az hitlen terek császár Valpót [1]) megszállotta, én azért azzal nem gondolok immár csak azon könyörgök te ngodnak,

---

[1]) Jargalás = grassatio discursio; l. Szenczy Molnár szótárának 1621-iki kiadását; a »fele szerencse jargalás« kifejezés alatt aligha nem a fizetés egy nemét vagy a tiszta jövedelem megosztását kell értenünk.

[2]) Pápa vára tartozékaival a Garai család kihalása után I. Mátyás király által Szapolyay Imrének adományoztatott, a XVI. század közepén azonban az enyingi Török család birtokába jutott.

[3]) Valpó vára 1543. május havában ostromoltatott és vétetett be a törökök által. Istvánffy i. h. 160. l. Hatvani Mihály Történelmi Zsebkönyve 269. l. és Szalay L. i. h. IV. 238. l.

hogy ne feledd el, mely veszödelmes időben szolgáltam, legyen ngod oltalma feleségemnek és gyermökeimnek, jelösben, ha az te ngod házában holtom történik. És ha mi kárt vallok, szolgálatodba, ne hagyjon ngod kárban, mert vagyon oly szolgád kmes asszionyom, hogy ilyes veszödelmes időben az pápai tisztet föl nem vette volna veszödelmére, ha Pápát ngod ajándekon atta volna is neki, de én ngodért az fejemet im szerencsára viszieın, elhagyván ngodért mind feleségömet, gyermökimet, és ha az idő hozza, kész vagyok halálommal is szolgálni ngodnak és ngod gyermökeinek Isten segítségével, Isten ngoddal ő szent felsége, az én kmes kis uramékkal ő ngokkal egyetemben tartson meg sok ideiglen, ugy történhetik talán soha nem láthatom többé ti ngtokat, de könyörgök az istennek, hogy agyja minden jóra minden dolgainkat, amen.

Én semmit nem késsém, hozzákészülék nagy hertelenséggel, szertelen kelleték hadnom dolgaimat is, fölsieték Pápára, megláttam az várat, pusztán találám, várassát épületlen, igen megbusulék rajta; mint olyan hertelenséggel a mivel lehete, kezdém várát megtakarni és várassát raggatni és támogatni az palánkot hol bedőlt s hol kidőlt. De ezen közben az terek császárnak érkezék az elei, s megvevén Valpó várát, Soklyost, Pécsiöt [1]) és az több várakat, várassokat meghódoltatván.

Ez alatt terek császár siet, följövén Isztergam felé, s én semmit nem építheték, mert az föld népe mindenött futni kiészül, az váras népe is hogy kevesen voltonk oltalmokra, igen megrémültenek vala; kényszerítetém kétszáz gyalogot fogadni, kik Pécsrűl fölszakadtak vala Pápára; jóllehet az én kmes asszionyom engemet igen kevés költséggel bocsiátott vala föl, mert azt hitte ő nga, hogy Pápán minden elég vagyon, de én semmit nem találhaték, mert mig fölérkeztem, mindent kihordtak volt a várból; fejem óltalmáért, és az én kmes asszionyom várának, várassának megtartásáért az mi kevesem volt, nem kémöllettem elkölteni, mert én mindenkort inkább szeretem az tisztességöt, hogy nem az pénzt és egyébféle gazdagságot, azért nincsien nekem pénzem, etc.

---

[1]) Siklós várát és Pécset a törökök ugyancsak 1543-ban foglalták el. Istvánffy i. h. 161. l. és Szalay László i. h. 238. l.

Ez időközben Zulimán az pogány terek hitetlen császár Isztergam várát [1]) megszállá és igen lőteté, elvégre az olaszok, németek meghasonlottak az várban, csiodaképen megatták veszedelmökre az várat terek császárnak, ugyan onnét Memhet béköt az Rábaközre [2]) bocsiátá rablani és pusztítani, ki nagy kárára lén Pápa várának. Isztergam várát megépítvén, egy béköt sok törökkel bele helyhöztetvén Isztergam óltalmára és őrzésére, ugyan onnét mindjárást alájöve Zulimán terek császár és megszállá Fejérvárát, erősen vítatja, löveti, végre meg is vevé sok keresztyéneknek veszödelmekre, fő kapitányok is Warkuch [3]) jámbor vitéz vala, ugyan ottan vesze. Azután Fejérvárról Uloman béköt sok tatárral törökkel Pápára [4]) mi reánk választa; ezt meghallván Ungnot generalis uram ő felsége képe, az főfő urakkal, kik azkort strázsaképen Pápán voltanak, éjjel féltökben Pápáról nagy hertelenséggel kimenének az sitkei högyre [5]), minket nézvén mint veszönk; akort Pápán az községnek nagy rémölést, röttenetességöt hozának kimenésökkel. Nehezen tarthatám meg az községöt az várasban, jóllöhet engömet is eleget híttak, hogy velök hogy elmenjek, ne veszteném el fejemet és az községöt itt ez rosz toldozott, támogatott palánkban; de csiodaképen való választ adék nekik, kit nem örömest hallottanak: tisztességökre is emlékösztetém őket, ha jámborok volnának, az ellenségöt ők is megvár-

---

[1]) Hogy Esztergom vára ily árulás következtében szintén 1543-ban jutott a törökök birtokába, l. Istvánffynál i. h. 161. l. és Szalay L. i. h. IV. 238–239. l.

[2]) Rábaköznek ezen évben történt elpusztítását többi történetíróink nem emlitik.

[3]) Székesfehérvárnak 1543-ban történt elfoglalásáról, valamint Varkucs György elestéről l. bővebben Istvánffy i. h. 165. és 166. l. s Buday É. i. h. III. 696—697. l.

[4]) Istvánffynál i. h. 167. l. azt olvassuk, hogy ezen időben Rátkay Pál lett volna Pápa várának praefectusa; ebben aligha nem téved, mert alig hiszem, hogy emlékírónk Rátkayt meg nem nevezné, hisz Ungnad János tábornokról, ki Pápáról is elfutott, megemlékezik.

[5]) A sitkei hegy még Kis-Czellen is túl fekszik, Ungnadék tehát félelmükben Pápától egész a sitkei hegyig jó nagyon futhattak; Ungnad tábornoknak ezen vidéken való táborozásáról l. bővebben Szalay L. i. h. IV. 238—239. l.

náják együtt velönk, de azért ugyan elmenének mindnyájan. Ezen közben Isten világot viraszta, az mi kevesen voltonk mindenfelé választig vigyázónk és biztatónk mindeneket, hogy semmit ne féljenek, minden ember helyén maradjon, fejök vesztébe, noha kevesen vagyonk, de velönk az Isten, ő viaskodik mi eröttönk, csak bizzonk ő szent felségébe.

Ezön közbe Uloman bék nagy hadával, törökkel tatárral reánk érközék [1]), a mi kevesen voltonk, harcziolót bocsáttánk ki ellenek, semmit hátra el nem hagytonk tisztességönkben, ugy cseleködtönk mint jámborok, oltalmaztok az mi kmes asszonyunk várassát mind levésekkel s mind kopjákkal elannyira, hogy egy sem vesze közölünk Isten kegyelmességéből; látá Uloman bék, hogy semmit nem árthat nekönk, elmene az város mellett nagy szégyenére, de azért az Kemenösalját elraboltatta Uloman bék, ki lén az egész földnek nagy romlására. [2]) Noha az fejedelemnek Ferdinánd királynak ő felségének egy embere sem volt Pápa óltalmára, de azért az mi kmes asszionyonk után ő felségének is, ez egész földnek is jámborul szolgálánk, de senki csak meg sem köszöné, etc.

Én Pápán való szorgalmatos szolgálatomban elég kárt vallék onnét hazol Somogyból, mert minden morháimat, barmomat sokat, nyájjal juhomat, és egyébféle majorságomat, házi eszközömet, sok vad hálómat és egyebeket, kit én elől nem tudok számlálni, etc. mind elvesztém. Miérthogy az Dersffy urak Pápán létemben szekeres lovaimat is elvitték volt házamtul, nem volt morhámat min elhordani az terek és egyéb kóborlók előtt, szolgáim is velem voltanak Pápán, kiknek gondot kellött volna házamnál ezökre viselni, feleségem is csak alig szaladhatott volt Lak várába az terek előtt etc. [3])

Isten segitségével az mi kevesen voltonk, nemcsak várát,

---

[1]) Pápa várának ezen ostromáról történetíróink hallgatnak.

[2]) Kemenesaljának az Uleman bég vezérlete alatt álló törökök által való elpusztítása összeeshetik a többi történetiróink által emlitett Somlyó vidéki pusztítással. Istvánffy i. h. 167. l. és Szalay L. i. h. IV. 239. l.

[3]) Somogy vármegyében a töröknek ezen dúlása akkor történhetett, midőn Siófoknál Kápolnay Ferencz a törökökkel vívott harczban elesett. Istvánffy i. h. 167. és Szalay L. i. h. IV. 239. l.

városát, de kivül való mindenféle majorságát, barmát, ménesét, és juhait nagy nyájjal, szorgalmatos gondviselésömmel megtartottok az mi kmes asszionyonknak és az ő nga gyermökinek épen, de én az enyimet mind elvesztém, kiért nekem csak egy kacsinkát [1]) sem adának; de várom azért az én kmes asszionyomnak és gyermökinek jövendőben való kegyelmességöket annyi sok kárvallásomért.

De hogy az fejedelemnek Pápa várassa oltalmára egy fizetett embere sem volt velönk, de azért mi jámborul szolgáltonk, nekem kellött mind lovagot gyalogot tartanom, kikre az én magam erszényéből is sokat kellött költenem tisztességem mellett, az én kmes asszionyom fizetése kivül, mert én mindenkort inkább szeretem az tisztösségöt hogynem az pénzt és egyébbféle kazdagságot, nekem azért nincsen sem pénzem sem kazdagságom.

Hogy Uloman bék megtére és hátra mene Fejérvárra, az hitetlen terek császár sem késék ott sokáig, Fejérvárát és az több végházait megerősítvén és néppel megrakván, haza mene Constantinápolba [2]), jó falka népével, nagy sok nyereséggel, nekönk veszödelmönkre etc.

Azután csakhamar az én kmes asszionyom Penflinger Katalin asszionyom minden háza népével Németujvárról [3]) Pápára az megfogyatkozott helyre haza jeve és jó falka ideig itt lakék, kire sok gondom és költségem volt; de hogy az terek mindenfelé gyakran kezde rabolni, az fejedelem semmi segítségöt Pápa várassa óltalmára nem ada, az én kmes keserves asszionyom nem merészlék Pápán sokáig lakni, Debreczen [4]) felé indula kis uraimékkal ő ngokkal és minden népével egyetemben, engömet penig sok kéréssel, fogadásokkal esmég Pá-

---

[1]) A kacsinka szó értelmét régi szótárainkból nem birtam fölfedezni.

[2]) Solimán török császár az 1543-ik év végén ment vissza Constantinápolba. Istvánffy i. h. 167. l.

[3]) Németujvár Vas vármegyében ekkor már a Batthyányi-család birtokában volt.

[4]) Debreczent János király még 1535-ben adományozta Török Bálintnak, akkor, midőn ez Ferdinándtól ismét elpártolt. Istvánffy i. h. 129. l. és Buday É. i. h. III. 440. l.

pán hagya mint egy szedött szőlőt; parancsolá ő nga, hogy jól szolgáljak, kmes asszionyom leszen gyermökivel egyetemben. És kére, hogy az ő nga házainak, jószágának az fejedelemnél és az uraknál lennék jó töreködő és segítség, nem lenne ő nga hálaadatlan érette; ajánlám szolgálatomat ő ngának, hogy a mihöz elég lehetök, nem kiméllöm magam fáradságát, nagy eremest szolgálok ő ngának, és szerelmes gyermökinek; nagy jó áldásokkal bocsiátám el Pápáról ő ngokat etc. Az váras őrzésére több lovagot, gyalogot kelleték fogadnom.

1544—1549.

Azután nem sok idő mulván, egy particularis [1]) gyűlés lén Pozsonyban, Feltz Lenárd generalis idejében, Pál érsek locumtenentiája alatt, az több magyari urak közől is egynehány, tudniillik Nádasdy, Batthányi, Zrinyi Miklós és az Bánffy urak etc. jelön voltak, én is fölmenék ő ngokhoz Pozsonyba, megemléköztetém ő ngokat, hogy az zólyomi [2]) articulos terhével minden foglalt jószágot Báthory András uram kivevé az én kmes asszionyom kezéből, könyergék ő ngoknak, hogy Kápolnay Ferenczné birja az Rábán túl két faluját Szécseny és Csasztot, Bakyt Pál szolgái Acsádot és Keveskutot [3]) birják az zólyomi articulos ellen; ngtok engödelméből én is foglaljam el, mert az négy falu Pápához valók voltanak, Pápa is penig tudja ti ngtok, hogy végház, annak is segítség és épétés kellene.

---

[1]) Ezen, a Várday Pál esztergomi érsek és királyi helytartó által tartott részleges gyűlésről — melyen Fels Lenárd tábornok, Nádasdy Tamás országbiró, Batthyányi Ferencz tárnok, Zrinyi Miklós bán, Bánffy István és László jelen valának — máshol adatot nem találtam, az akkor annyira zavart állapotban volt birtokviszonyok rendezése képezhette az összejövetel tárgyát. A Pozsonyban tartott 1543—1544-ki particularis gyűlést történetiróink nem említik; az 1542-ki novemberben tartott pozsonyi particularis országgyűlés nem gondolnám, hogy a szerzőnk által említettel ugyanazonos volna. Lásd Fraknói V. »Magyar Országgyűlési Emlékek« II. 405. l.

[2]) Itt ismét a beszterczebányai 1542-ki már fönt hivatkozott 1-ső czikket kell értenünk.

[3]) Szécseny, Acsád és Köveskut Vas vármegyei faluk, Csaszt ma puszta, Szécsenyhez tartozik. Azon időben ezen birtokok a pápai urodalomhoz tartoztak.

Ő ngok megengedék, hogy bátor elfoglaljam, és ezután Pápához birjam etc. kiket hazajevén elfoglalám, és ispánokat hagyék benne, és az szécsenyi puszta molnát megépítetém ujolan.

Ugyan akort Pozsonyban az én kmes asszionyom akaratjából könyergék az ő nga végházai segitségéről és építtetéséről, tudniillik Alsó Szigetért, Gesztesért, Ozoráért [1]), jelösben Pápáért, hogy ő ngoknak *(így)* az több végházak között ezekről is gondot viselnének, hogy terek miatt veszödelmet ne vallanának, mert csak magonktul elegek ezökre nem lehetönk. Ezt hallván az urak megjegyzék: az végházakat mondák hogy gondjok leszen reájok ő felsége után.

Ez időkezbe megösmerém és jól eszembe vevém, hogy ez keves néppel nem vagyok elég ez nagy puszta Pápa várassának óltalmára és megtartására ez hitvány palánk mellett, elhagyám az vár épületit, az várast kezdém először épiteni, honnét az várat óltalmazzák; az várast kissebben szakasztám, palánkját fölállatám, fonatám és sároztatám gyorsasággal, azután az árokját is megásatám, csak ez kevés maroknyi néppel, minden kölső segítség nélkül, kin sokan csodálkoztanak, hogy ilyen hamar véghöz vihetém, mert hogy az Pápa kernyül való nemes uraim az erdőtöl, vesszőtöl is igen tilongattanak, de én azzal semmit nem gondoltam, ugyan eljártam dolgomban. Székre [2]) is intettek az erdőjért, de azért az tervény megszabadított, azután végezte az ország, hogy végvárak épületitől soholt tilalmas ne legyen az erdő [3]), Istennek segítségével az váras épületit végezőnk mind árokjával, bástyáival egyetembe sok gonddal és fáradsággal, Istenönknek segítségével.

Azután az vár környül való hitvány palánkot is jó bástyákkal második esztendő fordulatjában Isten segítségével

---

[1]) Szigetvár, Gesztes és Ozora várak Török Bálint birtokában voltak, Szigetvárát fiai adták át Ferdinánd királynak.

[2]) Azaz a vármegye törvényszéke elé idéztették, egyez a »Sedes Sedria« latin szavak értelmével. L. Hunfalvy Pál a »Székely kérdéshez« czímü értekezését Századok 1881. évi folyam 105. l.

[3]) Itt szerzőnk az 1563 : 22. tczket érti, a midőn a végvárakhoz szükséges fa levágása az erdőkben megengedtetett.

ujolan megépítém jó módon, sok gondviselésömmel és szorgalmatosságommal.

Ez épületöket az fejedelem megértvén, ugy költde lovagot és valami kevés gyalogot Pápa őrzésére és óltalmára az mi könyörgésönkre, mert az váras népe teljességgel elunta vala az sok nappali építést az várason és az éjjeli vigyázást mindenkort az vártán, ki miatt az község igen elfogyatkozott vala.

Az urak igiéreti mellett, az én könyörgésem után Geztes vára [1]) segítségére 16 gyalogra való fizetést adata Felcz Lenárt [2]) generalis uram, egy falkáig azzal tápláltam az gyalogokat mikor az fizetés megfogyatkozott, ki gyakorta lett, én fizettem nekik, éléssel is én tartottam, hogy pusztán ne hagyják az várat, ki megtetszik az udvarbiró quittantiájából is, a mit nekik adtam.

Azután hogy Márton deák kijött Ozorából, én tápláltam fizetéssömmel, posztóval is ruházatjokra, ki megtetszik az tiszttartó irásából is, nem akartam hogy pusztán maradjon az vár. Az én asszonyom parancsiolatja szerint Csiorgó pörit az én kmes asszonyom én reám repulsióba hagyá Zrinyi uram ellen, ki az pöröknek vége felé vagyon, de az én industriámmal Isten segítségével annyira forgottam az jámbor procuratorral egyötemben, hogy törvénnyel semmit rajtonk nem vehetének, mind az én kmes uram kijötteig mególtalmaztok várát és jószágát, de végre valamely gonosz ember tanácsából Therek János uram egy lóért megengedé [3]) az pört, az várat és jószágot ugyan hirem néköl; kinek jószágát mind ez ideiglen szabadon birhatták volna, ha meg nem atták volna etc.

Az én kmes asszionyom elmenése után csak hamar az

---

[1]) Gesztes vára Komárommegyében, Tatán alól fekszik, romjai még fönnállanak.

[2]) Fels Lenárd ekkor Komárom várának volt parancsnoka, kire emlékírónk alább is hivatkozik.

[3]) Azaz elállott a pertől; Csurgót Zrinyi Miklós 1542-ben foglalta, e miatt közte és Török Bálint fiai között hosszas per folyt, mely egyesség utján csak 1552-ben nyert megoldást; azt hogy egy ló képezte az egyesség illetve a csere tárgyát, emlékírónktól tudjuk meg; l. bővebben Salamon Ferencz »Első Zrinyiek« 366—367. l.

hantei [1]) prépost jószágát mind mónástul elfoglalám, az Semliért azonképen molnástul.

Moroczhidát és Kapit [2]) az apácza asszionyoktul Pápa várához foglalám. Ezök fölött az porvai [3]) remetéktől Pátkát, Ujfalut és két helyen való molnokat igen kevesbe megárendálám, és az én kmes uram házához foglalám, és sokáig birtam, ki miatt elidegönödtek mindezök, adjon számot róla, ha én gonosz szolga lettem volna, jelösben az remeték jószágát magamnak tarthattam volna; de én az pápai tiszttartásomban csak egy molnát sem tudék szerzenem sziükségemre, az én kmes uraim után, de ám járjon etc.

Ezek után az Pápa várán is építettem, amihöz érközhetém az kölső sok épülettől, az nagy palotát leszakadóan találtam, az várba hordókat raktak az eső ellen, bele hogy ne hasson az boltba alá az eső vize, az palotát mind nádával, szarufáival, kötésivel egyetemben sok emberrel csioda mesterséggel fölcsaptatám és föllyül az palotán öreg gerendákhoz sok vasakkal csatoltatám erősen, és a mennyezeten alól egy iratos [4]) faoszlopot csináltattam segítségöl, ki mastan is ott vagyon, az két kapu fölit is, az két kőfalnak fölső részét lövőhelyökkel én építetém meg, az belső várban alatt lövőhelyöket én csináltattam, de jelösben az kiülső épitésre volt nagyobb gondom; az honnét az belső várat kellett oltalmazni az szegény községgel etc.; mert ha azt nem építettem volna, az községöt meg nem tarthattam volna az várasban; a nélöl is csak az Isten tudja, mely nehezen tartottam őket.

Nem sok idő mulván az én kmes asszionyom parancsiolatjából Komáromba kelleték mennem Felcz Lenárt generalis uramhoz, az én kmes asszionyom végházai szökségeiért. Gesz-

[1]) Hanta Veszprém vármegyében, hajdan itt egy társas káptalan székelt; Zsemlér jelenleg puszta Pápa mellett.

[2]) Győr vármegyében Móriczhidát és Kapit a móriczhidai apáczák birtokát, Ferdinánd király már 1533-ban adományozta Török Bálintnak. Rómer Flór »Győri Tört. és Rég. füz.« IV. 409. l.

[3]) Porva helységet Veszprémmegyében a paulinusok bírták, Pátka győrmegyei puszta Ujfaluval együtt Porvához tartozhatott, mivel ezek jelenleg is mint alapítványi birtokok kezeltetnek.

[4]) Iratos = festett tarka faoszlop.

tesre esmég egy hó pénzt adata 16 gyalogra; szigeti vitézeknek, mert akort Bocskay Ferencz [1]), Magyar Bálint [2]) is, egyebek is, kik Pécsről kijöttek volt, Szigetbe voltak, azoknak megtartóztatásokra száz arany forintnál többet nem adhata, hogy azzal az vitézöket megfoglaljam és biztassam őket, hogy megmaradjanak, nem sokáig jó fizetésök leszen ő felségétől, csak várjanak egy kevés időt; kit én megjelentöttem Szigetben az vitézeknek, az száz arany forintot is megköldtem nekik, kit jó névvel vettek, ez volt első kezdeti fizetésöknek Alsó-Szigetben az vitézöknek. [3])

Pápa várassának is őrzésére és oltalmára száz gyalogot igiére adatni, kiket nem sok idő mulván megadata ő nga könyergésemre, de Ozorára semmit nem igére; az Pápa vára segitsége mellett kellött azt is táplálnom, hogy el ne vesszön az én kmes uram gyermökitől etc.

Mikort az budai, pesti, esztergami és fehérvári terek nagy haddal, az Kemenösalját [4]) mind elrablá, nihol égeté is, akort az derék seregből szakadott volt egy falka terek Ugod felé az Bakonyra, ugy mint ötszáz lovag terek. Izenék Horváth Markó [5]) uramnak és Ádám deáknak az Nádasdy uram száz lovagjának az Rábaközbe, hogy jőjjenek sietséggel, egy falka terek az Bakonyban búdosik, az derék hadból szakadott ki.

---

[1]) Az, hogy Bocskay Ferencz Pécsett volt akkor, midőn Soliman török császár seregével Siklósról oda indult, olvasható Buday É. i. h. I. 742. l.

[2]) Magyar Bálint híres vitéz, különben Pécs elvesztését Istvánffy neki tulajdonitja u. o. II. 616. l.

[3]) A zsold fizetésének Szigetvárott történt megkezdése tekintetében érdekes adat.

[4]) Itt emléíkrónk valószinüleg a törököknek azon hadjáratát érti, melyre már föntebb hivatkozott, s a midőn Pápa sikertelen ostroma után Kemenesaljának Uleman bég által való elpusztítását leirja.

[5]) Ezen Horváth Markó kétségkivül ugyanaz, ki később 1556-ban Szigetvár parancsnoka lett s melléknéven Stancsicsnak hivatott. Lásd Salamon F. i. h. 440. l. Horváth Markó a Rábaközről jött seregével Pápára, tehát nem ő volt Győr parancsnoka, hanem Horvatinovics, kit Istvánffy i. h. 179. l. Bertalan keresztnévvel említ. Hogy Horvatinovics ezen időben Győrött tartózkodott, kitűnik Szent-Lászlay Jánosnak 1545-ben Ládonyi Miklóshoz irt leveléből. Kisfaludy cs. lt.

Azonképen Győrré is hirt adék Horvátinovyt uramnak, ki az időben akor kapitány vala Győrött, hogy az győri haddal alá jőne az Bakonyra; nem sokáig Horváth Markó uram érköze az Rábaközről, Ugod felé indulánk, levést is hallánk onnét, inkább kezdénk az felé menni. Tahát Telekesy Imre [1]) uram az devecseriekkel előttönk vagyon az terek után; izenénk neki, hogy ne sietne, várnójok meg az győri hadat, elérjök azért az tereköt, mert igen megfáradt, be nem mehet Fehérvárrá egyhuzomban, valahol de meg kell szállani, megverhetjök Isten segitségével, de irégy az magyar nemzet, kiki magának kivánja az tisztességöt; nem akara megvárni; tahát az terek letelepödött egy völgybe, nem messzi puszta Porvához, eszökbe vevék, nem sokat kaphatánk bennök, de az szegény rabokat, és az barmot, juhot megszabaditójok Isten segitségével; de az terek egybesereglék, reánk akar vala jőni, hogy kevesen valánk, de egy ároktul nem jőhetének reánk; hamar azonközbe érkezének az győriek az öreg dobbal és trombitákkal, ezt hallván az terek, elijede, ugy mene el Fejérvár felé. Hogy haza jövénk Pápára az rábaközi vitézekkel, az én kmes uraim házába behivám őket, miérthogy én fárasztottam vala őket ide alá, vendégleniem kellött, az én uraim tisztességökért, de azzal az én kmes uraim háza meg nem fogyatkozott etc.

Azután nem sok idő mulván, az gonosz hitetlen terekök az budai passával egyetembe tanácsot tartának Ozora [2]) vára

---

[1]) Telekesy Imrének 1549. évről a törökkel majdnem hasonló öszszeütközését irja le Buday É. i. h. II. 403. l, itt ismét emlékirónk s a többi történetirók között annyiban eltérés van, hogy Buday É. is, ugy mint föntebb Istvánffynál láttuk, Rátkay Pálról emlékezik, mint Pápa vár parancsnokáról, lehetetlennek tartom azonban, hogy őt emlékírónk elhallgatta volna. Telekesy Imre 1549. körül parancsnokolt Veszprémben, Martonfalvay pedig őt a föntebbi esemény leírásánál a devecseri őrség élére állítja.

[2]) Istvánffy i. h. 169. l., valamint Szalay L. i. h. IV. 241. l. Ozora várának a törökök által történt elfoglalását 1544. évre teszik. Szerzőnk emlékiratából azonban az következtethető, hogy a vár utóbb jutott a törökök birtokába, mert mint alább látni fogjuk, Martonfalvay Ozora várának megerősítése végett Salm Miklós tábornoktól még később is segítséget kért. Az, hogy Istvánffy néhol az évszámokban téved, abból is kitűnik, hogy mindjárt Ozora vára bevételének leírása után felhozza, miszerint nem sokára azután Erdődy Simon zágrábi püspök elhalván,

megszállására; nagy haddal megszállották és igen megtöreték; ezt én meghallván, sieték Győrré az király képéhöz, hogy az győri hadat késztetnéje ő nga, az több vitézeknek is esedözém, hogy Ozora segítségére jőnének, mert az terek megszállotta, és erősen lőteti, vítatja. Könyörgésömet meghallgatván, másodnap indulának, Horvát Markó [1]) uram az Rábaközről, az devecseriek [2]) is azonképen, innét mi is, az mi kevesen voltonk indulánk, de Ozorára nem merénk menni az sok terekre, hanem egyenösen Fejérvárra menénk és az várasnak egy felől hostagiát megvevéjök és valami részét el is égetéjek, ebben hir lett Ozorára, mindjárást megszabadult vívása, Fejérvár felé sietének alóla, mi sem késénk sokáig oda, Isten segétvel békével haza jevénk, Ozora vára [3]) is megszabadula; annyira mongyák, hogy megtörték volt, talán csak azon napon is megvették volna, ha el nem kellett volna futniok alóla, de jó Istenönk volt, ki megszabadította az szegény keresztyénöket az ozorai rabságból, kinek tisztesség és dicsősség adassék mindörekké, amen. Eröltembe én is az fő uraimat az én kmes uraim házában megvendéglém jó tisztességgel és jó tartással, ki miatt elfeledék az vitézek minden fáradságokat etc. Nekem is nagy hálákat adának fejenként szorgalmatos gondviselésömért akort, de immár ezután nem tudom mi névvel veszik etc.

Immár generalisonk ő felsége után gróf Miklós [4]) uram gróf Ek uramnak az attyja, menék hozzá Bécsbe, az én kmes uram végházai gondviselésiért, hogy ő nga azoknak is lenne ő felsége után jó gondviselője, ez megtöretett Ozora várának is ha immár egyszer az veszödelemből megszabadult, ezután

utóda Oláh Miklós lett, holott ezen utóbbi már 1543-ban nyerte el a zágrábi püspökséget; l. Pray Hierarch. II. 358. l. Buday É. i. h. II. 5. l.

[1]) Horváth Márk tehát ekkor is még Rábaközben, valószinűleg Nádasdy Tamás kapuvári várában tartózkodott.

[2]) Devecser Veszprém megyében, akkor a devecseri Csóron-család birtoka volt.

[3]) Ozora várának ezen felszabadításáról emlékírónk naplóját kivonatban közöltem már a »Századok« föntebb idézett első évi folyamában.

[4]) Gróf Salm Miklós Ferdinánd király főkapitánya értendő; lásd Ferdinánd királynak az 1547. tczre válaszát a törvénytárban.

maradhatna békével az gonosz pogány terekektől; minden jókkal ajánlá magát, de akor semmit nem adhata, irest kelleték haza fáradnom.

Ez időközbe az én kmes uram Török János hazajöve Pápára; [1]) azután nem sok idő mulván Pápa várának és jószágának gondviselését, az többinek is, megresignálám ő ngának [2]) és könyergék, hogy vegye jó névvel ennyi sok szolgálatomat, megköszöné ő nga; én haza szállék Acsiádra 12. lovas szolgáimmal, és ott közel másfél esztendeig laktam fizetetlen egy végben, de azért hová szükség voltam elmentem, és nagy eremest szolgáltam az én kmes uramnak; — Léva [3]) alá is mentem követségbe gróf Miklós uramhoz mikort Lévát vitatá, egyéb szolgálatjától sem vontam meg magamat, a hol szükség voltam.

1550.

Bécsbe is mentönk az én kmes urammal Terek János urammal az szent Ferdinandoshoz udvarlani és az udvar népével ösmerködni, hogy mikor ő felsége Prágába indul legyenek jó szeretettel az én kmes uramhoz az udvarnál, mert hogy ő felsége szolgálatjára adta magát. Akkor ő nga semmit nem kére ő felségétől, alámenénk Csiorgóra, [4]) ott sok jó vadakat verénk, s én tiülem az nagy hideg időben Bécsbe a szent Ferdinándos királynak vagy két öreg szarvast és vagy két öreg

---

[1]) Török János 1549. körül pártolt el Isabella királynétól, s utóbb 1550-ben Dévánál győzedelmes csatát vívott a törökkel; l. Buday E. i. h. III. 448. l. idézvén a Tinódy Sebestyén verses munkáját, melyben Török János elpártolása azzal indokoltatik, hogy a törökön atyja halálát akarta megboszulni, itt Tinódy tévedhetett, mert mint alább látni fogjuk, Török Bálint 1550-ben még életben volt, és Martonfalvaynak Konstantinápolyból levelet küldött.

[2]) Török Jánosnak erről kiadott menedéklevele 1548. Borbála szűz napján kelt, melyben elismeri, hogy Martonfalvay Imre Pápa várát néki átadta; eredetije a sitkei ltárban.

[3]) Lévát Salm Miklós 1549-ben vette be ostrommal. Istvánffy, i. h. 176. l.

[4]) Csurgó, Somogymegyében, mely ekkor még az enyingi Török családé volt, s csak utóbb 1552-ben jutott Zrinyi Miklós birtokába; l. fönnebb 151. lapon a 3. jegyzetet.

erdeit [1]) költe, kiket ő felsége igen jó névvel veve, meg is nézte; az többi uraknak is, jelösben Batthyányi Ferencz [2]) uramnak, ki akort Bécsben vala, jó névvel vevé mindenik, az kiknek adhattam; az én uramnak szolgálatokat ajánlották, kértem ő ngokat, hogy jó törekedők legyenek ő fölségénél az én kmes uram dolgaiban. Másod napon könyergek ő felségének mind szóval s mind supplicatio által, hogy az uthoz való késziületre segítenéje ő felsége, mert az én uram szegin legin, nincsen mivel késziülni; másodnapon ő felsége készpénzt 300. forintot, atlaczot, kamukát és fekete bársont adata ő felsége; ezök fölött az én uramnak minden jószága adóját az ő felsége adójából megnyerém könyörgésömmel, ki akort jó sommát tehet, mert akort minden kaput öt-öt forinton róttanak ő felségének; ki jó segítség lén az én uramnak ilyen szökségébe, maga nekem az adóról semmi tanulságom nem volt az én uramtól, ezt csak az én industriámnak köszönheti ő nga, de azért nekem igön keveset használa, csak veszik vala jó néven tiülem. Jóllehet az én kmes uram akort praefecturát és tiz lóra való fizetést igért volt jószágából, de az ireg (irigy) szolgák elvesztötték volt tiülem Pápán mig Bécsből alájöttem az én kmes uramhoz az jó válaszszal; azután is sokáig nem volt fizetésem sohonnét, Acsiádon házamnál koplaltam; mikort isten az én uramat meghozá az ő felsége udvarából, akort sem adhata semmit, mert nem volt, én sem bánthatám ő ngát érette; de mindazáltal hogy bemene Erdélybe mátkáját megkéretni [3]) Kendy Ferencztől, parancsiolá, hogy én is vele lennék egy kocsival, én nem néztem fizetetlen voltomat, elkésziülék, és elmenék ő ngával, és a mihöz elég voltam, nagy eremest szolgáltam ő ngának. Mikort Kendy Ferencz uram házához jutánk Szentivánra, [4]) nem igen jó szemmel láttanak bennönk,

---

[1]) Érdekes adat a hajdani vadászati viszonyokra, s hogy Ferdinánd király a Csurgóról küldött vadakat, köztük a két erdeit is — azaz vadkant — megnézte.

[2]) Batthyányi Ferencz horvátországi bán, Ferdinánd király híve volt és ettől nyerte Németujvárt adományúl.

[3]) Török János első nejét, Balassa Bórát kivégeztette. Buday E. i. h. III. 450. l.

[4]) Buday E. i. h. II. 442. Kendy Ferenczet ezen lakóhelye után

hogy semmi ajándékot nem vivénk neki sem mátkájának; de azért én velem kéreté meg mátkáját az atyjátul; eleget mentém magamat, hogy erre főembert keressen ngod, mert én szolgád lévén nem vagyok elég erre; de ugyan nem akara egyebet benne, parancsiolatja ellen nem vétheték ő ngnak; nagy sok töreködésemre megigiéré, napot is hagya megadásának. Hazamenénk Hunyadban, [1]) ott engemet hagya méltatlan voltomra gondviselőnek az menyegzőre; isten segitségével véghez is vitték jó módon, házát megépétém minden élését megszereztetém, konyháját és leveles szinét [2]) ugy megcsináltattam, hogy Erdélyben nem volt szebb leveles szén annál, azt mondották. Két holnap héján esztendeig jártam oda be az én kmes uram parancsiolatjából. Ugyan Hunyadba létembe Borsoló Ferencz [3]) hoza levelet az én kmes uramnak fogságából, kibe parancsiola ő nga, hogy közel lennék gyermökihöz. [4]) Ugyan ottan Hunyadban az én kmes uraim atyjok akaratából az debreczeni [5]) tisztnek gondviselésére választának ugyan akaratom ellen; de miért hogy az öreg urnak is akaratja volt hozzá, én soha az szolgálatban nem válogattam valahol, parancsiolták ő ngok ott szolgáltam az én mivoltom szerint; jóllehet hogy házamtól messzi voltam, nehéznek tetszett nekem, de az én kmes uram parancsiolatja följebb az én káromnál, mert én házamnál azért

---

nevezi Szent-Iványinak. Kőváry László, Erdély nevezetesebb családai cz. munkájában, 154. l., nem találom, hogy Kendy Ferencz vajdának gyermeke lett volna; valamint Nagy Ivánnál sem találom Török János második nejét fölemlitve.

[1]) Hunyadvárát még Török Bálint kapta 1536-ban János királytól adományba.

[2]) Deák Farkas tagtársunk szerint Erdélyben a leveles szinek szerte divatoztak. Ir ezekről b. Apor Péter is, l. M. Tört. Eml. XI. köt.

[3]) Borsoló Pálról és Tamásról emlékezik Szerémy György i. h. 173. Borsoló Ferencz ezek rokona lehetett.

[4]) Ezen adat szerint tehát Török Bálint még 1550-ben is életben volt. Szalay L. i. h. IV. 267. l. halálát 1551 körül mondja bekövetkezettnek. Szűcs István pedig Debreczen Tört. 1. köt. 169. l. azt állitja, hogy Török Bálint 1550-ben halt meg.

[5]) Fönnebb már emlitve volt az, hogy Debreczen mikor került az enyingi Török család kezére. Emlékirónk továbbá föntebb azt is állítja, hogy Hunyadban két hónap hiján egy évig tartózkodott, és igy Debreczenbe az 1550. év végén kerülhetett.

több kárt vallok az debreczeni tiszttartásomnak hasznánál. Mindazonáltal az én kmes uraim parancsiolatira, ha kárommal leszen is, immár esztendeig megmaradok, és az mire elég leszök, híven és jámborul akarok szolgálni ő ngnak, de akarok szolgálni ő ngoknak, de akarnám ha élnének az urak kiknek ezelőtt én szolgáltam, megemléköznének róla, de ez mastani kmes uraim nem tuggyják, nem is emléköznek meg róla, azért nem tudnak meg is becsülni érette ő ngok etc.

1551.

Mikor az debreczeni tisztet én elfoglalám, az szomszédságból minden felől háborgaták az én kmes uram jobbágyit; gyakorta fogdosták is szegényeket, néhol határit is bontották el, de Isten segítségéből azokat én jó módon mind eligazítám, az jobbágyokat sem háborgatták, én idéttem oly gondot viseltem nyavalásokra; inventariomot [1]) nem sokat adhatának, kiből asszionyomat és uramékat ő ngokat tarthattam volna Debreczembe, de Isten kegyelméből az én industriámból lassan-lassan oly gondot viseltem, hogy meg nem fogyatkoztak ő ngok, maga az bor akortbeli időben igen drága vala. Majorokat kezdék építeni Keselszögben és Mach [2]) felé, a honnét az én kmes uraim határát kezdték volt háborgatni. Egynehány ekéket szörzék az majorokba, választig szántattam az én kmes uraim használatjokra. De nem sok idő mulván megháborodék az oda való föld, királyné asszony Petrovyt Péterrel [3]) hadat támasztának kincstartó barátra; az sem hagyá magát megalázni mint barát, azok ellen nagyobb hadat indéta, kivel az én uram Terek János uram is jelön volt szolgálatjában. [4]) Kincstartó mellé az jószágról tisztemről, az végezés szerint, lovagot kellött adnom; királyné asszionyom és Petrovyt uram mellé lovagot kellött adnom. Azon közben Uloman bék Lippát, Solymost,

[1]) Inventarium alatt e helyütt eleséget és egyéb ingókat érthetünk.

[2]) Ma is léteznek Kösüszeg és Macs nevű puszták Debreczen mellett. Szűcs I. i. h. 21., 23. l.

[3]) Petrovics Péter fondorkodásait elég bőven leirja Hatvani Mih. i. h. 335—392. l.

[4]) Martonfalvay a többi történetirókkal megegyezőleg irja le az eseményeket. Török János, mint Ferdinánd király híve vesz részt Frater György hadjáratában. Buday E. i. h. II. 651. és Istvánffy i. h. 188. l.

Pálölléset [1]) etc. elfoglalá. Érközék Kastaldo király ő felsége képébe generalis nagy hadával, Báthory András uram ugy mint ország főhadnagya, Nádasdy Tamás uram király ő felsége hadnagya és főtanácsa többekkel egyetemben jevének nagy haddal, azok mellé is lovagot kellött adnom; ezök fölött Báthory uram parancsiolatjából az postahelyökre is egy ideig nekem kellött szolgákat adnom, hogy inkább megoltalmazhassam az én kmes uraim jószágokat; ehöz képöst sok szolgát kellött tartanom oltalmonkra, az kikre nem kevés költsiégem volt, de az sziükség kényszerített reája etc.

Asszionyomat mindennyi háboruban Debreczenbe tartottam nagy nehezen, azonképen az debreczenieket is sok fenyegetésömmel néha kérésemmel is megtartottam az én uraim hasznokra, és az fejedelem hada hasznáért, mert azok tartották az ő felsége táborát jobb részére eleséggel etc.

Ez időközben kincstartó barát tanácsából és akaratjából Kastaldo generalis az több urakkal és az fejedelem hadával Erdélyre menének és elfoglalák az mi fejedelmönknek; nem sok idő mulván királyné asszonyt fiával Erdélyből kibucsiuztatták, [2]) azután kincstartó barát segitségével Lippát [3]) megszállák és igen megtöreték minden felől, de azért jó falkáig megtartá, azután csiodaképen megadá; Uloman béköt kincs-

---

[1]) Lippa, Solymos, Pálülése — a mai Paulis — s a többi várak elfoglalásánál a többi történetiróink szerint Szokoli Mahomed begler bég volt a törökök vezére. Buday E. II. 653. Istvánffy i. h. 185. l. valószinüleg nyomtatási hibából áll az 1550. év 1551 helyett. Szalay L. i. h. IV. 269. l. azt irja, hogy Becse, Becskerek és Csanád várakat a török 1551. szeptember elején foglalta el. Igy Forgács Ferencz Comment. 20. l. s a többi között felsorolja még Pálülése és Charkis-Somló azaz Sárkis-Somlyó várakat is. Végre Hatvani M. Tört. Zsebkönyv 362—363. l. olvassuk, hogy Castaldo, Nádasdy és Báthory 1551. május havában vonultak keresztül Debreczen vidékén, mint kir. biztosok; l. még Szilágyi Sándor Erdélyi Országgy. Emlékek I. 277.

[2]) Castaldo 1551. junius elején érkezett Kolozsvárra; Isabella királyné pedig fiával Erdélyből ugyanazon évben aug. vége körül vonult ki. Hatvani M. i. h. 363. és 372. l.

[3]) Emlékirónk itt ismét a többi történeti adatokkal egyezőleg említi fel Lippa bevételét és Uleman bégnek Martinuzzi közbenjöttével történt szabadonbocsáttatását, a miért »lön neki halála« mint emlékirónk magát kifejezi; l. Istvánffy i. h. 189—190. Szalay L. i. h. IV. 272. l. ez

tartó minden népével elbocsiáttatá, kiért lén neki halála Alvinczen [1]) nagy hertelenséggel Sforzia által, kin szolgái az barátnak megháborodának, de semmit vele nem használhatának. Mindazonáltal fő szolgái és praefectusa Pázmán [2]) uram, Váradon egybegyültek volt, értem, mondám az én uramnak Terek Jánosnak, noha barát volt, meg nem tagadhatod, ő szolgája voltál mindezideig, tartozik is szolgálatoddal; nem ártana, ha egy jámbor szolgádat közikbe köldenéd képutalásképen, magadat megjelentenéd nekik, talán valamit vehetnénk rajtok szolgálatodért; javolá ő nga tanácsiomat, de menté magát, hogy oda való embere nincsen, hanem ha elmennék igön köszönnéje, mondám hogy kész vagyok elmenni, de az itt való inventariomot holnap kézbe kell adnom, de arra én embert hagyok.

1552.

Elmenék Váraddá [3]) az uraim közibe az én uram credencia levelével, az uraim nagy tisztességgel fogadának ő ngáért, de szólván az én jó bizott uraimmal barátimmal kik az én uramhoz is jó akarattal voltak, az ő nga kevetségét másképen kelleték formálnom használatjára; az több dolog között megjelentém végre az én uram kívánságát is nekik, hogy szeginy kincstartó uram szolgálatjában mivel tartozott volna megelégíttetnéjek valahonnét; praefectus uram az több uraimmal jó reménységöt adának, megkeresék az restanciákat, azután sok jó dézmaasztagokat adának széllel az falukon, Debreczenbe

---

utóbbi Lippa ostrom alá vételét 1551. nov. 7-re teszi, és hogy azon alkalommal Török János hét sebet kapott. Martonfalvay erről hallgat. Hatvani M. i. h. 410. l. irja, hogy a király serege 1551. nov. 3-kán szállotta meg Lippát, és hogy Frater György decz. 5-kén eresztette szabadon Uleman béget u. o. 417. l.

[1]) Frater György meggyilkoltatása 1551. decz. 17-kén történt. Szalay L. i. h. IV. 276. l. Hatvani M. i. h. 437. l. és Budai É. i. h. III. 658. l. Bethlen Farkas Hist. de rebus. Trans. I. 509—512. ll.

[2]) Pázmánynak, Martinuzzi praefectusának keresztnevét más adatból nem birtam pótolni. Az, hogy a panaszi Pázmány család Bihar vármegyében volt birtokos, olvasható Nagy Ivánnál i. h. IX. köt. 173. l. és Fraknói V. »Pázmány Péter és kora« I. köt. 5. és 6. l.; igen hihető tehát, hogy a kincstartó praefectusa ezen családból származott.

[3]) Azaz Nagy-Váradra, régi elavult, de jó kifejezés.

is; ugyanottan két teli kápolna árpát [1]) is adának, kiket kincstartó barát sziükségére takartatott volt oda sok helőnnen, sok dézma bárányokat is; ezek fölett egynehány faluk király ravásából való adókat. Debreczenből is regestom szerint adának, az én uram szolgálatjába deputálának ki ugyan egynehány ezör forintot, mert az hadakért akkor nagy drágaság lett vala ország szerint. Ennyi sok hasznot szerzettem vala akort egy utamban Váraddá való menésömmel az én kmes uraimnak az én okosságomból, kit ő ngok, sem szolgájok meg nem tuttak volna gondolni, ha én nem kényszerítettem volna reá ő ngokat, de csak meg sem tudák köszönik (*így*) jó módon. Az egyik kápolnából két köböl árpát adának lovaimnak, mert akkor immár az tiszt kivöl völtam, pénzömön éltem nagy sok költségömmel, szolgáimmal és lovaimmal, kiket közel két holnapig tartattak velem az én kmes uraim, ami hasznom lett vala is, tiszttartásomba elkele; várván Debreczenbe az számvevőket, de nem tudának eljőni, ezféle vártatást és költségöt csak az én asszionyomnak köszönhettem, mert ő nga haragos volt reám, az én igazmondásomért és jó szolgálatomért. De nem kell vala Therek János uramnak ezt rajtam cseleköttetni, csak ez mastani szolgálatomért is; Váraddá fáradván, mennyi sok hasznot hozék ő ngának, ki többet tett egynehány ezör forintnál, kiből egynehány esztendőig élhettek volna Debreczenben, ha jól költöttek volna; de én semmit nem érdemlék ő ngától többet két köböl árpánál. Egy szolgája vala Terek János uramnak Mihály deák, secretariosa vala, szemtől szembe mondotta urának, hogy ha valamely szolgám magátul nekem ennyi sok hasznot szerzene, felét mindennek neki merném adni etc.

Ez időközbe Pozsonyban [2]) gyűlés volt, látták az én

---

[1]) Két teli kápolna árpa elnevezés alatt valószinűleg vermekben eltett gabonát kell értenünk, az is lehetséges, hogy valamely elpusztúlt templomot használtak fel magtárul. Midőn ennyi haszonban részesítette Martonfalvay az enyingi Török családot, méltán felpanaszolhatta, a mint alább írja, hogy fáradságos szolgálatát urai az egyik kápolnából két köböl buzával jutalmazták meg.

[2]) Ferdinánd király ezen országgyűlést Pozsonyba 1552. febr. 22-re hívta össze. Szalay L. i. h. IV. 279. l. Fraknói V. »M. Orsz.gyűl. Eml.« III. 331. l.

kmes uraim, hogy ott sem lehetnek szolgálatom nekül, megirák Debreczenbe, hogy fölmenjek hozzájok, de nem akar vala asszionyom elbocsiátani, de én azért ugyan fölmenék Pozsonyba ő ngokhoz sok költségömmel. Maga én debreczenbeli tiszttartásomban sok hasznot, sok jó vetést, majorságot, barmot, juhot sokat, ménest azonképen etc. de ime mivel hálálák meg nekem az én kmes uraim. Pozsonyban létembe az gyűléskort, a mihöz elég lehettem (nem néztem kárvallásomat sem költségömet sem rajtam lett boszuságimat) azért ugyan jámborul és hívséggel szolgáltam az én kmes uraimnak. Akortbeli gyűlés alatt szerzék az én uramnak Török Ferencznek Ország Borbálya asszionyomat Losonczy István [1]) uram akaratjábul, akort választák ő ngát is az temesvári ispánságra, ki veszödelmes lén ő ngának, mert halálával szolgála tiszttartásában etc.

Ugyanazon gyűlésben gróf Mikola [2]) uram ő felsége gene-

---

[1]) Annak, hogy az enyingi Török és guthi Ország családokkal Losonczy István minő összeköttetésben állt, nyomára nem jöheték, érdekes, hogy emlékírónk Losonczyt temesvári ispánnak s nem grófnak nevezi, az időben tehát a temesvári gróft czim még nem volt szokásban. Losonczynak az 1552-ki országgyűlésen temesvári gróffá való kineveztetését említi Fraknói V. i. h. III. 345. l. Verancsics Antal évkönyvében emlékírónkkal egyezőleg az áll, hogy Losonczy temesvári ispánná választatott. M. Tört. Emlékek III. 93. l.

[2]) Azt, hogy ezen gróf Mikola ki lehetett, biztosan meg nem határozhatom. Föntebb Salm Miklóst emlékírónk Miklós grófnak nevezi, ki azonban már történetiróink szerint 1550. végén elhalt. Szalay L. i. h. IV. 262. l. és Hatvani Mihály i. h. 351. l. Verancsics Antal évkönyvében i. h. 87. l. azt olvassuk, hogy Frater György 1551-ben gróf Mikolával Bátorban találkozott; ha tehát Verancz évszámaiban teljesen bizhatnánk, mit azonban maga Szalay L. is, Verancsics Antal évkönyvei II-ik kötetéhez írt előszavában kétségbe von, akkor Salm Miklós gróf meg 1551-ben is életben lett volna. Különben az 1552-ben élt gróf Mikola alatt Salm Miklós fiát Eck grófot — ki Pozsony vármegye föispánja volt — szintén érthetjük. Nem mulaszthatom el az olvasót arra is figyelmzetetni, hogy ha Verancsics Antal magyar naplóját Martonfalvaynak emlékiratával összehasonlítandja, ezt amazzal mind a kifejezés, mind az írás tekintetében egyezőnek fogja találni, csakhogy emlékírónk eredetibb magyarsággal és szabályosabban ír, s kifejezései is magyarosabb zamatúak. Megjegyzem még, hogy a Hormayer és Mednyánszky-féle »Taschenbuch« 1823. évfolyamában megírva találjuk a Salm grófok történetét. Azonban második Salm Miklós gróf halálozási éve itt sincs biztosan meghatározva. Lásd u. o. 107. l.

ralisa vendéglé az várban az urakat, azok között az én kmes uraimat is; ebéd után udvarhoz menénk ő ngokhoz, engemet megláta gróf uram, oda szólíta ő nga és egy kupa bort köszöne reám az én uraim egésségökért, hogy jámborul szolgáltam nekik itthon nem létekben, gyakorta bántottam meg az én uraim szüükségökért, jószágok, házok oltalmazásokért, azért ez jámbor szolgálatjáról el ne felejtközzetek Terek uraim, mert az Isten is megverne titeket érette, ha elfelejtköznétek róla. Ezöket mind fönállva tolmácsoltatá [1]) meg asztalánál az urak előtt; igy becsiüle meg engemet az jó ur és igy commendálá az én kmes uraimnak hivséggel való szolgálatimat, azért ti ngtok se felejtközzék el róla.

1553—1554.

Én minden országgyülésiben jelön voltam ő ngok képébe mikort ott nem voltak is, és ő ngok dolgaikban, az mihöz elég voltam, nagy hívséggel és szeretettel szolgáltam ő ngoknak használatjokra, niha elég pirongatást is kellött fölvennem ő ngok nevök alatt, de mind el kellött szenvednem érettek etc.

Ugyan akort Terek János uramnak is ő ngának száz lóra való fizetést adata az szent Ferdinandus [2]) király, mig több lehet; haza jevénk Pápára, látván szorgalmatos szolgálatomat az debreczeni cirtalt *(így)* regestomokat is én ellenem meghánták, esmerték hogy ott is jámborul és híven szolgáltam, sok hasznot is attam ő ngoknak belőle. Prágába is az én uramnak segitségöl Debreczenből fl. 100 köldtem. Itt kin is Pápán létemben a veszedelmes időkben jámborul szolgáltam, sok károkat is vallottam ő ngok után könyörgésem neköl, csak az ő ngok kegyelmességekből minden számadásomat megengedék ő ngok, menedék levelet is adának róla, mert én mindenik tiszttartásomban jámborul szolgáltam; mind Terek Bálint uramnak és azután gyermökinek jámborul szolgáltam minden időkben, kit tud az Isten, és azután sok jámborok tudnak etc.

---

[1]) Ebből következtethetjük, hogy gróf Mikola nem tudott magyarúl, vendégei pedig — miután tolmácsra volt szükség — nem értettek németül.

[2]) 1552-től fogva 1556. évig minden évben tartatott országgyülés, egyikén ezeknek Ferdinánd király is jelen volt. Szalay i. h. IV. 279. l.

1555.

Továbbá Velichan az fejérvári bék sok lovaggal gyaloggal készölgetni kezdett volna Pápa várassára [1]; az én kmes uram Terek Ferencz uram megirá nekem Acsiádra, én mindjárást elhagyám minden dolgaimat, besieték Pápára; másodnap éjjel éjfélkort felé, gyalogjával, lovagjával nagy haddal, lajtorjákkal reánk érközék Pápa várassára, szinte az lanczknetek vártájokra találkoztak az szent László kapuja mellett, vágni kezdik az palánkot nagy sietséggel és evöltéssel az terekek; az német lanczknetek elijednek, elhagyván vártájokat elfutnak, talán azt vélték, hogy ugyan elárulták volna őket. Ezt én meghallám, ottan lovamra ölék és kiket az piaczon találék szédölögvén, mentemben az borsosgyőri kapura hajtám őket, meghagyám mindeneknek fejök vesztében vártájokat senki el ne hagyja, helyt álljanak tisztességök vesztése alatt, semmit ne félnének, ha Uloman bék ki sokkal nagyobb haddal vala tiz ennyinél mint ez hitvány Velichan bék, semmit nem tehete, ez is szégyenére majd megfutamik; én is ime oda sietek, minden ember vitézködjék ha terténettel reátok érkeznéjek, eleget biztatám őket, mondák hogy igen akarják hogy közikbe jöttem, immár nagyobb szivek vagyon, azt mondák; én az vágásra eveltésre sieték, de azért mentemben az vártákon és az bástyákon igen biztaték mindeneket, fenétségöt is attam nekik, hogy tisztességek vesztése alatt minden helyt álljon, semmit ne féljenek etc. Az vágásra érközém, tahát sok likat nyitottak az palánkon, szabadon vágja az terek hogy az németek elfutottak róla; egy drabantot találék puskájával, Borsosgyőri Péternek hítták, kentese gallérán fogám, az vágásra vivém, és az terekre lőteték vele; általlevék az kezét, de enge-

---

[1] A törököknek Pápa vára ellen intézett ezen második ostromáról többi történetíróink szintén hallgatnak; a mint Martonfalvay a védelem körül való intézkedését leírja, egyedül neki köszönhető az, hogy az ostrom sikertelen maradt. A törökök ezen hadjárata 1555. sept. havában történt, ezt az emlékirat után közölt töredék napló azon részéből következtethetjük, a hol Martonfalvay azt írja, hogy ura parancsára kocsival és három szolgájával »propter rumores turcicos« 1555. sept. 10-kén Acsádról Pápára ment.

met nem találának, kiért hálát adok az én Istenemnek; elkelleték jönnem az levés ellen, látám az lanczkneteket az szent László utczáján egy seregben állván, közikbe sieték, kérém őket hogy vártájokra jőnének, levethetjék az törökeket, mert immár egy zászlót is emeltek vala föl a palánkra, kit nem sok ember látott. Azon közbe juta az én kmes uram Terek Ferencz, mellém törte magát ő nga is, kezde szólni az németeknek, biztatójok is őket mindketten, ugy jőnek velönk az vágásra, kezdék az kopjákkal lehánni az terekeket mind az palánkról s mind az tőtésről, akort láttam az lanczkneth kopjának használatos voltát; ugy tágiták el az németek az ő vártájokról; onnét az másik bástyára és az mellette való palánkra oszla az terek, az puskások onnét is elverék, látták hogy semmit nem árthatnak, azután nem merének késni, nagy károkkal szégyenekre elpirongának, sok lajtorjákat és holt testöket az váras árokjában hagyának, kiket el nem vihetének velök. Ott létemben én is szolgálék az szegin várasnak biztatásiommal és jó tanácsiommal valami keveset; a lanczkneteket is én vittem vártájokra és az levágott palánk helyére az én kmes urammal; én vettetém alá az zászlót is az palánk högyéről; amihöz elég voltam nem kiméllettem magamat, eremest szolgáltam az én kmes uraimnak.

Hogy az terek gyakran kezde Fejérvárból kicsatázni Pápa vidékére, az én kmes uram Terek Ferencz asszionyomat feleségét ő ngát nem meré Pápán szerencsáltatni; házamhoz köldé ő ngát Acsiádra [1]) minden házanépével egyetemben; — minden ember segitsége neköl az enyimből ott tartottam házamnál Acsiádon közel két holnapiglan; hogy penig borom elfogyott házamnál, pénzömön hordattam hordós borokat Alsó-Lindváról, niha egyéb élést is kellött pénzemen vennöm az mi nem volt az én házamnál, azonképen halat is pénzön kellött vennem az én kmes asszionyom szökségére bőjt napokon, mert a keveskuti tóban nem nőtt vala akort meg az hal; az Batthyá-

[1]) Itt nem a Veszprém megyei, hanem a Vas megyei Acsádot kell értenünk. A család által közölt adatok szerint Vas megyében Acsádon és az e mellett fekvő Köveskuton Török János még 1546-ban három curiát adományozott Martonfalvaynak, s Ferdinánd király parancsa következtében a beiktatás is ugyanakkor megtörtént.

nyi uram tavából kellött lajttal[1]) halakat hordatnom drága pénzömön, megmertem venni egy öreg harcsát fl. 1, niha többön is. Az Förtőről is kellött hozatnom niha az én kmes asszionyom szökségére, nem akartam hogy az én házamnál egy pénzt is költsien ő nga semmire; ugyan kedve szerint akartam tartani ő ngát. Mind az két uraim ő ngok gyakorta jöttek látni asszionyomat, azokat is jól tartottam; niha az öregbik uramat keszkenőkkel meg is ajándékozták leányim. Amit penig az én kmes uraimra és asszonyiomra ő ngra és házoknépére, szolgáikra költöttem, semmit abban nem kivánok hátra (azaz vissza), csak vegyék jó névvel ő ngok; de nem vártam volna ő ngoktul, hogy jó gazdaságom és költségem után köveskuti [2]) jószágomat elfoglalják, házaival, kertjeivel és halastóival egyetemben, mert azokat én sok munkámmal, fáradságommal és költségemmel épitettem vala meg, erdőből irtván, kiért én nagy sok esztendeig szolgáltam vala vérem hullásával és nagy sok kárvallásimmal, de ám járjon, éljenek ő ngok belőle, én penig nyomorogjak ő ngok után, betegös és vén megfogyatkozott koromban. Noha elvevék jószágomat, de azért megkelleték maradnom az uraimmal sok vesződésem után nagy káromra.

Hogy az mi fejedelmönk Terek János uramnak helyt nem akara adni ő felsége, hova vihetnéje feleségét, gyermökit, be kelleték menni Erdélybe Hunyadba, ugyanakort egy ország-gyűlése lén Pozsonyban [3]), holott az én uram Therek Ferencz uram is jelön volt, oltalmazni akarta magát panaszoktúl az

---

[1]) Lajtnak hívják Dunántúl azon nagyobb hordóalakú edényt, melyben például az építéshez vagy öntözéshez vizet hordanak; a halat ezen lajttal Martonfalvay a Batthyányi Ferencz rohonczi halastavából, a többit pedig a Fertő tavából hozatta.

[2]) Az alább közölt töredék-naplóban olvashatjuk: hogy Martonfalvay köveskuti birtokát 1555. évben foglalták el az enyingi Törökök; ezen évben tartatott Pozsonyban a jun. 24-re összehívott országgyűlés, hol az alábbi napló szerint Martonfalvay Szent Benedek napján, azaz jul. 11-én kibékült uraival, és ezek őt ismét szolgálatukba felfogadták.

[3]) Ez volt azon országgyűlés, mely az előbbi jegyzetben foglaltak szerint 1555. jun. 24-re hivatott össze, és aug. 1-én fejeztetett be. Fraknói V. M. Orszgy. Eml. III. 463—479. ll. Török Jánosnak Erdélybe való eltávozása szintén ez időben történhetett.

országgyűlésébe, és az fejedelem előtt; egyébhai gyűlésekben mindenkort csak én voltam, de mivel hogy ez gyűlés alatt lén foglalása jószágomnak, akarok vala az országnak és az fejedelemnek panaszolni érette, de meggondolám magamat, az urak lecsendesétének etc. Ugyanazon gyűlésben Báthory András uram tisztit Prényi Gabriel uramnak adák [1]) etc.

1556.

Azután második esztendő fordulatjában esmég ország-gyűlését hirdete ő felsége, [2]) az én uram ő nga Erdélybe késziüle bátyjához, engemet választa képében az gyülésbe. Az mihöz elég voltam mindön gyülelség neköl nagy szeretettel szolgáltam mind az két uramnak az gyülésben, kit ide alá meg is jelöntök irásomban.

De ez időközben megháborodék Erdély országa, uramat ő ngát Terek Ferenczet Balassy Menyhárt [3]) Kolozsváratt megtartóztatta volt, nem bocsiáttá be bátyjához Hunyadba. Csak hamar hire jeve, hogy királyné asszony fiával bement Erdélybe, [4]) Dobó Istvánt kibucsiuztatták az erdélyi vajdaságból; de én azért az én uraim dolgát ugyan nem tágitottam sem az ország, sem az fejedelem előtt, maga [5]) igen féltettek az urak, hogy uram Terek János királyné asszionyhoz

---

[1]) Ha itt Martonfalvay azt érti, hogy Báthory András országbirói tisztét adták át Prényi Gábornak, akkor ezen esetben a chronologiai rendben téved, mert Prényi Gábor 10 évvel később u. m. 1566-ban nyerte el az országbirói tisztséget, a mint alább látni fogjuk; ezen országgyűlés alatt Prényi Gábor, mint azt az 1555. 4. t. cz.-ben is olvashatjuk, tiszáninneni kapitánynyá választatott, sőt utóbb 1556-ban Isabella királynéhoz pártolt át. Szalay L. i. h. IV. 309.

[2]) 1556-ban az országgyűlés jan. 1-re hivatott össze. Fraknói V. i. h. III. 480.

[3]) Balassa Menyhért 1556-ban állott ismét Isabella királyné pártjára. Buday E. i. h. 101—102. ezen okból tartóztatta le tehát Török Ferenczet, mint Ferdinánd király hivét, ki ekkor bátyja Török János látogatására Kolozsvárott keresztül utazott.

[4]) Isabella királyné 1556-ban érkezett Marmarosba és onnét fiával Erdélybe ment. Hatvani M. i. h. 488. l.

[5]) Ezen szó »maga« itt annyit jelent, mint a latinban »cum tamen, quamquam«, l. Szenczy M. Alb. Szótárát.

hajlott volna, [1]) és kisebbik uram Terek Ferencz uram fogságban volna Kolozsváratt, hogy könyöröghet ő képökben; megfogattat az fejedelem, azzal ijesztettek volna, de én azért annál inkább könyörgöttem, nem féltem semmit, mert ő felsége biztatott, csak várjak, kegyelmes választ ad; elvégre sok könyörgésem után, az Pápa várassa épületére az országtól és az fejedelemtől Ferdinánd királytul három egész vármegyét nyerék uram ő nga itthon nem létében: tudniillik Vasvár, Sopron és Veszprém [2]) vármegyéket, ez felett Pápa várassának örököl való szabadságot nyertem az ő felsége adójából (ki nem kicsinyes nyereség egy szegin szolgátúl) kibe mastan is megtartják az ő felsége kamorási és ravói [3]) ez szegény várast. Ugyan ottan az pozsonyi gyűlésben száz husz jobbágyot kérék az én uramnak expectantium gratiára, kinek levelét ki is vettem ő felségétől jó váltságon. Három czimör levelet is, egyiket Benedek deáknak, másikat Tassolos Lászlónak és harmadikat Kardos Józsának. [4]) Ezöket Pozsomban szerzettem mind az gyűlésben; azután az több könyörgésemről Bécsbe halaszta, hagyá ő fölsége, hogy utána fölmenjek, kegyelmes válaszom leszen; egyebet nem merék benne tenni, fölmenék ő felségéhöz, maga [5]) immár harmadik hónapom vala könyörgésemnek, de félben nem merém hadni, az én uramtul Terek Ferenctől ujobban könyörgék Bécsben ő felségének, nem sok idő mulván választ ada ő felsége, mert akkor valami terek hir is érközött vala; husz mázsa port, 12. mázsa ónat, egy taraczkot, száz gyalogra való pénzt adata ő felsége, hagyá, hogy jól őrizőnk. Ezök fölött a Pápa várasa épületire ötszáz taricskát, ötszáz ásót, ötszáz kapát, ötszáz csákányt, ötszáz földhányó lapátot adata Bécsből ő fölsége; hagyá, hogy ne késsem, alá siessek

---

[1]) Erről többi történetiróink nem szólnak. Török János elpártolását valószinüleg az is okozhatta, hogy a mint fönnebb láttuk, Ferdinánd király Török János neje részére az országban lakhelyt nem jelelt ki.

[2]) Az 1556. 9. tcz. által Pápa vára erősitésére ezen három vármegye munkaereje rendeltetett.

[3]) Ravó = dicator.

[4]) A Kardos család Debreczenből való volt, mint alább látni fogjuk.

[5]) Ezen szó ismét a tulsó lapon olvasható jegyzetben előadott értelemmel bir; valamint még előbbről is a 135. és 136. lapokon e szó két helyen szintén előfordul.

Pápára és az ellenség ellen jól vigyázónk, kmes uram leszen; tanulságot is ada ő felsége mihöz tartsiok magonkat, ha reánk jevend az ellenség, ugy bocsiáta alá minden kegyelmességével; az szerszámot penig hajóra rakattam, egy szolgám Borsati János Győrig hozatá és onnét Pápára; ez egy utamban az én kmes uram hon nem létében ennyi sok hasznot hoztam ő ngának, ki talán föllyülmulja az én tiűlem elfoglalt jószágot az én uram által minden ok neköl.

1566.

Az fejedelem esmég egy gyülést hirdete Pozsomba, [1]) kire mindenfelől reájövének az urak, és az választott nemösek; Prényi Gábriel uram is jelön vagyon az több urakkal, de meghala az jó urfiu azon gyülésben. Én azért nem felejtköztem el az én kmes uram [2]) dolgairól az ország között, szóltam és az uraknak könyergöttem, hogy ő felségénél, hogy Debreczent teljességgel megszabadítanáják; alattomba titkon (a hol illött) magamtul töreködtem, hogy az ország főhadnagyságát az én uramnak adnáják. Ez okáért az én uram képében igen oltalmaztam ő ngát panasztul az ország között; töreködtem az keveteknél is titkon az ország között voxot adjanak, hogy az én kmes uramat választanáják az ország hadnagyságára; azonképpen az uraknál is ilyen módon töreködtem az kikhöz biztam, mindenött. Jó válaszom volt, végére menék, hogy ha föl jön az én uram, hogy evéje leszen az ország hadnagysága. Kérém Gregoriánszky [3]) uramat, az győri pispököt, hogy könyörgene ő fel-

---

[1]) Szerzőnk az 1556. évtől 1565. évig terjedő időszak eseményeire emlékiratában nem terjeszkedik ki; a Pozsonyban tartott azon országgyülés alatt, melyre itt hivatkozik, már az 1566. évben összehivottat kell értenünk, mivel szerzőnk felhozza azt is, hogy ezen országgyülésen Prényi Gábor is jelen volt s a gyülés alatt meghalt. Prényi Gábor Báthory András után 1566-ban nyerte el az országbirói tisztet, s abban őt Ország Kristóf váltotta föl, ki 1567-ben volt országbiró; l. Fraknói V. a nádorok és országbirókról irt munkáját; e szerint Prényi Gábor 1567. évben már életben nem lévén, ha a pozsonyi országgyülésen meghalt, ez csak 1566-ban történhetett.

[2]) Török János 1566-ban már nem élt, ő 1562-ben halt meg. Buday E. i. h. III. 452. l.

[3]) Gregoriáncz Pál 1552—1566-ig volt győri püspök. Pray, i. h. I. 325.

ségének, hogy az Prényi Gábriel [1]) teste látni szabadságot engedne az én uramnak, kit ő felsége meg is engede; ugy jeve föl az én uram nagy sietséggel. Testét Prényi uramnak kikésérőiék Pozsomból. Azután csakhamar Oláh érsek uram locumtenens egybegyöjté az főurakat [2]) az ő házához az fejedelem parancsolatjából; tahát az én uram nem akar oda menni hanem inkább Balassy Menyhért [3]) szállására megyön; ugyan haraggal szólék ő ngának ha érsekhöz nem akar menni, ezentől megmondom neki etc. Ugy mene az gyülésbe az urakhoz, én is utánna voltam, meggondolák vénségemet nem köldének ki onnét engemet is, de Balassy Jánost és Balassy Andrást [4]) és Krusyt Jánost [5]) érsek barátjait uram kiköldé, hogy azok nem lehetnek az urak között, az fejedelem akaratja. Az én uram elijede én is vele egyetemben, hogy az én szóm által jeve az gyölekezötbe; szólitá uram Istvánffy Miklós uramot, ki akor érsek uram secretariusa vala, [6]) megizente tüle urának: ha ki kell menni neki is, ottan elmegyön, ne pronuncziálja, ezt megérté érsek uram, fölkele, nagy föl szóval mondá: Terek Ferencz uram öll veszteg helyödön, jámbor vagy te, nincsen semmi panasz te reád sem az fejedelem előtt, sem az urak, sem az ország között etc.

Azután renddel kérdé érsek uram az urakat, kinek mi bántása vagyon, meg akarja érteni ő felsége.

---

[1]) Prényi Gábor vőtársa volt Török Ferencznek, a kik gúthi Országh-leányokat birtak nőül, ez Ország Bórát, amaz Ország Ilonát. Nagy Iván i. h. VIII. 283.

[2]) Ezen tanácskozmány megtartását bizvást a pozsonyi országgyűlés alatt, az 1566-ik évre tehetjük, mert szerzőnk megelőzőleg Gregoriánczot említi föl, ki pedig 1566-ig volt csak győri püspök, s mert Balassa Menyhárt is, kiről utóbb szól, 1567-ben már nem volt életben. Buday E. i. h. I. 155.

[3]) Balassa Menyhárt már 1561-ben pártolt ismét vissza Ferdinánd királyhoz, u. o. 103. l.

[4]) Balassa János, Menyhárt testvére, Balassa András pedig Menyhárt fivérének, Ferencznek fia volt, u. o. 130. l. ezen utóbbit Nagy Iván i. h. I köt. 124. Balassa Imre fiának lenni állítja.

[5]) Krusics János neve az utóbbi 1569. 55. tcz.-ben is előfordul.

[6]) Istvánffy Miklós Oláh Miklós érseknél a titkári hivatalt, az 1562—1568. évig viselte. Hormayer-Mednyánszky Taschenbuch 1822. évfolyam 338. l. és Ismerettár VI. köt. köt. 209. l.

Az urak közől mindnyájan megmondák; az én uramra keröle az kérdés, de ő nga semmit nem szóla; én nem tőrhetém, megmondám hogy Pápának is elég sziüksége volna, de kiváltképpen az nehéz az én uramnak, hogy más ember birja jobban Debreczent az én uramnál, kiről minden országgyülésében könyörgöttem ti ngtoknak az én uram itt nem létében is, de senki semmit nem szóla róla, érsek uram be sem iratá az több panaszok közibe. Azután hogy végeződék az gyülés, Istvánffy uramhoz menék, megkérdém tiüle, miért nem irá be az én uram kenyergését? azt mondá, miért ő maga nem szóla, jelen lévén; azért menj el urad után, jőjjön hátra, csak szóljon urammal, beiratja, én felsieték utána és elérém, nagy sok kérésemre hátrajeve érsek uramhoz és kéré, hogy beirassa az ő dolgait is, az mint Imre diák az én szolgám megbeszéllé, azonnal meghagyá ő nga Istvánffy Miklósnak hogy beirja, mint Imre deák uram képében könyörge; azután ugy lén birodalmába Debreczen várassának etc. Isten kegyelméből, mastan is az én kmes uram birja etc.

Azután egynehány gyülésben [1]) az én kmes uram után mind ország előtt s mind az fejedelem előtt, Recsky György feleségével [2]) és Tegzös Antalné [3]) leányival térden állva kenyergettenek jelösen az fejedelemnek, hogy Tegzes Antal haláláért az debreczenieket (akkort megkeritették) ugy mint gyilkosokat megböntessék. Én esmég az én uram képében könyergettem, hogy ország tőrvényéből az én uramat se vegyék ki, Fewstin [4]) avagy Diósgyőrben [5]) az én uram jobbágyi felől

[1]) Itt ismét eltérést tapasztalunk a chronologiai rendtől, föntebb Debreczenről lévén szó, szerzőnk mindjárt az 1578-iki pozsonyi országgyülés eseményeire is áttér, a mikor a Tegzes családnak Debreczen város elleni panaszos ügyében a végintézkedés szintén megtörtént.

[2]) Recsky Antal neje Tegzes Klára volt, ki Tegzes Antalnak vagy nővére, vagy leánya lehetett. Nagy Iván i. h. IX. 668. l.

[3]) Ártándy Tegzes Antalné, Báthory Zsófia Szaniszlóffy Báthory László leánya volt. Nagy Iván i. h. I. köt. 225. l., hol férje Ártándy, majd u. o. a II. k. 75. l. Anarcsi előnévvel iratik. A szathmárvármegyei Tegzes családról több adatot közöl Szirmay Szatmárvármegye Tört. II. 199. 284. l.

[4]) Igy van irva »Fewstin«, hogy minő helynév lappang alatta, nem birtam megfejteni.

[5]) Az alább idézett 1578. tcz. szerint csakugyan Diósgyőr jelöltetett ki a vitás ügy elintézésére.

kész tervént szolgáltatni, azok ismég ujobban esedöztek az fejedelem előtt, hogy Báthory [1]) uramot hadnája biróvá ez dologban; én ismég ellenök könyergettem hogy az én uramat ne vegyék ki törvényéből, ő nga kész tervényt szolgáltatni jobbágyi felől; az én sok könyergésem után, arra engede ő felsége, kit be is irtanak az articulosban. [2]) Ugy ment véghöz sok kenyergésem után; de mivel hogy mentöttem én az debreczenieket, hogy Tegzes Antal halálában böntelenek, sok pirongatást kellött szenvednem miatta, de az én uramért mind el kellött szenvednem. etc.

1567—1569.

Ez időközbe az én kmes uram Terek Ferencz[3]) Prényi Gábriel halála után nem akará tartani leányát Zsuzsanna [4]) asszonyt Prényi Gabrielné asszonyomnál tartani, (így) engömet költe érette Terebösbe hogy haza hoznám az én uramhoz. Az ő nga parancsiolatja szerint uthoz késziülék és elindulék, de hogy Rosemberghöz [5]) közelgeték vala, egy magas hegyről az gonosz

---

[1]) Báthory Miklós országbiró.

[2]) Ezen panasz fölött az 1578 : 26. tcz. intézkedik, azon körülmény, hogy ezen tcz. Debreczen urnőjéül Salmi Eck gróf özvegyét nevezi meg, abban leli magyarázatját, hogy Török Ferencz elhaltával ennek özvegye Ország Bóra Eck grófhoz ment férjhez; és igy elhalt első férjével nemzett kiskoru gyermekei természetes és törvényes gyámjának tekintetett. Szerzőnk azonban az özvegyet mellőzi és Debreczent teljes joggal az ő urai, az akkor élt kiskorú enyingi Törökök s nem ezek anyja tulajdonául tünteti föl; l. Budai E. i. h. III. 454. és Szücs István i. h. I. 209. l.

[3]) Martonfalvayn is valósul az aggkor azon gyengesége, hogy a közvetlen történtekről emlékezete elhomályosul, mig az ifjuságában előfordult egyes események — mint emlékirata elején láttuk, — sokkal körülményesebben és hivebben tükröződnek vissza emlékében; föntebb már az 1578-iki országgyűlésről szól, — s most ismét azt irja, hogy »ez időközben« Török Ferencz őt leányáért Prényi Gáborhoz küldötte, holott Török Ferencz már 1571. jan. 15-én, Prényi Gábor özvegye pedig már előbb, u. m. 1569-ben elhaltak; l. Buday E. i. h. III. 454. l. és Nagy Iván i. h. VIII. 285. l.

[4]) Török Ferencz leánya Zsuzsánna, utóbb Nyáry Ferenczhez ment férjhez.

[5]) Rosenberg város Liptó vármegyében; Martonfalvay hogy a dunántulról a zemplénmegyei Terebesre juthasson, a törökök foglalásai miatt volt kénytelen Liptó vármegye felé elkerülni.

kocsis ugy dőjte alá, hogy csak azontul meg nem halék. No nem mondám hogy az isten segéljen, hanem irgalmazzon az én bünös lelkemnek. Holtszámmal vettek föl az kősziklárói, ha egy teviskbokor meg nem tartott volna, az vizébe hengergettem volna, kocsim kettőt avagy hármat is fordult alá, mind eltörék; szekeres lovaim azonképen idestova hengörgettek, hányották az rut jeges kősziklán, inkább mind elbénulának. Ez közbe hogy ott vesződönk, két jégpatkós cseri barátok találkozának reánk, azt vélik vala, hogy megholtam, megszólitának, kérnek vala hogy meggyónnám; én pedig azon kérém őket, hogy fölemeljenek és vigyenek föl az utra, mert a kinek jégpatkója nem volt lábán, az jeges rut kősziklán nem tartózhatott és nem segíthetött. Ott nagy nehezen fölvonának az utra, egy kevéssé megnyugovám mint kősziklára esött ember, mig lovaimat portékámat felhordták és kocsimat egyberaggatták, addig más kocsit hozának; abban ágyat vetének, nagy lassan ugy vivék be Rosemberkre. Ott harmadnapig gyógyittatám, köpöloztettem magamat, kocsimat felépíttetém, lovaimat esmég uthoz készítém, nem merék többet késni uramtul. Az kocsiba ágyat vetettek nagy nehezen, sok vesződéssel ugy mentem Terebösbe Prényiné asszonyomhoz, ott is egynehány napig kellött magamat kenetnem, gyógyittatnom. Az után az én uram kevetségét Prényiné asszionyomnak megmondottam és azután az én uramnak jelös dolgaiért Báthory Miklós uramhoz [2]) azon betegségemben Ecsiet várába kelleték fáradnom, mert az én uram parancsiolatját nem mertem siketségre venni. Ott az jó urfiu nagy kegyelmességgel, tisztességgel fogada, mester barbélt is hozzám hivata ő nga és ott egynehány napiglan gyógyittata kenete, kiért az ur Isten adjon minden jót ő ngnak. Azután az én kmes uram kevetségét megbeszélém nagy titkon ő ngának voltaképen nagy biztomban, sokat gondolkodott róla ő nga, az után minden dologról kegyelmes választ ada ő nga és Debreczenbe késértete; parancsiolá az debreczenieknek, hogy ires kézzel fel ne bocsiássanak uramhoz, és a mit mondok, meghigyék. Engemet az jó ur nagy tisztességgel bocsátta; ugyan-

[2]) Ecsedi Báthory Miklós, mint föntebb már említettük, az országbirói tisztet 1567—1587-ig viselte.

azon betegségemben elindulék az én kmes uram parancsiolatjából, Istennek segitségével bemenék Debreczenbe és ott az biró jó kedvvel fogada az polgárok esköttekkel egyetemben; azután az én kmes uram parancsiolatját az credentia leveleket beadván, megjelentém neki, hogy az én uramnak ilyen nagy szökségében két ezer forintot köldjenek én tiülem, megtibolodának rajta, és haladékot tének benne, én is addig, mind nyomoruságokat megértém, amit eligazithattam benne, szorgalmatos gondom volt reá. Másodszor esmég szólék az birónak, és addig erőltetém őket, hogy ezer forintot adának, az másik ezeret is fogadák hogy hamar való nap megköldik maguk emberétől, kin megelegedém, elindulék és Terebesre menék hátra Prényi Gábrielné asszionyomhoz, hogy elvigyem kisasszionyomat; ott hozzá készétém és azon betegséggel elindulék és nagy nehezen sok vesződésömmel, vigyázásommal, nagy hideg időben haza hozám Pápára kisasszonyomat nagy tisztességgel; minden éjjel ajtója előtt kellött hálnom, néha a hol hitvány szállásonk esött, az hó is elburított ágyomban, még sem mentem házba virradtáig. [1]) Noha olyan beteges fájdalmas voltam, az nagy szertelen esés miatt, kinek fájdalma az én derekamból és egyéb tagjaimból soha ki nem mehet, el sem felödhetem, mert az kik az én nagy dölésemnek helyét látták azt mondgyák, hogy soha sem láttak sem hallottak nagyobb esést annál, kit hiszem, hogy Oláh érsek föl nem vett volna talán félországért; de nekem semmiért el kellött szenvednöm, de ha élhet vala az én kegyelmes uram, tudom hogy el nem feledközött volna róla.

1583.

Végezetre az utolsó gyűlésben elég gondom volt Pozsomban, [2]) hogy Kardos Kalára cziegérét levágták volt a debreczeniek, kiért Kardosné egynehányszor esett térdre az fejedelem előtt, hogy megböntesse (az debreczenieket); de addig töreködtem és könyergettem én is az fejedelemnek, hogy (az debreczeni)ek kedve szerint való (szót ada); az jó asszonynak sok gyül(ölségét)

---

[1]) Ebből is kitűnik az, hogy Martonfalvay mily hű és gondos szolga volt.

[2]) Az emlékirat befejezte u. m. 1585. előtt az utolsó országgyűlés 1583-ban tartatott Pozsonyban, melyet Rudolf király személyesen nyitott

vettem reám való panaszért, (de) azzal én semmit nem gondoltam, mert többel tartoztam én az én kmes uramnak, hogy nem Kardosnénak etc.

Ez sok szolgálat kivöl is egyéb helyökön is eleget szolgáltam az én kmes uraimnak, sok hasznot is szerzettem ő ngoknak szorgalmatos gondviselésömmel, de nem mindenekről emléközhetem. Azokat csak az isten tudnája előszámlálni; de mindazáltal eléggé megtetszett az több irásomból az én hívséges, hasznos és jámborul való sok szolgálatom etc. Minémű helyeken halál szerencsiáján, vérem hullásával, veszödelmemmel és sok kárvallásommal az jó Terek Bálint kmes uramtól fogva ez ideiglen Terek István uramig, ki nekem egyik kmes uram. Az esztendő számokat pedig mindegybe számlálván, teszen 65 esztendőt. Itélje az uristen és ti ngtok, ez kevés jószágot gyermekimmel egyetemben ennyi sok szolgálatomért, ha megérdemlem-e? vagy nem; azért mindezekből kegyelmes választ várok ngodtul.

Az hatalmas minden(ható szent) Isten az ő szerel(mes szent) fiának érdemeiért (éltesse) ngodat jó egészségben sok ideiglen, az én kmes asszionyommal és kisasszionyommal ő ngokkal egyetemben. Amen. Én betegös szolgálatomat ajánlom ti ngtoknak; először ez irás kezdetött Szécsényben, de végeztetett el Pápán, Szent András estin, az az Szent András havának 29. napján, ennyi esztendőben: 1585.

Nagyságtok szolgája, betegös megfogyatkozott
Imre deák Martonfalvay.

---

meg (Fraknói V. »M. orsz. Eml.« VII. köt 120. l.) hol, Kardosné panaszát a király előtt czégérének levétele, azaz a kir. kissebb haszonvételben való megkárositása miatt terjesztette elő.

MARTONFALVAY IMRE NAPLÓ-TÖREDÉKE

1555. ÉVBŐL.

Úgy izenének nekem hogy ő magok kijőnek és ami jobb azt mívelnéjek.

Úgy ezt mondották asszionyom ő nga kérésére is az vén asszony előtt.

Továbbá juniusnak 18. napján Therek János és Therek Ferencz uram mind asszionyommal egyetembe és Kálnay Jánossal, Boronkay Gáspárral, Ősz Cristoff, Cséfy László, Pálossy és egyebek ő ngokhoz tartozók mentenek az nemes udvaromra Keveskutra, [1]) ott mindent elfoglaltanak és Takács Sebestyénnek az bírónak meghatták ugyan ottan hogy engemet ne hallgassanak immár. Továbbá —

Azon napon ugyan azokkal és Ambrus deákkal, Sárándy Lászlóval Acsiádot az nemes udvarral egyetembe elfoglalák és Csavar Jakabnak az birónak meghagyák, hogy többé engemet ne hallgassanak, meg is jelenték nekem Kálnay és Boronkaytól hogy kiköltezném innét mert ők nem akarnak ezek nekil lenni.

19. napján juniusnak Acsiádról elmenének Szécsenbe és meghagyák hogy bemenjek hozzájok Pápára; én be menék de velem semmit végezni nem akarának. Izenték vala Perneszy és Boronkaytól hogy ideiglen pro tempore Széplakot [2]) nekem

---

[1]) Enyingi Török János Martonfalvaynak 1546-ban Köveskuton és Acsádon 3 udvartelket és 3 jobbágytelket adományozott, mint ez föntebb már említve volt. Mint alább olvasni fogjuk, a Török-családot e birtokok visszavételére egyedül az vezérelte, hogy azokra nekik is szükségük volt, e méltatlan bánásmód méltán fájhatott a hű tisztnek.

[2]) A Sopron vármegyei Széplak helység értendő, a hol, úgy Sarródon szintén Sopron vármegyében cserében adott birtokrészek iránt a Török-család és Martonfalvay közt létrejött egyezséget I. Ferdinánd király 1556-ban hagyta jóvá.

aggyák, de nem akarám venni, hogy azzal így ne cselekegyenek velem, nagy költségemmel és munkával megépítvén elvegyék tiülem.

Továbbá 21. napján juniusnak Pápán megizenék uramék Perneszy uramtul és Boronkaytul hogy kibocsiássák Békássy Lászlót, hogy esmég ujolan Acsiádot és Keveskutot mindennel elfoglaljon és megszámláljon; ezután Terek Ferencz uram ő maga kijőne és asszionyomat Acsiádon hadnája, és azt jelentette hogy mind ketten nem térnénk el Acsiádon, kit hallottak Zámbó István uram, Hossziutóty és Hathalmy uram az kettő Jánosházárúl.

Megizeném Perneszy uramtul és Boronkaytúl azonnal hogy ő ngok tervéntelen idő előtt meg ne nyomorítanának az ő adományokban, mert vétkemet nem tudnám érte; im ide hoztam fejemet, ha bines volnék tervénynyel bintetnének mind személyemben mind morhámban; azt izené Therek Ferencz uram hogy én neki semmit nem vétettem, jámborúl szolgáltam minden dolgaikban, haragja semmi reám nincsen, de ők sem lehetnek az jószág nekil.

22. napján juniusnak Békássy László és Ambrus deák mentek esmég Keveskutra, ujolan elfoglalták és Vas Kelement ispánúl hatták benne, kezében bizván mindeneket, kertembül is kilakatoltatának; meghatták az én szolgámnak hogy semmihez közit ne ártanája, mert az úr akaratja volt.

Másod napon penig ugyanazonok jevének Acsiádra és ujonan el foglalák házamat szőlőimet réteimet szántóföldeimet minden majorságomat, mindent megszámlálván; ispánságul Damokos Sebestyén kezében bizták amint az másik falut nemes udvarhelyt.

25. napján juniusnak kaszáltatják a keveskúti rétet és megarattaták az őszi árpát, perkelik az kerbeli káposztát és uj szőlőt, az acsiádiak penig azon napon karózzák és ketezik az én szőlőmet.

Azon napon kildettem Beiczyt és Némayt uramhoz kenyergeni hogy ilyen hertelen és tervéntelen ne nyomorgatna ne károsétana ő nga.

Azon napon az kezben István deákot Terek Ferencz uram kildé hozzám és kéreti vala az leveleket kikkel az

jószágot birom, de én nem akarom meg adni mert nálam nincsen.

27. junii hoc est in festo septem fratrum dormientium [1]) Therek Ferencz uram kildé hozzám Nagy Pétert Vas Kelemennel öszve, és parancsiolá ő általok hogy az keveskuti majorból teljességgel ki költezném, mert ő nga is majorságot akar immár ott tétetni, azután ekémmel való vetésnek gongyát viselném, megarattatnám; ő nga is az falubeliek szántásának vetésének teljességgel gongyát viselnéje, kiknek ez előtt minden betakarétására ajánlotta vala magát ő nga.

Végezetre az leveleket kivel én jószágot birtam kéreti vala hogy megvinném vagy megkildeném, mert én azokkal semmit nem használnék.

Avagy ha ezt nem míveli, hozza föl Pozsonyba, igazoggyék el báttya itt létében minden dolog, kire eremest magamat ajánlám.

Az többitől kenyergék amint ez előtt kenyergettem hogy ki ne vernének az ő ngok adományokból és veteményeimet a mint magokat ajánlották volt takartatnájak be, mert zálogosomat kezembűl kifoglalták és immár az aratókat mindenütt megbiztaták, nem találok aratókat, kin vesz minden jószágom, bizván az ő ngok szavához és izenetikhez.

28. napján juniusnak Szent-Pétery Tamás deák urammal menék Szécsenybe hogy az én kmes uramnak kenyeregjek ne vernének az földhez ilyen tervéntelen, de ő ngát nem tálálhattam, semmit nem végezheték dolgaimról.

30. napján juniusnak az én szőlőimnek mivelését az ispánnak megengedék, de nincs kivel megmíveltetnem, azon napon hozának két hordó bort kiárulni az uraknak, azt hatták az ispánok hogy valakik én hozzám hallgatnak, megbintetik őket.

Juliusnak első napján behozták a keveskuti szénát, azon napon mene föl Beiczy uram Czakóval együtt.

---

[1]) Knauz Nándornál »Kortan« 266. l. azt olvassuk, hogy az ismeretes régi naptárak nagy része ezen napot jul. 27-re teszi, csak az egy magyarországi Missale 1488-ból képez kivételt, melyben a kérdéses ünnep Martonfalvayval megegyezőleg jun. 27-re tétetik.

Másodnap juliusnak Bódogasszony napján Tamás deák mene Acsiádra.

3. napján juliusnak menék György deákkal, Guba Lászlóval uramékhoz Szécsenybe és kenyergék neki hogy ne verne az földhez teljességgel, de semmi kegyelmességet nem akarának tenni velem, csak egy talp alatt való földet sem igérének erekben, mongyák azért hogy jámborul szolgáltam minden dolgokban, de nem lehetnek az én épületem és majorságom nekil, kit én nagy költségemmel fáradságommal épétettem vala magamnak.

5. napján juliusnak jevék haza, azon napon indult öregbik uram Erdélybe.

6. napján ifjabbik uram mene az gyülésbe Pozsomba.

8. napján jevék Pozsomba uraimékhoz kenyergeni, reám izene uram, ha perleni akarok vele avagy nem?, megizeném hogy ha elkerülhetem azt nem mívelem, csak aggya meg az enyímet ő nga.

In festo Benedicti abbatis (jul. 11.) Battyányi [1]) uram vevé kezében hogy Török Ferencz urammal megszerezze az elfoglalt jószágomat, vagy hogy az keveskuti udvart megengedgye mindenével; az acsiádi udvart penig minden épületivel és az zálognak felével Imre deák megbocsássa az úrnak, azért esmég viszont aggya Széplakot és Sarlódot Imre deáknak, ennek megszerzésére vevé vele Batthányi uram Mérey [2]) és Bánfy István uram (így) Szent-Margit asszony estin.

Tandem post multos diversos tractatus et circumvallaciones plurimas domini Stephanus Bánffy ac Petrus et Benedictus Pethő dominum Franciscum Therek etc. mecum in unionem deduxerunt et coram domino Mérey de omnibus inter nos facta (talán fixa) est in festo Marie Magdalene fassio, ubi et conductus sum ad annuale servicium. [3])

* * *

[1]) Alkalmasint Battyányi Ferenczet kell értenünk, a volt bánt, kinek befolyása valamint a köz-, úgy a magánügyekre is kiterjedt.

[2]) Mérey Mihály ez időben kir. személynök vala.

[3]) Tehát Martonfalvayt az enyingi Törökök ismét szolgálatukba fogadták. így sorolja fel azután a következő tételekben kiadásait.

1555.

Super expensas diversas in negotiis domini graciosi in negotiis suis cursitando voluntate eiusdem factis.

26. die Julii jussu domini graciosi una cum domino Ambrosio literato pro resciendis bonis et colonis domini graciosi in Zeplak et Sarród existentibus venimus; expensas in toto habui . . . . fl. 1. den. 12.

Item et currifero extra solucionem domini pro avenis et labori (így) solvi . . . . den. 36. cum meum kochi [1]) ad Csejte duxerat.

28. Julÿ jussu domini graciosi post dominum meum graciosum e Posonio veni, nullibi tamen pervenire potui; expensas habui in itinere . . . . fl. 1. den. 25.

1. Augusti jussu domini graciosi veni ad Zechen ubi mansi quinque diebus; expensas habui ad equos kochiferos et servitores in toto . . . . - . . . . den. 82.

18. Augusti jussu domini graciosi cum dominam graciosam et tribus servitoribus meis movi ad Cheythe, infra reditum qui faciunt dies 10, expensas habui in toto . . fl. 2. den. 48.

30. Augusti jussu domini graciosi veni ad Zechen et ex inde per dominum graciosum Papam erga dominos utrosque Nadasdy delegatus sum certis negociis, unde iterum ad Zechen secundo die 7-bris erga dominum graciosum cum relacione redii sed suam dominacionem magnificam ex Lindva diebus 5. expectare opportuit, qui faciunt in toto dies 7. tam in itinere quam eciam Pape et Zechen habui expensas ad equos kochiferos et meos servitores toto . . . . fl. 2. den. 20.

10. die Septembris ad literas et mandatum domini graciosi cum kochy et servitoribus tribus meis veni Papam ex Achiad et mansi illuc continuis diebus penes dominum graciosum p r o p t e r d i v e r s o s r u m o r e s t u r c i c o s [2]) et tandem veni cum domina graciosa ad Sarvar 6. Octobris, unde tandem sequenti die venimus ad Zechen et sic ego 8vo die 8-bris veni ad Achiad erga dominam consortem in puerperio

[1]) A kocsi igazi magyar szó, mint ezt Windisch »Ungarische Magasin« I. köt. hosszasabban fejtegeti.

[2]) Ez a pápai második ostromra vonatkozik, l. föntebb 165. lapon.

visitandum qui in toto faciunt dies 28. tam Pape quam Sarvarini, Zechen et in itinere ad equos et servitores meos tot diebus expensas habui extra domini graciosi expensas in toto . . . . fl. 2. den. 93.

11. die 8bris jussu domini graciosi cum domino Kalnay de nocte iterum veni ad Zechen pro documento accipiendo; iterum reversi 12. die 8bris et eodem die movi Viennam ex Achiad; de illis expensis contentatus sum per dominum graciosum.

13. die 8bris Michaelem [1]) filiolum meum in absencia mea baptisarunt in Achiad, laus deo!

22. die 8bris redii ex Vienna ad Sarvar recta existimans dominum graciosum ibidem propter baptisacionem filii domini Nadasdy [2]) et victimam beate Ursule prestantem invenire posse, eo domino gracioso non reperto, sed cum domino gracioso eodem die veni ex Sarvar ad Zechen tandem 23. die veni ad Achiad domina eciam venit ad Achiad 24. 8bris, venit et dominus graciosus post cenam finitam eodem die, discesserunt 27. die Octobris post prandium ad Zechen et ego sum sequutus eos, mansi illic tribus diebus jussu domini graciosi ubi expensas habui . . . . den. 25.
redii ad Achiad die penultima Octobris.

3. die Novembris jussu domini graciosi et ad literas veni ad Zechen erga dominam graciosam ut in absencia domini graciosi ibidem providerem, cum vidi nullam laborem castelli ta prout deberet curaturum, solus cepi labores facere et tres domos edificare superiores omnibus necessariis, itaque a die 3. 9bris usque 9. diem eiusdem mensis habui in toto expensas . . . . fl. 1. den. 10.

Item coactus fui eciam ad magistros lapicidas et levigatores aliquas facere expensas, similiter et servitores meos cum presertim Kochisse nil preter panem et vinum dederunt ego quoque propter labor..... mecum domini graciosi frequen......

---

[1]) Mihály harmadik fia volt Martonfalvaynak Thuly Anna első nejétől; ezen kivül még négy gyermeke született; ezen Thuly Anna nagyanyja Tomaji Zsófia volt.

[2]) Nádasdy Tamás nádornak Ferencz fia Nagy Iván M. O. Családai czimü munkája szerint is 1555-ben született.

10. die 9bris redii ad Achiad iterum jussu domini graciosi et ad literas.

Dominus Franciscus Therek accepit a me in eodem anno potencia mediante acervum triticensem unum continens capetias . . . . 68.
Siliginem vero capetias . . . . 60.
Ordeum in uno acervo continens capetias . . . . . 145.
In duobus acervis avenas continentes capetias . . . . 126.
In super bikkent, borsót, lencsét; iugera . . . . —
Item universa seminatura hortilia quamplurima valentes fl. 25.

* * *

Ezzel Martonfalvay Imre deák napló-töredékét szintén befejeztük. Szerzőnk, ki a magyar irodalom szempontjából is oly érdekes emlékíratot hagyott hátra, bizonyára megérdemli, hogy utószavunkban további életfolyamáról és magán birtokviszonyairól nehány szóval megemlékezzünk.

A családtól nyert adatok szerint Martonfalvay a közpályán szerzett érdemei jutalmául Szegszárdon Tolna vármegyében egy birtokrészt, továbbá 1547-ben Meszlényi Bencsik Péter hűtlensége következtében Meszlenyben Vas vármegyében egy másik birtokrészt nyert adományúl. 1549-ben pedig a lesencze-tomaji, németfalui és gárdoni, valamint 1560-ban a felső- és alsó-tóthi, bácsi és diszeli Zala vármegyében fekvő birtokrészekbe iktattatott.

Továbbá 1568-ban Mérey Mihály nádori helytartó előtt Martonfalvay Imre deák és neje Thuly Anna, Imre, László, Mihály, Piroska Káldy György özvegye, és Gertrud gyermekeik nevében is malomsári Saáry Istvánnal oly értelmű egyezségre léptek, hogy egyik vagy másik félnek magtalan elhalálozása esetében egymás javaiban kölcsönösen örökösödjenek; Martonfalvay a Lesencze-Tomaj, Németfalu, Gárdon és Pabar nevű Zala vármegyei helységekben szerzett birtokrészeit, neje Thuly Anna pedig Diszel, Haláp, Rendes és Gergő nevű szintén Zala vármegyei helységekben anyjától öröklött ingatlanait, ellenben Saáry István Balatonfő-Kajár, Csajág, Rostás, Malomsár és Tenger Veszprém vármegyei, úgy Szerdahely, Györköny, Szapurd, Öcsény, Berki és Almás Tolna vár-

megyei javait jelelvén ki kölcsönös örökösödés tárgyáúl, minek következtében azután később, u. m. 1571-ben Martonfalvay Imre Saári Istvánnak fönt elősorolt birtokaiba be is iktattatott; azonfelül megszerezte még 1570-ben Szent-Király, Öcs és Hosszufalu Somogy vármegyei birtokokat is.

Mielőtt Martonfalvay emlékiratától megválnánk, legyen szabad még végül fölemlítenem, hogy dr. Szalay József ur belügyminiszteri fogalmazó az országos levéltárban Martonfalvay Imre deák magán viszonyaira vonatkozólag több érdekes levelet talált, a melyek szerint Martonfalvay a Szerdahelyi-Dersffy és Devecseri-Csóron családokkal több rendbeli pert folytatván, ezek állásáról értesíttetik Meszlényi Benedek és Csempezházi Balog Bertalan által. Az utóbbinak levele Csempezházán Vas vármegyében 1591. jan. 9-én kelt; e szerint emlékírónk a XVI-ik századot majdnem végig élte; e levelekben Martonfalvay még mindig mint Török István főember szolgája »primarius familiaris« czímeztetik; Meszlényi Benedek 1590. oct. 26-án írt levelében a többek közt azt tanácsolja Martonfalvaynak, hogy »semmi prókátorra ne halasztaná ügyeit, mert bizony kegyelmed végét nem éri, beteges vén ember kegyelmed, jobb ma egy veréb hogy sem holnap egy darú, régi proverbium szerint.«

Ugyancsak az országos levéltárban megtaláltam Martonfalvaynak egy levelét, mely szerint ő 1572-ben Diósgyőrött tartózkodott s onnét ápril 20-án bizonyos magán ügyben Tapolczai Mihály deák kapornaki és zalavári praefectushoz egy levelet írt, melyet így írt alá: »Emericus literatus de Martonfalva manu sua titubata.« Ekkor már megtörtént rajta az emlékíratában leírt rózsahegyi szerencsétlen feldűlés, bizonyosan keze írását is ezután azért mondja tántorgónak és akadozónak.

A PÁLÓCZI HORVÁT CSALÁD NAPLÓJA

1622—1790.

KÖZLI ÉS ELŐSZÓVAL ELLÁTTA

SZOPORI NAGY IMRE

A M. T. AKAD. LEV. TAGJA.

ELŐSZÓ.

A Magyar Történelmi Társulat vidéki kutatásaiban a Zemplén-Ungh vármegyei 1871-ki kirándulás eredményére nézve a kiválóbbak közé tartozik; a többek között azon alkalommal fedeztük fel Pinkóczon, Ungh vármegyében, Horváth Ödön ur birtokában a pálóczi Horváth családnak majdnem két századon keresztűl vezetett naplóját; mely utóbb a család egyik ifju tagja: Horváth Gyula ur közbenjárása következtében lemásolás és felhasználás végett a Tört. Társulatnak átengedtetett.

Midőn a kirándulásról jelentésünket a Történelmi Társulatnak beterjesztettük, az a Századok 1871-ik évi folyamában közzététetett. Már ezen jelentésünkben megemlékeztünk néhány szóval a pálóczi Horváth család naplójáról; nehogy tehát ismétlésbe essem, ezen jelentésemre is hivatkozva magáról a naplóról s annak íróiról előadom még a következőket:

A Bécsben Singrenus által 1561-ben nyomatott Verbőczy Tripartitumához köttettek hozzá a naplót tartalmazó ivek, melyek első lapjaira egyes jegyzetek írattak, melyeket alább közölni fogok; ezeket követi

több bírói határozat »stylus curialis«-féle tanulmány, többnyire Zemplén vármegyei peres dolgokról.

A könyv bőrbe köttetett s allegoriai képekkel ékes, melyekben a »Fides et Spes« szavak váltakozva fordulnak elő, a kötés már szakadozott, a táblán E. G. betűk s a kötés évszáma: 1580. olvashatók.

A családról a napló és az egyes jegyzetek a következő adatokat nyujtják: a család eredetét maga pálóczi I. Horváth György a napló írás megkezdése előtt igy írja le:

»Tekintetes nemzetes és nagyságos Dobó-Ruszkai Dobó Ferencz halt meg 1602. esztendőben Eperjes városában 6. die mensis Aprilis, az mint nemesi levelekbűl láttam és Patakon az zászlóján is megvagyon írva; Léváról hogy alá jütt az gyenerálisságot letette 1586. esztendőben.

Az szegény atyám uramot is nemzetes Szauztiz Horvát Miklóst az szegény asszonyom anyámmal együtt ugyan akkor hozta ide Pálóczra és ezt az udvarházat akkor adta jure perennali megírt Dobó Ferencz az szegény atyámnak, melyre consensus regiust is hozatott, legitimo modo statuáltatta is benne sine ulla contradictione.

»*G. Horváth de Pálócz.* s. k.«

Ezután következik egy új lapon a napló alakban írt »Memoriale«.

A család törzsének: Horvát Miklósnak fia után a György név a családban folyton föntmaradt, ugy, hogy a családnak egymásután következő és a naplót vezető hat tagja, az egy Ádámot kivéve, mind György

kereszt névvel bírt; a család elterjedt voltát mutatja a napló adataiból összeállított s alább közölt családfa.

A könyv elején egy üres lapra vezetett egyik mult századból való jegyzet szerint a család első törzse »Nicolaus Horváth de Stancsics«-nak íratik; ezen Miklós fia I. György azonban, mint föntebb láttuk, »Szauztiz«-nak írja családi nevét. A Stancsics Horváthok közül Márk, Zrinyi Miklós előtt Szigetvár parancsnoka volt, utódjai Szepes vármegyében nevezetes birtokok uraivá lőnek.

Az alább közölt naplót vagy Memorialét megkezdte Horváth Miklós fia I. György 1622. september havában s folytatta egész az 1654-ik évig. Utánna a napló írásához kezdett II. György s folytatta azt az 1680-ik évig; ennek elhaltával a naplót III. György 1681-től 1718. évig vezette; ennek még életében fia Ádám a naplóban már 1715-től fogva némely jegyzeteket írt s magát a naplót folytatta egész 1730-ik évig. Majd 1731-ik évben Ádám fia: VI. György vette kezébe a tollat s családja történetét megírta egész az 1770. évig; végre 1771. évben VII. György kezdte meg a napló írását, s az eseményeket 1790. évig tüzetesebben leírta; ettől fogva a XVIII-ik század végeig VII. György egyes jegyzeteket írt a naplóba »pro nota« mint ő mondja, a végett, hogy azokból majd utóbb a naplót körülményesebben megírhassa, a mi azonban elmaradt; adatok hiányában tehát a föntebbi családfát a jelenkorig nem vezethettem le és ez szorosan véve ide nem is tartozván, a jelenleg Ungh

megyében még több sarjban virágzó család tagjaitól várjuk a családfa kiegészítését.

Magáról a napló beltartalmáról megjegyezhetjük, hogy az, kivált az elején, inkább magán-viszonyokat tárgyaz ugyan, de a mívelődés történetére és a helyi eseményekre még is elég becses adatot tartalmaz; utóbb azonban, midőn a XVII-ik század második felében bonyolultabb viszonyok álltak be, a napló a Nádasdy-Vesselényi összeesküvésre, a bujdosókra és II. Rákóczy Ferencz korszakára, a XVIII-ik században pedig a Lengyelországgal folytatott borkereskedésre és a II-ik József császár alatti viszonyokra becses történelmi adatokat szolgáltat.

Maga az írásmód elég tiszta és érthető, nem tartalmaz ugyan oly erőteljes és szép mondatokat, mint Martonfalvay emlékírata, s kivált a XVII-ik század végén lábra kapott szokáshoz képest a napló-írók több latin szavakat kevertek a magyar nyelv közé, igy volt akkor általában a szokás, s ennek a pálóczi Horváthok is hódoltak, de azért az ő munkájukat is igazi magyar szellem lengi át és mig Martonfalvay föntebb közölt emlékirata megírásánál magának azt tüzte ki czélul, hogy a hű szolgához illő odaadással tisztelt urának Török Bálintnak és utódainak emlékezetébe idézze az elmult eseményeket azért, hogy ezek értesüljenek a felől, hogy mily tényező volt ő az enyingi Török család környezetében, mennyire osztozott e család jó és balsorsában, addig a pálóczi Horváthok firul fira, ágról ágra leírják családjuk beltörténetét; a XVII. és XVIII-ik századból egy

magyar nemes család belélete tárul föl a naplóból előttünk, mindegyik tagjában az egyszerü életmódu és azért vagyonában gyarapodó gondos házi gazdát, hazáját szerető honpolgárt, a becsület utján érdemeket szerzett megyei tisztviselőt ismerjük föl ; nem csüggedtek ők el, pedig ha a sors a megpróbáltatás napjait valaha ránk mérte a XVII. században bizonyára úgy volt.

Leljék tehát némi jutalmukat a késő kor elismerésében és hálájában, tetteik méltán ösztönül szolgálhatnak a késő utókornak a hazaszeretetre. Lássuk tehát: egy magyar nemes család a XVII. és XVIII-ik században minő életet folytatott?

Szopori Nagy Imre,
akad. lev. tag.

CSALÁDFA:

Szaúztiz Horvath Miklós, neje: Marczali György és Szakváry vagy Szacsvay Anna leánya Zsofia

I. György † 1655. neje Gál János és Ravasz Anna leánya Anna	János 1627. Bethlen Gabor, majd 1649. Rakóczy György fej. titkara	Katalin † 1641 Pinkóczy Ferenczné

Judit Lipcsey Mihályné 1639.	Miklós † 1656 neje: Póssay Erzse	Éva Csicsery Andrásné 1646.	Pál: Ferencz † 1663.	II-ik György szül. 1652. † 1692. neje Sziny Justina.	Anna Szemere Györgyné 1652	János neje Berzeviczy Julia.	Kata Lovey Miklósné 1652.	Maria † 1645.	Laszlo † 1644.	Borbala † 164..

Mária szül. 1650.	László szül. 1659.	III-ik György szül. 1661. † 1719. első neje Borbély, vagy Kasza Borbálya. 2-ik neje Monaki Erzsébet.	Zsuzsanna szul. 1663.	Ferencz szul. 1666.	Judit szul. 1669.	Janos szul. 1671.	Gabor † 1674.

Ádám Évaikrek. szül. 1691. apr. 10. neje: Draveczky Anna.	Pál † 1694.	IV-ik György † 1705.	Gabor † 1703.	Erzse Csicseri Orosz Gaborné.	Kozma 1702.	V-ik György szul. 1704.	Juli † 1709	A második nőtol:	Ferencz szul 1707.	Farkas szul 1710.	Jozsef szul. 1714.

VI-ik György szül. 1719. mart. 20. † 1787. mart. 4. neje: Bárczay Mária	II. Ádam szul. 1720. † 1784. neje: Lonyay Maria	Borcsa Retey Laszlóne	Terez Béganyi Janosne	Eva Szunyog Istvanne	és meg 9 gyermek, kik koran elhaltak

Pal ungi kovet alisp. 1790.	Mária Bideskuty Imrene	Zsuzsanna Sisari Jozsefne

Erzsebet Somlyai Szilágyi Józsefne	VII-ik György szul 1760 aug 16.	Laszlo szul. 1765.	és meg 9. gyermek, kik nagyobbreszt fiatal korukban elhaltak.

Simon szul. 1792. febr. 6. Miklós, Boriska, Mariska.

MEMORIALE.

Anno domini 1622. die 9. mensis septembris holt meg pestisben nemzetes Túri Éva. Jegyben volt nálam Sáros városában.

Georgius Horvát de Pálócz s. k.

Anno domini 1623. die 1. mensis oct. jegyzettem el az mostani feleségemet nemzetes Gállfy Annát, Gállfy János kissebbik leányát, azon napon esküdtem meg vele, háltam el vele die 15. eiusdem mensis.

Anno domini 1625. die 23. mensis aprilis lött az első leányom Judit éjfélkortájban szereda napra virradóan.

A. d. 1626. die 14. mensis dec. lött ez világra az első fiam Miklós délután egy órakor hetfü napon.

Anno domini 1627. die 26. mensis julii éczaka egy órakor holt meg az szegény Gállfy János uram, temettük el az nagytárkányi templomban 1. die augusti eodem anno.

A. d. 1627. die 21. mensis maji kezdettem ez pálóczi templomot újobban fundamentomából rakatni.

A. d. 1627 die 14. mensis sept. indúlt meg az öcsém Horváth János uram Kassárúl az imperiumba Belgiomba, Olaszországba peregrinálni több társaival együtt.

A. d. 1628 die 26. mensis aprilis éczaka 9. órakor holt meg az jó emlékezetű Mokcsai László, ez Ung vármegyének viceispánja, temettük el az kis-kaposi templomban die 11. mensis maji.

A. d. 1628. die 27. mensis decemb. lött ez világra Éva leányom szintén Szent János napjának éczakáján.

A. d. 1629. die 15. mensis augusti holt meg az sógor uram Kaszás Bálint uram Judit nevű leánya, 18. die temettük el eiusdem.

A. d. 1629. die 7. mensis octob. jütt haza Pálóczra Horvát János öcsém uram Olaszországbúl, Balk Lőrinczel együtt.

A. d. 1629. die 15. mensis novembris holt meg az felséges fejedelem Bethlen Gábor Fejérvárt Erdélyben, temették el fejérvári templomban die 25. mensis januarii 1630. esztendőben.

A. d. 1630. die 1. mensis junii lett véreső Szerednye városában. Sok emberek látták.

A. d. 1630. 26. mensis augusti hajnalban kedd napra virradóan lött Horvát Pál fiam.

A. d. 1631. die 24. mensis aprilis költözött Teorey Mihály uram Domahidáról ide Pálóczra lakni.

Anno domini 1630. die 1. mensis 8bris indult meg Patakrúl Rákóczi György az erdélyi fejedelemségre, kedd napon 11. óra után.

A. d. 1631. die 13. mensis martii kezdettem ez pálóczi hátulsó szobát ódal komorát Matiuczi István mesterrel csináltatni.

A. d. 1631. die 13. mensis julii kezdetteté el Barkóczi László uram az pálóczi kőházait építtetni.

A. d. 1631. die 12. mensis decembris gróf Homonnay János uram volt ebéden elsőben az alsó bótban.

A. d. 1632. die 22. mensis januarii csötörtök napon választottuk nemzetes Chichery Péter uramot az ez Ung vármegyei viceispánságra.

A. d. 1632. die 12. mensis febr. érkezett ide Pálóczra Barkóczi László uram az felső országi hadbúl.

A. d. 1632. 13. mensis febr. éczaka holt meg nemzetes Geioczi László uram Ungh és Zemplieny vármegyéknek notáriussa.

A. d. 1631. szintén Szent-Mihály nap táján kezdettek elsőben az pórok feltámadni, Bornemisza János uram generalisságában.

A. d. 1632. die 4. mensis martii Forgácsi Miklós cassai főgyeneralis vágatta négygyé Császár Péter neű pórok kapitányát; újobban az pórok meg feltámadtak Bátor táján az Nírben, Zólyomi Dávid és ifjabbik Betlen István vágattak aztán le bennek, ugy oszlottak el.

A. d. 1632. die 4. mensis aug. holt meg Pankotai János, temettük el 8. die eiusdem. Ezen napon ölték meg Pinkóczi Mihály öcsém Gyurkó neű szolgáját.

A. d. 1635. (így) die 23. mensis julii, ültettem egy kis diófát az ablakom alatt.

A. d. 1632. ettünk elsőben vacsorát 13. mensis julii, az Barkóczi László uram kő házának folyosóján.

A. d. 1632. die 9. mensis sept. éczaka lött ez világra Gyurkó fiam, péntek napra virradóan.

A. d. 1632. Karácson táján holt meg ifjabbik gróf Bethlen István.

A. d. 1633. die 2. mensis januarii vasárnap napon holt meg az jó emlékezetü Csicseri Péter komám uram ez Ungh vármegyének viceispánja, ki eszes okos istenfélő jó deák ifjú ember vala idejének 34. esztendejében, temettük el az vajáni templomban 12. mensis januar.

A. d. 1633. die 3. mensis febr. választottuk Bácsmegyei Ferencz uramot az viceispánságra.

Anno d. 1632. (így) die 20. mensis octobris kezdettem el az udvaromon az kutat ásatni.

Anno domini 1633. die men. april. kezdettem az házamat újobban palánkal körül állatni.

Anno d. 1633. die 5. mensis junii esküdt meg Barkóczi László uram az kállai főkapitánságra, Segnyey Sándor és Melit György uramék voltak commissariusok.

A. d. 1634. die 15. mensis apr. szintén husvét nap estére virradóra verték fel Vajkóczon az Pinkóczi Mihály öcsém uram házát.

A. d. 1636. (így) die 5. men. julii kezdettem ásatni az kertemben azt az gödröt, tónak ásatni.

A. d. 1633. die 3. men. octobr. holt az derékban az foknál az szegény Boli István jobbágyom.

Anno 1633. kis-karácson tájban kezdettek az traktához Eperjest az erdélyi fejedelem Rákóczy György és római császár urunk commissariusi; végezték el az traktát septemberben azon esztendőben.

A. d. 1633. die 3. men. aprilis támadott puskás kézzel előmben Homonnay János pálóczi falunak alsó végén Csató

Albert, Beniczki Péter, Török András, és több sok szolgáival együtt.

A. d. 1634. die 2da mensis maji szintén Sz. Zsigmond napján választottuk nemzetes Pungrácz Nagymihályi László uramat Ung vármegyei viceispánságra.

A. d. 1635. die 4. men. martii délután egy órakor lött ez világra Annók leányom.

A. d. 1635 die 6. mensis aprilis szintén nagy-pénteken délután hat óra tájon holt meg az én szerelmes asszonyom anyám nemzetes Marczaly Sophia aszony; temettettem el 10. die aprilis itt az pálóczi templomban, ezen szegény anyámnak atyja Marczaly György az anyja Szazvay Anna volt.

A. d. 1636. öregbik gróf Betlen István die 16. mensis januarii indult ki Ecsedből Budára.

A. d. 1636. esztendőbeli télen semmi hideg derekas sem hó nem volt, hanem februariusnak 17. napjának éczakáján kezdett hideg lenni, immár sok helyeken tavaszit is kezdtek volt vetni.

A. d. 1636. publicálták volt Eperjesre az octávát, de elmult. Ezen napon vétettem fejét Hosszu Jánosnak és Deli Mihóknak.

A. d. 1636. die 15. men. dec. reggel hat és hét óra között lött Horvát János fiam.

A. d. 1634. 26. mensis octobris Eörben volt gyülésünk az ő felsége regalissára; az mely napon az nemes Ungh vármegye engemet választott Sopromban az gyülésre követnek.

A. d. 1635. die 15. mensis julii adtam Miklós fiamat az iskolába Mokcsába.

A. d. 1635. die 27. mensis aprilis volt törvényszékünk Nagy-Kapost, és ezen időbeli 83ik articulusnak vigora szerint ezen törvényszékben gróf Homonnai János uram proscribáltatta ifjabbik Baranyai Miklóst és Menyhártot; szomszéd vármegyéből is ezen törvényszékben főemberek jelen voltak Sáros vármegyéből: Keczer András, Usz István, Divini István, Rutkai Ferencz; Zemplyén vármegyéből: Butkay István, Rátkai Ferencz, Duka István, Vásárhelyi László; Zathmárbúl: Ujlaki György.

A. d. 1636. die 17. men. april. kezdettem az kő kéményt rakatni zemplyéni Kőmives Jánossal.

A. d. 1636. die 21. mensis julii gróf Homonnay János uram ő nagysága ment be és esküdt meg az felföldi gyeneralisságra; judex curiaeságra is ezen napon esküdt meg.

A. d. 1636. Gróf Homonnay János uram parancsolatjábúl personaliter insurgáltunk, és innét Pálóczról Kassa felé indultunk die 16. mensis novembris.

A. d. 1636. die 9. mensis dec. érkeztem haza az gönczi expeditioból.

Eodem anno die 19. mensis novembris Bánóczon voltunk szálláson vármegyéstűl, oda izent reám Homonnay János uram minden ok nélkül Geiöczi Lászlótúl.

A. d. 1637. die 29. mensis octobris gróf Homonnay János uram vetette fejét ifjabbik Bárány Miklósnak.

A. d. 1637. die 1. men. febr. vittem Miklós fiamat Palágyban az scolában, öregbik Palági István uramnál volt szállása.

A. d. 1637. die 3. mensis aug. nemzetes Tibay László uramot választottuk viceispánnak Eörben.

A. d. 1637. die 21. mensis aug. volt gyülésünk Kapost, holott az mi kegyelmes urunk III. Ferdinánd római császár és magyarországi király regalissára az pozsonyi országgyülésére választottuk követnek nemzetes Tibay László uramot. Én is ezen gyülésben gróf Bethlen István uram követe voltam.

A. d. 1637. Ez pozsoni gyülésre indultam pálóczi házamtul die 2-da mensis novembris.

A. d. 1638. die mensis 3. apr. érkeztem házomhoz Pálóczra az pozsonyi hosszu gyülésbül.

A. d. 1638. temettük el az szegény sógor uramot Kaszás Bálintot Nagy-Tárkányban die 7. mens. aprilis.

A. d. 1638. az feleségem anyja kaponi kicsin portióját osztotta meg közöttünk die 10. men. martii.

Anno 1638. die 7. mensis martii itt Pálóczon akasztattam fel Kozmát, Komoróczit és helmeczi két legényt is.

A. d. 1638. die 10. mensis maji kezdettem az ódalházamot csináltatni az pinczével együtt deregnyei ácsokkal, Pál volt az mestere,

A. d. 1638. die 16. mensis maji istennek kegyelmes segítségébűl indúltam az erdélyi fejedelemhez Fejérvárra.

A. d. 1638. die 5. mensis junii attam az pataki iskolában az fiamat Miklóst, Kapossi János az doctora, Kaszás Ferenczel és Pinkóczi Jánossal együtt.

A. d. 1638. d. 6. mensis junii lett ez világra Katha leányom délután egy óra tájban. Vasárnapon, 27. euisdem keresztelték. Öregbik Prini György uramot is ezen napon temették el.

A. d. 1638. esztendőben igen nagy szárazság lött, az egész tavaszon esső derekas nem volt az mi földünkön. Drágaság is hertelen; pünkösd táján kezdett esni.

A. d. 1638. die 7. men. novembr. voltam Vajnatinán; Tibay Lászlóné asszonyom komám asszony folyosó ellen tanított ilyen orvosságra: hogy az oltatlan meszet, egy darabot egy dézsában tegyen ember és vizet töltsön reája, az aztán megalszik és szépen az fenékre száll az mész, az vizet szépen le kell szürni, abba kell az fejét mosni embernek. Ismég árva ciclian vizben kell megmosdani liszttel kell behinteni embernek az fejét az hol azféle folyosó vagyon.

Anno domini 1639. d. 17. m. januarii kezdettem az pinczének való követ hordatni, az nagy-mihályi bányából hordatni.

A. d. 1639. die 11. mensis februarii volt törvényszékünk Ungh vármegyének Nagy-Kapost, ezen törvényszékben Tegenyey Pinkóczi Mihály uram leváltatott egy causát Butkay Viczmándi Pál ellen, az 1563. esztendőbeli 42. articuluson mely edáltatott az káromlók, szitkozódók, más embergyalázók ellen. Viczmándi Pált seprőzésre itélte az nemes vármegye az citált articulusnak tenora szerint, hitire vevé Viczmándi Pál Pinkóczi Mihálynak, Pinkóczi Mihály is assomálá, kivánà azt, hogy az biró vegye fel az hitet, ő mindjárt kész deponálni, azonban az ispánt nemzetes Tibay Lászlót készeritette, hogy Viczmándi Pált megfogja; ezt Viczmándi Pál nem vevé tréfára, hanem hogy kimenének deliberátiot venni, Viczmándi uram elszaladott, elfutott; Azari Pál leválta Viczmándi Pál ellen. Igen haragvék Bornemisza Pál, ezt igen neveti Ongvári Pál, tréfálja Ráti Pál keservesen szánja Bernát Pál etc.

A. dni 1639. die 27 mens. febr. istennek kegyelmes gondviselésébül és rendeléséből igértem Judit leányomat Lipcsey Mihálynak, gyürüt ezen napon váltottak.

A. d. 1639. d. 3. men. april. Laskay János uram fogott kezet Bot Erzsébettel Vajkóczon, ezen napon lőtték meg az szegény Balog Istvánt.

A. d. 1639. die 1. men. april. kezdettem sindelyeztetni az templomot, itt ezt az pálóczi templomot, Georgius Horvát de Pálócz, deregniey ácsokkal, János mesterrel.

A. d. 1639. die 19. mensis apr. Zemplyén vármegye választotta viceispánságra Barkóczi Ferencz uramot.

A. d. 1639. d. 27. men. apr. kezdettem az kő pinczémet épiteni.

A. d. 1639. d. 27. men. junii istennek szent segétségéből az én szerelmes leányomat nemzetes Horvát Juditot adtam haza Lipcsey Mihály fiam uramnak.

Anno 1639. die 29. mensis junii az én szerelmes sógorom asszony, nemzetes Gálfy Örsik holt meg menyütő kő miatt nagy-tárkányi házánál temettük el eodem anno 3. mensis julii.

Eodem anno 28. mensis junii hánta el az pataki várbeli házakot az puskapor, öt pattantyusokkal együtt.

A. d. 1639. esztendőbeli az egész takarodás mind essős volt, ugy annyira, hogy semmiképpen be nem hordhattunk, mind elkölt az gabona.

A. d. 1639. die 3. mensis decembris akasztattam fel Nagy Ferenczet és mást is, egy oroszt.

A. d. 1640. die 13. mensis aprilis adta isten ez világra Mária leányomat, péntek napon délután négy óra tájban.

A. d. 1640. die 9. men. julii Istennek kegyelmes segitségéből kezdettem el az aratást, ebben az megirt esztendőben.

A. d. 1640. die 29. mensis junii Palkó és Gyurkó fiamot vittem az pathaki scolában, gazdájokat szerzettem nekik Nagy Pétert, az ispitályban doktorokat szerzettem Kováznay Petör uramot, főmester volt Tolnay János uram, másik mester Bényey uram.

A. d. 1640. die 4. mensis. octobris holt meg nemzetes Komjáti Judit asszony nemzetes Possai László uram felesége három és négy óra között csötörtök napon.

A. d. 1640. die 24. mensis novemb. volt itt Pálócz táján nagy égrengés, iszonyu kő eső.

A. d. 1640. die 25. men. nov. az sógor Szuti István fogott kezet Kaszás Máriával.

A. d. 1641. Szent-Gergely pápa napja táján foglaltatta Barkóczi László palánkul az szőlős kertet és majorokhoz nagy darab szabad földet és utat.

A. d. 1641. die 25. mens. martii holt meg az szegény asszonyom néném, nemzetes Pálóczi Horvát Kata asszony néhai nemzetes Pinkóczi Ferenczné, szintén tizenkét óra és egy óra között, virág vasárnap után való hetfün.

A. dni 1641. die 12. men. martii kezdettetém csináltatni az darmai házamat deregnyei Isza Pál nevü ács és Mihály mesterekkel, eodem anno felállattatám die 4. mensis maii, az palánkot is körüle ez napon kezdettem állattatni.

A. d. 1641. die 21. mensis aprilis itt Pálóczon akasztattam fel egyszersmind három oroszt, két minai legényt, egy nyárádit.

Anno dni 1641. az egész takarodás iszonyu essős volt. Egész Medárdus napjátul fogván mindennap esső esett egész juliusban.

Anno dni 1641. die 13. men. octobr. küldöttem meg Patakra az cetusnak az tiz köböl lisztet.

Anno dni 1641. az pataki cetus küldött deákokat ez karáczon napjára, Töczeki Mihály és Töczeki János uramékat, Kováznai Péter uram is az fiai praeceptorok együtt volt ő kegyelmekkel.

Anno dni 1642. die 4. men. januar. temettük el Orosz Györgyné komám asszonyt az csicseri templomban.

A. d. 1642. die 24. mensis januarii volt gyülésünk Kapost, az mely gyülésben (vigore articuli anni 1625. art. 6.) Prisca Miklósnét tanquam mariticidát, post inquisitionem (ugy mint Gabóczi Annát) nemzetes Tibay László uram viceispán uram tanquam magistratus megfogatta, és aztán fogságban lévén, ugy citáltatta Daczó Bálint szolgabiróval, ex deliberatione inclyti comitatus.

Anno dni 1642. die 26. mensis januar. Palágyiba kereszteltük meg az Nátafalusi Márton uram fiát Lászlót, Bodó

Lajos uram feleségestül s én Ungvári Pál uram voltak idegen atyafiak jelen az nagyanyja Palági Ferenczné komám asszony házánál, Sövényházi Móricz Margit asszonynál.

Anno domini 1642. diebus 28. 29. martii volt törvényszékünk Kapost, ezen napon sententiáztuk meg Priska Miklósnét az ura megöléséért és paráznaságért, másodnap ugymint die 29. mensis martii vették fejét az kaposi piaczon. Tibai László uram volt ispán, Gobóczi Anna volt az neve az asszonynak.

Anno dni 1642. die 7. men. april. atta isten ez világra az kisebbik fiamat Horvát Lászlót éjszaka hetfe napnak éjszakáján.

Anno dni 1642. esztendőbeli husvét innepinek szentelésére és celebrálására küldött hozzám ide Pálóczra az pataki cetus deákokat, egyiket Georgius Szendereyt, másikat Nicolaus Tarczalit, harmadikat Stephanus Rozgomit.

A. d. 1642. die 19. mensis aprilis ez Ung vármegyének III. Ferdinánd császár és király ő felsége regálissára volt gyülésünk Eörbe, az holott engemet az nemes vármegye választott követnek Pozsonyba.

A. d. 1642. die 1. mensis maji kereszteltettem meg pálóczi házamnál László fiamat, komák voltak: Csarnay János, Farkas Ambrus, Bot György, Possay László, Azari Pál uramék; koma aszonyok: Bót Györgyné Semsey Dorkó asszony, Farkas Ambrusné Fáy Örzsébet aszonyék.

Anno dni 1642. Szent-György nap táján vetteté az köz szabad földre az palánkot az kert ódalát Barkóczy László.

A. d. 1642. pünkösd innepi szentelésen voltak nálam pataki deákok Joannes Gönczi, Georgius Kaposi, Tomas [Tolnay.

Anno dni 1642. die 4. men. augusti holt meg az feleségem anyja Gálffi Jánosné nemzetes Ravaz Anna, temettük el 6. die eiusdem mensis, 7. die eiusdem mensis hatalmaskottatott Paczó Judit Sennyey Sándor relictája ellenem.

Anno dni 1642. die 18. men. 7bris Judit leányom Lipcsey Mihályné betegedett le az első fiával, lett ez világra ezen hónak huszadik napjának ejszakáján ezek után egy óra tájban Sigmond.

Anno dni 1642. die 4. men. 8bris holt meg az szegény onokám Lipcsey Sigmond,

Anno dni 1642. die 10. men. 8bris holt meg János deák komám Matyuczon.

Eodem anno die 11. mensis octobris ő maga is az szegény János deákné komám asszony halt meg Bajánházi Anna asszony.

A. d. 1642. die 2 mensis 9bris isten kegyelmes segitségébül indultam meg az pozsonyi országgyülésre szintén vasárnap napon.

Eodem anno ezen pozsonyi gyülés re infecta elmulván jüttem házamhoz ide Pálóczra die 12. mensis decembris anni 1642.

Anno dni 1642. ezen palóczi házam mellett felszélről néhai nemzetes öregbik petőfalvi Pető Istvánné asszonyom adott volt énnekem perennali jure egy fél jobbágy helynek felét, melyre én regius consensust impetráltam tekintetes nemzetes és nagyságos Galantay Ezterhasi Miklós palatinus uramtul ő nagyságátul cum jure regio az melyben statualtattam magamat s mindkét ágon való maradékaimat az felül megirt esztendőben die 22. mensis xbris; regius volt nemzetes Pinkóczi Mihály uram, conventualis volt pater Joannes Benkes, viczinusok nemes személyek, Mokcsay Ferencz, Nyomárkay István, Vid Bálint, Vid Ferencz, Pinkóczi János, Mátthé István, Lévay Pál etc.

Anno dni 1642. esztendőbeli karácson nap idnep szentelésre az pataki cetus küldött deákokat ide Pálóczra hozzám predikálni, Cassay Tamás, Bányay Mihály, Cerneczy Márton uramékot.

A. d. 1643. tekintetes nemzetes és nagyságos ifjabbik Rákóczy György Erdély országának választott fejedelme hált el az Báthori asszony feleségével die 3. mensis februarii, az hová ez mi vármegyénk követet küldött nemzetes öregbik Palági István uramat. G. Horvát de Pálócz. Ezen napon az kaposi piaczon vetettem fejeit három latornak.

Anno dni 1643. esztendőbeli husvét napi idnepek szentelésére az pataki cetus küldött hozzám diákokat, Stephanus Peoczi, Joannes Lengyelfalui, Petrus Azary uramékot.

Anno dni 1643. die 27. men. martii kezdettem el csináltatni Darmán az deszkakaróval és szövényekkel való külső keritést az udvarház körül és az kertek körül.

A. d. 1643. esztendőben Szent-György napja esett 23. die mensis aprilis, ezen Szent-György napjának éjszakáján igen nagy hó esett és rut szeles idő volt itt mi tájunkon.

Anno dni 1643. esztendőbeli pünkösd napi szentelésre voltak Patakrúl deákok nálam, Eörményi Mátyás, Bezprimi István és Vály István uramék.

Anno dni 1643. die 14. men. 7bris itt Pálóczon vetettem fejét Rétfalusi Jánosnak és Lakarti Balog Istóknak.

Anno dni 1643. die 28. men. octob. kezdett iszonyu szél és dér lenni és hó is igen nagy esett.

Anno dni 1643. die 30. men. 8bris péntek napnak éjszakáján lett ez világra Borbálya leányom.

A. d. 1643. die prima mensis novembris szánkáztam elsőben ebben az esztendőben.

Anno dni 1643. die 6. mensis novembr. délután három óra tájban holt meg az én szerelmes öregbik leányom Judit.

Eodem die gróf Homonnay János, gróf Forgáczi Ádám és Sigmond uramék eö nagyságok voltak itt Pálóczon.

Eodem anno die 11. mensis 9bris temettem el az szegény Judit leányomat itt az pálóczi templomban szintén Szent-Márton napján.

Anno dni 1643. die 24. mensis xbris. rút essős havas idő volt, végre nagy kő is esett, ezen esztendőben bisextilis esztendő következett. Péntek napon volt karácson napja.

Anno dni 1643. esztendőbeli karácson napi szentelésre az pathaki cetus küldött deákokat ide Pálóczra hozzám, Riolinus János, Medion Montanus, János Dániel, Nagy Pál uramékot.

A. d. 1644. ujabban Tibay László komám uramat választottuk Eörbe viceispánságnak tisztire. Eörben volt gyülésünk. Ezen gyülésre főispán urunk ő nagysága gróf Homonnay János közinkbe nem jühetett, mivel szintén ezen napon jütt az erdélyi fejedelem ő nagysága Patakra, ehez képest Lengyelországbul Lezkó nevü várból irja főispán urunk az vármegyének az credentiát Sarviczay István és Bors János uramékra, hogy ő kegyelmeket plena authoritással expediálta ő nagysága főispán uram közinkben, de propter metum judeorum ez követek sem mertek bejüni közinkben, hanem ezen

megirt két követek is viszont az nekiek adott authoritást Mokcsay Ferencz uramra ruházván, ő kegyelme candidált volt az electio pernél medio tertias personas; Bornemisza Pált ez napon le tevénk az szolgabiróságbul, helyette Minay Gábor uramat választottuk, ez dolgok mind löttek az fejjebb megirt esztendőben die 19. februarii.

A. d. 1644. die 27. mensis februarii az erdélyi fejedelem Rákóczy György uram ő nagysága levelére volt gyülésünk Eörben, az mely levélben ő nagysága personalis insurrectiót parancsol; választott az nemes vármegye követeket ő nagyságához: nemzetes Tibay László viceispán uramat, engemet, Chicheri Mihály, Palágyi István, Geröczi Miklós uraméкat; 29. hujus megindultunk, tertia mensis martii lettünk szemben ő nagyságával, 4. lett aztán válaszunk.

A. d. 1644. die 17. mensis martii hánta fel az puskapor szerenyei várnak egyik részét, egy nehány embert is ölt meg.

Anno dni 1644. esztendőbeli husvétnapi szentelésre az pataki cetus küldött hozzám deákokat, Báry Benedek, Pelsöczi Balás és Diószegi János uramékat.

Anno dni 1644. die 30. men. martii az szegény Ubresy Gáborral esett el az ló Cassa táján, mely esés miatt szörnyü halállal meg is holt.

Eodem anno et mense aprilis ugy mint második napjára virradóra holt meg az szegény Teörey Mihály komám uram Mogyoróson.

Anno dni 1644. pünkösd napi ünnepek szentelésén voltak nálam pataki deákok: Tolnay János, Balkani János, Várallay Lőrincz uramék.

Anno dni 1644. die mensis maji az szegény Losonczy János komám uram holt meg Palágiban. Temették el az nagyszeretvai templomban die 17. mensis maji eiusdem.

A. d. 1644. die 2. junii akasztattam fel az kaposi akasztófára egy besi embert az fiával együtt.

A. d. 1644. die 34. mensis maji gróf Homonnay János uram fogatott meg ártatlanul itt az pálóczi házamnál, Jeszenő várába vitetett, ez pálóczi házamat szolgái felprédálták, mindenemben zsákmányt is tettenek, szolgáinak nevek kiket nevezhettem ezek voltak:

Viczmándi György	Bánóczi Sándor
Horvát János	Szegedi István
Horvát Péter	Szenői neü
Kopcsányi neü	Almási az Almási
Gergellaki neü	Mihály fia
Hoffer György	Hollósi neü
Kállai az Ungvári ...	az Egri István öcscse
Vilmany	többen is sokan.

Az ungvári szabadosok:

Kulcsár István	Vályi János
Vizi László	Gombos Csiszár

Anno dni 1644. die 2. mensis decbris vetettem fejét 5. kettőt felakasztattam Unghvárt, oroszoknak tolvajoknak hárma, Orosz Tamás jobbágyi mind eggyek voltanak, kettei antalócziak voltanak, mind az ötöt ez napon exsequáltattam.

— — Az minemű marháimat elvitték, azoknak száma:

Készpénz . . . . 8.79.

Jó három paripámat, jó hat ökrömet, mentémet magamét, három bélles mentét, egy veres scarlat ezüst száras gombok, róka mállal bélles, másik zöld, uj angliai rókamállal bélles, 18. ezüst tiszta száras gomb rajta; harmadik bélles rókaháttal, szederjes fajlonyis; 4-ik uj fajlonyis Miklós fiamé; az két kissebbik fiaim mentéit is, béllettek voltak, az szolgám mentéjét is Szabó Jánosét, egy kék fajlonyis dolmányomat, két nyuszttal béllelt veres scarlat süvegemet, egyik ujodanatt uj.

Két szép s jó katonanyerget, az egyik granattal boritott varrott szép uj szerszámastul, három tatár-nyerget, egy paraszt hegyes tőrt és egy paraszt pallost, egy lóra való rezes szerszámot, négy lóra való szép varrott hámokat, feketét, egy öreg ezüst pohárt.

Két ezüstös kardot, két paplont, jó puskákat kilenczet, ötének uj tokjai voltak. Egy szép ezüstösmevő (mívű) korbácsot, 8 tallér volt rajta. Egy ezüstös lódingot. Egy szép kalapos söeget, egy köpönyeget, abban volt két szép szőnyeget, egy merő pánczélt, négy sisakot, egy nehány jó könyvemet, sok hasznos leveleimet, két pár uj karmazsin csizmát, hét pár uj karmazsin papucsot, karmazsin kapczával együtt, kilencz bojtos pokróczot, egy réz mozsárt, tizenegy ón tálat; sok szép

pacziolatat gyolcs ruhákat, két pinczetokot az földhöz vertek, elrontottak, jó négy ládát felhasogattanak, lánczos fékeimet, kantáraimat.

Anno dni 1644. die 1 men. 7bris holt meg az édes fiam Horvát László csötörtök napra virradóra jó hajnalban, szépen csendessen. Eodem anno 3. die 7bris temettetém el az pálóczi templomban.

Anno dni 1644. die 4. mensis 8bris. igen nagy hó és hideg lőn, ezen hóban is öt földet vettetém buzával és rossal, szinte ezen napon volt ószerint Szent-Mihály napja.

A. d. 1644. die 16. mensis sept. innét pálóczi házamtul indultam Husztra. Ekkor vittem Miklós fiamot gróf Betlen István uramhoz. Az fiaimot is: Palkót, Gyurkót, Jankót az scholában onnét Husztrul Ecsedben küldtem. Éva leányomat is az bátyjához Horváth János uramhoz, Pinkóczi Mihály öcsém uram vitte el őket.

Anno dni 1644. die 21. mensis 8bris indultam Ecsedbe az fiaim és leányom látására, akkor is Palkó igen beteg volt, jüttem haza 27. eiusdem, nagy essők voltak.

Anno dni 1644 die 29. men. 8bris hajtattam harmincz három juhot Vajkóczra Pinkóczi Mihály uram juhaihoz, ő kegyelme az magájéval együtt átal hajtattja az Horvát János uram juhai közé telelni.

Anno dni 1644. die 15. men. xbris nemzetes Sztáray Lászlót Zemplén vármegyének viceispánját, Bodó Lajost Ungh vármegyének notariussát ezen napon temették el.

A. d. 1644. die 21. decembris akasztattam fel három oroszt, ugyan ezen napon vetettem fejét Szilva Jancsinak is.

Anno dni 1645. die 15. mensis januarii temettük el az szegény Nyomárkay István komám uramot az kérészi templomban.

Anno dni 1645. martiusnak tizedik napjának éjszakáján az ég megnyilatkozott, jó ideiglen ugy tartott, és iszonyu nagy zendülése volt az égnek.

Anno dni 1645. 6. die mensis martii az birákat esküttettük ujonan meg.

Anno dni 1645. esztendőbeli pataki deákok voltak husvét innepében nálam: Tomas Gönczy és Michael Mikházy.

A. d. 1645. az fejedelem ő nagysága parancsolatjára die 6. mensis junii ültünk fel, orlióczi mezőre szállottunk, az holott az nemes vármegye engemet választott hadnagyokká.

A. d. 1645. die 19 mensis junii Rimaszombatbul jüttem alá Nyári Bernáttal, Corlát Estvánnal, Dániel Ferenczczel, Huzty Menyhárttal együtt.

A. d. 1645. itt az egész Felső-Magyarországban rettenetes képen grassált az pestis, itt Pálóczon is.

Anno dni 1645. die 24. mensis julii hetfő nap reggel hét órakor tájban halt meg az én szerelmes leányom Mária pestisben.

Anno dni 1645. die ultima mensis julii holt meg az édes kis Boriskám.

Anno 1645. die 7. mensis julii vetettem fejét az Nagy György felesége anyjának, de soha térdre nem esék, hanem csak leülve vették fejét.

A. d. 1645. die 21 mensis novembris nemzetes Chicheri András váltott gyűrüt az édes leányommal Horváth Évával.

A. D. 1646. die tertia mensis jan. volt lakodalma Éva leányomnak.

Az mely vendégek a lakodalomkor itt házamnál voltak, magam vendégi ezek voltak: Nagymihályi Gábor uram, Semsey István uram, Gejoczi László uram, Gombos László u. Possay László u. Bárány Gáspár u. Bányai Pál u. Ungváry Pál u. Mokcsai Ferencz u. Balog György u. Fekésházi Albert u. Farkas Bálint u. Farkas Sigmond u. Torma István u. Palotai Mátyás u. Benkő Pál u. Varjasi István u. Varjasi János u. Budaházi István u. Budaházi Sigmond u. Helmeczi János u. Budaházi Ferencz u. Budaházi László uram, Kaszás Ferencz uram, Szuti Istvánné, Fekésházi Márton uram. Ezek mind sokad magukkal, ki feleségestül voltanak.

Chicheri András vendégei: maga Chicheri András. Nagymihályi Mihály u. Chicheri Mihály u. Kecskeméti Sándor u. Berczi István u. Chicheri János u. Mokcsai Balás u. Mokcsai Sigmond uram, Delney Andrásné.

A. d. 1646. die 20. mensis februarii voltam az Possay László (így) uram Possai Mária kézfogásán, ugyan én kértem meg Pinkóczi Jánosnak, Gálóczi urammal együtt.

A. d. 1646. die 27. men. febr. választottuk viczeispánságra nemzetes Pungrácz Nagy-Mihályi Gábor uramot.

Anno d. 1646. die 15. 16. diebus martii rettenetes rut esső s nagy hó volt, s iszonyu árvizek.

Anno 1646. die 27. men. apr. Szeritul vettem meg Pinkóczon azt az házacskát, az kit Lövey birt és csinált volt. Moszogh István és Taboly Bálint s az magam jobbágyi előtt adtam meg az pénzt neki.

A. d. 1646. die 12. mens. 9bris adta isten ez világra Éva leányomnak éczaka egy leány magzatot Erzsébet nevüt.

Anno dni 1647. die 6ta men. junii kereszteltük meg Eödeömffy László uram fiát Lászlót, az keresztségben voltanak Pungrácz Nagy-Mihályi Gábor, Viczmándy György, Viczmándy Sándor, Bors János, Vinnay Kristóf, én magam is.

Anno dni 1647. die 27. men. 8bris kilencz és tiz óra között nappal holt meg az jó emlékezetü Eödeömffy László komám uram.

A. d. 1647. die 14. mensis decembris vetettem fejét Egri Pálnak és Tót Istóknak.

A. d. 1648. die 8. mensis martii vetettem fejét Rontó Jánosnak.

A. d. 1648. az egész télen semmi hó sem erős idő nem volt. Ezen esztendőben szintén septima die mensis martii iszonyu nagy égzengés, villámás volt, mely az előtt minálunk szokatlan volt. Sok becsületes ember jeget is nem rakhatott ugy megcsalta az jég az embereket. Sok hertelen halálok történtenek ezen télen.

Anno dni 1648. die 18. men. martii adta isten ez világra Csicseri Andrásné leányomnak Mária leányát, kereszteltük meg 22. eiusdem men. az keresztségben voltanak Geörgey János esperest uram, Galambos László, Possay László és Péter, Csicseri Mihály, Pinkóczi Mihály uramék.

Anno dni 1648. die 13. men. maii bocsátottam Miklós fiamot Erdélyben. Eodem anno Palkót is adtam Barna György itélő mester uramhoz die 12. men. maii.

A. d. 1648. die undecima mensis octobris Erdélyben Gyulafehérváratt vette ki isten ez világbúl az méltóságos erdélyi fejedelmet Rákóczy Györgyöt.

A. d. 1648. die 4. mensis decembris akasztattam fel Rigó Pál nevű latrot.

Anno dni 1649. die 3. men. maji az én istenemnek kegyelmes segitségéből kezdettem rakatni az bót házakot és pinczét alatta, ezen napon temettük el nemzetes Mokcsay Jánost is az kis-kaposi templomban.

A. d. 1649. die 27. mensis julii akasztattam fel Caspar Jancsit és Orosz Ivánkót itt az pálóczi határban.

Anno dni 1649. die 16. men. 7bris nemzetes Chicheri Mihály uramot választottuk viczeispánságra itt Ungh vármegyében, Eör nevü faluban, kit isten szent lelkével igazgasson az ő nagy nevének dicséretére.

Anno dni 1650. die 30. men. januarii éczaka adta az uristen Éva leányomnak Chicheri Andrásnénak az első fiat.

A. d. 1650. die 10. mensis februarii az cassaiakkal az helveticus és az pápista atyafiak az templomok resignátioját ez nap végezték el, ez nap resignálták.

Anno dni 1650. die 21. men. februarii hált el az fiam Miklós az feleségével Possay Erzsébettel.

Anno dni 1650. die 27. men. februarii Orosz Tamás uram fiacskáját Orosz Ádámot kereszteltük meg, jelenvoltanak nemzetes Chicheri Mihály, Jobos Ferencz, Gombos László, Mokchay Balázs, Orosz Pál, Cerney Pál, Chicheri András, Jobos Mátyás, Kovácsi Pál és több emberséges emberek is. Isten éltesse atyjának és anyjának örömére, s nemzetségének.

A. d. 1650. tekintetes nemzetes és nagyságos gróf Pálfi Pál uram magyarországi palatinus etc. az felföldön Eperjes városában szolgáltatott octávát, Szent-György octáváját.

Anno 1650. die 21. men. junii az fel-házamot ujobban kezdettem zsindelyeztetni.

Anno dni 1650. die hatodik men. novembris éczaka tizenkét órakor holt meg az én szerelmes feleségem nemzetes Gálfi Anna asszony, melyel isten áldásából laktam huszon két esztendeiglen, és egynehány napiglan istenesen.

Eodem anno die 13. men. 9bris temettetém el itt az pálóczi templomban, az temetésen jelen voltanak becsületes feöemberek az kiknek eszembe jutat az nevek, ezek voltak:

nemzetes Csicseri Mihály uram ezen Ungh vármegyének viczeispánja.

Jobos Ferencz	uram	Nyomárkai István	uram
Gombos László	»	Bányai Pál	»
Palági Márton	»	Unghvári Pál	»
Pinkóczi Mihály	»	Unghvári Ferencz	»
Possay András	»	Nyárádi Zsigmond	»
Niárádi Miklós	»	Barani István	»
Daczió János	»	Torma István	»
Daczió László	»	Farkas Zsigmond	»
Jobos Mátyás	»	Ifjabbik Torma István	»
Vid Ferencz	»	Ezeken kivül többen is praedicatori rend, Geörgey János uram senior. Az itt való praedicator Szerdahelyi uram	
Corlát László	»		
Budaházi István	»		
Budaházi Péter	»		
Budaházi György	»		
Chicheri András	»	Az pinkóczi praedicator	
Mokchai Zsigmond	»	Az matiuczi praedicator	
Lipciey Mihály	»	Patakrul öreg deákok hatan voltanak,	
Haraszti Mihály	»		
Haraszti Ferencz	»	Matheus Pathay az fiaim doctora.	
Kardos Pál	»		
Szénási István	»	Táliay Pál.	

Anno dni 1651. die 26. mensis februarii Ujhelyi Farkas Ambrus komám uramot temettük el az ujhelyi templomban az maga rakatta rakott sirban.

A. d. 1651. pünkösd havának ujsága tetszett fel die 19. mensis aprilis, ezen esztendőben Szent-György napja esett 23 die ejusdem mensis aprilis. Szent-György nap után egynehány nappal itt Pálóczon és egész itt ez tájon való földön szintén Sz. Márk evangelista napján hajnalban nagy hó esett, kit azelőtt senki nem említ, hogy pünkösd havában hold szám szerint itt az mi földünkön olyan idő lött volna. Az uristen jóvoltából könyörüljön rajtunk, oltalmazzon eféle gonosz időktül.

Anno dni 1652. die 1. mensis januarii igértem Szemere György uramnak az én kedves leányomat Annókot, melyet engedjen az felséges isten, legyen lelkeknek idvösségére; volta-

nak kérői nemzetes Mockchay Ferencz uram, Vajdai Horvát András és Horvát János uramék.

Anno dni 1652. die 12. men. februarii adtam isten engedelméből hozzá Annók leányomat Szemere György uramnak. Jelen voltanak Szemere Pál uram, Bertóti János uram, Cauasi Zsigmond uram, Horvát András uram, Chicheri Mihály uram, Jobos Ferencz uram, Mokcsai Ferencz, Mokcsai Balázs uramék, Gombos László uram, Possai László, Geröczi László, Bania Pál, Corlát László uram.

Barkóczi László uram ő nagysága jelen volt.

Anno dni 1652. diei 23. mensis februarii éjszaka halt meg az szegény Pinkóczi Mihály öcsém uram.

Anno dni 1652. die 7. mensis 9bris az felséges istennek bölcs rendeléséből az kissebbik leányomat Katát adtam nemzetes Leöuey Miklós uramnak, ezen napon volt kézfogások és esküttenek meg is.

Anno 1653. die 16. men. martii adtam hozzá ezen megnevezett leányomat. Jelen voltanak ez ide alább megirt emberséges emberek: Mokcsay Ferencz és Balázs uramék, Chicheri Mihály viczeispán uram, Jobos Ferencz uram, Gombos László uram, Palaticz Gábor uram, Possay András uram, Nyíri Horváth G. uram, Gabocz uram és többek is.

Anno dni 1653. kezdettem csináltatni itt Pálóczon az házat és curiát az Bekesi helyen, melyet Gombos Lászlóné asszonytul örökben vettem, jus regiomot is cum consensu meghozattam Gyurkó fiam számára die 9. mensis aprillis supranotati anni, Lengyel Molnár Tamás magam jobbágya volt mestere etc.

Anno dni 1653. augustus havának negyedik napjának éjszakáján három óra tájban holt meg nemzetes és nagyságos Bámfy Nagy-Mihályi Kata asszony nemzetes és nagyságos Barkóczi László uram harmadik felesége.

(A napló itt egy vízirányos vonal által meg van szakítva. A folytatás más által eszközöltetik, nem a napló eddigi vezetője: pálóczi I. Horváth György által; mit az is bizonyít, hogy az egyes passusok alá írott „Georgius Horvát de Palocz“ aláírás ezután többé föl nem található, II. Horváth György folytatván tovább a napló írását.)

Anno 1655. in mense januarii kezdettem jegyezgetni ezen könyvben holmi emlékezetre való dolgaimat én ifjabb Pálóczi Horváth György azon mód szerint, az mint ezelőtti dolgok vadnak beiratva.

A. 1655. die 27. januarii Klobusiczki Andrással és Zákány András uramékkal az méltóságos öregbik fejedelem asszony ő nagysága ugymint Lorántffi Zsusánna asszonyom követivel indultam Sáros-Patakról Pozsonyba, az hová mentünk be 13. februarii, volt szállásunk akkorbeli országgyűlés alkalmatosságával Szlinder Jónás házánál az négyvedrű kut utczában.

Anno eodem die 3. martii jött be Pozsonyba ő felsége Bécsből az fiával Leopoldus Ignatiussal együtt, harmadik Ferdinánd császár urunk ő felsége.

A. eodem 10. martii exhibeáltatta ő felsége az propositiókat kancellárius Szelepcsény György uram ő nagysága által az országnak.

Anno eodem die 15. martii gróf Vesselényi Ferencz uram ő nagysága választatott Pozsonyban magyarországi palatinusságra.

Anno eodem die 11. apr. lött nagyságos urrá az akkori personális Orosszy György uram.

Anno eodem die 6. junii facta coronatio Eleonorae Gonzaga principissae Mantuae Posonii, consortis Ferdinandi III. electi Romanorum imperatoris, ac Germaniae etc. regis.

Anno et mense eodem die 16. electus est pro rege Hungariae Leopoldus Ignatius, intra horas 12. aut primam promeridianam, filius Ferdinandi III. imperatoris Romanorum etc. rex.

26 jun. finita sunt negotia regnicolarum Posonii.

27. die junii anno eodem facta est coronatio Posony serenissimi regis Leopoldi Ignatii pro rege Hungariae magna cum solennitate.

Eodem die est mortua serenissima regina senior Viennae, mater suae majestatis caesareae, Ferdinandi III.

26. Ifjabbik Rákóczy Györgynek az méltóságos erdélyi fejedelemnek lött nagy harcza az szemenyekkel (így) Havasalföldében, melyeket isten kegyelmével meg is vere erősen.

Die 1. julii indultunk meg Klobusiczky és Zákány András uraimékkal Pozsonyból hazafelé. 10. érkeztünk Patakra.

Die 19. novembris holt meg Patakon nemzetes Klobusiczki András uram késő estvének idején 8. és 9. óra között.

Die 29 hagytam el Borsiban az öreg fejedelem asszonyt ő nagyságát az tekintetes és nagyságos Lórántfi Susánna asszonyt negyedfél esztendeig való szolgálatom után.

Anno 1655. die 25. dec. mult ki ez világbul boldogul az szegény atyánk nemzetes és vitézlő öregbik Pálóczy Horváth György uram ő kegyelme ugyan itt az pálóczi házánál 8. és 9. óra között reggel.

Anno 1656. die 6. januarii temettettük el szegény atyánkot ugyan az pálóczi templomban sok böcsületes főemberek jelenlétekben.

Anno eodem die 17. et 18. lött meg közöttünk ugy mint az szegény idvözült atyánk gyermekei között való testamentaria dispositiónk itt Pálóczon sok böcsületes fő emberek jelenlétekkor.

Anno 1656. die 21. januarii nagy földindulás s reszketés volt mind Munkács várában s mind más helyeken szerte szélyel az mi földünkben.

Die 7. februarii lévén Eörben gyülése az nemes Ung vármegyének, ugyan akkor választatott viceispánságra Csicseri Orosz Tamás uram ő kegyelme, benn levén főispán gróf Homonnay György uram ő nagysága is, szalai öregbik Barkóczy László uram ő nagyságával együtt, ugyanakkor épétvén föl az vármegye székit is, az vármegye assessorságára is akkor esküdtem én meg elsőben több böcsületes emberekkel együtt.

17. ejusdem mensis mult ki boldogul ez világból az szegény bátyám, nemzetes Horváth Miklós uram ő kegyelme darmai házánál délután egy és két órák között.

27. ejusdem mensis, temettük el Horváth Miklós bátyám uramot, az eöri templomban.

Die 7. martii mentenek Bezőbe lakni Szabó András, György, István és Ferencz nevő örökös jobbágyim mind Pálóczról.

Die 16. ejusdem holt meg az szegény Bányay Pál uram Gálocsban.

Die 23. ejusdem temették el az palági templomban Bányay Pál uramot.

Die 30. aprilis, nemzetes nagy-tárkányi Tárkány István uram temettette el az feleségét, néhai nemzetes mezőszegedi Szegedy Sophia asszonyt, ugyan magoktól kastélyokban építtetett kápolnájában Bottjánban.

Die 12. maji voltam elsőben Vajnatinán Gőcze István uramnál, azon alkalmatossággal néztem meg az néhai nemzetes Sziny András uram kissebbik hajadon árva leányát Sziny Justinát.

Die 28. és derekasabban 29. maji, lött meg Isten kegyelmességéből Sziny Jusztina asszonynyal való gyűrü váltásom és kézfogásom, Tolnay János, Geöczy László, Göcze István, Nagy Mihály Ádám és Bárczay György uraimék előtt, Vajnatinán, ugyan az Sziny Andrásné asszonyom ő kegyelme házánál.

Die 23. junii. Vöttem szines köntöst magamra.

Die 9. julii esküttetett meg az mátkámmal Sziny Justinával az csicseri praedicator, Pelsőczy Balázs uram, Vajnatinán, az Sziny Andrásné asszonyom nagyobbik házában. Jelen lévén Sztáray István, Csicsery András, Ráthi Pál, Horvát Pál, Horvát János és Baranyay István uraimék, ott lévén Sztáray Istvánné, Göcze Istvánné és Ráthy Pálné asszonyomék is azon alkalmatossággal.

Die 3. octob. vitte haza Rákóczra az ángyomat Horváth Miklósnét Rákóczy György uram.

Die 28. octobris lött nagy földindulás Pálóczon és több sok helyekben szintén hajnaltájban.

Anno 1657. januarius havában indult be Lengyelországban nagy haddal és nagy készülettel az erdélyi fejedelem ifjabbik Rákóczi György uram ő nagysága, az hova nagy tábora az kozákoknak és az svéd király is személye szerint feles haddal melléje mentenek ő nagyságának.

Die 6. eiusdem januarii anni ejusdem eskütt meg az öcsém Horváth János uram az mátkájával Berzeviczy Juliánnával.

Die 23. 24. et 25. lött meg Vajnatinán az lakadalmom.

Die 30. hoztam haza Pálóczra az feleségemet Sziny Justinát isten segitségéből.

Die 17. februarii holt meg Geöczy Lászlóné Komjáthy Zsuzsánna asszony Szobránczon.

Die 19. martii kezdettem az kéményemnek rakatásához Ungvári Kőmíves Mátyással, melylyel kemencze lábakot is csináltattam, mely munkájáért adtam flor. 18.

21. ejusdem végeztettem el az házomnál való ajtókat székeknek és fogasoknak csináltatásokat Ungvári Asztalos Péterrel és Andrással, kiknek adtam flor. 11.

27. ejusdem építette meg főispán uram gróf Homonnay György uram ő nagysága az nemes ungi vármegye székit, Vécsey Sándor uram lévén az ő nagysága követe, és Orosz Tamás uramot választánk ugyan akkor is az viceispánságra, ugyan akkor Ubresi Pál uram helyett ifjabbik Mokcsay Ferencz uramot választánk szolgabirónak az mi processusunkban.

Die 7. aprilis, végeztettem el az házamnak kivül és belől való megmeszelését, kemencze lábaknak, és kéményeknek mindennemű munkáját.

Anno eodem 1657. die 23 maji mely pünkösd negyedik napján esett, istennek kegyelmességéből költözködtem az magam házában lakni, Vajnatináról jövén meg asszonyom anyámmal Színy Andrásné asszonyommal és Színy Gábor urammal együtt.

Die 26. ejusdem mentünk szép frequentiával az öcsém mátkájáért Berzeviczy Juliánnájért Hamburchra Sáros vármegyében.

Die 2. junii. hozta meg Pálóczra az öcsém Horváth János uram az feleségét Hamburcrol.

Die 16. ejusdem Marsalekkel és több lengyel urakkal feles lengyel had ütvén ki Magyarországra égették meg Munkácsot 18. die, hasonképen Berekh várost is, sokakat ugymint hat százig valót levágván közülök, mind nagyokat, kicsinyeket egyaránt, melyek két hét mulva tértenek meg vissza Szathmártul, megégetvén Németit is Szathmár várossa meghódolván, fizetett nekiek s ugy maradott meg békével és addig sok falukat, városokat is égettenek meg, mely alkalmatossággal az öregbik fejedelemaszony Lorántffy Susanna asszony volt Munkács várában, az mikor sok faluit és városit tőből kiégették.

Die 22 julii. lött confoederátiója Lengyelországban az fejedelemnek ifjabbik Rákóczy György uramnak ő nagyságának az lengyel urakkal, ugymint Marsalekkel, Stazniczkival és Potolczky herczegekkel s több urakkal is együtt.

23. ejusdem indult ki Lengyelországból maga valami kevés udvara népével és hadával, igen nagy sietséggel jövén kifele, odabe hagyta Kemény János urammal, több urakkal, Kornis Ferenczel és az többivel minden hadait, melyel azután nem sok idő mulván nagy csalárdsággal az tatároktól sok ideig való erős harczok után mind egyig elfogattattak és sokan le is vágattattak, mint hogy mind svéd király s mind az kozákok azelőtt egynehány héttel viszszamentenek hazájokban, odahagyván Rákóczy Györgyöt ő nagyságát. Mely rettenetes sok kár és romlás esett kiváltképen az sok pártolások miatt az fejedelem hadain, kik már utóljára csak 23. ezeren ha maradtanak volt benn Lengyelországban Kemény Jánossal együtt. — Az svéth király elmeneteli lött erre nézve, minthogy az országára az dániai király ütött volt, melyet azután megszégyenített.

Az fejedelem Rákóczy György uram ő nagysága hadai, kiket várakban s városokban imitt-amott elhagyott volt, az német Gaudi hadaival azután jöttenek ki mindenünnen békességgel.

Die 3. aug. érkezett Máramaros felől ki Ecsedből az fejedelem ő nagysága Lengyelországból, felül megirt kevés számu népével együtt.

Die 15. aut 16. indult meg az fejedelem ő nagysága az feleségével és fiatal Rákóczy Ferencz urammal ő nagyságokkal együtt Ecsedből Erdélyországában be.

Die 16. sept. vettem az csertészi magam szőlője mellett való szőlőmöt Matjuczy Torma Jánostól és Bácsmegyei Miklós maradékitól flor. 200.

Die 2. aut 3. novembris vitték fogságba Patak várában Jancbó Istvánt.

Die 7. ejusdem volt az kaposi mezőn mustrája az nemes Ung vármegyének.

Die 13. ejusdem végeztettem az udvaromon való kutamnak minden nemő munkáját Butka István szomszédommal el.

Die 19. ejusdem holt meg az szegény idvözült bátyám Horváth Miklós árva leánykája Darmán estve felé.

Anno 1658. die 9. januarii temettük el az hugocskámot Horváth Erzsébetet az öreg templomban.

Die 12. februarii voltam Zemplyen vármegyei törvényszékben elsőben.

Die 20. martii holt meg Göcze Istvánné ányjam Vajnatinán, Sziny Borbálya asszony.

Die 16. aprilis választatott harmadik esztendőbeli viceispánságra Orosz Tamás uram, én is akkor esztendején meg harmadszor az nemes vármegye assessorságára.

Die 19. junii temettük el az rodvánczi kápolnában az nemzetes és vitézlö Boxay Páll uramot.

Anno 1658. die 9. julii adta isten ez világra az első leánykámot délután öt és hat órák között, kit isten éltessen és neveljen nevének dicsőségére.

Die 14. ejusdem kereszteltettem meg Máriának az nagyanyja Sziny Andrásné asszonyom házánál Bernáth László uram lévén keresztatyja, és keresztanyja Dezsöffy Gáborné asszonyom.

Díe 16. decemb. adta isten ez világra az Horváth István (?) bátyám uram fiát, melyet die 21. ejusdem kereszteltetének meg Ferencznek.

Die 23. ejusdem lött az öcsém Horváth János leánykája Hamburkon, kinek neve Juliánka.

Anno 1659. die 31. januarii holt meg Baktán az tekintetes és nagyságos Szalai Barkóczy László uram ő nagysága, és azon esztendőben 29. aprilis temettetett el az leleszi templomban, Juliánka leányával együtt.

Anno 1659. die 24. julii indult meg nemzetes Csicseri Orosz Tamás uram Ubresi Pál urammal együtt Pozsonyba ez országgyülésére.

Die 1. octobr. adta isten ez világra az első fiacskámot északának idején, melyet die 26. ejusdem kereszteltettem meg Vajnatinán Lászlónak, kit isten neveljen nevének dicsösségére, melynek volt keresztatyja Vitkay István uram, keresztanyja nemzetes Gyulafi Lászlóné asszonyom, az akkori pálóczi praedikátor Szelmenczy András uram keresztelte meg.

Anno 1660. die. 9. februarii hálta el Zichy Miklós uram az hugomat.

Die 9. martii ment be az kassai generalisságra nagy solennitással gróf Drugeth Homonnay György uram ő nagysága.

Anno eodem die 19. mensis aprilis az nagyméltóságu s boldog emlékezetű idősbik Rákóczy György erdélyi fejedelem relictája, méltóságos Lorántffy Zsuzsanna asszony ő nagysága mult ki boldogul ez vilàgbul sárospataki várában és ugyan azon esztendőben die 17. octobris nagy solennitással temettetett el az sárospataki nagy templomba.

Anno eodem die 22. maji az méltóságos ifjabbik Rákóczy György erdélyi fejedelemnek lött nagy harcza Gyalu és Fenes között az budai vass vezérrel és egri basával, holott maga kezével egy nehány törököt ölt meg és sok jeles erős harczolása után maga is sebben esvén tőlük, mely miatt die 7. subsequentis mensis junii Várad várában boldogul mult ki ez világbul, honnan kevés idők mulva elsőben Ecsedben, azután Sárospatakra hozatván teste temettetett el az sárospataki nagy templomban die 24. aprilis, anni 1661.

Anno eodem vöttem fel az tekintetes nemes Ung vármegyében az szolgabiróságnak onusát die 14. junii.

Anno eodem die 27. augusti vötte meg Ali bassa Várad várát, megadván nekie az benne levők sok rontások után, nem várhatván sohonnan emberi segitséget szegények.

Anno eodem die 26. octobris Szentest hálta el, és 27. ejusdem hozta Pálóczra haza az feleségét cserneki Dersöffy Clara asszonyt Szalai Barkóczi István uram őnagysága.

Anno 1661. die 27. apr. délután 5. és 6. órák között áldott meg az isten az ő jóvoltából bennünket fiui magzatocskával, kit subsequenti die 3. maji kereszteltettem meg Györgynek, levén keresztatyja pesthi Ubresi Pál uram, keresztanyja pedig Csicseri Mihályné asszonyom ő kegyelme. —

Anno eodem die vero 27. maji az feleségem testvér bátyja, Sziny Gábor uram lakadalma lött meg Kemechén Debreczeni Judit asszonynyal.

Anno eodem die vero 2. augusti tétettem második esztendőre ujobban nemes Ungh vármegyének szolgabirójává.

Anno eodem die 9. augusti lött meg az Forgách Miklós uram ő nagysága lakodalma Barkóczy Borbála kegyelmes aszonyommal ő nagyságával Pálóczon de igen futó félben, az sok rosz tatár hirek és Kemény Simony uramnak bizonyos erdélyi hadakkal erre Pálócz felé való jövetele s szaladása miatt,

mely miatt én is feleségemmel és cselédimmel ugyan akkor Eperjesre mentem.

Anno eodem circa diem 17. septembris az Erdélyben bement nimet és magyar tábor jött ki onnan Magyarországba, de ugyanazon időtájban tötte erdélyi fejedelemmé az török Apaffy Mihály uramat, fő emberségéből, azelőtt kevés idővel szabadulván meg tatárok rabságából; mely erdélyi fejedelemségen azelőtti esztendőkben sok változások löttenek, mivel tétetett volt fejedelemmé Rédav Ferencz uram, de ő annak hamar időn sponte cedála, bemenvén ifjabbik Rákóczy György legitimus fejedelem Erdélyben. Kinek idejében ujabban Bartsay Ákos Rákóczy fejedelem ellen assummálta az fejedelemséget; azután ő sem lehete holtáig állandó az fejedelemségben, hanem Kemény János tételék fejedelemmé az török akaratja ellen, ki is az törökkel való harczon elvesze, hol, nem is tudatott ki miképen teste is hová lött el az több magyar levágatott testek között, s nem is lehetett eltemettetése is. Mely Kemény János mihent fejedelemmé kezdett lenni, csalárdul meglövöldöztette Bartsay Ákost. mindketten rútul válván meg fejedelemségektől, ugy tétetett oztán Apaffy Mihály fejedelemmé állandóul és az országtól is acceptáltatott legitime.

Anno eodem 9. octobris holt meg Ungvár várában az méltóságos gróf Homonnay György uram ő nagysága, Felső-Magyarországban, kassai generalisságában és ugyanazon várban levő templomban die 30. januarii anni sequentis 1662 nagy solennitással el is temettetett.

Anno 1662. die 16. januarii veszett el Kemény János fejedelem az törökök miatt nimet és horvát hadakkal együtt.

Anno eodem die 26. mensis aprilis nagy földindulás lött szerteszélyel mindenütt Magyarországban.

Anno eodem die 19. maji az ártalmas felettéb való nagy derék és havas hidegek megvötték az mezőben gabonáinkat és szőlőinket szerteszélyel mindenütt ez mi földünkön. Item die 28. julii példanélkül való hallatlan nagy esők szakadási löttenek, melyek sok házakat, nagy épületeket, még erdököt is elvittenek, terhes szekereket, de embereket elrontottanak s öltenek.

Ezen esztendőben re infecta oszlottanak el Pozsonyból az országgyüléséből az vármegyék követei, honnan die 12.

érkezett házához az ungvármegyei két követ Geoczi László s Chichery Ferencz uramék.

Eodem anno die 20. novembris választatott Ung vármegyei viceispánságra Chicseri Orosz Pál uram, de én töttem le az szolgabiróságot első alkalmatossággal, holott helyettem tétetett szolgabiróvá Losonczi András uram.

1663. die 15. aprilis testvérbátyám Horváth Pál uram fiacskáját Horváth Ferenczet temettük el az ungvári temetőben.

Anno eodem die 10. junii az méltóságos palatinus Vesselényi Ferencz ujabban kassai generalisságra instelláltatik, az hová nemes Ung vármegye Csicseri Orosz Pált és Barani Gáspár uraimékat expediálta maga követeinek.

Anno eodem die vero 21. julii reggeli 7. óra tájban áldotta meg isten az feleségemet egy leánykával, melyet die prima subsequentis mensis augusti kereszteltettem meg pálóczi házamnál Zsuzsánnának, kit isten neveljen maga dicsősségére. Kereszt apja Kardos Pál, keresztanyja Haraszthy Miklósné asszonyom voltanak.

Anno eodem die 31. augusti Ungvárt mult ki ez világból Csicseri Orosz Tamás uram, ki azon Ungvár várában lévő templomban die 11. novemb. szép ceremoniával temettetett el.

Anno eodem die 25. septembris adták meg Érsekujvárát az törököknek az benne levő nimetek és magyarok, honnan Forgách Ádám generalis urammal ő nagyságával együtt békével kibocsáttattanak az benne levő nép az töröböktől.

Anno eodem die 11. novembris istennek kegyelméből szenteltetett meg Kassa városában az helvetiai confessión levő uri fő és közrendbeliektől nagy költségekkel építtetett uj templom Czeglédi István praedicatorok idejében.

Anno 1664 die 23 martii Oros faluban esett az váradi törökök kezében Szalay Barkóczi Sigmond uram, néhai Barkóczi László uram ő nagysága fia, ki ugyan ottan hoszszas rabságban meg is holt, de az testi is odamaradott.

Anno eodem die 28 maji verték fel az magyarok és nimetek egynehány ezeren Várad várossát, honnan sok török rabokat és asszonyokat kihoztanak és sok nyereségek is volt, kevés károkkal, az holott gróf Barkóczy László uram oda maradott, lövés miatt esvén halála.

Anno eodem die 30. junii az portai fővezér vötte meg Zerény-ujvárat erővel.

A. e. die 20. 7bris indult ki nemes Ung vármegye szép frenquentiával az maga vármegyéjéből, Szendrőnél megegyezvén az palatinussal és Rottal uramékkal; ugyan onnan gróf Vesselényi Ferencz palatinus urunk házokhoz bocsátotta az vármegyéket die 6. octobris.

Anno eodem die 22. decembris én Pálóczi Horváth György adtam egy ezüst pohárt az pálóczi ecclesiához, hogy abból az urnak szent asztaláról, azon szent urnak vég vacsorájával az pálóczi helveticusok éljenek lelkek vigasztalására, mig isten templomukat hatalmokban megmarasztja és lelki tanítókat, vallásokon lévőket velem és maradékimmal együtt az szent sacramentomoknak és az isten igéjének hirdetésére és kiszolgáltatására szabadosson tartanunk megengedi. Ugyanakkor az én feleségem is Sziny Jusztina asszony azon istenes indulatából ezen móddal adott egy skófium aranynyal ágakra varrott patyolat keszkenőt, Kocsi János értelmes becsületes praedikator idejében ezen pálóczi ecclesiához. —

Eodem anno die 24. decemb. Eperjesről hozattanak egy jó öreg harangot Ubresi Pál uram által flor. 220. közönségesen, melynek árában privatim is adtam én in paratis flor. 30. den. 24.

Anno 1665. die 13. aprilis ujabban kellett assumálnom magamra nemes Ung vármegye kivánságára az szolgabiróságot. Ezen holnapban nagy üstökös csillag látszott Magyarországban Lengyelország felöl sok ideig.

A. e. die 15. maji gróf Csáki Ferencz uram ő nagysága kassai fő generalisságra introducaltatott, nimet ur lévén az instellátora, az státusok s vármegyék követei nem consentiáltanak introductiójának, sőt contradicáltanak, hogy valameddig magyar által ujabban nem instelláltatik ő nagysága azon méltóságos tisztben, nem tartják generálissoknak az vármegyék, kinek ujabban az ország törvénye szerint kellett azután való időkben instelláltatni magyar által, s meg is esküdni azon tisztre.

Anno 1666. die 16. februarii sulyos kinvallási után áldotta meg isten az feleségemet egy fiui magzatocskával, kit die 28. ejusdem mensis pálóczi házamnál Kocsi János praedi-

kátor által kereszteltettem meg Ferencznek, kinek keresztatyja Dobay Gábor uram, és keresztanyja az ő kegyelme felesége Kérczi Mária asszony volt, kit isten neveljen szent nevének dicsőitésére.

Anno eodem die prima martii nagy solennitással celebráltatott zborói kastélyában méltóságos fejedelem Rákóczy Ferencz uram ő nagysága lakodalma az Zereny Péter uram ő nagysága hajadon leányával.

Anno eodem die 7. junii Darmán választatott Ung vármegyei viceispánságra pesthi Ubresi Pál uram, és én is második esztendőbeli szolgabiróságban megmaradtam vármegyém sok kérésére.

Anno eodem die 18. junii, kezdettem az házam alatt levő pinczémnek ásatásához Pálóczon, és ugyan azon pinczének kőből való rakatásához kezdettem die 22. ejusdem az nagymihályi kőmüvesekkel; melyet végeztenek el azon kőmüvesek die 3. julii mensis immediate subsequentis anni ejusdem.

Anno eodem die 26. novembris állattam fel az utczától való nagy kapumot, és subsequentibus diebus az palánkomat is azon utcza felől csináltattam meg.

Anno eodem die 12. decembris az királyhelmeczi Erös nevö erdő alatt, igaz ország utján invádált hatalmasul magam személyében Barkóczy István uram és kivont puskájával offendált veréssel és döföldözésekkel.

Anno. 1667 die 28. et subsequentibus csináltattam egy festett almáriomot az házamban.

Anno eodem, die 22. et subsequentibus deszkáztattam meg az utcza felől levö nagy kapumat Asztalos Gáspárral, fl. 4, den. 60. fizettem nekie az almáriommal együtt való munkájáért.

Anno eodem die 13. maji Huszt városában holt meg az jó emlékezetű méltóságos jámbor ur gróf Ráday (így) Ferencz uram ő nagysága.

Anno eodem die 16. julii végeződött el az pálóczi templom sindelyezése, melyre ment 13. ezer sindely az mint computálhattam.

Anno eodem die 25. augusti ujobban vette fel az viceispánságnak tisztét pesthi Ubresi Pál uram, és én renunciál-

tam az szolgabiróságnak másod izben is, helyettem constituáltatott Mokcsay Ferencz uram harmad izben már szolgabiróvá.

Anno 1668. die 13. 14. februarii, Kis-Tárkánban lakozó Horváth Mihálynak adta haza Kaszás Ferencz bátyám uram az nagyobbik leányát feleségül.

Anno eodem die 28. augusti Barkóczi István uram ő nagysága első gyermeke Barkóczy Mária holt meg Golopon hertelen. Item 29. ejusdem Pálóczon egy fiacskája Barkóczy Ferencz nevő is hertelen megholt, kiket die 23. septembris temettenek el Leleszt.

Anno 1669. die 18. februarii délután mint egy három óra tájban született isten engedelméből egy kisded leánykám, melyet die 24. ejusdem mensis kereszteltettem meg Pálóczon Jutkának, Upori István urammal, ö kegyelme levén kereszt apja, kereszt anyja Csicseri Mihályné asszony Pankotay Klára asszony ő kegyelme.

Anno eodem die 14. aprilis Eperjes városában kezdtenek az traktára gyülni az deputatus urak, az felséges római császár kegyelmes urunk ő felsége és méltóságos Apaffy Mihály erdélyi fejedelem ő nagysága között mind két részről föntforgó praetensióknak complanálásáról, mely delegátióban ő felsége plenipotentiáriussa volt Rottal János uram ő nagysága, adjunctussi pedig azon commissióban magyarországi cancellarius Szegedi Ferencz pap ur, gróf Zeréni Péter horvátországi bán és gróf Petheö Zsigmond cassai vicegeneralis urak ő nagyságok. Mely méltóságos urakhoz ugyan Eperjesre ad diem 28. ejusdem mensis aprilis kegyelmes koronás király urunk ő felsége parancsolatjából convocáltatván az nemes vármegyék is, követek által compareáltanak, és azon méltóságos urak által declaráltatta ő felsége az törökkel ezelötti esztendőkben ineált pacificátiónak módját és conditioit az nemes vármegyéknek, de ugyan ő felsége parancsolatjából Báthori Sophia és Rákóczy Ferencz fejedelmi személyekkel az tizenhárom vármegye sok injuriáltatási, parochialis proventusoknak violenter való occupátioi tractáltattanak, de semmi jó effectussa nem lehetett, hanem minden eligazítás nélkül föntmaradtanak az fejedelmek keménykedések és complánálni elégségesen nem akaró voltok miatt. Item az Lónyay Gábor lónyai jószága

dolga is Csáki István és Kemény Jánosné között forgott fönt, atyafiságos compositiót tentálván közöttök az urak ő nagyságok, mely die 29. maji contractualiter resignáltatott is Lónyai Gábor uramnak, melyet Rabbi nevű ítélő mester ebűl elitélt volt tőle. Az eperjesi tractátusra pedig die 13. maji érkeztenek be az erdélyi fejedelem követei ugymint Kapi György uram ő nagysága, Teleki Mihály és Nemes János uramék ő kegyelmek.

Anno 1670. die 24. et sequentibus diebus mensis januarii Kassa városában nagy sokasággal és frequentiával gyülekeztenek az tizenhárom vármegye követei és urak ő nagyságok ezen az mi földünkön lakók, mindenik vármegyéből sok és számos követek delegáltatván oda, de némely vármegyék követei közül egynehányan el is maradtanak, ki házoknál s kik Kassán is elvonták magukat. mely gyülést csak az vármegyék rendelték volt, az haza megmaradásáról való tractának színe alatt. Honnan posta-követeket küldöttenek volt az statusok Breznó-Bányára az felső ugy mint Duna körül levő vármegyék követeihez ad diem 28. ejusdem mensis januarii az mint reá emlékezhetém Barkóczi István uramat és másokat is Háry Péter urammal együtt, és továbbra halasztódni egynehány napokig kivánták ezen vármegyék az felső vármegyék consultátiójokra való terminusokat, az melyre ezen tizenhárom vármegye követei is reá érkezhetnének az permánsióról való tractára. Mely terminus differálódván ad diem 16. martii anni ejusdem, oda expediáltattanak azon terminusra az 13. vármegye követei is, nemes Ungh vármegyéből mentenek oda követül Csernel Pál és Komjáti István uramék. Jelen lévén ottan kegyelmes urunk ő felsége deputátus comissáriussi és az ország követei között, ugymint: magyarországi palatinus Veselényi Ferencz, judex curiae uram Nádasdy Ferencz uram, Forgács Ádám, Zerény Péter horvátországi bán és méltóságos urak ő nagyságok. Holott is nem terminálódtatván az permánsióról való végezések, ujabban azon terminust is transferálták ez Eperjes városában ad diem 12. maji differálták azon 23. vármegye; azonban nagy változások interveniálván azon terminusig az mi földünkön, ez is csak elmult s reá sem gyültenek együnnen is, sem ő felsége részéről az commissárius urak, sem az vármegyék.

Anno eodem, die 10 aprilis in arcem Sárospatakiensem egynehány vármegyékből főrendeket Bocskay Istvánnal és Barkóczy István, Ferencz, Forgách Miklós urakkal convocálván Rákóczy Ferencz erdélyi választott fejedelem uram ő nagysága, hová az tokaji commendánt Starumberk uram ő nagysága is vicegerensével és egynehány officérekkel együtt találkozván oda menni, die 9. ejusdem úri módon megvendégelte, de más napon, ugymint die 10. aprilis megfogatta Barkóczy Ferencz uram és több főrendek által, ugyan az várban levén benn szálláson, és onnan magát az commendántot Regécz várában egynehányad magával fogva küldötte, az többit, ugymint az kisebb rendüeket pedig Patak várában hagyatta; azután pedig die 12. ejusdem Tokaj vára lövetésének mentenek, felszedvén az lövő szerszámokhoz az városokon az lakosokat és szőlőmunkásokat; azután nem sok napok mulva az hajdukot megmustráltatta. Akkor Szathmárt is irruáltak volt az szamosközi nemes és paraszt emberek, benne akarván rekeszteni az németeket, de igen hamar változék ez indulások mindenütt az magyaroknak; mihent Rákóczy Ferenczné édes atyja Bécsben való captiváltatása meghallatott Rákóczy Ferencztől, mely die prima maji Rákóczy Ferencztől promulgáltatott, tályai consultátiójokban kinyilatkozott minden convocatusok előtt, honnan Kolonich nevü nimet urat (Regécz várából lehozatván) felküldött ő felségéhez Rákóczy Ferencz uram ő nagysága, az ő felsége engesztelésére az több urak és convocatusok javallásokból. Azonban érkezvén az ő felsége levele az vármegyékhez ezen fellobbant állapotnak lecsendesitéséről, declarálván mindenekhez való gratiáját kegyelmes király urunk ő felsége. Ezen levele die 15. maji Darmán lett nemes Ung vármegye gyülésében publicáltatott, de ugy annyival is inkább nyaka szakadott s elbomlott ekkorbeli minden intentiójok az ő felsége ellen pártolkodni igyekezőknek. Tokaj alól és Szathmár alól elszállottanak s oszlottanak az magyarok, Stahrumberk uram is az több német foglyokkal Regéczből elbocsáttatott igen hamar időn, ugy mint circa diem primum aut 2-dum maji.

Anno eodem, die vero 4. junii holt meg Geöczy László régi notariussa nemes Ung vármegyének et die 8. ejusdem men. junii temettetett el ungvári templomban az városban.

15

Anno eodem die 8. junii érkezett Eperjeshez Spork generális Lothringiai herczeggel, Holstan nevü herczeggel, Hajszter és sok fő úri nimet tisztekkel az ő felsége nimet táborával, kikkel commissáriusul volt felföldi Majtény János magyar úr ő nagysága. Onnan késedelem nélkül szállottanak tábortól Parnóra, ott benn lévén az kastélyban az generál, az urak pedig az faluban szállásokon, de az táborozó nimetek Szécsben és több helyeken is voltanak, egynehány napokig ottan késvén. Azon héten fogatott meg Bónis Ferencz nevű főember az Homonnán lakó nemesektől, Viczmándy Ferencz, Bánóczi Sándor, Fodor Ádám és többektől minden drága javaitól megfosztatván, és vitetett fogva Parnóra az nimetek kezekben azoktól; ugy Bocskay Istvánné is felveretvén utjában Ráthi Sigmondtól és Báthory Sophia fejedelem aszony szolgáitól s gyalogjaitól, javaiban prédát hányván, magát elsőben Munkácsra, azután Szathmárra vitték fogságba rabul, az ura Bocskay István azelőtt egy nehány napokkal kocsin szaladván be Husztra, az hová utánna indulván az felesége is, ugy esett utjában Beregh vármegyében rabbá.

Anno eodem die 18. junii Parnótól bizonyos számu nimet vitézeket küldött Ungvárra Spork generális uram, kik azon alkalmatossággal Szentiványi Mihály, Komjáthy István, Thokay István, Dobai Gábor uramékot megfogdosták, Ungvár várában Pinkóczy Mihály és ifjabbik Bodony nevü szegény nemes emberekkel együtt vitték fogva őket az nimet táborra Parnóra, felpraedálván javokat az miket találhattanak; mely akkori alkalmatossággal én Parnón voltam követségben Forgách Istvánné aszonyomtól ő nagyságától, fia Forgách Miklós dolga végett az nimet generálishoz és urakhoz Bocskády Ádám urammal együtt, ki addig bement Husztra, az mig onnan megtértünk.

Anno eodem, die vero 24. ejusdem mensis junii Sárospatak várában introducáltatott az ő felsége nimet praesidiuma Spork generál által.

Anno eodem die 11. julii jött haza Unghvárra Thokaj várából az rabságból Komjáthi István uram, de az több rab társai ottan maradtanak arestomban Pinkóczyn és Bodonyn kivül, mivel azok már az előtt az táborból elbocsátódtanak szegények lévén. — Ezen héten arestáltattanak s fogattattanak

meg Kassán Csáky Ferencz kassai magyar generalis által az nimet parancsolatjából Baxa István, Csernel György, Semsey György, Figedi Nagy András, Fáy László, Székely András, Bancsi Márton uramék, ugy Nykházi és Farkas István uramék is. Eperjest pedig Soós György, Dobay András, Sárosy Sebestyén uramék, Kecscser Menyhártné aszonyom is, vitetvén rabul Kassára ő kegyelmek. Bártfán Ujfalusy Zsigmond uram, kit is Eperjesre vittenek fogságra. Ezen időben fogatott meg Szemere László uram is és Eperjest tartatott arestomban.

A. e. die 27. julii nimet praesidiuma ő felségének introducáltatott Kassára, azután mindjárást Eperjesre is és az több királyi városokra Spork János generális által, és az kapukról a magyar drabantok amoveáltatván, nimetek állottanak helyekben s az kapuk kulcsait is maguk kezekhez vötték az városbeliektől, és ugy indult fel Németországban Spork uram in fine mensis julii, continuálvan utját in augusto mense.

A. e. diem circa 4. quintum et subsequentibus diebus nemes szepesi kamara parancsolatjábul foglalta el Szikszay Mátyás homonnai harminczados uram az Forgách Miklós uram ő nagysága szeregnyei, pálóczi, szirmai, barrabási és másutt levő curiáit s jószágit ő felsége számára.

Anno eodem die 4. novembris indultanak fel Bécs felé Lőcséről Rottal uramék ő nagyságok és több ő felsége commissariussi az commissióból, kit Spork János generális felmenetele után küldettenek volt le, ezelőtt circiter három holnapokkal, az magyarok dolgának világosan való kitanulására, miképen és kik által esett mind ez felső időkben lött állapot ezen az földön, a holott Rottal uram mellett lévén Lőcsén mind az ideig Kecser András uram, onnan elmenvén el is késérte egy darab utjában, a honnan megtérvén házához Peklénben ő kegyelme s ott sem késvén indult Kassára, mely utjában Barkóczy Ferencz uram ő nagysága által megfogatván, vitetett be Kassára árestom alá.

Anno eodem die 9. novembris Lőcséről az rabságbul érkezett házához Tarnóczra Thokai István uram Rottal uram ő nagysága annuentiájából.

Anno 1671. die 7. januarii tölt ki az Ungh vármegye tiszteinek, ugy Ubrizy Pál uram viceispánságának is idejek, és ezen

15*

esztendőben az szék meg nem épülhetett az sok változó félelmetes állapotok miatt, hanem Tabódi Mihály egyik szolgabiró uram substituáltatván, supportálta az viceispánságnak akkorbeli terhes munkáját, és az repartitiónak fizetése ez időtájban csusza be ez mi nyomorult földünkben, mely miatt ez időben nekem is sokat kelle fáradoznom Kassára Spankó nevü nimet főgenerálishoz, Joanelli uramhoz, és az nemes szepesi kamarához fogyatkozott állapottal lévén akkor főrendekből már kicsiny vármegyénk.

Anno eodem 25. februarii érkezett az Rottal uram ő nagysága citátoriája pesthi Ubrisy Pálhoz, ki citáltatott Pozsonyban az zöld házhoz ad diem 6. aprilis, hová compárealt is nyavalyás, Tokay Istvánnal együtt indulván utjokra.

Anno eodem die 2. martii az Eperjest és Kassán árestum alatt levő főemberek is az szerint citáltattanak ugyan Pozsonyban az zöld házhoz, kik közül Eperjesről Keczer András, Ujfalusy Sigmond, Soós György, Dobai Gábor uramék, Kassáról penét (így) Bónis Ferencz, Figedi Nagy András, Székely András és Baxa István uramék azon héten indíttattanak meg Pozsony felé jóvigyázásuk alatt bizonyos számu nimeteknek, rabul lévén utjokban is ő kegyelmek.

Anno et mense eodem ad diem 16. citáltatott ugyan Rottal uram levelével Pozsonyba az zöld házhoz Mokcsay János uram is, hová compareált is Daróczy István és több becsületes emberekkel együtt.

Ad 18. diem ejusdem mensis citáltatott volna Forgách Miklos uram ő nagysága is, de már akkor Huszton érte a citatió és talán jó assecurátió alatt ártatlanságához bizván, talán onnan is felment volna, ha utjában való bizonyos jó securitasa lehetett volna onnan felül és Kassáról is az nimet generáltól.

Anno eodem die 26. aprilis indultanak meg Kassárul Pozsony felé Banchi Márton, Semsey György, Kubiny László, Farkas István rab főemberekkel az nimetek, Eperjesről pedig ugyanazon rabokkal együtt Szemere László, Sárosy Sebestyén uramékkal is megindultanak következendő napon az pozsonyi delegátusok eleiben törvényeknek elvételekre.

Anno eodem die 30. aprilis 8. és 9. óra között vétetődött feje Pozsonyban Bónis Ferencznek és ugyanottan az lutheránu-

sok temető kertekben el is temettetett az idevaló citatus nemes emberektől, hova, utjában, citatióra menvén Pozsony felé Czeglédi István kassai praedicator is s meg halván, teste Pozsonyban vitetvén, melléje temettetett el az ide alá való magyaroktól. Azon napon és órák között gróf Nádasdy Ferencznek Bécsben, Nimetujhelyben penét gróf Zeréni Péternek, Frange-Pánnak (Tiszimpak nimet grófnak is) fejek vétetett.

A. eodem circa diem 3. maji Pozsonyban citátióra felmenvén incaptiváltattanak tekintetes nagyságos Szalay Barkóczi István és Ferencz uramék, és nimet árestom alá vitettenek külön külön való házakhoz.

Anno eodem die 3. junii nemes Ungh vármegyében Unghvárt celebráltatott generális gyülésében publicáltatott az ő felségétől Rákóczy Ferencz fejedelemnek adatott gratiája ő felsége levele által.

Anno eodem die 2. augusti délyesti hat óra tájban isten segítségéből lött egy kicsiny fiacskánk, kit die 9. ejusdem mensis augusti kereszteltettem meg Jánosnak Losonczy István nevü praedicatorral, lévén ő kegyelme az kereszt atyja is, kereszt anyja Csicseri Mihályné asszonyom ő kegyelme.

Anno eodem in mense augusti Starumberk pataki commendant vágatott kaput az sárospataki nagy templomnak kőfalain, hidat is csináltatván reája, tollálván az régi várhoz való nagy kaput, ugyanezen esztendőben az veres bástyához ragasztván rakatott egy nagy kőbástyát Patakon s az Bodrog vize felől is azon bástyától fogván kőfalt szintén az vár bástyájáig, elrontatván ottan két szép kertet, és az száraz-híd nevü utczát is, melyet utána való esztendőben követett az egy derék városnak s utczáknak elromlások.

Anno eodem die prima septembris nemes Zemplén vármegyének főispánságának administratorságára instellaltatott Vaskovich István leleszi praepost uram által az tekintetes nagyságos gróf gersei Petheő Sigmond uram ő nagysága szép solennitással.

Anno eodem die 28. et sequentibus az Rákóczy Ferencz fejedelem jószágiból mind Patakról s mind más városokból és falukból üzettenek ki praedicatorok, mesterek, deákok és cantorok nagy fenyegetődzéssel.

Eodem anno die 6. novembris Bécsből rabságból jött haza Patakra Baxa István uram, ugyanazon héten Barkóczy Ferencz uram ő nagysága is Bécsből vagy pozsonyi arestomból érkezett házához. Ezen holnapban jött meg pozsonyi arestomból Barkóczy István is circa diem 23. novembris.

Eodem anno die 5. decembris, csináltattam ólomban az nagy házamban három ablakomat hét forintért, de magamé volt nagyobb részint mind üvege s mind olma.

Die 9. decembris anni ejusdem az pozsonyi citatióból jöttenek házakhoz Ubresy Pál, Dobay Gábor, Soós György, Ujfalusy Sigmond és Szemere László uramék, együtt érkeztenek meg egy hét alatt ki-ki házához.

Ez esztendőben pedig Nykházy nevű főember nemes Ungh vármegyének régi jámbor viceispánja, Csernel György, Bánczi Márton és nagyidai Székely András elsőben, azután pedig egynehány holnapok mulván Gutth Dániel is eperjesi notárius vitettenek Bécsből Sziléziában Glách nevü várban ad perpetuos carceres, kik külön külön magánosan egyenkint tartatnak ottan rabságban nagy vigyázás alatt, kik hogy valaha onnan való rabságokból szabadulást várhassanak életekben, nem lehet arról való reménységek soha szegény keresztyén atyánkfiainak emberi gondolkodás szerint, ha isten kegyelmes királyunk szívét hozzájok jobban nem lágyítja az magyar nemzettel együtt.

Anno 1672. die 23. januarii nemes Ungh vármegyében, Darmán celebráltatott gyülésében, az mi kegyelmes koronás király urunknak ő felségének olvastattanak és promulgáltattanak két rendbeli levelei: első az tavalyi mód szerint adminisztráltatott repártitionak tovább való praestálásáról, azon felett az accisáról, bornak, szernek, (így) égettbornak, husnak accisájának megadásáról. Második az capitatiónak, mely minden nemes ember fejétől vagy személyétől öt öt nimet forintot teszen Szent-György napjára való megadásáról szólók, melyek Ubresy Pál uram, előbbeni viceispán által promulgáltattanak, melynek megfizetése ugyan az repartition és felettéb való gratuitus labornak praestálásán kivül az mi vármegyénkben nem effectuáltatott, de az királyi városokon az accisák usuáltattanak személy válogatás nélkül minden rendektől.

Anno eodem die 7. februarii egri püspök Szegedi Ferencz uram által foglaltatott el Unghvárt az evangelicusoktól az városban levő templomok és scholájuk, és Némethi István nevü becsületes praedicatorok ugy az mester is minden nemü tisztekben álló szolgálatoktól erős fenyegetésekkel tiltatott el azon püspöktől, gróf Eszterhas Mária néhai Homonnay György relictájának idejében; die 9. ejusdem azon szerint Nagy-Mihályban is azon püspök által foglaltatott el az templomok az evangelicusoktól és több helyekben is Zemplin vármegyében.

Die 11. mensis februarii anni ejusdem ujobban nemes Ungh vármegye székinek hosszas vacatiója után választatott viceispánságnak tisztire Csicseri Orosz Pál uram.

Die 15 februarii anni ejusdem Barkóczy Istvánné Derzsőffy Klára unszolásából Lokhinczki Mihály és Illyefalvi nevü Barkóczyné udvari papja által foglaltattanak el pálóczi, szennai és nagyszeretvai evangelicusok templomai, parochiai, scolái és harangjai, amoveáltatván általok ottan levő evangelicus praedicatorok is, Losonczi István nevű pálóczi praedicátor idejében.

Die 22. febr. választatott nemes Ungh vármegyei notariusságra Gyöngyösy Petheő János uram ő kegyelme.

Die 26. et 27. ejusdem Pesthi András itélő mester abjudicálta Butkai Istvánnétól Szirmai Sára asszonytól és neveletlen hajadon leányitól az butkai jószágot mind örököst mind aquisitumokat Pethő Zsigmond uramnak és Palági Piroska néhai Petheő Jánosné asszonynak ő nagyságoknak, prokátoriban való defectusa miatt az relictanak, nem producálhatván literalia sua documenta, mely Palági Piroska asszony néhai Butkay Istvánnak édes anyja, árva leányinak pedig nagyanyjok volt, nem sokat használván előtte azon relátiója az árvákhoz.

Die 7. maji anni ejusdem az sok irigy vádak miatt Starumberk uram ő nagysága Patakon levő nimetek közül hozott circa 50. nimetet Szeregnye várában praesidiumul és ott hagyta őket.

Anno eodem die 1. julii Kapost törvényszéki alkalmatossággal két vagy három izben is megrendülvén s reszketvén nagy ropogásokkal hertelenséggel az vármegye háza egymásnak eltapodásával kellett kiszaladni és toloskodni az sok

nemességnek azon házból és más házhoz gyülni, valami boszorkány annyú csomonyai legényre lévén szintén akkor törvénye az vármegyének.

Die 3. augusti jött be Kassára nyolczad magával törökökkel az egri basa követe Musztafa aga nevő, kit jancsár aga után való első tisztnek mondottanak, eleiben küldvén ki Kassárul feles nimet s magyar lovasokat, kik bekisérték pompásan Spankó uram ő nagysága hintajában s lovain hozván be oda.

Ezen augustus havának utolsó hetin hallatott az magyarok megindulások az tiszántul, kik előtt hamar időn Kassához Bárcza nevű faluban szálván Spankó generális uram az nimetekkel és magyarokkal is, hova Barkóczy István uram is elment és die 15. septembris lött első csatájok az azon magyarokkal Spankau uramnak Eniczkénél, kik akkor alkalmasint triumpháltanak, sok károk esvén miattok az ő felsége nimet vitézinek; ki miatt beszállott Kassára Spankó generális uram mindjárást, az mikor azon alsó magyaroknak Petróczy István nagyságos uram, Szuhay Mátyás, Kende Gábor és Szepessy Pál uramék voltanak előljárójok.

Die 17. augusti adta meg azon magyar hadak közül valóknak Terebes várát Pesthy István uram kicsiny ijegetésre, ezen holnapban széledtenek el minden vármegyékben s ugy az mienkben is azon magyarokhoz való lovas és gyalog hadak, kik talpasoknak neveztettenek.

Anno eodem die 25. septembris nagy hertelenséggel való árja érkezvén az Ongh vizének, hallatlan fölöttébb való károkat tött egynehány napok alatt, Unghvár városában az diós malmot, major házakat és azok körül sok épületeket felfordítván, szép kerteknek házaknak és sok egyéb nagy épületeknek az földét is rettenetes mélyen elmosván elvitte, és arra az előtti épp magasan levő földnek elmosott helyére széget (így) az derék Onghnak folyása, köves iszappal felhányván a tájon előbbeni és a memoria hominum lévő meatussát, ugymint az vár hegye alatt való folyását; mely viznek ujabb ujabb árjai miatt sem az hidat sem gátokat állandóul, semmi nemü nagy munkájokkal és költségekkel meg nem csináltathatják, mivel az olta is sokszori romlásokat tött azon Ongh vizének árja mind házakban s mind egyébb épületekben, tovább tovább

rontván az nagy partokat az kertek és utczák felől, ugy hogy az sós utczát majd teljességgel, és az temető utczát is nagy részre elkezdette rontani.

In mense octobris anni ejusdem die vero 6. Báthory Sophia fejedelemasszony népétől s munkácsiaktól veretett fel Kapos várossa; felgyujtván az házakban, ottan egynehány ember halála is lött miattuk, melyel adtanak okot arra, hogy Ballai Pált az magyarok ide Ungh vármegyére küldötték és az sok elszéledt lovas és gyalog hadakat e tájon levőket összegyüjtvén reánk is eljöttenek és fegyver alatt nagy részét az Ungh vármegyei nemességnek melléjek vévén kedvek ellen Munkácsra vitték, hova azon héten Vesselényi Pál, Forgách Miklós, Ispán Ferencz, Gyulaffy László, Kende Márton, Barani Gáspár, Csernel Pál és sok magyar fő rendek bizonyos számu hadakkal érkezvén, megegyeztenek, felvevén Beregh vármegyét is és egynehány napok alatt, ugymint circa diem 9. 10. et reliquis diebus mensis octobris egy nehány ezeren sok pusztításokat és károkat töttenek, az köz vitézlő rendbeliek Munkács várához való krajnai jószágban egész Lengyelország határáig rettenetes marhahajtásokkal és egyéb pusztító praedálásokkal, honnan ötöd vagy hatod nap mulva az urak derék táborokkal együtt Kassa körül levő táborra indulván és Szécs-Keresztúrban megértvén az felső táborrul szaladóktól, hogy Gopp német generál, gróf Eszterházy Pál dunántul lévő magyar generális, nimet, horvát és magyar hadakkal Barkóczy Istvánnal és több urakkal onnan felül elérkezvén, az magyaroknak némely részét megverték s az vármegyékben és talpasokban főképen egynehány százat Györkénél levágván s az több hadak is elszaladván, ezzel is Szécs-Keresztúrból elszéledvén az Tisza felé szaladtanak el, Salamonnál költözvén által az Tiszán, melyet megértvén az Regécz, Boldókő, Patak, Tokaj, Onod, Szendrő és több várak alatt levő nép és hadak is mind Poroszló és Lucz felé szaladtanak által az Tiszán, Debreczenben és ottan körül való városokban szálván s széledvén el; elsőben is pedig az Lőcse városa alatt levő magyar hadak indulván meg Lőcse alól az ő felsége népe előtt, az ő felsége hadai pedig utánok nyomulván és az Tiszán Tokajnál által szálván, elsőben is Debreczenig mentenek utánuk, de

semmi harczok nem lehetett, hanem onnan Medgyes alá menvén, azt hitre feladták Gopp és Eszterhas Pál generalis uraméknak ő nagyságoknak és ő nagyságok is elrontották azon Medgyes várát s ugy têrtek vissza az Tisza felé onnan táborostól, és Kálló várát, ki az szaladásban az magyaroktól felêgettetett és elrontatott volt, megépíttetvén az földnépével nimet és magyar praesidium helyheztetett feles néppel (ugy magyarokkal is Barkóczy István mellé) melléje. Megépíttetvên egynehány hetek mulva azonban nem sok idő mulva securitást igêrvén az hajduknak, azok közül öt hajduvárosbeliek szállottanak haza városokban, ugymint beszerményiek, nánásiak dorogiak, hatháziak, polgáriak az ő felsége hüsége alá. Az idő forgásában támadtanak az Tiszán innen az sok rendbeli pusztító orosz hadak, kik egynehány vármegyékben kastêlyokat, főemberek házait felvervén, nagy sok károkat töttenek, kik közül egyik rendbeliekkel elöljáróul volt Kereskényi Gáspár és két vagy három paterek, kik Vinna várát, csekei és bothyáni kastélyokat invadálván, sok főrendeknek nagy károkat töttenek; akkor tájban pusztíttatta az munkácsi oroszokkal el nemes Ungh vármegyét is nagy részből Munkácsról Báthory Sophia fejedelemasszony sok ezer forintokat érő károkat tétetvén, mindenféle marháknak elhajtásával s javoknak elpraedáltatásával, ugy hozván nem sok idő mulván Gopp generalistól mindeneknek gratiát ide Ungh vármegyében Komjáthi István nemes vármegyénk követe, melyel bátoríttatván az sok bujdosásban levő nemesség azután szállottanak házokhoz, az sokfelöl való nagy rettegő félelmek között az nemesség, s ugy érkezett azután az ő felsége levele által való gratiája is melyel bátorittatott meg az sok szegény nemesség házoknál, mely die 14. novembris publicáltatott darmai gyülésben legderekasabban az Gopp uram levelével együtt.

Anno 1673. in mense januarii az sok esők miatt nagy földáradások löttenek és vermekben sok károk is történtenek sok helyeken miatta.

Eodem anno die 15. martii holt meg Bécsben az császárné ő felsége, Leopoldus primus koronás királyunk első felesége.

Eodem anno die 14. martii Lopkovicz herczeg által magyarországi gubernátorságban instelláltatta ő felsége tisz-

teletes és felséges Joó János uramat ő nagyságát, adván Magyarország gubernálásában királyi authoritást ő nagyságának ő felsége cum cancellaria et sigillo regio.

Anno eodem die 17. martii Unghvár várában levő bujdosásában mult ki boldogul ez világból ugyanottan az én jó asszonyom, tekintetes és nagyságos Kapi Kata, néhai tekintetes és nagyságos Gémessi Forgách István uram özvegye, honnan illendő tisztességes halotti ceremoniával die 8. maji kihozván testét, vittük Szeregnye várába, és akkor ott letévén az testet, utánna következendő juliusnak 9. napján, az szeregnyei temető kertben, fiátol Forgách András uramtól, szegény idvezült asszony dispositiójából építtetett uj temető helyben és boltban, illendő szép halotti pompával temettetett el.

Anno eodem die 27. martii Nagy-Kapost harmadrendben is kellett magamra vállalnom Ungh vármegyei szolgabiróságnak tisztit, más fél esztendeig viselvén.

Anno eodem die 25. Gopp nimet generál Kassán exequáltatta Tussay Miklós nevő Zemplin vármegyebeli nemes embert heted magával az város piaczán levő tömlöcz felett.

Anno eodem die 8 octobris záhonyi házától vitetett el Barkóczy Sándor uram ő nagysága Majos és több alsó magyarhadbeliektől rabul.

Die 13. et sequentibus diebus, deszkáztattam másodizben megh az udvaromot való kutamot.

Anno 1674. die 25. martii hoszszas és sulyos szenyvedési után az atyámfiának adott isten egy fiui magzatocskát, kit die 27. ejusdem mensis, titkon az nagy üldözésünk miatt Mokcsában Upori István praedicator által kereszteltettem meg Gábornak, Sárközi Gergely uram lévén keresztatyja és az ő kegyelme felesége keresztanyja. Ki születésétől fogva mind betegeskedvén, mult ki ez árnyék világból die 16. aprilis 10. óra tájban délben, kit die 21. ejusdem nagy lelki fájdalommal kellett pinkóczi romlott segrestyébe minden halotti czeremonia nélkül, harangszó alatt eltemettetnem, az sok lelki üldözésünk, templomainktól való priváltatásunk miatt.

Anno eodem die 3. april. holt meg Kaponyában bátyám, Kaszás Ferencz uram.

Anno eodem die 11. april. bujdosásában Husztou holt meg gimesi Forgách Miklós uram ő nagysága és azon holnapnak 24. napján temettetett el Huszt várában levő kápolnában.

Anno eodem die 28. julii nagy alkalmatlan csalárdsággal menvén be az nagy-tárkányi kastélyban egynehány talpas, alsó hadakozó magyarok felé, és rettenetes kinzással ölték meg az tekintetes és nagyságos Sennyey Ferencz uramot, elpraedálván minden javait is, magáét és másokét is, kit 7-ed magával öltenek meg szolgáival együtt.

Anno eodem die 14. augusti Bárczi Judit sógor asszonyt vötte el feleségül terebessi Horváth Zsigmond Vajnatinán.

Die 22. augusti anni ejusdem égett meg tüzzel Kassa városának nagyobb része, és bástyáknak puskapor miatt való felvetődések is lött ugyanakkor, mely rettenetes álgyuk ropogásival és kimondhatatlan romlással s károkkal lött meg az lakosoknak.

Anno eodem die 3. septembris Darmán épülvén meg az nemes Ungh vármegye széki én helyettem tötték szolgabirónak Korczvay Nagy-Mihályi Benedek uramat.

Anno eodem őszszel árestáltatott az Berény várában vitetett fogságban Lobkovicz nimet herczeg királya árultatásáért, kinek lévén több nimet urak is complicessi, fogattanak meg többen is ez időtájban.

Anno eodem in mense novembris Szent-Márton nap tájban inditódott Erdélyben nagy zenebona, mivel Béldy Pál uram Koppánban Vitéz Ferencz nevű fő ember házánál keresztségi alkalmatossággal több urakkal és az székelységgel együtt reá ütvén Bánffy Dénesre, magát egynehányad magával elszalasztván feleségét rabul elvitette.

(Más kézzel írva.)

Anno domini 1681. mentem bé Szatmárrul Erdély országába és Horváth Dávid bátyám uramhoz szállottam, ő kegyelme küldött az nagy-enyedi collegiumba.

Die 28. decembris anno eodem mentem fel az poesisban, volt praeceptorunk Vásárhelyi.

Anno 1684. az méltóságos erdélyi fejedelem Apaffy Mihály fiát ugyan Mihályt, az török császár követe fejedelem-

ségében bottal, zászlóval condecorálta etc. az ország is az előtt választván el.

Anno 1685. die 28. martii vettem az atyám levelét és abban való tudósítását az édes anyámnak Szinyi Justinának halála felől.

Anno 1685. die 14. junii jöttem ki Erdély országából, az ángyom Horváth Mojsesné Bagotay Klára asszony mutatta akkori készületemben nagy sok atyafiságát etc.

Eodem anno az kuruczságnak egészen nyakát szakasztották méltóságos Surlcz és Kaprara ő felsége generálissi.

Anno eodem mentem patvariára nemzetes Keszey Mihály uramhoz Sáros-Patakra die 17. junii.

Die 20 junii mindjárt indultam Keszey urammal Bécs felé, circa ultimam érkeztünk Bécsbe, szállásunk volt az medves vendégfogadóban, holott együtt voltanak szálláson nagy-bányai követek, egyiknek neve Enyedy István volt.

Anno eodem die 20. augusti Bécsben láttam először cum solennitate az felséges Leopold császárt és császárnét is az öreg császárnét is és az ő felsége leányát méltóságos bavariai herczegnét az Szent-István templomba menni.

Anno 1690. die 27. julii jegyzettem el feleségül Ungvárt Borbély Borbállát néhai Borbély alias Kasza Miklós leányát nehai Krompan János relictáját.

Die 30. jul. esküttem meg vele Eörben eodem anno, kivel isten éltessen maga dicsőségére etc. Horváth György.

Anno eodem die 18. augusti volt lakodalmi sollenitásunk ugyan Ungvárt az Borbély Miklósné asszonyom házánál.

Anno 1691. die 30. mensis aprilis adott az ur isten az feleségemtől Borbély Borbállátul egyszersmind két magzatokat fiat és leánykát, kiket isten jó voltábul meg is kereszteltettem, az fiacskát Ádámnak az lánkát Évának, isten őket nevellye maga dicsöзségére.

Az leánkának Szerezliné asszonyom, az Ádámkónak Vonkóczi Jánosné asszonyom ungvári harminczadosné volt keresztanyjok, kereszt apjuk az leánkának Ladányi István uram, az fiucskának Daróczy István uram, az tarnóczi praedikátor mintegy lopva keresztelte Ungvárt meg.

Anno 1692. die 5. maji holt meg az atyám Pálóczi Horváth

György uram Istennek bölcs itéletéből nagy hertelen, semmi gongya nem lévén holt meg hét vagy nyolcz óra tájban pálóczi házánál, minden öltözetiben csak le dülvín az ágyára, rettenetes fohászkodási között megnémulván két fertály alatt epéjét kivetvén, istenben boldogul ki mult.

Tétettük az koporsóban die proxime subsequenti kedden.

Anno eodem die 11. presentis temettettük el szép sollenitással az pálóczi templomban, predikállott az háznál Szecsey nevü mokcsai praedikátor, az templomban Szalacsi János eöri praedikátor.

Anno eodem die 6. maji kezdettem jó támoszos födött sövénnyel az batfai házamat körül vetetni, kit is végeztenek el die 25. attacti mensis, elöl egy darab és oldalt is elmaradván benne. Az magam embereim közül karó hasogató s faragó és kertelő legényekre költöttem f. 4. dr. 50.

Anno eodem die 16. junii instelláltatott méltóságos egri püspök Fenesi György uram ő nagysága által ő felsége donatiója mellett méltóságos gróf székesi Bercsény Miklós uram ő nagysága Unghvárt az virágos kertben szép solennitással nemes Ungh vármegye főispánságában, néhai jó emlékezetű megholt Homonnay Bálint helyében, deposito clara voce juramento.

Az viczeispánságnak tisztiben meghagyatván előbbeni viceispán N. Gál Márton uram ő kegyelme; ugy az ungvári járásban is szolgabíró Homoky András komám uram, az szobránczíban constituáltatott Fekete Miklós uram, az pálócziban Baxay Sigmond uram, az nagy-kaposiban penig engemet méltatlan szolgáját tevén szolgabirójának az n. vármegye sok mentségeim után. Esküttem az kaposi járásban Dekmár János az eöriben Jeleni Sigmond.

Eodem anno die 4. julii kezdettem Ungvárt az Borbély Miklós helye felén az feleségemre Borbély Borbállára nézendő harmad részen egy kis házat és komorát csináltatni. Az ácsoknak attam azon munkátul fl. 8. dr. 60. fát kész pinzen azon kivül kit magam hordattam vásárlottam fl. 7. fenyü deszkát fl. 8. den. 40. Item 7. szál deszkát pro denar. 40. mindenikét, facit f. 1. dr. 60.

Anno 1692. die 22. aug. az ungvári biró Szucsányi Márton az két hadnagygyal hatalmasul az országuttyábul behajtatta két

lovamot az maga udvarára és ottan az míg tetszett neki addig tartotta. Mely cselekedetiért judicialiter admoneáltatván nemzetes Homoky András komám uram nemes vármegye szolgabirája által azt felelte, ő hajtatta és ő parancsolattyábul hajtották be az hadnagyok az ország uttyán találván az szekeret.

Anno 1692. die 26. augusti Dobay Sámuel 12. kaszással reá menvén az hid között lévő tarnóczi határban lévő Balog Mátyás helye után való rétnek felét dél felöl megkaszáltatta die 29. ugyan Dobay Sámuel negyed magával fel is takarta, volt rajta 4. szekér széna.

Anno eodem et die 10. mensis octob. estveli kilencz és tiz óra között az szabados itéletü bölcs isten kettősön született Éva leánkámat az ungvári házambul sok keserves fájlódási után kiszólitotta. Temettettem el az bátfai templomban az segrestye küszöbje előtt.

Die 1692. in mensibus junio julio et augusto az egerek rettenetes soksággal támattanak és kiváltképpen való nagy károkat tettenek, nevezet szerént az rozst egészben megették. Aratás után penig az sáskának soksága érkezett el ki is csak türhető kárt tehetett, azután reá jüvén az hideg csak el veszett, de helyben számtalan tojását hatta ki is ismét rettenetes sokasággal ki kelvén nagy károkat tettenek, melyek miatt ezen vármegyében igen nagy drágaság volt, ugy annyira hogy egy kassai köböl buza tiz forinton, rozs 8. for. az árpa 6. for. az zab penig az ben levő quartélyos hadak miatt négy forinton is utóllyára elment.

Anno 1694. die 11. mensis januar. adott az ur isten az feleségemnek Borbély Borbállának hetfün éczaka éjfél tájban egy fiu magzatocskát kit megkereszteltettem utánna következendő csetertekeu Szent-Miklósi Sámuel bátfai öregebb predicátor által Palkónak, kit Isten nevellyen jó erkölcsben maga dicsösségére. Kereszt apja Daróczy istván uram, kereszt anyja penig Ladányi Istvánné asszonyom volt, koma asszonyok Homoky Andrásné Vonkóczy Jánosné Szerezliné és Görög Péterné asszonyomék voltak.

Anno 1694. pro die 13. dbr. certificáltattam vala én pálóczi Horváth György, viceispán N. Gál Márton uram, négy szolgabiró Homoki András, Horváth Mihály, Csicseri

Ambrus és Szentmiklósy uraimékkal, ugy több cointeressatusokkal együtt ő felsége comissiójábul bizonyos brachialis processus miatt, kit is prorogáltunk vala Hupka és Kollát-Helmeczen Kende Mihály uram ellen ki miatt Kende uram recurrált vala udvarhoz hallatlan rettenetes mocskokkal vádolván mind az birákot s mind az actorokat ugy mint Thuróczy Ferencz és Peltovics János uraimékat, nevezet szerint az birákat hogy hitetlenül és hamissan procedáltak, faveáltak az actoroknak, mely comissió Eperjest celebráltatott, jelen lévén Szent-Iványi Lászlő uram ő nagysága, Klobusiczky Ferencz uram ő nagysága, Galambos Ferencz uram, Sztankay Lajos uram, Keczer Sándor uram, Szent-Iványi Menyhért uram, Györky Pál uram, Szirmay András uram. Az actorok prókátora két Kokolozsányi s mi részünkről Meskó Jakab és Kubinyi uraimék, kik is contra incompetentiam judicatus allegálván sok törvényeket ugy praxist is, az érsek Szécsenyi és Ibráni uraimék causájokat kiben az comissionalis causák relegáltattak ad ordinarium juris cursum, máskint is abrogáltatván törvényesen és diplomatice is, mi is obtineáltuk és relegáltatott az extraordinámriára ob gravitatem et in causae revisio judicatus, ki is pro 20. febr. leszen Beszterczén.

Eljüvén az breviseknek terminussa (ki is Beszterczérül transferáltatott vala Nagy-Szombatba) az elött való eperjesi terminusrul postára ülvén Gál Márton uram mind ő felségét s mind palatinus urunkat ő herczegségét alázatos suplicatiója által megtalálta, hogy mivel Kende uram és felesége Barkóczy Mária asszony az birákat partiálisoknak és hamissoknak declarálta az F. udvarnál, az breviseknek comprobálja nolens volens alioquin in poena talionis convincáltassék; az minthogy optineálta is és evocáltatta Kende uramat feleségestül az brevisekre, pro 25. et subsequent. a holott valóban volt rajta judex curiae uram vicéje maga ottan ő nagysága kün lévén, hogy külön táblát ülvén először az Kende uram részérül az relegált causát reassummálták volna, de palatinus uram és a tábla nem engedte hogy különb táblát üllyenek, noha az juratus házrul házra keresvén az birákot az comparitióra adigálta volna, de ezek is abstrahálván magokat, az judex curiae uram vicéje Rutkay uram harmad nap mulva

nagy melancholiájában megholt. Az bírák penig az actorság mellett adigálván és restringálván Kendét arra hogy az partiálissát comprobállya, kiben succumbálván hosszas allegatiók után szintén convincáltatott volna. Hanem palatinus urunk ő herczegsége gratiájából intermediátorokat rendelvén nevezet szerént gróf Bercséni uram ő nagysága addig türvén az bírákat, az alkura accedáltak nagy nehezen, olly conditiókkal hogy Kende uram ellenek az cancellarián supplicatiójában feltett expositióját az bírák és több interessátusok iránt, palatinus urunk ő herczegsége és az egész tábla előtt palam et manifeste revocálta, és sinistra expositiónak lenni vallotta et in perpetuum mortificálta, az bírákat penig prókátorostól megkövette, az után Nagy-Szombatban meg is vendégelte, költségekért penig igért contractualiter fl. 900. Kirül mind az felséges cancellaria mind palatinus uraimék mind palatinus urunk ő herczegsége missiliter irt az nemes vármegyének s mint testimoniálist adott patenter.

1695. Ezen esztendőben az ur isten urnap után való északákon oly rettenetes dérrel látogatta meg nagyobb részét Magyarországnak, hogy az gabona vetéseknek nagyobb része virágjában megfagyott, elannyira hogy fü gyalánt (így) sok helyeken lekaszálták, az Tiszán túl is az kerti veteményeket mind elrontotta, az búzákban is sok kárt tett, az all helyeken lévő szőlő helyeket is egészlen elrontotta, hanem azután verekedett valami vesszejek az türül, de haszontalan.

Ezen esztendőben az török császár igen nagy erővel általjött az Dunán, az ő felsége ármádáját Pétervááránál hagyván szintén ide fel Tömösvárhoz jött, kinek utána nyomulván az ő felsége ármádája is jött Jenőhöz, az török penig Erdély felé vette utját, kinek erdélyi generális Veterani uram Lugashoz jüvén eleiben, az holott is circa initium octobris az mint mondják, az török császár személye szerint teméntelen jancsár, arnót és lovas törökkel hirtelen obruálta Veterani uramat, ki is hét lovas regimenttel, nyolczszáz muskatályossal hallatlan rettenetes kemény harczot állván ebédtől fogvást szintén estig harczolt, de végre körülvétetvén a pogányságtul, maga is elesett. Ezen ármádának minden bagásiáját, ágyúját és élését elnyerték elfogyván az porok, magok is hátat adtak, és circiter az mint

referálják magok, eshetett el bennek két ezerig való, de az törökben az arnót basa s több nagy tisztek és majd kilencz ezer veszett. Ennek alkalmatosságával igen nagy riadás volt, az Tiszán túl való föld nyakaszakadtában minden élésit ott hagyván elfutott vala, de istennek hála, semmi oly derekas rablást nem tett, az praedával nagy sietve Lugastul csak visszament Landorfejérvára felé, kit isten örökké odaveszessen etc.

1695. Méltóságos gróf Bercsény Miklós uram ő nagysága, ezen vármegyének főispánja Váczi Mátyás nevü porkolábját circiter 12. hajduval, ugy az udvarbíráját és Küszögi Györgyöt, az gereni és itt való Ungvári János diák nevü ispánját itt Ungvárt az derékutczában levő házamra hatalmasul reáküldvén, mint valami praedálók, elsőben az elsőházamat dulták, azután az közepső házban találván az praedicatort Vári uramat, mint valami publicus malefactort az asztalnál megragadták és

die 15. aprilis emlitett Vári Mihály uramat kétfelöl fogván kivonták feleségestül gyermekestül és fogva vivén az vízig ezután onnét megirt cselédeivel együtt egész a vármegye padjáig fegyveresen kisérték. Elöször is rajtunk kezdette az persecutiót ö nagysága, noha eleget protestáltunk, obtestálván ő nagyságát főispáni tisztire, az ország törvényeire és az diplomákra, de ezekre csak azt felelte: parancsolatja van cardinalis Colonics uramtul meg kell cselekedni etc.

1696. esztendőben a 1. februar. kezdődve igen kellemetes tavaszi idők voltak, elannyira hogy usque ad 15. martii többire az tavaszi és mezei munkákat az emberek véghez is vitték, ugy a szőlő munkáknak is nagyobb részét.

Anno eodem die 12. martii az felséges jó isten reggeli nyolcz óra tájban áldott meg bennünket egy fiu magzatocskával, kit 19. ejusdem megkereszteltettem Vári Mihály uram által, ki mostan Radóczon praedicátorunk, Gyurkának, kivánván isten nevelje s éltesse maga dicsőségére; kereszt anyja n. Orosz Györgyné viczeispán asszonyom, kereszt apja Réti István, koma asszonyok: Ladányi Istvánné, Daróczyné és Havasyné asszonyomék.

Anno eodem az 13. vármegyének nagy panasza levén az felső vármegyék és az palatinus inproportionata limitatiója iránt, minthogy sem az 1647. esztendőbeli porták limitatiójához,

sem az Montecuculi expeditiójakor való contributióhoz nem accomodáltatott az mostani quantum, ki is két millióból áll. Arra nézve az 13. vármegye fű követül választván füispán Bercsény Miklós uramat ő nagyságát, ad status penig mindenik vármegye választott és expediált egy egy követet. Arra nézve ő felsége ennek a földnek injuriájára és annak orvoslására s az proportionata rectificátióra delegált singulariter egy commissiót palatinus urunkra ö herczegségére, és ő herczegsége pro sexta julii az egész országban levő vármegyék követeit és főispánjait convocálván az holott cardinalis Kolonics ő eminentiája is lévén jelen, sok disputátiók után más modalitást pro observanda propositionata limitatione nem talált az ország, hanem ujonnan dicatorokat és conscriptorokat rendeltek az egész országban kik az portákat conscribálják és ujabb rendben vegyék, mely munkára az nemes ország engem is méltatlan szolgáját méltóztatott Szirmay Péter urammal Szathmár vármegyében, ebben penig rendeltetett Ramocsa György uram Szabolcs vármegyéből Lévay urammal.

Eodem anno végben menvén ezen munka 18. octobris, az urak és követek, ugy dicator uraimék is Pozsonyban ismét egyben gyülvén tovább három hétnél disceptáltak; de minthogy ezen connumeratio majd minden vármegyében inkább difformiter ment végben, arra nézve pro repartitione duorum millionum vége (így) pro norma az 1647. esztendőbeli dicált communerátiója szerint a porták az országnak három részére felosztatott azon quantum, mely alkalmatossággal magam is Szirmay Péter urammal nemes Szathmár vármegyében az ország által rendeltettem vala dicatorul; hat-hat forint volt diurnumunk. Pro facienda relatione azon pozsonyi gyülésen jelen voltam.

Anno 1696. die 7. decembris csakhamar Pozsonyból viszszajövetelem után rendeltettem vala ezen nemes vármegye perceptorává. Annualis fizetésem volt f. 325, egész summája perceptiómnak exurgált ad fl. 32923.

Kirül isten segedelméből anno 1697. die 3. et 13. nemes vármegye deputátussi Szent-András havában tülem számot vevén, ugy mint n. Csicseri Orosz György viceispán, Orosz Ádám notarius, Hegyi István vicenotarius, Orosz Sigmond, Taboldi Gábor, Petrovay János uramék előtt minden ratiómat

liquidáltam és egy pénzzel sem marattam adóssa, kirül absolutiom is exstál n. vármegyétöl.

Ezen 1697. esztendőben die 4. novembris méltóságos füispán uram gróf Bercséni Miklós uram n.-váradi püspök Benkovics Ágoston uram által n. vármegye tiszteit restaurálta; a holott az urak voltak valóban azon, hogy Orösz Ádám uram lett volna viceispán; de az szegény nemesség felkiáltván noha eléggé disponáltatott, de nehányszor csak felkiáltván, többire egészlen az urak voksa ellen Orosz György urámra atták voksokat; ki miatt nolentes volentes ő kegyelmét kellett tenni viceispánnak. Candidátusok voltak n. Orosz György és Ádám, Taboldi Gábor és Barlók István uraimék, de az kettőre csak két két vox ment. Horváth Mihály és Haraszti Imre ki is az előtt csak substitutus volt, ketten az szolgabiróságban megmarattak, az unghvári járásban Barani Menyhárt, az szobránczìban Fekete Miklós uramék tétettek szolgabirákká. Notariussá tétetett füispán uram recomendátiójábul Ráti Gergely uram. Azon épitő székben determináltatott, tovább perceptor ne legyen, hanem az négy szolgabiró percipi (igy) az esküttektől az pénzt, de az n. vármegye commissióján kivül senki commissiójára semmit ne erogállyanak. De ez is falban romolván viszont mostani viceispán uram attiniálta az perceptorságot cum diminuto sallario perceptoratus in et ad fl. 91. x. 40. Rheñ.

Ezen esztendőben circa 2. julii Patak és Tokaj körül conspirálván egynehány paraszt ember és kapás, ejszakának idején ugyan egy éjjel Tokajt, császár béresi képekben menvén be Patakban erőszakkal, minthogy az commendáns az ujhelyi vásárra esett vala, megvették, kuruczoknak nevezvén magokat, a holott a németeket levágták, javokat felpraedálták, az után neki felesedvén, az föld népe hozzáadta magát, nagyobb részét fegyvertelen annyira, hogy circiter négy ezerig lehettek. Az körül levő vármegyékben levő sok köz rendet dementálván, felesen associálták vala közikben magukat. Szalontay nevü petrohai paraszt ember volt az patakiaknak kapitányok, az tokaiaknak Tokai Ferencz és ifjabbik Pákos, Thököly Imre neve alatt zászlókat csináltatván mindenfelé osztották és ez alá gyüjtötték az pórhadat. Az ki az nemesek közül közikben

nem állottak, persequálták, ölték, vágták, praedálták. Az Hegyalján Zánthó uramot is elfogták, a vicenotáriust Nagy Jánost, kit Meskó urammal Patak várában szorították vala, hogy kibocsátkozott a bástyán, nem akarván associálni magát, konczrul konczra vagdalták. Vécsey Sándor uramat ő nagyságát, ki is Ungvárrul Kassa felé ment volna Nátafalva táján felverték, de akkor elszállott; azután Varanórul viszont Kassa felé igyekezvén, az fogadott kalauza elárulta és ketten vagy hárman elállották utját és valamely Zemplén vármegyei esküdtből lett kurucz elfogta s bevitte Patakban, az holott leveleket találván nála, vitték az tömlöczbe, az holott az sok disznó nép neki zajdulván, diribről darabra vagdalták és megölték.

Ezen dologgal egész Bécsig rettentő lárma és futás támadt az egész országban, nem tudván senki honnét támadt ez nagy véletlen tumultus, az kinek első kezdetin mindjárt az ujhelyi vásárt felverték, az nemeseket persequálták, ott is az németeket az pataki commendánssal, ki is ottan az vásárvámot erősen szedi vala, összevagdalták s mind egyig megölték. Az parasztság szám nélkül ment ottan közikben, reménylették az portiónak végét szakasztják, biztatták az Tököly és török segitségével magukat. De közel lévén az Paszompier regementje (külde)tett ennek az tumultusnak opressiójára, kinek az pusztára Böcs nevü faluhoz az kuruczok eleiben mentek, de az Pál deák hajdui érkezvén oda, őket keményen megverték, noha a mint mondják, ki fegyverrel, ki csak viszsza szegezett kaszával in desperatione igen vakmerőképen viselték magukat.

Az alsó táborrul ezen tumultusnak lenyomására commendérozták Vademont Kereczegett (így) ki is Pál deák ezerével öszszegyüjtött ráczok és circiter 200-ig való némettel reájüvén Tokajra, először is ottan hamar megvette, az városban való népeket levágatta, az kuruczoknak nagyobb része az (Tiszán) általszaladt, és békével ment mintegy hatszázig Tömösvár felé, most is oda van. Tokaj alul az német ment Patak alá, az kik is mindjárt feladták magukat, de az jova azelőtt az Tokajbul elszaladt kuruczokkal conjungálván magát innét is Szalontaival együtt Tömösvár felé mentek. Az várt feladó hajduságot aztán az németek mint sertéseket egyben zárták, azután tömlöczökre hányták. Némelyeket karóba is

mintegy 18. vontak, az lakosoknak mindeneket felpraedálták. Az fideliseknek az infidelissel egy állapotja volt, itt nagy praedát tett az német had. Az körüllevő helyeken penig az rácz csak Zemlén vármegyéből 10.000 marháknál többet hajtottak el. Az falukról is papét, barátét, úrét, nemesét, parasztét, akár volt hű vagy hűségtelen három-négy mélyföldig Patak és Tokaj körül elhajtották.

1698. die 15. augusti született isten kegyelméből egy fiu magzatocskám kit sub sequenti die 20. ejusdem mostan Radvánczon lakozó praedicátorunk Kádas Pataki uram által megkereszteltettem Gábornak, kereszt anyja Thuróczy Istvánné Bácsmegyey Éva, kereszt apja n. Ráti István uram ki Gyurkó fiamnak is keresztapja, koma asszonyok: Vonkócziné, Tótfalusiné, Ladányiné, Küszögi Györgyné, Homoki Andrásné asszonyomék ő kegyelmek, kit az isten maga dicsőségére nevelylyen s éltessen Amen.

1699. die 13. és 14. január. itt körülöttünk rendkivül való rettenetes árvizek voltak, sok helt egész falut is elboritottak, az bozóti malmot fundámentumostul elvitte csák az gáttya maradt, sok becsületes embereknek szérüjökbül csürökbül csiplett életeket elseprette.

Eodem anno pro die 15. februarii kegyelmes urunk ő felsége az nemes vármegyéket az felséges József erczherczog fia, magyarországi király lakodalmára Bécsben, az egész nemes vármegyéket becsülettel convocáltatta, mely lakodalmi solennitásnak terminussa extendáltatott azután pro 22. ejusdem. Adja isten legyen édes hazánknak örömére.

1699. die 15. mensis 9bris estveli tiz és tizenegy óra között sok keserves kinlódási után az szabados itélető isten az veres himlő és sok kelevények által Palkó fiacskámot ez világbul kiszólitotta, kit is die 29. ejusdem tisztességesen eltemettettem az báttfai templomban az leánkám Évuska mellé jobb felől.

1700. Ezen uj saeculumban ezt az földet isten valóban megverte az terméketlenséggel mert az egész vármegyében alig van oly ember ki csak vetését is maga majorságában termett őszi élettel beérje.

Ezen esztendőben die 25. julii áldván meg az ur isten egy leány magzatocskával maga jó voltából az feleségem Kasza

Borbállátul, kit subsequent. die 1. aug. megkereszteltettem Ersébethnek unghvári plebánussal.

Ezen esztendőben die 13. et 14. 9-bris csaknem két esztendőbeli ratióimat complanáltam, kitűl igen kevés restantiám maradt el bizonyos inexolvált assignátiókra nézve.

Ezen esztendőben novembris holt meg az felséges spaniai király, kinek halálával az felséges római császár Leopoldus primus és az franczia király nagy hadakozáshoz készülnek, az királyságot obtineálni kivánván pro domicibus.

1701. esztendőben 20. marcii nagy mennydörgések hallattak, ezen esztendőben az eőszi vetések magukat szípen muttak (így) az rendkivüli nagy havak minden derekas kár nélkül többire egy hét alatt mind elmentek, az ember husvétig sem remélheti vala.

Ezen esztendőben Rákot 2000 rh. for. ez előtt circiter két esztendővel Remetét 3000 rh. for. m. Bercsényi uramtól ő nagyságátol aquiráltam.

Die 12. martii az ungvári kümívesekkel egy szép kű pinczét a fundamento rakattam Remetén az majorban az kinek csak az puszta fundusa volt, ezen esztendőben penig egészlen fedett sövényekkel körül vetettem. Taval major házat, csűrt, egy öreg kaput csináltattam reá. Et hoc omnia cedant ad majorem dei gloriam. Georgius Horváth de Pálócz.

Ezen esztendőben 18. aprilis insperate general Solari az ő felsége parancsolatja mellett a fejedelmet Rákoczy Ferenczet Sárost, Szirmay István uramat nagy authoritásu és emlékezetes ítélőmestert diákjával Sárosival arestum alatt behozták Eperjesre, és ottan szoros arestum alatt lévén, végre Kassára, onnan die 16. maji Buda felé vitték Vay Ádám urammal. Azután Vay Mihály uramat is Erdélybűl fogva vitték Kassára. Valamely uj machinatióval vádoltatnak, de valóságosan okát nem tudhatni. Vay Lászlót is utánok vitték. Mindezeket Nimet-Újhelyben kemény árestom alá vetették; 21. aprilis Nagy-Szombat táján postán felment Szluha Ferencz nevű ember, ítílőmester expeditora, megjelentvén gróf Bercsényi Miklós uramnak ő nagyságának azon urak casusát, azonnal elszaladott az úr az nyitrai hegyekbe, onnét Lengyelországban, az grófné pedig ment Bécsben; circa initium augusti az megnevezett

urak jószágát conventuális és capitulális személyek jelenlétekben t. nemes kamara deputátusi egészen conscribálták és sequestrum alatt usque in hodiernum diem vadnak, az res mobilisek penig pecsét alatt, az jószágokban penig az előbbeni tisztek disponálnak.

1701. die 19. septembris ez mai nemes vármegye generalis gyülésének alkalmatosságával Ungvárt solenniter publicáltatni parancsoltatott kegyelmes urunk ő felsége patenter transmittált publica citatiója, az melyben declaráltatott, miképen istennek bölcs gondviseléséből kivilágosodott volna némely magyar uraknak természet szerint való kegyelmes királyunk ellen rebelliót koholó szándékok, az mely vétekben infascinatusnak találtatott volna méltóságos gróf székesi Bercsényi Miklós uram ő nagysága és Szirmay Miklós uram is, kik mindketten Lengyelországba profugiáltanak, azért azon publica citatiót t. n. vármegye minden úton-módon publicáltassa, sőt még ad valvas is kifüggesztesse, hogy intra spatium 6. haebdomadorum coram juditio delegato praeside comite Buceleni aulae caesareae cancellario se se sistant judicium recepturi alias in casu non comparitionis ex contumatia eisdem sequeretur sententia. Az kit is homagialiter elkövetvén nemes vármegye in copiis ad valvas portae domus congregationis Homoki András uram házánál kifüggesztetett. Isten ő felsége maga tudja, mindezek után mik következnek, eleintén ugyan minden vármegyékben az német hadakat praesidiumokra vitték, az strásákat megerősitették.

Die 3. decembris 1701. Unghvárt t. n. vármegyének gyülése lévén, az holott publicáltatott kegyelmes urunk ő felsége parancsolatja, az melyben parancsoltatott: hogy mivel méltóságos fejedelem Rákóczy Ferencz német-ujhelyi árestomából, az várban levő tiszteket az fejedelem asszony corrumpálván, valami uj lájtinánnal elszaladott rájtár ruhában és utját vette Nisider felé, onnét Morva szélire Slesián végig Baraszló felé és onnan Danczka, tovább penig maga a jó isten tudja mind utját mind dolgát mint leszen, csak ne lenne az haza gonoszára.

1702. die 13. martii generalis gyülés lévén Ungvártt, kegyelmes urunk ő felsége kemény parancsolatja mellett, az

szomszéd lengyel urak instantiájára, a Krajnyárul odajáró sütögető és praedaló orosz tolvajok megfogások, persecutiójok és congrua satisfactiójok végett az kárvallottaknak. Az mely gyülésre turmatim az lengyelek commisarius Viszovszky János urammal kijöttek és exequáltattak hárman, Buza kisebbik fia, egy Deák nevü pap praevia degredatione; az ungvári dominium részéről camara praefectussa Taonat uramat rendelte és deputa (így) fiscalis causak vicedirectora nemes Meskó Jakab uramat.

Ezen esztendőben a februario szép de igen szeles s száraz tavaszi idők jártak usque ad 10. apr.

Ezen esztendőben végeztetém el nagyobbára tavaly elkezdett remetei majoromban levő első házat és pinczét. Ezen majornak csak a puszta földgye lévén, nem kevés épséget tetettem benne.

Die 1. julii délután egy óra tájban nagy záporeső után hertelen az Szatthmári házába szállván az menkü öt esztendős fiát, 18. esztendős legényét megütötte ugy hogy szörnyü halállal meghótak.

Anno eodem sok istentelen emberek sinistra delátiójokbul az felséges magyar cancellaria előtt, nemes vármegye tisztei rútul denigráltattak. Hogy némelyek privata factiójok régen nemes vármegye székit meg nem épithette, mert dominandi libidine ducti grassálnak mostani tisztek az vármegyében. A kire nézve e mult nyáron kemény parancsolat mellett ezeknek inquisitiója és a szék épités delegáltatott personalis Klubusiczki Ferencz uramra ő nagyságára, kit camerae praefectus uram apprehendálván impediálta s el is haladott egyszer a terminus, de viszont pro 27. septbr. indicáltatott Nagy-Kaposra. A hová három vármegyék színe reágyülvén szép frequentiával de igen fastuose personalis uram megépitette a széket; én pedig absolute declaráltam magamot tovább a perceptorságot nem viselem. Az sok istentelen delátiókra a cancellaria parancsolattya mellett tülem igen szoros számot vettek, három vármegyéből ellenem gyütött elmés emberek ugymint Usz Gábor uram n. Sáros vármegye notariusa, Brezinay uram assessora, és Szirmay András uram n. Zemplén vármegye assessora deputáltattak pro 27. ejusdem censurámra, sok féle involutió-

kat studio ellenem keresvén, mindazokban istenem segedelméből oly készülettel voltam, noha négy esztendőrül a kikrül n. vármegyém előtt számot adtam vala kivánták formálni számadásomat, hogy mindeneknek csudálkozásával szépen általmentem számadásomon s adóssa sem maradtam, az kit nem liquidálhattam volna.

Midőn pedig történt ezen bestelenség rajtuk, siketségre nem vévén, ispán n. Orosz Ádám uramot noha nagy nehezen vettük reá, udvarhoz küttük, ugyan n. vármegye adott kőcséget; és először is detegálván az felséges cancellaria előtt, a cancellarius Matyasovszky uram nem engette továb mennyen, hanem simpliciter tagadta, nem a cancellaria hirével expediáltatott ő felsége neve alatt azon mocskos parancsolat, a minthogy interpretatorio mediante revocáltatott is, és végre pro die 27. sept. tisztességesen épült a szék meg. Camerae Praefectus uram Tavenat uram ez okbul is occasione hujus restaurationis igen rút bestelen contradictiót és protestátiót tett Klubusiczki uram ellen in facto....... restaurationis. Hac occasione ispán uram notarius és szolgabiró Csató Sándor uram megmarattak, az többirül levonták. Helyettem Ráti Sigmond uram constituáltatott perceptornak, én pedig mások csudálkozására hogy megmenekettem dicsőségesen istenemnek örök hálaadással tartozom, mert noha sokan reágyültenek az sok istentelen delatiókra idegen vármegyébül censorim, de minden ratióimat liquidáltam az ki is négy esztendő alatt extendáltatott száz hatvankét ezer és huszonnégy rhenes forintokra idest fl. 162,024. — Istennek bölcs teczésébül valakiknek gonosz delatiójával deferáltattunk udvarnál, annak nyakában bestelenség, nekünk penig minden vármegyék felett való böcsületünk következett.

Anno 1702. die 23. xbr adott az ur isten jóvoltábul feleségemnek Borbély Borb. sok keserves kinszenvedése után egy fiu magzatocskát reggeli nyócz óra tájban az ki is azonnal 12. óra tájban elbágyadván alig kereszteltethettem meg. Isten viszont 24. ejusdem ártatlan lelkét gyenge tagocskáibul kiszólitotta. Keresztapja volt Homoki András, kereszt anyja Horvát Ádámné asszonyom, mult ki 12. óra tájban, neve volt Kozma.

Ezen esztendőben az ur isten az pínznek kimondhatlan szükit, mindenféle életnek, bornak, marhának és egyébb oeconomiai állapotoknak olcsóságát atta, ugy hogy sok helyeken egy véka szép buza hat poltura, rozs 3. polturán járt, 15. és 16. ft. egy pár jármos középszerü ökör, az bornak az fő-helyeken az Hegyallyán 10. és 9. for. mi tájunkon öt for. s négyen.

Az bornak olcsóságát okozta az svédnek ezen esztendőben való uralkodása. Jövendő esztendőben mindezeknek nagyobb bűsége leszen.

Ezen esztendőben régi eleimtől kerestetett pálóczi két puszta telkinket m. gróf Barkóczi Ferencz uram Hegyiben lakó Bodó Zsigmond jussával itélőmester Bvornikovics János által perelvén, el nem nyerte, de más nevezet szín és praetextus alatt elfoglaltatván az juratussal, én viszont reexecutorium mellett akarván rehabeálni inhibitoriummal sokat impediáltattam, de az ur isten azokon is szerencsésen által vitt.

Georgius Horváth.

1703. die 11. junii viradóra az ur isten Gábor fiacskámat az vérhasbeli nyavala által nagy kinokal ez világból kiszóllitotta kit is 12. ejusdem bátfai templomban több gyermekim közé temettettem.

Ezen esztendőben az ur isten kimondhatlan szükségével az pénznek bennünket megostorozott, ellenben kelletlenségével mindenféle marháknak és életnek s bornak.

Ebben az esztendőben circa medium maji Kis Albert és Esze Tamás nevü tolvaj emberek nemes Beregh vármegyében, Lengyelországban az felső esztendőben elbujdosott Rákóczy és Bercsény uramék nevek alatt hadat gyüjtöttek és ebből rut tumultus támadott ugyanazon urak zászlói és passusi lévén nálok. Mostanában u. m. die 20. junii ugy hallatik, hogy jünnek nagy haddal Magyarországba.

Ugyan esztendőben (így) viszont csak hamar az időnek nagy boldogtalanságában az ur isten viszont megszomorított Gyurkó fiacskámnak az vérhas által való ki szólítatása által ki lött circa festum Jacobi apostoli, és nem az bátfai templomban tétettem, mert mindennap futás volt, szaladás és az kuruczoknak marha hajtások.

Eodem anno 17. septembris ugyan az emlitett urak parancsolatjából az praeda kedvéért kuruczczá vagy is az urak hűségire esküdt köz nemesi és paraszti rendek s kivált az ungvári Kranyárul lejött és szedett gubás orosz had az városban szállván, kit azon nap kinyomtunk, de másnap viszont beszállott, és megsokasodván, Ungvár várát körülszállotta, egy lelket sem bocsátottak be hozzánk a várban, continuálódott usque ad 15. martii bloquada, az közrend s végre az muskatélyosság is mindennap szökött, Munkács várát is azonban megadták, hasonló földképen obsideálván, az kin az commendáns is Svetlik Ferencz igen megütközvén, nagy sok dispositiónk és rationatiónk után feladta az várat. Az capitulatióra Miskolczra az urakhoz a fendrikét Orosz Ádám és Ráti Gergely uramékat expediáltuk vala, kik is az ott való delegatus Váy Ádám és Jánoky Sigmond uraiméknak könyen hívén, submittálták joszágink restitutiója iránt az bennrekedt nemesség dolgát az méltóságos fejedelem gratiájában; de megesett nekem, mert tovább félesztendőnél joszágomat viszsza nem adták, akkor is sok költségem és fáradságom után, csak a puszta földet adták meg.

Az úr isten oly rettenetes ítíletit bocsátotta reánk ez esztendőben, hogy szomszédink, jóakaróink és jobbágyink egészen felpraedáltak bennünket és ellenségesen üldöztenek, öltek, vágtak bennünket. Kitergeni Kollát György uram az nagy pinczémbűl rejtekemet felvevén 546. forintomat elvitte.

1704. die 15. januarii mind ennyi szorongattatásom idején viszont az úr isten egy fiu magzatocskával megáldott az kit is ugyan az várban megkereszteltettem Gyurkónak.

Ugyan ezen esztendőben die 17. martii Svetlik Ferencz unghvari német commendáns Unghvár várát nagy hoszszas disputatió után, minthogy már Munkács várát feladták vala, látván hogy az capitulatio mellett az munkácsi német egészlen ezen megyen el, feladta jó capitulatió mellett Unghvárát; az holott az bennrekedt nemesség egészlen magát az méltóságos fejedelem kegyelmességében ajánlván, azután pro praestando homagio (noha az vár feladásakor is praestálta) Eger alá ment az méltóságos fejedelemhez, az ki is szintén akkor Gyöngyösön volt, s oda is elmentünk, onnét viszont Egerre visszakisértük,

az holott is erősen bombáztatván az várat az várost elégetvén, csakugyan fel nem adta akkor az vár magát, hanem következendő uj esztendőre pro 1705. capitulált és armistitiumot nyert az fejedelemtül.

Három hét mulva az ungvári nemességnek kik várban szorultak vala joszágukat pusztán megadta az fejedelem, az kinek buzájok vagy gabonájok maradt az fiscus megtartotta és azután sollicitatióval nyerték meg.

Engem penig az unghvári nemesség és Vajda Jakab mind az méltóságos fejdelem s mind fű generalis Bercsény Miklós uram ő nagyságok előtt igen elvádoltak, de hamisan, mintha Unghvár várát az német commendánssal erősben és főképen én tartottam volna, kire nézve semmi jószágomat meg nem adták. Szégyen vallva, re infecta jöttem vissza Eger alól.

Az capitulatio mellett az várnak, resignatiója és az munitiók inventálása mikor volt, azalatt Vajda Jakab ungvári házaimat és majoromat, jó csűrömet az hadakkal elhányatta s az tűzre széllyelhordták.

Anno 1704. circa finem augusti Szeged alatt jószágomat obtineálván elfoglaltam és viszont kezdtem puszta kézzel oeconomisálni, egyszeri szántásban az mit vethettem s házaimat is valamentire felépitettem.

A. 1704. circa 10. xbris felmentem az méltóságos generalis szolgálatjára de roszkor, mert szintén Szent-István napján az némettel a magyarság Nagy-Szombatnál megütközvén, meggyőzetett és eloszlatott vala, az karácsoni innepeket Bajnóczon főgeneralisné asszonyomnál ő nagyságánál töltöttem.

Azután in anno 1705. circa 3. et. 4. tum (így) Léván tanálván az méltóságos generalis Bercsény Miklós uramat ő nagyságát, onnét negyed nap mulva ő nagyságával mentem Érsek-Ujvár felé a holott az elszállott hadakat egybe gyüjtvén, az Vág mentén Tardoskeddinél találtuk. — Azon hadakkal télnek idején is az Vágon tul helységekre szállott német ellenség ellen erősen portázott az méltóságos generalis.

Engem penig méltatlan voltomat nem tekintvén circa 26. januarii anno eodem hofmesterének tőn Nyitra városában.

Ad initium februarii az Vágh mellett levő Czetén nevü faluban (az midőn szintén az német Tornóczon az Vág mel-

lett Eszterházy Antal urammal levő hadainkat megcsapta és elszélesztette, ki mi (így) nagy lármánk volt igen elbetegedtem és onnét Lévára vittek az holott tovább két hónapnál feküdtem, igen jó gazdám volt Szombathely István uram.

Betegágyambul felépülvén, mentem onnét az méltóságos generalis uram ő nagysága bagazsiájához Nagy Tapolcsánba; de ad initium aprilis innét méltóságos generalis urammal ő nagyságával és az aszonynyal husvéti ünnepeket szentelni mentünk Nyitra várában, az holott is 6. eiusdem az méltóságos generalis tött hadibirónak, hórul hóra fizetésem lévén 96. rhenes forint.

Ad initium augusti Herbeville és Pálffy János császár hadi generálissi circa 12. regiementtel az élést Leopold várában bevitték, erős fegyverkezés alatt, népeknek nem kevés veszedelmével és az Vágon tul való földnek nem kicsiny pusztulásával, mert harmadnapig subsistálván, az körül levő faluk életjeket szalmájában az keresztekben találva, rettenetes sokat, két vagy háromszáz szekérrel behordottak többet 5000. keresztnél, marhát is alkalmast hattak és hajtottak be husnak.

Circa 8. augusti Veresků felé vevén utját a nimet armada Budmericz és Veresků között alatt erős helyre szállott, az magyarság circiter 50. ezer lovas és gyalog körül szállotta. Csalt vetvén az német, midőn látná magát veszedelemben lenni, mintha komolyan felé akarna szaladni, az gyalogságnak nagyobb részét eleiben rendelték ő penig az árkot maga előtt fasinal behánván, az hátulya felé való részit az magyarságnak megcsapta és confusióban hozta az egész corpust, mert az nagy árok és partok miatt csak felé sem fértek az ellenségnek, anyival inkább egyik az másik részt nem sithette, (így) ki miatt megszalattak, az magyar alkalmas szekereket (így) kevés nepeteket (így) vesztvén el, és az triumphus után más nap viszont az honnét jött vala az Csalóközben az nagy-magyari Dunán általment.

Innét olyan vélekedésben lévén az urak hogy netalán vagy Ujvárt szállja meg, az bányavárosoknak megyen, azért az haditanácsbul kiment, hogy distractióval kell az ellenséget azon intentiójátul elvonni; az mint is főgenerális Bercsény Miklós uram ő nagysága az egybeszedett hadakkal circiter

8000ed magával Morvának ment és mind Perend felé s mind az bécsi hidak való alkalmas pusztitást tétetett, rettenetes marhát hajtottak ki.

Azalatt 6. regimentből álló dániai segitségek elérkezvén, addig lármáskodtak Ujvár felé hogy egykor circa finem augusti megfordulván az Csalóközbül az német és Seprösnél a nagy Dunán általkelvén Buda felé vette utját, az egész passusokról elvivén népét. Pestnél jött által az Dunán és Kecskemét felé onnét Csongrádnál az Tiszán általkölt és Túr felé utját Erdély felé vette; de az városok és faluk mindenütt elmentek ugy Debreczen is elöttük, az ki is mindenét praedára hagyván, megbecsülhetetlen nyereséget hagyott az ellenségnek; ottan egy hétig, Diószegnél is addig nyugodván és töltezödvén az méltóságos fejedelem eleiben szállott és Karikán rettenetes sánczot kerísztvén (így) az ellenség ellen azt megmellőzte és Sibó felé ment, az holott is még el nem készülvén az sáncz vakmerőképen nekirohant, az holott is az gyalogságnak nagy kárával csak bement, és Erdélyt, az holott már Szebennél, Brassónál is Fagorasnál több erősség német kéznél nem lévén, azok is már agonisáltak insperate, annyira involválta az német hogy rövid idön egészlen magáévá tette.

Az méltóságos fejedelem mind az maga vezérlő fejedelemségének authorizáltatására nézve, mind az tovább való vagy hadakozásnak continuálására, s mind az békességnek intentálandó tractájára hogy jobb móddal indithassanak, pro 1. septembris mezei országgyülését Rákos mezejére indicaltatott szorosan és személy szerint az regnicolácat convocáltatván; de az rákosi gyülekezetet az ellenség inpediálván, transferáltatott Szécsényhez ezen gyülés, az ki is 12. septembris beállván az három ellő sessio, mind az gyülekezeteknek nevezetiben izzadozott, és azután commune voto confoederatorum pro libertate patriae statuum et ordinum Regni hungariae generalis conventusnak kereszteltetett.

Azután az egész status juramento mediante confoederaltak is és sok disseptatio után az religio dolga vármegyénkint transactione mediante véghez ment és a mellett denominált comissáriusok azután fogtak az resignatióhoz.

Nemes Ungh vármegyében ilyen transactio lett: az kis-

ráthi templom, ugy az csepeli is az catholicus atyafiaknak engedtetett, az nagy-kaposi templomhoz való parochialis ház Kis-Kaposban lévén ea conditione odaigértetett, ha az földesur per omnia cum similibus aedificiis et pertinentiis mást ad Kapost, ezt caedáljuk, mig az leszen penig, az régit szabadosan birják. Az unghvári kis templom is nekünk cum parochia et universis ad se pertinentiis viszszaadatott.

Ugyanezen szegény szécsényi gyülésben az méltóságos fejedelem magyarországi vezérlő fejedelemmel, méltóságos generalis gróf Bercsény Miklós uram ő nagysága, magyarországi főgenerálisnak declaráltatott. Az méltóságos fejedelem és generalis viszont megeskettetett, huszonnégy senator választatott papi, uri és nemesi rendekbül. Az kamarák helyett oeconomiai dichasterium és abban 12. consiliarius választatott, praeses penig Klobusiczky Ferencz uram, én is azon consiliumban pro consiliario h a d i b i r ó s á g o m b u l választattam.

Ezen comitiumok székit Beszterczén rendelték, az holott is circa finem februarii instelláltattam, de viszont onnan Nagy-Szombatban hivattattam, az holott is Bezzegh Gábor halála után generalis fizető mesternek 4. martii anni 1706. tétettem Nitrán, az hadi cassát Pozsony vármegye viceispánja Sipeky Mihály uram és nitrai commendáns Ebeczky Sámuel (igy) uram assignálták.

1706. circa finem martii Nagy-Szombatban az hollandiai és angliai mediatorok által az császárral való tracta kezdetett és pro et contra in majo derekasan tractáltatott sub armistitio, de nem comportáltathatott és az tracta félbeszakadt. Az hollandiai mediatoroknak egyikének Brunicz (Bruiniux), másikának Rechteim (Rechteren) volt a neve. Az magyarországi plenipotentiarius deputatusok voltak, praeses: méltóságos főgenerális Bercsény uram, Sennyey István uram ország cancelláriussa, Kajali Pál, Lapsánszky János, Gerhárd György, Galambos Ferencz, Ráday Pál uram. Az papok közül Petes uram, Illyési uram és többek.

Ezen esztendőben circa initium maji méltóságos Rákóczy Ferenczné fejedelem asszony ő nagysága parolára urához Ujvárban bocsáttatott, az kinek is kijövetele nagy reménységet nyujtott az békességre s nagy pompával is acceptáltatott Nitrán az

fejedelem és az ország által. Más fél hónap mulva, az midőn az békesség nem succedált, viszont hasonló pompával kikísértetett.

Ezen esztendőben az magyarok capitulatióra Esztergom várát circa ultimam septembris meg vették vala az némettől, de az is viszont két hét alatt visszavette, az ... ovai sánczban sok népünket levágta.

1707. Ezen esztendőben circa initium junii az ország-gyülése Ónadnál, vagy is Körömnél beállott, az holott Rakovszky és Okolicsány Christoph nemes Thurócz vármegye követei circa 8. ejusdem az ország sátorában öszvevagdaltattak.

Ezen gyülésben sok külön különféle articulusok az réz-pénznek valorárúl és az által zálogos jószágoknak redemptiójárúl condáltattanak, az királyt exauthorálták és reabnuntiatiójárúl articulust is condáltak.

Ezen esztendőben az németnek két corpussa volt: Dunán innét Sarumbergh, Dunántul Rabbatin és Pálffy. Rabbatin in 8ber (így) Erdélybe ment, az miénket kinyomta.

Ezen esztendőben die 8. augusti az úr isten táborban az felföldön létemben valóban megszomorított, mert gyermeket szülvén 7. ejusdem utána való napnak 8. és 9. órája között kedves feleségemet nemzetes Kasza Borbálát nagy reméntelen kiszólította. Elmaradott tüle csecsemő leánykája kit is ugyan 8. megkereszteltek Juliánnának; t. Orosz Sigmond uram kereszt apja Orosz Ádámné asszonyom keresztanyja volt. Az úr isten nevelje fel a maga dicsösségére. Az feleségémet penigh igen tisztességesen az bátfai templomban eltakarítottam, több volt 300. embernél az temetésen.

Ezen véletlen halála történvén üdvezült páromnak hon nem létemben, az mostoha leányim de kivált János deákné Rosina ungvári házamnál táláltatott költségemet és ház köz portékáimat, ugy ládabeli fejér ruhákat, véggel gyolcsokat és egyebeket, míg megérkeztem mind titkos helyekre elhordatta s oda is vesztette, nem kivánván az rosz asszonnyal mocskolódni és emberek nyelvére adnom magamat. Sőt talán több károkat vallottam volna, ha akkori főispán uram parancsolattyábúl az derék ládáim pecsét alá nem vétettek vala, igy is káraim akármi könnyen 500 flor. extendáltattak.

(Harmadfél üres lap következik.)

1708. die 15. junii midőn az egri concursusról utamot Ungvár felé vettem volna, az útban tekintetes nemzetes Mónaki Ferencz uram hajadon leányát Erzsébetet életem párjának jegyzettem, hittel köteleztettem és 16. ejusdem katonáson el is hoztam, 17. ungvári házamhoz is érkeztem vele. Az úr isten terjessze kegyelmébül áldását ezen második házasságomra is és fordítsa ostorát rúlunk.

(Következik egyik fiának későbbi jegyzése.)

Ezen második házassága szegény atyánknak igen szerencsétlen és egészen isten ostora volt, mert ez pazarló, fajtalan életű és minden gonoszságokkal megrakodott rosz asszony volt, megbizonyította éltének rosz maga alkalmaztatása, melyért a kassai apáczák közé is küldetett pro melioratione sui, onnét kihozattatván, minthogy nem felejthette el rosz fajtalan életét, miképen colludált Tarnóczi Ferencz nevü német t. Karaffa regementyebeli lajtinánttal, és hogy ölette meg gyilkosul édes atyámot, alább akár ki is megláthattya.

(Maga az atyának szintén későbbi írása.)

Anno 1709. die 3. februarii az ur isten megírt házastársamat megáldotta egy fiu magzatocskával (kit is szánkázásban feldülvén egy holnappal előbb hozott el); megkereszteltettem penigh Ferencznek die 24. febr., keresztapja volt m. Szunyogh Gáspár uram ő nga, keresztanyja Pexa Imréné asszonyom, komák Horváth Ádám uram feleségestül, Szabiné asszonyom urastul, Pekxa és Cseri Imre uramék, Ladnay István uram.

Anno eodem (1708) die 3. augusti az szabados itéletű úr isten Trencsénnél az az barát-lehotai árkok között az midőn az német ellenségnek csak cavalleriája circa 7000. számmal rajtajött volna nemzetünkön, feles számmal lévő nemzetünk fegyverét oly confusióban hozta, hogy többire in primo ingressu velitationem egy salve adása nélkül hátat adott az ellenségnek, és gyalázatosan, az holott is gyalogságunknak szinét és szívét elvesztők, az egész hadak rettenetesen elszéledtenek, kiket azután nagy nehezen öszszevettek, de derék operatiót nem tehettek.

Az ellenség azután naponkint erőssödött és in junio Nitra várát is harmadfél napi obsidio után, egynehány bombát

felé vetvén ki miatt benne levő commendans Révay Gáspár uram megrémülvén feladta, és annak megvételével az egész Nitra s Trencsén és Pozsony vármegyék tőlünk elestenek. Az német Nitrátul vette magát az Vág mellé, és onnat ment É. Ujvár alá, erősen bombáztatta, ugy annyira, hogy három hét alatt bombát, kartácsot és tüzes koszorut 3800-at bocsátott bele, de Bertóty István uram több benne levő tisztekkel magokat igen dicséretesen viselték, az minthogy az ellenség szégyen vallva onnót elszállott de csakhamar az bányavárosokat tőlünk elvette. Viszont az télnek keménységével nem gondolván az német, Zeliznél, Mocsonoknál erős sánczokat csinált, in januario Turócz, Árva és Liptó vármegyéket tőlünk elvette.

Ezen esztendőben hallatlan kemény hideg tél volt, ugy anyira hogy az utban sok emberek, vadak és madarak megfagytanak. Az diófák és szőlők egészen, ugy más gyümölcsfák is elromlottak, az vetések országszerte de kivált e tájon egészlen kifagytak.

Ezen esztendőben többire semmi őszi vetésből való aratás nem volt, annyira hogy mind inkább tavalival kellett vetni. Az szőlőkön az mi kevés termés mutatkozott is, aratás után való esős idők ugy elvesztették, semmi szüret nem volt, ugy annyira, hogy egész szőlleinkből egy átal bort szürhettem.

1709. die 2. junii az mindeneket bölcsen igazgató és tetszése szerint cselekedő isten Julis leányomat ez világból Mogyoróst hirtelen ez világból távol létemben ki szólitotta és 19. aug. bátfai templomban eltemettettem édes anyja mellett.

Ezen esztendőben nagy szükség volt kivált az kenyérbűl ellenben az ellenségnek nagy progressussa, az Dunán tulsó földet és erösségeket egészben magáévá tette. Innét az Dunán is Bars és Nógrád megyéket elvette, Szécsényben, Vadkerten, Losonczon postirungot tett, Gács várát megvett minden lövés nélkűl, mert a hajduság letette az fegyvert.

Itt dolgát végezvén, az gyalogsággal Hajszter ment az bányavárosoknak, onnét szándékát mondják Szepes felé lenne.

Ezen esztendőben az svetiai király, ki is az muszka czárt Lengyelországból épen Moszkában hajtotta, ott is az országban grassált erösségeit és sánczait megvette, sok népét levágta, ellenben az muszka is adég adta hátát neki, az maga országát

17*

az svetiai had valamerre ment körülbe husz mélyföldre elégette, népét elhajtotta, ki miatt nagy éhség vala az svecus táborán, egykor rajta menvén az czár lovassa az svecuson 70. ezerig azt nyolczezered magával viszszaverte, de végre az kozáksága és számos gyalogja körülvette az svecust, egész táborát rabbá ejtette vagy levágta. Az király egy nehány század magával szállott az Neper vizén által Tatárországban, az holott ugy hallatik az Hán igen pompásan fogadta, és azután az török császár parancsolatjábul Konstantinápolyba kisértette. Az muszka czár penig egész hadaival Lengyelországot elburitotta, Augustust ki már tavaly resignálta volt az lengyel országi királyságot, az királyságban bevitte.

Stanislaus, Svecus által inauguráltatott lengyel király mellette levőkkel és az svetiai haddal Bavarián keresztül Livonia felé szaladt.

Die 16. xbris nevezett király hadi fővezére generalisát elszalasztatván Kratzán nevü svetiai generalistul és Stanislaus királytul, Potoczki ugyan némely sveciai seregekkel, tatárokkal, lengyelekkel és torarisokkal s jeles tisztekkel az ország-szolgálatjára és segitségére kötelezik magukat, mind össze 4000, de nagy nehezen szállottak és veszéllyel az muszka és saxo hadain magukat általvágván sok helyt lovokat igen elvesztették.

Már azelőtt erős ostromlási után Lőcsét Hajszter gyalázatosan odahagyta, az mieink Andrásy István és brigadéros Czelder uraimék vezérletek alatt derekasan defendálván.

Lyubomerszki és Sztarozta Szondeczki mellette levőkkel s circiter 3000. magukkal az nemzethez állottanak. Die 20. ejusdem Kézmárkot az német megveszi, Szomolnokot, Rosnyót sánczolja.

Die 2. decembr. ipam nemzetes Mónaki Ferencz uram meghal 9. ejusd. csak hirünk nélkül fia Mónaki Mihály el is temeti, mert igen lármás volt az idő.

Ezen esztendőben nem csak Kőrös, Kecskemét táján, azholott in junio kezdett grassálni az pestis, de egész Heves vármegyét és Pestet in augusto, septembri et 8bri elpusztítja, azután Borsod vármegyében is erősen kezde pusztítani, in novembri et decembri Miskolcz, Szikszó, Megyaszó, azután az egész hegy-

allyai városok. Táját is, ugy az Bodrogközt, itt is Eört, Darmát és Kapost, Mokcsa tájékát is ugy annyira, hogy mind három büntető ostora istennek: az dög, fegyver és éhség keményen érdekli, s majd elpusztítja maroknyi nemzetünket.

Legkiváltképen ezen 1710. esztendőbeli aprilis, majusi és juniusi havakban grassált Ungvárt és más planitiesen levő falukban az pestis annyira hogy ugy elrémültek az emberek, csak olyban tartják magokat mint az mészárszékre rendeltetett juhok.

Nékem is jó házi gazdám Lukács, 24. maji az szántóknál lebetegedvén harmadnapra meghala.

Die 16. junii reggel komám Soltovics János uram ugyan az pestis által hirtelen kimulék ez világbul azután az felesége is és unokája két hét mulva.

1710. die 9. julii viradóra áldott meg az úr isten mostani feleségemtül Mónaki Erzsébettül egy fiu magzatocskával kit az mastani isten ítéletiben die 10. ejusdem meg is kereszteltettem Farkasnak itt való praedicator Szombati Mihály uram által, keresztapja itt való commendáns Barany András uram, keresztanyja az praedicatorné, komák Zombori János uram, éltesse isten maga dicsősségére, hazája szolgálatjára.

1710. die 17. julii kisded fiacskám Ferencz 12. óra tájban megbetegedvén mostani közönséges csapásit istennek valóban megkóstolta, az minthogy 19. ejusdem szombatra nyolcz és kilencz óra között ártatlan lelkét teremtőjének nekünk szüleinek szomoruságokra meg is adá, az kinek hidegedett tetemecskéjét ugyan az nap déllyesti 5. órakor el is takarítattam tisztességesen az ungvári templomban az predikálló szék eliben. Ugy látszik meg sem szünik az isten öldöklő angyala miglen bünük ellen gerjedező haragja meg nem emészt; annyira el is holtak itt az emberek, itt ott látni egy embert az városban. Oh irgalmas isten, szűnjél meg tőlünk hadd vegyünk erőt!

Die 13. aug. nemzetes Mónaki Susánna, azelütt másfél héttel férje Aragon Ferencz; 19. ejusdem jámbor jó erkölcsü sógorom is nemzetes Mónaki Mihály, az mostani szörnyü isten itéleti által ki ragattak. Mónaki Mihályt 31. ejusdem eltemették Léken; az Isten nyugossa meg az örök életben; ezekre majd két száz for. költöttem tulajdon pénzemet.

1711. Az egerek az hegyek között nagy kárakat tettek, az oroszságnak majd minden zabját megemésztették, miatt (így) rettenetes szükség volt közöttük, ugy is kevés vetést s azt is kísün tehettek vala az rettenetes pestis miatt az emberek, azért ezen az környéken nem annyira drágaság mint igen nagy szükség lőn.

Ezen esztendöben valamint az pestis előtte valóban ugy most az marhának rettenetes dögi és betegsége volt.

(fél lap üres.)

1712. die 1. aut 2. febr. Plusinczki nevü fiscalis tiszt, Niczki István istentelen incselkedésébül nagy hamissan bevádolt méltóságos felmarschal és kassai generalis uram ő excellenciája előtt, mint ha az religio dolgában nemes vármegye deputatiója Ráti Gergely uram házánál Ungvárt elolvastatott felséges császárné Eleonora Magdalena tit. kegyelmes asszonyunk kegyelmes parancsolatja ellen becstelenül insinuáltam volna, kire nézve ő excellentiája 6. ejusdem Kassára hivatván öt hétig ottan várakoztatott mivel az előtt az bellicum consilium delatiómat megirta vala.

1712. die 25. febr. viszont az úr isten megáldott mostani feleségemtül Mónaki Erzsébettül egy leány magzatocskával, kit is azután 6. martii megkeresztöltetett feleségem itthon nem létemben Juliánnának, tekintetes Horváth Ádám uram volt keresztapja, keresztanyja ugyan az felesége elsőbbeni komám asszony, komák Ráti György uram feleségestöl.

Anno eodem in 3. aprilis felséges Károly császár spanyur és csehországi király nagy veszedelmes utakon Spanyororszägból Bécsbe érkezvén, Pozsonyban országgyűlését indicáltatott az magyar királyságra való coronatióra és más országos dolgokra nézve pro 3tia aprilis, de az pestistől való félelem miatt továbbra protraháltatott.

Ezen nemes vármegye követeinek választattak vala tekintetes nemzetes Csicseri Orosz Ádám viceispán és Draveczky Gáspár notarius uramék, de az bölcs isten ez világbul elötte indulásoknak egy héttel circiter Orosz Ádám uramat kiszóllitván, oly defectussában ezen nemes vármegye helyette Niczky Istvánt expediálta.

Circa 20. maji nagy solennítással az király koronázatja

Pozsonyban véghez ment, azon alkalmatossággal nagy dicsőségesen köszöntvén az ország ő felségét, ezen puszta országot ajánlották kegyelmes directiója alá; ellenben ő felsége is nagy kegyelmes resolutiójával és peroratiójával igen szépen megvigasztalta az országot, és nem kicsiny reménységet nyujtott kegyelmes országlásárul. Ezen gyülésben mind maga az felséges császár és király, mind az ministeri, kik receptusok valának Magyarországban, mind magyar ruhában ültenek, ugy az német ruháju magyarok is igen nagy pompával és fényességgel. Ezen gyülés példa nélkül hoszszas időre nyult, ugyhogy a majo usque novembrem ottan tartózkodtak az követek, de egy hónapig se volt sessiójok, kikopván kőtségekből mind haza szivódtak re infecta és az gyülésben végezett articulusok meg nem ratificáltattak, hanem arra ujabban kell felgyülekezni.

Ezen esztendőben majusban hallatlan muska támadván, képtelen nagy csipéssel számtalan ökröt, lovat, tehenet, kecskét, ebet és embert is megölt az ki históriában sem hallatott.

Ebben az esztendőben sokáig tartó rettenetes dögi volt az marhának ugy hogy csak mi sem maradott sok helyeken. Igen nagy drágasága nem volt az buzának és rozsnak de hallatlan szüksége és éhel halása az pénznek szüki miatt az szegénységnek.

Ezen esztendőben Pinkóczi Zahar felől való mezőn az egész falu földgyeit conscribáltattam vala, sokaknál tapasztaltam szolgabiró uram jelenlétében földeimnek hatalmasul való bitangolását.

Ezen esztendőben építettem fel serfőző házamat Pinkóczon az Ongh parton, nagy munkával végezték el circa 20. decembr. első főzést karácsonra tettek benne.

Ezen esztendőben circa ult. maji magam is Pozsonyba mentem és ottan mostani felséges királytul feleségem léhi jószágára néhai Bodó Mária Mónaki Ferenczné testamentumára regius consensust és azon legált jószágok végett az jus regiumot is felkértem, az statutiót in septembri végeztem el; conventualis jászai praemonstratensis pater Marian uram és regiusok nemz. Szemere József és Halászi János uraimék által. Contradictorim voltak Vécsej László uram, Bodó Mária Horvát Jánosné és az fiscus neve alatt Muraközi uram, de magok sem tutták miért contradicáltak.

Anno 1713. pro diebus 10. xbris expost 26. junii Rogyovszki nevü német feleségével Pruser Susánnával processust indítván olyan okon feleségem Mónaki Erzsébet ellen, hogy az elmult revolutiónak kezdetin in anno 1703. Lőcse városát az kuruczok per capitulationem megvevén, noha az megnevezett actòrok már az huszti praesidiummal együtt kuruczok voltak, mindazáltal néhai Mónaki Ferencz mint azon bloquadának comendója Lőcsén az akkori posta mesternél in deposito helyheztetett két ládáit, abban lévő pénzét circa ad fl. 900. köves arany ezüst portékáit, drága ruháit és azokban rekesztetett sok szép clenodiumit és fejér ruháit elvitette és felharácsoltatta, az kit is limitált in toto ad fl. 4394. Ezek végett először mint comendo successorát és principálist az feleségemet kereste; de Fájban levő terminuson 26. junii az mint fellyebb emlitém ugy egyeztem vala itilő mester t. n. Nagy István uram előtt, minthogy ahoz több coninteressátusok is vadnak az mint neveket magok is jól tudják azért azok is certificáltassanak és extraháltassanak a végre ujabb parancsolat extraháltatott is és pro 28. mensis febr. proxime praeteriti et anno 1714. compareáltunk, az portékáiban circa ad fl. 1445. comportáltak velem együtt, vissza is adtanak, de azon evincans adattractusok hitekkel megbizonyitották, az comportált jóknak többen nem participáltak, s azokat is kotyavetyén vették. Hanem mind azon több portékát és pénzt néhai Monaki Ferencz tette az hová tette, ugy Rákóczi fejedelem udvarába is az kiket azokból küldött maga nevével kültc; az kotyavetyén eladattaknak is az árát mind mahoz (így) vette, és az hadaknak sem tiszteknek ki nem atta, kire nézve noha igen exsessive (így) lenni találtatott vala az A. k (actorok) által, de ex pretio rerum tertialitas defalcálván de reliquo circa in fl. 2600. convincáltatott az feleségem, az kiben adjudicáltatott 'lehi portiója minden hozzá tartozó sessiókkal, praediumokkal, promonthoriumokkal és több appertinentiáival, ugy az szikszai szőlő, az baxai és cseltési portiók, ugy az ondi szőlők, kire nézve kéntelenítettem megalkudni, sok jó akaró uraim jovallásokbul in fl. 1760. imputálván Fájban anticipált 360. fl. attam ipso facto azon kivül 580. for. még restál pro festo Sancti Nicolay in hoc anno affuturo 820. for.

Ezen 1714. die 18. men. mart. áldott meg az úr isten egy fiu magzatocskával ingyen jóvoltábúl, kit is pater Polányi György ungvári plebánus uram által die subsequenti 22. ejusdem megkereszteltettem Jósinak, kereszatyja volt t. nagyságos Sándor Gáspár uram ki ezen t. n. vármegye székinek restaurátiójára felséges udvartúl delegáltatott vala, és keresztanyja méltóságos néhai gróf idősbik Barkóczi Ferenczné gróf Andrási Anna asszony; isten nevellye fel maga dicsőségire és nemzetének s familiájának javára, neve penig József.

Ezen esztendőben circa 12. junii Bécsbe érkeztem, az holott is az felséges cancellarián Ráti Gergely és Draveczki Gáspár istentelen factiójábul n. vármegye nevével ellenem intentált procesust semmissé tettem, ellenek penig delegátus bírót nyertem.

Die 26. julii onnét szerencsésen megérkeztem dolgaimat ottan biztam Dőri László nevü agensre.

Die 29. julii Jósi nevü fiacskám bűrvar nevü nyavalában megholt, 30. ejusdem az ungvári alsó templomban az praedikáló szék előtt eltemettetém. (Kétszer van írva majdnem ugyanazon szavakkal).

Ezen esztendő igen fátális, mind bor s buza termés iránt fajtalan esztendő, rozs tellyességgel elveszett igen nagy extremitasban és szükségben van az szegénység.

Ezen 1715. esztendő is szintén oly terméketlen vala, hanem anyival jó hogy jó boraink voltanak országszerte. Az pénznek rettenetes szüki, az szegénységnek kimondhatatlan szegénysége és adózása telyességgel elviselhetetlen.

Ezen esztendöben gyűlölséges patvarkodásink után tisztelendő pater itt való v. rector Rudolff uram hathatós közbenvetése után Ráti Gergely urammal megalkuttunk, midőn minden gonoszságiban kikopván, már az előtt becstelenül tisztiben is reformáltatott és sokat járt utánnam, keresztényi kötelességemet előttem viselvén minden igaz praetensióimat letettem, in confirmacione reconciliatae amicitiae csertészi hegyen az szőlőm mellett lévő egy darab szőlejét ki az előtt Bilchiano fiscalis lévén az n. kamarával megvétetett általa jure perpetuo, azon jussal cedálta nekem.

1716. ezen esztendő tavasz vetés után circa két holnapig jó termékeny volt, de azután egészlen többire álhatatlan hideg és sován, ugy hogy alig lehetett kitakarodni nagy kárral is majd Szent-Mihály napig, igen hátra esvén az aratás nem külömben az vetés is, Szent-Mihály nap után két héttel csak alig kezdhették is az rendkivül való és szüntelen essőktül. Az szőlők termése penigh országszerte rettenetesül el ragyált és semi se lett, és érésre sem vehette magát. Azonban circa 18. octbris rettenetes fagy lévén, egres korában mind elfagyott, ugy hát ez idei termését szőlejinknek senki calculusában sem teheti, mind elveszett.

Az buzának rozsnak alkalmas termése volt de az tavaszinak kiváltképpen. Az marhák igen dühöttek (így).

Ezen esztendőben makk országszerte sehol nem volt.

Circa primum augusti ezen esztendőben viszont az ő felsége hadai nagy erőben sub ductu serenissimi ducis a Sabaudia ducis Eugenii Péterváradjánál öszszekaptak az törökkel, 4. ejusdem dicsőségesen meg is verték. Csakhamar Tömösvárát megszállotta az ő felsége népe és noha az török is igen oltalmazta, de circa initium hujus mensis octobris feladta erga capitulationem.

Ezen esztendőben die 21. mensis 7bris nemzetes Csicseri Orosz Gábor eljegyzette magának házas társul Erse leányomat és sub eo quidem 27. eiusdem mensis eskütt vele, die 1. febr. lakadalmi solemnitása 1717. itt unghvári házamnál meg volt sok úri fő rendek úri és fő assszonyok jelenlétiben; előtte harmad vagy negyed nappal Vinnán Ádám fiam is ugy mint 4. ejusdem t. Draveczky Gáspár úr leányát Annicskát házastársul magának eljegyzette, meg is eskütt vele.

Ezen esztendőben circa initium maji kimondhatlan sok erkölcstelenségét, rettenetes lopásit, pazallásit feleségemnek Mónaki Ersébetnek majd emberi okosság felett tapasztalván nem tűrhettem, hanem arestomban tétetvén pro penitentia Kassára küldöttem az apáczák klastromába és ott tarték asztalt neki; mert ládáimat felvervén, majd többire mindenemből kipusztított, végre miatta életemben sem valék securus; az úr isten szánnya meg ily szerencsétlen sorso-

mat! Nyócz esztendőtől fogvást, miolta vele megromlottam, majd minden esztendőben kétszer háromszor megujított rettenetes lopási, pazarlási, és fajtalan élete után midőn megtapasztaltatott, csak az képtelen fogadásokat és megjobbulása végett tött hites reversalisit atta; de hova továb mind istentelenebb volt; azért most szent malasztyát nyujtsa isten neki megjobbúlására mert sem hitinek sem fogadásának már nem hihetek. Ebben rettenetes gonosz eszköz volt egy miskolczi Panda nevű vén szolgáló, az kit is annak elküldése után pinczém felverésében tapasztalván, arestomban tétettem és ottan hamar ládabeli és más sok drága portékámból ellopott darabokat tanáltam nála kiket már az városra is eljuttatott vala. Kiért magistratus kezébe assignáltam s törvényszéken itt Ungvártt halálra az az fő vételre sententiáztatott s exequáltatott is mások példájára.

Anno 1717. die 4. febr. Ádám fiam Vinnán jegyzette házas társul magának t. n. Draveczki Gáspár uram hajadon leányát Annicskát és ugyan az nap eőrmezei pater plebános ur által meg is esküttenek; isten adgyon boldogabb házasságot neki mint az én második házasságom volt, az ki miatt nem kevessé emésztem életem búval, szánnya meg az isten sorsomat.

Eodem anno Kassán pro 26. januarii itilő mester t. nemes Szentiványi János ur által viszont certificáltatván gróf Bercsényi Susánna asszonyom gróf Zicsi Péterné Remete és Rákó nevű orosz falukban már az előtt ugyan emlitett itélő mester uram által el nyert rata medietásokbul intercipiált fructusok végett, kikért tavaly tavasszal emlitett más rendbeli rata medietássát Remetének et Rákónak elfoglaltatta vala és birta is egy nehány holnapig; miglen a t. n. kamara recurrálva tamquam ad evictorem, seu bonorum Bercseniensium possessorem fiscum quippe regium, az mint hogy t. n. szepesi kamara azon fructusokban elfoglalt rata medietasokat vissza is foglaltatta ungvári harminczados Tormay úr által, és ipso facto én nekem resignáltatta, az kire nézve ezen processus instituálta hogy loco recuperatoris ex aliis bonis meis cum fructibus medio tempore perceptis satisfactiót impendáltasson magának. Az kire nézve sok úri rendek ugy

itélő mester úr azon praemonitióját, következendő s inde emergálható sok involutióimat, káraimat és költségeimet considerálván és tekintve, emlitett grófné plenipotentiariussával N. Vásonyi Márton urammal accordára kellett condescendálnom, és már az előtt in sortem juris sui ad sexum faemineum az ungvári dominiumból ő ngha 25. ezer rhenes forintot excindáltatott, hat falukat: Dubrincsot, Mirissót, Keztyorát, Pásztelt, Szmrekorát, Paczikát és Poreskót együtt említett Remete és Rákó nevü falukban levő úr rendbeli jussal nem külömben az felséges udvar resolutiója szerint Paszika és Lipoczh felerésziért ugyan az t. n. kamara által adjustálandó portiókat is in concreto 21. ezer magyar frton megvettem, ugy hogy ezen summa pénzt per terminus két esztendő alatt kifizetem; azonkivül igértem pro collatione fructuum a priori praetensorum ezer magyar frt. és ötszáz forintot, hat arany gombokat kik is néhai Homonnay háztul származtanak vala, két két gyémánt vagyon mindenikbe. De az fructusokért való sententia tabularis reformáltatván azon ezer frtot elengette az grófné, de az gombok oda marattak; már az jószág árában fizettem ungaricales fl. 9700.

1718. die 16. januarii két Ráti, György és Gergely (tolvajul) egynehány fegyveres emberekkel utamot állották, és midőn ungvári pater jesuiták templomábul kis nád pálczával ki indultam volna isten szolgálat után, ottan hamar az templom ajtaja előtt két három lépéssel Ráti György szolgájátul elragadva kardgyát gyilkos módon ugy aggrediált hogy megöllyön. Öcscse Ráti Gergely midőn amaz reám vagdalt széllel járt, és mind csak azt kiáltotta senki engem ne mentsen mert azonnal meghal. Jóllehet majd fél óráig vagdalt reám, de kezemben levő páczikával ellent hányván mind adégh meg nem vághatott mig el nem estem; az földön penigh halálomra igyekvén adégh vagdalt mig gondolta hogy halálig ejtett sebeket rajtam; mind az által téli vastag ruhám mentém, dolmányom és foszlánom, ugy vidra....... süvegem ugy fel vették, hogy csak az bal kezem fején ejtett nagy vágást. Kiért felséges udvarhoz recurrálva (noha sok csalárdsággal akart praeoccupálni, és Szent-György után az sebekbül mihelt Bécsbe értem ottan hamar szép delegatióna-

lis parancsolatot nyertem az m. palatinusra ő excellentiájára erga ad 8. Uladislai regis decretum 3. hogy ily enormitásokért in amissione capitis et bonorum convincállja és exequáltassa is.

1718. die 28. et 29. junii méltóságos Egrin (így) püspök ur és generalis vicariussa pater Kis uram ugy apát úr Petrik uraimékkal ez tekintetes nemes vármegyét is visitálva 29. itt Ungvárt szépen processióval és peroratióval expiáltatott, azon harangot is szentelt szép sollemnitassal, azonkivül 14. embert bérmált, engemet is Philippus Antoniusnak, feleségemet Mónaki Erzsébetet Anna Mariának, nekem keresztatyám vott Gilányi György ur ő nga, feleségemnek keresztanyja Kendeni Mihályné asszonyom Barkóczi Mária. Fiamnak attuk Joseph nevet Farkasnak k. atyja apát úr Petrik úr. Itt az püspök előtt a jesuiták collegiumában nagy controversia vala Tibárul. Tavaly pater Rudolff által az templom rongyos tornyábul el hozott nagy harangért az tibai és a'tájon levő földes urak procedálván visszaadását; az m. püspök penigh ily végzést tett hogy ha obligállyák az földes urak a tibai templom egész restaurátióját hogy véghez viszik vagy az kalvinisták az templomhoz közüket az után is nem tartják visszaadatik, ha nem, megmásáltatva az harangot fl. 60. másáját tartoznak az jesuiták megfizetni és az pénzt ide való vice archidiaconus kezébe szolgáltatván abbul azon templomhoz küssebb harangot és az templomot reparáltassa; ezen dologhoz deputálta leleszi praepost urat és engemet is arbiterként, ugy de praetitulált püspök úr már az előtt régi levele és arra deputált emberei t. itélő mester Szentiványi János és pater Gerhard egri Canonok és Topissay apát urak által magát interponálván pro accorda Rátiakal ugy most is nagy kegyességel; mondgyák nem tanáltuk hogy ezen praesumptuosus gyilkos embereknek kevélységek coerceáltassék és notabilis büntetése ily nagy enormitásért legyen s nekem is adaequata satisfactióm impendáltassék, mert hogy ezereket adnak, praesumptiójuk azzal nem cessálna.

Die 26. junii Lehi táján hallatlan jégesső volt és tartott egész negyed napig, mind mezőket szőlő hegyeket rettenetesül meg rontotta és semmissé tette.

Ezen esztendőben tavasztul fogvást egész ad 24. rettenetes szárasság volt ország szerte, és mind őszi tavaszi vetés kiszáradván, nagy terméketlenség és szükség következett.

(Más kéz.)

A. 1715. die ultima 8bris restauraltatván tekéntetes ítélő mester Szentiványi János uram által ugy mint ő felsége deputált vagy delegált restitutora által ezen t. nms Ung vmegye, noha gyenge állapottal lévén, üdőm sem hozta volt magával, méltatlan személyemre conclamált egyenlő akarattal a t. n. vmegye és a fő notariusságbeli hivatallal megterhelt, mellyet is egy holnap nélkül circiter három esztendeig terhesen folytattam. Hivatalom folytatásának alkalmatosságával sok képtelen pazarlásokban, annyira hogy még maga asszonyi öltözetéhez való szükséges clenodiumokat is gyürübűl arany marhábul és drága ruhábul állókat eladván, mostoha anyám Mónaki Ersébeth asszony fölletthébb tapasztaltatott; accedálván hozzá világos házasságtörésben lelező (így) mocskos dolga is, melyrül reversalissa is leveleink között extál; arra nézve midőn szegény atyám ezen szerint recurált sok rendbeli gonosz istentelenségit considerálta volna, hányta vetette elméjét mi tévő legyen vele; rekesztvén az alatt is édes anyámrul való ős házunk felének ódal kamarájába lakat alá, jó akaróinak közönséges teczéséből is, azután küldötte az kassai apáczák klastromába hollott is esztendeig tartatott. Az alatt pedighlen minthogy szegény atyám erős hittel esküdt volt meg hogy per absolutum mig él onnan ki nem veszi, Benczefiné nénémet vette házához gazdasszonynak, eő kegyelmével is nem levén contentus, és már húgomat is Ersébethet Orosz Gábor uramhoz adván férjhez in anno 1716. nem volt a háznál senki a kire kulcsait bizhatta volna, sok emberséges emberek által késztetett az házasságra ily declaratióval: hogy ha ugymond meg nem házasodom kéntelen lészen nekünk gyermekeinek kárunkkal mostoha anyámat az apáczák közzül ki hozni, kire nézve

Anno 1717. die 4. mensis februarii vettem el örökös házastársul magamnak t. nzths Draveczky Gáspár uram és felesége Eödönffy Susánna aszony ő kgylmek hajadon

leányát Draveczky Annát Vinnán, kivel is akkor mingyárt meg esküttem: és noha mindkét részrül költséges lakadalmu solemnitásra készültünk, mindazonáltal reméntelenül Szathmár tájára becsapván feles pogányság; hirtelen nagy rablást is tévén, oly rémülés esett ezen a földön, hogy kiki erősségekre recipiálta magát, én is azon alkalmatossággal, kimenetelit nem tudván azon árviz módgyára bejött veszedelemnek, érette rugaszkodtam feleségemnek vagy is eljegyzett páromnak és 29. mensis augusti Vinnán el is háltam és 30. ejusdem mensis augusti anni 1717. Unghvárra el is hoztam; kivel hogy az úr isten maga áldását reám terjeszteni méltóztassék, alázatos könyörgésemmel szüntelen mig élek esedezem. Eo non obstante ugyancsak szegény atyám mostoha anyámat haza hozta, még minek előtte feleségemet Unghvárra hoztam volna. Azért is kellett halasztanom haza hozását feleségemnek, hogy meg ne vesztegettessék rosz természetitül; másként a lakodalom véghez mehetett volna a tatár becsapása előtt is; kénytelenségbül hogy aztán haza hoztam az attingált lármára nézve, ottan urgeáltam szegény atyámat hogy külön residentiát assignállyon; a minthogy assignálta is pinkóczi udvarházamat azon az oldalon levő jobbágyokkal és puszta telekekkel nemkülömben az anyai egy egész falut Rákót, és az unghvári hegyen a Kühegy szőllőt, a szegnyein hasonlóképen Kis Jánoska nevü szőllőcskét, és ki is szállottam Pinkóczra 1. mensis januarii 1718.

Mely feleségemmel in anno 1719. die vero 20. mensis martii áldott meg az úr isten ingyen való kegyelmességébül egy fiu magzatocskával, kivel is gyermekágyat Vinnán feküdött az édes anyjánál; keresztsége volt azon fiucskámnak Vinnán 23. mensis ejusdem; keresztatyja volt Gombos Imre uram eő ngha, keresztanyja pedighlen idősbik özvegy Szemere Lászlóné asszonyom Illosvay Klára asszony, komák t. nemzts Kazinczy András uram, és házastársa Vinnai Borbála asszony, nemkülömben Szemere Ádám uram és felesége Mokcsay Juliánna asszony; az égi jegyek szerint sub aequinoctis éjfél tájban születvén, esett születése a halnak jegye alatt; kit az úr isten éltessen sokáig szerencséssen maga dicsőségére; romlott hazánk consolatiójára és szüleji-

nek s atyjafiainak tellyes örömökre; neve pedig ezen kisdednek György.

Felgyógyulván nevezett feleségem Vinnárul a kisdeddel együtt hoztam házamhoz Pinkóczra 12. mensis aprilis anni praememorati 1719. Mingyárt következő nap mentem ns vármegye generalis gyűlésére Nagy-Kaposra, onnét visszatértünk minnyájan finita congregatione ugyanazon nap id est 13. mensis aprilis házunkhoz; szegény atyám is haza menvén Unghvárra, miképen történt azon éjszakán halála, a következendőkből kiki megértheti:

Anno 1719. die 13. mensis aprilis megérkezvén t. nemes Unghmgye gyüléséből N. Kaposrul Unghvárra, minthogy már annak előtte mostoha anyám egyet értett Tarnóczi Ferencz nevü inquartirizált t. Karaffa regementyebeli lajtinánttal, sok izben nógatta arra, hogy ölné avagy öletné meg szegény atyámot; a minthogy végtére azon lajtinantnak a lovászát mely Lengyel Miskának hívatott, mindketten a lajtinántal disponálták; kinek is a végre hogy ha szegény atyámot megöli maga mostoha anyám igirt 200 aranyat, Tarnóczi pedig 4. lovat és kocsit; és igy azon irtóztató fatalis napon meg lévén ezen szerint közöttök az egyezés alig várták, (noha azon lajtinántnak quartéllya Solymost volt, mindazonáltal Unghvárt tekeregvén az alkalmatosság után vigyázott) szegény atyámnak gyülésre való menetelit; és mihellyen elment szegény atyám, azonnal megüzente mostoha anyám előtte való nap késö estve tett válasza szerint ezen szóval: elment már az uram, azért bátran jöhet ő kgylme és végezhetünk a tudva lévő dologrul, a minthogy oda is menvén nevezett szolgájával együtt mostoha anyámhoz a végezésnek e vala a rendi: mostoha anyám legelsőben is ada azon szolgának egy magyar köpönyeget, és magyar nadrágot is kerestetett neki, azután vétetett egy fekete paraszt süveget, Tarnóczival együtt varrtak egy bocskort és igy tanította meg maga mostoha anyám formaliter: Miska kisérd ugyan ki az uradot által a vizen, de magad azután térj vissza; itt a város körül nézz helyet magadnak a majorok táján a hollott lovadat elrejthessed; mikor be alkonyodik vedd fel ezt a magyar köntöst magadra; és a német köntösödet kösd fel a lúra s hadd ottan; s pár puskát vévén hónod alá, jüj be a

városra; és tégy egy kövecskét az ablakomra; a leszen a jele hogy te már készen vagy és igy én is ben a házban teszek rendelést és magam be is foglak bocsátanom: a minthogy azon szerint is tőn, mert mihellyen szegény atyám lenyugodott positive, befütetvén keményen a házat mostoha anyám (holott azon nap oly meleg volt, hogy mente sem kivántatott) az ágyat vetette az utsza mentébe az ablakhoz ugy hogy fejével volt a piacz felé, lábával pedig az utcza a mint mégyen a vár felé utcza mentében; consequenter megtudván hogy a gyilkos készen vagyon, ugy is már mind cselédgyeit a kis házbul mely azon fatalis szoba contiguitásában a pitvaron tul volt eliminálttatt a és azoknak hátrább kellett menni, egyedül a gazdasszony szolgálót Mazurko Erzsébetet hagyta meg magánál; elsőben is ugyanazon Tarnóczi Ferencztül contrahált franczos nyavalyában nyavallyogván circiter két héttül fogva annak előtte, valamely büdös kenyőcsöket melegesített benn a házban, hogy okot kereshessen a kimenetelre, mely büdösséget nem szenvedhetvén szegény atyám mondotta mostoha anyámnak menjen ki; csendesítette ugyan büdösségét azon kenőcsöknek, de mind addig ki nem ment valamig el nem aludott szegény atyám; ki menvén pedig azután ment abba a kis házba, melybül a cselédet már az nap kiüzte volt, de az ajtót kimenetelének alkalmatosságával nyitva hatta, és a sarkait megöntözte az ablakokra pedig a firhangokat reá vonta hogy annál bátrabban a sicarius avagy gyilkos bemehessen, mostoha anyám kimenetelét várván a kis házban ezen gyilkosságnak, jólehet mind imácságait és kérését elvégezte, de ugyancsak nem sietett be, egyszer hallatik nagy lüés, melyre a gazdasszon szolgáló felugrott helyérül, noha hallatott derekasan vérrel okádozó jajgatása szegény atyámnak, azon kimenni szándékozó gazdasszon szolgálóját ki nem bocsátotta mindaddig mig szegény atyám egészen el nem csendesedett; azután kiküldte maga előtt a szolgálót, hogy tekintené meg szegény atyámot ha meg holt-e? kimenvén a szolgáló az nagyobbik ház ajtaját (holott szegény atyám meg ölettetve feküdt) betaszitotta, minthogy nagy puskapor szag csapta meg az orrát; és látta szegény atyám lábait is lefittyegni keresztül az ágyrul; visszatért s talált a lába alatt egy uj fekete paraszt süveget, mellyet is felvévén monda az asszony-

nak, jaj asszonyom oda vagyon az ur; ez a süveg is jele hogy itten gyilkos volt; melyre mintegy megrémülvén mostoha anyám borult a nyakába szolgálójának mondván: édes Ersókom istenedre lelkedre kérlek ne mondgyad senkinek hogy az uramot az házban bent lűtték meg; hanem csak azt mondjad hogy az ablakrul; és a fekete süveg felöl is csak azt mondgyuk az uram vette volt a kondások számára, és neked adta hogy oda adjad, te pedig oda adni elfelejtetted; a minthogy nagy üdő mulva költeni menvén a cselédit legelsőben is az hátulsó konyhán levő kondás fejébe tolta a süveget, és azután ugy küldött a papokért, s mig a papok elérkeztenek, ládáit szegény atyámnak felnyitogatta; 3800. magyar forintbul álló kész pénzét elragatta; azután elérkezvén a papok ugy küldött érettem ide Pinkóczra; a gyilkosság essett volt intra nonam et decimam horam noctis, emberei pedig mostoha anyámnak érkeztenek vala 2. órakor éjfél után ide hozzám Pinkóczra, azon szomoru hírrel; melyre azonnal sietve berugaszkodtam; de már édes atyámnak csak hideg tetemeit találtam; a seb a merre be lütt a gyilkos, volt a jobb lapoczkájánál, által menvén a golyóbis szegénynek testén a bal csecse alatt, a mint a rajta való ing is mutatta, mert a jobb lapoczkájánál volt circiter két vagy három tenyérnyire kiégve a puskapor lángjátul, mostoha anyám mind a gollyóbist supprimálta s mind pedig az inget kimosatván a vértül, elszagatta darabocskákra. Mellyet midőn e szerint nagy szorgalmatossággal ki nyomozhattam volna, minthogy azon attingált Ersok nevü szolgálóját mostoha anyámnak mások által is disponáltattam, mondaná meg asszonyának interessentiáját, de corrupta levén semmit nem akart mondani: azért meg fogattam és küldöttem épen Sztropkóra; hogy itten közel per factiones aliosque interessatores melyrül a 18. fatens in serie inquisitionis világossan fateál ne corumpáltassék; azután cum lamentatione recurráltam fölséges koronás királlyunkhoz 6. Carolus római császárhoz; a ki is kegyelmessen azonnal parancsolni méltóztatott ide való méltóságos feö ispánunknak mélt. grof Barkóczy Ferencz urnak; adjungálván melléje t. ítélőmester Szentiványi János urat, Kende László urat nms vármegye substitutus vice ispányat, ob (quandam) interessatum (így) relationem ordinare; és két szolgabíráját

nemes vármegyének Berzeviczi Ádam és Szent-Iványi Sigmond uramékat; melly ő felsége parantsolattyával mihellyen le érkeztem, legelsőben is szegény édes atyám hideg tetemeit takaríttattam el, szépen fő emberi renden, mellyhez hasonló temetés Unghvár vmegyében a seculo nem volt; koporsója volt bevonva veres karmazin szín salittal gazdagon ezüst szegekkel és bötükkel fel ékesitve; sellyem czímer volt 40. papiros is 60; kik a fáklyákat tartották hatan ritu romano-catholicorum földig feketében voltanak mind régi tűs gyökeres örökös nemes emberek; a kik vitték a testet hasonlóképen megélemedett öreg rendü örökös nemes emberek voltak; nagy concursussal isten megékesitette; két gazda hasonlóképen kik a vendégeket excipiálták ugy mint Haraszti Imre és Bot András uraimék földig feketében voltak, a latere állottak, lehajtott fővel általa acquiráltatott kilencz egész faluknak bíráji és egyéb gondviselők; az háznál mintegy oratori tisztet viselvén predikállott Korbéllyi Ferencz nevü jesuita; a jesuiták templomában pedig (a holott sirban is tetetett a férfiak utolsó két széki alatt) prédikállott Polányi György uram unghvári plebánus, kinek predicátiója ki nyomtatást is megérdemlett cum stupore predicálván ex textu: Innocentem et justum non occide... Én ugyan oly rendelést tettem volt magamban, hogy Pálóczra temettessem, de mostoha anyám összekötvén magát a jessuitákkal erga declarationem illorum hogy a testet ki nem bocsáttyák, ide temettetni kéntelen voltam; száz tallért fizetvén az engedelemtül; fekszik szegény két koporsóban, kit az isten nyugtasson békével az örök életre. — Inscriptiója pedig bötüik ez: Perillustris ac Gnosus Dnus Georgius Horváth de Pálócz ICottuum Abauj, Borsod, & Unghvariensium primarius Tabulae Iudriae assessor obiit die 13. mensis Aprilis 1719. Aetatis suae 53. és eltemettetett 2. Julii Anno ejusdem 1719.

Véghez menvén szegény atyámnak ezen szerint temetése, attingált ő felsége kegyelmes parancsolattya mellett a delegatus urak kezdették el az inquisitiót circiter két héttel utánna Unghvárt, és midőn mindenek modo praeattacto comperiáltattak volna, egyedül Mazurko Ersébet nevü gazdasszony szolgálójának hátra lévén fassiója és a solymosiaknak, az hollott quartéllya volt Tarnóczinak, elrémült mostoha anyám magában,

tartván azoknak következendő fassiójoktul is, annyival is inkább, hogy az ingét szegény atyámnak judicialiter is repetáltattam tűle, ha mind csak darabokban volna is, adná elől; elijedett; és hogy post dimisum quinque dierum Unghvárrul Pálóczra mentenek pro continuatione az urak, Mazurko Ersébetet is oda hozatván, és a solymosiakat oda citálván, mely continuatiónak hetfűn kellett meg lenni, előtte való vasárnap, insalutato hospite éjszaka kiinditván meg rakott szekereit maga is elszaladott Lék felé nms Abauj vmegyében oly véggel, hogy onnét recipiálván magát az kassai apáczák klastromában, in securo várhassa végét dolgának; de az delegatus urak fölséges királyunk kegyelmes parancsolattyát nem akarván eludáltatni, érette küldöttek ezen nemes vgyéből egynehány katonákat, a kik éjjel csak hamar megnyomván léki házainál megfogták és Pálóczra hozták arestomba; kinek arestoma ő fölsége által is kegyelmesen apportáltatott; és azon fölül meg is parancsoltatott, hogy ugy őriztessék, valami módon el ne szökhessen usque ad eventum processus, az vigyázó hajduk számát is augeálván. Csak hamar felrugaszkodtam Bécsben azon inquisitióval, s az delegatus urak pecséttye alatt benyujtottam az fölséges magyar cancellariára; melyrül elsőben ugy racionalódott a fölséges cancellaria, hogy az fiscusnak kellene prosequálni ex fundamento notae, de minthogy csekély successiót remélhetett volna a fiscus, tartottam attul, hogy lassu folytatásával ugy is meg tanál szabadulni; azért mindenképen mesterkedtem rajta hogy az actoratust magamnak revindicálhassam; a minthogy obtineáltam is; s consequenter lejüvén tormináltattam mostoha anyámnak. —

Az első terminusnak alkalmatosságával ugy mint die — mensis ..... Anni 1719ni in facie loci Unghvárt concurrálván az úri rendek ugymint ezen Matercának praesese mélt. gróf Szalai Barkóczy Ferencz uram eö ngha; condelegatusai voltanak teként. Szent-Iványi János nagyméltóságú gróf Koháry István judex curiae uram ő excellentiája itélő mestere, item Kölcsey Kende László nms Ungh vármegye substitutus vice ispánya, Berzeviczy Ádám és Szent-Iványi Sigmond uraimék ő kgylmek adjunctus eskűt társaival együtt minthogy Berzeviczy Ádám az pálóczi járásnak, Szent-Iványi

Sigmond uram pediglen a kaposi járásnak voltanak ordinarius processualis szolgabírāji, az többit Rátiak interessentiájábul kik (tudnia illik) Rátiak de kiváltképen Ráti Gergely egy tanunak fassiójátul alkalmasint oly kinyilatkozott gyilkosa vala szegény atyámnak, hogy az ő tanácsábul folytanak minden dolgok, és egy pater Korbéllyi nevü jesuitánál, a ki akkor az unghvári collegiumban volt, tartottak helyet az correspondentiára, egymásnak mittált leveleket csak oda igazgatván; összveszövetkezett jóakarója vala ez a jesuita, mostoha anyámnak, ugy hogy mikor azután ő fölsége parancsolattya mellett kivántam a jesuiták provinciálisa által kezemre kerítenem azokat a fatalis leveleket, a vala a válaszom, hogy in criminalibus ők ki nem adhattyák; és így megtetszik mely szentek legyenek, kik a gyilkosságnak exoperatiójára is eszközök. Valának az említett delegatus urakon kivül más szomszéd vmegyékbül convocált törvénytudó nevezetes úri rendek is, mint nms Zemplin vármegyéből Barkóczy Sigmond uram királyi táblának akkori assessora, azután lett báróvá és in locum prothonotariorum erigált eperjessi táblának praesesévé; item azon említett nms vmegyének fő notariussa Keresztes Ferencz úr, és fő tábla assessora ugy is igen nevezetes jurista Szirmay András és Kazinczy András uraimék. Nms Sáros vmgyébül pediglen akkori nms vmegye feö notáriussa nagy qualitásu úri ember Kapi Gábor uram, a ki azután minthogy Szent-Iványi János ur ő fölsége által promoveáltatott érdeméhez képest ad tabulae baronatum ő nagyságának succedált in prothonotariatu judicatus curiae; voltanak nms Szabolcs, Beregh, és Abauj vmegyékbül is alkalmasint hivatalosok, de azok magokat elvonták, holmi impedimentumokkal mentvén magokat, meg nms Zemplén vmegyébül jelen volt Olcsváry Sigmond uram is; procuratores voltak nekem Kubinyi György és Reviczky János uraimék; leváltatván a causa mostoha anyám ellen, minthogy az egész tanuknak in figura judicij authenticáltatni kellett, másfél hétig annyira kivonta az időt, hogy a juristitium bekövetkezett; s ez uttal folyása tovább halladott ugy mint in diem *(itt megszakad, és 4. üres lap következik.)*

A° domini 1720. die 30. mensis novembris adott az

úr isten ingyen való kegyelmességébül más fiat is, kit kereszteltenek Ádámnak, keresztapja volt Pongrácz Ferencz uram és keresztanyja felesége ő kglmének; az úr isten nevellye ezt is maga dücsösségére, szülejinek és hazájának consolatiójokra.

Anno dni 1722. die 12. mensis aprilis lett e világra ugyan itten Pinkóczon Borcsa leányom delután circiter 4. órakor, kit meg keresztelt decima nona ejusdem mensis aprilis Géresi nevü eöri praedikátor, keresztapja volt báró Muranicz Horváth Adám uram ő ngha, tekintetes nms Ungh vármegye ordinarius vice ispánnya, s keresztanyja Ráti Christina ispán uram ő ngha felesége; komák voltak Sztankovics Márton uram felséges fiscalis, unghvári dominium udvarbírája, és unghvári harminczados Ocskay István uram; ezt is nevellye az úr istén maga dicsösségére és szülei consolatiójokra.

Anno dni 1725. die 20. mensis julii lett e világra Tereszka leányom kit is 29. ejusdem mensis itten Pinkóczon megkereszteltettem; keresztanyja volt t. nmzetes nagykállai Kállay Mária asszony, az előtt néhai Ráty mostan pediglen Fajgenputz János úr házastársa; és keresztapja báró Hager uram (a ki az Unghvári, Munkácsi, Szentmiklósi és Diós (győri) fiscale dominiumokat ő fölségétűl annuatim 34. négyezer rhus ftért megárendálta nyolcz egész esztendeig) komák voltanak az asszonyok Hágerné asszonyom leányostul t. és nghos nms Horváth Ádám uram ő Ngha feleségestül és Csató Imre uram is feleségestűl. lett e világra pediglen delután öt óra tájban; ezt is nevellye az úr isten mindenek felett maga dicsősségére.

Anno d. 1727. die 1ma mensis junii, a mely első pünkösd napja ebben az esztendőben, tiz és tizenegy óra között lett e világra Éva leánykám kit is 8va ejusdem mensis megkereszteltettem ugyan itten Pinkóczon. Keresztapja volt unghvári fü bellicus comissarius Spitzl Mihály és házastársa keresztanyja, komák voltanak báró Muranicz Horváth Ádám uram, és az asszony, item Fajgenputzné asszonyom a ki ennek előtte Ráty Gergellyné volt.

Anno dni 1727. die 13ia mensis 8bris atta a feleségem

Eperjest a német szó kedvéért lutheranus oskolába mind a két fiacskámot Gyurit és Adust, és ugyan oda való német praedicatornál Herrman uramnál fogadott szállást; esztendeig való tartásukért fizetni fogunk 150. magyar for. 3. hordó szerey bort és 2. verő ártányt, de inaskájuk is német leszen.

Anno 1728. die 23. mensis 7bris lett e világra Laczi fiacskám, a ki is subsequenti anno 1729. circa 29nam mensis januarii megholt, eltemettetett Bátfán szegény édes anyám mellé, a templomban szokott temető helyünkben die nona mensis 8bris praescripti anni 1729.

Anno dni 1730. die 20ma mensis februarii a kosnak jegye allatt, reggeli öt óra tájban lett e világra itten Pinkóczon a fiacskám, kit 26a ejusdem mensis februarii solenniter meg kereszteltettünk Josephnek, hogy mind az isten házának s nemzetének ugy szüleinek is Joseph áldásokkal tellyes qualitásokkal szolg. keresztapja volt Unghvárt lakozó bellicus commissarius Spitzl Mihálly uram, keresztanyja pediglen az asszony Kállai Mária, elsőben néhai Ráty Gergely mostan nemztes Faigenputz uram házas társa; komák voltanak báró Fatzin, t. Lobkovits uram regementyebeli egy compániának kapitánya, t. n. Pongrácz Ferencz uram, t. nms vármegyének ordinarius notáriussa, Keresztes László uram és mások mindkét féle sexusból elégségessen; isten nevellye maga dicsősségére, nemzetének és szüleinek consolatiójokra.

Die 27ma mensis novembris anni ejusdem 1730. éjjeli nyolcz óra tájban circiter egy heti betegeskedése után megholt és 28va mensis januarii 1731. Bátvára Laczi fiacskám mellé temetettett.

Sok dolgaim s ezen t. nemes vgye részérül post hunc annum 1730. egymás után következett bécsi és pozsonyi követségeim, a debreczeni és eperjesi districtualis táblákon activa és passiva pöreim kezem ügyétül ezen diáriumot elzárták, azért a többi gyermekimnek születések a kallendáriumokban exprimált jedzéseimben marattanak, azokbul kell eruálni.

(Más irással.) A szegény atyám kallendáriumjaiban levő jedzéseiben ekképen vannak ezek: Georgius Horváth de Pálócz Adami filius.

Anno dni 1731. die 24a septbris lett e világra 8. óra

tájban éjjel Annyicska húgom, keresztsége volt 30[a] ejusdem, keresztapja volt Spiszl Mihály bellicus commissarius keresztanyja a felesége, komák Kende László uram felesége notarius Keresztess László uram, substitutus v.ispán Csathó Imre uram, item Pongrácz Ferencz uram feleségestül.

Anno dni 1733. die 15. junii lett e világra délután egy óra tájban Márta hugom, kit 21ma ejusdem kereszteltek meg. Kereszt apja volt mélt. gróf Szent-Iványi Jósef uram eö ngha ezen tkts nms Ungh vmegyének feö ispánnya, keresztanyja Ráthy Gergelyné vagyis Fajgenputzné asszonyom tktts nmzts Nagy-Kállai Kállai Mária asszony; komák Kende Lászlóné asszonyom, Pongrátz Ferencz uram feleségestül.

Anno dni 1735. 6[a] mar. lett e világra Klarcsó hugom, megholt 4[a] maji anni 1736. délelőtt 11. óra tájban.

Anno domini 1737. itten Bottfalvában die 29na maji reggeli 6. óra tájban lettek e világra József öcsém, kinek kereszt apja volt Kende László uram, keresztanyja Fajgenputzné Kállai Mária asszony; és Sophi hugom, kinek keresztapja volt Csathó Imre uram, keresztanyja Kende Lászlóné asszonyom; e Sóficska félesztendő mulva megholt, Jósefke pedig két esztendő mulva.

Anno dni 1739. die 25[a] januarii lett e világra Palkó öcsém, azért is Pálnak keresztelődött, hogy éjjeli 10. óra tájban itt Bottfalvában nevét magával hozta. Keresztapja volt akkor e vármegyében quartélyozó t. Lichtenstein dragonyos regementyének oberst leitnantya gróf De Four Ferencz, kereszt anyja özvegy oberst Behmerné munkácsi commendáns özvegye Jákó Margith asszony, isten nevellye maga dicsőségére.

Ezen 1739-ik esztendőben szakaszonkint a pestis uralkodni kezdett, Zemlény vmegyében Ujhelyben, Tállyán, Tarczalt, Mádon és más helyeken, mely miatt Bécsbül tett rendelések szerint számos örizőkkel őriztetett, ugy hogy a hegyallyai szüretet circa 1[a] 9-bris valamint erős strázsákkal körülvevén az infectus helyeket megeresztették, irtóztató tél kemény faggyal kezdődött, mind folyó vizek befagytak és karácsony körül felbomlott, s a jeget is elvitte, visszont a. dni 1740. más kemény tél kezdődött cum initio mensis januarii, ez is cum fine ejusdem a jeget másodszor egészen elvitte, harmadik tél

cum initio februarii kezdődött mely mellett még József nap után is a jegen Unghvárnál s másutt is szabadon járhattanak.

Anno dni 1741. die 26a januarii vette el jövendőbeli házastársul Borbála hugomat Kis- és Nagy- Rhédei Rhédey László uram, 30a ejusdem megesküdtek és maga lakó helyében Magyar-Jesztrebben Zemplény vmegyében 15. martii vitte el. Kinek is lakodalma sok úri rendek jeles concursusával itten Bottfalvában tartatott, kik között tktts nms Zemplén vmegyének fő ispánya méltsgs gróf Karancs-Berényi Berényi Tamás uram ő excell. jelen volt.

Anno 1742. die 11ma mensis 7bris lett Rhédey László sógor uramnak e világra Antal fia.

Anno 1743. die 24. aprilis lett e világra Klára hugom. keresztapja volt csicseri Orosz István uram és keresztanyja Kende Lászlóné asszonyom.

Anno 1743. 1ma 9bris lett Rhédeiné hugomnak e világra Laczi fia.

Anno 1744. die 15a mensis febr vette el örökös házastársul Teresia hugomat Garanyban lakozó Bégányi Bégányi János uram, kik is 16a ejusdem megesküdtek itten Bottfalvában és 19a maji haza vitte említett sógor uram kinek is lakodalma sok úri rendeknek jelenlételével condecoráltatott; itt volt mélt. gróf Sztáray Nagy-Mihályi Imre uram ő ngha a méltóságos asszonnyal együtt, a ki ezen Ungh vgyének fő ispánnya és mások is.

Mely hugomnak 9a mensis februarii született egy leánykája Hancsus anno dni 1746. de 15a febr. 1747. megholt.

Anno dni 1746. die 22a 8bris istennek bölcs itéletibül 17. órányi betegeskedés után estvéli 8. és 9. óra között bottfalussi házánál holt meg a szegény atyám Pálóczi Horváth Ádám, kinek is meghidegedett tetemit die 29na januarii 1747. temettettük el a battvi templomban általunk készíttetett kriptában nagy solemnitással. Született 1691. 20a aprilis, élt 55 eszt. és 5. egész hónapokat 22. napokat, Pálóczi Horváth György.

Anno domini 1747. die 17a februarii holt meg Klára hugocskám, kit 19a temettünk el a battvi templomban.

Anno domini 1748. die 1a januarii született Rhédeiné hugom asszonynak Pali fia.

Anno dni 1748. die 1. 9bris lett Teresia hugomnak Bégányi Jánosnénak Bégányi János fia.

Anno dni 1748. die 16. maji jedzettem el magamnak örökös házas társul Bárczán tkts nmz Abauj vmgyében néhai tktes nmzts és vitézlő Bárczai Bárczay János uram ő kgylme árva hajadon leányát Máriát és 3a junii meg is esküdtem vele az édes anyjának méltósághos és nagysághos Kemény Erzsébeth asszonynak eő nagyságának életében, kivel való életem, hogy istennek ő felségének legyen dicsőséges alázatos könyörgésemmel szüntelen esedezni és zörgetni elmułatója nem leszek. Pálóczi Horváth György s. k.

5a 8bris minden ceremonia nélkül elháltam a feleségemet és 11a octobris megindultam Bárczárul vele haza felé 13a érkeztem meg Bottfalvára vele együtt.

Anno 1749. die 24a julii megáldotta az isten egy leány magzatocskával az feleségemet, a kisdednek esett születése mindjárt éjfél után két fertálykor egy órára a skorpió jegy alatt keresztsége volt azon leánykának 27a eiusdem. Keresztatyja volt Mokcsay János uram tktes ns Ungh vmgyének cassae bellicae perceptora, keresztanyja volt pediglen Losonczy Ilona asszony Mokcsay László uram házas társa. Komák Mokcsay László uram, Horváth Gábor bátyám uram ángyom asszonnyal együtt és Pongrácz Ferenczné asszonyom, kit is az úr isten maga szent nevének dicsiretire, dicsőségire, anyaszentegyházának épületire s lelkének pedig idvességére éltessen sokáig és szüleinek s attyafiainak tellyes consolatiójára s örömére, neve pedig ezen kisdednek Anna.

Anno domini 1750. die 5a julii jegyzette el magának jövendőbeli házastársul Nagy-Lónyai Lónyai László uram hajadon leányát Máriát Ádám ötsém uram, ugyan azon napon meg is esküdtek. 4ta octobris innen Bottfalvárul nagy sollennitással megindultunk Vásáros-Naményba a lakodalomba, 5ta oda megérkeztünk, mely nap el is hálta. 6a ebéd után onnan meg indultunk és 7ma jöttünk haza asszonyom anyámnak bottfalussi házához. Isten ő felsége, hogy egymás szeretetiben magának dicsőségére tartsa meg őket s attyafiainak consolatiójára, tiszta szívembül kivánom.

Anno domini 1751. die 4a martii megáldotta az isten a

feleségemet leányi magzatocskával Bárczán tekintetes ns Abauj vgyében, kit 11a ejusdem megkereszteltettem Julisnak, keresztatyja Szécsi János uram volt, keresztanyja penig Szentmiklóssi Susánna tektts Markusfalussi Márjássi István uram házas társa. Komák voltak Demeczky Sigmond uram tktts nms Abauj vmgyének szolgabírája, Váczi István uram a kassai reformata ecclesianak lelki tanitója, Olasz Julianna aszszony tkts nzts és vtzlő Cserneki Dessőffy István uram házas társa, Susztrik Esztera asszony, Tiszta Pál uram házas társa. Vass Ersébet asszony néhai tkts nzts és vtzlő Szemere Miklós ur meg hagyatott özvegye, Magyari Mária asszony, Szent-Mártoni Mihály uram házas társa. Isten nevellye a maga félelmében.

Anno dni 1751. die 13. maji eladtam nyilomban jutott unghvári házamat Apjok János nevü szabó mester embernek, mint hogy igen elpusztult állapotban vagyon, fedele semmire való, a pinczének küfala kidülöngőzött, e mellett az elsőháznak kemenczéje is rosz, ugyan azon háznál az ablak rámái is elrodhattak, általlátván azt, hogy ha a fogyatkozásokat reperáltatni fogom, a manualis munkákon kivül többet száz forintoknál el kellene költenem, háromszáz magyar forintokért oly conditióval, hogy mivel harmadfél esztendő alatt per partes teszi le az árát, fog tanítani a várakozásomért egy szabót számomra, adtam penig zálogban 20. esztendeig.

Anno dni 751. die 29a fbr. vettem meg Ádám ötsém urammal együt itten Pinkóczon a Pankotai uraimék telekét ötven magyar forintokon, felét a summának én tettem le, felét penig ötsém uram.

Anno dni 1752. die 14a januarii jedzette el magának örökös házas társul Éva hugomat tkts nzts és vzlő Szunogh István uram tkts ns Szabolcs vármegyének fü commissariussa derék qualificatus ember, az Ábrahámnak, Jákóbnak és Isáknak istene terjessze a maga áldását reájok hogy lehessenek isten anyaszentegyházának örökössi és szegény hazánknak gyarapitói. 6a februarii meg esküdtek 8a lakodalmi solemnitást tartott aszonyom anyám Bottfalván és 11a elvitte a sógor Ibronyba az édes anyjához.

— Az édes anyám csakhamar látván Szunyog István

uramnak szegény állapottyát a h. pállyi és köbölkuti portiót árendába kiadta ő kegyelmenek. A jószágot igen pusztítani kezdette, azért két esztendő elmulván, vissza vette a jószágot s árendába is majd semmit nem fizetett.

Anno domini 1752. die 23. februarii megáldotta isten itten Pinkóczon a feleségemet egy fiu magzattal, kit 27ma megkereszteltetett asszonyom anyám a tarnóczi predikátorral itthon nem létemben. Kereszt atyja volt bátyám Draveczky László uram, kereszt anyja penig az ángyom Darvas Ilona asszony, koma volt Pongrácz Ferenczné asszonyom, neve a kisdednek Gáspár. Isten ő felsége nevellye a maga szent nevének dicséretire és dícsőségére, anyaszentegyházának épületire s lelkének penig idvességére; adja isten hogy mind hazánknak s mind familiájának szolgálattyára lehessen és consolatiójára a szüleinek.

Anno dni 1753. die 12a januarii vette el isten ő felsége maga nevének ditséretire s ditsőségére Gáspár fiamot ez árnyék világbul, reggeli 11. és 12. óra között. Legyen meg az istennek akarattya. Az úr adta az úr elvette, legyen áldott az ő neve Amen.

Anno dni 1753. die 11a septembris áldotta meg az isten a feleségemet egy leány magzatocskával, megkereszteltettem 16a aequaliter 7bris. Volt kereszt atyja Mokcsay János bátyám uram, kereszt anyja penig az asszony Galambos Sára asszony tktts nztes és vzlő Lónyay Ferencz uram házas társa. Komák voltak Lónyay Julianna asszony tkttes Gyulaffy Miklós uram hittves társa, Bárczay Juliánna asszony tkttes Lónyay Gábor uram hitves társa, és Pongrátz Ferentzné asszonyom. Neve a kisdednek Erzsébet. Isten ő felsége nevellye maga nevének dicséretire és dicsőségére szüleinek és attyafiainak consolatiójára.

Anno dni 1754. die 5a 9bris. áldott meg isten feleségemel edjütt egy leány magzatocskával, kit 10a 9bris megkereszteltettünk. Keresztatyja volt Karner György uram ezen Ungh vármegyének fő perceptora és unghvári dominiumnak praefectussa. Kereszt anyja volt Szuhay Eszter asszony tkttes Pongrátz Ferentz uram hittves társa, komák penig Pogány István uram a tkttes Kálnokiana regmtben zászlótartó és

Bott András uram és Boronkay Susánna asszony tkttes Karner György uram hitves társa. Neve a kisdednek Klára; ezt is isten ő felsége nevellye maga dicséretire és dicsősségére, s szüleinek consolátiójára. Ezen leánykámot die 1a xbris 1755. estveli négy óra után kiszóllitotta isten ő felsége az élőknek seregébül, a kit is 4a xbris eltemettettük. Az úr adta az úr elvette legyen áldott az ő neve Amen.

Anno dni 1756. die 29a januarii mindjárt éjfél után megáldott isten ő felsége bennünket viszont egy leány magzatocskával a kit a szent keresztség által beavattattam az istennek anyaszentegyházába die 5a februarii, kinek neve Klára, kereszt apja volt Bott András uram, kereszt anyja mennyem Lónyai Mária asszony Ádám ötsém uram hittves társa. Komák Szabó József uram és Bónis Sófia hugom asszony. Isten ő felsége mindnyájunknak consolatiójára és maga szent nevének dicsőségére nevellye és erősitse a hitben, hogy a mennyei boldogságban részes lehessen.

Anno dni 1757. die 5a októbris megáldott ujjolag az úr isten bennünket egy leány magzatocskával, kit megkereszteltettem 12a kereszt apja volt tiszteletes mostani deregnyei predicator Albert József uram, kereszt anyja penig Szuhai Ágnes asszony tket. Pongrácz Ferencz uram házas társa; a kisdednek Theresia a neve, kit az isten maga nevének ditséretére szüleinek s atyafiainak consolatiójára tartson meg Amen.

Anno dni 1757. die 1a decembris. Istennek bölcs tettzésébül sokáig való betegeskedése után a szegény asszonyom anyám tekintetes ns és nzts Dráveczi Dráveczky Anna asszony lelkét istennek testét penig a feltámadásig a földnek ajánlotta Bottfalván; kit is 20-dik decembris a báttvai templomban lévő kriptában szegény idvezült atyám mellé eltemettettünk.

Anno dni 1758. die 21. aprilis Hantsus leányomat isten e világbul kiszóllitotta, kit majusnak 10-dik napján a báttvai templomban levő kriptánkban temettek el; isten adta isten elvette, legyen áldott az ő neve, Amen.

Anno dni 1759. die 18a aprilis éjfél előtt tizenegy és tizenkét óra között kedves hitves társamat az úr isten ter-

hétül megszabadította, és megáldott bennünket egy fiu magzattal kit is a szent keresztségnek sakramentoma által die 21a aeque aprilis az istennek anyaszentegyházába béavattuk. Minthogy az úrtul nyertünk fiat, neve a kisdednek Sámuel, kereszt atyja vala tktes nzts és vzlő Kis és Nagy-Lónyai Lónyai Ferencz uram és az ur ő kegyelme élete párja Pongyaleki Galambos Sára vala keresztanyja; komák tiszteletes battvai praedicator uram Bódis Isván uram, és az ő kegyelme hitves társa Barcsay Juliánna hugom asszony néhai tktes nzts és vzlő Lónyay Gábor uram megmaradott özvegye és mennyem asszony Lónyay Mária asszony. Az úr isten a kisdedet maga szent nevének ditséretire s ditsőségére tartsa és nevellye szüleinek és atyjafiainak consolatiójára, Amen.

Anno 1760. die 3a aprilis Sámuel fiacskám meghala, kit is eltemettettem a báttvai templomban lévő kriptánkban nagy pénteken az az 5a aprilis. Csak hamar azután die 15ta Homonna felé indultam Lengyelországba Sinyava nevü várossába a holott a boraim voltak, a feleségem is bekísért és ott mulatott egy egész hétig, azután a feleségem visszajött, magam penig a Viszlának áradását ott vártam 14. hétig, augusztusnak 18-dik napjáig; addig hajót csináltattam, mely került 34. aranyomba. Hat evezőst fogadtam, egy kormányozót és egy sztirnyiket. Isten segitségével megindulván a hajón egy egész holnapig mentünk Danszka nevü várossában, ott minden hordótul le kellet tenni a két két aranyat, azonkivül a pinczétül hetenkint öt öt tallért, a szobátul egy egy tallért kellet le tenni. A borok 15. hét alat kivált a melyek legzsirosabbak és jobbak voltak ki nem tisztultak s azért is hirtelen el nem kelhettek. Danszkán való mulatásomnak idejében die 8a julii holt meg szegény idvezült napam asszony mélt. és nghos Gyerő-Monostori Kemény Erzsébet asszony, kit is sok uri rendeknek concursusával temettek el die 17a augusti. A feleségem előtte való napján a temetésnek lebetegedett és szült fiat, éppen mikor a hajnal hasatt, isten tisztelete után minthogy az úri atyafiak, tiszteletes actor uraimékkal már ott voltak, a kisdedet megkeresztelték Györgynek. Kereszt apja Kácsándi László uram az asszonnyal Bárczai Bárczay Kata asszonnyal

(a ki kereszt anyja vala) volt, komák az egész uri atyafiak; a kik már akkor ott voltak. Az úr isten a kisdedet a maga dicsőségére nevellje, s mindnyájunknak consolatiójára, Amen.

Tiszteletes superintendens Csai Márton uram volt az első actor, a második a sáros-pataki collegiumnak öregbik professora tiszteletes Szattmári Paxi Mihály uram, 12. tógás deákjaival edjütt, a kik harmoniával éneklették el a holtat, a kit az Alsó-Bárczai puszta templomban levő familia kriptájában szegény idvezült ipam Bárczai Bárczay János uram mellé temettek el.

20ma decembris indultam meg Danszkárul; a boroknak egy részét jó áron adtam el de nagyob részét csak tukmáért kellet elvesztegetnem, mivel a Prussiai király Fridericus a Moszqua táborát megszalasztotta, a kik éjjel és nappal költöztek a Viszla vizén által, ugy hogy a danszkiak nagy rémülésben voltak, annyira hogy minden gazda minden nap tartozott irásban beadni a város tisztének a vendégeinek számát, fegyverrel a városba senkinek nem vala szabad bejönni, és reggel kilenczedfél órakkor nyitották ki, estve penig három órakkor zárták be a kapukat. A Moszqua czárnénak residensétül vettem ki jó passust, mely ha denegáltatott volna, nehezzen kár nélkül jöhettem volna ki Lengyelországbul mivel a Moszqua kozákjai s katonái felpraedáltak volna; esett hazajövetelem Toronya felé Krakóba, onnan Szepes vármegyébe Krigbe jöttem Draveczky Imréné ángyom és néném asszonyhoz, a portékát addig magam szekere hozta, onnan osztán fogadott szekér vitte Sárosra, Sárosrul Bárczára a bárczai csigás szekér. Ott distrahálni akarván a portékámot a kassai kereskedőknek a kiknek megjelentettem bona fide hogy még én a harminczadot az eladandó portékákért nem adtam meg s nem is insinuáltam iránta magamat s tanítsanak meg mit cselekedjek, mivel én kereskedő nem voltam soha, én a tevő leszek. Arra azt felelék a kereskedők, hogy ha a portékára megalkhatnak, ők készek lesznek a harminczadot letenni, azzal terminus napot praefigáltak, mikor jönnek ki hozzám a portékának megvisgálására, eljövén azon nap, compareál a kassai harminczados és a portékáimra reá teszi a kezét, azzal bemegyen Kassára és a kassai kamarának beád, a kassai

kamara admoneáltat és pecsétet tétet a portékáimra. Másszor is admoneáltat, hogy a portékát adjam a bíró kezében, én ezen admonitiónak nem engedelmeskedtem, hanem admoneáltattam judicialiter a harminczadost, hogy vegye fel tűlem a harminczadot, azzal Tkáros felé az az die 12a februarii 1761. kiindultam Bárczárul az egész portékáimmal s haza ide Pinkóczra jöttem die 15a; a feleségemet itthon nem tanáltam, mert Bárczára hozzám ment, a ki is ottan a hűlt helyemet tanálta, ugy osztán 16a kiindult Bárczárul és 17a jött haza én 18va az unghvári harminczadost kihozattam ide és a portékát perlustráltattam vele, az unghvári harminczados csakhamar meghala, helyében az unghvári sós ur substituáltatik harminczadosnak, a kihez bementem Unghvárra hogy a harminczadot adjam meg, a harminczados vagyis sós ur azon okbul minthogy a kamarátul parantsolattya vagyon, hogy fel ne vegye, nem vette. Esztendő mulva a kamara bírót kér a ns vármegyénktűl és actiót formál ellenem s certificáltat. Compareálok. Semmi exceptiókra nem mentem hanem mindjárt meritumba beléptem. Öt nap alatt a processus concludalódott; én convincáltattam négyezer kétszáz forintokban s az appellatát meg nem engedte a bíró a ns vármegyére, hanem extra dominium a felséges királyi táblára, a mikor a bíró kijött ide Pinkóczra foglalni, oppositióval éltem. Azúta hallgat az írás. Én ugyan felséges királynénknak, a pozsonyi kamarának szép instantiát submittáltam, de semmi feleletem nem jött reá mind ekkoráig, az az . . . .

. . . .

. . . .

. . . .

. . . .

. . . .

. . . .

. . . .

. . . .

Anno 1761. die 14ta decembris szült a feleségem egy fiat, ki minthogy majd irhatom hogy idétlen az az kilencz holnapos vala, megkeresztteltettem, tiszteletes esperest Bódis uram kereszt atyja vala és hitves társa kereszt anyja.

neve a kisdednek András. Tartsa meg az úr isten a maga dicsőségére Amen.

Anno 1763. die 7ma martii áldotta meg az úr isten a feleségemet szüléssel és szült egy leány magzatocskát kit megkereszteltettem 9na, kereszt apja volt Pálóczi Horváth Ádám öcsém uram kereszt anyja Szerencsy Gerzsonné asszszonyom volt, a ki elsőben Szuhainé azután Pogányné volt. A kisdednek neve Anna. Az úr isten nevellye a kisdedet mindnyájunknak örömére s a maga dicsőségére Amen.

Anno domini 1765. die 15ta martii nagy égzengések és villámások voltak, az egész telünk esős és lágy időbül állott, ugy annyira mind az emberek nagy részint betegséggel töltötték idejeket, sokan meg is holtak. A marhák, juhok, sertések, szarvasok, őzek ...... etc. még tavaly az egész országunkban hon a szájakra, hon a lábaikra betegeskedtek. Sok hellyeken döglöttek és döglenek is continuative mostanság is, isten tudja mit akar velünk, légyen szent akarattya.

Anno eodem die 16ta junii reggeli két és három óra között megáldotta az úr isten a feleségemet egy fiu magzatocskával, kit 20a a keresztségnek sakramentoma által be avattuk az istennek anya szentegyházába; kereszt atyja volt a kisdednek tktes nztes és vzlő Draveczky Gáspár ötsém uram, kereszt anyja az asszony Pongrácz Ferenczné asszonyom, komák Szunyogi István sógor uram, Pál ötsém a mennyemmel és Bódis Dániel. Neve a kisdednek László. Az úr isten a kisdedet tartsa meg a maga anya szentegyházának gyarapítására szegény elalélt nemzetünknek és familiájának s atyjafiainak diszére és teljes consolatiójára Amen.

(Más irás.)

Anno 1771. die 30a maji eskütt meg tts ns nzts és vzlő Ipi Bydeskuti Imre uram a bátyám P. Horváth Ádám legnagyobb leányával Máriával és 30a el is vitte tts ns Közép-Szolnok vármegyébe Sző-Demeterre. Junior Georgius Horváth de Pálócz Georgii filius mp.

Anno 1775. die 19a aprilis eskütt meg Sissári Sissáry Jósef úr ugyan a bátyám kisebbik leányával Susánnával és el is vitte tkts ns Zemplén vármegyébe Kakra.

Anno 1776. die 4a augusti eskütt meg sissári Sissáry Estván úr ugyan a bátyám középső leányával Soffiával és ugyan Kakra vitte.

Anno 1778. die 1ma novembris mentem Kassára az academiára jus patriumot tanulni.

Anno 17 .. die .... vette el a bátyám P. Horváth Pál magának örökös házas társul másodszor, néhai ttes ns és vzlett Bernáthfalvi Bernáth Imre úr hajadon leányát Erzsébetet, ttes ns Zemplén vármegyében M. Jesztrebben.

Anno 1784. die 13a septembris kedves testvér öcsém Pálóczi Horváth András, az fels. úr istennek szabad bölcs rendeléséből, hirtelen nyavalyájába estvéli 6. óra tájba lelkét teremtőjének ajánlotta, ttes ns Pesth vármegyébe Hartyán nevü hellységbe, az asszonyom anyám jószágába, és ugyanott a közönséges temetőbe cripta formán ásott sirba eltemettetett a mostoha üdők miatt csak ének szóval. Az úr adta az úr vette el. Áldott legyen az ő szent neve érette.

Anno eodem die 21a xbris néhai boldog emlékezetü bátyám idősbik P. Horváth Ádám ur két napi betegeskedésébe lethargusba esvén, reggeli 3. és 4. órák között lelkét teremtőjének megadta és 24ta ejusdem maga neve napján a báttfai templom alatt levő familia kriptájába betétetett. Koporsóba tette tiszteletes Horváth Sámuel uram az eőri predicator predicatióval itt Pinkóczon, a báttfai templomba pedig predikált a test felett az akkori báttfai predicator tiszteletes Tóth Mihály uram. Ifj. P. Horváth György m. p.

Anno 1785. die .... esküdt meg kedves nénéın Ersébeth kedves férjével Somlyai Szilágyi Jósef úrral. Áldja meg az Isten mind a két részt egymáshoz hív szívvel és jó gyermekekkel hosszu élettel és minden lelki testi áldásokkal.

Ugyan ezen esztendőben maradtam itthon végképen, pesti patvariámat és az ttes kir. tábla mellett viselt juratusságomat végezvén, mivel az méltóságos gróff és feő ispán urunk (Sztáray és Nagymihályi Filep János úr) eő nagysága az ttes ns vármegye táblájához feleskettetett még 1784. esztendőben circiter novemberbe. 1785-be itt januario az tractus coadjutor curatornak tett, mely megesvén azonnal az felséges 2dik Jósef ekkor dicsősségesen uralkodó császár

eő felségétül, az parochiák fundatiojiknak concsriptioja iránt parancsolat érkezvén, a több ttes vármegyék között ezen ttes Unghvár vármegyére is, az ezen ns vármegyében levő minden reformata parochiákat conscribáltam tractus notarius tiszteletes Vályi Márton és assessor tiszteletes Jánosy György uraimékkal; az negyed napi hideglelést is, a melyet ámbár néha néha egyczer másszor a chinával való élés és az szoross dieta el hagyattak vélem, az orvosság által el nem hagyathatván magamnak a tizenhatodik hónapnak a végén, ezen parochiák conscriptiójának ideje alatt hagyatta el vélem bátyám Petrovay Jósef ur recomendatiójábul az jó féle basa-rózsa eczetbe maceralt — öszve törött fenyü-magnak a leve, három egymás után következett paroxysmusaim elein egyszerre megíva a fenyü magot, ugyanis a paroxysmus órája előtt 24. órával egy boros pohárt tele töltvén vele, megtörtem, lett törve fél pohárral és azt tele töltöttem basa-rózsa eczettel és a tört fenyü magh ezen eczetbe ázott egész a paroxysmus idejeig, ekkor kifacsartam a levét keményen, és így egyszerre megittam, ezt három egymás után következett paroxysmusokon continuálván. Áldott legyen az úrnak dicsősséges szent neve érette, hogy erre az orvosságra vezérlett, mert az hosszas negyed napos hideglelés már ugy elgyalázott és öszve rontott volt, hogy az jártányi erőm is alig volt, és az medicusok is desperáltak már felőllem. Ezen hideg lelésbül kiépülvén

1786dik esztendőben felállíttatván az ő felsége parancsolatjára az continua sedria, ennek egyik tagja lettem, és mint legfiatalabb assessor az ezen sedria előtt folyt perek taxait az régi mód szerint beszedni kötelességemmé tetetett. Megváltozván azonban ugyanezen esztendőben az vármegyék mind törvénye, mind polgári igazgatásának módja, ő felsége az főispánok helyébe az egész országba tiz királyi commissáriusokat rendelt, ide Unghvárra küldődött méltóságos báró Révay Simon (tit.) ő excellentiája királyi commissáriusnak és ezen tekintetes nemes Ungh vármegyén kivül tek. nemes Beregh, Szathmár, Ugocsa és Máramaros vármegyék is főispáni s k. komissáriussi hatalma alatt voltak. Bejövén ő excellentiája Unghvárra, csakhamar restaurált, az mely restauratio után az gyülések megtiltattak és meg is szüntek. Az publico politicumokat foly-

tatták a viceispán, notárius és fiscalis urak magok, kiknek is kötelességek volt mindig Unghváron lakni és az királyi vagy szabott órákon a nemes vármegye házánál lenni; az juridicumok vagy is processusokban való biráskodás elvétettek mind az viceispánoktól, mind az szolgabiráktól és ugyanazért cessálni kellett az esküdti hivataloknak is mindenütt, hanem minden vármegyében subalternum judicium nevezet alatt állandó törvényszékek állíttattak fel, a mely törvényszékek az ugynevezett novus ordo judicarius és forma processus judicarii rendelései szerint itélték a pereket, azért uj törvényformához kellett a districtualis, királyi és septemvirális tábláknak is magukat szabni. Itt az nemes Unghvár megye subalternumán praeses volt csicseri Orosz Gáspár uram, az előtt ord. viceispány, assessorok: Figei Csató Jósef uram volt generális perceptor, páloczi ifj. Horváth Pál uram volt subst. viceispán, iványi Fekete János uram volt főszolgabiró és Fejér András uram. Ezeken kívül actuarius volt domanoveczi Zmeskál Antal uram. Regestrator: Szigeth-eöri Eöry Mihály uram. Ezeken kivül voltak sindicus, pauperum advocatus, cancellisták és auscultánsok; ezen két utóbbiak exhibealták az irásokat, az auscultánsok peragálták az inquisitiokat stb. Az publico politicumoknak folytatására csak olyan individiumok aplicáltattak, a kik a német nyelvet értették, minden akár vallásra, akár nemre való tekintet nélkül. A sallariumok is megbővittetett az tiszteknek, az helységek pedig kényszerittettek notariusokat tartani. Ha egy helység nem birta, többen együtt; a földes uraságok officiosa sedeseket kénytelenek voltak jobbágyaiknak és cselédeiknek tartani, a honnét az apellata az viceispány eleiben ment. Az halálos büntetések helyébe egyéb rabság és testbeli büntetéseket rendelt ő felsége az ugynevezett »Sanctio Criminalis« nevü könyvben.

Ezen időben állíttatta fel ő felsége mindenütt ezen nemes vármegyében is az ugynevezett alcomissioit, a melybe a praeses volt az alcommissarius és egy oeconomus volt mellette, ezeknek vigyázatok alatt s hatalmukba voltak azon individiumok a kik a helységek határait mérték lánczczal és mensulával, a kik mivel ki nem tőttek a tanult indzsinérekből az alcommissio által különösen taníttattak az e végre kiadott instructio sze-

rint és neveztettek dirigenseknek, kikkel is szabad volt ugyan megegyezni a földes uraságoknak az mérésért, de ha meg nem egyeztek, az alcommissio határozta meg munkájoknak bérét, a melynek cassájából bőv fizetést is vettek munkájokhoz képest. Ezen mérés dolga már majd nem tökéletességre is ment, a midőn ő felsége halála előtt kevés idővel retractálta minden ujításait és a mérés munkáját is cassálta, a vármegyéket a maga törvényes régi állapotjokra is visszatette.

Ezen időben bocsátotta ő felsége ki az tolerantialis ugynevezett parancsolatját is, az melyben az helvetiai s augustai vallást tanitóknak és a nem egyesült orosz hiten valóknak is bizonyos törvények alatt szabad gyakorlását engedte meg vallásoknak. Ezen tolerantialis parancsolatnak publicatiója alkalmatosságával az mélt. grof Sztárai és nagymihályi Sztáray Fülep János ur ő nagysága mint akkor még főispáni hivatalban lévő, minden azelőtt akár pecsét, akár per alatt levő templomainkat — melyek a katholikus atyafiak birtokában nem voltak — felnyitottaknak és felszabadultaknak declarált publice, mely okon is a zahari és berei, azelőtt sok időtől fogva pecsét és tilalom alatt volt templomaink is ez időben nyittattak fel, de ezután csak hamar explanatorium parancsolatot küldött ő felsége, a melybe szorosabb határok közé szorittattunk, az felnyitott templomainknak mindazonáltal birtokában mindenütt megmaradtunk; a kath. plebános uraknak azelőtt a mi filialis helységeket lakó felekezetünk által fizettetni szokott stola és lecticale is végképen cassáltatott ő felsége által. Ekkor szabadíttattak fel a cseh és morvaországi, ugy szintén az német birodalombeli lutheranusok és reformatusok is arra, hogy magok vallásu praedicatorokat vigyenek magok közé, de a kiken mindazonáltal megmaradt az kath. helybeli plebánosoknak fizetni szokott fizetések terhe is. Cseh és Morva országokban nagyobb részint innét Magyarországból mentek praedicátorok.

Magában az pápista vallásban is sok változtotásokat tett ő felsége, a processiókat, vizkereszti coledákat, ugynevezett marianum sodalitiumokat és sok innepeket is cassált; az protestánsok házassági pereit az szent széktől elvette és a törvényszékeknek adta, bizonyos törvényeket vagy rendeléseket tévén,

a melyek szerint kelljen ezen pereket itélni, sok szerzeteseket cassált, sok conventeket reducált, a leleszi és jászai conventeknél volt archivumot előbb az több cáptalanok és conventek archivumaival egyetemben Budára vitette fel, akarván világi emberek gondviselésére bizni, mint az franciscánusoktól elvett várbeli clastromba, de idővel azután a leleszi és jászai conventnek archivumokat Egerbe az káptalan archivumába vitette, az cáptalanokat archivumaikkal együtt meghagyta; az elszedett papi jószágokat pedig fundus religionis név alatt administráltatta, mely miatt miután ő felségén semmit nem vehetett az római pápa (Pius 6tus), maga jött le ő felségéhez Bécsbe, de ugyancsak semmit nem fordított a dolgokon. De ki tudná leírni voltakép a változásokat és ujításokat.

Ez időben a mérés bejövetele után ezen nemes Unghvár vármegyében is az oroszság között, de kivált Beregh, Ugocsa és Máramaros vármegyékben nagy szükség volt; a szegénység gyökerekből, kukoricza csutkákbul és fűrészporból is kényteleníttetett magának kenyeret késziteni, az mely miatt éhel is, de a rosz kenyértül kapott dagadás miatt is igen sokan meghaltak, kiváltképen az hegyeken az oroszságok között. Az egész alföldön is nagy szükség volt mind az élet, mind pedig az takarmány dolgában az nagy szárazság miatt, ugy hogy az alföldrül ezekbe az felsőbb és szükebb határú vármegyékbe jöttek fel sokan telelni marhájokkal együtt. Sokan lakni, sokan nyomtatni és egyéb munkára vagy koldulni is, sokan pedig életet venni. Az gabonának köbli felment 12. váltó forintokra, egy szekér széna 15. forintra.

Ez a szükség egynehány esztendeig egymásután igy ment, hol nagyobb, hol kisebb mértékben; hanem ő felsége megértvén ezen nagy szükséget, életet szedetett be pénzen a magazinumokban és ugy osztotta hitelbe, bizonyos és igen türhető áron a szegényebb rendüeknek. Sok helyen az nemesi renden valók is vettek magoknak ilyen életet, mivel 1789. esztendőben az alföldön ki se költ a vetés a nagy szárazság miatt. Hanem épen következő esztendőben volt Hóra és Kloska nevü oláh paraszt vezérek alatt praedálás Magyar országnak az Erdély felé való részein és bent Erdélyben is. Ez a két fene paraszt bujnyik vezér alatt öszszevert sok oláhokbul állott

sereg nagy vérontásokat, pusztításokat, templomoknak, úriházaknak, királyi cassaknak és sok helységeknek felpraedálását vitte végbe, sok uraságokat egész familiástul kipusztitott, és hanemha az szomszédok és lakosok viszszaverték volna, tovább, tovább mindig erősödtek és terjedtek is volna; nemegyesült oláh papok is mondottanak hogy voltak közöttük és vélek egy értelemben. Végre ezek csakugyan megfogattatván, kerékbe törettettek elevenen és igy aztán lecsendesedtek az népei is.

Ezen fatalitásokat követték más ujabb szerencsétlen idők. A száraz időkben mindenféle sok égések történtek; ebben a vármegyében N. Kapos és Cseppely majdnem egészen, templomaival együtt megégett. Pálóczon sok házak, és köztük a Horváth Mihály és Lajos bátyámék háza is; Bátya majdnem egészen, Mátyoczon Krasznecz Sámuel és Orosz Joakim urak házai, Jenkén sok házak, Minajban s egyéb helységekben is. Nagymihály is ekkor égett meg nagyrésziben stb.

Ezek után voltak ismét menykőhullások is sok helyeken, itt Pinkóczon 1789-ben 22. junii épen hajnal előtt ütött meg egy házat, az Malankó Jankóét, egyebütt is sok helyeken.

Ezen felséges II. József császár uralkodása alatt nagy háboru tartatott az török ellen is esztendőkig. Végre a mi népünk a töröktől sok várakat elnyert, ugymint Belgrádot Otzakot, Kotzinót stb. báró Laudon vezérlése alatt.

Második királyi commissáriusnak tétetett ezen ugynevezett munkácsi circulusba, revocaltatván b. Révay Simon ő excellentiája, Rozenfeld András uram ő excellentiája.

PRO NOTA.

Az familia protocollomába be írni valók rendszerint így következnek:

1ben Az szegény atyám halála (meghólt 4a martii 1787be eltemettetett maji) az azt meg előzött Bárczay Mihály András és János halálaival együtt.

2or Az én házassagom (jegyet váltottam 1788, hazahoztam pünkösd után) és Pazonyba őszre kelve történt majd nem halálos betegségem, az szűk bortermés.

3or Az Jozsef császár halála és az vármegyének törvényes szabadságának vissza jövetele. Ez alkalmatossággal Mélt. gróf Sztáray János eő nga az feő-ispányságot visza kapván restaurált, ekkor nyert hivatalom.

4er Az ipamnak halála, Mariska leányom születése (született 24a sept.; megkereszt. 25a) 1790.

5ör Országgyülése; Banderium.

6or Sinodus 1791.

7er Ország gyülése, 1792.

8or Simtsu fiam születése. (sz. 6a febr. 1792; kereszt. 7a febr.) Pál bátyám halála.

9er Az ungvári —

10er Pinkóczi templomok építések kezdete.

11er Miklós fiam születése. (30a apr. 1794. keresz. 1a mai)

12er Templomok felszentelése (Pinkótzi 1a Ungvári 8a mai) és

13or Halála Miklóskánknak. (meghalt 27. apr. 1796, eltemettetett 1a maji Pazonyon).

14. Az aszszonyám halála. (megh. 22a koporsóban tétetett 24. martii 1793. temettetett 15. aprilis).

15. Juliska halála (mhlt 12a koporsóba tétetett 13a eltemettetett 27. apr. 1795.)

16. Második restauratió szbirói hivatalom.

17. A mi osztályunk és László öcsém külön menetele.

18. Az Budán exequált szerencsétlenek dolga.

19. Boriska leányom születése s halála, (született 10a martii; mh. 15. 1796. eltemet. 17a ejusdem a pinkóczi kriptába.)

20. Insurrectio. Az én resignatióm 9a Janarii 1798. Laczi öcsém hivatala; vice sz. birónak tétetett.

— 16a sept. Lasztamérban superintendens gyülés tart.

21. 3ik restauratio.

22. A' franczia királyi háznak szomorú történetei, nagy háború.

23. Erős nyár, szűk termés. 1799.

24. Pápának, primásnak, egri és más püspököknek halála.

25. A tractusnak kiszélesitése.

26. A kastélynak bezsindelyezése.

27. Die 20. et 21. jan. 1800. A jeget a viz nagy feltolódása miatt meg nem indithatván, itt a falu mellett egy nehány helyen az tőtéseket meghágta, megszakgatta, sok helyen nagy károkat tett az kijött árviz; többnyire minden házak, kamarák, csürök és ólak is telementek vizzel, olyan helyeken is, a hová ez előtt ember emlékezetire nem ment, a templom is telement.

PRO NOTTA. (*külön kis 8-ad iven.*)

Az matricularis familia könyvébe beírni valók igy következnek:

1. 1786ban megváltozván a vármegyék törvényes és polgári igazgatásának módja, a főispányok helyett, kir. commissarius — a kiknek ezen a részen 5. megyéje u. m. (. . . . .) volt, rendeltetett, ilyen volt elsőben itten b. Révai Simon úr, a ki ez esztendőben restaurált ugyan, de csak azokat applicálta a hivatalokra, a kik németül tudtak és a kik a despoticum imperiumot könnyen szenvedték a haszonért, ez alatt a köz- és különös gyülések megszüntek, sőt megtiltattak, continua sessiók tartattak, az el nem végzett perek is continua sedriák előtt folytattattak. Az után subalternum judicium állittatott fel: 1. praesesből és 4. assessorból, ezeknek adatott egy ordo judiciarius és ahoz tartozó forma processualis és sanctio criminalis nevü könyvecskék pro cinosura a régi törvény helyett. A földmérés is ekkor kezdődött circumscriptive.

Az Hóra villongása dolga.

2. Ur atyám halála circumstantialiter.

3. Az én házasságom; Pál bátyám halála.

4. Uj restauratio és hivatalom.

5. Mariska leányom születése és az ipam uram halála.

6. 1790. és 91be országgyülése; ezen megyék deputatusai nevek.

7. Synodus deputatusaival együtt circumstantialiter, NB. 1792. országgyülése.

8. Simtsu fiamnak születése. NB. Az asszonyámnak halála; a templomok fundantur.

9. Miklós fiamnak születése s halála.

10. Boriska leányomnak születése s halála; nb. Juliánna néném halála.

11. A pinkóczi templomnak és akkor egyszersmind egymásután az unghvárinak is felszentelése.

12. László öcsémnek külön menetele K.-Gejöczbe, stb. más hivatalom és resignatióm.

13. Az Budán exequált szerencsétlenek dolga a maga seriességében.

14. Az 1799ik esztendőnek ezen vármegyére nézve mind tavaszi életbe, mind szénába mind borba terméketlen volta az igen essős idők miatt. Az előtti fatalitások u. m. éhség, égések, menkő hullások.

15. Az unghvári tractusnak a zempléni tractusból lett nagyobbitása.

16. A kastélyt bezsindelyeztettem.

17. Az pápának, primásnak, egri és több püspököknek halála.

18. A francziák állapotja.

19. A banderium és insurrectió. etc.

(A könyv tábláján belől).

Haec tria tabificam pellunt adverbia pestem.
Mox, procul et tarde, cede recede redi.
Bertóti Anna.

Euripides: Nullus est qui molli et vitiose vite studens, gloriam adeptus sit.

Justitia in se se virtutes continet omnes

u. o.

Ao dni 1631. die 23. decembris löttek kezesek az Szennay Szennay Soltiz Gergely, Vinnay, Pálóczy Radicz Pál, Biró György, Somogyi.

(külön lapon.)

Anno dni. 1638. eztendőbeli pozsonyi országgyülésében kértem per defectum seminis az Lónyay Menyhárt vasvári, batizi, kis-kolczi falukbeli rész jószágát, Vasváriban egy udvarházzal együtt, Eszterhas Miklós palatinustól. Ezen esztendőben aprilisnak 12. 13. napjain statuáltattam magamot. Ezen aprilisnek 15. napján referálták. Kidey János uram volt regiusom, conventuális Petrus Ciki.

Az jobbágyoknak számok nevek hasonlóképpen az pusztáknak is.

Vasvári nevü faluban egy udvarház cum pertinentiis.

jobágyok Vasváriban:

Bene Gáspár,
Szilva Gergely,
Kováczi János,
Ludas András,
Kerekes Jakab,
Kasos Gergely,
Zántó Miklós,
Kasos András puszta,
Kováczi Mihály,
Hragyás Máté fia,
Kódis György puszta,
Tóth Albert puszta,
Kováczi György puszta,

Batiziak száma:

Elek Gábor,
Oláh Bódizsár,
Orbán János,
Lukáczi Jakab,
Eperies Mihály puszta,
Saradi János puszta,
Kerekes János puszta,

Kis-kocziak száma:

Finta István,
Vaida Imre,
Tiba Márton,
Orosz János,
Orosz Máthé puszta,
Finta György,
Vaida János,
Tiba István,
Veres Sebestyén puszta,

(külön lapokon.)

Acquisitiói asszonyom anyámnak ezek melyek a 22. 8bris 1746. lett.

Adott Prinyi János nagyságának bizonyos jobbágyoknak árában . . . . mfor. 130.
Csengeriné asszonyomnak . . . . » 200.
Darmai portióért . . . . » 1600.
Melczerné asszonyomnak . . . . » 320.
In revindicationem portionis H. Paliensis et Rézallyaiensis . . . . » 1472.
Szegény atyánk temétésére az naturalékon kivül elköltött készpénzt . . . . » 1000.

Die 22. oct. 1746. meghalván szegény atyánk Pálóczi Horváth Ádám, attúl fogva levő jószágunk proventusa e szerint következik:

Eladtunk 5 hordó ord. tarczali bort és 47. asztalag asszu szőlő borát 1065. hollandiai aranyokon facit h. fl. . 5239.80.
Sertésbül bevettünk in jan. 1747. . . . . 750.—
Tiszántul való jószágbul bejött . . . . —.—

Az Zicsy causajában az expensák mennek e szerint miolta a szegény atyám megholt ab ao 1747. 22a octobris.

Bosnyák uramnak három pár igen kövér sertést huszonnégy vftjával a felhajtásával együtt tesz mfor 73.44.
Praeses Dobai uramnak egy paripát ajándékoztunk mely consideráltatik 15. aranyban teszen » 74.25.
11a sept. 1748. reasummáltatott a causánk, akkor Eperjesen laktam két egész hétig, elköltöttem » 13.20.
20a jan. 1749. újjabban assumáltatott a causánk, akkor Eperjesen laktam egy egész holnapig, egy hétig penig megtartott az utazás, és igy az úti költséggel együtt elköltöttem . . . . » 45.—
Sógor Orosz Gábor uram adott egy paripát, az is consideráltatik . . . . » 74.25.
Die 20a dec. 1750. hajtatott asszonyom anyám a prókátornak egy pár hizott sertést, ez consider. » 24.—
Az előtt Ádám öcsém urammal asszonyom anyám csigás öt lovain s szekéren voltam Eperjesen két egész hétig, elköltöttünk . . . . . . » 20.40.
Die 19a jan. 1751. Ádám öcsém uramot magát küldte asszonyom anyám ki, és három egész hétig és egy napig odajára; elköltött . . . » 30.60.

Név- és tárgymutató.

cs. = család, f. = falu, fly. = folyó, hn. = helynév, kly. = király, klyné = királyné, mv. = mezőváros, vm. = vármegye, vr. = vár, vs. = város.

---

*) Itt a napló iró tévedt, mert 1670-ben Vesselényi Ferencz nádor már nem volt életben ; ő már 1667. márczius 25-én meghalt.

Ghymesi Forgách Ferencz, nagyváradi püspök, magyar historiája 1540—1572 Forgách Simon és Istvánfi Miklós jegyzéseikkel együtt. A herczeg Eszterházy-féle kéziratból közli Majer Fidel. Bevezette Toldy Ferencz. Egy kötet. (Monum. Script. 16. kötet.) 1866. LXXXVIII és 553. lap. 3 frt.

MAGYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK. (Monumenta Hungariae Historica). *I. osztály Okmánytárak*: (Diplomataria). I—XXV. kötet. 1857—1879. 8-rét. Ára az eddig megjelent 25 kötetnek együtt megrendelve 45 frt. Tartalom:

Magyar történelmi okmánytár, a brüsseli országos levéltárból és a burgundi könyvtárból. (1441—1652. Összeszedte s lemásolta Hatvani (Horváth) Mihály. I—IV. kötet. (Monum. Diplom. 1—4. köt.) 1857—59. 89⁶/₈ iv 8 frt.

Magyar történelmi okmánytár, londoni könyv- és levéltárakból 1521—1717. Összeszedte és lemásolta Simonyi Ernő. Egy kötetben. (Monum. Diplom. 5. köt.) 1859. 318 lap. 2 frt.

Árpádkori uj okmánytár. (Codex Diplom. Arpadianus cont.) Fejér Gy. Codex Diplomaticusának folytatása. Közzéteszi Wenzel Gusztáv. I—XII. kötet. (Monum. Diplom. 6—13. 17. 18. 20. 22. kötet.) 1860—1874. 392 ív 28 frt.

Alvinczi Péter okmánytára. (Diplom. Alvinczianum:) Erdélyi visszacsatolása felett a magyar királylyal és megbizottjával folytatott alkudozások történetéhez 1685—1688. Közzétette Szilágyi Sándor. 2 kötetben. (Monum. Diplom. 14. 15. köt.) 1870. l. VI és 421 lap. II. 338 és LVIII lap. 4 frt.

II. Pál pápa és Farnese Sándor bibornok Magyarországra vonatkozó diplomacziai levelezései. 1535—1549. Közli Óváry Lipót. (Monum. Dipl. 16. köt.) 1879. XXXVI. és 214 lap. Ára 2 frt.

Pázmány Péter levelezése. (Cod. Epistol. Petri Pázmány Card). Közzé teszi Frankl Vilmos I. kötet. 1605—1625. (Monum. Diplom. 19. köt.) 1873. XXV és 461 lap 3 frt.

Okmánytár I. Rákóczi György svéd és franczia szövetkezéseinek történetéhez. 1632—1648. Szerkeszté és jegyzetekkel ellátta Szilágyi Sándor. Egy kötet. (Monum. Diplom. 21. kötet.) 1873. IX. és 491 lap. 2 frt.

Okmánytár II. Rákóczi György diplomatiai összeköttetéseihez. (1648—1660. Szerkeszté Szilágyi Sándor. Egy kötet. (Monum. Diplom. 23. kötet.) 1874. VII és 740 lap. 3 frt.

A két Rákóczi György fejedelem családi levelezése 1632—1660. Szerkeszté Szilágyi Sándor. Egy kötet, két fényvéseti hasonmással. (Monum. Diplom 24. kötet.) 1875. XII és 644 lap. 4 frt.

Oláh Miklós levelezése. Közli Ipolyi Arnold. Egy kötet. (Monum. Diplom. 25 kötet.) 1876. XV és 639 lap. 3 frt.

MAGYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK. (Monumenta Hungariae Historica.) *II. osztály. Irók.* (Sciptores) I—XXIII. 1. 2. fele. XXIV—XXIX. és XXXII. kötet. Egy a VIII. kötethez tartozó pótfüzettel. 1857—1877. 8-rét. Ára az eddig megjelent 30 kötetnek együtt megrendelve 54 frt. Tartalom:

Szerémi György, II. Lajos és János királyok házi káplánja emlékirata Magyarország romlásáról. 1484—1543. Közli Wenzel Gusztáv. Egy kötet. (Monum. Script. 1. köt.) 1857. XXXIV. és 410 lap. 2 frt.

Verancsics Antal, m. k. Helytartó. Esztergomi Érsek összes munkái. Közli Szalay László (1—7) és Wenzel Gusztáv (8—12) 12 kötet. Név és tárgymutatóval. (Monum. Script. 2—6. 9. 10. 19. 20. 25. 26. 32. kötet.) 1857. 294 ív 26 frt.

Gr. Illésházy István nádor följegyzései 1592—1603, és Hidvégi Mikó Ferencz historiája 1594—1613. Biró Sámuel folytatásával. Közli Kazinczy Gábor. Egy kötet. (Monum. Script. 7. kötet.) 1863. IX és 231 lap. 2 frt.

Rozsnyay Dávid, az utolsó török deák, történeti maradványai. Összeszedte s jegyzetekkel és oklevéltárral kisérve kiadta Szilágyi Sándor. Egy kötetben s egy pótfüzettel. (Monum. Script. 8 kötet.) 1867. 544 lap. 2 frt.

Altorjai B. Apor Péter munkái. Közli Kazinczy Gábor. Egy kötetben. (Monum. Script. 11. kötet.) 1863. X és 484 lap. 2 frt.

Brutus János Mihály, m. kir. történetiró magyar historiája. 1490—1562. A m. k. egyetemi könyvtár eredeti kéziratából a szerző életével közli Toldy Ferencz. I. II. III. kötet. (Monum. Script. 12. 13, 14. kötet.) 1863—1867. I. CIX és 461 lap. II. IX és 495 lap. III. VIII és 474 lap. Ára 7 frt.

Baronyai Decsi János magyar históriája 1592—1598. A szerző életével. Közli Toldy Ferencz. Egy kötet. (Monum. Script. 17. kötet.) 1866. LXXX és 328 lap. 2 frt.

Késmárki Tököly Imre naplója 1676—1678 évekről. Közli Torma Károly. Egy kötet. (Monum. Script. 18 kötet.) 1866. XII és 199 lap. 1 frt 20 kr.

Késmárki Tököly Imre naplója 1693—1694. évekből. Az eredeti kéziratból közli Nagy Iván. Egy kötet. (Monum. Script. 15 kötet.) 1863. VIII és 701 lap. 3 frt.

Késmárki Tököly Imre naplói, leveleskönyvei és egyéb emlékezetes irásai két kötetben. Közli Thaly Kálmán. I. kötet 2 részben: K. Tököly J. és némely főbb híveinek (Dobai Zs., Sándor. G., Bay M., Almády J.-nak) naplói és emlékezetes irásai. 1686—1705. II. kötet: Leveles könyvei és egyébb emlékezetes irásai. (Monum. Script. 23. kötet két részben, 24. kötet.) 1868—1873. I. XXXII és 784 lap. II. XVI és 707 lap. 7 frt.

Kritobúlosz: II. Mehemet élete. A magyar tudományos Akadémia történeti bizottsága által kiadott görög szöveget ugyannak megbizásából fordította Szabó Károly. Egy kötet. (Monum. Script. 22. kötet.) 1875. X és 273 lap. 2 frt.

Történelmi naplók. 1663—1719. Közli Thaly Kálmán. Ottlyk György önéletleirása. — Bártfai követek naplója az ónodi gyülésről. — Gr. Teleki Mihály és Pápai János nándor-fejérvári követségének diariuma. — Ifj. Tsétsi János havi krónikája. — Bivolínyi István töredék-naplója. — Ritter György János soproni emlékirata. Egy kötet. (Monum. Script. 27. kötet.) 1875. XXXII és 607 lap. 4 frt.

Szamosközi István fenmaradt történeti munkái. Közli Szilágyi Sándor. Négy kötetben. (Monnm. Script. 21. 28. 29. és 30. kötet. 1877.) 6 frt.

HARMADIK OSZTALY: ORSZÁGGYŰLÉSEK.

MAGYAR ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK, történeti bevezetésekkel, Fraknói Vilmostól) Első kötet: 1526—1536. Budapest, 1874. XXXII és 550 lap. 5 frt. — *Monum. Comitialia. I köt.* — Második kötet: 1537—1545. Budapest, 1875. 688 lap. 5 frt *Monum. Comitialia. II. kötet.* — Harmadik kötet: 1546—1556. Budapest, 1876. 617 lap. — *Monum. Comitialia III. köt.* Ára 3 frt. — Negyedik kötet. 1557—1563. Budapest, 1877. 670 lap. Ára 3 frt. — Ötödik kötet. 1564—72. 600 és IV lap Budapest, 1878. Ára 3 frt. — Hatodik kötet. 1573—1581. 549 lap. Budapest, 1879. Ára 3 frt. Hetedik kötet. 1582—1587. 534. lap. Ára 3 frt.

ERDÉLYI ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK történeti bevezetésekkel Szilágyi Sándortól. I. kötet. 1540—1556. XVI és 596 l. Ára 3 frt. Második kötet. 1556—1576. 584 l. Budapest 1877. Ára 3 frt. — Harmadik kötet. Budapest, 1878. Ára 3 frt. Negyedik kötet. Budapest 1879. Ára 3 frt. Ötödik kötet. 3 frt. — Hatodik köt. 3 frt. Hetedik kötet. 3 frt.

NEGYEDIK OSZTÁLY: DIPLOMACZIA.

MAGYAR DIPLOMACZIAI EMLÉKEK, az Anjou-korból, szerk. Wenzel Gusztav. Első kötet: 1268—1341. Budapest. 1874. XXX és 423 lap. 3 frt 15 kr. — Második kötet: 1341—1370. Budapest, 1875. XXX és 687 lap. 5 frt. Harmadik kötet: 1371—1426. Budapest, 1876. XXVIII és 771 l. 4 frt. *Monum. Acta Extera I., II., III. kötet.*

MAGYAR DIPLOMACZIAI EMLÉKEK Mátyás király korából. Szerkesztik Nagy Iván és b. Nyáry Albert. Első kötet 1458—1465 Budapest, 1876. XXIII és 390 lap. Ára 2 frt. Második kötet 1466—1480. Budapest 1877. 448 l. Ára 2 frt. Harmadik kötet. 1481—1488. Budapest, 1877. 447 l. Ára 2 frt. — Negyedik kötet 1488—1490. Budapest, 1879. XXVI és 434 lap. Ára 2 frt.

☞ Mind a négy osztályból eddig megjelent **76 kötet** együtt megrendelve, **240 frt** helyett **125 frtért** kapható.

KNAUZ NÁNDOR: Kortan, hazai történelmünkhöz alkalmazva. Jutalmazott pályamű. Budapest 1877. 75 ív. 4 frt.

KÁLLAY BÉNI: A szerbek története 1780—1815. Első kötet, Budapest, 1877. 639 lap. Ára 5 frt 60 kr.

MOLNÁR ALADÁR: A közoktatás története Magyarországon a XVIII. században. I. kötet. 1881. 8° VI és 612 lap. Ára 3 frt.

Budapest, 1882. Az Athenaeum r. társ. könyvnyomdája.

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA.

MAGYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

MÁSODIK OSZTÁLY.

IRÓK.

HARMINCZHÁRMADIK KÖTET.

Ára 2 forint.

BUDAPEST, 1894.

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

MONUMENTA

HUNGARIAE HISTORICA.

SCRIPTORES.

XXXIII.

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA.

MAGYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

MÁSODIK OSZTÁLY.

IRÓK.

HARMINCZHARMADIK KÖTET.

BUDAPEST, 1894.

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

MAGYAR

TÖRTÉNELMI ÉVKÖNYVEK ÉS NAPLÓK

A XVI—XVIII. SZÁZADOKBÓL.

2

MÁSODIK KÖTET.

GYULAFY LESTÁR FÖLJEGYZÉSEI.

KÖZLI

SZILÁGYI SÁNDOR

A M. T. AKAD. R. TAGJA.

KECZER AMBRUS NAPLÓJA.

KÖZLI

TASNÁDI NAGY GYULA

A M. T. AKADÉMIA TAGJA.

KRMANN DÁNIEL SUPERINTENDENS

1708—1709-IKI OROSZORSZÁGI UTJÁNAK LEIRÁSA.

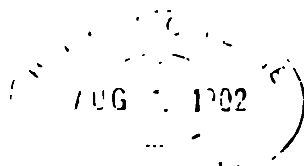
KÖZLIK

MENCSIK FERDINÁND ÉS KLUCH JÁNOS.

BUDAPEST, 1894.

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

Budapest, 1894. Az Athenaeum r. társulat könyvnyomdája.

I.

GYULAFFI LESTÁR

TÖRTÉNELMI MARADVÁNYAI.

ELŐSZÓ.

Gyulaffi Lestár följegyzéseit boldogúlt Szabó Károly barátom 1881-ben tette közzé a Magyar Tört. Emlékek XXXI-ik kötetében. Ahoz a kimerítő bevezetéshez, melyet ő írt publicatiójához, egy szó hozzáadni valóm sincs: mindazt, mi a Gyulaffi-irodalomra vonatkozhatik, részletesen elmondta. Fájdalom, Gyulaffi maradványainak nagyobb része ismeretlen maradt előtte: az a Codex, melyben ezek foglaltatnak, 1891-ben került boldogúlt Wenzel Gusztáv történetírónk könyvtárának egy részével az Egyetemi Könyvtár birtokába. Azonban még ezzel a tetemes adalékkal sem birjuk Gyulaffi összes munkáit: a Benkő által még ismert Ephemeridesek lappanganak vagy elvesztek. De a Wenzel-Codexben megőrzött anyag már magában is oly nagy és becses történeti kútfő, hogy annak közzétételét nem tartjuk szükségesnek indokolni.

Csak magáról a publicálás körül követett eljárásról akarok egy pár szót elmondani.

Gyulaffi hosszas éveken át, akárhol volt, följegyezte azt, amit hallott, tapasztalt, s olykor azt is, mi olvasmányaiban figyelmét megragadta. Az ő följegyzései tehát sokszor naplószerű jelleggel birnak, sokszor pedig egyes eseményeknek tűzetesebb leirását adják. De följegyzéseiben ennek következtében nincs meg a chronologiai rend: vegyesen következnek egymás után, a miket hallott és a miket tapasztalt, még annaleseihez is készített két pótlékot. Ezek tehát előkészületek egy tervbe vett nagyobb történeti munkához, annak anyagát képezik. Nem jutott hozzá, hogy azokat maga feldolgozhatta volna, hanem

annál többet aknáztak belőlök Szamosközy és Bethlen Farkas. Mind amellett nem aknázhatták ki egészen — s épen azért már csak a Szamosközy és Bethlen ellenőrzése szempontjából is a történeti critica jó hasznát veheti Gyulaffi följegyzéseinek.

A közzétételnél a Szabó Károly által követett rendszerhez szabtam magamat, szükségesnek tartottam a szétszórt följegyzéseket, amennyire lehetett, chronologiai rendbe hozni, anélkül azonban, hogy följegyzései rendjét teljesen felforgattam volna. Az anyag természete szerint ezeket három részre osztottam: excerpták, annalisok, följegyzések, megjegyezvén mindenütt pontosan, hogy a codex melyik lapjáról vétettek. Ezek a lapszámok pedig nem Gyulaffi, hanem Szamosközy által jegyeztettek fel.

S most már áttérek Gyulaffi történeti maradványainak bemutatásához.

Szilágyi Sándor.

Excerpták.

Wenzel-Codex 285—286. l.

Doctores scholastici orti sunt anno Christi 1140.

David rex sanctus quingentis annis Danielem praecessit.

Plinius vero quinquaginta et quingentos annos recentior Herodoto.

Roma Ciceroni lux orbis terrarum et arx omnium gentium, distare scribitur ab Hierosolymis milliaribus germanicis 382, a Venetiis autem per mare distat iter milliarios germanicos 550.

Athenae abfuisse creduntur Hierosolymis milliaribus germanicis 182.

Moses quinquaginta et trecentis annis Trojano bello antiquior.

S. Hieronymus trecentis annis fuit post Plinium.

Gregorius magnus papa sub Mauritio imperatore ducentis annis post Hieronymum et quingentis post Plinium.

Scripta Genesis a Mose anno a condito mundi 2461.

Fundatur Sparta cum Jacob in Aegiptum ad filiam Isac proficisceretur anno mundi 2238.

Ab exordio mundi usque ad Mosen sunt anni bis mille quandringenti. Toto hoc tempore caruit scriptura ecclesia.

Diluvium Deucalionis fuit post diluvium Noeticum annis 784. Pererius ex Eusebio.

Decalogus datus in monte Sinare Arabiae Petreae, quo deus sua voce inter tonitrua et fulgura legem promulgavit, anno mundi 2453. A promissione facta Abrahae 430. Ab exitu ex Aegypto die 50. Anno aetatis Mosis 80. Distat mons Sina ab Hierosolymis milliaribus germanicis XXX, ad cujus radices hodie monasterium ordinis divi Basilii.

Herodotus floruit circa annum mundi 3540, initio belli Peloponesiaci, quout Hipocrates.

Ab exordio Trojae usque ad originem Romae recensentur anni quadringenti et 32 vel 33. Condita autem est antequam Cyrus regnare inciperet annis 192.

Condita Troja cum Israelitae versarentur in deserto, deleta a Graecis anno mundi ter millesimo septingentesimo et octavo, tempore Heli pontificis, cujus minister fuit Samuel propheta.

Tempore Danielis prophetae apud Romanos reges fuerunt Ancus Martius, Tarquinius Priscus, Servius Tullius. Claruerunt item septem illi sapientes. Apud Lydos Croesus rex opulentissimus, apud Chaldeos Nabochod. Apud Medos Cyaxares, apud Persas Cyrus, in Sicilia Phalaris nobilissimus tyrannus. Haec omnia Pererius in Danielem. Solon item et Epimenides ille dormiens Grosius hoc tempore claruerunt. Sic et Anacharsis.

Invento novo orbe ab Hispanis, novus quoque morbus regionis Peru incolis tam familiaris, quam nostris est scabies, ex contagio venereo ad Hispanos pervenit, ab eis bello Neapolitano ad Gallos, unde prius hispanica nunc vulgo gallica lues dicitur, aeternum monumentum occupati tunc a Gallis mirabili celeritate regni Neapolitani.

Mathusala tot annis vixisse, non est fabulosum et annos illos non fuisse menstruos, sed similes per omnia nostris. Sic seros quoque qui frugalissimi sunt et pacatioris vitae cultores, vitantes reliquos mortalium coetus, ducentesimum vitae annos excedunt. Pandorae quoque Indorum populi vivunt annos ducentos, in juventa candido sunt capillo, qui in senectute nigrescit. Sic Hyperborei septemtrionales populi vivunt annis mille.

Wenzel-Codex 291—292. l.

Virgil Lib. 3. Georg. Talis Hyperboreo etc. vel hoc uno argumento constat annos illos Mathusale nequaquam menstruos fuisse, quod legamus Salamonem anno XII. aetatis filios suscepisse. Certum ergo paros fuisse annos nostris, aut non multo dissimiles.

A sanguine et suffocato primitiva Ecclesia summopere abstinuit. Sic enim ab apostolis fuerat edocta. Consuetudo postea haec annis mille et amplius ab ascensione dni observata fuit in omni ecclesia quam diligentissime et merito. Hinc Tertulianus scribit, quod pagani suo tempore, ut christianos inquirerent, botulos eis ad edendum proposuisse, et qui eos aversarentur, christiani esse deprehendebantur et sic capiebantur. Vix autem sunt 300 anni, ex quo contraria haec, quo a sanguine et suffocato non abstinetur, irrepsit consuetudo, haud scio an satis bona et institutis apostolicis conformis.

Olympiades caepere annis post excidium Trojae quadringentis et septem, vel quadringentis et octo, ante originem autem Romae annis 24, denique secundum chronographiam sacrae scripturae anno octavo regis Achaz, ante captivitatem Iudaeorum annis 146. Cyrus quoque primus Persarum rex annis post initium Olympiadum ducentis et sedecim coepit regnare anno quadringentesimo septimo post eversum Ilium. Legimus quidem ludos olympiacos etiam ante bellum Trojanum magna celebritate fieri solitos; usum autem Olympiadum non ante quadringentos annos post excidium Trojae transactos, caepisse constat. Fiebant autem ludi olympiaci circa aestivum solstitium, quo tempore et Olympiades et anni olympici initium habebant; tunc enim apud Athenienses illos veteres et anni et primi mensis, cui nomen Hecatomboeon initium erat. Victores hujus certaminis oleastro coronabantur, quod ea arbor cariem vetustatemque minime sentiat. Nomen Olympiadis ductum fuit ex ludis olympicis, qui sacri Iovi Olympico, in Elide maximo totius Graeciae concursu, quinto quoque anno fiebant; spacium enim eorum 4 annorum, qui inter unam celebrationem ludorum olympicorum inclusive et alteram celebrationem proxime consequentem exclusive, interjecti sunt, Olympiadem appellarant. Per Olympiadem Graeci numeraverunt, quemadmodum nos per annos Christi. Duravit usque ad synodum Nicenam sub Constantino magno, qui pro iis indictiones constituit. Pererius.

Apud Gallos seu Francos rex eorum Clodoveus, primus Christi religionem fuit amplexatus anno salutis 500.

Hierosolyma a Pompejo capta anno 60 ante natum Christum, urbis conditae 691, anno mundi 3902. *(Szamosközy kezével írva:* ita ad Christi mortem 93 anni interesserunt, 65 quo crudelissimae dominationi Romanorum subjacuerunt.)

Marcus Crassus templum Hierosolymitanum spoliat, cui Pompejus pepercerat et eodem itinere a Parthis interficitur cum filio Publio anno urbis 700, mundi 3910.

Hierosolyma, alio nomine Iebus a Iebuseis, qui eam primo incolebant, 1 Paralip. 22. sic dicta, capitur a Tito 10. Augusti; periere undecies centena hominum millia ferro et fame, Iosepho teste.

Cadmus literas et doctrinas ex Phoenicia in Graeciam intulit et Thebas Boeoticae condidit. Herodot. lib. 5. pag. 160 et lib. 2. pag. 156., lib. 4. pag. 140. ducentis fere annis ante conditam Trojam. Cadmus hic annis centum et 50 vixit post Mosen.

Minoi Cretensium regi justissimo Europae filio, qui late in Creta et in insulis Aegei maris regnavit, teste Herodot. pag. 35. libri 1. et 108. lib. 4. Gedeon coëtaneus fuit, excidiumque Trojae

annis centum et undecim praecessit. Gedeon autem Herculem annis 80 praecessit. Bellum Trojanum praecessere lapitharum cum Centauris, item Argonautarum expeditio in Cholcidem; de ea mentio fit pag. Herodot 139. lib. 4. Interfuerunt autem expeditioni Argonauticae principes Graeciae praecipui: Iason filius Aesonis, Admetus Alcestidis maritus, Peleus Achillis pater, Telamon Ajacis pater, Ojelus Tolas Adrasti regis Arginorum, Castor et Pollux, item Hercules. Fuit haec expeditio anno mundi 2740 et praecessit bellum Trojanum annis 24., Thebanum autem 33.

Cum Hippocrate coovixere Democritus Abderites sive Milesius Empedoclis discipulus, qui Empedocles Pythagoram habuit praeceptorem, Pythagorae autem magister Pherecides Syrus fuit.

Galenus Ptolaemeorum celeberrimi astronomi tempore vixit sub Adriano et Marco Antonio imperatoribus. Eodem tempore vixit et Alexander Aphrodisaeus peripateticae familiae sedator praecipuus, qui primus in Aristotelem est commentatus. Svetonius quoque Tranquillus hoc tempore vixit. Noctambulus autem fuit Galenus, ut ipsemet de se testatur.

Lisius fluvius Thraciae epotus ab exercitu Xerxis, teste Herodoto.

Germani consonantes sunt grammaticorum literae, et nisi accedant vocales, hoc est Hungari vel his similes aliqui syllabam nullam constituere possunt. Tizezer törököt százezer német csak mindazon német meg nem ver. Securatissima est propositio. ut non injuria eos Lipsius galeatos lepores festivo nomine appellarit, nisi quod in cursu cum lepore nil Germanis, qui instar octavi orbis tardissimi sunt.

Stiria seu Valeria Germaniae. Quadi et Marcomanni id est Silesi et Moravi. Divitias Cic. belli subsidia et pacis ornamenta appellat. Quintus Curtius ait regnum saepius ab attentatoribus, quam ab hostibus everti. Priscus Panites genere, sophista, Theodosii junioris epistolarum magister fuit, et orator ad Attilam Hunnorum regem; scripsit hic historiam Constantinopolitanam, et Athilae, lib. 8. praeterea declamationes et epistolas. Lingua, ventrepudendis abstinendum, dictum Anacharsidis, qui tempore Croesi vixit.

Ut impleretur, quod dictum est per prophetam, Nazareus vocabitur, sic Mathaeus evangelista, hoc tamen in scripturis nusquam habctur.

Wenzel-Codex 285. l.

Ceptum est numerari a nativitate anno Christi 600. Bodinus in methodo historica caput VIII. fol. 335.[1])

Septemviri imperiales creati. Gregorius pontifex regem Othonem III. diademate imperiali ornavit, et una cum eo sanctione nova septemviratum sive senatum VII electorum imperatoris in Germania constituit ea lege et conditione, ut deinceps perpetuo imperatoris electio VII Germaniae principibus maneret; nempe tribus sacri ordinis, Moguntino, Coloniensi et Trevirensi archiepiscopis, ac quatuor politicis, palatino ad Rhenum, Boëmo, Saxoni et Brandeburgico, idque ad hunc modum, ut non nisi e corpore suo, hoc est natione Germanica imperatorem isti eligerent. Factum est hoc ánno Christi 1000. Alii, ut Peucerus et Jacobus Micillus ad annum 1338. referunt. Henricus II. sive Claudus appellatus primus ab electoribus caesar creatus est, sub eo primum Thurcae Hierosolyma potiuntur. Peucerus in libro de Divinat.

Ludi equestres dicti vulgo torneamenta sub caesare Henrico aucupe primo instituti.

Cletus pontifex primus literis suis salutem et apostolicam benedictionem inscripsit.

Campanarum usum primus in sua ecclesia Paulus Nolae urbis Campaniae episcopus invenisse proditur anno Christi 420. Cognatus lib. 3. Narrationum. Gilbertus Cognatus.

Insigne aurei velleris a duce Philippo Burgundo institutum anno Christi 1429. Figuram crucis S. Andreae exprimit, haud dubie ut animi virilis signum sit, nam et protector domus Burgundiae S. Andreas est.

Inaudita morbi lues ab Hispanis invecta, cui lues gallica nomen dedere, anno Christi 1480.

Annales

Wenzel-Codex 333—339. ll.

1143. Tartari Ungariam vastant.

(W. C. 344. l.)

1205. Aedificatur civitas Gedanensis in eum locum, qui nunc Nova Civitas apellatur.

1233. Tartari iterum vastant Hungariam et Transilvaniam, totoque septennio Transilvaniam inhabitarunt.

(W. C. 344. l. l.)

1308. Destruitur Gedanum iterum et in eum locum translatum, ubi etiam hodie est.

1421. Machometes VII. Turcarum caesar terram Barcensem devastat, consulatum Coronensium abducit.

1432. Machometes Turcarum imperator Cibinium oppugnat tribus diebus, inde recta Coronam petiit abductoque loci ejus senatu secum, in Turciam quievit.

1433. Idem caesar denuo terram Coronensem ferro et igne vastat.

1438. Turca Zasebesium obsidione cinxit.

1457. Michael Zalanchi venit in Transilvaniam.

1473. Varadinum depopulatur a Turcis.

1478. Stephanus vajvoda Moldaviensis quatuor principes Turcas interfecit et 36 vexilla lucratus est.

1510. Michael vajvoda interficitur Cibinii.

(W. C. 344 l.)

1515. Magnus et celebris fuit conventus Posonii in Ungaria principum ubi praesentes fuere imperator Maximilianus Sigismundus Primus rex Poloniae, Ludovicus rex Ungariae et septemviri imperiales, item Ebertferber consul Gedanensis; transactaque ac stabilita pax perpetua inter imp. Rom. ac Sigismundum regem Polonorum.

---

[1]) *Szamosközy oldaljegyzete:* Circa id tempus quando Muhamed oriretur.

W. C. 344. 1)

1515. Moritur Barbara regina consors Sigismundi primi regis Polonorum anno aetatis suae 20. fuit haec filia comitis Stephani *(Szamosközy kezével folytatva)* de Zapolia, Joannis regis soror.

1521. Hoc tandem anno Siculi contra Joannem vajvodam insurgunt magno eorum malo.

1523. Magnus ille terrae motus in nocte S. Elisabethae.

1530. Pestis per universum mundum grassatur.

1531. Stephanus Maylad Thordam oppidum comburit.

1534. Magna illa aquarum eluvio Claudiopoli.

1535. Caritas annonae magna illa fuit, venit cubulus unus fl. 6.

1539. Moldavi ab aliquot nationibus perculsi.

Hoc eodem anno magna locustarum vis, ut lucem solis eriperet, absque damno tamen, frugorum nisi, quod die transfigurationis avenam consumpserint.

1540. Joannes Zalanczi vajvodam Moldaviensem Turcarum imperatori captivum sistit.

Hoc eodem anno imagines e templis ejiciuntur.

1542. Eluvio aquarum multa damna infert passim per Transilvaniam.

(W. C. 348. 1.)

1544. Sveciae regnum haereditarium factum.

1545. Magnus terrae motus Coronae.

1548 Grando ingens cecidit ovi gallinacei magnitudine ipso die Ladislai absque damno.

1549. (?) Iris in hyeme apparuit die S. Antonii die 17. Januarii a meridie 3 hora.

Hoc eodem anno plures locustae visae ipso die transfigurationis Christi.

1550. Ingrediuntur Turcae Moldavi Transalpinenses Siculiam hyeme et 20,000 hominum abducunt.

1551. Ingens frigus post Matthiae evangelistae diem usque adeo ut non secius rigerent omnia ac ipsis natalitiis Christi.

Hoc eodem anno mense Majo luna plena nix tanta cecidit, ut talos pedis superaret.

1552. anno diebus 5. post S. Margaretae, priusquam Claudiopolis oppugnaretur, mulier quaedam quatuor pueros enixa est.

Mox hoc ipso anno Claudiopolis a Germanis oppugnatur, sed irrito conatu, impediti jugibus pluviis, deo sic nobis providente.

1553. Frigus ingens dominica Oculi non secus ac in ipsis natalitiis Christi.

Hoc ipso anno ipsa die Elisabethae fulgura et tonitrua vehementia extiterant non secus ac in aestate.

1554. Pestis maxima per totam Transilvaniam. Claudiopoli duo homines sanguine sudarunt, mortuique sunt hominum 7000 millia, parvi et magni, juvenes et senes.

1555. Chorus templi Claudiopolitani fulminatur ipso die nundinarum publicarum.

Hoc eodam anno arx Vyvar a Transylvanus expugnatur.

Hoc eodem anno Solimanus filium suum Mustapham interfici jubet.

1556. Vajvodae Petrasco vevenum datum a quodam valacho, ex quo etiam moritur.[1])

Hoc eodem anno magnum incendium Cibinii die jovis ante festum paschatos circa horam 2. Sequenti die interficitur Thomas Ruffus, judex regius interficitur ibidem.

Hoc ipso anno dnus Augustinus in consulem Cibinii ornatur quatuor diebus ante festum crucis.

1556. Mirza vajda per suum tonsorem intoxicatur et moritur, sed tonsor frustulatim conscinditur.

1556. Monachi Cibinio ejiciuntur contumeliose dominica laetare.

1556. Moldavi et vajvoda Transalpinae ante festum Michaelis depopulati sunt Transilvaniam, igne quoque et incendio passim sevierunt, veneruntque ad Claudiopolim die sabbati ante festum Simonis et Judae.

Hoc ipso anno capitur Dobó captivusque in arce Ujvár asservatur.

1557. Cibinii sanguine pluit.

1558. Cometes supra Albam Juliam visus, qui sine dubio necem trium dominorum Antonii et Francisci Kendi et Bebeki denotabat.

1559. Isabella moritur Albae-Juliae.

Tanta nix cecidit initio May, ut cruris medium attingerit, postea ipso die Marci evangelistae quoque nonnihil ninxit, unde vites frigore plurimum acceperunt damni, congelataeque sunt maxime in locis aeditioribus.

Hoc ipso anno hyeme tam profunda nix cecidit, ut prodire homines ad sylvas non possent lignatum, mansitque nix illa usque . . . .

1562. Siculi vincuntur a Joanne rege secundo et in servitutem rediguntur.

1561. Coepit hyems ipso die Martini, duravitque tamdiu ut horrea et domus nudari debuerint, stramine superne foenum tam chare venit, ut ulna emeretur fl. 28.

---

[1]) *Szamosközy oldaljegyzete:* ab hoc Petrasco deduxit Michael vaivoda suam genealogiam.

1563. Turris Thordensis corruit non sine magno damno.

1563. Despoth occiditur a Stephano vajvoda Moldavia.

(W. C. 344. 1)

1563. Polocia hungaris Poloczka civitas Lithvaniae a Moscho occupatur et horrenda in civitate tyrannide grassatum.

1564. Zathmarum expugnatur a militibus regis Joannis die veneris ante nativitatem beatae virginis mane 4. hora.

1564. Mense Majo tanta nix cecidit ut ad quartum usque diem duraret.

1564. Miserabile incendium Meggiesini.

1565. Tokaj a germanis capitur.

1565. Comburuntur 4 sagae Claudiopoli sub judice civitatis Laurentio Filstich.

1566. Vites omnes tam in Transilvania, quam in Hungaria vi frigoris corruptae sub initium Maji.

1567. Kővár capitur a rege Joanne.

1557. Vinearum maxima pars per Transilvaniam frigore absumpta nocte Stanislai.

Hoc eodem anno suburbium Claudiopolitanum igne absumptum.

1568. Alexander vajvoda Moldaviensis moritur.

Hoc eodem anno dicitur Melchior Balassa phtyriasi consumptus esse.

1569. Vineae omnes frigore absumptae ipso die Gothardi propter decollationem Joannis Brassai.

1570. Niger quidam homo inclaruit apud Debrecinum et periit, sed quis scit, utrum sit verum.

Hoc eodem anno altera vice Cibinium conflagrat die jovis ante Martini episcopi festum.

1571. Joannes rex junior moritur ipso die Gregorii et asservatur cadaver ejus inhumatum usque ad ascensionis festum. Sepelitur Albae-Juliae.[1])

Succedit eo in regno Stephanus Bathori eo ipso anno.

1571. Casparus Békés ex arce Fogaras fugatur per principem Bathoreum decima Octobris.

1572. Michael Csakius cancellarius moritur Albae-Juliae intra 11. et 12. horam meridianam.

1573. Vinum tam laevi venit precio, ut mensurae uno denario ac in pluribus locis *X*.[2])

1574. Pestis magna in Transilvánia, quae quinque annis duravit.

---

[1]) *Szamosközy oldaljegyzete:* Mortuus est 14. die Martii.

[2]) *Szamosközy javításával:* 2, atque etiam tres.

Moritur Caspar Heltai hoc ipso anno et Joannes Sommerus Pirnensis.

1575. Békés a Bathorio profligatur.

Eo ipso anno novem ex nobilibus jussu Stephani Bathori Claudiopoli decolati tribus diebus ante diem Laurentii, et ad Szamosfalva 34 suspendio affecti. Et Claudiopoli plures naso et auribus truncati.

(W. C. 348. l.)

1575. Blandrata agit negotium Stephani Báthory principis Transylvaniae apud Polonos Varsaviae in generalibus comitiis ut eum in regem acceptent 1575 die XX. Octobris.

(W. C. 344. l.)

1576. Comitia Ratisbonae celebrantur sub quibus imperator Maximilianus secundus moritur.

(W. C. 344. l.)

Die 4. Novembris hujus anni Hispani Antwerpiam occupant, direpta ac incensa horrendam et inauditam crudelitatem exercuere.

1576. Stephanus Báthori a Polonis in regem eligitur mense Majo, discedit cum legatis Polonorum mense Februarii.

Hoc ipso anno Christophorus Báthori in principem eligitur Claudiopoli in parvo templo.

1577. Moritur Cristophorus Hagymási VI. Aprilis.

1577. Sepelitur 20. die ejusdem mensis Albae-Juliae.

Hoc eodem anno cometa visus est (qui malum omen fuit Turcae) intra spatium trium mensium circa festum Martini.

(W. C. 344. l.)

1577. 13. jun. Gedanum oppugnari coeptum a Stephano I. Polonorum rege.

(W. C. 344. l.)

1578. (25. Apr.) In feriis Pentecostes Buda fulminata arsena dissipata et incensa unde et pulvere incenso media pars civitatis conflagravit et 6000 homines interfecti absque illis, qui insigniter sunt laesi.

1579. Moritur Caspar Békés.

Moritur Franciscus Davides in arce Déva die 22. Junii.

Eligitur loco ejus Demetrius Hunyadi in episcopum et pastorem die Eliae prophetae.

Stephanus rex Poloniae bellum infert Gedanensibus.

Maxima campana turri imponitur Claudiopoli, cum judicem ageret Laurentius Filstich.

(W. C. 345. l.)

1579. Moritur invictissimus heros vereque Achilles hungaricus Ladislaus Gyulaffi in vico Udvarhely me praesente

13-a May hora 3. a meridie, fuit is dies Mercurii. Sepelitur in oppido Cseh 23. ejus mensis.

1580. Cometa visus est ante festum S. Martini.

Hoc eodem anno aliquot vicibus edidit deus miracula Poloniam et Moschoviam versus.

Hoc eodem anno Stephanus rex cum Moscho bellum inivit.

Hoc ipso anno Jesuitae in Transilvaniam veniunt et maxime Claudiopolim.

Maxima inundatio Zamosii fluvii, ita ut omnia secum raperet, villas, pontes, hortes et quid non? homines, similiter cum equis, occasionem dedere pluviae magnae, quae 19. Mai caeperunt

(W. C. 344. és 345. l.)

1581. Vexillum a porta Turcica allatum Sigismundo principi, quo is de more princeps regni a Turca declarabatur.

1581. Paulo ante obiit Albae-Juliae Elizabetha Bocskai uxor ilmi principis Christophori die 15-a Februarii, semi hora a quinta matutina.

Sepelitur praedicta dna 23. Februarii.

1581. Moritur Christophorus Báthori altera die post Urbani diem, *(Szamosközy kezével)* idest die 26. May.

Eligitur loco ejus Sigismundus die dominico ante ascensionis festum.

(W. C. 345. l.)

1581. Moritur Christophorus Bathori princeps Albae-Juliae die 27. Maji, post horam quartam pomeridianam.

1582. Rex Stephanus pacem iniit cum Moschorum principe Joanne Basilio, opera pontificis Romani die dominico post Valentini diem, Claudiopoli tormentorum explosionibus publice sunt gratulati.

1583. Christophorus Báthori humatur Albae-Juliae dominica palmarum.

Hoc eodem anno venundabantur 90 vini urnae florenis duobus passim Claudiopoli. Ego ipse fui decimator hoc anno in promontoriis.

Hoc ipso anno Petrus Neositus collegio Jesuitico relicto, ad nos transiit Claudiopoli.

Tanta annonae vilitas et singulari Dei misericordia in tritico aeque ac vino ut cubuli 5 tritici et etiam 4 venierint fl. 1. Et quidem cubulum majus Claudiopolitanum.

1584. Vir quidam Georgius Dolman in mercatu Claudiopolitano den. 64. emit cubulos tritici mediocris 4.

1584. Moritur Joannes Ruber VII. Martii Cassoviae, Dionysius quoque Csáki 9. Martii.

Fluvius Zamos magnopere exundarat.

Eo ipso anno moritur Paulus Pernezi praefectus arcis Gyala, frater junior Stephani Pernezi die 14. Decembris.

1584. Hoc ipso ao Turca vincitur a Persa 18-a Decembris.

Hoc quoque anno Joannes Sasa moritur Albae-Juliae peditum praetorianorum capitaneus 22-a Januarii.

Hoc eodem anno VI. Martii vajvoda Moldaviensis clam aufugit de nocte.

Hoc ipso anno venit in Transilvaniam Christianus Francken ac Claudiopoli substitit.

Hoc ipso anno triumviratus abrogatur et Giczius rerum summae praeficitur.

Az három praesesnek mindeniknek két-két száz forint a jár hóra.

Az gubernatornak penig minden hóra két-két száz forint-ja járt.

Hoc ipso ao diebus bachanalibus tanta fuit annonae vilitas, ut cubulus major Claudiopolitanus tritici venierit den. 60. deinde tempore messis caepit venundari cubulus florenis duobus den. 25.

Anno 1588. Jesuitae excedere regno jussi, conclusum hoc in comitiis Mediensibus 15-a Decembris celebratis. Excesserunt que regno VII. Januarii.

Hoc ipso anno moritur Joannes Giezi gubernator, Albae-Juliae VII. Januarii, sepelitur 25. Januarii.

W. C. 48.)

1588. Moritur Blandrata Albae-Juliae mense Aprili non sine suspicione strangulationis, quod scelus nepoti ejus qui pecuniae ejus inhiabat tribuebant. Et quidem is ea ipsa nocte se subduxit.

W. C. 48.)

1590. Moritur Ladislaus Sombori 1590. mense Septembri.

W. C. 48.)

1592. Moritur Demetrius Huniadinus Claudiopoli VI die Julii *(Szamosközi kezével:)* apoplexia, quum concionaretur in templo.

1594. Octava Augusti ingreditur Sigismundus princeps Claudiopolim hora 2. pomeridiana.

13. Augusti interdicitur a principe scriptio pasquilli.

28. Augusti die solis capti proceres regni Balthasarus Bathori, Alexander Kendi, Gabriel Kendi, Franciscus Kendi, Volphg. Kovacsóci, Joannes Bornemisza, Joannes Gerendi, Joannes Forro, Gregorius literatus. Capti sunt circa horam nonam et legati valde, portae civitatis per quadriduum clausae.

Die 30. Augusti circa horam 4. matutinam capite truncati Alexander Kendi, Gabriel Kendi, Joannes Iffiu, Joannes Forró

Gregorius literatus, Alexander Kendi et Joannes Iffiu, in minori templo sepulti. Reliqui in loco publico extra civitatem humati.

1. die Septembris moritur Georgius Vass capitaneus Ujvariensis humaturque in Czege.

VIII. Septembris discedit princeps Claudiopoli. Abducuntur autem captivi quoque: Bathorius cum cancellario Ujvarinum, Franciscus Kendi cum Joanne Bornemisza ad arcem Gyalu, Joannes autem Gerendi, Szilvási et Lónai Albert Albam-Juliam.

13. Septembris strangulatur in arce Gyalu Franciscus Kendi et Joannes Bornemisza, sub praefectura Stephani Óvári.

Idem actum cum Balthasare Báthori et cancellario in Ujvár.

(W. C. 348.)

1594. Andreas Carolinus moritur Albae-Juliae.

(W. C. 348.)

1596. Franciscus Gezti moritur.

(W. C. 348.)

1598. die 26. Junii. Christophorus Kovacsóczy dum Graecii in flumine Mura cum studiosis coequalibus lavaretur, repente submersus est, cum tribus comilitonibus.

Stephanus Josica decollatur in Zakmar 2. die Septembris anno 1598.

(W. C. 348.)

1599. Joannes Lascovius in conflictu ad Cibinium 1599. 28-a Octobris occubuit.

(W. C. 345.)

1600. Moritur Franciscus Huniadinus Thordae 27. Octobris hora 2-a a media nocte.

(W. C. 348.)

1600. Joannes Decius noster uxorem ducit 1600.

(W. C. 348.)

Moritur 1601.

(W. C. 348.)

1602. Mathias Csaktorneus irruentibus in Forum Siculum hajdonibus, sclopo petitus occubuit.

(W. C. 348.)

1603. Aszalay noster occumbit cum Székely Mose in conflictu ad Coronam.

Földjegyzések.

Wenzel-Codex 285. l.

1571. Az misében egy pap elevatione sacramenti meglátta volt Rómában, hogy Don Zovan (Juan) az törököt megverte et per-acto sacro mingyárt megmondotta. Akkor Kovacsóci cancellarius in Italia fuit.

Wenzel-Codex 354. l.

1580. Eo anno, qui mortem Christophori Bathori praecessit, egy lúdfiat hoztanak vala Fejérvárra Iffiu János majorságából. Ennek két feje vala, négy szárnya, négy lába. Az kék darabontok az felső vár kapujára szegezték vala fel.

Wenzel-Codex 339. l.

Anno 1583. A tájban, hogy császár Prágában fölment lakni és azólta ide alá nem volt, Stephanus Radecius az locumtenens Posomban, egy ott lakos nemes embert Frainovicz Miklóst, kinek Horvátországban is volt öröksége, fogatott volt meg levi de causa, csak azért, hogy az posoni nemesek közt és a várasbeliek közt támodott volt valami discordia. Ezek mivelhogy nem acquiescáltanak annak, hogy ez az controversia az locumtenens előtt decidáltassék, hanem az császárt magát akarták megtalálni, Frainoviczot fogva tartotta. Paulo post lett gyűlés Posonban. Az ország az császártúl kiadott articulusokhoz hozzá addig nem akart szólni, míg törvént nem engedne, ennek méltatlan fogságáról. Megigírte nagy nehezen az császár, de semmi nem költ benne. Az gyűlés után is fű emberek megállották utát az császárnak, hogy felindúla Prágában, de semmit nem impetrálhattanak, ki miatt az ország népe közt nagy zúgolódás volt. Jezerniczki beszélli.

Wenzel-Codex 345. l.

1586. Indultunk ki az fejedelemvel és gubernator urammal Fejérvárról az halál előtt Prásmárra penultima Junii, ott váltig késénk, oda hozák meg az lengyel király halálát is.[1])

Ebben az esztendőben holt meg Dávid Sigismundus Szebenben, futva az pestis előtt Fejérvárról, de Szebenben correptus peste, meghalt. Az testét Fejérvárra vitték.

Wenzel-Codex 348. l.

Ugrai Gergel az Bihar vármegyei főispán adta volt Bocskai István uramnak, az mostani fejedelmünknek az magyari koronának egy ágát, akkor az tájban, hogy Mária Christiernát behozták. Mint és hol jutott ű hozzája, megbeszélette Bocskai uramnak. Bocskai uram fölötte igen kedvesen vette Ugraitúl és azt mondta: ez, úgymond, az én kegyelmes uramat illeti, ki Magyarországnak egyik részét bírja. Igen szép safélykű, nagy öreg volt annak az korona virágjának abban az részében. És így Sidmont fejedelmet ajándékozta meg vele Bocskai uram. Jelen volt akkor, hogy Ugrai Bocskainak adta ezt az korona portióját, Mikola János, és nagy hitire mondá, hogy Bocskai uram kezében is adta volt. Portio coronae Hungaricae.

Wenzel-Codex 287. l.

1590. Rettenetes földindulások, a kik Bécsben kezdettenek 19. Septembris, aprónként, a míg oztán derekason az mint következik, megindúltanak.

Szombaton, azaz 15. Septembris az új calendarium szerint, estve öt órakor itt Bécsben és az kivűl való helekben lén ismétlen egy földindulás, az elsőhöz hasonló, a ki 29. napján Juniusnak az előtt lett vala, itt ebben az helben és tartományban, az ki miatt az házok alkolmasan megrázattattak, de kevés kárral mulék el.

Közel egy óra mulván azután, úgymint 6 órakor 15. Septembris ugyanazon nap lén ismét egy földinduiás, nagyobb az elsőnél. ki miatt az házak, boltok oly igen megrázódtanak, hogy mindenképpen nemcsak azok, de azonkivűl is minden épületek az városban meghasadoztanak, de még sem igen fölötte való nagy kárral. Erre kelvén egy és tizenkét óra közt oly iszonyú rettenetes és hallhatatlan nagy földindulás lén, a ki miá az egész váras és benne való épületek úgy megrázattattanak, hogy az emberek álmokból fölserkenvén, külömbet nem itiltek, hanem hogy az itilet napja vagyon rajtok.

---

[1]) *Szamosközy oldaljegyzete :* Pestis.

Annak utánna verradta felé két órakor kezdeték az negyedik földindulás, ki nem szintén olyan rettenetes lőn, mint az többi.

Ez az négy földindulás miatt ilyen nagy károk következtenek, kiket csak rövideden irtunk meg, holott csak az század részét sem irtok meg ide.

Elsőben az bécsi várban az várnak tornyairól az gombokat vitorlástúl mind lehánta. Azonkivűl való épületeknek is.

Ugyanakkor Szent István tornyát annyira megrázta, hogy az őrző erkéltűl fogván, kiben az őrzők laknak, az toronnak az tetejéig, az hol az török császár czímere, az félhold és az csillag vagyon, mind meghorgadott. Az erkélyt penig, kik nagy kövekkel, vassal és ónnal beöntve voltanak, azokat alá vetette, az csonkatornyot penig, az kiben az nagy harang függ, amaz nagy nevezetes harang, mely ugyanazon Szent István tornyához vagyon ragasztva és hasonlóképpen nagy öreg faragott küekből constál és erős ónnal öntött vas kapcsokval volt öszve foglalva, úgy megrázta, hogy sok ideig meg nem merték vonni, míg meg nem csinálták nagy munkával.

Az Szent Mihály templomának is az tornyát, ki hasonló erős vas kapcsokval öszvefoglalt épület volt, azt is mind az manus-ig ledöntötte iszonyú nagy ruinával és az városbelieknek károkkal, nagygyal.

Az scotusok szentegyházának chorusát öszverontotta, és az nagy oltárt eltörte, az héazatját leforditotta és az szentegyháznak is boltozatját sok helett által lyuggatta, sok hiatusokkal.

Az boldogasszony szentegyházának is az szép kifaragott és mesterségesen csinált fő tornyát elannyira elrontotta, vesztegette, hogy nagy szép faragott köveit lehánta annyira, hogy félő, hogy ha valami nagy szélvész támodna, félő volna, hogy meg nem állhatnája.

Egy tornyat is, kiben puskaport tartanak, mely az só piaczon vagyon, elannira elrázott, hogy az héazatja, mely cserépből volt csinálva, levetette. Az szent Rupertus tornyával és sok azon kűül való tornyokkal is azont cselekedte és meghasogatta rútul őket.

Vagyon Bécsben egy szép épület is nem messze az zsidók zsinagogájához, kit Dumpfingerhoffnak hínak, ennek az helnek egy szép tornya volt, kit akkor építnek volt és még teljességgel el nem készűlt volt; ennek is az négy szegletit egy nagy kővel öszve levetette, mintha ott sem lett volna, alá az útra. Mely ruina egy alacson háznak az héazatját is és két más alatta való háznak is héazatját, boltját fenékig lerontotta.

Az mérőháznál való lakó embert, az ki az terheket oda szokta vinni lovon, az mint feleségestűl az mennyezetes ágyban fekszik volt, egy idegen emberrel együtt, ki akkor nála volt, ezt az

pallás úgy oda nyomta, hogy ha hamar meg nem segitették volna, oda vesztenek volna. Az idegen embernek penig mind a két lábát kettén szegte.

Vagyon egy vendégfogadóház is, melyet aranyas napnak hínak, nem messze az vörös kapuhoz, ennek egy tornya volt, kit mind az hátulsó házzal öszve, és minden benne valóval és az ellenben való házzal egyetemben ezen vendégfogadóban fenékig lerontotta és kilencz embert két lóval együtt ölt meg. Ezeket minekelőtte az iszonyú romlás közűl kiástanak, oly büdösek voltanak, hogy ember feléjek sem mehetett és az dohját egész Szent Istvánig megérzették.

Az Cubekon egy Federli nevő áras embernek házának, mely nagy szép épület, három tornyának szegletit lerontotta. Henkel Lázárnak is egy kőből faragott szép folyosóját levetette. És Svagar nevű áras embernek is házánál való tornyát úgy elhasogatta, hogy mind házát, tornyát le kellett hordani.

Egy Vitus Runczner nevő áras embernek is az palotáját is mind elvesztette, ki igen szép épület volt, elszaggatta és semmivé tette.

Az Sz. Lőrincz szentegyházának is az tornyának az tetejét, ki kűből volt mind felrakva, mind harangostúl alá vetette.

Az Sz. János szentegyházának is azonképpen.

Az császári collegiomnak is tornyának szegletit lehánta. In summa summarum minden helyén az egész városnak házait, boltjait, szobáit, kéménit úgy megrázta, szaggatta, rontotta, hogy leszen mit építeniek.

Die 17-a Septembris éjjel tizenkét órakor volt egy kicsin földindulás. 18. die ismét egy volt reggel, ugyan akkor hét órakor is volt.

Die 19. Septembris 4 órakor reggel ismét volt, hét órakor ismét utánna, mingyárást reggel ismét két kicsin földindulás volt.

Die 26. Septembris éjjel 1 órakor Stok om Aizen mellett egy háznak az pallása beszakadt, szerencsére nem voltanak otthon az emberek, hanem félelemnek okáért futottak volt el.

Die 2. Octobris reggel 8 órakor ismét lőn egy földindulás, az mely mindazonáltal káros nem lőn.

Az mely terrae motus 29. napján Juniusnak ipso die Petri et Pauli fuit, az jesuiták akkor comediát celebrálnak volt. Az Károly herczegné minden gyermekivel ott volt az comedián, sölt Ernest herczeg is és Maximilián, a császár öcscsei. In summa ez az földindulás oly nagy és oly iszonyú volt, kihez hasonlót senki nem látott. Nem volt oly templom, sőt még csak egy privatom aedificiom is, a ki megmaradhatott volna éppen, elannyira, hogy minden tornyoknak, kiknek fele, kiknek harmad része, sokak penig funditus corruáltanak sok embereknek opprimálásával;

ki miatt az városbelieknek ki kellett futni ad campestria. Az galambok és az verebek is turmatim takarodtak ki az városból. Az herczegek előbb-előbb lappangottak az városban, egy helben nem találta volna ember űket, imitt-amott bualdoztak. Az harangok az tornyakban ex concussione harangoztanak az tornyakban szerteszéllel elannira, hogy mindnyájan az ítilet napját várták magokra. Nagy volt az sívás, rívás az egész városon minden rendbeliektűl. Az Ernestus herczeg udvarának minden házainak az tetejét lerontotta, az sok gombok, vitorlák most is alá függenek, ketté törvén. Nem böcsülheti ember, meg az városban mennyi kár lett elegendőképpen. Az Dunán a kik akkor eveztenek, alig szaladtanak, hogy az hab űket el nem borította. E dolog után mingyárast Byhácsot Horvátországban az német megvette és az török 15,000 németet vágott le gyalogot és egyéb hadát is megverte az németnek. Az Sziszek dolga is azután lett.

Wenzel-Codex 301–304. ll.

De Batoreis; ex ore magci Poloniae cancellarii. Kgd inserálja, legyen ismereti az cancelláriussal is Kegdnek; ha olvassa.

1594. Megesvén az urakon a dolog és a Báthori Boldisár is megöletvén, hogy engem beküldtenek vala, csodálkozott az nagy cancellarius rajta, hogy neki ilyen késen lett értésére, holott ű az mint értette, régi simultas volt köztök, hoc est inter principem et illos; adta volna, úgymond, isten, hogy bár ne történt volna, de féltem én mindenkoron tacite ezen, hogy így leszen. Neque etiam locum adeo arctum multorum dnorum *(olvashatlan szó)* esse. Ez az *(egy fél sor olvashatlan)*. Azon voltam, hogy Bátori Boldizsár és András itt köztünk telepedjenek meg. Ez volt az én tetszésem. És így lévén, az jó atyafiui szeretet köztök nemcsak megmaradott volna mindenkoron, hanem ugyan ob intervallum loci et commercium literarium

Consilium regis Stephani de Batoreis fratribus.

inkább accendáltatott volna köztük. Az szegény megholt királnak is ez volt scopusa és elvégezett akaratja felőlök. Hogy penig Fogarast Báthori Boldizsárnak adá csak szintén halála előtt, csak szinten ez vivé reá, hogy kételkedett nyavalyás, hogy nem maradhat meg itt ez országban az ű nemzetsége, halála után. De ha akkori betegségéből fölgyógyúlhatott volna, ugyanő az első deliberatióhoz fogott volna, váltig fájlalják én előttem is Bátori István és az cardinal familiájokon esett casust, de én tanquam mediam personam inserantis potius vices agere possum quam consultoris, nihilominus ezt inculcáltam nekiek: a mi már meglett, azt immár teljességgel felejtsék el, quod enim factum est, infectum etc. és hogy fordítsák minden gondolatjokat magok megmaradására.

1594. Hogy kibeszélették volna az urak Sidmontot ez országból, azon egyeztenek volt meg, hogy megölessék. De Báthori Boldisár tartott ellent benne. Nem akarok, úgymond, atyámfia vérébe förtözni. Mondották az urak együld, nagyobb romlásunkra lészen, ha elbocsátjok. Mond arra Báthori Boldizsár: nem tehet, úgymond, semmit, menjen dolgára.

Ha penig akkor útában Sidmont betért volna Tordára, az mint én Szalánczy László szájából hallottam, el volt végezve, hogy konczonként darabolják.

Esztergamot az olaszok vették meg, kik Joannes Franciscus Aldebrandinussal voltanak, oda rendelvén űket az pápa. Ezek 10 ezeren voltanak gyalog és az Joannes Franc. egy az mostani pápával és ábrázattal fölötte igen hasonló hozzá. Az császár fegyveres lovaginak is az fele ezek mellé jütt ustromra gyalog, kik térdig vasban voltanak, csak szintén az melyeken elől volt az kar-aczél, és együtt hágták az várat az többivel. Az az pápa hada, kiről feljűl szólánk, tudni illik az 10 ezer lovag, jó idején korán eljütt volt, és Poson táján széllel az falukra osztották volt űket, holott mindaddig voltanak, a míg Esztergam alá indúltanak; ű maga az pápa füzetett nekiek. Meg is volt hagyva nekiek, hogy az holott legsúlyosb, ott szolgáljanak, vagy Erdélyben, vagy hova kelletnéjek; mely dologban nagy controversia is volt, hova fordítsák űket. Postán az pápa öcscse ide Erdélben akart jűni, hogy meglássa az helt és ha többet nem népének, de felét ide adja, de nem hadták. Az hitván eleség miatt az disenteria ezek közzé akadt volt, ki sokat conficiált bennek. Esztergam megvételében semmi had jobban ennél nem forgolódott. Sok fű familiákból valók voltanak köztök, minden száznak egy zászlója volt, szép ékes bársonyban felöltözvén volt mindenik, kiknek arany prémmel volt megperémezvén köröstön körűl ruhájok. Az pápa öcscse senki kapitánsága alá nem akarta magát adni, azt mondta, hogy ü azoknak kapitányjok, és ű akarja gondjokat is viselni. Alá jövet a míg Bécsben volt, az császár huga az özvegy galliai királné házát adták neki szállásúl szent Dorottya szentegyháza ellenében.

Strigonium recuperatum.

Captum Strigonii.

In Polonia capto Maximiliano jutott volt az beretvája Báthori Boldisár kezéhez, kit Boldizsár Sidmont fejedelemnek senkelt volt, Sidmont az portára küldött volt császárnak; oly nagy öröme volt ezen az töröknek és oly böcsületi urunknak, hogy mingyárást az mi oratorinkat zöld vont arany kaftánban öltöztették föl, contra regulam propriam, nam color is apud eos

Maximilianus a Polonis captus.

sacer est, kit azután késén vettek eszekben, és bántanak, de nem változtathatták meg.

Cum Várad oppugnaretur a Turca. Bocskai István Váradról VI ezer emberrel jütt urunk mellé.[1]) Csak lugasiak és karánsebesiek az ű ditióbeliekkel együtt négy ezeren voltanak, az több had partim ex Transylvania, partim ex partibus Hungariae Transylvaniae subjectis voltanak. Német fegyveres nyolczvan volt. Proh pudor. Ebben az hadban, az mint nekem Albert deák mondja vala, 25 ezer embere jó és válogatott embere volt urunknak fegyver fogható lovaggal és gyaloggal öszve. Anné(lkül?) 12 ezer ember gyülevész nép. Ezek közt is szántalanok voltanak jó legények, és csak igen kevés megvető volt bennek. Az szekér szám, kivel az tábort körűl vették, 5000 szekér volt. Volt az fejedelem 15 napig Tömösvár alatt.[2]) Igen nagy helen vagyon Tömösvár, csak egyik szegletit szállották volt meg az miénkek. Az vár alatt vitézlő nép, az mienkben in tota hac expeditione 500 veszett, följebb nem, az kétszáz kék darabonttal együtt, kiknek veszedelmeknek Kornis Gáspár volt oka, mert ű indította nekie, disuadente Alberto Literato et rogante principem, ne faciat.

Szam. kezével: Zizeki harcz.

Tótországban kezdetett az háborúság. Nem semmi harcz volt az, kilencz bég veszett azon az harczon az pasával együtt. Az hidat, az melyet az Kulpán által csináltatott volt az pasa, hogy elbontatta, aval vesztette a dolgot. Disvadeálta volt ezt az császár atyjafia, de nem mívelte az pasa azért, hogy az török vissza ne futhasson, ha futni akarna is, hanem megállja mellette az harczot. Megmondta ez az Oglan az pasának, hogy csak addig késő, mig az harcz meglészen, de megbánja azután mingyárást, hogy elhányatta. Jussus procedere caesareus juvenis passa Oglin. Elmegyek, úgymond, de mond meg az disznó mellől jütt ebnek, hogy megbánja az hid elbontását ma. Secuta mox maxima Turcarum strages, deletus totus exercitus, ac in Kulpam maxima pars submersa. Ez az bosznai pasa első pasa volt Bosznában, nem régen csinálták volt azzá annakelőtte, mert azelőtt csak bégség volt.

Nati ex caesarea familia pud Turcas.

Az császár leányátul való férfiu soha pasaságra nem mehet, hanem csak bég lészen belőle, juxta legem Turcarum. Ne vágyódhassék császárságra.

---

[1]) *Szamosközy oldaljegyzete:* Varadinum.
[2]) *Szamosközy oldaljegyzete:* Temesvár szállása 1596.

Barbély Györgyöt erővel promoveáltatták az urak Sidmonttal, Sidmont Békés Istvánt akarta elővenni. Nagy bolondság volt ez. Megtetszének azután az Barbély György vitézlő fű cselekedeti, kinek Békés szolgája sem lehetett volna. Georgius Barbély.

Béldi János prope Coronam fű nemes ember volt, ű tette volt hirré Szinan pasának, hogy által költöztek az Dunán venientibus nostris. Ez az Béldi Mihnye vajdának hites atyjafia volt. Mely Mihnye immár törökké lett volt és vele volt akkor Szinannál minden aranya Mihnyának ennél volt . . . .

Wenzel-Codex 249—250. ll.

. . . . *(eleje hiányzik)* . . . .
ad insequentis noctis partem maximam rex loco cedere coactus, aedes cardinalis Radivili non ita longe a regia, cum conjuge regina commigravit, ibique ad sextam usque Januarii, dum arx expurgaretur, perstitit. Consumpta autem penitus sunt igne palatia reginae ex ordine omnes, tertia parte arcis consumpta. Ansa incendio a satellitibus data Germanis, qui luculentiore instructo foco, ut caminus flammam conciperet, in causa fuere.

1595. 2-da Februarii juta be Krakóban az gyűlésre az nagy cancellarius, és más nap salutálá a királt Radivil cardinal házánál.

Salutáltak die 16. Februarii. Salutáltak Sennei urammal. Sok dolgaitúl előbb nem lehetett.

Vendéglett meg bennünk die 19. Februarii.

Die 18. Februarii coram rege et senatu dnus Sennei causam ilmi principis, me interprete explicavit.

Die 19. Februarii venere Cracoviam legati caesaris, quorum praecipuus episcopus Olomucensis fuit.

Die 27. Februarii hallgatta meg az király és az respublica az császár követit.

Die 12. Martii convivio excepti sumus cum dno Sennyei ab ilmo duce Macrovicensi ac honorificentissime tractati.

Exauditi a rege et ordinibus in regia Cracoviensi legati imperiales 17-a Martii hora 3-a pomeridiana.

1595. Ez tájban jütt vala meg Giersek az lengyelek követe az portáról és Sennyei uram vendéglette vala meg. Azt mondja vala, hogy az török császár azt mondta volna az pasáknak, az mely konczot, úgymond, elnyeltem, azt akarja, úgymond, tor- *Szam. kezével:* Bátori Sigmondrúl.

komból az erdéli Oglan kivenni, étkemnek penig tálomból az kenyerit is el akarja szedni. Azt is mondá Giersek ugyanott az asztalnál valánk, hogy kilenczszer való százezer embert adducálhat az török császár in aciem, de mind éppen azokat és in tanta imperii vastitate, soha öszve hogy együtt lehessenek nem hozhatja, hanem három vagy négyszázezer embert.

Die 19. Martii exceptus cum nobis convivio Martinus Berzevicius.

Die 4. Aprilis posteaquam patetice satis regem et ordines regni alocutus fuissem, eis cum dno Sennyei in frequenti senatorum consessu valediximus. Summái feleleteknek az mint másutt is megjedzém, csak ez lén, hogy a török nekiek semmi okot nem adott, kiért vele régi békességeket föl kellene bontaniok. Intenek minket is, hogy olyan nagy fában ne vágjok fejszénket.

Altera die, quae fuit die 5. Aprilis, Cracovia domum versus movimus, cum ego medium fere annum ibi exegissem, dnus autem Sennyei tres menses et dies aliquot.

Vigesima Aprilis Albae pervenimus. Találtok ott Nádosdi uramat udvarnál, ki 6. die Aprilis jütt volt Fejérvárra, ment el penig 25. Aprilis, Barcsai Andrással és több fű emberekkel késértette el Sidmont.

Die 22. Aprilis ...... cum Reimondo Saltero camerario serenissimorum ...... *(két sor a lap hosszában teljesen olvashatlan).*

1595. Moritur Franciscus Geszti generalis regni capitaneus Saxopoli 11. May hora 4. pomeridiana. Cadaver ejus Devam delatus, ibique die mensis ejusdem 21. sepultum.

Die 12. May ciausius Turcarum imperatoris Muztadar dictus Albae venit, admissus fuit 17. die May.

Die 16. venit Albam ilmus et revdmus dnus Alphonsus vicecomes episcopus Cerviensis in Flaminia, legatus pontificis et honorificentissime exceptus. Én voltam gárdája.

Die 18. May est ad principem admissus.

Versipellis homo Aron Transalpinensis [1]) palatinus dominio exutus, perductus est Vincium 19. May, die altera sub persona homini ignoti a principe interpellatus est.

Szam. oldalj.: Transalpina. Die 27. May boeri Transalpinenses nomine totius regni sacramento se obstrinxerunt principi. Eos remeantes Georgius Balatich cum clavo et vexillo, quibus palatinus confirmabatur, subsecutus est.

Eadem die Georgius quoque Barbély banus Karansebesiensium constituitur.

---

[1]) *Szamosközy javításával:* Moldaviae.

Rex Poloniae in Juis filiolum ex uxore regina suscepit.
Die 1. Junii venerunt Albae legati Moldavienses boeri, missi a vajvoda et regnicolis, principi fidelitatem promissuri. Legati quoque Cozakorum hac die venere, VII vexilla et quosdam captivos apportarunt, spolia nimirum quae e vastata Taurica Chersoneso retulere, ubi horrendum in modum sunt ferro flammisque grassati, talionem reddentes Tartaris, qui anno elapso per Pobiam (?) in Poloniam ingressi . . . . . .

1596. *(Tévedésből 1696 írva.)* Mikor az confoederatiót tractálták Cracóban, császár főoratora többi közt episcopus Vratislaviensis volt. Ennek Joannes Matthaeus Wacker a Vachenfels, caesaris consiliarius, cancellariusa volt és mellette volt.

Wenzel-Codex 344—345. l.

1599. Mihály vajda előtt is az magyar urak elég visszaértették egymást, akkor is a volt jobb, a ki beadhatta az másikat az vajdának. Halmagi István azt mondá, hogy Csáki Istvánt annyira beadta volt Kornis Gáspár, hogy meg akarta öletni Mihály vajda. A végre sok adományával kellette be magát nála. Halmagit is hitöcscsévé fogadta volt, ugy is igen segítette Csákit.

Wenzel-Codex 358. l.

1600. Basta találmánya volt az bizonyos, hogy Mirizlónál az miénkek fugát simuláljanak, senki azt bár magának ne tulajdonítsa. Jelen volt Mikula János és mindeneket tud.

Wenzel-Codex 136. l.

1601. Az goroszlai harcz után lábbal akasztatta föl Básta Stepan Istvánt, az váradi fűlegényt. Végre az németek verték agyon, semmi pusillanimitást nem mutatott, hanem alácsüngvén fűel, az németeket, kik azon alá s följártak, szidta, pögdözte, végre agyon verték az németek. Ex relatione dni Sarmasagi.

1603. Post cladem Coronensem Bogáti Miklósnak az holt testét is föl akarta Raduly vajda akasztatni. Alig kérte meg Toldi István.

Várodban két esztendőre élés vagyon 800 emberre.

Az vén kamaraispán most jövet betért volt Szakmárra, csodáltatja, mely nagy erősség, az azt mondta a bírónak, hogy

csak öreg álgyút taraczk és seregbontó nékűl 47-et olvasott benne.

Az biró azt beszélé, hogy minekelőtte kiment volna Kolosvárról Básta és megszállotta volna, Móses ben az házban szállásán azt mondta: eltarthatjátok nem egy sem két hétig, hanem 2 holnapig is, a menni német itt vagyon, de én addig nem kivánom, hanem kilenczed napra megsegétlek, mert készen vagyon hadam zászló alatt, három nap Szakmárra megyek, három nap ott leszek, harmad napra ismét itt leszek.

1603. Székel Móses, hogy Kolosvár magát megadta, bocsáttá be ide zálogúl Betlen Farkast és Óvári Istvánt. Az kolosváriak ismét oda ki Móses táborába bocsáták Petrum Folstics seniorem et Andream Zabó.

1604. A király képe feleségét hogy Kassából kibocsátták, Eperjes mellett vitték el, onnét Szepesváraljára és Bártfára, onnét Lengyelországon által Silesiára és úgy in Germaniam. pater Martinus Kaldy is vele volt. Igy beszélli Hoffmann György.

Mihály vajda.

Mihály vajdát, hogy Basta megölette, az szablyája az árbóczfán figg volt az sátorában, még is hozzája kapott volt. Ugyan azon szablyával vették fejét is.

1604. Sub initium belli Bocskaiani. Az Pech hadában és az több németekben, kik innét kimentenek volt, veszett 1383.

Strigonii recuperatio sumptuosa.

Esztergamnak kétszer való obsidiója, megvételével együtt áll 19 milliójában az római császárnak, az mint Sarmasági mondá.

Wenzel-Codex 355. l.

1604. Prágában egy félszemű pythonissa vagyon, ki minden jövendő dolgokat csodálatosan praesagiál és megmond. Ezt Sarmasági ott létében megfogatta volt császár, mivel hogy erre az 1604. esztendőre nem kedve szerint való dolgokat profétált neki.

Hallatott mendörgés Kolosvárott legelőször 1604. die 27. Martii.

Wenzel-Codex 291. l.

Szam. kezével: Mátyás herczeg.

Az brazlai vajda fia Mátyás herczeg táborában volt Győr alatt az nagy cancellarius asztalánál me praesente, pro certo affirmálá, hogy az herczegnek ű magának pro sua persona, tizen

egy kurvája volt. Az egész táborban penig 400 kurvánál több volt, kik quaestum corporis exercebant. Igen megütközének ezen a lengyelek. Cancellarius azt mondá, hogy kár, hogy az herczeg az duo denarius numerust in alendis pellicibus nem observálta.

Wenzel-Codex 197. l.

1604. Most utolszor, hogy Krauzenek Szebenben volt, bizonyos summa pénzt kivánt az városon, kit mikor elindult, úgy componált velek, hogy késedelem nékül utána küldjék. De minek utánna az summát megigírte volna az váras, kérte azon Krauzeneket, hogy *(ne)* neheztelje az ü városokban emlékezetre való dolgokat meglátni. És szerte széllel elviselték minden tornyokban, megmutogatván nekie nemcsak hadakozó szerszámokat, hanem a fölött minden éléseket is. Látván ezt Krauzenek, megbánta magában, hogy többet rajtok nem kért volt, és talált ilyen fortélt a dologban. Mikor tülök elbúcsúzott, kibeszéllette az királybirót mind fiával együtt onnét, praetendálván, hogy beszéde vagyon velek. Amazok kijüvén vele honoris causa, visszaizent Krauzenek Szebenben, hogy megtöbbétsék ötezer forénttal az neki igirt pénzt, mert hitire addig a királybirót vissza nem ereszti. És igy kételenek levén az várasbeliek, az előbbi summához addálták az 5000 forinthoz és kiküldték neki.

Szebenen esett fortély. Ex relationi Joannis Ádám.

Akkor mind fiastúl szintén ide Kolosvárra hozta volt Kauzenek az királybirót. És ide kellett az 5000 frtot meghozni az szebenieknek.

Wenzel-Codex 339. l.

1604. Nagy böcsületben tartják az commissariusok Régeni Jánost, semmit hire nélkül nem cselekesznek, sölt tanácsba is mindennap az ü házához gyülnek, most újonnan Havasalföldében ment.

Joannes Regem.

Az szebeniek megigírték Rácz Györgynek, hogy megszerzik az erdélyi vajdaságot nekie az római császártúl, csak vigye véghez az elkezdett dolgot. Ez a Rácz György mindenkoron fejedelemségre vágyatt, Bastánál is alattomban mind abban törekedett, hogy az havasali vajdaságot adja nekie, hánta vetette erősen magát, mint és hogy szolgál. Nyilván való dolog ez is, hogy ü árulá füképpen kardinált el Mihály vajdának, addig jártatá be hozzája, ü lén oka kijüetelinek. Az tyrannist is Mihály vajda akaratjából ü kezdé el, ü ölette meg az székelyekkel elsőször is Szömöre Mihált és Farkas Ferenczet Segesvárot,t ezen indula meg az nemesség, úgy állának el Mihály vajda mellől, és oztán csak kevés vártatva Székely Mózes is úgy subducálá Mihály vajda mellől magát. Elete is ennek az Rácz

Georgius.

Michael Zömöre et Franciscus Farkas opera Georgii Rach trucidati in Segesvar.

Györgynek fölöttébb parázna, rút adulteriumokat et virginum corruptelas notabiles cselekedett most is, a mig Meggyest volt.

Wenzel-Codex 301. l.

1604. Kamuti Farkas in angustias redactus maximas, cum se expedire minime posset, astu utendum existimans, maxime cum recepta iterum a Basta esset provincia, isque quia tum a porta Turcica redierat Caransebesum, quo solo nomine periclitari poterat maxime, suae incolumitatis potius, quam patriae periclitantis habendam duxit rationem. Mivel azért, hogy immár az magyarok dolga ott ben az töröknél agitáltatni kezdett volt, és alkolmas részéből decernáltak volt is egymás közt, hogy ű megmaradhasson gratiam paraturus, mindeneket aperiált Bastának. Egykor ebéd után, midőre az szolga rendek kitakarodtak volna, Basta uram az kapitánoknak in familiari colloquio ezt megmondta volt praesente quoque Gerardo Pisano nobili, nem tudtok, ugy mond, bella cosa-t. Az magyarok föl akarnak az császárra támodni és királt akarnak magoknak választani, ki, mint lehessen, nem gondolhatom. Ehez ki egyet és ki más szólott. Ezt a dolgot ugyan akkor Gerardus János papnak az szászok praedikátorának, ki az ó-várban Kolosvárott lakik, megjelentette volt, igen titkon nekem az pap jelenté die 28. Aprilis 1605.

1605. Győrt megtarthatták volna és az törököt a transitu per Danubium prohibeálhatták volna igen könnyen a németek, de bolondságok miatt vesztették volt el. Élést Szinán pasa annyit talált benne, hogy 10 esztendeig megérték volna vele.

Győr alól Mátyás herczeg hajadon fűel szaladott, még az ümög fodrát sem kötötte volt föl, palástja, öve, kardja, mind oda maradt, ű maga gyalog szaladt.

Wenzel-Codex 113. l.

Res stipenda.

Szam. kezérel: Valonok prédálása.

1604. Az földváriakon Brassóhoz közel lakott 18 valon, 31 hétig költ reájok VI ezer VII száz 87 f., juhokat, szénát, zabot, tyúkot, ludat nem computáltak, hanem készpénzűl költ el ez az summa reájok. Azon kűűl az fű kapitányjok asztalára költ 16 száz f. Hiti szerint mondotta ezt a földvári biró Zeller Ferencz és Zambó Bálint előtt. Ez az falu kisded, mind is 12 háznál több benne nincsen, Brassóhoz egy mérföld. In summa az egész Barczaságot csak 400 valon ette és pusztította ki mindenéből.

Szam. kez.: 1604. Zenasi Mátyás.

Joachimus Beck capitaneus supr. Zakmariensis. Ex relatione Georgii Hoffmann.

Capto Szathmarino. Mivelhogy Szénási Mathias az ű hadával együtt futamodott volt elsőször is le az szakmári ustromról, erre való boszúságában, mikor az németek kitakarodtanak Szakmárból, megleste őket és levágatta, contra datam assecurationem a principe. Nagy nehezen maradt meg Joachimus Beck, az

kapitányjok is, hogy le nem vágták. Kiért az fejedelem most is vasban jártatja Szénásit, az alatta valók penig búdosásban vannak. Vitték azért Joachim Becket Vásárhelre Bocskaihoz, mely nem messze vagyon Terebestől, adott nekie Bocskai uram 700 fl., és ment lengyel Krakóba, ott holt meg. Az fején volt az lövés, ki ha nem esett volna, meg nem adták volna Szakmárt.

Wenzel-Codex 113—116. l.

1604. Elvevén az kassaiaktúl a templomot fölötte igen malecontentusok voltanak az német felől et usque adeo proni ad defectionem, hogy nem köllött sok izgatás nekiek. Az templomot csötörtök nap vették el tűlük, még jó szerivel az várasbeliek azt sem tudták, mi az dolog és mi okból occupálták az templomot; meg sem volt még penig senkitől megtiltva, hogy az városban házoknál ne legyen szabad praedicálni in privatis domibus civium; mely dologhoz képest nem tudván félni, vasárnap, azaz negyed nappal az templomnak elvétele után praedicáltatott házánál Szabó György, superveniáltak Belgiosa emberi, fogva vitték mingyárást ő magát az fogházba. Annak fölötte ennihány álgyut szegeztetett Belgiosa az házának, hogy azt porrá tegye, végre nagy minden nehezen 5000 frtot szerzettek meg, és mind addig is mig az summát le nem tette, ki nem bocsáták az tömlöczből.

Az kassaiak megfosztatván templomoktól, háromszor is találták meg a császárt, Prágában menvén, de semmi válaszok nem lett, amiatt exacerbáltatnak.

Ismét Hoffmann Györgynek egy atyjafiát, ki ugyanott Kassán lakik, találták volt házánál, hogy az postillát olvassa volt, azon száz aranyat vettek. Ezt is bizonynyal mondá Hoffmann uram fia, csak szintén az templom elvétele után történt, meg kellett adni, ki nem bocsátták addig az tömlöczből.

Az profóznak a maga szolgájával vétette fejét Lippai Balázs Kassán, facta deditione, hihetetlen dolog, mennyi pénzét mondják hogy volt. Derék pénzét Filekben takarította volt ideje korán, mivel hogy hazájához Kranith országhoz közel volt, és szándéka az volt, hogy az sok praedával házához szálljon.

Profoz a proprio servo decolatus.

Ballos István uramnak itt Kolozsvárott ez az profoz avval kérkedett, hogy küldött ki innét Erdélből maga számára negyvenezer forintot, és hogy szőnyegi is vannak 80, nem computálván az számtalan sok szép ezüst mívet, kupákat, mosdókat, medenczéket, lóöltöző szerszámot, ezüstös aranyas pallosokat melyeknek ugyan számát sem tudta ű maga is. Találtak Kassán is vagy VIII ezer ezen forentiát és egyéb szépséget sokat.

Lucinus Tridentinus mercator Cassoviensis.

Egy Lukinus kassai árros embernek is, ki Tridentinus, többet találtak hatvanezer forintjánál, ki övé volt benne, ki másé, mint efféle áros ember keresetinek szokott lenni. Nagyobb része, a mint mondják, másé volt. — Hoffman György felesége két kisded leánkájával és két kis fiával együtt Kassáról Lengyelországba ment és Jazliskán, egy kisded városkában, mely az határban in vagyon, és első városka, kit Homonnáról érnek.

Familia Hoffmanni commissarii.

Munus in cives Cassovienses dni Bocskai.

Az kassaiaknak VII falut adott az városokhoz Bocskai uram, mely faluk annak előtte az egri káptalansághoz valók voltanak, cum titulo liberae civitatis.

Foemina Belgiosae.

Az király képe feleségét minekutána kibocsátták volna Kassáról, Eperjes mellől ment el Szepesváraljára, onnét Bártfára és Lengyelországnak szélin által Silesiára, et sic in Germaniam, pater Martinus Káldi is vele ment ki Kassából és lengyel Krakóban maradt.

Nex Joannis Boronkai.

Az Boronkay halálát, accepto a me pretio, az kolosvári czigán vajda az hóhérral együtt 24. May igy beszéllé nekem. Annak az napnak estin, az mely nap űket megölték, az profóz nagy örömmel ment be hozzájok és azt mondta, hogy ű maga az profóz sem reménlette istentűl, hogy Basta uramnak szűe ennire megenyhődjék hozzájok, kitűl hagyva volna nekie, és ugyan akkor mikor megindúlt, meghadta volna, hogy másnap űket elereszsze. Immár, úgymond, csak ez kivántatik, hogy az én munkáimról is el ne feledkezzetek, mert szabadúlástokat isten után én kűülöttem egyébnek senkinek ne tulajdonítsátok, oly nagy kiáltás volt sokaktúl reátok. Én hogy mellettetek törekedtem, el is kergetett ennihánszor Basta uram előle. In summa amazok szegények azon nap mind kerestenek, ki kupát és ki egyéb morhát, kivel az profózt föltisztelhessék és neki kedveskedhessenek, kit meg is adtak neki. Estve késén, mikor szintén az város kapuját be akarják volt tenni, mentek az czigánok közé négyen az profóz szolgáiban, hajtani kezdettek négyet bennek be az városban. Amazok szabódnak volt, hogy ük biró hire nélkűl nem mernének bemenni. Amazok ki koczpergerrel, ki helebárddal erelni kezdik az czigánokat, ti még birót emlegettek, ugymond, belluae. És így azon utczában, az melyben profoz lakott, egy házhoz vitték be űket az czigánokat. Azután, hogy besötétűlt, vitték az czigánokat a lábos házban és ott egy boltban, melynek az vas ablaka ide kiszolgál, mindeniknek egy-egy istrángot adnak kezében és meghagyják erős fenyétség alatt nekiek, hogy ott az sötétben veszteg várakozzanak, és a kit beküldenek egymás után successive az sötétben

Basta akkor Brassóban az havasali vajdával való tractatusára ment vala.

az hurkot nyakába vessék, a melyik czigán az négy közűl hamarébb oda vetheti, lenyomják mingyárást és megfojtsák.

Az profóz ű maga addig ivott velek, hogy immár az czigánok is elunták volt várni. Megüti azonban éfél után kettőt az óra, és legelőször Boronkait viszik ki. Azt megfojtván, Csiszár Gergelt viszik ki. Történik, hogy mikor az egyik német poroszló az sötét boltban Csiszárt bevinnéje, nem vevén eszében az sötétben az czigán, találja az poroszló nyakában az hurkot vetni. Amaz neki szól németűl. Megismeri az czigán szavát, úgy maradt meg, mert elkölt volna. És így fojtják meg Csiszárt.

Utolszor Kálmándit vitték oda, és azt is így fojtották meg. Egyébkint hitire mondják, hogy semmit rajtok nem cselekedtenek, hiszen most immár nem félünk, ugymond, senkitűl, miért tagadnójok. Az három testet ű magok az német poroszlók vonták egy szánon az jezsuiták puszta templomához, holott egy sírben dugták be űket; ű magok az német poroszlók fosztották meg is űket; az czigánoknak csak üngök és gatyájok jutott.

Wenzel-Codex 199 l.

1604. Mense Septembri, az tömösvári dolog.

Szendrőből 28. Augusti indultak Nándorfejérvárra, itt két nap mulván mentek Tömösvárra, 400-an voltanak magyarok. Előttök Szilvási Boldizsár, Dávid deák, Betlen Gábor, Tömösváratt circa VII Septembris éjjel éfélykor ütötték meg űket az hajdúk, kik három ezernél többen voltanak. Előttök járók az hajdúknak gróf Damper [1]) Lippai Balázs, Ibráni Ferencz voltanak, Deli Száva is és a többi. Négy vagy öt embert vágtak le, de lovat hoztanak másfél ezert. Kiütöttek éjjel Tömösvárról az törökök, úgymint ötszáz jancsár és 500 lovag, azok tolták meg. Az vidini avagy bodoni bégre indultak volt meg, de casu találkoztanak utokban a miénkekre. Szándékok az Betlen Gábor hadának avagy scopusa ez volt, hogy Erdélre jűjenek, és ez végre 24 ezer embert rendelt volt az török melléjek. Itt haereáltak, és tandem változván magyarországi állapat is, föltámadván Bocskai, oda az többi közé mentek Kassa felé. Mikor űk oda jutottak volt, akkor immár Pecz hadát levágták volt, ű magát Peczet elfogták ennehány kapitányával, Ciaitliczwal és több kapitányokkal.

Szam.: Vide etiam 206. paginam.

Szam. oldalj.: Ez lött 15. die Octobris.

Wenzel-Codex 202. l.

1604. Circa Decembrem. Filekhez közel az ott való katonák találtak az pénzre, kit Németországból hoznak volt, kit elvontak, 12 tonnával volt száz és százezer fr. Minden tonnában

[1]) *Szamosközy jegyzete:* Henricus Davallus comes a Dampierra.

10 ezer fr. volt, mindazon dudka. 9 pénzével számlálták. Duskai uramnak 80 ezer fr. jutott, az hajdúknak 40 ezer maradt. 95 hajdú vot hozzá az 40 ezer forénthoz. Tizenöt német volt az füzető mesterrel, de az füzetőmester elszaladt volt. Az filekiek, a kik az pénzt késérték, azok cselekedték (*Szamosközy kezével folytatva*) Kali Vince verte föl az pénzt.

Wenzel-Codex 203. l.

1604. Ali pasa az magyar nemzetnek nagy kárával holt meg Nándor-Fejérvárott.

1604. Zultán Achmat az mostani török császár circa initium autumni igen meghimlőzött volt et periculose admodum decubuit, agit nunc annum aetatis, az mint Barbély Márton mondja, decimum nonum.

Cyga Oglin.

1604. Mense Aprili indították meg Oglan pasát Constantinápolyból az Kazulra, csak jancsár Constantinápolyból 10 ezer ment volt. Az Kazul avval ajánlotta magát, hogy kézhez küldi azokat, a kik ütet az föltámadásra tanácslották, csak vegye el haragját róla, mert nem magától indíttatott arra; de az divánban elvégezték volt, hogy ugyan reá menjenek és véget vessenek az Kazulban. Ez az Dsiga Oglan igen vitéz és fölötte vén ember is. Hét millyion aranyat adtak neki ki az császár tárházából.

Wenzel-Codex 357. l.

Szam. oldalj.: Ali vezir pasa.

1604. Az tavali vezér, ki Nándorfejérvárott megholt, csodálatos jóakarattal mondja, hogy volt ide hozzánk, és hogy nagy dolgok impediáltattanak halála miatt. Horvát finak mondja, hogy volt. (*T. i. Balassi Ferencz, a ki után ezeket irta.*)

Most az portán fűvezérnek Szinan pasát mondja, kit igen vén embernek mond lenni. De inkább hiszi, hogy Heder basa leszen fűvezér a helyében, ha bejütt az portára, mert immár három esztendeje, miúlta mind ide ki az Duna mellékét őrizte Havasalföide felől. Az mostani császárnak húgát adták neki.

Az havasali vajda megtartóztatta Regenit. Innét irtak volt neki, hogy ha igazán az császár köntöséhez ragaszkodott, mutassa meg evvel, hogy fogja meg Regenit; meg is cselekedte.

Wenzel-Codex 358—359. l.

1604. 1605. Az Kazulra Cyga Oglin vagyon, bizonyos dolog. Jelen volt tavaly Balásfi Ferencz uram, hogy a portáról expediálták.

1604. Péntek nap vágták le az Pecz hadát. Szombaton Adorjánból Váradra jütt minden hadával az király képe. 15. serege szép volt, azaz volt hatezer embere, az székelségből, lovagból 2 nagy sereg volt, ugyan, ű közzűlök gyalog ezer volt. Az erdéli nemesség egy seregben volt, oda föl való magyarság 3 seregben volt; aż ráczság 2 nagy seregben volt. Azonkűül volt az hadnak az dereka, ki valonból és németből állott; ez valóban nagy had volt. De legtöbb valon volt, még sem mere megvíni Bocskaival, kinek akkor háromezer hajduinál följebb nem volt. Sölt ű maga mondta annak utánna Bocskai, hogy ő reá nem ment volna, hanem Szónok felé fogott volna, ha meggyülekezhetett volna, ott gyülekezett volna azután meg. De ugyan csak az, hogy elfuta és ugyancsak elfuta, semmi ellenséget nem látván az király képe, pénteken jütt Váradra, ötöd napnál tovább ott nem késett. Kiért mind az németség s mind az valonság pökte és szidalmazta. Annyi néppel nemhogy az Bocskai kevés népével, de török császárnak is egy rész hadával meg köllött volna víni.

Motus Boczkaianus.

Szam. oldalj.: Segniei Miklóst küldötték volt kémleni, megjövén ü is, igen szörnyitette az Bocskai hadát, hogy mely sok, és nem vihatni meg vele jó szerencsésen.

Várodról iratott volt az király képe egy levelet Zennyeivel és Kornis Boldisárral Bocskai uramnak, és ű maga is írt volt, ha mint lecsendeséthették volna, erős fogadásokat tettek nekie, hogy nem oly dolog volna ez, hogy még le nem kötödhetnének folyamljék császár gratiájához, és mindent jó végben visznek, ne legyen oka ennyi szurzavarnak, mind nemzetségének romlására. Erre igen rövideden felelt meg Bocskai, hogy úgy volna az, hogy az rajta esett dolog mindeneknél nyilván volna, mi szándékkal voltanak ű hozzája minden vétke nélkűl, ha kézben akadt volna, de istennél külömben volt eltekélve. Az dolog nemcsak az ű personáját concernálnája, hanem több sok megkeseredett fű népek is volnának, kik hasonló nyomorúságot és injuriát szenvedtek az némettül. Módja azért, immár abban nincsen, hogy külömbet cselekedjék, hanem purgálni akar in incepto mind addig, az mig az jó istennek akaratja leszen. Ez volt az válasz.

Szam. oldalj.: Damnato bello Barbianus ad pacem inclinat.

Szakmárra ment volt azután Bocskai, hogy innen Kolosvárról elment a király képéhez és Krauzenekhez, kin minden ember csodálkozik, hogy meg merte próbálni. Sennyei Pongrácz uram is ott volt akkor Szakmárt, lett szemben Sennyeivel, mondta azt neki: Nem hallgathatám el, hanem Kgdel közleni akarám ilyen dolgomat. Az hír felőlem ez közönségesen, hogy mikor minap az hajdúság Tömösvárnál megverte, egy levelemet találták volna Betlen Gábor deákja zsebében, kit ide az király képének hoztak volna. Mi abban az Kgd értelme, kell-e mentenem magam az király képe előtt vagy nem. Sennyei arra azt mondta, nem tudom, úgymond. Kgd tudja azt leginkább, írt-e, nem írt-e Kgd. Én dolgom volna, én nem menteném most abból magam, mert tudja

Kgd az német természetit, minemű gyanós nemzetség, ha mi affélét mondanak nekie, magad kétségben hoznád nálok magadat, hanem légy szolgálásban, hiszen ha mi közök veled vagyon, szólítanak. Menj be csak Váradban és légy veszteg. Ugy ment el Váradról. És azután két hét mulván kinyilatkozott a dolog. Inkább hiszi Mikola János, hogy mikor Szakmárt volt Bocskai, immár akkor az a megtalált levél az király képénél volt. De nem tudja mi okon, nem nyúltak akkor Bocskaihoz.

Mondá ezt is Mikola János, hogy itt létében Bocskai panaszkodott volna nekie, minekelőtte az commissarius urakat megvendéglette volna, hogy bizony áll tízezer forintjában, a míg

Szam. kezérel: Prágában Bocskay.

válasza lett itt ben való jószága végett Prágában császártúl. Császár megparancsolta volna, és még sem akarnájak az commissariusok megadni.

Nagy Ferencz, ki most onnét Bocskaitúl jütt, azt mondja, hogy ennihány helre idegen országokra irásokat küldött Bocskai, kiben purgálja magát és okát adja az mostani indulatjának. Az többi közt: az S. András király decretumából, kiben expresse meg vagyon irván, hogy ha az király országát és kiváltképpen az nemességet szokott törvényekben meg nem akarnája tartani, hanem szabadságokban megháborítania: az olyan fejedelemre de facto, sine ulla nota, szabad legyen mingyárást az alatta valóknak föltámadni, és magokat in libertatem asserálni.

1605. circa finem Julii adták meg Fogarast.

1605. Fogarasból az németek az városban jüttek volt ki mulatni. Itt kin az hajdúk, kik ott az erdőkön latitáltak, egyet értettek az belsőkkel és kirekesztették űket, és immár kezünknél. *(Ez a pont keresztül van húzva.)*

1605. in Julio. 28 ezer forint kellene, azaz két hópénz mind azoknak, kik Rácz Györgygyel vannak. És a dolog eddig is lecsendesedett volna. Az szebeniek arra kötötték magokat, hogy ük lekötik az dolgot és kedveket keresik, 2 hetet kértek magoknak.

Az székelség tized napra kéredzett haza.

1605. Juliusnak 13. napján múlt el annak az 10 napnak egy heti, reá feleltek, hogy akkorra visszamennek a táborban.

1605. Rácz György az városban Segesvárott most is még, de nem kell tűle tartani.

1605. Die 21. Julii 520 válogatott ráczot bocsátott Rácz György ki Segesvárról, hogy valamiképpen az álgyukat Udvarhelről elhozzák. Hire lett ebben az miénkeknek, felen állottanak lesben, reá várták űket, és körűl vevén, úgy megverték, hogy

Szam. oldalj.: Chonka János pag. 371.

abban csak illő-fillő szaladt el. Előttök járó hadnagyokat is Csonka Jánost elfogták. Ugyan ezen nap más rendbeli hada Gyulafinak talált ott a tájban száz lovag ráczra. Ezekben egy sem szaladt el,

Betlen Farkas írja Biró uramnak, az levelet is láttam. És inti az kolosváriakat, hogy vigyáztassanak, mert futó félben vagyon Rácz György, nem tudják, mely felé fog.

1605. Fogarast adták az németek 16. Julii. *(Szamosközy javítása 10.)*

Azt mondja Lodi Simon, hogy az német császár Erdélylyel kinálja Bocskait, és ha az törökkel hadakozni akar, annyi segítséget offerál neki, az mennyet Sidmontnak adott. Ha penig hadakozni az törökkel nem ő akar, valamint akarja, csináljon egy békességet a törökkel, kinek ű is enged.

Az követek Pográny Ferencz és Dersfi.

1605. Az szászság az universitas pöcséti alatt hittel Bocskai uramnak kötelezte magát éppen, és palam protestáltanak, hogy ezután semmi közök Rácz Györgygyel nem lészen, sött ex professo ellenségeknek tartják. Az német commissariusok ezen instáltak Gyulafinál, hogy az szebenieknek parancsoljon, hogy két fő polgárt rendeljenek melléjek, kik űket fölkésérjék békességesen Bocskaihoz. Most ebben az dolog. Igy írtak biró uramnak die 25. Julii az táborból, mert az szászok két hetet kértek volt Gyulaffitúl. Ez kitelvén, úgy adtak levelet az universitas pöcséti alatt. És készek, valamikor isten az fejedelmet behozza, fejenként megeskedniek. Mense Julio.

Fejér Mihály és Christoph János brassai polgárok járták ezt az békesség dolgát eleitűl fogván Haller Gáborral együtt az egész szászság képében. Ugyanakkor Rácz György is erős hitlevelet adott volt, de az mint azután megtetszett, hamis volt minden dolgában, mint rácz, kiben nincsen tekéletesség. Gyalut itt az tanácsurak meg is igirték volt neki és az fejedelemnél is törekedtek mellette sedulo. De fölötte állhatatlan az Rácz György, datis literis minek utána fidem fecisset per literas nostras Udvarhelszékre reá küldött, és onnét sok barmot és praedát vitetett el in suam rupellam Segesvárra. És igy immár háromszor ludificálta űket.

Die 26. Julii költözött által az Olton Ali pasa 10 ezer törökkel. Simeon vajda is vele vagyon; lassan jű, mert hátra is maradt hadában, azokat várja.

Az cancellarius is Kátai most érkezett meg Lengyelországból, azt mondja Lodi Simon, hogy azt irta, hogy jó válaszszal jű, mi legyen, nem tudatik.

Wenzel-Codex 340—343. l.

Az törökség késén zabazván, hitte el az magyarnak odahajlásokat, végre érkezett mindenfelé az egész végekben az császár parancsolatja, hogy minden magyar rabok elbocsáttassanak. Most immár mindenütt elbocsátták. Ki sírt az törökök közzűl, ki örvendezett és ugyan tapsolt, penig adta ezt, úgymond, az nagy isten érnünk, örömest bocsátom. Szolgáljanak az hlmas császárnak, és meg is ajándékozzák, úgy bocsátják űket.

Costantinopolyban fölötte nagy örömben voltanak az egész törökség, a midőn az dologban bizonyossá lettenek, külömbkülömb sok játékokat celebráltanak, minden mecsitek harmadnapig voltak éjjel nappal nitva, imádkozván minden rend és hálákat adván istennek.

1605. Circa medium Mai bocsáttá az portára Bocskai uram Kékedi Györgyöt, az abaujvári főispánt. Jütt visszajövet be az portáról Kolosvárra die 8. Julii is Havasalföldén jütt által. Egy csauszt is küldött az lengyelekhez török császár, kivel egy falkáig Kékedi együtt jütt; 4 rendbeli dolgot kiván az császár az lengyelektűl 1. hogy az kik Husztot compilálták, azokat kézben adják. 2. Hogy kétszázezer tatárt által bocsássanak Lengyelországon, vagy 16 ezer lovagot adjanak Beck mellé, 3, hogy segítséget az németnek ne adjanak.

Zepusiensis arx oppugnata.

1604. Mikor Szepesváraljában Bocskai előtt mense Novembri beszorúltak volt az urak, ezek voltanak: Turzó András dnus loci illius, Sennyei Pongrácz az király képe, comes Danpier, Marko vajda, Kornis Boldisár és conte Capriol, de az contét fölbocsátták volt per postam Prágában.

1605 *(kijahítva 6-ra)*. Die 29. Junii érkezett el Gyulafihoz a molduai had Fejérvárra 47 zászlóalja lovag és gyalog 3000 több. Kerezta vornik előttök.

1605. Indultak ki Ujvárból az álgyúkkal Gyulaffi táborában 2-a Julii, az hajdúk és bizonyos székelyek, kiket Gyulaffi érette küldött volt. Jobbágy Pál előttök járó. Az lövő szerszám ennyi: 4 öreg faltörő ágyú, hat szekeren por és golyóbis.

Ribis is és Alia Farkas Halmagi Istvánnal ez nap jutának Kolosvárra. Meghadta az székben Bocskai az havasali vajdát, mivel hogy az török is törekedett mellette. Kész megeskenni Bocskainak és az lövő szerszámot is visszaadni, a kit Szebennél elnyert volt.[1])

---

[1]) *Későbbi kéz:* Brassónál javította ki.

1605. Magnus Poloniae cancellarius mense Majo mortuus.

1605. Az lippai ráczok (kik úgy mint két ezeren voltanak) vágták le az köztök való magyarságot, azaz a füzetett katonákat harmad fél százot, circa 26. Junii. Quo tempore Imreffi János is Jenőben volt, quem ad sedandos tumultus paulo ante inter eosdem Rascianos et Lugasienses ortos (de quibus alibi) expediverat Bocskai. Az ráczok az törököt kinálták meg Lippával. Ezt megértvén Imreffi, Lippa felé indúlt az jeneiekkel.

Szam. kezéccl: Lippa.

Gyulaffi Lestár: Némelyek ötven magyart mondanak, hogy volt benne és ezeket vágták le.

Wenzel-Codex 354—357. l.

1605. De itt digrediálnom kelletetett. Térek ismét az derék dologhoz. Haszon basának, ki Gyulaffi mellé jütt vala, legfübb akaratja ez volt, hogy Gyuláffival szemben legyen. És minekelőtte approprinquálna, Gyulaffi elnehezedvén, az követi sem lehetett szemben vele, igen sopánkodott az basa betegségén. Sok volna az szó. Brassó hostatjában volt az dolog. És Gyulaffi megnehezedvén, hozták Köpeczre. Itt holt meg. Az uraim de repente ne videantur esse absque capite, pro tempore Bogáti Menyhártot rendelték helében. Evel az pasa 29. Julii volt szemben, és úgy transigáltak egymással, hogy mind az magyar s mind az török had conjungálják egymást, és prima Augusti egyfelől az török tábor, és másfelől az erdéli had szállja meg Segesvárot, kiben most nilván bele szorúlt Rácz György, a mi népe vagyon, avval. Gesta haec circa 20-am Julii 1605.

Értve Raduly vajda a dolgot, noha paulo ante erős hittel az fejedelemnek Kékedi kezén megesküdt volt ez mostani fejedelmünknek, de értvén az moldvai vajda öcscsének Simeon vajdának újonnan való bejövését, bocsátott Raduly vajda az szebeniekhez, és azt kérdette tűlök, hova néznek, Bocskaihoz-e, avagy az római császárhoz? Im értem, ugy mond, hogy az én CAPITALIS ellenségemet Simeon vajdát hadastúl bebocsátátok az országba cum Moldavis. Azért hova nézzetek, adjátok értésemre, mert tűzzel-vassal rajtatok leszek, vagyon még 16 ezer emberem (kit eb higyjen). Igy az szászság és fűképpen az szebeniek megcsekkentek, és az előbbi végezést, ki az volt Gyulaffival, hogy két holnap alatt, vagy urunk jű, vagy más urunk nevében, készek megeskedni, megvonták és ismét újonnan tumultuálnak. Regeni János is megjütt Havasalföldéből, és mindent turbál, mint leszen, isten tudja. Ez nilván való dolog, hogy Praeda, az kulcsár Raduly bátyja, valóban birja magát az krajovai bán, és mind az vajdán is csak annit ad, a mennyit akar, tölt mind pénze, mind udvar-

népe több vagyon, hogy sem mint az vajdának, és az vajdának is azt adja a mit szintén akar, fölötte bírja magát. Intette Vass Ferencz uram egy barátját Szebenben levele által, moneálja Regenit, még ideje volna az megtéréshez, de azt mondta volna az a barátja, hogy megátalkodott ember és ű nem szól. Haec relatione Vass Ferencz.

Ex relatione Melchioris Bogati et Mozis Székely.

Michael tyrannus Transilvaniae.

Mihály vajdát Brassónál in fuga szemtűl szemben igen gyalázta BABA NOVÁK. Miért víttál meg, ugymond, velek, tudod-e, hogy mind megirtam és meg is izentem vala, hogy reá várj engem, mert én tudtam, hogy rosz vagy te. Az moldvai had is útban volt, miért hogy ilyen bolondúl cselekedtél? Irult-pirult az vajda, fel sem emelte az földről szemeit. Azután mondott nekie Novák Baba: elég immár eddig az szégyen vallásban, tovább ne fuss, térjünk arczúl nekiek. Im most jünek az Sárkány erdején reánk, semmi renddel nem jühetnek, szakadozva kell jünniek, az erdőn megverhetjek űket. Erre az vajda csak azt mondotta: mind heában való dolog, ugymond, szörnyű dolog nem hogy megnézni, de csak megmondani is, mint lűtettem űket az álgyúkkal és sebes taraczkokkal, de csak annit használt, mintha az kűsziklát lűtettem volna, úgy állott mint az fal, az magyar.

Ez az Novak Baba az szebeni megveréseket is az erdélieknek magának tulajdonította.

Basta látván, hogy Mihály vajdát megverték Miriszlónál, csak elálmélkodott, látván Mihály vajda népének sokaságát, azt mondta az magyaroknak akkor Basta: vas, ugymond, a ti fejetek, mert én ezt tudván, soha enni néppel vele szemben nem szállottam volna. Csak puskás gyalogja is volt akkor Mihály vajdának huszezer. Ezeket ígíről-ígíre Barcsai Andrástúl hallottam, Palatich Györgynek beszélli vala Vajda-Hunyadon. Haller Gábor is ez szerint beszélli.

Simon Lodi dalmata capitur, homo obscurus et nulla virtute praeditus.

Kendi István Fejérváratt ennihány nap Simon Lodival ivott, és lakozott, onnét hogy kiindúlt, Kendit késérte paripáján honoris causa. Az útban mikor meg akart térni, búcsúzott, de nem bocsáttá Kendi, hanem beszélgetésnek okáért hítta el vele Enyedig, ott is lakoztanak, és oztán megfogatta, hozták ide Kolosvárra áldozó napján déljest Imrefi kimenetele után. Másnap vitték Gyaluban, ott jár vasban és felesége is vele vagyon. Ennél sok praedája az nemességnek, kit, karánsebesi bán levén, per phas et nephas corrasit. Az Alia Farkas marhájának is az java, kit Karánsebesben reponált volt az háború üdőnek okáért, mind ű kezéhez jutott volt. Boronkainak is egyik ű maturálta megölését, hogy inkább elvehesse az leányát. Igen nagy rontója volt az magyar nemzetségnek. Pozodarski Péter lovásza volt natione Dalmata. Basta az kevés olasz szóért vette volt elő, homo est nullius plane vel ingenii vel virtutis. Bocskaihoz vitték föl.

Die 13. Julii jütt vala ide Kolosvárra Balassi Ferencz uram. ki három egész esztendeig volt Törökországban cum nobilitate Transilvanica. Kérdezkedém tűle, ha lehet-e valami hada ez idén ideki az töröknek. Nagy affirmatióval mondá, hogy leszen kétszázezer embere. Az pasa, ki tavaly Esztergam alatt volt, a vagyon előttök. Ezt eszes és okos embernek mondja, csakhogy igen kevélnek, tíz szavára sem szól, ugymond, kettőt embernek, hanem az mellette való fűtörökök szólanak, a mit szólnak külső követeknek. Akaratosb embert, azt mondja, hogy soha ennél nem látott. 1605. Haec est sequentia omnia ex relatione dni Francisci Balassi. 1604.

Wenzel-Codex 285. l.

1605. Cyprianus Konczin az váradi kapitánnak neve. Ennek adta volt Basta az Gyulai Ferencz jószágát itt Erdélben, sőt immár az egész országgal mind felosztanak vala az német uraim. Ez az Konchin szakmári kapitán vala azelőtt, hanem hogy Nyáry Pál fölment, úgy vitték Váradra helében.

Wenzel-Codex 197—204. l.

1605. Basta uram bocsátá volt emberét in Poloniam, hogy kozákokat fogadjon. Gyűtött volt is immár négyezert, kik midőn meggyülekeztenek volna, értésére adták Bastának, hogy űk semmiképen onnét meg nem indulhatnak, míg hópénzeket meg nem küldi. Basta megküldte az pénzt. Az kozákok penig, mivelhogy mindinkább affélék voltanak, kik azelőtt oda föl Magyarországban az német császár hadában militáltanak, semmint az német adósleveleknél és czéduláknál egyebet nekiek nem adott volt, az kozákok azért öszvekeresgetvén, egy csoportban comportálták mindazokat az jedzéseket, és Bastának küldték, megizenvén neki, hogy immár űk arról az pénzről, kit nekiek küldött, régen megszolgáltanak volna az római császárnak, hanem ha szolgálatjok köll, újonnan küldjön pénzt nekiek. Ex relatione dni. Ádám János bíró uramnak irták fű helről. Kozák fortély.

1605. die VII. Maji. Indulnak Kolosvárról az gyűlésre Trauzner Lukács és Bálint deák Vásárheli egy kocsin. Barbély Márton is ez nap jütt házához Kolosvárra post longum exilium. Az kolosváriak közzűl választott emberek, kik az gyűlésre Vásárhelre ugyanazon nap indultak, ezek: Bonczhidai Gergely, Kerekes Pál. Hora 2-da a meridie.

Az gyűlésben Szerencsen pünkösd napját praefigálták az eperjesieknek, az mint Kamuti Balás mondá, hogy ha megtérnek, gratiájok legyen. Azután decretom, hogy solo arguálják az várost, ha in obstinatia maradnak. Hagyott benne Basta 400 gyalogot és hetven vagy 80 lovag fegyverest. Ű maga Basta

Bécsben vagyon most, postán ment el, hagyván hadat, kik immár túl az Fátrán Turóczot is meghaladták, öszveververvén magokat.

Az horvátországiaknak is ott létében Kamutinak követek volt Bocskainál és Kamuti eleget is beszélett vele.

Bocskai föltámadásának is akarta okát érteni, kit bevitt és javallották országúl, consideratis considerandis.

Az lengyel küvet igen fűúr volt ott Kamuti jelenlétében, kit igen böcsületesen fogadott Bocskai; summája legatiójának csak az volt, hogy ha meg akarja-e Lengyelországgal azt az foedust és kötést tartani Bocskai uram, a kit az magyarokkal az ű eleik csináltanak volt, azt akarják érteni, mert azt űk violálni nem akarják semmiben, ha acceptálni akarja. Bocskai szép válaszszal bocsátá és contentissimus discedált a követ. Nem is kell onott semmit tartani. Minden jó végben vagyon.

Illésházinak is ott hadta Bocskainál követét, akkor irják volt hitlevelet, kit bevigyenek neki, ű is ki akar melléje jünni.

Anno 1605. 1. Januarii Szécsént, Nógrádot és ott közel 4 kastélyt megvettek, bennevalókat levágták, 3 zászlót hoztak volt Mislyére Bocskainak.

5. Januarii Szendrőt megadták hitre.

Azon nap Korponát megvette Rédai, Lévának városát elégette.

VI. három falubeli németeket, reájok gyujtván az falukat, levágtak, kapitányokat Friderich Pettingert fogva elhozták, kik most is fogva vannak.

Eadem die hora 6. vespertina ob proditionem Lippai Balást general kapitánt megölték. Proditiója az volt, hogy az fejedelmet kézben akarta adni, azt elhivén, hogy ű fejedelem lészen Erdélben, kiről levele is volt Basta uramtúl Kátai Mihály szállásán. Kassán esett a dolog. Először Segniei Miklós egy baltával ütötte agyon, azután vérét vették, verradtig eltemették, senkinek híre nem levén benne.

Die 8. Januarii Víglest megvette Rédai az kerétett várast.

Lippai helén Dengeljegi Mihált substituálták hajduk generalisának.

1605. Jövének személyben az gyűlésben Rákóczi Sidmont, Csáki István; ennek az gyűlésnek napja a mikorra az ország népét convocálták, Aprilisnak huszadik napja volt.

Die 20. Aprilis választották és eskett meg az országnak Bocskai uram. Ugyanott Szerencsen az hitet írva adták eleiben és maga pronunciálta. Az ország is azon nap eskett meg. Kapuszám szerint 2 frtot vetettek föl az vármegyék.

23. eiusdem mensis indult Bocskai uram Kassa felé, Visolyban hált.

24. napján jutott Kassára.

Azon nap jövének az lengyel követek királtúl VI kocsival.

Szerencsre penig az moldvai követ jütt volt, Demjén Vizter, Péter deák Napoliai, az secretariusa a vajdának, Zok Péter erdéli, kiket útából elbocsátott Bocskai uram.

Mikor Bocskai uram megérkezett, Zólyomot vitatá Rédei. De megirta Bocskai, hogy elhagyja és Bastával szemben álljon. Rédai hét ezered magával többen vagyon. Tatárral együtt török vagyon négyezer vele. Bocskai uram is mingyárást Dengeljegi Mihált az hajduk generalisát és Segnyei Miklóst az kassai kapitánt bocsátá utána Basta uramnak az Fátrán túl Nagy-Szombat felé. Ezek mit efficiáltak, még nem constál, hanem az Fátrán túl az gyalogjában vágtak le vagy hetedfél százat.

Ez notabile, hogy mikor az hajduk Tömösvárnál az magyarokra mentenek volt, akkor Tömösvárban Csilali avagy Tolvaj Haszon pasa volt.

Az mostani császárnak Achmath neve, az atyjának második fia és ezt kellett volna megölni, de az atyja az nagyobbikat hogy megölette, ű maga is hamar megholt utánna, és így ezt tették császárrá, agit nunc annum aetatis 20.

Eperjesben Basta uram hagyott gyalogot 300. Az gyülésben most Szerencsen ilyen végezés vala, hogy reájok rontsák és funditus deleálják, hogy Basta uramat bebocsáták volt. Az bártfaiak, lőcseiek, cibiniek igen könyörgöttek ugyan ott az gyülésben mellettek, mely városok mindenik Bocskai számára vannak.

Kornis Sidmondot és Daróczit [1]) Küvárban tartják fogva.[2])

Mense Martio 10. vel circiter küldött az portára Bocskai 35 németet fegyverben, az mint az fegyveresek szoktak talpig felöltözve, bársonyosok és kamukások 15 zászlóval együtt, Kékedi György abaujvári ispán által, ki azelőtt is volt Törökországban.

Egri basa most Szinán basa.

Bektes basa budai beglerbég.

Fűvezér az portán, az kinél az császár pöcséti áll, Memhet basa.

Mind Magyarországnak és mind Erdélnek hét esztendeig való adaját engedte meg, de most követi által 10 esztendőre kéri, azután erdéli annuatim 10 ezer arany legyen.

Az magyaroknak, kik Erdélből Törökországban voltanak, jól volt dolgok, falukat osztottak Szöndörű táján közéjek és 3 hópénzt adtak öt-öt tallért. Azon küül élést adtak a helében, valamit elkőtöttek az magyarok bőségesen.

---

[1]) *Szamosközy betoldása:* Ferenczet.

[2]) *Szam. betoldása:* Ez okért, hogy Bocskaihoz nem akartak állani.

1605. Bosnyák Tamást az fileki kapitánt rablani küldték Silesiára háromezer hajdual és az tatár hám fiával, kivel 15 ezer tatárt mondanak hogy volna.

1605. Bosnyák Tamás az fileki kapitány és Duló Gergely az ecseti Báthori István hadnagya 12,000 tatárral ment Silesia felé föl rablani, az tatár hám fia is velek vagyon. Ex relatione Kamuti.

1605. Pater rector Joannes Argenta mondá, hogy vagyon immár VI esztendeje, mikor oda föl megvetették volt és negyven millió aranyat számláltak, kit az hispaniai király ez ideig Belgiomra való hadára költött, irrito conatu.

1605. Ez mostani vezérnek, kit császár ide kiindított, 14 millió aranyat adtak kezéhez az császár tárházából; jelen volt akkor ott az helen Barbély Márton is. Neve az basának.

1605. Az fölséges nevet Szerencsen az gyűlésben erővel vetették Bocskayra, semmi okon föl nem akarta venni.

1605. Beszterczebányát post aliquam oppugnationem megadták Rédeinek. Bemenvén Rédei az városban, lövöldözni kezdik az várasbeliek, reá támadván, és alig szaladhatott ki népével. Ez okért azonnal reá mentek és az benne valókat fegyverrel emésztették meg.

1605. mense Martio. Kamuti Balázs jelen volt Szerencsen, mikor Bocskai az levelet megküldte Péter deáktúl, az moldvai vajdának secretariusátúl, kiben megparancsolta, hogy mingyárást Raduly vajdára menjen.

Ta . . . . . György hatezer emberrel állott Bocskai mellé, mint bizonyosan mondá Borbély Márton.

Currus thurcarum imperatori dono missus. Kékedi István (*Szam.* Györgyre *javitotta*) az abaujvári ispán vitte be az portára az rabokat és az kocsit az portára. (*Szam. folytatva:* Korlát István volt fübb követ, nem Kékedi.

1605. Török császárnak egy szép bőr szekeret, ki belül vörös bársonnal buríttatott éppen meg és szép drága vont arany vánkosokkal ékesíttetett meg, küldött Bocskai. Előtte négy fris német ló vagyon, az hámok szép ezüst czifrákkal és csillagokkal bevervén; ezeket az hámokat Kolnich hozta volt onnét feljül az feleségének és az lovakat, és mikor Patak kezében jutott volt Bocskainak, ott találtak reá. Az kocsiát is fölkeresték azután. Az németeket is evvel küldte el szépen fölöltöztetvén, puskástúl, siposostúl, trombitástúl, dobostúl. Ezt Barbély Márton úgy beszélli..

1605. Ugyanezen Barbély mondja azt is, hogy Conte Capriol Lengyelországon megyen volt által Silesiára, megismerték volna az lengyelek és megölték volna.

Conte Capriol.

Azt is mondja, hogy ötszázezer embernek füzet continue az török császár soldot, az soha el nem fogy, és valamely felé kölletik, mingyárást indulhat. És hogy most is az vezérrel kétszázezer ember kész volt Constantinápolyból kijűni, csak 2 oszprát kivánt volna mindenik napjára, és ugyan erővel obtrudálták volna magokat, ki miatt nagy kiáltás is volt, de nem engedtetett. Addálja azt is, hogy mikor ű elindult, akkor eskett volna meg Bátori István az ecseti Bocskainak, secunda nimirum die Maji, eskütt penig meg Ecsetben, praesente Rákóczi, Homonnai, Joanne Barcsai, és Magyarországnak generálisává tették.

Wenzel-Codex 340. l.

1605. mense Aprili et Maio nostri turcis et tartaris mixti iszonyúképpen grassáltak per Austriam. Nyilván vagyon, hogy Bécs mellett az császár mulató kerti rútúl vagyon, az faluk penig szerte széllel elégtenek. Azután Bécsen följül 2 napi járó földön is voltanak. Az szép házakat fölkárpitozva találják és kastélyokat pusztán. Elfutottak belőle, mindeneket oda hagyván. Az mely németet kapnak, azon könyörög, hogy ne vágják le, mert bizony ű Erdélyben nem volt.

Austria depopulata.

1605. Vásárhelyt in Siculia lett Bogáti öszvehádorodása az ifju Csákival. Intette volt azelőtt Bogáti Menyhárt Csáki Istvánt sok mód nélkűl való dolgairól és hogy nem hozzá illendő dolog volna az hajduk közzé adni magát, velek együtt inni, dőzsölni éjjel-nappal, gondolná meg, ki volt itt az országban az atyja és ű is böcsülnéje külömben magát, mert így véghez nem viszi a dolgát, holott az nemesség jószágát is mind egyaránt dúlatja, kiből jövendőre jó nem következhetnéjek. Ezt eszében tartván, Vásárhelt öszve szólalkoztak újonnan. És úgy esett köztük a dolog.

Rixa inter Melchiorem Bogati et Stephanum Claki juniorem.

Wenzel-Codex 109—112. l.

1605. Kolosvár az 2000 fl. az ország szükségire ajándékon adta. Az urak is országúl az kolosvári dézmának hasznát ez idén nekiek engedték, mely mindazonáltal közel sem éri azt az pénzt.

Szam. kezéről: Hirek, ki igaz, ki nem.

NB. Az székelségnek Bocskai mellé való állásának bizonyos eredeti.

Ex relatione Pauli Hiosi ac postremo dni Francisci Balassi, qui haec ipsa ita se habere testatus est.

Az urak és az nemesség legelőször az székelséget nemzetségek közzűl való szolgáló rendek által tentálták, kik partim oda föl Bocskai hadában, partim ittben az nemesség háta mögött szolgáltanak. Ezektűl úgy mint székely atyjokfiaktúl tudakoztak az székelyek, mint és hogy vagyon oda fel Bocskai uram állapatja. Ezek pedetentim hol egyszer, hol másszor eleikben adták a dolgot, tanquam aliud agendo, minemű néppel vagyon, mennyét proficiált eddig, mi reménség lehet felőle, és hogy nem valami rész szerint való indulat ez, hanem az egész magyarság ehez két kézzel nyult, elannira, hogy hasonló egyesség soha még az magyar közt nem lett volna, és hogy az török császár is minden erejével mellettek volna. Mentek tovább az dologban és tudakoztak azon az székelyek, ti, úgymond, mi testink, véreink vattok, mondjátok meg igazán nekünk, valjon nem emlékeznéjek-e meg valaha az nemesség az székelség miatt rajtok esett veszedelemrűl. Amazok ezt az opiniót bennek fölötte igen destruálták és azt mondták, hogy ne adja isten azt, hogy nemzetségek árulói legyenek, de azt csak meg se gondolják soha, mert más volna most a dolog. Bocskai penig ezen ugyan fogadást tett volna, hogy ha ki mind atyját a miatt nekie megölte volna is, csak térjen hozzá, soha semmiről meg nem emlékezik. És hogy vagy volt módja az magyar nemzetségnek előmeneteliben, de most volna az, kit senki soha nem tudott volna csak reménleni is. De legfűebb argumentomok, az kivel az székelséget elhajtották: Az istenre kínszerítünk, úgymond, fejenként bennetek úgymint vér szerint való atyánkfiait, hogy jól meglássátok, mit cselekesztek, magatokat velünk együtt el ne veszessétek. Mert az egész nemesség mind Bocskai mellett vagyon, azok is, az kik az török közt búdosnak, mind nála vannak, sőt azok fű emberek utánna. Eszekben jut azoknak sok atyjokfiainak ti miattatok lett halála. Ha mit akartok cselekedni, most vagyon módotok benne. Most eleit vehetitek. Nem keltek soha az nemesség keze alá; ha ezt nem cselekeditek, azelőtt jobbágyok voltatok, de ennekutánna jobbágyok sem lesztek, szörnyen romlatok, egy bennetek meg nem marad. Ez az acies tantum valuit, hogy azután szüntelen csak consultálkodtak, mit kellessék cselekedniek. Igy végeztek oztán egymással. És úgy eskettenek öszve egymás kezén erős hit alatt, így bocsátták Bocskaihoz. Accedált Konkolinak és az több köztök való kapitányoknak insolentiájok, kik impotenter dominálkottak közöttök, idegenek levén (kit legnehezben szenved az székely, holott még az ű magok közt való kapitánt sem szenvedhetik meg könnyen). Ezek, hogy az udvarheliekre viszik volt a több

székelséget, hogy azokat elégessék, inter eundum úgy vették eszekben magokat hova mennének, és hogy nem volna nekiek jó vérekre támadniok, úgy proclamálták az dolgot és az kapitányok is úgy futamodtak meg mind Konkoli és mind a többi.

Egy Kovács Máté nevő ember vagyon köztök. Ennél nagyobb ellensége az nemességnek egész az székelyek közt nem volt, ez hajlott volt meg még az kapitánok megfutása előtt idején korán; ha az el nem hajlott volna, az székelség most is az római császár mellett volna; igen nagy autoritása vagyon az székelség között ennek, noha paraszt ember volt. Most az egész gyalog székelységnek az kapitányok és magno comitatu incedit, mint akármely fű úr, mikor in publicum prodeál. Ez regalis persona és maga kezével is sok nemes embert vágott le. Ez oka megtérésének, mert félt, hogy ha az magyar lészen fölső, valamikor meg kell néki érette lakolni. Ez okon hajlott idejekorán Bocskai mellé és az többit is arra kínszergette. Matthaeus Kovács.

Dávid deák mondá, hogy Sennyeinek és Kornisnak semmi böcsületek oda föl nincsen Prágában. Elsőben hogy felmentek volt, 300 ftot küldött volt császár nekiek; ez ideig mind azzal voltanak. Azzal szidják az német urak űket: ezek, úgymond, az selmek minden veszedelemnek okai, ezek izgatták untalan császárt, hogy ne bocsássa Erdélt más kézhez. Immáron magunkot is elvesztettük, mostan az magyarokat is ellenségünkké tettük, az törönek penig országunkra nagy utat nyitánk. Sennei és Kornis elsőben hogy Prágában fölmentenek, supplicáltak volt császárnak, hogy nem volna mivel élniek, látogatnája valami költséggel meg űket, császár 300 frtot küldött nekiek. Azután az elfogyván, ismét supplicáltak. De semmit nem adtak, hanem szidták, ut infra.

1605. ipso die Pentecostes lopták ki Husztból az lengyelek Bastának ott letett minden szép drága marháját Bastának instinctusából; két lengyel urral mondják hogy componált volt Basta, a kik ezt az dolgot cselekedték. Voltak penik az lengyelek, az mint Gellién uram mondja, ezer lóval. Volt Husztban gondviselője Bastának az vén lovászmestere Jacobus Zamo. Ez bocsáttá be az lengyeleket, kiből megtetszik, hogy Basta dolga, invitis enim illis be nem mehettek volna. Ezt az Jacobus Zamót öltöztette volt fejérvári harczkor Basta az ű panopliájában szokása szerint, mert in talibus periculis másra adta az fegyverét. Egy katona két sebet ejtett az fején és az vállán is egyet, ű maga Jacobus mondta Szoross István uramnak. Ezt az katonát Basta mondják hogy általverte. Az huszti morha, csodáltatják, minemű sok szépségből állott, valami szépség Erdélben Basta kezében jutott, mind ott volt. Sidmont ezüst míe is, Huzth a polonis evacuatur.

ki Mihály vajda kezéhez jutott volt per Bodonium, és Mihály vajdának is sok szépsége mind ott volt. Az kis Bátori jelen volt akkor, mikor Husztban kirakatta volt Basta. Azt mondja, hogy egy öreg palotának az pagimontomát oly szörnyen rakták volt be az szántalan sok virágos és egyéb formán csinált poharokkal, kupákkal, serlegekkel, mosdókval, medenczékvel, tálokval, tányérokkal, hogy csak egy kisded gyalog utat hadtak által közte, azon mentek be köziben, elannira, hogy valaki látta, ott is mind olasz, német, magyar azt mondta, hogy többet együtt soha senki többet nem látott. Az palota falát is köröstön körűl nem láthatták az sok szűrű szép szablyáktúl, pallosoktúl, hegyes tőröktűl, botoktúl, boncsokoktúl, nyakban vetőktűl, elannira, hogy ugyan tündöklött bele az egész palota.

Azon kűűl más házban fekvű nagy szekrényekben Mihály vajdának minden szépsége, nagy summa érő figgői, gyűrűi, aran lánczai, csáprági szűű törkesekkel befüzöttek.

Más rendbeli szekrényekben ismét szántalan sok szép ruhák, vont arany, bársony, selem és egyéb csodálatos szép texturák, nuszt subáknak, heuz, nest, hölgy és egyéb bőrből való subáknak sokasága. De pénz semmi ott nem volt. Nagy vigyázatlanság a miénktűl, hogy gondjok reá nem volt.

Nilván való dolog, az mint Nagy Ferencz jelenté, hogy semmi nincs abban, hogy az kazul a törökkel megbékélt volna. Nem is jühet ki császár személye szerint. Sinceriusb agált mindenkoron az kazul az törökkel, hogysem mint az török az kazullal. Ennek az császárnak az atyjával frigye volt az kazulnak, de mivelhogy az császár megholt, nem tartozott az kazul megállani ennek. Ez okon támodott reá, látja aetását is, hogy gyermek ez az császár és prospera quaeque sibi pollicetur. Tavaly circa festum s. Georgii Csiga Oglin pasát bocsáttá az császár reá. Az hispanus, certum est, hogy instinctu imperatoris Rudolphi classist expediált török császárra.

Elegen voltak az miénkek széllel az falukon, volt imitt-amott ezer embere az körűl való vármegyékről, de hirtelen lett a dolog. A mi üdőre penig megértették, nem mertek bele kapnia. mert eleit vehették volna, ezer és 400 lovag volt az lengyel. Iszonyú rettenetes erős és szoros úton vitték be Beleznára, Ökörmezőre, Szinavicskára és Sztrire; ez az első lengyel városka, kit először is értek, ez immár szép planiciesen vagyon túl az havasokon. Győr alá az tatárság erre az iszonyú úton jütt volt ide által. Most az vármegyék ötszáz darabantot rendeltek Huszt alá, kik mind éjjel-nappal strázsát állanak az vár körűl, mely darabantoknak ezek az vármegyék füzetnek, Ugocsa, Bereg, Szathmár, Máramaros és az máramarosi 4 város. Ez az öt hel mindenik százszáz darabontnak füzet. Az lengyelek hét tevőn vittek volt akkor

be élést Husztra, azaz szent János napiglan valót. Eddig volt az igíret, hogy megsegíti Basta. Vagyon benne hatvan német. Az ötszáz magyarnak Kún Gáspár előttök járó.

Wenzel-Codex 349—354.

Nova per Franciscum Balasffi et Volphgangum Kamuti allata.

Ez az egri pasa beneficiariusa az fejedelemnek, az fejedelem törekedésére vette be az császár az vezérek közzé et ultimus illi locus datus in ordine vezerierum. Urunkhoz hogy bejütt, 300 lovag volt vele és 25 kocsi jütt Kassáról 25. Julii reggel, másnap elment, mert urunk is elindult. Szinán pasa neve, ultimus ex 12 vezeriis.

Poloni a tartaris fusi.

Kátai cancellarius legatus in Poloniam.

1605. die 29. Julii juta meg urunktúl Kassáról Balásffi Ferencz uram, hireket ilyeneket hozott: Az török császártúl szép levelet hoztak neki, kiben formalibus verbis BARÁTJÁNAK írja az fejedelmet. Az vezér minden népével eljutott Nándorfejérvárra és az fejedelemtűl vár, melyre induljon; másfélszázezere vagyon. Az egri pasát azelőtt való nap vendéglette meg az fejedelem Kassán nagy pompával, hogy Balási elindult. Illésházy urammal egy asztalnál ett az fejedelemmel együtt Balássi Ferencz uram, hetvenötezer forénttal ajándékozta meg az fejedelmet, mely summa pénzt ű maga vitt föl most, hogy az oda föl való hadnak megfüzessen, mert három tábora vagyon oda föl az fejedelemnek, mindenik nagy tábor. Egyik az Rédai kapitánsága alatt való. Az másik Dengeliegi kapitánsága alatt valók. Az harmadik túl az Dunán Német Gergely kapitánsága alatt. Nagy confirmatióval mondá Balásfi uram, hogy csak ez az Német Gergely hada több huszonötezer embernél.[1]) Mennyi népe legyen, csak erről is megérthetni, hogy csak az ű hadával kéredzik az fejedelemtűl Silesiára. Mindezeknek az hadaknak generalisságára bocsáttá most föl az fejedelem Homonai Bálintot, mert nem szintén eggyesek voltanak oda föl az kapitánok űnen *(így)* köztök. Az görög koronát Korlatovich István hozza, az vezérrel együtt jütt és most is Nándorfejérvárott vagyon. Az lengyelek practicálnak volt, nem tudom mit, Bastával, hire lett az tatár hámnak benne, megvítt az lengyelekkel in ipsa Polonia derékképpen és fölötte igen megverték az lengyeleket, sok fű lengyel úr veszett, fogva is sok urat vittek el. Nagy minden nehezen és nagy kérelemmel térétették az lengyelek az tatár hámot. Megizente az hám a királnak, hogy most elégedjék meg evvel és ezután az magyar királnak szolgáljon és megfogadja mindenekben szavát, mert nyakon kötvén viszi ű magát is az hls császár portájára. Igen gyengén és fél kedvvel fogadták volt Kátait az cancellariust az lengyelek és csak audientiát sem adott volt neki a királ, de mihel az tatár megvakarta űket, mingyárást szállására küldött sok fű urakat nagy comitatussal az király és úgy vitték királyhoz, gazdálkodni is azonnal splendide kezdtek nekie.

Die 25. Julii halt meg nagy hirtelen az ecsedi Bátori

---

[1]) *Szamosközy kezével:* Magyar had.

István estve kilencz órakor. Az feleségének öt esztendeig csak egy szót sem szólott. Vonyagzik volt az úr, hogy az asszony bement hozzája és mind a kettőt elüti azonnal az kórság. Az asszony hogy bemegyen, ennél egyebet nem szólott: vaj te kemény szűű, úgymond, azonban elüti az kórság az asszont, az urat is, és úgy holt meg. Ecsed mellett szállott volt meg Balásfi uram, az megholt úr komornikja beszélte neki.

Beck Györgyis az szakmári kapitán most holt meg az mezőn, az kalongyák közt ütötte meg az gutta. Indult meg az fejedelem Kassáról ide be Erdélben az gyűlésre die 26. Julii. lészen itt Kolosvárott az gyűlés szent Lőrincz napján. Az gyűlésre való leveleket mind elhozta Balásfi uram és immár nagyobb részét el is osztogatta az útban, a többit innét küldik el széllel. Nitrát is most vették meg. Érsekujvárot egyszer ostromolták meg és mingyárást szót adtak ki belőle. Ezeket az hireket beszéllé nekem Balásfi uram, és evvel concludálá, hogy eszemben jusson, hogy ű tűle hallottam ezeket az hireket és intézzem meg oztán, ha kell-e azután szavát valamiben meghinnem. Hitire mondá, hogy csak magyar hada is vagyon urunknak ötvenezer emberénél több.

Minekelőtte urunk ide megindult, Nyáry Pált expediálta Várad alá, hogy űket valóban berekessze, minden vármegyékről bizonyos számú népet adtak melléje, tekéntvén azt is, hogy ű annak az helnek módját és állapatját tudja és hogy mind erőszakképpen, mind intésével solicitálja ad deditionem űket. Most Nyári ott vagyon. Evvel az fejedelem igen sietett, hogy hada lehessen Várad alatt és anticipálhassa az töröknek alája való menetelit.

Desőffi penig azt mondta Kamuti Farkasnak, hogy gyermekségétűl fogván esmért uram, de igaz hitemre mondom, hogy vagyon urunknak 46 ezer magyarja, csak mind azon magyar, és hogy csak Német Gergely alatt is vagyon 26 ezer ember, ennél fűebb tábora nincsen.

Az Ali bassa tábora 12 ezer ember. Az Simeonnál való had ötezer, azonkűűl vagyon az nemesség, székelység is, és az urunk hada, kivel bejű most.

Gyulaffi személy szerint benn volt Fogarasban és az németekkel jó kedvvel lakozott, azután igen megbetegedett.

Fogaras dedita mira Germanorum arte.

Adták meg Gyulaffinak Fogarast az németek mense Julio. Az kapitányoknak neve kit megöltenek: Joannes Glancz Austriacus.[1]) Az ujvári zászlótartónak ez volt hadnagya. Az lajtenomnak nevét még nem tudhatják.

---

[1]) *Szamosközy jegyzete:* infra 385.

1605. mense Julio. Poson mellé az Duna parton vagy 2000 német csatlotta és sánczolta be magát, még ekedig az miénkek hozzá nem térhettenek, mert semmi öreg álgyujok nincsen, hanem csak valami mezei könní apró taraczki. Ha Érsekujvárhoz térnének, ott álgyut elegendőt találnának.

1605. die 1. Augusti egy czigán Monostort szenet éget volt, azon el egy nyúl, kit meghajtott az pörölylyel, melyet mikor megnyúzott volna, és belit kivetette volna, talált egy nyulacskát benne. Ennek két dereka vala, három szeme, mely szemei közül az egyik szintén az tetején volt, nyolcz lába, négy füle. Az biróhoz hozták vala, mindnyájan láttok.

Lepus monstruosus.

Mense Julio, die Julii 19. Bocsátott volt Rácz György ki 500 ráczot válogatottat Segesvárból húsz heán, az miénkeknek idején korán hirek lett benne, félre állottak, reá vártak, igen elsöprötték űket, úgy annira, hogy csak ennihány ha elszaladt abban. Itt leginkább az Havasalföldből jütt magyarok forgolódtanak, kik valóban vitézek voltak, azon kűül is vagy ötszázan köztök az ide való hajdukban is, Csonka János az hadnagyok gratiát impetrált magának.

Rasciani fusi a nostris.

1605. Holt Gyulaffy László Köpeczen in Siculia die. 28. Julii hora decima ante meridiem. Vitték mingyárast Csehben. Maradt ez mostani feleségétűl Szécsi Margittól (*más kézzel írva:* Kata volt), Szécsi Tamás leányátúl 2 leánkája. Az asszony penig pregnans (*más kézzel írva:* Gyulafi Sámuellel). Ez az Gyulaffi László második fia volt amaz nagy hírű magyar Achillesnek Gyulaffi Lászlónak, kinek vitézségét mind e világ tudja. János király fiának hivataljára jütt volt be Erdélben, anno 1568. esztendőben, ki igen nagy böcsületben tartotta minden szolgái fölött, és Csehet cum amplissima ditione et nomine comitis adta volt neki minden tartományával. Azután István királynál is hasomló böcsületben volt, kinek, mikor az lengyel királyságra bemenne, minden hadának generális kapitánya volt. Holt penig meg Bátori Christoph idejében Szilágycsehhez való falujában Udvarhelt 1579. 13. Maji hora 3 a meridie, sepeliturque in Cseh 23. ejusdem mensis. Csodálkozhatik méltán akárki is rajta fátomin, menni nagy szerencsétlenségeken ment által és hogy inter tot pericula, quibus perpetuo exposuit, csendes exitusa lett ágyában, holott életében csak bajt is ötször vítt halálig fű nevezetes vitéz törökökkel, eo successu isten vele lévén, hogy mindenik keze miatt holt meg. Kopját penig törökkel szemben annit tört sok heleken, de fűképpen az Balaton jegén (mert beszprémi fű kapitánya volt az császárnak),

Mors comitis Ladislai Gyulaffi de Rátót generalis per Transilvaniam. Gyulaffio Melchior Bogati pro tempore substituitur.

hogy számát sem maga, sem más nem tudta. Mely dologban tanta felicitate polleált, hogy végre nonnisi mutato habitu törhetett kopját, nem ismervén meg, mert az török semmiképpen reá nem ment volna, látván nagy felicitását in tali congressu, mert ritkán tört valamely törökkel kopját, hogy vagy meg nem ölte volna, vagy penig meg nem sebesítette volna. Ez constál, hogy Hegyesd nevő vár alatt, mely vár az Balaton mellett vagyon Csobánczhoz az mi patrimoniumunkhoz nem messze, az hegyesdi török vajdát, qui eum provocaverat, úgy találta volt öklelni, hogy által menvén az kopja az fegyver derekán, mind lobogóstúl az hátán költ ki, melyet szekerczével vertek ki az török testéből, és azonnal meg-holt. Valami rab miatt vesztenek volt öszve. Török Ferencz az úr ezen az kopja törésén jelen volt és Pettő János is, császár tanácsa. Egy rosz lova volt efféle concursusra igen jó és bátor Török Ferencznek, azon tört kopját az törökkel. Minap is hozá Darabos János házánál elő Török István, hogy Török Ferencztűl az atyjátúl hallotta, hogy szörnyebb öklelést ennél senki nem látott volna. In summa vulgatissimum ez az magyaroknál, hogy úrban vakmerőbb vitézt Gyulaffi Lászlónál senki nem látott, noha akkor éltenek ezek az incomparabilis vitézek: Túri György, Balássi Menyhárt, Balássi János, Kamuti Balázs, Magyar Bálint, Zrini Miklós és a többi. Itt Erdélben teljességgel elkólikásodott vala. Nem szólok itt semmit sok szép hadak viselési felől, menni sok victoriát reportált számtalanszor az törököktűl, elannira, hogy hire ez, hogy az portán az törökök az nevét in omnem memoriam beírták, és most is böcsületesen emlegetik. Ennek az vén Gyulaffi Lászlónak az atyja Gyulaffi István volt, az avusa Gyulaffi László. Ez is az fia kétség nékűl vitéz ember lett volna, kinek specimenjét is edálta Sidmont hadában Havas földében cum admiratione plurimorum, cum se densis turcarum agminibus unus viriliter inferet. Az atyjának második fia volt, Forgách nemzet volt az anyja. Az bátyja Gyulaffi István volt, ki Gyulaffi Lászlónak az első feleségétűl való volt. Gyulaffi Mihály ennél is vakmerűbb vitéz volt, az pápai fű kapitán, kit az törökök 1572. esztendőben mense Februario ölének meg. Ezt ű maga is Gyulaffi László nem szégyenlette megvallani, hogy jobb nálánál.

Insigne factum Ladislai Gyulaffi senioris. Huic rei Georgius quoque Palaticz interfuit, remque ita gestam esse ad mensam Sigismundi principis pluribus exposuit. Sed res est alioquin in Ungaria vulgatissima.

1572. mense Februario.

Ez velem együtt Gyulaffi János fia volt, mely Gyulaffi János egy volt Gyulaffi Lászlóval.

Cassoviae expugnatio a Basta frustra tentata.

1605. Az kassaiak igen languide voltak és mindeneket ex pusilanimitate oly gelide adminisztrálták, hogy ha azelőtt ennihány nappal bele nem ment volna Nagy Albert, oda lett volna Kassa; hanem ű rivogatta meg űket, mivel hogy cum autoritate missus fuerat. Épületeket is és munitiókat erigáltatott azonnal az bástyákra szerte széllel. Severitását legelőször is ezen mutatta meg: az profóznak, kit azelőtt Komáromi Máté igen excruciált

Sörös István ezeket Kassán fű és ugyan úr

vala, fejét vétette, noha igen mondanája, hogy magyarrá lészen, ugyanazon órában Ioannem quoque Leonardum decollari jussit. Az fűbírót penig aval fenyétette, hogy ű lészen az harmadik, ha legkisebb dologban is vétket teszen. Azomban Basta vitatni kezdette, és igen emberűl forgottak belől az németek, végre egy molnár recipiált volt valami levelet be, kiben minden rendnek gratiát offerált Basta. Hire levén ebben is Nagy Albertnek, receptis literis, tudakozni kezd, hol és mint adták be és honnan fogták volna azok. Az molnár valami sátorra mutatott, kire igazíttatta az álgyut mingyárást Albert, és az lövés után ott nagy kavargás és széllel való futkozás történik; csak igen közel esett az lövés Bastához, qua re territus, ugyan azon nap elment alóla, azaz harmad napjára estvére. renden való embertül hallotta.

Wenzel-Codex 305. l. *Más kézzel írva.*

1605. Én zalonkemeni Rácz György, az római császár ő felge Erdélyben lévő hadainak főkapitánya és minden én velem lévő vitézlő rendek, kapitányok és hadnagyok, tudniillik német, magyar, kozák, rácz, oláh és szász nemzetből valók, adjuk emlékezetire mindeneknek, az kiknek illik, minthogy az közönséges jónak és egyességnek tractálása ilyen rövid terminuson végben nem mehetett, hogy penig az keresztyénségnek megmaradására és ez megromlott hazának épületire jobb módjával az keresztyén egyesség véghez mehessen, mi az mi igaz hitünkre és tisztségünkre fogadjuk, hogy mi az mai naptól fogva ez jövő csötörtökig, minthogy az commissariusokhoz küldünk, Gyulaffi uram ő nga és minden vele lévő vitézlő rendek, kapitányok, hadnagyok és az egész hadbeliek ellen sem ellenkezőt, sem csatát, sem derék hadat nem bocsátunk, hanem vesztegségben és csendességben leszünk, kiért mi is kévánjuk azt ő kglktől, hogy ő kglk is mindenféle vitézlő rendek, kapitánok és hadnagyok minekünk hasonló hitlevelet adjanak, hogy ez feljül megírt idő alatt vesztegségben és csendességben lesznek és semmi injuriát mi nekünk nem inferálnak, ez idő eltelvén, ha az békesség köztünk nem mehet, az fegyverre mindenik félnek szabad útja legyen; melynek erősségére adtuk mind fejenkint pecsétes levelünket kezünk írásával. Ex Segesvár quarta Julii anno dni 1605. Rácz György hütlevele, anno 1605.

Wenzel-Codex 138. laphoz betét.

Rácz György ad armandos Siculos fuit missus.

Az commissariusok közűl senki jobban Pankhauzernél magát nem viselte. Ajándékot is senkitűl el nem vett. Egy estve nekem azt mondá, hogy nem látja semmi okát, miért kellene itt

lenni, holott csak az nagy istentelenség, dulás, fosztás regnál. Evvel, úgy mond, nem tudom, mecsen *(így!)* ű fölsége, hagyjon békét neki, jobb. Im elmegyek és mindeneket ez szerint mondok meg ű fölségének.

Az katonák, kik most kimentenek, ötszázan vannak, mind lovag. Ezelőtt az Marsza, Markó vajda alatt, Huszár István alatt, Nagy Lőrincz alatt Bak Mátyás voltanak. Az commissariusok hópénzzel kinálják volt űket, hogy beássák Szászváros mellett magokat és veszteg legyenek, de nem akarták, hanem egy városban kéredzettek be, vagy Fejérvárra vagy Szászsebesben, és hogy meg nem engedték, úgy indultak Bocskai mellé, Fejérvárott az kaput kezdték volt ustromlani, az német udvarbírót kérik volt ki, és hogy ki nem adták, azt mondták, hogy vérrel akadják ki az németet, meglátják. Tegnap Gyaluban és ott széllel voltak. Most Körösfőn és Hunyadon vannak. Ezten szerdán akarták az fejérvári kaput bevágni, 300 köböl buzán és 2 hordó boron változtak meg.

Rácz Györgyöt lovászságából fölvevén Sidmont, addig jártatá követségben Havasföldében, hogy ű árulá el és ante alios omnes ű hozá Mihált nyakában az cardinálnak is.

Az kék darabontnak magva Eger alatt, de annak utánna Szebennél szakada.

Az merdát az hajduk, kik most Bocskaihoz innét kimentenek, megeskettették volt Bocskai számára. Ezalatt elszökött közülök. Érték el az forrásnál Váradján túl, úgy ölték meg.

Az cardinal szolgájának Matthias Sylla Illiricus volt neve, nem Flacius.

Wenzel-Codex 116. l.

1605. Mint beszélgette légyen ki Lippából Rákóczi Lajos az németeket az bátyja Rákóczi Ferencz tanácsából, minekutánna Szerencsen az országnak megesküdt volna, másutt béven megirtok. Deditio Lippensis.

Az benne való németek minek előtte Lippa Bocskai kezéhez kelne, gyakran találták meg Szebenben az commissariusokat, hogy viseljenek gondot reájok, füzessenek is valamit, mert az makk ételt immár elunták volna és tovább immár az koplalást nem állhatnájak, mindenfelől csak az nagy veszély forgana szemek előtt, az község köröstön körűl mind elpusztult volna, immár onnét sem remélhetnének semmi eledelt, mert abban is kit ű emésztettenek volna meg, kit más hadbeli nép, ha penig ezt is ki vonzzák az szegénség torkából, a mi kevés még nálok megmaradt, félő hogy föltámadnak reájok és miattok köll elveszniek. Hol penig az commissariusok gondot nem akarnának reájok viselni, űk magokra gondot viselnének. Semmit nem fogott törekedések. Végre, hogy űket kibeszélgette Rákóczy (az mint másutt megírtok), mentenek Dévára, ott kéredzettenek be az várban, de ilyen válaszok lett, hogy nem szükségesek, mert ott a nékül is elegen vannak. Onnét mentek Szebenben, ott sem bocsátták be, hanem igazították Szeléndekre; ott sem eresztették be. Ezek vannak most Rácz György mellett. Czaitlicz előttök járó. Rácz György mellett való németek.

Végét érvén az székelség Bocskai urammal, minek utánna megeskettek volna nekie, mentenek nagy apparatussal az szászokra és iszonyú dúlást tevén mindenütt; mikor látnájak az szászság, hogy se faluk, se kastélyok tűlök meg nem maradhatna, vették compositióra az dolgot, találták meg közönséges akaratból az székelyeket, hogy csendesedjenek meg, ne rontsák, veszessék ennél is inkább veszett házájokat, gondolják meg, hogy keresztény felebarátjokkal volna dolgok, kikkel eleitűl fogván egy országban és egy fejedelem alatt való gensek voltanak, nem pogányokval, nem volnának űk is idegenek házájoknak megmaradására való jó igyekezettől, nem is gyönyörködnének az veszedelemben sőlt ha mi jobb állapotja az szegény hazának affulgeálna valahonnét, készek volnának űk is azt minden tehetségekkel promoveálni és velek együtt élni és halni ha úgy kivántatnéjek. Sőlt ugyan elvégezett akaratjok volna, hogy gyűlést csinálnának Szebenben, az holott minden dolgokról mint jó hazafiai úgy akarnak végezni, és hogy ne láttassanak csak üdőt mulattatni velek, erre kötik magokat, hogy az székelségtűl semmi okon el Lett ez dolog, minekelötte Gyulaffi bejött volna.

nem akarnának szakadni, se semmiképpen az jó elkezdett dologban akadálykodni, holott immár látják, hogy mind az nemesség, mind az magyarság megegyezett volna. Interponálták ez dologban magokat az brassaiak és szebeniek. Ekképpen tetszik a dolog az székelségnek is, és elhozván hadokat az szászság közül, paulo post re ipsa eszekben veszik, hogy nem egyéb volt az szászok dolga, hanem csak mind azon csalárdság, mert ezalatt ük, úgy vagyon, hogy convocálták az gyülésre egymást, de azért Rácz Györgyöt Havasalföldében titkon az vajdához bebocsátták és pénzzel elegendőképpen instruálták. De commodum evenit, hogy az havasali vajdának oly hada immár nem volt, mert igen elbocságatta volt hadát, letevén füzetéseket is, mivelhogy az török császár zászlaját is elvette volt, noha az vajda mint álnok lator ember mindenképpen örömest promoveálta volna dolgát. Az vajda hadának az veleje VIII száz magyarból állott, kik válogatottak voltanak és sok ideig Havasalföldében vitéz módra forgolódtanak, az hol megkölletett. Ezeket Rácz György igen solicitálta, két hópénzt ígírt mindeniknek és azonképpen jószágot mindeniknek Erdélben (mert most is igen osztogatja az jószágot Meggyesen). De azoktúl csak ilyen válasza lett, hogy ne adja isten azt, hogy mégis tovább rontsák nemzetségeket, elég romlására voltak nemzetségeknek, kin fáj szüök mindörökken, kiről kétség nékül isten előtt nagy számadások is leszen. Értették volna nemzetségeknek megegyesülését és vélek akarnának mind élni és mind halni. Mindazonáltal találtattak valami emberi barmok et mancipia vilissima, ugy mint 400 kozák és valami 200 magyar is, kik melléje adták magokat és kijüttek vele.

Georgii Rácz in Transalpinam profectio.

Ez alatt az gyülés meglett Szebenben és midőn voxra ment volna az dolog, ha megadják-e vagy nem: reá mentek egyenlő akaratból, hogy megadják, ne akadálkodjanak csak ük a dologban, holott immár egyéb nemzetség itt Erdélben és oda föl is az magyarság megalkott volna, és hogy az előtt való esztendőkben is csak azt köllött volna cselekedniek, nem lett volna anni veszedelme ez országnak, Lucz Gál az polgármester aperte megmondotta, hogy az némettül bár semmi oltalmat ne reménljenek, mert volt volna ü Prágában és tudnája, mint volna ott a dolog, hanem fogjanak másképpen az dologhoz. Kettei fölköltenek azonnal Régeni János és Sirmer Antal, és protestáltak, hogy ük az római császár mellől halálig el nem állanak. Ha külömben nem lehet és az várat megadják is, házokban is berekeszkednek, ott halnak meg inkább, és onnét vonyatják ki az ellenséggel magokat. Kiknek Lucz Gál azt mondta: ne féljenek azon, hogy az ellenség vonja ki házokból, lészen oly más is, ki kivonsza házokból.

Comitia Saxonum Cibinii.

Mindazonáltal két lovas legént küldtenek mingyárást az

gyűlés után Bocskaihoz, kiket Csonka István Döbröczönben talált.

Az segesváriak penig ugyan meg is eskettek Bocskai uramnak. Ezalatt Rácz György is Havasalföldéből megérkezett, és alattomban az városokkal practicálni kezdett, kiből osztán az meggyesi laniena is következett, és Meggyesnek újonnan elpártolása, Bocskai uram praesidiomjának bevétele után. Látván ezbeli csalárdságát az szászságnak az székelyek és Meggyes alól is mint üeszélgették el űket, kihez akkor könnyen hozzátérhettenek volna, btöttek Berthalomra és a kik az kastélyon kűül voltanak, azokat földúlták, 132 embert vágtanak le, pastore quoque ejusdem loci occiso. Interim Gyulaffi is bejütt és Kelementelkén gyűlést celebrált. De mind ennek az gyűlésnek summáját, mind penig egyebet a mi ide való dolog volna, megirtam másutt bőségesen, mind az székelségnek meghajlásával együtt, mi okból indultattanak föl, hogy Bocskai uram mellé támodjanak.

Bejűén Gyulaffi ez országban, quia omnia in eo erant, ut siculorum viribus niteretur, tetszett ez szüksígesnek lenni, hogy recta az székelyek közzé menjen, ut et confirmaret eos sua praesentia magis in fide Bocskai, et moveret autoritate ad ea, in quibus postea eorum opera fuerit usurus. Értvén az székelség jelenlétét, Kórógy-Szent-Mártonra kezdtenek gyülekezni mindaddig, míg teljességgel mind oda érkeznének minden felől hivataljára. Mindazonáltal mind olyan paraszt nép, ki házánál az paraszti dologhoz és munkához szokott inkább, hogy sem mint az hadakozáshoz, igen későre indultak ki helekből, noha igen sollicitálta Gyulaffi levele által űköt, értvén Rácz Györgynek is készületit. az java és fegyverese az székelségnek és az színe inkább mind otthon maradt volt, csak valami gazuta népet bocsáttak volt Gyulaffi mellé, corrumpálván az kapitánokat adománynyal szokások szerint, elannira, hogy két vagy három ökörért kétszáz és háromszáz székelt is, a ki adhatott, immunissá tettek a militia (*kimaradt:* alól) az hadnagyok, mely dologért annak utánna, mikor kitudatott volna és Gyulaffy is expostulált volna velek, post irruptionem Georgii Rácz, nem kevés zöndűlés volt ű magok közt is az székelség közt. Végre arra kötelezték Gyulaffinak magokat egész székelségűl, hogy kikeresik magok. kik cselekedték ezt az fogyatkozást, és voltaképpen megbüntetik.

Adventus Gyulaffi post festa Natalitia.

Accedált ez is az importunitas, hogy azelőtt való napokban mingyárást az urak az kelementelki gyűlés után praetendálván azt, hogy semmi tábori készülettel nem volnának. kiki mind házához kéredzett Gyulaffitúl, hogy paratiorbak recurrálhassanak. Gyulaffi, noha látnája, hogy az üdő mást kivánna és hogy efféle absentiának most hele nem volna, kedvetlen érte volt a dologhoz ostendens necessitatem ob impendentia pericula per-

sistendi in castris. Nihilominus tamen urgentibus dnis discessum, denegare illis non potuit, meghagyva severe, hogy absque ulla mora recurráljanak, ne quid hinc periculi oboriatur, se enim videre, nisi id mature fecerint, absque gravissimo periculo (id quod et factum est) rem transigi non posse. Legfűbb argumentomok ez volt az uraknak, hogy űk Székel-Vásárhelre úgy jüttenek, mint gyűlésre, nem úgy mint hadban, sem szolgájok, sem semminemű hadi szerszámok velek nem volna. Sátorokkal is, azonképen élésszekerekkel és szolgáikkal készen nem volnának, hanem menten ismét megjünnének, kit mindazonáltal nem praestáltak, noha postán is hivatta azután Gyulaffi űket, hanem akkor érkeztenek, mikor immár Rácz György meg is vásárlott volt vele és talán akkor sem siettek volna el házoktúl, ha az mienkeken esett nyavalyát nem hallották volna. Ezek penig voltanak Bornemisza Boldizsár, Mindszenti Benedek, Bogáti Menyhárt, Erdéli István, Vass Ferencz és a többi sokan.

Az gyűlésről Kelementelkéről jütt Gyulaffi Kóró-Szent-Mártonra, ott el kelletett az legöregebbik álgyut hadni, mivel: hogy egyik kereke eltörött volt. Kóró-Szent-Mártonról (mely hel Székelyvásárhel közt és Segesvár közt vagyon és Megyestűl három mérföldön vagyon) szállott Gyulaffi cum quinque hominum millibus Ebesfalva (mely az Apafiak kastélya) és Holdvelág közzé, mely Hódvelág saxonica communitas, az Nagy-Kikellőn túl egy hegy alá. Itt nem tudván Rácz Györgynek semmi álnoksága felől semmit Gyulaffi, mivelhogy gyakran irkált Gyulaffinak, hogy ez az haza nevelte űtet és minden elémeneteli innét volt, nem igyekeznéjek véteni, sölt, a mit ekédig cselekedett is, maga személyéért és életének megmaradásáért cselekedte volna; tettette annakokáért azt, hogy ű kész a fegyvert letenni, mutassanak méltóságához való elegendő helt nekie, kin ű is megnyughassék, mert ű minden javait itt consequálta volna, nem is búdoshatnéjek immár ű tovább vénségének idején, nevezetesképpen penig Rácz György Véczet, Vinczet Fejérvár mellett. Vajda-Hunyadját kivánta. De megtetszett azután, hogy csak mind azon csalárdság volt. Ehez képest hitelt adván Gyulaffi nekie, securiusb agálták az táborban, hogy sem mint illett volna. Augeálta az bátorságot bennek az szebenieknek is jelenlétek, kik ismét mind az magok és mind az egész szászság dolgát újonnan kezdették volt tractálni Gyulaffival Fejér Mihály az brassai fűpolgár által, ki mellé Haller Gábort adjungálta volt Gyulaffi az szebenieknek instantiájára, hogy az válaszszal visszamenjen Fejér Mihálylyal Szebenben. Annyiban volt immár a dolog, hogy ha ez dolog nem esett volna, az egész szászság dolga jó végben ment volna, holott quaecunque poterant obvenire, immár minden difficultásokon utrinque általmentenek volt mind az két fél.

Ez az Gyulaffi hada az öt ezer ember ezekből állott: ezer volt az hajdú, az udvarhelyszékiek 13 százan voltanak, az fejérváriak és aranyasszékiek VI százon voltanak. Azon kűül enyediek, marosszékiek és egyebünnen valók voltanak.

Ascensiónak estin, mikor el akarnának az követek Szebenben indulni, Fejér Mihály csak azon kérte istenért Gyulaffit, hogy csak eddig az harmad napig vigyáztasson erősen, míg űk Haller Gáborral Szebenből megjűnek, mert bizonyosan végére ment, hogy Rácz György az kétségben esett ember ebben az harmad napban megpróbálja űket, elvégezett dolog nála. Én, ugymond Fejér Mihály, reá felelek erre, sölt ugyan életemet is kötöm, kinél drágább marhám nincsen, hogy én az szászsággal mindent jó végben viszek.

Szam. kezével: Fejér Mihály.

Igy ment el együtt Haller Gáborral.

Ugyan azon nap szökött el Rácz Györgynek egy fű inasa, Mihály neű, magyar fiu Rácz Györgynek egy fű lován, mivelhogy értette vala, körülötte levén Rácz Györgynek, mit végezett volt, és mint akarja az Gyulaffi táborát megütni. Ez kijargalván Meggyesből, mintha az ura táborába menne, menten ment Gyulaffihoz és megmondta neki, hogy vigyáztasson, mert bizonyosan elhigyje, hogy megüti az táborát Rácz György, minden végezésekben ott lett volna, és nemzetségéhez való szereteti adta cselekedni, hogy kijűjjön és megjelentse. Paulo post ugyan azon nap, tudniillik áldozó estin az birthalmiak is embereket bocsáták Gyulaffihoz ilyen szóval: mi immár hitesek vagyunk Bocskay urunkhoz ű ngához, és tartozunk vele. hogy megizenjek, igen jól vigyáztasson Ngod, mert vagy ez éjjel vagy az következendőn reád jű Rácz György személye szerint és megüti az tábort. Ehez képpest noha Gyulaffi publice megkiáltatta az táborban ugyanazon estve, hogy minden ember józan legyen és vigyázzon, mindazon által malo ac necessario quodam fato, örülvén azon az had népe, hogy immár az szászokkal való elindult békességet érően viselnéjek, erre való képest örömökben az italtúl meg nem szüntenek. Az bor is penig közöttök, kit széllel az szászság közt praedaltanak volt, oly bőséges volt, hogy alig volt oly rosz kaliba, ki mellett két és gyakran három hordó bor nem volt. Minden két vagy három hajdunak volt inkább egy hordó bora, az székelyeknek is azonképpen; el is széledtenek volt fölötte igen az táborbeliek, ki imide ki amoda volt zsákmánra az szászok közzé bennek. Mind széllel voltanak élés és barom kóborlani, öt mérföldig elmentenek és szintén Kis-Selkig is az szászok közé. Az kik penig az táborban voltanak, ki ide és ki amoda dülénkezett részegség miatt bennek.

Rácz György szolgája elött ugyan szerdán ennihány órával egy segesvári szász szabó szökött ki Gyulaffihoz Meggyesből, ez volt első, ki denunciálta Gyulaffinak, hogy vigyáztasson, mert megütik az táborát.

Rebus sic constitutis cognita re per exploratores Georgius Rácz nulli conscio, estve késén, hogy az kaput be akarták tenni, kiindult Megyesből és Birthalom felől egy szoroson, az honnét reménleni sem tudták volna, hozta el hadát, volt vele kétezer ember, kiknek négy száza lovag volt, az többi gyalogság volt

mind. az szászok és az föld népe közzűl valók. Az mely lovagot mondok, hogy 400 volt, azok kozákokból és ráczokból állottanak. Ezeket Havasalföldéből hozta volt ki vele. Magyar is volt 200 lovas, ezeket is onnét hozta volt ki vele, volt német is vele, kik felől oda föl emlékezem, hogy Lippából kitudták volt űket, úgy mint harmadfél száz. De ezek az nemesek közt az dévai németekben is valának kapitán János Cyommer alatt valók, Cra kapitán is velek.

Az ráczság 480 volt, német harmadfélszáz.

Georgius Rácz invadit e latibulis Gyulaffium ipso die ascensionis summo luculo.

Ezeket mikor sok csavargással éten éttczaka az erdőkön, az szorosságon elhozta volna, nem az okon, hogy Gyulaffival megvíjjon, hanem hogy lövő szerszámátúl foszhassa meg, kitűl leginkább félt, mert hogy megvítt volna vele, arra Rácz György elegendő nem volt. Áldozó napján szép verradva, megnézvén följűl az hegyről minden vigyázatlanságokat, jelt adván az vele valóknak, nyakokban szállította alá az erdőből hadát és két felől ütötték meg az tábort, kiknek oly volt vigyázatlanságok, hogy külömben eszekben nem vették, hogy rajtok vannak, hanem csak szintén akkor, mikor lűni és vágni kezdették űket; ű maga Rácz György följül az erdőbűl nézte a dolgot, alá jüni hadában nem merészelvén, mint tolvaj. Megverradván immár, Gyulaffi táborában Jézust is kiáltottak vala az tábornak szokása szerint, és ismét ledülvén ágyokban, ki elaludt, ki lovát vitte jól el ki az mezőkre, az hol jobb fűet találtak, mivel hogy éjjel kiki mind mellette tartotta lovát, és verradva sokan vitten vitték jobb fűre. Ezt csak nézte onnét feljül Rácz György, és látván igen jó módját az dologban, úgy eresztette reájok népét az miénkekre, kik alatt az hegyoldalban feküdtek, de fölötte mód nékül, holott nem együtt voltanak, mint tábor szokott fekünni, hanem mind alá az víz mellett széllel voltanak, imitt-amott, az hol jobb fűet találtanak, fölötte távul egymástúl, el tova alá az Apafi vadkerte is rakva volt velek.

Először is Gyulaffi sátorára rohantanak három zászlóval, de annak előtte csak igen kevés üdővel találkozik oda Sárközi Máté, Sigmondnak az régi kék darabontok közzűl megmaradt tizedese, ki mind ez ideig Gyaluban lakott Sennyeinél viceporkolábságon. Ez kapta mingyárást Gyulaffinak egy pejparipáját, kit azelőtt Gyulaffi Csáki Istvántúl vett volt 200 aranyon, arra helhezhette föl hirtelen az erőtlen embert, és így elszaladván harmad magával Gyulaffi tart föl az erdőkre Segesvár felé, nem mervén általtartani az Kiköllőn Hódvelágra, holott iszonyú tolyankozás, sívás, rivás volt az hidon, az volt jobb, az ki az partnak ugordhatott be az Kiköllőben nyakra fűre. Legelőször is hogy az tábort megütötték, az lövőszerszámot az németek lepték el; kit látván Gyulaffi, szerte-széllel jargalván az táborban biztatta népét és istenért kérte nagy fölszóval űket, hogy ne fussanak,

mert nincs semmi derék erö rajtok, és hogy övék volna az nyereség; de haszontalan volt minden intés, a volt jobb bennek, a ki általszaladhatott az Kiköllőn Hódvelág felé. Látván ezt Gyulaffi, úgy kínszeríttetett megindulni. In summa a míg az ráczok és kozákok az hajduságon pepecseltek, vágták és ölték volna űket, mindaddig is Gyulaffi széllel jargalt köztök és biztatta űket. Az taraczkkal lűhettek csak egyet, mingyárást elvették tűlök és az mellette való német pattantyusokat levágták, mind is egy szaladt el bennek. Az kűvári és laposvidéki oláhokban is, az lövőszerszámot kik őrizték, sokan vesztenek és az aranyasszékiekbe is. Ezt látván Gyulaffi, úgy indult meg. Először is az székelség futamodott meg, semmi férfiuhoz illendő bátorság nem levén Petki Jánosban, az székelség generálisában, ki az derék székelséggel mingyárást turpiter elfutamodott. Háromszáz kopjás válogatott székely vált ki az több székelyekközzűl, ezek öszveverték magokat, és mingyárást az Rácz György aláj ütt lovagjára akartak ütni; meg is verhették volna csak ezek is minden hadát Rácz Györgynek, hanem az csatej patej közt futtában találkozott oda Petki János és felszóval kiáltotta, hogy fusson a ki futhat, mert, úgymond, oda vagyunk. Ezen megrémülvén azok is megfutamtanak, és így Szentgyörgyig, azaz két nagy mérföldig meg nem állott sohol Petki János, mind futott. Be sem tért pedig oda is Szentgyörgyre az édesanyjához, hanem bekiáltott az falura, hogy fussanak, mert oda vagyon az dolog. Ott is mindeneket elrémétett; kiért most nagy contemptusban vagyon és az anyja is igen megpirongatta azután érette. Dánosnál Petki Mátyus Jánosval az csiki és gyirgyai kapitánnal öszvetalálkozott, ki nagy haddal jű volt Gyulaffi mellé és immár ha az miénkeken az tentatio meg nem esett volna, délre az Gyulaffi táborában beérkezett volna; kérte Petkit, hogy megtérjen és ilyen gonosz példát ne adjon, magát is megböcsülje, de semmi benne nem költ, futotton futott, a míg el nem unta. Akkor oly nagy sietséggel hozta volt ki az Háromszéket Bedő István, megértvén Gyulaffin esett dolgot, hogy két napra kiérkezett volt, kin minden ember csodálkozott. Az székelyeknek az talpakon is kiserkedezett az vér az nagy jövésben, ű magok penig az székelyek azt mondták, hogy senki soha úgy föl nem vette volt még ez ideig űket, el annira, hogy csak szintén az igen ifjacskák és az asszoni állatok maradtak volt otthon Székelyföldén. Erdéli István uram azt mondja, hogy soha senki nem hinnéje, mely szép had volt az, és hogy csak az igen válogatottja is volt VII ezer. Ezek égették meg az alsó városát Segesvárnak, csak az maradt meg, az mi az várhoz közel volt. A mi az lapályon volt elégett.

Bedö István sietsége az Három székkel Gyulaffi mellé, mely had 15 zászlóalja volt.

Az Gyulaffin esett cladesben legjobban viselték Rácz György ellen magokat az fejérváriak és az aranyasszékiek, (Bedő

István is és, *kitörölve)* Vécsey Fábián mindvégig vitézűl forgolódtanak. Kún István is azonképpen. Voltanak az régi kék darabantok közöttök ennihányak Fejérvárról. Ezek, midőn mind az tábor elfutott volna is, megseregletteuek, emberűl víttanak. végre látván, hogy senki meg nem segélli űket, megindultak űk is, és nagy sok ideig mind harczolva mentek, úgy kapták az erdőt és úgy mentek el.

Ezt a miénkek csak vigyázatlanságok miatt szenvedték, mert csak az ezer hajdu is megverte volna minden hadát Rácz Györgynek, ha vigyáztanak volna és ellenségeket semminek nem vélték volna. Nyilván való dolog is ez és tagadhatatlan, hogyha vagy éjjel vagy hajnalban ütötte volna meg űket Rácz György, igen kevés ment volna el az miénkekben, de tartott ű is és félelmesen viselte hadát, nem is hitt annyit másnak a miénkek felől, mint a maga szemének, ű maga akarta meglátni. Tudta azt is, az éjjeli dolog miben jár, temere periclitálni nem akart. Nem is köllött neki egyéb az lövő szerszámnál. Félt azon is, hogy vigyázásban vagyon az Gyulaffi hada és gonoszúl jár. Hanem megvárták az verradtát és látván az vigyázatlanságot, úgy bocsátott reá alá az erdőből Rácz György is, de távul nézte, bizonyos dolog, ű maga ott nem volt, kiből megtetszik, hogy nem vitéz ember, hanem csak az álnokság hordozza.

Ha délben ütötte volna meg üket, annál inkább vesztenek volna. Éjjelre mégis kiki mind fövet hozott be lován az táborban, és mellette tartotta, úgy szaladoztak el.

Az hol ez az Rácz György által lett fallacia a magyarokon esett, harmadfél mérföld Meggyeshez, csak túl egy kevéssel Ebesfalván, Ebesfalva és Holdvelág közt, az miénkek az hegy alatt voltanak és előttök az Nagy-Kikellő volt. Rácz György megkerűlvén űket, csak nyakokban ereszkedett alá.

Egy Nagy Mihály nevű katona is volt Gyulaffi hadában akkor, ki igen emberűl viselte magát, huszad avagy 25. magával közzéjek ütötte az kozákoknak magát vitéz módra. Nagy sokáig harczolt, ebek, úgymond, rajtatok halok meg, futó nevet soha nem viseltem. Három kozáknak vette csak ü maga fejét, melyeket az kozákok közzé haitott. Kozákfű volna, ugymond, ez, ebek. Végre egy kozák találta általlűni kézíjból az vékonyán, és azon kérte űket szidalmazván, hogy vegyék fejét immár. Ezt kivántam, úgy mond, hogy rajtatok halhassak meg.

Gyulaffi mind ilyen kétséges dologban is nagy magnanimitását mutatta, kit azelőtt való változásokban itt Erdélyben senki nem cselekedett. Az erdőn búdosván harmad magával in summis periculis, valami három gyalog székely találkozott reá, kik Sárdra vezérlették (mely székely falu, Palaticz Györgyé volt azelőtt és az Férnikó vize mellett vagyon, *kitörölve).* [1]) Itt találkozott öszve

---

[1]) *Ujabbkori kéz:* Küküllő vármegyei falu az, Segesvárhoz nem messze.

Mátyus Jánosval az csiki és gyirgyai kapitánnal. ki csak hadának az eleivel érkezett volt akkor oda. útban levén azért hadának az dereka is. Itt mingyárt subsistált Gyulaffi, et collectis reliquiis belli, mindenfelé parancsolt erős fenyétség alatt, hogy senki ne fusson, hanem oda gyülekezzenek mindnyájan, mert az vitézlő dolog evel szokott járni. Sokan immár az fő rend közzűl, kik Gyulaffit elvesztettnek tartották, dubitáltanak, írását látván, és keze irását sedulo scrutálták, csodálván ezt benne, hogy ilyen kevesed magával meg mert gyülekezni, holott még az derék székelység mind hátra volt, hada penig csak isten tudja széllel hova dispergáltat tt volt. Ez tűle hallatott az szó, hogy ugyan akarja egy részére, hogy így esett a dolog, talám immár szót fogadnak, mert én, ugymond, semmire nem vehetem űket.

Item. Az ki az magyarnak hasznát akarnája venni, soha nem kellene bort adni innia.

Vesztenek az Gyulaffi hadából négyszáziglan valók. Fű ember egy sem veszett oly. Zokos Istvánt az Sidmont konyhamesterét mondják hogy oda veszett, az lovát mondják, ki hitván volt, és elállott volna alóla, és így érték volna az ráczok. Toroczkay László fiát is Christophot mondják hogy ott veszett volna. Ez igen ifjacska volt, annorum circiter 16.

Az Rácz György hadában másfél száziglan valót mondanak hogy veszett volna.

Mind ezek közzűl is legnagyobb kár az lövő szerszám és az por, mely 60 tonnával volt 15 szekéren, melyet Rácz György, eleiben fogatván az szekereknek ugyanazon ökröket, a kik vonták azelőtt, elvitetett Meggyesben. Az golyóbisokat az Kikellőben hányatta be. Kiket mind hadnagy által cselekedett.

Nyert Gyulaffitúl Rácz György 2 öreg faltörő álgyut, egy falkont, egy taraczkot. Az álgyukat az szebeniek vették meg.

Ű maga Rácz György semmit ott nem késett, hanem sietséggel vissza Megyes felé fogott. Nem is tért soholott harcznak. Hatvan kopjást válogatott volt Mátyus János utánna, kik mind Sárosig mentenek, de soholott nem érték, ha csak 300 ember lett volna is oda a felé lesben, Rácz György el nem mehetett volna. Eljutván Megyeshez Rácz György, be nem ment, hanem két álgyut és a port küldte be. Ű maga az törvényfához szállott és mindenfelé strázsákat rendelt.

Szalai Ferencz is csak az clades után értvén az veszedelmet, jütt volt Szakmárról (mert szakmári hadnagy és igen vitéz ember) Székelyvásárhelre 200 válogatott lovaggal. Mentenek az Gyulaffi táborából elszaladt hadakban hadnagyokkal Fejérvári Jánossal együtt hozzája honoris causa, hogy salutálják. És mikor bejüttek volna szállására és beköszöntek volna, mond nekik Szalai: Tudnám mit kellene cselekednem, mert föl köllött volna kelnem és előtökben mennem szállásom ajtaján ki, de nem vattok méltók

és nem érdemlitek déli alvó, nagy iható, asszonyi állat szűvő és nagy futható szégyenvallott bestye kurvafiak. Leoldjátok az kardot oldalatokról, nem vattok méltók, hogy viseljétek, vitéz embereket illet az. Nem olyan könnyen nyertek vala mi az lövő szerszámot, a kiket ti ilyen gyalázatosan elvesztétek. Ez is az Szalai menten Gyulaffi mellé ment.

Elérkezvén Rácz György Meggyes mellé és meglátván az nyert lövő szerszámot, azt mondotta, hogy áll nekie az a lövő szerszám 500 forintjában, kit diversis temporibus az kémeknek adott. Volt penig az lövő szerszám, kit Rácz György elnyert, az mint bizonynyal mondá Kemény Boldizsár uram, 2 faltörő öreg álgyu, egy falkon és egy taraczk. Az álgyukat az szebeniek vették meg tűlök.

Az székelség igen szégyenlette, hogy ez az clades esett volt késedelemek miatt, mert űk assecurálták volt Bocskait, hogy ne küldjön bár ide be semmi hadat, elegek lesznek űk az szászságnak meghajtására, és azt ugyan magokra is vették volt. Rácz György is azért arripiálta volt ezt az occasiót invadendi nostros ilyen hamarjában, mert tudta, hogy az székelség is induló félben vagyon és azután olyan módja az dologban nem leszen.

Die 27. Maji az Rácz György*) hadából való ráczok Enyedre ütöttenek circa horam decimam antemeridiem és az városnak minden barmát elhajtották, szám szerint az barom, kit elhajtottak, csak öreg barom, úgymint ökör és üuő barom 560 volt, juh és disznó barom nélkül; mely károkat az városbeliek 10 ezer foréntnál többre böcsültenek, de megunván az német birodalmat, azt mondták, hogy nem gondolnak semmit véle, csak maradhassanak nemzetségek mellett meg.

Érkezett ide be Imreffi János áldozó nap előtt harmad nappal, mit tractált légyen az várossal, másutt megirtok; ha Gyaluban nem késett volna, hanem mingyárt eljütt volna, minden dolgot jó módjával véghez vihetett volna az kolosváriakkal. Az mely nap az Gyulaffi táborának megfutamodása jutott, azon nap minden végben ment volna. De megértvén Imreffi a dolgot Sigefridus Ribis leveléből, kit 20. Maji hoztak reggel neki, hogy az mi táborunk dissipáltatott, semmit nem várt, sem az városnak hirré nem tette, hanem mingyárást Gyaluban rándult s úgy ment ki.

Ezt Ribis Marosujvárról irta jószágából.

*) *Lapszélen.* Ez az Rácz György igen obscurus ember, egy ideig mind Ifiú János lovásza lén. tisztességes embereknek csak feléjek sem mert menni. Ifiú János halála után jöve udvarhoz, és ott is igen nyomorultúl élt, 4 lóra volt füzetése. Annakutánna, hogy Sidmont öszvevesze a törökkel, Havasalföldében kezdék küldözni, ügy kapa előbb, és végre Bastánál az havasali vajdaságra aspirál vala. Michál vajdának az cardinált ü árulta el.

Imrefit minden ember carparálja *(így)*, hogy ilyen mód nélkül rándult el, semmi derék dolgot nem értvén, mint és hogy esett az megverés. Az váras is malecontenta volt, hogy hír nékűl elment, kérik volt Gyaluban, hogy csak azon nap maradjon még, míg bizonyos hírt érthetnének. De nem fogott semmit.

Ide jüvén Imrefi minekelőtte Kolosvárra bejött volna, míg Gyaluból megküldte Gyulafinak az Rácz György levelét, kit Gyulaffi is azonnal megküldött Rácz Györgynek Meggyesben, kinek ez volt summája, hogy nem kivánhatta Bocskai üdő előtt szolgálatját, holott tudta hova volt köteles, tudni illik az német császárhoz, de mivel immár hogy az magyari nemzetséghez isten ilyen jó voltát mutatta, elégedjék meg eddiglen való vörsöngéssel, vegye kegyelmességét, valamit életében keresett, most találja meg. jószágát penig valahol mit birt, megadta éppen nekie. Evel is ajánlotta magát az levélben, hogy ha isten ű magát is behozza, nem csak azt adja. hanem úgy megszaporítja, hogy teljes életiben hálaadással veheti, és megnyughatik rajta jutalmasan.

Mert ütet küldte vagy kétszer be.

Ennek Rácz György hitelt nem adott, nem is lehetett lölki ismereti vádlása miatt. Azt mondta az fű ráczoknak, hogy ha elhihetnéje, kész volna engedni, de tűle nem lehetséges, mert tudja ű azt, hogy úgy cselekednének ű vele, mint szintén Baba Novákkal, ha nekik hinne. Hanem oztán úgy gondolta az álnokságát, mint priválhassa lövő szerszámitúl Gyulaffit, kit véghez is vitt.

Die 1. Junii hajnalban hozták meg Gyulaffinak az Háromszéknél való székely táborból (mert vagy két ezert hadtak volt otthon az székelyekben, hogy táborban legyenek és az havasali vajdára vigyázzanak, ha mit indítana), hogy Raduly vajda reá jű és immár az elei ki is érkezett volna Törczvára felé. Azon nap mind készétette hadát Gyulaffi és éffélykor elbocsátá 13 száz lovaggal Bedő Istvánt elől, hogy minden dolgot megértsen és occurráljon. Ű maga is Gyulaffi másodnap jó reggel megindult utánna Bedő Istvánnak minden hadával, de tizenegy óra tájban jütt posta Bedőtűl, kitűl Bedő megizente, hogy megtérhet Gyulaffi, nem volna isten segítségéből semmi hír jónál egyéb. Az havasali vajdátúl jűne 800 magyar ki Gyulaffi mellé, azok volnának, nem egyebek, immár ű az előljáróval is öszvetalálkozott volna, és meg is találták volna ütet, hogy Gyulaffinak írna felőlök. Ekkor ez tájban 2. Junii jutott vala Halmági István egy boérral, kinek neve Sima posztelnik, ide Kolosvárra, kit az vajda Bocskaihoz küldött föl követségben. Adta melléjek Gyulaffi Sigefridus Ribist és Allia Farkast, kik oda föl comitálnáják. Megakadván ezen az hiren, minek előtte innen Kolosvárról megindulnának, igen expostulálták Halmágival, Halmági constanter affirmálta, hogy ne higyjék, mert hitire semmi abban nincs, nem úgy bocsáttatott volna ű el

Bedö István úgy ment, hogy még azon nap az Apáczán általment. Nagy menés volt tűle.

Szam. jegyzete: Radul vajda Halmágit bocsátja Bocskai urunkhoz.

Halmagi legatus venit Claudiopolim.

az ű urátúl, hanem az vajda körül való magyarság búcsúzik volt akkor, hogy ű (Memhet pasa irta volt Raduly vajdának, hogy végezzen Bocskaival, mert nem leszen jó dolga, úgy bocsáttá Halmágit) kiindult, azok jűnek nem egyebek. Végre mikor még is hitelt nekie nem adnának, azt mondta, nem kelle(ne) ugyan szolgának ura dolgában mindent kimondani, se urát erőtlenéteni, de ha immár ugyan meg kell mondanom, hitemmel merem mondani, hogy háromezer emberrel szín néppel nem bir, megnyughattok rajta.

Summa legationis Valachicae per Stephanum Halmagi.

Halmágy követsége penig ebben vagyon.

Azon kéreti Bocskait az vajda, hogy ne tartson ellent benne, ne is törekedjék ellene, maradhasson meg székiben, kételen volt vele eddig, ha hitetlen nem akart lenni, hogy megállja az német császárnak adatott hitit. Nem is vádolja lölki ismereti abból, hogy mind ez ideig is vétket tett volna, hanem igazán szolgálta az németet, mint urát. Most immár látnája, miben legyen jól a dolog, tudnia illik, hogy isten Bocskai uramnak Magyarországot kezében adta volna, tudja penig és látja azt is, hogy a kié Magyarország, Erdél is azé. Ne adja azért isten, hogy ellene tusakodjék semmiben, hanem a mely hűséggel német császárnak tartozik, azt Bocskai uramra fordítja, és mind élni mind halni vele együtt akar, tűle semmit ne tartson, ne is vegye be mindeneknek reá való árultatásit, mert nem volna semmi csalárdság benne, kit meg is mutat, valamikor az szükség kivánja és Bocskai uram neki parancsolná. Ez volna az oka, hogy ű is immár látván az németnek ez országoknak megoltalmazásában elégtelen voltát, az hlmas császárhoz kötelezte volna magát, kinek immár mind zászlaja és mind egyéb instrumentomi, melyekkel az török szokta megconfirmálni az vajdákat, nála volna, mely transactióit az törökkel minemüek legyenek, in specie oda küldte Halmági által Bocskainak, hogy inkább hozzá ne kételkedjék, sőlt az portára is legfüebb boérét Ztojkiczát continuus oratorságra beküldte volna. Továbbá mivel hogy Heder basa e tavasztúl fogván 12 ezer törökkel az Duna mellett volna az ű határában táborban császár és Bocskai uram akaratjából, ki immár ennihánszor akart beütni reá, kéri Bocskait, hogy értvén immár engedelmességét, és hogy ű immár minden hadát és füzetett népét elbocsátotta volna mellőle, csakhogy inkább ne kételkednéjék Bocskai uram is felőle, parancsolná Bocskai uram, hogy ne háborgassa, hanem szálljon el határából. Ennek utánna immár nem úgy mint ekédig, hanem kötelesképpen akar szolgálna.

Ide az híre az, hogy elszállították volna és Tömösvár felé tért volna Heder pasa. hogy Bocskai uram hadában menjen föl. De inkább hiszik azt, hogy most szállítja el Balassi Ferencz és

Kornis György, kiket most küldött Bocskai Nádorfejérvárra az vezérhez, kik Havasalföldön mennek által. Mense Maio circa 10 volt itt Kornis.

1605. Bektas pasát circa finem Martii az esztergami és komáromi hajduk lütték által. Budáról jü volt Szolnakra. Esett rajta az dolog Cseklésznél. (*Szamosközy kezével:* vide 208.)

1605. Megértvén Gyulaffi, hogy az magyarok jünek Havasalföldéből, Kamuti Farkast és Vass Ferenczet bocsáttá eleikben. Ezek hozták el. Bedő István igen elsietett volt, hogy előbb érje az magyarokat Rácz Györgynél, mert Rácz György is 16 lovagot bocsátott volt hozzájok és sok ígírettel captálta üket, hogy melléje álljanak. De azt az 16 lovagot egy része a mi hadunknak Fogaras táján találta és igen megpallották üket, három kozákot elevenen fogtak el és két ráczot. Nyolcz sebes szaladt el. Mód nékül kezdték meg a miénkek üket, hamar kimutatták magokat nékiek, mert egy sem szaladt volna el bennek. Rácz György nemhogy az vajda eleiben indult volna, de ki sem jütt Meggyesből. Ez az havasali magyarság válogatott, igazán szín nép és erős had, Bocskai hadában is számot tennének. Vannak penig ezek az magyarok 800 százan (*így!*). Az igen válogatott közzülök 600 harczra valók, az kétszáza szolga rend, de ezek sem megvethetők. Kopjás közzülök 275, mind kozák módra vannak az többi, egy sincs közzülök, a kinek öt vagy 6 lova nem volna; tatár módra öszve füzik üket, és úgy viselik velek, hol egyikre hol másikra ülnek. Nyughatatlan nép. Immár ennihánszor mentek Gyulaffihoz, hogy adjon munkát nekiek, mert ük az henérést nem szokták. Öt forintot kívántak hóra személyekre. Meg is ígírték nekiek. Előttök járó Török István, ki Havasalföldében is kapitányok volt. Hungari e Transalpina ad Gyulaffium veniunt.

Szent Antal estin juta Kolosvárra Dávid deák, alias Vöröss Dávid karkai, kit az fejedelem azért bocsátott be, hogy nincs kinek hinni, hanem lásson mindeneket meg, és neki elhiszi szavát. Értette volt az fejedelem az ide be való bontakozott állapatot és a fürend közt való egyenetlenséget is Imrefitül; azonképpen Rácz György által esett dolgot is Gyulaffin. Látnája jól meg azért, mint és hogy volnának az erdéli dolgok és hova tendálna az embereknek elméjek. És ha mi módon Rácz Györgyöt is reconciliálhatnáják, praeveniálhatnáják az sok incommoditásokat, ne menne vérontással ez dolog véghez, és ne veszne ennél is inkább az elpusztult hazánk. Nézte azt is benne, hogy az lippai Nem mulatott itt semmit, hanem ugyanazon nap hora 3. pomerid. elindult.

ráczság fölzendült, kik ha forte Rácz György meggyőzettetnéjek is, félő volna, hogy oda confugálna és Lippában beszorulván, nagyobb motusokat excitálna. Ezt hogy anticipálnája, ugyan akkor, hogy Dávid deákot megindította, Imrefit is akkor expediálta Lippára ad sedandum tumultum rascianorum. Gyulafi táborából úgy mint magátúl (az mint nekem mondá) irt egy levelet Rácz Györgynek, kiben megmutatta neki, mely maga gondolatlanúl cselekedik, és hogy igen nádszálhoz támaszkodott volna, mely eltörik kétség nél(kül) és nem csak elesik, de kezét is megsérti. Elég volna immár eddig az vitézségben, gondolkodnéjek másképpen állapatja felől, még nem volna késő, hinnéje meg, hogy maga sem tudna többet kivánni, a mivel neki az fejedelem lészen, ha szót fogad, csodálja, mi bolondította meg, hogy még sem veszi eszében magát, hiszem nem most esmernéjek egymást. Nem volna jó neki falu fejében kardot vonni. Értette, hogy aval biztatja magát, hogy most Basta 18 álgyuval lűtetnéje Kassát, de hadna békét aféle szász hírnek, nem tunnája Bastát hol volna. De tudom ezt, úgymond Dávid deák, hogy Bécs mellett amaz szép vadkertet úgy nem találnád, az mint hattad. Az szép faluknak is nem csak Bécs táján, hanem Bécsen följül is higyjed, hogy csak az helét találnád nagy földön följül Bécsen. Ezt én írom és én tűlem értsed. A te hiredet te lássad, hol vetted, kivánnám, hogy jobb postád lett volna.

Litterae Davidis Vörös ad Georgium Rácz.

Irt Dávid deák Hoffmann Györgynek is Szebenben a mi okon (?), hogy csodálkozik, mi legyen az oka, hogy ilyen jóakaróját, min az fejedelem, eddig meg nem találta.

Stephani Erdeli legatio ad Colosvariensem senatum.

Die undecima Junii bocsáttá az kolosvári senatushoz Gyulaffi Erdéli Istvánt, hogy az ország szükségére adjanak 5000 fl. zálogra, mert az újonnan jütt magyaroknak füzetni kellene, most azon volna, hogy csak egy hópénzt adhatna nekiek, míg Bocskaitúl pénzt hozhatnának. Offerálta nekiek, míg pénzeket kiveszik, vagy az tordai kamarát vagy Enyedet, vagy Szászfenest, vagy az város dézmáját, ki Gyaluhoz jár. Proponálta végre azt is, midőn magokat mentenéjek, Erdéli uram, hogy kárt magoknak ne tegyenek, jól meglássák, mert vagy az hogy füzetni kell az katonának, vagy szabadságot kell nekiek adni generalis uramnak, ki ha úgy lenne, félő volna, hogy külső majorságokban egész városúl is meg ne érzenéjek, kit az generalis is bánna, de nem volna mit tenni. Vették consultatióra az dolgot in senatu és kérték azon, hogy in festo corporis Christi maradjon, még senatust cogálnak. Mondták ezt is, hogy szegények, de urunknak jóakarói, ne is kételkedjenek ű felőlök, mert immár űk declarálták magokat mindenképpen, és ha el nem ment volna Imreffi, eddig is vég volna minden dolgokban, és hogy most is emberek volna Bocskainál. És die Justinae bocsátták Gyulaffihoz Fejéregyházra az táborban Radnódi István deákot az magyarok közzűl és Filstitch Péter seniort az szászok közzűl, hogy Gyulaffinál végeznének és kérnéjek, hogy az szegény városnak tekintenéje sok

számtalan kárvallását, a mi lehetne, adnának. de fölötte megfogyatkozott állapotban vannak; ne tamen viderentur deesse in publica regni necessitate, 2000 foréntot igírtenek pro solutione militum, praetendálván nyomorult állapatokat, hogy ennek sem tehették szerit, míg az hidkapu előtt való molnokat nem oppignorálták. Ezt ajándékon adta az város.

Ezek 20. Junii jövének meg Gyulafitúl. És másnap érkezék utánnok Kemény Boldizsár. kit Gyulaffi annak az 2000 foréntnak recipiálásáért és elviteliért bocsátott vala. Expediálák azt mind az pénzzel együtt 25. Junii hora prima a prandio.

Die 8. Junii érkezett meg az kolosváriak postája György deák Bocskai uramtúl Kassáról, ki az mint kivánták, az salvus conductust meghozta nekiek. És azután készéteni kezdették naponként az derék követséget hozzája. Imreffinek megmondták (?) az kolosváriak Kassára hogy irtak (?), most is ahoz tartják magokat, a mint vele végeztenek. De mivelhogy non sunt viae securae, salvus conductust szerezzen Bocskaytúl, bocsáthassanak városúl Bocskaihoz. Irtak ezért Kolosvárról 16. Maji. Küldték el György deáktúl.

Dávid deák juta meg Kolosvárra az Gyulaffi táborából 20. Junii. És mikor Filstich Péternél ebéd fölött volnánk, die 21. hozák meg, praesente quoque judice Emerico Gellien, az Ujvár megadását, kinek hogy bizonyosban végére mehetne és jó hirrel mehetne, azon nap megmarada. Más nap, hoc est 22. Junii indult el és Hunyadon hált.

De minekelőtte az Ujvár megadásáról szóljak, az táborban történt némely dolgokat perstringálok leviter, kik ez napokban történtenek. Rácz György értvén naponként való gyülekezetit Gyulaffi táborának, szállott Dános mellé Meggyesről (vicus est saxonicus), a miénkek reá mentek volt csak számoson, hogy táborát tentálják, nem hogy valami derék dolgot próbáljanak, és ellenkezzenek véllek, végre megbizakodván, annyira bementenek volt táborában, hogy hordó bornak is ennihánynak vágták az fenekét és XVI fejet hoztak; és ha derekasan lettek volna a miénkek, bár csak 300 lovag nihil certius, hogy ugyanakkor vége lett volna az dolognak mingyárást, az Rácz György hadának az színe megfutamodott volt előttök. Másnap penig az miénkek derékképpen reá akartak menni. De eszében vevén magát, visszaszállott Rácz György és Segesvár mellé kapcsolta erős és igen szoros helre magát. Sokan culpálják ezt az mieinkben, hogy az occasióval nem éltenek és ott Dánosnál in loco plano nem aggrediálták Rácz Györgyöt, de Rácz onnét való elsietése cselekedtette velek, ki ott semmit nem késett, mert látta az helnek alkalmatlanságát. Accedált az moldvai hadnak is jüetele. Ezeknek az kapitányok

Gesta sunt haec circa 9. Junii per Franciscum Zalai.

Exercitus Moldaviensis. sietséggel bocsátott Gyulafihoz, kérte ezen istenért is, ne vívjon meg vele, míg ű is el nem érkezik, ezt az gyalázatot ne cselekedje az ű urán, holott azért bocsátták űket, hogy vérek hullásával szolgáljanak ez országnak. Mi haszon, úgymond, ide való fárotságunkban, ha addig ű nga megvív vele. Vannak ezek ötezeren, Kemény Boldizsár regestomokat is látta, igen jó szerrel. Jutottak ezek Gyulafihoz 21. Junii Fejéregyházra. Eddig csak az gyalog is reá ment volna, ha reá bocsáttá volna Gyulaffi, és az moldvai hadat nem várták volna. Legfűebb oka, miért Dánosnál nem aggrediálták Rácz Györgyöt, ez volt, Gyulaffi kért volt kölcsön pénzt Mátyus Jánostúl, Mátyus házához ment volt az pénzért, ű nála nélkül nem indulhattak reájok.

Die VI. Junii bocsátták be Havasalföldében az vajdához Régeni Jánost (az mint Dávid deák mondá) az szebeniek, megértvén ezt a miénkek minden felől mind Brassó táján és mind egyebütt sok leseket hántak nekie, ha valamint az hálóban keréthetnéjek.

Die XVII. Junii napestig ellenkeztenek a miénkek az Rácz György hadával velitatione militari Fejéregyház és Segesvár közt. Csonka Jánost bocsáttá volt Rácz György, hogy meglássa az Gyulaffi táborát, ki mikor az víz mellett jargallana és látnája, hogy régi hadbeli társai, kikkel Havasalföldében együtt militált, ott volt, igen sírt és azt mondta, hogy nem lehet egyéb benne, Rácz György mellett kell lenni, mert erős hitre megeskettette, Gyulafinak szolgálatját izente. Ez alatt nem szünt meg az ellenkezés. Paulo post ezt az Csonka Jánost ellőtték az miénkek. Azután Deli *(egy szónak üres hely)* lütték el és Nagy Gergelt is, Brankovits János alól is ellűtték lovát. Ezek voltak fűhadnagyi Rácz Györgynek. Ez nap találták Szalai Ferencznek is az tomporát lűni, egy muskatéros német lűtte az ellenkezésben, mert minden két lovag közt egy gyalog muskotéros német vagyon, megfogja az kengyelt és velek procedál, és az hol szükség, lűtönt lő.

Ezeket(?) Görgénben vitték gyógyítani. Hada Rácz Györgynek nem olyas, magyar hadának lovagnak neve az hogy kétszáz, de az rabok, kiket naponként fognak, bizonynyal mondják, hogy annak is héa vagyon. Az kozák nincs szintén 400, noha az neve az, mindezek között is 60 kopjásánál több nincsen. Az német ki gyalog puskás, harmadfél száznál ennihánynyal több. Derék hada az parasztságból áll, ennek is az java az, a kit az szebeniek adtak, noha az segesváriak is adtak és az meggyesiek. Meggyesben semmi hadat nem hagyott, hanem most szedik az meggyesiek ötödét az parasztságnak. Szombat és vasárnap az ellenkezés után mind temetkeztenek.

Wenzel-Codex 345—348. ll.

1605.[1]) mense April. Bektas pasa ad Czegléd, ab hajdonibus Strigoniensibus et Comaromiensibus caesareanis, dum Buda Szolnokum petit ac curru vehitur, admonitiones suorum contemnens curruque insidens, ictu sclopi periit. *Szam. kezével:* Bektas basa.

1605. Kékedi György az portán másfél holnapig volt. Császár az Duna mellé e regione Transalpinae azért rendelte volt Ali pasát 32 ezer emberrel, hogy ha az vajda nemcsak meg nem hajlana, de ha az erdélieket is és kiváltképpen az szászságot, az meghajlásra reá nem kínszergetnéje, mingyárást most visszajövet Kékedivel az pasa meginduljon Havasalföldére, az országot kézbe vegye, az vajdát székiből kivesse. Kékedi eljutván az vajdához, választani hagyott benne az császár parancsolatja szerint, hogy vagy megcselekeszi ezt vagy nem, ha meg, megmarad székiben, ha nem, által megyen vissza ismét a Dunán és reá hozza Ali pasát. Igen törődött ezen az vajda és fölötte nagy sopánkodásban volt, de látván, hogy szoros az kapcza és kínszergetik, meghajlott tandem és megeskett Kékedi kezén szokás szerint erős hitre, vele azonképpen mind az boérok. Úgy írt oztán az szászságnak is, hogy ű tűle immár ezután se pénz, se népbeli, se semmi egyéb segétséget ne várjanak, mert immár ű az hls császárhoz és Bocskaihoz kötelezte magát, hanem űk is engedelmesek legyenek mindenben az hls császár parancsolatjának. Erre való képpest nem volt az szászságnak is mit tennie (mert mindaddig is űk el nem akartak hajlani, nem is hajlottak volna, míg az havasali vajda el nem hajlott), úgy hajlottak meg és az Gyulaffi táborában Fejéregyházhoz úgy mentek ki az választott emberek, Fejér Mihály, Christoff János brassaiak, Szebenből is Haller is velek volt, Enyedi György et alii, és úgy eskettek meg erős hitre, az több polgárságot, minekelőtte kijüvének, ott ben megeskették volt ű magok, és magok is itt kin az szerint eskettek. De csak országnak eskett meg az szászság, hogy az országgal mindenben egyetért és semmit nem indít, és hogy az fejedelem parancsolatjához tartják magokat. Úgy indult meg Gyulaffi az táborral Udvarhelyre és Brassó felé. De minekelőtte megindulua, az Ali pasa csauzát expediálta, kitűl az pasának megizente, hogy immár minden dologban jó vég volna, az ország meghajlott volna, és nem volna szüksíges az császár hadának bejöveteli, hanem fölindulhat az vezér után. Az fűvezér 24. Maji indult az portáról, vagyon száz és százezer ember vele, válogatott had, Esztergamot akarja megszállani. Ad 15. Julii eléri Budát.

Ex relationi dni Pauli Carkay praefecti Hunyadiensis, qui se nunc ob impetrandam arcem Hunyad in rationem domini Stephani Török una cum Kékedi ad principem confert.

5. die Julii.

Gyulaffi czausium expedit Ali passae.

---

[1]) 6-ra javítva.

Az Rácz György mellett való németek harmadfél százon az felső várban vannak Segesvárott. Bocskai uramtúl várják az választ, az zászlótartó és ennihányan, kik olyasok, köztök valami possessiókat és udvarházokat kivánnak, hogy adjon nekiek és készek ittben megmaradni. Az több promiscui germani inkább mind míves emberek, azok azt kivánják, hogy városokra széllel eloszszák űket és megmaradnak, letelepesznek. Az ráczok, kik Rácz György mellett voltanak, vannak numero ugymint *(számot nem írt)*.

Ezeket az havasali vajda hivatja be hozzája és bemennek. Az moldvai had lovagból és gyalogból áll 3000, több Gyulaffinál.

Kékedivel együtt Korláti István volt az portára, ki most útban vagyon az vezérrel együtt és az koronát hozza Bocskainak.

Az portán hadta német császár követét Kékedi György uram, ki az békességet kivánta török császártúl, de egyéb válasza nem lett, hanem hogy Bocskaival tractáljon és ű vele végezzen ha mi dolga vagyon, a mit Bocskaival elvégez, császár is azon áll meg.

Bizonyos ez is, hogy Váradban Konnczinnal csauz vagyon és az törökkel tractálják az deditiót (nekem igen titkon mondá Kékedi uram) és ez fű oka az Bocskai bejüvetelinek.

Lippából az török Rákóczi Lajost kibocsáttá és most az ű kastélyában, Illyében szorult be, igen gonoszúl dolga Lippában, mind is 50 magyarnál több nem volt, ezeket vágták le. Az többi mind rácz volt, több másfél ezernél.

Rácz György Segesvárott vagyon, most viszi föl irását Kékedi; addig míg válasza nem lészen, nem mer kin járni, az maga ráczitúl fél leginkább.

Bastae Coronenses ob praestitam Mosi operam grandem numerant pecuniam.

Az brassaiakon Basta fuso Mose 80 ezer frtot vett. Az Raduly vajda három hétig volt az váras alatt Moses megverése után, és addig el nem ment, míg neki is húszezer foréntot nem adtanak. Igy csak az egy város százezer forintot adott. A nékűl volt az élésadás és az had népének minden gazdálkodások.

Imperator Turcarum Achmat in pueritia aliquot liberorum pater. Mind igy beszélli Balásffi Ferencz uram is.

Kékedi beszéllette az váras notáriusának, hogy 18 esztendősnek fölötte nem igen volna ez mostani török császár, és mindazonáltal csak immár is egy fia és két leánya volna. Nem magasnak, hanem csak közép termetű ifjunak mondja lenni, de fölötte igen nyughatatlannak, igen vélte(?) vagyon Constantinápolyban, hanem jó reggel napkelet előtt mindenkoron fön vagyon, és az szigeteket járja, azokban mulatoz. Nagy concursust mond hogy volt és csodálkozást az egész Constantinápolyban, hogy az friz lovakon az bőr szekeret bevitték az miénkek, elannira, hogy csauzok verték el elől az népet, hogy procedálhassanak. Az németek

dobja és süöltője insolitum quid obstrepebat et sua novitate in stuporem plerosque trahebat.

Wenzel-Codex lapszám nélkűl 304. lap után.

Míg Meggyesen az gyűlés lőn, addig igen rablotta az tömösvári Haszon pasa Kőrösbánya vidékét és Halmágyot is, az Kaszák kastélyát csak kicsinben hogy meg nem vették. Paulo post elmenvén immár urunk ez országból circa 25. Septembris ujonnan mind elrablatta és teljességgel *(üres hely egy szónak)* jütt föl. Küldte volt gubernator uram az tömösvári basához, ezeket látván, Jakab deákot Fejérvárit. B(asa) Tö(mösva)riensis pr(aedas) agit.

1605. Emlékezém ide föl is mint és minemű ceremoniákkal vendéglette meg urunk Meggyest az basát. Ezt akarám addálni most: az fejedelem az basára egy öveg bort köszöne, ilyen dolog fejében, hogy az úr isten egyességet és szép csendességet adjon az két császár közt (cum haec fierent, circa initium prandii erat) maradhasson meg az szegény magyar nemzet, ne romoljon ennél is inkább, tudom, úgymond, az idejét, hogy szolgáltam én is az római császárnak, vette is jó kedvvel szolgálatomat az az én uram. Annakutánna minemű inségben esett nemzetségünk, azt is mindnyájan tudjok. Adjon isten minden dolgokban jó véget, az hatalmas császárnak jóvoltát látjuk mindnyájan. Elvevén urunktúl az pohár bort az pasa, ű is elköszöne, addendo aliquid praeter scopum principis Pogránira, ezt, úgymond, az pohár bort reád köszönöm, az hatalmas császár egészségejért, adjon isten mind az hlmas császár közt, mind penig az német király közt. Res haec per interpretem fuit acta. Pográni erre ilyen választ tén, lábára állván, hogy nem tartozik aval, hogy olyan fejében igyék, hanem üljön le ő nga. Erre az nikápoli bég megindultatván, ki vagy te, úgymond, vén ember, miért nem iszol az hlmas császár egészségéjért? kelj föl, menj dolgodra. Cui princeps manu annuens, követ, úgymond, úgy éljen, a mint akarja.

1605. Simeon vajda 17. napján septembernek indult haza Moldvában Meggyesről urunktúl jó reggel, késértette urunk Rácz Györgygyel, úgy mint félmérföldig, igen male contentus discessit.

1605. Ment Rákóczy uram az gubernator Kolosvárról ad residentiam Albam-Juliam 28. Septembris, cum uxore et omnibus suis, 10 hora.

1605. ad finem Junii (*újabbkori kézzel írva:* nem ad finem Junii, hanem decemberben; nem igaz, mert juliusban küldte Bocskai ad sedandos rascios Imrefit Lippára) jutott Lippa török kézhez, mint és hogy, följül aliquot abhinc foliis megmondtam. Vették ismét vissza stratagemate triballorum 1606. 23. Aprilis ugyanazon ráczok. Occasiójok ilyen volt az dologban. Elvégezték volt az törökök tanácsokban, hogy az ráczságot, úgy mint ilyen hitetlen népet, mind levágják; esett ez valamint fülökben az ráczoknak, ugyan csak szintén akkor akartak egy fű ráczot is az törökök latorságáért közzűlök nyársban vonni, his rebus irritati triballi, re cum vladika seu sacerdote eorum communicata, ki az előtt való esztendőben is suadeálja volt nekik, hogy Lippát török kézben ne ejtsék, conjuráltanak egymás közt, várván az occasiótúl. Azonközben az minemű ötszáz tatár ott Lippa és Gyula táján lézeng, üti meg az lippai csordát és hajtja el. Látván ezt az lippai bég, utánnok indul. Az űzésben az ráczoknak az főhadnagyi szökni kezdenek tűle, és bemenvén Lippában, kirekesztik az béget, az bég alig szaladt Nándorfejérvárra. Az legbelső várban szorultak volt, ennihány is az törökökben, de immár mind por, mint golyóbis az ráczok kezénél levén, meggyőzték azokat is. Et sic ugyanazon vladika szerzette vissza Lippát. Tövisen kérnek urunktúl helt. Ha az ráczsággal akkor egyetértettek volna az miénkek, minthogy az török minden várakból az kazulra takarodott, igen könnyen Tömösvárhoz is hozzá juthattanak volna. Jüttenek volt az lippai törököknek segétségül valami lovag törökök, ezt az dolgot hallván, Gyuláról, de semmit nem tehettek és vissza mentek. Ezt az dolgot az fejérvári Daczó tudja leginkább, ki akkor ott Lippán volt.

(W. C. 136—140.)

1605. Tokajban Ruber János fia Georgius vagyon, ki azelőtt, a mint Sarmasági uram mondja, Mátyás herczeg étekfogója volt és azután bejárója. Ruffus ifjú legény.

Mikor Várod Sidmont fejedelemtűl elhajlott, Korlatovitz György volt porkoláb benne, ű urgeálta, hogy német kézhez adják, Somogyi Berta is.

Bocskay hoc anno 1605., az mint Gellyén uramnál ű maga signaturája contineálja, 49 esztendős.

Az kik Husztból az Basta morháját kilopták, ezer kétszáz lóval voltanak.

Kóród-Szent-Márton, az hol az nagy álgyut Gyulaffi hatta volt, minekelőtte Rácz György megtréfálnája, eo quod rotae essent

comminutae, Székelyvásárhely és Segesvár közt vagyon, 3 mérföld Meggyeshöz.

Ipso festo corporis Christi jutottak Désre Vass Ferencz, Huszár István, Kamuti Balázs, Bánffi László, ű maga az zászlótartó Alexander Lukin Tridentinus találta meg Gyulaffit, és ugyan nevek szerint kivánta, hogy ezeket bocsássa oda, kikvel tractáljon, mert ű most is kész volna az szerint az helt kézhez adni, az mint Bocskai urammal tractált volna, kitűl assecuratiója volna, csak találhassák az dolognak jó fundamentomát; ezelőtt is penig jelen levén az ujvári németek követe, az följül megmondott fű embereket rendelte volt Bocskai az németek mellé, hogy ha az várot kézhez adják, mindaddig késérjék, a míg kivántatik, békességesen és minden bántás nélkűl erős fenyétség alatt. Eljutván ezek Désre, megindította velek az tractálást az zászlótartó, és elegendő zálogot kívánván be az várban, ű maga is személy szerint kiment Désre, de fölötte igen sok difficultásokkal, mert jó kémjei levén az Gyulaffi megiramtatás is mind hirével volt. De az miénkek és fűképpen Vass Ferencz erős hitire mondotta, hogy ha most mingyárást az helt meg nem adja, soha senki ennek utánna tűle nem kéri, kit oly bizonynyal elhigyjen, bár hogy ha külömben lészen, az magyart soha magyarnak ne tartsa és az várot ha kérnéjek is, ne adja, mert nem olyan igaz intentióval kérik, mint most, hanem veszedelmével egyiglen mind az benne valóknak. Akkor megadni lássa, ha jobb. Csak most veszik, ha adja, nem soha többször. Accedált az éhség is, mert immár mindent consumáltak volt. Sic persuasi, kijütt az vexillifer hétfén reggel, acceptis obsidibus Désre. Az miénkek mingyárást szekereket bocsáttak be, és azon nap mind rakodtanak az németek. Azelőtt dum tractatio fieret, az nagy megfogyatkozott lanczoknak inkább mindennap egy egy hordó bort vonyatott az vár piaczára az zászlótartó és szabadon ittak, az mint szerettek. A pinczék is végig nitva állottanak. Conventiójok az miénkekkel ilyen volt, hogy port se föld alá ne ássanak, se vízbe ne hányjanak, se penig golyóbist, lövő szerszámot is semmit el ne ássanak, és ha mit elástanak is, megmondják. Borban mérget ne vessenek, se kutakban. Semmi lövő szerszámot meg ne marczongjanak. Erre hiteket adták és hogy inkább fidem facerent nostris, hétfén estve minden lövő szerszámot kilűtték, mert azt kivánták az miénkek, hogy semmi lövő szerszámot töltve ne hagyjanak, hogy valami álnokság az dologban ne eshessék. Költözött ki az német belőle kedden, hoc est 21. Junii mane. Végezések az volt, hogy Várodra késérjék űket, az holott ű regimenteknek egy része vagyon, mely az Pecz János regimentje, mert nekiek olyan törvények volna, ha valahol csak ennihányat meghallhatnának az ű regimentekből valókat, in tali casu oda fogjanak; item hogy végvárat keresse-

Ujvár recuperatur. Tetszett Gyulaffinak, hogy Darabos Jánost is adjungálja reliquis ob cognitionem linguae ut polypragmaticum.

nek, hogy a mit itt praetermittáltak császár hűsége mellett, ott resarciálják és ha onnét forte kiűznéjek, ismét más végházban menjenek mindaddig, a míg egy tart bennek. Igy feleltek meg Vas Ferencznek, ki azt suadeálja volt nekiek, hogy neki jobban tetszenéjek, ha vagy Kassa felé fognának, vagy per Bistricium Poloniam versus. Végezték ezt is, hogy fogyhatatlanúl minden szempillantásban 2 fű ember legyen köztök sub illorum guardia éjjel-nappal, kik mikor úton lesznek, az zászlótartó kocsiján üljenek, hogy ha mit indítanának rajtok, azokat először is általlűjék az németek. Ilyen szóval adta kezekben a vár kulcsát, ma adom, úgymond, Erdély kulcsát kezekben. Várodon három zászlójok vagyon, az kapitányok Fogarasban. Találtak Ujvárott faltörő öreg álgyut 9, tíz falkont öreget, két taraczkot, port 80 mázsát nagy öreg hordókban, seregbontókat sokat, szakállost 8000. Az fegyverházban tegzes szerszámot, poros csuprokat, kihányó kalácsokat, fényös szurkos gyojtó szerszámot annit találtak, kinél több egy várban nem lehet. Megadták volna eddig is, ha az kolosváriak nem táplálgatták volna éléssel titkon hol egyszer, hol másszor. Az postamesternél is bizonyos pénzt hadtak volt az commissariusok Horváth Andrásnál, hogy buzát vegyen és beküldje, azt ű is beküldte. Az miénkek is igen gyarlón őrizték, szabadon kiüthettenek. Nem is hihették Bocskainak ennire való előmenetelét, és fűképpen az lövő szerszámra néztenek, hogy kézben kelvén, azval az magyar had magát ne erősítse. Menének el Kolosvár kűfala mellett 20. Junii circa horam 9 am matutinam. Az gyalog puskás, az mint megolvasók vala, 83. Ezek is szerrel valának, fegyver derekasak is valának közülök vagy 32. Szekér 9 volt, kin kurvájokat, zekzamentájokat, gyermekiket és betegeket vitték. In summa körűlbe(lűl) voltanak száztízen. Az nap Monostort háltanak. Az váras 100 czipelést küldött ki nekiek, egy hordó bort és elegendő kenyeret. Az zászlótartó bejütt és napestig Kamuti vendéglette, vacsorán Darabosnál volt, éjjelre ment ki hálni. Die 22. sem mehettek el Monostorról ob curruum inopiam, hanem die 23. adtak az gyaluiak szekeret alájok és úgy indultak meg. Az bort és az élést igen hevenyében kapták az koplalás után, és sokan betegűlni kezdtenek közzülök. Menésekben ilyen módok vagyon, mindenütt vagy nappal vagy éjjel, mikor megszállanak, azon vannak, hogy szentegyházat kaphassanak, ahoz csatolják magokat, éjjel penig senkinek feléjek sem szabad mennie,, mert juxta transactionem factam azt mingyárást általlűnéjek. Külömb táborban száll penig mindenütt az magyar. Vannak penig az magyarok, kik késérik, vagy hatvan lóval. Rendeltek volt erre valót 150 lovagot, de dilapsi sunt. Vas Ferencz s Kamuti, Huszár István, ezek késérik Váradig.

Az könyvnyomtatóval beszélettem, ki alkalmas dolgokat

jelenget. Azt mondja, hogy martiusnak harmadik napjátúl fogván mindazon kölest ettenek, borok volt annyi, hogy újat értek volna vele. Csodaszép hadakozó és lövő szerszámot mond hogy benne vagyon, kire akár mely fejedelem is jó szemmel nézhetne. Az lövő szerszámot ű itt anninak mondja, az mint följűl megjedzettem. Azt mondja, hogy poros csupor, kit az ustrom idején ki szoktak hányni, másfél ezernél több vagyon benne, sok egyéb gyujtó szerszámokkal és kalácsokkal együtt, golyóbis penig számlálhatatlan. Mondja azt is, hogy Makrainak az feje három holnapig állott karóban az bástyán, azután az árokban vetették alá.

Az német regimentek dolgát így beszélette meg nekem szállásomon Zachariás az fejérvári udvarbíró, kit mingyárast megconsignáltam.

Szam. kezével: Regiment.

In Septembri, minekelőtte Bocskai föltámadna, Batista Pecz regimentéből Várodról küldték be Joannem Glancz egy zászlóaljával, azaz 300 emberrel (mely háromszáznak mindazonáltal ennihány héa volt) Ujvárban, hogy azt az helt aval az néppel erősítsék. Ennek az felével Glancz az kapitányok Fogarasban szállott be; az fele maradt Ujvárban az zászlótartóval Alexander Lucinussal. Mivel penig hogy még ebben az Pecz regimentében három zászlóalja vagyon Várodban, azért kelletett most az ujvári németeknek is oda az ű regimentek közé menni. Minekelőtte Glancz bement volna Ujvárban, Joannes Cyommer volt ott kapitán, de mind azokval együtt, az kikkel ott volt, Dévára rendelték űket, és most is ott vannak; ezek Ribis regimentéből valók, ű magának is Ribisnek zászlója Fogarasban volt. az zászlótartó csak képebeli ember volt ott. Ez is az zászlótartó Dévára ment, most ott három zászló vagyon. Mindezek, Cyommer tudniillik és az félszemű Carolus Cra kapitán Ribis regimentéből valók és silesiták. Hoffkirher hála után Cyommer és Kra kapitány öszvevesztek volt az dévai fűkapitánságon, Cyommer obtineálta volt.

Ratio regiminis Peczianae in Transilvania, ex relatione Zachariae germanorum scribarum camerae.

Szam. kezével: Ujvári németek.

Szam. kezével: Déván Joannes Cyommer.

Gotfridus Ribis, ennek az Sigefridus bátyja.

Az Batista Pecz regimente inkább mind magával veszett Peczczel, de még három zászlóalja maradt meg, kik Várodban vannak, mert az többi mind elveszett. Egy regimentben 10 zászló vagyon, azaz háromezer ember. Az előtt hatezer volt, minden zászló alatt 300. Ez az Pecz hada Buda alól jütt volt Váradra az király képe mellé, ezekkel indult Bocskaira király képe. Sokféle nemetből állott ez az Pecz hada, voltak austriacusok köztök, tirolensisek, misniacusok, niderlandiak és többfélék. Most az ujvári németek azért mentek Várodda, hogy ott három zászlójok vagyon. Azt mondta az ujvári zászlótartó, úgy tetszik nekie, hogy feléni gondolkodása sem volna, ha csak egyszer ostromlották volna meg az

magyarok Ujvárot, látták volna, mint adják az németek az várot. Ez lett volna nekiek is mind mentségek azok előtt, a kik előtt illett volna, mind peniglen böcsületek teljes életekben.

Az könyvkötő azt mondja, hogy az ujvári lövő szerszámnak semmi hasznát nem vehetni, mind elrodhattanak az kerekek; mióta Szilágyban Sidmonttúl nyerte Basta, azulta sub die mind az esső veri űket. Ha mind összvegyűjtenéjek is valamenni kovács Erdélben vagyon, esztendeig lenne mit munkálódniok rajtok, úgy elsenyvedtek.

Az mely német Mátrait által lűtte volt, Jacobus neve.

Ezeket az németeket kísérték az miénkek és Várad táján találta Telegden túl űket Ösze Dömötör, az fejedelem postája, ki által azt parancsolta, hogy Váraddá űket ne vigyék, mert nem akarja semmiképpen, hogy ellensége Várodban szaporodjék, sőlt az ű tűle adatott hitlevél is úgy sonál, hogy Erdélyen és Magyarországon késérteti által űket, Várodra penig nem kell Erdélyen és Magyarországon általmenni, hanem az hitlevél continentiája szerint vigyék föl űket.

És így Zem(p)lyénig vitték az németeket, ott várta űket az kassai porkoláb 400 lóval.

Expediálta az város Bocskai uramhoz ezeket: Söröss Istvánt, Vöröshajú Tamás deákot, Szűcs Gáspárt az tavali király-bírót, Heltus Gáspárt, ex senatu Zőröss Mátyást és Szakál Andrást. Indultanak 25. Junii reggel Kolosvárról. Követik Bocskait hogy megbocsásson, hogy ilyen késén találják meg s okát adják.

1606. Az tömösvari Haszon basán 1. Aprilis esett az keresztfogás; sok ideje, miúlta az portáról meg volt hagyva, hogy megejtsék, módot keressenek benne. Igen is ólálkodtak utánna, de ennek is igen résen volt az füle. Sem töröknek, sem magyarnak nem hitt, igen oltalmazta magát mindenkoron éjjel nappal.

Jancsár állotta az ajtaját, ű magának is penig házában ennihány föltekert puskája volt, és mind nappal és mind éjjel pánczél volt rajta; ha mely csauz az portáról hozzá jütt, non est admissus, nisi bene discussus; urunk ennihányszor panaszlott reá az portán az császárnak, de csak ez lett a válasz, hogy szenvedje békességgel, az császárnak arra az latorra gondja volna, csakhogy üdő előtt nem lehet. És így egykor megyen ki nyulászni úgymint tizenkettőd magával Tömösvárból, úgy rekesztik ki. Az népével, mely 500 volt, megvíttak Tömösvárban az törökök, és elsőször igen megtolta volt az basa népe az törököket, nem is esett volna jól az dolog, hanem oztán ez pandurság segétette meg

az törököt, úgy concidálták mind az ötszázot. Ű maga az pasa Fellakban szállatt volt, de onnét is kivonták és vitték Nándorfejérvárra; eddig is megölték volna, de marháján tudakoznak; arany és ezüsttel és egyéb morhájával együtt százezer forént érő morhájánál többet találtak. Vezeték fű lova is több volt száznál. Az minemű 500 népét levágták Tömösvárott, inkább mind mind jarbanazok, epiroták, szerecsenek, ráczok, bulgárok és görögökből constáltanak, kiket még onnét belől hozott volt magával. Sok gályáról szállatt keresztények is voltak köztök, mind válogatott vitézek.

1606. Tokajban annyira jutottanak volt az nagy éhség miatt, hogy az tehénbőrt áztatták meg, azt osztották közikben, falatonként metélvén. Egy itcze buzát egy aranyon adtak. Rubernek az kapitányoknak volt még 60 véka búzája, több sohult semmi az várban nem volt. Rácz György még az előtt három holnappal bement volt.

Szuhait Mihály vajda hites atyjafiává fogadta volt Posombau alájüet, mikor ide Erdély felé indult Mihály vajda, in secreto utánna ezeket az ígíket izente Halmági által Mihály vajdának: Te, ugymond, meghitt szolgája vagy, mondd meg neki, Bastával meg ne békéljék, mert elveszti, minden úton azon vagyon, vagy titkon, vagy nilván. Végére mentem én, hogy az császár mást rendelt Erdélynek gondja viselésére Mihály vajda mellé, és Bastát revocálják, gonoszúl is jár bizonyos vétkéjért, úgy is járt volna akkor Basta, de oztán megbékéllett vele. Azután re ipsa Basta is reá vette Mihály vajdát. Ezeket nagy hitire mondta nekem Kolosvárott Halmági István Filstich Péter és Kőröss Mihály előtt.

Ugyanű mondá, hogy Mirizlónál ű maga Mihály vajda az pattantyusok közt forgolódott, az aranyat és tallért egyaránt maroklotta, úgy oszlotta az álgyus mestereknek, és látván az megcsoportozott magyar sereget, azt lűdd, ugymond, és úgy lűtték az pattyantyusok, hogy ugyan egymásra hullottanak. Látván ezt Mihály vajda, ím úgymond, mint hullanak, mégis semmi mozdulást köztök nem látok, hiszen erősen állanak, csodálkozott rajta. Nem is jött volna ki az szorosból, de az kozákok az hegy oldalból kezdtenek kiáltani, fut a magyar, fut. Látván, hogy a kozákok kiindulnak és félvén, hogy az .... parthoz, ha nem él az occasióval, úgy indul ki az szorosból . . . .

Ezelőtt való napokban kiütvén az váradi németek valami ennihány hajdut vágtanak le. Annak utánna végezvén egymással, miként és hogy kellene üket reá venni, találták meg az jeneieket, az jeneiek az gyulai törököket, ezek öszvegyülekezvén mentek Váradra és beállván lesben bizonyos helekre, bocsáttak el ennihányat közűlök, kik valami barmot hajtanának el Várad mellől. Ezt megcselekedvén jütt ki az kapitán Várodról ugymint 400 némettel. Elérvén jó távul Várodtúl, az kik az barmot hajtják volt, megfutamodnak előttök. Az német neki édeskedvén szokásoknál küljebb procedálnak ad persequendum, elannira, hogy az ellenséget hátra is hadták volt. Kirohanván azért reájok a miénkek a törökkel együtt, valóban megvásárlottak velek, 174 veszett bennek, némely 200 mondja. Az kapitán is csak alig szaladt el. Lett ez az dolog az zalkai erdőcskénél a minemű forrás vagyon. Az magyar elevent nem igen fogott, hanem vágton vágta. Az török ugyan kérte, hogy ne vágja, mi hasznok benne, jobb hogy rabjok legyen. Gyulára 75 vittek be az törökök benne. Az forráson alól voltak az törökök és késön kaposzkodhattak az partos helen föl, mert ha jól állhattak volna, egy is az németben el nem szaladt volna.

Germani Varadienses caeduntur.

Történt ez az megverés circa diem 10. Junii.

Zalkai erdő.

II.

LIPÓCZI KECZER AMBRUS NAPLÓJA

1663—1669.

KÖZLI

NAGY GYULA

A M. TUD. AKADÉMIA LEVELEZŐ TAGJA.

ELŐSZÓ.

Egy XVII-ik századbeli magyar naplót teszünk e kötetben közzé, melyet az eredeti kézirat tulajdonosa, özv. Ujházy Józsefné, budaméri könyvtárából bocsátott a Történettudományi Bizottság rendelkezésére, s a melynek kiadását a bizottság 1892 évi oct. 29-én tartott ülésében elhatározván, lemásolásával és kiadásra való előkészítésével alulírt tagját bízta meg.

A napló egy régi énekes codex hártyalapjával borított, 263 számozatlan levélből álló kis negyedrétű kötetben, melyet egészen megtölt, 1663 évi jan. 1-től 1669 évi dec. 31-ig terjed, tehát teljes hét esztendőt foglal magában a Vesselényi-féle összeesküvés korából, melynek — miként a napról napra menő pontos feljegyzések mutatják, — majdnem valamennyi szereplőjével érintkezésben állott s többekkel közülök sürü levelezést is folytatott a napló írója.

Személye felől — habár sem czímlapon, sem másutt megnevezve nem találjuk, — nem soká maradhatunk kétségben: a tartalom, a helyi és személyi vonatkozások, az emberek jövése-menése, a nagy vígan való lakásokban gyönyörködő »gróf uram« vendégszerető háza, a kinek ügyei és bajai körül forog minden gondja a folytonos kínos köszvénytől gyötört naplóírónak, azonnal megmondják, hogy a naplót nem más, hanem Lipóczi Keczer Ambrus, gróf Thököly Istvánnak ez ismeretes hű embere és barátja írta, illetőleg íratta, mert megjegyzendő, hogy saját keze vonásaival csak kevés helyen találkozunk, mint p. o. az első lapon 1663 jan. 3—6-ig, vagy alább mart. 7—11-ig, apr. 14—25-ig, május 2—4-ig, junius 16—25-ig, nov. 11—13-ig stb. A napló legnagyobb részét négy-ötféle

idegen kéz írta; e kéziratok azonban — miként gondos egybevetés után az Országos Levéltárban meggyőződtem róla, — gróf Thököly Istvántól és Keczer Ambrustól származó egykorú leveleken mind felismerhetők, s így naplónk eredetéhez és eredetiségéhez semmi kétség sem férhet.

Nézetem szerint e kötet kezdete lehet a Thökölyek udvarában — úgy látszik — rendszeresen vezetett naplók sorozatának, melyeket később maga Thököly Imre folytatott s a melyeknek eddig feltalált részeit a *Magyar Történelmi Emlékek* régibb köteteiben Torma Károly, Nagy Iván és Thaly Kálmán tették közzé.

Thököly Imre naplói talán tartalmasabbak, de Keczer Ambrus feljegyzései nem kevésbbé érdemlik meg a történetkutató figyelmét: biztos datumokat szolgáltatnak az eseményekre nézve, élénken tükröztetik vissza a kor mozgalmas képét, melyben a nagy gazdagságú Thököly Istvánnak bár nem valami tevékeny, de nem is minden fontosság nélkül való szerep jutott, megismertetik velünk az életmódot, mely a késmárki, árvai és rosenbergi udvarnál folyt, főleg pedig érdekesen mutatják azt a több mint baráti viszonyt, mely Thököly István és Keczer Ambrus közt kora ifjuságuktól fogva fennállott, s melyben e sokat szenvedő, jólelkű ember valóságos atyai szeretet melegségével ölelte magához Thököly gyermekeit, kiváltképen az akkor még csak gyermekségét élő Imre grófot. Boldog, ha szorgos foglalatossági között egy-egy nyugalmasabb délesti órán vagy estvén az édes kis urával mulathatja idejét, nagy szíve fájdalmával viraszt felette ha beteg, megsiratja valamikor csak válnia kell tőle, s lelkében örül, ha mások is szeretettel látják és nagy sok reménykedésre nézve gyönyörködnek ő nagyságában.

Alig találhatnánk Keczer Ambrust jobban jellemző szavakat, mint ha megolvassuk, a mit Bethlen Miklós mond róla mémoirejaiban, a hol 1666-ban Teleki Mihály társaságában tett felső-magyarországi útját írja le:

»Menénk Késmárkra — beszéli Bethlen [1]) — gróf Tököli Istvánhoz; — — ez az úr igen gazdag volt, nemcsak el nem

[1]) Önéletírása (kiadta Szalay László) I. 345. l.

tékozlotta az apjáról reá maradtat, hanem sok úri jószágokat is vett, maga pedig pompás, splendidus és liberalis építő ember volt; de mindezekre őtet segítette egy Keczer Ambrus nevű, köszvény miatt kezetlen-lábatlan, ágyban fekvő és székben hordozott főember szolgája, kihez hasonlót sem láttam, sem hallottam, sem olvastam soha, hogy a más ember dolgában, kihez sem atyafisága, sógorsága, sem semmi világi testi relatiója nem volt, sem magának, sem semmi atyjafiának semmi haszna, interesse (mert magának sem felesége, sem gyermeke, másként szép főemberi jószága, melyet vesztiben hagyott az öcscseinek, Andrásnak és Menyhártnak, kik tisztességes gazdák, főemberek voltak), olyan szorgalmatos légyen; mert az erre az emberre magára, gyermekeire, a disznópásztorra, a béres bocskoráig úgy viselt gondot, hogy azt nem lehet kimondani. Fuit miraculum voluntariorum servorum.«

Hálás szívvel vallja ezt maga Thököly István is 1670. évi nov. 19-én, Árva várában, két héttel halála előtt kelt végrendeletében,[1]) mondván: »mind ez világi életemben s javaimban kimondhatatlan szeretetit s hívséges szorgalmatosságát majd hallatlanúl experiálván az én édes atyám helyett való jámbor és én velem negyven esztendőtől fogvást nevekedett s engem jámborúl szolgált szolgámban, az édes Keczer Ambrus uramban, melyet ennyi idejekre az édes gyermekim is experiálhattanak, azért atyai szeretettel kérem s istenre obtestálom őket, míg isten szerencséjekre éltetné, mindeneknek felette édes atyjok helyett becsüljék s szeressék« — — stb. Meghagyja továbbá gyermekeinek, hogy »az jó isten ő kegyelmét is ez világból kiszólítván, ne másutt temessék el, hanem az én általam építtetett késmárki sírban, s az én eltakarításom is ő kegyelme dispositiójában legyen«.

Szegény Keczer Ambrus túlélte ugyan szeretett urát egy kevéssel, de hogy eltakarításáról ő gondoskodjék, soha meg nem érhette.

Thököly István a Vesselényi-féle összeesküvésben való részesség vádja alatt állván, az elfogatására kirendelt császári csapatoktól körülzárolt és ostrom alá fogott Árvában, miután

[1]) Eredetije az Orsz. Levéltárban: Tört. Eml. B.

fiát néhány híve kíséretében már előbb Likavára küldte volna, dec. 3-án meghalt. Keczer Ambrust az úr halálán csüggedező cselédség engedetlensége csakhamar a vár feladására kényszeríté, s több napi alkudozás után dec. 10-én már német őrség vonult a Thököly árvák örökébe.

A capitulatio egyik feltétele vala, hogy az úr drága tetemeit mindnyájan mindenestűl akadálytalanúl vihessék őseihez a késmárki sírboltba; de a boszuálló hatalom nem ismert adott szót, sem kegyelmet; a holttest elvitelét meg nem engedték, s Thököly István közel háromnegyed évig feküdt eltemetetlenűl Árva várában, míg végre valami nedves boltban adtak helyet koporsójának.[1])

Mialatt az ifju Thököly Imre Likavából Erdély felé menekült, hajadon leánytestvéreit pedig Esterházy Pál vette gondviselése alá, a hű Keczer Ambrus, halálában sem hagyván el jó emlékezetű szegény urát, kinek életében oly rendű szolgája volt, hogy soha mellőle el nem távozhatott, ott maradt Árvában,[2]) hordozva napról napra súlyosodó nyavalyája terhét, mely néhány rövid hónap alatt az ő sok sanyarusággal teljes életének is véget vetett. A pozsonyi delegált törvényszék elé idéztetvén, 1671 május vagy junius havában Pozsonyba utaztában, valahol Nagyszombat alatt, útközben, szekerén ülve halt meg 51 éves korában.[3]) Igazán elmondhatta róla és Thökölyről Bethlen Miklós (id. h. 346. l.), hogy »világ szerint bizony keserves végek lőn magoknak és házoknak, noha buzgó evangelicus, tisztességes emberek valának«.

Visszatérve a naplóra, legyen szabad a már föntebb mondottakhoz röviden hozzátennem, hogy Keczer Ambrus feljegyzései, bár történetírásunkhoz sok részben, mint p. o. az 1663 és 1664 évi felső-magyarországi táborozások történetéhez, igen becses adatokat fognak nyujtani, irodalmi jelességre nem emelik írójukat. Stylusa pongyola, nyelvezete gyarló,

---

[1]) *Kubínyi M.* Árva vára, 2-ik kiad. 131—137. l.

[2]) V. ö. Kissovith Horváth Kristófhoz 1671 évi martius 24-én Árvából írott levelét. Orsz. Lt. Missilisek.

[3]) V. ö. *Pauler Gy.* Vesselényi F. nádor és társainak összeesküvése, II. 370. l. Életkorára nézve l. a naplót.

mondatfűzései hibásak, s különösen a *ván vén* participium szertelen használata miatt olykor még értelmetlenek is; a tárgyas és tárgytalan igealakot, a mi különben XVII-ik századi magyar nyelvű emlékeinkben nem szokatlan tünemény, gyakran helytelenűl használja, néhol nem is magyaros, de viszont sok olyan szóval és kifejezéssel él, melynek nyelvtörténeti értéke van.

A kiadás tekintetében megjegyzem, hogy a szöveget a Tört. Bizottságnál e részben elfogadott szabályoknak megfelelően mai helyesírásunk szerint, azonban a kiejtést jellemző hangtani sajátságok megtartásával igyekeztem adni, s az egész kiadványt a helyi, tárgyi és személyi vonatkozásokat felvilágosító jegyzetekkel használhatóbbá tenni.

Végezetűl kötelességemnek tartom, özv. Ujházy Józsefné úrnőnek a napló szíves közléseért e helyen is köszönetünket nyilvánítanom.

Budapesten, 1893. oct. 9-én.

Nagy Gyula
b. tag.

Incipe, perficies, auxiliante Deo.

1663

Januarius

Késmárk

1. Hétfő. Isteni szolgálatot elvégezvén, Berzoviczi Herlich Gábor [1]) és Székely uramék lévén gróf uramnál, jó kedvvel lakozánk; azomban Görgey Miklós s Boldizsár jövének s itten maradának. Farkas uramnak érkezék levele; doctor Peterzon [2]) dolgában írt gróf uram Rákóczy László uramnak.

2. Kedd. Délben érkezének gyöngyösi borokkal; ebéden itt valának Görgey uramék; ma vettem K(eczer) M(enyhárt) uram [3]) levelét s rescribáltam.

3. Szerda. Görgey Miklós s Boldizsár uramék elmenének délután. Peterzon doctor uram volt ebéden gróf uramnál. Farkas uram szolgáját remittáltam s írtam Danis uramnak is.

4. Csötörtök. Napestig helyben voltam, kevés vagy semmi dolgokhoz nem láttam.

5. Péntek. Délre érkezék Keczer Menyhárt uram feleségestől, az ki délután haza ment, s maga itt maradott.

6. Szombat. Ma K(eczer) Menyhárt uram szenti napja [4]) lévén, nekem mingyárt reggel sem volt igen jó kedvem, azomban holmi boszuság esvén, nem lehetett ebéd felett mingyárt jó kedvem, s meg is vallom valóban, vacsorát sem ettem ez mai napon. Szabó Mátyás ma délben érkezék; azon árvaiak által írtam Dániel uramnak, az leányomnak,[5]) úgy kapitány uramnak

---

[1]) L. alább 1667. jul. 8.

[2]) Más forrásokban *Paterzon;* jóhírű késmárki orvos, a kihez messze földről hordták a betegeket. V. ö. *Nagy I.* Rédey László tört. maradványai, *M. Tört. Tár* XVII. 145. l.

[3]) A napló írójának testvéröcscse.

[4]) Vízkereszt vagy a három királyok: *Gáspár, Menyhárt, Boldizsár* napja.

[5]) L. alább febr. 28.

is nagy bőven az gyalogok állapotjáról. Farkas uramnak is írtam az többi között az szőcsekről is. Késmárk

7. Vasárnap. Reggeli s déllyesdi *(így)* praedicatiót meghallgattam isten kegyelmességébűl; ma sem voltunk üressek idegen emberek nélkűl.

8. Hétfő. Kőszeghy uram délután elmene; ma étszakára jött az városban Pethő Zsigmond uram.[1])

9. Kedd. Irtam Vitnyédi uramnak,[2]) postára adván az leveleket; írtam Farkas uramnak is, tudósítván az többi között gróf uramnak babos lovak felől való szándékáról; írtam Dániel uramnak is, úgy az leányomnak is pribisi ember által.

10. Szerda. Bort expediálván Rosenberkre, írtam azon alkalmatossággal is Farkas uramnak; írtunk Hosszu Istók által Hedry uramnak, úgy Szendrei uramnak is.

11. Csötörtök. Pethő Zsigmond uram szolgái által írtam Farkasnak, érsek uramnak írott levelet kezéhez dirigálván; nemcsak Pethő uramat, de az kamorássokat is s harminczadosokat is hívatván be gróf uram, az egy Pethő Zsigmond uram ő nagysága hogy volt ide be, az többi mind retractálák, kin szíve szerint boszonkodott gróf uram. Pethő uram igen vígan lakott és csak öt órakor mene el.

12. Péntek. Az Laskra való cselédet ma expediálánk. Hosszu Istók is csak ma mene el; bányai emberek hozván Szendreinek 24 Decembris költ levelét, ugyan Hosszu Istók által rescribáltam; írtam Gilányi uram után is fridmányi ember által.

13. Szombat. Délelőtt írtam Árvában Dániel uramnak, kapitány uramnak is az szerint; írt gróf uram nagy-bányaiak dolgában cancellarius uramnak s Nádasdy uramnak.

14. Vasárnap. Írtam újobban Hedry uramnak nagybányaiak által; 10 huius költ levelére Farkas uramnak rescribáltam.

15. Hétfü. Dersőfy Ádám volt ebéden gróf uramnál. Az bal lábomban érezvén az köszvént, le kellett feküinnem.

16. Kedd. Viradtig írattam Draskovith Miklós uramnak, Petrőczy uramnak [3]) s Vitnyédi uramnak; azomban úgy érkezék Berzeviczy Miklós uram Árvából; mely levelekre rescribáltam s déllyesd úgy indulának meg Kiss Ádám és Szabó Mátyás Soprony és Bécs felé. Estve nyolcz óra tájban alkalmas impetussát érzettem az köszvénynek.

---

[1]) Gersei Pethő Zsigmond.
[2]) Vitnyédi István, a Vesselényi-féle összeesküvés egyik főszereplője.
[3]) Kaszavári Petrőczy István, Thököly István sógora.

Késmárk

17. Szerda. Látván hogy az úr ő nagysága itt tanálta felejteni maga kis óráját, úgy küldettük el Szabó Mátyás után. Az én köszvénbeli állapatom is mind egyaránt lévén, elvégezém magamban, hogy az konyha felett való házban költezkedném el; azomban hogy oda kezdék költezkednem, úgy érkezék estve felé Szinyeiné [1]) asszonyom, és ő kegyelmével együtt valék ez újonnan ideigvaló szálláson.

18. Csötörtök. Az egész napot az édes hugommal könnyen múlattam el, estve nagyobban való berzengetéssét érzettem az köszvénynek.

19. Píntek. Árvából tanálkozván szán, küldettem oda egy tonna csíkot, írván azon alkalmatossággal is oda; ez mai nap is mellettem marada asszonyom.

20. Szombat. Felestekem után elmene Szinyeiné asszonyom; gróf uram is deliberálá magában, holnap elmenjen Csáky uram temetéssére; [2]) vacsorára érkezék ide Nádasdy uram szolgája Bálintfy [3]) uram; Görgey Miklós uram is.

21. Vasárnap. Ebéd után megindulván gróf uram, az ő nagysága elmenetele után praedicator s tiszttartó urammal múlattam időmet s vacsorámot is, sokat conversálkodván doctor urammal is.

22. Hétfő. Ma már egy heti, az köszvény sem erőt nem láttatott venni rajtam, sem el nem állott rólam; gondoltam, már csak abban múlik el, de azomban hogy setétedett volna, bal kezemben nem kicsiny fájdalmat érzettem; doctor uram persuadeálássából kristélt is vettem, de az nem használt, s váltig is gyötrett egész éjfélig.

23. Kedd. Reggel könnyebbedtem, de estve felé újobban rosszúl érzettem magamot; azomban érkezék gróf uram.

24. Szerda. Illyésházy György uramnak rescribáltam, Petrőczy uramnak is írt gróf uram az örög asszony végett. Farkas uramnak déllyesd kell vala elmenni, de megrészegedvén nem mehete el. Ficzkót ugyan ma expediálám Árvában Berzeviczy Miklós urammal. Gróf uram vacsorát itt evék szállásomon, nekem is valamentére jobb appetitusom lőn az ételhez.

25. Csötörtök. Ma vettem viceispán uram levelét, kiben írja, hogy Csáky úrfiak atya(fi)képpen megalkuttak.

26. Píntek. Néminemű Levkovecz Pál nevű lator gróf uram fogságában lévén itten, arra ő nagysága törvént szolgáltatván, feje üttették el és teste kerékre vetettetett *(így)*; mely

[1]) Szinyei Ferenczné Keczer Klára, K. Ambrus testvérhuga.

[2]) Csáky István tárnokmester temetésére, ki a mult 1662 év végén halt meg. *Nagy I.* Magyarorsz. Családai, III. 80. l.

[3]) Bálintfy János gr. Nádasdy Ferencz füzéri tiszttartója vala. V. ö. *Pauler Gy.* Vesselényi F. nádor és társainak összeesküvése, I. 32. l.

executiót mivel turbálni fenyegetőztek az késmárkiak, mi is úgy készültünk hozzá, hogy ha az szükség kívánta volna, öszvekaphattunk volna; az kamora is itt ben lévén, váltig izengettek volna, hogy az késmárki határban ne exequálnánk. Felessen lévén ide be az fő emberek közzűl, vígan is tartotta őket gróf uram s késsőn estve oszlának is el. Késmárk

27. Szombat. Nyisnyánszkinak s Ujfalusy Andrásnak íratott gróf uram, certificálván az árvai számvételnek terminusáról,[1]) mely pro 20 Februarii leszen meg; írtam én is Dániel uramnak s az leányomnak, árvai, likavai és létavai tiszttartóknak is, úgy Reviczky János uramnak is ednehány *(így)* szóval dubovai ember által.

28. Vasárnap. Én ugyan jobbadocskán voltam, de hogy erősedjem, ágyban detineáltam magamot, kedden szándékozván gróf uram Fridmány felé.

29. Hétfü. Gróf uram gyengén lévén, nem bízván holnapi napon való meginduláshoz, továbbra differálta.

30. Kedd. Most is azon egy állapotban lévén gróf uram, csötörtökre halasztánk az megindulást.

31. Szerda. Már hat óra tájban érkezék Szinyeiné asszonyom s mingyárt azután elég véletlen Hedry uram Erdélyből, kin csak elhűlénk; gróf uram ő kegyelmekkel együtt az én szállásomon evék vacsorát. Hedry urammal való beszélgetésemet holnapra differálván, vígan s kedvessen lakék ő kegyelme vacsorán.

Februarius

1. Csötörtök. Hedry uramra nézve, míg már nem expediáltatnék, differáltuk szombatra megindulássunkat.

2. Péntek. Déllyesd Szinyeiné asszonyom Árva felé mene.

3. Szombat. Nyolcz óra tájban indulván meg Fridmány felé, Kaczvinkon evénk ebédet s késsőn estve érkezénk Fridmánban.[2]) Hedry uram is Fridmányig együtt járt velünk. Mai napon remittálta gróf uram Lendakot[3]) Palocsay uramnak. Kaczvink Fridman

4. Vasárnap. Sem Herantot, sem Baranovszkyt nem tanálván itten, kevés dolgokhoz láthattam; Gilányi uram azért azomban érkezvén, holmirűl mégis conferálhattam; úgy arról

---

[1]) Thököly István, anyja Thurzó Katalin révén még 1652-ben a Thurzóörökség s az ahhoz tartozó uradalmak igazgatójává választatván, az évenkinti számvételre rendszerint Árva várába hívatta össze az érdeklett atyafiakat és a számadó tiszttartókat. V. ö. *Angyal D.* Thököly Imre (M. Tört. Életrajzok) I. 22. l., *Kubínyi M.* Árva vára (2-ik kiad.) 129. l.

[2]) Mai hivatalos orthographiával: *Friedmann.*

[3]) Lendak, máskép Landeck vagy Landok, Szepes vm.

Fridman is, hogy már az konyhamestert Bercsko Jánost tegyük itt való tiszttartónak.

5. *Hétfő.* Jó reg elkészülvén, Hedry uramat elbocsátánk Jablonka (Árva vm.) Erdély felé s magunk egy végtében jövénk Jablonkára; ebéd vacsorával együtt lőn, az hová Farkas uram is késsőn estve érkezék.

6. *Kedd.* Nagy kemény s erős idő lévén, öt-nyolcz óra tájban Jaszenicza megindulván, Jeszenyiczén[1]) evénk ebédet s Árva várában két Árva vára óra tájban érkezénk; az aprócskákat,[2]) legyen istennek hála, jó egészségben tanáltuk; csendessen múlatánk el az farsang farkát.[3])

7. *Szerda.* Déllyesd Szinyeiné asszonyom az aprócskákkal szánkázni ment. Keczer M(enyhárt) uramnak két levele is érkezett, isten áldván meg feleségét egy leány magzattal, s igen nehezen volna az felesége, kívánná Szinyeiné asszonyomnak oda való menetelit hova hamarább; rescribáltam ő kegyelmének, és sokat törődvén mi tevő légyen, végtére deliberálá magában, holnap már itt maradjon.

8. *Csötörtök.* Istennek áldott legyen szent neve, ez mai napon telvén el gróf uramnak negyven esztendeje,[4]) legelsőben is ő szent felségének hálát adván arról, azután jó kedvvel s vígan múlatók el az egész napot, Szentiványi János, Guzith uram[5]) is itt lévén.

9. *Píntek.* Éjfél után mingyárt hozzá fogtam az íráshoz, írván nagy bőven Gilányi uramnak és az tiszttartónak; mingyárt hajnalban indulván meg Szinyeiné asszonyom.

10. *Szombat.* Ma sem volt semmi oly szorgos dolgom. Farkas uram haza mene.

11. *Vasárnap.* Sulyovszky s Bajcsy János valának ebéden; déllyesd én csak lenyugodtam, vacsorát sem ettem; ma mene el Baranovszky Fridmánban.

12. *Hétfü.* Monetti levelét de dato 4 huius tegnap vévén délben, írtam azokról Keczer Menyhárt uramnak s ma jó reg expediáltam Batizfalvára; írtam Gilányi Illyés uramnak is az négy vadászó puska felől.

---

[1]) Mai hivatalos nevén *Jaszenicza*, Námesztó mellett, Árva vm.

[2]) Thököly István gyermekeit.

[3]) Farsang végét; a következő napra 1663-ban hamvazó szerda esett.

[4]) Thököly István 1623-ban született. Wagner (Analecta Scep. IV. 179. l.) és utána Nagy Iván (Magyarorsz. Családai XI. 286. l.) hibásan teszik a születés napját febr. 5-re.

[5]) Mokrágyi *Guzith* vagy *Guzics János*, a Thököly ház meghitt embere, később Árva vármegye alispánja. Naplóját, mely kora eseményeiről sok érdekes följegyzést tartalmaz, közzé tette Rakovszky István, *Tört. Tár* 1889. 434—450. l.

13. Kedd. Máról is holnapra differálódott Rosenberkre Árva vára
való menetelünk, remélvén Szabó Mátyás megtéréssét, de azomban csak levele érkezett.

14. Szerda. Déllyesd megindulván, jókor érkezénk ide Rosenberkre. Rosenberg (Liptó vm.)

15. Csötörtök. Déllyesd ribárpolyai majort [1]) valánk látni.

16. Píntek. Viradta előtt írván Vitnyédi uramnak mind gróf uram mind én, Csúthy uram expediáltatott délben. Liptó vármegye követei valának gróf uramnál ebéden, liptai viceispán s Lehoczky, s azok valóban meg is tartatának.

17. Szombat. Ma sem volt napestig szüneti az sok supplicatiónak és per hoc proventusok diminutiójának; ez estve érkezék János mester Lomniczáról; gróf uram magánossan ött vacsorát.

18. Vasárnap. Jó idein reggel megindulván s mihent érkezénk Olasziban, azonnal hozzá fogának az temetési cere- Kis-Olaszi
moniához, teplai szentegyházban vivén az halottat; délután lőn Tepla
már hogy eltemetteték szegény Kubínyi Ferencz uram; száztizenkét szán volt, s így elég böcsületessen lőn temetésse. Gróf
uram Lucskán evék ebédet s feles ideig mulatott, és késsőn Lucski
estve érkezénk Zmeskal György uram házához s ott evénk vacsorát s ott hálánk.

19. Hétfő. Még ez estve kezdett lágyulni az idő s már is elég alkalmatlan út kezdett lenni az nagy havakra nézve;
békével érkezénk fel az várban s egészségben tanálánk az Árva vára
aprócskákat: mai napon alkalmasint öszve gyülének az vár alá az atyafiak emberei.

20. Kedd. Ma lévén az számadás terminussa, az kik jelen lehettek felhivatám s hozzá fogánk az számadáshoz, s ma az létavainak vége lőn.

21. Szerda. Jó hajnalban hozzá fogván az árvaihoz is és serénkedvén, estig elvégezénk; az atyafiak szolgái magok között jól is lakának.

22. Csötörtök. Délre érkezék Thököly Miklós uram [2]) feleségestűl, s az atyafiak szolgáit is lehívatá gróf uram s három asztalra vígan lakának; vacsorán is hasonlóképpen; én pedig ma is mind láttam magam dolgaihoz.

23. Píntek. Eloszlának az atyafiak szolgái, Thököly Miklós uram is elmene, de elég bajossan az időnek mivoltára nézve, tele lévén már vízzel mindenütt az árkok. Illyésházy uramhoz hajnalban expediáltatott Farkas uram, de már Rosen-

---

[1]) Ribárpolye, ma Gombáshoz tartozó puszta, Liptó vm.
[2]) Zsigmond fia, Istvánnak unokaöcscse.

Árva vára berken nem tanáltatott; maga sem mehetett által, mivel megindulván az Vágon az jég, elvitte az rosenberki hidat.

24. Szombat. Nekem ma is mind voltak apródonkint írásim és valóban feles dolgaim az sok supplicanssal; s ez estve hat óra tájban mene el az jég Árva vizirűl.

25. Vasárnap. Nagyfalusi praedicator Synapius uram tőn praedicatiót s ebéden gróf uramnál vala; valóban gyönyörűséges böcsületes tudós ember, ebéd után is elég gyönyörűséges conversatióm vala vélle.[1])

26. Hétfü. Elmene azon nagyfalusi praedicator uram Reviczky urammal együtt; én azomban láttam holmi dolgaimhoz s írtam Berzeviczy Zsigmond uram által Késmárkra Gilányi uramnak, az tiszttartónak, úgy János mesternek is.

27. Kedd. Bodokit expediáltam Tepliczére Bécsbűl hozott portékáért; azomban mind volt dolgom apródonkint.

28. Szerda. Nyavalyás leányom Berzeviczyné ma jó reg mene el az apjához; megvallotta előtte is vétkét az ura, de ugyan nem complacálhatta; érkezék Illyésházy Gábor uram levele, kívánván tudni gróf uramnak meddig való itt késséssét, kire rescribálván gróf uram, azomban úgy érkezének estvefelé szolgái; megérkezék Csúthy uram is Bécsbűl.

Martius

1. Csötörtök. Illyésházy uram szolgáit elbocsátván gróf uram, s mivel Farkas uramat szükségesképpen kelleték palatinus urunkhoz küldenünk, s így haladni kellett Csúthy uram Erdélyben való menetelének is, az hova praemittáltuk Huszár Andrást, írván Hedry uramnak, ezúttal írtam Késmárkra is; hogy elmenének estve felé, úgy vettem Gilányi uramnak 26 és 27 írott leveleit.

2. Péntek. Az Ficzkót délben küldvén, azomban Szabó Mátyás is elmene Késmárkra, az ki által írtam Gilányi uramnak, úgy az tiszttartónak is. Baranovszky is jó reggel mene el Klinra,[2]) hogy Klinovszkyt Bilszkora küldje, Bukovinszkyt pedig Krakkóban; déllyesd mene el Farkas uram is Rosenberkre s onnan Beszterczére.

3. Szombat. Délben érkezvén Ficzkó, újobban expediáltatott Késmárk felé.

4. Vasárnap. Klebniczei ember által írtam Okolicsnóra, az által küldettem K(eczer) M(enyhárt) uram levelét is; ma

---

[1]) Synapius János praedicatort Guzics is többször említi naplójában, id. h. 446—448. l.

[2]) Námesztó-Klin és Zakamene-Klin Árva vm.

délután menvén el késmárki kulcsár, írtam általa az leányomnak, Gilányi uramnak, az tiszttartónak, úgy praedicator uramnak is. Bohus Dániel uram vala ma gróf uramnál, egy ifju legént Gosztonyi Pál nevűt commendálván be főember szolgájul. Árva vára

5. *Hétfü.* Ma is írtam az leányomnak, úgy praedicator uramnak is, Gilányi uramnak s az tiszttartónak. Zrényi Miklós uram Tőke nevű szolgája ma volt vacsorán gróf uramnál, együtt Jurikovics uramékkal; vígan is lakának.

6. *(Kedd.)* Tegnap írott leveleimmel ma mene el az késmárki darabant, azomban érkezék Révay Dániel uram levele, kire rescribált is gróf uram; ebét *(így)* felett jöve meg Farkas uram, déllyest elíg beszélgetésink valának csaknem estig.

7. *Szerda.* Gróf uram Reviczky János uramnál volt körösztölőben, az hova nekem is el kell vala mennem, de az gonosz utakra nézve, úgy arra is, érezvén az köszvént, meg ne induljon rajtam, itthon maradtam; elég mulatságunk is volt Juricskóval; gróf uram mai napon ott maradott. Sándornak körösztelték az gyermeket.

8. *Csötörtök.* Tiszttartónál hálván gróf uram, ebéden Guzith uramnál volt; felérkezvén ő kegyelme, sokat beszélgeténk holmiról s végtére én kezdettem írnya Késmárkra, vacsorát sem evém.

9. *Péntek.* Késmárkra írt levelekkel expediálánk Dobost gyalog, s napestig valóban voltak szorgalmatos dolgaim itt való dispositiókról, holnap reggel szándékozván megindulni Késmárk felé.

10. *Szombat.* Jó idein hozzá fogván dolgaimhoz s elkészűlvén s hét óra tájban megindulván, délre Malatinán szállottunk s étszakára Bobróczon, az hol vevén udvari praedicator uram levelét, nem kevéssé örvendeztem meg; rescribáltam ő kegyelmének s írtam az leányomnak is. Malatina Nagy-Bobrócz (Liptó vm.)

11. *Vasárnap.* Kedvetlenűl vált el gróf uram Farkas uramtól, s ebédre Hibén szállván, Lucsivnán is nagy üdőn szállottunk meg. Hibbe Lucsivna (Szepes vm.)

12. *Hétfü.* Délre érkezvén,[1]) déllyesd legkiváltképen praedicator urammal voltak szorgos dolgaim. Késmárk

13. *Kedd.* Holnapi napon akarván Csúthy uramot megindítani Erdély felé, az expeditio keről is volt szorgalmatoskodásom.

14. *Szerda.* Délelőtt megindulván Csúthy uram, ma is déllyesd inkább mind csak praedicator urammal voltak szorgalmatos beszélgetésim.

---

[1]) T. i. Késmárkra.

Késmárk 15. *Csötörtök.* Ez mai nap is nem volt semmi oly szorgos dolgom, hanem az előttem álló dolgokban foglalatos voltam.

16. *Péntek.* Reggel érkezék Farkas Tamás uram.

17. *Szombat.* Déllyesd Zabroszky Gábor uramhoz járt Farkas uram. Ficzkót estve felé expediáltam Árvában.

18. *Vasárnap.* Reggeli s déllyesdi praedicatiót meghallgatván, nem voltak egyéb mi oly szorgos dolgaim.

19. *Hétfü.* Thököly Miklós uram vala gróf uramnál, praedicator uram Gilányi urammal Lomniczon valának, az úrfi pedig nagy részegen déllyesd elmene estve felé.

20. *Kedd.* Hajnal előtt mene el Farkas uram; írtam általa az leányomnak, úgy Görgey János uram szolgája által is; ma admoneáltatott Gilányiné s Berzeviczy uram; ma délre érkezék Dobay István uram Szilágyból; ebéd felett voltunk, hogy érkezék Keczer Menyhárt uram.

21. *Szerda.* Öcsém urammal beszélgetvén, egyéb mi oly dolgaimhoz nem igen láthattam, hanem az szent gyónáshoz készülgettem.

22. *Nagy Csötörtök.* Gróf urammal meggyónván az udvar népének is nagyobb része, adja isten lelkünk üdvességére s éltünk megjobbítássára. Délután elmene Keczer Menyhárt uram; írtam Farkas uramnak nagy bőven.

23. *Nagy Péntek.* Clementis uram által küldettem el Farkas uram levelét, írván Reviczky uramnak igen bőven, Dániel uramnak az szerint, árvai tisztartónak is egynehány szóval.

24. *Szombat.* Szlavkóra[1]) valánk gróf urammal, előbb azért megferedénk, és hogy onnat megtértünk, ebédet evém, az mint hogy ma is csak egyszer ettünk.

25. *Vasárnap.* Ez áldott husvét napján istennek jóvoltából mind az három praedicatiót meghallgatánk.

26. *Hétfü.* Ez mai napon is isteni szolgálat után ebéden valának gróf uramnál Görgey Miklós, Kőszeghy Gáspár uramék; üdőközben jütt vala be Horváth Boldizsár uram; vacsorátúl sem bocsátá el gróf uram; Keczer Menyhárt uram is jelen volt. Ma reggel vettem Farkas uramnak levelét Figuli által; mingyárt déllyesd rescribáltam ő kegyelmének nagy bőven.

27. *Kedd.* Pavol, az ki csatlósom volt, visszamenvén Árvában, írtam Dániel uramnak s az leányomnak csizsmát is küldettem; írtam Farkas uramnak s Vitalis uramnak is általa, s

---

[1]) Ma *Kis-Szalók* Késmárk mellett.

déllyesd gróf urammal Csavnikra [1]) menénk, az hol Thököly Zsigmond elég jó szívvel látott. Savnik

28. Szerda. Délig lovait jártatánk Thököly Zsigmond uramnak (s) egyéb sok szép alkalmatosságit nézegetének, míg az ebéd elkészűlt; váltig marasztott volna ő nagysága tovább is, de eljüve gróf uram négy óra tájban; hogy Késmárkra érkezénk, Fridmánból küldett két laszaszt találánk itten. Leibiczen ma is újobban tűz támadott vala s feles ház égett el. Késmárk

29. Csötörtök. Thököly Zsigmond uramnak gazdálkodott gróf uram laszaszszal.

30. Péntek. Tiszttartó uramot expediáltam vala Holomniczára [2]) az seniorhoz, és Bélára is.

31. Szombat. Udvari praedicator uram hajnalban indult Lűcsére; Faygelt ma expediáltam Árvában; írtam Vitnyédi uramnak is, postára adván az levelet.

Aprilis.

1. Vasárnap. Mingyárt reggel az bal lábam sarkában kezdettem érzeni az köszvént; reggeli praedicatio után írtam Keczer Menyhárt uramnak, úgy Szinyeiné asszonyomnak is egynehány szóval; ebéd után mingyárt le kellett feküinnem; estve felé ugyan derekasint fogott rajtam az köszvény, míg az másik lábomban is érzettem az hűvséget.

2. Hétfü. Reggel könnyebbecskén voltam, de estve felé valóban is reám fogott, nyomorult étszakám lőn valóban. Farkas uram ma délben érkezék, Csucsyt tegnap küldettem Árvában.

3. Kedd. Ez mai nap már az bal lábom könnyebbedett, az másika pedig rosszabból kezdett lenni; kezeimben is néhul néhul érzeni kezdtem az köszvént. Dániel uramnak írtam, Reviczky uramnak, Gilányi Ellés [3]) uramnak is rescribáltam 27 költ levelére; gróf uram nyulászni volt; hogy megtért, Horváth Boldizsár uramot tanálta nállam, kit nem akart étel nélkül elbocsátani, ebéd vacsorával együtt lévén.

4. (Szerda.) Gróf uram ez mai nap rozmazinnal s egy öltező köntösre való hajszín gránáttal kötvén meg Ambrus napján, déllyesd érkezék az nyavalyás leányom is.

---

[1]) Ma *Savnik*, régebben *Styavnik*, *Csavnik*, *Scsavnik* alakban fordul elé. V. ö. Thaly K. czikkét, *Századok* 1887. 727. l.

[2]) Holló-Lomnicz.

[3]) Lázi Gilányi Illyés, kinek neve már föntebb is fordult elé, Illyésházy György uradalmainak praefectusa vala. V. ö. *Nagy I.* id. m. IV. 404. l. Gilányi János, a kivel szintén gyakran találkozunk naplónkban, Thökölynek volt főember szolgája.

Késmárk 5. *Csötörtök.* Gróf uram ebéd után elmene Mátyásfalvára; én váltig törődtem s aggódtam az holnapi előttem álló dolgon.

6. *Píntek.* Ez mai nap lévén terminussa Gilányi uramnak felesége ellen, úgy Berzeviczyné asszonyomnak is az ura ellen, Görgey uramék váltig kívánták s igyekeztek turbálni az processust; végtére ugyan csak hozzá fogánk és négy óra tájban déllyest continuálódott; felszabadította isten az gonosz asszonyi állat kötelességétűl s szabadon pronunciáltatott, valamikor csak akarná, házasodhassék meg, amaz pedig nem külemben hanem expletis septem annis, septem mensibus, septem septimanis et septem diebus; úgy azért ha az idő alatt jól viseli magát, szabadon disponálhasson ez iránt az contubernium is; azomban midőn az másik causát is levatában kívánták volna venni, mingyárt az adversa pars Berzeviczy részérűl allegálta, esse suspectam horam, és hogy ez nem suffragálhatott, végtére contra forum et iudices excipiálván, ebbeli compromissumát revocálta nagy állhatatlanúl s tökélletlenűl, mint olyan hamis s tökélletlen ember; nagy bajosson mégis levatában vitetett az causa és az actio beírattatott, oly reménségben lévén, holnap compareál, ha nem is progrediálnak az dologban; ez ily reménségtűl viseltetvén, mind könnyebb volt szenvedni az emberek titubatióját.

7. *Szombat.* Mind az felyűl megírt dolgokra, mind nyavalyámra nézve, egy óránál alig aluván többet, mingyárt reggel hozzá láttam, mint disponálhassam az embereket, de sokkal másképpen tanáltam már ez mai napon, s hamar által láttam, nem lesz semmi hogy az dologban procedáljunk, az kin felette igen conturbálván magamot, gondolkodtam sokat, mint obviálhassak az dolognak? Végtére adának ugyan az idegeny vármegyéből való papok oly tanácsot: ha ily contumacia ductus nem compareált, tehát testimonialist vévén erről az menyecske, menjen apjához és ott resideáljon, és hogy senki nem causálhatja hogy ok nélkül hatta volna el s nem laknék urával: az mint hogy ez erről való protestatiót beadván, kiadák az erről való testimonialist, s úgy ebédet évén, az papok estve felé eloszlának; nekem ugyan nem sokat nyughatott elmém s rosszabbúl kezdtem érzeni magamot lábaimra. Ma érkezék estvére Keczer Menyhárt uram.

8. *Vasárnap.* Gróf uram elérkezék ebédre; estve felé ez mai nap is valóban rosszúl voltam az lábaimra, s egyébiránt is igen distractus, bosszús s bús voltam, és keservessen szenvedvén hogy az nyomorult menyecskének nem sokat succurrálhattam; öcsém uram még ma reggel mene el Batizfalvára.

9. *Hétfű.* Jóval is viradta előtt elment Farkas uram; sok külemb-külembféle fecsegésseken nem kevesset törődtem, s

az mennyire lehetett, azoknak obviálásában mesterkedtem; Késmárk
Gilányi uram ma volt Lomniczára.

10. Kedd. Szorgalmatoskodtam Pozson felé való expeditio körül; reggel volt Csucsy János Ábrahámfalván; azomban déllyesd mind írattam Farkas uramnak is kétrendbeli levelet, gróf uram nevével palatinus, iudex curiae, cancellarius s Rottal uramnak, Osztrosith és Petrőczy uramnak is.

11, Szerda. Kiss Ádámot expediálám az tegnapi levelekkel Árvában, úgy hogy onnat osztán Farkas urammal együtt járjon Bécsben; szolgabíró uram által izent gróf uram az városi bírónak, Szabó Mátyás ládái pecsételtetnének el; s hogy ebéd felett volt az úr, úgy jött vala Görgey Miklós uram is be.

12. Csötörtök. Ma vettem Farkas uramnak Okolicsnóról irott levelét.

13. Píntek. Praedicator uram tiszttartóval Bellára [1]) valának, hogy Gilányi uram processussát és Okolicsányi Anna testimonialisát subscribáltassák; onnat ugyan ezen dolog végett Lomniczára, azírt is, hogy azon adulter Berzeviczy Miklós az úrvacsorájához ne admittáltassék, míg végét nem szakasztaná; ezúttal is eleget fecsegett, kin gróf uram valóban szivessen boszonkodott; én in hac ipsa materia írtam igen bőven Farkas uramnak; írtam az leányomnak, Baranovszkyt hat óra tájban estve expediálván Farkas uram után.

14. Szombat. Ma is sokat törődett gróf uram az tegnap megírt dolgon.

15. Vasárnap. Istennek jóvoltából nekem is megtért annyira egészségem, hogy mind az reggeli mind az déllyesti praedicatiót meghallgattam; azomban úgy érkezék Csúthy uram Erdélyből, kicsin vigasztalásra való hírekkel s az embereknek kimondhatatlan hálaadatlanságokkal, kin nem annyira törődénk az mint hogy váltig álmélkodánk. Hogy vacsora felett lettem volna, érkezék öreg asszonyom.

16. Hétfű. Írtam az árvai drabant által az leányomnak; írtam Farkas uram után is, postára adatván levelemet. Szlavkóra valánk déllyest.

17. Kedd. Nem voltak semmi oly szorgos dolgaim; Gilányi uramat Fridmányban expediáltam.

18. Szerda. Nyulászni valánk Lomniczán [2]) túl, és Kakas-Lomnicz
Szlavkón evénk ebédet. Kis-Szalók

19. Csötörtök. Ez elmult étszaka szapora esső lőn; délután indult Csucsy János s egyéb szolgái gróf uramnak Erdély Késmárk

---

[1]) Szepes-Bélára.
[2]) Kakas-Lomnicz.

Késmárk felé, húsz kopót küldvén gróf uram az fejedelemnek, úgy két szeléndeket is; majd napestig sem lőn szüneti az essőnek; ma is írtam az leányomnak puchovai ember által.

20. Péntek. Farkas uramnak írtam, postára dirigálván az levelet.

21. Szombat. Petrőczy uramnak rescribált gróf uram; írtunk Illyésházy György uramnak is: rescribáltam Gilányi Illyés uramnak; írtam árvai drabant által az leányomnak Okolicsnóra; ma praefigáltattam Szabó Mátyásnak 9 Maji; írtam Baranovszkynak is egynehány szóval. Monettinak 14 költ levelét vettük.

22. Vasárnap. Osztrosith uramnak 12 huius költ levelét hozták, kire mingyárt rescribáltunk is. Szép meleg idő lőn és estve felé dörgett is az ég.

23. Hétfű. Mai szent György napján [1]) az isteni szolgálatot elvégezvén, hideg esső lőn mingyárt reggel; ebéd tájban érkezének Rédey uramnak szolgái Husztról az doctorokhoz; mai nap már itt maradtak.

24. Kedd. Hogy Gilányi uram Lőcsére akart volna menni az tegnap érkezett Rédey uram szolgáival, érkezék újabb szolgájok Kiss Ferencz. Déllyest Szlavkóra valék gróf urammal; édesden és felest iván az ott való serben, valóban rosszúl voltam is utána. Estve visszajövének Lőcséről, nem akarván elmenni az doctor Husztra.

25. Szerda. Írtam Árvában, küldvén laszaszt az aprócskáknak; küldettem Liptóban is az szegín leányomnak; mai szent Márk napján praedicatiót hallgatván, írtam Rédey Pál uramnak [2]) az orvosságokkal Husztra menő szolgák által. Gyarmatit ma küldöttük Laskra holmi kanczákkal, úgy az Padissa lovat is.

26. Csötörtök. Kolusányi menvén Árvában, írtam általa is az leányomnak, úgy liptai s árvai tiszttartónak, Joachimus uramnak is Slésiában. Akarám vala elkerűlni az hideglelést, ki is menék vala Szlavkóra, de nem lőn szaporája, ugyan reám esett s váltig mind gyötrött.

27. Péntek. Napestig fent voltam; gróf uram ma helyheztette lovait az új istállóban.

28. Szombat. Újobban küldettem ma laszaszt Árvában az aprócskáknak; az régi szállásomra költezkedtem; ma is

[1]) Protestáns naptár szerint, mert különben szent György napját közönségesen ápril 24-én ünnepelték.

[2]) Valószínűleg István volt szepesi alispán fia, a család magyarországi ágából. V. ö. *Nagy I.* id. m. IX. 747. l.

érzettem az hideglelést s váltig okádtam és sok fláva bilist[1]) Késmárk
hántam.

29. Vasárnap. Keczer András uramnak írtam embere által; azon alkalmatossággal Szinyeiné asszonyomnak is írtam magam s küldettem két darab laszaszt; palatinusné asszonyomnak is kedveskedett gróf uram laszaszszal.

30. Hétfü. Ma kellett volna reám jünni negyedszer a hideglölésnek, de elmúlatta, istennek legyen hála, ez egyszer. Ebéd felett volt gróf uram, hogy érkezett Pécsy Ádám uram Rákóczy László uramtól; vele volt Berzeviczy István uram is; szállásokra gazdálkodtunk ételből, azután szemben lévén gróf urammal, lőn válaszsza; ma már itt marasztotta gróf uram, jól is tartotta vacsorán.

Május

1. Kedd. Írtam Berzeviczy Zsigmond uramnak, úgy Dobay András uramnak is Berzeviczy István uram által, két kölyek kopót is küldvén Berzeviczy Zsigmond uram kopói közzé.

2. Szerda. Az hideglölés elállván rólam, köszvény kezdett háborgatni, szenvedhetőképen ugyan.

3. Csötörtök. Ma is ágyban detineáltam magamot; az kezdett köszvény ugyan remittálni láttatott. Ma expediáltam Ficzkót Okolicsnóra s onnat Árvában; írtam általa felest az tiszttartóknak mind egy, mind másfelé.

4. Péntek. Újobban feles expeditióim valának, reggel mingyárt Rákóczy uramnak rescribálván, úgy viceispán uramnak is írván; azután délfelé Bajcsy Györgyné fia dolgában palatinus uramnak, Dániel uramnak, Reviczkynek, likavai tiszttartónak; estve felé érkezék Ficzkó.

5. Szombat. Mind voltanak distractióim, ma lévén Valentinus itt való tiszttartó difficultásinak censurája; déllyesd Baranovszkyt expediáltam Hozeleczre.

6. Vasárnap. Jó reg megjütt Baranovszky; déllyesd praedicator uram ment vala Hozeleczre; mai napon háromrendbeli levelet is írtam az leányomnak.

7. Hétfü. Vége lőn Herant uram számadássának is; estve már hat óra tájban érkezék Bécsből Farkas uram, mingyárt utána Rédey uram szolgája Husztról, hozván hírét az szegény Rédey László uram halálának, mely 26 Aprilis hala meg.[2])

[1]) Sárga epét.

[2]) Nagy Iván a M. Tört. Tár XVII-ik kötetében közölvén Rédey László tört. maradványait, halála idejét csak hozzávetőleg teszi az 1663. év folyamára. Bevezetés 4. l.

Késmárk 8. *Kedd.* Herant uram Szondocs [1]) felé ment kopók szerzeni. Dedinszky András difficultási ventilláltattanak. Estve felé érkezék Okolicsányi János, Justh András s Kiszel Sándor uramék; vacsorán szállásomon lévén, valóban meg is lakának.

9. *Szerda.* Rédey uram [2]) szolgája remittáltatván, vélle együtt expediáltatott Csúthy uram Husztra; ma mene házához Farkas uram is, az ki által írtam Árvában, úgy Bilszkora is.

10. *Csötörtök.* Ma volt Szabó Mátyás törvénye; késŏn gyülvén az convocált bírák, sokára prolongáltatott; így vacsorán is itt maradának s valóban meglakának.

11. *Péntek.* Keczer András uram délyelőtt érkezék; déllyesd Szlavkóra valánk, Clementis is ma mene Árva felé, az ki által írtam Okolicsnóra az leányomnak.

12. *Szombat.* Nyulászni menénk gróf urammal, úgy hogy Szlavkón valánk ebéden; oda hozának Szunyogh uram [3]) levelét, kire mingyárt rescribált gróf uram; írtam én is Dániel uramnak.

13. *(Vasárnap.)* Ez áldott pünkösd napján kétrendbeli praedicatiót hallgattam, s mivel Keczer András uram holnap szándékozik elmenni, sok holmi dolgokról való conferentiáim valának ő kegyelmével, és hogy vacsora felett valánk, úgy érkezék Parschitius doctor, kivel vacsora után öcsém uram conferált az maga állapatjáról.

14. *Hétfő.* Alég *(így)* hajnalodott hogy elmene öcsém uram Eperjes felé; gróf uram is készülgetett, az mint hogy déllyesd meg is indult Murány felé; én felyest írtam Farkas uramnak, írtam ednehány szóval az leányomnak is; estveli hat óra tájban jüve hírem: ő felsége kassai fő-kamarássa Vas Márton uram jűne az ő felsége commissiojával gróf uramhoz, az ki itt nem tanálván ő nagyságát, késŏn estve felé indult ő nagysága után. Hranovniczára [4]) éjfélkor érkezék.

15. *Kedd.* Szintén hogy praedicatiónak vége lött volna, érkezék Marczy uram s relatiót tőn gróf uram izenetiről; becsülletessen gazdálkodtam Vas Márton uram szállására; tegnap érkezett vala Kiss Ferencz, Rédey uram szolgája, Szakolcza tájáról, az ki által akarám írni öcsém uramnak; írtam ugyan tegnap is, de ma újobban kétrendbeli levelet; az ki Rédeyné asszonyomhoz mene étszakára.

16. *Szerda.* Még nem is hajnalodott hogy felszedém Holló-Lomnicz magamot és siettem Holomniczára, az ott való szentegyháznak megépétésséről akarván végeznem az kőmívessel; későre jüvén

---

[1]) Valószínüleg *Ó-* vagy *Új-Szandecz* Galicziában.

[2]) Rédey Ferencz, volt erdélyi fejedelem, az elhalt László atyja.

[3]) Szunyogh Julius.

[4]) Mai hivatalos nevén *Grénicz*, Szepes vm.

oda Görgey Miklós uram, délfelé lőn hogy eljühettem onnat, Holló-Lomnicz
nem akarván másutt ebédleni. Horváth Boldizsár uramtól bezzeg nagy bajjal menekedhettem meg s későcskén lőn itt Késmárkon ebédem. Ma expediálván bort s márczot Árvában, Késmárk
írtam ednehány szóval Dániel uramnak, úgy Gilányi Illyés uramnak is rescribáltam.

17. Csötörtök. Sem reménlettem sem vártam gróf uramnak mai napon való megérkezéssét, azomban úgy érkezék vacsorára ő nagysága.

18. Péntek. Szintén hogy ebéd felett löttünk volna, érkezék Csúthy Benedek uram Husztról, s déllyesd szekeren kimenénk Sztráska [1]) felé halászni; azomban Csúthy uram is tőn elegendő relatiót oda való útjáról.

19. Szombat. Írtam Vitnyédi uramnak, Lauzer uramnak recommendálván; Farkas uramnak is, postára adván az leveleket. Ma élt gróf uram purgatióval, úgy én is, de azomban interveniálván Csáky István uramnak ide való jövetele, kicsiny szaporája lehetett, mivel vacsorán excedálnunk kellett.

20. Vasárnap. Jó idein reggel mene el Csáky uram; reggeli s déllyesdi praedicatiót meghallgatván, bobróczi ember lévén itten, reggel mingyárt írtam az leányomnak, holmit küldvén; írtam Dániel uramnak is Árvában; azomban estve felé úgy érkezék Csucsy János Erdélyből; én vacsorát sem ettem. Gróf uram ma verette ki lovait az fűre, az katonák lovait tegnapi napon.

21. Hétfő. Palatinus uramnak deákját akarván remittálni Murányban, írt általa gróf uram palatinus uramnak; tegnap estve felé vettem vala Farkas uram levelét, Illyésházy György uram dolgáról írván, az kinek mingyárt rescribáltam.

22. Kedd. Ez mai napon nem voltak szintén mi oly szorgos dolgaim.

23. Szerda. Praedicator uram Lomniczára szándékozván, hat óra tájban érkezék Farkas uram Illyésházy György uram dolgában. Ma expediáltuk Paul dragant Árvában.

24. Csötörtök. Gróf urammal nyulászni menénk az újonnan vett kopókat próbálni, de nem szintén dicséretessen visellék magokat; ebéd felett érkezének az fejedelem küldte kék török lóval, kinek Baba nevet adott gróf uram; igen megtörűdvén az talpai és az patkoltatásban az szegek is meg tolák; azomban Illyésházy György uram szolgái is érkezvén, megjártatánk előttek az lovakot.

25. Péntek. Jó idein reggel expediáltatott Csucsy János Erdélyben; írtam öcsém uramnak, írtam Korda uramnak is,

[1]) Máskép *Nehre* vagy *Nére*.

Késmárk szép friss laszaszt küldvén gróf uram Murányban. Újobban is Illyésházy uram szolgái előtt megjártatánk az lovakot; ebédre marasztotta gróf uram őket; jól tartván őket gróf uram, el sem bocsátá mai napon; azomban az nekiek igért Delia nevű ló igen sántolni kezdett, kin igen törűdett gróf uram; jutott valóban nékem is, talám négyszer is kellett az Illyésházy gróf uramnak szólló levelet íratnom, még sem tetszett ő nagyságának; azomban késő estve érkezék Thököly Miklós uram, elég szörnyű ital lőn vélle.

26. Szombat. Illyésházy György uram szolgái elbocsáttattanak s el mene Farkas uram is örög asszonyommal; gróf uram hátas lovait négyet Árvában expediáltam, az kiket Illyésházy uramnak adni igérte gróf uram; viszont négyet Fridmánban. Örög Csáky Istvánné asszonyom [1]) is az városban érkezvén ebédre, oda is gazdálkodott gróf uram; Csúthy uramot is ma délben expediálánk Eperjesre, Garadnáért felvett pénzért; viceispán uramnak is írtam. Thököly Miklós uram csak szintén estve felé mene el nagy részegen.

27. Vasárnap. Reggeli praedicatiót meghallgatván, expediáltatott az borbély Árvában; Kiss Ádám is véle együtt, úgy hogy onnat Bécsben menjen; írtam ez alkalmatossággal Vitnyédi uramnak is; szombathelyi Olmuczer lévén ebéden gróf uramnál, csaknem estveig tartott az véle való ital.

28. Hétfő. Gróf uram nyulászni volt; írtam Farkas uramnak Rosomberkre, postára dirigálván az levelet.

29. Kedd. Praedicator uram által írtam volna az leányomnak, de azomban ez elmulván s Répásy uramnak Bobróczra kelletvén menni, mind azt, mind más újabb levelet általa küldettem Okolicsnóra, nagy bőven írván Farkas uramnak is.

30. Szerda. Gróf urammal Lűcse felé voltunk nyulászni. Rokuszi György ma menvén Laskra, írtam általa öcsém uraméknak; estve felé érkezvén, hogy vacsora felett volt volna gróf uram, Rédey uram szolgája.

31. Csötörtök. Rédey uram requisitiojára nézve sietséggel küldénk el Paul dragont Krakkóban Xanthoért.

Junius.

1. Péntek. Rédey uram szolgája reggel expediáltatván, Tőke familia dolgában írt gróf uram palatinus uramnak; vacsora felett érkezék Rajcsányi uram Petrőczytűl.

---

[1]) Mindszenti Krisztina, a nem rég elhalt tárnokmester harmadik felesége volt.

2. *Szombat.* Pribisi ember által írtam választ Reviczky uramnak; írtam Dániel uramnak, úgy az leányomnak is; déllyest elmenének Petrőczy uram szolgái; azok által is írtam Farkas uramnak, Dániel uramnak is. Estvére érkezék Máriássy László Csáky uramtól, síposokat kérni kölcsen. Farkas uramnak is Okolicsnóról 1-ma huius írott levelét vettem. Késmárk

3. *Vasárnap.* Reggeli s déllesdi praedicatiót meghallgatván, írtam Illyésházy Gábor uramnak választ, Farkas uramnak nagy bőven liszkófalvai ember által.

4. *Hétfő.* Délben expediáltatott Marczy szolgája Árvában, írván ez alkalmatossággal is az leányomnak.

5. *Kedd.* Fridmán felé való úthoz készülvén, ispán uram volt gróf uramnál ebéden. Déllyesd egynehány szóval írtam az leányomnak, Farkas uramnak is Vitalis Ádám által; két óra tájban indulván, nyolcz órakor érénk Mátyásfalvára. Mátyásfalva

6. *Szerda.* Írtam jó reg praedicator uramnak, Valentinusnak, úgy Székely János uramnak is egynehány szóval Fridmánban jüvő utunkban, hol kellenék az rovnai [1]) major építtetni, mi formán azt intézénk el; ott találtunk Xanthot, s ebédet évén, itten Fridmánban írtunk Rédey uramnak, Fridman Korda uramnak; írtam én is bőven öcsém uramnak, írtam Valentinus uramnak is; két óra tájban indulának meg Késmárk felé s onnat Huszt felé.

7. *Csötörtök.* Örömest megyünk vala nyulászni, de alkalmatlan szeles idő lőn; déllyesd az lovak füvelő helyét voltunk látni; azomban úgy hozának Árvából leveleket; noha elég nehezen ugyan, de végtére azt deliberálá magában gróf uram, elmenjünk holnap délután Árvában; ma subscribálta gróf uram Tőke familia protectionalissát.

8. *Péntek.* Mai napon is írtam előbb, hogysem indultam volna, praedicator uramnak s Valentinus uramnak is, s délután megindulván, nyolcz óra tájban érkezénk Jablonkára; az ott való praedicator volt gróf uramnál vacsorán. Jablonka (Árva vm.)

9. *Szombat.* Hét óra tájban indulván, Jeszeniczén ett gróf uram ebédet; ő nagysága az hegyen által lovon ment s előbb érkezett az várban, de én is jókor, öt óra tájban érkezhettem fel. Jaszenicza Árva vára

10. *Vasárnap.* Reggeli s déllyesdi praedicatiót meghallgatánk; nekem mind volt ez mai nap is elég dolgom, ez elmult étszaka sem sokat aluttam, Farkas urammal beszélgetém, az ki déltájban mene el Lipcsére.[2])

---

[1]) Rovna vagy *Rovnya* puszta, Fridmanhoz tartozik.
[2]) Német-Lipcsére, Liptó vm.

Árva vára

11. Hétfő. Ebéd felett valánk hogy érkezének Illyésházy György uram szolgái; valóban sokrendbeli dolgokban valék eléggé occupatus.

12. Kedd. Jó reg rendben vettem az Illyésházy urammal lejendő végezést s az ő nagyságának való választételt is, kivel contentus lőn gróf uram, és in omnem eventum oda adván egy paripát, dé(l) előtt elmenének ő nagysága szolgái. Rút hideg, esős időm volt ma napestig. Farkas uram is azomban érkezék.

13. Szerda. Szentiványi János uram jüvén gróf uramhoz Kubínyi uraméktúl való követségben is, azután ebédhez ülvén, vígan lakáshoz fogának, nekem pedig csaknem éjjel-nappal nagy nyughatatlanságom (volt) az jószágbeliekkel. Ma vettük Illyésházy Gábor uram 11 költ levelét.

14. Csötörtök. Illyésházy uramnak rescribált gróf uram; írtam késmárki tiszttartónak s praedicatornak, s nyolcz óra tájban isten kegyelmességéből megindulánk, gróf uram Szentiványi urammal s Abafy Sándor urammal lovon menvén, nemcsak Jeszeniczére ebédre, de szintén Jablonkára.

Jablonka

15. Péntek. Nyolcz óra tájban indulánk meg Jablonkáról; azomban úgy érkezék ő felsége armalissa [1]) és parancsolatja az personalis insurrectio felől, hogy ad 27 huius elkészűljenek; három óra tájban érkezénk Fridmánban; ebéd vacsorával együtt lőn; nekem elég kedvetlen híreim érkezének; Gilányi uram későn estve ment Mátyásfalvára.

Fridman (Szepes vm.)

16. Szombat. Nyulászni valánk, de lassu szerencsénk lőn, Szentiványi és Abafy uramék mai napon is itt maradának.

17. Vasárnap. Elmenének liptai és árvai uramék: én cseresnét küldettem az leányomnak s írtam Vitalis uram által, s déllyest elmenénk Mátyásfalvára, s későre érkezének Görgey Ezékhiel, Záborszky Gábor s Nemessányi Kristóf, s magok szállásán vacsoráltanak.

Mátyásfalva

18. Hétfő. Jó hajnalban kelék fel, expediálván Rákóczy László uramhoz Görgey Ezékhiel uramat; de már ott nem találták, s így megtérvén s falatozván, kimenének megjárni az határokat; s azomban érkezék Csúthy Benedek uram Husztról; igen későn estve érkezék viceispán uram s így az ő kegyelme szállássán ettünk vacsorát. Kiss Ádám is ma érkezék Bécsből.

19. Kedd. Jó reg menénk ugyan ki Clausa nevő veszekedő helyre [2]) s előbb érkezénk oda Rákóczy uramnál, azomban

[1]) Itt aligha czímer-levél, hanem — bár az elnevezés szokatlan — fegyverre hívó parancsolat értendő az *armalis* alatt.

[2]) Veszekedő hely = vitás határhely; alább (1666. jun. 25.) előfordul még: *veszekedő határok.*

sok izengetéssek után is semmit sem végezének. mindenek re infecta maradának; azomban nagy esső lőn. Palocsay uram is gróf uram mellé jött és úgy jövénk Mátyásfalvára, az hol négy asztalra lévén, nagy lakást tőnek. Mátyásfalva

20. Szerda. Jó idein viceispán, Görgey uramék s az többi is eloszlának, Palocsay uram föröstekemezék s addig instált gróf uramnál, hogy igérkezék ő nagysága Dunaiczra[1]) ebédre, az hol elég vígan s jól lakánk s úgy jövénk Fridmánban; itt annál is vígabban lakának. Illyésházy uram szolgája érkezék Virág Pál. Dunajecz Fridman

21. Csötörtök. Mind az két úr vadászni volt; nagy medvét lövének; azomban ide Fridmánban jövén ő nagyságok, két asztalra valánk, és midőn legnagyobb vígan lakásban valánk, úgy vettem Vitalis levelét s abból való híren annyira elbúsultam, hogy helyemet sem tanáltam s egész étszaka sem alhattam miatta.

22. Péntek. Ma is nyulászni készülvén és ki akarván ő nagyságokkal mennem, azomban úgy érkezék tegnapi levelemre való válaszom; megvigasztalódám valóban s istennek hálát adék érette, s az nyulászatról megtérvén, rescribáltam praedicator uramnak; és ebédhez ülvén az urak, valóban vígan lakának; gróf uram vacsorát nem ett, de Palocsay uram vacsorán is vígan lakott.

23. Szombat. Föröstekem után elmene Palocsay uram, az ki az aszuszőllő borán mivel annyira kapdosott, gróf uram egy hordóval küldett ajándékon ő nagyságának. Ma délben expediálván Baranovszkyt Árvában s Liptóban, írtam Farkas uramnak, írtam az leányomnak is és az tiszteknek.

24. Vasárnap. Igen idein reggel rovnyai majorhoz menvén Gilányi urammal, ott holmi dispositiót tettem s az lovakot is eléggé megtekingettem, s úgy jövén be, vettem Késmárkról szóló leveleket és cseresnét szépet, kiben az gyermekeknek is küldettem Árvában csatlósom által, s az leányomnak is csismát veresset; azomban délután mingyárt érkezék Csucsy, bizonyos hírt semmit sem hozván; írtam Hedry uramnak, Dobaynak Huszár által, úgy Korda uramnak is írtam; praedicator uramnak is késmárki drabant által.

25. Hétfő. Dániel uramnak írtam egynehány szóval jeszenovai ember által, keves cseresnét is küldettem.

26. Kedd. Dutka által írtam praedicator uramnak nagy bőven, Gilányi s Almásy uramnak, úgy öcsém uramnak is

---

[1]) Dunaicz vagy Dunajecz, máskép *Nedecz-vára*, ma is jókarban áll fen; neve a régi oklevelekben *Dunajecz, Danavich, Donowecz, Dunawicz* alakban fordul elé. V. ö. *Csánki D.* Magyarorsz. Tört. Földr. I. 248. l.

Fridman Lőcsére; ma reggel nyolcz óra tájban expediáltatott Csúthy uram Bécs felé; írtam általa Dániel uramnak, úgy Farkas uramnak is; déllyesd Rovnyára voltam s az úr is az lovait futtattatta (*így).*

27. Szerda. Ma is újobban írtam Farkas uramnak, Késmárkra is János mester által; már vacsora után érkezék Gilányi Késmárkról; ma is írtam Hedry uramnak, Husztra dirigálván az leveleket, úgy az úr Rédey uramnak is.

28. Csötörtök. Délyesd rovnyai majorban valék; már vacsora után érkezék Vitalis uram az dragonyok számára való lovakkal Árvából.

29. Péntek. Mingyárt reggel írtam Farkas uramnak s Illyésházy Gábor uramnak; délelőtt bocsátám el Répásyt is Vitalis urammal; azomban érkezék ebédre Palocsay István uram felességestűl s annak az öcscse; napestig csak az víg lakásban menénk el.

30. Szombat. Jó reg elmene Palocsay uram; estére érkezének Rédey uram szolgái az temetésre hivogató levelekkel;[1]) jól is tartám őket vacsorán.

Julius

1. Vasárnap. Rescribált gróf uram Rédey uramnak; azomban elkészülvén, kilencz óra tájban megindulánk. Krempachon hallgatván praedicatiót, délben ebédre Moravcsinán[2]) szállottunk s Jablonkán hálánk meg.

D.-Krempach
Moravcsina (Galicziában)
Jablonka (Árva vm.)
Námesztó
Jaszenicza
Árva vára

2. Hétfő. Ez mai idnepi napon is Namesztován hallgatánk praedicatiót, ebédet Jeszenyiczén evénk s nagy essőben jövénk fel az várban, s értvén, Petrőczy uram itt hált és Fridmán felé ment, úgy küldettünk ő nagysága után mingyárt.

3. Kedd. Petrőczy uram felérkezvén, ebédig bővségesen beszélgeténk, s azután az vígan lakásnak nem lőn szüneti mind ebéden mind vacsora felett.

4. Szerda. Újobban ma is ebéd felett váltig meglakának és csak szinte estve felé mene el Petrőczy uram; gróf uram vacsorát sem evék.

5. Csötörtök. Nékem miolta itt vagyok is, kevés szünetem lehetett szamarságomban;[3]) míg délelőtt mene el kapitány uram Krakkó felé; délután érkezék Csúthy uram Bécsből; gyönyör-

---

[1]) Rédey László temetésére; l. föntebb máj. 7.

[2]) Galicziában, Novi-Targ várostól nem messze északnyugatra.

[3]) Szamarság = *szomorság, szomorúság;* a Nyelvtört. Szótár ezt az alakot nem ismeri.

ködénk temetésre menetelben való licentiában,[1]) és midőn arról beszélgettünk volna, úgy jüve Késmárkról informatiónk, parancsolván palatinus urunk, 10 huius viritim insurgáljanak és Rozgonyhoz szálljanak. Ezeken sokat törődvén s írván Késmárkra, expediálám az oda való drabantot. Árva vára

6. Péntek. Mingyárt reggel érkezék Bodoki 25 Junii költ levelekkel; nem késeltetvén gróf uram, újobban Huszt felé expediáltatott; ma valának itten Illyésházy Gábor uram szolgái; re infecta menének el; nekünk valóban sok dolgaink valának.

7. Szombat. Jó reg megindulék Malatinára, és mihent oda érkeztem, szemben lévén Szentiványi János urammal, azonnal által láttam, aligha hejában nem lesz ez mi ide való fáradságunk; azomban gróf uram is elérkezvén és sokáig izengetvén, azont tapasztaltunk, az kin szíve szerint törődvén s boszankodván gróf uram, későn délután ült le az asztalhoz s valóban meglakának: nagy ittasson érkezék gróf uram s későre Tarnóczra, vacsorát sem ett. Malatina Tarnócz (Liptó vm.)

8. Vasárnap. Vélekedésünk kivűl még négy óra előtt indulánk meg Tarnóczról, Vaseczen évén ebédet, s onnat megindulván, egész ide Késmárkig nem lőn szüneti az essőnek. Vacsorán valának gróf uramnál Görgey Miklós s Vilhelm uram. Vazsecz Késmárk

9. Hétfő. Jó reg érkezék Farkas Tamás uram; ebéden volt itten Kőszeghy s Matyasóczy István uramék; már hat órakor estve indult Farkas uram palatinus urunkhoz Kolocsányival.

10. Kedd. Ez éjjel igen szaporán kezdett esni az esső; gróf uram portékájának nagyobb részét expediáltuk Árva felé; Ádám mestert jóval délelőtt expediálám, Megyeri uramat délben szekerekkel, s Görgey János uramat Farkas uram után; ebéden volt szállásomon Görgey László és Székely András uramék, Kohányi Sándort commendálván gróf uramhoz, melyet asztalnokúl bé is vőn ő nagysága; valóban esék napestig az esső, igen nagy és káros árvíz is kezdett lenni.

11. Szerda. Érkezék palatinus uramnak az vármegyének írott levele és bizonyos hírünk is, hogy az Erdélyben levő tatár megtért; úgy mi is annál inkább kezdtünk az temetéshez készülni, Hegedűs Ádámot expediálván Árvában délelőtt. Ma déltájban kezdett apadni az víz.

---

[1]) Thököly a császárhoz folyamodott engedelemért, hogy Rédey László temetésére Husztra elmehessen. V. ö. *Fabó A.* Vitnyédi István levelei II. 83. l. *M. Tört. Tár* XVI-ik k.

Késmárk

12. Csötörtök. Mind az úthoz való készület felől szorgalmatoskodánk; udvari praedicator uram ma temeté el egyik fiacskáját; ma érkezék Huszár Husztról 8 költ levéllel.

13. Péntek. Szlavkóra valánk, ott is evénk ebédet; estve érkezék Kiss Ferencz, Rédey uram szolgája, Slésiából.

14. Szombat. Huszt felé indulván Kiss Ferencz, írt általa gróf uram, hogy hétfőn okvetetlen meg fog indulni az temetésre; vacsorára érkezének Illyésházy Gábor uram szolgái.

15. Vasárnap. Illyésházy Gábor uram szolgája conveniált Árvában levő successio után jutott portio végett; reggeli s déllyesti praedicatiót meghallgatván, az holnapi induláshoz derekasint készülgetének.

Nemessán
Siroka
(Sáros vm.)

16. Hétfő. Isten kegyelmességéből megindulván s délre Nemesánt szállván, étszakára Sirokára verekedénk, noha valóban bajos s nehéz utak valának.

Alsó-Sebes
Hanusfalva
Feketepatak
(Zemplén vm.)

17. Kedd. Előbb hogy sem megindultunk volna, írtam Dániel uramnak s az leányomnak is egynehány szóval, postára advén az leveleket; délre Sebesre menvén, Hanusfalvánál löttek szemben Keczer uramék gróf urammal. Feketekúton [1]) szállánk étszakára, az hová érkezék Kiss Ádám Bazinból.

Rákócz
Vásárhely
Deregnyö

18. Szerda. Rákóczon szállottunk ebédre. Vásárhelyhez érkezvén, ott búcsuzának el öcsém uramék az uramtól, mi penig Deregnőben menénk étszakára.

Minaj (Ung vm.)
Ignecz
(Bereg vm.)

19. Csötörtök. Vajáni réven kültezvén által, ebédre Minajt szállottunk, étszakára Ignecz nevő faluban.

Nagy-Almás
Dubrovka

20. Péntek. Kicsin szüneti lévén az essőnek, ma immár gonosszabb utunk kezdett lenni, hegyes is; úgy is ebédre Nagy-Almást szállottunk, az hová Rédey uram szolgája érkezvén, kívánná Rédey uram, holnap idein mennénk be az várban, s így Dubravkára rendelték az meghálást, az hová későn étszaka érkezhettek az szekerek.

Rakasz
(Ugocsa vm.)
Huszt vára
(Máramaros vm.)

21. Szombat. Rakaszon evénk ebédet és fel az várban jókor érkezénk; én alég vártam lenyugodjam, vacsorát sem ettem.

22. Vasárnap. Igen neki esősedvén az üdő, valóban alkalmatlan ideje lőn az temetésnek; [2]) az udvaron való ceremoniáján én is jelen lévén, vége felé nemcsak jól megáztam, de az köszvént is kezdém érzeni az lábaimban; így feljüvén szállásomra s lenyugován, estve felé annál nagyobb fájdalmat kezdtem

[1]) Feketekút nevű helység Sáros vármegyében Palocsa és Berzevicze közt vagyon; itt tehát nem ez, hanem a Zemplén vármegyei *Feketepatak* értendő, mely Hanusfalvához közel a megye határán fekszik.

[2]) Rédey László temetésére vonatkozólag v. ö. Guzics feljegyzését e napról, id. h. 444. l.

érzeni s egész étszaka szüneti nem lőn fájdalomnak, az mint hogy nem is alhattam semmit is. Huszt vára

23. Hétfő. Az úr Rédey uram hozzám hozatván magát jó idein reggel, jó időm lehetett az ő nagyságával való beszélgetésre, az mint hogy jó reménségben is voltam, minden jót végezhettem. Székely János uram Szepesben sietvén, írtam ő kegyelme által Késmárkra, Árvában, úgy Görgey Miklós uramnak s öcsém uraméknak is.

24. Kedd. Ma is szemben lött gróf uram az nagyasszonynyal[1]) talám két ízben is; én reggel alkalmasint könynyebbedni láttattam, gondoltam, talám én is el fogok mehetni gróf urammal, de azomban estve felé annál is jobban kezdtem nehezedni és az másik lábomban is érzeni az köszvényt: letettem azon szándékomat hogy elmehessek, az kin valóban sokat törűdtem, nem külömben gróf uram is; egyébaránt is volt elég törűdésünk és sokképpen megbántuk ide való jövetelünket.

25. Szerda. Gróf uram elkészülvén elment, s elég keservessen válánk el egymástól. Hedry uram visszatért gróf uramtól; írt ő nagyságának; írt Bánfy Zsigmond uram is; azomban én ma reggel más kezemben is érzettem az köszvényt nagy kínnal és fájdalommal, éppen eldagadozva lévén az térdeim is.

26. Csötörtök. Ma reggel az bal kezemben is kezd lenni az köszvény; ma estve felé vettem Rákóczról és Illosfáról[2]) írott levelét gróf uramnak; ma kültezkedtek le innet az urak az udvarházhoz.

27. Péntek. Írtam gróf uramnak nagy bőven Palocsay uram szolgája által, az ki még délelőtt mene el; déltájban volt velem Bánfy Zsigmond uram és elbúcsuzék, úgy Gábor is; jó karban láttuk az dolgokat; alkalmasint szemben kellett volna lenni Bánfy Gábor uramnak velem, de azomban csak írt, igen kedvem ellen valót pedig, az kin igen törűdtem s boszonkodtam; az arena is rám esvén, szörnyűn kénlódtam; azomban ugyan csak írtam Bánfy Zsigmond uramnak, nagy kegyetlen essőben küldvén Bodokit, valahol érné.

28. Szombat. Ugyan alkalmasint könnyebbedni láttattam s gondolám, isten kegyelmességéből hétfőn megindulhassak; déllyesd újobban elküldém Bodokit Nagy-Szőllősre s magamot roszabbúl kezdém érzeni; az úr ő nagysága is feljött látogatásomra; más szállásra vitetém magamot későn estve, azzal is könnyebbséget keresvén.

---

[1]) Rédey Ferenczné, Bethlen Druzsina.
[2]) Így: *Ilosva*, Bereg vm.

Huszt vára

29. *Vasárnap.* Jó idein reggel megjütt Bodoki; mai napon estve felé valamentére rosszabból érzettem magamot; az itt való huszti majornéval volt elég mulatságom.

30. *Hétfő.* Az úr ő nagysága volt nállam; napestig az német kapitánynyal múlattam időmet.

31. *Kedd.* Az úthoz készülék isten kegyelmességéből; az úr ő nagysága feljüvén hozzám, elbúcsuzám ő ngától, és előbb ebédet évén, nagy sok időn lőn még megmenekedhetém Korda uramtól, kinek igen kedve lőn az italhoz; valóban ivának is; úgy indulván meg, az mint az hintóra vitettem magamot, az kápolnát is megnéztem; német kapitány uram is elkésére, de Korda uram szintén az Nagy-Ág vizén által is, s onnat tért meg, Rakasznál tanálván elő kapitány uram szolgáját; elég bajos nehéz utom lőn s nagy későre érkezhetém Bilkére; Korody uram csűrében szállván, elég becsülettel látott.

Rakasz (Ugocsa vm.) Bilke (Bereg vm.)

Augustus

Závidfalva Munkács

1. *Szerda.* Závidházán etetének s étszakára Munkács alá az majorban szállánk; nem szintén nyugodalmas szállásom vala csűrben.

Ignecz Homok (Ung vm.)

2. *Csötörtök.* Nagy esős idő lőn; elsőben Igneczen etettünk, másszor is etetének, és étszakára Homok nevő faluban szállottunk.

Deregnyö (Zemplén vm.) Lask

3. *Péntek.* Deregnyénél etetének, Laskra három óra tájban érkezénk, ez mai nap itt helyben maradánk.

Rákócz Varanó Feketepatak

4. *Szombat.* Rákóczon szállottunk Ujfalusy uramnál, valóban jól is lakánk, meg az lovakot is patkoltatánk; másszor Varanónál etetének s Feketekúton késön szállottunk meg.

Kapi (Sáros vm.) Szinye

5. *Vasárnap.* Kapinál etetének, Szinyére három óra tájban érkezénk, úgy is ugyan mind ebédet s vacsorát évén.

Siroka

6. *Hétfő.* Rédey uram szolgáit elbocsátám jó módjával ferestekem után, írván Korda uramnak, úgy az német kapitánynak is; azomban érkezék Kiss Ádám s nemsokára gróf uram szekere is, s ebédet évén, Sirokán szállottunk étszakára.

Löcse (Szepes vm.) Késmárk

7. *Kedd.* Jó reg indulván, Branicskán[1]) által székben hozatám magamot; ott tanáltam elő Ficzkót az pej lovakkal, s Lőcsén szállottunk meg délre és öt óra tájban érkezénk ide Késmárkra szenvedhető egészséggel, gróf uramot is szenvedhetőképpen tanálván. Ez mai nap mind vacsora előtt s mind vacsora után eleget beszélgetének s azt determinálánk, Farkas uramot küldjük palatinus urunk után.

---

[1]) Branyiszkó hegy.

8. Szerda. Reggeli könyörgís után elmene Farkas uram, s délig elvégezém mind az úr s mind magam neve alatt való leveleket palatinus uramhoz; délután Farkas uramnak írtam informatiót az mennyire csak lehetséges volt írás által; vacsorát akarván enni gróf urammal, azomban a köszvént kezdvén érzeni, csak feljüvék és szivessen törűdtem ez ily nyomorult állapatomon. Késmárk

9. Csötörtök. Kiss Ádámot expediálván Árvában Petrőczy uram számára való paripával, Farkas uram után való leveleket ő vitte el; írván gróf uram Petrőczy uramnak, írtam Katicza kisasszonnak, úgy az leányomnak is; déllyest doctor urammal s praedicator urammal valának vacsora előtt való beszélgetésim.

10. Péntek. Fejérpataky Dániel uramnak rescribált gróf uram; írtam Gilányi Illyés uramnak; Szunyogh uramnak is írt gróf uram. Délelőtt küldettem Maczkó csatlóst az aratókért Jablonkára; azon alkalmatossággal írtam Xanthonak Krakkóban; írt gróf uram Rédey Ferencz uramnak és Bánfy Zsigmond uramnak, Korda uramnak; írtam én is Korda uramnak, Balásfynak, nem külömben Bánfy Gábor uramnak is nagy bőven. Kisfaludy uramnak is írt gróf uram, küldvén neki egy pár pistolyt, Gyulafy uramnak egy párt és Korda uramnak egy párt gróf uram; ez levelekkel és puskákkal Huszár expediáltatott estve felé.

11. Szombat. Szlavkóra menénk s ott evénk ebédet; ma kedveskedett dennyékkel Thököly Zsigmond uram; én ebéd után az gabonát látni valék; az míg gróf uram ott késett, érkezék oda lőcsei posta vicegeneralis uram levelével, kiben kívánja, pro 18 personaliter insurgálván volna Boldokőnél gróf uram az vármegyékkel együtt. Viceispán uram szolgá(ja) is érkezék; így mindenfelől azon gonosz hírek hallattattanak ez mai napon.

12. Vasárnap. Mingyárt hajnalban fogtak az insurrectióhoz való dispositiókhoz, az egész árvai jószágra commissiókat expediálván, hogy pro 15 vár alá jűjjenek az hornikok [1]) mindenestől; írván kapitány, Reviczky, Dániel, tiszttartó uraméknak, írtam Farkas uramnak és Okolicsányi György uramnak is, Ficzkót expediálván Árvában az levelekkel, Szikszayt pedig az mezei katonákhoz, írván Deák Istvánnak kétrendbeli levelet is; írtam öcsém uraméknak is ez alkalmatossággal, Rokuszinak is írattam holmiről; déllyesd praedicatiót hallgatván, nem occurráltanak semmi szintén oly szorgos dolgaim, hanem az

[1]) A vármegye felvidékén lakók; l. alább a sept. 17-ről szóló följegyzést, a hol az *alsó vármegye* mustrájáról van szó.

Késmárk itt való conrectorral conferáltam níminemű panaceának titulált pilulákról, kiket akarván megpróbálni, mai napon vettem étszakára hármat istenem segétségéből.

13. Hétfü. Ez panacea izzadás által szokott operálni, de engem nem igen izzasztott. Kertben evék az úr ebédet. Újobban mai napon estve nyolcz óra tájban öt pilulát vettem bé, mingyárt egy óra mulva valóban izzadtam utána minden testemben.

14. Kedd. Újobban Hegedűs Jancsit expediálám az mezei katonákhoz; írtam öcsém uramnak is; Megyeri uram is ma mene el Árvában; tegnap írtam praefectus uramnak, ha el nem ment volna, sietne elmenni; viceispán is megjött vala ebédre, vacsorán is itt maradott s az jó itallal töltették el az napot.

15. Szerda. Reggel érkezék Farkas uramnak levele, az kin eléggé boszonkodtam hogy még sem tudott elmenni, s elég gonosz híreket is írt az Párkánynál való harcz[1]) felől, hogy az urak közzűl is sokan vesztek volna. Ma is valóban meg lakának.

16. Csötörtök. Ma bizonyossabban hozák, hogy senki az urak közzűl nem veszett, hanem egy pap úr, Eszterhás György uram, kirűl írtam Görgey Miklós uramnak s kértem, tudósítsa ispán uramat; írtam K(eczer) Menyhárt uramnak is, lőcsei postára dirigálván.

17. Péntek. Ez mai nap is mind voltanak dolgaim.

18. Szombat. Nyulászni valánk gróf urammal Szlavkó felé; ott is evénk ebédet; azomban érkezék Máriássy Ferencz uram; hogy onnat bejüvénk, hamar érkezett Fejérváry Zsigmond uram; ma expediálám Ficzkót Árvában.

19. Vasárnap. Érkezék ebédre Berzeviczy Zsigmond uram; ebéd után mingyárt Hegedűs Jancsi, hozván az hírt, hogy az mezei katonák már Varanó táján volnának, de az hópénzt kívánják okvetetlen; így déllyesdi praedicatio után mingyárt expediáltatott Fejérváry Zsigmond uram; Berzeviczy urammal mene el; azomban érkezék Kolecsáry is; mostanában bizonyossan determinálánk, 22 legyen meg az megindulás.

20. Hétfö. Szemben valék Berzeviczy Pál urammal és váltik declarálánk magunkat egymásnak. Az száz gyalog ma jüve Lomniczára.

21. Kedd. Az gyalog idább szállott Hunszdorfra.

22. Szerda. Délután bejüvén az gyalog, meginditánk isten kegyelmességéből, úgy az társzekereket is.

---

[1]) Augustus 5-én.

23. Csötörtök. Reggel mondá az úr, én is elmenjek ő Késmárk
nagyságával Eperjesig. Sokrendbeli distractióim között is írtam Árvában Farkas uramnak is, és ebéd után megindulánk; én kedvem ellen is Dvoreczen találtam maradni, az úr ő nagysága Dvorecz
Zavadára ment.

24. Péntek. Jó idein én is ő nga után menvén, mihent Zava- Zavoda
dára érkeztem, megindulánk. Alsó-Répáson évén ebédet, nagy Alsó-Répás
időn szállottunk étszakára Stelbachon; oda jüvén Berzeviczi Stelbach (Sáros vm.)
Herlics János, vígan lakának.

25. Szombat. Veresalmán szállottunk délre, s midőn Vörösalma
Szebenhez közölgettünk volna, úgy esék értésünkre, eloszlott Kis-Szeben
Sáros vármegye, az mint hogy egyiránt tanálánk is az nemesekben elől; elmenénk ugyan már az háló helyre Szentmihályra, Szentmihály
az gyalogság Orkután szállván, az udvariaknak egy része Osztropatakán, az mezei katonák Jakabfalván, kiknek hadnagyok és katonák elei gróf uramnál lévén vacsorán, valóban meg lakának; én azomban expediáltattam vicegeneralis uramnak, Zemplén vármegye főispánjának és Ungvár vármegyének.

26. Vasárnap. Írtam Szinyeiné asszonyomnak, úgy Farkas uramnak is, bertóti postára adván; azomban gróf uram is jó idein megindulván, délre Sirokán szállottunk, étszakára az Siroka
gyalog Kolbachon, gróf uram Kolcsván s katonák Görgőn. Kolcsó (Szepes vm.)

27. Hétfü. Megindulván, délután érkezénk Késmárkra; Késmárk
ebéd vacsorával együtt lőn; azomban az árvai szolgák haza menének, az kik által írtam kapitány uramnak, Dániel uramnak, úgy Farkas uramnak is.

28. Kedd. Délután indítánk meg három társzekeret gróf uram partékájával Árva felé.

29. Szerda. Ma kellett volna gróf uramnak megindulni Árva felé, de azomban holnapra differálódék; én déllyesd az tisztartóval Szlavkó felé valék; estve felé jüvén be, az fejemet mosatám meg, duplán is penig, kire nézve vacsorát sem ettem.

30. Csötörtök. Reggel úgy volt az izeneti az úrnak, el sem fog menni Árvában, de azomban délben az is megváltozék, s izené, holnap el fog menni; én napestig az ágyban detineálám magamat, keresvén mind egy- mind másképpen az nyugodalmat és magamban sokat gondolkodván s deliberálván.

31. Píntek. Ám elkészülénk s megindulánk isten segedelméből nyolcz óra tájban, délre Lucsivnán s étszakára Lucsivna
Hibén szállván. Hibbe (Liptó vm.)

September

Árokháza — *1. Szombat.* Ma már ideibben indulván, délre Jarkoviczán [1]) szállottunk; onnan írtam Justh András uramnak; megindulván délután az malatinai völgyen, lóra üle az úr s elő mene Árvában; én is hat óra tájban az szekerekkel érkezém. Petrőczy uram szolgája Rajcsányi uram lőn vacsorán gróf uramnál, úgy Nyisnyánszki uram is; alkalmas ideig vala fent az úr, de én nem sokára felkelék az vacsorátúl s lenyugovám.

Árva vára

2. Vasárnap. Sokképpen való gondolkodásimmal lőn ez elmult étszakám, és eltökéllett gondolkodássim mind ez mai napig is estig, kiben való perseverálásra istent híván segítségűl, szállásomon falatoztam és Petrőczy uram szolgája expeditiojában foglalatoskodtam. Petrőczy uram szolgája az víg lakás (miá) ma el sem mehetett; az úr sem evék vacsorát.

3. Hétfü. Az új pattantyús holmi az vár körűl való mutogatásokat mutogatván, délután le is ment ő nga meglátni azokat; azomban Farkas Tamás uram érkezék vacsorára.

4. Kedd. Bajcsy uram vala itten ebéden; némely fő emberek hogy egyben gyűljenek, holnapra tetszék gróf uramnak; azomban mulattatni akarjuk vala gróf uramat, de nem nagy szaporája lőn; én vacsorát sem evém, lenyugodtam; Farkas uram valóban meglakék.

5. Szerda. Jó reggel érkezék viceispán uram, hozá palatinus urunk leveleit, kiben ő nga per singula capita parancsolna táborban szállani és pro 8 [2]) Fárasztó-hegy alatt lenni; azomban könyörgés után közelvén ez leveleket gróf urammal s mára convocált becsülletes emberek is egyben gyülvén, pro et contra eleget beszélgeténk; délután újobban az úr házában; úgy tetszik, ha mikor lehetett búsulássom, ma is elég részem lőn benne. Az asztalnok ma kéredzék el Sáros vármegyében.

6. Csötörtök. Mai napon is mingyárt reggel egyben gyülvén, eleget beszélgeténk az előttünk álló dolgokról; azomban Reviczky uramot ma expediáltuk Kralyovánra sánczokat látni. Farkas uram haza mene. Görgey János uramat néminemű bizonyos dolgaink végett Sáros vármegyében expediálók, úgy Szikszayt is Ujhelyben Dajka uramhoz; tegnap érkezék vala meg Husztról az szarka lóval, egyébiránt elég kevés örömre való hírekkel. Likavai tiszttartó s az porkoláb valának itten;

---

[1]) Mai megmagyarosított nevén *Árokháza* puszta, Szielnicz mellett, Liptó vm. L. alább 1664. máj. 20.

[2]) Valószínűleg hibásan *pro 18* helyett. V. ö. Guzics Jánosnak sept. 18-ikáról szóló följegyzését. Napló id. h. 445. l.

estve felé elmenének, úgy hogy holnap szentmiklósi gyűlésben jelen lehessenek. Gróf uram csaknem egész estig az bástyán múlatta magát s az szarka lovat is jártatta ő nga s váltig tetszett; azomban vacsora felett hozák Révay Miklós uram levelét. Árva vára

7. *Píntek.* Hamar éjfél után felébredvén, holmi Késmárkra való szükséges memorialét írattam, reggel penig Horváth Ferencznek és Révay Miklós uramnak is rescribáltatott gróf uram, írván Gyarmati által Gilányi uramnak Késmárkra, ugyan ő általa Farkas uramnak is. Tegnap érkezék vala Dajka István uramtól egy katona, szőllőt s baraczkot hozván.

8. *Szombat.* Jó idein reggel megindulánk Nagyfaluban vármegye gyüléssében; míg egyben gyülének, addig praedicatiót is hallgatánk ez mai idnepnap Nagyfaluban; azután érkezék az ő felsége fiscussa Majláth uram,[1]) s tőn relatiót gróf uramhoz ő ngához való követségében; azután publicáltattanak palatinus uram levelei s az véres nyárssal való patensi.[2]) Nemcsak az nemesség, de az vármegyében levő falusi bírák is begyülvén, sokáig tartott ez gyülés, és csaknem napleszállatkor ülék asztalhoz; két asztalhoz valának szállásomon nemes uramék, úgy Majláth uram is Bohus urammal; csaknem éjfélig mulatának. Nagyfalu (Velicsna)

9. *Vasárnap.* Kétrendbeli levele is érkezett gróf uramnak az elmult éjjel; én is jó reggel felverém magamot; dolgaimat végezvén, siettem az vár felé, az hová még praedicatióra is reá érkeztem; azomban megérkezék Bodoki is Erdélyből. Révay Ferencz írván Árva vármegyének rendetlen expositióval, de valóban meg volt válasza; egyéb aprólékos szünetlen dolgaimnak s irogatásimnak kevés szünete lehetett. Árva vára

10. *Hétfű.* Rút esős idő lőn; azomban érkezék Görgey János uram postán. Nem nyughatván meg gróf uram némely Sár(os) vármegyében levő(k) opiniojokon, sokat vetekedénk egísz estig, és Csúthy uramat postán expediáltuk Peklénig és Kassáig, úgy hogy onnat Husztra is elmenjen és Husztról szintén gróf uram ő nga erdélyi jószágiban is, s így valóban szünetlen és feles irogatásim valának.

11. *Kedd.* Ez éjjel is inkább mind írattam, Bánfy uram szolgáját expediálván Csúthy uram után, írván ez alkalmatossággal Hedry uramnak is, s az Bánfy Zsigmond uram vásárlássit beküldém pro fl. 186/56., s azután nyulászni menénk

---

[1]) Majláth Miklós, 1662—1673 causarum director. *Nagy I.* id. m. VII. 249. l.

[2]) A napló írója hihetőleg a véres kard meghordozásának ősi szokására tesz czélzást, midőn a nádor fegyverre hívó leveleit véres nyárssal való patenseknek mondja.

Árva vára s az kis grófót[1]) is kivittem magammal és szép recreatiója is volt.

12. Szerda. Gróf uram ez mai nap is oda ki volt nyulászni.

13. Csötörtök. Az praedicatoroknak volt gyülések az vár alatt; azokkal mind volt dolgom s elég irogatásim.

14. Péntek. Mára publicáltatott az várhoz való jószág mustrája, de dél lőn az míg gyültek s hozzá fogtak; magam is estig oda köztök voltam. Némely késmárki szolgák ma érkezének; gróf uram vígan tartá őket; én ugyan az szálláson is mind azon hadi expeditioban való rendeléssekben foglalatoskodtam.

15. Szombat. Ez mai nap estig állván az mustra, lehetett megmustrált nép már másfél ezerig, az kiket jó módjával elrendelvén, gróf uram is kiment őket látni, s késő estve lőn hogy feljüvék. Ma írt gróf uram az palatinusnak.

16. Vasárnap. Mind reggeli s mind délesdi praedicatiót meghallgathattam, s reggeli praedicatio után ma is mind állott az mustra.

17. Hétfö. Kapitány uram jó reggel elmene Kubinban, hogy mingyárt ez alsó vármegyét megmustrálhassa és mingyárt indéthassa meg. Fejérváry uram ma érkezék estve felé, úgy Szikszay is Dajka Istvántól, az kinek eleibe küldettünk dragont. Ma is elég szamarsággal való nyughatatlanságom volt: déllyesd az füven levő lovak látni valánk, az kis gróf is velem volt.

18. Kedd. Délelőtt megindult az lüvő szerszám, gróf uram kétszáz gyalogja s társzekerek, ökres; délután magunk Nagyfalu is megindulánk s étszakára Nagyfaluban szállánk. Révay Imre uram addig jütt gróf uram eleiben Turócz vármegyétől. Még az várban írt gróf uram Görgey Miklós uramnak; írtam én is Keczer Menyhárt uramnak. Ma fogadott gróf uram Fodor István nevő dicsért etvest, melyet Fejérváry uram commendált régtől fogvást.

19. Szerda. Én jó hajnalban megindultam Nagyfaluból. Zsaskó Zsaskón csolnokra ülvén Farkas urammal, siettem Kralovánra, hogy újobban megmustráltassanak, zászlók kiadattassanak és tisztek állíttathassanak eleikben, kikkel elég bajlondásom *(így)* volt; azomban ebédre gróf uram is érkezék; ott evénk Kralo-Kralován vánt; azomban gyalogság mind költezkedett, hogy Szucsánt szállhassanak, de úgy is csak kilencz zászlóval érkezhettek oda; az tizenegy zászló-allya Thuránt maradott, gróf uram

---

[1]) Thököly Imrét.

pedig Jahodnikra szállott udvara népének egy részével, az többi Kostyánt, dragonság penig Zsámbokréten. Jahodnik (Turócz vm.)

20. Csötörtök. Ugyan itt Jahodnikon ett ebédet gróf uram, míg az gyalogság is el takarodnék; innét írt gróf uram Egresdy uramnak; írtam én is Reviczky János uramnak Guzith uram által, s úgy jüvénk étszakára ide statióra Hájra, az hová nem sokára érkezék Révay Miklós uram; sok conferentiáink után is azon állapodánk meg, hogy ezen Háj nevő falu s Alsó-Stubnya legyen ő nga lovasi és dragoni kvártélya, az kétszáz gyalog pedig Kisfaluban, Dubován tizenegy zászló-allya, Jaszenón kettő, Budison is kettő, Rudnán három. Vacsora késűn lőn, tizenegy órakor mene el Révay uram, úgy hogy gróf uram is holnap kimenjen az passusok és sánczok látni. Háj

21. Péntek. Jó idein írtam Reviczky uramnak; azomban elkészülvén, gróf urammal megindulánk. Rudnán szállott ő nga délre, Révay Miklós uram ott várakozott turóczi nemességgel. Délután elmenénk az Fárasztó-hegyen [1]) való sánczot látni; én is mind ott jártam az míg lehetett az hintóval; gróf uram pedig egész estig járván őket, úgy jüve Tót-Prónára, az hol Révay Miklós uram vendégi valánk; jó szívvel s becsüllettel látott az emberséges ember. Lenyugován, úgy érkezék gróf uramhoz kétrendbeli ő felsége levele de dato 31 Augusti et 13 huius. Rudnó Tót-Próna

22. Szombat. Mingyárt reggel érkezék Szepes vármegye követe Tűke László, melynek rescribált gróf uram ugyan onnat mingyárt; magunk ide jüvénk Hájban az kvártélban, az honnat rescribált gróf uram liptai viceispán uramnak. Ma érkezék Dajka István is az mezei haddal, s azok is az többi közzé Alsó-Stubnyára szállának. Én ebéd felett kezdettem az jobbik lábomban érzeni köszvénynek berzenkedéssét s úgy gróf urammal el sem meheték füredni az hévízben, hanem íratván Reviczky uramnak, írtam az leányomnak is; rescribált gróf uram szepesi prépostnak Bársony Györgynek. Háj

23. Vasárnap. Farkas uramot Révay Miklóshoz expediálánk; azomban midőn praedicatio felett lött volna gróf uram, úgy érkezék liptai viceispán, Szentiványi János, Szmrecsányi, Kubínyi, egyszóval az vármegyének az eleje, s két asztalra valának; én pedig az köszvént akarván kerülnem, az ágyban detineáltam magamot, de úgy látom, azzal sem sokat használhatok magamnak.

24. Hétfű. Tomkó csatlóst expediálván Késmárkra, írt gróf uram az szepesi viceispánnak Horváth Ferencznek. Az

[1]) L. föntebb sept. 5-én.

mezei katonák s az udvariak is ma menének által az hegyen, hogy próbálhassanak; gyalog is ment több kétszáznál.

25. Kedd. Mai nap születésse napja az kis grófnak, kinek hat esztendeje mult istennek jóvoltából;[1]) éltesse isten tovább is az ő szent fiáért! Ma lőn az három vármegyének gyüléssek Mosóczon, s Farkas Tamás uramat választá mind az három vármegye palatinus urunkhoz követnek. Vacsorára Mosóczról visszajöttünk s itt volt gróf uramnál Révay Dániel uram vacsorán.

26. Szerda. Elmene Farkas uram, úgy hogy ez éjjel csak az liptai viceispán kvártéllyában háljon.

27. Csötörtök. Révay Miklós uram lőn gróf uramnál s Turócz vármegye követei is.

28. Píntek. Ujobban gróf uramnál valának Révay uram, liptai és turóczi követek is; délután késsőre oszlának el: az mezei katonák közzűl ma mene el Bánóczy.

29. Szombat. Bajmóczra valának Fejérváry s Dajka István uramék; én is meg förödém, látván, isten jóvoltábúl nem veszen hatalmot rajtam az köszvény.

30. Vasárnap. Praedicatiót hallgatánk. Osztrosith uram szolgája Győri uram vala nálunk.

October

1. Hétfü. Ma jütt Szunyogh uram által commendált laitmán[2]) Andreas Both.

2. Kedd. Az előbbeni laitmán szép rendessen ma búcsuzott el az kompániájától, és mingyárt azonnal resignáltatott az új laitmánnak, az ki mindenképpen az vén laitmán fizetéssére és conventiojára állott. Déllyesd hogy füredni valánk, érkezék Joanelli[3]) uram levele, kiben írja, úgy értette volna, hogy még 26 praeteriti vette volna meg az török Érsekujvárat,[4]) az kin valóban elbúsulánk.

3. Szerda. Az minemő leveleket vettünk vala tegnap szepesi viceispán uramnak, Keczer M(enyhárt) uramnak, mára haladván elküldéssek, annectáltuk ezen Joanelli uram írásit, és ezen leveleket Meskó Albert által küldettük Reviczky János uram kezéhez; rescribált gróf uram Joanelli uramnak; írt itt

[1]) Thököly Imre 1657. sept. 25-én született.

[2]) Lieutenant.

[3]) Joanelli (másképp *Giovanelli)* János András indigena (1662. art. 55.), körmöczi fő-bányagróf. Életére vonatkozó adatok olvashatók Weber Samu *Nedeczvára* czímű czikkében, *Tört. Tár* 1893. 399. l.

[4]) Érsekujvár föladása más tudósítások szerint sept. 25-én történt.

való viceispánnak is, lenne gyülések; maga gróf uram az szklenói passust és sánczokat ment látni, árvai kapitány uram az gyalogság közzí menvén, úgy hogy ott disponálván elmenjen Árvában, és annál is jobban éjjel nappal hogy csinálják, készítsék és erősítsék az sánczokat. Háj.

4. Csütörtök. Elmenék Mosóczra az gyülésben. Beczkó tájáról azt írták ugyan, még is meg volna Érsekujvár, de másfelől mind verificáltatott, sőt Léva is alég utánna már is nem csúszott.[1]) Az gyülésből vissza jüvén, már gróf uram ebéd után volt. Szentiványi uram is eljütt volt az ő nga látogatására, az mint hogy mai napon itt maradott ő ngánál; oda valánk az hévízben feredni, vacsorán jól lakánk.

5. Péntek. Egresdy uramnak 3 költ leveleire rescribált gróf uram; Révay Miklós uramhoz küldette; ma vette gróf uram Rédey Ferencz uramnak 16 Septembris írott levelét, úgy Csúthy uramnak is Husztról de dato 18.

6. Szombat. Jóval viradta előtt is mind íratván szepesi viceispán uramnak, Keczer M(enyhárt) uramnak, ugy Késmárkra s Árvában is felest, ez levelekkel Maczkó csatlós küldettetett Árvában. Déllyest hogy förödtünk volna, jött levele Osztrosith uramnak, írván, palatinus uramnál hatta volna az nap Farkas T(amás) uramat. Ma déllyesd expediáltatott Gilányi uram Osztrosith uramhoz. Szinte hogy az fördűből haza akartunk volna jűni, úgy érkezék késső estve Révay Miklós uram levele, hogy Német-Próna táján feles törököt láttak volna, s így gróf uramnak is mihent lovassa, dragonja egyben gyűlhetett, megindult ő nagysága; míg Tót-Prónát érte volna gróf uram, megcsendesedtek az hírek; így már ő nga viradtig ott maradott s ide rescribált nekem, lehessünk csendessebben.

7. Vasárnap. Praedicatióig megtért ő nga. Lengyelné és Révay Ferencz levelére rescribáltatott gróf uram, írván Gilányi uramnak. Abafy Sándor uram Barkóczyak eleiben expediáltatott Liptóban. Hogy estve felé az fördőben valánk, érkezék Gilányi Illyés és Melkó János levelei, írván, hogy Buchó[2]) táját égette s rablotta volna az pogány, kire mingyárt ugyan az hévízbűl rescribált gróf uram, Révay Miklós uramnak is írván; s onnat megjüvén, én vacsorát sem ettem; Dajka István uram leveleire rescribáltam; Révay uramnak is írt gróf uram.

8. Hétfü. Déllyesd megfördénk. Volt ugyan ma is apródonként irogatásom, kinek akármikor is kevés szüneti.

---

[1]) Léva és más helyek is török kézre kerültek nemsokára; l. alább nov. 5-én.

[2]) Így: *Puchó,* Trencsén vm.

MÁJ 9. *Kedd.* Mingyárt éjfél után jött levelünk Dajka Istvántól, kívánván vagy másfél száz lovast, dragonyokat, és vagy ezer gyalogot hogy küldenénk által; melyet gróf urammal communicálván, viradtig mindenfelől be is jüttek az katonák és dragonyok; s írt Turócznak s Liptónak is gróf uram, s estig Bajmócz táján, az mint hozák hírűl, töltek hatszáz lovasra s nyolczszáz gyalogra, kiket szerencséltetne isten az ő szent fiáért! Már vacsora után lőn, hogy megérkezék Gilányi uram Illyaváról és Trencsénből.

10. Szerda. Délután megérkezék Abafy Sándor uram, és hogy vacsorához akartunk volna ülni, megjüve Farkas uram is, de gróf uram nem lőn contentus avval az mint vitte végben az ő nga dolgait, s végezé ő nga magában, holnap viszont elküldje palatinus urunkhoz, azért is, hogy idein excusálhassa magát gróf uram palatinus uram üzenetiben, tudni illik, mi okckra nézve nem cselekedheti gróf uram, hogy az ő nga által denominált kilencz vármegye directioját magára vállalja.

11. Csötörtök. Mingyárt hajnalban conferáltam Farkas urammal és azon ő kegyelme expeditiojához fogtam, az mint hogy kilencz órakor is bízvást elmehetett volna, de azomban ebéden itt maradott s négy óra is itt érte; azomban mi feredni menénk és az jó lakásban az mi még hátra volt volna, vacsorán helyre hozánk; nekem ugyan egyébképpen való lakásban is elég jutott.

12. Péntek. Hajnalig írván Keczer M(enyhárt) uramnak, kapitány s Reviczky uraméknak, Danis uramnak is s az leányomnak is, viradtig el is küldettem, rescribálván Görgey Miklós uramnak is, írván Valentinus uramnak is, hogy Keczer Menyhárt uramnak írt levelemet Horváth Boldizsár és szepessi viceispán uramékkal is közelje. Palatinus urunk követe Bory Mihály uram vala gróf uramnál, úgy az három Barkóczy úrfi,[1]) három Révay s ez három vármegyebeli követek; ebéd vacsorával együtt lőn; hat óra után menénk az fördűben s kilencz óra tájban jüvénk el onnat.

13. Szombat. Ma is írtam az árvai kapitánynak s Reviczkynek; déllyesd fördénk; hogy eljüvénk, Osztrosith uramtól elég gonosz híreink érkezének, tudni illik Neticz,[2]) Szemte[3]) s egyéb aprólékos várak is oda lőnek és török szállotta meg, és hogy Trencsént is szándékoznék megszállani; hrusói tiszttartó is segítséget kért volna ő ngától; kiről ő nga baka-

---

[1]) Zsigmond, a ki később török rabságban veszett, s ennek testvérei, Ferencz és István lehettek.

[2]) Igy; talán *Nestich* Pozsony vm.

[3]) Igy: *Sempte*, Nyitra vm.

bányáiak által írt palatinus urunknak. Vacsora felett hozák Farkas uram levelét Sztrecsenből, s hogy felköltünk vacsorától, úgy vettem Keczer M(enyhárt) uramnak 7 költ levelét, Késmárkról is de dato 10, úgy Szinyeiné asszonyom levelét is de dato 8. HÁJ

14. Vasárnap. Jóval is viradta előtt hozzá fogván az levelek expeditiójához, írt gróf uram szepesi viceispán uramnak nagy bűven; én is Keczer Menyhárt uramnak, késmárki tiszttartónak, árvai kapitány s Reviczky uraméknak, Dániel uramnak s az leányomnak; azomban úgy menénk az fördűben s praedicatióig jól meg is föredtem; megjüvén, itt tanálám Petrőczy uram szolgáját; annak is rescribálván gróf uram, úgy expediáltatott; úgy Lengyelné asszonyom követe is; déllyesd viszont kétrendbeli levelet is irtam árvai kapitány s Reviczky uraméknak; egyéb aprólékos írásim is mind valának. Farkas uram estve érkezék elég jó hírrel az leányom dolgában.

15. Hétfü. Szintén hogy könyörgésre mentünk volna, érkezének gróf uram szolgái az csatáról, az kik Szerdahelynél [1]) vertek fel huszonnyolcz lovas jancsárt, kikben hogy tizenegy veszett volna; az mieinkben is Dajka uram szolgája veszett el s egy ló. Ma küldettük Árvában Hegedüs Ádámot; ma jövének palatinus uramtól gróf uramhoz Dolinay és Armpruszter, jelentvén, hogy ő nga is ma indult Sztrecsenbűl.

16. Kedd. Farkas uram jó hajnalban indult palatinus urunkhoz, s Csúthy uram is az éjjel későn étszaka érkezett.

17. Szerda. Délután expediáltatott Gilányi uram palatinus uram után, úgy hogy Késmárkra is elmenjen. Dajka uram vicehadnagya is oda volt Barkóczy uramékkal; mind ő, mind Lugasi egy egy török fejet hozának. Barkóczy uram ma vacsorára jöve gróf uramhoz Szobonya nevű katonával; vígan s kedvessen lakozának vacsorán.

18. Csötörtök. Az mint reggel felkelénk, fördűben menvén Barkóczy urammal, ugyan ott évén is ebédet, úgy menénk Tót-Prónára, és ott feles ideig beszélgetvén, ő nga Privigyére, én pedig vissza jüvék Hájra. Vacsora után jüve hírünk, Barkóczy uram újobban el fog menni csatára, s azonnal el készülének mind olyan esős időben is; elmenének mind az itt levő, mind az egyéb falukon levő katonáink s dragonink.

19. Péntek. Jó reg megfördödtem, s hogy ebédhez ülénk, érkezének Liptó uramék követei, [2]) azután nemsokára kammergróf uram [3]) ő nga; mivel gróf uram ebéd felett volt, faluban

---

[1]) Valószínűleg a Nyitra vármegyei Vág-Szerdahelynél.
[2]) Így; t. i. Liptó vármegye követei.
[3]) Joanelli.

HÁJ. szállott; ő nga azonnal érette küldött s behívatta s nagy becsülettel látta s tartotta; azomban lárma lőn, csaknem lóra kapánk; míg készülgettünk volna, az ebédet jól elvégezénk, s azomban úgy hozák hogy nincs semmi benne; feles ideig mulatott azután is kammergróf uram, elmene Beszterczére, mi is újobban fördőben.

20. Szombat. Jó reg hozák Farkas uram levelét, kire nézve készétének Görgey János uramot, palatinus urunkhoz küldjük; azomban újabb követek érkezett liptai uraméknak is s azok közűl is elküldénk Szentiványi uramot, tizenegy óra tájban indítván meg; s azomban ebédet évén, elmenénk az hévízben s onnat megtérvén, vacsora után írtunk Késmárkra Gilányi uramnak, Árvában Danisnak, kapitány uramnak és Reviczky uramnak, úgy Szadeczkynak is. Ez éjjel menének újobban csatára.

21. Vasárnap. Írtam délelőtt Reviczky uramnak.

22. Hétfű. Jóval hajnal előtt jüve meg Görgey uram, az kit Bory uram Lipcséről térített meg, s üzente, el fog jünni gróf uramhoz mai napon. Én is fördűben menék még hajnal előtt; hogy kiköltem az fördűből, úgy érkezék Egresdy uram s ujobban megfördém ő kegyelmével; déllyest is megföródtem: s már vacsora felett voltunk, érkezék Bory uram szolgája, hogy csak holnap fog eljünni. Ma is vígan lakék gróf uram.

23. Kedd. Ebédre érkezék Bory uram; feles ideig beszélgetvén, sokára lőn az ebéd, azután úgy menénk az hővízben, s ott az vármegyék együtt lévén, relatiót tőn palatinus urunk üzenetiről. Ott az vármegyék ugyan mind csak azon voltak, eloszolhassanak, s végtére gróf uram akaratját látván, azt végezték, már usque 1-am Novembris helyben legyenek tovább is, és hogy 30-ma újobban legyen consultatio Kermeczen. Estve lőn hogy eloszolánk, gróf uram Révay Miklós(t), Dániel(t) elhozván magával, úgy az patert, Balassi Ádám is itt volt, s előbb hogy sem vacsorához ültek volna, érkezének az ő felsége levelei de dato 10 huius; sokáig valának fent.

24. Szerda. Úgy lőn, hogy az vármegyék el ne oszoljanak, azomban csaknem dél lőn míg Bory uram continuálta pro et contra való beszélgetéssét, azután úgy mene el, hogy mind azokra válasza jühessen gróf uramnak palatinus urunktól Kermeczre, s azzal elmene; én is az hévízben az vármegyék közí, azomban Turócz vármegye már el is oszlott vala; gróf uram el nem bocsátván Egresdy uramat ebédtől s az esős időre nézve vacsorára is itt marasztotta s ő nga is az hévízben jüve, s vacsora után jött mingyárt hírünk, szerencséssen tértek volna meg az mieink Barkóczy uramékkal az csatáról.

25. *Csötörtök.* Jóval viradta előtt nagy bőven írván Gilányi János uramnak, úgy hogy az dolgokról másokat is tudósíthassa, azomban hajnalban úgy érkezék postán Sáros vármegyétől Dessőfy István uram, kivel Egresdy uram is beszélgetvén, ő kegyelme elmene, az Sáros vármegyei követ penig meg akarván várni az csatáról jüvőket, az hévízben ment velem együtt; míg megtértünk, megérkezék Fejérváry uram és relatiót tőn, Nitrán tól[1]) mint volt ez elmult kedden délben azon csata, az kin al(kal)masint veszett az törökben, s tizenhetet hoztak elevenen s azok között bársonyos és atlaszos törökek is hogy volnának és tövéket[2]) is nyerének. Dél lőn szintén hogy elmene Dessőfy uram, s ő kegyelme vitte Gilányi uramnak, Máriássy Zsigmond és öcsém uraméknak írott levelemet; ebéd után elbocsátám Hegedűs Ádámot is Árvában; az minemő török fejet írt s hozott Fejérváry uram s Lugosi, azokat is elküldettem általa Árvában, és mivel Késmárkra is elment, azért ő általa is írtam Gilányi uramnak egynehány szóval, s az fördűben menvén, úgy érkezék mind az három Barkóczy úrfi, egy tevét hozván gróf uramnak mind az egész katonaság nevével, s hogy az hévízből ide jüttünk volna, úgy érkezék Révay Miklós uram is; két asztalra valánk s valóban is jól lakának. Ugyan az Sáros vármegyei követ által írtunk palatinus urunknak is ezen csatáról, úgy Svábóczról vinnék el. Háj

26. *Péntek.* Barkóczy urak hogy felkelének, hamar ferestekemhez fogának, úgy sem mentek el ebéd nélkül, s hogy ebéd felett voltunk, érkezék Gyarmati Privigyéről s az urak is elsietének.

27. *Szombat.* Ma is írtam Fejérváry uram után Privigyére; mind reggel mind estve megföredénk. Egresdy uram eleiben is kocsit expediáltam Rutkáig.

28. *Vasárnap.* Jó idein megföredtem, reggeli praedicatiót sem hallottam, s délután is megferedénk, s hogy megtérénk, már itt tanáltunk Fejérváry uramat, az ki meghozta az nitrai számtartótól vett török lovat, kivel contentus lőn gróf uram; nekem is megküldette Barkóczy uram az megígért öszvért.

29. *Hétfü.* Mingyárt reggel elérkezék Barkóczy uram, úgy Egresdy, Pongrácz pap s az árvai tisztek is; igen jól lakván ebéden, megindulánk Kermecz felé;[3]) vacsora felett sem hagyának semmit is hátra az jó lakásban, s még éjfél sem lőn hogy érkezének palatinus uramnak levelei; felverém Körmöczbánya (Bars vm.)

---

[1]) Így: *Nyitrán túl.*

[2]) Így; t. i. tevéket.

[3]) A következő napra, u. m. 30-ikára volt kitűzve a vármegyék consultatiója Körmöczre; l. föntebb oct. 23.

Körmöczbánya ugyan az urat is, aztán menénk ki az városból Egresdy uram szállássára, az hova az úr is kijüve; azomban bejüvének újobban az városban, s két óra után lőn hogy lenyugovánk: egész étszaka is keves szüneti lőn az essőnek.

30. Kedd. Ma kell vala lenni ez egynehány vármegye consultatiojának, de sem az vármegyebeliek, sem Koháry [1]) s kammergróf és Bory uramék nem compareálhattanak, Lévához érkezett pogányságra nézve; kire nézve ez Turócz, Liptó, Árva is inducáltattanak gróf uramtól, tovább is még egy ideig el ne oszoljanak, mely dolog sokáig tartott még inducáltattanak; s végtére ebédnek ideje eljüvén, jól lakván, ebéd után gróf uram az pénz-csinálást is megtekéngette. Már itt Hájon érke- Háj (Turócz vm.) zett ő nga szintén hogy béestveledett; vacsorán is két asztalra valánk, itt lévén Révay Miklós, Pongrácz pap, Egresdy uram; valóban is jól lakának.

31. (Szerda.) Noha viradta előtt is hozzá fogtak az íráshoz, de azomban Egresdy uram kívánsága szerint az pöspekkel együtt jó hajnalban az hévízben menvén és ott tanálván az vármegyék követeit is, váltig föredénk és conferálánk holmiről, úgy palatinus urunkhoz való expeditiorúl is; azomban Egresdy uram elmene; én is árvai kapitány, Reviczky János, Simon uramékkal ide jüvék Hájra, és kapitány uramot az gyalogságnak nagy részével haza bocsátánk.

November

1. Csötörtök. Istennek jóvoltából ez elmult éjjel mult 43 esztendőm.[2]) Hamar éjfél után felébredvén, ugyan felest írtam Gilányi uramnak, öcsém uraméknak, kapitány s Dániel uraméknak, úgy Farkas uramnak is, Bánóczy István nevő Zemplén vármegyei nemes ember haza menvén, az által: ma hajnalban mene el Görgey János uram is Luby Jánossal Murány felé. Istennek jóvoltából praedicatiót hallgatánk. Fejérváry uram expediáltatván gróf uram kvártélyiban pro inquisitione, úgy Csúthy uram is liptai uramék kvártélyiban, hogy az szegénység az mennyire csak lehetséges megkéméltessék; ma is délután jól megförödém, s ma értettem estve, hogy az fejedelemnek hódultató levelei volnának kin.[3])

2. Péntek. Görgey uram után küldettem Murány felé, hogy ide jüne s ne Árvában, és hogy gróf uramat ne is vár-

---

[1]) Koháry István.

[2]) Keczer Ambrus tehát 1620. oct. 31-én született.

[3]) Apafy kiáltványa az érsekujvári táborból, melyben meghódolásra szólítá fel a magyarokat. V. ö. *Pauler* id. m. I. 27. l.

ják kis gróf szenti napjára,[1]) megírtam Clementis uram szolgája által, s az hévízben menvén, vele(m) együtt jövének gróf uramhoz Szentiványi János és Szmrecsányi Péter uramék; jó kedve jutván gróf uramnak, egész setét (estig) mulatott véllek, vacsorát ugyan nem ött. Ma érkezék Hegedűs Ádám is Késmárkról s vettem Gilányi uramnak 29, úgy Keczer M(enyhárt) uramnak is 26 írott levelét. Háj

3. Szombat. Gróf urammal ednehány szóval beszélgetvén, úgy menék Mosóczon leéndő ez három vármegyének gyűléssében, az hol feles ideig késvén, olykor tértem meg, midőn gróf uram szinte induló félben lött volna az förödőben; én is elmenék ő ngával s jól megförödém.

4. Vasárnap. Jó reg írtam Vitnyédi István uramnak, úgy Kecskés uramnak is ednehány szóval, ez leveleket Justh István uram által expediálván, az ki ma jüvén ide, itt is hált.

5. Hétfü. Hamar éjfél után jött levelünk Körmeczrűl, hogy Léva az pogány kézben jutott,[2]) kirűl írtam Révay uramnak Tót-Prónára, értésekre adván liptai uraméknak; megírta gróf uram Osztrosith uramnak, szepesi viceispánnak; írtam Gilányi uramnak, úgy Árvában is; azomban újobban érkezvén levele Osztrosith uramnak, újobban rescribált gróf uram. Az mai kis gróf szenti napja emlékezetivel vígan lakánk; déllyesd förедni menénk; vacsorán annál is vígabban valánk; én ugyan vacsorát nem ehettem.

6. Kedd. Révay Miklós uram jüve ebédre, valóban megtartá Almásy uram. Ma is föredeni valánk.

7. Szerda. Midőn már ebéd után löttünk volna, úgy érkezék Révay Imre uram, kinek ebédet készétvén s evén ő nga, fördűben menénk, és hogy onnat megtértünk volna, érkezék Görgey János uram, az ki minemő hírrel jött volna, igen el boszonkodott rajta gróf uram; valóban kedvetlen vacsoránk lőn.

8. Csötörtök. Az Mosóczon lévő gyűlésre menvén, az hol Mosócz publicáltatván palatinus uram parancsolatit, lennének tovább is az vármegyék eddig való coniunctióban, még Murányban küldvén az követeket, azok megtérnének, azomban liptai uramék megunakozván *(így)* az tovább való késéstől, elvégezék magokban, holnapi napon elmenjenek; az árvai nemessek is ahoz alkalmaztaták magokat; gróf uram akaratjok ellen nem kívánta ugyan tartóztatni, reájok hatta, lássák mit cselekesznek. Megtérvén én Mosóczrúl, gróf uram sok törűdése után is deliberálá magában, el nem megyen míg nem annuálna az palatinus, Háj parancsolván, Görgey uram készülne el.

[1]) Imre napjára, t. i. nov. 5-re.
[2]) L. föntebb oct. 4-én.

Háj 9. Péntek. Jóval viradta előtt elmene Görgey uram Murány felé, s én is írtam Gilányi uramnak, kapitány s Reviczky uraméknak, úgy Danisnak is s az leányomnak is; voltak egyébiránt való irogatásim is váltig; déllyesd ugyan jól megfördénk.

10. Szombat. Kammergróf uram kívánságára gróf uram azt is megcselekedte és minden dragont ő ngához küldette Szentkeresztre, kiket Vitalis uram hogy késérje oda, parancsolá gróf uram; kiket elküldvén, disponáltatott, hogy Reviczky uram is Mosóczon levő kilencz zászló-allya gyaloggal, úgy az lövő szerszámmal is meginduljon Árva felé. Ez alkalmatossággal írtam Gilányi János uramnak. Dedinszkyt expediáltam Révay Miklós uramhoz Szklabinára.

11. Vasárnap. Praedicatiót hallgatván, ebéd felett érkezék kammergróf uramnak oly levele, az kin gróf uram igen megindult s napestig is igen kedvetlen lőn. Ma hajnalban 4-ta huius költ levelére kezdtem rescribálni Gilányi uramnak. Én vacsorát sem ettem.

12. Hétfü. Az köszvént kezdvén érzeni, mihent Gilányi uram levelét continuálhattam, 9 költ levelét is vévén s írván Stubnyai fürdő Farkas uramnak is, bejöttem az fördőben, s azomban délelőtt érkezék Görgey János uram Murányból, azt hozván, hogy már míg elmehetünk, az úthoz való dispositiókhoz fogván, gróf uram is bejött vala az fördőben, de kedvetlen és haragos lőn, s nem sokat discurálhatánk Fejérváry uram expeditiója keről, az ki ma vacsora után indult Murány felé, de úgy hogy Szepesre menjen; általa is írtam Gilányinak, praedicator uramnak Árvában s úgy Farkas uramnak. Én csak az fördőben maradtam hálni is.

13. Kedd. Ma már annyival inkább kezdettem érzeni az köszvént s az testem is igen kifakadozott; senki sem javallotta meginduljak, kin — úgy látom — haragutt gróf uram s ám elég kedvetlen s későn délután indult; útjában ide is divertált hozzám az heővízben; az mint lehetett, igyekeztem volna eleget disponálnom az oda haza való dolgokról, és írattam gróf uram neve alatt Révay Miklós, Bory és Egresdy uraméknak, az magam neve alatt valóban kammergróf uramnak is; estve felé valóban rosszúl is voltam, de vacsora után is váltig förödvén, meg is szűnt.

14. Szerda. Szenvedhető étszakám volt; reggel írtam Farkas uramnak; délben érkezvén levelem az úrtól Szentmártonból, arra is rescribáltam.

15. Csötörtök. Révay Miklós uram ma estvére érkezett vala be. Vacsora után megferedvén, hideg tanált lenni az fördő: hogy kijövék, derekassan jött mind az két kezemben az köszvény; nyomorultúl valék.

16. Péntek. Valóban nyomorultúl lévén az elmult éjjel is, hajnalban érkezének kammergróf uram levelei; az itt való gazdával írattam recepissét; estve felé úgy érkezék Nagyfaluból írott levele gróf uramnak. Stubnyai fürdő

17. Szombat. Jóval hajnal előtt elbocsátván az nagyfalusi embert, és mivel egy kralyoványi ember tanálkozott, az által is írtam; délután két órakor újobban érkezék levele az úrnak, s azt is mingyárt elbocsátám. Estve felé bal lábom térdében hirtelen oly fájdalommal kezdém érezni az köszvént, kit meg nem tudnék írnom.

18. Vasárnap. Az jó isten tudja csak, mint superálhatám ez étszakát, és midőn délben is mind azon nagy kínban voltam, Bossányi uram tanálkozván az hév-vízben, úgy svadeálta, bízvást csak feredjem, az mint hogy az fördőben vitetvén magamat, istennek jóvoltából csakhamar szünetit érzettem. Ma is érkezék levele gróf uramnak.

19. Hétfő. Éjfél után újobban az förödőben vitetvén magamot s látván, nem újúl nyavalyám, így megírám gróf uramnak, ha csak lehetséges, holnap isten kegyelmességébűl megindulok, az mint hogy déllyesd mingyárt készéteni kezdék az szekeret; én is isten kegyelmességéből váltig continuáltam az förödést.

20. Kedd. Mingyárt két órakor megindulván, Pribócznál hajnallottam; Jahodnikon etetvén, késső étszaka érkezhettem Kralyovánra. Pribócz Jahodnik Kralován (Árva vm.)

21. (Szerda). Majd semmit sem aludtam ez éjjel, nyomorultúl voltam; sohol sem késvén, mégis estve későn érkezhettem fel az várban. Árva vára

22. Csötörtek. Ez elmult étszakám is elég nyomorult volt. Révay Dániel uramnak írattam egy levelet, azonkivűl csak úgy békével feküdtem.

23. Péntek. Hunyadi elbúcsuzván s hazájában menvén, írt általa gróf uram Hedrynek, Dobaynak; írtam én is öcsém uraméknak, asszonyomnak, úgy Gilányi uramnak is.

24. Szombat. Ez idnepen is azon ágyban való feküvéssel töltvén időmet, egyéb dolgokhoz nem sokakhoz látván.

25. Vasárnap. Az örögbik kisasszony ő nga szenti napja [1]) lévén, ma négy asztalra lőn vendége gróf uramnak, és midőn ebéd felett lött volna ő nga, érkezék palatinus urunk levele de dato 19, abban includált ő felsége kicsiny titok-pecsét alatt 10 huius költ levele,[2]) majd ugyan hallatlan expositióval; ez

---

[1]) Katalin napja.

[2]) Leopold levele, melyben inté a nemzetet, hogy Apafy és a törökök csábító hitegetésein el ne induljon, s igéretet tőn, hogy a jövő évben, kül-

Árva vára is nem kicsiny stimulust adott az víg lakáshoz, az mint hogy az egész nap azzal tölt is el.

26. Hétfő. Fejérváry uram, Görgey János uram és mások is felessen menvén haza, Bodoki is Eperjesre kérezvén, írtam általa öcsém uraméknak, többi között az tegnap elvett ő felsége levelérűl is. Kubínyi uramék közzűl négyen jövének gróf uramhoz, azokkal együtt Csemniczky uram is, liptai notarius; nap estig itt maradván, az tegnapi mód szerint ma sem volt semmi hátramaradás az víg lakásban.

27. Kedd. Kubínyi uramék elmenének Malatina felé, úgy kapitány s Reviczky uramék is, hogy már egyszer continuáltassék azon méták erectiója. Ma íratott választ gróf uram ő felségének, írván palatinus uramnak is, úgy hogy az levelekkel Farkas uram mehessen el holnap.

28. Szerda. Jó idein reggel elmene Farkas uram; elmene Nyisnyánszki uram is Kiss Ádám urammal holmi borok vételére Szentgyörgyben, az ki által írtam Vitnyédi s Kecskés uraméknak is. Szilasy András is kammergróf uramhoz expediáltaték ma délelőtt, dragonyok számára való hó-pénzzel.

29. Csötertek. Szendrei János már kapuzáratkor érkezék, Bory Mihály uram levelét is hoz(ván).

30. Píntek. Délben érkezék 27 költ levele Gilányi János uramnak; kapuzáratkor Pethő Zsigmond uram levele tegnapi napon, melylyel elküldettük darabontot lóval Farkas uram után.

December

1. Szombat. Gilányi János uramnak bőven rescribálván, estve felé küldettük. Révay László uramnak is lévén embere, rescribált gróf uram. Gilányi Illyés uramnak is rescribáltu(n)k.

2. Vasárnap. Írt gróf uram Zrínyi Miklós uramnak Guzith uram fiai [1]) által, úgy Egresdy uramnak is.

3. Hétfő. Gróf uram az gyermekekkel együtt Guzith uramhoz ment vala ebédre; késső étszaka térének meg. Ma érkezék az vármegyére is az ő felsége nyomtatott manifestuma.

4. Kedd. Vitnyédi uramnak ma is írtam ednehány szóval Guzith uram fiai által, az kik csak ma menének el.

5. Szerda. Farkas uram délelőtt érkezék elég sok szép ajánlásokkal, új oblatiókkal is palatinus uruntól, hozván azt

---

segélytől is gyámolítva, meg fogja oltalmazni híveit. *Horváth M.* Magyarorsz. Tört. V. 521. l.

[1]) Guzith János családjáról bő felvilágosításokat nyujt már föntebb említett naplója, id. h. 435—440. l.

is, hogy az lejendő consultatión gróf uram ugyancsak jelen legyen. Ma vettem Keczer Menyhárt uramnak 2 költ levelét. Árva vára

6. Csötörtök. Petrőczy úrfiak mégis itt az várban lévén, az nagyobbik úrfinak szenti napja lévén ma,[1]) az kis grófot és az kisasszonykákat magokhoz hítták ebédre. György mester, dragony, lovász, Késmárkra menének, az kik által írtam Gilányi uramnak, úgy Valentinus uramnak is nagy bőven. Farkas uram expediáltaték Nagyfaluban az szántételre[2]) való vigyázás kedveért. Gróf uram írt Révay László uramnak, úgy Osztrosith uramnak is.

7. Péntek. Ma délre érkezék Gilányi uram, déllyesd Almásy uram. Egresdy uramnak rescribált gróf uram.

8. Szombat. Osztrosith uramnak rescribáltunk.

9. Vasárnap. Osztrosith uramnak rescribált gróf uram, Révay uramnak az szerint.

10. Hétfű. Rákóczy László uramnak írt gróf uram; írtam én is öcsém uraméknak; ma is írt gróf uram Egresdy uramnak.

11. Kedd. Ez mai napig is itt maradt Gilányi és Almásy uramék; délelőtt érkezék meg Prónay Beszterczérűl, hozván hírét, hogy palatinus urunk tegnap indult Beszterczérűl Sztrecsen felé.

12. Szerda. Némely részét katonák lovainak ma küldöttük Rosenberkre; jó idein reggel mene el Gilányi és Almásy uram Fridmány felé, úgy az fendrik[3]) is Késmárk felé, az ki által írtam vagyis attingáltam tegnapi levelemben öcsém uraméknak, mint járt az Görgey Vilhelm által küldett levéllel. Ma jövének el Petrőczy uram szolgái az úrfiakért; így az úrfiak és az szolgájok gróf uramnál valának vacsorán s valóban éjfélig is lakozának és tánczolának.

13. Csötörtök. Az gyermekeknél lévén Petrőczy úrfi az fölöstökömen, elmenének délelőtt; rescribált gróf uram Petrőczy uramnak, úgy Révay László uramnak is 10 költ levelére.

14. Péntek. Nem voltak semmi oly szorgos dolgaim.

15. Szombat. Fridmánból az minemű levele érkezett az tiszttartónak, arra nézve kellett írnom Gilányi uramnak, úgy az késmárki tiszttartónak is.

---

[1]) Dec. 6-án Miklós napja lévén, e szerint id. Petrőczy Istvánnak történetíróinknál ismeretes két fián kivűl, kik közűl *Imre* korán elhalt, *István* pedig mint tábornok harczolta végig Thököly és Rákóczi harczait, még egy harmadik *Miklós* nevű fia is lett volna, úgy látszik, a legidősb fiu, a ki azonban szintén ifju korában halhatott el. V. ö. Thaly K. czikkét: Thököly mint színjátszó. *Századok* 1880. 411. l.

[2]) Így; t. i. számtételre.

[3]) Fähnrich.

Árva vára

16. Vasárnap. Midőn praedicatiót kellett volna hallgatni, érkezék palatinusné asszonyom levele, hogy ő nga sietne Tepliczére; így mai napon délután indulván meg elég rút alkalmatlan essős időben, későn érkezénk Nagyfaluban.

Nagyfalu

17. Hétfü. Egész étszaka sem lőn szüneti az essőnek, s viradta előtt megindulván, délután érkezénk Bellára és ott évén ebédet, későn estvére érkezhetének Tepliczére.

Bela (Trencsén vm.) Teplicz

18. Kedd. Az volt az híre, ha előbb nem is, délután megindulnak az deputatus urak. Gróf uramat hívatván Rottal uram, sokképpen declarálta, mint agnoscálja ő felsége s az egész udvar is gróf uram hívségét és hazájához való kész voltát, más egyéb sokféle oblatiókkal; azután Nádasdy s palatinus uram egyrűl is másrúl is nagy bőven beszéllének gróf urammal; ebéden vígan lakának, még meg is ártott vala gróf uramnak az bor; felkelék én is és felvitetém magamot az ő nga szállására, és hogy lejüvék rosszúl kezdettem érzeni magamot.

19. Szerda. Még viradta előtt megindulának az deputatus urak; gróf uram zsolnai gázlóig késéré ő ngokat, s onnat megtérvén és nêm sokat késvén, újobban bémene palatinus urunkhoz. Bory uram kijüvén ő nga szállására, vele is felest beszélgetett s úgy mene újobban palatinusné asszonyomhoz, azután Besztercze felé expediáltatott. Én az bal forgómban derekassan érezvén fájdalmat, által láttam, nem kerűlhetem el az köszvént is; valami kevesset falatozván, kívántam elmenni, de azomban palatinus uram kétszer is küldvén hozzám, kívánta bémenjek, és csak bé kelle vitetnem magamot; engem is ő nga elég érdemem felett való böcsülettel s kedvessen látott, s mihent vége lőn az ebédnek, gróf uram újobban is szemben lőn palatinusné asszonyommal, az ki nagy atyafiúi oblatiókkal ajánlá magát gróf uramnak és szerelmes gyermekinek, kire segétse isten ő ngát; én azomban kihozatám magamot s megindulék isten segedelmébűl. Gróf uram ugyan sokáig mulatott szállássán Egresdy urammal s többekkel, későn estve érkezék Sztasóra; ott hálánk; én már hova tovább mind rosszabbúl kezdettem lenni.

Sztrazsó

20. Csötörtök. Igen nagy dér lőn s kemény hideg idő lőn s nékem valóban nyomorult étszakám; későn indulánk meg nyolcz óra tájban; az úr noha későn, de ett ebédet Zazreván; én le sem vitetém magamot, egyenessen mentem s valóban gonosz utam lőn, csak hét óra tájban érkezhetém Nagyfaluban; szinte el nehezedém és törődém; itt tanáltam Gilányi János uramnak 16 költ levelét.

Zazriva (Árva vm.) Nagyfalu

21. Péntek. Valóban nyomorult étszakám volt; úgy is viradta előtt jóval fogván az íráshoz, nagy bőven írtam min-

denekrűl öcsém uraméknak, Szuhaynak, Dajka Istvánnak, várakozván csak Prónaynak Tepliczérűl való megérkezéssére; de ugyan csak el nem jöve; így Pap László expeditiója elhalada. Én ugyan megindulék, gróf uram az reggeli praedicatiót meghallgatá Nagyfaluban s engem is fél útban ére el ő nga s jóval előbb ért fel az várban. Ebéd vacsorával együtt lőn; itt lévén Géczy Gábor uram, gróf uramnál volt; valóban meg is lakának, én penig nyomorusággal töltém időmet, Krakkóban expediálván holmi vásárlásért. Nagyfalu Árva vára

22. Szombat. Elég alkalmatlan étszakám lőn, tegnap jüvén az bal kezem csuklyójában az köszvény, ki miá nyomorultúl vagyok. Délig ugyan írtunk Révay uramnak és Osztrosith uramnak; még sem érkezék Prónay; azomban este felé megjüvén Prónay, expediáltatott Pap László öcsém uramékhoz s onnat Szuhay uramhoz.

23. Vasárnap. Guzith urammal beszélgetvén holmi kárpitokról, írt felőlek Krakkóban Illyésházy Gábor uramnak. Kiszel Sándor is itt tanálkozván, váltig meg lakának, én azon egy állapotban lévén s nyomorogván.

24. Hétfő. Délben jöve Jarambek Tripsrűl [1]) Gilányi és öcsém uramék leveleivel, úgy Almásy uram is már késső estve felé.

25. Kedd. Ez mai áldott karácson napján az én istenemnek az ő látogatási között nem kicsiny boldogtalanságom ez is, hogy nem hogy háromrendbelit, de csak egyik praedicatiót sem hallgathatám; keserves fohászkodásimmal töltettem el időmet; de legyen tovább is az ő szent felsége akaratja!

26. Szerda. Gróf uram ő nga szenti napja [2]) lévén ma, böcsülletes jóakaróit convocálván ő nga, az szegény Hegedűs György leányát is ma adá haza ő nga. Nekem ily keserves ágy(ban) fektemben sem lehete szinte békességes napom; az jó isten az kiknek egészséget adott s kedvet az ez világi víg lakáshoz, elég kedvek is telhetett benne.

27. Csötörtök. Ez mai egész nap is mind csak abban tölt el, és Csúthy uram is csak szinte estve mene el Teplicze felé az palatinusnak és palatinusnénak írt levelekkel.

28. Píntek. Az jó píntek sem mentheté magát, hanem az mint az tegnapi nap, ma is azzal tölt el; nem volt semmi írássom, hanem Osztrosith uram levele s annak való rescriptio.

29. Szombat. Gilányi uramnak hozák tegnap 26 költ levelét, arra rescribáltam mingyárt reggel.

---

[1]) Szepes vm.
[2]) István vértanu napja.

Árva vára

30. Vasárnap. Csúthy uram délben érkezék palatinus uramtól; így újobban írt ő ngának gróf uram sietséggel, hogy ő nga semmit sem értett, mostan volna pestis Késmárkon.

31. Hétfű. Szintén estve felé mene el Farkas uram palatinus urunk eleiben Terchova [1]) felé. Holmi egyéb aprólékos dolgocskáim is lévén, s az mint egyha [2]) is igen ritkán mire való egészségem, így most is elég nyomorult egészséggel continuálván ez esztendőt; de legyen tovább is az mint jó istennek tetszik.

---

[1]) Tyerhova, Trencsén vm.

[2]) Egyha = *egykor;* itt inkább ily értelemben: *bármikor, akármikor is.* Az *egy-ha* összetételt a Ny. Sz. nem ismeri.

1664

Januarius

1. Kedd. Ez új esztendőben vagy annak kezdetin sem lőn nekem módom az körösztyén gyülekezetben istennek igéjét hallgatnom, nyomorult állapatomra nézve nem kicsin boldogtalanságnak tartván. Az úrnak jó kedve jutván, valóban meglakának kinek egészsége lehetett hozzá. Kapuzárat után érkezék palatinus urunknak kétrendbeli levele, írván ő nga, gróf uram se menne Késmárkra; így én mingyárt Gosztonyi szolgája által nagy sietséggel írtam Késmárkra Gilányi uramnak. Zrényi uram felől igen gonosz hírünk érkezvén, hogy elveszett volna, kit isten ne adjon. [1]) Árva vára

2. Szerda. Nyomorult étszakám lőn valóban s még viradta előtt egyfelé s másfelé disponálván, szorgalmatoskodtam váltig, s az úr ő nga nyolcz óra tájban indula Nagyfalu felé, s én elmaradék, úgy hogy holnap megindulván, siessek hova hamarább bemenni Lőcsére. Ez mai napot gyönyörűségessen múlattam el az édes kis gróf urammal; ebédje vacsorája velem volt, sőt nálam is hált mingyárt ágyam mellett; istennek legyen nagy hála, hogy ezt is elértem.

3. Csötörtök. Nehéz lőn ő ngától elválni, s későre is és csak tíz óra tájban indulhaték meg, nyomorult állapatomra nézve elég bajossan; de abban segíttettem az édes leányomnak nagy emberségével, az ki tovább tovább kívánván késérni, szinte malatinai hegyre jött el velem s onnét tért meg szegény, én penig késsőn étszakával érkezhettem Tarnóczra, az hova gróf uram kvártélyából háromrendbeli levelem is érkezett. Tarnócz (Liptó vm.)

4. Péntek. Jóval viradta előtt indulván, mégis szinte estve lőn hogy Lucsivnára érkeztem; ide is érkezett mind Késmárkról mind Hibéről levelem. Lucsivna (Szepes vm.)

---

[1]) Zrínyi Miklósról lehet szó. V. ö. Vitnyédi levelét Thökölyhez jan. 1-ről; id. m. II. 137. l.

Lucsivna 5. *Szombat.* Mivel még mind ez ideig bizontalan volt, ha Késmárkon vagy Lőcsén leszen-e az consultatio, így Tepliczére Teplicz kellett divertálnom, s oda érkezvén palatinus uram, úgy érthettem hogy ugyan csak Lőcsére determinálták; [1]) így én sem késvén, szinte délben indultam Lőcse felé, és hogy szintén Hozelecz Hozeleczre érkeztem volna, úgy gondolám magamot, Késmárkra Késmárk menjek hálni; megtértem s étszaka volt hogy értem Késmárkra; ott tanálván Szinyeiné asszonyomat, vélle múlattattam volna magamot, ha egészségem lehetett volna, de törődett s nyomorult állapottal valék.

6. *Vasárnap.* Öt óra előtt indulván meg, tíznél több lőn Löcse hogy beérkezhettem Lőcsére az alkalmatlan útra nézve; míg palatinus uram be érkezett volna két óra tájban, addig mind fent voltam, azután rosszúl lévén, lenyugodtam, lapoczkáimban érezvén az fájdalmot.

7. *Hétfü.* Elmene Szinyeiné asszonyom; én ma annál is rosszabbúl kezdettem érzeni magamot; írtam Árvába Dániel uramnak és leányomnak.

8. *Kedd.* Lőn determinatio, hogy usque 11 meg várattatnak az hátramaradott követek. Mai napon annál is rosszabbúl érzettem magamot.

9. *Szerda.* Inkább csak az vígan lakásban töltették az emberek idejeket, s lőn oly végezés hogy pro 6 Februarii újonnan concurráljanak az tizenhárom vármegyék Szentmiklósra, az mint hogy az jelen való statusok is írtak az hátramaradott vármegyékre.

10. *Csötertek.* Itt immár oszlottak az követek s ki ki úthoz készült. Én holmiről izentem gróf uramnak Gilányi uram által, úgy elmaradásomnak szándíkáról is; vígtére az ő nga kívánságára ugyan csak Árva felé kellett nékem is készülnem, de valóban csak nyomorultúl lévén állapatom.

11. *Píntek.* Még éjfélkor elkészítettem az Rédey Ferencz uramnak s Korda uramnak szóló leveleket, kikkel Csúthy uram expediáltatott Husztra; ez alkalmatossággal Hedry uramnak is írt gróf uram. Sokkal viradta előtt megindult ő nga az palatinussal Schavnik felé, én azomban végezvén dolgaimot, hét óra tájban indulék csak, és egy huzomban Lucsivnára majd Lucsivna két órakor szállottam, s azomban ott maradtam s onnat írtam Farkas uramnak és Géczy Gábor uramnak.

12. *Szombat.* Éjfél után egy órakor mingyárt elindulván, Szentpéter (Liptó vm.) hogy még viradott, érkeztem Szentpéterre; sokat etettem,

[1]) V. ö. *Horváth M.* id. m. V. 522. l.

másodszor Malatinán, úgy is az várban jókor érkeztem; az gyermecskéket ő ngokat jó egészségben találtam, magamot is jobbadocskán kezdtem érzeni. Malatina (Árva vm.)

Árva vára

13. Vasárnap. Az kis gróf szállásomon hált, de az háznak az ő gőze miá nem hogy ő nga nem volt volna rosszúl, de magam is nyomorultúl voltam miatta, és csatlós és az inas; ő nga ugyan mind jobban bírta magát; sokat törődtem és búsultam rajta, és napestig osztán sem mertem felhívatni az szállásomra.

14. Hétfő. Jó hajnalban írattam Farkas uramnak, és szintén hogy el akartam küldeni, úgy érkezík Csorbárúl levelek, kikre rescribáltam. Délest Ujfalusy András, Reviczky János és Guzith uram is lőn nálam. Petrőczy uram trombitása által írtam Szadeczky uramnak, Osztrosith uramnak és Gilányi Illyés uramnak is.

15. Kedd. Napestig inkább csak az gyönyörűséges gyermecskékkel múlattam inkább időmet.

16. Szerda. Az szek *(így)* lovakat ma küldettem Késmárkra; írtam Gilányi uramnak; azomban gróf uram is felérkezék délben.

17. Csötörtök. Írtam bőven Keczer Menyhárt uramnak zolnai dolog végett; Vitnyédi uram levele is, 1-ma költ levelei ma érkezének; azokat Szilágyi által küldettem Peklénben; írtam Gilányi uramnak is, úgy Okolicsányi János uramnak is; írt gróf uram Illyésházy Gábor uramnak, mely levéllel Guzith uramnak kell vala bemenni Krakkóban, de ebéden igen jól lakván, ma el nem mehetett; Farkas uram is csak szinte estve felé mene el.

18. Péntek. Ma délelőtt mene el Guzith uram Krakkó felé.

19. Szombat. Ma kell vala Csucsy Jánosnak Soprony felé indulni, de holnapra differáltatott.

20. Vasárnap. Az gyermecskék ő ngok kapitány uramhoz menének ebédre; étszakára is ott maradának. Istenemnek jóvoltából praedicatiót hallgathaték; ebédet is együtt ettem az úrral. Ma reggel írtam Gilányi uramnak. Csucsy János ma expediáltatott Sopronyban.

21. Hétfű. Az gyermecskék Guzithné asszonyomnál maradtak ebéden, s így gróf uram is ebédet evén, odafelí szánkázott, de már eljüttek vala az gyermecskék egy darabon, megtérétette azokat is gróf uram és estig mulatott ott s ettek is újobban ozsonnát és csak szinte estvére jüttek fel; gróf uram vacsorát sem evék. Farkas Tamás uram is ma mene Tepliczére.

Árva vára

22. Kedd. Gróf uram Lehotára [1]) ment Abafyné asszonyomhoz ebédre az gyermecskékkel együtt, az honnat későn estve felí érkezék ő nga; hamar azután Barkóczy Sándor [2]) s vígan laktak vacsorán.

23. Szerda. Rescribálván gróf uram palatinusné asszonyomnak, Bory uramnak, Prónay expediáltatott ez levelekkel Tepliczére. Barkóczy uram ez mai nap is itt maradott; én is vacsorát együtt ettem ő ngokkal; s ma délelőtt meglátván az nyomorult lyányom Berzeviczyné asszonyom állapotját, elhőltem s elkeseredtem, az mennyire el fogta az sárga betegség; sietséggel expediáltam Guzithné asszonyomért és kapuzáráskor Rosenberkre is az doctorért.

24. Csötörtök. Szívessen törődvén szegénnek nyavallyáján, keveset alhattam ez éjjel; éjfél után mingyárt írattam Gilányi uramnak nagy bőven, Barkóczy uram által küldvén Lucsivnyáig; írtam Keczer András uramnak is; azomban jóval délelőtt érkezék Farkas uram s tőn relatiót, s hogy el akart vala déllyest menni, úgy érkezék meg az doctor s váltig biztatta magát, succurrál nyavalyás lyányomnak.[3]) Farkas uram csak estve felí mene el.

25. Píntek. Jó idein feljövén Guzith uram, tőn relatiót Krakkóban való útjáról, az hol nem sokat végezett. Az Petrőczy uram szolgája által rescribált gróf uram ő ngának, kis gróf s kisasszony is Petrőczy Miklós uramnak. Déllyest vettem levelét Farkas uramnak, kire rescribáltam s írtam Keczer Menyhárt uramnak is, postára dirigálván az levelet. Gróf uramnál ebéden vala viceispán uram is; sok holmi szegénység között való igazgatásink valának Reviczky urammal napestig.

26. Szombat. Még hogy nem hajnalodott volna, köldett fel gróf uram, jelentvén, rosszúl érzené magát, s így palatinusné asszonyomnak írtunk, hogy el nem mehet gróf uram ő ngához Priekopára,[4]) hanem az kis grófot és az két kisasszonykát oda köldi; írtonk azírt az Farkas uramnak bővecskén, s az gyermecskík is kilencz óra tájban hogy megindulának, úgy érkezék Csúthy uram Husztról. Hedry uramnak is 28 Decembris költ leveleit vettük, az ki néminemő szarka paripát is köldett gróf uram számára, de még az paripa Késmárkon maradott. Nagy bőven írtam vala ma hajnalban Keczer Menyhárt uramnak, úgy Gilányi uramnak is; azomban interveniált oly dolog, hogy lovas embert kellett sietsíggel expediálnom öcsém

---

[1]) Felső-Lehota, Árva vm.

[2]) Barkóczy Sándorra nézve v. ö. *Nagy I.* id. m. I. 200. l.

[3]) Az eredetiben ugyan *lyányomat* áll, de kétségkivűl hibásan.

[4]) Turócz vm.

uramhoz, írván asszonyom hugomnak, úgy Gilányi uramnak is, hogy az lovat indítanák meg. Árva vára

27. Vasárnap. Nem lőn ma itt az várban praedicatio. Írt gróf uram Petrőczy uramnak Csúthy uram érkezésséről, én is nagy bőven Vitnyédi uramnak, Nisnyánszki uram által köldvén az leveleket Trencsényben. Guzith uram vala gróf uramnál ebéden; déllyest írt Guzith uram Krakkóban Malatinszkynak; írtam én is és holmi vásárlásért embert expediálám Krakkóban, úgy bizonyos számú heringekért is. Ma reggel is írtam Keczer Menyhárt uramnak.

28. Hétfő. Estve felé jöve ide Réday István és Réday Ferencz uram ő nga szolgája Rácz Mihály; nem ett ugyan gróf uram ő nga vacsorát, hanem az én szállásomon evének, valóban meg is lakának. Ma mene el az doctor.

29. Kedd. Tegnap és ma Abafyné asszonyom látott nyavalyás lyányomhoz, de keveset vagy semmit sem használván neki, déllyest annál is inkább rosszabból kezdett érzeni magát. az kin bizony igen elijedtem; az borbély persvadeálássából valami nehezen inducálta s az bal kezén az medianát meg vágatván, valóban rút vére ment; az borbély biztatta ugyan magát, jobban adja isten dolgát, az mint hogy nyesebben [1]) is láttatott lenni; én is egész vacsoráig mellette voltam. Érkezének azomban az gyermecskék is palatinusné asszonyomtól, jó egészségben, legyen istennek hála!

30. Szerda. Az minemő szarka [2]) lovat Bethlehen *(így)* János lova-félét köldette ki Hedry uram, ma érkeztek ide véle.

31. Csötörtök. Jó reg nagy bőven írtam Valentinus uramnak Mátyás dragony nevő lovas által. Igen meg lágyulván az idő ez mai napon, noha ködes idő vala, de ugyan kimentek az ifjak nyulászni; én is oda ki valék; megjövín, beszterczei kamara emberivel, úgy az itt való contrával [3]) is végeztem dolgaimot.

Februarius

1. Píntek. Nem voltak semmi oly kiváltképpen való szorgos dolgaim, hanem Reviczky expediáltatott Oravkára.[4])

2. Szombat. Praedicatiót hallgatánk. Déllyesd hogy kártyáztunk volna, úgy érkezék Keczer Menyhárt uram Gilányi-

---

[1]) Nyesebben = *nyersebben* (mint *nyás* = *nyárs)*, az az: frissebben, elevenebben. *B. Szabó D.* Kisded Szó-Tár 160. l., *Ny. Sz.* II. 1034. l.

[2]) Az eredetiben kétségkivűl tollhiba miatt: *szakra.*

[3]) Contra-scriba.

[4]) Oravka, máskép *Kulich*, Árva vm.

Árva vára val két óra tájban; estve felé Farkas uram is elérkezék s kedvessen lakozánk vacsorán.

3. Vasárnap. Mingyárt éjfél után hozzá fogtam az expeditióhoz, írván Csáky Istvánnak, szepesi viceispánnak, úgy palatinus urunknak, Egresdy uramnak, mely levelekkel Farkas uram expediáltatott Tepliczére.

4. Hétfő. Az egész napot inkább öcsém urammal való beszélgetésben múlatám el. Illyésházy Gábor uram elmene Chlebniczére [1]) Rosenberk felé, szolgáját küldvén gróf uramhoz, hogy be nem térhet, az ki vacsorán valóban meglakott.

5. Kedd. Csucsy János kapunyitáskor érkezék Sopronyból; nemsokára azután érkezék Farkas uram is, az ki délig relatiót tőn, és még tovább is in suspenso kellett maradni Zsolna apprehensiojának, interim ugyan jó remínségben lévén felőle. Keczer Menyhárt Gilányi urammal elmenének isten hírivel. Farkas uram is estve felé elmene, úgy hogy holnap Királyfalvára [2]) mehessen.

6. Szerda. Jó reg érkezék Kiss Ádám Lisztiusnétól; látván minden dolga azon bizontalanság, úgy kellett Vitalis uramat Szentiványi János uramhoz küldenem, írván Gilányi uramnak is erről, s egyebekrűl sietséggel írnom.

7. Csötörtök. Szentiványi uram jó reg érkezék. Géczy Pál és Justh András uramék csak szintén ebéd előtt menének, és midőn már az másik fogást is elhozták volna, úgy jüve Illyésházy uram szolgája, hogy ihon jün az ura is; sietett volna gróf uram eleiben menni, de azomban ő is az vár alatt termett. Újobban nemsokára az asztalhoz ülvén, mind ebéden s vacsorán valóban meglakánk.

8. Péntek. Gróf uram születésse napja lévén, ebédtől nem akará elbocsátani; azomban Likava felől tractálánk eleget délelőtt, de semmit sem concludálánk.[3]) Gróf uram egy paripát is adott neki, s délelőtt gróf uram minden lovait megjártatá. Ebéden vígan lakának. Három óra tájban mene Illyésházy uram. Farkas uram ma délelőtt érkezett vala, midőn Szentiványi János uram már azelőtt expediáltatott volna Beszterczére.

9. Szombat. Farkas uram elmene Rosomberkre. Ma délelőtt batizfalusi ember által írtam öcsém uramnak, déllyesd Egresdy uramnak Stubnyára; Révay László uramnak is, az hova Prónay expediáltatott.

---

[1]) Árva vm.

[2]) Királyfalu (Kralova) Zólyom vm.

[3]) Thököly nemsokára mégis megszerezte Likavát az Illyésházyaktól; l. alább apr. 4.

10. Vasárnap. Gróf uram Lehotára mene ebédre az gyermekekkel együtt; én el nem mentem, mivel még tegnap kezdtem az bal vállomban érzeni az köszvényt. Ma annál is jobban ágyban detineálám magamot; legelsőben is Rédey Ferencznek s Gilányinak nagy bőven írván, azután az erdélyi expeditióhoz fogtam és setít estve szorgalmatossan continuáltam. Azomban későre érkezék gróf uram Lehotáról, vacsorát sem evék s le nyugovék. Árva vára

11. Hétfő. Jóval viradta előtt voltaképpen beszélgetvén Szinyeiné asszonyommal, azomban készülgetének és kilencz óra előtt indulának meg Huszt felé az középső kisasszonykával,[1]) kinek minden rendektől az egy becsületessen és okossan való elbúcsuzássa álmélkodásra és keserűségünkre lőn. De ebédre érkezék Joachimus uram Bilszkoról,[2]) de már gróf uram ebédet ett, és csak nállam volt ebéden; vacsorán valóban megtarták. Ma is ugyan mind írattam, míg hátra volt volna az erdélyi expeditióban, Spillenbergern doctor uramnak is.

12. Kedd. Jó hajnalban vonák fel az leveleket, az melyekkel Prónay érkezett Stubnyáról; ha azelőtt volt materiám az öcsém uramnak való írásra, most annyival inkább; írván Gilányi uramnak, Csúthy uramnak is, mind ez levelekkel is Borbély György mene Késmárkra az kisasszonyka után. Joachimus uram gróf uramnak egy pár stuczot, kis grófnak egy pár pistolt, nekem is egy pár karabélyt adott ajándékban; s midőn ebéd felett löttek volna, érkezék Farkas uram s vacsorára penig Pongrácz György nevű püspek, az kit valóban megtartának s egy jó paripával ajándékozta meg az úr..

13. Szerda. Jó reg elmene az püspek, Farkas uram is Rosenberkre. Egresdy uramnak 6 költ levelét vette gróf uram, rescribált is; én kiváltképen már vacsora után elíg nyomorultúl voltam éjfélig.

14. Csötörtök. Keczer Menyhárt uramnak nagy bőven írtam Gáspár nevű szakács által; írtam Gilányi uramnak is ednehány szóval.

15. Píntek. Holmi supplicansokkal voltanak foglalatosságim egész délig; azomban érkezék Farkas uram, és már szinte estve felé lőn az idő hogy elmene palatinus urunkhoz. Keczer Menyhárt uramnak kétrendbeli leveleit is vettem mai napon s rescribáltam; gróf uram is írt ő kegyelmének; igen bágyadt állapattal lévén ő nga, csak le kellett fekünni. Almásy

---

[1]) Thököly Máriával.

[2]) Bilszko (Bilsko) Szunyogh Julius jószága volt Boroszló környékén Sileziában. V. ö. *Szalay L.* Bethlen M. Önéletírása I. 318. l.

Árva vára uram is ma érkezék; én is egész éjfélig kiváltképpen az arenára valóban nyomorultúl voltam.

16. Szombat. Mai napon nem interveniáltak semmi oly szorgos dolgaim.

17. Vasárnap. Ez mai nap hasonlóképpen.

18. Hétfő. Farkas uramat mára vártuk volna, de azomban nem érkezett.

19. Kedd. Jó idein reggel elérkezék Farkas uram, relatiót tévén legelsőben is Zrínyi uramnak szerencsés progressusáról, ugy hogy Szigetvárat is per accordam megvette volna ő nga,[1]) és hogy Mátyosföldén is kívánna próbálni, valamint palatinus uram kívánt gróf uramtól ugyan feles gyalogot, kin elég terűdésünk vala; az zsolnai dolgot penig halasztotta Farkas uram gróf uramnak oda való menetelére, az kiről determinált ő nga, holnap isten kegyelmességéből megindúl. Írtam még ebéd előtt Keczer Menyhárt uramnak, úgy Gilányi uramnak is Késmárkra.

20. Szerda. Elkészülvén és kilencz óra tájban indulván
Nagyfalu meg, Synapius uramnál nagyfalusi parochián készíttetett gróf uram (ebédet) és kedvéért feles ideig mulatott, s így csak
Kralován szintén estvével érkezénk Kralyovánra.

Szucsán (Turócz vm.) *21. Csötörtök.* Szucsánnál egyezett meg gróf urammal Révay Dániel uram. Jahodnikon együtt is ebédlettek. Eddig
Jahodnik még mind szenvedhető volt az szánút, de ebéd után egész Hájig csak sárt vontattunk; az hova érkezvén, láttatta pala-
Háj tinus uram gróf uramat hadnagya által, úgy gróf uram is ő ngát Farkas uram által.

22. Péntek. Könyörgést hallgatván gróf uram, úgy mene palatinus uram udvarlássára. Délután nemsokára eljöve gróf urammal Egresdy uram is; palatinus urunk is az secretariusát Bukovicsot küldette az ő felsége levelével, úgy arra való rescriptiónak is pariájával, kikbűl kevés örömre valót érthetni volt, és hogy Szigetvára megvételében semmi sem lőn[2]) s Zrényi uram mellett levő hadak is megtértek és oszlottak. Vacsorán is együtt volt Egresdy urammal gróf uram.

23. Szombat. Mai napon is könyörgés után mene gróf uram palatinus uramhoz, úgy hogy déllyesd el is búcsuzzék; úgy is lött; azomban gróf uram míg Stubnyán késett, én írtam bőven Keczer Menyhárt uramnak, úgy Gilányi uramnak is, hogy Tőke uram által küldhessem el. Délben érkeztek gróf uramhoz Késmárk városa követei, Dévay Pál s notarius, de mai napon már nem lőn véllek szemben gróf uram.

---

[1]) Szigetvár megvétele nem bizonyult valónak; l. alább febr. 22.
[2]) L. föntebb febr. 19.

24. Vasárnap. Későn jött meg Beniczky Farkas, az ki által az vizeket láttatta gróf uram, mehet-é által az vízen Trebosztóra?, az hova kilencz óra tájban indulánk s későn érkezhetének s könnyen válhatánk el már estve felé; oda érkezvén Révay Dániel uram is, lehetetlen Schavniczára érnünk, s így Szentmártont marada gróf uram étszakára, valóban megtartván ő nga Révay Dánielt s Eleket vacsorán. Háj Treboszto Szentmárton

25. Hétfő. Létavai ember lévén levelekkel, írt gróf uram Révay Ferencz uramnak, úgy én is Gilányi Illyés uramnak. Ebédre menénk Schavniczára,[1]) az hol jó szívvel látának s böcsülletessen is tartának. Hogy onnat megindulánk, Konszka nevű falunál eltörék az kocsim, így Nolcsóról vontatám magamot elég bajjal s későn is Gombásra; eljövének oda Révay Dániel s Elek uramék s igen meglakának Gombást. Stjavnicska Konszke Nolcsó Gombás (Liptó vm.)

26. Kedd. Magam idein megindulék s egyenessen az várban vontatám magamot, elég bajjal költezkedvén Guzith uram házánál. Gróf uram Guzith uramnál[2]) maradott fölöstökömön Révay uramékkal, s idein fel érvén az várban, vacsorán valóban meglakának. Árva vára

27. Szerda. Szinte hogy ebéd felett lettek volna, érkezék Gilányi Illyés uram levele, kiben írja, Bory uram 24 volt Raj(e)czen[3]) s onnan Stubnyára ment. Ma is azon víg lakásban menének az urak.

28. Csötörtök. Ebéd felett érkezék levele palatinus urunknak Bory uram megérkezésséről, úgy hogy az úr menten menne Stubnyára; de bizonyos ratiókra nézve nem ment az úr, hanem rescribált ő ngának, Csucsy Jánost expediálván. Ma Keczer Menyhárt uramnak írtam, úgy Gilányi uramnak is.

29. Péntek. Csucsy János Gombást tanálván elő Farkas uramat, vélle együtt megtért; az által is azt írta az palatinus, sem levélre sem pennára nem bízhatja gróf urammal való dolgát, hanem sietne hozzá menni. Tovább is ugyan csak nem lőn kedve gróf uramnak, elmenjen oda, sem hogy magára vállalja az mi földünken levő minden magyar hadaknak generalisságát, mentegetvén mindenképpen magát; ez levéllel szinte kapuzárat előtt expediáltatott egy étekfogó. Ma vettem 26 írott levelét Gilányi János uramnak.

---

[1]) Stjavnicska, mai hivatalos nevén *Kis-Selmecz,* Turócz vm.
[2]) Mokrágyon.
[3]) Trencsén vm.

Martius

Árva vára

1. Szombat. Farkas uram haza menvén, én délig nagy bőven írtam Keczer Menyhárt uramnak, úgy Gilányi uramnak Almásy által, az ki Gyarmatival délután indula Késmárk felé.

2. Vasárnap. Révay uramnak írt gróf uram; azomban érkezék az étekfogó is Stubnyáról; így nagy bőven írtam Farkas uramnak, úgy hogy holnap menne el palatinus urunkhoz.

3. Hétfő. Pribisrűl expediálván szekeret Késmárkra, azok által írtam öcsém uramnak, úgy Gilányi uramnak is Késmárkra.

4. Kedd. Zólyomban és Beszterczére expediáltam Szilasyt borok vételére; írtam Kecskés uramnak az konyha-sátor felől, úgy Erdődy Gáborné asszonyomnak is az éleskői jövedelem felől. Ma estve felé érkezének Hedry uramnak Nagy-Sinkről 12 Februarii írott levelei, úgy Csúthy uramnak is Husztról de dato 22 eiusdem, Késmárkról is Gilányi uram megírván, hogy Szinyeiné asszonyom megérkezék s békével járának, kiért is dicsértessék istennek szent neve.

5. Szerda. Ma lévén az itt való számvételnek terminussa,[1]) istennek segítségéből hozzá is fogtunk és continuáltunk az létavai számvételt.

6. Csötörtök. Ma az árvaihoz fogván s abba munkálkodván, jóval estve előtt érkezék Farkas uram Stubnyáról, most is még in priori esse maradván dolgaink.

7. Péntek. Ma sem continuáltuk az számvételt, igen szaporátlanúl folyván dolgaink; estve felé azomban úgy érkezék Keczer Menyhárt uram Szinyeiné asszonyommal.

8. Szombat. Jó idein elmene Rosenberkre Farkas uram; én is délig continuáltattam az számvételt. Vacsorán gróf uramnál vala Poturnyai és Szadeczky; valóban meg is tartá őket gróf uram. Gilányi János uram is ma érkezék.

9. Vasárnap. Jó reg expediálánk Bor Pétert Zsolnára, írván Gilányi Illyés uramnak, ott Létava várában levő árpáját s egyéb gabonáját Máriássyné asszonyomnak percipiálná. Isteni szolgálatot hallgatván, tegnapi vendégei gróf uramnak ma is ő nga asztalánál valának mind ebéden mind vacsorán.

10. Hétfő. Keczer Menyhárt uram Szinyeiné asszonyommal s Gilányi urammal elkészölének s elmenének ma jó idein reggel, gróf uram fröstököm után nyulászni ment. Illyésházy Gábor uram Raksányi nevő szolgája volt nálam, az ki által és egyébiránt is írtam két ízben Farkas uramnak.

---

[1]) L. föntebb 1663. jan. 27.

11. Kedd. Bán László által írtam Fridmánban Gilányi uramnak, tudósítván arról is, hogy Stubnyáról Bory uramtól még sem lett semmi bizonyos válaszunk. Árva vára

12. Szerda. Az kis gróf ma fogott tanuláshoz, az ki mellé inspectornak rendelte gróf uram Csucsyt.[1])

13. (Csötörtök). Contrának az minemő dolgai voltanak az szegénységgel, azt hoztam igazításban. Reviczky uramék, Dedinszky Jakab, úgy Contra is lévén gróf uramnál ebéden, valóban meglakának. Máriássy Ferencz uram is ma érkezék Árvában.

14. Péntek. Árvából Rosomberk felé indulván, Jaszenován ettünk ebédet; ide jókor békével érkezénk. Jaszenova Rosenberg (Liptó vm.)

15. Szombat. Gróf uram nyulászni volt; azomban érkezék Révay Dániel s Bossányi úrfi; ebéd vacsorával együtt lőn s jól lakának az urak. Midőn vacsora felett voltunk volna, úgy érkezék Bory uram; egész éjfélig fent voltam ő kegyelmével és sokat beszélgettem ő kegyelmével.

16. Vasárnap. Gróf uram jó idein kimene palatinus uram eleiben; tíz óra tájban be érkezvén ő nga, ebédet együtt evének ő ngok, s resolválta magát palatinus uram, holnap is itt tölti ideit ő nga. Vacsorát palatinus uram nem ett ugyan, de egyébiránt sok asztalra volt az vocsora.

17. Hétfő. Noha tegnap is resolválta vala magát gróf uram Illyésházy uramnak létavai jószág végett, de mai napon is írt újonnan ő nga felőle; hogy ebédhez ölínek az urak, én is elkészölvén megindultam Szentmiklós felé; ő ngok is nyulászni menének déllyest s igen jó kedve volt palatinus urunknak, és holmi oblatiókkal is lőn palatinus urunk gróf uramhoz Farkas uram által. Az mai nap is csak az nagy költséggel való vígan lakással tölt el. Csúthy uramot Erdélyből jövő útjában Szentmiklósra menet elől tanáltam és vissza térétettem. Keczer Menyhárt s Gilányi uramot is itt Szentmiklóst tanálván, böségessen beszélgethetém. Szentmiklós

18. Kedd. Tíz óra tájban be érkezék palatinus uram; gróf uram is ő nagyságával együtt elég szép szerrel, úgy minden rendbéli statusok is.

19. Szerda. Ma fogtak az consultatióhoz, de csak az szakmári német kapitány által megfogatott nemes ember dolgán sem mentek által.

20. Csötörtök. Itt már jobban közelítették az állapotokot és derekassabban fogtak az dologhoz; reggeltől fogvást sötét estig mind együtt voltak.

---

[1]) Csucsy Jánost, a ki ettől fogva állandóan a kis gróf oldala mellett maradt. Ez adat némileg kétségessé teszi azt az állítást, hogy Thököly Imre nevelője *Absolon Dániel* lett volna.

Szentmiklós 21. *Péntek.* Ez mai napon is csak szintén estve ettenek.

22. *Szombat.* Mai napon késő estvével vége lőn az consultatiónak; de való dolog, nem per omnia viseltík úgy az követek magokat az mint kellett volna. Tegnap Illyésházy Gábor uram embereivel conveniáltunk liptai jószága végett és ad ratificationem küldettük Trencsénben, úgy hogy usque 29 lehessen ultimaria resolutiónk.

23. *Vasárnap.* Mingyárt idein reggel megindulánk az palatinussal Rosenberk felé, az hol ebéden vígan lakánk, vacsorán annyival inkább; és mivel az statusok kurira Radics uram [1]) Tepliczéről expediáltatik Ratisbonában, így expediáltattam cancellarius uramnak, Rottal uramnak; Vitnyédi uramnak is Sopronyban nagy bőven írván.

Rosenberg

24. *Hétfő.* Igen idein reggel szálakra kőtezkedvén palatinus uram, elmene Teplicze felé ő ngával együtt Farkas uram is, kinek szolgája által írtam, kilencz óra tájban expediálván ura után. Déllyest Likava várában menénk gróf urammal, derekassan megjárván; onnat liszkovai [2]) majorban is elmentünk; az honnat megtérvén, holmi írássim és szorgos dolgaim valának; vacsorát sem ettem.

25. *Kedd.* Bodoki György ítekfogót Husztra expediáltam, általa nagy bőven írván gróf uram Rédey uramnak s Hedry uramnak is rescribálván gróf uram 12 és 17 költ levelére. Raksányi Zsigmond uramtól vett gróf uram egy paripát s köldette Bossányi nevő úrfinak; azomban hét óra tájban indula gróf uram Árva felé. Ez mai önnep napon Kubinban hallgattunk praedicatiót s ott is evénk ebédet, és az várban nagy időn érk(ez)énk fel; az aprócskákot ő nagyságokat jó egészségben tanálánk lenni, istennek neve dicsértessék! Gilányi Illyés uramnak írtam egynehány szóval.

Alsó-Kubin (Árva vm.)

Árva vára

26. *Szerda.* Írtam jó reg fridmányi tisztttartónak, úgy Gilányi Illyés uramnak is az pattyantyús által.

27. *Csötörtök.* Derekas dolgaim nem valának ugyan, de sok supplicansokkal unalmas napom lőn, s az idő is igen rút s havas. Az itt való törvények is derekasban ma peragáltattanak. Írtam ma is Raksányi uramnak, hol késsék az Illyésházy uram válasza. Ujfalusy uramnak is ma rescribáltam nagy bőven.

28. *Péntek.* Hogy már ebéd után voltunk, úgy érkezék Malatinszky Raksányi urammal Illyésházy uram válaszával, az kivel való elkezdett tractában újabb újabb difficultások moveáltatván, egyéb remediomot nem tanáltunk, hanem hogy még

---

[1]) Radics András.

[2]) Liszkófalva, Liptó vm.

egyszer végső válaszért maga menjen Bicsére[1]) Raksányi uram, úgy hogy sietséggel térhessen, az mint hogy noha estvével, de még ma étszakára Guzith uramhoz ment. Ma jütt vala az vár alá Sándor János uram. Árva vára

29. Szombat. Gilányi János uramnak 27 írott levelét vettem. Az sok supplicanssal volt ma is elég dolgom.

30. Vasárnap. Reggeli praedicatiót meghallgatván, ma is kevés nyugtom lehetett supplicansok miá. Írtam Gilányi uramnak. Ma érkezék Palocsay István uram szolgája, kinek rescribált gróf uram.

31. Hétfő. Jó idein elbocsáttatott Palocsay uram szolgája; írtam egynehány szóval Poturnyai uramnak lendaki dolog végett; Gilányi uramnak is egynehány szóval.

Aprilis

1. Kedd. Déllyest gróf uram(mal) én is kin valék; azomban úgy érkezék Raksányi uram nehéz conditiókkal, kikre gróf uram reá nem mehetett; így újobban írván Illyésházy uramnak, Csúthy uram expediáltatott már kapuzáratkor.

2. Szerda. Gróf uram nyulászni volt; azomban úgy érkezének Illyésházy György uram szolgái, kiknek még ma válaszok is volt.

3. Csötörtök. Ebéd felett hogy voltunk, úgy érkezék Csúthy uram levele, kiben írá, hogy Illyésházy uram Lengyelországban menő útját Árvára rendelte, az mint hogy hat óra felé maga is elérkezék; sokat törődett gróf uram, hol légyen szemben Illyésházy urammal, írván, fel nem jühetne az várban; így gróf uram írt, Kubinba fogja várni, írván Illyésházy uram eleiben.

4. Péntek. Mingyárt hajnalba érkezék az válasz Illyésházy uramtól; Parniczán hált; annál inkább siettem az mint lehetett Kubinba; gróf uram is nemsokára utánam érkezék, Alsó-Kubin úgy Illyésházy uram is tíz óra tájban, az kivel conveniálánk likavai portiója végett és magunkívá tevők istennek segítségéből.[2]) Ő nga elsietett s elmene, mi pedig ebéden ott maradván s ma lévén Ambrus napja, valóban jól is lakánk s Farkas uram jól meg is törte az orrát utána; ő kegyelme Rosenberkre, mi pedig vissza menénk Árva várában, az hol Illyés- Árva vára

[1]) Kis- és Nagy-Bittse, Trencsén vm.

[2]) Guzics János naplójában (id. h. 445. l.) azt jegyzi föl e napról, hogy Illyésházy Gábor a lietavai jószágot zálogosította el 30.000 tallérban Thököly Istvánnak. Erre nézve l. föntebb mart. 17.

Árva vára házy uram emberei az pénznek perceptiójához fogának. Gróf uram nem evék vacsorát.

5. Szombat. Csaknem délig tartván az pínz olvasása, úgy vivék az pínzt Illyésházy uram után, kivel Oravkán érték. Gróf uram ebéden vígan lakván jóakaróival, én pedig az kis gróffal elől jövén ide Rosenberkre, elérkezék gróf uram is s az kis grófnak adta ezen Likava várát;[1]) adja isten, posteritássa is világ végeig bírhassa isteni félelemben, szerencséssen s boldogúl.

Rosenberg (Liptó vm.)

6. Vasárnap. Ez mai áldott napon sem continuálhattam az isteni szolgálatot. Valami friss laszaszt hozván Késmárkról, azonnal elköldette gróf uram palatinus urunknak, írván ő ngának.

7. Hétfő. Mind volt szönetlenől kölömb kölömb distractióm napestig. Gróf uram nyulászni volt. Az szolgákban felessen menének Késmárkra.

8. Kedd. Írtam Keczer Menyhárt uramnak, postára adván az levelet; egyébiránt is igen occupatus lévén ez itt való dolgok köről.

9. Szerda. Csúthy uram expediáltatott palatinus uramhoz jó idein reggel. Gróf urammal és az kis gróffal is az vár alá, onnat liszkovai majorban is valánk.

10. Csötörtök. Istennek segítségével gróf urammal Synapius uramhoz gyónánk meg; adja isten lelkönk ödvességére, életönknek megjobbításával.

11. Nagy Píntek. Zmeskal urammal s árvai tiszttartóval s Albertussal[2]) lévén dolgaim, az szentegyházban sem meheték, itthon olvastam postillát. Csúthy uram is palatinus uramtól érkezvén, írt gróf uram ő ngának, úgy Bory uramnak is Bajmóczban, Kiss Ádám expediáltatván oda. Késmárkra írtam tegnap estve, úgy ma is posta alkalmatossággal, nem külömben késő estve is Késmárk várossa drabantja által Keczer Menyhárt uramnak is.

12. Szombat. Gróf uram nyulászni volt; farkast is veretett ő nga; én Farkas urammal, várbeli porkolábbal s az itt való perceptorral Liszkófalvára voltam holmi ott lévő dolgok eligazítássában. Ebéd vacsorával együtt lőn.

13. Vasárnap. Ez áldott husvét napján az ítszakai praedicatiót is meghallgattam; 11 írott Gilányi uram levelét vettem, mingyárt rescribáltam is; déllyest Krakkóban is írtam

---

[1]) Innen menekült Thököly Imre 1670 december havában Erdélybe. *Angyal D.* id. m. I. 31. l., *Kubínyi M.* Árva vára (2-ik kiad.) 131 és 138. l., *Pauler* id. m. II. 188. l.

[2]) Meskó Alberttel.

Xanthonak, Dániel uramnak, úgy az szegény lyányomnak is; liptai viceispán uramnak is írtam. Rosenberg

14. Hétfő. Liptó vármegye követeket expediálván gróf uramhoz, mások is jól öszvegyőltek liptai uramékban, s ez mai nap mind csak azon vígan lakásban volt. Palatinus uramnak is hozták levelét, az kin eleget törődínk, s által láthatánk mivel tér meg Radics uram is.[1]) Én nem is ettem volt az többivel s láttam magam előtt való dolgaimhoz.

15. Kedd. Szentiványi uram volt csak gróf uramnál. Ebéd után ő nga Teplára ment s későn estve tért meg. Én az ifju grófocskával Ribárpolyára valék. Ma expediáltatott Csúthy uram palatinus uramhoz.

16. Szerda. Horváth Zsigmondné, Horváth Ferencz feleségestől és Turánszky Gábor lévén gróf uramnál, az egész napot azon vígan lakásban töltettík; én azomban mind láttam szorgalmatossan dolgomhoz.

17. Csötörtök. Csúthy uram megérkezvén s adnuentiát hozott, gróf uram az hova akarná, szabadon követhetné útját; úgy Egresdy uramtól is oly relatiót, hogy az sztrecseni jószágnak egy részéhez, ha kedve volna gróf uramnak, hozzá juthatna; kire nézve újobban oda köldetett Csúthy uram, s gróf uram deliberálá magába, szombaton Árvában megyen. Én mai napon 11 órakor vettem be purgatiót; erőssen bánék velem s igen bágyadt állapottal is valék.

18. Péntek. Megyeri uram ma mene Szepesben; írtam általa Gilányi uramnak, s déllyest gróf urammal Fejérpatakon [2]) túl valánk Illyésházy uram ménessét látni.

19. Szombat. Lucsivnyai ember által 17 költ levelére Gilányi uramnak rescribáltam; gróf uram is írt Palocsay uramnak, s felmenék ebédre Likava várában, az hová érkezék az fundator,[3]) úgy az pattantyús is; azokkal discurálánk az várnak épöletiről, s két órakor indulván meg Árva felé, hetet ötett, hogy ide érkezénk Árvában; az kisasszonykákot ő ngokot jó egészségben tanálánk. Likava vára Árva vára

20. Vasárnap. Reggeli s déllyesdi praedicatiót is meghallgatván, az gyermekek Abafy Andrásné asszonyomnál valának.

---

[1]) T. i. Regensburgból, a hová a szentmiklósi tanácskozmány után követűl küldetett; l. föntebb mart. 23-án. V. ö. Vitnyédi levelét Zrínyihez máj. 4-ről; id. m. II. 199. l.

[2]) Fehérpatak (Bielipotok) Liptó vm.

[3]) Xantho nevű krakkai építőmester, a kivel többször találkozunk naplónkban; vele építtette meg Thököly Likava várát, melynek restauratiója *nagy sok költségében telt*, mint végrendeletében mondja. *Angyal D.* id. m. I. 31. l.

Árva vára

21. Hétfő. Trombitás Samko által írtam Gilányi uramnak; Keczer Menyhárt uramnak is, postára dirigálván. Egy étekfogót jó reg expediáltam trencsíni képírófrt, s az által írtam Gilányi Illyés uramnak. Már későn étszaka hozák palatinus urunknak 20 költ levelét, kiben írja, hogy Kassára kelletik mennie és hogy az mezei generalisságtól ment nem lehet gróf uram,[1]) kínálván gróf uramat sztrecseni jószágnak az felivel.

22. Kedd. Kétrendbeli levelet is írtam ez mai napon Gilányi uramnak Késmárkra, s egyébiránt is elég irogatássim s foglalatosságim valának. Farkas uram későn estve érkezék.

23. Szerda. Farkas uram palatinus urunkhoz, Vitalis uram Osztrosith uramhoz expediáltattanak. Gróf uram pedig, kapitány uram[2]) szenti napja lévén ma, oda hívattatott; én is az gyermekekkel oda valék; ott jól lakánk s ott is kell vala maradnunk; meggondolván magát gróf uram, haza jütt; mi ugyan ott maradánk; kinek kedvi volt s egészsége lehetett, váltig vígadhatott. Bodoki Husztról ma érkezék, Hedrynek is 22 Martii költ leveleit hozá.

24. Csötörtök. Ebéd helyett való fröstököm lőn kapitány uramnál; onnat megindulván, Kubinnak innet értettük, gróf uram Guzith uramnál volna; mi is divertálánk oda s valóban meglakánk, kiváltképen az urat úgy elérte az bor, hintón kellett haza hozni.

25. Péntek. Medianát vágattam az jobb kezemen; az szegény lyányom is; mind az kettűnknek sem lőn szép vérünk. Reviczky Simon uram vala ebéden szállássomon.

26. Szombat. Az borbélt haza akarván bocsátani, gróf uram nagy bőven írván Gilányi uramnak, azomban úgy érkezék Farkas uram palatinus urunktól; az minemő hírt hozott, arról mind ebéd előtt mind azután felest beszélgetvén, írt gróf uram palatinus urunknak, úgy Farkas uram is az asszonnak. Estve kezdettem az jobb lábomban érzeni az köszvént.

27. Vasárnap. Fel sem vertem magamat az ágyamból; kilencz óra tájban hirtelen s derekasson fogott az köszvén. Gilányi Illyés uramnak ma is írtam létavai ember által. Farkas uram déllyest mene haza likavai perceptorral.

28. Hétfő. Mind azon jobbik lábomban perseverálván az köszvén, elég nyomorútól voltam miatta. Ma expediáltam gyalog embert levelekkel Késmárkra.

29. Kedd. Itt már nyugodalmasabb ítszakám volt, gondoltam, az köszvén is eláll rólam, de azomban térdemben ötvén,

---

[1]) Thököly generalissága ügyében érdekes levelet írt Vitnyédi Keczer Ambrusnak jun. 7-ről; id. m. II. 209. l.

[2]) Zmeskal György árvai kapitány.

annál is nyomoruttabból voltam. Délután érkezének palatinus urunktól s az asszonytól levelek, kikre nézve rescribált gróf uram az asszonnak; írtunk sietséggel Farkas uramnak is. Varini képírót Beszterczére expediáltuk. Árva vára

30. Szerda. Farkas uram mihent érkezék, nem sokat késvén, expediáltatott az dragonyokkal Tyerhováig palatinusné asszonyom eleiben. Kapuzáratig ő kegyelmétől visszatért Bodoki, hozván hérét, haladott palatinusné asszonyom indulássa s ő neki el kellett mennie Tepliczére. Noha igen gyengén, de bal lábomban is kezdettem estve érzeni az köszvént, s az jobb lábomban hova tovább nagyobb mérgét experiálván, Ficzkót kapuzáratkor elköldettem Révay László uramhoz, ha mi enyhétéssére való orvosságot hozhatna.

Május

1. Csötörtök. Csendessebb ítszakám lőn hogy sem mint reménylettem volna, noha azon egy helyben kellett tartanom lábomot. Farkas uramnak nagy bőven rescribálván, egy dragony vitte el az levelet. Raphanides uram délután érkezvén, úgy expediáltam estve felé Révay Imre uramhoz Schavniczkára;[1]) azomban érkezék késmárki fircziger az ötvössel, én pedig annál is inkább kezdettem nehezedni, még az bal lábom térde alatt is kezdvén érzeni az köszvént. Farkas uram elég véletlen s későn érkezék.

2. Péntek. Az ezöst mévet délig felméretínk. Farkas uram újobban elmene palatinus uramhoz. Én azon nyomoruságban voltam mai napon is. Vacsora felett érkezék Raphanides; írtam mingyárt Farkas uramnak. Délután mene el az vice lovászmester Palocsára; írtam általa is egynehány szóval Gilányi uramnak.

3. Szombat. Mind voltak mai napon is irogatássim elíg szönetlenől.[2])

4. Vasárnap. Az késmárki ötvöst visszabocsátván egy szekeren, írtam Gilányi uramnak. Ma expediáltunk lovászmester szolgáját újobban Farkas uram után; sőt Kiss Ádám Nyitrától délben érkezvén, újobban írtam délután; azomban Husztról is de dato 25 Aprilis költ levelek érkezének, az kikből fájdalmas szívvel értínk az kisasszony betegeskedéssét.[3])

---

[1]) Stjavnicskára.
[2]) Az eredetiben valószínűleg csak tollhiba miatt: *szöletlenől.*
[3]) Thököly Mária ez időben Huszton, az öreg Rédeynénél tartózkodott. L. föntebb febr. 11.

Árva vára

Ez leveleket gróf uram palatinus uramhoz köldette, az kiben írják, hogy az fővezér megöletett volna.

5. Hétfő. Jó hajnalban érkezék Farkas uram. Látván hogy az sztrecseni jószágnak feléről való tractához csak hozzá kell készölnünk, Szilasy uramot elköldettük Gilányi uramhoz, hogy együtt menjenek Illyevára [1]) az pínznek felvételére pro 9. Hogy az nagyobbik kisasszony [2]) Sztrecsenben [3]) menjen, elvégezve lévén, Farkas uram délután házához mene.

6. Kedd. Nem hogy délig, de majd ozsonnáig tartott Csúthy uram expeditiója Huszt felé, az kivel elmenne az képíró is, úgy hogy Késmárkról elmenne az borbély is Mariska kisasszony betegeskedéssére nézve. Ugyan sok aprólékos ede s tova való írás lévén, Hedrynek is felest írtunk. Illyésházy Györgynek is volt embere itten, az is expediáltatott. Gilányi uramnak is alíg [4]) bőven írtam.

7. Szerda. Holmi egyéb írássim között írtam Farkas uramnak, Csúthy uramnak egynehány szóval, Gilányi János uramnak is.

8. Csötörtök. Egész ítszaka mind esett az esső, végtére hajnalban nagy bőven kezdett esni az hó s majd napestig tartott; rút alkalmatlan idő volt. Az kisasszonynak ő ngának ma kellett volna megindulni, éppen el is készöltek vala már.

9. Píntek. Ma reg érkezék palatinus uram levele, az vármegyéknek pro 20 rendelvén consultatiót Szucsánra,[5]) jelentvén, hogy Nyitra vára is keresztyén kézhez vissza jutott.[6]) In puncto nyolcz órakkor megindult szálon az Katicza kisasszony, könyörgést hallgatván előbb, kit isten szent fiáért szerencséltesse. Az többi is Nagyfaluig elkésérék, az úr is lóháton utánok ment. Késmárki drabant által írtam Gilányi uramnak. Késő estve érkezének fel az késsérők.

10. Szombat. Egész ítszaka esett az esső s igen áradott a víz. Azomban úgy érkezék levele Farkas uramnak; az szélvízben Kralovánnál tovább nem mehetett; így mingyárt Ficzkó által írtam ő kegyelme után Egresdy uram levelére nézve is; azomban érkezék Szilasy; látván mint frustráltattunk az pínz dolgában, újobban is írtunk Bodoki által Farkas uramnak. Estve felé 8 et 9 írott leveleit vévén Gilányi uramnak, mingyárt rescribáltam egynehány szóval.

---

[1]) Illava, Trencsén vm.
[2]) Thököly Kata.
[3]) Trencsén vm.
[4]) Így; t. i. *elég.*
[5]) Turócz vm.
[6]) Még aprilis havában. *Horváth M.* id. m. V. 525. l.

11. Vasárnap. Érkezék Ficzkó s Bodoki; már Kralovánt nem találták az kisasszonyt; utána köldtík Farkas uramnak mind az kétrendbéli levelet. Palocsay uramnak írt gróf uram itt való lovásza által. Árva vára

12. Hétfő. Farkas uram délelőtt érkezék, Raksányi uramot már itt tanálta; mivel Illyésházy uram bort nem kíván venni, írt néki gróf uram, legyen tehát várakozással még az borokot eladhatnánk, mely levelet Radlinszky hogy vigye bé Krakkóban, árost is keresse, bíztuk reá. Osztrosith uramnak is írt gróf uram, úgy Gilányi Illyésnek is, hogy az Osztrosith uram pínzit vigye vissza.

13. Kedd. Napestig itt helyben maradott Farkas uram, várakozván Eszterház Zsigmond érkezéssére, az ki vacsorára el is érkezett.

14. Szerda. Jó idein elmene Farkas uram Teplára[1]) s onnat házához. Eszterház uram ebéden is itt maradott s ebéd után nagy részegen mene el. Mai napon szekereket expediálván gabonáért Késmárkra, azokon felessen menének előjáróban Késmárkra holmi cselédben; írtam általok Gilányi uramnak, tiszttartónak, János mesternek is.

15. Csötörtök. Kapitány uram az leányát Kubínyi Gáspárnak igérvén s ma lévén az győrő-váltás, gróf uram is oda ment az kis gróffal és az kisasszonykával.[2]) Rimaszombatiak érkezének, kiknek expeditiójokhoz fogván, gróf uram neve alatt írván palatinus urunknak, kassai kamarának is rescribáltam, s az alkalmatossággal is írtam egynehány szóval Gilányi uramnak.

16. Píntek. Egresdy uramnak, úgy Gilányi Illyés uramnak is írtam.

17. Szombat. Jó reg jött vala fel Raksányi, hamar azután Szelezsényi, Guzith urammal; ebéden itt maradván, valóban meglakának; írt gróf uram újobban is Illyésházy uramnak.

18. Vasárnap. Elég sok külömb külömb distractióim valának, írván cancellarius uramnak s Vitnyédi uramnak is nagy bőven, úgy hogy Kiss Ádám vigye.

19. Hétfő. Kétrendbeli levele is érkezék palatinus urunknak, hogy personaliter s viritim is felüljenek, azomban holnap kelletvén megindulnunk Késmárk felé, ma indítottuk meg az konyha-kocsit.

20. Kedd. Deliberálá gróf uram ez veszedelmes vidékre nézve, inkább hagyja tovább is itt helyben az ifju grófot, s így elkészülvén, nyolcz óra tájban könyörgés után isten jóvol-

[1]) Liptó vm.
[2]) Évával, ki a három leány közűl otthon vala.

Szielnicz Árokháza (Liptó vm.) Hibbe Lucsivna (Szepes vm.) Késmárk

tából megindulánk; Szelniczén vagyis jarkoviczi majorban [1]) ebéd lévén, oda is eljöttek gróf uram eleiben liptai nemes uramékban; annál is többen, midőn Szentmiklós felé közelgettünk volna. Hibére szintén estveledett, hogy érkezénk. Kiss Ádám Jarkoviczáról ment vissza Árvában s onnat Bécsben.

21. Szerda. Hat óra tájban indulván, szép esső lőn délig. Lucsivnán ebédelvén, Késmárkra jókor érkezénk s jól is lakának.

22. Csötörtök. Ez áldott áldozó napon isteni szolgálatot hallgatván, Király Sámuel volt gróf uramnál. Ebéd után az városiak salutáltatták gróf uramat s jól lakának valóban; vacsorán Görgey Miklós uram is itt volt.

23. Péntek. Jó idein érkezék meg Csúthy uram Husztról. Gróf urammal nyulászni menénk Hosszuerdő felé, s oda hozák hírét, Bethlen Miklós érkezék; [2]) gróf uram érte küldett s kihozatta Szlavkóra s kedvessen lakozánk, s bejövén úgy érkezék Keczer Menyhárt s Görgey Miklós uram.

24. Szombat. Ma is kimenénk nyulászni Lomnicza felé, azomban nagy esső támadván, bémenénk Szlavkóra; hát már ott tanáltuk Czobor Imre uramat, s valóban meglakának egész estig, úgy vacsorán is.

25. Vasárnap. Mai nap is itt maradván, az egész nap azon jó lakásban menének el.

26. Hétfű. Czobor uram elmene, Bethlen Miklós uramat meg itt marasztotta gróf uram. Kétrendbeli levelet írtam Farkas uramnak; írt gróf uram palatinus urunknak; írtam felest Árvában az leányomnak is. Ficzkót küldtem Katicza kisasszony látogatássára, és egy laszaszt is küldett gróf uram az asszonnak.[3])

27. Kedd. Elmenvén Bethlen uram gróf uram lovain,[4]) gróf uram szolgái késsérék is Husztig; írt általa gróf uram Rédey uramnak, az asszonnak, fejedelemnek, Bánfy Zsigmondnak. Hedry uramnak elmenetele után rescribált gróf uram Illyésházy Gábor uramnak és Malatinszkynak; írtam Danisnak, Csucsynak, az leányomnak, tiszttartónak és Joachimus uramnak is. Déllyest az egész lovakot fűre veretěnk. Nekem sem lőn inkább semmi írásom.

28. Szerda. Gilányi uram Lőcsére ment; mi az ker(t)ben evénk ebédet s déllyest kártyával múlattuk az üdőt. Ficzkó érkezék Murányból.

---

[1]) L. föntebb 1663. sept. 1-je alatt a jegyzetet.

[2]) Párisból haza menő útjában. V. ö. *Szalay L.* Bethlen M. Önéletírása I. 318. l.

[3]) Murányba a nádornénak.

[4]) V. ö. Önéletírása id. h.

29. Csötörtök. Kapitány uramnak rescribáltam, írtam Csucsynak, Danis uramnak, s laszaszban is küldettem Árvában. Én vacsorát sem evém. Czobor uramnak gazdálkodtunk Drusbachra.[1]) Késmárk

30. Péntek. Ebéd után Szlavkóra valánk; délelőtt írtunk Farkas Tamás uramnak s likavai tiszttartónak lucskai ember által.

31. Szombat. Délelőtt írtam pribisi ember által Árvában, úgy az lyányomnak is; küldvén holmit oda, írtam az ifju grófnak is.

Junius

1. Vasárnap. Ez áldott pünkest napján, isteni szolgálat után elbocsátám az malatinai embert, írván Árvában Dániel uramnak s Csucsynak s az leányomnak, tiszttartónak és Xanthonak is Krakkóban, likavai tiszttartónak is egynehány szóval. Déllyesdi praedicatiót is meghallgatánk, s hogy vacsorához ültünk volna, érkezék Husztról Rédey uram szolgája, hozván hírűl azt is, hogy Váradra rá ütvén az mi földünki hadak, több urakkal gróf Rákóczy László uram is ott lőn; az váradi piaczon dicséretessen s dicsőségessen mult ki ez világból.[2])

2. Hétfű. Isteni szolgálat után gróf uram sokat beszélgetett huszti útjáról;[3]) déllyesd viszont hogy nem volna kedve hozzá; azért is bizonyost szintén nem írtunk Rédey uramnak.

3. Kedd. Rédey uram szolgáját hogy el akaránk bocsátani, írván általa öcsém uramnak s asszonyomnak is, azomban úgy érkezék levele Farkas uramnak palatinus uramtól való megérkezésse után, az hová hogy 30 Maji hozták volna Kanizsa megvételének hírét öt ezer keresztyénnek elveszésével,[4]) s így ezekről kívánván tudósítani gróf uram Rédey uramot, újobban írtunk ő ngának; az mint hogy Vitnyédi uramnak is 23 Maji költ levelét vévén kanizsai obsidioról annectált rendes relatioval[5]) usque 20 Maji, s így ez illyenekről rendessen írtam Bethlen Miklós uramnak, újobban nagy bűven öcsém uramnak

---

[1]) Drusbach (Rauschenbach, Ruschenbach), ma *Alsó-* és *Felső-Ruzsbach*, Szepes vm.

[2]) Május 17-én.

[3]) Thökölyt ez időben sokat foglalkoztatá a huszti örökség és a Bethlen-féle erdélyi jószágok megszerzésének ügye, melyekhez elhalt neje, Gyulafy Mária után tartott jogot gyermekei számára. V. ö. *Angyal D.* id. m. I. 22—23. és 108—110. l.

[4]) V. ö. *Horváth M.* id. m. V. 523. l.

[5]) V. ö. Vitnyédi levelét ugyanazon napról Fabriciushoz; id. m. II. 200. l.

Késmárk is. Az állhatatlan s tökéletlen késmárkiakkal való amicabilis [1]) tentáltatott becsületes embereknek: Horváth Boldizsár, úgy Görgey Ezékhiel s Miklós uramék s úgy lőcsei követeknek is jelen létekben, az kik egy óra tájban jüvén be az várban, nagy sokáig tartott az ebéd vacsorával való vígan lakás; kilencz óránál tovább voltam én is köztek, de végtére csak el kellett onnan jűnem.

4. Szerda. Reggel vévén Farkas és Malatinszky uramék levelét, azokra rescribáltam. Vitnyédi és Kecskés uraméknak is írtam. Déllyesd Osztrosith uramtól, Gilányi Illyés és Danis uramtól érkezének levelek, holnapra differálván az rescriptiót. Dajka István uram is ma jüve ide.

5. Csötörtök. Jó idein elbocsátám az árvai embert, írván Dániel uramnak s az lyányomnak; írtam Raphanides uramnak is, kapitány uramnak is. Dajka István estve felé elmene.

6. Píntek. Gróf uram vicehadnagya jütt vala fel harmad magával, de mivel az hópínzek már leköldettetett volt, fröstökömöt adván nekiek, elbocsátánk, s írt gróf uram Recsiczky uramnak. Déllyest szlavkai tót halászni valánk, az hol reménségünk kivűl sok szép angvillát fogatánk.

7. Szombat. Liptai jószágbelieknek feles polovinát [2]) adatánk. Csaknem napestig volt apródonkint eső. Farkas uramnak írtam szelniczeiek által, tarnócziak által penig Árvában, valami igen kevés cseresnécskét köldvén az ifju grófnak.

8. Vasárnap. Reggeli, déllyesdi praedicatiót meghallgatánk. Ma jütt ide Ujfalusy László uram; érkezék Kiss Ádám is Bécsből. Mai nap is szépen lőn eső.

9. Hétfő. Árvai ember által írtam Danisnak és Csucsynak, úgy kapitány uramnak s árvai tiszttartónak; írt Szűnyegh [3]) uramnak is gróf uram. Ujfalusy uramot itt marasztotta mai napon gróf uram; valóban meglakott; azomban érkezék Czobor uram is s valóban meglakánk. Malatinszky Márton uram is már vacsora után érkezék.

10. Kedd. Malatinszky uram ma délelőtt eleget beszélgettetvén, egyéb sem lehetett benne, hanem hogy elébb írjon az urának Lengyelországban; gróf uram is írt, mely levelekkel Paul dragony ment Bukovináig. Az ifju gróf írt nékem s galóczával kedveskedett; mingyárt rescribáltam. Czobor urammal Árvában levő successiojáról végeztünk. Mai nap is itt maradván ő nga, az egész napot csak abban töltettík el az nagy italban.

---

[1]) T. i. *compositio.*
[2]) Polovina magyarúl: *kétszeres,* árpás- vagy buzás-kétszeres.
[3]) Így; kétségkivűl *Szunyogh.*

11. Szerda. Czobor uram elment; hamar azután Malatinszky uram is, az ki által írtam Farkas uramnak. Szinte hogy vacsora felett voltunk, érkezék Görgey Miklós és Berzeviczy Zsigmond uramék; feles ideig mulatott vélek gróf uram vacsora után is. **Késmár**

12. Csötörtök. Berzeviczy Zsigmond uram dolgában írt gróf uram öcsém uraméknak és Sárosy uramnak; írtam én is ő kegyelmeknek, úgy Rokuszinak is. Déllyesd gróf urammal az vetéssek látni voltunk.

13. Péntek. Árvai ember érkezvén, rescribáltam még délelőtt Dániel uramnak és Csucsynak, valami kevés cseresnét is köldvén az ifju gróf számára. Írtam egynehány szóval Farkas uramnak is.

14. Szombat. Nem tudom hogy mi oly szorgos dolgaim voltak volna. Déllyesd gróf urammal fõredtem, köpeleztette is magát ő nga.

15. Vasárnap. Isteni szolgálat után ebédnél Zavor uram [1]) volt s végtére Görgey Miklós uram is érkezett s valóban meglakának. Én nem késtem vélek, le nyugodtam, végtére estve felé az köszvínt is kezdettem érzeni. Hamar délután érkezék Rédey uram szolgája. Írtam Farkas uramnak sztankovai emberek által; árvai tiszttartónak is.

16. Hétfü. Gróf uram determinált, el nem menjen most még Husztra; hanem írtam Farkas uramnak kőmévesek alkalmatosságával.

17. Kedd. Rédey uram szolgája elbocsáttatott, azzal együtt köldettetett el Csúthy uram is, az ki által írt az úr Rédey uramnak, Bánfy Zsigmond uramnak, Bethlen Miklósnak, úgy Hedrynek is; én is írtam Bethlen uramnak, írván öcsém uraméknak; és mivel még vasárnap kezdettem érzeni az köszvént, tartván attól, annyival is inkább el ne hatalmazzék, szekérben vettetvén ágyot s megindulván Likava felé, Lucsivnára értem étszakára, az hova Árvából [2]) érkezének levelek. **Lucsivna**

18. Szerda. Jó hajnalban írván Árvában, én sem késvén s megindulván, legelsőben vichodni réteken étettem s írtam gróf uramnak, ha úgy tetszenék ő ngának is, rendelné inkább útját Árva felé holnap, Jarkoviczán hálván meg; én penig siettem volna Likavára, de csak lehetetlen volt az szörnyő gonosz utakra nézve oda érnem; így az szentpéteri mezőn megszállván, onnat írtam Rácz Markó által Farkas uramnak Rosenberkre, úgy Árvában is általa, s magam már szintén estve felé érkeztem szokolczi vendégfogadóban. **Vihodna (Liptó vm.)** **Szentpéter** **Szokolcs**

---

[1]) Zavor László szepesi szolgabíró.
[2]) Az eredetiben helytelenűl: *Árvában.*

Szokolcs 19. *Csötörtök.* Egész étszaka sem igen (lőn) szüneti az essőnek, úgy egész délig is, ki miá váltig alkalmatlan s nehéz
Likava vára utam lőn Likaváig s ott is elég boszuságom, látván kicsény effectusát dispositiónak; az mennyire lehetett, mind azokban fáradoztam s az kőmíveseket rendben hadni igyekeztem, az kik ma fogtak az ott való munkához való készülethez; s ebédet évén ottan, hogy el akartam volna jőni, érkezék gróf uramtól levelem. Farkas uram ő ngához Jarkoviczára, én penig Árva felé indultam s ily gonosz úton is még jókor érkeztem s jó
Árva vára egészségben tanáltam az ifju grófot és az kisasszonykát, kiket is isten sokáig éltessen.

20. *Péntek.* Illyésházy uram emberei néminemő pínz olvasásához fogván, mai napon írtam gróf uram eleiben Pribisre, az hol ő nga ebédet évén, jókor felérkezék és szenvedhető egészségben. Nékem mind voltak ma is elég dolgaim.

21. *Szombat.* Délig continuálák Illyésházy uram emberei az pínz-olvasást és estve felé megindulának Krakkó felé; azokkal együtt Vitalis uram is. Én délelőtt Márton kocsis által írtam Késmárkra Gilányi uramnak, többi között arról is, hogy Almásy uramnak megadta gróf uram az késmárki porkolábságot, Bukovinszky uramnak az szent-zsófiait,[1]) kiről, úgy egyebekről is írtam Farkas uramnak; azomban estve felé jütt levelünk Illyésházy uramtól, subscribálván az újabb contractust, úgy hogy Likava várának ezután már nem külömben, hanem egyszersmind legyen redemptiója.

22. *Vasárnap.* Synapius uram praedicált s ebéden is gróf uramnál volt. Nekem Likavára levő[2]) utam, már három óra után indulhattam meg; jól besötítedett hogy felérkeztem
Likava vára (Liptó vm.) Likava várában.

23. *Hétfü.* Délig is az mint csak lehetett, láttam itt való dolgaimhoz, s déllyest lemene Farkas uram, hogy menten menjen palatinus uramhoz; azomban hónapra halasztá. Nékem érkezének leveleim Vitnyédi uramtól de dato 7[3]) et 11., Keczer Menyhárt uramtól is de dato 19., kinek mingyárt rescribáltam s Gilányi uramnak is írtam, postára advián az leveleket. Dajkának is írtam. Vacsora után megfüredtem az lucskai[4]) vízben.

24. *Kedd.* Mingyárt hajnalban indultam és siettem Nagy-
Nagyfalu (Árva vm.) falu felé, az hova gróf uram Synapius uram kedviért eljött az ifju uracskával csolnokokon. Még ő nga elérkezett, újabb levele is

---

[1]) Szent-Zsófia ma ismeretlen helynév.
[2]) Így; t. i. *levén.*
[3]) Olvasható Vitnyédi levelei közt, id. m. II. 208. l.
[4]) Lucski, Liptó vm.

jütt palatinus uramnak de dato 23. Annak is continentiája csak az, sietnénk ő ngához. Praedicatiót meghallgatván s ebéden Synapius uramnál lévén, vacsorára Guzith uramhoz jüvínk s valóban meglakánk. Nagyfalu Mokrágy

25. Szerda. Az ifju úr felkelvén s fröstökömözvén, eljüvínk, s gróf uram ebéden is ott maradott. Én feljüvén az várban s Gilányi János uram levelét itt tanálván, azonnal írtam Késmárkra. Az Xantho fundálót[1]) is itt tanáltam. Árva vára

26. Csötörtök. Jó reg expediáltam Xanthot s az itt való pattantyúst, Likavára. Ma kezdettek itten az vár alatt való törvínyek. Érkezék Szunyogh Julius uram gróf uramhoz; valóban meglakának.

27. Píntek. Valami latrok executiója peragáltatott. Nékem ma is elég dolgom vala, az többi penig az jó vígan lakásban múlatták idejeket.

28. Szombat. Liptó vármegyétől volt követségben Malatinszky uram szentmihályi praedicator dolgában. Szunyogh uram requisitiojára érkezvén az conventualisok, azokat is gróf uram ebédjéhez hivatván, ha ez elmult két nap volt az vígan lakás, ma annyival inkább. Synapius uram is itt volt ebéden.

29. Vasárnap. Kubini káplán praedicált. Szunyogh uram ebéden vígan lakván, délután elmene. Én holmi úthoz való készületben foglalatoskodtam.

30. Hétfő. Jó hajnalban fogván dolgaimhoz, hét órának előtte sem indulhattam meg Likava felé, előbb szemben lévén az úrral, úgy az ifju úrral is. Likavára hama(r) délután érkezvén, Bohus uramot is az várban tanálván, ebéden is nálam maradott; mely elmenvén, az mennyire csak lehetett, szorgalmatoskodtam az ott való dolgok köről; írtam Vitnyédi uramnak is, postára dirigálván az levelet és Armpruszter uramnak includálván. Likava vára (Liptó vm.)

Julius

1. Kedd. Gróf uramnak is ma kelletvén megindulni Árvából, siettem én is itt való dolgaimmal, és mivel igen neki esősedett, dél sem lőn szintén hogy megindultam, úgy is már Szentpéteren gróf uramot vacsora felett tanáltam. Szentpéter

2. Szerda. Udvari praedicator uram levelét vettem s rescribáltam, s jó reg indulván meg, de mivel napestig esős idő s nehéz utak lőnek, Vaseczen ebédelvén, hat óra tájban érkezhetének csak Tepliczére. Csúthy uram itt tett relatiót, Vazsecz Teplicz (Szepes vm.)

[1]) L. föntebb apr. 19-ike alatt a jegyzetet.

Teplicz

mivel tért meg;[1]) kivel nem szintén contentus lévén gróf uram, mingyárt megmondá, ezúttal oda nem szándékozik.

Szmizsán — Igló

3. Csötörtök. Előbb hogy sem megindulánk, írtam Árvában. Smizsányhoz olykor érkezénk, hogy már palatinus uram is közelgett; én azért elől mentem Iglóra, az hol egy óra tájban volt az ebéd; érkezék ide is Árvából ember.

Ordzovján

4. Píntek. Előbb hogy sem megindultunk volna, írtam udvari praedicator uramnak, megköldvén az Tersztinára[2]) val(ó) vocator(iát).[3]) Az urak Szepes várában mentek fel ebédre, mi pedig az háló helyre egyenessen Orzoványra, az hova ő ngok is érkezének utoljára.

Héthárs (Sáros vm.)

5. Szombat. Jó idein megindulván, Hétharst szállottunk meg. Essős idő lőn.

Nagy-Sáros — Eperjes

6. Vasárnap. Ma is egyiránt esett az esső és csak Sárosnál hogy szűnt meg. Eperjesre hogy bémenénk szép üdő lőn s rendessen excipiáltattak ő ngok az városiaktól, kiktől holnapra is ebédre marasztattanak. Írtam innet is likavai tiszteknek.

Budamér

7. Hétfő. Szintén délben indulánk meg innet s Budamért nagy üdőn szállottunk, az hol nem kicsény szívbéli passióval lehettem s érzettem lábomnak is zsibbadását.

Kassa (Abaúj vm.)

8. Kedd. Itt is jókor megindulánk, de mivel kassaiak és újabb újabb emberek jüttek ő ngok eleiben, sokára vonódott Kassára való beérkezéssünk, az hova Keczer András uram is beérkezék délután. Itt ímmár megygyel is jól lakhatám; ez becsöletes és emberséges város nem hogy gróf uramnak, de még nékem is nagy becsölettel gazdálkodott. Keczer Menyhárt uram szolgája beérkezésünkkor érkezett; az által írtam, jőne be ő kegyelme az doctorhoz. Rottal uram is kész lesz vala kiköldeni patikariusát és borbélyát.

9. Szerda. Ez mai nap azon salutatioból s levelek exhibitiojából állott. Keczer Menyhárt uram is jóval délelőtt beérkezék és semmit el nem mulatott volna az közönséges jónak eligazítássában. Ma mingyárt hajnalban volt szállásomon Bory uram.

10. Csötörtök. Ma ímmár ugyan derekasson kezdettem érzeni az köszvínt, és ki is köldettem kvártélyban az szekeres lovakért. Purgatióval élt öcsém Keczer Menyhárt uram. Ma késső étszaka volt nálam Bory uram.

11. Péntek. Eret vágatott öcsém uram; én hova tovább igen elnehezedvén és már az bal kezemmel sem bírván, özene az úr is, hogy inkább siessek elmenni; s azomban palatinus

---

[1]) T. i. Husztról; l. föntebb jun. 17.
[2]) Trsztena, Árva vm.
[3]) Papságra hívó levelet.

uram üzenvén gróf uramnak újobban az Martiusban levő ő felsége intentiojáról, tudni illik az ő nga betegeskedéssében vagy nem létében gróf uram lenne azon földnek előtte járója vagy generalissa, s így gróf uram szállásomra jüvén, közlette öcsém uramékkal is; én is vikony opiniómot adván, elmene ő nga az tanácsban, s úgy beszélgettünk vala, hogy már ma rá sem mennek, elgondolván, ma elválik gróf uramot concernálandó dolog; de azomban dél is elől jüvén és mégis el nem oszolván az urak, gondoltam, lehetetlen nékem annak végit várnom, s így csak elkészölík, és csak tizenkét órát ötett, kin voltam már az városból. Felette nagy hűvség lőn, és Radács felé rendelvén utamat, igen igen gonosz és nehéz utam lőn; így is istennek jóvoltából kiső estvével Szinyére érkezém; az édes hugomot egészségben tanáltam, de magam valóban gyengén voltam s elíg bajjal vehetének le az szekérről. Kassa Radács (Sáros vm.) Szinye

12. Szombat. Mingyárt reggel uramot ő ngát concernálandó némely gondolkodásimról akarván írnya, igen bőven írtam Farkas uramnak, elköldvén Kassára. Azomban az köszvénbeli fájdalmon kivől is gyengén kezdettem érzeni magamot; örömest fröstökömözem vala, de nem nagy appetitussom lehetett hozzá; tizenegy óra felé lehetett hogy megindultam, és kiváltképpen akkor nagy hővség lőn. Szinyeiné asszonyom is Mohnyáig késért. Zlatnik nevő hegy alatt etettünk valami keveset; váltig siettünk, de úgy is ugyan késő étszakával érkezhetínk Körtvélyesre. Mohnya Körtvélyes (Szepes vm.)

13. Vasárnap. Nyomorult étszakám lőn. Hegedős Jancsit Késmárkra expediálám, hogy az ott való tiszttartót Lucsivnára köldené, s elsőben Arnutfalvánál s másodszor Horkán Budaházy uramnál etetének, az hol igen jó ebédünk is lőn, egy héttől fogvást sem ettem annyit. Lucsivnára is jókor érkezénk. Budaházy uram feleségestől Hozeleczig késért. Arnótfalu Horka Lucsivna

14. Hétfő. Talán azért hogy az tiszttartóval feles ideig beszélgetém, későre alíg *(így)* nehezen alhatám el s rosz étszakám lőn; azomban paraszt lovakot fogatván az szekérben, elsőben is Vasecz s Vichodna között etettem, másodszor Szentpéteren, az hol magam is ettem valami kevesset. Likavai tiszttartót Szentmiklóst tanálván, elboszonkodtam, az kőmévessek egynehány naptól fogvást nem munkálkodnának; elhoztam magammal az tiszttartót is Jarkoviczára, oda várván az kőméves mestert is. Igen nagy üdőn érkezénk Jarkoviczára, tiszttartóval s az ott való bíróval holmiről beszélgetvén. Szentpéterről is írtam Farkas uramnak, Lucsivnán vehesse el; ugyan itt Szentpéteren vettem Osztrosith uram levelét. Szentpéter (Liptó vm.) Szentmiklós Árokháza

15. Kedd. Az kőméves elérkezék jó reg; beszélgetvén vele, relegáltam, jüjjen Árvában az ott való pattantyússal, s

Árva vára isten jóvoltából indulván, szintén dél lőn hogy felérkeztem. Az édes gróf uramnak feles vendégi lévén, végtére azok is eloszlának s én gyönyörőségessen múlattam ő ngával üdőmet, s talám azért is tetszett mintha félig gyógyultam volna meg. Végtére estve felé eléggé érzettem az köszvínt, kiváltképpen midőn aludnom kellett volna.

16. Szerda. Jó reg elbocsátám az kőmévest Likavára, írván délig kétrendbéli levelet is az ott való tiszttartónak. Kapitány s Reviczky uramék Turdosin felé menének. Gyurko kocsist Késmárkra bocsátván, írtam általa Farkas Tamás uramnak s Almásy uramnak is Késmárkra. Estve felé vettem Gilányi uramnak Kassáról 12 költ levelét, késmárki tiszttartónak is 15 Késmárkról írt czéduláját, kiben írja, hogy gróf uram eleiben ma menne Almásy uram Lucsivna felé holmi éléssel. Estve felé is írtam harmadszor a likavai tiszttartónak.

17. Csötörtök. Írtam kapitány s Reviczky uraméknak oravkai plebanusnak excessusiról; válaszom is jütt ő kegyelmektől. Azomban gróf uram is jókor érkezék vacsora előtt s vígan lakának.

18. Péntek. Farkas uram jó idein reggel haza mene Rosenberkre; én írtam Késmárkra az holnap oda menő szolgák alkalmatosságával; íratott gróf uram Rottal uramnak s Pécsy Ádám uramnak is. Déllyesd essőre fordult az üdő.

19. Szombat. Farkas uramnak írtam nagy bőven; írtam Késmárkra is egynehány szóval oda való Szlaniczki nevő drabont által, az ki midőn induló félben lött volna, érkezék Gilányi s Böry uram levele. Írtunk Fejérváry uramnak s másoknak az hadban való készület felől.

20. Vasárnap. Ez vármegyére írott levele érkezék Zaza generálnak,[1]) az hadban invitálván az embereket. Írt gróf uram szepessi prépostnak.

21. Hétfő. Expediáltatott Prónay Körmöczre; írtam reggel én is Farkas uramnak, már gróf uram oda nem megyen holnap, hanem én az ifju gróffal, isten azt adván érnünk.

22. Kedd. Délután megindulván, jókor érkezénk fel az

Likava vára (Liptó vm.) ifju uracskával Likavára; én vacsorát sem ettem, rosszúl voltam lábom ujjára. Vitnyédi uramnak írván tegnap 21 Junii költ levelére, azomban érkezék újabb levele; hogy percipiáltam azt is, attingáltam; adtam postára.

23. Szerda. Az épölethez vitetvén magamot, nem nyughattam meg rajta; írtam mingyárt felőle az úrnak, úgy Xanthonak is, sietne eljűni, Ficzkót küldvén Árvában. Az ifju úr

---

[1]) Souches tábornok; az egykorúak *Zuza, Susa, Zaza* alakban írják nevét.

Farkas uramhoz volt ebédre az kastélyban; déllyesd volt nálam Contra és Kubínyi Ádám; azomban érkezék Ficzkó, írván gróf uram, hogy personalis insurrectióra érkezvén palatinus urunk parancsolatja,[1]) sietnék hova hamarább vissza. Likava vára

24. Csötörtök. Malatinszky János uramot installálván az főporkolábságra, Hotkóczy Mátyást vicéinek, és az pattantyússágra is esköttetvén meg őket, az több tisztekkel is holmiről disponálván s fröstökömözvén az ifju uracska, megindulánk s három óra tájban érkezénk fel Árvában. Árva vára

25. Péntek. Az egész jószágbeli bírák mára gyülekezvén, az egy lókczai járásnak hogy proponálhattuk az hadban való expeditiót.

26. Szombat. Napestig volt azon jószágbeliekkel dolgunk és portásokkal is, megválasztván őket kik menjenek az úrral; s azt elvégezvén, nagy bőven írtam Gilányi uramnak lajtimán szolgája által, az ki még ez estve mene el.

27. Vasárnap. Érkezék Rottal uram levele, kire rescribált gróf uram s írt az palatinusnak is. Vitnyédi uramnak is 12 költ levele érkezék,[2]) azzal együtt Bory uramnak szóló;[3]) elküldettük; gróf uram is írt mellette; úgy öcsém uramnak szóló is; azt is elküldettem, írván ő kegyelmeknek, úgy Dajka uramnak is gróf uram nevével. Raksányi uram érkezék fel s kötelezte gróf uram szolgálatjára magát; az borbély is érkezék Késmárkról, kire szintén valóban lőn szükségem. Szepessi prépostnak is igen bőven írtam s rescribált gróf uram. Kapitány uram expediáltatott Jablonkára.

28. Hétfő. Jó hajnalban írtunk Sztranyainak és Dajkának is újobban, úgy Keczer Menyhárt uramnak, Gilányi uramnak is igen bőven, postára köldvén az leveleket. Gróf uram annál is rosszabbúl érezvén magát, délelőtt köldettünk el Rosenberkre az doctorért.

29. Kedd. Élt gróf uram purgatióval, de igen kicsény operatiója lőn s kevés hasznát is érzette.

30. Szerda. Reviczky uram s Marczy uram éltek purgatióval, de Marczy uramot rendkivől is purgálta, az kin gróf uram szivessen törődett. Gilányi Illyés uram ebédre érkezék, vacsorán kiváltképpen ugyan jól lakék.

31. Csötörtök. Gróf uram eret vágatott volna örömest, de két vágással sem tanálta az borbély úgy az mint kívántatott

[1]) Guzics feljegyzése szerint aug. 16-ra szólt a parancsolat. Napló id. h. 445. l.

[2]) Valószínűleg Keczer Andráshoz szóló; olvasható levelei közt, id. m. II. 222. l.

[3]) Olvasható u. o. 223. l.

Árva vára volna, és csak igen kevés vérében ment; így az borbély haza bocsáttatott, hogy az más héten viszont eljűne. Írtam általa is Gilányi uramnak.

Augustus

1. Píntek. Gilányi Illyés uram jó idein elmene. Gróf uram ez mai üdnep nap praedicatiót hallgatván s ebédet is itt évén, én az ifju úrral hamar megindulék ebéd után Likava felé. Kubínyi Menyhárt uram érkezvén ide, azzal mulatott gróf uram. Likavára érkezvén vacsorát sem ett, lenyugovék.

Likava vára (Liptó vm.)

2. Szombat. Ez éjjel ugyan alkalmas esső lőn s jól ugorlának; déllyesd magam is voltam az szántókhoz s azután az rosenberki szentegyházhoz, Xanthoval elintézvén mint lehetne az auditoriumja ottan gróf uramnak; az honnat megtérvén, kőmévessek köről voltam, úgy gróf uram is egész estig, azon lévén, hogy már ezután szaporábban menne az oda való munka. Fejérváry uram leveleit hozák, s midőn gróf uram fel akart volna vacsorától kelni, érkezék Farkas Tamás, s így osztán majd éfélig volt fent ő nga s elég bolondúl is bánd *(így)* magával.

3. Vasárnap. Fejérváry uram instantiájára írt gróf uram Sáros vármegyének; úgy Dobay uramnak is, Gilányi uramnak is írtam; az mennyire érkezhettem, Keczer András uramnak is írtam tegnapi napon; lucsivnai ember által köldettem pénzt az katonák számára pro 1-ma Augusti; azomban elkészülvén innet, délre Kubinba menénk, az hol gróf uram mind reggeli mind déllyesdi praedicatiót meghallgatta; azonközben valóban meg is lakának, vacsorát sem ett osztán ő nga, ide Árvában érkezvén, az mint nékem sem lőn szükségem reá, és még vacsora előtt bocsátám el Contra uramot.

Alsó-Kubin (Árva vm.)

Árva vára

4. Hétfő. Reggel holmiről írtam Rosenberkre tiszttartónak és Malatinszkynak; déllyesd az úrral az lovakhoz valánk; vacsorán gróf uramnál volt Plathy Ferencz és Czobor uram szolgája; váltig meglakának. Xantho ma déllyesd ment Krakkóban; írt gróf uram Illyésházy uramnak Liptóban lévő juhai végett.

5. Kedd. Osztrosith uram és Jakosith Imre uram szolgái valának gróf uramnál ebéden s vacsorán, az ki itt való árvai portióját adta zálogban Osztrosith uramnak.[1])

6. Szerda. Praedicatio felett érkezének leveleink, kiből tanálhatánk, hogy az personalis insurrectionak meg kelletik

---

[1]) Jakusith Imrének az anyja, Thurzó Judith jogán volt része Árvában.

lenni;[1]) így azonnal írtam Késmárkra Gilányi uramnak és egyebekről is disponáltam, s úgy menénk gróf urammal itt való viceispán uramhoz Nagy-Lehotára,[2]) és valóban meglakánk mind ebéden vacsorán. Árva vára

7. Csütörtök. Írtam öcsém uraméknak, postára dirigálván, s Rosenberkre is igen felest, s egyébiránt is szaporodott distractióm, az lévén akaratja gróf uramnak, én sem maradjak el.

8. Píntek. Gróf uram minden maga dolgát ugyan jó rendben akarván hozni, abban foglalatoskodott ő nga, közelvén mind azokat én velem is. Rosenberkre ugyan felest írtam.

9. Szombat. Ma jütt vala ide Farkas uram, az tiszttartó és Malatinszky uramék; azokkal váltig s eleget beszélgeték, kinek mihez kellenék látni, míg oda késnénk.

10. Vasárnap. Szentiványi uram tanálkozván ide s az szolgarend is igen begyülvén, gróf uramnak is jó kedve jutván, valóban meglakának mind ebéden mind vacsorán. Én az mennyire csak lehetséges lőn, láttam szorgalmatossan dolgaimhoz.

11. Hétfő. Újabban is érkezvén levele palatinus uramnak, csak elkészítínk az gyalogot és isten kegyelmességéből meg is indítánk ma estve felé.

12. Kedd. Fröstökömezvén, én tizenegy óra tájban indulék az szekerekkel, gróf uram jóval délután; lovon ugyan előbb érkezett ő nga Jarkoviczára, hogy sem én az ifju gróffal az szekeren; az hova liptai viceispán Bohus uram oda jüvén s vacsorának ideje elérkezvén, midőn vacsora felett voltunk volna, érkezék Horváth Ferencz uram is; így feles ideig mulatának; én végét nem vártam, de úgy is kevés örömét értem. Árokháza (Liptó vm.)

13. Szerda. Késsőre lehetett az megindulás s az én részemről elég keserves, arra nézve is, hogy az édes ifju uracskámtól el kelle válnom. Nagy hévség lőn. Hibén ebéd vacsorával együtt volt. Szinyeiné asszonyom az minemő dinnyékkel kedveskedett, köldettem az ifju úrnak s írtam is. Hibbe

14. Csötörtök. Az Hovaldon [3]) hozák híről, hogy Erdélyből való lovakkal tegnap érkeztek Késmárkra; így mingyárt elköldettük Gyarmatit, hogy holnap jó idein reggel hoznák el azokat Tepliczére, meglátván gróf uram, vihetnék Árvában. Az mai meghálás Tepliczén lévén, az hova Sepsz uram is jütt vala, s véle voltak holmiről való beszélgetéssim. Teplicz (Szepes vm.)

15. Píntek. Sokáig várakozánk Gyarmatira; azomban csak megindulánk. Lyétánfalván lőn az megszállás, az hova, Létánfalu

---

[1]) L. föntebb jul. 23.
[2]) Ma *Felső-Lehota*, Árva vm.
[3]) *Hochwald* hegység Szepes és Liptó közt. L. a Lipszky-féle 1806-iki térképen.

Létánfalu midőn immár ebéd után löttünk volna, érkezék Gyarmati; nem sokkal azután Gilányi s Almásy uramék, ugy Hranszky[1]) András is, az kivel gróf uramnak sok mulatsága lőn.

16. Szombat. Ma kelletvén a Szepes vármegye mustrájának lenni Olasziban, így mi az általútra rendelvén utunkot, Wagendrüssel Vogondriszelyen lőn az megszállás; az hova Csáky Istvánné asszonyom szolgája érkezvén mondá, eloszlott volna az vármegye, az kit nem akaránk elhinni; írtunk ugyan mingyárt viceispán uramhoz, azomban hogy estveledett volna, úgy érkezék Hegedős Jancsi Késmárkról Sárosy uram levelével, kiben írá, hogy Sáros vármegye is eloszlott, s így annyival inkább gondolkodásban esínk, mitévők legyünk.

17. Vasárnap. Viceispán uramtól is csak azt értvén az mit Sárosy uram leveléből, épenséggel csak azon meg nem nyughatánk, hanem Kassára sietséggel expediálván Pap Lászlót, mintha épenséggel visszatértünk volna; azomban derekassan exprobrálván palatinus urunknak ez ily haszontalan fáradságot Odorin s költséget, Odorinban rendeltünk az mai menetelt, úgy hogy ott várhassuk meg Pap László megérkezéssét; azomban estve felé írtunk Csáky Ferencz uramnak is, úgy hogy hajnalig lehessen válaszunk.

18. Hétfő. Jó idein megjüve az válasz Csáky uramtól, s látván, ugyan csak dilatióban ment az personalis insurrectio, nem várakozánk Pap Lászlónak jüvetelétől, hanem istennek jóvoltából csak megtérínk és Csötörtökhelyre rendeltök az meg-Csötörtökhely szállást, úgy hogy onnat köldhessük az táborhoz való szekereket és eszközöket Csavnikra, az hol ebéd után hozzá fogtam az Erdélyben való expeditióhoz, holnap akarván gróf uram az oda való szabadossokat vissza bocsátani, azokkal együtt Szilasy uramot is oda expediálni.

19. Kedd. Noha tegnap is eléggí fáradoztam az Erdélyben való expeditióban és ma is éfél után hamar hozzá fogtam, úgy is ugyan hat óra után lőn míg continuálhattam és gróf uram Svábócz után indulhattam, svábóczi savanyu víznél érvén ő ngát; oda Hozelecz hozák palatinus urunk dilatoriáját. Hozelecztől én is az úr szekerében ültem s egynehányad magával úgy menénk Batiz-Batizfalu falvára Máriássy Ferencz uram fia keresztségére, az hol gróf uram, úgy én is koma valék, Görgey Miklós uram is; kevessen valánk ugyan, de valóban vígan lakánk, s négy óra tájban Vazsecz (Liptó vm.) jüvín el onnat, Vaseczen lőn az meghálás. Pap László Batizfalvára érkezék palatinus uram levelével.

20. Szerda. Verbiczére rendelvén az megszállást, nyolcz Verbicz óra tájban indulánk meg csak; addig rescribált gróf uram az

---

[1]) Így; talán *Horánszky.*

palatinusnak; írtam én is Armpruszter uramnak, postára adván, úgy Keczer Menyhárt uramnak is, s az borbély által Gilányi János uramnak is Huncztorfra.[1]) Verbicz

21. Csötörtök. Jó hajnalban indulván Verbiczéről, alig volt nyolcz órakor hogy érkeztem Likavára, s ottan késvén egy óráig, délután úgy jüvík Árva felé; vacsora után lőn gróf uram hogy felérkeztem, s legyen istennek nagy hála, mind fejenként ő ngokot szenvedhető egészségben tanáltam. Likava vára Árva vára

22. Péntek. Révay László uramnak írt gróf uram; egyéb aprólékos írásocskáim is mind valának.

23. Szombat. Székely János uram haza menvén, írtam Gilányi uramnak nagy bőven; írtam Keczer Menyhárt uramnak, Rokuszinak, úgy Szinyeiné asszonyomnak is; írtam Révay László uramnak gyümölcs felől nagy bőven, úgy Ujfalusy László uramnak is, az mint hogy Vitnyédi uramnak[2]) és Kecskés uramnak is, köldvén oda Erdődyné asszonyomnak szóló levelet is; Sárosy uramnak és eperjesi bíró uramnak is írtunk; Joachimus uramnak is Sileziában és Farkas uramnak kétrendbeli levelet is. Gilányi Illyés uramnak is írtam kőmévessek felől.

24. Vasárnap. Mind reggeli mind estveli praedicatiót meghallgatván, Faygel által írtam Gilányi uramnak, többi közett gróf uram számára való pilulák felől is.

25. Hétfő. Csákyné asszonyomnak rescribált gróf uram; írtunk Sileziában Kendefy uram számára való fegyver felől is. Illyésházy Gábor uramnak is írtunk.

26. Kedd. Kecskés uramnak rescribáltunk 18 költ levelére. Monetti levelét is hozák; így írtam Keczer Menyhárt uramnak; estve hozák Rottal uramnak 23 írott levelét, kire ugyan ma rescribált gróf uram.

27. Szerda. Mivel többi között írt gróf uram, az insurrectio is meg lesz pro 3 Septembris,[3]) azért holmi szükséges dolgokról kellett írnom öcsém uramnak, Fejérvárynak, Dajkának, Gilányi uramnak, Farkas uramnak talám két ízben is. Déllyest az urat mulattattam.

28. Csötörtök. Hamar éfél után hozák palatinus uramnak 25 írott levelét, kiben írja ő nga, hogy bizonyos commissiója érkezvén Rottal uramnak s ő ngának, azért gróf uram siessen postaképpen, hadait oly készülettel hagyván, az hova kívántatik mehessenek; kire nézve el sem alhattam, hanem az mint lehetett, váltig igyekeztem disponálni nagy szorgalmatossan;

---

[1]) Hunsdorf, mai megmagyarosított nevén *Hunfalu*, Szepes vm.
[2]) Vitnyédi válaszát erre l. levelei közt, id. m. II. 233. l.
[3]) V. ö. Guzicsnak erre vonatkozó feljegyzését, id. h. 445. l.

Árva vára mely, noha végtére abban hadta gróf uram, de nagy kedvetlenségével ugyan, kin szívem szerint törődhettem ily szerencsétlenségemen; azomban rescribált ő nga az palatinusnak; írtam felest az öcsémnek, Fejérvárynak, Gilányinak, Farkas uramnak két ízben is.

29. Píntek. Vettem Keczer Menyhárt uram 25 írott levelét, kire rescribáltam; interim likavai tisztekkel is és mesteremberekkel mind voltak dolgaim.

30. Szombat. Istennek kegyelmességéből az előttönk álló útra Kassa felí délután mingyárt megindulván, Szalniczán háltunk; az ifju gróf is velünk lévén, kedvessen lakozék gróf uram és az ő nga kedviért az holnapi ebédet is Jablonkára rendelte. (Szlánicza)

31. Vasárnap. Jó idein megindulván, Jablonkán az míg dél lőn, mind addig mulattunk, s ott válánk el az édes gróf uracskámtól s Krempachra menénk meghálásra. Mihent Jablonkára érkeztünk, hamar kezdettem érzeni az bal lábomban az köszvényt. (Jablonka; Krempach (Szepes vm.))

September

1. (Hétfő.) Dunaviczre menénk ebédre; vacsorán is ott maradánk; jó alkalmatos szállásom lőn; már ma annál inkább érzettem az köszvént. (Dunajecz)

2. Kedd. Jó reg megindulván, Palocsay uram is eljöve velünk; Lipnik s Folvark között ebédlettünk és lovakat etettünk. Palocsára jó időn érkeztünk, az hol már az más lábomban is kezdettem érzeni az köszvényt. (Lipnik; Folyvark; Palocsa (Sáros vm.))

3. Szerda. Jó reg kell vala megindulnunk, de gróf uram hintóját igazgatván, dél lőn míg elkészült; így ő ngok is Palocsán helyben ferestekemeztek; délután indulván, képtelen hideg szél lőn. Orkután jókor szállottunk, az hova szebiniak[1]) is gazdálkodtak. (Orkuta)

4. Csötörtök. Délre Sóvárt szállottunk. Szinyeiné asszonyomat ott tanálám; öcsém uramékkal Somosnak innet egyezvén meg, mondák, hogy palatinus uram Lapispatakon ett ebédet Segnyey Jánosnál; így mi is csak Lemesre rendeltük az megszállást; ott vettük palatinus uram levelét, kiben írja, hogy 10-én lenne véle gróf uram az hol hallaná lenni létét, kin gróf uram igen megbosszankodott s parancsolta, írjunk az palatinusnak és Csúthy uram menjen be jó reggel Kassára, s míg megtérne, addig gróf uram sem bontakozik innet. Öcsém (Sóvár; Lemes)

---

[1]) Így: *szebeniek.*

uramék is ő ngánál voltak vacsorán, azután úgy menének somosi kvártélyokban. Lemes

5. Péntek. Valami szőllőt hozott Dajka István, s így részt akarván tenni az ifju grófnak, írtam ő ngának, Somosra köldvén az levelet, úgy hogy onnét Krempachra,[1]) Krempachról Lucsivnára s Árvában vigyék; azomban érkezék Csúthy uram is; így gróf uram ebédet evén öcsém uramékkal, azomban Pethő Zsigmond uram is érkezvén, feles ideig mulattak ő ngok, és így csak öt óra tájban érkezhetének Kassára, és már ma gróf uram csak szállásán maradott. Kassa (Abaúj vm.)

6. Szombat. Gróf uram palatinus uramnál volt ebéden, Rottal urammal is szemben lévén, az ki gróf uramot holnapra ebédre hítta magához; és azt végezék, hogy Bory által fognak mindenről izenni, az mint hogy üzentek is ugyan, de azért nem igen lesz vala méltó csak kapu eleiben is menni, nem hogy annyira lefáradni. Mai napon küldettük újobban Ujhelyben szőllőért, Mikóházára dinnyéért.

7. Vasárnap. Gróf uram praedicatiót hallgatván, ment udvarhoz; azomban igen hamar és könnyen elbúcsuzván az palatinustól, izente ő nga, még ma ki is megyen, az kin csak elhűltem és legelsőben is írtam öcsém uraméknak, jünnének hozzánk étszakára Budamérre; azomban penig fogtam derekasson Bethlen Miklós uramnak való íráshoz, includálván Torquatus uram levelét; írt gróf uram is ő kegyelmének, úgy Rédey uramnak is, mind is ez leveleket Csernel Pál uramra bízván. Gróf uram valóban jól tanált vala Rottal uramnál lakni, és csak már szintén estve felé indulván Kassáról, Budamért megszállván, ott is ugyan ött vacsorát ő nga, az hova Keczer Menyhárt uram betegeskedése miá nem jöhetett, hanem András uram. Budamér (Sáros vm.)

8. Hétfő. Nagy hideg étszaka lőn ez éjjel is; sokat beszélgeténk öcsém urammal ez éjjel; azomban elkészölvén megindulánk és szintén Szentmihályra menénk ebédre, az hova Pécsy Ádám uram is érkezvén, kivel sokáig mulatván gróf uram, későn étszaka érkezhetének Palocsára; itt már én is mind ebédet vacsorát együtt ettem gróf urammal, elállván róllam az köszvény. Szentmihály Palocsa

9. Kedd. Délután indulván meg, Lipniken szállottunk étszakára. Lipnik (Szepes vm.)

10. Szerda. Hogy kijüvínk reggel, hát Haligócztól[2]) várta az mezőben, mondván, Lipniktől oltalmazkodnak; az kin elhőlink, annyival inkább, értvén, Berzeviczy nevő inas hirtelen bete-

[1]) Így; tulajdonképen *Krompach* város, Szepes vm.
[2]) Haligócz, Lipnik és Lechnicz közt, Szepes vm.

Lipnik — gedék s' dagadnék hóna allya; így gróf uram annyival inkább kezdett supánkodni és felette is igen törődni, melyet minden módon igyekezvén kiverni, én reám is megboszonkodék; végtére Palocsay uram kedviért vígan lakásnak adta magát ő nga Dunajecz — itten Dunaviczen és feles ideig is mulatott. Én eljövék az Krempach — háló helyre Krempachra, az hova ő nga érkezvén, lenyugovék s vacsorát sem evett.

Szuchahora (Árva vm.) — *11. Csötörtök.* Jó reg megindulván, délre Szuchohorán s étszakára Tersztinán szállottunk, praedicator uram lévén Trsztena — vocsorán gróf uramnál.

12. Píntek. Könyörgés után eljövénk s Dluholukán száll-Dluha — ván délre, mingyárt is sokat törődínk, hogy még sincs az borbély s nem érthetjük, miben legyen Berzeviczynek dolga; azomban mondák, hogy az egyi kfolajtár is roszúl vagyon s dagatt hóna allya; bezzeg itt annyival inkább elijedínk és csak azt deliberálánk, ne menjünk az gyermekekhez, hanem mai napon itt helyben maradván, holnap Likavára menjünk, az hova előre hogy Farkas uram menjen el; az ki másodszor is hozzá menvén az folajtárhoz, ugyan megnézte, azomban experiálta, hogy csak az körem-méregtől van roszúl; így valóban megvidámulánk, de ugyan csak azon maradánk, ne Árvában hanem Likavárában *(így)* menjünk.

13. Szombat. Egész étszaka szapora esső lőn; reggel ugyan megállapodott, de úgy is hűves üdő lőn. Három óra Likava vára (Liptó vm.) — tájban délután érkezénk Likavára, az hol ebéd vacsorával együtt lévén, még beestveledett, mind az mesteremberekénél voltunk, s kapuzáratkor érkezék Faygel s az borbély, s jelenti, jün Berzeviczy is, nincs semmi dolga.[1])

14. Vasárnap. Feljüvén Farkas uram, hozá ő felségének 4 huius költ, Árva vármegyére szóló levelét, kiben ad 24 megmustrálni s készen lenni parancsol ő felsége; könnyen elgondolánk, az mi földünk is alig marad attól üressen. Vitnyédi uramnak ultima Augusti költ levelét vettük.

15. Hétfő. Délig majd feles írásom vala, írván gróf uram az palatinusnak s Bory uramnak; írtam öcsém uraméknak, Vitnyédi uram leveleit köldvén meg, s ő kegyelmének is rescribáltam; úgy Kecskés uramnak is írtam; Révay László uramnak is írt gróf uram, és még ebéd előtt mondá ő nga, köldjek el az gyermekekért, az mint hogy délután elköldettem a végre Baranovszkyt kétrendbeli szekeres lovakkal. Vacsora előtt azomban úgy érkezék Plathy László Kassáról, oly parancsolattal, hogy usque 20 huius lenne Gesztelnél[2]) gróf uram,

---

[1]) T. i. semmi baja.

[2]) Gesztely a Hernád mentén, Zemplén vm.

az kin felette igen elbúsulánk és boszonkodánk, hogy így fárasztatunk. Vacsora után midőn az íráshoz akartam volna fogni, jutott eszemben néminemő remedium, hogy talán elmaradhatnánk magunk, ha szintén vagy harmadfél száz embert köldenénk is; s így gróf urammal közölvén, tetszék ő ngának is, hogy postán köldjük holnap Szikszayt, Vitalis uramot pedig Árvában köldvén, hogy az gyermekek maradjanak helybe. Likava vára

16. Kedd. Valóban sok írásom lőn ez éjjel; reggelig ugyan elkészítettem, és felébredvén, gróf urammal communicáltam, s úgy menék le az kastélyban holmi ott való dispositiókra nézve, az hol feles ideig késtem; Szikszayt is onnat expediáltam kilencz óra tájban. Feljüvén az várban, elmene gróf uram lóháton; tíz óra tájban indulván én is utána, s négy óra tájban érkezém fel az várban, s istennek neve dicsértessék, hogy az gyermecskéket jó egészségben tanálánk. Árva vára

17. Szerda. Farkas uramnak nagy bőven írtam. Nyulászni valánk az úrral, de nagy szél miá hamar vissza térénk. Azomban jablonkai törvény lőn. Guzith, Turánszky Gábor, Meskó György, Medveczky Miklós kapitány urammal, ebéd felett valóban meglakának csaknem estig. Kiss Ádám megérkezék Bilszkorúl.

18. Csötörtök. Farkas uramnak minden nap eleget írván, ma egyéb aprólékos dolgaim is mind voltak. Ma reggel expediálván az késmárki drabantot, írtam Gilányi uramnak.

19. Péntek. Favágásnak való helyt elfundálván és kiméretvén itt az vár alatt, írt gróf uram Palocsay uramnak. Én napestig szorgalmatossan voltam az mesteremberek köről. Tegnap estve felí, úgy ma is nem szintén jól érezvén magamot, vacsorát sem ettem, és már midőn egy álmot aludtam volna is, érkezék az vár alá Szikszay, felköldvén az leveleket; palatinus uram írá, csak elmenjünk valamint valahogy, s hova hamarább. Bethlen Miklós uramnak Husztról de dato 11 huius írott levelét hozák.[1])

20. Szombat. Rescribált gróf uram palatinus uramnak úgy hogy eleget érthet róla; írtam én is Armpruszter uramnak, úgy gróf uram is Bethlen Miklós uramnak; írtam nagy bőven öcsém uraméknak, Vitnyédi uramnak is, többi között attingálván Bethlen uram szándékját is. Farkas uramnak is nagy bőven írván, Gilányi Illyés uramnak is bőven írtam.

21. Vasárnap. Reggeli s délesdi praedicatiót hallgatván, az útnak készületi körűl foglalatoskodánk.

---

[1]) Bethlen Miklós augustus végén indult Erdélyből a felvidékre, Zrínyi Miklóshoz menő szándékkal. V. ö. Önéletírása I. 321. l.

Árva vára

22. Hétfő. Ma is az szerént mind abban valánk foglalatosak.

23. Kedd. Írtunk Révay László uramnak. Erdődy Imre uramnak is rescribált gróf uram. Ebéd után isten kegyelmességéből megindulánk, Malatinára rendelvén az meghálást, az hova jókor érkezénk; az ifju gróf is eddig jütt. Farkas uram vacsora felett érkezvén, feles ideig volt fent gróf uram.

Malatina

24. Szerda. Jó reg, elébb hogy sem megindultunk volna, érkezének zsolnai bírák gróf uramat salutálni; remittálta őket gróf uram Árva várában, úgy hogy az ifju gróf legyen gazdájok; gróf uram pedig Párisházára divertálván, ott ferestekemezett; így szintén estve felé lőn hogy Szentpéterre érkezénk.

Párisháza (Liptó vm.) Szentpéter

25. (Csötörtök.) Innet vissza bocsátottam az likavai tiszteket, valóban reá írván Farkas uramra, hogy csak így re infecta tért haza s eddig el nem jütt; írtam Árvában is. Csorbára rendelvén az meghálást, oda jütt az késmárki tiszttartó is. Ma mult el hét esztendeje az ifju grófnak, kiért dicsértessék istennek szent neve! Az árvai lovakot innet vissza bocsátván, ez alkalmatossággal is írtam Árvában.

Csorba

26. Péntek. Janóczon szállott gróf uram, az hol ő ngánál valának Görgey Miklós, Kőszeghy Gáspár, Budaházy uramék; azokkal kedvessen lakozék gróf uram. Mivel ez igen kicsiny hely, az udvari seregnek nagyobb része és az dragony Illyésfalván, mezei sereg Létánfalván s az gyalog Arnótfalván szállott.

Janócz (Szepes vm.)

27. Szombat. Gróf uram Kolbachon szállott, dragony Mindszenten, gyalog Ordzován,[1]) mezei had Szalókon.[2]) Még vacsora előtt expediálánk postán Komjáthyt palatinus urunkhoz.

Kolbach

28. Vasárnap. Viradta előtt írtam Farkas uramnak, postára adván az levelet; írtam Radics uramnak is Horánszky András uram által, s megindulván isten kegyelmességéből, Héthárst szállottunk. Ő ngánál valának Görgey Miklós, Berzeviczi Herlics Zsigmond, Jankó és Dobay Mátyás, Zsigmond. Mezei had Lucskán[3]) szállott, gyalog Roskovánt, dragony Veresalmán.

Héthárs (Sáros vm.)

29. Hétfő. Az mai üdnep szent Mihály napján praedicatiót hallgatánk itt helyben, úgy menénk Osztropatakára, az gyalog Szentmihályra, dragony Nyársra,[4]) mezei had Megyére. Hogy estveledett volna, érkezett Komjáthy elég béven való

Osztropataka

---

[1]) A helység neve *Ordzovján.*
[2]) Felső-Szalók, Szepes vm.
[3]) Harcsár-Lucska, Sáros vm.
[4]) Nyárs-Ardó (Nyarsani), Sáros vm.

válaszszal. Bethlen Miklós uram is már sötét estve érkezék.[1] Az lókcsai szőcs is Krakkóból megérkezett. Osztropataka

30. Kedd. Az szőcs által írtam Árvában s úgy menénk Szentpéterre; ebéd vacsorával együtt volt; estve felé expediálván Gilányi uramot Szendrőben, azomban Palocsay István uram jüve gróf uramhoz; kedvéért vacsorát evett ő nga. Szentpéter

October

1. Szerda. Bethlen Miklós urammal lévő Rédey uram szolgája vissza menvén Husztra, írt általa gróf uram, úgy én is; az ott való kisasszonykának[2]) az szerint. Radics uram által írt gróf uram cancellarius uramnak, Vitnyédi uramnak. Bethlen Miklós urammal Pozsony felé indulván, Rosomberkig Vitalis uram együtt ment vélek,[3]) az ki által írtam Farkas uramnak, s így isten kegyelmességéből megindulván, Hernád mellé Kisfaluban szállottunk és ott az kernyűl való falukon; az hol midőn ebédlettünk volna, érkezék Szinyeiné asszonyom. Kisfalu

2. Csötörtök. Valentinus uramnak írván, postára küldém Eperjesre Szinyeiné asszonyom által az levelet. Rokuszi is tegnap jütt vala. Mai napon Csécs nevő faluban szállottunk, az hol sem az konyhakocsit sem az szállásosztót nem tanálván, alkalmatlanságot szenvedénk, s nem tudván hova lött az szállásosztó, Somodiban szállánk. Csécs (Abaúj vm.) Somodi

3. Péntek. Ez elmult éjjel nagy dér lőn; és szintén meg akaránk indulni, úgy érkezék Gilányi uram Szendrőből. Újobban Szendrőben[4]) expediáltatott Görgey s Gyarmati uram, úgy hogy míg megtérnének, itt tartózkodjunk meg. Én vacsorát sem ettem.

4. Szombat. Mingyárt ebéd után érkezék Görgey János uramnak levele, hogy még sincs semmi bizonyos, hol légyen az táborozás, hanem az után várakozik; így már nekünk is mai napot helyben kellett maradnunk. Déllyest jobbik lábom sarkában kezdettem érzeni az köszvínt.

5. Vasárnap. Itt már annál is inkább kezdettem érzeni az köszvínt; meg akarván magamat kémínlenem,[5]) fel sem ültezkedtem; noha Görgey uram még sem érkezett, de már tovább gróf uram nem akarván tovább ide való szegénységet nyomorgattatni, hogy Vendígiben száll(an)ánk, determinálá gróf

---

[1]) V. ö. Önéletírása I. 322. l.
[2]) Thököly Máriának; l. föntebb máj. 4-én.
[3]) Bethlen M. Önéletírása id. h.
[4]) Borsod vm.
[5]) Így; kémínlenem = *kéméllenem, kímélnem.*

Vendégi (Torna vm.) uram; s így ebéd után megindulván, midőn azon Vendégi nevő faluban megszállottunk volna, úgy érkezék Görgey uram oly hérrel, hogy ő felsége levele érkezék, hogy meg volna az két császár között az békesség az vagy is armistitium,[1]) és hogy arra való képpest eloszlattassanak az vármegyék; mely levélnek pariáját köldvén palatinus uram gróf uramnak, és akaratjára hagyván ő ngának ha visszatér is, de mivel Rottal uram Bory urammal íratott és ugyan csak azt svadeálta gróf uramnak, elmenjen, tehát vacsorálván előbb, az szép holdvilágon csak

Szalonna (Borsod vm.) megindulánk s éfélre érkezínk Szendrőhez Szalona nevő faluban.

6. *Hétfő.* Jó hajnalban mingyárt megindulánk rendessen s nyomoltunk Szendrő felé. Már az palatinus kin volt s rendelte az mezei hadakot; gróf uram is arra felé nyomult; mi az szekerekkel az táborhelyre menvén s megtelepedvén, kiverettük az sátorokat; majd szintén délben költ fel az nagy sőrő köd; azomban Barstól nyomultak az vármegyék hadai, rendes-

Szendrő sen elmenvén ez Szendrő alatt levő hadak mellől; meg sem kellett ugyan állapodniok, hanem csak menten mentek az város mellől; melyek eltakarodván, úgy szállottak le ez itt levő hadak is. Gróf uramot bevitte palatinus urunk magával ebédre, de mivel későre lőn az ebéd, négy óra tájban jühetett csak ki gróf uram az táborhelyre, az hol vacsorát sem ett. Csáky s Pethő uramék[2]), valának valami kis ideig gróf uram sátorában. Ide érkezének Árvából 29 (Septembris) et 1-ma Octobris költ levelek, kiben írták, hogy az ifju gróf 27-én rosszúl kezdette érzeni magát horut és katarus miá, kin valóban sokat törődínk, noha írták hogy már is el kezdette mulatni. Ez levelekre rescribáltam; íratott gróf uram Szeönyegh[3]) uramnak és Révay Lászlo uramnak is.

7. *Kedd* Jó hőves ítszaka lőn, de váltig nyughatatlan is az sok táborra való trombitálás, dobolás és zaj miá; felette nagy köd is lőn; mihent virradott, az felvert négy sátort felszedetvén s elrakatván, megindult az gyalog és a szekereknek nagyobb része; gróf uram azomban bement az városban palatinus és Rottal uraméktól elbúcsuzni. Tíz óra felí hogy megindulánk azon rendelt seregekkel, gondolván, akárki is contentus lőn azon gróf uram készőletivel és házához való szeretetivel.[4]) Hogy által menénk Szendrő városán, mingyárt az mezei had elvált gróf uramtól, az kiket gróf uram elbocsátotta s fizetésseken kivől 50 forinttal megajándékozta. Gróf uram

[1]) Az aug. 10-én kötött vasvári béke.
[2]) Csáky Ferencz és Pethő Zsigmond.
[3]) Így: *Szunyogh.*
[4]) A nádornak ezen hamar véget ért táborozását Szendrő alatt, röviden említi *Pauler* id. m. I. 28. l.

Somodiban szállott, az gyalog Péteriben, az dragony Bodoróban.[1]) Már hogy szekérben voltam, hogy kezdettem másik lábomban érzeni az köszvínt, s így annál bajosabban voltam hova tovább. Gróf uramnak itten Somodiban Pécsy Ádám uram, Szeghy Péter, Dobay Gábor lőn vendége, azokkal nagy sokáig mulatván; én pedig ily nyomorult állapotomban is foglalatoskodtam Csúthy uram expeditiojában, írván gróf (uram) Rédey uramnak, fejedelemnek, úgy Hedry uramnak is; írtam én is Korda uramnak, írtunk Kisfaludy uramnak fejér két lova végett, úgy az feleségének is Szerednyén vásárolandó borok felől. Somodi (Abaúj vm.)

8. Szerda. Csúthy uramot expediálván Huszt és Erdély felí, mi is megindulánk istennek jóvoltából, s igen gonosz utunk lőn; négy óra lőn midőn Remetére érkezínk, hova tovább mind rosszabbúl érezvén magamot és már az bal kezemben is érezvén az köszvínt. Remete (Szepes vm.)

9. Csötörtök. Egész étszaka sem szűnt az esső, s így valóban megnehezedett utunk; azon kivől is igen gonosz utak lévén, bízvást öt óra lőn hogy ide Lyétánfalvára érkezínk, itt való szepesi viceispán uram tanálkozván gróf uramhoz jűni. Létánfalu

10. Píntek. Esmét szép üdőre fordult és már itt mind jobb jobb utunk vala; délre Tepliczére szállván, étszakára pedig Vaseczre, az hol igen rosz étszakám vala, és már itt az másik kezemben is kezdém érzeni az köszvínt. Teplicz; Vazsecz (Liptó vm.)

11. Szombat. Délre Dovalón szállottunk s Tarnóczra is nagy idein érkeztünk; itt annál is rosszabbúl voltam. Dovalló; Tarnócz

12. Vasárnap. Szintén hogy indulni akartam volna, úgy érkezének rosenberki tisztek. Farkas uramot gróf uram mellett hagyván, az tiszttartót és perceptort szekér mellett Bukovináig hozván, Pribessen ett gróf uram ebédet; én is ott megállapodván, valami kevés levecskét ettem, s két óra tájban érkezvén az várban, istennek dicsértessék szent neve, hogy az gyermecskéket jó egészségben tanáltam. Már itt annál is rosszabból voltam hogy nem mint az úton; de úgy is elég vigasztalásomra (volt) az édes uramnak körölettem való forgolódássa. Bukovina; Pribis (Árva vm.); Árva vára

13. Hétfő. Lehet vala elég írássom, de ez ily nyomorúságos fájdalmimra (nézve) nem volt semmihez is kedvem; azon kivől is elég bajom volt, tizennégyet bocsátván el az dragonyokban, még igazításban vehettem dolgokat. Farkas uramnak ugyan írtam néminemő vexel végett, s magam mingyárt déllyesd egész éjfélig sonyoruságot szenvedtem az kezeimben való fájdalmam miá. Psenicsalkáért[2]) is expediáltam.

[1]) Így; ma *Kis-* és *Nagy-Bodolló,* Abaúj vm.

[2]) Alább többször is ily alakban: *psincselka.* Lengyelül *psenica* (pszenicza), új-szlovén nyelven *pšenica* = búza. *Psenicsalka* tehát valami gabonából főtt szeszes ital, pálinka-féle lehetett.

Árva vára

14. Kedd. Asszonyomnak írtam Székely János uram által. Gilányi Illyés uramnak is írtam, úgy rosenberki tiszteknek is.

15. Szerda. Holmi aprólékos irogatásim kivől nem volt semmi oly intervenientia. Osztrosith uram instantiájára ítélőmester certificatoriáját ma vettük, kiről írtam Farkas uramnak.

16. Csötörtök. Egy óra tájban érkezék Farkas uram; az úr parancsolta, rescribáljak Osztrosith uramnak, írjak Illyésházy uramnak; azért írtam Malatinszky uramnak, jőjjen el, hogy bemehessen Lengyelországban.

17. Péntek. Farkas uram elmene, s azomban érkezék Malatinszky uram; Reviczky uram is feljüve s így véle is eleget beszélgetének ez intervenientiákról.

18. Szombat. Malatinszky uramot expediálám Lengyelország felé, s délután úgy érkezék Erdélyből Szilasy uram; estig véle volt beszélgetéssünk.

19. Vasárnap. Kiss Ádámot expediálván gróf uram Bécs felé, ha el fogna mehetni az hadaktól, s ő vitte el Osztrosith uramnak szóló levelet; írt gróf uram Petrőczy uramnak, úgy Bory uramnak is; írtam Vitnyédi uramnak, úgy Kecskés uramnak és Radics uramnak is.

20. (Hétfő.) Ma is írtam Radics uramnak egynehány szóval, és kiváltképpen az thé [1]) felől. Teleki uram eleiben [2]) köldvén Lucsivnáig Bodokit, írtam Gilányi uramnak ez alkalmatossággal is. Révay Dánielnek rescribált gróf uram. Ma délben érkezett Gergely tizedes Kereszturból [3]) öt hordó új borral.

21. Kedd. Ilosvay uram elbúcsuzván elmene, az ki által írt gróf uram Rédey uramnak; írtam én is Korda uramnak. Az erdélyi szabadossal Ficzkó is bemenvén, írtunk Hedry uramnak, Hosdáthynak, Dobaynak, Béldi uramnak, Bánfy Zsigmond uram szolgáját is elbocsátván, kinek gróf uram hat kopót is köldett. Révay Istvánnak is rescribáltunk, Kisfalugyi uramnak is írt gróf uram fejér lovak végett.

22. Szerda. Ugyan alkalmas hó esék. Jó idein reggel írtam Farkas uramnak, az kéménytisztítót is által köldvén. Budaházy uramnak is írtam, postára dirigálván levelemet. Déllyest késmárki tizedest praemittáltam Lucsivnára. Estve felé érkezék Kecskés uramnak de dato 17 írott levele az török részről s e contra ő felsége részéről való conditiókkal, melyet

---

[1]) Thé = *thea.* Ny. Sz. III. 661. l.

[2]) Teleki Mihály ekkor követségben utazott Rottalhoz. *Horváth M.* id. m. VI. 4. l.

[3]) A bodrog-kereszturi jószágot Zemplén vármegyében, a hozzá tartozó hegyallyai szöllőkkel, még id. Thököly István szerezte volt. V. ö. *Angyal D.* id. m. I. 18. l.

öcsém uraméknak nagy bőven írott levelemben includáltam, postára dirigálván. Árva vára

23. Csötörtök. Ma is indult hó. Nékem nem igen volt ez mai napon oly szorgos dolgom.

24. Péntek. Reggel mingyárt érkezék de dato 20 Kassáról írott levele Gilányi uramnak, azzal együtt az békességről való conditiók is, az mint palatinus urunknak hozták, melyek valóban rosszak s veszedelmessek;[1]) úgy azt is, hogy palatinus uram Bécsben hívattatik[2]) s Rottal uram Erdélyben expediáltatik. Csúthy uramnak is Husztról 13 költ levelét hozák. Így ezekre nézve, hogy érthessük ha lehet mért megyen Rottal uram,[3]) ő nga után expediáltunk délben Tunyoghy Lászlót, írván Rédey uramnak is. Estve felí érkezék Révay László uram levele, kinek rescribáltatott gróf uram s Révay Dániel uramnak is íratott.

25. Szombat. Malatinszky uramtúl Krakkóból jütt levelünk s az glét[4]) is, melyet Rosenberkre köldettem s bőven írtam Farkas uramnak; és mivel Liptóból kellett megindulni mai napon hat szekérnek az borokért, mingyárt reggel expediáltam egy drabantot Verbiczéig pínzzel és levelekkel. Kapitány uram is ma indult innet Krakkó felé.

26. Vasárnap. Mind reggeli mind déllyesdi praedicatiót meghallgatánk. Trombitás Samkó ma mene Matejóczra,[5]) úgy hogy Bodokit is haza köldje. Gilányi uramnak 24 írott levelét György mester által vettem. Gorgh kőméves jütt vala Rosenberkről, de vissza bocsátottam s írtam Farkas uramnak.

27. Hétfő. Pál mester Fridmányban menvén, írtam általa Gilányi uramnak. Vitalis uram után is drabantot köldettünk. Farkas uramnak kétrendbéli levelét is vettem.

28. Kedd. Kiss Ádám Bécs felí indulván, Ujhelnél[6]) tovább nem mehetett hadak miá; ma tért vissza. Délután ki akaránk vala menni Szlanicza felé nyulászat kedviért, de azomban abban mult.

29. Szerda. Malatinszky uram megtért; ott nem tanálván Illyésházy uramot, elég haszontalanúl járt. Kiss Ádámot újobban elküldettük, úgy hogy ha külömben nem lehetne, postán

---

[1]) A vasvári béke pontjai.

[2]) V. ö. *Pauler* id. m. I. 35. l.

[3]) Rottal János gróf, mint az Erdély és Magyarország közti viszonyok elintézésére kinevezett kormánybiztos, a német őrségeknek az erdélyi várakból való kivezetésével volt megbízva. *Horváth M.* id. m. VI. 8. l.

[4]) Glét, glit, gelyth = *geleitbrief* (salvus conductus). Ny. Sz. I. 1091. l.

[5]) Matheócz, Szepes vm.

[6]) Vág-Ujhely, Nyitra vm. L. föntebb oct. 19.

Árva vára menne. Komjáthyt is Szepesben köldettünk szígyártó és matejóczi ló végett.

30. Csötörtök. Ma nyírette meg elsőben az fejét az ifju uracska. Bethlen Miklós uram levelét hozák de dato 21 Pozsonybúl, kire rescribált gróf uram; írtam én is Radics uramnak, Farkas uramnak is Rosenberkre nagy bőven.

31. Péntek. Ádám mester hozván Farkas uram levelét, Eötvös által rescribáltam. Nem voltak semmi oly szorgos dolgaim. Az mint tudnám, in anno 1620 mai napon lőn születéssem s 44 esztendőmnek eltölte.[1]) Ez mai nap sokat experiáltam ez világi gyönyörőségek állhatatlanságában. Istenem adjad annál is jobban megismérnem és tehozzád térnem s az te akaratod szerint járnom!

November

1. Szombat. Ez mai üdnep nap isteni szolgálatot meghallgatván, írtam Farkas uramnak.

2. Vasárnap. Mintegy tisztulni láttatván az üdő, deliberálá gróf uram, elmenjünk ebéd után Usztya felé vadászatnak kedviért. Sokáig tartott az praedicatio, s az ebéd is későn lévén, jóval ebéd után volt hogy megindulhatánk az ifju gróffal, s mingyárt szapora esső tanált lenni és igen bajos s nehéz (utunk) az Priszlopon [2]) által; de úgy is úgy siettünk, hogy Szlanicza az még megsötétedett volna, érkezínk Szlaniczáig s Usztyára Usztya is az hold világon istennek jóvoltából békével; az úr ő nga utánunk egy órával ha érkezett.

3. Hétfő. Hajnalban érkezék Illyésházy Gábor uramnak 28 költ levele. Elég csendes üdő lőn, de hogy szintén elkészültünk volna kimenni, esső lőn, és szintén tizenkét óra tájban szűnt meg; az míg elkészülínk s kimenénk, késső lőn az üdő; az ki nagyobb, igen nagy szél támadván, valóban alkalmatlan üdőnk lőn; úgy is ugyan nyulakon kivől öt rókát veretínk el, az még csak be nem sötétedett continuálván gróf uram az nyulászatot; én valamennyivel az ifju gróffal eljüvék Szlaniczára Szlanicza s vettem Farkas uram levelét, kiben írja palatinus urunk Lipcsére [3]) való érkezését; így mingyárt derekassam írtam ő kegyelmének s palatinus uramnak. Hedry uramnak is 13 Octobris költ levelét hozák. Az kártyázat [4]) után is volt elég írássom s úgy köldém el az dragonyt Farkas uramhoz.

---

[1]) L. föntebb 1663. nov. 1.
[2]) A Magura hegység egyik csúcsa Árva és Hrustin között.
[3]) Német-Lipcsére, Liptó vm.
[4]) Így: *kártyázás.*

4. *Kedd.* Éjfél után nem alhatván, írtam kapitány uram eleiben Jablonkára holmi szükséges dolgokról. Ez mai napon is későn fogván a nyulászathoz, sietvén is gróf uram Jeszenicze felé, úgy is ugyan nyulakon kivűl két rókát s egy farkast veretének az nyulászatban. Hozák Osztrosith uramnak 21 Octobris költ levelét. Idein érkezénk Jeszeniczére, s évén s kártyázván, úgy érkezék kapitány uram Krakkóból. Szlanicza Jaszenicza

5. *Szerda.* Az ifju gróf szenti napja lévén, siettünk az vár felé, az hová jóval délután érkezénk; együtt lőn ebéd az vacsorával. Szentiványi János uram is jelen lévén, valóban vígan lakánk s váltig tánczoltak is kinek kedve volt. Révay László uramnak 2 huius költ levele érkezék, úgy Vitnyédi uramnak 27 Sopronyból[1]) s Bethlen uramnak 29 Bécsből költ levelek, de valamit sem érne írások, kin szivessen törődtem. Árva vára

6. *Csötörtök.* Szentiványi uram ez mai nap is itt maradott. Délig feles irogatássim valának likavai tisztekhez; rescribálván gróf uram Révay uramnak, írtam Szönyegh[2]) uramnak, Joachimusnak, és von Selennek[3]) is írtam Boraszlóban. Kiváltképpen vacsorán ma sem volt hátramaradás az vígan lakásban, úgy a tánczban is; nékem azomban elfelejtethetlen *(így)* szívem fájdalma interveniált; ő felsége ugyan azt is jómra adhatja; úgy is ily állapottal is az ifju uracskával jó ideig kártyáztam.

7. *Píntek.* Szentiványi uram elmene; déllyesd érkezék Csuthy uram Erdélyből. Farkas uramnak jütt levele palatinus uramnak megérkezésséről,[4]) kire rescribáltam.

8. *Szombat.* Vitnyédi uramnak s Teleki uramnak írván gróf uram, Radics uramnak írott levelemben includálván adtam az postára, írván pozsonyi postamesternek; kétrendbeli levelet is írtam Farkas uramnak.

9. *Vasárnap.* Jütt hírünk, útban volna Illyésházy uram; írtunk Farkas uramnak, jűne által holnap mentűl ideibben.

10. *Hétfő.* Immár ebéd után jütt hírünk, hogy ím nem sokára érkezik Illyésházy uram; el is érkezett három óra tájban s idein ülínk vacsorához s jól is lakánk s vígan.

11. *Kedd.* Illyésházy uram elmene tíz óra tájban, s déllyesd érkezének Vitnyédi uramnak 29 írott levelei; jütt Nagy Ferencz[5]) uramtúl is levelünk, kire mingyárt rescribált gróf uram; írtam Illyésházy Gábor uramnak.

---

[1]) Az árvai főispánság ügyében írhatott; ugyan e tárgyban s ugyan e napról írt Dvornikovicsnak is. Lásd levelei közt, id. m. II. 245. l.

[2]) Szunyogh.

[3]) Schellen (Schoellen) Henrik svéd residens Boroszlóban, a kiről Bethlen Miklós is emlékezik önéletírásában, I. 318. l.

[4]) L. föntebb nov. 8-án.

[5]) Leszenyei Nagy Ferencz nádori ítélőmester.

Árva vára 12. *Szerda.* Osztrosith uramnak írt gróf uram; írtam Keczer Menyhárt uramnak Bodoki által.

13. *Csötörtök.* Tegnap estve felé alkalmasint kezdettem érzeni a köszvínt, de ma könnyebben érezvén magamot, az ifju gróffal és az kisasszonykával szálon (jövék) Guzith uram házáig, Alsó-Kubin az hol valóban jó ebédünk vala, és Kubinnál kiköltezhettünk; valóban nehéz gonosz utunk lőn s úgy is nem elébb hat óránál Rosenberg (Liptó vm.) érkeztünk Rosenberkre, úgy is istennek jóvoltából szerencséssen, s én sem érzém már ma az köszvént, de bezzeg sok boszusságom lőn, látván az sok itt való defectust.

14. *Péntek.* Írtam az itt való állapotokról gróf uramnak s holmi rectificatiókban fáradoztam délig; délután Szilasy uramot köldettem Zsolna felé palatinus uram után Révay István dolgában, azután az vár alá való majorokban menék az ifju uracskával.

15. *Szombat.* Jóval viradta előtt írtam bővecskén is az úrnak, Baranovszkynak, Gilányi Illyés uramnak is újobban borvétel felől való szándékunkról. Ma kezdődett Okolicsányi censurája, az kin idegen censorok, Reviczky Simon, János és Turánszky uram vala.

16. *Vasárnap.* Szöneti nem lévén az sok essőnek, igen áradni kezdtek az vizek. Reggeli praedicatión valánk, s ma déllyesd is laboráltak azon censurában. Kiss Ádám késső estve érkezék Bécsbűl, sehol semmi oly solidumot nem hozván. Vettem Radics uram levelét de dato 7 Novembris.

17. *Hétfő.* Délelőtt vége lőn az censurának; gróf uram érkezék délre; délután felest kártyáztunk.

18. *Kedd.* Már ma szűnni láttatott az esső; így én is már szorgalmatoskodtam az Erdély felől [1]) való expeditió(ban); az borokkal is Kereszturból ez estve érkezének.

19. *Szerda.* Hosszu Istók ezen [2]) Szepességre menvén s öcsém uramékhoz sietvén, írtam általa öcsém uraméknak nagy bőven; írt gróf uram Kisfaludy uramnak. Kovács Jánost pedig Árvára expediáltam, úgy hogy holnap Clementissel indulhasson Erdély felé, írván gróf uram az fejedelemnek, Hedry uramnak, úgy én is igen bőven. Rédey uramnak is írt gróf uram; írtam én is posta alkalmatossággal Radics uramnak. Úgy menénk osztán nyulászni, az honnat megtérvén, ebéd vacsorával együtt lőn.

20. *Csötörtök.* Igen szép tiszta s meleg idő volt. Ma búcsuzék el Faygel Ferencz s elmene. Estve felé érkezének

---

[1]) Így; helyesebben: *felé.*
[2]) Ezen = *erre.*

Bottyány Kristóf szolgái; azokkal kellett alkalmatlankodnom.[1] Tunyoghy is ma tért meg Husztról. Rosenberg

21. Péntek. Az minemő barbariai lóval kíván kedveskedni gróf uramnak Vitnyédi uram, Kiss Ádámot azért expediálván, írt gróf uram Vitnyédi uramnak, úgy én is Radics s Kecskés uraméknak. Bory uramnak is írt gróf uram, s holnapra haladott megindulása Kiss Ádámnak. Bohus uram vacsorán volt gróf uramnál, valóban is jól lakott.

22. Szombat. Alkalmas szép tiszta idő lőn ma, nekem sem valának valami oly szorgos dolgaim.

23. Vasárnap. Az doctor praedicált itt az palotán, mely meglévén, úgy indulánk lakodalom felé; s viszont neki essősedett az idő; későn lőn ebéd Jaszenován, annál is későbben az vacsora Lestyenán, az hova későre érkezhetett az nász nép, az hol én is jelen voltam vacsorán, vacsora után is alkalmas ideig fent. Jaszenova (Árva vm.) Lestinye

24. (Hétfő.) Az tegnapi terűdés és nyughatatlanság miá, hihető, érzettem lábaimban az fájdalmot s napestig inkább csak ágyban detineáltam magamot.

25. (Kedd.) Elkészülvén s megindulván és ide Rosenberkre érkezvén, ebéd vacsorával együtt lőn. Rosenberg (Liptó vm.)

26. Szerda. Az itt való tiszttartó házához mene.

27. Csötörtök. Gilányi uram ma mene el Gilányi Illyés uramhoz.

28. Péntek. Farkas uramot expediálánk Árvában inquisitio végett. Déllyesd gróf urammal nyulászni valánk Barothegyén,[2] az honnat megtérvén, valami kis fájdalmat kezdtem érzeni az lábomban, de az híával vacsora után is kártyáztam. Hogy azt elhagyánk, érkezék Thúry Ádám uram postán, Sáros vármegye kurírе, kivel éjfélnél is tovább voltam fent.

29. Szombat. Ma már dél felé annyira voltam, fel sem merék kelni; gróf uram Bohus uramhoz menvén keresztelőben ebéd után, én estve felé annál is inkább nehezedtem.

30. Vasárnap. Egynehány szóval írtam Keczer Menyhárt uramnak posta alkalmatossággal; egyfelől is másfelől is feles leveleim érkezének, azokkal bajlódtam; estve felé érkezék Radics uram. Ma már annál is rosszabbúl voltam és az másik lábomban is kezdtem érzeni az köszvényt.

---

[1]) Ily értelemben: *incommodor*. L. alább is dec. 11-én. A Ny. Sz. ez igének csupán *incommodo*, *importunus sum* (lästig sein) értelemben való használatát ismeri. I. 62. l.

[2]) Így: *Baráthegy*. L. alább 1668. apr. 21.

December

Rosenberg

1. Hétfő. Gróf uram haza érkezvén, ebéd vacsorával együtt lőn. Illyésházy uramnak levelét vettem s arra rescribáltam. Révay László uramnak is rescribáltam. Gilányi Illyés uramnak és az árvai tiszttartónak is írtam. Ma is kiváltképen estve felé elég nyomorultúl voltam.

2. Kedd. Hotkóczy Mátyást expediáltam Krakkóban Sepszhez; az úr déllyesd Radics urammal Likava várában volt.

3. Szerda. Radics uram hogy szintén elmenő félben volt volna, úgy érkezének Csáktornyáról de dato 19 költ levelek, kikben írák és describálák, 18 eiusdem Novembris négy s öt óra között, mint lőn egy vadkan által való halála az nagy dicsőséges hírrel névvel tündeklő vitéz bán úrnak, Zrínyi Miklós uramnak. Óh, minden eddig való gonosz híreknél is fellyebb való gonosz hír, melyet ez szegény haza méltán sirathat! Radics uram elmene ez gonosz véletlen hírrel, kiről írt gróf uram Rédey uramnak, includálván Bethlen János uramnak szóló fia levelét is.[1]) Egyéb helyekre megírám; azomban Zmeskal és Reviczky uramék ide találván jünni, azok valóban is megsiratták.

4. Csötörtök. Gilányi uram jöve meg Zsolna tájáról. Aprólékos irogatásim kivűl nem voltak semmi oly szorgos dolgaim.

5. Péntek. Írtam Dajka Istvánnak, Szikszay által Keczer Menyhárt uramnak is.

6. Szombat. Sem az itt való tisztek nem lévén itten, sem nekem ahoz való egészségem, mindenek csak ily in suspenso maradtak.

7. Vasárnap. Szakmárról jövő kurír által írt gróf uram Bory s cancellarius uraméknak, Armpruszter uramnak szóló levelemben includálván. Estve felé Pongrácz püspök s Egresdy uramék jövének az úrhoz s valóban meglakának.

8. Hétfő. Zrínyi Péter uramnak Patakra menő egy ifju legényke szolgája volt itt, az kinek annak is elég jutott az jó lakásban, tovább sem mehetett ez mai napon.

9. Kedd. Elmene Zrínyi uram szolgája; az püspek és Egresdy uram ma is itt maradának s Horváth Ferencz uram is itt vala.

10. Szerda. Eloszlának az eddig való véndígek s estve felé érkezék Görgey Miklós uram s Máriássy Ferencz.

---

[1]) Bethlen Miklós Zrínyi halálakor épen Csáktornyán tartózkodott s jelen volt a végzetes vadászaton. Önéletírása I. 327. l.

11. Csötertek. Bottyány Kristóf uram szolgái érkezének, de gróf uram vacsorát nem evén, így csak az ifju úr vendégi valának, jól is lakának; én ugyan az én köszvényemben alkalmasint könnyebbedtem, de ez ily sok lakások közett nem kévántam magamat felvernem s alkalmatlankodnom. Rosenberg

12. Péntek. Bottyány uram szolgái elmenének s szálat is adattam alájok; azomban érkezék Páter János s ebéden is itt maradott; s hogy vacsorát ött volna gróf uram, úgy érkezék Keczer Menyhárt uram.

13. Szombat. Délután az úr az várban [1]) ment volt öcsém s Görgey urامékkal, s onnat késön estve tért meg. Sáros vármegye kuréra is, Thúry uram, itt volt ebéden, az ki Bécsből kevés erömre valót hozott.[2])

14. Vasárnap. Praedicator is ebéden volt s így ma sem mult semmi is az végan lakásban.

15. Hétfő. Keczer Menyhárt uram Gilányi urammal elmene; érkezék ebédre Kubínyi László uram és Bélteky nevő kapitány némely pajzán legényekkel, s így valóban meg volt az lakás. Estve felé érkezék Zemplén vármegye kuréra Kéry uram; az ifju gróf vendége vala, az úr nem ett vacsorát.

16. Kedd. Ebéden igen elrészegedének s elmene Kubínyi uram; ma sem ett vacsorát gróf uram.

17. Szerda. Liptai viceispány és Luby János s Kiszely János érkezvén ebédre, egész estig tartott az vígan lakás; az úr ma sem evék vacsorát.

18. Csötertek. Elkészülvén Árva felé, ebéden Guzith uramnál valánk s jókor érkezénk ide is az várban; alég vártam, hogy lenyugodjam. Árva vára

19. Píntek. Törvényeк szolgáltatának az vár alatt. Az ágyban detineáltam magamat.

20. Szombat. Keváltképen déllyest rosszúl kezdett lenni egészségem. Estve felé hozák Gilányi uram levelét, úgy Keczer Menyhárt uramét is, az kikre rescribáltam.

21. Vasárnap. Mai napon annál is rosszabból voltam, tartván, derekas betegség ne kövesse. Holmi aprólékos irogatásim kivől nem lőn semmi derekas dolgom.

22. Hétfő. Ma is mind azon állapattal voltam, Révay Ferencznek írván. Ma élt gróf uram purgatióval, jól is operált.

23. Kedd. Elvégezte gróf uram magában, hogy ugyan csak megvárja az szekeret, s így ante 24 Januarii meg sem indul-

---

[1]) Likava várában.

[2]) A bécsi értekezletről, melyet Leopold a vasvári béke pontjainak meghallgatása és elfogadása végett előbb oct. 31-re, majd a nádor akadályoztatása miatt nov. 25-re hívott össze. V. ö. *Pauler* id. m. I. 35. l., *Horváth M.* id. m. VI. 6. l.

Árva vára hat; így Bécsben írtunk az hintó-csinálónak, és Armpruszter uramnak is bőven írtam.

24. Szerda. Gróf uram eret vágatott, kinek fordétsa isten egészségére. Az áldott előttünk álló üdnepekre nézve fel verém magamot s vecsernyén jelen valék; az úr ő ngával is együtt ettem vacsorát.

25. (Csötörtök.) Karácson napja. Ez áldott napon az étszakai praedicatiót, úgy az reggelit is isten engedte meghallgatnom, s ebéden is együtt voltam ő ngával; de azomban úgy eldagadozának az lábaim, ágyra kelle jutnom, és estve felé derekassan is megérzettem az köszvényt.

26. Péntek. Gróf uramnál jelen lévén itt való szomszédiban, vígan is lakának valóban;[1]) én azon nagyobb nagyobb nyomoruságban lévén.

27. Szombat. Keczer András s Menyhárt uraméknak írtam s asszonyomnak is, magam mind azon nyomorult állapottal lévén. János poharát itt is megadák, kire Farkas uram is ma érkezék.

28. Vasárnap. Viceispán s Reviczky Simon uramék valának az úrnál; mai nap is azon jó vendégségben elmenének. Gondoltam, tágétott lábaimban való köszvény, de estve felé újobban hatalmazni kezdett.

29. Hétfő. Farkas jó idein elmene. Josth András, Josth István, Géczy Pál érkezének, jól is lakának valóban.

30. Kedd. Géczy s Juosth *(így)* uramék elmenének s érkezék Gilányi Ellyés uram; itt ugyan gróf uram tartózkodék az italtól. Nem tudom, hogy mi oly szorgos írásim vagy mi egyéb dolgaim voltak volna, hanem fájdalmom elég bőven.

(31.) Ult. Szerda. Gilányi Illyés uram dolgában írt gróf uram palatinusnak. Révay Ferencz uramnak is rescribált ő nga. Azomban én váltig nyomorgottam, és az mint majd esztendőt által való nagyobbára nyomorult fájdalmakkal való életem, úgy ez esztendőnek continuálássa is; az én megváltó istenem cselekedne velem az ő irgalmassága szerint, és engedné kevés hátra levő életemet mind lelkemben mind testemben nyugodalmasban.

[1]) István napján.

1665

Januarius

1. (Csötörtök). Ez áldott új esztendő napján több keresztyének az isteni szolgálatban foglalatoskodtak, én pedig keservessen az ágy fenekét nyomván, valóban nyomorult étszakám volt ez az elmult étszaka is; egyébaránt nappal valamentire tágítani láttatott rajtam az köszvény. Gilányi Ellyés uram ma déllyesd mene el. Árva vára

2. Péntek. Az köszvény ugyanis tágétott, de az hurut vesztegetett.[1])

3. Szombat. Itt is nyomorultúl voltam az hurut miá, az köszvénytől ugyan mind jobbadocskán.

4. Vasárnap. Gilányi uram déllyesd el akarja vala menni Illyava felé, de azomban az gyöngyösiak[2]) érkeztek délyben, azok miá el nem mehetett. Rosenberki praedicator volt gróf uramnál ebéden. Raphanides is ma jött el Likaván lejendő tiszttartóval.

5. Hétfő. Az likavai tiszttartónak valami memorialist exhibeáltam, déllyesd elbocsátottam. Gilányi uram még délben mene el. Estve felé érkezék Homonnainé asszonyom szolgája; az ifju úr vendége vala vacsorán, valóban jól is lakott.

6. Kedd. Illyésházy Gábor uramnak Babocsy nevő Lengyelországban menő szolgája volt itt, az ki által rescribált gróf uram. Homonnainé asszonyomnak is elbocsátánk szolgáját. Gróf uram az gyermecskékkel viceispánhoz mene, ez mai nap ott is maradott ő nga.

7. Szerda. Ma is csak délután jüve meg ő nga. Guzith uram és Reviczky uram volt nállam ebéden.

---

[1]) Ily értelemben: *corrumpo, depravo.* Ny. Sz. III. 1097. l.

[2]) Thököly István Gyöngyös egy részének jövedelmét is bírta. *Angyal D.* id. m. I. 108. l.

Árva vára

8. Csötörtök. Kapitány uram feljöve s így holmi itt való dispositiókban foglalatoskodtunk napestig. Estve felé érkezék az trencsényi képíró; trsztenai praedicator uram is volt nállam.

9. Píntek. Kiss Ádám expediáltatott Bécsben déllyesd. Én az hurut miá majd mind egyiránt valék, hanem ma este próbáltam meleg vizet innya.

10. Szombat. Úgy tetszett, hogy ez éjjel könnyebben voltam az hurut miá.

11. Vasárnap. Reggeli praedicatiót meghallgatván s ebédet évén gróf uram, megindulánk Rosomberk felé, az hova késő estével érkezénk.

Rosenberg (Liptó vm.)

12. Hétfő. Nem voltak mi oly szorgos dolgaim.

13. Kedd. Éjfél után jütt hírünk Palocsay István uram jövetele felől, az ki ma ebéden Árvában ifju grófnak vendége lőn. Gróf uram fördött s köpeleztette magát, s én is, az mint hogy megerősedni láttattak inaim; azomban estvére érkezvén Palocsay uram, igen vígan lakának ő ngok.

14. Szerda. Reggel érkezék Porubszky Mátyás Sléziából, hogy isten fiu magzattal áldotta meg Szenigh uramat; kire nézve inducáltatott gróf uram, bé menjen,[1]) s így rescribáltatott ő nga s végezé, már ma itt maradjanak, s valóban jól is lakának s vacsora után sokat tánczolának.

15. Csötörtök. Szintén hogy induló félben voltunk, hozák Vitnyédi uramnak 29 Decembris írott levelét. Az urak elmenének, én az várban divertáltam vala, s felérkezvén Árvában, én is asztalnál valék; valóban vígan is voltunk.

Árva vára

16. Píntek. Előbb hogy sem mint gróf uram Slézia felé indult volna, érkezék Kovács János Erdélybűl, valóban kevés örömre való hírekkel. Gróf uram azomban Palocsay urammal megindulván, én ez mai nap Vitnyédi uramnak nagy bőven rescribáltam s írtam Kecskés uramnak is, mind ez leveleket Petrőczy uramhoz dirigálván; s ő ngának is elég bőven írtam.

17. Szombat. Az rosz Muray Istvánhoz kelle kimennem Lehotkára. Ma lőn az vár alatt levő törvényeknek végek, és azok ellen is, kik ellen volt az inquisitio, s lám Dániel uram páczáztatta ugyan őket, de elhittem, könnyen elszenvedték.

18. Vasárnap. Írattam Reviczky urammal Puchalternek az czinóber felől, s írtam Géczy Pál uramnak is és Szelezsényinek. Délyest az gyermekek Guzith uramhoz voltak szánkázni. Tegnap érkezett Nagy Ferencz mester certificatoriá(ja).

---

[1]) Szunyogh Juliusnak szintén Julius nevű fia Bilicz várában született; keresztelőjén Thököly István Palocsay Istvánnal együtt volt jelen. V. ö. Guzics naplója, id. h. 446. l.

19. Hétfő. Déllyest az ifju gróf lovaglani volt Lehotkára, még Danis uramat is oly kis lovacskán vitte vala ki magával; az kisasszonkát is szánkán utánok küldettem; s vacsora felett jó kedvünk vala s kártyáztunk is. Árva vára

20. Kedd. Jó reg elbocsátván Sándor János szolgáját, azomban úgy érkezék Osztrosith uram szolgája, hamar azután maga is, kivel beszélgetvén, írtam gróf uram eleiben; ebéden jól tartottuk ő ngát, s déllyest érkezvén Baranovszky uram levele, rescribáltam arra is.

21. Szerda. Jó reg elmene Osztrosith uram. Gróf (uram) megérkezésében ma sem lőn semmi hír.

22. Csötörtök. Olykor érkezék ő nga Palocsay urammal, hogy ebéd vacsorával együtt lőn; valóban is meglakának ő ngok.

23. Péntek. Ma deliberálta gróf uram, hogy isten kegyelmességéből csak bé menjen [1]) és Tunyoghy László praemittáltassék Teleki uramhoz. Palocsay uram mai napon is itt maradott s így az vígan lakásban nem volt semmi hátramaradás.

24. Szombat. Palocsay uram elmene; én is az Tunyoghy uram expeditiójával siettem, az ki által írt gróf uram Rottal uramnak, Teleki uramnak, az fejedelemnek, Hedry uramnak, Dobay uramnak, úgy Rédey uramnak is; én is írtam Korda uramnak, Dajka Istvánnak, öcsém uraméknak. Délelőtt megindult Farkas Tamás uram is, haza ment.

25. Vasárnap. Szentiványi uram az kanczával jöve gróf uramhoz; valóban meg is lakának; ez szent Pál fordulása napján homályos komor idő lőn s estve felé hó esék.

26. Hétfő. Hallván egynehány száz lovasnak Liptóban kvártélyozásra való beérkezéssét, palatinus uramhoz ez két vármegye hogy hova hamarább követséget expediáljon, a köről szorgalmatos voltam.

27. Kedd. Keczer András uram szolgája Kiss Miklós haza menvén, az által írtam öcsém uramnak, asszonyomnak; és mivel Gilányi János uramnak holnap kellenék megindulni palatinus uramhoz s onnat Bécsben, így déllyest azon expeditio köről szorgalmatoskodtam.

28. Szerda. Délyben mene el Gilányi uram; nekem mind voltanak szünetlen dolgaim.

29. Csütörtök. Délután mingyárt érkezék Kiss Ádám az hintóval, de látván az készületlenségét, úgy beszélgeténk az úrral és az megindulást ad 3 Februarii differálánk, kiről

[1]) Thököly t. i. Erdélybe készült ekkor, mely utazásának legközelebbi czélja vala, hogy a máramarosi főispánságot fia Imre számára megszerezze. L. alább mart. 18-án.

Árva vára

Korda uramnak és minden egyéb szükséges helyekre is azonnal megírtuk.

30. Péntek. Ez két vármegye követei palatinus urunktól megtérvén és jó hírt hozván az kvártélyozó magyar katonák kimenetelek felől,[1]) vígan is lakánk utána.

31. Szombat. Itt is mind az készület keről való szorgalmatosságim keváltképpen való nyughatatlanságimmal valának.

Februarius

1. Vasárnap. Az előttünk álló úthoz készülvén, mai nap gyóntam meg; istenem adja lölkem üdvösségére és életem jobbétására! Mai nap valának itt az turóczi conventbeli papok, úgy hogy Imre uram és kisasszonyka illegitima aetasokról testimonialist adhassanak.

2. Hétfő. Ez mai nap is csak az úthoz való készületben foglalatoskodtam, és mivel alkalmasint lágyulni kezdett az idő, szánokra sem kötöztettem az szekereket.

3. Kedd. Délután istennek jóvoltából megindulván[2]) az szekerekkel, az nagy havakban nehéz utunk lőn és szintén beestveledett hogy Lokczára érkezénk. (Lokcza)

4. Szerda. Firicz Mihály által írtam az leányomnak. Nagy dér lőn és valamentire szaporább utunk az szekerekre, de Jablonkától fogvást az Pekelnikig viszont igen nehéz, így készkéntelenek[3]) már szántalpakot keréttetni szorgalmatossan. (Jablonka, Pekelnik)

5. Csötörtök. Viradtig felkötezteték szántalpakra az szekereket. Írtam kapitány uramnak innet, s árvai tisztartó is vissza tére, s mi megindulván, Ludzimiren[4]) evénk ebédet. Palocsay uram Krempachig jüve gróf uram eleiben; ő ngok szaporán menének, de én igen elmaradtam és csak étszakának idein nyolcz óra tájban érkezhettem Dunaviczre. (Ludzimir (Galicziában), Krempach (Szepes vm.), Dunajecz)

6. Péntek. Mivel ez mai nap itt Dunaviczon maradánk, én ugyan igen bőven írtam kapitány uramnak, árvai tisztartónak, likavainak és Guzith uramnak is.

7. Szombat. Jóval viradta előtt felkelvén s megindulván, Folvarkon ebédelvén, nemcsak ő ngok de én is az nehéz szánakon jókor érkezém Palocsára, s vígan s jól tartott Palocsay uram. (Folyvark, Palocsa (Sáros vm.))

---

[1]) L. föntebb jan. 26-án.

[2]) Guzics feljegyzése szerint febr. 2-án indultak; id. h. 446. l.

[3]) Így; a Nyelvtört. Szótár a következő rokon összetételeket ismeri: *kéj-kénytelen, ké-kéntelen, ké-s-kéntelen, kény-s-kénytelen.* II. 199. l.

[4]) Galicziában, Novi-Targtól nem messze a Dunajecz mentén.

8. *Vasárnap.* Gróf uram ő nga születésse napja lévén az mai nap s 42 esztendeje telvén el ő ngának, vígan s kedvessen mulatánk el ez mai napot is; aż késmárki porkoláb is ide érkezék. Palocsa

9. *Hétfő.* Igen meglágyulván az idő, igen alkalmatlan s nehéz utunk lőn; délre Orkotán szállván, délután már akármely árkon is igen nehezen mehetének által, s igen alkalmatlanúl s későn érkezhetének Szedegértre.[1]) Szinyeiné asszonyommal együtt valánk ez éjjel szálláson. Orkuta Szedikért

10. *Kedd.* Itt viszont elhagyánk az szántalpakot; sokat körülve s nagy bajossan érkezhetének Hanusfalvára; az öcsém uramékkal szemben lévén, együtt hálánk. Hanusfalva

11. *Szerda.* Megindulván, Hosszumezőn szállottunk; ma nem volt semmi akadályunk az vizek miá. Varannó-Hosszumező (Zemplén vm.)

12. *Csötörtök.* Valóban bajos utunk vala, és szintén estvelédett hogy Zalacskára érkezénk, az honnat késmárki drabant által írtam Gilányi uramnak. Kis-Zalacska (Ung vm.)

13. *Péntek.* Komoróczon elég jókor szállhatánk, de mivel négy házban is holtak pestisben, alég vártuk volna hogy elmehetnénk. Vacsora után volt gróf uram, hogy Kisfaludy György és Gyulafy László jüvének ő ngához. Komorócz

14. *Szombat.* Jókor indulván meg, Ung vizén által békével jüvén, Gerenden[2]) szállottunk, az hova az ungvári tisztek elég becsületessen gazdálkodtak. Gerény

15. *Vasárnap.* Rákosra nemcsak rút utakon de szapora essőben is érkezénk, innet kívánván gróf uram Husztra elő küldeni; mingyárt első álomkor igen rosszúl kezdett lenni az ifju gróf; azonnal oda vitettem magamot s viradtig ott voltam elég nagy szívem fájdalmával. Rákos (Bereg vm.)

16. *Hétfő.* Elég bajos étszakája lőn az ártatlankának s mint frissen kívánta volna magát mutatni; azomban azon essős időben indulván, Latorcza vizén soha által nem mehetének, Oroszvég nevő faluban kellett substálnunk; itt már magam is continue csak az ifju gróf szállássán voltam s látszott mégis valamentére tágétani az nyavalya. Oroszvég

17. *Kedd.* Már délután költezkedénk elég bajossan az Latorcza vizén s ez éjjel is ugyan csak itt Munkács várossában maradánk; az urak ő ngok Kisfaludy uram házánál szállának, én Ruszkay Gáspár házánál; emberséges ember gazdám s jó szállásom lévén, az ifju gróf is oda jöve s kedvessen mulatott. Munkács

---

[1]) Szedikért, Sáros vm.
[2]) Nem lehet más, mint az Ung vármegyei *Gerény* helysége.

Árdánháza 18. *Szerda.* Valóban szaporán lőn az esső s igen nehezedett utunk. Árdánházán lőn meghálásunk.

19. *Csötörtök.* Ökörbeli segétségünk lévén, Bilkére jókor
Bilke jutánk; valóban becsületessen vendégelt meg bennünket Korody uram.

20. *Péntek.* Mai nap is ebédtől el nem bocsátván gróf uramat, nagy vígan tartotta, s úgy menénk déllyesd Rakasztra
Rakasz (Ugocsa vm.) rút esős időben. Rédey uram ide becsületessen gazdálkodtatott.

21. *Szombat.* Az sok esső után ez éjjel szapora hó esék minden vélekedésünken kivűl; az szekereket hajókon költeztetvén, az lovasok gázlóban jövének az Nagy-Ágon. Rédey uram két hintóval az tulsó parton várakozván, úgy menénk
Huszt vára (Máramaros vm.) be Husztra, az hol ebéd vacsorával együtt lőn. Én azután bemenvén az nagyasszonyhoz, sötét estig beszélgetett ő nga véllem. Itt is az ifju gróffal együtt lőn szállásom.

22. *Vasárnap.* Az laski szekeret akarván vissza bocsátani, ez éjjel alkalmasint írtam oda ki; tetszék ugyan gróf uramnak, holnapra haladjon szekérnek elmenetele. Mind reggeli s mind délesdi praedicatiót meghallgatván, ez mai napot is az jó lakásban múlaták el. Déllyesd érkezék Fekete Péter uram Bethlen János levelével.

23. *Hétfő.* Ma is viradta előtt mind írtam az tegnapi levelekben, s mivel Fekete Péter uram is Eperjes felé szándékozott, így az laski embereket levél nélkül bocsátám. Az urak ő ngok Korda uramnál valának, úgy én is, s valóban végan lakának és tánczoltak is sötét estig.

24. *Kedd.* Fekete Péter uram hír nélkül mene el s így az levelek elmaradának. Mai nap is valóban meglakának az urak. Én feles ideig kártyáztam az ifju gróffal az ifju asszony [1]) szállásán.

25. *Szerda.* Ma viradta előtt concludálván az oda ki szóló leveleket, írtam az leányomnak is, és elkészölvén s ferestekemezvén az urak, megindulánk délelőtt. Csaknem igen igen rosz szerencsétlenől járt gróf uram az bal szemével. Bajosan lőn az Tiszán által való kőtezkedésünk. Viskre ugyan úgy is
Visk jókor érkezénk.

26. *Csötörtök.* Írtam az édes kis uracskámnak,[2]) úgy
Tartolcz (Szatmár vm.) Csucsy Jánosnak is nagy bőven. Tartosz[3]) nevő faluban lőn meghálásunk s elég szapora essőnk is.

---

[1]) Rédey László özvegye Bánfy Ágnes, előbb Barcsay Ákosné. *Nagy I.* id. m. IX. 746. l.

[2]) A kis Thököly Imre ekkor Husztom maradt el atyjától.

[3]) Tartolcz, Szatmár vm.

27. Péntek. Valóban nehéz s alkalmatlan utunk lévén, estve felé érkezhetének az szekerekkel Ujvárosban; innet vissza bocsátván az viski szekerek előtt való barmokat, írtam ez alkalmatossággal is az ifju úrnak, úgy Gilányi János uramnak is. Avas-Ujváros

28. Szombat. Nemcsak nehéz de messze utunk is lőn ez mai Tótfaluban való meghálás; úgy is ugyan elég jókor érkezénk, de valóban puszta és szűk helyre; bányaiak voltak ugyan alkalmas gazdálkodással. Miszt-Tótfalu

Martius

1. Vasárnap. Hűves szellőcske lőn. Hagymás-Láposnál költezvén által az Lápos vizén bajossan s igen sokára, úgy is ugyan elég jókor szállánk Felső-Fentest.[1]) Tunyoghy uram Kővárból oda jöve előnkben. Hagymás-Lápos (Kővár v. Szatmár vm.) Nagy-Fentős

2. Hétfő. Ugyan derekas dér lőn ez éjjel s fagyott valóban s az bérczeken alkalmas utunk lőn. Teleki uram idein kijövén gróf uram eleiben, elhívá Kővárban, az hova nekem is fel kelle mennem két hintóval, az hol ő kegyelme nemcsak igen becsülettel de nagy jól is tartott minket; vacsorát is készéttetett ugyan, de abban nem sokan evének. Kővár

3. Kedd. Az Máramarosban lévő técsei szegény embereket vissza bocsátván, írt gróf uram az örög úrnak,[2]) úgy én is az édes kis uracskámnak, nem külömben Csucsy Jánosnak is. Előbb hogy sem megindultunk volna, egy jó derekas barna paripát praesentáltatott Teleki uram gróf uramnak; azomban én is alkalmasint beszélgetvén ő kegyelmével, gróf uram nyolcz óra előtt indult meg és az megháló helyig Torda-Vilmánban lovon ment; én is három óra tájban érkezém; nagy dér lőn, alkalmasint szikkadott is az utunk. Torda-Vilma (B. Szolnok vm. Sz. Doboka vm.)

4. Szerda. Ez éjjel alkalmas hó s vizes[3]) esvén, nehezedett utunk; igen rövid lőn úgy is az megszállás s még délelőtt szállánk itt Pajánán. Rácz uramék közől hárman is jövének gróf uram udvarlássára. Blenke-Poján

5. Csötörtök. Ez mai Gogán való meghálás is igen rövid lőn. Guga

6. Péntek. Mingyárt idein reggel érkezék Teleki uram s az mai nap már együtt jártunk ő kegyelmével. Felső-Eőrben lőn az megszállás. Fel-Ör

[1]) Ma *Nagy-Fentős*, Szatmár vm.
[2]) Rédey Ferencznek.
[3]) T. i. vizes hó.

Kudu

7. Szombat. Alkalmas hó esék s azzal is valóban megnehezedék az út, és noha az Szamosson is Kudunál gázlóban jöhetének, de úgy is étszakával érkezhetének mi az szekerekkel Vermesre. Ennél sem hosszabb sem nehezebb utunk nem lőn még eddig.

Vermes (Besztercze v. Besztercze-Naszód vm.)

8. Vasárnap. Alkalmas fagya lőn az földnek s mintegy könnyebb utunk is. Nagy-Nyulason az mezőségen lőn meghálásunk.

Nagy-Nyulas (Kolos vm.)

Szabad (Maros sz. Maros-Torda vm.)

9. Hétfő. Szabbadon lőn meghálásunk.

10. Kedd. Kis-Görgényben elég rövéd valóban alkalmatlan megszállásunk lőn, arra nézve is hogy mind nemes emberek lakják; azok is ugyan adtak vontató barmot.

Kis-Görgény

Zágor (Küküllö vm Kis-Küküllö vm.)

11. Szerda. Zágoron igen jó szász faluban lőn meghálásunk, az hova Gyulai Tamás uram commissarius jött előnkben az fejedelemtől ő ngától.

Szász-Szent-László (Segesvár sz. Nagy-Küküllö vm.)

12. Csötörtök. Szentlászlón lőn megszállásunk s innet küldettem postán Tunyoghy uramat Teleki uramhoz.

Szászhalom (Nagy-Sink sz. N. Küküllö vm.)

13. Péntek. Szászhalomban lőn meghálásunk, az hova Tunyoghy uram előbb érkezék nálamnál; valóban kedvem ellen való választ hozott, az kin igen elbúsulván, adtam oly választ hogy szintén eleget érthettek rólla.

Nagy-Sink

14. Szombat. Nagy-Sink(re) délben érkezvén, Kapy György uram is itt lévén szemben gróf urammal, valóban meglakának s már setét étszaka mene el.

15. Vasárnap. Noha az szász szót nem érthette gróf uram, de religiójához és ez nemzethez való szeretetiből be ment az templomban s jelen volt az praedicatión. Ebédjéhez hívatott az városiakban és azokkal kedvessen lakozott, s szintén dél lőn hogy megindulánk s ide Fogarasban érkezénk. Mely nagy becsülettel küldött az fejedelem gróf uram eleiben és mint excipiáltatta, sok szóval sem írhatná meg az ember.

Fogaras (Fogaras v. Fogaras vm.)

16. Hétfő. Ma reggel érkezék Balásfy uram s vettem Husztról de dato 27 (Februarii) et 1-ma Martii írott leveleket, kikből értvén az ifju gróf egészségben való létét, megvidámultam. Tíz óra tájban elküldvén gróf uramért az fejedelem, engem sem hagyának itt az szálláson, s ez mai nap valóban megivának, tánczolának is, de gróf uramat igen elérvén az bor, abban hagyta.

17. Kedd. Ma hajnalban írtam ugyan Csucsy Jánosnak, de azomban tovább gondolkodván, differáltam elküldéssét míg már végét szakasztanánk az huszti dolognak. Ma már nem ivának annyira ő ngok. Déllyest proponáltam Bethlen János uramnak az cancellariusnak az huszti dolgot s feles ideig késtem ő kegyelménél.

18. Szerda. Palocsay uram elmene Brassó felé, s ez mai nap az huszti dolgot proponálván az fejedelemnek, nagy prompte resolválta magát s adta perpetuo iure az máramarosi főispánságot az ifju grófnak, az édes fiam Tököly Imrének. Áldassék istennek szent neve, hogy ez iránt is szolgálhattam ő ngának még éltemben.[1]) Fogaras

19. Csötörtök. Ez felől megírt dologról írván postája által az fejedelem ő nga Rédey uramnak, úgy Máramaros vármegyének, pro 9 Aprilis hirdetvén vármegye gyűléssét Szigetre, írt gróf uram Rédey uramnak, Danis uramnak; úgy én is nagy bőven Csucsynak, Szunyogh uramnak, Gilányi uramnak, Csernel Pál uramnak is írtam.

20. Péntek. Ma láttam az mely lovat ő felségének és palatinus uramnak szántak, kivel valóban szerelemben is estem, s egyébiránt is napestig az lovak szerzésében fáradtam.

21. Szombat. Hajnal előtt kezdett esni az esső s rút alkalmatlan idő lőn. Be kellett ugyan nékem is az várban mennem, azomban jó hozzá fogván az italhoz, én nem várám végét s nem voltam jelen, hogy gróf uramot az fejedelem erős hittel fogadta bátyjának; én az szállásra kijüvén, olvasám az Husztról hozott leveleket, azok mellett Gilányi uramnak is 11 Februarii költ levelét.

22. Vasárnap. Jó hajnalban írtam öcsém uraméknak; rescribálván Rédey uramnak, elbocsátám az küküllői embert; tegnap pedig Stépán uram által írtam öcsém uraméknak s Rokuszinak. Ebéd után elbúcsuzék gróf uram az fejedelemtől és fejedelem asszonytól, úgy én is; újobban is behívatott az fejedelem asszony, kinek az ő nagy emberségét alig tudnám kibeszélleni. Az szállásra jüvén estve felé, úgy küldött az fejedelem egy szerszámos török lovat s paripát gróf uramnak, hamar azután az fejedelem asszony is hat szekeres lovat, sőt még nekem is egy aranyos kupát; e contra disponálván mi is, kinek mit adjunk, úgy tetszik, nem sokat hagytunk ajándék nélkül.

23. Hétfő. Szép idő lőn. Az kvártélyokból sokára hozták az lovakot; így gróf uram szállásán evék ebédet s 12 óra után azonnal megindult; sok idő tölt míg az Olt vizén által költezénk, s így noha Báránykútra volt az szándék, de csak Sároson maradánk az meghálásért. Sáros (Nagy-Sink sz. N. Küküllő vm.)

24. Kedd. Nagy-Apódra[2]) rendelvén az megszállást, az hol elég jókor megszállánk, elég alkalmatos szállásunk is volt. Apold (Segesvár sz. N. Küküllő vm.)

[1]) Apafy adománylevele a máramarosi főispánságról és egyszersmind huszti kapitányságról, Fogaras várában, 1665 mart. 20-án kelt. Egyszerű másolata az Orsz. Ltárban: N. R. A. fasc. 619. no. 22.

[2]) Ma csak *Apold* (Trappold) Nagy-Küküllő vm. Kis- és Nagy-Apold Szeben vármegyében, Szerdahely mellett fekszik.

Apold

Segesvár

25. Szerda. Mivel Bethlen János uram lovát kellett meglátnom Kis-Búnban,[1]) úgy Fejéregyházon[2]) Haller uram lovait, sokára és jóval délután lőn míg vissza jöttem Segesvárra. Az úr még akkor sem ett vala ebédet. Relatiót tettem az lovak felől, hogy egyikével sem lehet contentus; ő nga is reá hagyta. Az városiak gróf uramnál lévén, valóban meglakának; vacsorát sem evék gróf uram.

26. Csötörtök. Dániel Mihály uram szintén eddig küldette vala hat szeg szekeres lovait; bizony dolog, régen nem láttam magyar lovakban szebb szekeres lovakot, de nem voltak kiváltképpen való fogyatkozás nélkül s így nem svadeálhattam megvételeket. Gróf uram sokat törődett rajta, hogy vissza kell őket küldeni. Nyolcz óra tájban megindulván, Hosdáthy s Tunyoghy uramék innet menének Illye[3]) felé, gróf uram penig Fületelkén szállott meg.

Fületelke (Küküllő vm. K. Küküllő vm.)

Marosvásárhely (Maros sz. Maros-Torda vm.)

27. Péntek. Hedry uram innet tért meg, s mi isten kegyelmességéből Maros-Vásárhelyre menénk étszakára, az hova Gilányi uram 21 Februarii, 8 et 9 Martii írott leveleit vettük; azokkal együtt Husztról is sub dato 17 et 19 Martii költ leveleket; és mivel többi között megírák Portia halálát is,[4]) írt gróf (uram) az fejedelemnek ő ngának felőle. Bethlen János uramnak is érkezvén Velenczéből az fiától is levele,[5]) azokat megküldettük.

28. Szombat. Nyavalyás Berzeviczy Gáspár uram nehezedvén, Gernyeszegen hagyattatott el Csákyné asszonyom gondviselése alatt, s mi Szász-Régenben szállánk, az honnat Görgény várát megláttuk s eléggé néztük.

Szász-Régen (Torda vm. Maros-Torda vm.)

29. Vasárnap. Az alkalmatosb megszállásért szintén jó három mérföldet jüvénk s Szász-Budokon szállánk meg. Ez elmult éjjel hozák Régenben hírét, hogy napszállatkor meghala szegény Berzeviczy Gáspár uram, mely hogy tisztességessen eltemettessék, vissza küldettetett Berzeviczy István, László és Mihály uram.

Szász-Budok (Besztercze v. Besztercze-Naszód vm.)

30. Hétfő. Igen közöl lévén Besztercze városa, mingyárt reggel érkezénk be; az város nagy szeretettel s igen böcsülettel excipiálta az urat; valóban jól is tartának.

Besztercze

---

[1]) Kis-Küküllő vm.

[2]) Nagy-Küküllő vm.

[3]) Maros-Illye, Hunyad vm.

[4]) Portia Ferdinand herczeg egykor Leopold császár nevelője volt, utóbb a császári tanács feje. V. ö. *Pauler* id. m. I. 41. l.

[5]) Bethlen Miklós ez év elején Velenczében mulatott. V. ö. Önéletírása I. 332—336. l.

31. Kedd. Jó idein megindulván, azon innet való alkalmatlan megszálló helyekre nézve szintén Györgyfalvára kellett rendelni az megszállást; az igen gonosz utakra nézve, járulván ahoz az essős idő is, az úr ő nga is estve felé érkezheték; mi az szekerekkel majd éjfél tájban. Csicsó-Györgyfalva (B. Szolnok vm. Szolnok-Doboka vm.

Aprilis

1. Szerda. Tegnapi késő megszállásra nézve ebédet itt evénk, Felső-Szőcsre rendelvén utunkat és meghálásunkat; az Emberfőn által valóban nehéz utunk volt, mindazonáltal estvével mingyárt megszállánk, és mivel ide hozták az hírét s meg is jártattuk, Sziget felé az vinczfalusi bírczen az így lehetetlen elmennünk, gróf uramnak lőn kedve, Tisza-Becs felé rendelje útját és csak engem küldjen, s legyek jelen az ifju gróf installatióján.[1]) Felsö-Szöcs

2. Csötörtök. Csarnafalvára rendelvén az meghálást, hogy kapnikbányai úton sem mehetünk az szekerekkel, meghozák, s így gróf uram inhaereálván Tisza-Becs felé való útjának, írtunk arról Rédey uramnak, Korda uramnak, Csucsy Jánosnak; az holnapi meghálást Sándorfalvára rendelvén. Csernefalva (Kővár v. Szolnok-Doboka vm.) Sándorfalu (Szatmár vm.)

3. Péntek. Ma is essős idő lőn. Míg az megháló helyre érkeznénk, sok gondolkodásim után mégis abban mesterkedtem, mint inducáltathatnék gróf uram az felső-bányai esvényeken való általmenetelre; melyet midőn proponáltam volna, váltig neheztelte; végtére inducáltatott s resolválta magát estve felé, azt cselekszi; s így rendelénk, holnap jó idein reggel elmenjen Husztra Szilasy uram, az hová szóló leveleket még ma subscribáltattam. Teleki uramtól is érkezett emberünk; rescribáltam ő kegyelmének is s megírtam, már az úr oda fog menni Szigetre.

4. Szombat. Az holnapi napot s áldott husvét napját, hogy Nagybányán ülhessük rendelvén, délben bemenénk, az hol nem szintén kedvünk szerint való szállásink lehetének. Nagy-Bánya

5. Vasárnap. Vallásunkon való praedicatort ez mai nap nem hallgathatánk, úgy is azért gróf uram ben volt mind reggeli mind délyesdi praedicatión. Én Barcsay Zsigmondné asszonyomnál valék ebéden, délután is csaknem estig; azomban érkezének Husztról oda ki való levelek; eléggé megindult az úr Barcsayné asszonyomnál való késésemen.

6. Hétfő. Az úrral szemben sem valék; ő nga már ma vallásunkon való praedicatiót hallgathata meg. Én hét óra táj-

[1]) L. föntebb mart. 19.

Nagy-Bánya
Avas-Ujváros
ban indulván, Ujvárosig szénát nem kaphatván, egy huzomban kellett mennem s négy óra tájban szállhattam meg. Gyarmati is az vezeték lovakkal oda érkezhetett, de az szekerek várallyai [1]) szőllőhegyen hálának.

Tartolcz
Visk
(Máramaros vm.)
Remete
7. Kedd. Jó idein reggel megindulván s Tartóczon étetvén, egy óra tájban Viskre érkezvén, kedvem szerint lakozám; ottan posta lovakot fogatván szekeremben, siettem Sziget felé s estig Belső-Remetére [2]) verekedhetém.

M. Sziget
8. Szerda. Innet is váltig sietvén, Szigetre olykor érkezém, midőn szintén induló félben lött volna, vagyis ugyan kiment Rédey uram az ifju gróffal gróf uram eleiben. Beérkezvén ő ngok, ebéd után az ifju gróf Szarvaszóra ment ki Rédeyné asszonyomhoz; onnat megtérvén, az fejedelem commissariusi szállására is kimene; valóban csudálkoztak az ő nga nagy álmélkodásra való magaviseléssén.

9. Csötörtök. Tegnaptól fogvást mind győlt az Máramaros vármegye nemessége; azomban esék értésünkre, az ez vármegyében való praedicatorok is, féltvén jövendőben désmájokat, miképpen s mint igyekeztek volna proponálni ez iránt való cautiójokat, de annak Teleki uram hamar praeveniált; midőn Rédey uram eleiben jött volna az dolog, megvolt tőllem is válaszok. Azomban esék értésünkre Zólyomi uram intentiója is, tudni illik, contradicáljon az ifju gróf ily móddal való intentiójának és installatiójának, az kin Teleki uram nemcsak megindult, de volt szándékban, hogy az szolgáját ablakon vettesse ki; azomban azon maradának, hogy az viceispán által interdicáltassék szolgájának az vármegye eleiben való bejövetele; s midőn begyűlt az vármegye s az fejedelem commissariusi igen rendessen és consequenter kezdik proponálni az fejedelem ő nga kegyelmes akaratját, s arról való commissióit olvasák, az vármegye képében az notarius köszönte az fejedelemnek, úgy Rédey uramnak is, ily atyai életében való provisióját; mely meglévén, úgy kezdettem én is osztán az ifju gróf képében legelsőben is az fejedelem ő nga kegyelmességét köszenni, azután Rédey uramnak, végtére penig az nemes vármegyének, hogy ily prompte s kedvessen acceptálták. Midőn az arról való donatio elolvasásának és minden ceremoniának vége lőn, Zólyomi uram szolgája ugyan csak elő álla és beadta az ura contradictióját.[3]) Csak elolvasni sem engedte volna, az mint

---

[1]) Szinyér-Várallya, Szatmár vm.

[2]) Ma csak *Remete*, Máramaros vm.

[3]) Zólyomi Miklós Barkóczy Sándornéval, Bethlen Druzsinával és Thököly István gyermekeivel osztályos társ lévén a Bethlen-féle örökségben, huszti részét — talán nem is ok nélkül — félthette s ezért contradicált a Thököly Imre főispánságának. V. ö. *Angyal D.* id. m. I. 108—111. l.

hogy kézhez is vette Teleki uram, és szörnyű dolog mit instált: megfogattassék szolgája és küldettessék az fejedelemhez; ezek így lévén, addig járták az dolgot, obtineálták, meg ne fogattassék az legény, hanem obligáltassék, az ország eleiben compareál. S így azzal végeződvén az dolog, míg az ebéd feladattatott volna, Teleki uram által inducáltatott Rédey uram, reversalissal legyenek az kapitány porkolábok obligatusok az ifju grófhoz. Az ifju asszonynak az ő ngok holta után való securitássáról volt propositiója Rédey uramnak, minek gróf uram örömest annuál vala; s azomban ezeket continuálván s asztalhoz ülvén, megvendéglék az vármegyét; mind is csak magam ültem az úr ő nga szolgái közűl asztalnál, az hol szörnyű nagy ital lőn egész estig. Az örög úr Rédey uram kimene estve felé Szarvaszóra, úgy az ifju gróf is; mi ben maradánk, de vacsorát akár ki sem evék, miért inkább csak hurczolák az embereket, hogy sem lábon jártanak volna, az asztalnál levők kiváltképpen. Mai napon viradtig elvégeztem Gilányi uramnak, árvai kapitánynak írott levelemet, írván az szegény leányomnak is. M. Sziget

10. Péntek. Ebédtől el nem bocsátván gróf uram Teleki uramat is, kivel mai nap is sokat conferálván az görgényi állapatokról, írt gróf uram maga az fejedelemnek; írtam én is Hedry uramnak szolgája által; írtam Dobay uramnak is Bányára Szikszay által, pénzt is kűldettem. Nagy szeretettel válának el egymástól Teleki urammal s menénk mi gróf urammal étszakára.

11. Szombat. Ebédre Bustyaházán szállott gróf uram, az hol valóban meg is lakának Korda urammal. Én elő mentem és csak szintén előttem szállott le Rédey uram. Könyörgés után bemenék ő ngokhoz; láttam az asszonynak nagy kedvetlenségét, de mivel ittason érkezék gróf uram, ma arról nem szólottam. Vacsorán is valóban ivának, vévén gróf uram is azt eszében, midőn szemben volt volna vélek. Bustyaháza Huszt vára

12. Vasárnap. Ki akarván tanulni az asszonynak ily kedvetlenségét, alig vártam míg viradjon és szemben lehessek Jáynéval, az kit kertben vivén, bízvást lőn három óráig vele való beszélgetésem. Megértvén az dolgot, kívántam, szemben lehessek az asszonynyal, mely ebédutánra haladott. Kapy György uram ide érkezvén, gróf uram avval valóban meglakott; délylyesd Zólyomi uramhoz is elmene; vacsorát nem ett Kapy uram, de Szuhay Mátyás uram érkezvén, avval ugyan újobban sokáig mulatott gróf uram vacsorán.

13. Hétfő. Inducáltatott gróf uram, ma ebéden itt maradjon és még egyszer meglássa az ifju asszonyt, mely ebéd

[Huszt vára] előtt lévén, alkalmasint szivében tönnek.[1] s így újobban ebéd-után is bemenvén, talám két óráig is volt ott ő nga többekkel együtt, és valóban későre indulhatánk és szintén késő estve [Alsó Sárad Ugocsa vm.] szállánk Alsó-Sáradon. Az míg Husztról eljövénk, mind addig nekem valóban sok írásim és distractióim valának; gróf uram is kétrendbeli levelet írt az fejedelemnek, egyikét Szuhay uram veje mellett, másikát Zólyomi uram dolgában, intercedálván mellette; írtam Teleki uramnak, Hedry uramnak nagy bőven.

14. Kedd. Kisfaludy uramnak Ilosvay János uram által [Szilcze-Kisfalud Bereg vm.] való sok kérésére is betérénk az ő kegyelme kisfaludi házához s ebéden valóban meglakánk, s Almásra jüvénk étszakára; ide [Nagy-Almás] is Bilkey uram tanálkozván, avval is feles ideig mulatott gróf uram vacsora mellett.

15. Szerda. Gróf uram Munkácson Kisfaludy uram há-[Munkács]zánál ferestekemezvén, Ilosvay uram is utánunk jöve; itten újobban valóban meglakánák. Igneczen vacsorát sem evék Pa-[Ignecz]locsay uram.

16. Csötörtök. Rédey uram szolgája mellé Kiss Ádámot rendelvén, az lőcsei doctorhoz jó reg expediáltuk; írtam általa [Putka-Helmecz Ung vm.] Gilányi uramnak; magunk Putka-Helmeczen evénk, Kaposra [Nagy Kapos] rendelvén az megháláist; az mint hogy oda menének szekerek, lovasok, nemesek; azomban déllyesd igen hideg szél lőn. Fejérváry Zsigmond uram gróf uram eleiben jövén, házához hítta Bothfalvára;[2] Csernel Pál, Barkóczy István uram is, ki ki maga házához híván gróf uramat; és már ma minnyájan Fe-[Botfalu]jérváry uram vendégi valánk, az hol valóban becsületessen s végan tartának.

17. Péntek. Megírtuk Kaposra, Deregnyőben szálljanak, [Pálócz] mi penig Pálóczra menénk Barkóczy urammal, és ott ma napestig valóban az nagy vég(an) való lakásban múlattuk el az időt; az urak nem ettek ugyan vacsorát.

[Vaján] *18. Szombat.* Gróf uram Vajánon ferestekemezett; én [Lazony Zemplén vm.] egyenesen Lazonban menék, az holott gróf uram is nagy időn szállván, vacsorán ő ngánál volt Jurikovics, és nagy sok kérésére holnap Parnóra[3] égérkezék ő nga.

19. Vasárnap. Gróf uram elmene Parnóra; mi az ifju gróffal ez mai nap itt Lazonban helyben maradánk; estve felé jött az édes néném Szirmayné asszonyom[4] és már ma szállásomon maradott, de rosszul érezvén magát, sem ő kegyelme sem én vacsorát nem evénk.

---

[1] szivére beszéltek.
[2] Ung vm.
[3] Zemplén vm.
[4] Keczer Anna, Szirmay Péterné. *Nagy I.* id. m. X. 741. l.

20. Hétfő. Sókút felé ferestekem után indulván, az ifju gróf meg is haladta vala már Hrabóczot, hogy az nénémet Ujfalusyné asszonyomat házánál hallottam lenni; így vissza térénk és valóban jó ebédünk is vala. Sókútra is elég nagy időn érkezénk s jó megháló helyünk vala. Lazony Alsó-Hrabócz Sókút

21. Kedd. Itten már annál is hidegebb és kemény dér is lőn. Hanusfalván falatoztunk, s az megháló helyre Töltszékre érkezvén, már ott volt Dersőfy Ferencz uram szolgája, ki által képtelenől instált, gróf uram holnap térne be hozzá; késére és nehezen is vehette reá magát. Szinyeiné asszonyomat itt tanálván, kedvessen beszélgettem ő kegyelmével. Keczer András uram inkább mind az úrnál volt s későn jütt szállásra, kivel csaknem egész viradtig beszélgettem s igen keveset aluttam ez éjjel. Hanusfalva (Sáros vm.) Töltszék

22. Szerda. Alig indulhatánk meg Töltszékrűl, hogy maga is Dessőfy uram érkezék, és előbb hogy sem Veresalmára érkeztünk volna, resolválta magát gróf uram, ez mai nap már itt marad; így valóban fő ebédünk vala, de vacsorát igen kevesen evének. Ma hallottuk, hogy az szegény árvai kapitány Zmeskal György uram 14 huius elég véletlen, de igen szép üdvösségesen mult ki ez világbúl.[1]) Vörösalma

23. Csötörtök. Az mely szolgája Rédey uramnak az lőcsei doctorhoz volt, innet bocsátottuk Husztra, az ki által írtam bővön az öreg úrnak, s fölöstökömözött az ifju gróf s úgy indulánk Palocsa felé, az hova érkezvén, ebéden úgy lakának, hogy vacsorát nem sokan evének. Palocsa

24. Péntek. Elindulván úgy menénk Lipnikre s ez mai nap már itt helyben maradtunk. Lipnik (Szepes vm.)

25. Szombat. Jó idején felmenék Dunaiczra; míg az urak oda érkeztenek volna, addig én Gilányi János urammal beszélgeték; azomban asztalhoz ülvén úgy lakának, hogy itt is nem sokan evének vacsorát. Dunajecz

26. Vasárnap. Igen szép laszaszt hozának; úgy disponálánk, megfőzetvén vigyék Husztra, az hova írt gróf uram. Későcskén indulván, falatozott gróf uram Ratosyován[2]) és Hladokára is napvilágnál érkezénk. Hladovka (Árva vm.)

27. Hétfő. Írt gróf uram Palocsay uram dolgában Osztrosith uramnak, Csuthy uramat expediálván Illavára, kitűl írtam Palocsay uramnak; s azomban megindulván, délre Krasznohurkán szállottunk és onnat szálon mentünk Dlohholukára s ott háltunk. Krasznahorka Dluha

---

[1]) Guzics János is emlékezik róla naplójában, id. h. 447. l.

[2]) Valószínűleg Galicziában; ma ismeretlen helynév.

Árva vára

28. Kedd. Abafy Gáspár uramhoz tértünk be ebédre, az hol valóban meglakánk s úgy jüvénk fel az várban.

29. Szerda. Székely János uram elmene; azon alkalmatossággal írtam Gilányi uramnak; Szilágyit expediáltam, úgy hogy Bánfy uram érkezéssére vigyázzon; Bethlen Miklós uram érkezék szintén hogy vacsora felett voltunk volna.[1])

30. Csötörtök. Ez mai nap itt maradott Bethlen Miklós uram.

Május

1. Péntek. Írt gróf uram az fejedelemnek Bethlen uram által, az ki jóval délelőtt mene el; azomban úgy érkezék Székely János uramnak, úgy Bánfy uramnak is Lucsivnáról tegnap írott levele;[2]) értvén útban s-ily közöl való létét Bánfy uramnak, elláttuk, lehetetlen már gróf uramnak magának excipiálni Rosenberken, hanem sietséggel expediáltuk Farkas uramat Rosenberkre, hat óra tájban Csúthy uramat is utána.

2. Szombat. Jó hajnalban írtam Palocsay uramnak arról, mivel tért meg Csúthy uram Illaváról, azomban úgy érkezék szabadossa levelével, kin szivem szerint boszonkodtam és eleget adtam érteni; azomban azt expediálván, szorgalmatoskodtam dragonyok elbocsátássában, noha elég károsson, de penig hogy megszabadulhatánk tőllek.

3. Vasárnap. Paul dragony által írtam Gilányi uramnak, Berzeviczy Istvánnak is. Keczer Menyhárt uramnak is kétrendbeli levelet írtam.

4. Hétfő. Estve felé Csúthy uram megjöve Rosomberkről s relatiót tőn: nagy contentummal ment Rosomberkről Bánfy uram.

5. Kedd. Reviczky János uram feljüvén, laboráltunk többi között abban is az holnapi expeditiójában.

6. Szerda. Elmene Reviczky uram Marsalkóhoz Lublyóra, s onnat káptolomban is az püspökhöz.

7. Csötörtök. Megérkeztek Késmárkról az ebekkel; gróf uram elrendelte, holnap Rosomberkre menjen; nekem az mint egyébha úgy ma is elég distractióim valának.

8. Péntek. Gróf uram nyulászva indult, de lassu szerencséje lőn; ebéden Guzith uramnál valánk és valóban meg is lakánk. Rosomberkre békével s jókor érkezvén, ma írt gróf

Rosenberg (Liptó vm.)

---

[1]) V. ö. Önéletírása I. 342. l.

[2]) Bánfy Dénes mint az erdélyi rendek követe utazott Bécsbe a császárhoz. V. ö. *Horváth M.* id. m. VI. 9. l.

uram az árvai possessoroknak, az számvételnek diem 28 praefigálván. Rosenberg

9. Szombat. Gróf uram nyulászni volt; alkalmas szerencséje lőn; s ma kezdett régtől szivessen várt essős idő lenni s jó meleg.

10. Vasárnap. Praedicatión valánk; ebéden volt gróf uramnál praedicator uram.

11. Hétfő. Csaknem minden nap lőn apródonként való esső.

12. Kedd. Gróf uram nyulászni volt; az ifju gróf s az kisasszonyka az várban valának.

13. Szerda. Rottal uram kanczája-félének az Jokcsa lótól ma hajnalban lött csikója; és ez mai nap igen szép esső lőn.

14. Csötörtök. Ez elmult étszaka is esső lőn. Ma írtunk Illavára; én is írtam Petrőczy uramnak Bethlen uram dolgában; írtam Keczer Menyhárt uramnak is posta alkalmatossággal; gróf uram is írt Bánfy uramnak.

15. Péntek. Jó reg vettem Figuli által írott leveleit öcsém uramnak; írtam Késmárkra Gyarmati által; Berzeviczy István uramnak is azon alkalmatossággal.

16. Szombat. Bohus uram volt gróf uramnál ebéden; eleget is ivának. Xantho is ma érkezék. Gróf uram Farkas uram szállására fogatta az étket vacsorára; úgy érkezett Rajcsányi uram Petrőczy uramtól; azt is valóban jól tarták.

17. Vasárnap. Jó hajnalban írtam nagy bőven öcsém uramnak; gróf uram is írt az palatinusnénak. Szapora esső lévén, gróf uram sem ment az szentegyházban; és mivel tegnap érkezék hírünk, hogy Rédey uram holnap érkeznék Késmárkra, tehát ma délelőtt expediáltuk oda Csúthy uramat; írt gróf uram Rédey uramnak, én is Gilányi uramnak.

18. Hétfő. Az itt való vendégfogadó körűl való reparatiót fogattam s a' körűl szorgalmatoskodtam; azomban úgy jő Rajcsányi uram Szentmiklósról; ma rescribált gróf uram Petrőczy uramnak.

19. Kedd. Gróf uram nyulászni volt; én is voltam Ribárpolyára az ifju gróffal, de nem késtem, hanem napestig szorgalmatoskodtam az épület körűl az vendégfogadónál, úgy itt az kastélyban is minemő új épűletet akar erigálni gróf uram, a' keről szorgalmatoskodtam, ma s tegnap megásatván az fundamentumát. Kubínyi Pálné asszonyom az fiá(t) Ádámot Kubínyi Kristóf uram által praesentáltatta. Pongrácz György püspök szolgája is vala az úrnál; valóban megtarták őket.

20. Szerda. Jó hajnalban rescribáltatván Pongrácz György levelére és egyéb elég szorgos és szünetlen dolgaimhoz látván,

Rosenberg siettem Farkas urammal és az tiszttartóval Liszkófalvára,[1]) az vizektől való nagy sok károknak mint lehetne praeveniálni; feles ideig járván szintén Tepláig, s onnat megtérvén, s az major körűl is dispositiócskákot tévén, siettem az vár felé, s az ott való vetést is nagyobbára megjárván, Kubínyi László és Menyhárt uramékat már itt az kastélyban tanáltam. Ebédig írt gróf uram Rédey uramnak, lőcsei doctor levelét includálván; írtam én is Gilányi uramnak; ez levelekkel Hegedűs Ádám szolgája küldettetett. Mai napon fogtak az itt való új épületnek rakásához.

21. Csötörtök. Ez mai nap is az úrral lévén vadászni Kubínyi uramék, itt maradtak és valóban lakának; nekem azomban elég szorgos dolgaim szüntelenől lévén napestig, többi között lipcseiakkal is újabb pactatiót csinálván.

22. Péntek. Későre indulhatánk meg Késmárk felé, már Szentmiklós kilencz óra után. Szentmiklóson Pap Sámuel uramnál lévén Hibbe gróf uram ebéden, Hibére szintén beestveledvén hogy érkezénk, valóban bajjal is költezhetének által az Béla vizén, sőt az én szekerem előtt levő paraszt lovakban oda is veszett az egyike.

23. Szombat. Ma hajnalban küldettük Trombitás Samkót Lucsivna (Szepes vm.) Késmárk újobban az doctorhoz Selmeczbányára. Lucsivnán evénk ebédet s Késmárkra jókor érkezénk. Rédey uramot, úgy az asszonyt is akkor jó egészségben tanáltuk; az ifju grófnak is igen tetszett Késmárk, az ki már majd három esztendő alatt sem volt itt.

24. Vasárnap. Az áldott pünkösd napján Synapius uram praedicált az itt való templomban mind reggel s mind déllyesd. Az öreg úr ebédet ugyan együtt ött az úrral, úgy mint gróf urammal, de alig várta hogy felkelhessen.

25. Hétfő. Látván gróf uram hogy inkább alkalmatlanságára (vagyunk) Rédey uramnak, elkészülénk, és ebéd után Lucsivna el is menénk étszakára Lucsivnára.

26. Kedd. Gróf uram ő nga praedicatiót hallgatván, ebédet Vazsecz (Liptó vm.) Szentmiklós Vezeczre[2]) rendelt s étszakára Szentmiklósra jutánk. Én még Lucsivnán kezdettem érzeni az jobbik lábom ujjában az köszvényt.

27. Szerda. Itt ímmár annyira voltam, hogy az dolmányt sem vehettem magamra, csak így fektetének az hintóban; arra Árva vára nézve is elől siettem s ide érkezvén az várban, igen igen nagy fájdalmat szenvedtem.

---

[1]) Liptó vm.
[2]) Így; kétségkivűl *Vazsecz*, Liptó vm.

28. Csötörtök. Ez mai napra praefigálván gróf uram számvételnek terminusát,[1]) az kik tegnap nem érkeztenek is be, ma hajnalban bejöttek, és idein hozzá fogtak az számvételhez; én pedig igen nyomorútúl lévén, keservessen nyomám az ágy fenekét. Árva vára

29. Péntek. Nyomorult étszakám volt valóban, mert egész étszaka sem alhattam. Reggel írattam palatinusnénak az kisasszony felől. Bleszkót küldvén Pozsomban, ez alkalmatossággal írtunk Denis uramnak, öcsém uramnak, úgy Vitnyédi uramnak is rescribáltunk 21 költ levelére. Petrőczy uram öröghbik fiával együtt ebédre érkezék. Drga által írtam Gilányi János uramnak és Csúthy Benedek uramnak.

30. Szombat. Igen meglakván az urak, estve felé hogy szálon lebocsásztkoztak *(így)* Kubinba, azomban úgy érkezék Szunyogh uram.

31. Vasárnap. Ma lőn az szegény kapitány uram temetése.[2]) Gróf uram az temetésről igenessen Nagyfaluban ment Petrőczy urammal együtt.

Junius

1. Hétfő. Petrőczy uram elmene, mára promulgáltatván az ispánválasztó szék.[3]) Gróf uram az én nehéz betegségemre nézve nem várta végét, hanem Farkas uramat hagyván ottan, feljütt.

2. Kedd. Valóban keserves és nehéz étszakám volt ez elmult éjjel is. Farkas uram jó idein reggel elmene. Tegnap este verték ki az úr lovait az fűre. Vacsora felett érkezék Csúthy uram, holmi Bánfy Dénes uramnak szóló leveleket is hozván.

3. Szerda. Azon Bánfy Dénes uramnak szóló levelekkel Trombitás Samko expediáltatott, valahol tanálná ő kegyelmét; így írt gróf uram ő kegyelmének, úgy én is öcsém uramnak.

4. Csötörtök. Az én fájdalmom enyhődni kezdett. Írtam Késmárkra Gyarmati által; írt gróf uram is Palocsay uramnak; én Berzeviczy István uramnak írtam.

5. Péntek. Délután érkezék Szunyogh uram Késmárkról; az jó végan lakásban menének el az urak.

---

[1]) L. föntebb máj. 8.

[2]) Zmeskal György árvai kapitány temetése. V. ö. Guzics feljegyzését e napról, id. h. 447. l.

[3]) Nagyfaluban, Árva vm.

Árva vára 6. *Szombat.* Az lovak jártatni valának. Szunyogh uramnak jó török lovat adott gróf uram; Joachimus uramnak is egy paripát.

7. *Vasárnap.* Írván Szunyogh uram Késmárkrúl, írtam én is Gilányi és Csucsy uraméknak. Szunyogh uram ez mai nap is itt maradott; csak valóban meglakának. Gróf uram írt az Saxonia herczegnek, én is von Schelennek Braszlóban, Bethlem Pál [1]) számára való másfél száz aranyat is Joachimus uram által köldvén, úgy az úr alumnusinak is tall. 50. Vitembergába.[2])

8. *Hétfő.* Jó reggel elmene Szunyogh uram; azomban Bliszko úgy érkezék Pozsombúl.

9. *Kedd.* Vitalis uram többekkel expediáltatott Murányban az Katicza kisasszonyért.[3]) Farkas uram jütt vala ide; ebéd után viszont haza mene. Késmárkrúl jüvének levelek, azokra rescribálánk.

10. *Szerda.* Elbocsáttatott az lucsivnai ember. Porubszky Mátyás uramnak Csejte felí lévén útja, Révay László uramnak írtunk; úgy én is Osztrosith és Petrőczy uraméknak.

11. *Csötörtök.* Nem tudom, hogy mi oly szorgos dolgaim lettek volna.

12. *Píntek.* Ebédet az úrral ettem.

13. *Szombat.* Az lovakhoz voltam, s egyébiránt is Reviczky urammal voltak napestig holmi dolgaim. Zmeskal Györgyné asszonyom kedveskedett valami kevés cseresnével; eperjet is ez idein ma ettünk elsűbe.

14. *Vasárnap.* Praedicatiót hallgattam. Déllest érkezék Erdébűl *(így)* Bethlem Miklós uram szolgája [4]) s jól es lakík vacsorán. Ma vettek Késmárkrúl 12 költ leveleket.

15. *Hétfő.* Reggel expediáltatott Kaszára Bethlen uram szolgája, az ki által írt gróf uram Petrőczy uramnak; úgy én is nem kölemben Gilányi uramnak Hídvíghy uram számára sindel felől. Tegnap vettünk ratiborai majorostúl egy kancza lovat, kihez az Jokcsa lovat ma bocsátottunk.

16. *Kedd.* Ednihány naptúl fogvást bágyadt állapottal voltam és akármihez is alkalmatlan; de mind könnyöbben szenvedhettem, hogy az drága kisasszonkám, Katicza, Murányból

---

[1]) Miklós öcscse.

[2]) Ezen alumnusok egyike volt valószínűleg *Absolon Dániel* is. V. ö. *Angyal D.* id. m. I. 117. l.

[3]) Thököly Kata mult évi május hava óta a nádornénál tartózkodott. L. föntebb 1664. máj. 5.

[4]) Valószínűleg Rettegi István, Osztrosith Erzsébet kezét kérő levelekkel Osztrosith Mátyáshoz Illavára menő útjában. V. ö. Bethlen M. Önéletírása I. 343. l.

elérkezett.[1]) Tegnap még én is az asztalnál voltam velek együtt; vígan is voltak. Árva vára

17. *Szerda.* Déllest nemcsak az bágyadtságot de az köszvénnek is recidiváját keservessen kezdettem érzeni, az jobbik kezemben penig. Estve felé érkezett Tunyoghy uram Erdélyből.

18. *Csötörtök.* Jó reg érkezék Jurikovics s tractálta Lazon[2]) felől való dolgát; el is végezte délig mindenképpen. Ebéden az úrral maradván, jól is lakék. Azomban déllyesd úgy érkezék Szinyeiné asszonyom embere, az kire ugyan ma rescribáltam. Itt az vár alatt való törvényt is ma kezdötték. Én hova tovább mind rosszabból valék.

19. *Péntek.* Szinyeiné asszonyom emberét elbocsátottam, úgy Szabó Mihályt is Beszterczére, az ki által megírtam Farkas uramnak, holnap az szándék Rosomberkre való menetelre, az hova Keczer Menyhárt és Bánfy uramékat várván, szivessen törődtem mint mehessek, írván Gilányi Illyés uramnak, tudhasson vigyázni öcsém uramra úgy Bánfy uramra is. Párniczkyt is a végre bocsátván haza, írtam levelet is öcsém uramnak; azomban estve felé úgy érkezék Fejérváry uram szolgája is laski jószág végett,[3]) de az már késűn lőn.

20. *Szombat.* Bizony nem hogy valamit könnyebbedtem volna, de inkább nehezedtem; úgy is ugyan csak meg akarván próbálni az előttem álló utat, istennek jóvoltábúl nyolcz óra előtt indulván, Guzith uram háza mellett is késtem és valami levest ettem, s az Likava várát is megkörülvén, négy órára ide Rosomberkre verdődtem *(így).* Való dolog, az rázódásban is igen megbágyodtam nyavalyás voltomban; dícsértessék istennek szent neve, hogy úgy is eljöheték. Rosenberg (Liptó vm.)

21. *Vasárnap.* Ez mai nap sem könnyebbedtem semmit is, csak azon nyavalyásúl töltettem időmet.

22. *Hétfő.* Ma reggel vettem már útjából Pozsomból Keczer Menyhárt uram levelét; holnapra várván ide ő kegyelmét, Bliszkót rendeltem ő kegyelme eleiben, Tyerchovára[4]) hogy menjen; írtam magam is ő kegyelmének; írtam Gilányi és Csucsy uraméknak is Borbély szolgája által, úgy Árvában is holmiről disponáltam; déllyesd vettem azomban Gilányi János uramnak 20 költ levelét.

23. *Kedd.* Mai nap sem érkezík meg öcsém uram; én mind azon egy állapotban voltam ez mai nap is.

---

[1]) L. föntebb jun. 9.
[2]) Lazony, Zemplén vm.
[3]) Lask, Zemplén vm.
[4]) Trencsén vm.

Rosenberg *24. Szerda.* Ez áldott szent Iván napján gróf uram praedicatióra volt; öcsím uram azomban érkezík; úgy tetszik, könnyöbbedni láttattam, hogy csak láthattam is. Ebéden valóban meglakánák, vacsorán nem ihatík öcsím uram.

25. Csötörtök. Délelőtt elbocsátám Bethlen Miklós uram szolgáját, írván általa Késmárkra is. Gróf uram délelőtt az várban volt öcsím urammal. Ebéd után ő kegyelme mintegy három óra tájban megindult. Késmárkrúl érkezének levelek, az kiket öcsím uram után köldettem s írtam Gilányi uramnak is, írván gróf uram az szepesi prépostnak.

26. Píntek. Nem tudom hogy voltak volna oly szorgos dolgaim. Az tiszttartót veres fenőfák vígett Király-Lehotára [1]) köldettem.

27. Szombat. Lucskai vízben hozattam s abban fĭoredtem. Petrőczy uram szolgái: Rajcsányi s Petkó Erdélben menének: voltak gróf uramnál ebéden s jól is lakának; írtam általok Keczer Menyhárt uramnak s az óráját is elköldtem.

28. Vasárnap. Gróf uram az szentegyházban volt. Ebédre talált jönni Kubínyi László; praedicator is jelen volt; valóban meglakának.

29. Hétfő. Ez mai innepnap is praedicatión volt gróf

Árva vára uram, s ebéd után eljövínk ide Árvában s jókor érkezínk.

30. Kedd. Akarván itt való dolgainkhoz látnunk, azomban úgy érkezík Pongrácz püspek, s így minden dolgaink ez mai nap csak abba maradának.

Julius

1. Szerda. Az pöspek ferestekemet ívén, elmene szálon; így mi is az mit tegnap elmulatánk, ma helyre hoztuk, s gróf uram ellimitálta az arany mívit az kisasszonkák közzé, és elvígezte magában, Bánfy Dienes uram érkezésével haza adja Farkas uram leányát, kire nézve az kisasszonokat is Rosemberkre viszi ő nga. Ma írtam Késmárkra.

2. Csötörtök. Tíz óra tájban szálakon indulánk. Guzith uramnál valánk ebéden; valóban jól is, vígan is lakánk. Kubin-

Alsó-Kubin nál kiszállván szálokrúl, jókor s békivel érkezínk ide Rosem-

Rosenberg (Liptó vm.) berkre; valóban tetszik Katicza kisasszonnak ez hely.

3. Péntek. Csúthy uram után expediáltuk Sztranyiczkit és az lakodalomra hívogató leveleket expediálánk.[2]) Déllyesd az vár alá voltam.

---

[1]) Liptó vm.

[2]) Farkas uram leánya lakodalmára; l. föntebb jul. 1-én.

4. Szombat. Valóban bajos lőn hogy sohol semmit sem hallhatánk Bánfy uram felől, hanem hogy már setétedett, úgy érkezék Sztranyiczki s hozá hírűl, hogy Bánfy uram okvetetlen holnap érkezik. Rosenberg

5. Vasárnap. Szintén hogy gróf uram Bánfy uram eleiben akart volna menni, az váradi püspek [1]) szolgája érkezék, jelentvén, az ura is nem messze volna s betér; így gróf uram reám bízta hogy excipiáljam az püspeket s maga kiment Bánfy uram eleiben. Az püspeknek fájdalmas lábai lévén, cedálnom kellett az magam szállását neki. Beérkezvén Bánfy uram, az hivatalossok is compareálván, vígan s becsületessen lakának, még az püspek is valóban jól lakott s viradta felé nyughatánk le csak.

6. Hétfő. Jó idején elmene az püspek; előbb azért mintegy másfél óráig eleget vetekedénk egymással az árvai plebanus végett. Bánfy uram az tegnapi lakás után szintén dél lőn hogy felverte magát, s így hosszan tartván az ebéd és mai nap annál is vígabban lakván az urak, úgy az hivatalossok is, vacsorám nem lehetett. Én mai nap nem voltam az palotán, feles irogatássim lévén.

7. Kedd. Hajnaltól fogvást szorgalmatoskodtam az Erdélyben való expeditiók körűl, írván gróf uram az fejedelemnek, Teleki uramnak, Hedry uramnak; Szentkirályit Francsics és Ujfalusy uramék szolgáival expediálván Illyére, Lándorfejérváratt [2]) vett két török lóért. Írtam öcsém uramnak, ugy Szinyeiné asszonyomnak is, s Bánfy uramot úgy igyekeztem expediálni, úgy hogy méltó panaszok ne lehessen; gróf uram is mind Tepláig késérte.[3]) Szentiványi uram ma is itt lévén ebéden, mind akkor s mind ebéd után az várban s mind azután vacsorán valóban meglakának ez mai nap is.

8. Szerda. Mind azon épület körűl voltam napestig szorgalmatos. Délre érkezék Xantho, délután vacsorára Gilányi Illyés uram.

9. Csötörtök. Essőre fordulván az üdő, így az vendégfogadóban való pinczéhez és bóthoz fogattattam az kőmívesseket.

10. Péntek. Ma tudtam meg, hogy Marczéní [4]) asszonyom tegnap estve érkezett; ugy végezínk el, hogy az kisasszonkák holnapi nap indul(n)ának; de azomban igen neki essősedík az idő és az vizek is áradván, úgy deliberálánk vacsora felett,

---

[1]) Bársony György.

[2]) Nándorfejérvár.

[3]) Bánfy Dénes bécsi követségéből volt haza utazóban; l. föntebb máj. 1-je alatt a jegyzetet.

[4]) Így: Marczyné.

Rosenberg hogy hétfőn meginduljanak.[1]) Vacsora előtt feles leveleink érkezének Késmárkrúl, úgy Hedry uramnak levele is Radnótrúl de dato 26. Bethlehem *(így)* Miklós uram levele is.

11. Szombat. Déllyes(t) kezdett jobb üdűre fordulni; nem voltak mi hol szorgos dolgaim.

12. Vasárnap. Hedry uramnak 26 írott levelére rescribáltam; írt gróf uram hunyadi dolog végett[2]) credentionalist, írván én is nagy bőven Késmárkra. Ma vacsorát az kisasszonyokkal ő nagyságokkal ettem.

13. Hétfö. Az kisasszonyok ő nagyságok megindulások előtt szorgalmatoskodtam; írásim is bőven valának; ő ngok nyócz óra tájban megindulának. Déllyest ma is esső volt.

14. Kedd. Délben érkezének Késmárkrúl levelek, azok kezett Hedry uramnak is Szentpéterrűl Derzseőfy Gábor által írott levelei.

15. Szerda. Rédey uramnak izenvén gróf uram, írt is ő ngának Évicska kisasszony felől Tunyoghy által, az ki jó idein megindulván, gróf uram kilencz óra tájban végezte el magában, csak elmegyen Árvába, az mint hogy délután el is ment ő nga.

16. Csötörtök. Ez elmult étszaka sőt délig is azon essős idő volt; déllest mégis munkálkodtathattam az kastílban is; déllest Lucskára valík, kíső estve térhettem meg.

17. Péntek. Mingyárt reggel érkezék az lucsivnai ember, muskatal körtvélt hoza; írtam az úrnak s azután az várban valík az ácsok munkáját látni; az honnad lejővén s ebédelvén, úgy érkezék osztán Szarka Zsigmond uram Késmárkrúl, mely levelekkel Hegedűs Ádám szolgáját köldettem Árvába, írván nagy bőven az úrnak.

18. Szombat. Ez mai nap is két ízben is írtam az úrnak s az épület kerő(l) váltig szorgalmatoskodtam volna.

19. Vasárnap. Írván Hedry uramnak, Késmárkra is felest, Bánfy uram inassától küldettem meg az leveleket; írtam Keczer Menyhárt uramnak is, s déllest Lucskára menvén, ottan egísz estig váltig főredtem.

20. Hétfö. Terődvén ez elmult ítszakán, nem kívántam főredni, hanem elsiettem, elsőben is az várban divertálván; öt óra után érkezík feles levél, és ugyan gróf uramnak három rendbéli levelét tanáltam, kiket el sem olvashattam szerivel, hogy posta alkalmatossággal írtam Késmárkra; gróf uram-

---

[1]) Késmárkra, az ott időző öreg Rédey Ferencz látogatására. L. fönttebb máj. 17-én.

[2]) A vajda-hunyadi Bethlen-féle örökség dolga végett.

nak is Árvában, úgy hogy délig elvehesse ő nga; azomban mai nap lött ő ngának hét órakor ide való érkezése. Rosenberg

21. Kedd. Déllyest érkezík lucsivnai lovas ember Késmárkról, leveleket hozván, kiben többi közett írták azt is, hogy már viszont holnapi nap lészen indulása Rédey uramnak, s így gróf uram íratott oda, hogy az gyermekekkel ő ngokkal is meginduljanak e jövő csötörteken, igyekezvén pínteken lenni itten.

22. Szerda. Ez mai innep nap szentegyházba valánk. Déllyest mingyárt érkezík Dániel Péter uram, az ki vacsorán gróf uramnál volt. Szunyogh uram szolgája is érkezík egy pár szelindekkel.

23. Csötörtök. Jó hajnalban ébredvén, írtam Bethlem Miklós uramnak, Hedry uramnak, úgy Korda uramnak is; Dániel Péter uramat, Szunyogh uram embereit is délig expediálván, úgy hogy feles irogatásim valának ez mai nap délig, az mint hogy Berzoviczy István uramnak is írtam Csáky István uram lejöveteléről, az ki nuócz [1]) óra tájban mene el, követtetvén gróf uramat hogy be nem térhetett. Déllyest nem voltak semmi oly szorgos dolgaim.

24. Péntek. Jó reggel érkezík Bethlen Miklós szolgája, déllyest pedig az ifju gróf két kisasszonkával, jó egészségben, istennek neve dícsírtessík.[2]) Pap László ma expediáltatott Rédey uram után.

25. Szombat. Nem tudom hogy mi oly szorgos dolgaim löttek volna, hanem itt való praedicator híván, valánk ebéden parochián, az hol látván gróf uram, hogy ezen parochia igen puszta állapottal van, resolválta magát és száz ezöst tallírt offerált épületire; nékünk is az kik jelen voltunk ebédecskín, kellett offerálnunk, úgy hogy háromszáz forint felí extendáltatik.

26. Vasárnap. Nem tudom hogy mi oly idegen emberek voltak volna, vagy mi oly szorgos expeditióim, hanem hogy vexelért az itt való perceptort expediáltuk Beszterczíre.

27. Hétfő. Jó idein reggel expediáltatott Csúthy uram Kiss Ádámmal Bécs felé, az kikkel együtt Bethlehem *(így)* uram szolgája is, az kik által írt gróf uram Ujfalusy János és László uraméknak, Osztrosith uramnak, úgy cancellarius uramnak is; azoknak elmenetelek után Reviczky János, árvai tiszttartó, Meskó Albert uramík töttek relatiót néminémő határok(ról) veszelovszki, klinovszki, namesztovszki és szihelnanszkiak

---

[1]) Így: *nyolcz.*
[2]) L. föntebb jul. 21-én.

Rosenberg között,[1]) itt lévén az parsok is, kikkel sokképen való munkálkodás után végtére ugyan csak alkuvásra hoztuk az dolgot; tetszík is gróf uramnak; én ez ily szorgos dolgaimra nézve ebídet sem ehettem az úrral, és ez mai nap ezen árvai dolgokkal múlattam időmet, az épületre is szorgalmatossan láttam azomban.

28. Kedd. Az essős idő elíg akadált ugyan tőn az munkában, de a héjával ugyan váltig szorgalmatoskodtam az épűlet keről.

29. Szerda. Ma volt itten Liptóban az ispán választása. Szinyeiné asszonyom ma kedveskedík ujságúl valami négy dinnível.

30. Csötörtök. Nyavalyás leányom ma jöve Lucskárúl, az hon nem sokat használt az ferdő.

31. Péntek. Itt is inkább csak az épület keről szorgalmatoskodtam; aprólíkos tisztek kezí való irogatásim mind voltak. Pap László is ma jöve.

Augustus

1. Szombat. Ez mai nap isteni szolgálat után estig ugyan munkálkodhattam.

2. Vasárnap. Ebéden praedicator uram volt gróf uramnál; igen szép tiszta idő volt és éppen már oly reménségben lettönk, jó időre fordúl az idő.

3. Hétfő. Az tegnapi jó idő után valóban essős idő lőn, ki miá az úr ő nga sem mehetett el Lépcsére.[2])

4. Kedd. Itten viszont szebb idő lőn, de délután úgy sem lőn esső nélkül; gróf uram dél után elment Lipcse felé.

5. Szerda. Annál is szorgalmatosban láthattam az épölethez.

6. Csötörtök. Vitnyídi uram eleiben köldettem Sztadniczkyt Parniczáig. Szép tiszta időcske lőn, az gyermekek ő ngok is likavkai rítekre valának szénát gyöjteni.

7. Péntek. Délután érkezík Sztadniczky, így én is elkíszülík és értem Jarkovicza felé; már ott tanálám Vitnyídi Árokháza uramot, az kivel az mint lehetett eleget beszílgettem s igen kísőre nyogvánk le.

8. Szombat. Míngyárt hajnal előtt felébredvén, nem alhattam, s hogy Vitnyídi uram is felkászolódott, megindulánk és Szentmiklós Szentmiklósig magam kocsiján vittem, s ott válván el egymástúl, még gróf uram ebédhez sem ölt, hogy Rosemberkre érkez-

---

[1]) Veszele, Klin, Námesztó és Szihelne, határos helységek Árva vm.
[2]) Tót-Lipcsére, Zólyom vm.

tem. Ő nga is tegnap estve jött Lipcsíről, az hol nemcsak igen böcsölettel és szeretettel látta palatinus uram, de derekas podolai paripával ajándékozta is meg. Rosenberg

9. Vasárnap. Praedicator uram vala gróf uramnál ebéden; nem voltak semmi oly derekas dolgaim.

10. Hétfő. Ebéden Kubínyi László és Palugyai Pongrácz uramík valának és valóban meg is lakának. Déllyes(t) mind munkálódtak az emberek, de mi az egy vendégfogadóban hogy valami kis dolgot vittönk végbe.

11. Kedd. Az új épölet bótozásához fogánk; alkalmas idő lévén, az mezei munkához is szorgalmatosan láttak. Csúthy uram Kiss Ádámmal vacsora felett érkezének Bécsből.

12. Szerda. Árvában kelletvén mennünk, a körűl szorgalmatoskodtam; ő ngok után egy órával indulhattam és ugyan csak az szekérben ettem Guzith uram háza előtt; ő ngok penig igen végan mulatának és csak estve felí jövének fel az várba. Árva vára
Ma sem lőn esső nélkül.

13. Csötörtök. Kétrendbeli szekeres lovat köldvén Rosemberkre, írtam oda az mennyire lehetett. Farkas uram is ma jöve fel. Írtam Késmárkra, úgy Vitnyídi uramnak is.

14. Péntek. Trsztennai praedicator urammal volt dolgom, úgy jablonkai soltíszszal is.

15. Szombat. Itten helyben voltam.

16. Vasárnap. Ma három óra tájban indulván, váltig siettem, az mint hogy Rosemberkre még jókor érkeztem, de nagy zápor essőben. Rosenberg (Liptó vm.)

17. Hétfő. Szép idő lőn és váltig szorgalmatoskodtam az épölet keről, gondolván, edniháuy napokint [1]) úgy adja az isten.

18. Kedd. Mingyárt ferestekem tájban esső közdett lenni s nem kicsin akadált tött az épölet dolgában is.

19. Szerda. Itten annál is szaporábban esík az esső, úgy hogy vendígfogadóba kellett munkálkodni edniháuy kőmívesnek, és az víz is alkalmasint kezdett áradni.

20. Csötörtök. Az ó kastílban való reparatióhoz fogattam: estig valóban megáradott az víz, úgy hogy szintén elrémülénk, harmadívi árvíz ne kerekedjék belőle.[2])

21. Péntek. Mivel ez elmult étszakán nem lőn esső, így az vizek is apadni kezdettek; mind nem volt ugyan esső nélköl, úgy hogy semminémő mezei munkához nem láthattak.

22. Szombat. Szendreit ma expediáltam Bitse felí; ebíden Fejírpataky Ádám uram maradott nálam. Ma sem volt esső nélkül.

---

[1]) Így: *napokig.*
[2]) V. ö. Guzics feljegyzését aug. 18-ról, id. h. 447. l.

Rosenberg 23. *Vasárnap.* Szép időre fordult s én is ebéd után eljövék Árva felí; elíg bajjal költezkedhettem szálon Mezibrogyánál Árva vizén által. Gyümölcs felett volt az úr hogy Árva vára érkeztem fel az várban; ő ngokat fejenkint szenvedhető egészségben tanáltam, kiírt dícsírtessék istennek szent neve.

24. *Hétfő.* Ez elmult étszaka is nagy esső és égdergís lőn. Ebéden gróf uramnál Fejérpataky Ádám uram vala, valóban jól is tarták.

25. *Kedd.* Nem emlékezhetem hogy mi oly szorgos dolgaim löttek volna. Vacsora felett érkezének Erdélből való levelek.

26. *Szerda.* Jó idein reggel érkezík Szendrei és estve felí Kapy György uram. Ez mai nap szorgalmatoskodtam Erdélyben való rescriptiók körűl, írván gróf uram az fejedelemnek, Teleki uramnak, Hedrynek.

27. *Csötörtök.* Sub dato huius költek az tegnap expediálandó levelek; írtam én is Hedry s Teleki és Szikszay uraimíknak, Bethlehem János és Miklós araméknak is rescribálván gróf uram Rettegi uram[1]) által; s az felűl megírt leveleket pedig Kubínyi uram szolgája vitte Késmárkra szabadosoknak, krakaiaknak.[2]) Déllest mene Kapy uram, s én is siettem Vitnyídi uramhoz Rosomberkre, de igen késűn étszakán érkeztem; így is annyi hogy szembe voltam Vitnyídi Rosenberg (Liptó vm.) urammal, alig vártam lenyugodni.

28. *Péntek.* Jó reg az beszélgetéshez fogván, s látván Vitnyídi uram, nem sok időnk lehet hozzá, holnapra halasztotta ő kegyelme indulását; így én Melkót küldettem gróf uramhoz, úgy más lovast Synapius uramért, az kik késűn érkezének.

29. *Szombat.* Ma sem előbb indulhatott Vitnyídi uram hanem tíz óra tájban, az kivel Francsics uramot expediálánk. Gróf uram nevével az barna hat lovat is Vitnyédi uramnak adám. Az mesteremberek miá vala valóban sok bosszuságom. Déllyest elbocsátám Synapius uramot. Vitnyédi uram itt hagyta János fiát.[3])

30. *Vasárnap.* Magam csatlósát küldvén gróf uramhoz, bőven írtam ő ngának többi közett arrúl is, hogy ő ngok kedden bízvást eljöhetnek; írván Sepsznek is nagy bőven, hamar azután érkezvén Vilkovics levelei, in hac materia feles ide s tova irogatásim valának. Déllyest az várban valék.

31. *Hétfő.* Igen szorgalmatoson valík az házak reparatiojában.

---

[1]) Rettegi István, Bethlen Miklós szolgája. L. föntebb jun. 14.

[2]) Krakkó, régiesen *Karkó,* Alsó-Fehér vm.

[3]) Vitnyédi István családi viszonyairól körülményesen értekezik Fabó András, Vitnyédi leveleihez írt bevezető czikkében. *M. Tört. Tár* XV. 17. l.

September

1. Kedd. Bőven írtam és rescribáltam kétrendbéli levelére Keczer Menyhárt uramnak, nagy bőven írván Gilányi uramnak is Késmárkra; azomban estve felí érkezének ő ngok fejenkint szenvedhető jó egészségben. Rosenberg

2. Szerda. Érkezének az Lándorfejérvárrúl hozott lovakkal, úgy az mely két paripát Teleki uram is küldett. Az épület dolgában is nagy fogyatkozást látván gróf uram, rectificatiojáról sokat vetekedénk, míg mi módját tanálhatnánk.

3. Csötörtök. Mátyás dragont vissza bocsátván Késmárkra, írván bőven Gilányi uramnak s az épület keről szorgalmatoskodván, ezzel tültettem inkább ez mai napot.

4. Péntek. Csúthy uram expediáltatott Palocsay uramhoz, Kurnat is az Holyákra [1]) kaszásokkal.

5. Szombat. Nyulászni volt gróf uram, én is az gyermekekkel, az honnad megtérvén, ebéd vacsorával egyött lőn.

6. Vasárnap. Gróf uramnál praedicator uram vala ebéden. Szunyogh uram dolgában írt gróf uram Ujfalusy László uramnak.

7. Hétfő. Palatinus uramnak 30 Augusti költ levelére rescribált gróf uram, érsek uram által proponált négy punctomra is.

8. Kedd. Nagy zápor esső lőn. Csúthy uram megérkezík Dunaviczrúl.

9. Szerda. Palocsay uram lovászát elbocsátotta gróf uram; déllyest valóban reá is írt mátyásfalusi [2]) plebanus végett. Contra hozta az ifju gróf mellí commendált fiát; vacsorán itt marasztotta gróf uram; azomban ugyan vacsora előtt érkezík Francsics uram Pozsonbúl; vacsora felett vígan is lakának.

10. Csötörtök. Nagyobbára inkább csak mai napon olvasám Vitnyédi uram 3 és 4 írott leveleit. Gilányi uramnak nagy bőven írván Trombitás Samko által, gróf urammal is conferáltam Vitnyédi uram tetszísét; annuált gróf uram, írjunk Vitnyédi uramnak.

11. Péntek. Déllyest varolai [3]) és liszkófalusi majorban valík; azomban szorgalmatoskodtam Vitnyédi uramnak való

---

[1]) Lipszky térképén *mons Hola*, Rosenbergtől délnyugatra.

[2]) Mátyásfalu, Szepes vm.

[3]) Varola ismeretlen helynév; talán *Várallya*, mely a Lipszky és Görög-féle térképek szerint Liptó vármegyében Szent-Anna mellett, Szielnicztől északnyugatra feküdt; újabb térképeken és helynévtárakban nem található.

 írásimban, írván personalis uramnak is; trsztennai praedicator uramnak is bőven írtam ma reggel.

12. Szombat. Az tegnap expediált levelekkel Szilágyi küldettetett Sopronban, s ez alkalmatossággal írt gróf uram Osztrosith uramnak itt való vám dolgába; Illyésházy Gábor uramnak is létavai dologrúl, Gilányi Illés uramra bízván az oda való menetelt. Hidvíghy uramnak is írtam ugyan Sziládi által, azután úgy menínk nyulászni; elég szaporán való vadászatunk is lőn, az ebéd vacsorával együtt lévén. Personalis uramnak is írtam Sziládi által.

13. Vasárnap. Praedicator uram lévén gróf uramnál, nemcsak ő kegyelmét de engem is valóban megtartott gróf uram, úgy hogy rígtűl fogvást nem voltam oly ittas, az ki után elíg nyomorútúl is voltam.

14. Hétfő. Horváth Ferencz uram, Turánszky Gábor valának gróf uramnál; vacsorát is itt evének az új épületnek felette való galérián.

15. Kedd. Nyulászni volt gróf uram; déllyest az likavkai patakban halászni; ma mene el Xantho is Krakkóban.

16. Szerda. Délután az kisasszonkákkal Ribárpolyvára valík; azomban érkezék Gilányi János uram, Bánfy Dienes uramnak is 1-ma Septembris költ levelét hozván. Vitnyédi uram után vévő lovakkal ma menínek el inned, azok által is írtam ő kegyelmének.

17. Csötörtök. Szorgalmatoskodtam Bánfy Dienesnek (való) rescriptióban, írván ez alkalmatossággal Teleki uramnak, Hedry uramnak, úgy Bethlehem *(így)* Miklós uramnak is, öcscse és Henrich von Scheln leveleit is expediálván s az Bánfy Dienes uramnak ígért peszért és kopókat János mesterrel kísírtetvén Késmárkig.

18. Péntek. Balassi urammal való terminusunkra nézve Gilányi János uramot expediálván, ő kegyelme által is írt gróf uram Illyésházy Gábor uramnak, úgy Bárson mesternek is. Ő nga pedig Árvában Nagyfalu felí mene be nyulászni.

19. Szombat. Írtam kétrendbeli leveleket gróf uramnak; azomban jöve hírem, ő nga Árva várában ment. Hosszu Istók érkezék Hedry uramnak 23 et 4 költ leveleivel és az kihajtott kanczákkal. Déllest ez levelekre való rescriptióban fáradoztam és ad subscribendum küldettem gróf uram után.

20. Vasárnap. Ma reggel is írtam gróf uramnak, Prónay levelét küldvén. Kis-schavniczai [1]) nemes emberekkel volt holmi beszélgetésem. Szmrecsányi Péter uram érkezék, s azt mind ebéden vacsorán jól tartá az ifju gróf; azomban kisűn vacsora

[1]) Ma *Kis-Selmecz* (Mala-Stjavnicza), Liptó vm.

után érkezék Marczy uram oly tetszésével gróf uramnak, hogy a gyermekek is ő ngok ő nga (után) elmenjenek. Rosenberg

21. Hétfő. Legelsőben is Hosszu Istókot bocsátván el, azomban elkészülínek a gyermekek ő ngok is, tíz óra után indulván; előbb azért az ifju gróf és Katicza kisasszon Szendrei János leánkáját keresztelék. Idnep nap lévén, inkább csak Farkas urammal múlattam időmet.

22. Kedd. Jó hajnalba jött levelem gróf uramtól, mennik én is ő nga után; rescribáltam, hogy holnapi nap én is kísz vagyok elmennem. Délre érkezík Justh Miklós Rédey uram szolgája. Déllest behajtván az Holyákrúl az úr mínesét, azokban fogattam ki szekeres lovaknak négyet, de az egyikét károllottam, vissza bocsáttattam. Osztrosith uram trombitása is volt nálam vacsorán, de én nem ettem, mivel rosszúl kezdettem érzeni magamot, de gondoltam, hogy csak lábom daganatjábúl fájnak az ereim.

23. Szerda. Elkíszülvén, nuócz *(így)* óra tájban indultam Árva várában; az nap megérzettem az köszvént; annyival inkább hogy felérkeztem ide Árvában; mingyárt valóban rosszúl kezdettem lábomra érzenem magamot, keserves ítszakám lőn. Árva vár

24. Csötörtök. Rédey uram az hunyadi állapatrúl írván s az elíg gondolkodásra [1]) való materiát adván, mint lehetne praeveniálni, gondolkodván, communicálni ő ngával; tetszík ő ngának, úgy hogy Sz. K.[2]) Teleki uramhoz, Csúthy uramot pedig Vitnyédi uramhoz expediálni; azért ez mennyivel nyavolyám engedte, ebben szorgalmatoskodtam. Estve vettem 19 költ levelét Vitnyédi uramnak.

25. Péntek. Rédey uram szolgája expediáltatott, úgy Szentkirályi is. Ez mai nap, keírt [3]) dícsírtessék istennek szent neve, eltelvén az ifju grófnak nyolcz esztendeje, itt ez vármegyebéli szomszédi lévén jelen, azokkal vigadának; ne legyen istennek panaszos, az ispetálbeli szegénségnek sem voltam feledék(en).

26. Szombat. Jó reg elmene Csúthy uram Sopron felí; déllyest érkezék Gilányi János uram. Isten ő szent felsége elíg jó véget ada rimaszombati dolognak,[4]) a kin gróf uram szévesen erült.

27. Vasárnap. Farkas uram de kicsin szapora elő való jövetelének, melyet régi causát ez ily szernő nyomorult állapottal.[5])

---

[1]) Az eredetiben e szó elég értelmetlenül így van írva: *gondolkosaim.*

[2]) Talán *Szentkirályi.* L. alább 25-én.

[3]) Így: *kiért.*

[4]) Rimaszombat felét Thököly bírta. *Angyal D.* id. m. I. 108. l.

[5]) Így; az egész napi feljegyzés zavaros, értelmetlen.

Árva vára 28. *Hétfő*. Egész ítszakán semmit sem aludtam és mindenképpen valóban nyavaláson voltam. Gilányi uram jó idein mene el; azomban ez mai nap írattam mind palatinus uramnak, mind Bársony püspeknek. Ebéden valának gróf uramnál Ungváry István és Guzith uraimék; valóban jól is lakának.

29. *Kedd*. Ez mai nap is az úrnál valának és szentén úgy valóban meglakának, kire érkezék Keczer Menyhárt uram is, s ő kegyelme is váltig lakozík; egy paripával is ajándékozta az úr.

30. *Szerda*. Én ez mai nap is mind egy állapottal valík. Déllyest öcsím uram az úrral vala oda ki. Onnad megtérvén, sokat beszélgettem ő kegyelmével, mint lehetne praeveniálni Barkóczy Sándor intentiojának az hunyadi dologban,[1]) kire nézve írt gróf uram ő kegyelme által palatinusné asszonyomnak.

October

1. *Csötörtök*. Csaknem dél lőn hogy indult öcsém uram. Marczéní [2]) asszonyom is elmene Bártfára. Holmi ide s tova aprólíkus irogatásim kivűl nem valának egyéb oly szorgos dolgaim.

2. *Péntek*. Úgy tetszék, már ma fordulni kezdett egészségem. Tegnap érkezvén az krakkói képíró, ma kezdett az ifju gróf leírásához.

3. *Szombat*. Nem valík öres kiváltképpen való boszuság nélkül; holmi aprólíkos irogatásim kévül nem volt semmi oly szorgos dolgom.

4. *Vasárnap*. Ez mai nap is déllest inkább csak az képíróval való beszélgetéssel múlattam időmet.

5. *Hétfő*. Keczer Menyhárt szakácsa által köldett gróf uram az urának egy lovat s írt, úgy palatinus uramnak is rosomberki vám végett; írtam én is Szinyeiní asszonyomnak, úgy az öcsímnek is; írt gróf uram Illyésházy uramnak, úgy kammergróf uramnak [3]) is. Ma érkezík Szilágyi Sopronbúl.

6. *Kedd*. Az én köszvínem vala(mit) alkalmassint remittált harmadnaptúl fogvást. Ma nem voltak semmi oly szorgos dolgaim.

7. *Szerda*. Gróf uram elkíszűlvén, délután elmene Krivára,[4]) úgy hogy ha egészsége s ideje lészen, legalább usque ad 17 odaki légyen. Ez mai nap estve felí recidivában esém s

---

[1]) A hunyadi uradalmak birtokában Barkóczy Sándor felesége osztozott a Bethlen örökösökkel. V. ö. *Angyal D.* id. m. I. 108—110. l.

[2]) Marczyné.

[3]) Joanellinek.

[4]) Árva vm.

alkalmas fájdalmat szenvedtem nyavolám (miá). Szilágyi által írtam Gilányi János uramnak, úgy Széneéní[1]) asszonyomnak is. Árva vára

8. Csötörtök. Három rendben is írtam ez mai nap gróf uramnak, Gilányi Illís uramnak is. Ez mai nap viszont remittált az fájdalom.

9. Péntek. Kiss Ádámot Rosomberkre expediálván, bőven írtam általa likavai tiszttartónak; írtam Vitnyédi uramnak is, postára dirigálván az levelet; azomban vettem personalis uramnak 5 költ levelét, úgy likavai tiszttartó uram levelét is, kiben írja, mint jártunk az új bojtokkal;[2]) mindezeken valóban sokat törűdtem.

10. Szombat. Hidvéghy uramnak írtam az Barcsayní újabb intentiojárúl; gróf uramnak is megírtam ezeket. Ma déllest az lucskai vízben megmosódám, szénte estve is. Írtam az úr után, Farkas uramnak is Rosemberkre, hogy megérkezvén vehesse levelemet.

11. Vasárnap. Lehotára mentek az gyermekek ő ngok praedicatio után viceispán uramhoz; ez mai nap ott is maradtak. Én déllest az bal lábomban érzettem az köszvént.

12. Hétfő. Hozták vala hérét, hogy rosszúl volna kisasszon, de semmi sem volt belé. Csúthy uram érkezése után elment Lehotára, az honnant csak szentén estve felí jövének fel ő ngok.

13. Kedd. Liptai viceispán uram jött vala fel az várban és már ma itt maradott.

14. Szerda. Rosz ítszakám volt, bágyadt állapattal is voltam reggel, kire nézve mint is indulhattam meg Rosomberkre, Guzétní[3]) asszonyommal falatozván; azomban úgy hozák hérét, hogy Liszkófalván eszik ebédet Rákóczy Györgyné és Rákóczy Ferencz, Parniczára szándékozván ítszakára.[4]) Mesterkedtem mint elkerölhessem őket,[5]) az mint hogy el is keröltem, de meg is bántam. De nem estveledett hogy Rosomberkre jöttem. Rosenberg (Liptó vm.)

15. Csötörtök. Az épület dolgában tévén holmi dispositiókat, írtam nagy bőven gróf uramnak, s ebéd felett bárán振hustúl vévén nauseát, sokat hántam, nagy hívsígben voltam s igen meg is erőtlenedtem utána.

---

[1]) Így: *Szinyeiné.*
[2]) Így: valószínűleg *boltokkal.*
[3]) Így: *Guzithné.*
[4]) II. Rákóczy György özvegye a trencséni fürdőkbe utazott ekkor fiával, a hol a nádorral és Zrínyi Péterrel — valószínűleg Zrínyi Ilona eljegyzése ügyében — volt találkozása. V. ö. *Horváth M.* id. m. VI. 18. l.
[5]) Báthory Zsófiának az ellenreformatio terén vitt ismeretes szerepléséből könnyen érthető, hogy a buzgó protestans Keczer Ambrus nem kivánt vele találkozni.

Rosenberg *16. Péntek.* Farkas uramot kiküldettem Liszkófalvára. Estve felí érkezvén Veszelovszki, azzal felest beszéltem, és deliberálván hogy holnap jó reggel menjenek Farkas urammal Luzsnára,[1]) ma írtam Gilányi Jánosnak az lakatos gyermek felől.

17. Szombat. Hajnal előtt mene el Farkas uram; én sem sokat késvén megindultam, s ide Árva várában jókor érkezvén, Árva vára az gyermekek ő ngokot egyébaránt jó egészségben tanáltam, de az ifju grófon az katarhus tetszett meg.

18. Vasárnap. Gróf uram jóval reggeli praedicatio előtt érkezík;[2]) ő ngával kiváltképpen déllyest beszélgetvén, tetszík ő ngának, Szilasyt elköldjem, az mint hogy estve felí el is küldettem.

19. Hétfő. Gróf uramon is tegnaptól fogvást igen el kezdett hatalmazni az katarhus. Írt ő nga Szunyogh uramnak; lehetetlennek látja, pénteken indulhasson. Hidvéghy uramnak újobban írtam.

20. Kedd. Keczer Menyhárt uramnak írtam, Barkóczy István és Sándor uraiméknak szóló leveleket includálván köldvén meg. Holmi egyéb aprólékos irogatásim is mind voltak. Farkas uram is ma reggel jöve meg, csak elhűltem, hogy Veszelovszkival nem végezhetett; estve felí elmene Malatinára hálni, úgy hogy az holnapi győlésben Szentmiklóson[3]) jelen lehessen.

21. Szerda. Rút esős s havas idő lőn. Gróf uram megétetvén az farkashust Danis urammal, jól is tartotta utána s maga is ő nga végan volt.

22. Csötörtök. Szilasy uram szintén ebéd felett érkezett az dolognak azon bizontalanságával. Aprólékos irogatásim mind voltak és fájdalmim is az köszvénnek újobban újobban való recurrálásával.

23. Péntek. Bécsben hintókért menő lovakot ma estve felí indítám meg, Melykót is Csejte[4]) felí borokat venni, felyest érván Vitnyédi uramnak, többi között Bella Péter armalisárúl is, úgy az revuczi[5]) vám felől is.

24. Szombat. Jó idein reggel a lovak után mene Kiss Ádám is, de mivel holmi auszczukokot[6]) felejtett el, így csak Zazriván köllett ez mai nap maradni. Gilányi János uramnak írtam Késmárkra.

---

[1]) Liptó vm.
[2]) Kriváról; l. föntebb oct. 7.
[3]) Liptó-Szentmiklóson.
[4]) Nyitra vm.
[5]) Alsó- Felső- és Közép-Revucza, Liptó vm.
[6]) Literae auszugales: hitelrovás, *conto.*

25. Vasárnap. Illyésházy György uramnak írt gróf uram, hogy pro 5 Novembris elvárná ide. Árva vára

26. Hétfő. Gróf uram elkíszűlt s elmene Slézia felé. Írtam felyest Farkas uramnak. Szilasy uramat is expediálám délelőtt.

27. Kedd. Vettem 17 és 22 költ leveleit Keczer Menyhárt uramnak s azokra rescribáltam, postára dirigálván; s ez alkalmatossággal is írtam Farkas uramnak s az tiszttartó uramnak, hogy holnap induljanak két szekéren Késmárkra, holmiért írtam oda. Estve felé jött Schrottúl levelem, hogy fejedelem asszon már visszamenő útjában;[1]) így írtam az úrnak és törődtem sokat Rosomberkre bor felől; s azomba hogy sötítedett, úgy érkezett Szilasy uram is, s kitanultam az dolgot s én is kevesebbet törődtem: el sem köldettem borért s az úrnak (ú)jobban írtam Szilasy megérkezéséről; és vacsora felett tovább is gondolkodván, azt tanáltam, hogy mégis ha csak vonuó *(így)* barommal is kedveskedjem az fejedelem asszonnak, ahoz való commissiókat mind ma készítvén és Farkas uramnak is nagy bőven írván, hogy ő is legyen gazdálkodással.

28. Szerda. Az tegnap elkészétett commissiókkal, hajnal előtt nyittatván fel az kaput, expediálám Szilasy uramot két étekfogóval. Azomba mindenfelől ez mai nap feles leveleim jövének, úgy Vesselényi Pál uramtúl, kikre magam neve alatt rescribáltam; jövének Keczer Menyhárt uramtúl is és palatinus uramtúl sub dato 24 huius Enéczkíről.[2]) Farkas uramnak talám két ézben is írtam.

29. Csötörtök. Hamar délután érkezék Szilasy s relatiót tőn, mint járt oda s hol vált el az fejedelem asszonytúl és mint vontatta szekereit s mely kedvessen vették.

30. Péntek. Hidvéghy leveleit vévén, írtam újobban oda, s Gilányi János eleiben is köldettem, hogy megtérjen.

31. Szombat. Keczer Menyhártné asszonyom számára dajkát köldvén, ez alkalmatossággal is írtam Keczer Menyhárt uramnak, Gilányi uramnak is. Ma hozák Rákóczy Ferencz uramnak Szentmiklósról költ levelét.

November

1. Vasárnap. Farkas uram jó reg érkezík; ugyan csak nem végezhetínk semmit is az ravasz Veszelovszkival Luzsnának megszállításáról. Délben vettem Hedry uramnak Sárdról 4 Octobris költ levelét. Vacsorára érkezík gróf uram is Sléziából.[3])

---

[1]) L. föntebb oct. 14-én.
[2]) Enyiczke, Abaúj vm.
[3]) L. föntebb oct. 26-án.

Árva vára

2. Hétfő. Mingyárt reggel igen bőven írtam Farkas uramnak.

3. Kedd. Nem voltak mi oly igen szorgos dolgaim aprólíkos ide s tova írásokon kivűl.

4. Szerda. Prima huius költ levelét vettem Keczer Menyhárt uramnak. Déllyest írtam az szomszédságban lévő gróf uram jóakaróinak, hogy az ifju gróf szenti napján holnapi napon compareálnának. Pongrácz Mártony harmadnaptúl fogvást lévén itten, ma mene el.

5. Csötörtök. Ez mai napot az jó végan lakásban mulatánk. Liptóbúl Szmrecsányi Péter uramon kivől más nem volt senki is.

6. Péntek. Harmadnaptúl fogvást mind fáradoztam Gilányi János uramnak Kassára adandó memorialisban,[1]) igen nagy bőven írván a mellett ő kegyelmének, nem külemben Keczer Menyhárt uramnak is az hunyadi dologban, írván gróf uram palatinus uramnak is; ez leveleket délben expediáltuk, hogy vigye malatinai ember Késmárkra, az ki által pénzt is köldettünk fl. 100$^1/_2$. Faygel Péter uram délre ide jött vala, vacsorán is itt maradott. Tegnap írt gróf uram Illyésházy György uramnak, de ma köldettük.

7. Szombat. Faygel uram elmene. Aprólíkos ide s tova való irogatásim kivől más mi oly szorgos dolgaim nem voltanak.

8. Vasárnap. Az gyermekek ő ngok elkíredzettek Guzithní asszonyomhoz; estvére föl jöttek. Clementis urammal liptai ratiókról való conferentiám volt.

9. Hétfő. Mind úgy volt az dispositio, hogy az kisasszonkák ő ngok holnap Késmárk felí, mi pedig gróf urammal Rosomberg felí menjünk. Ma is fölest írtam Gilányi János uramnak Kassára, keváltképpen az leányom állapatjáról, s úgy hogy Abafy Sándor uram vigye.

10. Kedd. Márúl holnapra haladott az kisasszonyok ő ngok indulása. Ma is újobban írtam Gilányi János uramnak Révay Ferencz dolga végett.

11. Szerda. Jó reg megindulának az kisasszonyok ő ngok; azomban érkezík bán Zríni Péter uram szolgája. Írtam ma Gilányi Illyés uramnak. Csak elhőlénk, hogy érthettük, szekeres lovak(ért) fáradt bán uram szolgája; resolválta is magát gróf uram még ebéd előtt, hogy ha megtetszenek oda adja, az mint hogy föl is hozatá az palotára és mingyárt megkedvellette s oda is adta gróf uram. Nagy végan lakának, vacsorát

---

[1]) A felvidéki tizenhárom vármegye gyűlésére, mely Kassán e napokban tartatott. V. ö. *Horváth M.* id. m. VI. 15. l.

nem is ett gróf uram, hanem az ifju úr szállásán ett Zríni uram szolgája. Árva vara

12. Csötörtök. Mingyárt reggel az Zréni uramnak és több ez dologban interessatusoknak rescriptiójához fogtam és délig közlettem is azon Zréni uram szolgájával; azomban Hidvéghy Mihály uram is érkezík,[1]) az kinek az úr igen jó paripáját ajándékozá.

13. Péntek. Zréni uram szolgája elbúcsuzík s elmene Guzith uram házához, de szekeres lovakhoz eszkezek el nem kíszülhettek, így az lovakkal csak holnap indulnak. Én ebéd után Rosomberkre meník, az hova hét óra tájban érkezhettem csak s eleget boszonkodtam az sok dolgokban való fogyatkozásokon. Rosenberg (Liptó vm.)

14. Szombat. Jó hajnalban köldettem tiszttartót Lucskára; magam az mit csak megcselekedhettem, elmulatója nem voltam. Íjfílkor szintén érkezett vala az ítekfogó Barcsayné certificatoria(já)val, kiről nagy bőven írtam Gilányi uramnak s köldettem Hidvéghy uram kezihez; rescribálván gróf uramnak, írtam Hidvéghy uramnak is.

15. Vasárnap. Az mennyire ez rövid idő engedte, disponálván mindenekben, siettem én Árva felí. Nyolcz óra tájban indulván, Mokrágyon falatoztam szekérben, s az édes kis uracskámot friss egészségben tanáltam, dícsírtessék istennek szent neve. Mokrágy (Árva vm.)

16. Hétfő. Ma délyest concludáltam Veszelovszkival Luzsna nevő falunak megszállítása felől,[2]) és kedvessen mulattam ez mai napot az édes kis urammal. Árva vára

17. Kedd. Az úr ő nga estve felí jöve föl; nekem elíg fájdalmas estvém lőn.

18. Szerda. Hosszuríti Illyésházy uram eleiben köldettetett. Henckel uramnak[3]) és Szunyogh uramnak rescribált gróf uram. Rottal uramtúl is ő felsége és mátkája képét ma hozák.[4])

19. Csötörtök. Jó idein reggel írván Hidvéghy uramnak az újonnan való Bársony mester certificatoriájáról, úgy Keczer Menyhárt uramnak is, Csúthy uramnak Késmárkra, Bánfy uram szolgája ez levelekkel expediáltatott Késmárkra. Estve felí úgy jöve Illyésházy György szolgája 16 költ levelével; elíg bosszuságos lőn, hogy ennyi ideig várakozánk haszontalanúl utána; kinek rescribált gróf uram.

---

[1]) Hidvéghy Mihályra nézve lásd *Pauler* id. m. I. 123. l.

[2]) L. föntebb nov. 1-én.

[3]) Henckel Gábor sógora volt Szunyogh Juliusnak. *Nagy I.* id. m. X. 893. l.

[4]) A császár ekkor IV. Fülöp spanyol király leányával, Margittal járt jegyben. *Horváth M.* id. m. VI. 21. l.

Árva vára

20. Péntek. Az tegnapi szolgája hogy elment Illyésházy uramnak, hamar érkezík más rendbéli szolgája Kereskényi urammal, azt kívánván gróf uramtúl, non obstante eo, hogy debito tempore nem praemoneálta, venní föl pénzit és ereszteni néki Lik(a)va várát: kin gróf uram nemcsak csodálkozott, szivessen boszonkodott is, és mingyárt rescribálni parancsolt; nem is érezvén jól magát ő nga, vélek sem ett ebídet, hanem külemb evének s úgy menínek el. Farkás uram is Rosomberkre ment.

21. Szombat. Némönémő határleveleknek confirmatió(jo)kban és kiadásokban napestig tültettem inkább időmet; szegény dluholukaiak dolgában írt gróf uram Illyésházy Györgynek.

22. Vasárnap. Kiss Ádám érkezík Bécsből. Vitnyédi uramnak Kassárúl 16 írott levelét vettem. Farkas uramnak kertész által bőven írtam; újobban is az kőméves által.

23. Hétfő. Rescribáltam Vitnyédi uramnak s Illyésházy György urammal való végezísinket diligenter volváltam.

24. Kedd. Érsek uram doctora levelét s orvosságit vettem, kiről bőven írtam Auer uramnak, postára köldvén; azomban érkezék Sztaduiczky is Késmárkról Gilányi uramnak 21 költ leveleivel, felest írván Csúthy uram is; ezekre rescribáltam: malatinai gyalog embernek parancsoltam elmenni, bőven írván Farkas uramnak is likavai darabant által.

25. Szerda. Ez mai szent Katalin asszony napján Guzith uram és Bajcsy János lévén az úrnál, kisasszony ő nga jó emlékezetivel szintén meglakának.

26. Csötörtök. Az inasom Palkó, anyjához menvén, írt az úr Petrőczy uramnak szelindek végett. Gilányi János uramnak Kassáról 18 költ levelét csak ma vettem. Tegnaptól fogvást kezdett alkalmasint lenni az dér.

27. (Péntek.) Voinczky szolgája érkezék az úrhoz, s kapuzárat után Bánfy uram szolgája Késmárkrúl, Hidvéghy uramnak Kassárúl 24 költ leveleivel.

28. Szombat. Elment az lengyel. Ebéden Reviczky Simon volt, valóban meg is lakánk. Ma vettem Teleki uramnak 30 Octobris költ levelét Krakóbúl.

29. (Vasárnap.) Ugyan Teleki uram dolgában Krakóban expediálánk, úgy Vitalis uramat is koppók végett Siveczre[1]) és Bilszkora. Synapius uram praedicált ma itten és csak estve felé mene el: azomban kapuzáratkor érkezének Illyésházy György uram szolgái az vár alá.

30. Hétfő. Szinyei László uram Szendrő felé expediáltatott borokat venni, általa írván Késmárkra is. Jó reg szem-

---

[1]) Másutt *Zivecs;* l. alább 1666. sept. 14-én.

ben lévén Illyésházy embereivel s megértvén mit akarjanak, úgy azt is, hogy fejedelem asszony pénzével s az ő számára akarnák kiváltani Likavát, gróf uram azért is resolválta magát, egyáltaljában levelének continentiái mellől el nem megyen és már ez idén csak ki nem bocsátja. Ebéden valóban meglakának az szolgái, vacsorán az ifju gróf vendégi valának. Hidvéghy uram számára való lovakkal ma érkeztek; írja Gilányi uram, mint járt az káptolonban. Árva vára

December

1. Kedd. Jó reg elmenének Illyésházy emberei, s gróf uram írván az fejedelem asszonynak, úgy Rákóczy Ferencz uramnak is, exprobrálván ez Illyésházyakkal gróf uram ellen való collusiójokat, Keczer Menyhárt uram hogy exhibeálná; kiről írtam ő kegyelmének és Késmárkra is rescribáltam, Gilányi Illyésnek s Farkas uramnak is nagy bőven írván, úgy hogy egész délig is kevés szöneti volt az írásnak; s ez Késmárkra való levelekkel Ujfalusy uram szolgája expediáltatott délben.

2. Szerda. Nem voltak ez mai nap semmi oly szorgos dolgaink, aprólékos ede s tova való irogatásokon kivől.

3. Csötörtök. Tersczenai [1]) praedicator volt ebéden, s ebéd után Gilányi János uramnak ultima költ levelét hozák, kiben többi között írta volna, némönémő Gubinya szolgájátúl Hedry uramnak hallotta volna az kisasszonynak súlyos betegségét, és hogy alig ha ki nem folyt az egyik szemecskéje; kin szörnyőn elkeseredvén gróf uram, hogy mi bizonyost érthessen, kapuzáratkor expediáltatott Szarka uram postán. Az isten ő szent fiáért engedjen jobb s örvendetesb hírt hallanunk az jó kisasszonyka felől.[2])

4. Péntek. Guzith uram Kiss Ádámmal ma expediáltatott Bilszkora s onnat Henckel uramhoz is lovak s kopók végett, az honnat Vitalis uram is délben érkezvén, újobban is írtam Guzith uramnak.

5. Szombat. Farkas uram ma jöve Rosomberkről, az kivel elég holmiről való beszélgetésink valának.

6. Vasárnap. Az holnap Késmárk felé való induláshoz készűlgetvén, holmi ide s tova való irogatásim kivűl nem voltak semmi oly szorgos dolgaim.

---

[1]) Így: *trsztenai.*

[2]) Thököly Máriáról van szó, a kit még mult évi február havában vittek Husztra az öreg Rédeynéhez. L. föntebb 1664. febr. 11-én.

Árva vára 7. *Hétfő.* Hogy ebéd felett voltunk, érkezék Késmárkról Ujfalusy uram szolgája Rédeyné asszonyom 17 Novembris költ levelével. Ebéd után isten jóvoltából megindulván, sötétedett Malatina hogy szállottunk meg Malatinán. Írtam Gilányi uramnak, úgy Bethlen Domokosnak is Dudka által.

8. *Kedd.* Farkas uram Teplára ment; mi isten kegyel- Árokháza (Liptó vm.) Dovalló mességéből Jarkoviczán evén ebédet, későn étszaka érkezhetének Dovalóra; innet írt gróf uram palatinus uramnak s én is nagy bőven Farkas uramnak, az mint az árvai tiszttartónak is.

9. *Szerda.* Lucsivnára három óra tájban érkezénk; ebéd Lucsivna (Szepes vm.) vacsorával együtt lőn.

10. *Csötörtök.* Nyolcz óra tájban érkezék Illyésházy Gábor uramnak Lengyelországból 3 költ levele, az kire rescribálván gróf uram, Plathy expediáltatott Rosomberkre, úgy hogy Farkas uram az mint csak lehet siessen ő ngához. Dániel uramnak is írtam egynehány szóval Lucsivnárúl; Késmárkra Késmárk érkezvén, inned is írtunk Árvában s Liptóban. Bethlen Domokos uram itt tanáltatván, váltig meglakánk.

11. *Péntek.* Nem voltak semmi oly derekas irogatásink vagy mi oly szorgos dolgaink.

12. *Szombat.* Hasonlóképen ez mai nap is, inkább csak vendégek levén még.

13. *Vasárnap.* Lucsivnai praedicator praedicálván az kápolnában, az mai sokadalom alkalmatosságával is lévén vendégi gróf uramnak, váltig meglakánák kinek kedve s egészsége lőn hozzá. Az pistolokkal is ma érkezének meg Árvából.

14. *Hétfő.* Írtam Dániel uramnak Árvában, Farkas uramnak is, hogy találhassa házánál levelemet. Szinyei János mester által írtam asszonyomnak s öcsém uramnak is. Gróf uram Szlavkóra volt déllyest.

15. *Kedd.* Lőcsei doctor uram volt az kisasszonkánál, s ma déllyest (a) gyermecskék ő ngok is Szlavkóra valának. Déllyest vettem öcsém uramnak 12 írott levelét, azzal egyött fejedelem asszony és Rákóczy Ferencz uram rescriptióit is.

16. *Szerda.* Sokat terődvén gróf uram, hogy még sem lehet semmi levele Erdélyből, ma jó idején reggel írván ő nga Teleki s Hedry uraiméknak, az mint hogy én is írtam ő kegyelmeknek, Szendrei expediáltatott Kővárig. Rédey Ferencz uram Kubínyi nevő szolgája Huszt felé indulván, írt az úr az asszonnak s az úrnak általa.

17. *Csötörtök.* Bethlem Domokos uram ma akar vala megindulni, így dolgában írt gróf uram fő-generalisnak és vice-

generalisnak,[1]) Vér Mihály uramnak is, úgy conveniálván Bethlem Domokos uram gróf urammal, hogy bethlehendi jószágát [2]) kezében bocsátja gróf uramnak; azokra is írt gróf uram; mai nap ugyan el nem bocsátotta gróf uram. Késmárk.

18. Péntek. Hajnalban érkezék Szarka uram; dícsértessék istennek szent neve, közöl sem úgy volt az huszti kisasszony állapatja az mint hirdetik vala,[3]) és mivel Domonkos uram által rescribáltatott is gróf uram Rédey uramnak, Bethlem Domonkos urammal Szinyei uram expediáltatott Kassáig.

19. Szombat. Harmadnaptól fogvást kezdvén érzenem az köszvényt, ma már szállásomon s ágyban detineáltam magamot.

20. Vasárnap. Mingyárt hajnalban érkezék Farkas uram; relatiót tévén Illyésházy G(ábor) uram izenetiről, elíg sokra inducáltatott gróf uram és auctionaliter tízezer tallért ígért; ezekben fáradoztam délig; délyest Árvából érkeztek babos lovak felől való levelek, kikre mingyárt rescribáltatott is gróf uram. Farkas uram is későn vacsora után nagy részegen mene el.

21. Hétfő. Berzeviczi Herlics, Kőszeghy uramék valának az úrnál; estig valóban meglakának. Kiss Ádám is ma jütt Henckeltől; én azomban nem könnyebbedtem, hanem inkább térdemben is kezdtem érzeni az köszvényt.

22. Kedd. Délre érkezék Keczer Menyhárt uram. Aprólékos irogatásimon kivűl nem volt semmi oly derekas (dolgom).

23. Szerda. Ebéd után, midőn szintén induló félben volt Keczer Menyhárt uram, érkezék Keczer András uram; későn estve Markó Árvából az hallal. Von Schöllen levelét is de dato 29 Novembris hozák.

24. Csötörtök. Azon braszlói levélre rescribáltatván és az szeléndekekről írván Szunyogh uramnak gróf uram, egyéb aprólékos írásim mind voltak egész délig, kammergróf uramnak is írván ma. Én pedig kiváltképpen tegnap valóban nyomorútúl voltam, az mint ez mai nap is. Synapius uram is mingyárt reggel érkezett meg.

25. Péntek. Ez áldott karácson napján más keresztyén emberek háromrendbeli praedicatiót is hallgattak, én azon ágy fenekét keservessen nyomván. Vitalis uramnak ma jöve levele az kopók felől, kire rescribáltam.

26. Szombat. Keczer Menyhárt uram feleségestől jütt be; ő kegyelmeken kivűl nem is volt senki idegen vendége gróf uramnak; ezekkel ugyan valóban vígan lakott ő nga; sokat is

---

[1]) Csáky Ferencznek és Pethő Zsigmondnak.
[2]) Bethlen, Szolnok-Doboka vm.
[3]) L. föntebb dec. 3-án.

Késmárk tánczolának, kiváltképpen András uram. Árva vármegyének ma rescribált gróf uram.

27. Vasárnap. Keczer András uram sokkal viradta előtt mene el. Gróf uram Gilányi János uram vendége volt, Keczer Menyhárt uram is, és csak estve felé mene el.

28. Hétfő. Ez apró szentek napján is praedicatiót tőn Synapius uram és késűn délután mene Batizfalvára. Gilányi uram holnap szándékozván káptolomban, írt gróf uram az püspöknek és Csáky Ferencz uramnak is. Ez mai nap jó hajnalban isten jóvoltából gyóntam meg.

29. Kedd. Nem emlékezem hogy mi oly szorgos dolgaim voltak volna.

30. Szerda. Hasonlóképpen, holmi aprólékos irogatásokon kivűl.

31. Csötörtök. Gilányi uram vala Batizfalvára Folvark kiváltássa végett; váltig neheztelte gróf uram s méltán is, az mint resolválta ez iránt magát Máriássyné asszonyom, kinek remediálássában kezdtünk fáradni, így continuálván ez esztendőt. Adná isten, az következendő ő szent felsége kegyelmességéből lehetne csendesebb s egészségesb mind testemben s mind lelkemben, amen. Úgy legyen, amen!

1666

Januarius

1. (Péntek.) Még tegnap érkezett vala az városban Vesselényi László uram;[1]) láttatván gróf uramat, gazdálkodtatott ő nga; és az mai napot itt az várban töltette s valóban meglakott; ugyancsak jó lakó ember. Én is épültem annyira, hogy az isteni dicséretet meghallgathattam, és az lakásban is jelen lévén, elég részem is lőn benne. Gilányi uram Lőcsére volt az Folvarkért való pénzzel. Késmárk

2. Szombat. Elmene Vesselényi uram; írtam Keczer Menyhárt uramnak; estve felé jött az árvai tiszttartó.

3. Vasárnap. Farkas uramnak levele érkezvén, mint járt Trencsénben, azon dologban mi volna tanácsosb cselekednünk, Keczer Menyhárt urammal is communicálván gróf uram, nagy bőven írtam Farkas uramnak; írt gróf uram Illyésházy uramnak is, elbocsátván Farkas uram emberét, úgy az árvai tiszttartót is. Almásy uramnál volt gróf uram ebéden szerelmes gyermekivel együtt; Keczer Menyhárt uram sem maradhatott el; ebéd után azért hamar mene el; én végig voltam és estve fele az úrral jöttem be; nekem is elég jó kedvem jutott vala estve felé.

4. Hétfő. Írt gróf uram Rákóczy Ferencz uramnak, Csúthy uramat akarván expediálni; de azomban elég véletlen érkezvén generalis Csáky Ferencz uram, holnapra haladott, és napestig az jó vígan lakásban és conversatioban múlattuk az időt.

5. Kedd. Hogy Csúthy uram akart volna megindulni, elmene azomban generalis uram is. Bay Mihály uram katonája érkezvén ura s palatinus urunk levelével, azokra rescribáltam, és Radics uramnak is nagy bőven, az mint cancellarius uramnak is árvai dolog végett,[2]) nem külömben Auer uramnak is,

---

[1]) A nádor fia.
[2]) Az árvai főispánság végett.

Késmárk az leveleket recommendálván és magam állapatjáról bőven írván, újobban is írtam az estve Rokuszi által öcsém uramnak.

6. *Szerda.* Holmi aprólékos irogatásim kivűl nem igen voltak mi oly szorgos dolgaim.

7. *Csötörtök.* Ma viradta előtt írtam Kiszely uramnak, Gilányi uram felesége anyjához szándékozván; azomban gróf urammal millenbachi[1]) erdőben valánk nyulászni, de minden haszon kivűl, s hogy megtértünk, úgy érkezék Csúthy uram, Szendrei Jánost tanálván elő, az ki által Teleki uram mind nyujtana reménységet, de az fejedelem resolutiója elég categorice lévén, igen megbúsult rajta gróf uram és sokat kedvetlenkedett és nem lőn kedve hogy be küldjen.

8. *Péntek.* Újabban olvasván az tegnap hozott leveleket, eltökéllette hogy beküldjen; így én is hozzá fogtam az levelek expeditióihoz; mai nap az fejedelemnek és Teleki uramnak szólókat elkészítém. Szendreit Rosomberkre bocsátván, írtam általa Kiszely uramnak s palatinus urunknak az kvártély végett.

9. *Szombat.* Megérkezvén a lucsivnai szekér és megrakván az három szekeret, estve felé megindítánk őket, úgy hogy Csúthy uram csak hajnalban induljon.

10. *Vasárnap.* Nemcsak tegnap majd napestig, de ez elmult éjjel is felest írván majd minden Erdélyben levő derekas embereknek, Csúthy uram is jó reg megindult. Holnap akarván Francsics uramat s Gyarmatit expediálni néminemő tatár rabok végett, írt gróf uram palatinus uramnak és Zríni Péter uramnak, ez alkalmatossággal Bottyány Kristóf uramnak és Petrőczy uramnak.

11. *Hétfő.* Elmene Francsics uram, az ki által az ifju gróf írt Petrőczy Miklósnak és küldött egy török lovat; írtam ez alkalmatossággal Gilányi János uramnak és Keczer András uramnak is Németh Boldizsár által. Kőszeghy uram vala ebéden, valóban jól is lakának.

12. *Kedd.* Horánszky András uram tanálkozván bejőni, vele is ugyan ezen alkalmatossággal meg volt az vígan lakás.

13. *Szerda.* Ebéd felett hozák Farkas uram levelét, kiből tovább tovább tanulván gonoszakaróinknak likavai dologban való intentiójokat, nem kevéssé törődtünk rajta, és circa hanc materiam feles írás lőn; azomban úgy hozák K(eczer) Menyhárt uram levelét az két fakó ló felől, s így Szinyeit még ez estve expediáltuk Eperjes felé.

14. *Csötörtök.* Az városnak sokszori egynehány naptúl fogvást való könyörgésekre inducáltatott gróf uram, oda menjen, az hol valóban nagy jó szívvel látának bennünket s váltig

[1]) Mühlenbach, Szepes vm.

meg is vendéglének; későn étszaka jövénk el. Horánszky András uram is velünk volt, az ki által írt gróf uram Rottal uramnak. Késmárk

15. Péntek. Az holnapi megindulåshoz készülgetvén, holmi aprólékos dolgocskáim mind voltak.

16. Szombat. Déllest megindulván s Lucsivnára érkezvén, vette gróf uram Zréni Péter uramnak az lakodalomra hivalgató levelét.[1]) Lucsivna

17. Vasárnap. Viradtig írtam Rimaszombatba, úgy Késmárkra is az tiszteknek nagy bőven; az praedicatio is jó idein reggel lévén meg, Hibén szállottunk ebédre s étszakára Tarnóczon. Hibbe (Liptó vm.) Tarnócz

18. Hétfő. Egy huzomban menínk Árva várában, az hova egy órakkor érkezínk; ebéd vacsorával egyött lőn. Fahévíz helyett aquam antipodagricam tanálván meginnya, meg sem gondoltam, életemmel ne fizessem meg; gróf uram is föl kölvén, éfél előtt mene el Baranovszky uram az doctorért Rosomberkre. Árva vára

19. Kedd. Az doctor mingyårt reggel elérkezék s mondá, nincs semmi periculum benne; könnyen el is hittem, mert nem is érzettem rosszabbúl magamat; az mint hogy el is bocsátottam mingyárt, az magam Balásdeák-mentémmel ajándékozván meg.

20. Szerda. Farkas uram érkezvén jó reg, déllest Bitsére köll vala mennie, azomban az sem tetszík gróf uramnak s abban mult; hanem írt gróf uram Illyésházy uramnak s úgy Farkas uram is.

21. Csötörtök. Francsics uram jött vala föl, relatiót tévén mely haszontalanúl járt, s így hogy tovább is experiálhassa Zréni uramnál ha mit ez iránt efficiálhatna, elmene; azomban déllest úgy hozák Illyésházy Gábor uram, úgy Gilányi Illyés uram levelét, kiben írja, Szvederneknél[2]) tovább sem jöhetett betegsége miatt, hanem kívánt(a), az úr menne hozzá, kiről beszélgettünk eleget ugyan, de semmit sem concludálhatánk, és így csak in suspenso maradott erről való determinatio.

22. Péntek. Jó reg izent az úr, mit köllenínk tovább cselekedni; azomban megizenîm vékony tetszésemet, úgy azt is, hogy ő nga ne terje magát; ha úgy tetszik, magam megyek Farkas urammal; végtére annak is annuált ő nga, és csak szentén ebédkor indulhatánk meg, Parniczán szándékozván falatozni, de ugyan csak Guzith uramnál maradánk s jóval

---

[1]) Meghívó levelét leánya menyegzőjére, mely mart. 1-én Makovicza várában volt végbe menendő. A *hivalgat, hivalgató* alakokat a Ny. Sz. nem ismeri.

[2]) Szvedernik a Vág mentén, Trencsén vm.

Tyerhova (Trencsén vm.) innet sütétedínk bé Tyerchovának s ott szállottunk; jó szállásunk vala.

23. *Szombat.* Még két óra előtt indulván, köllett Zsolnán Zsolna is keveset késnünk még az szánat megigazították, és mivel kerölnünk is kellett, csak tizenegy óra tájban érkezhetínk Bi- Nagy-Bittse tsére, ebéden s vacsorán is ott lévén, de úgy sem végezhetínk mi bizonyost.

24. *Vasárnap.* Az mint tegnap tíz órakor indulánk meg vacsora után Bitséről, három óra éfél után vala még Tepli- Teplicz czére érkezhetínk; itt is két óráig nyugovánk; még indul- Zasriva (Árva vm.) hatánk jól megvilágosodott. Délután lőn hogy Zazreván ítettünk, váltig sietvén, de úgy is hét órakor érkeztünk Árvában; Árva vára mivel az úr jól lakott volna s én is igen elterődtem volt, csak lenyugodtam.

25. *Hétfő.* Éfél után ébredvén föl, concipiáltam mint köllenik lenni az Illyésházy urammal való végezísnek és contentatiojárúl való assecuratoriának, s hogy fölébredett gróf uram, beküldettem; magam is eleget szólík ő ngával; végtére annuálta ő nga, úgy azért, előbb amaz subscribálja; kire nézve sietséggel készétínk Meskó Albertet Bitse felí s magunk Guzith uramhoz menínk ebédre, és ugyan inned mene el Albert uram jóval délután; az hol midőn jó lakásban mentünk volna, úgy érkezének Illyésházy Gábor uram szolgái az lovakért és pénzért; meg volt mondva, addig várakozzanak vár alatt, még subscribáltatik az végezís. Nagy késűre indulván meg, Jesze- Jaszenova novánál mingyárt megsetűtedínk, és Rosemberkre nyuócz *(így)* Rosenberg (Liptó vm.) óra tájban érkezvín, itt is megvolt az vacsora, éfélig tartott, de én csak az nagy nyögíssel múlattam étszakámot.

26. *Kedd.* Délután megindult gróf uram Lipcse felí, úgy Szentmihály én is Késmárk felí; szentmihályi malomnál valóban galúl[1]) járík, kiesvén az szánból, ugyan bé merültem az vízben; szintén sötétedett még valamentére megszáratkoztam s indultam Szentmiklósra; hét óra tájban érkezvén az árvai tiszttartónál, Szentmiklós jó szívvel látott, jól is tartott.

27. *Szerda.* Írtam Farkas uramnak Lipcsére s Tunyoghynak is Árvában, s hajnalodott hogy indultam. Lucsivnán késűn Lucsivna (Szepes vm.) délután szállottam, az honnand írtam Hierant uramnak, úgy öcsém uramnak posta alkalmatossággal. Ide Késmárkra is Késmárk későn étszakán érkeztem; az kisasszonyok ő ngok Almásy uramnál lévén, mingyárt bejüttek, de én itt sem evém vacsorát, alig vártam lenyugodjam.

28. *Csötörtök.* Viradta előtt írattam gróf uram eleiben, úgy Farkas uramnak is ednihány szóval. Hogy ebéd fölett

[1]) Így; talán tollhibából *balúl* vagy *galádúl* helyett.

ültünk volna, úgy érkezík Meskó Albert uram; csak elhűltem mint subscribálta Illyésházy uram az végezést[1]) és mely csalárdúl kívánna velünk bánni, kiről valóban reá írván és újobban is íratván az végezíst, estve felí volt hogy expediáltam Albert uramat, írván Vitalis uramnak is, hogy bé menjen utánna Lengyelországban; azomban úgy érkezík Görgey Vilhelm s János, az kik vacsorán is itt maradván, nemcsak jól lakának de tánczolának is váltig. Késmárk

29. Péntek. Keczer Menyhárt uramnak írtam szolgája által Melczer Jáno(s) dolga felől, úgy Szinyeiné asszonyomnak is; egyéberánt nem voltak semmi oly szorgos dolgaim.

30. Szombat. Írtam Baranovszkynak, úgy Farkas uramnak is fazokasok által.

31. Vasárnap. Gróf uram ő nga déllyesd megérkezék az ifju gróffal, és mingyárt ő nga megérkezésse után Hedry uram is, az kitűl informáltatván ő nga, ki volt bontója az görgényi állapotnak, nehezen hitette el magával és búsult állapottal volt. Hedry urammal csak az maga házában ött.

Februarius

1. Hétfő. Már hogy vacsora felett volt volna gróf uram, érkezék Keczer M(enyhárt) uram és vígan is lakának; én nem érezvén jól magamot, napestig csak az házban detineáltam magamot.

2. Kedd. Gróf uram itt az szállásomon evék ebédet; én is ott ültem ugyan, de sokáig nem ülhettem, hanem elmenvén öcsém uram, én is az úrfi szállására vitettem le magamot és ott hevertem. Ma is csak az nagy lakásban mentenek el.

3. Szerda. Érkezének holmi leveleink Pozsonbúl; gondolkodánk és beszélgeténk, írjunk oda bé.

4. Csötörtök. Írván gróf uram az fejedelemnek, Teleki uramnak, Hedry uram is sokaknak oda bé, holnapra haladott ez leveleknek expeditiója.

5. Píntek. Az tegnap készített levelekkel Bánfy inassa expediáltatván Kővárban, úgy hogy visszajövet Husztra is betérjen, írván oda is gróf uram; azomban déllyesd megindulván Székely János uram lakodalmára, mingyárt az Rarvízen[2]) tanálók elő Rokuszit Kővárbúl 21 írott levelekkel. Étszakára Szmisánt szállottunk s nagyobbára ott olvastuk az leveleket, de én vacsorát sem öttem. Szmizsán

[1]) L. föntebb jan. 25-én.
[2]) Valami patak neve lehet.

Szmizsán — Krompach — Mohnya (Sáros vm.) — Szinye

6. *Szombat.* Meg sem gondoltam, hogy olyan idein induljon gróf uram; szertelen nagy hideg lőn s nagy időn szállott meg ő nga Krompachon ebédre, az hol tanáltuk Szentmiklósyt, az hol feles ideig késsének, de úgy is jókor érkezénk Muhnyára, és én velem szán jövén, Szinyére menék késő estve; az atyafiakkal és ott levőkkel feles ideig és majd éfélig voltunk fent.

Pécs-Ujfalu

7. *Vasárnap.* Ez étszakai nyugováshoz igen kevés időm lőn. Praedicatiót hallgatván itt Szinyén, azomban gróf uram is érkezvén, úgy az több hivatalosok is, elíg jó készülettel volt asszonyom, csak lehetett volna elíg idő hozzá; az mit ugyan elkövethettünk, semmit el nem múlatánk; az helyett váltig sietének; Pécs-Ujfaluban is elég készülettel voltak, de az szállások alkalmatlanok lévén, úgy az lakodalmas ház is elég szoros, énnekem kellett hamar elvitetnem magamot az szállásra.

8. *Hétfő.* Reggeltűl fogvást sokat consultálkodván az főrendekkel, mit írjunk és mint disponáljunk Árvában palatinus uramnak Balassával való állapotjárúl,[1]) írtunk ugyan eleget, de mind szükségesbnek láttam, Gilányi uramat magát expediáljam oda, az mint hogy délben expediáltam is; azomban ez mai lakodalmi állapothoz accedálván gróf uramnak mai napi születésse napja is, valóban meglakának. Én ma is az ágyban detineálám magamot.

Vörösalma

9. *Kedd.* Viszont ma is az szomszédságban Veresalmára menénk. Dersőffy Ferencz uram szolgálóját adván ki, valóban derekas lakodalmat szolgáltatott, mind ebéd mind vacsora derekassan volt, de én ebéden sem sokáig lehettem ott, annyival inkább az vacsorát másra bíztam.

Balásvágás

10. *Szerda.* Az mint éjfél után oszlottak el, Szinyeiné asszonyom akkor haza mene, az vendégekben is reggel, de úgy is az nyolcz asztal megtölt s vígan lakozának. Gróf uram étszakára Balásvágásra jött, az hol én gyengén voltam az gyomromra.

Késmárk (Szepes vm.)

11. *Csötörtök.* Hamar délután érkezénk Késmárkra; együtt lőn ebéd vacsorával; itt sem sokat hagytak hátra az jó lakásban.

12. *Péntek.* Midőn nyugodni kívántunk volna, úgy érkezék Vitéz Ferencz és Máriássy Ferencz; azokkal is elég alkalmatlanságunk lőn. Keczer András uram elmene Batizfalvára.

13. *Szombat.* Ez mai nap is rajtunk maradott Vitéz Ferencz; vacsorára érkezék Dersőffy uram feleségestűl, Usz István uram.

---

[1]) A nádornak Balassa Imrével való viszálykodását körülményesen leírja *Pauler* id. m. I. 87., 94. és 95. l. V. ö. *Cserey M.* Hist. 2-ik kiad. 62—63. l.

14. Vasárnap. Rút alkalmatlan havas idő lévén, gróf urammal szekérben meník Batizfalvára; úgy is ugyan tizenegy órára föladhatták az ebédet, de mások híjával haladni köllett. Farkas uramot itt tanálám és ugyan ma akarván expediálni, az mint hogy estve felí el is ment, én pedig az ágy fenekét nyomván, vacsora után mingyárt elíg rosszúl volt a gyomrom. Batizfalu

15. Hétfő. Éfél után mingyárt reám esvén az arena, bezzeg nyomorult étszakám lőn, alig vártam volna, Késmárkra vitettessem magamot, de szernyőn sok dolgaim miá tíz óra felí ha indulhattam s váltig siettem, és mihent ide érkeztem, azonnan az fördűt siettettem, kiben nagy segétségemre volt az édes hugom, s vacsora után is megföredtem egyszer. Késmárk

16. Kedd. Ma jó reg is váltig föredtem, de úgy sem állott el szentén rólam és mely tőlletséggel[1]) nem is ettem semmit is, s mivel gróf uram Rokuszi leányát mára rendelte haza adni, azért feles böcsűlletes embereket is convocáltatott. Viceispán uramnak késedelmes jövetele miatt valóban későre lehetett az vacsora, de úgy sem lehettem végig ottan, igen rosszúl lévén.

17. Szerda. Mivel csaknem hajnal felé nyugovának le tegnap, az ebéd tizenegy óra tájban nem lehetett, mivel valami causa revideáltatott, hanem tizenkét órakor adták fel az étket s estig tartott; az tánczolás is csaknem éjfélig tartott.

18. Csötörtök. Az derekas vendégek elmenének ugyan mingyárt reggel, de úgy is Keczer András uramat semmiképpen el nem bocsátván gróf uram, Szinyeiné asszonyom estve felé elmene; végtére az úr is lefeküvék, de azomban az sok táncznak, víg lakásnak nem volt semmi szüneti. Én mingyárt reggel kezdvén az jobbik kezemre rosszúl lenni, megijedtem az köszvénytűl; estig alkalmas indiciumja lőn; az arenát is ugyan mind érzettem apródonkint; így fájdalmasson s keservessen múlatám ez mai napot is. Francsics uram is ma délben érkezék Zrínyi uramtúl.

19. Péntek. Az tegnapi jó lakás után későre lehete meg az Árva felé való menetelrűl való deliberatio; causálván az nyomorult állapatom is, haladott holnapra. Dajka István is ma búcsuzott el gróf uramtól.

20. Szombat. Ma is délutánra haladván az megindulás, gróf uram írt Hedry uram alkalmatosságával az fejedelemnek, Bethlen Jánós, Miklós uraméknak, Teleki uramnak, kinek én is nagy bőven írtam; írt gróf uram Rédey uramnak is, és így megindulván, nékem Maguráról az dőlt fákra nézve kellett

---

[1]) Így; talán: *és mellí tökélletességgel* vagy *teljességgel.*

Landok Lendakra térnem; ott voltam éjfélig, míg Késmárkról más szénat hozattam, gróf uram pedig Kaczvinkon hált.

21. Vasárnap. Éjfél lőn míg Késmárkról megérkeztek az szának; így én is czihölődtem és Kaczvinkra hat órára érkez-
Kaczvink heték: elég gonosz idő volt ez étszaka, de annál inkább nappal, ki miá nagy bajjal mehetínk Krempachra, és nem lőn
D. Krempach mód tovább mennünk már ez mai nap, kire nekem is volt szükségem, kiváltképpen ily nyomorult állapatomra nézve.

22. Hétfő. Elíg kevéssel változék az idő, de mivel borítíkot csinálának, könnyebben lehete dolgom. Déllyesd ér-
Jablonka (Árva vm.) kezínk Jablonkára. Elsőben is szomjuság lévén rajtam, azt sokféle itallal is oltani igyekezvén, végtére sok okádással volt s így nyomorult étszakám volt.

Turdossin *23. Kedd.* Gróf uram Tvardosint [1]) szállott; én Kraszna-
Krasznahorka horkán étetvén az lovakot, siettem az vár felé. Felyes holmi
Árva vára leveleket vévén, azok között Radics uramnak de dato 11 et 16. Farkas uramnak még ma írtam az sütő által, hogy az érsek jövetelére vigyázzon.[2])

24. Szerda. Gilányi uramat Késmárkra akarván expediálni, interveniált Zrínyi uram vitézinek igen rendkivűl való Saskón magok viselése,[3]) kire nézve kellett írnya Zrínyi uramnak s Gilányi uramat expediálni hozzája; ez alkalmatossággal öcsém uraméknak szóló Radics uram levelét elküldettem, írván Menyhárt uramnak, úgy asszonyomnak is Géczy Pál uram levelével; szintén ebéd felett menvén el Gilányi uram, délyesd nyugodalmasban lehettem, de az köszvínyt estve felí több helyeken is váltig érzettem.

25. Csötörtök. Jobb étszakám lőn. Reggel íratván Joachimus uramnak, Farkas uramnak, Gilányi János uramnak Zavor László levele mellett, írtam ez alkalmatossággal az leányomnak is; azomban úgy jütt hírünk az érsek felől. Gulácsy szolgáját expediáltam Rosombergre. Ebéden az úrnál viceispán és Reviczky Simon valának, úgy Petrőczy uram szolgája is, az ki az szeléndekeket hozta.

26. Péntek. Petrőczy uram szolgáját elbocsátottuk és Palkó inasomat az anyja végett.

---

[1]) Turdossin, Árva vm.

[2]) Ekkor már Szelepcsényi György, Lippay még az év elején elhalálozván. Szelepcsényi a Zrínyi Ilona lakadalmára utazott, a hol a király képét viselte s ő adta össze az ifju párt. *Pauler* id. m. I. 85. l.

[3]) Zsaskó, Árva vm. Guzics János már többször említett naplójában azt jegyzi föl, hogy Zrínyi Péterné menyegzőre vivén leányát, febr. 21-én Parniczán hált. Zsaskó szomszédos Parniczával; hihetőleg ez átutazás alkalmával rakonczátlankodtak ott a bán vitézei. Guzics naplója, id. h. 447. lap.

27. Szombat. Guzith uram vala az úrnál; holmi aprólíkus írásim indultak. Árva vára

28. Vasárnap. Írkezék az borbély Kísmárkról Rutkayval; írtam öcsém uramnak, Thököly Miklós uramnak is rescribáltunk; írtam az ifju grófnak.

Martius

1. Hétfő. Írtam Késmárkra, mikorra várják az urat; írtam ma is az ifju grófnak s az leányomnak; délig Farkas urammal volt holmiről való beszélgetésem.

2. Kedd. Farkas uram elméne; gróf uram is szánkázni volt Lehotára; azomban úgy érkezík palatinus uramnak 25 Februarii (költ) levele, kire nézve gróf uram feljüvén, Berzoviczy Mihályt köldettük postán Keczer Menyhárthoz; írtam egynehány szót Csucsy Jánosnak; Szilasy uramat is az palatinushoz expediálánk már kíssű estve.

3. Szerda. Midőn Radics és Vitnyédi uraméknak írtam volna, azomban úgy hozák az ő kegyelmek leveleit; azokra is azon levelekben rescribáltam s Farkas uramnak is bőven írtam.

4. Csötörtök. Ez elmult éjjel szörnyű nagy szél vala, kivel valóba változík is az idő s reggeltűl fogvást napestig sem lőn szüneti az essűnek, s így mai nap indulván, délután elíg alkalmatlan utunk lűn; gondoltam, holnap el sem fogunk már szánakon mehetni. Szilniczén háltunk meg. Szielnics (Liptó vm.)

5. Péntek. Viszont viradta felé fadni s hideg idő kezdett lenni, és egész estig hova tovább hidegebb. Délre Hibén szállottunk, étszakára Lucsivnára igen nagy időn. Hibbe Lucsivna (Szepes vm.)

6. Szombat. Keczer Menyhárt uram érkezvén palatinus urunkhoz menű útjában, feles ideig beszéllettünk ő kegyelmével és nyolcz óra tájban indultunk; ide Késmárkra jó délelőtt érkezvén, istennek neve dícsértessék, jó egészségben tanáltuk az ifju grófot s az kisasszonykát. Késmárk

7. Vasárnap. Palatinus urunk küldte fakó lovak ma érkezvén, valóban nagy hideg idő lűn.

8. Hétfő. Lőcsére kívántam volna a doctorhoz köldeni, azomban úgy mondák, hogy nincs otthon.

9. Kedd. Jó reg érkezík Radics uram és mingyárt délest Csúthy uram Erdélből, oda bé való dolgainkban inkább mind azon egy állapattal. Ez mai farkat [1]) az mint tegnap, úgy ez

[1]) A *farsang farkát* érti; 1666-ban a következő napra esett hamvazó szerda.

Késmárk mai nap is az jó tánczczal múlatták el, kiknek volt egészségek hozzá.

10. Szerda. Az egész napot Radics és Csúthy uramíkkal való beszélgetésen múlatánk, várván azomban Keczer Menyhárt uramat.

11. Csötörtök. Hogy ez mai nap sem érkezék Keczer Menyhárt uram, sokat csudálkozánk rajta.

12. Péntek. Jó reg érkezék Keczer Menyhárt uram, s relatiót tévén, akár mikor is édes hazánk reparatiójáról nem lehettem jobb reménségben; az jó isten ő szent fölsége engedje jó kimenetelét![1]) Görgey Miklós uram lévén gróf uramnál, azzal mulatozott gróf uram; öcsím uram azomban írt Bory uramnak, s Csúthy uramnak ma kell vala Stubnyára menni, de azomban holnapra kellett haladni, s öcsím uram pedig Radics urammal három óra tájban méne el. Én ma vettem valami lőcsei doctor adta purgatióját, de majd semmi operatiója lűn.

13. Szombat. Csúthy uram elmene úgy délest; Bánfy uram szolgája Huszt felé az Teleki uram számára való trombitással és fejedelem számára küldett szeléndekekkel.

14. Vasárnap. Tersztenai praedicator praedicált itt az várban. Képtelen hideg lűn.

15. Hétfő. Ez mai nap is valóban hideg idő vala.

16. Kedd. Csúthy uram estve felí érkezík Stubnyárúl Bottyány Pál uram szolgájával; ez mai nap itten (maradott).

17. Szerda. Ez mai nap is itt maradott Bottyány uram szolgája. Radics uram is estve felí érkezík.

18. Csötörtök. Radics uramat délután expediálván Bécs felé, az ki által írt gróf uram palatinus uramnak, esztergami érseknek, secretarius és conservator uraiméknak, úgy Rottal uramnak is; írtam én is Vitnyédi uramnak egynehány szóval; délest Erdélben való expeditiók körűl szorgalmatoskodtam.

19. Péntek. Ma jó reg indulván Csúthy uram Erdély felé, az ki által írt gróf uram az fejedelemnek, Teleki uramnak, Bethlen János, Bánfy Dienes, Zsigmond, Béldi, Gilányi Gergely és Rédey Ferencz uramíknak, írtam én is Hedry uramnak. Baranovszky uram is Eperjesig Csúthy urammal ment, hogy ottan Bécsben való vexelyt csináljon; írtam általa öcsím uramíknak, úgy asszonyomnak is.

20. Szombat. Estve hozák Baraszlóbúl 12 Martii költ leveleit von Schelen uramnak, az kiket holnap szándékozván

---

[1]) Keczer Menyhárt nehány nap előtt (mart. 6-án) utazott volt a nádorhoz. A makoviczai lakadalom után Vesselényinél a stubnyai fürdőben gyülekeztek tanácskozásra az elégületlenek. V. ö. *Pauler* id. m. I. 84. l.

Csúthy uram után küldeni, Draskovith uramnak rescribált gróf uram. Késmárk.

21. Vasárnap. Azon tegnapi leveleket igen idején reggel küldettem Szinyére, hogy onnat Szilágyi vigye Husztra. Gróf uram újobban elvégezé magában, már az Aprilist is itt töltse, s így újobban ad 12 Maji differálván az árvai számvételt, megírám Joachimus uramnak, adja az többinek is Sléziába értésekre. Ungvárynak is megírám, úgy Ujfalusy uramnak; gróf uram is írt Petrőczy és Osztrosith uraméknak. Gilányi Illés uramnak is írtam felőle.

22. Hétfő. Maczkó csatlósom által írtam árvai tiszttartónak, többi között Krakkóbúl hozatandó festék felől is; Farkas uramnak is igen bűven, úgy Bory uramnak is Zsolna végett.

23. Kedd. Figuli jó reg jött az hallal; ő általa is igen bűven írtam és az böcsülni való kőméves mestereket is ez alkalmatossággal küldettem, s délest gróf urammal Szlavkóra valánk. Szinyeiné asszonyomnak is írtam az Árvából küldendő béresek által.

24. Szerda. Délest hozták Osztrosith uram levelét Illyésházy György actáival, kire rescribáltatott gróf uram. Radics uramnak is Rudnórúl [1]) írott levelét vévén, rescribáltam.

25. Csötörtök. Újobban reggel írtam Radics uramnak, az mint estve is, ha ott érné az levél, hogy obtineálná, Árva vármegyének szabad lenne vöres viaszszal pecsétleni.[2]) Farkas uramnak is írtam egynehány szóval.

26. Péntek. Délest Árvában rescribáltam, Gilányi Illyés uramnak is kétrendbeli levelet írtam. Hidvéghy uramnak is rescribált gróf uram Csáky Zsigmondné asszonyom Árvában lévő portiója végett. Már vacsora után vettem Hedry uramnak Husztrúl 8 költ levelét.

27. Szombat. Nem tudom hogy oly szorgos dolgaim voltak volna aprólyékos ede s tova irogatásom kévül. Samit az rudas, és (az) barbariait az kisafás kanczához bocsátották.

28. Vasárnap. Reggeli praedicatiót meghallgatván, déllyest írtam Keczer András uramnak; Bory uramnak is, hol szándékoznék palatinus uram az üdnepekben lenni? Zrínyi uramnak is írt gróf uram Gulácsy által; írtam én is Teleki uramnak, tudhassa, gróf uram az üdnepek által itt lészen, Horánszky András uramnak recommendálván ez levelemet.

29. Hétfő. Görgey Miklós uram vala gróf uramnál ebéden; felyes ideig mulattak; azomban vacsorára érkezének Faygel

---

[1]) Tót-Próna mellett, Turócz vm.

[2]) Erre nézve v. ö. *Hajnik Imre* ily czímű értekezését: Az örökös főispánság a m. alkotmánytörténetben. Akadémiai Értekezések XIII. 46. l.

Késmárk Izsák, Péter és Ferencz; vacsorán jól megtartotta őket gróf uram. Ma is írtam Farkas uramnak Rutkay által.

30. Kedd. Faygel Péter uram által írtam öcsím uramíknak; Faygel Ferencz által írt gróf uram Zréni uramnak; én is Farkas Tamás uramnak.

31. Szerda. Nem voltak mi oly szorgos dolgaim; való dolog, nem kicsin vakmerőséget és keménységet experiáltam.

Aprilis.

1. Csötörtök. Déllyesd Fejérváry uram jött Stubnyáról és már ma itt maradott s valóban vígan is lakának. Bory s Armpruszter uramék az mit írtak olvastam, s írtam azon levelek mellett Keczer Menyhárt uramnak; olvastam Radics uram is sub 26 mit ír Pozsonyból.

2. Péntek. Radics uramnak 25 Pozsomból írt levelét vettem; Farkas uramnak is Figuli által írott levelét, az kire mingyárt rescribáltam nagy bőven.

3. Szombat. Péter lovászt küldvén Rosomberkre, hogy az meddő kanczákat hágassa, írtam általa Farkas uramnak, úgy árvai tiszttartónak is.

4. Vasárnap. Kubíni káplán praedicált, s ez mai nap az én szenti napom lévén,[1]) gróf uram hívatott volna szomszédiban, de mind is Budaházy, Zavor s Görgey János uramék lehettek jelen, kikkel s jámbor szolgáival valóban meglakott gróf uram, s az kisasszonkákot is váltig megtánczoltatta. Ez mai ujságon[2]) valóban újobban hozzá kezdett az télhez.

5. Hétfő. Írtam Gilányi Illyésnek, Auer uramnak, Árvában tiszttartónak, Reviczky Jánosnak.

6. Kedd. Nem jut eszemben hogy mi oly szorgos dolgaim voltak volna. Ma evénk elsőben laszaszt ez idein.

7. Szerda. Hasonlóképen. Berzeviczy István uram volt itt.

8. Csötörtök. Írtam Farkas uramnak és az három vemhes kanczát küldettem az ménesben. Horváth Boldizsár uram volt ebéden gróf uramnál; vacsorára Berzeviczy Zsigmond uram. Rescribáltam Ujfalusy András uramnak.

9. Péntek. Berzeviczy uramék ez mai nap itt maradtak, s Almásy uram déllest két nyulat látván fekésében,[3]) kin volt az úr, úgy én is az ifju gróffal; szép mulatságunk lőn, való-

---

[1]) Ambrus napja.

[2]) T. i. hold-ujságon.

[3]) Így; fekés = *fekvés, feküvés;* mint *fekő* = *fekvő.* Ny. Sz. I. 793. lap.

ban jó meleg időnk. Ma esztendeje lőn installatiója az ifju grófnak Máramarosban, kinek emlékezetiben is vígan lakánk. Bánfy Dénes adta lovat Berzoviczy Zsigmond uramnak adta gróf uram. Szenczy István Vitnyédi uramnak Stubnyáról küld(ött) levelét hozta. Késmárk

10. Szombat. Berzoviczy uramék elmenének, Baranovszkyt Budaházyhoz expediálám, Szinyei Lászlót az generalishoz, Melczer Jánoshoz, öcsém uramékhoz, úgy az fakó lovak végett is Eperjessé, az ki által írtam asszonyom hugomnak is.

11. Vasárnap. Déllest elbocsátám Thököly uram szolgáját.

12. Hétfő. Árvai ember által kétrendbeli levelet is írt Farkas uram.

13. Kedd. Radics uramnak 3 et 8 írott levelét vettem. Görgey Vilhelm uram volt gróf uramnál ebéden vacsorán, s üdőközben (érkezék) Király Sámuel poczsztaroszta [1]) levelével.

14. Szerda. Vitnyédi János [2]) küldettetett Lipcsére és kammergrófhoz. Ebéden Görgey Miklós uram volt itt. Déllest gróf uramnak szép mulatsága volt. Az fekete gyeplős kancza csőder fakó csikót hozott.

15. Csötörtök. Jó reg érkezék Radics uram, hálá istennek, satis pro voto való expeditióval, s kedvessen látta gróf uram.[3]) Holmiről írattam Árvában s Liptóban.

16. Péntek. Jó reg midőn szintén Radics uram el akart volna menni, úgy érkezék Hedry uramnak Fogarasból 21, Teleki és Csúthy uraméknak 31 Martii kült levelek Szentpéterről. Déllyest Szlavkó táján való szántóknál voltunk; vissza jövén, úgy tanálánk itten az ő felsége intimatorium mandatumát Árva vármegyére.

17. Szombat. Jó reg jött Lipcséről 14 költ levél; rescribált gróf uram, úgy Teleki és Csúthy uramék leveleit is elküldvén; mely Lipcséről való leveleket küldettem Peklénben déllyest Szady által, s írtam Farkas uramnak s az árvai tiszttartónak, hogy szerdán lennének itt.

18. Vasárnap. Reggeli praedicatiót meghallgatván, ebéden kedvessen lakoztunk Katicza kisasszony születésse emlékezetivel, mely isten jóvoltából az tizenegy esztendőt ma érte el.[4]) Estve Szilágyi hozta Szinyéről Hedry uramnak, úgy Bethlen Miklósnak is Kis-Bunból 19 Martii írt leveleket.

---

[1]) Pod-sztaroszta; l. alább sept. 14-én.
[2]) István fia.
[3]) Radics az árvai főispánság ügyében járhatott Bécsben. L. fõntebb mart. 18-án és ismét mart. 25-én.
[4]) Thököly Kata 1655-ben született.

Késmárk 19. *Hétfő.* Velkai[1]) praedicatortúl vettem florenis 54 egy jó pej kancza lovat, kihez gróf uram az Misziczi nevő örög pej lovat bocsátotta. Ma hozának Árvából szép örög galóczát; az itt való ez idei salátával ma jól lakánk.

20. Kedd. Szabó Mihály mene Árvában; általa írtunk az tiszttartónak; Meskó Albertnek is Péter kocsis felől.

21. Szerda. Déllyest lamentatiók valának; késő estve érkezék Farkas uram, de úgy is valóban meg tarták; azután megérkezék az árvai tiszttartó is.

22. Csötörtök. Ez mai nap is az szokás szerint való isteni szolgálat meg volt. Jó idein reggel érkezvén öcsém uramék levele s tetszések, nem volna szükséges, gróf uram személye szerint, legyen jelen, midőn publicáltatnék az ő felsége donatiója Árva vármegyében super perpetuitate,[2]) így gróf uram is azon acquiescálván, déllyesd hogy el akartak volna menni Farkas uram s az árvai tiszttartó, esső interveniálván, úgy Illyésházy Gábor uram szolgái is már ma itt maradtak; megnevezett szolgák által pedig Illyésházy uram resuscitálni akarta volna az előbbeni végezést, de gróf uram semmiképpen nem inducáltathatott és csak szemben sem volt vélek. Vacsorán ugyan az ifju gróf vendégi valának és valóban meg is lakának. Teleki uramnak is 20 Martii költ levelét ma vettök.

23. Péntek. Jó reg elmenének Illyésházy uram emberei, úgy Farkas és az árvai tiszttartó is; azomban mi az isteni szolgálatban foglalatoskodván, nem is interveniáltak mi oly szorgos dolgok, hanem Melczer Jánosnak 20 költ levele, úgy az fejedelem asszonyé is, hogy 17 et 18 Maji tentáltatnék az amicabilis, kire való választételt differálta gróf uram.

24. Szombat. Késő estve érkezének Szinyeiné asszonyom, Keczer András feleségestől, leányostúl és fiastúl, úgy hogy az üdnepek által itt legyenek.

25. Vasárnap. Ez áldott husvét napján mind az háromrendbeli praedicatiót meghallgatván, más egyéb dolgokban nem is szorgalmatoskodtam.

---

[1]) Így: *felkai.*

[2]) Thököly István éveken át fáradozott benne, hogy az árvai örökös főispánságot maga s mindkét ágbeli utódai számára megszerezze; végre czélt ért: 1666. febr. 18-án kiadatott a kívánt decretum (Orsz. Lt. N. R. A. fasc. 680. nr. 13.); azonban a Thurzó örökösöknek, kik ebben jogaik sérelmét látták, minthogy az osztatlan örökség igazgatóját szabadon választják s az árvai főispánságot e hivatal tartozékának tekintik vala, sikerült kivinniök, hogy Thököly utódai már 1668-ban megfosztattak a két év előtt nekik adományozott méltóságtól. *Angyal D.* id. m. I. 22—23. l., *Kubínyi M.* id. m. 124—125. l., *Hajnik I.* id. m. id. h.

26. Hétfő. Szükségesképpen kelletvén az generalishoz küldenünk Szilasy uramat, déllyest s úgy vacsora után is csaknem éjfélig az sok tánczolásban múlatták az üdőt. Késmárk

27. Kedd. Ma déllyesd lovait jártatta estig gróf uram. Vacsorán vala ő ngánál velkai praedicator feleségestől; éjfélnél is tovább tánczolának, és midőn gyömőcs felett lett volna gróf uram, érkezék Keczer Menyhárt uram.

28. Szerda. Délelőtt érkezék Szarka uram Erdélyből Teleki és Csúthy uraméknak 17 Aprilis költ levelekkel, kiket öcsém uramék előtt olvasván el gróf uram s ebédet évén ő nga, szélt fogni [1]) volt, de elég csekély szerencsével; az kisasszonykák is Hunsztorfra valának, Menyhárt uram pedig Batizfalvára ment s én egész vacsoráig Szinyeiné asszonyom szállásán valék. Hedry uramnak is Illyéről 4 huius költ levelét ma hozák. Melczer Jánosnak írt gróf uram, pro amicabili 28 et 29 Maji terminálván, úgy hogy főispán uram pro 7 Junii jőne ki, ha nem succedál az amicabilis. Ma vacsora után is eleget tánczolának.

29. Csötörtök. Szinyeiné és Keczer Andrásné asszonyomék idein reggel menének el; gróf uram déllyesd kin volt. Csúthy uramnak Balázsfalváról 9 írott levelét ma vettem.

30. Péntek. Jó reg elmene Keczer András uram; déllyesd gróf urammal kin valánk az gabonák közzé.

Május

1. Szombat. Írtam Farkas uramnak egynehány szóval; praedicatiót is ez mai nap meghallgatánk.

2. Vasárnap. Hogy praedicatio felett valánk, érkezék Zsiga Csúthy uram levelével, kiben írja, hogy vacsorára ide érkeznek Bethlen és Teleki uramék. Érkezéssek előtt rescribáltunk Szunyogh uramnak, s azomban az ifju gróf eleikben menvén s be érkezvén, mingyárt az első intrádakor is valóban jól lakának.[2])

3. Hétfő. Noha még tegnap kezdettem érzeni az bal kezemmel köszvényt, de ugyan mind ebéden s vacsorán fent voltam. Az mely saxoniai elector horvátok kapitánya tegnap

[1]) Vadászat módja.

[2]) Bethlen Miklós és Teleki Mihály a stubnyai tanácskozmányból vett titkos izenetre Apafytól jöttek követségben a nádorhoz, útközben térvén be Késmárkon Thökölynél. Történetíróink eddigi tudomása szerint a követek május havában indultak ki Erdélyből, de ha már 2-án Késmárkon találjuk őket, jóval előbb kellett megindulniok. Bethlen bihetőleg nem emlékezett pontosan az időre, midőn később ezen útját oly érdekesen leírta. V. ö. Önéletírása I. 344. l., *Pauler* id. m. I. 92—94. l.

Késmárk érkezett vala, ma elmene; írtam ez alkalmatossággal is Farkas uramnak.

4. *Kedd.* Ma már úgy voltam az köszvény miá, fel sem verhetém magamot. Az mai napot az tánczczal is múlaták.

5. *Szerda.* Jó reg elmene Keczer András uram. Dobrovszky lovai nem tetszének az úrnak.

6. *Csötörtök.* Keczer Menyhárt uram jó reg jött vala be, és estve felé viszont elmene Batizfalvára.

7. *Péntek.* Ma reggel végezte az úr magában, holnap elmenjen Murány felé, és onnat nem Árvában, hanem viszont ide térjen; azért az ily nyavalyámra nézve jól is essék; az mint tegnap, úgy mai napon is, az erdélyieken kívöl is, szepesi vendégünk elég volt.

8. *Szombat.* Az én keserves kinnaim *(így)* igen szaporodván, szörnyű nyomorútúl voltam. Gilányi uram reggel expediáltatott, pro 10 az árva(i) győlésben fel lehessen, úgy az árva(i) számvételen is. Elmenetele után sokrendbeli levelek érkezének, kikről írván utánna és másoknak is rescribálván, egész délig mind azokban mulatáskodtam *(így)*, bajosan pedig. Déllyest gróf uram Murány felí indulván, úgy Teleki, Bethlem uraémék *(így)* is,[1]) noha az gyermecskék is elíggí mulattak volna, de az nagy fájdalmam miá nem lehetett szüneti.

9. *Vasárnap.* Ez elmult étszakát is elíg keservesen múlattam el: elolvastattam az postillát, majd bővségesen írattam Gilányi uramnak két ízben is, s mintegy szűnni kezdett az bal térdemben (az) fájdalom, de viszont estve felí másikában kezdett lenni, és így naponkint újulván nyavolyáim, elíg keserves éltem. Czimmerman Zsigmond[2]) embere volt itten, kívánván gróf uram amicabilis compositiója haladjon, az mint hogy írattam is Melczer János uramnak.

10. *Hétfő.* Sohonnat levél nem jött és én sem írattam senkinek is.

11. *Kedd.* Liptai ember által írtam Bukovinszkynak az kalapos süveg felől, és estve felí Dániel uramnak az árvai ember által; s midőn már gondoltam, szűnik derekassan nyavolyám, bezzeg valóban keservessen esém újollag belé. Reviczky János uramnak is rescribáltam.

12. *Szerda.* Nem tudom hogy mi oly irogatásim voltak volna. Estve valóban nyomorútúl kezdettem újobban lenni.

13. *Csötörtök.* Ma is azon vígan lakásban töltették az időt, délre érkezvén gróf uram Murányból Teleki urammal.

---

[1]) V. ö. Bethlen M. Önéletirása I. 346. l.
[2]) Keczer András veje. *Nagy I.* id. m. VI. 146. l.

Bethlen uram Kasza felé mene.[1]) Rédey uram szolgája is ma jütt vala. Késmárk

14. Péntek. Petrőczy uram szolgáját expediáltuk, az ki által megküldette gróf uram Murányban ígért tatár paripát; ő nga pedig Teleki urammal nyulászni voltak Király Sámuel uram kopóival, déllyesd pedig Szlavkóra valának.

15. Szombat. Mivel hétfőn el szándékozik Teleki uram, vasárnap pedig bort nem iszik, azért ma kívánt vígan lakni, az mint hogy mind délután s mind vacsora után eleget is tánczolának.

16. Vasárnap. Az szolga rend ma is váltig lakozék, de az urak nem igen ivának. Én az Erdélyben való expeditio körűl voltam foglalatos, írván gróf uram az fejedelemnek, Bethlen Jánosnak, Béldi Pálnak, Bánfy Dienes és Zsigmondnak, Naláczynak, Ebeni Istvánnak; írtam én is Hedry és Dobay uraméknak.

17. Hétfő. Elkészölvén Teleki uram, elmene; gróf uram is elkésérte és elvégezte magában, holnap meginduljon. Ma déllyesd írtam Teleki uram után; öcsém uraméknak is.

18. Kedd. Déllest eljövénk Késmárkról, étszakára Lucsivnán szállván, az honnat rescribált gróf uram palatinus uramnak 17 költ levelére. Lucsivna

19. Szerda. Ebédre Hibén szállottunk, étszakára Szentmiklóst, az hol gróf uram árvai tiszttartó vendége volt és sokáig volt fent. Hibbe (Liptó vm.) Szentmiklós

20. Csötörtök. Rosenbergre már délután érkezénk, ebéd vacsorával együtt lévén. Rosenberg

21. Péntek. Holmi aprólékos ide s tova való irogatásimon kivől nem volt semmi oly szorgos dolgom.

22. Szombat. Gróf urammal én is kimentem vala szekéren az kisasszonynyal nyulászni. Árvai viceispán uram tegnap érkezvén, írt gróf uram palatinus uramnak. Déllest likavkai patakban halásztattam; minekelőtte continuáltuk volna, nagy szél támadott valami kevés essővel; úgy jövénk be s érkezék Révay Imre uram.

23. Vasárnap. Liptai viceispán, notarius Bohus, Szmrecsányi Péter, ugyan liptai senior, teplai s itt való praedicator uramék valának gróf uramnál; valóban meg is lakának, s délután Révay uram úgy az többi is elmenének; gróf uram vacsorát sem evék. Ma déllest mene el Csúthy uram Eperjesre Mária kisasszonyért, írván gróf uram Rédey uramnak s az asszonynak; írtam én is az kisasszonynak és Párviné asszonyomnak, úgy Keczer András uramnak is.

[1]) V. ö. Önéletírása id. h.

Rosenberg 24. *Hétfő.* Ma is valánk nyulászni, de essős hideg idő lőn. Árvai viceispán uram ma déllest mene el.

25. *Kedd.* Jó idején reggel mene el Francsics uram Kermeczre, az ki által Josth András uramnak is írtam. Ez mai nap noha inkább hóval egyeles esső lőn, de ezért is dícsértessék istennek szent neve.

26. *Szerda.* Nem juthat eszemben hogy mi oly szorgos dolgaim lettek volna.

27. *Csötörtök.* Gróf uram nyulászni ment; én reggeltől fogvást délig az három majorban lévő gabonákat néztem, de valóba szegén gabonát tanáltam; az jó isten mind jobban adhatja. Ebéd vacsorával egyött lőn; jó kedve jutván az úrnak, valóban meg is lakának utánna.

28. *Péntek.* Szentén ebéd felyett érkezík levele palatinus uramnak, kire nézve sietséggel expediáltatott Trombitás inas Kaszára; és estve felí így érkezík Bethlen Miklós uram.[1])

29. *Szombat.* Szentén midőn éfélkor lett volna, az kastíl előtt való malom meggyúladván, mellyette való egy ház, úgy az gyönyörűséges hársfa is földig ége, és onnat az tűz Revucza nevő utczában akadván, az kastíl mellyett való öt ház elígett; az jó isten tudja, mely nehezen oltalmazhatánk meg az kastílt; egísz négy óráig tartott az tűz, mind fen volt gróf uram is addig. Ebédre Bottyány Kristóf uram hadnagya Francsics Ádám, Sibrik és Guzith Mátyás nevő szolgái (valának), s így valóban végan lakának; gróf uram vacsorán is kin volt. Szentén ebéd felyett érkezék Mariska kisasszony.

30. *Vasárnap.* Ebéd előtt egy törkéses csidát s töröktől nyert kétkező pallost és egy szép francziai pár pistolt praesentáltak gróf uramnak, s az ifju grófnak is igen szép forma hegyes tért, kinél könnyöbb vasat soha sem láttam. Ebédre érkezvén Szentiványi János uram is, nagy ital s tánez lőn; vacsorát sem evék gróf uram.

31. *Hétfő.* Ez mai nap is hasonló lakással múlík el; és szép melyeg esső lőn. Gilányi uram levele érkezík, hogy viszont re infecta mult el az amicabilis.

Junius

1. *Kedd.* Az tegnap érkezett levelekre, úgy vagyon, még tegnap rescribáltunk az fejedelem asszonynak és deputatusinak, de csak ma subscribálta gróf uram. Ezen frankovai ember által rescribáltam nagy bőven Gilányi uramnak, Keczer Meny-

[1]) V. ö. Önéletírása I. 347. l.

hárt uramnak; írt gróf uram kassai generalisnak. Mai nap expediáltatott Francsics Ádám uram több társával, az kinek gróf uram egy paripát, úgy az ifju gróf is egyet adott s az két társának is egy egy paripát adott; Bottyány uramnak is Beslia nevő jó török lovat adván gróf uram, úgy bocsátotta el őket. Bethlen Miklós uram is ma mene Murányba,[1]) és mivel az Mariska kisasszony semmit sem Likava várában az előtt nem volt, azért ebéd után felmenvén ő*ngok, gróf uram is utánok ment; az ifju gróf lévén az gazda, uzsonnát készéttetett és meg is tánczoltatta őket; én pedig még tegnap kezdvén érzenem az köszvént, mai nap föl sem verhetém magamot. Baranovszky uramot is ma expediálám Neczpálra.[2]) Rosenberg

2. Szerda. Gróf uram mai nap Lipcsére étszakára szándékozott volna, de bizonyos okokra nézve szombatra differálta; maga ő nga Ivachno[3]) felí ment nyulászni; s az mint reggel kezdettem lenni, úgy gondoltam, én is el fogok mehetni szombaton, de bezzeg estve felí valóba keményen volt rajtam az köszvén.

3. Csötörtök. Itt is azon egy nyomorút állapotban voltam. Trombitás Pál és Francsics által írtam Késmárkra.

4. Péntek. Lucsivnai ember által kétrendbeli levelére rescribáltam Gilányi uramnak; írtam Keczer András uramnak is, Reviczkynek kétrendbeli levelet is, magam pedig valóba nyomorútúl voltam.

5. Szombat. Gróf uram gyermekivel együtt étszakára Lipcsére ment.

6. Vasárnap. Azon egy nyomorult állapotban maradván, Szunyogh uramnak rescribáltam, Dániel uramnak is írván ednihány szóval; azomban az szál-hajtók által írván Vitnyédi uram, úgy Murányban is azonnal expediáltam, írván Bethlen uramnak. Délyre érkezík ide Gilányi Illís uram is, gróf uram pedig szentén estve felí jöve meg. Valami kevés eperjet is küldett Vitnyédi uram.

7. Hétfő. Én ez mai nap sem könnyebbedtem. Estve felí érkezék Rédey uramnak szolgája Josth.

8. Kedd. Ez mostani nyavalyámbúl ma kezdtem könnyebbedni, dícsértessék istennek szent neve. Gondolván, hogy már szintén az eddig való hágattatással megérhette az ménes, ma indítottuk fel őket az Holyákra. Gilányi Illyés uram is ma mene el.

---

[1]) V. ö. Önéletírása id. h.
[2]) Turócz vm.
[3]) Ivahnova (Ivaknófalva), Liptó vm.

Rosenberg 9. *Szerda.* Péter lovászt küldém Árvában az két ménlóval, úgy hogy holnap Késmárkra menjen és ott várja Szilasy uramnak az lovakkal Erdélybűl való megtérésset. Írtam Keczer Menyhárt uramnak és Szinyeiné asszonyomnak, postára adván leveleimet. Rédey uram szolgája ma mene el, és elmenetele után el lölte az hideg újobban is Mária kisasszonyt.

10. *Csötörtök.* Farkas uram jó hajnalban Luzsna felí mene. Árvába ma érkeztek fel szegény Henckelní asszonyom holt testével.[1]

11. *Péntek.* Árvába való menetelünk holnapra haladott. Ma is el lölte az kisasszonykát (az hideg). Vacsorára érkezík Révay Dániel uram; valóban meg lakának. Írt gróf uram Rédey uramnak.

12. *Szombat.* Írtam öcsém uramíknak, az Szinyeiné asszonyomnak is, az kitűl hoztak valami kevís cseresnét; írt gróf uram Bory uramnak; írtam lucsivnai ember által Gilányi uramnak s Horváth Markónak is. Kilencz óra tájban indulánk Árva felí, és már ő ngok jól ebéd felyett valának Guzith uramnál, hogy én is oda érkezím; valóban meg is lakának és mindnyájan szenvedhetőképpen érkezének, istennek neve dícsér-

Árva vára tessék, ide Árvába.

13. *Vasárnap.* Ez áldott pünkesd napon az isteni szolgálaton én is ott valék; írtam néminemő tizedes felől Gilányi Illís uramnak.

14. *Hétfő.* Maiszter Lázy elég dícsíretessen praedicált. Guzith uram, Guzithné asszonyom, viceispánné, Zmeskal Györgyné asszonyom valának itten ebéden; vígan is laktak, váltig meg is tánczolának.

15. *Kedd.* Abafy Sándor uramon kívől nem volt senki idegen. Mária kisasszony is elmúlatta az hideget.

16. *Szerda.* Viceispán uramhoz valánk ebéden Nagy-Lehotára s vígan is lakánk; gróf uram nem annyira ittasodott meg mint rosszúl kezdé érzeni magát, így ebéd után elmene; mi az gyermekekkel vacsorán is ott maradánk, de úgy is jókor érkezénk fel az várban. Hedry uramnak 20 Maji költ levelét itt tanálám.

17. *Csötörtök.* Dely Pált Késmárk felé expediálánk Késmárkra veres borokért, megírván hogy az erdélyi szekerek mellett levő szegény embereket bocsássák haza. Feles sok supplicanssal volt napestig dolgom.

18. *Péntek.* Ma is hasonlóképpen délig mind azon supplicansokkal volt dolgom, s déllyesd elmenvén tiszttartó uram

---

[1]) Guzics feljegyzése szerint Henckel Gáborné Szunyogh Szidónia még 1665 oct. 23-án halt el. Napló id. h. 446. l.

Popiszra,[1]) Henckel uramnak írtunk, Szunyogh uram kívánná, az temetés 11 Julii lenne meg.[2]) Gróf uram írt Szunyogh uramnak maga egészségtelensége felől is, igen erőtlenől kezdvén érzeni hova tovább magát. Kiss Ádám Sagmodival ma estve felé indult Bécs felé. Árva vára

19. Szombat. Abafy János szándékozván bemenni, általa rescribáltunk Hedry uramnak elég bőven; írt gróf uram az fejedelemnek és Teleki uramnak, kinek én is írtam; az felesége számára való kalapot is ez alkalmatossággal küldtük bé; egynehány szóval írtam Dobay István uramnak is. Gróf uram napestig valóban nyomorútúl volt és szintén estve ett valami keveset; írtam Szunyogh uramnak, doctor felől értekezvén.

20. Vasárnap. Gilányi Illyés uramnak írtam, úgy az tiszttartó után is.

21. Hétfő. Semmit sem könnyebbedvén sőt nehezedvén gróf uram, jobbnak tanáltuk, ő nga az doctorok kedvéért Késmárkra vitesse magát; így ahoz való dispositióhoz fogánk; ma lévén ez Árva vármegyének ispán-választó széke, az hol Guzith János uram választaték;[3]) mai nap két ízben is írtam Farkas uram után.

22. Kedd. Megyeri uram Krakkóban expediáltatott. Szunyogh uram Joachimus uramat küldvén gróf uram látogatássára, ebéden az ifju gróf vendége vala. Azomban az szökő árvai gyalogok végett érkezvén levele palatinus urunknak, rescribáltam, írván Bethlen Miklós uramnak is és Gilányi Illyés uramnak. Egy óra tájban indulván, nyolcz órakor érkezénk Tarnóczra. Tarnócz (Liptó vm.)

23. Szerda. Mingyárt éjfél után jött az forróság gróf uramra, kiben egész tíz óráig igen nya(va)lásúl volt; addig én Mecznik szolgáját expediálám, s azomban érkezék Rédey uram szolgája is; oda is rescribálván, déllyesd három óra tájban indulván, Hibére verekedénk. Hibbe

24. Csötörtök. Ebédre Lucsivnán szállánk s jókor érkezénk ide Késmárkra, de úgy sem evék semmit is gróf uram; én pedig írattam Bory uramnak, érsek és Rottal uramnak. Lucsivna (Szepes vm.) Késmárk

25. Péntek. Szeleczky expediáltatott Bécsben az levelekkel, az ki által írtunk Farkas uramnak, úgy Árvában is az ifju grófnak, Csucsynak és tiszttartónak; déllyesd palatinus urunknak Zavor uram által, többi között az veszekedő határok[4]) végett is; írtam én is Bethlen uramnak. Ma is éjfél

---

[1]) Talán *Poppitz*, Morvaországban.
[2]) Henckelné temetése; l. föntebb jun. 10.
[3]) V. ö. Guzics saját feljegyzését e választásról. Napló id. h. 438. l.
[4]) L. föntebb 1663. jun. 19-ike alatt a jegyzetet.

Késmárk után jött gróf uramra azon forróság, de nem szintén oly impetussal; estve felé küldénk el hintót Lőcsére az doctorért.

26. Szombat. Két óra tájban érkezvén az doctor, digestivumot adott be gróf uramnak és tíz óra tájban purgans (szert), úgy hogy ez jövő éjjel ne aludjék ő nga.

27. Vasárnap. Én, Kőszeghy és Gilányi valánk fent egész éjjel ő ngával; hogy jól megvilágosodott s hármat ötett, az doctor is feljöve és svadeálta, tovább is ne aludjék az úr ha csak kilencz óráig, az mint hogy ebédig sem aludt s elmúlatta ez mai nap az forróságot; isten ő szent felsége tovább se adja! Ebédet evénk ő ngával s ött maga is. Déllyesd egy óra után elmene az gyönyörűséges jó kisasszonyka Mariska.[1]) Írtam Szinyeiné asszonyomnak, Czimmermannak, úgy Rédey uramnak is. Árvában írtunk és cseresnyét is küldettünk. Ma reggel mene az doctor haza.

28. Hétfő. Délig feles írásim valának, nagy bőven írván Farkas uramnak, úgy Csucsy uramnak is az kocsisok által; Hidvéghy uramnak is. Déllyesd egész hat óráig kártyáztunk, s vacsora után elég kedvetlenül élt valami praeservativával. Bory uramnak Kocholnáról [2]) írott levelére rescribált gróf uram, postára adván; írtam én is már későn Csucsy uramnak 27 írott levelére.

29. Kedd. Zavor uram érkezék Murányból, Bethlen uram levelét is hozván, kire rescribáltam rimaszombati ember által, úgy Szinyei László uramnak is 22 költ levelére; 23 Maji írott evelétl vettem Hedry uramnak.

30. Szerda. Rajky uram végett írt gróf uram Rédey uramnak s az asszonynak, Radicsot küldvén Eperjesre, s az doctor mihent érkezett, egy oculistával vágatott eret, s valóban rút véri volt; déllyest elment az doctor. Rimaszombati ember által írtam Bethlen uramnak, apja levelét küldvén.

Julius

1. Csötörtök. Szelniczei ember által rescribáltam Farkas uramnak György uram [3]) admonitiója felől is, s írtam Csucsy uramnak s küldettem laszaszt az édes fiamnak és az többinek. Faygel Péter küldette pactum leveleket rimaszombati ember által küldettem s írtam Bethlen Miklós uramnak. Gróf uram látogatására jött vala estve felé Horváth Boldizsár uram.

---

[1]) Thököly ismét Husztra küldte leányát.
[2]) Kis- és Nagy-Choholna, Trencsén vm.
[3]) Illyésházy György.

2. *Péntek.* Rescribáltatott gróf uram pater Szolcsányinak nagy bőven; és ma reggel az napban elég nagy sütétség láttatott. Rajky János uram későn érkezék. Késmárk

3. *Szombat.* Nagyobbára Rajky urammal való beszélgetéssel töltettem időmet, írván Árvában, úgy Rosomberkre is pribisi ember által.

4. *Vasárnap.* Délre érkezék Berzeviczy Zsigmond uram. Holnap akarván elmenni Rajky uram, írt gróf uram Rédey uramnak; és Zólyomi urammal mint kívánnánk conveniálni Hunyad végett, arról köllendő leveleknek concipiálássában foglalatoskodtam.

5. *Hétfő.* Tegnap estve érkezvén Figuli Rosomberkről, délelőtt expediáltatott; írtam általa Vitalis uramnak, úgy Rosomberkre is, több egyéb dolgok közt arról is, ha csak lehetséges, gróf uram is pénteken akarna megindulni Árva felé, hogy az temetéssen jelen lehetne. Berzeviczy uram által írván öcsém uraméknak, úgy asszonyomnak is, rescribáltunk Berzeviczy János uramnak is kanczák végett. Rajky uram is ma mene vissza Eperjesre.

6. *Kedd.* Ez mai nap kevés irogatásim valának; az egy Vitalis uramnak hogy rescribáltam 5 költ levelére, úgy Osztrosith uramnak 3 írott levelére. Déllyesd az alsó malom alatt három laszaszt fogatának s gróf urammal az gabonák közzé valánk.

7. *Szerda.* Szlavkón valánk ebéden, és mind szlavkai s mind késmárki mezőn megnézegeténk az vetéseket.

8. *Csötörtök.* Ebéd után érkezík Szarka uram s egy fakó lovat hozott; hamar azután jövének Horváth Markó az két öcscsével; vacsorára marasztván őket gróf uram, váltig meg is lakának. Vacsora felett érkezík Keczer Menyhárt uram szolgája.

9. *Péntek.* Az Árva felí való induláshoz kíszülvén, íránk Rédey uramnak, hogy pro 28 küldettetik Csúthy uram Husztra az hunyadi dolog végett; rescribáltam Keczer Menyhárt uramnak s délre Lucsivnán szállottunk, az hol Horváth Markó uram vala gróf uramnál ebéden, s étszakára Dovalón szállottunk. Lucsivna Dovalló (Liptó vm.)

10. *Szombat.* Jurikovics uramnak rescribáltam s ednihány szóval írtam Almásy uramnak is; délre Jarkoviczán szállottunk; az szelniczei praedicator uram, Bohus uram, Szentiványi János és Kiszely János uramék valának jelen, s ebéd felett valánk hogy érkezett az ifju gróf, kit föröstekemen jól tartott Horváth Ferencz uram. Pribisen szállván gróf uram étszakára, engem praemittált az várban, az hol temetéshez való készületben vékony opiniómmal segítettem én is gazda uraimékot. Árokháza Pribis (Árva vm.) Árva vára

11. *Vasárnap.* Mingyárt hajnalban felébredvén, ki ki látott dolgához; azomban gróf uram is érkezvén, nyolcz óra(kor) fogá-

Árva vára nak az czeremóniához;[1]) nem voltak ugyan oly szintén igen sokan az hivatalosokban; jól tartá őket gróf uram; mind ebéden vacsorán együtt volt Henckel és Szunyogh uramékkal.

12. Hétfő. Ma már ő ngok gróf uram vendégi valának; csak az palotán is négy asztalra mind ebéden vacsorán valóban meglakának. Hidvéghy urammal tegnap déllest, úgy ma is majd délig, egyről is másrúl is sokat beszélgettem és ő kegyelmével Melykót küldettem az palatinushoz.

13. Kedd. Ez elmult estve, úgy ez éjjel is szép esső lőn. Henckel uram leányival egyött jó idein az kápolnában meggyónván, jó reg menínek el ő ngok mindenestűl; azomban midőn itt való viceispány uram is itt volt ebéden gróf uramnál, úgy érkezík Szilasy uram Erdélyből; sok időt tött, míg azon leveleket mindenestűl elolvashatánk.

14. Szerda. Még viradta előtt fogtam az íráshoz, íratván gróf uram Teleki uramnak, Hedry uramnak, úgy én is nagy bőven ő kegyelmeknek; Gilányi János uramnak is Késmárkra, hogy az levelekkel az erdélyi szabadosokat elbocsássa és az onnad hozott lovakot pénteken indítsák meg Árva felí, küldvén két lovászt is, a ki segétségére vezetní. Déllest is írtam Késmárkra, szekereket küldvén borokért; öcsém uraiméknak is írtam azon szabadosok által. Szinyei László uram ma jó reggel érkezík Dívén alúl s megbeszélí mint járának oda és mint akadott kézhez Balassi Imre;[2]) s azon gyalogokat meg is ajándékozta gróf uram s úgy bocsátotta el.

15. Csötörtök. Farkas uram jött vala az úrhoz, és midőn vacsora fölyett voltunk volna, érkezének az vár alá Csemniczky Miklós, Dluholuczky, Kubínyi Ádám, Illyésházy György uramtúl követségben.

16. Péntek. Jó idein feljövének követ uraim, azomban gróf uram is fölébredvén, szemben volt vélek s elmenének.

17. Szombat. Kiss Ádám és Sagmogi[3]) érkezének Bécsből.[4]) Vettem Vitnyédi uramnak 4 költ levelét s elíg törűdésem is lőn miatta.

18. Vasárnap. Abafy Gáspár uram volt ebéden; rescribált gróf uram Petrőczy uramnak; írtam én is Vitnyédi uramnak. Csúthy uram érkezék Murányból.

19. Hétfő. Synapius uram vala ebéden gróf uramnál. Délután vévén von Schellennek 11 huius költ levelét, Rosomberk felé indulván, níminémő occurrentiára nézve késtem Guzith

---

[1]) Henckelné temetéséhez; l. föntebb jun. 18.
[2]) V. ö. *Pauler* id. m. I. 95. l., Bethlen M. Önéletírása I. 347—350. l.
[3]) Így; másutt *Sagmodi.*
[4]) L. föntebb jun. 18-án.

uram háza előtt. Likavára érkezvén, gyertyavilágnál jártam meg az épületet; kastélyban tíz óra tájban érkezvén, már Hidvéghy uram azelőtt egy órával érkezvén, le is nyugovék. Likava vára (Liptó vm.) Rosenberg

20. Kedd. Igen keveset aluván, Csemniczky uram jütt vala, kivel Illyésházy uram dolgáról beszélgetvén, elmene, s azután én is egész délig Hidvéghy urammal való beszélgetéssel töltettem időmet, s ebéd után két órakor Hidvéghy uram Zsolna felí vízen, s én Árva felé sietvén, nyolcz órakor érkezém; elig [1]) vártam lenyugodjam. Árva vára

21. Szerda. Még gyertyavilágtól fogván az íráshoz, legelsőben is palatinus urunknak írattam, Bory uramnak és Bethlen Miklós uramnak is nagy bőven; azután is az egész napon Erdélyben való expeditióval töltettem időmet, Rédey, Zólyomi uraméknak íratván, úgy az fejedelemnek, Bethlen Jánosnak, praefectusnak, Kapynak, Bethlen Farkasnak, Gyulai Tamásnak, Teleki uramnak, kinek én is, úgy Hedry uramnak is nagy bőven írtam.

22. Csötörtök. Ez felől megírt levelekkel ma indulván Csúthy uram s úgy Gyarmati uram is Kővár felé, az ki által írtam Dobaynak; írattam Jurikovicsnak, Gilányi János uramnak, ugyan felest öcsém uraméknak is. Illyésházy Györgytől valának Csemniczky és Horváth György nevő szolgái, kiknek elmenetelek után rescribáltatott neki gróf uram. Ebéden az itt való praedicator és Synapius valának gróf uramnál.

23. Péntek. Holmi aprólékos irogatásim és supplicansokon kivűl nem igen volt oly szorgos dolgom.

24. Szombat. Guzith uram vala mind ebéden mind vacsorán gróf uramnál. Írtam Bethlem Miklós uramnak Murányba; Keczer Menyhárt uramnak is, kiváltképen Csernel Pál dolgárúl.

25. Vasárnap. Két ízben is írtam Farkas uramnak, déllest expediálván veres borokat Henckel uramnak, úgy Szunyogh uramnak is. Kiss Ádám ment oda.

26. Hétfő. Az Annák emlékezetével valóban vígan múlattuk ez mai napot, ez vármegye követei is ma találkozván ide jönni, úgymint Abafy Gáspár notarius s Bajcsy János; az viceispánt is elhívatta vala gróf uram; már késűn estve érkezík meg Melyko is, ítélőmester és Hidvéghy uraméktúl.

27. Kedd. Beganszki nevő lengyel egy pár agárral s egy pár kopóval kedveskedni kívánván gróf uramnak, véle volt Bucsánszki nevő lengyel is; váltig meglakának és szekérben vitték el őket vendégfogadóhoz. Újobban kellyetvén mester uramhoz és Hidvéghy uramhoz expediál(nom) Melykót, nagy

[1]) Így: *alig.*

Árva vára bőven írván ő kegyelmeknek, írtam Bethlehem uramnak is, ha Murányban kellenék menni mester uram után.

28. Szerda. Az vár alatt ívén ferestekemet az lengyelek, akarta gróf uram hogy meg menekedhetett tőlek. Déllest ő nga halászni ment.

29. Csötörtök. Lucsivnai ember érkezvén Gilányi uram levelével, rescribáltam, Trombitás Samkó expediáltatván déllest.

30. Péntek. Tegnap írtam Keczer Menyhárt uramnak és ma András uramnak, mindezeket postára dirigálván. Mai nap kedveskedett ujságúl két dinnyével Zmeskalní asszonyom.

31. Szombat. Petrőczy uram kedveskedett dinnyével és még délelőtt rescribált gróf uram, s déllest ő ngok fejenkint halászni valának.

Augustus

1. Vasárnap. Viceispán uram Farkas urammal az Bukovinszki Anicskát kérték meg Hosszuréti Györgynek. Melykó János Murányból érkezvén, estve felé viszont expediáltatott Hidvéghy uramhoz. Kiss Ádám is ma jöve el Henckel uramtúl.

2. Hétfő. Keczer Menyhárt uramnak írtam, postára dirigálván; Farkas uramnak is nagy bőven Szinyei uram által.

3. Kedd. Marczy uram menvén el Bártfa felé, általa ugyan bőven írtam Gilányi uramnak, és rescribált gróf uram Csáky Ferencz uramnak.

4. Szerda. Rosszúl kezdette volt gróf uram érzeni magát az nagy rágás miatt és csak estve felé evék ő nga. Az ifju gróf vendége volt Contra. Az Sagmodi által írtam Almásy uramnak és öcsém Keczer András uramnak is, postára dirigálván.

5. Csötörtök. Zsolnai bíró és nótarius tegnapinak [1]) érkezvén gróf uram köszöntésére, noha ma is elég lassan érzette magát gróf uram, de mégis felverekedék és szemben lött ő nga vélek ebéd előtt és ebédre is kijütt kedvekért. Ebéd előtt érkezék Csúthy uram elég nem remélt válaszszal, kin szívem szerint törődtem, hogy sehol semmiben sem lehet előmenetelünk. Az zsolnaiak valóban meglakának. Ma is írtunk Késmárkra gyalog ember által.

6. Péntek. Jó reg elmenének Gilányi Illyés uram az zsolnaiakkal; írtam ez alkalmatossággal Petrőczy uramnak valami új-keresztyén [2]) molnár felől. Déllyest trsztyenaiakkal és

[1]) Így; bodrogközi tájszólás szerint is: *tennak* = tegnap.

[2]) Anabaptista.

az ott való praedicatorral volt dolgom egész estig, és gróf uramnál vala vacsorán az praedicator. Árva vára

7. Szombat. Nem volt mi oly szorgos dolgom, hanem hogy írattam Vitnyédinek, saxoniai herczegnek, s a mellett ugyan Vitnyédi uram által öcsém uramnak s asszonyomnak.

8. Vasárnap. Guzith uram Bajcsy Györgynek ma adta leányát, az hol gróf uram is szerelmes gyermekivel együtt jelen volt.[1])

9. Hétfő. Már szintén estve felé jüvénk el Mokrágyról; gróf uram vacsorát sem evék s lenyugodt; úgy én sem.

10. Kedd. Kocsis Márton által írtam Gilányi János uramnak, írtam Farkas uramnak, úgy Krakkóban is, és Sándor István uramnak dinnyék felől Sztreczére.[2]) Vacsorára érkezék Révay Imre, és mivel nagyobbára mind uraimék mind ifjak most is az lakodalomban, így nekem kellett kínáló gazdának lennem.

11. Szerda. Révay ebéden is itt maradott, s midőn még ebéd felett lettek volna, hozák hírét, hogy az jámbor és jó magaviselő ifju legény Lugasy István föröstekemezvén Bajcsy uraméknál, hogy eljütt s megrugaszkodott, úgy esett lóval, egy szót sem vehettek ki belőle és ugyan ott hala meg mingyárt, kin az egész udvar népe és még gróf uram is felette igen búsult.[3]) Estve hozának szőllőt Szinyeiné asszonyomtúl.

12. Csötörtök. Rescribáltam Szinyeiné asszonyomnak; írt az ifju gróf is, anyjának fogadván; írtam öcsém uramnak és Gilányi uramnak is igen bőven, úgy Bethlen Miklós uramnak is. Szinyeiné asszonyomnak szenti napja lévén ma,[4]) nem voltunk mind ebéden vacsorán feledékenyek ő kegyelméről.

13. Péntek. Ma temettetvén el az szegíny Lugasy, az hova az udvariak mindenestől valának, és igen rendessen s nagy frequentiával lőn.[5]) Az úr rosszúl volt fogaira. Trsztinai praedicator volt nálam.

14. Szombat. Kin voltam ma reggel az kaszások és lovak látni Sirokára.[6]) Az úr ő nga ma is rosszúl volt fogaira.

15. Vasárnap. Reggeli és déllesti praedicatiót meghallgatván, nem voltak mi oly igen szorgos dolgaim.

16. Hétfő. Nem tudván gróf uram, ha az nyeldeklője szállott-é le, vagy csak az fluxus szállotta meg az torkát, de

---

[1]) V. ö. Guzics feljegyzését ugyan e napról, id. h. 438. l.
[2]) Kis- és Nagy-Sztricze, Trencsén vm.
[3]) Lugasy szerencsétlen esetét Guzics is feljegyezte naplójában, id. h. 438. l.
[4]) Klára napja.
[5]) Nagyfaluban volt a temetés; l. Guzics feljegyzését id. h.
[6]) Siroka puszta, Árva-Várallyához tartozik.

Árva vára elég nyomorútúl volt ő nga; váltig persvadeálám, vagy mennénk Késmárkra vagy csak küldenénk az doctorhoz, de ő nga mégis differálta; azomban én mezibrogyiak és lehotkaiak [1]) között való határokat kívánván látni, mentem vala ki; azomban úgy futottak utánam, hogy Petrőczy István uram érkezék, az kit gróf uram igen nagy kedvessen látván, nyavalyáját is váltig titkolta és ugyan jól tartotta. Marczy uram ma érkezék, Gilányi János uramnak is kétrendbeli levelét vettem.

17. Kedd. Gróf uram annál is rosszabbúl volt torkára; fent volt ugyan Petrőczy uram kedvéért, tánczczal is váltig mulattatta Petrőczy uramat. Nekem mind voltak holmi aprólékos dolgaim, de időm nem lehetett hozzá. Petrőczy uram is tánczolt ugyan, de borbeteg volt s engem apjának fogadott.

18. Szerda. Hova tovább mind félelmesben lévén gróf uram állapatja, nem lehetett más mód, hanem hogy doctorhoz küldjünk; előbb azért Guzithní asszonyommal kívántuk ő ngát megláttatni, az mint hogy ebédig felhozattam; tanálá hogy leesett az nyeldekő *(így)* s váltig emelte mind ebéd előtt s mind ebéd után, és mivel igen kevéssé vagy semmire sem láttatott könnyebbedni, tetszék ő kegyelmének is, elküdjünk Lőcsére az doctorhoz, az hova estve felé expediáltatott Melkó János.

19. Csötörtök. Hihető, ez ily állapotjára (nézve) is gróf uramnak tovább nem kívánt késni Petrőczy uram s elmene; gróf uram is, dícsértessék istennek szent neve, estve felé jobbadocskán kezdette érzeni magát.

20. Péntek. Ma annál is jobban, s azomban vacsora felett úgy érkezék Melkó doctor praescriptiójával s orvosságival, de mivel hova tovább jobban érzette magát ő nga, az orvosságokkal nem élt. Ugyan Melkó hozá Teleki uramnak 7 költ levelét. Csúthy uram ma expediáltatott Murányban.

21. Szombat. Déllyesd szekéren Sirokára valánk gróf urammal az ott levő lovak látni, és az tavasz [2]) betakarítássa is nagyobbára ma ment végben.

22. Vasárnap. Ebéden Guzith, Abafy s Fejérpataky Pál valának gróf uramnál, jól is laktak. Gróf uram holnap szándékozván Rosomberkre, én elől jövék ez mai nap ide Rosomberkre. Rosenberg (Liptó vm.)

23. Hétfő. Még hajnal előtt kezdődött az esső és ugyan szaporán esék egész estig; úgy is ugyan eljött gróf uram, noha estvével, és az mely házakot ő nga ex fundamento erigáltatott, azokhoz szállott.

---

[1]) Lehotka ma *Alsó-Lehota*, Árva vm.

[2]) T. i. tavaszi vetés.

24. Kedd. Ma is mind azon essős idő volt. Én igen idein mentem vala fel az várban [1]) Xanthoval. Praedicator tanálkozván ebédhez, alkalmasint lakának; gróf uram nem is evék vacsorát hanem csak az gyermekekkel. Írtam öcsém uramnak, Batizfalvára dirigálván az levelet.

25. Szerda. Almásy uramnak írtam kocsis által s déllyesd gróf urammal az várban valánk.

26. Csötörtök. Nem tudom hogy mi oly szorgos dolgaim voltak volna.

27. Péntek. Az mint ez mai nap is, hanem csak az inkább mindennapi szapora essős időn törődénk.

28. Szombat. Szintén ebéd felett valánk hogy érkezék Csúthy uram s jelenté, hogy gróf uram ő nga Erdélyben való menetelének annuált az palatinus, kiről déllyesd beszélgetvén, nem szintén determinálta gróf uram, így is menjen-é be, kiváltképpen míg már meg nem térne oda expediálandó emberünk.

29. Vasárnap. Mihent felébredett gróf uram, subscribálta az fejedelemnek, Teleki uramnak Tunyogi uram által írott leveleket, írván én is mind Teleki uramnak mind Hedrynek. Bánfy is elkérezék Husztra, az ki által írt gróf uram Rédey uramnak, úgy én is az úrnak; gróf uram is írt Zólyomi uramnak, s kilencz óra tájban indulának meg, az mint az én Palkóm is lőcsei doctorhoz, az ki által (írtam) az doctornak, Gilányi uramnak, Keczer Menyhárt uramnak.

30. Hétfő. Itt sem volt szüneti az essőnek.

31. Kedd. Már hogy vacsora felett volt gróf uram, érkezék Vitnyédi János, hogy útban volna az apja, kinek eleiben küldvén gróf uram, kilencz órakor volt hogy érkezék. Murányban is ma írtam Bethlen Miklós uramnak, tegnap indulván Kiss Ádám Braszló felé.

September

1. Szerda. Mégis majd sehol semmi szüneti az essőnek; igen megáradtak az vizek.

2. Csötörtök. Ma már jobb időre fordult s így déllyesd gróf uram Vitnyédi urammal és az Gencius saxoniai némettel az várban volt, és csak estve felé tért meg. Az bal lábom kezdvén fájni, vacsoránál sem voltam; vacsora után pedig felest tánczolának.

---

[1]) Likava várába.

Rosenberg

3. *Péntek.* Ez mai nap is szép idő lőn. Vitnyédi uramnak elmenetele holnapra halada. Én ez mai nap már derekasson kezdettem érzeni az köszvényt.

4. *Szombat.* Újobban neki essősedék az idő. Vitnyédi uram nyolcz óra tájban mene el, ő kegyelmével együtt Francsics Zsigmond uram is, az ki által írt gróf uram érseknek, cancellariusnak, secretariusnak, conservatornak, Battyány uramnak, Draskovith uramnak és Erdődy Gábornénak is az illyeskői [1] jövedelem végett; írtam Keczer András uramnak, Szinyeiné asszonyomnak, úgy Gilányi János uramnak is; ma estve jött válaszom Murányból Bethlen uramtól; Hidvéghy uramnak is ma írtam.

5. *Vasárnap.* Itt már annál is nyomorultabból érzettem magamot.

6. *Hétfő.* Mind azon egy állapattal valék; aprólékos ide s tova való irogatásim mind voltak.

7. *Kedd.* Hasonlóképpen.

8. *Szerda.* Már vacsora felett volt gróf uram, úgy érkezék Vitalis, mondván, holnap leszen itten Osztrosith uram.

9. *Csötörtök.* Jóval délelőtt érkezék Osztrosith uram, az ki valóban maga is okot adott az víg lakásra, váltig tánczolt is; vacsorát ugyan csak nem akart enni. Kaszáról 7 írott levelét az mint hozák Vitnyédi uramnak, azonnal postán elküldettem, és ebéd után újabb szolgája érkezék Petróczy uramnak újabb levelével Vitnyédi uramnak.

10. *Péntek.* Ez mai nap is itt maradott Osztrosith uram; déllyesd az várban valának.

11. *Szombat.* Jó idein reggel mene el az konyhamester, az ki által írtam s úgy küldettem, hogy hétfőn elérhesse Eperjest Menyhárt uramat. Én valóban rosszúl voltam ez mai nap is. Osztrosith uram is elmene.

12. *Vasárnap.* Ez mai szent napot is azon nagy fájdalmokkal szenvedvén, ítélőmester uramhoz expediáltam Halászit.

13. *Hétfő.* Írtam postán öcsém uramnak, úgy asszonyomnak is, hogy már mintegy könnyebbedni láttatom.

14. *Kedd.* Zivecsi posztaroszta küldött valami agárokat. Ma érkezének Bethlen János és Bánfy Zsigmond uramék Bécsben expediált emberei, az kik vacsorán gróf uramnál valának, és kívánságok szerint annuált gróf uram, Vitnyédi János elmenjen vélek.

15. *Szerda.* Délben elmenének az erdélyiek Bécs felé, Bánfy uram is vélek, és holmi béllésekre nézve utánok is kellett küldenem Szucsánra; írtam általok Vitnyédi uramnak s Fran-

[1] Így, [illegible].

csics uramnak is. Hamar délután érkezék Gilányi uram is Rokuszival. Rosenberg

16. Csötörtök. Ez mai nap már itt tartóztattuk Rokuszit, s eleget beszélgettem, mint teleltethetnék vagy kétszázig való marhát Laskon.

17. Péntek. Elment Rokuszi, az ki által írtam Keczer Menyhárt uramnak palatinus urunk Blasova felől való intentiójáról.[1]) Gyarmati is haza mene, Szinyeiné asszonyomnak is írtam általa.

18. Szombat. Jó reg vettem Keczer Menyhárt uramnak 13 költ levelét, hamar azután 14 írott levelét is, úgy Keczer András uramnak is. Petrőczy uram emberei valának itten gyömőcscsel.

19. Vasárnap. Öcsém uraméknak rescribáltam, egyébaránt nem volt semmi oly szorgos írásom. Déllyest indult Szendrei János az ítélőmesterért.

20. Hétfő. Ma volt Árva vármegyének generalis gyülése, kiben gróf uram az minap exhibeált punctumokra resolválta magát Farkas Tamás és Gilányi János uram által; késő estve térének meg.

21. Kedd. Gilányi János uramat holnap reggel akarván expediálni az Illyésházy Gábor uram ellen való terminusra, írattam holmi szükséges leveleket.

22. Szerda. Nagy esső lőn ez éjjel is, és mingyárt hajnalban indult Gilányi uram, az ki után ez estve is írtam Létaváról való hajduk által. Majd egész estig tartott az esső, és így kétséges lőn, el fog-e holnapi nap menni gróf uram Árvában vagy sem?

23. Csötörtök. Ez elmult étszaka szép tiszta lőn, így mingyárt reggel Árvában való készülethez fogánk, az mint hogy kilencz óra tájban megindulván gróf uram, divertált Guzith uramhoz; azomban mi szálakon az vízen által költezkedénk. Feles ideig késvén Mokrágyon gróf uram, setét estve érkezett az várban, vacsorát sem evék csak lenyugovék ő nga. Mokrágy (Árva vm.) Árva vára

24. Péntek. Írtam Joachimus uramnak. Ez elmult étszaka az mint érkezék Melkó Gilányi uramtól, igen conturbáltattam hogy azon kívánt írásokra nem akadhattam. Markót csolnokon még viradta előtt expediáltam, írván Gilányi uramnak. Déllyest mingyárt érkezék Szarka uram Kővárból 6 költ Teleki uram

[1]) A Krakkóhoz közel eső blasovai jószágot id. Thököly István inscriptióban bírta, azonban IV. Ulászló lengyel király 1645-ben elvette tőle és Vesselényi Ferencznek adta. A linczi békekötés után Rákóczy György befolyása visszaszerezte ugyan Blasovát Thökölynek, de később megint Széchy Mária kezére került, ki azt ifj. Thököly Istvántól az enyiczkei kastélyért és nehány Murányhoz tartozó faluért cserébe vette meg. *Angyal D.* id. m. I. 19—20. l.

Árva vára. és Tunyoghy László leveleivel. Palatinus urunknak is 20 költ levelét hozák, kiben írja, 3 vel 4 Octobris indulván Sztrecsen felé, Liptóra rendelvén útját, be akarna Rosomberkre térni. Késmárkra is ma írtunk gyalog ember által.

25. Szombat. Istennek az ő jóvoltából ma telvén el kilencz esztendeje az ifju gróf születésének, superattendens [1]) uram visitálván az itt való ecclesiákot, úgy disponáltatott, hogy ez mai nap legyen itten jelen itt való seniorral és várbeli praedicatorral. Synapius uram tőn ugyan szép commemoratiót szép rendessen, áhítatossan, az jó istennek tovább való kegyelmes gondja viselésse alá ajánlván; így continuáltatott az isteni dicséret. Ebédhez fogánk; viceispán, Abafy Gáspár uram is jelen valának. Rescribált gróf uram palatinusnak; írtam én is Armpruszter uramnak, többi között compulsorium mandatum felől is.

26. Vasárnap. Reggeli praedicatiót meghallgatván, Abafy Sándor vala gróf uramnál; déllyesd Gáspár is feljött feleségestől; sok holmi pletkákról lőn disceptatio köztek.

27. Hétfő. Palatinus uramnak 25 költ levelét hozák, kiben írja, pro 8 vel 9 szándékozik Rosomberkre; rescribált gróf uram, hogy igen szeretettel várja, s ő nga nyulászni ment; későre tért meg, és midőn hat óra után költ volna fel asztaltól, úgy érkezék Gilányi János uram s relatiót tőn, hogy noha elég bajossan, mindazáltal ugyan két ezer aranyon convincáltatott Illyésházy Gábor uram, és még tovább is fog lehetni ez iránt való kereset ellene.

28. Kedd. Nem kívánván késnünk mester uram eddig való fáradságának contentatiójával, kivel Melkót expediálván, írt gróf uram mester uramnak; én is Hidvéghy uramnak egynehány szóval. Késmárkra is embert küldvén, egész két óráig délután volt ez két expeditio körül szorgos foglalatosságom, s úgy mene el Gilányi János uram Rosomberkre.

29. Szerda. Ez mai szent Mihály üdnepén az praedicatiót meghallgatván gróf uram és ebédet évén, nem volt feledékeny az nevén lévő jóakaróiról, s ebéd után elmene ő nga Krivára, úgy hogy az három nap nyulászattal múlathassa idejét. Az süket gombkötővel volt elég dolgom.

30. Csötörtök. Mingyárt reggel újobban tractálván az gombkötővel, öt forint hiá hétszáz forintig vásárolván tőlle, ebéd után elbocsátottam. Ma érkezvén Szinyei uram, beszélte, hogy hallotta volna halálát Rákóczy Ferencz uramnak.[2]) Révay Dániel uram is írt ollyat.

---

[1]) Superintendens.

[2]) Rákóczy Ferencz tíz évvel később, 1676-ban halt meg.

October

1. Péntek. Egy helyről is, más helyről is elég sok külömb külömbféle levelek concurráltak ez mai nap is, Kiss Ádámnak pedig ily elkésett voltán való dolog elég törűdésem; palatinus urunknak levelét is Novitargon levő taraszki[1]) felől ma hozák. Árva vára

2. Szombat. Délelőtt érkezék Kiss Ádám, de nemcsak lovat, hanem egyebeket sem vásárlott az mi legszükségesebb lesz vala; így valóban sokat törűdtem rajta, és midőn már csengettek volna öcsém uramra s Görgey Miklós uramra, úgy jüve levelem, hogy gróf uram is ma jün fel, az mint hogy nemsokára fel is érkezék ő nga;[2]) így kapuzárat előtt elküldénk fakó lovat keresni Szinyei uramat.

3. Vasárnap. Későcskén gyülének az lakodalomban hivatalosok, és kiváltképpen Petrőczy uram; de azomban ollyak is compareáltak, az kiket nem híttak; egyszóval ugyan alkalmasint gyűltek vala s elég becsületessen lőn az jó Bukovinszki Annának kiadássa.[3])

4. Hétfő. Ez mai nap is napestig helyben maradtak és az nagy jó lakásban mentek el. Én napestig az ágyban detineáltam magamat; tegnap sokat lévén fent, fájt kiváltképpen az egyik lábom.

5. Kedd. Petrőczy uram ma is helyben maradt vala, de mivel tegnap az itt való viceispán Guzith uram házához igérkezett, így azon viceispán uram sok kérésére inducáltatott gróf uram is s addig elkésérte Petrőczy uramat, az hol valóban meg is lakának és szintén estve jüve meg gróf uram.

6. Szerda. Keczer Menyhárt uram Görgey Miklós urammal jó reg elmenének. Krakkóban ma délután expediáltuk Szabó Mihályt, tegnap pedig az babos ménes végett Okolicsányi György uramat és Kiss Ádámot Sléziában.

7. Csötörtök. Délután eljüvék Árvából, gróf uram is lóháton, de bizonyos okokra nézve tartózkodva jüvénk, úgy hogy csak szintén estve érkezénk ide Rosomberkre; gróf uram menten lenyugovék. Rosenberg (Liptó vm.)

8. Péntek. Sztrecseni kapitány lévén gróf uramnál, érkezék szintén, ebéd felett hogy valának, Tunyoghy uram, nem szintén per omnia gróf uram contentumával való válaszszal; így elkedvetlenedék az Erdélyben való igyekezettől.[4])

---

[1]) Így: *taraczkok.*
[2]) Kriváról; l. föntebb sept. 29-én.
[3]) L. föntebb aug. 1-én.
[4]) L. föntebb aug. 28-án.

Rosenberg 9. *Szombat.* Ez mai nap is biviumban volt ez dolog. Keczer Menyhárt uramnak szakácsa által írtam. Késmárk városa követje is ma jütt gróf uramhoz diaconus végett.

10. Vasárnap. Tegnap érkezvén Francsics uram az Dunántúl, délelőtt úgy resolválta magát gróf uram, hogy csak elmegyen; előbb azért Francsics uramat Bécsben akarván ő nga expediálni, így azon oda való expeditio körül szorgalmatoskodtam. Farkas uram is azomban elérkezék Szentmiklósról palatinustól, s így ahoz való készület körül is szorgalmatoskodtam. Révay Imre is gróf uramnál vala.

11. Hétfő. Szintén délben érkezék palatinus urunk,[1]) valóban fejedelmi módon az sok szép gyalogi ő ngának; elég kegyelmesen mutatta hozzám is magát s elég dolgot is adott ő nga. Estve felé indula meg Francsics uram Bécs felé.

12. Kedd. Ez mai nap is napestig itt maradtak ő ngok; az egész napot inkább az mennyire érkezhettem, ő ngokkal való beszélgetéssel múlattam el.

13. Szerda. Mingyárt éjfél után az Erdélyben való expeditióhoz fogtam, és csak elhűltem, viradta előtt hogy mondák, szállásomra hozatja magát az palatinus; az asszony ő nga is oda jöve, és feles ideig beszélgetvén, úgy vitették ő ngok magokat az Vág-parthoz, majd egy óráig ülvén s várakozván, míg annyira világosodott, hogy megindulhattak; az mint hogy az ő ngok elmenetele után nem sokán késvén gróf uram, Árva felé indult; én előbb Tar Zsigát expediáltam Erdélyben, az ki által írt gróf uram Teleki uramnak, úgy én is; hasonlóképpen Bethlen Miklósnak,[2]) Hedry uramnak, Rédey Ferencz uramnak és Bánfy Dienes uramnak; írtam Keczer Menyhárt uramnak s asszonyomnak is. Árvában érkezvén, írtam Farkas uramnak, úgy
Árva vára az Tisovszkinak is Jablonkára. Ma érkezék Okolicsányi uram is Kiss Ádámmal Sléziából,[3]) igen szép babos csikót hozván az ifju grófnak, úgy relatiót is az ménes felől.

14. Csötörtök. Okolicsányi s Porubszky valának ebéden, meg is tarták valóban őket. Én kétrendbeli levelet is írtam ma Francsics uramnak, postára dirigálván. Abafy uram is ma estve felé expediáltatván Krakkó felé, egyébaránt is napestig feles dolgaim valának. Kiss Ádám is az ménes végett ma expediáltatott újobban Sléziában.

---

[1]) L. föntebb sept. 27-én.

[2]) Bethlen Miklós septemberben tért haza Murányból Erdélybe. V. ö. Önéletírása I. 347. l. Pauler Gy. előadása szerint (id. m. I. 106. l.) Telekivel együtt mentek volna, azonban naplónk adataiból az tűnik ki, hogy Teleki egyedül még májusban hagyta el a felvidéket. L. föntebb máj. 17-én.

[3]) L. föntebb oct. 6-án.

15. Péntek. Ma is ide s tova való írásim mind voltanak. Árva vára

16. Szombat. Holmi aprólékos dolgaim kivül nem volt semmi oly szorgos dolgom.

17. Vasárnap. Írtam Francsics uramnak. Ma déllyesd nem lőn praedicatio az holnapi innepnapra nézve. Guzith uram volt ebéden gróf uramnál.

18. Hétfő. Mai szent Lukács napján volt praedicatio.

19. Kedd. Jó reg az mint érkezett Gilányi uram, az gyülésben mene, és gróf uram is ma ment vadászat kedveért Porubárá.

20. Szerda. Tegnaptól fogvást az sok paraszt emberrel valóban feles occupatióim valának, és midőn déllyesd akartam volna megindulni, úgy kellett beszterczei kamara praefectusának íratnom választ; úgy is ugyan estvével érkeztem Parniczára, az honnat az úrnak, az ifju úrnak, úgy Farkas uramnak is bőven írtam. Párnicza

21. Csötörtök. Nagy szél támadván, lehetetlen volt szálon mennem, s így szárazra költezkedvén s jó hajnalban indulván, délre Tyerchován szállottam, és Tepliczén Gilányi Illyés uram házánál szállván, mingyárt láttatott komornyik által palatinus urunk és kívánta, bemenjek s ott ben legyek szálláson; újobban az hadnagyot küldvén ő nga érettem, úgy menék be s igen nagy kedvessen láttak ő ngok; becsületes szállásom volt ott ben, Petrőczy uram mellett mingyárt. Tyerhova (Trencsén vm.) Teplicz

22. Péntek. Mivel mindenkor az asszony ő nga mellé ültetett ő nga, valóban jó gazdám is volt ő nga; ez mai nap napestig nem sokat tött volna, hogy nem mindenkor ő ngok mellett ne kellett volna lennem; azomban Hidvéghy urammal proponálván palatinus és tábla bírái uramék eleiben gróf uramnak Illyésházyakkal való dolgát, az ő kegyelmek tetszése szerént is Hidvéghy Gilányi urammal laboráltak az secretarián expeditio körül.

23. Szombat. Ez mai napot sem múlattuk haszontalanúl; látván, még sincs híre Illyésházy uramnak, Petrőczy, Hidvéghy uramék elmenének déllyesd; nekem ez mai nap is itt kellett maradnom.

24. Vasárnap. Jó hajnalban be menvén az úrhoz, félóra alatt elbúcsuzhattam ő ngától, de az asszonynál ő ngánál feles ideig voltam, s újobban vicepalatinus, mester, Bory uramékkal, úgy hogy kilenczedfél órakor lőn hogy elindulhaték. Tyerchováról késsén praemittálván az szekeres lovakot, ott falatoztunk; későn étszakával érkezénk Parniczára. Tyerhova Párnicza (Árva vm.)

25. Hétfő. Úgy indultam, hogy viradtig Kubinhoz érkeztem, úgy hogy az várban nyolcz órára jutottam és mingyárt Alsó-Kubin Árva vára

Árva vára szorgalmatoskodtam Kiss Ádámnak újobban való expeditiója körűl, az mint hogy délután el is mene.

26. Kedd. Jó hajnalban hozák Francsics uramnak 20 költ levelét; látván, hogy már ő felsége is annuált uram ő nga Erdélyben való menetelének, annál is szorgalmatosban látánk az készülethez; és valóban szünetlen jött mindenfelől az levél és mindenfelé való expeditio; írtam palatinusné asszonyomnak, Petrőczy uramnak, Gilányi Illyés uramnak. Gilányi János uram déllyest mene Rosomberkre; írván öcsém uraméknak s asszonyom hugomnak, ő kegyelme vitte az postára.

27. Szerda. Palatinusné asszonyom ő nga levelét hozták, az kire rescribáltam, és Gilányi Illyés uramnak is írtam ednehány szóval.

28. Csötörtök. Ez mai idnepnap praedicatiót hallgatánk. Már estve felé hozák palatinus urunk 25 költ levelét Illyésházy Györgygyel való dologban, melyet elég álmélkodással olvasván gróf uram, eleget törődett is az világnak ily könnyen változó állapotján.

29. Píntek. Azon palatinus uram levelére rescribálván gróf uram, déllyesd expediáltatott Csúthy uram; írtam én is az asszonynak, Nagy Ferencz uramnak és öcsém uramnak is, postára dirigálván az levelet.

30. Szombat. Gróf uram, az kisasszony, úgy még egynehányan ő ngokkal ma gyóntunk meg; az jó isten ő szent felsége adja lelkünk üdvességére s életünk jobbítására!

31. Vasárnap. Jó reg jövén Gilányi uram és isteni szolgálatot hallgatván, déllyest az mint lehetett, váltig szorgalmatoskodtam volna ez sok előttünk álló dolgokban, elérkezvén Farkas uram is; de vacsora felett az nagy italnak adván magokat, nem kevés remora esék minden dolgokban, kin nem kevés törődéssem is lőn. Francsics uram érkezvén is,[1]) igen sok maradott hátra az vásárlásban. Ma mult 46 esztendőm az mint emlékezhetem, s elég nyomorusággal és szörnyű sok munkával lőn eddig való életem; de tovább is legyen az ő szent felsége akaratja, kinek az ő kegyelmes gondja viselésében ajánlom magamot.

November

1. Hétfő. Holnap kelletvén az megindulásnak lenni,[2]) szorgalmatos dolgaim valának; s ma déllyesd hozák szebeni királybíró uram fia levelét, kiben megírta, hogy az fejedelem

[1]) Bécsből; l. föntebb oct. 11.
[2]) T. i. Erdély felé.

egyetlen egy fia Apafy Gergely hirtelen hala meg,[1]) az kin igen conturbálódánk. Árva vára

2. *Kedd.* Csak az ily hosszas útra való megindulás is nem kicsiny distractio, kiben elég akadályt tőn Thököly Miklósné asszonyomnak is ide való érkezése; s feles ideig volt csak ebéd felett is gróf uram, és későre indulhatván meg, késő étszakával érkezhetének is Nisnyafalvára. Ma érkeztek vala szegény Henckel árváitól vett babos ménessel is. Innét Nisnyafalváról is írtam holmiről vissza az várban. Nizsna

3. *Szerda.* Szentiványi és Contra uramék elmaradtak ugyan Tvardosint, de árvai nemes uramékban Hladovkára jüvén, megtartotta őket itt is gróf uram. Nekem mind volt elég dolgom az árvai és liptai tisztekkel. Turdossin Hladovka

4. *Csötörtök.* Itt ímmár Farkas uram megtérvén, árvai tiszttartó is elmaradott, úgy az árvai nemes uramék is vissza térének. Gilányi János uram együtt járt Krempachig, az hol tanáltam késmárki szolgákot, Almásy és Zavor uramékat. Ez mai nap is igen meglakának. D. Krempach (Szepes vm.)

5. *Péntek.* Gilányi János uram Késmárk felé menvén, késmárki tisztek az megháló helyre Lipnikre kísérvén gróf uramat, Görgey Miklós uram is itt egyezvén meg gróf urammal, és mai nap lévén az ifju gróf szenti napja, ez mai nap is igen meglakának. Lipnik

6. *Szombat.* Plavniczán az megháló helyen Görgey Miklós és Király Sámuel uramék az úrral valának és feles ideig mulattak. Plavnicza (Sáros vm.)

7. *Vasárnap.* Mivel szintén Lipnikre küldette vala szolgáit Palocsay István uram és maga is eddig jütt gróf uram eleiben, s így gróf uram betért Palocsára; ebéden vígan lakván, vacsorát nem ett, az mint egyébaránt is nem sokán voltak vacsora felett. Palocsa

8. *Hétfő.* Usz István uram eddig jüvén gróf uram eleiben, hozzája igérkezvén gróf uram, már szintén estve lőn hogy megszállánk; valóban jól is készült vala hozzá és jó gazdánk lőn.

9. *Kedd.* Medgyest szállottunk, az hova már késő étszakával jött Szinyeiné asszonyom. Megyes

10. *Szerda.* Nagy időn szállottunk Sókúton, az hol tegnaptól fogvást várakoztak reánk öcsém uramék. Dajka István is ott lévén, valóban meglakának. Sókút (Zemplén vm.)

11. *Csötörtök.* Öcsém uramék elmenének, úgy hogy holnap gróf uram dolgában Stubnya felé induljanak; innet írtam Farkas Tamás és Gilányi János uraméknak, úgy Késmárkra is,

---

[1]) V. ö. *Nagy I.* id. m. I. 51. l.

Rákócz s magunk Rákóczon szállottunk, az hova Szirmayné asszonyom[1]) jüve.

12. Péntek. Mingyárt reggel hó kezdett esni és egész estig esett. Deregnyőben szállottunk. Butkay István és Galambosy uram fia valának gróf uramnál és valóban meg is lakának. Deregnyö

13. Szombat. Asszonyomék elég keserves szívvel váltanak el tőllem. Ez étszakára Dobó-Ruszkán szállottunk; eddig jütt Rédey uram szolgája gróf uram eleiben, de még sem resolválta magát, elmenjen Husztra, hanem rescribált ő ngának. Innet küldvén gróf uram vissza Butkay uram szolgájától járó paripáját, én bőven írtam Farkas Tamás és Gilányi János uraméknak, eperjesi postára dirigálván. Dobó-Ruszka (Ung vm.)

14. Vasárnap. Egész délig kevés szüneti volt az essőnek és valóban nehéz utunk volt az szürtei és gehőczi erdőken; étszakára Nagy-Dobronban szállottunk. Nagy-Dobrony (Bereg vm.)

15. Hétfö. Itt már jobb idűnk és jobb utunk is vala. Gúton szállottunk. Kis- és N. Gút

16. Kedd. Benére érkezvén, Rédey uram újobb szolgái s levele érkezének, s így gróf uram eligérkezék Husztra. Azon ő nga szolgái és itt lakos Debreczeni nevő nemes ember gróf uramnál valának vacsorán s vígan lakának. Bene

17. Szerda. Mingyárt éjfél után hozzá fogtam az íratáshoz, íratván Teleki uramnak az úr neve alatt, úgy magam is nagy bőven, s Hedry uramnak és az kővári vicekapitánynak, Tar Zsigát expediálván azon levelekkel; és az peczéreket innen expediálván Krakkó felé, étszakára Szőllős-Végardóban szállottunk. Szöllösvégardó (Ugocsa vm.)

18. Csötörtök. Még az más éjjel is zsibbadott ugyan az lábom, és féltem, reám ne jőjjen az köszvény; azomban az idő is igen neki esősedvén, Rakaszon szállottunk; vacsorára sem mehettem, annyira kezdtem érzeni. Rédey uram ide is gazdálkodott. Rakasz

19. Péntek. Az mint ez elmult éjjel, úgy ma is nem lőn szüneti az essőnek míg Huszthoz érkezhetének is; itt annyival inkább már kezdettem érezni az köszvényt, és én csak szállásomon lehettem; kin lévén az asszonyok ő ngok is, elég becsülettel látták az urat ő ngát, úgy az ő nga szerelmes gyermekit; nekem is nagy becsülettel lőn az gazdálkodás, annyit is tanáltam enni, hogy nem emészthettem. Huszt vára (Máramaros vm.)

20. Szombat. Értésére esvén gróf uramnak, az fejedelem fia temetése 28 lészen Kolozsvárat,[2]) így arról tanácskoztunk, mint érkezhessünk reá; deliberálánk, holnap meginduljunk

[1]) Szirmay Péterné Keczer Anna.
[2]) L. föntebb nov. 1-én.

reá érkezhetünk, s így írtunk mingyárt arról Teleki uramnak és ahoz való dispositio körűl szorgalmatoskodtam; az úr s az asszony is valának szállásomon; eléggé beszélgeténk Zólyomi urammal való dolog felől; az kisasszonykák is nállam valának. Huszt vára

21. Vasárnap. Bezzeg egész étszaka sem lőn szüneti az essőnek, s így az megszálló helyet is meg kellett változtatnunk és Técsőre rendelnünk, és mingyárt arról is kezdtünk gondolkodni, az én nyavalyámra nézve nem kelletik-é Szigeten megtartózkodnunk; midőn szekérre tétettem volna is már magamot, szekeremhez jün Járayné asszonyom, sok ideig találtam ő kegyelmével beszélgetni, úgy hogy csak megháló helyen érhettem gróf uramat, és ide is szenvedhetőképpen hozathatám magamot. Técsö

22. Hétfő. Bizonyos dolog végett parancsolván írnya gróf uram Farkas uramnak, írattam, és mivel egyébaránt sem alhattam, az leányomnak is bőven írattam. Már jobbik kezemben is szállván az köszvény, itt már bezzeg annál is nyomorútabból kezdettem lenni; és egész étszaka sem lőn szüneti az essőnek, az mint nappal is; valóban bajossan s későn étszaka lőn Szigeten való megszállásunk; nagy bágyadt állapattal lévén, elég bajossan tehettek le az szekérről, s így determinálánk, itt tartózkodjunk meg még az idő javulna, úgy az én egészségem is; s mingyárt írtunk Rédey uramnak. M. Sziget

23. Kedd. Az mint az elmult éjjel, úgy ma sem lévén szüneti az essőnek, írt gróf uram Teleki uramnak, mi okon nem mehet és lehetlen *(így)* is elmenni temetésre, s midőn ez levéllel Kővárban akartunk volna expediálni, úgy érkezék az fejedelem ő nga szolgája és commissariusa Pöheni [1]) Ferencz uram; azon levelekre rescribált gróf uram az fejedelemnek, Teleki uramnak, úgy én is igen bőven Hedry uramnak. Malaticz uramot küldettük ez levelekkel Kővárban. Gróf uram végan tartotta az fejedelem szolgáját. Balásfy uram sokat beszéllett, és sokat is törűdtem némely Erdélyben levő gonoszakaróinknak intentiójokon.

24. Szerda. Az sok esső után sok hó is lőn. Az ítélőmester Sárpataky, gróf urammal szemben volt ugyan, de nem maradott ebédre; így ebéd után ma is sokat beszélgettünk Balásfy urammal, előbb azért írván igen bőven az örög úrnak, úgy Csernel uramnak is, többi között hogy az kisasszonykákot pro revisione aetatis kűldené Técsőre az mesterhez.

25. Csötörtök. Az ítélőmester Balásfyval elmenének Técsőre, s viceispán uram érkezvén és gróf uram ebédre marasztván, elhívatta ő nga itt való kamara-ispán uramat is, ma lévén

---

1) Így; másutt *Piheni.*

M. Sziget az örögbik kisasszony ő nga szenti napja; valóban meg is tartá ő nga vendégit, s felessen is valának.

26. Péntek. Az volt volna az szándék, holnap meginduljunk, derekassan is kezdvén fagyni ujságon, de mivel én mégis elég nyomorútúl valék, gondolkodtunk, csak hétfőn induljunk, és mint provideálhassunk az lovakról; mind vármegye s mind egyéb tisztek valóban voltak volna, mint invertálhassák és maturálhassák elmenetelünket, de gróf uram csak resolválta magát, hétfőnek előtte nem megyen; így déllyesd Pöheni uramat az katonák közzé küldettük szállásosztóval együtt; azomban úgy érkezék Szentkirályi, Bánfy Zsigmond uram szolgája; jött Husztról is levelünk, de csak magunkféléitől.

27. Szombat. Itt már bezzeg annál is derekasabban kezde fagyni és igen kemény idő lenni, s mivel semmit sem érthetěk mint volt az revisio dolga, Melkót küldettem Técső felé; azomban estve felé az térdeimben való nyavalya miá nyomorútúl kezdettem érzeni magamot, az kin sokat is töródtem, mi tévők legyünk, ha még sem könyörül ő felsége rajtam.

28. Vasárnap. Itt már valamentivel engedelmesebben kezdett lenni az idő, úgy az én köszvényem is, s így isten hírével az holnapi nap meginduláshoz készölgettünk.

29. Hétfő. Újobban dér lőn, s így megindulván, szállangott hó is, és hova tovább mentünk, mind nagyobb hóra akadtunk, és már szintén estve felé érkeztünk és szállottunk meg Butfalván, az hova érkezék Teleki uram postája 29 költ leve

Budfalu lekkel; inned küldettem az revisionalisokat is Hedry uramnak Szentkirályi által, nagy bőven írván az posta által Teleki uramnak is.

30. Kedd. Ez éjjel is esett ugyan az hó, és egyébaránt is az havasson által nagy hó és igen nehéz utunk lőn, melyet látván gróf uram, az ifju gróffal együtt lóra ülvén, elmene

Kovás-Kápolnok (Kövár v. Szolnok-Doboka vm.) ő nga, az mint hogy Kovács-Kapolnikban estve érkezett ő nga öt óra tájban, de én az szekerekkel egész étszaka utazván, reggel öt órakor érkezhetém, valóban bajossan is, és csak öt óra tájban viradt előtt érkezhetének.

December

Magyar-Lápos (B. Szolnok vm. Szolnok-Doboka vm.) *1. Szerda.* Essős üdő lőn és alkalmas hegyes utunk. Magyar-Láposon szállottunk. Dobay István uram ide jüvén, becsületes gazdálkodással jól is tartotta gróf uram.

2. Csötörtök. Felső-Szőcsen lőn az megszállás, és az miá

Felsö-Szöcs reggel érkezett postáját innet bocsátánk el Teleki uramnak.

3. Péntek. Nyegerfalván szállottunk, s mivel Rettegrűl későn érkeztek az borral, későre lőn is az vacsora. Négerfalva

4. Szombat. Hogy felébredtem, esék értésemre, az édes kedves ifju grófocskám ez éjjel sokat hurutott, kin nem kevéssé conturbálódám; hajnalban érkezvén Béldi uram szolgája, az ki által írt gróf uramnak, úgy nekem is, töröködjem én is, térjen bé gróf uram holnap hozzá, resolválta magát gróf uram és rescribáltatott is, s így megindulván délben, érkezvén Koldura, elég bágyadtan láttatott lenni az ifju gróf; értvén azért Teleki uram jövetelét, lóra ülvén kiment eleiben, de vacsorán csak az szállásán maradott, s Teleki uramnak jó kedve jutván s felesedmagával is lévén, valóban meglakának; én nem sokáig késtem köztek, szállásomra menék. Kudu

5. Vasárnap. Untalan kívánván tudni, mint lőn étszakája az édes uracskámnak, nyughatatlan étszakám lőn, az mint úgy ő ngának is; azomban felkászolódván, mind lovas mind gyalog kvártélyában ment, és mi Bethlenben, az hol valóban gazdagon vendéglé Béldi uram ő ngokat. Betlen

6. Hétfő. Ez elmult étszakája is az édes uracskámnak elég nyughatatlanúl lőn, még sem hagyta ugyan magát. Mintegy kilencz óra tájban indulván Bethlenbűl, úgy is jókor szállottunk Lekenczén, Beszterczе várossa jószágában, az hova az város is böcsületessen gazdálkodott, két követet küldvén. Lekencze (Beszterczе v. Beszterczе-Naszód vm.)

7. Kedd. Az édes uracskám megkívánván az tejet, az mi keveset ött volna is benne, mingyárt kiadta, és már itt igen kezdett bágyadni, s az útban is okádott; elaluván mingyárt az orczácskáján fakadékok láttattanak; az úr mingyárt is himlőnek vélte, de az borbély csak belső hévségnek; hova tovább igen gyengén kezdvén érezni magát, alig vártuk, ide az megszálló helyben Tekében érkezhessünk; az szállásán azért frissecskébben mutatta lenni magát ő nga és kártyával is múlatta idejét, s magam sem távoztam el míg az álom nem jött volna reám. Teke (Kolos vm.)

8. Szerda. Untalan küldeztem étszaka, mint legyen; azomban három óra tájban úgy adák értésemre, hogy ugyan csak apró himlő és az egész testecskéjét elfogta; alig vártam, láthatnám mingyárt; megizentem az úrnak is; ő nga nagy keserűségében is nagy invectióval ez ily boldogtalan útját causálván én nékem is, írattam Teleki uramnak és az kiküldendő lovak állapotját is disponáltam; az lölkemhez vitetvén magamot, hát még ő biztat az ártatlanka; mingyárt oda hozattam az ágyamat; hamar délután érkezík Rédey uram szolgája, hogy épen ezen nyavolyába az három kisasszony is Huszton.

9. Csötörtök. Ebéd felyett hogy voltunk volna, szép gazdálkodással lőn Lázár István uram, és déllyest maga is eljüve

Teke gróf uramhoz és vacsorán is itt volt; azomban vacsora előtt érkezék Makay uram Teleki uramtúl. Az himlőt igen könnyen szenvedte az ártatlan úrfiacska, de mind attúl féltettük, bé ne üssen rajta szegínbe; azomban az nagy hurut szörnyű dolog az mint volt rajta. Makay uram velünk együtt csak az ő nga ágya előtt evík.

10. Péntek. Makay uram elbocsáttaték; Piheni [1]) uram Beszterczére menvén, elmenének Radics, Francsics uramék is az várost látni ő kegyelmével; azomban déllyesd érkezék az fejedelem étekfogója postán, meg akarván várni Piheni uramat. Én éjjel nappal continuo az ifju grófocska mellett voltam; az himlő láttatott fogyni, de az hurutnak sehol semmi szüneti nem lőn; nyughatatlanúl lőn dolga, igen törödelmessen szenvedte pedig és úntalan ő nga biztatott bennünket.

11. Szombat. Piheni uram megjüve, és az fejedelem étekfogóját el akarván bocsátani, írt gróf uram is egynehány szóval ő ngának. Béldi uram nagy gazdagon való gazdálkodással lőn ide is.

12. Vasárnap. Noha kevesset érthetének az szászúl való praedicatión, mindazáltal mind reggel s mind estve jelen voltam; az jámbor praedicator de cathedra szivessen imádkozík az ifju gróf gyógyulásáért, kit isten hallgasson meg szent fiáért.

13. Hétfő. Az gróf uram mellett lenni szokott lovakkal ma bejüvének, reménlvén csak holnap is megindulhassunk, de (nem) lőn bátorságos; ma ugyan felültezék az lelkem uracskám, de alig bírta az ina; azomban már szintén estve felé úgy érkezék az fejedelem ő nga főember szolgája postán, Cserey György uram, az ki által írt az úrnak és az ifju gróf látogatássára küldette; délután érkezék Szendrei is, és mivel az likavai dolog végett való kérdéseknek revisiója differáltatott az tekélletlen György [2]) czigányságira nézve, igen elkedvetlenedett rajta gróf uram. Cserey György urammal ugyan sokáig mulatott vacsora felett.

14. Kedd. Noha gróf uram még tegnap rescribált az fejedelemnek, én is elkészítettem Teleki uramnak szóló leveleket, de Cserey uram az mint megmaradott ebéden, egész vacsoráig mulattanak, így ma el nem mehetett; úgy cselekedék Szendrei is, az ki által Gilányi, Farkas, Fejérpataky Dániel uraméknak írtam, úgy Késmárkra is öcsém uraméknak, asszonyomnak; írt gróf uram palatinus uramnak, én is nagy bőven az asszonynak ő ngának. Rédey uramnak is írt gróf uram;

---

[1]) Föntebb *Pöheni.*

[2]) Illyésházy György.

írtam én is Okolicsányi Györgynek s az leányomnak, Kapy uramnak. Barkóczynak is rescribált mai nap gróf uram. Tasz

15. Szerda. Ez mai nap is foglalatoskodtunk az oda ki[1]) való expeditio körül.

16. Csötörtök. Istennek jó voltából annyira tért meg egészsége az ifju grófnak, hogy bátorságossan adhattuk magunkot útra; gróf uram ez helyben levő szentegyházra fl. 30. conferálván, az jámbor lakosi is szép áldással elbocsátának. Régenben szállván, ott is nagy szeretettel fogadtak és igen becsületessen gazdálkodtak. Szász-Régen (Torda vm. Maros-Torda vm.)

17. Péntek. Ez előtt egy héttel is már híván gróf uramat Petky uram, így betért Szentgyörgyre ő kegyelméhez, és késő étszaka szövétnekeknél jüvén el onnat, úgy menénk be étszakára Marosvásárhelyre. M. Szentgyörgy (Maros sz. Maros-Torda vm.) Marosvásárhely

18. Szombat. Ma is elég jókor indulánk meg és Czikmántorra már szintén estve felé érkezénk; innét is rescribáltunk Teleki uramnak, és Bánfy Dénes uramnak is írt gróf uram egynehány szóval. Czikmántor (Küküllő vm. K. Küküllő vm.)

19. Vasárnap. Heturon ferestekemezett gróf uram és két óra tájban érkezénk be Segesvárra; itt is az jámbor szászok igen becsülettel láttak, jól gazdálkodtak s vígan is lakának. Hetur Segesvár (Segesvár sz. N. Küküllő vm.)

20. Hétfő. Az ifju gróf meg akarván járni az felső várost és abban való szentegyházakot, könyergéssen is jelen valánk, és emlékezetre méltó szép dolgokat és kiváltképpen az helynek situssát váltig megjártuk és néztük, és csak ebéd után lőn innet való indulásunk. Ápódon ugyan jókor megszállánk, az hova Hedry uram is érkezék s jól is lakék. Apold

21. Kedd. Elég jókor indulánk ugyan, de úgy is csak szintén estve felé szállhattunk meg Nagy-Sinken; nem sokat késvén vacsora felett, lenyugovánk. Nagy-Sink (Nagy-Sink sz. N. Küküllő vm.)

22. Szerda. Kis-Sinken falatozván gróf uram, Bethlen Miklós és Pál uramék eddig jüttek ő nga eleiben, s midőn Fogarashoz közelgettünk volna, Teleki uram küldettetett két csoport lovassal s egy hintóval gróf uram eleiben; csak nem régen megholt egyetlen egy fiokon való szomoruságokra nézve ő ngoknak,[2]) gróf uram is minden síp, trombita s dobszó nélkül csendessen jött bé és azelőtti szállására szállott; valaminémő provisióval voltak az előbbeni úttal,[3]) most is az szerént tanáltuk az állapatokat; az fejedelem Nagy Tamás Kis-Sink Fogaras (Fogaras v. Fogaras vm.)

---

[1]) T. i. Magyarországba. Az összeköttetést a magyar elégületlenek és Erdély között Thököly István közvetítette a maga emberei által. V. ö. *Pauler* id. m. I. 106. és 122. l.

[2]) L. föntebb nov. 1-én.

[3]) 1665. martius havában.

Fogaras uram által, s az fejedelem asszony Naláczy uram által láttatta s köszöntette gróf uramat, és gróf uram is Hedry Benedek uram által.

23. Csötörtök. Kilencz óra után hamar jüvének gróf uramért; engem is hamar hívatott ő nagysága; moldvai vajda követe is fent volt ebéden, valami tatárok is, jól is lakának.

24. Péntek. Én praefectus uramhoz igérkeztem, de úgy is nehezen maradhattam el az fejedelem asztalától. Teleki uram is praefectus uramnál volt, az hol egy kupa bor(t) iván meg, azt sem emészthettem. Bethlen János, Miklós és Teleki uramék jüttek gróf uram szállására, holmi portára íratandó conceptusokat olvastatván előttünk;[1]) nem sokkal ezelőtt érkezvén Husztról Rédey uram szolgája 13 költ levelekkel, kikben írának, hogy az kisasszonyok szépen kigyógyulának az himlőből; mely nyavalyában esvén az szegény leányom is, Berzeviczyné asszonyom, sokkal nehezebben volt, de az is már akkor könnyebbedett vala.

25. Szombat. Áldott karácson napon vallásunkon való isten igéjét nem hallgatánk ugyan, de ben voltunk az várbeli kápolnában.

26. Vasárnap. Mingyárt éjfél után felébredvén, írtam Gilányi János uramnak, legkiváltképpen az elfelejtett ő felsége levele felől, s ez alkalmatossággal, az fejedelem asszonynak kívánván kedveskedni gróf uram az üveges szánnal, arról is írtam Késmárkra. Okolicsányi uramnak is, mint expediálja az kisasszonyok ő ngok mellett való lovakot és csatlósokat Husztról; rescribált gróf uram Rédey uramnak és az asszonynak; írtam én is Szinyeiné asszonyomnak s öcsém uramnak. Ebéden ben lévén, szép csendes lakással múlattuk el szent István napját.

27. Hétfő. Holnap szándékozván megindulnunk, felest ivának, és kiváltképpen az fejedelem s gróf uram; nem akarván ő nga hogy holnap is ebéd nélkül elmenjen, Hedry uram ma ment elő Keresdre, az hova gróf uram ide való érkezésse után mingyárt igérkezett Bethlen János uramhoz.

28. Kedd. Addig várta az dolgokat János uram, hogy az fejedelemnél is obtineálta, ne kellessék fent maradni ebéden; így gróf uram be menvén udvarhoz és elbúcsuzván, csak szállásán falatozott; de igen nagy zajjal lévén az Olt vize, nagy bajossan költezkedhetének által; úgy is ugyan úgy sietének

---

[1]) Valószínűleg a Baló László követségét illető iratok voltak, a ki ekkor ez évben másodszor járt a portán a magyar ügyben. V. ö. *Horváth M.* id. m. VI. 21. l., *Pauler* id. m. I. 107—108. l.

hogy jókor érkezhetének Szelidstadra;[1]) együtt járván gróf urammal Bethlen János, Miklós, Rédey Ferencz[2]) és Teleki uramék, gróf uramnál valának vacsorán; nekem is el kelle mennem; jó kedvem jutván, felesset is ivám; mások is valóban meglakának. Boldogváros (N. Sink sz. N. Küküllő vm.)

29. Szerda. Nethus nevő városkában szállván ebédre, midőn szintén asztalhoz akartunk ülni, eddig jüvén gróf uram eleiben Kapy uram, Barkóczy Sándor uram, Bethlen Farkas, Gergely, Elek uramék,[3]) úgy késérék be ő ngát Keresdre Bethlen János uramhoz, és vacsorán is ott lévén, öt asztalra valánk s valóban is meglakának, váltig tánczolának is; jó alkalmatos szállásink valának. Nethus (Segesvár sz. N. Küküllő vm.) Keresd (F. Fehér vm. N. Küküllő vm.)

30. Csötörtök. Bethlen János uram felesége egyik közöl való atyjafiának mára rendelvén lakodalmát, elég rendessen szolgáltattatott ki. Bethlen Miklós uram paripái közűl melyik jobb volt, avval kedveskedett gróf uramnak. Ma is mind laboráltunk, mint alkodhatnánk meg Barkóczy urammal Hunyad végett, de nem szintén lehetett alkalmatos idűnk.[4])

(31.) Ultima. Péntek. Ez két nap alatt való sok kérésekre is Bethlen Ferenczné asszonyomnak és fiainak, nem igérkezhetett gróf uram ő kegyelmekhez, mivel még Fogarasban igérte arra magát, hogy ma ebéden Szentlászlón megegyezvén az fejedelemmel, Ebesfalvára fog menni, s így az ifju grófot s engem hagyott ő kegyelmeknél ferestekemen s maga elmene jó reggel. Mi ugyan jókor ehetünk vala, de Bethlen János uram is feleségestől oda igérkezvén, későre jött fel; itt is négy asztalra valánk; felette nagy szeretettel látták az ifju grófot és igen gyönyörködtek ő ngában nagy sok reménkedésre nézve; noha nehezen inducáltattam, de csak meg kelle maradnunk; így írtam gróf uramnak és az hintót elküldettem Ebesfalvára. Ma is ugyan az mint lehetett, mind közölétettük az hunyadi dolgot az mennyire az végan lakás engedte; nagy sok tánczok is valának; ez jelen való esztendő ez mai napon így végeződék el; engedje isten, az következendőt nagyobb isteni szolgálattal és félelemmel tölthessük!

---

[1]) Szelistat, Seligstadt, magyarúl *Boldogváros*, Nagy-Küküllő vm.
[2]) Rédey János fia. V. ö. *Nagy I.* id. m. IX. 744. l.
[3]) Bethlen Ferencz fiai. V. ö. *Nagy I.* id. m. II. 80. l.
[4]) Az óhajtott egyezség Barkóczy Sándorné és Thököly közt, nehány nap mulva, jan. 2-án, Ebesfalván jött létre. L. alább.

1667

Januarius

Keresd

1. Szombat. Váltig voltunk rajta, mentől idejébben indulhassunk, az mint hogy az ifju gróf igen idein költ is fel, de későre verhetének fel Kapy, Barkóczy és Bethlen uramékot; úgy indulánk szánon s váltig siettünk, de mégis csak szintén ebédre érkezhetének. Nagy szeretettel fogadván az ifju grófot az fejedelem, igen vígan lakának, s így az hunyadi dologról való tractálásnak continuálása holnapra maradott; én azért ma sem múlattam el Teleki és praefectus uramékkal arról való consultálkodásomat.

Ebesfalva (Erzsébetváros) (Küküllö vm. K. Küküllö vm.)

2. Vasárnap. Jó hajnalban az mint lehetett, töttem volna relatiót gróf uram előtt, de kedvetlen lévén ő nga, nem sokat kívánt szólani az dologhoz, hanem hagyta reám; így én is isten jóvoltából egész ebédnek idejéig váltig laboráltam, és etiam per successionem vel defectum domini Zólyomi az mi szállhatna Barkóczyné asszonyomra, arról is conveniáltam,[1]) kezet advána Barkóczy uram s az ő nga részéről valók gróf uramnak; az contractusoknak megírattatása bízattatott praefectus uramra; el is készétette ugyan ő kegyelme, de az fejedelemnek nagy jó kedve jutván, ma annál is inkább ivának, úgy hogy gróf uram mingyárt ebédtől jött el s úgy feküvék le; isten úgy adta, hogy Barkóczy, Kapy, Bethlen uramék nem igen részegedének, így meg lehetett az contractusoknak elolvasása, és subscribálta Barkóczyné asszonyom, Kapy, Bethlen Gergely, Teleki uramék.[2])

3. Hétfő. Barkóczyné asszonyom, Kapy s Bethlen Gergely uramék még tegnap estve felé menének el, de Barkóczy

---

[1]) V. ö. *Angyal D.* id. m. I. 109. l.

[2]) A szerződés a gyulafehérvári káptalan 1769 évi hiteles átiratában: Orsz. Lt. N. R. A. fasc. 1860. nr. 68. fol. 86. Kiadta *Szilágyi S.* Erdélyi Orszgy. Eml. XIV. 208. l.

uram elmaradott, mivel gróf uram csak ma reggel subscribálá az contractusokat, mely ez végezésről írt mingyárt innet Zólyomi uramnak; és még az fejedelem ő nga is sokat marasztotta gróf uramat ebédre, de látván gróf uram hogy ő ngának is meg kell ma indulni Marosvásárhely felé az gyűlésre,[1]) nem maradott, hanem elbúcsuzván elindulánk. Tegnap ebéd felett érezvén bal lábomban az köszvényt, estve nyomorútúl voltam, de, dícsértessék istennek szent neve, ma már könnyebbedtem. Szász-Meggyesre jutván, írt az ifju gróf az fejedelem asszonynak, és gróf uram is Bethlen János, Bánfy Dienes uraméknak. Gróf uram nem szintén jól érezvén ugyan magát, de az emberséges szászokra nézve kin volt vacsorán s vígan mutatta magát. Ebesfalva. Medgyes (Medgyes sz. N. Küküllö vm.)

4. *Kedd.* Mingyárt éjfél után az mint felébredtem, írtam igen bőven Teleki uramnak, polgármesterre bízván az leveleket; nyolcz óra tájban indulván, már szintén estve felé szállhatánk Hosszuaszón. Hosszuaszó (Küküllö vm. K. Küküllö vm.)

5. *Szerda.* Hedry uram jóval viradta előtt mene el Krakó [2]) felé, és mi is Csestére érkezvén s itt szállván oly reménséggel, holnap Krakóban érkezhetünk, de azomban megjártatván az Marost, hozák, lehetetlen azon által mennünk; így fejérvári hídra kelletvén körülnünk, egy mérfölddel szaporodott meg utunk. Oláh-Csesztve (A. Fehér vm.)

6. *Csötörtök.* Drombár nevő faluban szállván meg, úgy mondák, annyira állott be az Maros, hogy gyaloggal levő társzekér is által ment Sárdra [3]) étszakára, s így vacsora után menten elmene az konyha-kocsi Krakó felé. Drombár

7. *Péntek.* Nyolcz óra tájban indulván, egy óra lőn hogy ide Krakóban érkezénk; ebéd vacsorával együtt lőn; az itt való praedicator és az városból levő nemes ember Beszerményi uram az úrnál lévén, váltig meglakának. Krakkó

8. *Szombat.* Jóval viradta előtt érkezék szolgája Kapy uramnak, Tevessen [4]) hálván az ura, úgy Barkóczy uram is feleségestől; az kik eleiben az ifju gróf menvén, ebéden igen meglakának s váltig tánczoltak is; megvolt az vacsora is, de abban kevés kárt tevének.

9. *Vasárnap.* Jó idein reggel elmenének az vendégek. Gyulai Tamás uram is, az ki eddig commissariusunk volt, holnap akarván elmenni, írt általa gróf uram az fejedelemnek, úgy én is Teleki uramnak.

---

[1]) Apafy jan. 5-re hirdetett egyetemes országgyűlést Marosvásárhelyre, mely febr. 4-ig tartott. *Szilágyi S.* id. m. XIV. 33. l.
[2]) Alsó-Fehér vm.
[3]) Alsó-Fehér vm.
[4]) Így: *Tövis*, Alsó-Fehér vm.

Krákkó 10. *Hétfő.* Jó hajnalban elmene Gyulai uram, úgy az Illyére [1]) küldött lovakkal is elmenének; velek ment Csucsy János is Csucs felé,[2]) az ki által írtam Barkóczy uramnak. Igen nagy hideg lőn, s így csak tíz óra tájban menénk vadászni gróf urammal, és szintén midőn elmenő félben voltunk, úgy érkezék Rajky uram Zólyomi uramtól; ebéd vacsorával együtt lőn; valóban megtarták Rajky uramat, az ki igen vékony követséggel jöve. Hedry uram késő estve érkezék, úgy hogy holnap reggel menne el Rajky urammal az ország gyűlésére. Teleki uramtól is az posta ma érkezék.

11. *Kedd.* Rajky uram ebéd felett igen meglakott, így holnapra haladott elmenetele.

12. *Szerda.* Jó idein reggel elmenének Hedry s Rajky uram; gróf uram is eltökéllette magában, behozassa az kisasszonyokat, Csúthy uramat rendelvén egynehányod magával Husztra ő ngokért; és mivel Szilasy uramnak is megengedte ő nga az haza való menetelt, így ő kegyelme által írtunk Toldynak itt való portiója végett öcsém uramnak, Szinyeiné asszonyomnak, Késmárkra, Rosemberkre, Árvában igen bőven, úgy Bilszkora is; írtam Ujfalusy András uramnak. Déllyesd érkezék az fejedelem szolgája Bethlen Miklós uram dolgában, vacsorán váltig megtarták.

13. *Csötörtök.* Még ez éjjel is elég írásim valának; jóval ugyan viradta előtt megindulának Csúthy és Szilasy uramék is; az fejedelemnek rescribált gróf uram, én is Teleki uramnak, írván Hedry uramnak is ezen bejáró által, és mivel ma sem ment el, így újabb leveleket is írtam ő kegyelmeknek.

14. *Péntek.* Nyulászni valánk gróf urammal.

15. *Szombat.* Ebédre jövének Kapy s Barkóczy uramék, ő ngokkal Hunyad vármegye tisztei is egynehányan; így valóban megivának, úgy hogy Barkóczy uramon kivűl vacsorát senki sem evett közűlek.

16. *Vasárnap.* Jó idein reggel elmenének az vendégek; írtam Barkóczy uram által egynehány szóval Hedry uramnak Marosvásárhelyre; illyei kapitánynak is írtam illyeiek által.

17. *Hétfő.* Ma is nyulászni valánk gróf urammal. Rédey Ferencz uram egy pár agárral kedveskedvén gróf uramnak, volt szolgája vacsorán gróf uramnál; az hozta egy kis czédulláját is Hedry uramnak.

18. *Kedd.* Déllyesd hozák Hedry uramnak 15 költ levelét Fejérvárról, az kin szivessen boszankodhatánk is, látván, Zólyomi uram velünk is csak úgy kívánna bánni mint Bar-

[1]) Maros-Illye, Hunyad vm.
[2]) Thököly a Zaránd vármegyei csucsi jószágot bírta; ma Arad vm.

kóczy urammal bánt, s így elvégezők, az asztalnokot Tunyoghy Lászlót Marosvásárhelyre küldjük, az ki által írt gróf uram az fejedelemnek, Bethlen Jánosnak, Hedry uramnak, kinek én is írtam bőven, s Teleki uramnak is egynehány szóval, Bánfy Dienes uramnak is. Krakkó

19. Szerda. Jó hajnalban indítám meg Tunyoghy uramat. Gróf urammal nyulászni menénk, de szironyos [1]) lévén az hó, alkalmatlan volt; így nemsokára megtérvén, úgy hozák 17 költ levelét Hedry uramnak és azzal együtt Gilányi János uramnak de dato 28 Novembris, Farkas uramnak 1-ma Decembris költ leveleit, tudósítván többi között az lengyel király választételéről, ez ily írására nézve is szükségesnek látván, újobban is elküldjünk Vásárhelyre. Gilányi uramnak írtam Kapy uram által.

20. Csötörtök. Hogy el akartam volna küldeni Gellérfyt, délután úgy hozák Hedry uramnak ugyan 17 költ levelét s azzal együtt az fejedelem ő nga 16 költ levelét is, s így az Zsiga elmenetele után két órával küldettem Dévayt újabb Hedry uramnak írott levéllel.

21. Péntek. Vettem ez estve illyei kapitány levelét és mingyárt rescribáltam is.

22. Szombat. Az uramékban felessen menének déllyesd Szász-Sebesre gyónás kedveért.

23. Vasárnap. Tunyoghy uram megérkezék Vásárhelyről, s újobban is kéretvén az fejedelem gróf uramat az bemenetelre, deliberálá magában gróf uram, elmenjen kedden; azomban Szász-Sebesen levők is megjüvének, az kikkel együtt az én inasom is Okolicsányi Ferencz elhagyván az pápistaságot, előbbi vallására tért, kiben isten mind fogytig tartsa.

24. Hétfő. Szekeresit praemittáltuk Vásárhelyre; azon alkalmatossággal rescribált gróf uram az fejedelemnek. Teleki uramnak is írt ő nga Csernel Pál uram dolgában.[2]) Azomban ugyan Marosvásárhelyről egyszersmind érkezének mind az énekes s mind Dévay. Okolicsányi György uramnak is 17 írott levelét Husztról tegnap vettem; dícsértessék istennek szent neve, hogy már is értettem, semmi sincs abban hogy pestisben haltak volna ottan.

25. Kedd. Megindulván, esős s alkalmatlan időnk s utunk lőn. Magyar-Lapád nevő faluban idein szállottunk. Magyar-Lapád

---

[1]) Szironyos (szirnyos) = *kérges;* szirnyos hó: *crusta obductae nives.* Ny. Sz. III. 258. l.

[2]) V. ö. Rédey Ferencznek ugyan ez ügyben Telekihez írt levelét. *Szilágyi S.* id. m. XIV. 207. l.

Oláh-Sályi (Küküllő vm. K. Küküllő vm.) *26. Szerda.* Elvétettük az utat és Sályi nevő oláh faluban későn szállhatánk meg.

27. Csötörtök. Itt már akármi kis árkon is bajossan mehetének, úgy Nyárád vizén is; felyest körülvén is, úgy siettünk, hogy mégis Vásárhelyre jókor érkezénk, az hol gróf uramnak elég alkalmatos szállása lőn s az helynek mivoltára nézve elég és jó provisio is. Marosvásárhely (Maros sz. Maros-Torda vm.)

28. Péntek. Gróf uram ebéden az fejedelemnél lévén, csak az jó lakással múlattuk az időt. Ez elmult éjjel hala meg nyavalyás Petky uram Szentgyörgyben.

29. Szombat. Tegnapi nap öcsém uramnak sub dato 5 huius kétrendbeli és 10 költ levelét is vettem; értvén az likavai dologban való tetszéseket, abban fáradtam, íratván sokat ez elmult éjjel, de az fejedelem ő nga levelei után kelletvén várakoznom, holnapra haladott Melkó megindulása, az ki által gróf uram palatinus uramnak, Rottal uramnak írt; én is palatinusné asszonyomnak, Gilányi uramnak, öcsém uraméknak.

30. Vasárnap. Az tegnap készített levelekkel jó hajnalban expediálám Melkót, úgy hogy Szakmárt postára ülvén, éjjel nappal siessen. Ma tétetvén be koporsóban szegény Petky uram teste, oda volt az fejedelemmel gróf uram s az országnak jobb része; én pedig váltig fáradtam, mint eshetnénk már által az Zólyomi urammal való dolgunkon, sokat beszélgetvén Bethlen János urammal is.

31. Hétfő. Ma déllyest ez dologban delegált urak Bethlen János és Teleki uramék előtt compareálván, én Hedry urammal, úgy Zólyomi emberei is, minden complanálódott, s az fejedelemnél is csak szintén estve felé lévén az ebéd, ott jelen kellett lennem, az hol az nagy sok ital után rendeletlen állapat is küvetí; sokat törődtem azon is, hogy az rosz állhatatlan ember Zólyomi azon sem acquiescált az mit végezénk.[1])

Februarius

1. Kedd. Mingyárt hajnalban Bánfy Dienes és Teleki uramék kezdtek fáradozni az tegnapi interventientiának sopiálásában, s végtére gróf uram is enyhődett s inducáltatott, ez mai nap már elmenjen. Azomban eléggé fáradoztunk Zólyomival való dologban, de mint értetlen emberrel nehezen folyván

[1]) Zólyomi Miklósnak Vajda-Hunyad iránt Barkóczy Sándornéval folyt perére és Thökölyvel való alkudozásaira nézve v. ö. *Angyal D.* id. m. I. 109—110. l., *Szilágyi S.* id. m. XIV. 37. l.

az dolog, máról is holnapra haladott. Későn lőn ugyan az Marosvásárhely
ebéd ma is és szörnyű nagy ital; Zólyomi urammal való dologgal sem menthetvén magamot, végtére oda kellett mennem.

2. Szerda. Gróf uram elbúcsuzván az fejedelemtől és maga szállásán falatozván, dél lőn míg Hedry uram eljöve Zólyomi uramtól; ítélőmestert elhívatván az ország közül és Zólyomi uram is gróf uram szállására jüvén, úgy corroborálák
együtt az végezést s eljüvénk Vásárhelyről s Ugrán jókor Ugra (Küküllő vm.
szállottunk; innet is kellett írnom Teleki uramnak nagy bőven. K. Küküllő vm.
Ma már alkalmas hideg lőn.

3. Csötörtök. Itt annál is nagyobb hideg lőn s kemény
utunk. Csekelakán evén ebédet gróf uram, Háportonban későn Csekelaka (A. Fehér vm.)
érkezék Kun Gergely uramhoz; elég becsülettel látta s jól Háporton
tartotta. Hedry uram Vásárhelyről, már vacsora felett voltunk hogy érkezett.

4. Péntek. Francsics uram jó hajnalban expediáltatott
az fejedelemhez. Orba nevő faluban ferestekemeztünk. Barkó- Alsó-Orbó
czyné asszonyom is ott egyezvén meg velünk, úgy jüvénk Kar-
kóban s jól lakánk. Krakkó

5. Szombat. Nem tudom hogy mi oly szorgos dolgaim löttek volna.

6. Vasárnap. Sárdra valánk, az hol Hedry uram valóban jól tartott;[1]) gróf uram, úgy Barkóczy uram is vacsorát sem evének. Rajky uram ugyan Sárdra érkezék ebéd előtt, majd kedve ellen való lakása is lőn.

7. Hétfő. Szombaton expediált rossz ember Szilágyi megtérvén, újobban expediáltatott az kisasszonykák ő ngok eleiben. Teleki uramhoz expediáltam délelőtt; délután hogy el nem jüve, szivessen boszonkodtam rajta; így Rajky uramat is itt marasztottam. Gróf uram déllyesd nyulászni volt.

8. (Kedd.) Hedry uram az mint reggel jüve el, úgy mingyárt expediáltatott is Rajky urammal Hunyadra; és mivel gróf uram születésse napja s ma tölt el isten jóvoltából 44 esztendeje, kit isten sokáig éltessen, s én is szívem szerint örvendezvén, többecskét is tanáltam innya; azomban Teleki uramtól jüvén válaszom, az ő kegyelme emberét Bánházy uramat expediálván, estve felé kezdettem érzeni az keszvényt bal lábomban.

9. Szerda. Elkészülvén, nyolcz óra tájban indulánk Soros-
tély felé, Mihálczfalván évén ebédet; hova tovább mind inkább Mihálczfalva
érzettem az köszvényt; étszakára Besenyőn szállottunk. Besenyő

10. Csötörtök. Itten jobb étszakám lőn hogy sem mint reménlettem volna. Teleki uramnak jött ez éjjel is embere s

---

[1]) Sirokai Hedry Benedek épen az imént lefolyt országgyűlésen nyert erdélyi indigenatust. *Szilágyi S.* id. m. XIV. 223. l.

Kis-Kerék (Brostyén)

elbocsátám követét. Délre Borostyén(t)[1] szállottunk; jókor Sorostélyre érkezvén, valóban meg is lakának.

Sorostély

11. Péntek. Noha mind ágyban detineáltam magamot, de úgy is nyomorult étszakám volt. Gróf uram nyulászni volt; míg megtért volna, jött az fejedelem ő nga levele, Bánfy Dienes uramé is; mind ezekre rescribálván gróf uram, ebéd vacsorával együtt lőn. Ma hozák Csúthy uramnak is Szinyérvárallyáról 4 költ levelét.

12. Szombat. Ez elég gazdagon való vendégség után is az mi nagy emberséggel bíró gazdánk az urat s ifju grófot lovakkal ajándékozván meg, azon kívöl is minden rendbéli szolgáit és legalábbvaló rendbéli cselédeit ajándék nélkül el nem bocsátotta; s úgy indulván meg Szeben felé, három óra tájban lőn az városban való beérkezésünk, s az mennyire némönemő consideratiók bocsáthatták az emberséges szászokat, elég illendő böcsülettel, de bezzeg nagy szeretettel s igaz szívvel fogadták ő ngokat. Ez mai napon maga költségén akarván megvendégleni ő ngokat az királybíró, maga szekerin s lovain vitette házához gróf uramot; én ugyan nem lehettem jelen, de az mint mondják, elég fejedelmi módon való vendégség volt.

Nagy-Szeben (Szeben sz. Szeben vm.)

13. Vasárnap. Az jobb felől nyakamban kezdvén érzeni az fájdalmot s vállomban és per consequens jobb felől, az bal lábomban pedig az köszvén megszűnt, de egyébaránt ugyan nyomorultúl kezdtem lenni, kiváltképpen már estve felé; által láttam, nekem lehetlennek *(így)* lenni holnap gróf urammal elmenni. Ez mai nap az város vendéglette meg gróf uramot, mindent elkövetvén; elég tâncz is lőn.

14. Hétfő. Már az szállásosztó is elől ment, és mivel valamentire szűnni kezdett az nyakamban való fájdalom, gróf uram gondolván, holnapig annyira könnyebbedhetem, hogy magamot is elvitethessem, s így az város marasztására itt maradott ez mai napon ő nga, s déllyest az város bástyáit nézegette ő nga; az ifju gróf ő nga mingyárt reggel is megcselekedte.

15. Kedd. Ugyan csak nem lőn mód, elmehessek; így ő nga recommendálván királybíró s polgármester uraiméknak s elbúcsuzván ő kegyelmektűl, elmenének ő ngok nyolcz órakor. Én is az Hunyadrúl tegnap jött szabadost elbocsátám, rescribálván Hedry uramnak 11 írott levelére, úgy Rajky uramnak is. Noha bizony nem kívánám vala, de semmiképpen nem engedték hogy valamit költsek, hanem gazdát rendölvén, úri módon főzettek s mindenrűl provideáltak.

---

[1]) Borostyén (Brostyén) mai hivatalos nevén *Kis-Kerék,* Alsó-Fehér vm. Helységnévtár, 1873. évi kiadás.

16. Szerda. Vízaknárúl s Pókafalvárúl írott levelét vettem Baranovszkynak, úgy az én lölköm édes fiamnak is. Teleki uramnak 15 kült levelét vettem, úgy Bethlen Miklós uramnak is. Ez estve azon ő kegyelmek levelére rescribálván, ez mai napot is inkább Eleazár Osmann urammal múlattam, pedig vala királybíró urammal is elég beszélgetésem, szüneti nem lévén az ő kegyelme mindennapi extraordinaria való gazdálkodásának is. Nagy-Szeben

17. Csötörtök. Szintén ebéd fölött valánk, hogy érkezék fejedelem postája Béldi s Bánfy uraimík opinióival, s így rescribáltam Teleki uramnak s vissza bocsátám az postát. Osmann uram mind ebéd s vacsorán velünk lévén, ő kegyelme mulattatott az mennyire az fájdalmok engedték.

18. Péntek. Ma sem érezhettem annyira való könnyebbülésemet, hogy reménlhessem holnapi napon való bátor elmenetelemet, várván azomban holnapi naptúl s úgy reménlvén, gróf uramtúl is érkezhetik még ma levelem. Királybíró uram ma is délelőtt sokáig volt szállásomon.

19. Szombat. Jó reg írtam gróf uramnak, Sorostélyra dirigálván az borbély által; azomban vettem Karkóból 17 költ leveleket az szászok által. Az mint egyéb napokon, úgy ez mai nap is Osmann urammal múlatván időmet.

20. Vasárnap. Ma már láttam annyi könnyebbülésemet, hogy holnap bízvást megindulhassak, vévén gróf uramnak is tegnap költ levelét.

21. Hétfő. Jó reg elkészülvén és megindulván, isten jó voltából Pókafalván etettem és itten Besenyefalván is jókor szállottam s elíg alkalmatos szállásom is vala. Pókafalva (Alsó-Fehér vm.) Besenyö

22. Kedd. Itten annál is ideibben indulván és Mihálczfalvához közölgetvén, úgy ért utól Teleki uram szolgája; mondá, tegnap este hala meg fiacskája.[1]) Tiz óra tájban érkezvén s az faluban kénszerítvén szállanom, oda kísért az lelkem fiacskám; az úr is hamar oda jüve, s egynehány szóval szólván, nyulászni mene Barkóczy urammal. Írtam Teleki uramnak, azomban érkezvén Bethlen Miklós uram szolgája, be kellett jűnöm és vacsorán is együtt valék ő ngával; itt ben is kelle maradnom, de az mai farsang végén éjfélnél is tovább mulatozván, nyughatatlan étszakám lőn. Krakkó

23. Szerda. Jó idein reggel írtam Hedry uramnak Hunyadra, s azomban Barkóczy uram feleségestől elmene Illye felé, s ebéd felett újabb levelei érkezvén Hedry uramnak az

[1]) Teleki Mihálynak János és Mihály nevű fiai közt lehetett; genealogiai irodalmunkban ismeretlen. V. ö. *Nagy I.* id. m. XI. 82. l.

t. Krakkó

hunyadi porkoláb felől, rescribáltam ez iránt való nehézségéről gróf uramnak.

24. Csötörtök. Gróf uram vadászni volt, s érkezék Káli nevő szolgája Réday Ferencz uramnak, s azomban rescribáltatott gróf uram azon levelekre, és estve felé érkezék Rajky uram is.

25. Péntek. Rajky urammal való dolgomot elvégezvén, elíg metamorphosist kellett experiálnom.

26. Szombat. Radics uram kifelé indulván, írt gróf uram palatinus uramnak; írtam én is az asszonynak, Farkas Tamás, Gilányi uraméknak, úgy Késmárkra is; Keczer Menyhárt és Szinyeiné asszonyoméknak is; írt gróf uram Szeben varossának, írtam én is Rajkynak, Radics uram után küldvén Sorostélyra ez levelet.

27. Vasárnap. Hunyadi szabadost haza bocsátván, megírván Hedry uramnak, gróf uram kedden indulván szerdán szándékozik bemenni, írtam ma is Radics uram után.

28. Hétfő. Az itten lévő postát bocsátottam Teleki uram után. Barkóczy uram levelét vévén, rescribáltam.

Martius

Alsó-Maros-Váradja; Alvincz; Szászváros (Szászváros sz. Hunyad vm.)

1. Kedd. Nyolcz óra felé lőn hogy megindulánk Karkóból. Tótváradján hogy tanáltuk Radics uramat, csak elhőltem, feles sok oda ki való leveleket hozván ő kegyelme Sorostélyról. Vinczen az új keresztyéneknél ettünk ebédet és Szászvárosra későn estve érkezénk, az hol én az jobbik vállamban kezdettem fájdalmat érzeni, de gondoltam, csak fluxus legyen, alig vártam hogy lenyugodjam.

Piski (Hunyad vm.); Vajda-Hunyad

2. Szerda. Már ma annál is rosszabból érzettem magamot, s elláttam, viszont az köszvény szállott jobb kezemben. Gróf uram falatozott ugyan Pöskiben, de úgy is tizenkét óra után hamar beérkezének Hunyad várában isten jóvoltából. Városban lakos nemesség kijöve, az mint kölső nemességben is; gróf uram asztalához marasztván őket, négy asztalra valának, jól is meglakának; én pedig hova tovább mind rosszabból voltam.

3. Csötörtök. Nekem nem lehetett jó étszakám mind nyavalyámra s mind sok distractióimra nézve. Radics uramat az többekkel együtt expediálván oda ki, háromrendbeli levelére rescribált gróf uram palatinusnak;[1]) írt az asszonynak,

---

[1]) Vesselényi ekkor a február 28-ra összehívott rendkivüli nádori széket tartá Beszterczebányán, a hol Horváth M. szerint (id. m. VI. 28. l.)

úgy Szatmárra Csáky és ott való német commendansnak is, én penig igen bőven Farkas Tamás s Gilányi uraméknak, Késmárkra, Guzith és Reviczky Jánosnak s öcsém uramnak s asszonyomnak, Vitnyédi uramnak is. Délután jóval indulának meg, az kimenők. Vajda-Hunyad

4. *Péntek.* Ma is jó kedve lőn gróf uramnak s jól is lakának. Én azon jobb kezemre csaknem mind egyiránt valék. Holmi szőllők és földek osztásához ma fogának.

5. *Szombat.* Ma is napestig mind azon osztálban szorgalmatoskodtak.

6. *Vasárnap.* Gróf uram nem érzette jól magát, nem is evék az palotában. Hedry uram ma mene Bretyére s onnat Haczogra.[1])

7. *Hétfő.* Ma is eleget panaszolkodék gróf uram. Barkóczy uram szolgái jövének vala ide. Francsics uram ma reggel expediáltatott Gyarmati urammal Moldvában.

8. *Kedd.* Jó reg érkezék fejedelem postája Teleki uramtól, az ki által írtam bőven ő kgmének s rescribált gróf uram is Bethlen uramnak, és ezen alkalmatossággal is írtam Farkas uramnak, hogy az felmenő fejedelem embere vihesse.

9. *Szerda.* Hedry uram csak ma tére meg; nékem is alkalmasint megtért egészségem.

10. *Csötörtök.* Hegedűs Ádámnak súlyossan való beteges kedéssére nézve Szekeresit az borbélyért küldettük, s ez alkalmatossággal írt gróf uram Béldi uramnak; az fejér szeléndek kutyát is ő kgmének küldette. Kétrendbeli szekeres lovat ma expediáltam zabért Karkóban. Barkóczy uram ma jüve gróf uramhoz feleségestől, azon kivűl Keresztesy Ferencz, Naláczy uram ez vármegyebeli feles emberekkel, ugy hogy öt asztalra lőnek csak az palotában is; gróf uramat hamar s igen elérte az bor, így osztán az vendégek is hamar eloszlának.

11. *Péntek.* Rescribált gróf uram 4 költ levelére Bethlen Miklósnak; írtam én is puskák felől. Barkóczy urammal ez mai nap is valóban meglakának.

12. *Szombat.* Szép idő lőn, s így gróf uram Barkóczy uramat kivitte vala nyulászni, az honnat megtérvén, ez mai nap is váltig meglakának.

13. *Vasárnap.* Az fejérvári pater eljütt és ma gyóntatta meg Hegedűs Ádámot. Barkóczy uram bízvást hallgathat vala

---

a többi interessatusok közt Thököly István is jelen lett volna; de látjuk, hogy Thököly ez időben erdélyi jószágain tartózkodott, a honnan csak az év közepe felé indult vissza Magyarországba.

[1]) Hátszeg, s ennek közelében Magyar- és Oláh-Brettye, Hunyad vármegyében.

Vajda-Hunyad. misét az városban, de nem igen volt vágyódása reá, hanem az essős időnek alkalmatosságával is az vígan lakásban mentek el ő ngok; holnapra haladott Barkóczy uram elmenetele.

14. Hétfő. Barkóczy uramat Hedry urammal ma alkudtaták meg; valamit bírt és acquirált vala Hedry uram az illyei jószágban, azokat 2600 forintokért bocsátotta ki. Barkóczy uram feleségestől elmenének, és Csúthy uramat is ugyan ez mai nap délután expediálánk Fogarasban.

15. Kedd. Gróf uram vadászni volt s két űzet fogatott; én is az ifju gróffal Kincses nevő szőllőben voltam.

16. Szerda. Láttatott jobb időre fordulni, s így gróf uram eltökéllette magában, elmenjen Illyére, az mint hogy az ebeket, hálókat, és azokhoz való húsz gyalogot praemittáltuk.

17. Csötörtök. Kilencz óra tájban indulhatánk meg; nehéz utunk lőn az hegyeken által és hó is alkalmasint esék; szintén estvével érkezhetének Illyére, az hol nagy jó szívvel fogadott Barkóczy uram. Maros-Illye

18. Péntek. Noha alkalmatlan idő lőn és nem hálókkal hanem csak az ebekkel, ugyan még is kimenének s egy űzet fogatának, s Barkóczy uram szenti napja [1]) lévén, igen meglakának, az mint hogy tegnap s ma az ő nga vendégi valánk; az lovak ugyan ez két nap is gróf uram szénáján s abrakján voltak.

19. Szombat. Rút essős idő lőn, úgy hogy ki sem mehetének ő ngok, hanem az jó és vígan lakással múlatták az időt, és már ma gróf uram vendégi valának.

20. Vasárnap. A Pázmán postilláját [2]) olvastattuk Hedry urammal, és mind ebéden s mind vacsorán váltig lakozánk.

21. Hétfő Vadászni valánk Kujasnál [3]) és elíg szép vadászatunk lőn; onnat megtérvén, az városon Hedry uram vendégi valánk ez mai szenti napján [4]) s valóban meg is lakánk, vacsorát sem evének az urak.

22. Kedd. Laposnyaki [5]) erdőben akarván vadászni az Maroson túl, az vízig mi is kimenénk vala, de mivel nagy szél lőn, el nem menénk az hintóval, hanem csak az urak valának s négy űzet s nyulat fogatának. Ez mai nap Barkóczy uram vendégi valánk.

---

[1]) Sándor napja.

[2]) Valószínűleg a *Predikácziók*-at, melyeknek első kiadása Pozsonyban 1636-ban jeleut meg.

[3]) Kujas: *Kulyes* vagy *Kujes*, Illye mellett, Hunyad vm.

[4]) Benedek napján.

[5]) Laposnyak: *Lapusnyak* vagy *Lepusnyik*.

23. Szerda. Nem lőn ideje az vadászatnak, és midőn a jó lakásban mentek volna el, úgy érkezék az fejedelem postája. Francsics uramnak is hozák Fogarasból 14 írott levelét. Maros-Illye

24. Csötörtök. Elébb hogy sem vadászni ment volna gróf uram, rescribált az fejedelemnek, s az bozi erdőben kimenvén nyulászni, hét űzet s két gímet fogatánk és vígan is lakánk utána.

25. Péntek. Ez mai üdnep nap is kész lesz vala kimenni Barkóczy uram, de gróf uramnak nem lőn kedve hozzá, s holnap szándékozik ő nga Hunyad felé, arra nézve is, mivel ma is Barkóczy uram fizetett, hogy sokat ne költsen.

26. Szombat. Jó hajnalban izene gróf uram, meg ne indétsam az konyha-kocsit, mert rosszúl érzi magát; így osztán Barkóczy urammal úgy conveniáltam, hogy egyátaljában már ő nga ne költsen; s ő nga kiment Kujas felé, az asszony is az kisasszonynyal; én gróf urammal s az ifju úrral itthon maradván, midőn ebédet ettünk volna, érkezék Csúthy uram, az miért expediáltatott vala, elég szenvedhető válaszszal; gróf uramnak ugyan per omnia nem tetszék. Az nyulászok is megtérvén, öt űzet hozának, s vacsorán együtt lévén ő ngok s jó kedvek jutván, majd éjfélig vígan lakának.

27. Vasárnap. Csaknem tizenegy óra tájban érkezék Naláczy uram; gróf uram is felvervén magát és szemben lévén, meghallgatta az fejedelem ő nga üzenetét, álmélkodással értvén az Zólyomi felől futamodott hírt,[1]) alig várván hogy mi bizonyosbat érthessünk, holnapra haladván hogy rescribáljanak az fejedelemnek, s magok valóban meglakának.

28. Hétfő. Az fejedelem étekfogója elmene; includálá gróf uram maga levelében az ifju gróf instantiáját; és török földe felé menének vadászni Jófűn[2]) túl; onnat megtérvén ez mai napot is csak azon víg lakással múlatták el. Cserey György uram ma érkezék ide Budáról.

29. Kedd. Naláczy uram elmene és az urak Boz felé menének vadászni; én is oda ki voltam s ma kezdettem érzeni az köszvényt; alig vártam elmehessünk Hunyadra.

30. Szerda. Megindulván és Branyicskánál költezvén által az Maroson, Németiben szállottunk ebédre s jókor jutánk ide; itten értettük Zólyominak bejütt szolgáitól, hogy Csegődről Törökországban szökvén, 23 indult.[3]) Branyicska M. Németi Vajda-Hunyad

---

[1]) L. alább mart. 30-án.
[2]) Jófű: ma *Dobra*, Hunyad vm.
[3]) Zólyomi menekülése körülményeire és következéseire nézve v. ö. *Szilágyi S.* id. m. XIV. 37—53. l., *Cserei M.* Hist. 2-ik kiad .61. l.

Vajda-Hunyad 31. *Csötörtök.* Elvégezénk, Csúthy uramat hova hamarább elküldjük az fejedelemhez, de Hedry uramra várakozánk, az ki is csak estve felé érkezék, s így mingyárt az oda való expeditióhoz kezdék, igen nyomorútúl kezdvén érzeni magamot az köszvény miá.

Aprilis

1. *Péntek.* Nekem valóban nyomorult étszakám lőn. Csúthy uramat kilencz óra tájban indítván, késő estvével érkezék az fejedelem ő nga postája Kopasz János uram.

2. *Szombat.* Naláczy uramat várván, az mint délelőtt elérkezék s beszélgettünk volna az állapotokról, úgy hozák Bethlen Domonkos uramnak Váradról 25 írott levelét Zólyominak, maga hozván fel az levelet, kiben írja neki mint érkezett oda, és hogy maga jó igéreti szerint jünne utánna; ugyan csodáltuk nagy együgyüségét hogy maga hozta fel, de azomban úgy mondá néminemő cancellarista deák Szegedy, ha ott nem tanált volna lenni, nem hiszi hogy felhozta volna; ut ut est, nem örömest arrestáltatja vala Naláczy uram; mesterkedett, maga menne fel udvarhoz Kopasz urammal, kire ajánlá is magát és készűlt; de azomban midőn attól tartott volna, másfele ne tartsa az ló szárát, ugyan csak meg arrestálá itt.[1]) Kopasz János uramat már szintén estve felé expediálta Naláczy uram; rescribált gróf uram is az fejedelemnek. Vacsora előtt úgy érkezék Barkóczy uram is Illyéről, és vacsorán már vígabban lakának.

3. *Vasárnap.* Gróf uram sem praedicatiotól sem az ebédtől el nem bocsátotta Naláczy uramat, Barkóczy uram pedig jó reg elmene udvarhoz; Hedry uram is együtt expediáltatott, ha Syaticára nézve elmehetne. Déllyest hamar elmene Naláczy uram Déva felé.

4. *Hétfő.* Magam szenti napja lévén, elég fájdalmas nyomorusággal éltem s múlattam el; gróf uram ugyan megsüttette az bélesét is és valóban meg is adta poharát. Vadászni volt ő nga, hat nyulat s egy őzet fogatának.

5. *Kedd.* Ma expediálni akaránk szekeret Brassóban puskaporért, de holnapra haladott. Karánsebesből írott levelét Gyulai Tamás uramnak olvastam.

6. *Szerda.* Jó reg megindétánk az szekeret Brassó felé, az hova írt gróf uram puskapor felől, úgy ez helyben való

---

[1]) V. ö. *Szilágyi S.* id. m. XIV. 38. l.

muskatérosok felől. Vitnyédi uram [1]) is elkéredzett Szebenben s Brassóban, így írt gróf uram királybírónak látogató levelet. Vajda-Hunyad

7. Csötörtök. Holmi aprólékos ede s tova való irogatásim kivűl nem voltak semmi oly egyéb dolgaim; az köszvényből is alkalmasint kezdettem már érzeni könnyebbülést.

8. Péntek. Ez elmult étszaka mind esett az esső. Kétrendbeli lovakot és szekereket expediálván Karkóban zabért, írtam Hedry uramnak, és Sey Gábor uramnak is rescribálván, úgy érkezék azomban Csúthy uram; sok idő lőn míg relatiót tehetett haszontalan járásáról, kiről igen bőven írtam Naláczy uramnak és ad perlegendum minden udvartól küldött s hozott leveleket oda küldettem.

9. Szombat. Jó reg jöve Pongrácz uram, az ki által írt Teleki uram Hunyad felől való contractusok végett és küldette palatinus uramnak s az asszonynak 26 Martii Beszterczéről írott levelét gróf uramnak, úgy nekem szólókat, írván ő ngok sulyos betegségek(et), úgy hogy az úr gyógyulásáról igen kicsiny reménség lehet, az kin igen conturbálódánk; rescribálván Teleki uramnak, Hedry uramnak is írván azon contractusok felől.

10. Vasárnap. Tért volna ugyan meg annyira egészségem isten jóvoltából, hogy ha itt helyben s vallásunkon való praedicatorunk lehetett volna, magam is meghallgathattam volna az isten ígéjét, de így ágyban detineálván magamot, istennek ne legyen panaszos, postillát olvasám.[2])

11. Hétfő. Ma is oda ki volt praedicatión gróf uram. Délután érkezvén Naláczy uram, nyavalyás Bethlen Domokos uram dévai praesidiariusok által elvitettetett Dévára. Naláczy uramat véle levőkkel uzsonnán marasztván meg gróf uram, éppen vacsora helyett lőn, s igen meglakának és csak szintén estve felé oszlának el.

12. Kedd. Kapy uramnak írt gróf uram látogató levelet, egyébaránt nem voltak semmi oly egyéb dolgaim.

13. Szerda. Vadászni volt gróf uram, két tizet s nyulakat fogatván; ebéd felett én is ott voltam, valóban meg is lakának.

14. Csötörtök. Hogy az Illyén lévő kanczákat Karkóban hajtsák, Tizedes Gergelyt küldettem. Estve felé essőre fordult az idő.

15. Péntek. Ez éjjel mind volt esső. Az fakó szekeres lovakat Karkóban expediálván s kétrendbelit penig buzáért

---

[1]) Istvánnak fia.

[2]) L. föntebb mart. 20.

Vájda-Hunyad Illyére, Hosdáthy uram az viceispán volt gróf uramnál, úgy az ifju Tunyoghy György is.

16. Szombat. Ma sem lőn sok szüneti az essőnek, és midőn szintén az vacsorát adták volna, úgy érkezék szolgája Kapy uramnak, jünne gróf uramhoz feleségestől, úgy Barkóczy uram is az szerint, Rácz Péter, Nádudvary, Folthy és Makray uramék; az mint lehetett jól is tartánk őket.

17. Vasárnap. Ez mai nap sem bocsátotta el őket gróf uram s váltig meglakának.

18. Hétfő. Ez vármegye notariussát verék vasban s küldették Fejérvárra.[1]) Ma is ebédtől nem bocsátotta el gróf uram az urakat, hanem igen jól tartván, úgy menének el ebéd után.

19. Kedd. Már el is küldettük vala az lovas szakácsot Bretye felé, hogy érkezék Melkó oda ki való levelekkel; sok időt foglalt míg elolvashatánk, és csak szintén ma érthettük bizonyossan, hogy 27 Martii hala meg az szegény palatinus,[2]) s tanálánk, írjunk sietséggel az asszonynak, úgy minden oda ki való tiszteknek; írván ón is öcsém uramnak s asszonyomnak.

20. Szerda. Ez elmult étszaka sem sokat alhattam az oda ki való expeditio miá, írván gróf uram az fejedelemnek, Teleki uramnak is nagy bőven, Csúthy uramat expediálván Fejérvárra, hogy onnat küldje Tar Zsigát Késmárk felé. Magyar- és Oláh-Brettye Déllyest Bretyére menénk, az hová vacsorára érkezvén s jó kedve jutván gróf uramnak, feles ideig s majd éjfélig valának fent.

21. Csötörtök. Noha igen későre mehetének vadászni, két őzet, két rókát, tíz nyulat hozának; ebéd vacsorával együtt lévén, az puszta udvarház látni és malom felé sétálni lévén, onnat megtérvén, kártyázott az úr, s végtére collatiót is evék, és majd éjfélig mulatván, hogy eloszlottak volna, nem kicsiny szerencsétlenség tanálá nyavalyás Görgey János uramat, ki miá igen megszomorodván mindnyájan és nagy sietséggel küldvén Hunyadra az borbélyért, elég nyughatatlan étszakám lőn.

22. Péntek. Mingyárt jó reg érkezék az borbély és látott Görgey János uramhoz; majd tizenegy óra felé mene ki gróf

---

[1]) A vasba vert notarius minden valószínűség szerint Szilvásy Bálint lehetett, a kit szintén, mint Bethlen Domokost, a Zólyomival való czimboraság gyanúja miatt fogatott el a fejedelem. V. ö. *Szilágyi S.* id. m. XIV. 38. és 42. l.

[2]) Pauler Gyula (id. m. I. 136. l.) a nádor halála napját mart. 28-ra, helyét a Beszterczebánya közelében fekvő Lipcsére teszi; ennek ellenében Acsády (Századok 1884. 487—489. l.) azt mutatta ki, hogy Vesselényi Ferencz mart. 27-én, Beszterczebányán halt meg. Naplónk adatai szintén e datumot igazolják; l. föntebb az apr. 9-ről szóló feljegyzést is, a hol a nádornak mart. 26-án még Beszterczebányáról kelt leveléről van szó.

uram, úgy is három űzet hozának, rókát és nyulakot, s ez mai napot csak csendessen múlatták el. Magyar- és Oláh-Brettye

23. Szombat. Gróf uram nem ment ki vadászni maga, úgy is két űzet fogatának; mi penig gróf urammal Haczog vidékét és Haczogon lévő puszta házat valánk látni; tíz óra tájban meg is tértünk. Tegnap is írtunk Fejérvárra, úgy palatinusné asszonyomnak is fejedelem ő nga intimatiojára. Ebéd felett jól mulatván, igen késtünk s úgy jövénk fel az várban, s érkezék az Karkóból való szekér, írván bőven Csúthy uram, Vajda-Hunyad de kevés örömre valót. Brassóból is ma jött meg az szekér.[1])

24. Vasárnap. Mingyárt reggel nagy bőven írván Fejérvárra Samkó trombitás által, hamar azután érkezék újobban Csúthy uram levele, kire nézve fejedelem kívánsága szerint (írt) gróf uram Zrínyi Péter uramnak, és délig ez levéllel újabb emberünket expediáltuk Fejérvárra. Gilányi János uramnak is ma írtam kopók felől.

25. Hétfő. Illyére ma expediáltunk szekereket borért s buzáért.

26. Kedd. Igen szép esső lőn ez mai nap.

27. Szerda. Jó reg érkezék Csúthy uram Fejérvárról, azon egy állapotban maradván csak minden dolgaink. Haczogi praedicator és az itt való oláh papok voltak gróf uramnál; valóban meg is lakának.

28. Csötörtök. Ma verték Illyén az katonák lovait czövekre; gróf uram vadászni volt s két űzet hozának, s az birkékkel is ma érkeztek.

29. Péntek. Kétrendbeli szekeres lovat küldettem fűre Illyére, az hová egy rendbelit buzáért is küldettem.

30. Szombat. Gróf uram nyulászni volt, egy űzet fogattak, és midőn meg sem gondoltuk volna hogy már ma elérkezzék Teleki uram, úgy hozák hírét, nem messze volna ő kegyelme Rédey Ferencz urammal, s mingyárt sietett volna az ifju gróf, de úgy is csak az város végeig mehetett ő kegyelmek eleiben; nagy kedvvel fogadta s látta gróf uram.

Május

1. Vasárnap. Az tegnapi jó lakás után későre verék fel magokat, így az szentegyházban sem mehetett (gróf uram). Ez mai nap sem Rédey uram sem Teleki uram bort nem ivának, gróf uram is keveset ivék, napestig csak Moldvából hozott lovak nézésével mulatta magát.[2])

[1]) L. föntebb apr. 6-án.
[2]) L. föntebb mart. 7-én.

Vajda-Hunyad 2. *Hétfő.* Az én ily boldogtalanságra jutott sorsom szerint újobban kezdvén érzeni az köszvényt, napestig ágyban detineáltam magamot. Teleki uram sem ment ki nyulászni, beszélgetéssel múlattuk az időt. Gróf uram Rédey urammal kin lévén, négy űzet hozának, s későbben lőn az ebéd, mely felett igen végan lakozván, vacsora nélkül maradának.

3. *Kedd.* Írván gróf uram Munkácsra Mikes Mihálynak, úgy én is Dobay uramnak, hogy elmenjen oda és az válaszszal pünkösdig Krakóban jűjjen. Teleki uram Rédey urammal jó reggel menének el.

4. *Szerda.* Teleki uramnak Szilvásyné asszonyom által írtam. Gróf uram úgy indult ma jó reg, hogy az Maros mellett vadászván, Kapy urammal Barczán [1]) háljanak, az mint hogy egy szarvast és három őzet fogatának. Ma vitték gróf uram hátas lovait Krakóban, hogy ott füveltessék.

5. *Csötörtök.* Mivel az mai vadászatról Aranyban menének ő ngok, úgy az ifju gróf is az kisasszonyokkal oda menének, és mivel nem állott ki lábaimból az én nyavalyám, úgy hogy apródonkint mind érzettem, én itten maradtam Hunyadon és holmiről mind beszélgettem Hedry urammal. Illyén az mi kevés barmunk vala, ma hajtották ide.

6. *Péntek.* Az mint ez elmult étszaka, úgy ez mai nap is napestig szapora esső lőn, ki miá az urak sem vadászhattak Aranyon, hanem az vígan lakással múlatták az üdőt; én sem igen érzettem már lábaimban az köszvént, távoztassa is isten! Karkai szabados által 4 költ levelét vettem Teleki uramnak.

7. *Szombat.* Ma már szép időre fordult és már szintén késő estve tért meg gróf uram. Kapy uram házánál szép török lóval ajándékozta, fakóval.

8. *Vasárnap.* Az mely lovak voltak is eddig szénán, fűre verettük ki, s írtam Karkóban holmi lovak ide küldése felől.

9. *Hétfő.* Az fakó lovat küldettük Karkóban Szilágyi által; írt gróf uram Rédey uramnak Husztra s írtam én is Teleki uramnak; írt gróf uram Bánfy Dienes uramnak is.

10. *Kedd.* Farhád agát láttatván gróf uram, írt neki, az hová Nagy Zsigmond uram expediáltatott. Az hámorokat rectificáltatni igyekezvén s újabbakat is erigálni, ahoz értő mesterrel küldettem ki Hedry uramat, az ki késő estve tért meg.

11. *Szerda.* Midőn már asztalhoz akartunk volna ülni, úgy érkezék Csermenyi Zsigmond, s gróf uramnak is jó kedve jutván, valóban meglakának és váltig tánczolának.

---

[1]) Kis- és Nagy-Barcsa, Hunyad vm.

12. Csötörtök. Inducáltatván gróf uram, az keresdi lakadalomban jelen legyen,[1]) minden rendeknek s minden lehetséges dolgokban complaceálni kívánván, nem szánván ebbeli fáradságát is, ma indulánk meg innet Hunyadból; az jó isten tudja, ha valaha többé láthatjuk-e ez helyt, az hol elég kicsiny dispositiót teheték, Hedry uramat hagyván itt, holnap elmenjen Kucsuk passa köszöntésére Tömösvárra, kedveskedvén oda gróf uram iramó paripával és egyéb szép katona ajándékkal;[2]) az kisasszonykák is Hunyadon maradván, hogy ezután 21 indulván, jüjjenek utánunk Karkóban; délre Tardosson szállván, étszakára Balaméron. Vajda-Hunyad Tordos (Szászváros sz. Hunyad vm.) Balomir

13. Péntek. Szász-Sebeshez közölgetvén, értettük, Vinczen[3]) volna az fejedelem; így gróf uram írt ő ngának, mely levéllel az mint az mezőben tanálták, küldette bejáróját; midőn már Vingárt felé voltunk volna, ott ért; az mint hogy Vingárton lévén meghálásunk, becsülettel gazdálkodott Kendefy Gáborné asszonyom, úgy az ebédlő helyen is Szász-Sebest az szegény szászok. Szász-Sebes (Szász-Sebes sz Szeben vm.) Vingárd (Alsó-Fehér vm.)

14. Szombat. Délre Holdvilágon szállottunk s étszakára Nagy-Ekemezőn; onnat is írtam Teleki uramnak, Naláczy uramnak is. Késmárkról jött embereinkkel ma egyeztünk meg Vingárton. Holdvilág (Csicsó —) Nagy-Ekemező (Medgyes sz. K. Küküllő vm.)

15. Vasárnap. Délre Sárost szállván, Kapy uram levelét vettem és rescribáltam; étszakára Dánost, az hol újobban is vettem Kapy uramnak levelét. Sáros (Medgyes sz. N. Küküllő vm.) Dános (Segesvár sz. N. Küküllő vm.)

16. Hétfő. Ez elmult étszaka alkalmas esső esék, azomban azért szép időre fordulván, kilencz óra tájban lőn Keresdre való beérkezésünk; elég becsületessen jöttek gróf uram eleiben és excipiálták, alkalmas szállásokat rendelvén ugyan ben az háznál gróf uraméknak, nékem az ifju gróffal; tíz óra tájban ferestekemezvén gróf uram, azomban érkezék az fejedelem képe Haller Pál uram, és nem sokkal azután az nász népe is; az koszoró üzést látni kiment volt az ifju gróf is, és ugyan gróf uram lován nyerték; én is több vendégekkel ott voltam az míg állhattam az ülést. Keresd (F. Fehér vm. N. Küküllő vm.)

17. Kedd. Nagy esső lőn ez elmult éjjel, az mint hogy napestig is kevés szüneti volt; ma is az végan lakásban menének el és avval töltették az egész napot. Haller uram egy egér szűrő[4]) paripát is praesentáltatott gróf uramnak.

---

[1]) L. alább 16-án.

[2]) Thökölynek — tekintettel Zólyomi Miklósra, a ki szöktében épen ekkor Temesváron tartózkodhatott — volt oka Kucsuk pasa barátságát keresni. V. ö. *Szilágyi S.* id. m. XIV. 38. l.

[3]) Alvinczen, Alsó-Fehér vm.

[4]) Így: *szőrű.*

Keresd 18. *Szerda.* Midőn elkészülénk és már én szekeremben voltam volna, úgy hallottam ez hazának Huszt felől való praejudicálásban való intentióját, az kin sokat törűdvén, alig vártam, megjelenthessem gróf uramnak az ebédlő helyen Sárost,
Sáros (Medgyes sz. N. Küküllő vm.) és, hogy annál is derekasban tanulhassam ki, Csúthy uramat Meggyest hadtuk és magunk Kis-Ekemezőn szállottunk
Kis-Ekemező (Medgyes sz. K. Küküllő vm.) étszakára.

Lunka (Küküllő vm. K. Küküllő vm.) 19. *Csötörtök.* Lonkán ebédelvén, midőn Balázsfalvához közölgettünk volna, ott voltunk szemben Rédeyné asszonyom
Balásfalva (A. Fehér vm.) emberével s annál is bizonyosban tanultuk ki az intentiót, és hogy már környűl vétetett is vala már az vár; az háló helyről
Oláh-Karácsonfalva Karácsonfalváról remittáltuk az embert.

20. *Péntek.* Az még Mihálczfalváról költezkedtünk az
Mihálczfalva Maroson, addig gróf uram falatozott, s ide Karkóban hamar
Krakkó délután érkezvén, nagy későre vettem Teleki uram levelét, kiben többi között írá azt is, hogy már Bethlen Gergely ben volna Huszt várában az praesidiummal; az igaz isten veszesse oda és mind azokat büntesse meg, kik okai, hogy így károsodnak az ártatlan gyermeki gróf uramnak; kin nagy szívbeli fájdalommal lévén és régtől fogvást nem lévén nagyobb búsulásom, rosz étszakám is lőn utánna.[1])

21. *Szombat.* Alig vártam lehessek szemben gróf urammal és mehessünk végére, mint lőn az dolog és miformán lehetne innet való elmenetelünk, az mint hogy adta volna isten, ez hazát vagy inkább benne lakosinak nagyobb részét ne esmérjük vala. Ezekről való gondolkodásimat helybe hagyván gróf uram, alig várta, küldhessük Csúthy uramat Teleki uram után, az mint hogy magam lován tíz óra tájban expediáltatott Udvarhelyszékben Udvarhelyre. Az fejedelem Tövis táján és Billakon nyulászván, gróf uramot Enyedi uram által láttatta.

22. *Vasárnap.* Neki essősedék az idő; az kisasszonykák ő ngok is csak szintén estve felé érkezének Hunyadról.[2])

23. *Hétfő.* Hihető, az fejedelem ő nga akarván kitanulni, micsoda dispositióban légyen gróf uram, csak abból is hogy be nem ment eddig is, kedvetlenségét gondolván, hopmesterét

---

[1]) Huszt várának fejedelmi őrséggel való megszállása legközelebbi következménye volt a Zólyomi szökésének. Apafy ugyanis jól tudta, hogy a porta Zólyomit, valamikor csak pénzre lesz szüksége, az ország kizsarolására fogja fölhasználni, s minthogy az erdélyiek e csapást egyenesen Thökölynek rótták föl, nemcsak megtagadták tőle a Zólyomi-féle jószágok átengedését, hanem Huszt várába, hogy e fontos hely ne legyen a magyar főúr kényére bízva, országos őrséget küldöttek, mely Thökölynek sem kérelmeire, sem tiltakozásaira ki nem mozdult többé onnan. V. ö. *Angyal D.* id. m. I. 110—111. l., *Szilágyi S.* id. m. XIV. 40. l.

[2]) L. föntebb máj. 12-én.

Naláczy uramat küldette gróf uram látogatására, az ki hamar ebéd után érkezvén, nem akarván elbocsátani vacsorától gróf uram, már késő étszaka mene el ő kegyelme; még meg is tánczoltatta gróf uram; felessen is valának az ifjakban ő kegyelmével. Rédey Ferencz uramnak is 13 írott levelét ma vette el gróf uram Melkó Mihály által. Krisztián nevő kereskedő által írtam Keczer Menyhárt uramnak. Krakkó

24. Kedd. Csúthy uramat küldettem Fejérvárra, csak az sok gondolkodással s törődéssel múlatván az időt.

25. Szerda. Mingyárt reggel jöve Hedry uram Tömösvárról Kucsuk látogatásáról, az ki rescribálván gróf uram levelére s kedvessen vévén látogatását s kedveskedését gróf uramnak, törökes viszont való kedveskedéssel lőn.[1]) Azomban jöve Csúthy Benedek uramtól levelem s hírem, Teleki uram ha ma nem is, holnap idein reggel szándékozik Fejérvárra, az kivel hogy szembe lehessek, mihálczfalvi réven úgy menék, és az kocsárdi [2]) réteken szállván, már hogy estveledett falatoztam, és midőn elaludtam volna, úgy jött által étszaka az Maroson, és szemben lévén velem, éjfélnél tovább beszélgettem. Mihálczfalva Koslárd

26. Csötörtök. Az mint egy kevéssé elaluvánk, hogy hajnalodott, újobban még az ő kegyelme hátra maradott emberei által költezkednének az Maroson, addig beszélgetvén és úgy válván el egymástól, hat órára Karkóban érkezém, s itten beszélgetvén gróf urammal, Csúthy uramat elküldettem Teleki uramhoz Fejérvárra; azomban érkezének Kapy s Barkóczy Sándor uramék, és az nagy víg lakásnak adván ő ngok magokat s utána lenyugován, úgy érkezék Csúthy uram; nem is conferálhattam gróf urammal, hanem újobban írtunk Fejérvárra Kőszeghy Gáspár által, az ki már éjfél után lőn hogy megtért; akkor tanált gróf uram is felébredni s szállásomra jöve. Krakkó

27. Péntek. Mingyárt reggel Melkó Mihály nevő szolgáját Rédey uramnak el akarván bocsátani, nagy bőven írt gróf uram, annál is bővebben üzent, és midőn nyolcz óra tájban volt volna az idő és szintén mosdott volna gróf uram, igen reméltelen és véletlen úgy jöve az fejedelem ő nga gróf uram látogatására.[3]) Még bővecskébben és több asztalokra főzhettek, tíz óránál több lőn az idő; azomban ő ngok sokat beszélgeté-

---

[1]) L. föntebb máj. 12-én.

[2]) Így hibásan *koslárdi* helyett, minthogy itt csakis az Alsó-Fehér vármegyei *Koslárd* helységről lehet szó, mely Mihálczfalvával szemben a Maros tulsó partján fekszik.

[3]) Apafy e látogatását Thökölynél, érdekesen írja le *Cserei M.* Hist. 2-ik kiad. 62. l.

Krakkó nek és váltig expectorálák egymásnak magokat; asztalhoz ülvén ő ngok, alig tudnám megmondani, mely nagy kedvessen végan mulatának ő ngok, és midőn igen elérte volna ő ngokat az bor, úgy váltak el egymástól, és már elmenő útjából szép török lovát rajta lévő szerszámával együtt küldette Teleki uram által; Teleki uram be praesentálván, elsietett Szentpéter felé, s kevés ember lőn az ki vacsorát ennék.

28. Szombat. Déllyesd az kisasszonykák ő ngok be mentek volt az fejedelem asszony udvarlására, s már vacsora után érkezék Rédey uramnak Káli nevő szolgája; ma jött Dobay uram is és Mikes Mihályné szolgája, úgy Bánfy Dénes uram szolgája.

29. Vasárnap. Ez jeles pünkösd napján is délután elmene Bánfy Dienes uram szolgája. Én kétrendbeli levelet is írtam Kapy uramnak.

30. Hétfő. Erdőteleky uram is ma jött vala; jó kedve jutván gróf uramnak ebéd felett, igen sokáig mulattunk; rescribáltatott gróf uram Rédey uramnak s Csernel uramnak.

31. Kedd. Még éjfél után felébredvén, el nem alhattam, hanem Rédey uram szolgáit hívatván és Erdőtelekyt elbocsátván, mihent hajnalodott, siettem Fejérvárra, az hol harmadfél Gyula-Fehérvár óráig is elég időm volt az fejedelem ő ngával való beszélgetésre; ha isten mi szaporáját adná; azomban gróf uram is az mint be érkezék, nemsokára feladák az jókot és váltig igyekeztenek mindnyájunkot jól megtartani; gróf uram hamar Krakkó elittasodík s eljövénk Karkóban.

Junius.

1. Szerda. Káli nevő szolgáját elbocsátván Rédey uramnak, írtam én is öcsém uraméknak, úgy Gilányi János uramnak is, úgy hogy Husztról küldjék Peklinben. Ebéden Kun Gergely vala gróf uramnál és valami arianus lengyelek Kolozsvárról; csaknem estig lakozának. Az mint Kemény János uram szolgája jött vala délesd, hamar el is bocsátám. Gyarmati uramat is elküldettük volt valami ló végett Béldi Pál uramhoz, de Fejérvárat megértvén, szombaton várnák oda, megtért.

2. Csötörtök. Kapy uramnak két pár kopóval kedveskedvén gróf uram, ma vivék el. Kun Gergely uram is jó reg elmene.

3. Péntek. Jó hajnalban menvén Dobay uram Fejérvárra s onnat megtérvén, szintén hogy estveledett, úgy érkezék Tar Zsiga Késmárkról.

4. Szombat. Dobay uram által írtam Gilányi uramnak, ugy Keczer Menyhártnak, szakmári postára dirigálván. Déllyesd gróf urammal az rétekre az lovak látni valánk. Krakkó.

5. Vasárnap. Kemény Simon uram szolgáját elbocsátván, siettem Fejérvárra. Praedicatio felett lévén hogy érkeztem, Gyula-Fehérvár s falatozván szállásomon, mind abban fáradoztam, kiket az urak közűl informálhassak; és noha elég bajossan s későre lehettem az átkozott gonoszakarónkkal Bethlen Jánossal, s eleget késtem, de csak nem is hagyja vala magát informálni, és könnyen által látni való dolog volt, csak inhaereál gonoszságának; abban ugyan nem hadtam, hanem Béldi uramat is váltig informáltam s disponáltam késő étszakával; Bánfy Zsigmond uramot is Hedry uram által, gondolván, az egy Bethlen Jánoson kivűl az többi minémű intentióval, lehetetlen szintén opprimáltassunk igaz ügyünkben, noha déllyesd érkezvén Rédey Ferenczné asszonyom szolgája, hozván hírét az szegény gróf Rédey Ferencz uram 1-ma huius ez világból való kimúlásának,[1]) által láttam, nehezéti ez is dolgunkat.

6. Hétfő. Adtam ugyan írást is az tanács eleiben, reserválván magamnak az szóval való declaratiót, admittáltattam is háromízben, és az mennyire isten adta volna tudnom, váltig declaráltam az dolgot, de ugyan csak nem lőn semmi hasznunk, és csak kimondák, az praesidiumot ki nem viszik s annak szokott fizetésén kivűl egyéb jószág jövedelméhez nem nyulnak. Az ily szörnyű nagy injuriánkat látván, cum pace et reverentia resolváltam magamot, mindent elkövetünk cum debita submissione, s ez ily ő ngok s ő kgmek determinatiójának nem annuálhatunk. Ezzel kelle elmennünk igen megbántódott és megkeseredett szívvel. Én ebéden sem akartam udvarnál maradni, az szálláson falatozván; délután is nagy későre hozák az érettem való lovakot, s Kapy is jött szállásomra, tentálván ha mire inducálhatna, hogy sponte lépnénk praeiudiciummal való alkura, de meg lőn válasza s elsiettem, és vacsorának feladása Krakkó előtt, úgy azután is beszélgetvén, írtunk Kapy uramnak, jőne ki holnap.

7. Kedd. Én ez éjjel sem sokat alhattam, s azomban már délfele úgy jöve Kapy uram s eleget beszélgeténk, s üzent gróf uram, az huszti donatiónak is pariáját beküldvén. Ebéden igen el lakánk, s Barkóczy uram itt maradott s Kapy uram is nagy részegen mene el.

8. Szerda. Délig mind várjuk vala, mi választ hoznának az tegnapi üzenetre, s azomban ebédhez ülvén, igen megivának,

---

[1]) Az öreg Rédey Ferencz halála napjáról történetíróinknak eddig biztos tudomásuk nem volt; némelyek hibásan máj. 7-re tették.

Krakkó s Hedry uram is csak estve jöve az semmi válaszszal, s így is eléggé törődtem.

9. Csötörtök. Barkóczy uram elmene; írt gróf uram az fejedelemnek, úgy Naláczynak. Grigh kőmívessel conveniáltam és conventiót adattam neki.

10. Péntek. Isten jóvoltából úthoz készülgetvén, abban is ugyan nem kicsin remorát tőn Dániel István uram ide jövetele, kivel feles ideig mulatván gróf uram, én ugyan mind láttam apródonkint dolgaimhoz. Késő estve érkezék Bánfy Dienes uram szolgája.

11. Szombat. Az míg hajnalodott, Bánfy uramnak való választ elkészítvén és elbocsátván szolgáját, hat óra után lőn hogy megindulhatánk innet Karkóból istennek jóvoltából Magyarország felé, Déczén szállván; én pedig onnat is szintén Gerendig jövék, s úgy hozák Teleki uram levelét, hogy holnap ő kegyelme is étszakára ide jön.

Maros-Décse (Torda vm. Torda-Aranyos vm.) Gerend

12. Vasárnap. Megírtam gróf uramnak Tordára, hogy Teleki uramat ide várom, az ki mind is már tíz óra után érkezík késő étszaka; úgy is ugyan vagy egy óráig beszélgeténk.

13. Hétfő. Jó hajnalban praemittálván Hedry uramat Tordára, kilencz óra tájban ha válhattam el Teleki uramtúl. Tordára jóval délután érkezvén, étlen nem bocsátott el kamaraispán uram. Váltig siettem Szentlászló felé, de úgy is éjfél tájban érkezhettem oda.

Torda Szentlászló

14. Kedd. Mingyárt hajnalban érkezék Bánfy uram szolgája. Mihent gróf uram felébredett, beszélgetvén ő ngával, siettem Gyaluban, hogy az míg érkeznék is gróf uram, lehetne ürességem az Bánfy urammal való beszélgetésre; de nagy üdőn kijüvén ő kgme, Lónánál találtam, s mivel igen szapora esső lűn, azon Lóna nevű faluban divertálván, az még gróf uram érkeznék, váltig beszélgettünk volna, de nem continuálhattuk, úgy az várban érkezvén is; azomban ebédhez ülvén, az nagy vígan lakással múlattuk egész estig az üdőt.

Szász-Lóna (Kolos vm.) Gyalu

15. Szerda. Írtam egynehány szóval Teleki uramnak s bővecskén beszélgeték Bánfy urammal is, s lovakat jártatánk; szép szeg paripával kedveskedék ő kgme gróf uramnak, úgy az ifju grófnak is egy szép fakó lóval. Egy szolgálója lakodalmát is most szolgáltatván ki, az mint tegnap úgy ez mai nap is valóban meglakának. Szendreit praemittálván Daboy [1]) uramhoz Bányára, írtam általa Kővárban is. Estve felé érkezék Csúthy uram is Husztról.

16. Csötörtök. Egy igen szép vércse paripát keréte gróf uram harmadfél száz talléron Bánfy uramnak, kirűl beszélget-

---

[1]) Így; valószínüleg *Dobay.*

vén mind gróf urammal mind Bánfy urammal, úgy tanáltuk jobbnak, hagyattassék meg ő kgménél és azután is gróf uram számára tartja. Elkészülvén eljüvénk, és midőn Monostorhoz közelgettünk volna, Kolozsvárrúl rendelt seregekkel ötszáz magyar lovas és egy kompánia fegyveres jövének gróf uram eleiben; egész Szamosfalváig késérék gróf uramat; Mikola uram is jó darabon, az ki Apahidára böcsületessen gazdálkodott. Innet rescribált gróf uram Rédeyné asszonyomnak, Csernel Pál uramnak; egyéb aprólékos irogatásim is valának, írván gróf uram Bánfy uramnak az kolozsvári lengyelek dolgában. Gyalú Kolosmonostor Szamosfalva Apahida

17. Píntek. Szamosujvári tisztek kijüvén gróf uram eleiben, az megszálló helyre Németiben késérvén ő ngát, jól is tartattanak; voltak ők is valami kicsiny gazdálkodással. Kővári vicekapitány uram értekezvén gróf uram útjárúl, ott rescribáltam ő kgmének. Szamosujvár-Németi (B. Szolnok vm. Szolnok-Doboka vm.)

18. Szombat. Deésnél költezvén az Szamoson, az ott való kamara-ispán is szembe lőn s kedveskedék gróf uramnak. Kosály nevű faluban szállottunk. Toroczkay uram tanálkozván, feles ideig, majd ugyan estig mulatott vele gróf uram. Itt ugyan elég alkalmatlan megháló helyünk lűn. Deés Alsó-Kosály

19. Vasárnap. Torda-Vilmánra rendelvén az megszálló helyt, itt már kővári vicekapitány uram segíttetett vonó barmokkal, és jó megszálló helyünk is vala. Torda-Vilma

20. Hétfő. Vicekapitány uram az több tisztekkel kijűvén gróf uram eleiben s az megszálló helyre Remetére késérvén gróf uramot, igen böcsülletesen gazdálkodtatott Teleki uram az magáéból; valóban vígan is lakék gróf uram. Remete (Kővár v. Szatmár vm.)

21. Kedd. Kemény Jánosné asszonyom hopmestere levele által nagy szeretettel hívatta, térne be Aranyos-Meggyesre. Bizonyos consideratiója lévén gróf uramnak, megírta s megizente, lehetetlen betérjen; és midőn szintén meg kellett volna indulnunk, úgy érkezék Horvátországbúl jövő embere az fejedelemnek Pongrácz köszvény-gyógyító Zerényi Péter uram emberével, írván nekem is sub dato decima quinta Sztreczenből palatinusné asszonyom, hogy az én számomra való orvosság is volna vele, de mivel az ember mondá, sem jelenléte nélkül nem élhetek az orvossággal, s ide sem adá, így ezúttal elmult tőlem az orvosságnak próbája. Írtam ugyan Teleki uramnak; megindulván s Kótón szállván s eddig késérvén gróf uramat az kővári tisztek, az bányaiak is követeket küldvén s igen becsületesen gazdálkodván, valóban meg is tartottanak s ez mai nap az vígan lakással tölt el. Koltó

22. Szerda. Kővári tisztek elbúcsuzván elmenének; nekem napestig elég unalmas foglalatosságom volt az rossz elpusztult szilágyi jószágbeliekkel, úgy hogy csak szintén estve felé néze-

Koltó gethettem meg az itt való elpusztult udvarház helyit; végtére gróf uram is megnézegette, mint s hogy kellenék reparatiojának lenni.

23. Csötörtök. Az fejedelem mellénk adott commissariusát innet már az határtúl remittálván, írt gróf uram az fejedelemnek, Bánfy Dienes uramnak; írtam igen nagy bővön Teleki uramnak, többi között arrúl is, Barkóczy uram meg akarván válni Illyétűl, ha ő kgme azt vagy Krakót akarná megvenni, hogy megtarthatnánk Illyét elhányatásátúl. Hedry uramnak is írván ezekrűl, hamar éjfél után fogtam az dolgokhoz nagy nyughatatlanságommal, s mivel Husztrúl Csernel Pál és Balásfy uraméknak még tegnapelőtt kell vala ide jűniek, s mivel nem jüvének, Csúthy uramot kellett újobban Husztra expediálnom; s megindulván isten jóvoltábúl, hamar érkezék hírünk, jűne Csernel uram, s így utána küldettünk Csúthy uramnak, megtérjen, és Sikárlóhoz közelegvén, úgy egyezett meg velünk Csernel uram; s megszállván eleget beszélgettünk volna, de azomban ebédhez ülvén, elég alkalmatlan kimenetellel olyan gyümölcses lőn az dolog, az kin valóban sokat is törűdtem, s már Magyarország széliben jutván, adná isten, jobban folytatnánk már itt dolgainkat!

Nagy-Sikárló (Szatmár vm.)

24. Péntek. Csak alig hajnallodott, hogy jüvén szállásomra Csernel uram, sokára (lőn) míg enyhűdett, s így eleget beszélgetének míg gróf uram felkült, de kevés szaporával, mivel látni való volt, nem akarnak hinni, több alkalmatlanság is követheti, s így gróf urammal szemben lévén elmenének; én ugyan az szekér mellett is sokat beszélgeték Balásfy urammal, úgy hogy még eljűne Tisza-Becsre. Közelgetvén az megszálló helyhez Josipházára, Vesselényi Pál uram szép szerrel jött gróf uram eleiben Megyesrűl; nemsokára megtérvén és mi beszállván Josipházára, valóban nagy bő gazdálkodással voltak Megyesrűl. Szatmári udvarbíró is ide jüvén gróf uramhoz, Horánszky András uram exhibeálta Csáky István, Zichy István és Pál leveleit; mind azokra rescribálánk, és Rottal uramnak is írván, Tar Zsigát is expediáltam Keczer Menyhárt uramhoz; így elég feles irogatásim valának.

Józsepháza

25. Szombat. Igen neki essősödék az üdő. Előbb hogy sem megindulnánk, Bánfy Dienes urammal való végezésünk szerint remittáltam Dévayt Erdélyben; így írt gróf uram ő kgmének, én is igen bőven Teleki uramnak, Dobay uramnak; felső-szivágyi [1]) vajdával Boros János conveniálván, azon pactatiórúl való levelet és ezeken kivűl is sokat expediáltatván s

[1]) Felső-Szivágy, ma Szilágy vm.

megindulván, napestig sem lőn szüneti az essőnek, Almás nevű faluban szállván. Fertös-Almás (Ugocsa vm.)

26. Vasárnap. Ez mai nap is sem lévén szüneti az essőnek, elég alkalmatlan s nehéz utunk lőn, és midőn Tisza-Becsen szállottunk meg és ez mai nap ott szándékoztunk volna maradni, igen áradván az Tisza, svadeálták az paraszt emberek, ma költeznénk által Tisza-Ujlakra, kivel váltig siettünk, és hogy már az utolsó gróf uram szekerét költeztették volna,ketté tört az nyujtója, úgy hogy alig hozhatták be az faluba; mingyárt által láthattuk, az egy lehetetlenség, már holnap is elmehessünk innét. Tisza-Becs (Szatmár vm.) Tisza-Ujlak (Ugocsa vm.)

27. Hétfő. Ma reggel is szapora essők lőnek, és igen szorgalmatoskodának az szekérnek megigazittatásában, és az mennyire lehetett is, estve lőn, a míg elkészítették, és mivel Balásfy uram nem hogy tegnap de ma sem jütt, így írtam ő kgmének, úgy Barkóczy Sándor uramnak is. Midőn ebben ....[1]) volna, érkezék két óra tájban Husztról Melkó uram, valóban asszonyának keserves, nekünk igen káros expositióval, az kin gróf uram igen elbúsulván s hívatván mind engem s mind Csúthy uramat úgy Melkót is, éjfél lűn még eloszlánk, de úgy is semmit sem találhatánk fel miképen volna meliorálhatni.

28. Kedd. Még hajnallodott hogy felköltém Melkót s hívattam Csúthy uramat, és gondoltam, mind jobb ha magát küldjük Melkó urammal; e mellett eleget írván gróf uram, elbocsátánk ő kgmeket, és Szirmay István uram szolgája is érkezvén, azt is hamar elbocsátánk, s megindulván, délben szállottunk itt Brezében.[2])

29. Szerda. Igen zápor s nagy esső lőn és csak délben szüneti; délután ugyan megszünvén, szép időn szállottunk Dávidházán. Csúthy uram most is azon bizontalansággal tért meg; újobban írván Csernel és Balásfy uraméknak bőven, Máramaros viceispánjának, az ott való viceispánnak, úgy Debreczeni István uramnak is. Dávidháza (Bereg vm.)

30. Csötörtök. Hajnalban fogván az felől megírt levelek expeditiójához, Szilágyi küldettetett el, s ma is elég nagy essőben indulván, bajossan lőn csak Szerednyén által való utunk is, s Lázon szállánk. Szerednye (Ung vm.) Nagy-Láz

---

[1]) A pontok helyén egy olvashatatlan szó.

[2]) Ma e vidéken ismeretlen hely, hacsak nem a Munkács közelében fekvő *Berezinka* nevű faluról van szó.

Julius

Nagy-Láz

1. Péntek. Hogy megindulánk, hamar érkezék Szilágyi; mondja, házához jüvő útjában volna Csernel uram s ő térétette meg, az mint hogy nemsokára érkezvén, az szekér mellett jüvet is eleget beszélgetett mind gróf urammal s mind velem.

Ungvár

Ungvárhoz közelegvén, Fejérváry Zsigmond uram is jüve gróf uram eleiben. Valóban essős időnk lőn ma is. Komoróczra

Orosz-Komorócz

érkezvén az megszálló helyre, akkor érkezék Keczer Menyhárt és Szirmay István uramék, s így újobban az huszti dologról tovább is beszélgetvén, azomban ételhez fogván, igen meglakának.

2. Szombat. Ma is eleget beszélgeténk Csernel urammal, s elválván és Pazdics felé követvén utunkat, valóban nagy essős idő lőn, s Pazdicsra érkezvén, már itt tanáltatott Ke-

Pazdics (Zemplén vm.)

czer András uram s Szinyeiné asszonyom; az szegény menyem eléggé látott nagy jó szívvel, s kedvéért én is asztal felett voltam feles ideig, és már későn étszaka írtam Desseőfyné asszonyomnak, Husz [1]) István, Berzeviczy Zsigmond uraméknak.

3. Vasárnap. Az köszvényt alkalmasint kezdém érzeni, annyival inkább még az megháló helyre Henczóczra érkezénk.

Henczócz

Keczer Menyhárt uram Peklin felé mene. Keczer András, Szirmay István és Radics uramék indulának Veresalma felé.

4. Hétfő. Bisztrán szállánk; ma sem voltunk szintén

Tapoly-Bisztra

esső nélkül.

5. Kedd. Ez elmult éjjel is alkalmas esső lőn. Szedegértre [2]) rendelvén az megszállást, azomban Usz István uram majd Hanusfalváig jüvén, reá beszéllé gróf uramat, Ternyén

Ternye (Sáros vm.)

szálljon ő kgménél, az hol is valóban meglakának; oda érkezvén Nyáry úrfi és Vitnyédi Pál [3]) több becsületes főemberek gyermekivel, salutálván gróf uramot az Eperjesen erigált gymnasium nevével. [4])

6. Szerda. Usz uramot feleségestől hívány el gróf uram, úgy az Eperjesről jötteket is, Veresalmára érkezvén, itt is

Vörösalma

tanáltattak becsületes emberek, s így inducáltatott az asszony, ma legyen meg az elhálás, s így hét asztalra telvén, váltig meglakának is; én is valami könnyebbséget kezdtem érzeni az kezeimben.

---

[1]) Így; kétségkivűl *Usz.*

[2]) Szedikért, Sáros vm.

[3]) István fia.

[4]) A lutheránusok eperjesi főiskolája ez évben nyílt meg; felállítását Thököly István is jelentékeny áldozatokkal segíté elő. *Angyal D* id. m. I. 28. l.

7. *Csötörtök.* Keczer Menyhárt uram felszedvén magát, mingyárt idein reggel elmene feleségestől. Vörösalma

8. *Péntek.* Jó reg mind eloszlának; gróf uram sem késvén és megindulván, Berzeviczén Herlik uramnál fölöstökömözött. Alsó-Répáson háltunk meg. Berzevicze Alsó-Répás (Szepes vm.)

9. *Szombat.* Toriszkára rendelvén utunkat, elég alkalmatlan utunk lőn; úgy csak négy óra tájban érkezhetének Késmárkra; áldassék istennek szent neve pedig, hogy jó egészségben jövének ő ngok; gróf uram eleiben Görgey Miklós, Horváth Markó, Boldizsár jüve, s az városi praedicatorok az várban salutálták, s tanács város kapuja előtt; vígan is lakék gróf uram. Toriszka Késmárk

10. *Vasárnap.* Lucsi(v)nai praedicator praedicált; ebéden többi között Kőszeghy uram is jelen lévén, ma sem hagyának semmit is hátra az jó lakásban. Én írtam Árvában, Liptóban, és hatvanig való lovat küldöttem oda.

11. *Hétfő.* Már vacsora után jött vala Görgey Vilhelm Palocsay uramtúl.

12. *Kedd.* Szintén hogy az hunyadi szabadosokat, az kik által írt gróf uram Teleki uramnak, úgy én is írtam Hedry s Nagy Zsigmond, Dobay István uramnak, öcsém uraméknak, Andrássy uramnak, és szintén hogy meg akarám őket indítani, úgy jöve Husztrúl Melkó Mihály, s így újobban is írtunk Teleki uramnak; s ezek hogy megindulának, mingyárt érkezék újobban Husztrúl Bay uram, írván az asszony, 15-én leszen particularis gyűlés, mivel török császárnak követe jűne Zólyomi dolgában,[1]) kívánván az asszony, mi is küldenők be emberünket; így mihent ezekrűl conferálhattam volna gróf urammal, igen nagy szorgalmatossággal fogván az Erdélyben való expeditióhoz, az fejedelemnek, az országnak, Bethlen Jánosnak, Bánfy Dienes, Zsigmond, Béldi Pál, Naláczy, Kapy György, Rédey Ferencz, Teleki uraméknak, szebeni királybírónak, Rédeyné asszonyomnak mind írván mind izenvén nagy bőven Csúthy uram által, ezen kivűl is felest íratván, huszonnyolcz levelet ez mai nap, négy óra tájban hogy indult volna Csúthy uram, gróf uram jól lakván s lenyugodván, úgy érkezének Gilányi és Farkas uramék; az ifju gróf vendégi valának vacsora felett.

13. *Szerda.* Ez mai napon inkább Gilányi s Farkas uramékkal való beszélgetéssel múlattam az üdőt; aprólékos irogatásim mind voltak.

---

[1]) E gyűlést jul. 15-re Radnótra hívta össze Apafy. V. ö. *Szilágyi S.* id. m. XIV. 41—43. l.

Késmárk *14. Csötörtök.* Rédeyné asszonyom emberei elmenvén, általok is írt gróf uram az asszonnak, s Farkas uram által palatinusné asszonyomnak, Gilányi uram által Szunyogh uramnak és Synapius uramnak is. Délután elmenének ő kgmek; úgy érkezék Keczer András uram.

15. Péntek. Vacsora felett jó kedve jutván gróf uramnak, vígan lakott, és Keczer András uramat egy paripával ajándékozta.

16. Szombat. Délután elmene gróf uram az szegény Máriássy Zsigmond uram temetésére; holnap jelen szándékozának (lenni). Lovász Péter által öt paripáját küldettem gróf uramnak Likava alá s írtam Farkas uram után Enyéczke [1]) felől.

17. Vasárnap. Déllyest az ifju gróffal s az itt való tisztekkel voltam az vetéssek látni, s egynehány szóval írtam Bukovinszkynak Rosomberkre.

18. Hétfő. Gróf uram jóval délután érkezvén, ő ngával jüvének Usz István, Máriássy Ferencz, Berzoviczy István uramék; vígan is lakának.

19. Kedd. Ez mai nap is itt maradván, semmit sem hagytak hátra az tegnapi jó lakásban; írtam Árvában, az posztókat ne küldenék már ide.

20. Szerda. Elmenének az felől megírt főemberek; árvai ember által újobban írtam Árvában. Dévay Erdélyből ma érkezék Teleki uramnak 12 költ leveleivel; hozá Hedry uramnak is 9 költ levelét.

21. Csötörtök. Holmi aprólékos irogatásim kivűl nem voltak semmi oly szorgos dolgaim; azomban az szénagyűtéshez és hordatásához szorgalmatossan láttattam.

22. Péntek. Az gabonák látni akarván menni gróf urammal, úgy hogy Szlavkón egyék ebédet ő nga, azomban úgy érkezék Görgey Vilhelm, s hogy megindulánk, Horánszky András, Horváth Markó, Gergely és Máriássy Ferencz uramék; ezeket is kivívén gróf uram magával, valóban meg is tartá. Vettem 20 költ levelét Keczer Menyhárt uramnak és ez mai nap is írtam Farkas Tamás uramnak.

23. Szombat. Németh Boldizsár által rescribáltam Keczer Menyhárt uramnak.

24. Vasárnap. Igen nagy óhajtva várván Farkas uram informatióját, mint járt palatinusné asszonyomhoz s hogy érkezék Péter lovász, látni való lőn mit bízhatni az jó asszonyhoz, kin szivessen törődvén s búsulván, voltak holmi egyéb dolgocskáim is.

---

[1]) Így: *Enyiczke.*

25. Hétfő. Ez szent Jakab napi ünnep napon Synapius uram praedicált. Kőszeghy és Székely András lévén gróf uramnál ebéden, vígan is lakának. Holnap akarván Péter lovászt köldenem s úgy az hunyadi szabadóst is haza bocsátanom, elég oda való írásim valának, az mint Rosomberkre is az sütő által. Késmárk

26. Kedd. Azon Péter lovász jó idein indulván, írtam Teleki uramnak, Hedrynek s Dobay uramnak, úgy öcsém uraméknak.

27. Szerda. Berg uramot újobban ma vette be gróf uram;[1]) jó reg készülvén el s Rosenberg felé elindulván, délre Lucsivnán s étszakára Hibén szállottunk. Lucsivna Hibbe

28. Csötörtök. Onnét is írtam öcsím uramíknak, postára dirigálván; úgy az leányomnak is Drusbachra,[2]) az ki tegnap ment oda. Cselédjét gróf uram praemittálván Rosenbergre, magunk Liptó-Ujvárban divertáltunk, az hol nagy jó szívvel látott Osztrosith uram; ez mai nap el sem bocsátott. (Liptó vm.) Liptó-Ujvár (Hradek)

29. Péntek. Föröstökömen sem kívánt maradni gróf uram. Rosenberg felé sietvén; mingyárt Poturnyánál találván elő Bottyány Kristóf uram szolgáit, úgy árvai viceispán uramékat, kikkel együtt érkezvén Rosomberkre és jó kedve jutván gróf uramnak, valóban meg is lakának. Poturnya Rosenberg

30. Szombat. Elmenének Bottyány uram szolgái; írtam Nagy Ferencz uramnak; déllyest érkezvén Gilányi János uram, az lovak látni valánk az vár alá.

31. Vasárnap. Itt való praedicator és senior uramék lévén ebéden, vígan valának; vacsorát sem evék gróf uram.

Augustus

1. Hétfő. Osztrosith uram még jóval praedicatio előtt érkezvén, vígan s kedvessen lakozának ő ngok.

2. Kedd. Ez mai nap sem bocsáttá el gróf uram, s jöve hírem, hogy az leányom rosszúl volna Drusbachon; írtam mingyárt oda, Justh uram is Husztról jó reg érkezvén, hozá Csúthy uramnak is 20 költ levelét s úgy öcsém uramnak is sub dato 27 et 30. Ma írtam Szunyogh uramnak és küldettem az Fábián István uram fia számára tall. 100.

3. Szerda. Jó hajnalban elmene Osztrosith uram; írt gróf uram Petrőczy uramnak, úgy én is nagy bőven írtam

---

[1]) Berg Tóbiás udvarmester volt Thökölynél; ura halála után Árva vára feladásában lőn dicsőtelen része. *Pauler* id. m. II. 186. l.

[2]) Ruzsbach, Szepes vm.

Rosenberg Keczer Menyhárt uramnak, az leányomnak, úgy Késmárkra is Horváth Gergely uram által.

4. Csötörtök. Délig az vár alá való vetéseket voltam látni, s déllyest mind voltak ide s tova való aprólékos irogatásim; ma is írtam Keczer András uramnak Jaraszlóban [1]) való küldés felől.

5. Péntek. Gróf uram fakó lovait ma vitték Árvában, s ő ngokkal Belopotokra [2]) az ménest látni valánk délig; déllyest Jaraszlóban való lovak vásárlására küldettem 300 tallért Lusztig László által s írtam András uramnak, írtam Berg uramnak, úgy az leányomnak is és Gilányi János uramnak talám háromrendbeli levelet.

6. Szombat. Farkas uram házához ígérkezvén gróf uram, midőn szintén ebédnek lesz vala ideje, úgy érkezék Révay Dániel, Justh András és többen turóczi nemes emberekben; azokat kivivé magával; midőn szintén asztalhoz akartunk volna ülni, érkezék liptai viceispán és Szmrecsányi Péter uram; mind azokkal nagy vígan lakozván gróf uram, úgy hogy vacsorát sem evék ő nga, sem az felyől megírt vendégek.

7. Vasárnap. Ebéden ez mai nap sem külömben tartá gróf uram vendégit, és mivel ez holnapi Nagyfaluban való ispán-választó székre nézve meg kellett indulnunk, s így estve felé Justh uram Dubovára [3]) ment, liptai viceispán is ő ngával, az többi ki ki házához.

8. Hétfő. Essős idő lőn; gróf uram lóháton menvén Nagyfalu (Árva vm.) Nagyfaluba, tíz óra tájban menvén az vármegye közzé, az előbbi viceispán Guzith uram maradott meg; [4]) hanem Pressko György helett választatott Kubínyi Benedek szolgabírónak, és notariusnak Kubínyi Ádám. Három asztalhoz marasztatott bennek gróf uram, és valóban meglakának. Petrőczy uram szolgája az mi levelekkel érkezék, sietséggel küldettem Keczer Menyhárt uramnak Szilágyi által, s írtam ő kgmének, úgy Késmárkra és Drusbachra is.

9. Kedd. Könyörgés után indulván gróf uram, Guzith uramnál volt ebéden ő ngával Pongrácz Ferencz uram ő nga is, az kinek fiát gróf uram az ifju gróf mellé vette; igen jó ebédünk lőn; vígan is lakván gróf uram, feljövén Árva várá- Árva vára ban, ő nga lenyugovék, s az ifju gróf volt gazdája Pongrácz uramnak, létavai udvarbíró és porkoláb uraméknak.

10. Szerda. Ma sem bocsátá el gróf uram Pongrácz uramot, paripával ajándékozván meg Pongrácz uramot, úgy

---

[1]) Jaraszló: *Jaroslaw*, Galicziában.
[2]) Bielipotok, mai hivatalos nevén *Fehérpatak*, Liptó vm.
[3]) Turócz vm.
[4]) L. föntebb 1666. jun. 21-én.

Gilányi Illés s János uramékot is. Írtam ma is Késmárkra, úgy Drusbachra is. Ma délelőtt érkezék Csúthy uram. Árva vára

11. Csötörtök. Ma már jobb időre fordult. Pongrácz uram elmene az létavai tisztekkel. Vitnyédi János is Sopronba kéredzék, s így írt gróf uram Osztrosith uramnak általa, s én is Petrőczy uramnak s Vitnyédi István uramnak nagy bőven. Délelőtt expediáltam Késmárkra, hogy az kisasszonykák jőnének el ha lehetséges, hogy vasárnapra érkezhetnének ide. Napestig sok dolgom vala az sok supplicanssal.

12. Péntek. Kapunyitáskor érkezék Rokuszi, dinnyékkel kedveskedvén az édes hugom. Keczer András levelét vettem. Klára szenti napja lévén, nem voltunk ő kgméről is feledékenek. Ma reggel érkezék Esterházy Miklós uram.

13. Szombat. Melkót, Rédeyné asszonyom szolgáját elbocsátván, Kemény Jánosné asszonyom instantiájára is meg volt az válasz. Ez mai nap itt is maradott Esterházy Miklós uram. Déllyest expediáltam az hajdut Rosemberkre.

14. Vasárnap. Csúthy uram által írott fejedelem levelére rescribálván gróf uram, úgy Bánfy s Teleki, Rédey Ferencz uraméknak, írtam nagy bőven Hedry, Nagy Zsigmond és Dobay István uramnak is; mind ezen leveleket Rosenberkre küldöttem, úgy hogy az Teleki uram számára való hintóval holnap induljanak Rosenberkről. Petrőczy úrfiak eperjesi oskolában expediáltatván, jó reg érkezének, és Esterházy uram is majd itt maradott, s midőn estvelyedett, érkezének az kisasszonykák is.

15. Hétfő. Jam tandem elmene Esterházy uram, Petrőczy uramékot ma sem bocsátotta el gróf uram, vígan is tartá.

16. Kedd. Horánszky András uram még tegnap érkezett vala, és midőn délyesd az aratókhoz mentünk vala gróf urammal, onnat megtérvén, úgy érkezék Zichy Pál uram szolgája, mondván, nem messze hagyta volna az urát, az ki felérkezvén, vígan is lakozék vacsorán.

17. Szerda. Resolválta gróf uram magát, Ladiver Sámuelnek rendeljen akadémiában esztendőnként való promotiót, kiről rescribált Ladiver Eliásnak,[1]) úgy az ifju gróf is. Vitnyédi uramnak az szerint írtak ő ngok, én is; rescribált gróf uram Forgácsné asszonyomnak; én is írtam ő ngának; Sléziában az szerint.

18. Csötörtök. Zichy uram ma is helybe maradott s végan lakának valóba.

19. Péntek. Elmene Zichy uram, Francsics uram is haza kéredzett; így gróf uram látogató leveleket íratott Battyány

---

[1]) Ladiver Illyés az eperjesi főiskolának volt egyik professora.

Árva vára uramnak, Nádasdy, Forgács Ádám, Pálfy Miklós uraméknak, Rottal uramnak is Kiss Ádám által, az ki Bécsben expediáltatott hintók csináltatni.

20. Szombat. Gondolván hogy még az Teleki uram számára küldendő hintó Késmárkon tanáltatnék, írtam Dobay uramnak, kűvári vicekapitánynak, Hedry uramnak, Teleki uramnak is Csúthy uram által. Ma ebéden Libercsey uram volt gróf uramnál.

21. Vasárnap. Komor essős idő lőn; némely tagaimban az keszvényt kezdtem érzeni; holmi aprólékos irogatásim kivől nem volt mi oly szorgos dolgom.

22. Hétfő. Ma sem voltak mi oly szorgos dolgaim; érzettem ugyan ma is tagaimban az köszvént.

23. Kedd. Keczer András uramhoz expediáltatott Samkó trombitás, s déllyest Csúthy uram palatinusné asszonyomhoz, az kis fakó lovakot küldvén oda gróf uram.

24. Szerda. Ez mai üdnep nap itt való viceispán, Contra, Gilányi Illyés uram itt tanálkozván, valóban meglakának. Petrőczy uram dinnyékkel kedveskedett.

25. Csötörtök. Estve felé igen nagy esső lőn s nagy hátramaradást s hátrahagyást tőn az mezei munkában.

26. Péntek. Tóbiás Berg uram által Szárcsa nevő paripát küldette gróf uram Szunyogh uramnak. Délelőtt érkezék Faygel uram és hamar utána Csúthy uram is Lipcséről;[1]) sok holmiről való beszélgetéssel múlattuk az időt, és viszont ma is nagy esső lőn, felette nagy szél is.

27. Szombat. Újobban írván gróf uram palatinusné asszonyomnak, Murányban expediáltuk; írtam én is többi között arról is, mit írjon Keczer Menyhárt uram de dato 22. Bajcsy uram vala ebéden.

28. Vasárnap. Csendessen múlattuk el ez mai napot, és már vacsora felett voltunk hogy érkezék Palugyai Pongrácz és Raphanides.

29. Hétfő. Lengyel királyhoz és Erdély országához kívánván obtineálnunk ő felsége interpositióját,[2]) a végre expediáltuk Csúthy uramat, írván általa Lessenyei Nagy Ferencz uramnak, Vitnyédinek, Nádasdynak, érseknek s többeknek. Lengyelországban is Konyusi uramhoz, hogy impediálhassuk Vesselényi Lászlóval való tractáját, expediáltuk Palugyai Pongráczot és Raphanidest; délután Farkas uram is haza mene.

---

[1]) Tót-Lipcséről a nádornétól.

[2]) Amott a blasovai jószág, emitt Huszt vára ügyében.

30. Kedd. Délután Gilányi s Albert uramék[1]) holmi határok igazítására expediáltattak. Tegnaptól fogvást megszűnvén valamentire az sok esső, láttak az emberek az mezei munkához; gróf uram is kin volt az kaszásokhoz; írtam Csúthy uram után. Árva vára

31. Szerda. Ma sem lőn esső nélkül, s így az mezei takarodásnak nagy hátramaradásával.

September

1. Csötörtök. Már szintén hogy asztalnál voltunk volna, érkezék az contra (és) Raphanides uramék krakkai palatinustól, az ki váltig ajánlja magát, jelentvén azt is, hogy királyné temetésinek 15 huius kellenék lenni; így mingyárt írtunk Csúthy uram után, Roseli uramnak, úgy öcsém uraméknak is, postára adatván az leveleket.

2. Péntek. Írtunk krakkai palatinusnak, dinnyékkel kedveskedvén gróf uram; írtam Vilkovicsnak is Krakkóba. Reviczkyhez ma küldettem Baranovszkyt.

3. Szombat. Ebéd felett valánk hogy érkezék Joachimus uram, az ki által küldett Szunyogh uram hat babos lovakot; vacsorán igen megtartánk őket.

4. Vasárnap. Libercsey Mihály, Guzith uram is itt valának ebéden s ezek közűl vacsorát nem evének, s azomban Illyésházy Györgytől Gilányi György és Eliás uramék érkezvén, vacsorán ugyan jól tartá őket az ifju gróf.

5. Hétfő. Illyésházy uramnak meglévén válasza s ebédtűl el nem bocsáttatván, midőn ebéd felett voltunk volna, úgy érkezék az fejedelemnek postán Bécsben menő Horváth Ferencz nevő szolgája,[2]) az ki ebéd után exhibeálván az leveleket s Illyésházy uram embere is elbocsáttatván, gróf uram is estve felé Malatinára mene, s az ifju gróf mind az fejedelem mind Szunyogh uram embereinek jó gazdájok vala.

6. Kedd. Éfél után mingyárt nagy szorgalmatossan és sok dolgokról írván Csúthy uramnak Bécsben, hét óra tájban mene el Horváth Ferencz és Szunyogh uram embere is; írtam Késmárkra Sárosy uramnak is Keczer András uram sietésse felől. Jó takarodó üdő lőn és szorgalmatossan is láttatánk (hozzá).

---

[1]) Gilányi János és Meskó Albert.

[2]) Horváth Ferenczet valami határvillongások ürügye alatt annak kipuhatolása végett küldte Apafy Bécsbe, mit sejt az udvar a magyar interessatusok erdélyi összeköttetéseiről. V. ö. *Pauler* id. m. I. 156. l. és *Szilágyi S.* id. m. XIV. 43. l.

Árva vára 7. *Szerda.* Újonnan igen neki essősödék. Zsolnára és Liptóban írtam.

8. *Csötörtök.* Júval hajnal előtt jött levelem Thököly Miklós uramtól Kubinból; rescribáltam, Kiss Ádámot küldvén, s készültünk is hozzája; de ő Rosenberk felé fordult, oda is írván utána, gazdálkodjanak neki és szálakot is subministrál-janak; gróf uramnak is mind ezekről bővön írván.

9. *Péntek.* Aprólékoson voltak ma is ide s tova való írásim, s délután csak elhűltem, hozzák, hogy Thököly Miklós is gróf uram után s az felesége pedig ide jűne, az mint hogy nemsokára el is érkezék.

10. *Szombat.* Palatinusné asszonyomnak holmiről írtam és többi között az fakó ló tanításáról is, s az vendégünkről is az mint lehetett, igyekeztünk provideálni.

11. *Vasárnap.* Estve felé elérkezének az urak is és valóban meglakának.

12. *Hétfő.* Ez mai nap is abban töltvén az időt, ma érkezének Csúthy uramnak 4 és 6 költ levelei, s így írtam igen bőven palatinusné asszonyomnak s már kapuzáratkor expediálám az oda küldett hajdut.

13. *Kedd.* Elmene Thekely Miklós és jóval déllyest úgy érkezék Keczer András uram.

14. *Szerda.* Sokat törődénk hogy csak Raphanides sem érkezék, és midőn ebéd felett voltunk volna, úgy érkezék az gyalog zászlótartó Teleki uramnak 2 Septembris költ leveleivel.

15. *Csötörtök.* Mingyárt éfél után sokat beszélgeténk, ha ma induljon-e meg Keczer András uram, s azomban jöve hírünk, hogy az lengyel királyné temetése ugyancsak 19-én leszen, s így holnapra halasztánk. Zsolnaiak jüvén gróf uramhoz s jó kedve jutván gróf uramnak, valóban meglakának, és még vacsora felett annál is jobban, s váltig jutott öcsém uramnak is. Ma írtunk újobban dinnye végett Szalakuszra.[1])

16. *Péntek.* Ma is jó hajnalban munkálkodván az Lengyelországban való expeditio körül, azomban úgy érkezék postán Csúthy uram Bécsből az Lengyelországban való szükséges expeditiókkal,[2]) s így megindulának; szerencséltesse is isten útjokat! Az reggeli könyörgés után nagy szorgalmatossággal valék az Csúthy uram Erdélyben való expeditio(ja) kerül, írván gróf uram az fejedelemnek, Bánfy, Béldi s Teleki uramnak; én is írtam nagy bőven, úgy Hedry uramnak és Rédeyné asszonyomnak; és már négy óra után jóval indulhatott meg ő kgme, az kit is isten hozna jó válaszszal. Palatinusné asszo-

---

[1]) Szalakuz, Nyitra vm.

[2]) L. föntebb aug. 29-én.

nyomnak is írtam Halászi által, az fakó lovat küldvén az lótanítóhoz. Késmárki tót praedicator vocatoriáját is ma subscribálá gróf uram. Krvá várá

17. Szombat. Kiss Ádámnak kell vala Bécsben menni, s így rescribált gróf uram érsek, Nádasdy uramnak, s íratott Rottal uramnak; írtam én is Francsics Zsigmond és Vitnyédi uramnak; más egyéb aprólékos írásom is ugyan feles vala.

18. Vasárnap. Kétrendbeli levelet is írtam Krakkóban Keczer András uram után. Menyhárt uramnak is 7 írott levelét vettem és rescribáltam. Legyen istennek hála, mind reggeli mind déllyesdi praedicatiót meghallgattam.

19. Hétfő. Márúl is holnapra haladott Kiss Ádámnak Bécsbe való menetele. Bohus és Contra valának gróf uramnál; valóban meg is lakának; nekem ma is elég írásim valának.

20. Kedd. Délután mingyárt érkezének Rédeyné asszonyom szolgái, Melkó és Jancsó, inkább csak Vesselényi Pál uram dolgában; vacsorán megtartánk őket. Kiss Ádám is ma mene el, az ki által Petrőczy uramnak is írtam.

21. Szerda. Ez mai nap sem bocsátotta el gróf uram Rédeyné asszonyom szolgáit; jól is lakának ebéden.

22. Csötörtök. Elmenének Rédeyné asszonyom szolgái, az kik által írtam Csúthy uram után is; írtam Menyhárt uramnak, közölvén Bory uram leveleit, kinek 18 költ levelére rescribáltunk. Keczer András uramnak is 19 írott levelére nagy bőven írtam választ és szarvas-gombát is küldettem császár követe számára.

23. Péntek. Délelőtt bőven írtunk Sléziában, valami madarakot is küldettem. Gróf uram nyulászni volt, s ebéd vacsorával együtt lőn. Gilányi Illyés uramnak rescribáltunk Illyésházynak ide jövő szándékáról.

24. Szombat. Gróf uram nyulászni volt, én azomban láttam magam dolgaihoz.

25. Vasárnap. Dícsértessék istennek szent neve, az ifju gróf ma lőn tíz esztendős. Legelsőben is az itt való kápolnában ő szent felségének hálát adtunk és könyörgettünk szerencsés és hosszu életeért mind azon becsületes emberekkel, kik convocáltattanak, s azután úgy vígan tartá őket gróf uram. Ma jött vala egy ifju legény szolgája Petrőczy uramnak, s azonnal rescribáltunk ő ngának.

26. Hétfő. Illyésházy György uram szolgája érkezvén, resolválta magát gróf uram, ha pro 2 Octobris jün is, nem gondol vele, s Farkas uram is pro 29 huius hogy hozzá menjen Bicsére, s így jó informatióval ő is elbocsáttatott haza, s az liptai jóakaróit gróf uram itt marasztotta és valóban megtartotta. Késmárkra is írtunk.

Árva vára 27. *Kedd.* Gilányi uram Jablonkára expediáltatott, lengyelekkel holnap határt járjon és onnat Palocsay uramhoz menjen; zsolnai bírónak is írtam; érkezék Keczer András uram.

28. *Szerda.* Kezdettem érzeni az köszvényt; distractióim ugyan mind valának.

29. *Csötörtök.* Már itt fel sem verhettem magamot, és noha elíg galibáson, de mégis az bástyára vitettem volt magamot Erdélyben hajtandó ménesnek megválogatássáért.

30. *Péntek.* Érkezék Illyésházy uramnak szolgája, hozván, az ura holnap délre jünne fel; így kívánsága szerint Zazriváig hintót s hat lovat küldettünk eleiben.

October

1. *Szombat.* Jóval délelőtt érkezék Farkas uram; jelenté, csakugyan minden szándéka s igyekezeti az, kivehesse Likavát; így délelőtt beszélgetni kezdénk vala, ugyan mi tevők legyünk, de azomban ugyan csak nem concludálánk, conturbatus lévén gróf uram. Ma estve felé indultak az ménessel Erdély felé; azomban későn estvére érkezék Illyésházy uram, és ez mai napot csak az víg lakással töltették, én rajtam pedig már is úgy elhatalmazott az köszvény, hogy kezeimmel nem bírhattam s igen nyomorútúl valék ez mai nap.

2. *Vasárnap.* Ma már annál is nyomorultabbúl; úgy is kellett elíggé fáradnom, Illyésházy uramnak mi válaszsza legyen; sok nagy discretioval való fáradozássa után Keczer András uramnak el kellett magával hitettetni az jó Illyésházy uramnak, valamint tudja fassióit, de omittálta az admonitiót, és hogy gróf uram ugyan csak ki nem bocsáttatja, kiről követtette, és hogy készebb 15000 tallért auctionaliter adni; de csak resolválá magát, nemcsak hogy kevés, de egyátaljában nincs módja, conveniálhasson gróf urammal, hanem hogy ebéd után el akarna menni; kedvetlen lőn ebéd felett, gróf uram paripával is megajándékozta, de ugyan csak nem lehetett satisfactiója; tánczolt ugyan valami keveset; gróf uram végtíre lovait jártattatta az bástyán; igen elérte az bor, lenyugovék; Illyésházy uram penig szállásomra jüvén, míg az vacsorát feladták, mind itt beszélgetett és biztatta magát, holnap végezhet.

3. *Hétfő.* Noha az köszvénytől is váltig nyomorgattattam, de nem külömben az likavai dologtól, mit volna jobb cselekednem, látván, ugyan csak feltették, ha most nem is, esztendőre is kiváltsák; s mingyárt hajnalban felébredvén Keczer András uram, proponáltam gondolkodássomat; ő kgme is jobb-

nak tanálta, egy kis respiriumot vévén, hacsak usque 21 is, hogy akkor tartozzék gróf uram finaliter resolválni magát; azomban hogy accordáljunk minden kérdéseken és quibus conditionibus bocsátanók ki, gróf urammal közelvén ezekről feltött punctumokat, azután ugy fog Keczer András uram az tractához. Előbb hogy sem az lenne, érkezék Keczer Menyhárt uram Radics András urammal; ő kgmek is megnyugovának rajta; bono cum deo hozzá is fogánk, de Illyésházy uram még azokra replicált, délnél több idő tölt el benne, s végtére gróf uram megüzené, feladatja az étket; így ő is közelétette az dolgokat és alkalmasint által esénk ugyan, úgy hogy vennénk rendben míg falatoznék, és kívánván sietni, azomban ő jól lakék, s hogy subscribálni kellett volna, úgy kezdette difficultálni az vinculumot, az kin sok vetekedésse volt vélle Keczer András uramnak, penig hogy gróf uram elittasodék vala és nem tudhatta az ő nga szokott állhatatlanságát, sokára is excepto vinculo subscribálta és késső estve mene el Mokrágyra; onnat is írt, kuldulván holmit, de azért fel nem költetém az urat. Öcsém uraimék ifju gróf vendégi valának. Árva vára

4. *Kedd.* Igen nyomorult étszakám lőn; úgy sem kedvezhettem magamnak, írnom kelletvén Dobay s Hedry uraméknak oda bé; azomban Mokrágyról írott levelére is György uramnak íratván, és mind ezeket közölvén Keczer András uram gróf urammal, az hintaját mingyárt reggel praemittálta Jarkoviczára, az kin Berzeviczyné asszonyom is elmene Szepesben, és maga gróf uram lován ment nyolcz óra tájban. Keczer Menyhárt uram is délután elmene Radics urammal Fridmán felé; estve felé úgy jött osztán levelünk Vitnyédi uramtúl, pro 4 Kubinban szándékoznék lenni; így Gilányi uram expediáltatott. Illyésházynak újobban is jött szolgája s levele, instálván, Venus helyett Bánfy uram lova adatnék neki, de nem lőn kedve szerint való válasza.

5. *Szerda.* Jobb étszakám volt ugyan, de az köszvény ez mai nap annyival is inkább el kezde hatalmazni rajtam, úgy hogy csak az jó isten tudná mi végét. Ma küldettem Holbát Fridmánban, írván általa Keczer András uramnak is, mivel tért meg Albert uram.

6. *Csötörtök.* Vitnyédi uram Zazrivára, vagy inkább Parniczára érkezvén s írván Keczer Menyhárt uramnak, elküldettem azt is és György Zsigmond szolgáját Rosenberkre, hogy az kisasszony lovait küldenék éjfélig Szentmiklósra Vitnyédi uramnak; azomban Gilányi uram felérkezvén kapuzáratkor, tőn relatiót, mint járt oda és mit érthetett ő kgmétűl.

7. *Péntek.* Írtam Francsics uramnak, hadná in suspenso azt az sollicitatiót s igyekeznék eljűni. Illyésházy uramnak,

Árva vára Hidvéghynek, Osztrosith uramnak írván gróf uram, Benczur expediáltatott az levelekkel; írtam általa Petrőczy uramnak, zsolnai bírónak is az lovak végett. Gróf uram délután elmene Krivára, úgy hogy egy ideig oda ki az vármegyében vadászszon ha ideje s egészsége engedi. Estve fele érkezének Francsics uramnak 1 et 2 írott levelei Bécsbűl, írván, el sem kezdette az sollicitatiót. Az én módom szerint mind tűrhetőképpen voltam estve felé is.

8. Szombat. Mivel éjfélig az szememet sem húnhattam bé hogy elaludjam, és éjfél után is igen nyomorultúl lévén, valóban nyomorult étszakám volt, ki miá annál inkább elerőtlenedtem; írattam Francsics uramnak hogy ne késnék, ednehány szóval Farkas uramnak is, ma küldvén az lovakot Rosenberkre; az szőcs is ma expediáltatott innét.

9. Vasárnap. Illyésházy uramnak 6 írott levelét küldvén ide Gilányi Illyés uram, magam neve alatt adtam ednehány szóval választ; az úrnak is írattam délután; magam állapotjában ma sem könnyebbedtem.

10. Hétfő. Azon nyomorúsággal teljes étszakám volt ez elmult éjjel is; éjfél után vettem Baranovszky uram levelét, kiben értekezett gróf uram állapatomrúl; nem láttam szükségesnek, étszaka fáraszszam az embert, hanem reggel bocsátám el. Holba által ma küldtem Almásy uramnak az Jakab nevű lovat, írván Vitnyédi uramnak is Bottyány Pálné dolga végett, postára dirigálván. Ma jöve Berzeviczyné asszonyommal Berg uram is, és már estve látszott, külembezni vagy inkább változni kezd az urinám.

11. Kedd. Jobb étszakám lőn már ez éjjel. Legelsőben is Révay Ferencznétűl hozának körtvélt, szilvát, azután Ujfalusy János uramtúl egy kosár duránczai baraczkot s körtvélt, és Ujfalusy László uramtúl is déllyesd, egy szamár terhében, s mingyárt kedveskedtünk az úrnak. Ma reggel érkezék Horváth Ferencz uram, fejedelem innya adója, ki ő felségéhez postán volt,[1]) és midőn vissza jött volna, Bohuszlaviczánál[2]) étszakának idein felverék, és mindenét, még az posta lovait is elvonták, s úgy késértette eddig Nagy Ferencz uram.[3]) Trsztinai praedicator is ma volt itt.

12. Szerda. Az ifju gróf egy szép pár pistolylyal ajándékozta meg az fejedelem szolgáját, és költségére is florenos 20,

---

[1]) L. föntebb sept. 5-én.

[2]) Bohuszlavicz a Vág mentén, Beczkó átellenében, Trencsén vm.

[3]) Horváth Ferenczet és Rottalnak vele együtt Apafyhoz utazó titkárát kóbor latrok képében Nádasdy emberei fosztották ki, hogy a titkárnál levő leveleket kézre keríthessék. Az egész kalandot részletesen elbeszéli *Pauler* id. m. I. 159—162. l.

lovakot rendelvén alája Szerdahelyig[1]) és Tar Zsigát is melléje rendelvén, délután elbocsátánk; írt az ifju gróf az fejedelemnek, s én is Teleki, Bánfy uraméknak; írtam Pongrácz Márton uramnak, öcsém uraméknak s asszonyomnak is; s isten jóvoltábúl már naponkint enyhődik az én nyavalyám. Vitnyédi uram lovait ma hajnalban indíttattam meg. Árva vára

13. Csötörtök. Vesselényi László uramnak 8 költ levelét hozák; gróf uram után küldém. Ma hozák Forgács Ádám uramnak is 2 költ levelét, Keczer András uramnak 7 et 9 írott leveleit.

14. Péntek. Keczer András uramnak írtam s küldettem Forgács uram levelének pariáját, az levelet penig in specie küldettem gróf uram után. Petrőczy uramnak 11 költ leveleit hozák. Benczur is ma érkezék Illyésházy uramtúl, s küldettem gróf uram után az levelet.

15. Szombat. Nem tudom, voltak volna mi oly szorgos dolgaim aprólékos írásokon kivűl.

16. Vasárnap. Ugy ez mai napon is nem interveniáltak semmi oly derekas dolgok, hanem Bilszkorúl való levelek.

17. Hétfő. Bilszkora rescribáltam; azomban nyolcz óra tájban érkezék Csúthy uram,[2]) most sem valami szintén bizonyos hírrel, kin szivessen s eleget törődtem; gróf uram után is írtam, azomban ő nga is beérkezék.[3])

18. Kedd. Mingyárt reggel egész délig szorgalmatossan fáradoztam az Erdélyben való expeditio körűl, és midőn déltután subscriptióra küldtem volna, difficultást tanált gróf uram az oda való küldésben és azon expeditiókban, s így csak abban maradott.

19. Szerda. Ez mai nap is azon expeditio azon függőben maradván, aprólékos dolgocskáim mind voltak. Illyésházy uramnak írtunk, hogy mivel pro 18 nem jöttek emberei, sem levele, azért kellett haladni ad 2-am Novembris; azomban déllyesd úgy érkezék szolgája 16 költ levelé(vel), írván, hogy deputatusit praemittálná és maga is pro 23 feleségestől akarna jelen lenni, s így gróf uram mingyárt rescribált ő ngának, hogy lássa az mikor és mint akar eljűnni, de ő nga az egyszer lött végezéstől nem akar recedálni.

20. Csötörtök. El kelletvén Rosomberkre mennem és Vitnyédi uramat oda várnom, úgy gondolá meg ő nga, hogy elmenjen Tar Zsiga Erdélyben; cum tali tamen cautione, ha ő nga maga sem mehetne, embereit küldi; az mint hogy délig

[1]) Bodrog-Szerdahely, Zemplén vm.
[2]) Erdélyből; l. föntebb sept. 16.
[3]) Kriváról; l. föntebb oct. 7.

Rosenberg (Liptó vm.) mindenképpen elvégeztem azon expeditiót. és isten jóvoltából indulván Rosomberkre, békével érkeztem, setét étszakával ugyan, jól is falatoztam.

21. Péntek. Hajnalban hozzá fogván dolgaimhoz, azomban úgy hozák, Vitnyédi uram éjfélkor érkezett és csak az vendégfogadóban szállott; úgy küldettem ő kgmeért; és midőn derekasson beszélgettünk volna, interrumpáltattam az Illyésházy uram deputatusitól, és hogy meg menekedhessem tőllek, ebédre marasztván, úgy bocsátottam el szállásokra; két asztal telék meg véllek s jól is mulattak, de oda hagyván őket Vitnyédi uram, ők is osztán felszedék magokat s nehezen menekedheténk meg tőllek. Én elíg nyomorútúl voltam, ki miá vacsora után hamar abban kelle hadnom az beszélgetést.

22. Szombat. Éjfél után felébredvén és könnyebben érezvén magamot, fogtam az dolgokhoz, az egyik albára írván Illyésházy uramnak sub dato 21, micsoda módokkal veheti fel gróf uram pénzét. Nádasdy uramnak írván az mint arrúl, úgy Balassa urammal való dolgunkrúl is, annak is írván s üzenvén Vitnyédi uram által, lehetett nyolcz óra után még ő kgme is szálakon indulhatott, s én is isten jóvoltából Árva felé. Árva vára Két óra után érkezvén s valami kevesset falatozván és szembe lévén az úrral, búcsuztattam el Vitnyédi Jánost, írván Nádasdy uramnak újobban is, és Illyésházy uramnak is 21 Zsolnáról írott levelére rescribálván. Ma is nem érzettem jól magamot.

23. Vasárnap. Mingyárt reggel Rimaszombatban írván, azután Késmárkra Megyeri uram által, Szinyeiné asszonyomnak is egynehány szóval borok felől, Horváth Gergelynek, Máriássy Ferencz uraméknak is, estve felé úgy érkezék Szilasy uram rimaszombatiakkal, szegedi vásárlással, de sok híjával lőn.

24. Hétfü. Az rimaszombati két polgárt haza bocsátók mingyárt az bélések végett; Szilasy uram ma itt marada és holmi dolgokat proponált; lett mind azokban informatiója.

25. Kedd. Szilasy uram elmene, s az átkozott Raphanidestűl ugyan csak nem lehetvén válaszunk, írtam reá eléggé, rescribálván gróf uram neve alatt az instigatornak is. Gilányi uram vitte Jablonkára, hogy tovább küldje. Ednehány naptúl fogvást mint egy titkos hideglelést érezvén magamon, ebédet vacsorát nem ettem; nem is érzettem magamon, hanem estve nyolcz óra tájban vettem ednehány kanál zuppont.[1]) Írtam Sárosy uramnak, postára dirigálván.

26. Szerda. Ebéden Guzith János és Okolicsányi György uramék lőnek ebéden gróf uramnál s vígan lakának.

---

[1]) Zuppon: *leves étel* (suppe). Ny. Sz. III. 1294. l.

27. Csötörtök. Ily elég nyomorútan is isten jóvoltából ismét Árvából Rosomberk felé indulván, gróf uram szerelmes gyermekivel együtt maradott Guzith uramnál ebéden, az hova Guzith uramnak veje Dezső uram s fia Mátyás, azokkal együtt Francsics uram is érkezének, jól is lakának. Én continuáltam utamot és ezen utomban vettem Raphanidesnek 20 költ levelét, borokhoz való paszpurtót is. Rosomberkre érkezvén, gróf uram is nem sokkal azután érkezék, és még ma vacsora után expediálám az szőcset. Árva vára Rosenberg (Liptó vm.)

28. Péntek. Aprólékos irogatásim kivül nem voltak semmi oly szorgos dolgaim, s elég gyengén voltam ugyan, de úgy sem tőrhetém, hogy ne lássam az édes kis uram lovacskáit, s magam eleiben hozattam.

29. Szombat. Írván Varsavára, ma expediáltatott Szilágyi, bizonyos számú pénzt vigyen Késmárkra, melyet az borok mellett küldhessenek be Varsavára; írtam Keczer Menyhárt uramnak is, megküldvén óráját Szilágyi által.

30. Vasárnap. Gróf uram szerelmessivel együtt Lipcsére menvén praedicatióra, mely nap ott is maradott, két rendben is írtam ő nga után, mivel Vesselényi Lászlónak hozák hírét, levelét is; írtam eleiben, ide ne fáradjon, mert gróf uram itten nincsen, az mint hogy levelem Árva vára alatt tanálta elő s Nagyfaluban mene étszakára.

31. Hétfő. Hogy gróf uram ebédre érkezik, előjött az szakács; azomban érkezék Vesselényi László uram szolgája, az ura is nem messze volna, és hogy szemben kívánván velem lenni, hozzám akar divertálni; mingyárt hírré adtam gróf uramnak és mesterkedtem mint menthessem meg tőlle, s így gróf uram Liszkófalvára divertált s ott ött ebédet. Vesselényi is ebéd után, szálat rendelvén alája, elment. Gróf uram is estve felé bejöve. Guzith uram vejével és fiával Mátyással még ebédre érkeztek vala; vacsorán ifju gróf uram vendégi valának mind ezek, úgy Rédeyné asszonyom Madács nevű szolgája is.

November

1. Kedd. Az tegnap jött böcsülletes emberekkel vígan lakék gróf uram ebéden, vacsorára várván Görgey Ezéchiel és Záborszky Gábor uramékat, de el nem érkezhetének; így gróf uram csak az kisasszonyokkal evék vacsorát.

2. Szerda. Madács uram expediáltatott felesteköm után, rescribálván gróf uram Rédeyné asszonyomnak, úgy én is Csernel uramnak és Járayné asszonyomnak; öcsém Menyhárt uramnak is írtam. Pongrácz György püspek szolgáját is ma bocsátá el

Rosenberg gróf uram, egy fakó paripát küldvén az urának. Déllyesd későn érkezének Görgey Ezéchiel s Záborszky uramék; így falatozván, elsiettek Kralyovánra. Illyésházy György uram deputatusi is idein elmenének Sztankovánra.

3. Csötörtök. Gróf uram vadászni ment; déllyesd úgy jöve levelünk Gilányi uramtúl. Vagy per errorem, vagy per elusionem, de elég az, úgy voltak expediálva Illyésházy uram emberei, hogy peracta solenni protestatione coram capitulari et regio, re infecta kellett eloszlaniok; s így az deputatusokat vacsorára vissza váránk; gróf uram is csak szinte estve fele érkezék az nyulászatrúl, ő kgmek annál későbben. Vacsorán váltig meglakának.

4. Píntek. Reggel az várat [1]) látni menének Görgey Ezéchiel s Záborszky uramék, s ebéd felett feles ideig mulatván, estve felé expediáltatának. Nekem elég keserves és fájdalmas estvém lőn, de legyen mint az jó isten akarja.

5. Szombat. Még ma sem voltunk bizonyosok, ha ugyan el fogunk-é menni; az készület ugyan meg volt.

6. Vasárnap. Gróf uram meghallgatván az praedicatiót, resolválta magát, elmenjen; ebéden árvai viceispán s Bottyány Kristóf uram szolgái lévén gróf uramnál, vígan lakának; vacsorán az ifju gróf volt gazdájok; én penig láttam az mennyire lehetett az dispositiókhoz.

7. Hétfö. Még megindulhatánk, meg volt az kilencz óra, mi Huszt felé [2]) isten kegyelmességéből, az kisasszonkák Árvában. Szentpéteren szállottunk étszakára; itt sem volt gróf uram
Szentpéter vendég nélkül.

8. Kedd. Viradtig írtam Farkas uramnak, írtam Gilányi uramnak Szentiványi uram dolgában is, úgy az lyányomnak is
Vihodna Szabó Mihály által. Vichodnán falatozott gróf uram, Lucsiv-
Lucsivna (Szepes vm.) nára jókor érkezék; innet is írtam Farkas, Gilányi uraméknak, írtam Vitnyédi uramnak is.

Késmárk *9. Szerda.* Délre érkezvén Késmárkra, Palocsay István uram szolgája is tanáltatván itten, vígan lakék gróf uram, vacsorát sem evék. Görgey Vilhelm uram tanálkozván, vacsorán az ifju gróf vendége volt.

10. Csötörtök. Az megírt Palocsay uram emberei ma is ebéden itt voltak; kívánságára gróf uram egy szép pár agárral is kedveskedett Palocsay uramnak, s mingyárt délben indul-
Szmizsán ván, jókor szállánk meg Smisánt.

---

[1]) Likava várát.
[2]) Rédey Ferencz temetésére; l. alább nov. 20-án.

11. Péntek. Szapora esső lőn ez éjjel, délig is kevés szüneti, s így valóban nehezedett az út. Kolinóczon ebédelvén gróf uram, Klyuknón szállottunk étszakára.

Szmizsán
Kolenócz
Kluknó

12. Szombat. Ma is elég részünk lévén az essőben, elég nehéz útban délre Keresztfalván [1]) s étszakára Radácson szállottunk, az hova Szinyérűl gazdálkodtak; jó szállásom s emberséges ember gazdám lőn. Gilányi uramnak írt gróf uram zab vétel felől; írtam én is Farkas uramnak.

Szentkereszt (Sáros vm.)
Radács

13. Vasárnap. Mai nap délig annál is szaporább lőn az esső; csaknem Radácsig jött Keczer Menyhárt uram és együtt járt Királynépeig; ott ebédelvén gróf uram, Györkén késő étszakára szállottunk. Tályárúl ide igen szép szőllővel kedveskedett Szinyeiné asszonyom.

Királynépe (Abaúj vm.)
Györke

14. Hétfő. Ez mai nap is egyrend esék az esső, Egeresen szállván délre, étszakára Ujlakon.

Egres (Zemplén vm.)
Bodzás-Ujlak

15. Kedd. Ma sem volt esső nélkül, és estve felé nagy vilamás *(így)* mennydörgés lőn; délre Szentesen és késő étszakával Csapon szállottunk, az hova Csicseryné asszonyom gazdálkodott. Keczer András uram is Battyánnál egyezett meg velünk.

Szentes
Csap (Ung vm.)

16. Szerda. Kis-Lónyán ebédlettünk s étszakára Hettémben szállottunk; itt már szép időnk lőn, de valóban sáros utunk.

Kis-Lónya (Bereg vm.)
Hettyén

17. Csötörtök. Csoradán szállottunk délre; szakmári hajduk által küldettem Zólyominé asszonyomnak Berzoviczyné asszonyom küldte kézre való rojtokat. Bodolában késő estvével szállottam.

Csaroda
Badaló

18. Péntek. Délre Csettfalván és étszakára szinte Veresmartra verekedénk; ez két nap ugyan jó utozást tevénk, hogy holnap mentűl idejébben érkezhessünk Husztra.

Csetfalva
Veresmart (Ugocsa vm.)

19. Szombat. Itt már komorabb idő lőn; az asszony becsületessen küldvén gróf uram eleiben, jóval délelőtt érkezvén bé, az mint hogy ma étszakára mindenestűl béjöttek az városra az kik jelen akartak lenni, az egy fejedelem követin kivűl; ahoz is kiment Réday Ferencz uram az háló helyre, instálni, hogy mentűl idejébben jőne bé reggel és hogy az várban szállana, mivel ott készítettek szállást.[2])

Huszt (Máramaros vm.)

20. Vasárnap. Azon fejedelem követe Bánfy Dienes uram eleiben az ifju gróf is kiment és az várban kísértette; dél lőn míg beérkezett az fejedelem követe; így csak délben foghattak az ceremoniához; egy praedicatiót és versek mondását el is

---

[1]) Keresztfalu Szepes vármegyében, Késmárktól északra fekszik; itt csak a Sáros vármegyei *Szentkereszt* helységről lehet szó.

[2]) Thökölyék nem szálltak a fejedelmi őrségtől elfoglalva tartott várba.

Huszt kellett hadni; úgy is késő étszakával jövének le az várbúl, Hedry uram mivel csak az ceremoniák előtt érkezék; látván többi között az követ instructiojának pariáját, megvidámulva értettem az ifju gróf főispánságárúl való dispositiót.

21. Hétfő. Jó idején felmenvén Hedry uram az várban, izente Bánfy uram, lejön fejedelem levelével s követségével, az mint hogy lejövén az várbúl és hosszan tévén relatiót, ugyan gróf uram palotájára gyűtette az vármegyét, s közikben menvén az ifju gróf is ő kgmével, külső vármegyebeliek is sokan lévén jelen, szép solennitással repraesentálta és ura nevével parancsolta, már ezután esmerjék főispánjoknak, és mivel az legitima aetast pro depositione iuramenti (még el nem érte), azért az fejedelem szabad akaratjára hagyta, kit akarna subsitálni.[1]) Elvégezvén ez iránt való követségét és az ifju gróf is subsitusának declarálván Teleki uramot,[2]) elbúcsuzék Bánfy Dienes uram az vármegyétől; az főispánt megáldván karján fogta, az fű helyre ültette s maga elmene. Várván, az fejedelem egy dolgokban való propositióira mit determinálnának, kihez az ő kgme elmeneteli után kivűl lakosok mondák, azon ő nga kívánságirúl nem szólhatnak sem determinálhatnak, míg az szék meg nem épűl, sollicitálván az főispánt, ne neheztelne ahoz fogni, de az vármegyében lakosok igen disputálták, non pro electione officiorum volna ez az gyűlés s quindena kellenék hozzá és az szokott hely; sokat tergiversálván és az dolog végett Bánfy Dienes uramhoz is izenvén az parsok, ugyan csak úgy determinálódott, meg légyen, s holnapra haladott, s az urak, az vármegyének az dereka megmarasztatván, igen vígan lakának.

22. Kedd. Az isten tudná megmondani, per qualia media mesterkedtek és mennyin voltak kik sollicitálták az tiszteket; az ifju gróf ebben is complaceálni kívánván az asszonynak, az ő nga tetszésére hagyta, kit is kívánna ő nga vármegye tiszteinek; kihez kívánván alkalmaztatni magát, az szerint cselekedett ő nga; s nem is láttam se hallottam nagyobb authoritással való főispánságot; az nagy jó isten sera posteritássánál tartsa világ végeig is. Ezen vármegye tiszteitől főispán konyhájára proveniálandó berbécseket az asszony konyhájára engedte az ifju gróf. Megépülvén az szék és continuálódván az vármegyén való dolgok, késő estvével búcsuzék el gróf uraméktúl Bánfy Dienes uram.

[1]) Így, hibásan e helyett: *substituálni;* alább is *subsitus* áll *substitutus* helyett.

[2]) Teleki Mihály beiktatása a máramarosi helyettes főispánságba a következő 1668 évi augustus havában ment végbe. *Angyal D.* id. m. I. 27. l.

23. *Szerda.* Íratván gróf uram az fejedelemnek, Teleki uramnak, magam neve alatt is nagy bőven íratván ő kgmeknek és az oda bé való tiszteknek, nem sokat alhattam ez éjjel; elkészülvén azért azomban és kilencz óra tájban indulván, étszakára Egeresen szállottunk; innet kell vala Csúthy uramot Sopron felé expediálnom, de az más megháló helyre differáltuk. Huszt Egres (Ugocsa vm.)

24. *Csötörtök.* Délre Váriban és étszakára Asztéjban szállottunk, s innet mene el Csúthy uram, az ki által az kiknek kívántatott írván, írtam Árvában, Rosomberkre, Késmárkra is. Vári (Bereg vm.) Asztély

25. *Péntek.* Itt helyben Asztélyban felestökömözvén gróf uram, Ujhelyi Pál uram is rá érkezett vala s Tisza-Szalkán szállottunk étszakára, az hol is megadta gróf uram Kata leánya poharát. Tisza-Szalka

26. *Szombat.* Az Tiszán által kőtözködvén, délre Dögében, s étszakára késő étszakával Perbenyiken szállottunk. Döge (Szabolcs vm.) Perbenyik

27. *Vasárnap.* Zemlyénben falatozott gróf uram s étszakára Uporban szállott. (Zemplén vm.) Zemplén Upor

28. *Hétfő.* Ugyan itt helyben felestökömözvén és essőre fordulván az idő, Regetén szállottunk étszakára. Regete (Abaúj vm.)

29. *Kedd.* Éfély tájban vettem Keczer Menyhárt uram levelét, kiben írá, elvette levelemet Eperjest s házánál vagyon s jó hírrel várja az grófot ő ngát. Ő nga nem érezvén jól magát, csak az ifju gróf felestökömözött, és Peklinben érkezvén, vígan lakozának. Szabó Mihály Árvából való levelekkel itt tanáltatván, kikre nézve Erdélyben is el kelletik küldeni, ma ugyan semmi íráshoz nem fogtam; és midőn szinte vígan laktak volna, késő estvével úgy érkezék Szinyeiné asszonyom is. Keczer-Peklén (Sáros vm.)

30. *Szerda.* Ma szent András napján Keczer András uram vendége lőn gróf uram, s kocsissának lakadalmot is szolgáltatott, és midőn az jó lakásban voltak, úgy érkezék Illyésházy György uram szolgája, ura és Nádasdy elég bosszús leveleivel; mingyárt munkálkodtam is az választételben, de már ma gróf urammal nem conferálhattam.

December

1. *Csötörtök.* Illyésházy és Nádasdy uramék levelét olvasván gróf uram, azokra való rescriptiókat, úgy Erdélyben való expeditiókat, kikkel Dévay expediáltatott, sokára vonódván az idő, Keczer Menyhárt uramnál ebéd formán lőn az felestököm, de gróf uram rosszúl érzette magát igen, s dél lőn mikor megindult, és Somos-Ujfaluban hált; én Peklinben maradtam, hogy az atyafiak között lévő némely kérdéseket complanálhassam, kire nézve Sárosy uram is Faygel Péter urammal

Keczer-Peklén jött vala ki, de minden igyekezetünk, munkánk haszontalan lőn s nem kicsiny szívem fájdalmával szenvedtem.

Eperjes 2. *Péntek.* Majd dél lőn, hogy megindulhattam; az igen sáros úton váltig siettem; be érkezvén Eperjesre, megnézegettem az ifju gróf számára készíttetett szállást,[1]) úgy Szinyeiné asszonyom épületit is megnézegettem; mihent az városbúl mehettem ki, setétedett, és nyolcz óra tájban ha érkezhettem

Szinye az nagy sárokban Szinyére asszonyommal együtt.

Siroka 3. *Szombat.* Innet is nyolcz óra tájban indulván, Sirokáig kísírtett Szinyeiné asszonyom, és ott együtt évén ebédet, ő

Korotnok (Szepes vm.) kgme Lipóczra, én penig Korotnokra verekedtem késő estvével.

Lőcse 4. *Vasárnap.* Olykor indultam, hogy hajnalig az káptalmot is meghaladtam. Lőcsén etetvén, estveledett hogy Kés-

Késmárk márkra érkeztem; mingyárt utánam gróf uram is; falatozván, én írattam Hidvéghy uramnak.

5. *Hétfő.* Siettetni akarván Árvában Szabó Mihályt. viradtig mind elkészítettem Árvában és Liptóban való leveleket és elküldöttem Szabó Mihályt.

6. *Kedd.* Küszöghy uram volt gróf uramnál, és midőn ebéd felett lettek volna, érkezék Rédayné asszonyom szolgája fejedelemnek 22 Novembris költ levelével, kiben írja, hogy elkerülhetetlenül restituálni kellett Zólyomi jószágit, úgy gróf uramnál lévőt is, kirül izent vala ő nga Bánfy Dienes uram által is, de most sem volt érthetni kiváltképpen való conturbatio nélkül;[2]) írtam ma is Árvában és Rosomberkre.

7. *Szerda.* Viradtig elkészítettem az Erdélyben való expeditiót, gondolván, gróf uram ma meginduljon; mivel azért az megindulás tetszett is gróf uramnak, mely holnapra haladván, Rédayné asszonyom szolgája is mai nap itt maradt. Boldizsár is holnap szándékozván elmenni, írtam asszonyomnak, úgy öcsém uraméknak.

8. *Csötörtök.* Délután indulván Rosomberk felé, még be

Lucsivna nem setétedett hogy érkezénk Lucsivnára.

Vazsecz (Liptó vm.) 9. *Péntek.* Vaseczen falatoztunk s Dovalóra jókor érke-

Dovalló zénk, az honnat írtam Árvában.

10. *Szombat.* Elég jókor indulánk és délben Szokóczon

Szokolcs sem sokat késénk, de az szaporátlan s igen rögös úton késő

Rosenberg étszakán érkezénk ide Rosomberkre; írtam mingyárt innet is Gilányi uramnak, úgy az leányomnak is.

---

[1]) Thököly Imrét a következő év elején adták be az eperjesi collegiumba. L. alább 1668. jan. 16-án s a következő napokon.

[2]) Zólyomi javainak visszaadásáról körülményesen értekezik *Szilágyi S.* id. m. XIV. 44. l.

11. Vásárnap. Ma déllyest is írtam Árvában, ugy Synapius uramnak is. Rosenberg

12. Hétfő. Hétfűn is írtam Gilányi János uramnak; déllyest az szent gyovónáshoz készűlvén, egyéb dolgokhoz nem is igen láttam; estve felé érkezék Radics uram.

13. Kedd. Istennek ingyen való irgalmából ez mai nap meg gyovónván gróf uram, úgy az ifju gróf is ez mai nap elsőben, az isten holta napjáig is ez igaz religióban éltesse sokáig! Csúthy uram is ma hajnalban érkezvén, velünk együtt gyovónt is meg; isten ő szent felsége adja életünk jobbításával lelkünk üdvösségére! Ez mai nap már el nem bocsátotta gróf uram Synapius uramot.

14. Szerda. Radics uramnak Bécs felé lévén útja, Illyésházy uramnak ő kgme által adván választ gróf uram Likava végett, írván és izenvén Nádasdy uramnak gróf uram azokrúl és egyebekről is, úgy Vitnyédi s Hidvéghy uraméknak, ő kgmével együtt indult Kiss Ádám is az hintókért Bécsben, mai nap Gombásra menvén.

15. Csötörtök. Jó idején reggel Figulit expediáltuk Radics uram után; déllyest gróf urammal szánon Liszkófalvára voltunk az itt való ménest látni; ma írtam öcsém uraméknak és Vitnyédi uram levelét is includálva megküldöttem. Igen kemény hideg idő vala ez mai nap.

16. Péntek. Gróf uram nyulászni volt, s Thököly Miklós uram Tepláról izent ő ngának, siető útja lévén most bé nem jöhet, meg viszont más gondolat érte s izente, bé tér; így gróf uram sem sokat késvén, megtért az nyulászatrúl; amaz is azután nem sokat késvén érkezék, s így ebéd vacsorával együtt lévén, vígan is lakának. Thököly Zsigmond uramnak is ma jött szolgája az Gyurkó szakács végett; ma lött válaszsza is. Thököly Miklós uram egy kondor szőrű lovat adott az ifju grófnak.

17. Szombat. Az ifju gróf is más lovat adott Thököly Miklós uramnak; kezdett készülni elmenni, fölöstökömet kívánván; az ifju gróf is evék véle, s addig ivék, hogy jóval délután lőn hogy elmene. Ezen estve írtam Keczer András uramnak s asszonyomnak, Nyáry s Petrőczy úrfiaknak; gróf uram is rescribált ő ngoknak. Hidvéghy uramnak is ma hozák 13 kült levelét.

18. Vasárnap. Mai nap írtam Vitnyédi uramnak, Zichy uramnak is, ez levélben includálva. Egyéb mi oly szorgos dolgaim nem igen voltak, készülvén azomban az holnapi Árva felé való indulásboz.

19. Hétfő. Kilencz óra tájban indulván, három óra tájban érkezhettem ide Árvában. Gróf uram helyben Farkas Árva vára

Árva vára uramnál falatozván és szánon jüvén be, nem estveledett hogy érkezék ő nga is. Gergely csatlóst expediálván Késmárkra az szánakért, írtam az ott való tiszteknek.

20. Kedd. Hogy ebéd után voltunk, úgy érkezének az vár alá Bottyány Pálné szolgái, turóczi convent által exhibeáltatván ő felsége levelét, kiben parancsolja, Likavát nem másnak hanem Bottyánné asszonyomnak remittálja gróf uram; vacsorán itt fen valának és valóban meg is lakának.

21. Szerda. Mivel az fejedelem asszonyhoz [1]) is vagyon levelek ez Bottyány uram szolgáinak, írtam általok asszonyomnak, úgy Keczer András uramnak is; ez dolgokrúl írtam Farkas uramnak is.

22. Csötörtök. Ez mai nap nem voltak semmi oly szorgos dolgaim. Menyhárt uramnak írtam, rosomberki postára dirigálván. Keczer András uramnak is includáltam ez levélben egy kis czédulát.

23. Péntek. Gróf uram vadászni ment, úgy hogy Puczón hál.

24. Szombat. Joachimus uramnak rescribáltam, Holyba trombitást expediálván Bliszkora; [2]) írtam Késmárkra is. Gróf uram megérkezése előtt érkezék Trencsén vármegyei viceispán uram, Gilányi György, és szolgája Illyésházy György uramnak Virág Pál, az kik már ma magok sem kívántak szemben lenni gróf urammal; meg volt ugyan gazdálkodások az vár alá.

25. Vasárnap. Ez áldott karácson napján meghallgatván mind az háromrendbeli praedicatiót, ebéden úgy vacsorán is gróf uramnál valának felyűl említett Illyésházy uram emberei s vacsorán vígan is lakának.

26. Hétfő. Ez szent István napján Synapius uram praedicálván, Illyésházy uram emberein kivűl itt való viceispán Guzith uram, Bajcsy János s Okolicsányi uramék valának, valóban meg is lakának.

27. Kedd. Illyésházy uram emberei jó reg menének el. Gróf uram Gilányi János uram szállásán lévén ebéden, valóban meglakának.

28. Szerda. Jó reg feljövének Bottyány Pál uramnak elég derekas ember szolgái, kikkel ebédig is alkalmasint conferálván, gróf urammal is ebéd előtt szemben lévén, beszélgetvén, azután az jó lakásban menének el; én azomban úgy is szorgalmatossan forgattam in transsumpto hozott privilegiumokat; egyéb dolgaimhoz is láttam szorgalmatossan.

---

[1]) Báthory Zsófiához.
[2]) Így; helyesen *Bilszkora.*

29. Csötörtök. Vitnyédi uramnak 23 írott levelét vettem, Radics uramnak is ugyan Pozsombúl 22 kült levelét; azt tanálák jobbnak, Vitnyédi uramot itt várassuk meg Bottyány uram szolgáival, s ő kgme eliben hat lovat Terchovára azonnal expediáltam. Árva vára

30. Péntek. Jó reg mingyárt hozák Nagy Ferencz uram levelét, kire azonnal rescribáltam. Radics uramnak 25 írott levelét vettem; egyéb aprólékos irogatásim is mind voltak, Késmárkra is írván borok felől.

31. Szombat. Ő felsége levelét exhibeáltatta Illyésházy uram szolgája, úgy ura levelét is, mind ezekre való választ suspendálván. Estve felé úgy érkezék Szunyogh uram feleségestűl s feles vendégink lőnek, egyébiránt is sok distractióink, s így végződött el ez esztendő; adjon isten egészségesebbet, békességesbet és szerencsésebbet érnünk ezután!

1668

Januarius

Árva vára

1. Vasárnap. Petrőczy és Vitnyédi uramék késő estével érkezének, s így felesen is lévén az vendégek, vígan tartattanak; gróf uramnak lassu egészsége lőn ugyan mind ezekhez

2. Hétfő. Ez mai napot is azon vígan lakással múlatták el, s Francsics uram Murányban expediáltatott Blasova végett.[1]

3. Kedd. Ez mai nap is napestig s mindnyájan itt maradtak és sok mulatságunk volt Fejérpataky Dániel urammal ez mai napi szenti napján.[2]

4. Szerda. Legelsőben is Szunyogh uram mene el, Petrőczy uram, azután Vitnyédi uram; Keczer András uram is Gilányi urammal Szokolczra[3]) Illyésházy uramhoz expediáltattanak és csak az Bottyány Pál uram szolgái maradtak itten.

5. Csötörtök. Keczer András uram szinte kapuzáratkor érkezék, s mingyárt írtunk választ Illyésházy uramnak.

6. Péntek. Minden eddig való válaszokkal sem elégedvén meg Illyésházy uram, mégis Kubinbúl küldötte az viceispánt Liptayt, úgy Kereskényit is; praedicatio felett érkezének. azután mingyárt szemben lévén gróf urammal, elbocsáttatának.

7. Szombat. Mingyárt kapunyitáskor érkezék Baranovszky uram Késmárkrúl; nekem is délig feles szegény emberekkel való dolgaim valának. Déllyest az kisasszonykák s az ifju gróf voltak Abafy Gáspárhoz szánkázni.

8. Vasárnap. Francsics uram megérkezék inkább semmivel Murányból, kirűl írtam mingyárt, postára adván Vitnyédi uram után.

9. Hétfő. Két héttűl fogvást itten lévő Bottyány Pál uram szolgái ma bocsáttattanak el, s déllyest gróf uram szánkázva Guzith uramhoz volt.

[1]) L. föntebb 1666. sept. 17-ike alatt a jegyzetet.
[2]) Protestáns naptár szerint.
[3]) Szokolcs, Liptó vm.

10. Kedd. Nem emlékezhetem reá, hogy mi oly szorgos dolgaink voltak volna holmi aprólékos írásokon kivűl; hanem Danis uram nem adhatta poharát pro 3 Januarii, így octaváján ma adta meg. Tsizovszki is ide tanálkozván jűni, valóban meglakánk; gróf uram nem engedte ugyan, csak egy itcze bort is kőtsön Danis uram, hanem az tánczczal is váltig mulattaták ő ngok magokat. Krakkóban már estve lőn hogy expediálhatánk Szabó Mihályt. Árva vára

11. Szerda. Tsizovszkinak negyedfél száz tallért adatván gróf uram kezéhez, hogy Lengyelországban két pej lovat vegyen, így ma is ebéden jól lakván, expediáltatott; maga két lovát itt hagyván, két lovász paripát rendeltem alája.

12. Csötörtök. Beszterczei Liptay János volt ebéden gróf uramnál; vacsorát külön ett gróf uram, de vacsora után paraszt köntösben öltözködvén az kisasszonkák s lehívatván Keczer András uramot is, váltig megtánczoltatá őket gróf uram.

13. Péntek. Ez mai nap sem emlékezhetem, az szokott sok supplicansokkal való dolgaimon kivűl lettek volna mi oly occupatióim.

14. Szombat. Mulatságnak okáért gróf uram Synapius uramot akarván látogatni, ott készíttetvén ebédet s oda szánkázván, késő étszakával tért meg. Katicza kisasszony is déllyest Guzithné asszonyomhoz volt szánkázni.

15. Vasárnap. Guzith uram is feljött vala s Abafy Sándor uram, kinek felesége az kisasszonyoknál volt ebéden, és addig kérék gróf uramat, holnapra eligérkezett hozzájok. Déllyest tánczczal mulatták az ártatlankák magokat; fasangos *(így)* köntösben is öltözködtek vala fel.

16. Hétfő. Lehotára voltak ő ngok ebédre Abafy Sándor uramhoz; gróf uram vacsorát sem evék; holnap szándékozván az lelkem uracskámot Eperjes felé indítani.

17. Kedd. Mingyárt éjfél után szörnyű nagy és hóval egyeles szél volt; reménlvén, estve felé megindulhasson az drága lelkem, a reggeli könyörgést Synapius uram tartván, nagy szép áldást és elbúcsuzót tőn ő kgme, nem tudom ki volt volna, az ki eltűrhette volna az sírást; és mivel délben sem szűnt az rút üdő, holnapra kellett haladni az indulásnak, és így ebéd után is váltig mulattatták magokat az tánczczal.

18. Szerda. Két óra tájban kelvén fel, csak elhűltünk rajta, hogy az mint tegnap kezdett esső esni, nem volt szüneti egész éjjel is, s így kételkedni kezdtünk, ma is indulhatna-é meg ő nga, de mivel ő ngával vagyon hintó is, azt tanálánk öcsém urammal, mivel már annyira elkészült, azért isten jóvoltábúl indulnának is meg; kinek elég nehezen annuált gróf uram, a végre, hogy ily időre szánon sem maga sem az drága

Árva vára kisasszonykák nem késérhetik; elkészülvén azért azomban és könyergést hallgatván, onnat mingyárt ment az drága lelkem s elbúcsuzék az édes apjátúl s kedves atyjafiaitól, kiknek tűle való eltávozássok mely nagy szívek fájdalmával és sírással lőn, hallgatok magamról, s él az isten, alig tartom, mint ha félig holtam volna meg, és noha elég bajossan vihetének le, lekésérém az vár alá, és míg láthatám az vízparton valék. Én kegyelmes megváltóm, hallgass meg bűnes szolgádat, boldogítsad és szerencséltesd minden dolgaiban s éltesd sokáig az te szent neved dicsősségére, amen, úgy legyen, amen![1]) Jóval kapuzárás előtt érkezék Ádám mester Jarkoviczáról és ez ebédlő helyérűl is írt az lelkem uracskám.

19. Csütörtök. Berg uram érkezvén, hozá Szentpéterről írott levelét is, s istennek dícsértessék szent neve, hogy oly szaporán hallhatok hírt s jót ő nga felől; engedje isten tovább is.

20. Péntek. Mindenképen elég kedvem ellen való ebédem lőn, s már estve felé expediálván Szabó Mihályt az édes uracskám után, írtam ő ngának, Csucsynak, Francsicsnak, öcsém uraméknak; írt gróf uram is Rédeyné asszonyomnak.

21. Szombat. Abafy Sándor uramnak értvén Eperjes felé való útját, írtam Csucsy uramnak, egy kötés aszu pisztrángot is küldvén, Almásy uramnak írtam malduri[2]) ember által.

22. Vasárnap. Regveli isteni szolgálat után nem tudom hogy voltak volna mi oly szorgos dolgaim.

23. Hétfő. Jó reg vettem az édes fiamnak Kolcsváról[3]) írott levelét, és mai nap sem voltak mi oly dolgaim. Holybát Késmárkra expediálván, írtam Almásynak.

24. Kedd. Jó reg mingyárt írtam az édes fiamnak, Keczer Andrásnak s Csucsynak, rosomberki postára dirigálván, az hová Farkas uramnak is írtam. Ez elmult éjjel az bal kezemen való nagy újjomban kezdettem érzeni az köszvént.

25. Szerda. Rescribálván Vitnyédi uramnak s Keczer Menyhárt uramnak, és Csucsynak írott levelemben includálván, küldöttem az postára, írván arrúl is, már könnyebben érzem az köszvént. Ez üdnep napon kubini káplán praedicálván elég dícséretesen, gróf uram az mint tegnap élt purgatióval, erőtlen lévén utánna, velem evék ebédet az káplán. Rút fernyeteges üdő lőn napestig, s estve fele érkezvén Raphanides uram, tanálánk, előbb hogy sem bé menne, küldenénk Farkas uramot palatinusnéhoz.

---

[1]) V. ö. Guzics feljegyzését ugyan e napról, id. h. 448. l.
[2]) Maldur, Szepes vm.
[3]) Kolcsó, Szepes vm.

26. Csötörtök. Elkészítvén az palatinusnénak, úgy Nagy Ferencz uramnak is, s Farkas uramnak igen bűven borbély által Rosomberkre, és Csucsynak ez alkalmatossággal is írtam, arról is, hogy újobban kezdem érzeni az köszvént. Árva vára

27. Péntek. Ma is azon egy állapatban lévén az kezemben való köszvén, déllyest mene el Berzeviczyné asszonyom Turóczban.

28. Szombat. Holmi aprólékos irogatásim mind voltak; úgy emlékezném, Csucsy uramnak is írtam. Libercsey uram déllyest jött vala az várban s itt maradott az várban ez mai nap. Estve felé érkezék Kőszöghy uram Eperjesrűl, elég kívánatos jó hírrel az édes uracskámnak Eperjesre való be érkezésérűl.[1])

29. Vasárnap. Gróf uram Libercsey uram kedvéért kin ett az palotában, és nékem is ott kellett lennem. Szabó Mihály ma érkezék Eperjesrűl, és így is szorgalmatossan írván oda öcsém uraméknak, úgy asszonyomnak is, foglalatos voltam mind ezekben, bűven írván az késmárki tiszteknek is, úgy hogy az Eperjesre szóló leveleket is ők küldjék el. Szilasy uramnak is írtam Libercsey uram által; egyszóval feles sok ide s tova való irogatásim voltanak.

30. Hétfő. Az 1666 és 1667 (évi) itt való számadásoknak eligazítására 21 et subsequentes Februarii praefigálván gróf uram, írt Petrőczy uramnak, Osztrosith, Barkóczy, Ujfalusy és Zichy uraméknak, úgy Szunyogh uramnak is, és többeket is certificálván az kiket kívántatott. Déllyest Gilányi uram Hidvéghy uramhoz expediáltatott.

31. Kedd. Ma is írtam Csucsy uramnak ez köszvénbeli állapatomban is, és azon egy állapattal voltam.

Februarius

1. Szerda. Gilányi János uram dolgában írt gróf uram Szunyogh uramnak; és én is már az jobbik kezemben is kezdém érzeni mindenképen súlyát nyavalyámnak; az miképpen fájdalommal, annál inkább keserűséggel múlatám (az) mai napot is; déllyest érkezvén Berzoviczyné asszonyom Turóczbúl.

2. Csötörtök. Farkas uram Lipcsére való haszontalan járásárúl relatiót tévén, ebéd felett jól lakának utánna. Trombitás Pál ugyan délben érkezék az beszterczei erdélyi gyűlés-

---

[1]) Thököly Imre január 22-én érkezett Eperjesre, a hol kora felett való nagy kitűntetéssel fogadták mint az iskola leggazdagabb patronusának fiát. *Angyal D.* id. m. I. 28—29. l., *Deák F.* Thököly Imre levelei 1. l.

Árva vára rűl de dato 23 Januarii költ levelekkel,[1]) úgy Husztrúl is sub dato 27. Mind ezeket ma már nem közöltem gróf urammal, nehéz fájdalmakkal múlatván el ez mai napot.

3. Péntek. Viradtig az mint engedte volna ez ily nyavalyám, rescribáltam Csúthy uramnak és Husztra is mind azoknak valakik írtak; Késmárkra Almásy uramnak, Csucsy uramnak is elég bőven; két császár madárral is kedveskedém oda; az én köszvényem penig nemcsak felső tagjaimat sanyargatván, az bal lábomban is ma kezdettem érzeni; de ily keserves kínaimban is valóban megvigasztalódtam Danis és Francsics uramék érkezésén, értvén, mely nagy applausussal acceptáltatott és respectáltatott mindenektűl az lelkem uracskám, nem győzvén eléggé olvasni az professorok leveleit és sok rendbéli congratulatiókot.[2]) Az oda be való levelekkel Kőszöghy szolgája expediáltatott Késmárkig.

4. Szombat. Raphanides uram ma jött ugyan fel, hogy holnap elmenjen Varsava felé, és így keserves kínaim között is voltam foglalatos. Az jobb lábomban való köszvény szűnni látszík, de az balban kezdtem ismét érzeni.

5. Vasárnap. Noha nem lehetett ugyan nyugodalmas étszakám, de úgy sem voltam feledékeny és feltanáltam magamban, hogy az Raphanides inassát Osvaldot volna jó Eperjesre küldenem sáfárnak; az mint írtam is felőle, postára adván az levelet. Raphanidest is haza bocsátottam, hogy holnap megtérjen és Gilányi uram jelenlétében is expediáltathassék kedden.

6. Hétfő. Az bal térdem kezdvén regvel dagadni, estig helyre is dagadott és ugyan keménkén is fogott hozzám, sőt az más térdemben is kezdém érzeni. Már kapuzárat után érkezék az vár alá Gilányi uram, úgy Petrőczy uram szolgája is, az ki feladván az levelet, vacsora után válasza is lött és ugyan étszakával mene is el.

7. Kedd. Francsics uramat el kell vala ebédig küldenünk iudex curiae uramhoz és Bécsben is, de úgy látom, fel nem érkezvén az Albert, Guzith s tersztenai praedicator uram interveniálván, holnapra haladt, úgy Raphanides uram indulása is.

8. Szerda. Istennek neve dícsértessék, ma lőn negyvenöt esztendős gróf uram; az isten neve dicsőségére s gyermeki szerencséjére éltesse sokáig! Nem volt ugyan senki idegen, de úgy is vígan s kedvessen voltanak. Én nyomorult állapatomban is Francsics uramot regvel Bécsben, s Osvaldot délben Eper-

---

[1]) E gyűlésnek Thökölyt érdeklő legfontosabb tárgyai voltak egyebek közt a Zólyomi-féle jószágok restitutiója és Huszt vára elfoglalásának ügye. V. ö. *Szilágyi S.* id. m. XIV. 45—50. l.

[2]) L. föntebb jan. 28-ika alatt a jegyzetet.

jesre (expediáltam), az ki által Csucsy uramnak az mint lehetett, Menyhárt uramnak is egynehány szóval rescribáltam. Raphanides indulása márúl is holnapra haladt. Árva vára

9. Csötörtök. Szunyogh uram levele érkezvén, kiben többi között hívná is gróf uramot, s így gróf uram eltökéllette magában, szombaton meginduljon Bilszko felé. Raphanides uram is elmene. Ebéden Synapius uram volt itt szállás(om)on. Zsolnára is Markót ma küldöttem halért.

10. Péntek. Még tegnap kezdett ugyan engedni az idő, de ma annál is jobban, úgy hogy igen kétséges lőn, mehet-é el holnap gróf uram vagy sem. Az én köszvényem szépen látszék, remittál.

11. Szombat. Ez éjjel annál is inkább felette kezdett lágyulni és az jégen felül mindenütt igen bűven lenni az víz; így valóban nagy gondban esénk; végtére ugyan csak azon maradott gróf uram, hogy déllyest meginduljon, gondolván hogy holnap az ujságon megváltozik az idő, holott nem, megtérjen, s így délután el is mene ő nga. Én kétrendbeli levelet is írtam Farkas uramnak. Csucsynak is írtam; azomban estve felé vettem 6 és 8 költ leveleit Csucsy uramnak; gróf uram után küldöttem és Csucsynak is egynehány szóval rescribáltam.

12. Vasárnap. Még délelőtt érkezék Berg uram, hozván, hogy gróf uram is vacsorára feljün. Kakas is ma jött házátúl; beszélte mint volt Sárost az lakadalom; [1]) gróf uram azomban felérkezék.

13. Hétfő. Itt való kertész által írtam Almásy uramnak, Szilasynak is, Késmárkon tanálhassa levelemet. Vilkovics embere által írtam Raphanidesnek is, Farkas uramnak újkeresztyén fazekas által.

14. Kedd. Abafy Gáspár uram jó idején regvel feljüvén, sok kérésére annuált gróf uram, elment ebédre ő kegyelméhez s ott végezte az farsangot, s késő estvével tért meg ő nga.

15. Szerda. Görgey Zsigmond által írtunk Késmárkra, kocsihoz való hámok felől. Farkas uramnak is kétrendbeli levelet.

16. Csötörtök. Nem voltak semmi oly szorgos dolgaim vagy írásim; 11 költ levelét vettem Csucsy uramnak.

17. Péntek. Mingyárt jó reg érkezék Csúthy uram, relatiót tévén többi között arról is, mi formában végezték az Husztból való praesidiumnak kivitelét; [2]) mely igen displiciál-

---

[1]) Erdődy Ádám lakodalma Rákóczy László leányával Erzsébettel febr. 5-én. Guzics naplója id. h. 448. l.

[2]) Ez iránt Rédey Ferencz özvegye folyamodott a beszterczei gyűlés elé, de folyamodása sem neki, sem Thökölynek tetsző elintézést nem nyert a rendektől. V. ö. *Szilágyi S.* id. m. XIV. 46. és 300. l.

Árva vára ván gróf uramnak, végezénk magunkban, ugyan Csúthy uramat még ma megindítsuk hogy be küldjük, az mint hogy oly formában az leveleket elkészítvén, subscribálta is gróf uram; azomban feljüvén, viszont máskülömben gondolkodván, megtartózkodtunk, sőt gróf uram némely gondolkodásival meg is indult magában, és én is elég gondolkodásban esvén, mit volna jobb cselekednünk; ugyan Csúthy uram által háromrendbeli leveleit vettem az édes uracskámnak.

18. Szombat. Elgondolván, ugyan jobb ha csak Tunyoghy uramat is elküldenünk Husztig, viradtig el is készítettem minden oda szükséges leveleket, gróf uram is acquiescálván; az Árva vizén az jég nagyobbára ez éjjel elmenvén, Tunyoghy uramat ugyan csak nem volt mód által költöztetni; azomban Radics uram Bécsbűl megtérő útjábúl feljüvén, s többi között relatiót tévén arról is, mely istentelen mandatumokat obtineált ellenünk Illyésházy uram,[1]) mely ez ily dolgon igen elbúsulván gróf uram, s Vitnyédi uramnak Rosomberkre való érkezését mára remélvén, alig vártuk, Gilányi és Radics uramékot oda küldhessük; hamar évén ebédet, nagy bajjal és későre költözködhettek által Mokrágynál, és Vitnyédi uramat Kubinban tanálták, talám két ízben is írván oda. Tunyoghy uram is ott költözködék által és csak Malatináig mehetett ma.

19. Vasárnap. Tíz óra után jutának kezünkhöz az admonitiók, 21 és 23 praefigálván iudex curiae mestere; ezen annál is inkább elbúsulván gróf uram, alig vártam, küldhessem Gilányi uram után s communicálhassa Vitnyédi urammal; de inkább csak már az vár alatt tanáltatván Gilányi uram, sietett feljűni, s így deliberálánk, mindeneket pariáltatván, küldjük egy lovas által; ez ily szörnyű sok írásokkal sok munkánk is volt és csak lehetetlen volt mai nap megindítanunk.

20. Hétfő. És noha étszaka is eléggé nyughatatlankodtam, de úgy is csak kilencz óra tájban indíthatám meg Halászit. Ebéd felett gróf uramnak jó kedve jutván, valóban meglakának s mingyárt lenyugovék gróf uram, s így csak az én vendégim valának Libercsey és Bezzegh uramék. Az számadásra jött szolgák is érkeztek, de ma csak az vár alatt maradtak.

21. Kedd. Viradtig elkészítettem Raphanidesnek elég bőven írott levelemet, megküldvén az szükséges testimonialisokot is; azután az számadásra jött emberek, ki-ki közűlök exhibeálván credentionalissát, hozzá fogának az számvételhez.[2])

22. Szerda. Radics uram által írt gróf uram Dubay András uramnak, öcsém uraméknak; úgy én is ő kgmeknek és

[1]) Likava vára kibocsátása ügyében.
[2]) L. föntebb jan. 30.

Szinyeiné asszonyomnak is; írt gróf uram Nyáry uramnak; én is rescribáltam ő ngának, Petrőczy Miklós uramnak is; írván gróf uram az édes fiamnak, úgy én is, Csucsy uramnak is bőven, s délután elmene Radics uram. Arva vára

23. Csötörtök. Az derék számvételnek még tegnap lőn ugyan vége, de nem siettek az plenipotentiariusok, és privatim kinek kinek volt dolga. Gróf uram maga asztalához hívatta őket, és meg is lakának valóban. Almásy uram ma délelőtt érkezék ide, Farkas uram is az mint tegnap jött vala, ma viszont haza mene. Az köszvényre nem ugyan, hanem hogy az bal könyököm kifakadván, elég fájdalmat szenyvedtem, és azon kivűl is igen erőtlen s bágyadtan kezdettem magamot érzeni.

24. Péntek. Az felyűl megírt plenipotentiariusok mind elmenének, és én is általok rescribáltam (azoknak) az kik írtak vala, úgy gróf uram nevével is; s ma sem érzettem jobban magamot.

25. Szombat. Írtam Eperjesre, többi között nyavalyámról is, és Varsavára is még tegnap estve Gyöngyösy Istvánnak bémenetele felől; palatinusnénak is rescribált gróf uram Zsolna felől. Csizovszki is ma hozott elég szép pej lovat.[1])

26. Vasárnap. Csizovszki, úgy Szilasy uram is jól lakván ebéden, vacsorára is itt maradtak; én penig elég fájdalommal s alkalmatlansággal érzettem az recidivát.

27. Hétfő. Szilasy uram jó reg mene el, Csizovszki csak dél tájban; azomban kapuzárat felé megérkezék Petrőczy uram szolgája, Vitnyédi és Hidvéghy Csejtéről írott levelekkel, úgy Bottyány Pál szolgái is, írván, revocálja szolgáinak gróf urammal való végezését; törődött ugyan gróf uram ezen is s vacsorát külömb ett.

28. Kedd. Bottyány uramnak meg lőn válaszsza valóban, és jó fölöstökömöt adatván nekik, elbocsáttattanak. Vitnyédi uramnak penig rescribálván, Csúthy Benedek uram délben expediáltatott, úgy hogy Nolcsón[2]) üljön postára, ez alkalmatossággal is írván gróf uram Nádasdy uramnak.

29. Szerda. Francsics uramnak Bécsbűl 23 írott levelét igen kevés vigasztalással vettem; ez mai nap feles sok supplicatiókkal való választételekkel voltam occupatus, és délig Eperjes felé való írással, írván öcsém uraméknak, Vitnyédi uram leveleit includálván, és mindezeket Csucsy uram levelében includálván. Marczy uram sógora dolgában is írt gróf uram némelyeknek; ugyan Marczy uram mene el vélek.

---

[1]) L. föntebb jan. 11-én.
[2]) Turócz vm.

Martius

Árva vára

1. Csötörtök. Regvel hozák Csucsynak 21, 23 et 25 írott leveleit, kikben többi között írja, 24 Februarii holt meg az jó reménségű ifju úr gróf Erdődy Ádám uram, ki négy nap ha élhetett egészségben feleségével.[1]) Az lelkem uracskám is írt nékem és rescribáltam ő ngának. Szunyogh uram hauptmana érkezvén, ebéden valóban megtarták, vacsorát sem övék.

2. Péntek. Az gonosz Balassával való terminusunkra Kiszel urammal együtt már regvel indult szálon Gilányi uram; írtam Csúthy uramnak, Auer uram levelében includálván. Szunyogh uram embere is még délelőtt bocsáttatott el; azomban déllyest vévén Francsics uramnak 25 írott levelét, kiben írja, dilatoriummal ha tér meg, és alig hogy elolvasám, úgy érkezék Petrőczy uramnak szolgája Hidvéghy uram levelével, kiben írja, jelen lészen Rajeczen; mind ez felyűl megírt leveleket és az Hidvéghy uramnak való választ is Gilányi uramnak írott leveleimben includálván s nyugott[2]) lovat adatván Petrőczy uram szolgája alá, elbocsátám, kérvén, holnap reggelig lenne Tepliczén. Farkas uramnak is írtam, többi között arrúl is, küldené borért Késmárkra Mihály kocsist, ha csak szenvedhető volna az út.

3. Szombat. Palocsay uramnak Bécsben menő Hatala nevű szolgája által írtam Csúthy uramnak, úgy hogy Petrőczy uram kezénél hagyja; Palkó anyjának is írtam általa; egyéb szintén mi oly szorgos dolgaim nem igen voltak holmi aprólékos irogatásokon kivűl. Keczer Menyhárt uramnak írtam az lengyel asszony dolgában.

4. Vasárnap. Ez mai nap nem voltak semmi oly dolgaim; igen szép tiszta s meleg üdő vala. Bilszkora küldöttem veres bort kóstolóban.

5. Hétfő. Délig megfürödtem, és délután sem voltak mi oly szorgos dolgaim; írtam Csucsy uramnak, érthesse mi karban való létünket.

6. Kedd. Ez mai nap sem voltak mi oly szorgos dolgaim; 29 Februarii költ levelét vettem Csucsy uramnak, úgy öcsém uramék levelét is.

7. Szerda. Az tegnap elvett levelekre rescribáltam; gróf uram kiment vala nyulászni, de csak nyúlra se akadott. Gilányi uramnak 5 költ leveléből megértettük, az nap mint folyt Balassával való dolgunk és hogy más napra haladott az deli-

[1]) L. föntebb febr. 12-ike alatt a jegyzetet.
[2]) T. i. pihent.

beratio; úgy is reménlettük, ez mai nap elérkezzék Francsics uram. Árva vára

8. Csötörtök. Egész ez elmult étszaka esső lőn. Francsics uram délután érkezék, kevés vigasztalásra való hírrel; az zászlótartó is estve felé, Imre uramnak kecsegével való kedveskedés(év)el. hozván, hogy rosszúl lenni értette volna az horut miá; az levelek azért Gyarmati uramnál hogy volnának; kin igen elbúsulván, elig[1]) vártuk, érkezett volna Gyarmati.

9. Péntek. Jóval délelőtt érkezvén Gyarmati uram, 3 írott levelét hozá Csucsy uramnak, írván, hogy azon éjjel kezdett volna horutolni az lelkem uracskám. Géczy Pál uram jött, kire nézve nekem is le kellett magamot ebédhez vitetnem, és az míg lehetett ott ültem; felkelvén, úgy vöttem Gilányi János uramnak 8 költ levelét, kiben írja, mely igen kezdenek bennünket megkárosítani; kirűl írtam mingyárt Farkas uramnak.

10. Szombat. Mind Géczy uram, mind Zichy uram szolgái lévén ebéden, ma is olykor mint tegnap, hozák Gilányi uram levelét, kiben hallhatatlan iniuriánkról tudósítván, Megyeri uramat s Benczurt expediáltuk Rosomberkre, úgy hogy ha executiót akarnának peragálni, ne admittálják; kin eleget törődénk, annyival is többet, hogy érkezék kapuzáratkor Gilányi uram, és svadeálván, gróf uram is menne inkább hova hamarább Rosomberkre, resolválta is magát gróf uram, holnap déllyest elmenjen, kihez való dispositióhoz fogtam.

11. Vasárnap. Vettem 5 et 7 költ leveleit Csucsy uramnak, azokkal együtt Husztról is sub dato 1-mae huius; még délelőtt lőn megindulásunk; Kubinig szálon és szárazon is szenvedhető utunk volt és jókor érkezénk is ide Rosomberkre. Rosenberg (Liptó vm.)

12. Hétfő. Kőszöghy szolgáját délelőtt az mint elküldöttem Eperjesre, délután úgy hozák Csúthy uramnak Illyaváról 10 költ levelét, valóban reméntelen rossz hírrel, kin eleget búsulánk, és ugyan posta alkalmatossággal írtam s küldöttem Csucsy uramnak az levelet; és vacsora után maga is érkezék Csúthy uram s feles ideig tőn relatiót gróf uram előtt haszontalan járásáról.[2])

13. Kedd. Nékem elég búsulással való étszakám lőn, s éfél után mingyárt gondolkodtam s írtam, ha úgy fog tetszeni gróf uramnak, újobban is küldenénk fel postán Csúthy uramot, oly reménségtűl viseltetvén, Nádasdy uram, Vitnyédi és Hidvéghy uramék Pozsomban tanáltatnak. Hajnalban hívatván bé Farkas és Csúthy uramékot, ébredvén fel gróf uram, ő ngához is bé menvén, tetszék gróf uramnak; tizenegy óra

---

[1]) Így: *alig.*
[2]) L. föntebb febr. 28-án.

Rosenberg felé lőn, hogy megindult. Gilányi Illyés uramnak is rescribáltam Balassa Imre izenetirűl, s déllyest Kőszöghy uramat expediáltam, ő általa is írván Csucsy uramnak.

14. Szerda. Kiszely uram vala ebéden gróf uramnál. Gyarmati uram jó reg expediáltatott Beczkóban Hidvéghy uram alá való kocsival. Gilányi Illyés uramnak kétrendbeli levelét is vettem. Ez mai napot is elég törődéssel töltöttük el.

15. Csötörtök. Ma is vettem Gilányi Illyés uramnak Létaváról költ levelét, úgy ide való embert Késmárkra expediáltam.

16. Péntek. Aprólékos irogatásim szünetlen is voltak. Rút hóval egyeles idő.

17. Szombat. Gróf uram déllyest Horváth Ferencz uram látogatására volt, és midőn vacsora felett voltunk volna, érkezék Tunyoghy uram,[1]) hozván többi között Hedry uramnak is 20 Februarii költ levelét, igen kevés örömre való hírrel, ott is az rossz Barkóczy Sándornak experiálván állhatatlanságát és háládatlanságát, kin bizony törődtem is eleget.

18. Vasárnap. Liptai senior uram tőn praedicatiót, ebédre is gróf uramnál lévén; kedvessen mulatozott véle gróf uram, vacsorát sem őn; azomban Csúthy uram postán érkezvén hat óra tájban, legelsőben is turóczi conventben expediáltunk, és vacsora után felest beszélgetvén, Görgey uramot Zsolnára és Csúthy uramot Lucsivna felé postán expediáltuk tíz óra tájban.

19. Hétfő. Az úr színes gyalogjában negyvenet expediáltunk Zasko felé, s Csúthy uram Hibénél tanálván az fő embereket, ebédig meg is tért. Vitális uramot egy óra után az gyalogok után expediáltuk, Francsics uramat készen tartván, és hogy az fő emberek három óra tájban érkezvén, végezték magokban, az appositio csak liptai határban légyen, és hogy Keczer András uram Radics urammal mennének eleiben Parnyiczáig.

20. Kedd. Jó reg elment Keczer András és Radics s Francsics uramék; ebéd után érkezék Keczer Menyhárt uram és jókor tért meg Keczer András uram is; törődtünk váltig Hidvéghy uramnak elkésett voltán; tanálánk Keczer Menyhárt és Radics uramék jó hajnalban menjenek az mesterhez Dubovára.

21. Szerda. Jó hajnalban elmenvén Keczer Menyhárt uram, s Hidvéghy uram kilencz óra tájban érkezvén, délig eleget beszélgeténk, és midőn ebéd felett voltunk volna, érkezék Keczer Menyhárt uram s az mester juratussa is, kivel együtt ebéd után mene el Gilányi uram is, és elkészülvén az fő emberek,

---

[1]) L. föntebb febr. 18-án.

azok is utánnok, s olykor érkeztek az likavai völgyben, az kinél tovább nem bocsáták Illyésházyt is az mesterrel, hogy mingyárt proclamáltatván gróf uram cum protestatione, meg volt az levata; így az mester Dubovára térni kínszeríttetvén, az mifélénk is oda menének. Raphanidesnek Varsováról 9 huius költ levelét most vettem. Rosenberg

22. Csötörtök. Sok törődéssel voltunk; hol azt hozták, acceptáltattak gróf uram convocatussi, hol azt hogy nem; végtére meghozák, ben volnának, és egész estvéli hét óráig együtt lévén is, az deliberatiót még sem mondotta ki mester uram és holnapra differálta; azomban érkezék Vitnyédi uram is és már Likavkáról tért meg együtt Bottyány Pál uram szolgáival, az hová az mint lehetett mindenekrűl provideáltam.

23. Péntek. Ugyan csak nem akart procedálni az mester, hanem hogy relegáltassanak az parsok iudex curiae uram előtt való amicabilis compositióra, kire ha gróf uram nem accedál vala is, deponálta volna commune re Illyésházy uram; az míg ezt járák, jóval délután lőn az idő, s az mester gróf uramhoz igérkezvén, hívatta magát is gróf uram, de el nem igérkezék; végtére késő estvével bejütt az mesterrel, és az mester is ez mai nap kedvéért oda ki maradott az városra; gróf uram maga vendégit igen vígan tartá.

24. Szombat. Mester uram jó reg hívatván magához Hidvéghy uramat, jártatta volna váltig az amicabilist és jóval délutánig, de csak haszontalan, mivel képtelen sokat kívánt, s így csak felszedte magát s elment; gróf uram béhozatván az mestert, ebéd vacsorával együtt lőn, de úgy is feles ideig voltak fen, és azomban is mind munkálkodtunk tovább is, mit kellenék cselekednünk, gróf uram mind azokat holnap ebédre is megmarasztván.

25. Vasárnap. Mingyárt reggeltűl fogvást ma is eléggé tanácskoztunk és végtére azon egyeztünk meg, ugyan csak végezzünk újobban is Bottyány Pál uram embereivel; s azomban ebédnek ideje elő jüvén, noha mind laboráltak s váltig siettek, de úgy is Sáros vármegyéből való jóakaróink két óra tájban menének el, Vitnyédi uram penig négy óra után Battyány embereivel, Hidvéghy uram legelőbb egy óra tájban. Gróf uram mester uram előtt lovait is váltig jártatta, az ki ez mai nap itt maradott, s ilyen haszontalan vége lőn ezúttal való sok költségünknek és fáradságunknak.

26. Hétfő. Írtam postán Vitnyédi uram után, és az édes fiamnak is Eperjesre egynehány szóval; az mester délelőtt mene el Besztercze felé, Gilányi uram is Árvában; aprólékossan ma is mind voltak irogatásim.

Rosenberg

27. Kedd. Bottyány uramnak rescribáltatván gróf uram, Rottal uramnak s Forgácsnak, mind ezen leveleket Vitnyédi uramnak szóló levélben includálván, úgy mester uramét is, melyet Revuczáról írt az urának, úgy ő kgmének is; mind ezen leveleket postára adván és Késmárkra is írván, egyszóval napestig való foglalatosságim valának. Baranovszky uram is ma mene Árvában, hogy az kisasszonyokat holnap hozná el. Szokolóczit is ma küldöttem Hidvéghy uramhoz és az rossz Mednyánszky mesterhez, rescribálván Szente uramnak is Beszterczére, és midőn szinte elalunni kívántam volna, érkezék Szirmay uramnak Vitnyédi uram után menő szolgája, s így az leveleket postáról elhozatván, ez legényre bíztam; és hogy kilencz óra után lőn már, érkezék Raphanidesnek 16 Varsováról való levele; most még azon bizontalanság alatt lévén dolgaink s kívánván hova hamarább ugyan feles pénzt küldeni, azonnal rescribáltam és expediáltam Árvában, bőven írván Gilányi uramnak is. Csucsy uramnak írtam.

28. Szerda. Alkalmas hó esék ez éjjel, de ily rút üdőben is elég jókor s békével érkezének az kisasszonykák. Szepesi káptolomban való requisitoriumért az mester után küldettem Lipcsére Trombitás Pált, úgy hogy onnat vigye Késmárkra, írván Valen(tinus) uramnak.

29. Csötörtök. Gróf uram mellette levő gyermekivel kétszer volt szentegyházban, én is olvastam az postillát. Csucsy uramnak ma is írtam posta alkalmatossággal. Almásy uram laszaszszal kedveskedett, kinek még délelőtt rescribáltam. Midőn már fel akaránk kelni vacsorátúl, akkor hozta az patvar Görgey Vilhelmet s valóban megtarták.

30. Nagy Péntek. Ez mai nap is kétszer valának ő ngok az templomban, s úgy ettek egyszer napjában. Olykor jövének ítélőmester emberei az oda igért Vídám nevű paripáért, kinek rescribálván, még ma el is menének. Eperjesről 29 költ leveleket ma vettem.

31. Szombat. Gróf uram nyulászni volt, így ma is ebéd vacsorával együtt lőn.

Aprilis

1. Vasárnap. Ez áldott husvét napján én ugyan az templomba nem mehettem, ő ngok kétszer is valának; igen vadon kezdé magát viselni az aprilis.

2. Hétfő. Nagy bőven esék az hó napestig is, rút alkalmatlan üdő volt; ő ngok ugyan ma is az templomban voltak, és ebéden nemcsak az senior, de Szentiványi János uram is

valának és vígan lakának, úgy hogy kevessen vacsorálhattak. Rosenberg
Ultima Martii Hidvéghy uramnak íratott leveleket ma vitték Pozsomban az postán, és Eperjes felé is menvén az posta, írtam oda is, és holmi aprólékos irogatásim mind voltak.

3. Kedd. Ma is ugyan senior uram praedicált. Erős hideg üdő lőn. Görgey Vilhelm uram elmene Beszterczére. Szentiványi uram ma is megmaradván, váltig meglakának. Holnap akarván Csúthy uramat Erdély felé expediálnom, noha még tegnap fogtam az oda való íratáshoz, de ez mai napot is abban töltöttem el; Baranovszky uram regvel menvén Árvában, Danis uram délután.

4. Szerda. Valamint ez elmult két napon, úgy egész ebédig sem volt szüneti az íratásnak, de úgy sem continuáltathatott délig. Árva vármegyétől Abafy Gáspár uram, Bajcsy János és Medveczky Miklós uramék lévén követségben gróf uramnál, ebédre megmarasztá gróf uram, s az én szentem napja lévén, igen nagy jó kedvet mutatott gróf uram s vígan tartá ő kgmeket, úgy jámbor szolgáit is; én azért dolgaimhoz látván, déllyest is még eleget írattam, és istennek jóvoltábúl három óra után índítám meg Csúthy uramat.

5. Csötörtök. Képtelen hideg lőn ez éjjel is; mingyárt reggel az postáról Szente uramnak 1-ma költ levelét vettem; akarván Csúthy urammal is közlenem, ugyan postán Csucsy János uram levelében includálván, dirigáltam Eperjesre. Ma is kedveskedék Almásy uram laszaszszal s az ifju grófnak is küldött, az mint írá; rescribáltam Almásy uramnak. Meskó György vala gróf uramnál ebéden.

6. Péntek. Gilányi Illyés uramnak embere érkezvén és rescribálván ő kgmének, írt gróf uram Hidvéghy uramnak is.

7. Szombat. Újabb 6 költ levele érkezvén Gilányi Illyés uramnak, azonnal rescribáltam s írtam Gilányi János uramnak is azokról, s Késmárkra is Marczy uram szolgáját expediáltam az borbélyért Farkas uramra nézve, az ki tegnap kezdette rosszúl érzeni magát; s déllyest mingyárt újabb levele is érkezék Gilányi Illyés uramnak, úgy Varsaváról 23 és 27 Martii költ levelek; még ezelőtt oda készített levelekben attingáltam ez levelek elvételét is, s hat óra tájban érkezék Trombitás Pál is Késmárkról Gajenszki ellen extrahált levelekkel.

8. Vasárnap. Mihent felébredett gróf uram, az Varsavára szóló levelekkel Miklós trombitás inast expediáltam Jablonkára Gilányi uram után, úgy mingyárt regvel Szilágyit Eperjes felé az vármegyékre való charta biancákkal.

9. Hétfő. Az cserépcsinálónál voltam, és azon kivűl semmi oly szorgos dolgaim nem voltak. Berg s Borbély ma

Rosenberg jövének Késmárkról. Eperjesre való szekeret ma indítám s írtam az édes uracskámnak.

10. Kedd. Gróf uram hova tovább gyengébben érezvén magát, lőcsei doctor lévén Lipcsén palatinusnénál, írtunk, meddig késnék ottan?

11. Szerda. Jó reg expediáltam Halászit Korponára, írván Szilasy uramnak is, lenne jó vigyázásban. Csúthy uramnak Peklinből 8 írott levelét úgy küldötte nyavalyás Csucsy uram, hogy tegnap déltájban indítván, ma délután három órakor hozák; szívesen boszonkodtam hogy ily haszontalanúl fárasztják mind az ifju gróf lovát, mind szegény embereit; rescribáltam Csucsynak, úgy Vitnyédi uramnak is írtam, postára adván az leveleket. Farkas uramat is látni valék házához. Ma mene el innet Görgey Vilhelm uram.

12. Csötörtök. Tegnap lévén az ujság, gondoltuk, tágít rajtunk az nagy hideg, de csaknem keményebben fogott és ma is hó lőn; az jó isten könyörűlne rajtunk! Délelőtt esvén értésünkre Balassának embere, az ki commissióit ez jószágban exhibeálja, mindenfelé elküldözvén, nem sokára kézben is akadott és sarujában tanáltattak az commissiók s feladattatott Likava várában. Déllyest az köszvént kezdvén érezni, vacsora után, hogy már elszenderedtem volna, érkezék Szirmay uram szolgája Vitnyédi uram leveleivel. Bőven írtam Keczer Menyhárt uramnak és ez ily alkalmatossággal is Csucsy uramnak, írván, Korvinus contentatiójára pínzt küldjek és posztót is az ifju gróf sáfárának.

13. Péntek. Jó reggel írván Gilányi uramnak Vitnyédi uram intimatiójárúl, elmene Szirmay uram szolgája is.

14. Szombat. Írtam Keczer Menyhárt uramnak az pénz felől, ez alkalmatossággal is egynehány szóval Csucsy uramnak. Ma már jobb időre fordult, és az én elkezdett köszvényem is azon egy állapotban. Gilányi Illyés uramnak 13 költ levelére rescribáltam.

15. Vasárnap. Noha elíg gyenge egészsége volt gróf uramnak, ugyan elmene gróf uram az templomban. Holmi aprólékos elíg irogatásim után Keczer Menyhárt uramnak négyrendbeli levelét, úgy András uramnak is kétrendbeli levelét vévén, az jó isten tűz által való ő kgmek látogatássán szivessen törődvén, írtam választ ő kgmeknek, Barkóczy urak kívánsága végett is, Csucsy uramnak is írván egynehány szóval.

16. Hétfő. Mingyárt jó reg érkezének Zichy Pál uram szolgái; mingyárt jó reg írván csatlósom által Gilányi uramnak, midőn szintén ebéd felett voltam volna, vettem Varsaváról 10 írott levelét Raphanides uramnak, valóban kevés örömre való hírrel; azonnal rescribáltam, nem tudván ugyan hol tanálja

már levelem. Krakkóban lévő gróf uram emberének is eleget írtam; az mint ezeken, úgy gróf uram igen gyenge egészségén szivessen törődvén, ez itt való gróf uram majorságiban mind is ma fogván az vetéshez, az babos kanczák hágattatásához ma harmadnapja fogván. Rosenberg

17. Kedd. Délig expediáltam Sipos Pétert Eperjes felé, írván az édes uracskámnak, Csucsy uramnak, úgy Szinyeiné asszonyomnak is. Déllyest el kell vala menni Zichy uram szolgáinak, de elrészegedvén, azomban el nem mehettek. Már jóval délután volt, fejedelem szolgája Kovács István vendégfogadóban szállván, hozzám is béjött és jól is lakék. Írtam Csúthy uramnak, gróf uram is az fejedelemnek.

18. Szerda. Zichy uram szolgáival mene el Kiss Ádám Keczer Menyhárt uram hintójáért; írtam általa Vitnyédi uramnak. Hidvéghy uramnak 14 költ levelére rescribált gróf uram; írtam én is, Petrőczy uramnak is; létavai porkolábnak, hogy ez leveleket expediálja. Noha elég gyenge egészséggel gróf uram, de úgy is szerelmes leánya Katicza kisasszony születése napján víg kedvecskét mutatott, és még nekem is ebéden ott kellett az kisasszonynál lennem. Déllyest írtam Keczer András uramnak, Csucsy levelében includálván.

19. Csötörtök. Hét óra tájban mene el Katicza kisasszony Guzith uramhoz leányát keresztelni;[1] gróf uram betegeskedése miá el nem mehetett; az ő nga képében Berg uram és helyettem Baranovszky uram volt. Déllyest tégla-színnél voltam, reggel penig az vár alatt való vetésnél és őszi vetést látni voltam. Már szintén estveledett, hogy az kisasszony érkezék igen szép essőben.

20. Péntek. Szilasy uramnak 10 költ levelére rescribáltam. Fejérváry uram instantiájára írt gróf uram Petrőczy uramnak. Ebéd felett úgy érkezék Hidvéghy uramnak 17 költ levele, azzal együtt Gilányi Illyés uramnak is sub dato 19. Mind ezekre azonnal rescribáltunk.

21. Szombat. Valamentire jobbadocskán érezvén magát gróf uram és igen szép csendes idő lévén, itt az Barát nevű hegyben menénk nyulászni, én is az kisasszonkákkal; valóban szép mulatságunk is volt, s úgy ebédet is az várban evénk, és azután az vár hegyét is megnyulásztuk; s ma vettem az postáról 20 Martii írott levelét Teleki uramnak, úgy Hedry uramnak is 12 eiusdem, öcsém uraméknak 17 és 18 írott leveleit, Csucsy uramnak az szerint.

---

[1] V. ö. Guzics feljegyzését leánya születéséről és keresztelőjéről. Napló id. h. 436—437. l.

Rosenberg

22. Vasárnap. Aprólékos irogatásim kivűl írtam Vitnyédi uramnak, Dobay uram levelét includálván. Déllyest érkezének Horváth Gergely, Boldizsár uramék, és vacsora után az szőcs Varsaváról, 12 huius költ levelekkel.

23. Hétfő. Szent György napján regvel vettem Synapius uram levelét; értettem hogy Trencsén várossa evocálja fő praedicatornak. Gilányi uram hogy ma ide jőjjön, úgy Reviczky János uram is, elküldöttem érette. Reviczky uram elérkezék, de Gilányi uram még sem. Már vacsora után vettem 21 költ levelét Keczer András uramnak Barkóczy urak dolgában; Csucsynak is 21 et 22 írott levelit.

24. Kedd. Jó hajnalban gróf uram is írt öcsém uramnak ez Barkóczyak dolgában, és regvel Nagyfalu felé ment ő nga nyulászni. Keczer András uramnak kétrendbeli levelet is írtam, többi között 20 hordó bor végett is; Sárosy uramnak is úgy, hogy ez leveleket Késmárkról küldjék Csucsy uramnak, kinek írtam is, Blasovára szóló leveleket is hogy késmárki tiszttartó expediálja. Varsavára is ugyan nagy bőven írtam, hogy vittést vigye jablonkai Dvorszki; ez ily alkalmatossággal Vilkovics uramnak is, Gajenszkinak is gróf uram neve alatt. Homonnainé asszonyom estve felé mene el ezen, kinek Teplára ugyan becsületessen gazdálkodánk.

25. Szerda. Reménlvén, Hidvéghy uram Beszterczebányán tanáltatik, Benczur Istvánt mingyárt igen reggel küldöttem oda gróf uram levelével, én is írván ő kgmének. Gilányi uram regvel mene el Nagyfaluban; déllyest és inkább estve felé úgy hozák Hidvéghy uramnak Illyavárúl 24 költ levelét, kikre nézve Bor Pétert expediálván Turóczban Hidvéghy uram után, Szokolóczi tanálta s megtérítette; gróf uram is megtért Porubáról.

26. Csötörtök. Mingyárt hajnalban rescribálván Hidvéghy uramnak, reggel mihent gróf urammal közölhettem, Görgey János uram expediáltatott ő kgméhez Beszterczére. Déllyest az várban hogy felmentem vala, érkezék Illyésházy György levele, kire mingyárt lejüvén írattam választ.

27. Péntek. Délután hamar érkezék Görgey uram, az ki által megírta Hidvéghy uram, erre fog jűni, s mingyárt írtam Gilányi uramnak.

28. Szombat. Gilányi uram mingyárt ebéd után érkezék, de Hidvéghy uram már hét óra után; így csak maga szállásán evék vacsorát ő kegyelme.

29. Vasárnap. Reggel hozák levelét Gilányi Illyés uramnak s Gombásról hírt, hogy Balassa emberei az hutást[1])

---

[1]) Gombás közelében, a Lubochna patak mentén voltak üveghuták. *Fényes E.* Magyarorsz. Stat. II. 171. l.

harmad magával elvitték és mindenét felprédálták; alig vártuk Hidvéghy uram felkeljen és az miről lehetne conferálhatnánk ő kgmével, az mint hogy eleget beszélgettünk, úgy hogy ő kegyelme Illyésházy uramhoz be térjen, gróf uramat informálja, mit végezhetne véle; lovast küldöttünk és Görgey urammal is Bor Pétert; mihent szemben volna iudex curiae urammal, remittálja, és tudósítson mindenekről s maga menjen udvarhoz és sollicitálja az Lengyelországban való intercessiókot,[1]) mely dolog végett érseknek, cancellariusnak, Rottalnak, Forgácsnak, secretariusnak, conservatornak mind írtunk, és mihent ebéd után lőn, megindult szálon Hidvéghy uram, úgy Görgey uram is ő kgme után mintegy másfél órával; s estve felé megérkezék Illyésházy uram szolgája 28 költ elég derczés és darabos levelével; válasza is azonnal az szerint lett meg. Csucsy uramnak írtam. Rosenberg

30. Hétfő. Gilányi uramnak írtam Abafy Gáspár uram által. Az tegnapi szép esső után igen nagy és hideg szél lőn napestig. Holmi aprólékos irogatásom kivűl nem volt semmi oly szorgos dolgom. Az mely babos hátrulsó *(így)* nyerges kanczát arab lóval hágattuk, többé nem akarta felvenni, úgy az rudas és késefás is, melyet az nagy babos ló hágott; a fullajtár mellett való sem, melyet az barbarai ló hágott.

Május

1. Kedd. Mingyárt reggel érkezék Marczy uram szolgája Hidvéghy uramnak Zsolnáról írott levelével, kiben írja, pro 5 szándékozik Illyésházy uram gróf uramhoz, az mint maga is írt. Gróf uram látván, majd kíntelen concludálni véle s nem lát módot az contentatióban, sokat törődött rajta, s egyéb módot sem látván, hanem hogy Árvában menjen s oda várja Illyésházy uramat, ott lévén ő ngának minden res mobilisse, úgy írt is Illyésházy uramnak, egy rosomberki embert expediálván Bicsére. Gróf uram hátas lovaival és az öreg pej lovakkal ma délelőtt mentek Árvában. Keczer Menyhárt uramnak mind ezekről nagy bőven írtam ez estve, úgy Balassával való dolgokról is.

2. Szerda. Az mint az más éjjel, úgy az elmult éjjel is nagy dér lőn. Kilencz óra tájban indulván meg Rosomberkről, előbb azért írtam Hidvéghy uramnak s holmi kívánt pariákot küldöttem, Pozsomban dirigálván az postára; és Csucsy uramnak is írtam, úgy az lelkem fiamnak egynehány szóval; s az

[1]) L. föntebb 1667. aug. 29-én.

Árva vára mint Árvában érkezénk, ebéd vacsorával együtt lőn és jól tanálánk lakni. Ma vettem 26 költ levelét Keczer András uramnak.

3. Csötörtök. Ez éjjel, úgy reggel is majd délig mind esett az hó; s estve felé érkezék levelünk Illyésházy uramtól, hogy holnap maga is ide szándékozik.

4. Péntek. Mingyárt hajnalban jütt hírünk, Parniczán hált, s így gróf uram is, hogy láttuk volna jűni, kiment eleiben. Elérkezvén s ebédhez ülvén, az jó isten tudná megmondani az ő sok ajánlását, s valóban lakánk, és még nékem is elég jutott benne. Estve felé ugyan sok helyről érkezének leveleim: Keczer András uramnak 27 et 30 írott levelei s Menyhárt uramnak is 30 költ levele, úgy Csucsy uramnak is 30 et 2 huius írott levelei is; vettem az édes kis uram levelét is, úgy Varsaváról is 25 költ leveleket.

5. Szombat. Mingyárt hajnalban gondolkodván, mit rescribáljak Varsavára, írtam és expediáltam az szűcsöt Krakkóban, úgy hogy ha csak lehet, elvigye Krakkóbúl Varsovára az pínzt, ha csak feltanálja módját; azomban az Illyésházy urammal való tractához fogván Gilányi György uram által, bezzeg hamar és rendeletlen végi lőn; az állhatatlan embernek szokott szokása és furiája szerint felszedte magát s elment az várbúl: míg szekereit levitték s elkészülhettek, az korcsmaháztúl volt két ízben való izengetés is, de úgy is haszontalan, noha gróf uram sokkal többre mene annál az mint conveniált vala Hidvéghyvel. Kilencz óra tájban midőn elvitte az patvar, gróf uram is feladatta az ebédet és kedvessen lakék. Ez ily cselekedeti hogy innotescáljon in tempore Zemlinben való jóakaróinknak, postán küldöttem Berzeviczy Mihályt, és elvégeztük, holnap Francsics uramat is elküldjük Nádasdy uramhoz s informáljuk az dologról.

6. Vasárnap. Valóban sok distractióim között is voltam ugyan az templomban, és az míg csak megindulhatott négy óra tájban Francsics uram, mind volt addig sok írásom is valóban; jól contentáltatván Berencsényi György uram is, együtt menének el.

7. Hétfő. Rosomberg felé indulván, Guzith uramnál voltunk ebéden; jó kedve volt gróf uramnak; engem praemittálván, feles ideig késvén is, ő nga is nem sokára érkezék. Útban vettem Csúthy uramnak Kővárból írott levelét és egyebeket is felest.

Rosenberg (Liptó vm.)

8. Kedd. Kiss Ádám érkezék Bécsbűl Keczer Menyhárt uram szekerével, egy ültöztető német leánt is hozván s holmi vásárlásokat. Déllyest Horánszky András uram is divertált vala s elsietett.

9. Szerda. Keczer Menyhárt uram hintaját ma akartam vala megindítani, de holnapra halasztám, és az mint íratni kezdettem volna, hirtelen kezdém az keszvént érzeni; estig szintén derekason el is hatalmazott rajtam; valóban roszkor, mivel Illyésházy uram dolgában Gilányi Illyés uram érkezék, és igen opportune Kiszely uram is, úgy hogy conferálhatánk, Gilányi uramnak mi formában kellenék attestáltatni Balassa dolgában, úgy Kiszely uramnak is Turóczban; és midőn már szintén estveledett volna, úgy érkezék Tar Zsiga Erdélybűl 28 Aprilis költ levelekkel; tíz óra felé lőn, míg elolvashatánk, elég kicsiny örömre való hírekkel; valamint az köszvény, úgy azok is elég törődésre való matériák. Kőszenberg

10. Csötörtök. Elég nyomorult étszakám volt és az köszvénynek nagyon való elhatalmazása; úgy sem kedvezhettem magamnak, s legelsőben jó idején reggel Gilányi Illyés és Kiszely uramékot expediálván, s azután az Csucsy uramnak, öcsém uraméknak való leveleket készítettem, s végtére az Erdélyben való rescriptiókhoz fogtam és az mint csak lehetett siettettem, úgy hogy délután mind az hintóval valókat s mind Szekeresi uramat Erdélyben megindíthattam.

11. Péntek. Tegnap napestig az igen hideg essőnek és ma az hónak kevés szüneti lőn. Libercsey uram mingyárt reggel divertálván hozzám, az mint igen gyenge állapotom engedte volna, feles ideig beszélgettem ő kgmével s úgy mene el, s én is ez mai napot az keserves nyögéssel töltöttem el.

12. Szombat. Ma is azon elég alkalmatlan üdő lőn és nékem is nyomorult egészségem. Justh uramnak rescribáltam, és délután mingyárt érkezék Illyésházy uram szolgája; előbb gróf urammal beszélgetvén, mi választ adhatni volna néki, abban fáradtam, és nem késvén, elbocsáttatott az legény. Déllyest érkezék tizenhárom vármegyének iudex curiae uramhoz menő embere,[1]) Radics uramnak Zemlyénbűl 7 költ levelét megadván. Ujfalusy Zsigmond uram levelét is vettem: mindezekről tudósítván Gilányi János uramat.

13. Vasárnap. Kiszely uram Turóczból megtérvén, úgy jött Bor Péter uram is Máriássyné asszonyomtól, s egész délig azután is jóval az ő kgmétől felvejendő pénz dolgában fáradoztam s úgy bocsátám el déllyest, írván Késmárkra is; vacsora tájban érkezék Faygel Péter uram, és ez alkalmatossággal is vettem az édes uracskám levelét.

---

[1]) A tizenhárom vármegye rendei május 7-én Zemplén városában tartottak gyűlést, a honnan sérelmeik orvoslása ügyében intéztek feliratot a királyhoz, Nádasdyt kérvén fel közbenjárónak. V. ö. *Horváth M.* id. m. VI. 28. l., *Pauler* id. m. I. 181. l.

Rosenberg 14. *Hétfő.* Noha alkalmasint láttatott szűnni az én nyavalyám tegnap, de bezzeg étszaka igen nyomorultúl volt(am). Faygel uram reggel elment s én postán írtam öcsém uraméknak, Csucsy uramnak is egynehány szóval; azomban hozák Gilányi Illyés uram levelét; ez elmult éjjel is dér lőn; úgy Illyésházy uramét is, kiben írja, ma indul Bicsérűl; s így váltig és sokat törődém, mit tegyünk tovább; végtére azon nyugodtunk meg, talám ugyan ha mi nehezen is, el fognak vihetni. Raphanidesnek is 6 költ levelét ma hozák. Szintén késő estve valóban nagy fájdalom jött az bal lábomban.

15. *Kedd.* Elkészülgeténk; az hintóig ágyban vittek és szenvedhetőképpen tettek is le; hoztak az mint hozhattak; három óra tájban érkezvén az várban, gróf uram csak öt óra tájban evék. Ez mai nap is késő estve rosszabbúl voltam hogy sem nappal; írattam ugyan Csucsy uramnak, úgy hogy holnap az tavalyi késmárki kertész vigye el Késmárkra, írván Almásy uramnak az többi között arról is, hogy elküldje.

Árva vára

16. *Szerda.* Gilányi urammal írattam Varsavára; azomban nem késvén, érkezék Illyésházy uram; eleget beszélvén s ajánlván magát, az egész napot csak az nagy vígan lakással töltötte el.

17. *Csötörtök* Itt már hozzá fogtunk miformán s mint contentáltathassék in rebus mobilibus az ötezer tallérrúl, és csaknem az egész nap tölt benne, még nagy igygyel bajjal mehetett végben, kin szivessen boszonkodott is gróf uram és elég kedvetlenűl mutatott jó kedvet.

18. *Péntek.* Mihent felébredett gróf uram, küldette assecuratoriájának formuláját, s azomban szolgái Illyésházy uramnak percipiálták az pénzt; eddig való végezési szerint ugyan csak nem akarván contentus lenni Ribárpolyával s hozzá való jószággal, csak felszedte magát és az előbbeni cselekedeti szerint búcsuvétlen és re infecta mene el; gróf uram is hagyta veszni és e' cseppet sem törődett ily rosszaságin. Guzith uramnál ebédelvén, onnat viszont Virág Pált küldette hozzá holmi haszontalan firkálássával, könnyen elbocsáttatván; s hogy vacsora felett lett volna gróf uram, érkezék Francsics uram Nádasdy uramtól, és szintén midőn az kaput akarták volna zárni, úgy jüvének Szelezsínyi, Bozóki és Kiss János nevű szolgái, csaknem hasonló bolondsággal, reménlvén, ők Guzith uramnál fogják megtanálni, elbocsátám őköt hogy már derekassan setétedett, megmondván, egyáltaljában másképpen való contentatiója csak nem lehet, az mint holnap mingyárt gróf urammal is közölvén, bővebben izenék néki Gilányi János uram által.

19. Szombat. Mingyárt hajnalban indítván meg Gilányi uram(at), hát Illyésházyt még az szolgái sem találták már Mokrágyon, hanem Nagyfaluban, az hol ott sem érheté már Gilányi uram s elvitte az patvar, szakasztaná is nyakát. Ez mai vármegye gyűlésében megpecsételtetvén Lengyelországban szükséges attestatiókot, mihent délután kezemhez jutottak, blasovaiakat együl azonnal elküldettem Varsovára, elég bőven írván Raphanides uramnak; nyári mentéjét is ez alkalmatossággal és kalapját küldöttem bé; estve felé úgy érkezének Eperjesről leveleim; egynehány szóval írván Csucsy uramnak, öcsém uraméknak is, némely részint replicáltam benne, s az lelkem uracskámnak is magam kezemmel írtam, térvén már annyira egészségem; Nagy Ferencznek is írván, úgy hogy Farkas uram juttotná hónap kezéhez Lipcsére, írván Farkas uramnak is. Szunyogh Julius uram leveleit is vettem, sokat törődvén, az jó Görgey János uram még sem ír semmit is. Árva vára

20. Vasárnap. Ez áldott pünköst napján elég szép és meleg időnk kezdett járni, könyörülne isten tovább is rajtunk. Elég nehezen lévén, nem lehetett annyira egészségem, vitethettem volna magamat az templomban. Ebéd felett lévén, úgy érkezék Pál dragony Horváth Markó levelével, kin eleget is boszonkodtam, azonnal rescribálván néki; írtam Késmárkra is, mi tévők legyenek ha nem ad is pénzt az jó Máriássyné. Hedry uramnak is hozák 1-ma huius írott levelét az ebeket hozó szabadosok; írtam ma is Csucsynak s Keczer András uramnak is.

21. Hétfő. Jó reg rescribálván Hedrynek, Szikszaynak és Gerliczkynek is, Késmárkra is íratván, elküldöttem; azomban úgy érkezék Szelezsényi újabb újabb mesterkedésével az urának, de ma is csak előbbi mód szerint lött válaszsza, megírván gróf uram, már is tudósította iudex curiae uramat, az mint hogy bőven is írt tegnap, és kivált Hidvéghy uramnak; az érseknek az szerint holmi ide való papok állapotjárúl; csak az én szállásomon falatozván Szelezsényi uram, délután lőn hogy elmene, s nékem is azután estig nem voltak semmi oly szorgos dolgaim.

22. Kedd. Synapius uram acceptálván Trencsén várossátúl való vocatiót, gróf uramtól személyében ma búcsuzott el; ő kgme tévén praedicatiót, ebéden is itt volt; és szintén hogy estveledett, úgy érkezett Bor Péter az mester appellatiójának admissiojáról pozsoni káptalom levelével, úgy Hidvéghy uramnak is 16 költ levelével. Az varró asszonyért ma expediáltam.

23. Szerda. Neki essősödvén az üdő, elmult ez mai Rosomberkre való menetel. Csucsynak 18 költ levelére rescribáltam s Palocsay uramnak is írtam választ. Már kapuzárat

Árva vára után vettem Keczer Menyhárt uramnak 21 költ levelét, kiben írja, 20-án isten szép fiu magzattal áldotta meg.

24. Csötörtök. Mihent felébredett gróf uram, rescribáltatott Keczer Menyhárt uramnak, annuált, az ifju gróf legyen gróf uram képében jelen az keresztelőben, írván ezekről Csucsynak; déllyest Rosomberk felé indulván szálon, Kubinnál hogy Isó-Kubin kiszállottunk volna, érkezék Görgey uram Bécsből az kívánt Lengyelországban való intercessionalisokkal; [1]) mingyárt elküldöttem Gilányi uramnak. Rosomberkre békivel érkezénk. Rosenberg (Liptó vm.)

25. Péntek. Vettem 23 költ levelét Csucsy uramnak, Késmárkról is Almásy és Horváth Markó uram levelét, reggel írván Francsics uram után, délben újobban igen sietséggel, úgy hogy ne Szokolóczi, hanem maga menjen szintén Nádasdy uramhoz is, írván gróf uram ez alkalmatossággal is ő ngának, úgy én is Vitnyédi uramnak, minden Erdélyben való dolgokról tudósítván. Déllyest osztán nem voltak mi oly szorgos dolgaim.

26. Szombat. Vitnyédi uram szolgája tanálkozván, írtam általa Csucsynak, Lazius vocatoriáját is megküldvén,[2]) s az vár alatt való vetések látni voltam; délután sem voltak mi oly szorgos dolgaim.

27. Vasárnap. Délelőtt hozák Illyésházy uramnak 24 írott levelét; mingyárt rescribáltatott gróf uram s írtam én is választ Szelezsényi uramnak. Ebéden gróf uram Farkas uram házánál lévén gyermekivel együtt, én is ott valék az míg lehetett, s valóban vígan is lakának.

28. Hétfő. Jó reg hozák Csáky Ferenczné asszonyom leveleit; írtam Bársony püspöknek azon dologról, és palatinusné asszonyomnak szóló levelét is elküldötte gróf uram s írt maga is palatinusné asszonyomnak; én is Nagy Ferencz uramnak. Ma ebéden Turánszky Gábor és Rády Mátyás szolgabíró valának gróf uramnál; valóban meg is lakának. Estve felé hozák Raphanidesnek 15 et 23 írott leveleit Varsaváról, Keczer András uramnak, Csucsynak 26 írott leveleit, többi között, hogy Barkóczy uraktúl örök áron vették meg az árvai portiót. Raphanidesnek mingyárt ma írtam egynehány szóval.

29. Kedd. Keczer András uramnak s Csucsynak rescribáltam, és tanálkozván postán Bodoki, írtam Vitnyédi uramnak, megküldvén királybíró leveleit. Déllyest nem voltak semmi oly dolgaim.

30. Szerda. Ez mai nap sem voltak mi oly szorgos dolgaim, essőnek napestig sem lévén szüneti.

---

[1]) L. föntebb apr. 29-én.

[2]) Lazius Ádámot udvari praedicatorságra hívta meg Thököly; l. alább jul. 1-én.

31. Csötörtök. Itt már kevesebb esső lőn, s az későn járt gyermek lovakot ma küldöttük Luzsnára, s déllyest az ménest is és az itt levő lovakot is ma verettük az fűre. Rozsahegy

Junius

1. Péntek. Késmárkra küldvén Meskó Gábort az Erdélyből kihozatott kutyákért, tegnap Nagy Ferencznek rescribált levelemet ma küldöttem el.

2. Szombat. Halászit Géczy Gábor uramhoz küldöttem. Csucsynak 29 Maji írott levelét vettem, és hogy már vacsora felett voltunk volna, igen véletlen érkezék Petrőczy uram; nagy kedvessen látta gróf uram.

3. Vasárnap. Az régen óhajtott Mező nevű paripával kívánván gróf uram kedveskedni Petrőczy uramnak, idején reggel küldöttem érette Árvában, s jókor is hozák el. Az tegnapi jó lakás után nem szintén jól érezvén magokat ő ngok, csak kedvek szerint voltak bor dolgából. Tegnap költ levelét Csucsy uramnak ma vettem.

4. Hétfő. Jó reg rescribáltam Csucsy uramnak nagy bőven, írván Keczer Menyhárt uramnak is; de elmaradtak leveleim az mai postáról; és mivel Petrőczy uram azelőtt nem volt még Likava várában, gróf uram úgy rendelte, ott egyék ebédet az fundamentumbúl maga építtetett házban, az hová felmenvén és ebéd előtt megjárván az várat, ugyan valóban meglakának, sok ágyu lövés alatt is; lejüvén onnat, gróf uram vacsorát sem evék, Petrőczy uram mind vacsora előtt mind azután váltig megtánczoltatá az kisasszonkákot és kedvessen mulatozott ő ngokkal.

5. Kedd. Nem sokkal éfél előtt nyugovám le tegnap, úgy is mingyárt hajnalban felkelvén, 1-ma költ levelére Illyésházy uramnak rescribáltam, írván azokról nagy bőven Hidvéghy uramnak: az hová Görgey János uram expediáltatván, Kaszáig szálon és együtt ment Petrőczy urammal, hat órakor indulván. Szelezsényi uram azomban érkezett, de ő kgme is már csak Görgey uram által való resolutióra relegáltatott; írtam ugyan ez alkalmatossággal is Hidvéghy uramnak, recommendálván az Csáky Ferenczné asszonyomnak írott gróf uram levelét.

6. Szerda. Gilányi Illyés uramnak írtam Kreberics által, és mingyárt hat órakor indulván gróf urammal az ménest és gyermek lovak látni, Luzsnára is az savanyu vízhez,[1]) délután

[1]) Luzsna és Oszada közt, a hol a mai koritniczai fürdő fekszik.

Rosenberg lőn míg Oszadára visszatérnénk, az hol ebéden lévén, hat óra tájban viszont haza érkezénk.

7. Csötörtök. Mingyárt hajnalban hozák Varsaváról 28 költ levelet, kire rescribáltam, krakkai postára dirigálván, s Reviczky uramnak küldöttem az varsavai levelet; délben írtam Csucsy uramnak az fakó ló felől, és midőn jóval délután volna, úgy hozák, szebeni királybíró uram fia idegen országból való megtérő útjában itt való vendégfogadóban volna, az ki vele való embereit Zsolnán hagyván, maga sietett postán előre jűni; így gróf uram bé hívatván, nagy kedvessen látta.[1])

8. Péntek. Szép essőnk lőn ez mai nap, s ebéd felett szintén meglakának és váltig tánczczal is mulatta magát királybíró uram fia; vacsorát gróf uram nem evék, s így az ifjunak szállására fogatánk vacsorát, kire az hozzá tartozandók is elérkeztek. Francsics Zsigmond uram is csak szintén estve felé érkezék.

9. Szombat. Ez felyűl említett jámbor szászok ez mai napot is valóban az vígan lakással múlaták el; hogy setétedett, jüve hírünk, jűne Vitnyédi uram, de hogy már hajnalodott, akkor érkezék és szállott az vendégfogadóban.

10. Vasárnap. Jó idején szemben lévén velem Vitnyédi uram, vagy két óráig beszélgetvén, elsietett ő kgme; tegnap Csucsy uramnak írott levelemet ő kgme által küldöttem el. Az szászok ez mai nap is itt maradtak.

11. Hétfő. Ma is csak fölöstököm után menének el az jámbor szászok, írván gróf uram királybíró uramnak. Tunyoghy uram ma búcsuzott el, úgy hogy királybíró uram fiát helyben kísírje, rendeltetvén Benczur István is melléje, hogy az mely szekeres lovak vinnék bé, ő késérje vissza. Tar Zsiga is elbúcsuzék és együtt mene vélek. Hogy vacsora felett lett volna gróf uram, érkezék Beczkóbúl és Trencsénből Görgey uram; egész estig sokat törődött gróf uram az Illyésházy urammal való dolognak ily rendkivűl való folyásán; elvégeztük ugyan, Görgey uramat küldjük viszont hozzájok, úgy hogy onnat iudex curiae uramhoz is elmenjen Balassával való dolog végett.

12. Kedd. Egynehány naptúl fogvást az én köszvényemet mind érzettem és ma már nem bírhattam jobb kezemet; úgy is igen szorgalmatossan voltam Görgey uramnak rendessen való expeditiója körűl s nyolcz óra tájban indítám meg. Gilányi Illyés uramnak is kétrendbéli levelére rescribáltam, Jánosnak is egynehány szóval írtam és Késmárkra is Berzoviczy szolgája által. Csucsynak 7 költ levelét vettem. Tegnap tizen-

---

[1]) A mult évi február havában a királybíró vendégelte Thökölyt és kíséretét Nagy-Szebenben.

négy szem cseresnyét hozván Görgey uram, abban is hármat küldöttem az édes uracskámnak s írtam mellette, postára adván még tegnap. Rosenberg

13. Szerda. Csúthy uram az mint tegnap késő estve érkezék,[1]) ma jó idején szemben lévén velem, azon egy állapotban most is oda bé való dolgunk, és gróf uram elég kedvetlenűl értette; tudván, levelem még Tunyoghy uramat Eperjest éri, s így egynehány szóval írtam Teleki uramnak, rescribálván Bethlen Farkas uramnak; mind ezekrűl eleget írtam Csucsynak.

14. Csötörtök. Írván Vitnyédi uramnak is Eperjesre, s tegnap expediált levelekkel együtt adtam az postára. Faygel Péter uramnak is hogy írtam ez mai nap, vettem levelét Bécsből sub dato 8 huius.

15. Péntek. Gróf uram jó idején reggel volt Hlavács felé, s addig elment ez hely mellől Csáky Ferencz uram. Késmárki szolgákban az mint érkeztek ma, hozák Vesselényi Pál uram dolgában Bánfy Dienes s Teleki uram leveleit.

16. Szombat. Sokat törődénk Szokolóczinak ily elkéslett voltán. Gilányi uram délelőtt jóval érkezvén, gróf uram midőn már vacsora felett volt volna, érkezék Révay Dániel uram Justh uramékkal, s így feles ideig mulatának. Ma hozák, hogy 14-én déllyest az Késmárk vára alatt való tóparton az mennykő ütvén, közel esvén Csúthy uram lovához, megdöglék belé.

17. Vasárnap. Az mint csak lehetett, jó idején szándékozott gróf uram megindulni az szegény Horváth Ferencz uram temetésére, úgy hogy onnat mingyárt Malatinára menjen s holnap fel Árva várában; délelőtt úgy érkezék Szabó Jancsi Eperjesrűl 15 költ levéllel, kiben írják, hogy ez elmult napokban nem kicsiny alteratiót szenvedett az ifju gróf, és noha már 15-én fent és jól-jobban volt, de úgy is nem kevéssé keseredett meg szívem; az én istenem ójjon csak ez ily felőle való hír hallástól is! Írtam déllyest holmikről Malatinára Baranovszkynak; késő estvével Farkas uram Gilányi urammal megjüttek az temetésről.

18. Hétfő. Jó idején írtam Árvában, és másszor is, hogy érkezének Csucsy uramnak 11, 12 és 13 írott levelei; ezek mellett az édes fiam levele is; hogy elvettem, ma is írtam Csucsynak.

19. Kedd. Látván, ugyan csak nem lehet hírünk Hidvéghy uramtól, midőn délután el akar vala már Gilányi uram Árvában menni, úgy érkezék Virág Pál uram több társaival, megadván Illyésházy uram leveleit; látván mint conveniáltak,

[1]) T. i. Erdélyből; l. föntebb apr. 4-én.

Decemberg és hogy nem szintén per omnia az mint gróf uram kívánja vala, eleget törődtem rajta; azomban úgy hozák, gróf uram is ez mai nap megérkezik. Gilányi uram elmene. Vacsorának ideje lévén, Illyésházy uram embereinek az szállásokra gazdálkodtattam. Gróf uram az kisasszonyokkal évén vacsorát, lenyugovék.

20. Szerda. Mingyárt jó hajnalban fogván az dolgokhoz, legelsőben is Hidvéghy uramnak írattam, megküldvén az turóczi processusból extrahált extractust is; egy exemplárral Illyésházy uramnak is küldött gróf uram Csúthy uram által, az kit Illyésházy uramhoz expediálván, újobban íratván az fassiókot, némely consideratiókra nézve írt gróf uram is ő ngának, és én is elég bőven rescribálván s üzenvén ő ngának, míg megtérne Csúthy uram, addig Virág Pál uram több társaival hogy Árvában percipiálja az pénzt és portékát s azt rendessen rakja is el; de mivel gróf uram asztalánál jól laktak, ma már csak itt helyben szállásokon maradtak.

21. Csötörtök. Elküldöttem Kolonicsot Garamszegre [1]) az szakács inasért, írván Géczy uramnak, s ez alkalmatossággal Szilasy uramnak is, oda is megküldvén az oly processusról való extractust. Nagy Ferencz uramnak is eleget írtam az három ezer tallér végett.

22. Péntek. Justh András uram az mint jó idején reggel jütt vala ide, falatozván, dél lőn hogy elment Baranovszkyval együtt.

23. Szombat. Hamar éjfél után hozák Csucsy uramnak 21 költ levelét, kiben írá, újobban 21-én kezdette igen rosszul érzeni magát az ifju gróf; igen elrémülvén, alig vártam, közölhessem az úrral; míg az posta lovakot felkeresték, Berzoviczy Mihályt megindíthattuk, hajnalodott, azomban az egész napot nagy fájdalmas szívvel szenvedvén.

24. Vasárnap. Mingyárt idején reggel érkezék Csúthy uram Illyésházy uramtól, és jam tandem vége lőn az véle való véghetetlen tractának. Mingyárt expediáltatott Kiss Ádám Árvában, hogy Illyésházy uram szolgái is indulhassanak, kinek gróf uram az mit írt, úgy én is Virág Pálnak, eleikben Nagyfaluban küldöttem. Szintén hogy ebéd felett voltunk volna, tegnap reggel költ levelét vettem Csucsy uramnak, igen megvidámulván, hogy már is jobbadon lenni hallhatjuk. Ugyan ez oly Pethő kuríra által írtam Hidvéghynek, Illyésházy uram kezéhez dirigálván; ezután két órával érkezék Berzoviczy is; ő általa már írt az lelkem uracskám is egynehány szóval;

[1]) Zólyom vm.

az hova mingyárt írtam mind az úr s mind magam nevével, postára dirigálván, Csucsynak, úgy öcsém uraméknak is. Rosenberg

25. Hétfő. Berg uram Késmárkra mene, s délelőtt végezte el magában gróf uram, elmenjen Késmárkra, s délben expediáltatott Berzoviczy Mihály Árvában.

26. Kedd. Farkas uramat jó idején reggel Gombásra expediáltam, az ottan újonnan építendő vendégfogadó ház épületihez fogasson; az ki délig meg is tért. Érsek uramnak Bécsből 16 huius elég illetlenül expediáltatott levelét vévén gróf uram, mingyárt rescribáltatott is, postára adatván az levelet. Kisasszonkák ő ngok déllyest Horváth Zsigmondné asszonyomhoz voltak.

27. Szerda. Az holnapi Késmárk felé való megindulás-hoz készülgetvén, déllyest gróf urammal Bilopotokra valánk az ménest és az gyermek lovakot látni; onnat megtérvén, mivel Xantho is ma érkezék, s így véle volt holmi szükséges reparatiókrúl való beszélgetésünk.

28. Csötörtök. Kapitány uram úgy vagyon, még tegnap délben jött vala Árvából, de való dolog, inkább csak ma lehetett ürességem az ő kgmével való beszélgetésre, kihez igen idején reggel fogván s azután az szekerek megrakattatásához és megindíttatásához látván, ebéd felett feles ideig mulatván gróf uram, már három óra után indulánk isten jóvoltából, s Lipcsére érkezvén, itt is jó kedve volt gróf uramnak, ő nga asztalánál lévén senior uram s az városiakban is egynehányan. Német-Lipcse

29. Péntek. Mai üdnep napon itten hallgatván meg az praedicatiót, így ebédünk is itt lévén, Hibére szándékoztunk; de mivel ottan németek tanáltak szállani, így csak Dovalón maradtunk, az holott midőn már setétedett, úgy vöttem 20 Varsavárúl költ levelét Raphanides uramnak, kiben írja, 19-én revideáltatott Blasova dolga, de az decretumnak publicálása ad 21 differáltatott, elég jó reménséggel ugyan, melyet engedjen is isten. Dovalló

30. Szombat. Jó reg közölhettem csak azon varsavai levelet, s írtam Gilányi uramnak s Farkas uramnak is szolgája által; és midőn szintén Vichodnán voltunk volna, úgy jött postán Radics uram, kivel beszélgetvén, az urat épen Lucsivnán érhettem csak el, az honnat Farkas Ferencz uram által írattam Csucsy uramnak, hogy Csúthy uram csötörtökön ha indulhat; és noha alkalmas ideig késtünk Lucsivnán, úgy is jókor s két óra tájban érkezénk ide Késmárkra, az hol szerencséltetné isten lakásunkot. Vihodna Lucsivna Szepes vm. Késmárk

Julius

Késmárk

1. Vasárnap. Lazius Ádám uram az udvari praedicatorságra evocáltatván,[1]) csak tegnap érkezék ide, de úgy is ő kegyelme tőn ma első praedicatiót, az kit az jó isten boldogítson! Görgey uram ma jó reggel érkezék Nádasdy uramtól,[2]) s eléggé törődénk miatta, hogy újobban is fel kelletik küldenünk ez átkozott Balassával való dolog végett.

2. Hétfő. Noha még tegnap is írattam, de ma még hajnal előtt fogván s íratván Nádasdy uramnak, Rottal, Forgács és Illyésházy uramnak is 26 költ levelére rescribálván gróf uram, írt Esterházy Pál uramnak is procuratoria végett; mind ez levelekkel elbocsáttatott Francsics uram és praedicator Lazius uram is Trsztenára, az ki által írtam Gilányi uramnak, írtam Danis uramnak és Farkas uramnak nagy bőven.

3. Kedd. Szintén hogy ebéd felett voltunk volna, hozák Varsavárúl 27 költ levelet, kiben írják, 23-án ultimarie nékünk adiudicáltatott Blasova, és hogy az deputált commissariussal 1-ma vel 2-da huius szándékoztak Blasova felé indulni, már ezután oda dirigálnánk az leveleket. Berzoviczy Mihály által írtam Eperjesre ezekről is.

4. Szerda. Az Xanthonak kell vala Rosomberg felé indulni, de az szünettelen eső tartóztatta ebéden, s vacsorán Kőszöghy uram vala, és holnap kelletvén Csúthy uramnak Erdély felé indulni, ma is mind írattam az mennyire érkezhettem.

5. Csötörtök. Az czigány mesteremberek miá délelőtt csak nem lehetett megindulni Csúthy uramnak, de úgy is szüneti nem lehetett írattatásimnak; egy óra tájban indulván meg és nem messze tanálván elől Csúthy uramat Vitnyédi uram, vissza hozta, és csak négy óra tájban ment el; Vitnyédi uram is hat óra után. Igen nagy árvíz volt itten ez mai napon.

6. Péntek. Délelőtt vettem Szilasy uramnak 29 költ levelét és abban Balassának 24 Junii rimaszombatiakhoz írott levelének pariáját és rendkivűl való fenyegetőzését; hogy arról is informáltathassék iudex curiae uram, azonnal írtam Vitnyédi uram után, lucsivnai postára adván, Farkas uramnak is írván s abban Szilasy uramnak írott levelet includálván, kinek iudex curiae uram levelének pariáját küldöttem meg.

7. Szombat. Görgey Miklós uram czédulájából értvén, Balassa Imre az tizenhárom vármegyét is requirálni hallatik,

---

[1]) L. föntebb máj. 26-án.
[2]) L. föntebb jun. 11-én.

Késmárk

azonnal írtam öcsém uraméknak, többi között az ifju gróf elhozatásáról is, kirül bőven írván Csucsy uramnak is, ez ily elég szorgos írásimat continuálván, úgy indulánk az gabonákot látni, ebéden Szlavkón lévén s déllyest kártyával mulattatván magunkot, s úgy jüvénk bé, s érkezék hírünk, Csáky és az püspök ide jövő útjokban volnának.

8. Vasárnap. Tegnap elvett Danis uram levelére rescribálván és egy létavai supplicans alkalmatosságával felest írván Farkas uramnak, az bárányok mellé való úti levélre való charta biancát is most küldöttem, sőt Francsics uramnak is egynehány szóval Árváról írott levelére rescribáltam, egyszóval még az vendégek érkeztek volna, feles irogatásim mind voltak. Gróf uramat én is kívánván segíteni, az urak mellé tétetvén az székemet, váltig ittam volna, de az úr úgy sem hagyván hátra benne, annyira érte el az bor, hogy kevés ideig lehetett fel tánez felett; egész hét óráig úgy is mind tánczoltak, s addig instáltam, hogy ugyan vacsorát is evének, szállásokra fogatván étket.

9. Hétfő. Az míg elkészültek, gróf uram is felverte magát s váltig marasztotta, de ugyan elmenének. Nekem ma is egész délig való feles írásim valának, legelsőben is az étekfogót expediálván Dobay uramhoz Balassa dolgában, írván öcsém uraméknak, úgy Csucsynak is, s azután Farkas uramnak rescribálván 7 költ levelére, Gilányi uramnak 5 költ levelére, Libercsey uramnak 3 írott levelére; Illyésházy uramnak is 28 kült levelére rescribálván.

10. Kedd. Kiss Ádám által 9 költ levelét Gilányi János uramnak vettem, ezen kivül nem többet ma, és egyéb iránt sem voltak mi oly szorgos dolgaim.

11. Szerda. Farkas uramnak 9 költ levelére rescribáltam, és Nagy Ferencz uramnak is 8 költ leveléből értettem. 18-án Sztreczen táján iudex curiae uram kívánna szemben lenni bán urammal és palatinusné asszonyommal.[1]) Görgey Miklós és Máriássy Ferencz uramék érkezének, úgy az olaszi és görgei praedicatorok is; mind az kettő seniorok lévén az vármegyében, nagy kedvessen látta gróf uram és feles ideig volt vélek. Ma délben indítottam meg az édes uracskámért való comitivát.

12. Csötörtök. Farkas uramnak 10 költ levelére rescribáltam és Menyhárt uramnak is írtam, Vitnyédi uramnak 9 költ levelét includálván; mind ezeket az lucsivnai postára dirigáltam.

---

[1]) A kívánt találkozás Stubnyán történt meg. V. ö. *Pauler* id. m. I. 196—197. l.

Kesmárk 13. *Péntek.* Nem tudom mikor voltam volna ily majd minden dolog nélkül. Budaházy István uram volt ebéden gróf uramnál.

14. *Szombat.* Ma is nem kerestem az dolgot, hanem nagy óhajtva vártam az lelkem uracskámot, az ki csak szintén hat óra előtt érkezék, jó egészségben ugyan már, de mivel az elmult betegeskedés igen megvonta, csak jeleit is annak eléggé kesergénk. Szinyeiné asszonyom is ide késéré, s így mindnyájan együtt évén, az mint hogy Szirmay uram is együtt jött, és hogy vacsora felett voltunk volna, érkezék Gilányi uram és Danis uram; meg volt valóban az vígan lakás és sok táncz éjfélnél is tovább.

15. *Vasárnap.* Ez mai nap is itt maradván Szirmay uram, Horváth Gergely és Boldizsár tanálkozván, ma sem sokat hagytak hátra az vígan lakásban.

16. *Hétfő.* Zavor uram az törvényszékben expediáltatott, Gilányi uram az püspekhez, s én az lelkem uracskámmal és Szinyeiné asszonyommal mulattattam magamot.

17. *Kedd.* Ez mai napot avval töltettem, Francsics uramnak Pozsonyból 9, és Bécsből 12 írott leveleit vettem.

18. *Szerda.* Szlavkóra valánk; csodálkozással nézte Szinyeiné asszonyom az ott való szép és sok vetést; velünk lévén Gilányiné asszonyom is, ebéd után elég sok tánczczal múlaták az üdőt.

19. *Csötörtök.* Tegnap sem volt mennydörgés és esső nélkül, de kivált ez elmult éjjel; reggel szűnt, s így asszonyom hugom is elmene. Délben oly szapora esső kezdett lenni, hogy estve felé szintén megáradának valóban az vizek és csak itt is elég kár lőn. Szintén hat óra tájban érkezék Keczer András uram is.

20. *Péntek.* Jó kedve jutván ebéd felett gróf uramnak. igen meglakának és vacsoráig szintén váltig tánczolának is.

21. *Szombat.* Libercsey és Szilasy uraméknak 16 költ leveleket vévén, azokra rescribáltam. Annuált gróf uram, hogy az publicum examenre nézve isten jóvoltából hétfűn elmenjen ifju gróf uram. Gilányi uram Danis urammal Árvában jó reg indulván, írtam Farkas Tamás uramnak ez alkalmatossággal és Gilányi uram után is, bilopatakai, árvai emberek által.

22. *Vasárnap.* Lazius uram magyar praedicatiót tőn. Az hajdut Szepesi Gyurkát Blasovára küldöttem; ma déllyest érkezék az zászlótartó, s vettem Csuthy uramnak 11 et 12 írott leveleit.

23. *Hétfő.* Az lelkem uracskám ez igen kicsiny ideig való késése után is nagy prompte indul az tanulás kedvéért, kit én is Lőcséig késérvén, az nagy hatalmú isten segítse tovább is

és minden dolgaiban szerencséltesse az ő szent fiáért. Olykor tértem meg Lőcsérül, midőn még asztal felett találtam gróf uramat. Késmárk

24. Kedd. Délig írtam Árvában, Rosombergre, úgy Bilszkora is az szelindek felől. Francsics uramnak 16 és 19 írott leveleit vévén, kiben Vitnyédi uram is írván, rescribáltam ő kgmének, postára adatván.

25. Szerda. Ez üdnep nap az itt való tót praedicator tőn praedicatiót. Ma contraháltunk Andreánszkynéval az fél Lendak felől, úgy hogy holnap kézhez vehessük. Ebéden Horváth Boldizsár és Markó lévén gróf uramnál, valóban meg is lakánk. Csucsy uramnak írtam egynehány szóval.

26. Csötörtök. Ma expediáltam azon lendaki portiónak elfoglalására Zavor és tiszttartó uramékat. Faygel Péter uram is az mint tegnap késő estve Bécsből érkezett, ma ebéden itt volt; holmi vásárlást hozott és ü ngoknak is kedveskedett és még Berzoviczyné asszonyomnak is, s jókor is esett szenti napján.[1])

27. Péntek. Az mint tegnap hozák vala Gilányi uramnak 24 írott levelét, ma rescribáltam Ádám mester által ugyan bőven az vármegyének, Abafy Gáspárnak, és magam nevével is mind az kettőnek, Illyésházynak is 15 költ levelére; egyszóval délig mind szünetlen és unalmas sok holmi iratásom (volt), Farkas uramnak is írván és Xanthonak is, s déllyest Palocsay uramhoz Berzoviczyt expediálván Boldogkőben. Vacsorán Görgey Vilhelm vala nálunk.

28. Szombat. Reggel jött hírünk, hogy ezer német jön Szakmár felé, s hogy ebéd felett voltunk volna, úgy érkezék Raphanidesnek Blasováról 24 költ levele, kiben írja, 21-én midőn az commissarius által akarja vala apprehendálni, az udvarhoz nem admittáltattak, s így azok az jószágot minden pertinentiákkal adták kézhez az commissarius(nak), és apprehendálta s usussában esett, kívánván bort s költséget újolag Varsavára. Ezeken eléggé megindult gróf uram s váltig haragoskodott, s én törődtem, kiket küldhessek be Blasovára; mingyárt elküldettem Heranth István uramhoz és Megyerihez is. Az kutyákkal Árvából ma érkeztek, s vettük Petrőczy uram levelét, áruban bocsátván árvai portióját. Vitnyédi uramnak is 17 írott levelét vettem, úgy Eperjesről is 25 et 26 írott leveleket.

29. Vasárnap. Igen idején írtam Gilányi uramnak, és leginkább az árvai portio végett Petrőczy uramnak rescribál-

[1]) Berzeviczy Miklósné volt Okolicsányi Anna, a kit Keczer Ambrus legtöbbször *leányom*-nak, sokszor *nyavalyás leányom*-nak emleget naplójában. L. föntebb 1663. febr. 28-án, apr. 6. 7. és 13-án.

Késmárk ván, írtam Farkas uramnak is, és midőn expediáltam az árvai szekeret, küldvén Trsztenára bort három hordóval, érkezék Lazius uram Eperjesről, az ki által az ifju gróf dinnyével kedveskedett az úrnak. Székely András, Görgey Vilhelm valának az úrnál s valóban meg is lakának.

30. Hétfő. Délelőtt expediáltattak Blasovára Heranth István, Megyeri, Kőszeghy, Bor Péter uramék. Palatinusné asszonyomnak írt gróf uram, én is Nagy Ferencz uramnak. Ebéden s vacsorán Ármpruszter Mihály uram vala gróf uramnál.

31. Kedd. Szlavkóra voltunk, az holott Farkas uramnak 29 költ levelére rescribáltam; ott vettem Francsics uramnak is 21 költ levelét.

Augustus

1. Szerda. Gilányi János uramnak 29 költ levelére rescribálván, ez alkalmatossággal ís írtam Farkas uramnak, Csucsynak is postán.

2. Csötörtök. Trsztinai ember által írtam Gilányi uramnak, trsztinai praedicator uramnak, Farkas uramnak és Csucsynak postán, Joanellinek is. Ebéd felett érkezék Berzoviczy Mihály Boldogkőből. Ugyan szép takaró üdő vala.

3. Péntek. Jó reg érkezék Benczur Erdélyből Csúthy uramnak 21 Szentpéterről költ levelével, most is csak in suo esse lévén ottan dolgaink; ez alkalmatossággal is vettem Csucsy levelét; déllyest érkezék Francsics uramnak 27 Julii költ levele: írtam Gilányi Illyésnek és Jánosnak. Görgey uram volt vacsorán s valóban meg is lakának.

4. Szombat. Gróf uram vadászni volt s ebéden Markó uramnál, s valóban meglakának; azomban 3 költ levelét vettem Gilányi János uramnak és abban elég boszús lengyel Gajenszki és Nirszki leveleit. Melczer által írtam az uracskámnak, úgy Csucsynak is. Gróf uram itt nem létében sem voltunk idegen emberek nélkül, Kőszeghy és Armpruszter lévén ebéden; az mint megérkezék gróf uram, vacsorát sem evék.

5. Vasárnap. Az tegnap elvett Gilányi János levelére rescribálván, úgy az lengyel levelekre is, elbocsátám jó reg. s déllyest Görgey Vilhelm által írt gróf uram Palocsay uramnak, és én is rescribáltam, írván öcsém uraméknak is; vettem Francsics uramnak is 29 költ levelét, Farkas uramnak 3 huius írott levelét. Révay Ferencz uramnak is rescribáltunk.

6. Hétfő. Déllyest Baranovszky uram expediáltatott Rosomberkre s onnat Árvában, hogy 10-én Illyésházy uramat con-

tentálhassa az harmadfél ezer tallérról; azomban már vacsora után érkezének Blasováról 3 költ levelek. Késmárk

7. Kedd. Ez mai nap inkább fáradtam az lengyelországi rescriptiókban, inkább mint csak; azomban úgy érkezék vacsora után Radics és Francsics uram, sokára et per omnia nem oly válaszszal az mint talám reménljük vala. Gyarmati által az Ujfalusy Zsigmond uram számára való paripát, úgy az Keczer András uramét ma küldöttem Eperjesre, írván Csucsy uramnak és abban includálván az Husztra szóló leveleket.

8. Szerda. Alkalmas derecske lőn és szép üdőre fordulni láttatík, engedje is az szent isten. Ebéden szombathelyi Olmuczer más egy oda való emberrel lévén gróf uramnál, Radics uramat is igen kedvessen látta ő nga, vígan is tartá, eleget tánczolának is. Déllyest expediáltam az blasovai embert.

9. Csötörtök. Ez elmult étszakán szapora esső lőn ismét, és így elég szaporátlan üdő az széna gyűtésre. Jó reg menvén el Radics uram, írtam az édes fiamnak; délután mingyárt érkezvén Árvából Jaskó peczér, írtam elég bőven Gilányi uramnak az rossz Balassával való dolgunkrúl és Petrőczy uramnak is végső resolutiojárúl, Farkas uramnak az szerint és Forgács Ádám uramnak is, pozsonyi postamesternek includálván. Vacsora után érkezék Eperjesrűl Gyarmati uram feles oda való levelekkel.

10. Péntek. Ma sem sok szüneti volt az essőnek; déllyest Dutkát küldöttem Eperjesre, s vacsorakor vettem Baranovszky s Gilányi uraméknak 9 költ leveleket.

11. Szombat. Jó reg rescribáltam Árvában, s többi között disponáltam arrúl is, honnat mivel kedveskedjenek Dvornikovics uramnak. Farkas uramnak újolag is írtam, s midőn már vacsora után voltam volna, úgy érkezék Csáky Ferenczné asszonyom szolgája 1-ma huius írott levelével.

12. Vasárnap. Mihent viradott, rescribálván az asszonnak, elbocsátottam szolgáját; azomban ebédre Berzoviczy István s László érkezének; gróf uram is írt az asszonnak. Ma déllyest indítánk az Varsavára való borokat. Farkas uramnak ma is írtam Csákyné portékája felől.

13. Hétfő. Vitnyédi uramnak 9 költ levelére rescribáltam és Gilányi János uramnak is; ma is írtam Farkas uramnak kastélybeli drabant által és Csucsynak is Hudacskó által.

14. Kedd. Ma is nem lőn esső nélkül, váltig volnának pedig az emberek az aratáson; déllyest gróf urammal Hunsztorf és Szlavko felé valánk. Ma vettem Szente Bálint mester certificatoriáját, kirűl Keczer András uramat tudósítván, küldöttem pariáját. Baranovszky uram is ma jött Árvából.

Késmárk *15. Szerda.* Igyekeztem, mingyárt idején reggel indítsam meg Rokuszit, az ki által írtunk Csernelnek, Csucsynak az szerint, s Jankó csatlós által Szinyeiné asszonyomnak. Benczur Istvánt is délelőtt Árvában (küldöttem), írván Gilányi uramnak nagy bőven, hogy ugyan őtet küldhesse ad citandam dominam Bottyányanam pro evictione, írván arról gróf uram Bottyánynak, úgy Illyésházynak is. Kiss Ádám is Árvában küldetett, hogy onnat Bilszkora rándulván s megtérvén, hozhassa el gróf uram Árvában levő lovait. Szintén ebéd előtt praesentáltattak némely árvai possessorok, úgy az érsek elég boszus levelek szolgabíró uram által, az ki ebéden juratussával együtt jól is lakék szállásomon.

16. Csötörtök. Szlavkóra valánk ebéden, s oda hozák Blasováról 13 költ leveleket.

17. Péntek. Rescribáltam Blasovára. Déllyest nyulászni lévén én is az kisasszonkákkal, jó szerencsénk is lőn.

18. Szombat. Bohacsik által 15 költ levelére rescribáltam Gilányi uramnak; írtam Farkas uramnak is; és midőn délután ki akartunk volna menni gróf urammal, újabb levele érkezvén Gilányi uramnak, elébb rescribáltam s úgy menénk az mezőre; írtam ma Csucsy, úgy öcsém uraméknak is.

19. Vasárnap. Viszont mai nap elég essős üdőre fordult. Az minemű dolgok bízattattak vala Görgey Vilhelm uramra, azokról továbbra is disponáltam, és ez mai nap is írtam Csucsynak, s Farkas uramnak is 16 költ levelére rescribáltam.

20. Hétfő. Ez elmult éjjel sokáig tartó nagy mennydörgés és sok esső lőn. Az mely hanusfalusi ember késsel vert által egy embert, ma lőn törvénye és feje vétettetett; feles becsületes főrendek két asztalra valának és igen meg is lakának.

21. Kedd. Ma viszont jobb üdő lőn. Francsics uram Eperjesre kéredzvén, írtam ő kgme által is Csucsynak; gróf uram rescribálván Kereskényinek, Farkas uram kezéhez dirigáltatott. Déllyest az mezőt jártuk gróf urammal.

22. Szerda. Gróf uram vadászni ment Viborna felé, úgy hogy csak holnap térjen meg. Albertus uramnak Varsaváról 15 költ levelét hozák, úgy Szunyogh uramnak is 16 költ levelét: itt annál bizonyosban érthettük felesége halálát, kinek az jó isten irgalmazzon; valóban nagy emberségű jó asszony vala.[1])

23. Csötörtök. Egynehány szóval íratván Joachimus és Danis uraméknak, az egyik árvai embert elbocsátám. Déllyest érkezvén ide Olmuczer, csaknem estig volt itten. Én az bal

---

[1]) Szunyogh Julius második neje *Promnicz Eleonóra,* gyermekágyban halt meg 1668. aug. 15-én. Guzics naplója id. h. 449. l.

kezemben kezdettem érzeni az köszvént; gróf uram késő estvével érkezék. Késmárk

24. Péntek. Az isteni szolgálaton jelen lehettem; hajnaltúl fogvást szorgalmatoskodtam, legelsőben is Blasovára való expeditióval, elbocsátván az hajdut, hamar azután az árvai embert is, az ki által elég bőven írtam Farkas uramnak, rescribálván gróf uram Szunyogh uramnak; Csicsery szolgája által írtam öcsém uraméknak, Csucsynak; déllyest úgy kedveskedék Szinyeiné asszonyom szőllővel. Ma érkezvén gróf uram lovaival Árvából, hozák azt is, Reviczky János meghala;[1]) és már hogy setétedett, érkezék Verebélyi, Keczer András uram szolgája, Csernel Pál uramtól vött falka ménessel, hozván Csucsy uram levelét is.

25. Szombat. Az mint tegnap vettem 20 költ levelét Vitnyédi uramnak, rescribáltam Szinyei László uram által, s írt ez alkalmatossággal gróf uram Dvornikovics uramnak Ujfalusy Zsigmond uram dolgában, úgy Francsics Ádám uramnak is. Felkelvén gróf uram, én is levitettem magamot azon ménest látni és az több ő nga lovait is. Délután elbocsátám Verebélyit együtt néminémű lengyel kőfaragóval, s ez alkalmatossággal is írtam öcsém uraméknak, asszonyomnak és Csucsy uramnak is elég bőven, s Farkas uramnak is 23 költ levelére rescribáltam. Ma már az jobbik kezemben is kezdettem érzeni az köszvént, íratván Berzoviczy Zsigmond uramnak is.

26. Vasárnap. Görgey Vilhelm s Budaházy uramék lévén gróf uramnál, igen meg is lakának; az kisasszonyoknál is Görgey Illésné és Kunszkiné asszonyomék valának.

27. Hétfő. Hova tovább nagyobb fájdalmakot érezvén kezeimben és már ma vállaimban is, estve felé úgy vettem Raphanides uramnak 24 írott levelét, kiben írja, az udvarházat is[2]) 23-án rendessen, nemine opponente et contradicente vehette kezéhez.

28. Kedd. Alig vártam reggel, expediálhassam az blasovai embert; azomban úgy érkezék jóval délelőtt Csúthy uram,[3]) való dolog, most is csak annyival mint eddig; vígan lakott ugyan gróf uram ebéden, de eleget haragoskodott is utánna; azomban hozák Csucsynak de dato 26 et 27 írott leveleit, azzal együtt öcsém uramék levelét is. Noha nem derekas impe-

---

[1]) Guzics feljegyzése szerint aug. 28-án halt meg. Napló id. h. 449. lap.

[2]) T. i. a blasovai udvarházat.

[3]) Erdélyből; l. föntebb jul. 5.

Késmárk tussal ugyan még, de elég az, a bal lábomban is ma kezdettem érzeni az köszvént.

29. Szerda. Gilányi uram hogy Árvában tanálhassa levelemet, írtam, úgy Petrőczy uramnak is, ma is mint eddig, azon egy állapattal lévén. Már vacsora felett érkezék Nagy Miklós nevű étekfogó Kassárúl, az ki Eperjesről is hozott leveleket.

30. Csötörtök. Csúthy urammal jött Rédayné asszonyom szolgáját Kiss Ferenczet vissza bocsátván, elég holmi aprólékos írogatásim valának: de Erdélyben épen Csúthy uram hogy írt; Beczkóból 25 írott levelére rescribáltam Gilányi János uramnak, s Illyésnek is írtam egynehány szóval. Rodlinszki nevű lovászt küldöttük az ifju gróf lovai mellé. Menyhárt uramnak is írattam.

31. Péntek. Az minémű kűmüvest kaphattam, küldöttem Peklinben, írván ma is Keczer Menyhárt uramnak, úgy Csucsynak is; most már térdemben való nagy fájdalmas alkalmatlanságokat szenvedvén. Az dinnyés szekér ma idején reggel érkezék, úgy Gilányi uramnak is újabb levele Beczkóból.

September

1. Szombat. Talám ez igen essős üdőre is valóban nehéz étszakám lőn, s az essőnek napestig is kicsiny szüneti. Budaházy s Görgey Vilhelm uramék Tárkányiné asszonyomhoz ma expediáltatván, írt gróf uram Keczer András uramnak, úgy én is. Ma is az tatár pej kancza ellett meg.

2. Vasárnap. Valamivel ugyan jobb étszakám lőn. Zsolnay által írtam Farkas uramnak.

3. Hétfő. Ez mai nap is, nem tudom, mi oly szorgos dolgaim interveniáltak volna.

4. Kedd. Jó reg érkezék Szepesi Gyurka Blasovárói 30 költ levelekkel. Gilányi János uramnak is 1 et 3 költ levelét ma hozák.

5. Szerda. Gilányi uram levelére rescribálván és Varsavára is írván, Halászi által küldöttem Rosombergig. Gróf uram az hálókkal kívánván vadászni, az mint jó hajnalban ki is menének, s ő nga is idején felvervén magát siet vala utánnok, úgy hogy ebéden Horváth Boldizsár uramnál legyen, nagy hirtelen érte nyavalya, ki miá ágyra kellett kelni ő ngának, és mintegy speciesse volt apoplexiának; aprodonkint mingyárt könnyebbedett, az mint hogy délig fel is költ; az doctorért ugyan elküldöttünk Lőcsére; ez mai nap el is jött és még vacsora előtt eleget beszélgetett s valami kevés orvosságot adott

is bé, úgy hogy holnap eret vágasson. Berzoviczy Zsigmond uram ma tanált vala ide jűni. Késmárk

6. Csötörtök. Váltig nézegették az úr erét, de mivel igen vékonyok azok, nem bízott az doctor hozzá, hogy az borbély megtanálja; így csak az salvatellát vágák meg az bal kezén, s azt deliberálák vala, csak egy hét mulván is stubnyai hővízben menjen gróf uram; de hamar megváltoztatta ő nga ebbéli szándékát is és majd kedvetlenséggel bocsátá el az doctort is. Ma déllyest tanált jűni ide Pongrácz Ferencz uram.

7. Péntek. Elmene Berzoviczy Zsigmond uram Dunavicz felé, úgy Pongrácz uram is Kriván [1]) felé; két rendbéli levelét is vettem Vitnyédi uramnak s küldöttem Csúthy uramat ő kgme eleiben.

8. Szombat. Jó reg elbocsátám Szinyeiné asszonyom Miskóját, azzal együtt Samkót is Eperjesig, az ki által az mennyire érkezhettem, írtam Csucsynak, az édes fiacskámnak is egynehány szóval s Keczer Menyhárt uramnak a szerint. Gróf uram Hunsztorf felé lévén vadászni, én is az kisasszonkákkal, ebéden Szlavkón valánk. Megtérvén, vettem Keczer András uramnak 4 et 6 költ levelét.

9. Vasárnap. Az isteni szolgálat után Lőcséről Hidvéghy uramtúl az mint érkezett az étekfogó, sietséggel küldettem Árvában, Trombitás Ádám által írván igen bőven.

10. Hétfő. Szekeresit adatván Erdélyben expediálnom, az egy pár szelindeket is be küldettük, kikkel ma indult; s azomban az oda íratandó levelek keről szorgalmatoskodván, estve felé meg is förödtem; gróf uram purgatióval élt.

11. Kedd. Melczer is elkéredzék, s Csúthy uramat Husztra küldvén az Mária kisasszony végett, ezek vitték Szekeresi után az leveleket s délelőtt indultak; akkor írtam Sütő által Gilányi János uramnak s Illyésházynak 2 költ levelére. Ebéden szállásomon Olmuczer volt. Ádám mester az mint érkezett, elsietett Csúthy uram után; írtam ő kgmének; Gilányi uramnak 9 et 10 írott leveleire késő estve rescribáltam, elküldvén Sárosról írott leveleit is Hidvéghy uramnak. Gróf uram gyengén érezvén magát valóban, déllyest kimentünk vala ugyan az úrral, s elég mulatsággal ugyan, de vacsora felett is gyengén volt ő nga. Csucsynak ma is írtam.

12. Szerda. Farkas uramnak 9 kült levelét vévén, rescribáltam, déllyest érkezvén Trombitás Ádám Árvából Gilányi uramnak 11 költ levelével.

13. Csötörtök. Jó reg kívánunk vala nyulászni menni, de viszont igen rosszúl érezvén magát gróf uram, csak tíz óra

[1]) Kriván y (Krivjani), Sáros vm.

Késmárk tájban menénk ki. Rokuszi erdőnél falatozván és az tótfalusi füzest is megnyulászván, estve lőn hogy megtérénk, s úgy vettem 11 költ levelét Farkas uramnak.

14. Péntek. Mingyárt reggel igen neki essősödék. Ebéd előtt úgy érkezének Petrőczy uram szolgái, Petkó és Szadeczky uramék. Kűszöghy uram is tanálkozván, mind ily beteges állapatjával is nagy kedvessen látta gróf uram ő kgmeket s igen jól is tartá. Gilányi uramnak ma is vévén levelét déllyest, azonnal rescribáltam és Szente mester uramnak is írtam. Farkas uramnak is rescribáltam 11 írott levelére.

15. Szombat. Sokat törődvén ily elkéslett voltán Görgey és Budaházy uraméknak, hogy nem szintén per omnia bizonyosra várakoznak itten Petrőczy uram emberei, azomban úgy hozák Raphanides uramnak Varsaváról 5 költ levelét, kiben írja, teljességgel abdicált az király (az) királyságnak 4-ta eiusdem,[1]) s így ezen is valóban volt min törődnünk, szintén akkor érkezvén Megyeri uram is Blasováról, de ott azokban semmit sem tudtak; in omnem eventum rescribáltam Varsavára is, de azomban holnap Blasovára annál is bűvebben akarván írnya oda való hajdu által, vecsernye után úgy hozák Gilányi János uram levelét, s oly hírt, hogy viszont mindeneket elfordított ellenünk Balassa uram. Így minden felől ez mai nap elég kedvetlen híreink (jövének), kikrűl mentűl bűvebben lehetett, írván Keczer Menyhárt uramnak, úgy hogy holnap jó idején vigye Samkó; s midőn már vacsora felett voltunk volna, érkezék Görgey uram Budaházy urammal, de az hatezer tallért sem hozták szintén épen; megvidámultak ugyan Petrőczy uram emberei, hogy már így el fognak mehetni.

16. Vasárnap. Legelsőben is Samkót expediálván Keczer Menyhárt uramhoz, írván Csucsy uramnak s egynéhány szóval asszonyomnak is, azomban Petrőczy uram embereivel fogattunk az pénz percipiálásához; délig sem végezhették el s így ebédet sem ettek gróf uramnál; ő ngánál Máriássy Ferencz uram lévén, valóban vígan is lakának; én azomban felkelvén, noha nem szintén continuálódhatott az Petrőczy urammal való dolog. charta biancát hagyván itten, magok elmenének az pénzzel délután jóval; ez alkalmatossággal is írt gróf uram Forgács uramnak, írtam én is Gilányi János uramnak Petkó uram által.

17. Hétfő. Legelsőben is az blasovai hajdut akarván expediálni, még hajnal előtt fogtam az íráshoz, írván Raphanides uramnak, úgy Herant uramnak is elég bőven. Csernel Pál uramtúl vött ménest ma indítván Rosomberg felé, 15 költ levelére Farkas uramnak elég bőven rescribálván, ebéden Görgey

[1]) II. János Kázmér lengyel király.

Vilhelm s Budaházy uramék megmaradván, azután ki ki házához mene s nékem egész estig nem volt semmi írásom. Késmárk

18. Kedd. Jó reg érkezvén Abafy Gáspár szolgája, hozá ő felsége 5 huius költ levelét, hogy az öcscse Abafy Sándorral való dissensiójoknak eligazítására convocálván gróf uram becsületes értelmes embereket, igazíttatná el; és hogy de loco et termino rendessebben végezhetni volna, íratott gróf uram nékiek, 21-re jűnének ide. Ezekben hamar szorgalmatoskodván, kimenénk vadászni és Szlavkón ebédlettünk; onnat megjüvén, Gilányi János uramnak 14 költ levelére egynehány szóval rescribáltattam.

19. Szerda. Eperjesre küldvén egy dolmánkát az édes fiam számára, írtam Csucsy uramnak bőven s asszonyomnak is egynehány szóval, s Marczy uram által Keczer András uramnak; azomban érkezék Zborórúl Samkó. Görgey Miklós uram tanálkozván, feles ideig voltunk ebéd felett, s így csak estve felé expediálhatám Vitnyédi uram Petrőczy és Zichy uraméknak szóló leveleit. Gilányi uramnak írván s includálván öcsém uramék leveleit, Berzoviczy Zsigmond uramnak rescribáltam lova árának megküldésével.

20. Csötörtök. Ma hozák Herant uramnak Blasováról 17 költ levelét, elég kevés örömre való hírrel.

21. Péntek. Ez mai üdnep nap az isteni szolgálatot meghallgatván, mind vártuk volna Hidvéghy uramat; estvére elérkezének Abafy uramék.

22. Szombat. Hét óra tájban érkezék Gilányi János uram, az kivel gróf uram előtt is csaknem egész délig beszélgetvén, midőn ebéd felett voltunk volna, érkezék Hidvéghy uram, s így négy óra is belé tölt míg asztal felett beszélgettünk volna, azután is gróf uram házában egész vacsoráig; vacsora felett is feles ideig beszélgetvén s mulatván, későre nyugovánk le.

23. Vasárnap. Ma is az mennyire csak lehetett, beszélgetvén Hidvéghy urammal, nyolcz óra tájban mene el. Compromissumra hozván Abafy uramékot, ebédig rescribáltam Sárosy uramnak Erdődy Sándor uram dolgában, s ugyan ezen dolog végett expediáltam Eperjesre Francsics uramat, írván Keczer András uramnak, Csucsynak s az lelkem fiamnak, s végtére is estve felé expediáltam Abafy uramékot, írván az ő dolgokban Csemniczky Miklós, Turánszky Gábor és Poturnyai János, Guzith János és Gilányi János uraméknak; vettem Raphanides uramnak 12 Varsaváról költ levelét.

24. Hétfő. Kimenvén gróf uram nyulászni, úgy én is az kisasszonyokkal, Szlavkón valánk ebéden.

25. Kedd. Az lelkem uracskám születésse napja lévén, ez mai nap mult tizenegy esztendeje, kiért az könyörgéskor hálát

Késmárk adván istennek és az ispitályokban lévő szegényekről sem feledkezvén el, írtam vala Görgey Miklós s Vilhelm uraméknak, de nem tanáltatván házoknál, el nem jöhettek. Székely András uram tanálván bejőni, el nem bocsáttatott ebédtűl. Előbb azért ma is nyulászni valánk az Hosszuerdőben, s mivel későre volt az ebéd, vacsora sem lehetett. Farkas uramnak 24 költ levelét vévén, Hotkóczinak rescribáltam egynehány szóval. Illyésházynak is 18 költ levelét vöttük mai napon, Szilasy uramnak de dato 22.

26. Szerda. Szilasy levelére rescribáltam és nem voltak semmi oly szorgos dolgaim; magam szállásán évén ebédet. Görgey Vilhelm uram is nállam volt.

27. Csötörtök. Mingyárt hat órakor reggel érkezék Csúthy uram Husztrúl;[1]) gróf uram mingyárt akkor vadászni menvén, az egész napot inkább Csúthy urammal való beszélgetéssel múlattam el, írván Farkas uramnak liszkófalusi asszonyember által; Csucsynak is egynehány szóval, postára dirigálván. Vitnyédi uram eleiben Lőcsére küldöttem hat lovat déllyest.

28. Péntek. Mingyárt kilencz órakor érkezék Vitnyédi, Keczer Menyhárt és Radics uramék; az míg csak lehetett egész ebédig váltig beszélgeténk ű kegyelmekkel; ebéd után is az míg csak késhettek; az mint hogy csak négy óra tájban menének el. Blasováról Raphanides uram levelét mingyárt reggel vettem, de ma már rescribálnom nem lehetett, Gilányi János uramnak is kétrendbéli embereit elbocsátván, hogy mind azokrúl Csúthy uram által írhassak. Farkas uramnak is 26 Szinyei uram által írott levelét vettem.

29. Szombat. Igyekezvén Csúthy uramat jó hajnalban expediálnom, mingyárt éfél után hozzá fogtam az íratáshoz, Csúthy uram által írván Illyésházynak 18 írott levelére, Vitnyédi uramnak s általa Szente Bálint ítélőmesternek, Gilányi János s Farkas uraméknak, Abafy uramnak a szerint s Keczer Menyhárt uramnak is egynehány szóval; az blasovai embert is mingyárt reggel expediálván, Szinyei uramat penig szintén ebéd előtt, az ki által írtam Dubay s Keczer András uraméknak, Csucsynak és az lelkem uracskámnak is.

30. Vasárnap. Ebéd felett érkezvén Gilányi János uram levele, azonnal rescribáltam, s Auer uramnak is küldöttem kertészek felől való levelet. Ma remittálta Palocsaynak gróf uram Landoknak felét.

---

[1]) L. föntebb sept. 11-én.

October

1. Hétfő. Szombaton elszökött két gyalognak felkeresése felől írván Szinyei László uramnak Halászi által, asszonyomnak, úgy Csucsy uramnak is egynehány szóval, gróf uram igen idején reggel mene vadászni tótfalusi és krigai [1]) erdők hajtására. Írtam ma is Gilányi uramnak, úgy Farkas uramnak is. Jókor érkezék gróf uram vacsora előtt, két őzet, két rókát s két nyulat hozván. Hogy vacsora felett voltunk volna, vettük Hedry uramnak, Jandurának és Szikszaynak 17 írott leveleit, azokkal együtt Csucsy uramnak is 29 költ levelét. Késmárk

2. Kedd. Régen nem voltam csak így is dolog nélkül; az bal kezemben kezdettem érzeni fájdalmat.

3. Szerda. Azon bal kezemben való fájdalom nem öregbedett, sőt szűnni látszott. Délelőtt három szekér sindelt expediálván Szinyére, azon alkalmatossággal írtam asszonyomnak, úgy Csucsy uramnak is. Gróf uram az mint vadászni volt és estve felé tért meg, úgy érkezék Csúthy uram is Rosombergrűl, azzal is, hogy Illyésházy ezúttal bé nem tér, az ki az minémű levelet írt, igen elboszonkodék rajta gróf uram.

4. Csötörtök. Gilányi uramnak 1-ma költ leveleire, úgy Farkas uramnak is rescribálván, jóval estve előtt érkezék Keczer Menyhárt uram feleségestől; beszélgetvén, mire czéloz Illyésházy, vacsora felett nagy kedvessen látta gróf uram és éjfélnél tovább tánczoltatta s maga is fent volt s én is feles ideig, látván, nem láttatik elhatalmazni rajtam az én kezem fájdalma, hanem inkább szűnik.

5. Péntek. Ebédtől el nem bocsátá gróf uram Menyhárt uramat, és még hogy gyömőcs felett voltunk, érkezék Keczer András uram, s így ő kgmével is váltig közlöttük az tegnapi beszélgetést, és szükségesnek láttuk, kitanuljuk, Illyésházy az temetésről [2]) viszont elmegyen-é Sárosra? s így oda expediáltuk Berzeviczy Györgyet, vasárnap megtérjen. Szinyeiné asszonyom szép baraczkkal gazdálkodék, hamar érkezének Keczer András uram gazdálkodásával is gyümölcs dolgából; estve felé elmene Menyhárt uram.

6. Szombat. Gróf uram öcsém urammal milenbachi erdőben menvén vadászni, nem sok szaporája lőn.

7. Vasárnap. P . . . . . . [3]) uram délben Eperjes felé indulván, ez alkalmatossággal is írtam Csucsy uramnak.

---

[1]) Krigh helység, Szepes-Bélától északra.
[2]) Erdődy Ádám temetéséről.
[3]) A pontok helyén egy olvashatatlan név.

Késmárk *8. Hétfő.* Holnap lévén szegény Erdődy Ádám uram temetésének terminussa,[1]) szintén déltájban indult isten jóvoltából gróf uram. Holmi dolgok jutván eszemben, három óra tájban írtam egy hajdu által ő nga után.

9. Kedd. Jó reg porkoláb és tiszttartó uramékkal voltam az őszi vetések látni; megtérvén, ebéd után úgy voltam szemben Battyány Pál uram szolgájával, s mingyárt azon leveleket küldöttem gróf uram eleiben.

10. Szerda. Gilányi János uramnak 7 költ levelére nagy bőven rescribálván, úgy Farkas uramnak is ugyan felest írván, Okolicsányi György uram által küldöttem. Gróf uram az mint megérkezék ebédre, ebéd után elbocsátá Bottyány uram szolgáját. Kaszáról s Ujhelyből írott leveleit az mint vettem Vitnyédi uram által, includáltam Csucsy uramnak írott levelemben s lucsivnai postára küldöttem.

11. Csötörtök. Armpruszter uram az mint tegnap Bécsben menő útjában betért s ma elment, írtam ő kgme által is Vitnyédi uramnak, s Illyésházynak 6 költ levelére rescribált gróf uram. Déllyest hamar érkezvén Guzith Mátyás, Battyány Kristóf uram szolgája, vacsorán valóban meglakának.

12. Péntek. Rokuszi által írtam Csucsy uramnak s asszonyomnak, úgy öcsém uraméknak is. Gróf uram Mátyásfalvára menvén, mind délelőtt mind délután az víz körűl való munkásoknál múlattam az üdőt.

13. Szombat. Hasonlóképpen azon munkások körűl foglalatoskodtam; délben vévén Csúthy uram levelét, kirűl gróf uramat tudósítottam, Gilányi János uramnak rescribáltam, Illyésnek, úgy Pongrácz Ferencz uramnak is. Estve felé csaknem egyszersmind érkezének Csúthy uram, ugy Raphanides uram is Blasováról.

14. Vasárnap. Úgy volt, déllyest elmenjen Raphanides uram, de lehetetlen lévén az dolgokrúl elégségesképpen conferálnunk, holnapra haladott; s déllyest az mint vettem gróf uram leveleit, rescribáltam, s napestig az lengyelországi dolgok conferentiáiban foglalatoskodtam. Déllyest az köszvént kezdettem az kezeimben érzeni. Ma jó hajnalban az mint Lőcsére ment Berzeviczyné asszonyom, írtam az doctornak.

15. Hétfő. Szállásomon hálatván Raphanides uramot, éfél után is sokat beszélgetvén, tíz óra tájban mehetett csak el: Baranovszky uram is vélek együtt Rosomberg felé, az ki által írtam Farkas uramnak, Gilányi uramnak is oda való ember által, úgy Vitnyédi uramnak is, postára adatván; az ifju grófért küldendő lovasok által írtam Csucsy uramnak, s Blasováról

[1]) Haláláról föntebb mart. 1-én van szó.

való embereket is elbocsáttam, írván Herant uramnak, és Varsavára szóló leveleket is oda dirigáltam. Késmárk

16. Kedd. Ma is mind érzettem az köszvént hol egyik, hol másik kezemben. Nem voltak semmi oly szorgos dolgaim; az úrnak ő ngának talám kétszer is írtam ugyan.

17. Szerda. Déllyest mingyárt négy szolgája jöve az hamis Illyésházynak elég hamis követségével; volt, noha röviden, de elég válaszok; ételt adatván nékiek, alig vártam elbocsáthassam; négy óra tájban elmenének; én is mingyárt írtam gróf uramnak. Még el sem mentek, hogy az kezeimben derekason beütött az köszvény. Guzith Mátyás Porubszky Mátyással szintén vacsorakor érkeztek, és midőn vége lőn, úgy vettem Szenczy levelét; rescribáltam néki, úgy jablonkai [1]) soltésznak is írtam.

18. Csötörtök. Az bal vállamban is érezvén már az fájdalmat, elég nyomorultúl voltam; úgy érkezének kapunyitáskor Szinyeiné asszonyom emberei, kinek csak egynehány szóval rescribáltam. Beszterczei kőműves az mint jó reg érkezék, eleget beszélgettem ugyan véle és mutogattattam holmi ruinákot, de kicsiny szaporáját látom midőn nem magam mutogathattam néki; azomban jött hírünk mind az úr mind ifju gróf uram érkezéssérűl; uram ő nga két óra tájban, az ifju gróf Petrőczy úrfiakkal négy óra tájban,[2]) kiket kedvessen mulattatván gróf uram, kedvekért éfélig is fent volt, az mint hogy én sem alhattam ily nyomorult állapatomban. Farkas uramnak kétrendbeli levelét is vöttem, de csak obiter rescribálhattam, úgy Gilányi uramnak és Szunyogh uramnak is.

19. Péntek. Jó reg vettem Deáky István levelét, kirűl az mint lehetett gróf urammal conferáltam. Ma is ő ngok az vígan lakásban mentek el. Beszterczei kőműves által írtam Farkas uramnak s magam kesermes [3]) fájdalmakban múlattam az üdőt.

20. Szombat. Petrőczy úrfiaknak nem lévén idejek az tovább való késésre, jó reg elmenének; ez alkalmatossággal is írtam Farkas uramnak és Deáky uramnak Csúthy uram által, úgy Gilányi János uramnak is; már estve felé érkezvén árvai ember, az által is rescribáltam Gilányi János uramnak és Illyésnek; még Farkas uramnak is írtam egynehány szóval, hova tovább nyomorultabból lévén. Szilágyi által ma reggel

---

[1]) Jablonka Árva vm.

[2]) Thököly sógorának Petrőczy Istvánnak két fia tanult Imre gróffal együtt Eperjesen, a honnan épen az oct. 13-án egy iskolai dráma előadásával befejezett közvizsgák után jöttek az úrfiak haza. *Angyal D.* id. m. I. 30. l.

[3]) Így: *keserves.*

Késmárk Radics uramnak, úgy Keczer András uramnak is írtam. Az bal térdemben ma kezdettem érzeni az fájdalmat.

21. Vasárnap. Sem itt, sem Lőcsén az ifju gróf szükségére való posztókot nem tanálván, Eperjesre kellett Kiss Ádámot expediálnom; azomban úgy érkezének Erdődy Sándor uram szolgái, kikkel ily nyomorult állapatomban is eleget beszélgetvén délelőtt, estig mind mulatoztak; valóban megtartá őket gróf uram, úgy hogy az mai nap el sem mehettek.

22. Hétfő. Igen nyomorult állapatommal is elég sok ide s tova való irogatásim tanálkoztak. Gróf uramnak ma is véndégi lévén, jól tartattak is. Palocsay admoneáltatta gróf uramat folyvarki és kaszingi [1]) portiónak kiváltása végett. Keczer András uramnak kétrendbeli levelére is rescribáltam Csicsery Ambrus uram szolgája által. Estve úgy érkezék Baranovszky uram. Ma is írtam egy szilniczei ember által Gilányi uramnak.

23. Kedd. Szüretre expediált szekerünk ma indult. Gróf uram déllyest Hosszuerdőben mene nyulászni. Kiss Ádám megtért ugyan az eperjesi vásárlásról, de sok híjával.

24. Szerda. Mind ez mai napig is sehol semmi szüneti ez ily én keserves nyavalyámnak, járulván ahoz sok külömbkülömbféle törődéssek. Az XIII városi úr [2]) ma ment ezen el, látogattatta gróf uramot, de gróf uram úgy is megelőzte és holnapra hívatta volna be, de nem igérkezék. Csúthy uram délelőtt érkezék ugyan, de nem sok relatiót tehetett ..... [3]) actáirúl, boszonkodással értvén gróf uram; azután az vígan lakásban mentenek el.

25. Csötörtök. Ma sem könnyebbedvén az én állapatom, gróf uram falatozván, vadászni ment, úgy hogy holnap térjen meg; déllyest jóval expcdiáltatván Csúthy uram Rosombergre, vacsorára érkezék Nyáry Ferencz uram.

26. Péntek. Déllyest az úrfiak lovakon sétálni voltak; azomban gróf uram érkezék, két őzet veretvén. Vacsorán vígan tartá ő nga Nyáry uramot.

27. Szombat. Nyáry uram jó reg elmene s Radics uram délben érkezvén, mivel isten jóvoltábúl én is ugyan jól kezdtem könnyebbedni, annál alkalmatosban lehetett az ő kgmével való conferentia.

28. Vasárnap. Az mint csak lehetett, ez éjjel is váltig szorgalmatoskodtam Radics uram expeditiója körűl, ha csak estve felé is, indulhasson meg; az mint szintén két óra tájban elkészült vala; de azomban Rosombergrűl Figuli érkezvén az

---

[1]) Így: Folyvark és *Kaczvink*, Szepes vm.
[2]) A XIII szepesi város sztarosztája.
[3]) A pontok helyén egy olvashatatlan név.

istentelen Illyésházynak újabb újabb praetensióival, eleget törődött s búsult gróf uram, és így osztán Radics uram is elkésett s holnapra haladott indulása; praemittáltam Figulit, hogy tudhassák, Illyésházynak Radics uram által lészen válasza. Késmárk

29. Hétfő. Mihent az holdvilág felkölt, elkészülvén Radics uram, megindult két órakor éfél után, s délelőtt írtam ő kgme után Rosombergre. Hogy már estveledett volna, érkezék Dobay András s Berzeviczy Zsigmond uram és többek is némellyek, s vígan is tartá ő kgmeket gróf uram.

30. Kedd. Régtűl fogvást való igéreti szerint gróf uram ma ment Sztráskára[1]) az ifju gróffal; késő étszaka tért meg. Én Dobay urammal laboráltam Lubomirszkinek[2]) való választételben és egyéb dolgokban is.

31. Szerda. Dobay uram elmene. Farkas és Gilányi uraméknak rescribáltam. Isten jóvoltából negyvennyolcz esztendőm ma tölt el, elég fájdalmakkal és búsulásokkal, de dicsértessék istennek szent neve azért is!

November

1. Csötörtök. Szinyeiné asszonyomnak rescribálván szőllőt hozó ember által, és egyébiránt nem volt volna mi oly szorgos dolgom, hanem estve felé érkezék Csúthy uram Lipcsérűl, s relatiót tévén, eleget búsult és törődött rajta gróf uram.

2. Péntek. Csak elhűltünk hogy visszajött Radics uram Forgács Éva üzenetivel és interpositiójával, mely ez is azon György practicája, kire gróf uram az mint lehetett resolválá magát; szintén ebédnek üdeje lőn hogy elmene, elvivén Benczurt is magával.

3. Szombat. Michna fia hozván 1-ma költ levelét az jósült Illyésházynak, kire csak igen rövideden rescribált gróf uram, Berzeviczyné asszonyom déllyest Hozeleczre ment.

4. Vasárnap. Tegnap Székely János uram s mai napon Szirmay uram szintén Tokajból kedveskedett szőllővel, kinek levelére rescribáltam.

5. Hétfő. Az ifju gróf szenti napja lévén, feles becsületes jóakarói gyülvén gróf uramnak, három asztalra tőttek és valóban vígan lakának. Isten szent fiáért engedje, ezután is számos esztendőkig érhessék ő ngok jó egészségben.

---

[1]) Sztráska, máskép *Nehre* vagy *Nére*, Szepes-Béla mellett.

[2]) Lubomirszki Szaniszló a XIII városi sztaroszta. lengyel udvari főmarschall, római birodalmi herczeg stb. *Wagner*, Analecta Scep. III. 263. lap.

Késmárk

6. *Kedd.* Ma sem voltak ő ngok idegen emberek nélkül; azomban az holnapi induláshoz készülgeténk.

7. *Szerda.* Hajnalig írván öcsém uraméknak és az hova kívántatott, s azután az úthoz való készületben szorgalmatoskodván s az szekereket rakatván s indítván, gróf uram sem késett az ebéddel, s így délben indulván az lelkem uracskám is,[1]) jó darabon elkísírvén, úgy váltam el nagy szívem fájdalmával, és alig szállhattam meg Lucsivnán, vettem az ő nga levelét.

Lucsivna

8. *Csötörtök.* Mingyárt hogy hajnalodott volna, megindulván és Hibére rendelvén az ebédlő helyt, hogy oda érkezénk, már ott volt az városban Forgács Éva és Erdődy Sándor; láttatták ő ngok egymást, és ebédelvén gróf uram s megindítván az szekereket, lóháton szállásokra ment és Dovalóig el is ért bennünket. Ily rövid napon is váltig sietvén, csak hogy bé setétedett, úgy érkezénk Tarnóczra.

Hibbe (Liptó vm.)

Dovalló

Tarnócz

9. *Péntek.* Ma, már későbben indulván, délre Malatinán szállottunk, és ide Árva várában jókor érkezvén és telepedvén gróf uram, elég gyengén érzette magát.

Malatina (Árva vm.)

Árva vára

10. *Szombat.* Noha ma sem volt jobban ő nga, de ugyan csak azon volt, holnap elmehessen az temetésre Bilszkora,[2]) s így az szekereket ma indítá meg az hegyen által; azomban déllyest úgy érkezék Benczur 9 költ levelével Radics uramnak; siettettük, úgy hogy postára ülvén Rosombergen, exhibeáltathassa holnap Dubniczán[3]) az liptai szolgabíró certificatoriáját; s elvégezénk magunkban, Gilányi János uram elmenjen Trencsén vármegyében, és Hidvéghyvel is szemben lévén, expediálhassa Benczurt Radics uram után, az kinek eleget írtam.

11. *Vasárnap.* Elkészülvén gróf uram, jó reg hogy indult volna, paráholni kezdett az esső, egyébiránt valóban jó meleg szent Márton napja lőn. Gilányi János uram is jó idején reggel indulván, elmenetele után 8 et 10 írott levelét vettem Illyés uramnak. Az édes fiamnak, úgy Csucsy uramnak is írtam.

12. *Hétfő.* Tegnap sütő által s ma kastélybéli drabant által írtam eleget Farkas uramnak, Kiszely uramnak is egynehány szóval.

13. *Kedd.* Lött válaszom Farkas uramtól. Déllyest érkezék Rédayné asszonyom Szigeti nevű szolgája, úgy Melczer is onnan belűl, éppen csak Szebenbűl való levelekkel. Keczer András uramnak is vettem 7 költ levelét.

---

[1]) Vissza Eperjesre, tanulását folytatni.

[2]) Szunyoghné temetésére, a ki ez évi augustus havában halt el. L. föntebb aug. 22-ike alatt a jegyzetet.

[3]) Dubnicz, Trencsén vm.

14. Szerda. Ezen tegnap hozott leveleket küldöttem Polhorára[1]) gróf uram eleiben, írván Baranovszky uramnak. Ujfalusy András uram szolgája hozván levelet s arra rescribálván és egynehány szóval írván Lászlónak is, egyéb majd sehol semmi dolgom nem volt. Farkas uramnak mind az ménes pásztor által mind az maga embere által írtam. Késmárkról ma hozának ürmös bort és az vadász hálókot. Árva vára

15. Csötörtök. Mingyárt reggel remittáltattanak az Polhorára küldött levelek, írván, hogy ma Hrustinban, s holnap jó idején fel érkezik ő nga.

16. Péntek. Szenvedhetőképpen érkezék ő nga; délelőtt beszélgetvén ő ngával, ebéden is ott voltam és estve felé kezdettem érzeni az köszvént.

17. Szombat. Jó idején szándékozván megindítani Rédayné asszonyom szolgáját, abban foglalatoskodtam, írván öcsém uraméknak, asszonyomnak, Csucsy uramnak elég bőven, és Késmárkra is. Itt annál is inkább elhatalmazott rajtam az köszvény; 14 költ leveleket vévén Eperjesrűl, írtam egynehány szóval. Raphanides és Albertus uramék is ma érkezének Krakkóbúl.

18. Vasárnap. Mai napon is azon nyomorult állapottal voltam. Gilányi uram is ma jókor érkezék.

19. Hétfő. Ma már az két térdemben is kezdettem érzeni az fájdalmat valóban. Berg uram déllyest expediáltatván Joanellihez, későn étszaka vettem levelét Farkas uramnak, Forgács Éva érkezett volna Rosombergre.

20. Kedd. Holmi aprólékos irogatásim kivűl nem volt semmi oly szorgos dolgom; az köszvénynyel ugyan elég, az ki szintén derekasson hatalmazott el rajtam.

21. Szerda. Melczer György menvén Eperjesre, az mint lehetett írattam oda, az lelkem fiamnak is egynehány szóval s Keczer Menyhárt uramnak is. Forgács Évának kívánsága szerint küldettetett Csúthy uram hozzája Nagyfaluban. Görgey János uram is expediáltatott Trencsin vármegyében; minden egyébféle törődéseknél nehezebbnek tartván az édes uramnak ily gyenge egészségét, az ki valóban csak gyengén kezd lenni.

22. Csötörtök. Kapunyitáskor mingyárt érkezék Rédayné asszonyom szolgája Nagyidai, kinek kívánságára mingyárt írt gróf uram personalis uramnak; felestökömözvén, elmene. Az késmárki kertészt is expediáltam Pozsom felé, és szintén nyomorult fájdalmakkal töltöttem ez mai napot is; úgy is ma s tegnap ugyan feles dolgaim voltanak az itt való szegénséggel. Vilkovicsnak is ma írtam.

[1]) Polhora határszéli falu Árva vm.

Árva vára

23. Péntek. Szívem szerint törődtem, Berg uram haszontalanúl tért meg s hozta Radics uramnak 14 és 16 írott leveleit, kikről midőn beszélgetett volna gróf uram, boszonkodott, bizontalanúl s haszontalanúl hever az pénz Bányán; azomban úgy érkezék Szekeresi, s az sem hozván semmi bizonyost vagy ő nga contentumára valót, parancsolta ő nga, disponáljak azon pénznek kihozatásárúl. Én eleget törődtem ily nyomorult állapottal is.

24. Szombat. Két órakor éfél után hozzá fogván az dolgokhoz, négy órakor expediáltam előre Berg uramot az öreg Csákyné asszonyomhoz, Sztranyait Eperjesre, úgy hogy Csúthy uram az pénzért menőkkel míg oda érkeznék, tanulhassák ki, ha ugyan csak szerit nem tehetik, hova hamarább siethessenek Bányára; kikkel is Csúthy uram tíz óra tájban indula meg innet; mingyárt reggel reám jövén Erdődy Sándor uram szolgája s levelet kívánván, reassummáltassék az vélle való tracta, ha úgy nem járnánk megint vélle mint eddig, kire nézve elég nehezen inducáltatott ugyan gróf uram, de ám megpróbáltuk, és küldöttük szolgájával együtt Francsics Zsigmond és Baranovszky uramékot Nagyfaluban; déltájban nem sokkal azután érkezék Benczur István Radics uramnak Pottendorfrúl 18 költ levelével. Gilányi Illyés uramnak is lévén ma itten embere, annak is rescribáltatván és Justh András uramnak is írattatván, elég alkalmatlanságokkal tölthettem ez mai napot, ahoz penig elég fájdalmas nyomoruságokkal is.

25. Vasárnap. Elég bajosson continuálódott az Erdődyvel való dolog. Guzith uram s felesége jüvén fel az várban, szerelmes Katicza leánya szenti napján, noha elég erőtlenűl lévén gróf uram, úgy is kin ett és váltig kíván vala jó kedvet mutatni, ha csak lehetett volna; s én is ma kezdettem könnyebbedni isten jóvoltábúl.

26. Hétfő. Noha elég rövideden, rescribált ugyan gróf uram Teleki uramnak, úgy én is, írván Hedry uramnak is. Késmárkra küldöttem, hogy az krakai szabados által expediáltassék, írván Almásy uramnak, úgy Csucsynak is; délelőtt azomban elérkezék Vozny Blasováról.

27. Kedd. Blasovai levelekre rescribálván, írtam Valentinus uramnak is Késmárkra. Bilszkora is írtunk ma.

28. Szerda. Késmárkrúl 26 költ levelek érkezének. Farkas uramnak hogy írtam, egyéb oly írásim vagy dolgaim nem voltak.

29. Csötörtök. Draskovith uramnak 12 költ levelére rescribált gróf uram; én is rescribáltam az késmárki levelekre.

30. Péntek. Ma sem voltak mi oly szorgos dolgaim. Ez mai idnepnapi alkalmatossággal András néven lévő jóakaróiról nem volt feledékeny gróf uram.

December

1. Szombat. Eperjesrűl 22, 23 et 24 írott levelekre rescribáltam egynehány szóval, és midőn déllyest hozták volna Radics uramnak 21 Sopronbúl írott levelét, hozák Mednyánszky mester certificatoriáját is. Árva vára

2. Vasárnap. Az tegnap elvett certificatoria állapotjárúl akarván gróf uram Hidvéghy uramot informálni, írván ő kgmének, úgy iudex curiae uramnak is, Benczur István expediáltatott.

3. Hétfő. Nagyidai uramnak Rosombergrűl írott levelét vettem; az tegnap jött blasovai lengyeleket déllyest expediálván, Szentmiklósig együtt járt vélek Csisnovszky uram. Budaházy uramnak is írtam psincselkáért [1]) menő ember által, Keczer Menyhárt uramnak is nagy bőven, megküldvén az mandatumnak is pariáját.

4. Kedd. Délután érkezék Sztranyai, hogy valami bajjal négyezer forintot szerezvén Eperjest s el nem ment Bányára, kin gróf uram igen elboszonkodott; azomban érkezvén Berg uram is, írtam Késmárkra Andreánszkyné pénze végett, ugy Keczer Menyhárt uramnak és Csúthy uramnak is egynehány szóval.

5. Szerda. Az lelkem fiamnak tegnap egynehány rendbéli leveleit vévén, úgy Csucsy uramnak is ugyan feles leveleit, mind ezekre rövideden rescribálván, rosombergi postára dirigáltam.

6. Csötörtök. Jó hajnalban íratván Krakkóban az ott való rossz pénz végett, kilencz óra tájban indulván Rosomberg felé, Jeszenován évén gróf uram ebédet, így is és ez ily veszedelmes gonosz úton, jókor érkezénk s békével ide Rosombergre. Jaszenova Rosenberg (Liptó vm.)

7. Péntek. Árvában és Szentmiklósra hogy írattam, Csúthy uram délután érkezvén az Eperjesrűl való pénzzel.

8. Szombat. Hogy az ménest és gyermek lovakat látni voltunk reggel gróf urammal Liszkófalvára, úgy hozák vala, Illyésházy is jűne. Hogy estveledett volna, érkezék Benczur s hozá, hogy csak emberei jűnek és Hidvéghy uram is Gombást fog hálni; kapitány s Albert uramék is vacsora előtt érkezének.

9. Vasárnap. Az mint szentegyházban ment gróf uram, úgy érkezék Hidvéghy uram és ő kgme is mingyárt szentegyházban ment. Déllyest egész estig mind az Balassával való dolgot forgatván, csak azt tanálta és tetszett Hidvéghy uramnak, felküldjünk postán iudex curiae uramhoz, ő nga authoritássa sérelmében járván, vétetné az mesterrel dilatióban, és

[1]) L. föntebb 1664. oct. 13-ika alatt a jegyzetet.

Rosenberg hogy Hidvéghy uram maga mégyen fel nem sokára ő ngához, úgy az cancellariára is, s így hogy estveledett, úgy expediáltatott Francsics uram postán, úgy hogy ha csak lehetséges, 15-én jó reg Rajeczen lehessen.

10. Hétfő. Még öt óra előtt indulván Hidvéghy uram Lipcsére többekkel, én is akkor expediálván Samkót Eperjesre, írván öcsém uraméknak, úgy Csucsy Jánosnak is, déllyest vévén Radics uramnak 4 írott levelét, ez alkalmatossággal is írtam Keczer Menyhárt uramnak, úgy Radics uram levelét küldöttem Lipcsére, az honnat már vacsora után jött hírünk, az jó liptai szolgabíró holnapra differálta az deliberatiót, hihető hogy Illyésházy embereivel koholhassa.

11. Kedd. Déllyest vettem Radics uramnak 1-ma írott levelét és a mellett küldött holmi vásárlásokat; estveledett hogy érkezék Hidvéghy uram; az nyolczezer forintot bíró kezéhez adták ugyan, elég sok altercatióval, az mint hogy az dolog is maradott eléggé abban az hamis bíró miá. Hidvéghy urammal gróf uram beszélgetvén, vacsorát is evék ő kgme, úgy hogy viradta előtt az több dolgokrúl is beszélgethessünk.

12. Szerda. Mingyárt éfél után sem alhattam; kapitány uram Albertus urammal mingyárt három órakor menének el: négy óra tájban Hidvéghy uram is felébredvén, az mint lehetett beszélgettem holmirűl ő kgmével; s azomban felkelvén ő kgme, hogy viradni kezdett megindult; írván az édes uracskámnak, úgy Csucsy uramnak is, postára adtam; s azomban Árva felé való úthoz készülgetvén és megindulván, Jeszenován

Jaszenova (Árva vm.) Árva vára evén ebédet, ily gonosz úton is elég jókor érkezénk fel az várban.

13. Csötörtök. Tegnap kezdődtek az vár alatt való törvények s aprólékos supplicatiókon kivűl való egyéb dolgom nem volt.

14. Péntek. Az Dubniczán levő terminusra nézve csaknem kapuzáratkor, de ugyan el kellett indulni kapitány uramnak Albertus urammal; írtam Hidvéghy uramnak, Erdődy Sándor uramnak és Vitnyédi uramnak, Csicsery szolgája által Csucsy uramnak; Krakkóban is írtunk Desieranszkiné dolgában, úgy az krakkai procuratornak is, megküldvén az conventiót is néki. Farkas uramnak elég bőven írtam.

15. Szombat. Nem voltak semmi oly derekas dolgaim vagy írásim.

16. Vasárnap. Ez mai nap sem occurráltak semmi oly derekas dolgok.

17. Hétfő. Déllyest mingyárt érkezék Francsics uram, nem sok örömre való hírekkel.

18. Kedd Jó hajnalban írván öcsém uraméknak s Csucsynak, postára küldöttem, írván Rábby mester uramnak is;

estve felé úgy hozák Csucsy uramnak 15 költ levelét, Keczer Menyhárt uramét is sub dato 13. Árva vára

19. Szerda. Csucsy uramnak rescribáltam, Almásy uramnak is 15 írott levelére.

20. Csötörtök. Csicsery haza kéredzvén, Almásynak szóló levelet általa küldöttem. Csucsy uramnak is írtam, Auer uramnak is includálván Bécsben íratott levelet.

21. Péntek. Éfél után hozák Gilányi uramnak 18 írott levelét; alig vártam közölhessem gróf urammal; expediáltatott Kőszöghy uram, elégséges informatióval ugyan, csak tudna eljárni; az ki Parniczán tanálván kapitány uramot, másképpen rendelte útját, kin eleget törődtem, az mint azon is, haszontalanúl lőn az ő kgme fáradsága is.

22. Szombat. Gróf uram mai napon gyónván meg, ő szent felsége engedje lelkének üdvességével, életének jobbításával. Írtam öcsém uramnak, úgy Csucsynak is.

23. Vasárnap. Isteni szolgálatot meghallgatván, nem voltak napestig is mi oly dolgaim. Késmárkrúl 22 költ leveleket Dutka hoza.

24. Hétfő. Kiszely Sándor és liptai viceispán uraméknak írtunk, Farkas uramnak is egynehány szóval.

25. Kedd. Ez áldott karácson napján étszakai praedicatió felett hogy volnánk, érkezék Radics uram s délelőtt Teleki uramtól Tunyoghy uram; érkezék Jandura is Hunyadrúl; szintén sok distractiókkal való napom lőn.

26. Szerda. Szokolóczit Hidvéghy uramhoz és Hudacskot Budaházy uramért expediálván, írtam Raphanides uramnak is. Noha senkit sem hívatott gróf uram, de annyira gyűltek az ide való nemesség és Liptóból is, hogy három asztalhoz alig fértek, s midőn ebéd felett voltunk, hozák Mednyánszky itélőmester leveleit; differálván 2 Januarii, 21 eiusdem praefigált. Ez mai napot valóban az vígan lakással töltének el.

27. Csötörtök. Bor Pétert úgy expediáltam, hogy délben 29 vehessék el öcsém uramék levelemet s érthessék az dolgokat, írván Csucsynak is. Kapitány uram szállásán valánk ebéden és ott is váltig meglakánk.

28. Péntek. Nem emlékezhetem, mi oly szorgos dolgaink lettek volna. Hidvéghy uramnak ma is írtunk, ne múlatná el az Pozsomban való menetelt. Radics uram ma mene el.

29. Szombat. Ma sem volt mi oly szorgos dolgunk.

30. Vasárnap. Tunyoghy uramot el akarám bocsátani, az praedicatiót is elmúlatám, az ki által Teleki uramnak re-

Árva vára

scribált gróf uram s Rédeyné asszonyomnak is írt. Hidvéghy uram levele érkezvén déllyest, elég fájdalmas napom lőn. Libercsey uram érkezvén, csak szintén az én szállásomon evék vacsorát.

31. Hétfő. Libercsey uramat ebédtűl el nem bocsátotta gróf uram. Déllyest úgy érkezék blasovai ember 23 költ levelekkel, úgy Varsaváról valókkal is, kevés örömre valót olvasván azokból is; ő szent felsége mind jobban adhatja, s adjon az ő szent fiáért békességesebb és szerencsésebb esztendőt ez elmultnál, és életünk jobbulását, úgy legyen, amen!

In nomine Domini nostri Jesu Christi!

1669

Januarius

1. Kedd. Ez mai nap is lágy üdő és esső lőn. Az blasovai embert nem akarván tartóztatni, elbocsátottuk; nékem ez mai nap sem lehetett szintén békességes napom. Árva vára

2. Szerda. Nagy sok étszakai nyughatatlanságommal is, majd dél lőn, hogy expediáltathatott Francsics uram Pozsony és Bécs felé; szerencséltesse isten útját. Csúthy uramnak megindulása holnapra haladott.

3. Csötörtök. Két óra után mingyárt hozzá fogván az Erdély felé való expeditióhoz, kinek egy részit tegnap is íratám, de még sem előbb indulhatott meg Csúthy uram hanem tíz óra tájban, tegye isten annak is útját szerencséssé. És noha elég gyengén érzette magát gróf (uram), de mégis elment Danis uram szállására, az hol valóban meglakánk, és ugyan derekasint is készült volt hozzá s megmutatta, régi híres konyhamester volt. Ugyan Csúthy uram vitte az babos nyerges lovat az ifju gróf lovai közzé.

4. Péntek. Benczur jó reg érkezék, és hogy nem terminált Illyésházy és Battyányné ellen, elég boszuságos lőn. Déllyest érkezvén Petrőczy uram szolgája, írtam az ő nga dolgában sietséggel Csúthy uram után és Petrőczy uramnak is rescribáltam. Tegnap jobb kezem könyöke kezdett fájni, ma annál is inkább.

5. Szombat. Itt már az másik kezemben is kezdettem érzeni az fájdalmat. Kűszögby déllyest érkezék.

6. Vasárnap. Keményen fogott az üdő és még az én köszvényem is. Eperjesrűl 2 költ leveleim érkezének; dícsértessék istennek szent neve, jó egészségben érthetém lenni az édes kis uracskámat.

7. Hétfő. Itt annál is keményebben fogott az üdő; az én köszvényem azon egy állapatban.

Árva vára

8. Kedd. Abafy Gáspár uram prókátorával Czingelylyel ide divertálván, requisitiójokra annuált gróf uram, holnapra felhívattassanak Abafy Sándor és Dávid Pál uramék és ezek is feljűjjenek; így írtam nékiek; estve felé úgy érkezék Czobor uram szolgája.

9. Szerda. Jóval viradta előtt elkészítvén Szente mesternek, trencséni viceispánnak, Sirmensis Istvánnak szóló leveleket, elbocsáttatott Gilányi János uram; hamar azután Czobor uram szolgája is, az ki által írtam Révay Dániel uramnak. Ma hozák Csucsy uramnak 5 költ levelét. Ez mai nap az kezeimben való köszvény jól kezdett remittálni.

10. Csötörtök. Már lőn annyira való hó, hogy bízvást jó szánutat reménlhetni. Gróf uram Jarkoviczára kíván vala menni az ménest látni, de kívánván én is oda menni, holnapra differálta.

Malatina

Árokháza (Liptó vm.)

Malatina (Árva vm.)

11. Péntek. Könyörgés után indulván és Malatinán ebédelvén, úgy menénk Jarkoviczára. Farkas uram is ott tanáltatván s az ménest voltaképpen megtekingetvén, eljövénk Malatinára, az meddig Farkas uram is eljövén, valóban meg is tartattatott vacsorán.

Árva vára

12. Szombat. Nyolcz óra tájban úgy hozák Francsics uramnak Trencsénből, és ugyan onnat sub dato 9 kétrendbeli leveleit Hidvéghy uramnak; elolvasván őket elkészülénk; örömest nyulászunk vala is, de az nagy hideg és kemény hó miá annak sem igen lévén ideje, eljüvénk két óra tájban; meglévén az vecsernye, asztalhoz ülénk; előbb azért elbocsátám kapitány uram szolgáját Tepliczére; azután hogy felkelénk, Berzeviczy Györgyöt Dobóra[1]) s Eperjesre öcsém uramékhoz, írván egynehány szóval Csucsy Jánosnak is s Halászit is már késön expediálván, úgy hogy Rosombergen üljön postára és siessen Pozsomban; írván Nádasdy uramnak, Hidvéghy(nek) s Francsicsnak.

13. Vasárnap. Eperjesrűl 9 költ leveleket vettünk, egyéb semmi oly levelek nem occurráltak.

14. Hétfő. Pozsomból 9 írott levelét vettem Francsics uramnak és rescribáltam; azomban kapitány uram is érkezék délre.

15. Kedd. Írtam Kiszely uramnak s Vitalisnak, Révay Dániel uramnak is; azomban kimenénk gróf urammal; Puczón falatozván, úgy nyulásztunk volna osztán, de minden haszon nélkül s igen igen nagy hidegben; már estveledett hogy írtam Auer uramnak Liptó vármegyére való mandatum végett, postára dirigálván.

---

[1]) Sáros vm.

16. Szerda. Mingyárt éfél után rosszúl kezdettem lenni, nem tudván, az tegnapi hideg vagy az arena bántott-é? Ma is vettem Csucsy János uram írását Csicsery által. Délben elszunnyodván, mingyárt jobban érzettem magamot. Árva vára

17. Csötörtök. Déllyest indulván meg Rajecz felé, étszakára Nagyfaluban szállottunk. Nagyfalu

18. Péntek. Jó reg indulván, igen kemény üdő lőn; alkalmas ideig várakozám Parniczán Liptóbúl való becsületes emberekre; jóval délután érkezénk Terchovára s ottan ebédelvén, Krasznára divertálván Pongrácz Ferencz uram kérésére, becsületessen látott és tartott ő nga, az lovassok és gyalogok Varinban [1]) szállván. Párnicza Tyerhova (Trencsén vm.) Krasznyan

19. Szombat. Ugyan Pongrácz uram volt kalauzunk igen hegyes és töretlen úton; jóval délután érkezvén s értvén, Szokolóczi megtért, s előnkben menvén már estve felé tért meg; vacsora után tanácskozván, az ő felsége parancsolatjával holnap viradta előtt hogy menjen mester eleiben liptai viceispán és Székely János, determinálánk. Rajecz

20. Vasárnap. Viradta előtt úgy indulván, hogy Domanisig mentek viradtig, és majd estig várakozván, még sem győzték elvárni az mestert, s így re infecta térvén meg, hogy besetétedett, érkezének Keczer Menyhárt és Radics uramék.

21. Hétfő. Mingyárt négy órakor egyben gyüjtvén az convocatusokat, végezék, Révay Dániel uram menjen liptai viceispán urammal az mester eleiben Ledniczére; viradtig oda menvén, majd dél lőn hogy megérkeztek; hamar azután Balassa is mesterével; de ugyan itt sem resolválá magát, obediál-e vagy sem? azomban úgy érkezék postán Halászi újabb parancsolatjával iudex curiae uramnak, hogy így meg sem tudtuk volna már gondolni, ne obediáljon; ugyan csak nem resolválta magát és már szinte estve felé vette levatában az causát.

22. Kedd. Ugyan csak azt kívánta az mester, allegáljanak, s midőn alkalmas allegatiók után is sem mentek egyébre gróf uram prókátori, hanem hogy deliberáljon, obediál-é vagy sem?, nem cselekedte, hanem tractában indult, úgy hogy tentáltassék az amicabilis iudex curiae uram előtt; nem succedálván, ugyan ezen mester által revideáltassék, és ne impediáltassék gróf uram által azon terminus; estve lőn míg conveniálhattak ezen; azomban vacsorához ülvén mind az két fél, addig üzengettek s köszöngettek, hogy mind egy mind más helött nagy ital lőn.

23. Szerda. Keczer Menyhárt uram hamar éfél után megindulván, hogy viradott mi is készülénk; s azomban az mester

[1]) Varin, mai hivatalos nevén *Várna*, a Vág mentén. Trencsén vm.

Rajecz

conceptusban vévén az compromissumot, béfogván az lovak és felülve az katok[1]) voltak tovább két óránál, és csaknem újobban allegatiókra költ az dolog, és az sok disceptatiókbúl kitetszett, valóban megkötve leszünk; azomban ugyan csak continuálódott, és tíz óra tájban indulván, Zsolnára két óra után érkezénk; későre készülvén el az étek, Gilányi János uramnak gondolkodássimat memorialisban hagyván, holnap vagy holnapután Rajeczen conferálván Hidvéghy urammal, bocsássák Görgey János uramot Bécs felé, s üzentem gróf uramnak, kezdvén érzeni az köszvént, indulhassak holnap úgy, felérhessek Árvában.

Zsolna

24. Csötörtök. Négy órakor indulván és Zazriván etetvén s jól tartván az velem levő liptai főembereket, Parniczán váltam el tőllök, és négy óra tájban felérkezvén az várban, blasovai elég kedvetlen leveleket tanálván, még ma írtam Farkas s Keczer Menyhárt uraméknak.

Zazriva (Árva vm.)
Párnicza
Árva vára

25. Péntek. Mingyárt reggel írtam gróf uram eleiben Parniczára, többi között arról is, jobbadocskán vagyok mint sem kezdettem vala lenni Zsolnán; gróf uram azomban jókor érkezék, de rosszúl érezvén magát, nem is ett s lenyugodt.

26. Szombat. Révay Dániel uramnak íratott gróf uram, erőtlenségére nézve lehetetlen oda menni ígéreti szerint. Zavor, Székely János s Megyeri uramék házokhoz menének; én is az Blasovára való expeditiót délig elkészíttetvén, elbocsátám az oda való embert; s déllyest gróf uram elvégezé magában, az doctorra nézve Késmárkra induljon hétfűn; így írtam mingyárt arrúl Farkas uramnak.

27. Vasárnap. Jó reg írtam Borbély szolgája által Késmárkra gróf uramnak oda menő szándékáról. Tegnap vettem Csucsy uramnak 20 költ levelét, Keczer András uramét is de dato 18.

28. Hétfő. Valóban sokat törődtem, hogy Gilányi uram eddig sem érkezett. Petrőczy uramnak írtam gróf uram, úgy az magam nevével is; azomban jóval délelőtt érkezék Gilányi uram, de ugyan holnapra haladott az ő nga indulása. Petrőczy uram szolgája érkezvén, ez mai nap már itt maradott.

29. Kedd. Márúl is elhaladott az megindulás. Káptalom által ma szedetvén itten bizonságokot Balassa keresete végett, írtam Csucsynak Szilágyi által.

30. Szerda. Abban maradott gróf uram, hogy az borbélyt küldje előbb az doctorhoz, s így elment, Budaházy uram is haza mene; írtam ma is Csucsy uramnak.

31. Csötörtök. Gróf uram deliberálta magában, holnap menjen el Rosombergre, s így ahoz való készülethez fogánk.

---

[1]) Így; talán *katonák?*

Februarius

1. Péntek. Hidvéghy uramnak íratván s azomban indulván, Guzith uramnál voltunk ebéden; ide is Rosomberkre jókor érkezénk. Ez mai nap is írtam Csucsynak és Késmárkra is Árvából. Rosenberg (Liptó vm.)

2. Szombat. Ebéd felett hogy voltunk, jüve hírünk, Barkóczy István uram az városban szállott; behívatta gróf uram s vacsorán valóba vígan is tartotta. Francsics uramnak 27 költ levelét tegnap vettem, ma pedig 24 költ levelét.

3. Vasárnap. Barkóczy uram jó reg mene el; írt Rákóczy Ferencz uramnak, én is ez dolog végett bőven Keczer Menyhárt uramnak. Csucsy uramnak is írtam. Pongrácz Péter uram vala ebéden.

4. Hétfő. Déllyest érkezék Révay Dániel uram feleségestűl leányostúl, s így úgy látom, nem igen lehetünk üresek vendígtűl. Szabó Jancsi érkezvén, hoza 29 költ leveleket Eperjesrűl, úgy Késmárkrúl is de dato 2 huius; írtam Szente mester uramnak.

5. Kedd. Engedni kezdett az üdő; déllyest Révay urammal az várban valánk; vacsorára Géczy Pál s Josth András uramék érkezének; valóban meg is lakának.

6. Szerda. Mára is megmaradott vala Révay uram, de azomban szaporácskán kezdvén esni az esső, elsietett, s így mi is gróf urammal kimenénk vala nyulászni, de már is alkalmatlan szánutunk lőn.

7. Csötörtök. Nem volt semmi oly dolgunk; írtam Almásy uramnak Trombitás által.

8. Péntek. Istennek jóvoltából ma mult 46 esztendeje gróf uramnak; gyengén érezvén valóban magát, elég sopánkodással múlattuk ugyan ez mai napot; végtére majd erővel vőn jó kedvecskét vacsora felett; édes leányit is megtánczoltatta; maga ugyan hamar lenyugovék. Istenem, adj jobb egészséget ő ngának s éltesd sokáig szent nevednek dücsősségére, édes gyermeki, jámbor szolgái vigasztalásokra és szerencséjekre!

9. Szombat. Csucsy uramtúl, úgy öcsém uraméktúl sub dato 1 et 6 huius költ leveleket vévén, mind ezekre ugyan ez mai nap rescribáltam, s ma hallottam, 1-ma huius hala meg Keczer Ferencz uram; már estve vettem Fejérvárról Csúthy uramnak 28 et 29 Januarii költ leveleit.

10. Vasárnap. Varsaváról sub dato 24 költ Szatkovszky uram levelét ma hozák. Gilányi János uramnak kétrendbeli levelére rescribáltam.

Rosenberg *11. Hétfő.* Az mint tegnap hó esék, s így ugyan színon valánk az ménest látni Jarkoviczára, s ugyan ott ebédlettünk is; csak az míg visszajöttünk is, alkalmasint oda lőn az szánút. Görgey uramnak Bécsbűl és Francsics uramnak Pozsombúl sub dato 7 költ levelét vettem.

12. Kedd. Jandurát akarván expediálni, írtam Teleki (uramnak), Hedrynek, Dobaynak, Rokuszinak, Csucsy Jánosnak, úgy Késmárkra is Almásy uramnak.

13. Szerda. Egy ifju legény, János kertész tanálkozván, noha nagy szüksége lesz vala gróf uramnak reá, de inkább kívánván kedveskedni Teleki uramnak, írván felőle ő nga ő kgmének, délelőtt expediáltatott, hogy még Jandurát Késmárkon érhesse.

14. Csötörtök. Vettem Bécsbűl Francsics uramnak 10 költ levelét, úgy Szente mester uramnak is, differálván Illyésházy urammal való terminusunkat ad 26 Martii, kirűl írtam Csucsy uramnak, úgy Pongrácz Péter uramnak is.

15. Péntek. Mingyárt éfél után írtam Hidvéghy uramnak, Szendrei kezében adván Bottyány uramnak való certificatoriáját, hogy Dubniczán exhibeálja, írván egynehány szóval Petrőczy uramnak; mingyárt reggel vettem Raphanides uramnak is 8 költ levelét, szükségesképen sietséggel kívánván communicálni Gilányi urammal, úgy hogy Albert urammal ebben is az mit jobbnak találnának cselekedném, Benczurt expediálván Árvában és Blasovára is voltaképpen rescribálván.

16. Szombat. Nem occurráltak semmi oly szorgos dolgaim. Csucsy uramnak 9 költ levelét ma vettem. Gilányi uramnak holmirűl írtam, többi között az úr sójárúl is. Szatkovszky uramnak 7 költ levelét vettük. Az borbély ma jött Késmárkrúl.

17. Vasárnap. Kurír találkozván, írtam Auer uramnak, többi között kertész állapatjárúl, s estve felé írtam öcsém uraméknak Lazius uram állapatjárúl s postára adtam, úgy Csucsynak is. Pongrácz Ferencz uramnak is rescribált gróf uram.

18. Hétfő. Csaknem épen tavaszi üdőre fordulván, déllyest kin valánk az úrral Baráthegyre, hogy még is múlathassa magát ily erőtlenségében; onnat megtérvén, tanálánk itten Petrőczy uram Petkó nevű szolgáját, s hozák Csucsy uramnak 15 költ levelét, úgy öcsém uramék levelét is.

19. Kedd. Ma is kimenénk gróf urammal; Petkó uramot is elvivé ő nga; az kisasszonyok ő ngok penig Horváth Ferenczné asszonyomhoz valának.

20. Szerda. Petkó uram elbocsáttaték; ő kgme által írtam Hidvéghy uramnak és Absolonnak, küldvén csizsmát is számára.

21. Csötörtök. Rescribálván Csucsynak, Keczer Menyhárt uramnak, írtam az én édes uracskámnak is. Berzeviczyné asszonyom tegnap mene Okolicsnóra.[1]) Rosenberg

22. Péntek. Néminémű lengyel úr, Mnisek dolgában írt gróf uram Körmöczre. Görgey János uram ebéd felett érkezék, elég haszontalanúl fáradván.

23. Szombat. Illyésházy uramnak 19 küldött levelére rescribált gróf uram, Gilányi Illyés uramhoz dirigálván.

24. Vasárnap. Gróf uram Farkas uramhoz érkezvén ebédre, midőn szintén ki akart volna menni, rosszúl kezdette érzeni magát. Szentiványi János uram is csak szintén akkor érkezvén, kivitte magával; valóban meg is tarták; és hogy begyüttünk volna, úgy találtuk itten Keczer András uramot; nagy jó szívvel fogadta gróf uram.

25. Hétfő. Francsics uramnak nagy bőven írván elég derekas dolgonkról, Vitnyédi uramnak is írván, úgy Auer uramnak, azután szorgalmatossan beszélgetének holmirűl; úgy déllyest is, jelen lévén Gilányi Albertus urammal; ma hozák Szatkovszky uramnak is 13 kült levelét; mingyárt munkálkodott is Albert uram három levelére való válasz tételére, és midőn szintén az vacsorát adták volna, hozták hírét, Erdődy György uram vendégfogadóban szállott; szekeret küldött gróf uram érette; kedvessen látván, igen kedvessen lakott és mulatott magát tánczczal is.

26. Kedd. Erdődy uram elsiete, elmene, úgy az kisasszonyok is Horváth Zsigmondné asszonyomhoz, úgy öcsém uram is ő ngokkal; déllyest kapitány uram is Árvába mene. Görgey János uram haza menvén, írtam Almásy uramnak, Kűszöghy Gáspár uramnak Czobor Imre uram dolgában. Keczer Menyhárt uramnak is írtam Keczer András uram dolgában. Illyésházy uramnak 22 küldött levelét hozák. Susztrik uramnak írtam.

27. Szerda. Déllyest Kereskényi uram vala nállam; egyéb mi oly kiváltképpen való dolgaim nem is voltak.

28. Csötörtök. Mingyárt reggel Lazius uram öcscsét bocsátottam el. Szunyogh uram dolgában vala itten Reviczky Simon uram; ez mai nap el sem bocsátotta gróf uram; déllyest öcsém urammal az várban voltunk.

---

[1]) Liptó vm.

Martius

Rosenberg 1. *Péntek.* Déllyest Reviczky uram haza ment; igen hidegre kezdett fordulni az üdő; ma érkezék Francsics uram. Blasováról 24 költ levelét hozák Raphanides uramnak.

2. Szombat. Blasovára jó idején reggel rescribálván, mingyárt délután megindulván, az rögös úton szintén csak este felé érkezhetének Szelniczére, Keczer András uramnak meg-
Szielnicz mutogatván gróf uram az ménest.

3. Vasárnap. Az nagy fergeteges üdőben, az mint kívántatik vala, meg nem nézhettük tegnap az ménest és gyermek lovakat; ma mingyárt idején reggel öcsém urammal Jarkoviczára menénk, noha ma sem sokkal volt csendessebb az üdő; megtérvén, nemsokára szentegyházba menénk, és mivel már tudtuk, el fog jűni az doctor, megvárta ebéddel gróf uram, és az mint lehetett beszélgetvén ő kgmével, azon nyugodtunk meg, 8-án Késmárkon lehessünk; és még Keczer András uram is hogy ott curáltassa magát. Déllyest elsietvén az doctor, hogy Szentmiklóst megegyezhessen Csáky Istvánné asszonyommal, addig Keczer András uram is vele ment, az ki által írtam öcsém uramnak, úgy asszonyomnak is; Késmárkra penig mindenekről szóval izentem. Már ez mai nap itt Szelniczén maradánk.

4. Hétfő. Rosomberg felé indulván, Liszkófalván tartóz-
Liszkófalva kodván meg, ott ebédlettünk. Auer uramnak 1-ma, Csucsy uramnak 2 költ levelét vettem.

Rosenberg *5. Kedd.* Gilányi János uram déllyest érkezvén, holmirűl beszélgeténk; vacsoránál jól tartá őket gróf uram s azután váltig meg is tánczoltatá.

6. Szerda. Déllyest Árvában mene Gilányi uram és én szorgalmatoskodtam holmi expeditiók körűl. Szilasy uram érkezék ma reggel.

7. Csötörtök. Francsics uram valami öcscse temetésére kéredzvén el az Dunán túl, általa írtunk Petrőczy és Osztrosith uraméknak és szóval bőven üzentünk, úgy érsek s Nádasdy uraméknak is. Vitnyédi uramnak is írt gróf uram s én az leányának; mindeneket ő kgmének jó informatióval memorialisban advár, viradtig elvégeztem ő kgmével való dolgomot s Kecskés uramnak is írtam, az vasmacskákért küldvén; az míg megindulhatánk is Késmárk felé, mind volt váltig dolgom, írván rimaszombatiaknak is Szilasy uram által; és hét óra előtt indulván, Szokolczon ebédlettünk, s ott válván el Farkas uram-
Szokolcs tól, Hibére nagy üdőn érkezénk, az honnat írtam Hidvéghy
Hibbe uramnak Pongrácz Péter uram instantiájára.

8. Péntek. Szintén hogy indulófélben voltunk, Toppeltinus Lőrincz postán Erdélyben igyekező Rottal uram levelével, jelenté, Eperjest fog lenni az erdélyiek és tizenhárom vármegye difficultási eligazítására való conferentia.[1]) Délre mi Lucsivnán szállván, vettem az lelkem fiam 6 költ levelét, és Keczer Menyhárt uramnak is 4 Zborórúl írott levelét vévén, ide is Késmárkra nagy üdőn érkezénk, s vettem Divínyi Péter, úgy Nádasdy uram levelét is. Az XIII városi gróf ma kedveskedett igen szép laszaszszal. Hibbe Lucsivna (Szepes vm.) Késmárk

9. Szombat. Kűszöghy uram volt ebéden s vacsorán; az laszasznak az felével az ifju grófnak kedveskedni akarván, írtam ő ngának, öcsém uraméknak s asszonyomnak.

10. Vasárnap. Jó reg expediálván az embert Eperjesre, az tegnap íratott leveleket Csucsy uram levelében includálván, írtam Divínyi Péter uramnak is; doctor uram is ma jöve ide; az mostani sokadalom alkalmatosságával is mind voltak idegen emberek gróf uramnál. Gilányi uramnak írtam malatinai ember által.

11. Hétfő. Csak valami praeparatoriumot adott bé az doctor gróf uramnak. Ma vettem 9 költ levelét az lelkem fiamnak, úgy Csucsy János levelét is.

12. Kedd. Gróf uram élt orvossággal vagy ugyan purgatióval, de kevés szaporája lőn; én is éltem ugyan, és engem kivált felűl ugyan jól purgált. Már vacsora után vettem Csúthy uramnak 12 költ levelét, és Eperjesrűl is de dato 11.

13. Szerda. Az tegnap elvett eperjesi levelekre rescribálván, lovas embert küldöttem; azomban úgy hozák Szente mester, úgy Hidvéghy levelét; sokat törődtem, látván, Pozsonig kell küldenem, az üdő penig rövid; az mint lehetett disponáltam és igen sietséggel küldöttem Samkót délután Rosombergre, nagy bőven írván Farkas uramnak, Szente mesternek, Hidvéghynek, úgy Gilányi Illyés uramnak és zsolnai bírónak is; estve felé vettem Gilányi János uramnak 11 költ levelét, kire mingyárt rescribáltam, írván Szunyogh uramnak és Joachimusnak is s Farkas uramnak is, Szilniczére [2]) dirigálván.

14. Csötörtök. Estve felé érkezvén Keczer András uram, vettem ő kgme által is Csucsy levelét, úgy Keczer Menyhárt és Szinyeiné asszonyom levelét is.

15. Péntek. Keczer András uram ma élt orvossággal. Görgey Miklós uram is itt lévén déllyest, voltunk kin gróf urammal s igen szép meleg üdőnk lőn.

---

[1]) Az eperjesi conferentia előzményeiről és lefolyásáról kimerítő tudósítást adnak *Pauler* id. m. I. 230—252. l., és *Szilágyi S.* id. m. XIV. 59—60. l.

[2]) Szielnicz, Liptó vm.

Késmárk

16. Szombat. Komor hideg üdőre fordulván, s érkezvén Eperjesrűl Csicsery Ferencz szolgája, hozá elég véletlen és hirtelen halálát, az ifju Sárosy Sebők halálát, kin kivált Keczer András uram valóban és sokat búsult. Estve úgy érkezék Blasováról Raphanides uram és az ott való számtartó.

17. Vasárnap. Midőn ebéd felett voltunk volna, érkezék Csúthy uram Erdélybűl,[1]) sokára és elég haszontalanúl való járás után; azomban érkezék blasovai plebanus is, kivel estve felé az mint szemben volt gróf uram, vacsorát is együtt evék véle.

18. Hétfő. Ez mai nap is napestig rajtunk maradott azon plebanus; vacsora felett érkezék Keczer Menyhárt uram is Radics urammal.

19. Kedd. Gilányi János uramnak 16 költ levelére rescribálván, írtam Farkas uramnak is, és Szunyogh uramnak is írt gróf uram. Keczer Menyhárt uram ma élvén purgatióval, az doctor déltájban haza mene, és ebéd után menekedvén meg az plebanustúl, az blasovai számtartót is elbocsátánk.

20. Szerda. Tegnap vacsora felett kezdettem az jobb kezem egyik ujjában érzeni az köszvént, úgy már ma annyival is inkább, és gondolkodtam, mint praeveniálhatnám az Rosombergre való menetelt.

21. Csötörtök. Noha az Erdélyben való expeditiót csaknem viradtig végeztem el, hogy annyival inkább ma megindulhassak, de leverének rólla s holnapra haladott.

22. Péntek. Délben bocsáttatott el Szekeresi uram, és noha már az hintóm is ben volt, de ugyan tovább is inducáltattam, csak holnap és együtt gróf urammal induljak, mivel az kezemben való köszvény azon egy állapotban láttatott lenni; mind volt azomban elég dolgom.

23. Szombat. Elkészülvén, noha Horváth Boldizsár uram is bé tanált vala jűni, de úgy is siettette gróf uram az ebédet és még tizenkét óra előtt indulhatánk meg s Vaseczre is jókor érkezénk, s alkalmasint bírtam az utat.

Vazsecz (Liptó vm.)

24. Vasárnap. Jó reg indulván, Szentmiklóst Raphanides uram házánál volt az ebéd, az hova felessen gyűltek vala az itt való nemes emberekben és feles ideig is mulatott véllek gróf uram, úgy hogy csak két óra után indultunk meg és váltig siettünk; így annál inkább elrázódván az lábaim, Liszkófalvánál csak meg kellett tartózkodnom és lassabban járnom; így jóval későbben érkeztem gróf uramnál.

Szentmiklós

Liszkófalva

Rosenberg

25. Hétfő. Szintén megadám az árát az nagy rázódásnak és derekasson fogott az köszvény, sőt már ma az jobbik tér-

[1]) L. föntebb jan. 3.

demben is; ahoz járulván az sok distractio is, jóval délelőtt érkezvén mester uram s Hidvéghy uram is, egyszóval ugyan feles ember gyűlt, szaporodott distractióm, úgy köszvényem is. Ma élte az lelkem uracskám tizenkettődfél esztendejét s ma szaporodott meg babos lova is ő ngának, mert szép babos csikót ellett az késefás babos kancza. Rosenberg

26. Kedd. Kimenvén Hoboltovára [1]) mester uram az sok majd rendkivűl való convocatusokkal, az hol egész estig mulatván is, nem hogy mi vége lesz vala, de inkább arra láttatott intendálni az dolog, semmiben múlik az terminus; így bizony ezen való szíves törődésem is valóban segítette az én mostani súlyos állapatomat.

27. Szerda. Nagy sokat törődvén s mesterkedvén, jobb karban hozattathassék dolgunk, isten jóvoltábúl újolag kilencz óra tájban fogánk az dologhoz; azomban délelőtt érkezének az Varsaváról való levelekkel, azokon is nem kevéssé törődvén; istenem könyörűlj rajtunk bűnös szolgáidon, iam tandem érhessünk mi jobb üdőket! Az mely egynehány szóval való levelet írtam Csucsynak tegnap, ma Nemessányi Bálint uram által küldöttem, együtt az én procuratoriáimmal. Ez mai nap sem lehetett vég az dologban.

28. Csötörtök. Az mint reggel fogtak az dologhoz, úgy is jóval délután szakadott az mint szakadott vége; de már ám bár csak így is lehetne egyszer vég benne. Azután az jó lakásban menvén el, az mely késősre indulhattak, alig hiszem, lehetett volna meg az levata. Ma is írtam Eperjesre Tárkányinéval való dolgunkban.

29. Péntek. Kétképpen is kinlódván mind az nyavalyával, mind az sok boszús dolgokkal, írtam Késmárkra az expediálandó borok állapatjárúl. Varsavára is írattunk, sőt az árvai számvételre diem 25 Aprilis praefigálván, szükséges certificatoriákot expediáltattam is.

30. Szombat. Küszöghy Gáspár expediáltatott Hidvéghy uramhoz mester uram levelével, úgy hogy szolgabíró tegyen executiót dubniczai jószágban ötezer forintig; ezen egy úttal hogy elmenjen Szomolyánra [2]) is az éleskői jövedelemért. Erdődy Sándor uram szolgája az mint tegnap jött vala, elbocsátám délelőtt.

31. Vasárnap. Estve érkezék Reviczky Simon uram s tőn relatiót, ad 25 Junii haladott viszont oskola dolgában való

---

[1]) Hoboltova: *Hrboltó* (Hrboltova), Liptó vm.
[2]) Szomolány, Pozsony vm.

Rosenberg concursus,[1]) kirűl öcsém Keczer András uram is írt, úgy Radics uram is. Az lelkem fiamnak két rendbeli levelét is vettem. Keczer Menyhárt uramnak 27 költ levelére tegnap rescribáltam és Vitnyédi uramnak is tegnap írtam. Kapitány uram estve érkezék.

Aprilis

1. Hétfő. Jó reg elmene kapitány uram Beszterczé felé: azomban az postárúl mester uramnak szóló levelek érkezének; utánna küldöttem; az szőcsöt is expediáltam Késmárk felé, Berzeviczy Mihály uramat is Erdődy Sándor uramhoz.

2. Kedd. Nem voltak mi oly occurrentiák ez mai napon.

3. Szerda. Ma már ugyan jól látszott remittálni az köszvény. Gróf uram doctor praescriptiója szerint ma kezdett savanyú vízzel élni és délelőtt úgy mene Jarkoviczára. Szilágyi házához menvén, írtam Keczer András uramnak, Csucsy uramnak s asszonyomnak is egynehány szóval; azomban déllyest úgy hozák Késmárkrúl, Blasovárúl való leveleket és Szilágyból valókat is. Albert uramért mingyárt elküldöttem, de el nem jött ma, hanem Raphanides uram érkezék.

4. Csötörtök. Valamíg déllyest el nem jövénk, mind volt elég dolgom Raphanides és Albert urammal, úgy végezvén, hogy 14 indulhassonak meg Varsava felé; s ide Oszadára jövő utunkban elég rút havas üdő ért, annyival unalmassabbá lőn Oszada csak megtelepedésünk is itten. Gilányi János uramat már itt tanáltuk.

5. Péntek. Gilányi uramot elbocsátván, írtam Beszterczére ítélőmester uramnak, úgy az doctornak is Lipcsére Borbély által; azomban estve felé úgy jöve Erdődy Sándor szolgája; isten, nem tudom hova tette volna, vége nem lehet vélle való dolgunknak.

6. Szombat. Jó idején elbocsátám ezen Erdődy uram szolgáját, írván asztalnok uramnak, hogy azon levelemet Samkó vigye Késmárkra, az ki által Almásy uramnak is írtam; s délelőtt érkezék Nádasdy uram embere Sárkány János uram; itt sem sokat nyughatunk békivel; kivel elég sokat beszélgetvén, estve felé elbocsátám. Veszelovszkival újobban kellett Luzsna végett való pactatiót diminutióval is csinálnunk; csak abban maradnának is meg és volnának jámborok s jó gazdák.

---

[1]) T. i. az eperjesi oskola dolgában tartandó értekezlet, mely azonban még annál is tovább haladott. L. alább jun. 29-én és jul. 29—31-én.

7. *Vasárnap.* Az eperjesi tractára jüendő urak eleiben [1] expediáltatván Csúthy uram, nékik szóló levelek elkészítésében szorgalmatoskodván, nyolcz óra tájban expediáltam; írván Keczer András uramnak is és Csucsynak, írtam doctor uramnak is Lipcsére. Farkas uram is ma reggel mene el és Veszelovszkival is ultimarie ma concludáltunk Luzsna adaja felől, s ez ily végezést pro interim magam keze írássa s pecsétje alatt kiadtam. Osszada

8. *Hétfő.* Délelőtt érkezék Görgey Vilhelm uram Palocsay uram és Tárkányiné asszonyom követségével; írtam ma is Keczer András uramnak, hogy már determináltatott gróf uramnak Stubnyára való menetele; írván Csucsynak is, úgy doctor uramnak is Lipcsére, kapitány uramnak is írtam, egyszóval napestig elég foglalatosságim voltak, az üdő penig rút havas volt.

9. *Kedd.* Itt már csendessebb és jobb üdő volt, s déllyest gróf uram az savanyú vízhez fordult; onnat megtérvén és szállásomra jüvén, hamar érkezének sokfelől való leveleink elég kedvetlen hírekkel, tudni illik 6 írván Csucsy uram, hogy azon éjjel nagy száraz horut esett volna az lelkem uracskámra; azon igen conturbálódván, alig vártam, írhassuk meg az doctornak. Keczer Menyhárt uram leveléből is elég kedvetlenűl értvén, Kassán pestis kezdődött volna, és Késmárkrúl is írták, palatinusné másfélszáz gyalogot küldött volna Blasova elfoglaltatássára; [2]) vacsora felett Husztrúl is érkezének levelek de dato 2, igen kevés örömmel; írtam Csucsynak s az lelkem uracskámnak egynehány szóval, úgy Keczer Menyhárt uramnak is, ugyan most étszaka expediálván az leveleket Rosombergre.

10. *Szerda.* Görgey Vilhelm uram ez mai nap is itt maradott, és Lipcsén már nem tanáltatván az doctor, vissza hozták az levelet. Raphanides uramnak nagy bőven írtam, Valentinusnak és Almásy uramnak hasonlóképen; írtam Gilányi uramnak is, informálván ez dolgokrúl. Rédeyné asszonyomnak is rescribáltatván gróf uram, napestig mind voltak ez mai nap írásim, írván Csucsy uramnak.

11. *Csötörtök.* Az tegnap expediáltatott leveleket ma jó reg küldvén el Görgey uramtúl, asztalnok uram is jött vala Erdődy Sándor urammal való végezéssel s őtet is elbocsátám. Libercsey uram feleségestűl Árvában menő útjában térvén be hozzám s felés ideig beszélgetvén, elmenetele után mingyárt

[1]) Rottal János gróf, Zrínyi Péter és Szegedy Ferencz kanczellár, mint az eperjesi conferentiára kinevezett királyi biztosok, voltak útban Bécsből Eperjes felé. *Pauler* id. m. I. 233. l.

[2]) L. föntebb 1666. september 17-ike, és alább sept. 14-ike alatt a jegyzetet.

Oszada érkezék Petkó Zsigmond uram, és azzal gróf uram jelenlétében is sokat beszélgetvén s ebéd után írván ő kgme által is Csucsynak s öcsém uraméknak, elbocsátám. Gróf uram szép pisztrángokat fogatott déllyest, s míg oda volt, jött levelem, hogy az commissarius urak Szentkereszt felé fordultak volna, kire mingyárt rescribáltam; gróf uram hogy megjött, nem hihette, az mint hogy vacsoráig újobban meghozák, hogy ugyan csak Liptóra fognak jűni.[1])

12. Péntek. Ez elmult éjjel talám szintén éfélykor érkezének Eperjesrűl 8, 9 et 10 írott levelek, írván az lelkem fiam is, már is tágított alkalmasint rajta az horut; bezzeg én is jobban alhattam utánna és jó reg mingyárt fogtam én is az rescriptióhoz, rescribálván András uramnak is 6 költ levelére: írtunk választ Thököly Miklósné asszonyomnak is és az tegnap fogott halnak az szépét Rosombergre küldöttük. Déllyest is mind voltak aprólékos dolgaink.

13. Szombat. Déllyest gróf urammal midőn az savanyú vízhez indultunk volna, hozák Kűszöghy 11 költ levelét, s onnat estve felé térénk meg, és holmi aprólékos levelek mind jöttek, és végezénk magunkban, Berg uramat küldjük Kőszöghy után.

14. Vasárnap. Hamar éfél után érkezék Jelenik Blasováról és tőn relatiót, 9 viradóra mint foglaltatott el palatinusné emberei által;[2]) kin felettébb sokat törődvén, Farkas uramnak írtam s alig vártam, közölhessem gróf urammal; elég patienter szenvedte ő nga; s én is Berg uramat készítvén el, hogy expediáltam, hamar érkezék Raphanides uram, Albert uramat délig sem győzvén elvárni, s későn jött úgy is, s eleget beszélgetvén, determinative nem tudánk eligazodni, hanem hogy hova hamarább siessenek Varsavára és Jelenik Blasovára, íratván szanoki regensnek és Recsitarszkinak; míg ez levelek elkészültek, nyolcz óra is előjött, és így az holdvilágon Jelenik Albert urammal ment Rosombergig. Raphanides uram jóval vacsora előtt mene el. Farkas uram vacsora felett érkezék és tőn relatiót, mint gazdálkodott Teplára Rottal uramnak[3]) és minemű discursusok voltak.

15. Hétfő. Még viradtig elkészítettem Albert uramnak írott levelemet, írván Csucsy uramnak is egynehány szóval. Borbélyt jó reg expediáltam, hogy Berzeviczyné asszonyomon

[1]) Zrínyi útközben elválva társaitól, csakugyan Szentkeresztnek, s onnan az özvegy nádorné látogatására Lipcsének vette útját. Rottal és Szegedy Liptó vármegyén át siettek Eperjes felé. *Pauler* id. m. I. 234. l.

[2]) L. föntebb apr. 9-én.

[3]) L. föntebb apr. 11-ike alatt a jegyzetet.

eret vágjon. Déllyest Kis-Rakitó [1]) mellé helyt látni valánk gróf urammal, az melyet az gyermek lovak számára rendelt ő nga békeríttetni; onnat megtérvén, Gerhart uram Korpona felé menő útjában divertált, véle lévén Abafy Gáspár uram is, s ő kgme itt maradott, Gerhart uram elment. Keczer András uramnak 10; és Csucsy uramnak 13 írott leveleket vettem, penig hogy az horut elállott az lelkem uracskámról. Oszada

16. Kedd. Abafy uram Luzsnát látni ment, s megtérvén elmene. Nekem mind voltak dolgaim egész ebédig holmi árvai supplicansokkal. Déllyest Luzsnára valék, mind addig míg az eddig valók ottan megtelepedtek.

17. Szerda. Déllyest eljövénk s itt tanálánk Petkó uramat, az ki által Csucsy uramnak, úgy az édes fiamnak is 15 költ levelét vettem. Rosenberg

18. Csötörtök. Délelőtt praedicatiót és déllyest lamentatiókat hallgatánk; ebéden Sárkány János uram vala ide ben; rescribált gróf uram iudex curiae uramnak; aprólékos irogatássim mind valának ez mai nap is; ez elmult éjjel szép esső lőn.

19. Péntek. Keczer András uramnak 16, és Keczer Menyhárt uramnak 15 költ levelét vettem, Csucsy uramnak is de dato 17.

20. Szombat. Jó reg írtam Csucsy uramnak, és nyolcz óra tájban gróf urammal Jarkoviczára az ménest látni menénk, s onnat megtérvén, úgy lőn ebéd vacsorával együtt. Francsics és Berg uramék tegnap érkezének.

21. Vasárnap. Ez áldott husvét napján az étszakai praedicatio ide ben volt, az reggelit és az déllyestit ott kin hallgatták meg ő ngok. Holnap akarván expediálnom Csúthy uramat Eperjes felé, ma is mind írattam, de úgy sem continuálhattam szintén, és immár vacsora után vettem Keczer András s Menyhárt uramék leveleit, Csucsy uramét is de dato 20.

22. Hétfő. Jóval viradta előtt fogván újobban az expeditióhoz, úgy is nyolcz óra lőn, hogy indulhatott Csúthy uram; és Bor Péter is expediáltatott Csetnekre Szente mester után. Bohus uram csak szintén vacsora előtt érkezvén, jól is tartatott.

23. Kedd. Egynehány naptúl fogvást rút havas üdő volt, az mint ez mai nap is; így csak ben detineálhatánk magunkat. Az mint tegnap vettem ...... [2]) 13 költ Szente mester uram levelét, írtam és adtam az postára Csúthy uram után.

24. Szerda. Hidvéghynek bőven írván, Petrőczy uramnak is rescribáltam, ez levelek mellett Kűszöghynek, és mingyárt

[1]) Oszadától nyugatra eső hegység; a Görög-féle térképen *Rakitov*, Lipszkynél *Ratkov* néven.

[2]) A pontok helyén egy olvashatatlan helynév.

Likavka délben indulván Árva felé, Likavkánál vettem Raphanidesnek Krakkóból 18 költ levelét; alig vártam felérkezhessek s írhassak azon dolgokról Jeleniknek, az mint hogy maga fiát ugyan
Árva vára ma, noha késön, megindítottam Blasova felé.

25. Csötörtök. Mingyárt reggel gyültek az plenipotentiariusok és déllyest hozzá fogtak az számvételhez,[1]) hamar az liétavai számvételt el is végezék.

26. Péntek. Szunyogh uram levelét az mint hozták de dato 22 tegnap estve, ma reggel rescribáltunk és Varsavára is írtam. Sárkány János uramnak is 20 et 21 költ leveleit vévén, Csúthy uram után küldöttem Eperjesre és ő kgmének rescribáltam; doctor uramnak is írtam, az hol tanáltatnék.

27. Szombat. Csucsy uramnak 23 költ levelére egynehány szóval rescribáltam. Nagyobbára még tegnap lőn vége az számvételnek, de ma is mind ott bajoskodtak magok között; gróf uram marasztotta holnapra maga ebédjéhez őket.

28. Vasárnap. Két asztalra valának bennek gróf uramnál és estve felé mind eloszlának az egy Zichy emberein kivül. Aprólékos irogatásim mind valának; azomban öt óra tájban úgy érkezék Keczer András uram, istennek hála, szenvedhetőképpen.

29. Hétfő. Bor Péter érkezék Csetnekről, és az stubnyai úthoz készülgetvén, az árvai supplicansokkal feles dolgaim valának, Petrőczy uramnak írván Keczer András uram hozta hír felől.

30. Kedd. Gróf uram az várban falatozván, én magam az terhessebb szálakkal indulván, noha nem bajoskodás nélkül ugyan, de szenvedhetőképpen s nagy üdőn érkeztünk Kralyo-
Kralován vánra; gróf uram is napszállat előtt.

Május

Szucsán (Turócz vm.) Jahodnik Alsó-Stubnya *1. Szerda.* Szucsánnál kiverekedvén és Jahodnikon ebédelvén ő nga, négy óra tájban jutánk Stubnyára, és ez mai nap is megferedtem vacsora után.

2. Csötörtök. Az lovakot Rosombergre küldvén, Borbély Györgyöt Késmárkra, írtam mind az két helyütt való tiszteknek.

3. Péntek. Délelőtt vettem Varsavárúl 24 költ leveleket; noha már azon Blasovárúl való szükséges levelekről két ízben is írtunk, de újolag is Bor Pétert készítvén, délután elbocsátám. nagy bőven írván gróf uram szanoki regensnek, úgy én is Jeleniknek; írtam Varsavára is elég bőven, és Csúthy s Csucsy

[1]) L. föntebb mart. 29.

uraméknak 29 költ levelekre rescribáltam, Rudnára [1]) dirigálván az leveleket. Alsó-Stubnya

4. Szombat. Eperjesrűl 30 et 1-ma Maji költ leveleket vettem s holmi aprólékos irogatásim mind voltak.

5. Vasárnap. Révay Imre uram feleségestűl, Ujfalusy János uram is feleségestűl valának gróf uramnál ebéden; valóban meglakának és majd estig is mind tánczoltak; én azomban mind írtam déllyest az hova kívántatott.

6. Hétfő. Eperjesre írt leveleket postára dirigáltam és Kiss Ádámot is, jó reg expediálám Rosombergre, írván általa Késmárkra és Árvában is. Eperjesrűl is vettünk ma 3 költ leveleket.

7. Kedd. Rescribáltunk Eperjesre. Keczer András és Berzeviczyné Körmöczre valának. Gilányi uramnak 6 költ levelét vettem s rescribáltam.

8. Szerda. Holmi aprólyékos ide s tova írásim mind voltanak. Reviczky Simon uram ma jüve ide az urától, s vacsora felett érkezének Osztrosith és Hidvéghy uram levelei.

9. Csötörtök. Hamar délután érkezék Hidvéghy uram s vacsorán gróf uramnál volt; ma reggel írván Gilányi uramnak, Farkas uramnak, úgy Késmárkra is egynehány szóval.

10. Péntek. Délelőtt hozák Varsavárúl Raphanides uramnak 1-ma huius, és Casimirus királynak [2]) 28 Aprilis költ kegyelmes levelét. Bor Péter is Blasovárúl 3 költ levelekkel késsű estve érkezék.

11. Szombat. Kűszöghy levelét az mint hozták, Illyésházy uramnak 8 költ levelére rescribált gróf uram és Illavára is írtunk. Eperjesre is ez napokban csaknem minden nap küldöttünk levelet. Szunyogh Julius uramnak is írt gróf uram Reviczky uram által, az ki tegnap délután mene el. Guzith uram ma hajnalban az mint elmene, írtunk Gilányi uramnak többi között gróf uram szekeri eleiben küldendő lovak felől is, in hac materia Farkas uramnak is írván.

12. Vasárnap. Holmi aprólékos irogatások mind voltak.

13. Hétfő. Az minémű casus történt az más héten, úgy hogy egy embere megölettetett Révay Imre uramnak, az mely hajdura volt az suspicio, törvént szolgáltatott rólla gróf uram. Két asztalra valának. Későn vacsora után érkezék sub dato 5 Varsaváról való levelem.

14. Kedd. Azon varsavai levélre rescribálván, Eperjesrűl 10 et 11 költ leveleink érkezének, kikre rescribáltunk, és gróf

---

[1]) Rudnó (Rudna), Turócz vm.

[2]) János Kázmér exkirály, ki még a mult évi september havában mondott le királyságáról.

Alsó-Stubnya uram is az fejedelemnek 22 Aprilis költ levelére rescribált. Osztrosith uram az mint érkezett, déllyest megfördött és vacsorán is gróf uramnál volt.

15. Szerda. Ebéden is gróf uramnál lévén Osztrosith uram, jól tartotta, s alig ment el hogy Pongrácz püspök öcscse, Révay Elek s többen is érkezvén s vacsora felett két asztalra telvén, valóban meglakának. Délben vettem Varsavárúl 8 költ leveleket. Magam nemcsak fakadozni, de az köszvént is érzeni kezdettem.

16. Csötörtök. Az köszvénre jobban érezvén magamat, kevessenként három ízben is fürödtem. Vitnyédi uramnak írtam, lenne jelen a trencséni terminusson, és Nádasdy uramnak sub dato 10 költ levelét Auer uram kezihez dirigálván. Ma is gróf uramnál voltak az tegnapi vendégek ebéden, és annál is vígabban laktak. Szállásomon rudnai posta volt vendégem s Eperjesre is írtunk. Nádasdy uramnak Sárvárrúl 10 költ levelei érkezvén elég derekas dologban, arrúl beszélgetvén gróf urammal, ő nga vacsorát nem évén, Keczer András uram volt gazdája Nyáry Ferencz uramnak.

17. Péntek. Jó idején elkészűlvén s eljüvén Stubnyárúl,
Jahodnik Jahodnikon voltunk ebéden, és vacsorán Révay Dániel uram vendégi, az hova Nyáry uram is elérkezék. Esterházy Sándor és Révay Elek uram is valának; itt is vígan lakának. Illyésházy uramnak sub dato 15 kétrendbeli levelével érkezék Andránszki nevű szolgája; ugyan innet rescribáltatott gróf uram; ide jüvő utunkban is vettünk Eperjesről 14 költ leveleket.

18. Szombat. Innet is jó idején felkászolódván, Szucsánig
Szucsán késérék gróf uramat, s Nyáry uram Rosomberkre is eljüvén s
Kralován (Árva vm.) Kralovánt évén ebédet, nagy időn érkezénk ide Rosomberkre
Rosenberg (Liptó vm.) és vacsoráig gróf uram itt járó ménesét és lovait megnézegette. Eperjesrűl 15 költ leveleket Gombásnál vettük és Késmárkról 17 írott leveleket itten, más sok holmi helyekrűl való levelekkel együtt.

19. Vasárnap. Ben az kastélyban lévén praedicatión, ebédhez is hozzá ültem volt, de nem maradhattam sokáig, az fakadékok miá nagy fájdalmakot szenvedvén; és gróf uram is elég lassan érezvén magát, elvégezte, elmenjen kedden Késmárkra és láthassa, Mária kisasszony curájához is mint fogtak, s így déllyest Baranovszky uramat küldöttem Árvában, hogy az Éva kisasszont holnap elhozza.

20. Hétfő. Varsavárúl sub dato 15 költ levél ma érkezék. Nyáry uram még délelőtt mene el; déllyest az egész ménest megtekingetvén; jó hajnalban expediáltam Samkót Késmárkra, és egyéb iránt való dolgokhoz is az mint lehetett láttam.

21. Kedd. Varsavai levélre rescribálván, írtam Csucsy uramnak is. Guzith uramot Bukovinszky urammal tegnap békíltetvén meg, vévén ma az ő kgme levelét, rescribáltattam; és elkészűlgetvén s ebédet évén gróf uram, dél lőn hogy megindulánk. Szentpéterre jókor és jó essőben érkezénk, az hova Rédeyné asszonyom levelével érkezék Trombitás Ádám. Rósenberg Szentpéter

22. Szerda. Jó reg indulván s Lucsivnán ebédelvén, nagy üdőn érkezénk ide Késmárkra; alig vártam, az ágyat kaphassam; gróf uram vacsora után jól meg is tánczoltatta az leányit, gyönyörködvén ő nga, együtt láthatja. Lucsivna (Szepes vm.) Késmárk

23. Csötörtök. Keczer András uramat noha hajnalban költettem fel, de együtt is másutt is lévő dolgai miá hét óra tájban mene el. Holnap akarván Csúthy uramat megindítanom Teleki uramhoz Eperjesre [1]) s onnat tovább is, feles irogátásim valának napestig, elég alkalmatlanúl ugyan, igen rosszúl érezvén magamot, kivált estve felé.

24. Péntek. Ma is írattam ugyan és hét óra tájban indítám meg Csúthy uramot. Ez estve vettem Keczer András uramnak Veresalmáról írott levelét.

25. Szombat. Doctor, úgy Hidvéghy uramék is Lőcsére menének. Petrőczy uram szolgája az mint tegnap érkezett vala, ma hajnalban elmene Eperjes és Peklin felé; írtam ő általa is Csucsy uramnak, az kitűl és Radics uramtúl is 24 költ leveleket ma vettem egyszersmind.

26. Vasárnap. Mingyárt reggel érkezék Rottal uramnak Eperjesrűl tegnap írott levele; mingyárt azon Csáky uram szolgája által rescribált gróf uram; én bőven írtam Farkas uramnak, úgy Gilányi uramnak is, és még Varsavára is Chrnovszky uramnak; mind ezen tiszteknek szóló levelek elküldésse azomban holnapra haladván.

27. Hétfő. Sok gondolkodási után is elvégezte gróf uram, csakugyan megvárja Rottal uramat Rosombergen,[2]) s így in eo immutálván az tegnapi leveleket, elbocsáttatván az árvai embert, írt gróf uram Rottal uramnak, én is nagy bőven Csucsy uramnak, Keczer Menyhárt uramnak is. Samkót délelőtt bocsátám el.

28. Kedd. Mingyárt hajnalban írván Hidvéghy uramnak, azomban négy óra tájban úgy érkezék Nagy Miklós Peklinből Csúthy uramtól, azt tanálván ottan, hogy Keczer András uram el nem mehet Zólyominé asszonyomhoz; így mingyárt az szük-

[1]) Teleki Mihály Kapy Györgygyel, Nemes Jánossal és Virginás Istvánnal, mint az erdélyi rendek követe volt jelen az eperjesi conferentián. *Szilágyi S.* id. m. XIV. 59. l.

[2]) L. alább jun. 3-án.

Késmárk séges íráshoz fogtam és váltig continuáltam az írást, de tizenegy órának előtte meg nem indíthattam Szilágyit. Déllyest már nékem sem valának írásim, de törődésim elég azon, hogy holnap meg kellenék indulnunk, én penig azon egy nyomorult állapotban.

29. Szerda. Szép esső lőn ez éjjel és még reggel is, sőt egész Lucsivnáig volt részünk benne, az hol ebédelvén, étszakára Hibére szállottunk s jókor is; én sem voltam rosszabból. Lucsivna Hibbe (Liptó vm.)

30. Csötörtök. Jó reg indulván és Szokolczon ebédelvén, az hol Kubínyi János uram vala gróf uramnál, Rosombergre még négy óra előtt érkezénk. Itt már Liptóban nem volt oly jó esső mint Szepesben. Írtam lucsivnaiak által Szinyeiné asszonyomnak. Szokolcs Rosenberg

31. Péntek. Mingyárt reggel érkezvén Absolon, hozott vala oly hírt, hogy az trencséni terminusnak el kell haladni; azomban már délután érkezvén Hidvéghy uram, más külömben tanáltatott; az ki nem késvén elmene, s azután Baranovszky uram is Árvában; írt gróf uram Osztrosith és Petrőczy uraméknak. Varsaváról 22 költ levelek érkeztek.

Junius

1. Szombat. Jó reg érkezék lucsivnai ember Csucsy uramnak 30 költ levelével, Samkó trombitás penig délben; mind ezekből sem tanulhatván ki, mikorra érkezhetnének ide az commissarius urak, úgy küldettetett Francsics uram ő ngok eleiben; s vacsora felett érkezék késmárki drabant Peklinből 31 költ Menyhárt uram levelével. Ma délelőtt írtam Csucsy uramnak.

2. Vasárnap. Ma is írtam Csucsy uramnak, érthesse Menyhárt uram, jól jutott levele kezünkhöz; késmárki drabant által írtam Szinyeiné asszonyomnak, úgy Almásy uramnak is.

3. Hétfő. Délben jött hírünk, az commissarius urak mind együtt jűnek és vacsorára ide érkeznek, az mint hogy ugyan szintén felesed magokkal voltak; igyekeztünk mentűl becsületesben excipiálni és tractálni.[1])

4. Kedd. Mingyárt reggel szállásomra jüvén Rottal uram, feles üdeig beszélgetett, és csak kilencz óra tájban indultak vízen ő ngok; ez iránt is szaporodott költségünk. Dvornikovics Farkas András urammal itt maradván, Porubszky Mátyás Erdődy Gáborné asszonyomhoz expediáltatott.

---

[1]) Rottal gróf máj. 29-én hagyván el Eperjest, és Rákóczyt Sároson meglátogatván, úgy folytatta útját Bécs felé. *Pauler* id. m. I. 253. l.

5. *Szerda.* Az mint tegnap késő estve érkezett Pozsonból Armprusztar Mihály uram, ma jó reg Kassa felé indulván, írtam általa Késmárkra, Keczer Menyhárt uramnak és Csucsy uramnak is; azomban Nemessányi Bálint uram érkezvén, Petkó Zsigmond uramnak Jakosith Imre uram dolgában 29 költ levelére rescribáltam. Rosenberg

6. *Csötörtök.* Ez elmult éjjel éfél tájban jüvén Nádasdy uram felől való hírem [1]) kapitány uramtól, azonnal rescribáltam, sőt reggel osztán Francsics uramat is elküldöttem Kralyovánra. Gróf uramnál valának Dvornikovics és Farkas András uramék s valóban meg is lakának.

7. *Péntek.* Tíz óra tájban menének Dvornikovics s Farkas András uramék Teplára, s így már valamentire megpühenhetének *(így)*; aprólékos irogatásink mind valának. Francsics uram is csak azzal tért meg Kralyovánról, elmenjünk Trencsénben.

8. *Szombat.* Már szintén setétedett, hogy érkezett Keczer Menyhárt uram, de úgy is sok üdőt töltöttem az ő kgmével való beszélgetésben.

9. *Vasárnap.* Ez áldott pünkösd napján könnyebbedtem annyira térdemben való seb miá, hogy együtt ehettem gróf urammal ebédet, és ma is az mennyire csak érkezhettem, beszélgettünk egymással.

10. *Hétfő.* Az Kótórúl [2]) hajtott gyermek lovakkal jókor érkezék Rokuszi; elég nyomorultúl nevelt s telelt lovak; elintézénk gróf urammal, melyeket heréljenek meg és hajtsák az Holyára az többihez. Gróf uram szentegyházból megtérvén, menénk Farkas uram házához, ugyan onnat menénk az szálakra s úgy indulánk isten jóvoltából Trencsén felé, nagy üdőn szállván Kralyovánt. Keczer Menyhárt uram is együtt járt eddig velünk. Kralován (Árva vm.)

11. *Kedd.* Jó reg kászolódánk ugyan, de ellenkező szellő s kicsiny vizünk levén, délre messze esénk Szedernikra; sztrecseni völgyben falatozott gróf uram, és majd öt óra lőn hogy Szedernikhez érkezhetének. Gróf uram ott maradott s úgy disponált, holnap csak Illyaván maradjon és én siessek Trencsén felé, az mint hogy setét estig Predmir iránt való malomnál veretvén ki az szálat, csakugyan ott maradtam, mert még Kralyovánt kezdettem érzeni az köszvént az jobbik térdemben. Sztrecsen (Trencsén vm.) Szvedernik Predmér

12. *Szerda.* Mihent hajnalodott indulván, Illyavánál annyit késtünk, míg cseresnyéért küldtem volna bé; az úr hintót is küldött vala ki Győry uramtúl, de nékem még moczczannom Illava

[1]) Nádasdy e napokban Lengyelországban járt búcsut a czenstochaui csodatevő Mária-képnél. *Pauler* id. m. I. 259. l.
[2]) Így: *Koltó* a volt Kővár-vidéken, ma Szatmár vm.

Trencsén is nehéz lévén, siettem Trencsén felé; már szintén estve felé érkezvén meg, még szekeremben voltam hogy jüvének Hidvéghy s Synapius uramék; az isten kegyelmessen provideált és alkalmas szállásocskám lőn; már szintén setétedett hogy érkezék Vitnyédi uram, és azzal éfélnél is tovább beszélgeténk.

13. Csötörtök. Mesterkedtünk benne, mint vitethetném magamot Nádasdy uramhoz, kihez valóban nehezen jutottam ugyan és majd három óráig voltam ott; azomban gróf uram is be érkezék;[1]) nagy későre lévén és ki ki szállásán évén ebédet, már csak szintén estve felé gyűlvén egyben, eléggé pironkodott az jó mester. Balassa sem maga, sem prókátori által nem compareált; maradott abban az dolog, hogy ő felsége informáltassék. Az urakot, az kik ugyan felesecskén valának, iudex curiae uram magánál marasztván, nagy későre lőn az vacsora.

14. Péntek. Sietett iudex curiae uram elmenni, az mint hogy elbúcsuzván az uraktúl, el is ment ő nga; eloszlának az többi is; gróf uram is alig várta, kimehessen Kaszára,[2]) az

Kasza (Kossa) hol ebéd vacsorával együtt lőn, s valóban meglakának. Dícsértessék istennek szent neve, útra kelvén, majd ugyan könnyebbedni kezdettem. Csúthy uramnak, Husztról megtérvén, Késmárkról 11 költ levelét vettem. Innet rescribált gróf uram Pongrácz püspök uramnak.

15. Szombat. Sokára lőn míg megindulhatánk, ahoz igen

Predmér nagy hő is. Predméren sokára délután évén ebédet, szintén

Zsolna estveledett hogy Zsolnára érkeztünk, s elég bágyadtan; ott is valóban meglakának ugyan; és 4 Junii költ levelet vettem Varsaváról.

16. Vasárnap. Praedicatiót hallgatván gróf uram, és Szunyogh urammal való beszélgetésimet continuálván, írtunk Osztrosith uramnak; innet is késő re délután indulván meg és igen nagy hőben, szintén estveledett hogy Trchovára érkezénk;

Tyerhova 14 költ leveléből Csúthy uramnak értettem Mária kisasszony alteratióját.

Párnicza (Árva vm.) *17. Hétfő.* Az mint megindulánk, Parniczán evénk ebédet, és Guzith uram házánál is feles ideig késett gróf uram; siet-

Árva vára tem feljűni az várban.

18. Kedd. Farkas uram az mint Parniczára jött vala, ma délután elmene. Nékem mind voltak paraszt emberekkel való dolgaim, és déllyest rosszabbúl voltam már itt helyben mint az útban; írtam déllyest Csúthy uramnak, gróf uram

---

[1]) Ezen trencséni összejövetelre nézve v. ö. *Pauler* id. m. I. 258. és 260. l.

[2]) Petróczy Istvánhoz.

pénteken megindulni és szombaton Késmárkra be érkezni szándékoznék. Árva vára

19. Szerda. Itt is szüneti nem volt az parasztsággal való foglalatosságomnak.

20. Csötörtök. Bous [1]) uram Pongrácz püspök levelével érkezvén fel, viceispán uram is itt tanálván lenni, valóban meglakának, s mivel Francsics uramnak is holnap kellene Bécs felé indulni, feles írásim valának.

21. Péntek. Még hajnalig is continuálván az írást, elkészülvén Francsics uram Bécs felé, s mi Késmárk felé indulván, Jarkoviczán evénk ebédet s étszakára Dovallón szállottunk. Árokháza (Liptó vm.) Dovalló

22. Szombat. Délre Lucsivnán szállván, Késmárkra jókor érkezénk s az itt valókat szenvedhető egészségben tanáltuk; dícsírtessék istennek szent neve! Lucsivna (Szepes vm.) Késmárk

23. Vasárnap. Francsics uramnak ma írtunk, Bottyány Pál uramnak is Szenczy dolgában. Kűszöghy uram vala ebéden.

24. Hétfő. Herics uram által írtam Eperjesre az édes uracskámnak, Csucsy uramnak, úgy öcsém uraméknak is. Olmuczer érkezék (s) vala ebéden, s vacsorára doctor uram.

25. Kedd. Doctor uram jó reg mene el; ma déllyest egy árvai muskatélyos által írtam Árvában, úgy Farkas uramnak is. Ma hozák elsőben, hogy Varsaván királynak Visnyoveczki herczeg választatott.[2])

26. Szerda. Ez mai napon is Podolinczról [3]) való paterek által rectificáltatott[4]) ez a Varsaváról való hír. Illyésházy uramtól jött levelünk de dato 18, kire rescribálván s Farkas urammal is közölvén, hogy már így venné kézhez Boldogasszonyfalvát, Szunyogh uramnak is rescribált gróf uram Szedernikről írott levelére, s én is Árvában nagy bőven; ezeken kivűl nagyobbára az kőművesek mellett mulattattam magamot. Osztrosith uramnak is 22 költ levelét ma vettük.

27. Csötörtök. Déllyest érkezék levelünk Varsaváról sub dato 19. Ezen árvai ember által is írtam Gilányi uramnak.

28. Péntek. Eperjesre menő szekér alkalmatosságával írtam egynéhány szóval Csucsy uramnak, úgy Radics uramnak is; azomban az postáról vettem 25 Eperjesről költ leveleket, s Chrnovszky uramnak rescribálván, Blasova felé küldöttem hanusfalusi Kuba által. Szabó Jancsi ez estve érkezvén, újabb Eperjesről való leveleket vettem, úgy Keczer Menyhárt uramnak is 25 írott levelét.

---

[1]) Így: *Bohus.*

[2]) Visnyovieczki Koributh Mihályt jun. 19-én választották a lengyelek királyukká.

[3]) Podolin, Szepes vm.

[4]) Így; helyesebben talán *certificáltatott.*

Késmárk 29. *Szombat.* Írtam Petrőczy, Osztrosith, Berényi és Hidvéghy uraméknak az eperjesi terminus dilatiojáról.[1]) Görgey Vilhelm uram vala ebéden.

30. *Vasárnap.* Absolon uram jó reg adta bé az minémű levelekkel jött; az tegnap jött árvai ember által ma is írtam Petrőczy uramnak, Gilányi és Farkas uraméknak elég bőven. Szunyogh uramnak is rescribáltunk. Ma gyóntak meg az kisasszonyok ő ngok.

Julius

1. *Hétfő.* Ma már ugyan jó esső lőn. Ma is írtam Árvában, ugy Rosombergre is, s egynehány szóval Eperjesre is.

2. *Kedd.* Az mint Ujfalusy Imre még vasárnap jött ide. Görgey Vilhelm uram is itt lévén, jól lakván, váltig meg is tánczolának.

3. *Szerda.* Szlavkóra valánk ebéden s vacsorára érkezék Petkó uram, Osztrosith uram levelét is hozván.

4. *Csötörtök.* Ez mai nap is itt maradván Petkó uram, annál inkább continuálhattam az Erdélyben való sok expeditiót. Gróf uram déllyest Schavnikra menvén, annuált, elküldjek az ifju grófért,[2]) s így disponáltam arról is és praemittáltam Berzeviczy Györgyöt. Írt gróf uram Osztrosith uramnak s Hidvéghy uramnak, úgy hogy holnap Absolon vihesse. Dániel uramért való kocsi is ma érkezék.

5. *Péntek.* Jóval hajnal előtt ébredvén fel és legelsőben ifju gróf uramért menő lovasokat s kocsit expediálván, azután Gyarmati és Petkó uramékot Erdély felé, és kilencz óra tájban Absolon uramat is, írván általa Gilányi s Farkas uraméknak, úgy Francsics uramnak is, postára dirigálván, vacsorára megérkezék gróf uram.[3])

6. *Szombat.* Rédeyné asszonyom szolgája által küldettetett Gyarmati itt felejtett úti levele Ványai uram kezéhez, s ebéd felett érkezék Chrnovszky uramnak Varsaváról 26 költ levele; azon ember által is rescribáltunk kapitány uramnak, Farkas uramnak is, vámlevélre való albát is küldvén.

7. *Vasárnap.* Radics uram praedicatio felett érkezék, négy óra tájban délyest az ifju gróf, s mingyárt ment Thököly Zsigmond uram eleiben, az ki leányostól és az szomszédokban is compareálván, öt asztalra telének, s így ily alkalmatossággal elhálatánk az német leánt árvai káprálylyal.

[1]) L. föntebb mart. 31-én és alább jul. 29—31-én.
[2]) Eperjesre.
[3]) Savnikról.

8. *Hétfő.* Ez mai napot is azon vígan lakásban töltöt- ték el. Késmárk

9. *Kedd.* Thököly Zsigmond uram jó reg elmene; hozák Francsics uramnak Bécsből 3 költ levelét, szintén hogy arra felé indulni akart volna Radics uram, az ki által rescribáltam, és gróf uram is Draskovith uramnak 23 Junii költ levelére, írván Nádasdy és Zichy uraméknak is. Berzeviczy Zsigmond uram ez elmult éjjel kopóit elhozatván, az hunsztorfi füzest meghajtatánk és Szlavkón evénk ebédet. Erdődy Sándor uramnak 21 Junii költ rescriptióit hozák.

10. *Szerda.* Szinyei ember által írtam Keczer Menyhárt uramnak, többi között az Vajda paripa felől, Árvában s Liptóban majd minden nap írván.

11. *Csötörtök.* Az állhatatlan Illyésházy elég boszús 5 költ leveleit vévén, s azokra rescribálván, Dedinszky délben érkezvén az két szekér bazíni borral, írtam eleget az jó Farkas uramnak. Az ifju gróf s kisasszonkák Székely János uramhoz valának ebéden.

12. *Péntek.* Jó reg elmene Dedinszky; déllyest gróf urammal az őszi mezőben való gabonákot látni valánk, s valóban szegények ez nagy szárazságban.

13. *Szombat.* Csicsery Ferenczet elbúcsuztatván Keczer András uram, jó reg mene el, s írtam általa öcsém uraméknak Nagy Ferencz leveléről is.

14. *Vasárnap.* Reggeli s déllyesti praedicatiót meghallgatván, Illyésházynak 3 költ levelére ma rescribált gróf uram.

15. *Hétfő.* Mivel holnap kellenék megindulni az ifju grófnak Eperjesre s Mária kisasszonnak Huszt felé, így ez mai nap mind készűltek és az tánczczal is valóban mulattatták magokat.

16. *Kedd.* Már rakoskodtak is az útra indulók, de Horánszky András uram az mint tegnap sokat instált, úgy ez mai nap annyival inkább, s végtére gróf uram is inducáltatott, az ifju gróf lehessen vőfélye Erdődy Sándor uramnak,[1]) s így az kisasszony indulása is hétfűre haladott. Cserép hozó szekér által ma is írtam Farkas uramnak.

17. *Szerda.* Rosombergi supplicansok által írtam Farkas uramnak és Vitalis uramnak is török lovaknak istállóra való vitelek felől, s nyulászni valánk Hunsztorfnál s Lumniczánál compániástúl, s ebéden Szlavkón;[2]) hogy onnat megtértünk volna, vettem Gilányi uramnak 15 költ levelét, Francsics uram-

---

[1]) Erdődy Sándor, György tárnokmester fia, gr. Csáky Krisztinát vette feleségűl. *Nagy I.* id. m. IV. 62. l.

[2]) Hunsdorf (ma *Hunfalu*), Kakas-Lomnicz, Kis-Szalók.

Késmárk nak is Bécsből sub dato 8 elég kevés jóra való hírrel, s nem reménlvén hogy már ott érjék, Radics uramnak írtam.

18. Csötörtök. Ma is kin voltunk és az szlavkai nyíresben nyulászván, ugyan Szlavkón ebédlettünk, az hova Joanelli leveleit hozák.

19. Péntek. Ez mai nap 14 költ levelét vettem Francsics uramnak s Varsaváról is 5 költ leveleket, s már késő estve Vitnyédi uramnak 11 költ levelét, úgy Szunyogh uramnak is de dato 16.

20. Szombat. Szunyogh uramnak, Vitnyédi és Petróczy uraméknak rescribálván, Árvában is nagy bőven írván, ugyan árvai lovas ember által küldöttem. Déllyest megindult az lelkem uracskám, úgy hogy holnap vőfélye lehessen Erdődy Sándor uramnak; azomban úgy érkezék Raphanides uram.

21. Vasárnap. Az mint lehetett, dispositiócskát tévén elmenének az lengyelországiak jó reg házokhoz. Ez mai nap nem jöttek semmi oly levelek, hanem Kolcsváról,[1]) hogy oda jó egészségben érkezék az lelkem uracskám; szerencséltesse isten tovább is.

22. Hétfő. Isten jóvoltábúl ma délután indult az Mária kisasszony Huszt felí, s elég keservessen válának el az atyafiak egymástúl. Vacsora felett érkezék Szirmay uram.

23. Kedd. Alég vártam megtérhessenek kik az ifju gróf urammal voltak az lakadalomba, az mint hogy megtérvén, elég dicséretessen hogy viselte magát, töttek arrúl való relatiót; és hogy jó egészségben egyeztek meg az kisasszonnal. azt is meghozá ez estve Halász. Gilányi uramnak rescribáltam. Farkas uramnak is az bort hozott szekír által.

24. Szerda. Benczur érkezvén Szinyéről, déllyest Szirmay uram haza mene, Szirmay Miklós pedig Bezzeg uramhoz expediáltatott.

25. Csötörtök. Horánszky András uram vala itten Vesselényi Pál uramtól; az mint cserép mellett írt Szendrei, úgy rescribáltam is neki.

26. Péntek. Francsics uramnak 21 írott levelét vettem, és Szunyogh uramnak is az mint hozták 23 költ levelét, Gilányi uramnak rescribáltam s ma adtam ki Berzeviczyné asszonyomnak az házrúl való levelet. Az ifju gróf ma kedveskedett elsőben dinnyével. Ez mai nap estve felé kezdettem érzeni az bal lábomban az köszvényt, s érkezék Boldizsár uram Szinyeiné asszonyom lovaival, az kiken Eperjesre kellenék mennem.

27. Szombat. Ez mai nap is estve felé azon egyképpen voltam az köszvény miá, és sokat törődtem, mi tévő legyek.

---

[1]) Kolcsó, Szepes vm.

28. Vasárnap. Az oskolára az minémő ezer forintot szándékoznám adni, megszerzettem Berg uram által; azomban érkezék Joachimus és Reviczky Simon uramék; itt lévén Görgey Miklós és Vilhelm uramék is, vígan lakának ebéden, majd estig mulattak, s látván én is hogy eddig nem nehezedtem inkább, hat óra felé megindulván és késő estvével lőcsei vendégfogadóban állapodván, Joachimus uramék is oda érkezék. Késmárk Löcse

29. Hétfő. Mihent hajnalodott megindulván, Korotnokon étetvén és másszor Szinyén, öt óra tájban Eperjesre érkezvén, jó egészségben tanálván az lelkem fiamot, úgy az atyafiakat is, kikkel az mint csak lehetett conferálván, itt már annál is gyengébben kezdettem lenni. Korotnok Szinye (Sáros vm.) Eperjes

30. Kedd. Hét óra tájban egybe gyűlvén, az mi kevessen compareáltak, mind is inkább csak az városok követei, azokkal privatim, úgy az inspectorok jelenlétében is az egész napot töltvén is el, nagyobbára inkább haszontalanúl, látván, odio Eperjensium most is inkább akarnák, elfogyjon ezen oskola, hogy sem mivel segétsék ez istenes és közönséges jót, az kin bizony eléggé törődénk, mint hozhatni volna mi jó karban.

(31.) Ultima. Szerda. Négy óra tájban az professorokkal lévén, öt órakor mingyárt reám jüvének az követek, felduzván az orrokat és az tegnapi igazmondást pirongatásnak tartván, hogy ők elmennek; addig explicálódott nekiek pro et contra az dolog, hogy azomban hét óra(kor) elő jüvén eperjessiak, az községgel való conferentiát elvégezvén, közénkben jövének, és az minemő fogyatkozások estek interim az ő részekről is, azokban magokat resolválván, egyébiránt való jó oblatiókkal is, így végtére az városok inducáltattak, svadeálni fogják principalisoknak, pro 1-ma Octobris jobb ígérettel bocsáttassanak; mely terminushoz hogy jobban készülhessenek, sokat conferálván arról, tizenegy óra tájban eloszlának s elbúcsuzának, úgy hogy déllyesd visitálják az classisokat és némely actusokon is legyenek jelen; mivel penig tőlem csak az sem lehetett, akarván gróf uramnak is kedvezni vissza való sietésemmel, ebéd után lévén, újolag mindnyájan hozzám gyűltek, és jó módjával elbúcsuzván, az inspectorok kezéhez adtam az offerált ezer forintot, ea conditione, hogy abból proveniálandó interes status proventus legyen; adja az isten, másoknak is jó exemplomával lehessen. Éppen négy óra tájban indulván, szintén setétedett, Veresalmára érkeztem, itt már annál is gyengébben érezvén magamot. Vörösalma

Augustus

Vörösalma

1. *Csötörtök.* Ez étszakai szapora esső miá az út ugyan nehezedett és erre Palocsára is elég alkalmatlan s köves lévén, noha hajnalban indultam, de úgy már szintén estve felé érkez-

Késmárk (Szepes vm.)

hettem,[1] és az bal térdem is megdagadott s egyébaránt is igen eltörűdtem. Francsics uramnak 25 és 28 költ leveleit tanáltam itten.

2. *Péntek.* Az mint az jobbik kezemben is még Eperjest kezdettem érzeni az köszvényt, szintén el nem hatalmazott ugyan most is, de elég alkalmatlanságot szenvedvén úgy is, Reviczky Simon uram elmenetele holnapra haladott, várakozván Joachimus uramra is, az ki még e minap maradott volt Lőcsén, igen megbetegedvén.

3. *Szombat.* Jó reg elkészétvén Osztrosith és Hidvéghy uraméknak Szunyogh uram dolgában írott leveleket és ő ngának is írván, szintén hogy el akar vala Reviczky uram menni, újobban érkezék hírünk, hogy nehezedett nyavalyás Joachimus uram; sietséggel küldetett oda az borbély. Reviczky urammal Kiss Ádám is elmene, hogy lássa meg az méneseket Liptóban, és az Árvában lévő török lovakot hozza el.

4. *Vasárnap.* Mingyárt hajnalban küldvén az én szekeremet Lőcsére, hamar délután megérkezék Joachimus uram jobbadocska állapattal hogy sem mint reménljük vala; vacsorát együtt evék gróf urammal.

5. *Hétfő.* Írattam Joanelli uramnak Berg urammal és az cserép hozó szekér által Farkas uramhoz küldvén s ő kegyelmének is elég bosszuságosan írván, kapitány uramnak is árvai emberek által rescribáltam.

6. *Kedd.* Szintén ebéd felett volt gróf uram hogy érkezének az kisasszont Husztra kísérők.[2]) Baranovszky uram ma jó reg expediáltatott az eperjesi sokadalomra, hogy holmi posztókat és fűszerszámokat vétethetnénk ha succedálna. Zrínyi Péter uramnak hozák levelét és Francsics uramét is de dato 1-ma huius.

7. *Szerda.* Joachimus uram megindulván Bilszko felé, írt gróf uram Szunyogh uramnak és én is Petrőczy uramnak, Petkó uramnak 16 költ levelét includálván; rescribált gróf uram Zrínyi uramnak.

8. *Csötörtök.* Vadászni volt gróf uram s őzet is veretett. Thököly Zsigmond uram dinnyékkel kedveskedett. Révay úrfi által küldöttem Liptóban Mária kisasszony óráját.

---

[1]) T. i. Késmárkra.
[2]) L. föntebb jul. 22-én.

Késmárk

9. Péntek. Szinyeiné asszonyom egy kocsi dinnyével kedveskedvén, délben küldöttem Szerdahelyre hatlovú szekeret ugyan dinnyéért s írtam öcsém uraméknak elég bőven s asszonyomnak is egynehány szóval. Későn estve érkezék Farkas uram szolgája az bárányok felől elég káros hírrel.

10. Szombat. Mingyárt reggel elbocsátám szolgáját Farkas uramnak; azután érkezett cserép hozó szekér is onnat, s Kiss Ádám is ma jött az török lovakkal Árvából.

11. Vasárnap. Rescribáltam Gilányi uram levelére nagy bőven, gondolván, Danis uram el fog menni, de jól lakván ebéden, holnapra haladott indulása. Azomban az réz gombokat meg hozták és Joanellitűl is elég kedvünk ellen való választ.

12. Hétfő. Azon Joanelli levelére ugyan voltaképpen rescribáltatván Berg urammal, írtam Farkas uramnak, sietséggel küldje, és ma is írtam egynehány szóval kapitány uramnak, úgy Illyés uramnak is s elmene Dániel uram mind ez levelekkel, és majd napestig sem volt szüneti az essőnek.

13. Kedd. Görgey Vilhelm s János valának ebéden gróf uramnál, és még asztalnál voltunk hogy érkezének Rákóczy fejedelem asszony szolgái, kikkel szemben lévén gróf uram s vacsorán megmarasztván, valóban meg is lakának.

14. Szerda. Reggel mingyárt megérkezvén Blasova felé volt drabant s Braniczky levelei, alig vártam, Raphanidesnek küldhessem, Benczurt expediálván; írtam mind Liptóban mind Árvában.

15. Csötörtök. Nyulászni lévén, Szlavkón evénk ebédet; azomban Osztrosith uramtól való levél érkezvén, sietséggel tudósította Rokuszi által öcsém uramat Baranovszky uram. Nádasdy uramnak is 30 Julii költ leveleit hozák Árvából, úgy Raymanus Istvánét is.

16. Péntek. Nádasdy uram requisitiója végett rescribálván gróf uram Raymanus uramnak, úgy én is írván mind ezekről Gilányi uramnak, holnapra haladott az oda való muskatélyosnak elmenetele.

17. Szombat. Gróf uram jó idején menvén nyulászni, Nádasdy uramnak 1-ma költ levelét hozák, Nagy Ferencz uramnak de dato 12 Kochovnáról,[1] kinek pariáját öcsém uraméknak küldvén, Menyhárt uram levelét estve hozák, azzal együtt Nagy Ferencz uramnak Pozsomból 8 költ levelét.

18. Vasárnap. Midőn szintén az étket akarták volna adni, Horváth Boldizsár s Markó uramék érkezének; valóban meg is lakának, nékem is elég jutott.

---

[1]) Így: *Choholna*, Trencsén vm.

Késmárk 19. *Hétfő.* Keczer András és Menyhárt uramék vacsorára érkezének, Francsics és Radics uramék Bécsből jó reggel.

20. *Kedd.* Midőn ebéd felett voltunk volna, érkezék Petkó és Gyarmati Erdélyből; ebéd után megnézegeté gróf uram az minémő lovakot hoztak, s Petkó uram is relatiót tévén utazásáról, Keczer Menyhárt uram elmene Batizfalvára, úgy hogy onnat palatinusnéhoz mehessen s láthassa, ha mit végezhetni volna véle Blasova végett, az mint a végett Raphanides és Albert uram mentek Lengyelországban Vapovszkyhoz.

21. *Szerda.* Petkó uramot el nem bocsátá gróf uram ez mai nap. és Keczer András uram is majd napestig tánczczal mulatta magát.

22. *Csötörtök.* Gróf uram vadászni volt. Petkó uram felestököm után elment; én az Erdélyben való expeditio körűl foglalatoskodtam.

23. *Péntek.* Az erdélyi szabadosokat elbocsátván, úgy az Rosomberg felé való szekeret is, s déllyest Berg uramat Joanellihez, hogy már vacsora után voltunk, érkezék Recsiczky úrfi, kinek jól gazdálkodtak.

24. *Szombat.* Inkább csak ez tegnapi vendéggel múlattuk az üdőt.

25. *Vasárnap.* Íratván az hova kívántatott, jó reg elmene Keczer András uram. Ez mai nap is itt maradván Recsiczky uram, valóban meglakék.

26. *Hétfő.* Elmene Recsiczky uram; ez által is írt gróf uram az fejedelemnek.

27. *Kedd.* Délelőtt érkezvén egy muskatéros lovon Árvábúl, délután azonnal expediáltatott: bőven írván Hidvéghy uramnak.

28. *Szerda.* Nyulászni valánk Hosszuerdőben, Rédeyné asszonyom szolgáját tanálván, Görgey Vilhelm uramat is, az kik valóban meg is lakának.

29. *Csötörtök.* Az mint tegnap érkezék Berg uram Joanellitűl, napestig sem tudánk eligazodni mi tévők legyünk. Menyhárt uramnak Murányból 28 költ levelét vettem; azomban Keczer András uram is elérkezék Árvábúl; elég haszontalanúl fáradott oda.

30. *Péntek.* Alig hasadott az hajnal hogy indult ő kgme, úgy Benczur is kammergrófhoz való levéllel; úgy Farkas uramnak is (írtam) Illavára nagy sietséggel hogy küldje.

31. *Szombat.* Rédeyné asszonyom szolgája az mint elmene, írtam Csucsy uramnak s asszonyomnak is nagy bőven, Krakkóból való vásárlással.

September

1. *Vasárnap.* Az bal lábomon való egyik ujjomra harmadnaptúl fogvást rosszúl lévén, kivált ez mai nap valóban meglakám. Apródonkint mind voltak ez mai nap is írásim. Meskó Gábor lakodalma is ma vala. Késmárk

2. *Hétfő.* Az borbély által írtam egynehány szóval kapitány uramnak.

3. *Kedd.* Gróf uram nyulászni volt; azomban délelőtt érkezvén Murányból Keczer Menyhárt uram,[1]) sokat törődénk, mint kellenék az dologban cselekednünk, s az úrral is délután örömest determináltattunk volna felőle, de megháborodván ő nga, csak abban mult, és hogy szintén el akar vala estve felé menni öcsém uram, úgy érkezének Raphanides és Albert uram; nem sok jót látván Branyiczkyval való tractában is, öcsém uram már hat óra tájban mene el. Berg uram ma reggel mene el.

4. *Szerda.* Keczer Menyhárt uram levelét Murányban mingyárt reggel küldvén el, írtam eperjesi tót praedicator által Csucsynak Keczer Menyhárt urammal való dolgunkról, Raphanides uram által Árvában. Gróf uram nyulászni volt ma is, Berzeviczyné asszonyom penig Hozeleczre ment.

5. *Csötörtök.* Halászi elbúcsuzván, írtam általa Géczy Gábor uramnak az legatum felől, úgy Farkas uramnak is nagy bőven. Estve jött meg Berg uram re infecta.

6. *Péntek.* Keddtűl fogvást járván hol egy hol más tagomot az köszvény, ez étszaka is elég nyomorultúl voltam. Gróf uram jó idején ment Vibornya [2]) felé nyulászni, az hol igen szép és kedves agarának tört ketté az lába.

7. *Szombat.* Búsultam, hogy Murányban Keczer Menyhárt uram levelével expediált emberem még sem érkezett; azomban szintén délben úgy jöve meg; alig vártam elküldhessem Butkára Samkó trombitás által, írván bőven Keczer Menyhárt uramnak és Csucsy uramnak is egynehány szóval. Egy tűzött czafragot kívánván palatinusné, Kűszöghy vitte el.

8. *Vasárnap.* Rosszúl érezvén magát gróf uram, az borbélyt küldöttük az doctorhoz. Görgey Vilhelm uram tanálkozván, még is elmulattatta ő ngát. Néminemű Sámuel Unger nevű kertész tanálkozván rosombergi szükségre, conveniálván véle, remittáltam; írtam Farkas uramnak.

---

[1]) L. föntebb aug. 20-án.
[2]) Így: *Viborna.*

Késmárk

9. Hétfő. Kőszeghy s Görgey Vilhelm valának ebéden, azután gróf uram lóháton volt oda ki nyulászni.

10. Kedd. Lomnicza felé nyulászván, én is kocsin oda voltam s ebéden Szlavkón valánk.

11. Szerda. Ebéden Görgey Miklós urammal lévén, szintén délben érkezék Szigeti Husztról, hozván, hogy az mint az asszony 2-án igen súlosson megbetegedék, hova tovább nehezebben volna,[1]) és hogy Csúthy uram sietséggel küldettetnék be; azomban Bohus uram is érkezék s így valóban distractus valék.

12. Csötörtök. Nem szintén lehetett jó álmunk; reggel elmenvén Bohus uram, nem sokkal azután indula meg Csúthy uram is isten jóvoltábúl. Írtam Bohus uram által mind Liptóban mind Árvában. Samkó az mint délelőtt érkezék, igyekeztem hova hamarább hogy megindítsam Eperjesig Keczer Menyhárt uram eleiben menő kocsit.

13. Péntek. Ki akarunk vala menni az úrral és már szekérben is ültünk az kisasszonkákkal, de azomban nyavalya érvén az urat, csak nem lehetett elmennünk. Kiss Ádámot az ménesekhez küldvén, déllyest írtam Farkas uramnak, és Osztrosith uramnak is rescribált gróf uram 2 költ levelére. Berzeviczy Zsigmond uram vacsorára érkezék.

14. Szombat. Délben érkezvén Keczer Menyhárt uram, ebéd után eleget beszélgetének, és vacsora felett Rokuszi is megérkezvén, azzal is elég sokáig conferálánk az enyiczkei állapatokról.[2])

15. Vasárnap. Az mikor hasadott az hajnal, akkor indult öcsém uram is Murány felé, kinek szerencséltesse isten útját. Szigeti is jó reg indulván Huszt felé, írtam és az zsolnai adót küldöttem Csucsy uramnak. Az mint Görgey Vilhelm uram is tegnap érkezék feleségestűl, az jó lakásban mentek. Szinyeiné asszonyom Lippai nevű szolgája Tályáról való szőllővel érkezék.

16. Hétfő. Remittálván Lippait és vele együtt Keczer András uram számára való legént, írván Keczer András uramnak is, s tanálkozván Bécsben menő Pika Gáspár uram,[3]) bí-

---

[1]) Rédey Ferencz özvegye nemsokára ezután, 1670 elején halt meg.

[2]) Az enyiczkei jószág iránt csere-alku folyt Széchy Mária és Thököly közt, mely jószágért és még nehány Murányhoz tartozó faluért a már tényleg elfoglalt Blasovát kívánta megszerezni a nádorné. L. föntebb apr. 9-én, apr. 14-én, aug. 20-án, sept. 3-án és 1666. september 17-ike alatt a jegyzetet.

[3]) Hihetőleg ugyanaz, a kinek három évvel később a bujdosók támadása alkalmával Thököly Imre árvai jószágai visszahódításában nevezetes része, de egyszersmind gyászos vége is lőn. V. ö. *Pauler Gy.* A bujdosók támadása 1672-ben. Századok 1869. 176. l. *Angyal D.* id. m. I. 123. lap.

zattatott holmi vásárlás ő kgmére; írtam általa Farkas uramnak, úgy kapitány uramnak is galóczát hozott ember által. Késmárk

17. Kedd. Folvark felé lévén nyulászni, ebéden Szlavkón valánk, és ez mai nap sohol semmi levél, sem írás nem interveniált.

18. Szerda. Jó reg érkezvén Albert uram s Rokuszi Murányból, midőn szintén Hosszuerdő felé akartunk volna menni, s így Albert uramat is kivívén, tőn relatiót, és hogy délután Keczer Menyhárt uram is elérkezék, annál is bővebben, s való dolog, ha kezünknél volna Blasova, nem volna méltó arra menni, de az sok gonosz között, ha csak az veszett fejszének nyele tér is meg, ugyan csak azon végezéshez ragaszkodánk; s érkezék Keczer Menyhártné asszonyom is vacsora után; írt öcsém uram Nagy Ferencznek.

19. Csötörtök. Nyughatatlan étszakám volt, és az mi szükséges dolgok occurráltak, azokról nagy bőven írván magam is Nagy Ferencz uramnak, jó hajnalban indítám meg csatlós Gergelyt egy kis kocsin, úgy hogy néminemű kárpitokot hozhatna el magával és hogy szombaton reggelig jűne vissza. Öcsém uram ebéden is itt maradván, délben érkezék Kiss Ádám Kótóra [1]) hajtandó kanczákkal.

20. Péntek. Azomban Szundocs [2]) felé való úthoz készülgetvén gróf uram, és én is felűl említett lovakot el akarván holnap indítanom, írtam Szikszaynak és Teleki uramnak.

21. Szombat. Benczurt megindítván Kótó felé, úgy érkezék Csúthy uram Husztról; azomban Gergely csatlós is megérkezvén, hideg essős üdőre fordulván, mingyárt délután megindult gróf uram, és Rokuszi is Benedek Pállal Enyiczke felé; egész estig várván palatinusné asszonyom emberére, szintén estve felé érkezének Csathó Mihály és Bársony Gergely, kikkel az mint lehetett beszélgetvén és vacsorán is ide ben marasztván.

22. Vasárnap. Jóval viradta előtt megindítván Albertot s Jeleniket, Raphanides uram is akkor mingyárt indult haza felé; és ma már valamentire nyugodalmasb napom volt; tegnap, úgy ma is írtam kapitány uramnak.

23. Hétfő. Bőven írván Csucsy uramnak s az édes fiamnak is Sárosra menő hundermarki [3]) orosz pap által, küldöttem egy pár császár madarat is; déllyest vévén Baranovszky uram levelét, rescribáltam, és ma is írtam Gilányi uramnak.

---

[1]) Koltóra.
[2]) Így: *Ó-* és *Új-Szandecz*, Galicziában.
[3]) Hundermark (Hodermark) Szepes vm.

Késmárk *24. Kedd.* Való dolog, mára is várom vala gróf uramat. Okolicsányi uram által írtam Farkas uramnak.

25. Szerda. Istennek dícsértessék az ő szent neve, hogy ez tizenkét esztendőt és már legitima aetast engedte az jó isten elérni az édes ifju uracskámnak Gnyazdán [1]) hálván meg gróf uram, jó reg érkezék Samkó, úgy hogy ő nga jóakaróiban convocálnék ebédre, az mint hogy Küszöghy, Görgey Vilhelm, Székely András és János uramék jelen lévén s gróf uram is szinte délben érkezvén, kedvessen mulatozánk. Értvén palatinusnénak súlyosan való betegeskedéssét, sietséggel küldöttem estve felé Bor Pétert, hogy az négy obligált falukban való successiókot vehetné kézhez.[2])

26. Csötörtök. Erkezvén Árvából Holyba Kótóra küldendő ménlóval, Kiss Ádámot Enyiczkére hajtandó gyermek lovakért Liptóban akarván expediálnom, bőven írtam Farkas uramnak, kapitány uramnak is Holyba által, oda küldvén Keczer András uram lovát.

27. Péntek. Ma is lévén itten árvai ember, többi között superattendens [3]) levelével is, kiről Raphanidesnek írván, úgy kapitány uramnak is nagy bőven, Gilányi Illyés uramnak is rescribáltam.

28. Szombat. Ez mai nap nem emlékezhetem, hogy mi oly kiváltképen való dolgaim voltak volna.

29. Vasárnap. Ez mai szent Mihály napján koronáztatott Krakkóban lengyel nemzetből Visnyoveczki Mihály herczeg az királyságra.[4]) Francsics uram, hogy az examenen [5]) gróf uram képét viselhesse, ma déllyest expediáltatott. Enyiczkei jószágot is ez mai nap apprehendálta gróf uram.[6])

30. Hétfő. Jó idején reggel vettem Blasováról Jelenik levelét, úgy Albert uramét is, az ki onnat Krakkóban ment.

October

1. Kedd. Ma kezdődött az examen Eperjesen. Gróf urammal milenbachi erdőben nyulászván s tizennégy nyulat fogatván ki belőle és Kolbachban egy rókát, s onnat megtérvén,

---

[1]) Így: *Gnezda* (Kniesen), Szepes vm.

[2]) Ezek lehettek a blasovai jószágért cserébe adott murányvidéki faluk. L. föntebb sept. 14-ike alatt a jegyzetet.

[3]) Superintendens.

[4]) L. föntebb jun. 25-én.

[5]) Az ifju gróf examenjén Eperjesen.

[6]) L. föntebb sept. 14-ike alatt a jegyzetet.

úgy érkezék Kiss Ádám Rosombergről Enyiczkére hajtandó gyermek lovakkal. Késmárk

2. Szerda. Görgey Miklós s Vilhelm lévén gróf uramnál, Jankó csatlósom által írtam Farkas uramnak, Raphanidesnek.

3. Csötörtök. Megindítván az gyermek lovakot Enyiczkére és ugyan oda rendelt két béres lovas szekeret, s azokon sindelyt küldvén oda, Ruszkinócz felé voltunk gróf urammal nyulászni, úgy Görgey uramék is; ugyanott az mezőn evénk ebédet, egy rókánál s valami három nyulnál sem fogatván egyebet.

4. Péntek. Mingyárt délután Murányban írván gróf uram, azomban Albert uram is érkezék, s elég nehéznek látszott, hogy még is gróf uramnak káptalomban kell menni és Krakkóban is küldeni újobban Albert uramat, s vigyázni és szaporítani tovább is az költséget.

5. Szombat. Albert uramat házához expediálván és dispositiót tévén az más héten Krakkóban való útjáról, tovább is cserepet kelletvén hozatnom, hatlovú szekeret expediáltam Rosombergre s estve felé az ifju grófért való lovasokot.

6. Vasárnap. Az lengyelországi állapatokra nézve ez itt való káptolomban is szükségesképpen kelletvén gróf uramnak menni, déllest indult meg ő nagysága.

7. Hétfő. Isten jóvoltából jóval estve előtt érkezék gróf uram. Ma is írtam Enyiczkére az szedők [1]) által, és mind Árvába mind Rosomberkre.

8. Kedd. Radics uram az mint tegnap érkezék Bécsbe menő útjában, ma el nem bocsátá gróf uram; írtunk ő kgme által az kiknek kívántatott, Balassával való dologban; ma is írtam Rosomberkre oda való kocsis által.

9. Szerda. Ma délre érkezvén ifju gróf uram isten jóvoltábúl, ő ngával lévén Ladiver uram is, két asztalra telvén, kedvessen s végan lakozánk.[2]) Keczer Menyhárt uram levelét hozák palatinusné levelével, és az mint rescribált is, és így az mint az szükség kívánta, nagy bőven írván ő kgmének, estve elbocsátám emberét.

10. Csötörtök. Ladiver uram az mint elmene, írtam kapitány uramnak, úgy Farkas uramnak is. Gróf uram szerelmes gyermekivel s így mostan itt lévő Görgey Vilhelm, Kaposy, Marczy István uramék, úgy hogy két asztalra valának, valóban meg is lakának.

---

[1]) T. i. szőllőszedők.

[2]) Az ifju gróf eperjesi examenje oct. 4-én — épen úgy mint a mult esztendőben is — egy ünnepélyes iskolai dráma előadásával ért véget, melyről körülményes tudósítást közöl Thaly Kálmán »*Thököly Imre és iskolatársai mint szinjátszók*« czímű czikkében. Századok 1880. 411. l. V. ö. *Angyal D.* id. m. I. 30. l.

Késmárk

11. Péntek. Kétrendbeli árvai ember által is írván kapitány uramnak, Gilányi Illyés uramnak, többi között Ladiver Sámuel felől is, s mivel Benczur uramat is ma küldöttem Enyiczkére, nagy bőven írtam és jó instructióval bocsátottam. Palatinusné asszonyomnak is írt gróf uram. Egyszóval délig igen sok írásim valának. Szekeresi az lovakkal ma érkezék.

12. Szombat. Az tegnap Enyiczkéről jött embert vissza bocsátám, s estve felé érkezék Farkas uram, jó reg penig Nagy Miklós Csúthy uramtúl.

13. Vasárnap. Holnap akarván az karkai szabadosokat expediálnom, írván Csúthy uramnak kétrendbeli levelet és Husztra is rescribálván, úgy Teleki uramnak is.

14. Hétfő. Elbocsátám az szabadosokat, s Olmuczer vala ebéden gróf uramnál s eléggé nyálaskodott.

15. Kedd. Farkas uram elmene délelőtt; írtam Radics uramnak, postára dirigálván; az Enyiczkére való vak vendégfogadós ma érkezék, de holnapra haladott elmenetele, s így ez alkalmatossággal is írtam egynehány szóval Benczurnak. Keczer Menyhárt uramnak is rescribáltam.

16. Szerda. Késő estve vacsora után jöve meg Sipos Jancsi Enyiczkéről.

17. Csötörtök. Az tegnap elvett Benczur levelére rescribálván, küldöttem Mátyásfalvára, hogy borokért menő szekerek alkalmatosságával vihessék meg, írván Keczer András uramnak is nagy bőven, hogy szüretről vissza jövet vehetné el Enyiczkén. Déllyest az bal kezemben kezdettem érzeni fájdalmat.

18. Péntek. Ez mai napon is azon egy állapatban voltam s az ágyban detineáltam magamot, s Gilányi uramnak kétrendbeli levelére rescribáltam, Illyés uramnak is 15 költ levelére, s Ladiver uramnak is írtam Zsolnára.

19. Szombat. Ma érkezék az kótói szekér s vettem onnat is 9 költ levelét Csúthy uramnak.

20. Vasárnap. Palatinusné asszonyomnak írt gróf uram. Ma már annál is nagyobb fájdalmát szenvedtem az kezemnek; csatlósom Jankó az mint érkezék, beszéllé mint jártak Likavában lévő tolvajokkal.

21. Hétfő. Elbocsátván az kótói szekeret, írtam Csúthy uramnak, és az mint tegnap is írtam volna kapitány uramnak, ma újobban Baranovszky uram menvén oda, és Farkas uramnak is írtam Andris csatlós által.

22. Kedd. Enyiczkéről két hordó ezidei bort hozának, s délben Árvából kapitány és Albert uram levelét Szatkovszkyéval együtt, kibűl elég törődésünk is lőn.

23. Szerda. Azon tegnapi árvai levelekre rescribálván, elbocsátám az oda való embert. Az mely hajduk azelőtt Enyiczkén laktak, négyet fogadtunk az gyalogok közzé. Késmárk

24. Csötörtök. Farkas uramnak 22 költ levelére rescribálván, estve felé jött Árvából is ember, s az által is írtam gróf uramnak Enyiczkére menő szándékáról, kiről nagy bőven írván Enyiczkére, Gyarmati uramat expediáltam, pínzt is küldvén oda általa.

25. Péntek. Pika Gáspár uram érkezék Bécsből.[1]) Ladiver és Synapius uramék levelein kivűl egyebek ez mai nap nem jutottak; bal felől lévő némely tagaimban egy héttűl fogvást érezvén az köszvént, ma úgy is könnyebbülést érzettem.

26. Szombat. Gróf uram ma is vadászni volt; azomban délben úgy érkezék Husztról Kiss Ferencz.

27. Vasárnap. Mingyárt kapunyitáskor érkezének tíz szekér borral Kereszturból,[2]) az hol istennek hála, jobbadocskán lött borunk mint reméljük vala. Teleki uramnak írt gróf uram, Vír Györgynek szóló Ujfalusy László uram levele mellett.

28. Hétfő. Jó reg elmene az huszti katona s elvitte Teleki uram levelét, az ki által öcsém uraméknak is bőven írtam, úgy asszonyomnak is.

29. Kedd. Samkót Eperjesre holmi vásárlásokért expediálám.

30. Szerda. Keczer Menyhárt uramnak 24 et 29 írott leveleit vettem, Radics uramnak is de dato 23, kire rescribáltam.

31. Csötörtök. Istennek jóvoltából, úgy tudom, ma tölt negyvenkilencz esztendőm, s elég fájdalmas s gondos élettel; de legyen tovább is az ő szent akaratja, kinek kegyelmes gondja viselésében ajánlom magam. Írtam Szinyére Menyhárt uram eleiben.

November

1. Péntek. Írtam az szinyei ember által Árvában s Liptóban is az szerint; egyéb oly írásim nem voltak; palatinusnénak írtunk.

2. Szombat. Nem voltak mi oly szorgos dolgaim. Hidvéghy uramnak az mint 27 költ levelét vettem, rescribáltam, és Radics uramnak is írtam.

---

[1]) L. föntebb sept. 16-án.
[2]) Bodrog-Keresztúrból.

Késmárk 3. *Vasárnap.* Reggeli és déllyesti praedicatiót meghallgatván, ma sem voltak mi oly szorgos dolgaim.

4. *Hétfő.* Megindítám Enyiczke felé az ebeket, úgy az hálókkal való szekeret is. Vacsorára érkezék Keczer Menyhárt uram is s meg is lakék.

5. *Kedd.* Az ifju gróf szenti napján az mint három asztalra valánk, igen kedvessen is lakozánk.

6. *Szerda.* Elég szorgalmatos foglalatosságim között az Enyiczkére való megindulás felől is (disponáltam), az hova ebéd után mingyárt megindulván, isten jóvoltából jókor s békével érkezénk Szmisánra. Szmizsán

7. *Csötörtök.* Folykmárra szándékoztunk, délre meg sem szállottunk, s mivel az patakok fagyossan voltak, bajos utunk lőn; úgy is elég jókor szállottunk. Kis- és Nagy-Folkmár

8. *Péntek.* Éfél után nemsokára megindulván és Felső-Tőkésen étetvén, dél tájban érkeztem ide Enyiczkére; eléggé igyekeztem volna az szállások dolgát intézni, de lehetetlen reparatio nélkül gróf uram contentumával; ő nga is azomban négy óra tájban elérkezék szenvedhető állapattal; Keczer András uram jóval ő nga előtt. Felsö-Tökés (Abaúj vm.) Enyiczke

9. *Szombat.* Az konyhakocsiban lévő szepesi lovakot remittálván, írtam Valentinus uramnak és holmi itt való dolgokhoz is valóban látánk.

10. *Vasárnap.* Ő ngok az itt való praedicatiót meghallgatván, praedicator uram ő ngánál volt ebéden.

11. *Hétfő.* Viradtig írtam Radics uramnak, postára dirigálván; írtam Gilányi uramnak 4 költ levelére, Valentinus uramnak is Késmárkra. Kimenénk flöstököm után nyulászni, mely nem szintén succedált, s megtérvén s vévén Radics uramnak 30 költ levelét, kin elég törődésünk is lőn, Keczer Andrásné asszonyom ma érkezék.

12. *Kedd.* Ifju gróf uram elkészülvén, isten jóvoltából jó reg indulván Eperjes felé,[1]) én is viradtig elkészítvén Radics uramnak újabb levelemet s Hidvéghy uramnak bőven írván gróf uram, mind ezekről én is Gilányi uramnak, kimenénk déllyest itt való erdőben; rút havas essős üdőnk lőn, de jó szerencsénk, négy őzet s négy rókát veretének, jól is lakánk, generalis uram szolgája is itt lévén.

13. *Szerda.* Ma is az nagy-idai cserjében valánk, de bezzeg igen haszontalanúl; az bocsárdi majort is meglháttuk.

[1]) Thököly Imre ezentúl már nem soká frequentálhatta az eperjesi iskolát; a következő évben beállott zavarok hamar elsodorták a gyermek ifjat tanuló pályájáról. *Angyal D.* id. m. I. 30—32. l.

14. Csötörtök. Keczer András uram az mint elmene, írtam az ifju grófnak és Csucsy uramnak. Ma is nyulászni valánk s tizenkét nyulat veretének el. Enyiczke

15. Péntek. Pribék Ádám uram hamar délután érkezvén, vacsorán váltig megtarták.

16. Szombat. Ma napestig is itt maradott; déllyest nyulászni valának, én penig az csányi malomhoz és azon határban levő rétek látni valék; estve vettem Keczer Menyhárt uramnak Peklinből írott levelét.

17. Vasárnap. Jó hajnalban elbocsátám az pekléni embert; az tegnap Csucsy uramnak írott levelemet is általa küldöttem meg; délelőtt tanálkozván csötörtökhelyi [1]) szekér, küldöttem általa Eperjesre három kecsegét s hat nyulat; ebéd felett voltunk hogy érkezék Késmárkról két szekér psincselkával.

18. Hétfő. Jóval viradta előtt expediáltatván azon szepesi szekerek, úgy érkezék Kiss Miklós Peklinből, jelentvén, az e minapi esés miá igen rosszúl van Keczer András uram; viradtig meg is indítottam az úr borbélyját. Dél felé kimenvén, elég kevés ideig valánk, úgy is két őzet s rókát fogatánk; s késő estve vettem Radics uramnak 5 költ levelét, kapitány és Farkas uraméknak 10 költ leveleket, Szunyogh uramnak is de dato 5 költ levelét.

19. Kedd. Berg uramat jóval viradta előtt megindítván szakmári doctorért, és az tegnap elvett levelekre is rescribálván, kassai postára küldtem.

20. Szerda. Gróf uram igen gyengén kezdett lenni, s dél felé Csány felé valánk nyulászni, úgy is egy őzét veretének, s az csányi malmot is megnézegette gróf uram; hogy estve felé érkezénk, úgy érkezék Szinyeiné asszonyom Keczer Menyhártné asszonyommal, Keczer Menyhárt uram is nemsokára azután; jól is lakék vacsorán s váltig tánczolának is.

21. Csötörtök. Bárczi [2]) erdőben valánk nyulászni s kassai bíró uram is oda jöve hozzánk; hét őzet, két rókát s nyulakot veretének, vígan s kedvessen is lakozánk utánna.

22. Péntek. Kimenénk s még asszonyomék is kisasszonyokkal kijövének; azomban ugyan az mezőre jövének viceispán s Várady uramék ketten; lassu szerencsénk lőn az vadászathoz, de az vendéghez jobb, s így valóban vígan is lakának mindnyájan.

23. Szombat. Jó idein elmenvén öcsém uram, úgy Szinyeiné asszonyom is s az többi is ő kgmek után, így ez mai nap csak helyben voltunk; estve felé az gyermek lovak látni

---

[1]) Csötörtökhely (Quintoforum, Donnersmarkt), Szepes vm.
[2]) Régebben *Alsó-* és *Felső-Bárcza,* Abaúj vm.

Enyiczke lévén, úgy érkezék Petkó uram, az kit is nagy jó szívvel látott gróf uram. Ez mai nap az bal lábomban kezdettem érzeni az köszvént.

24. Vasárnap. Napestig az ágyban detineáltam magamot; azomban ha valaha, most jött(ek) mindenfelől ugyan sok levelek: Radics uramtól sub dato 3 et 15, Liptóbúl 20, Csúthy uramtól 1-ma és estve felé kótói ember által 5 et 16 költ levelei. Nádasdy uram certificatoriája az mint jutott kezünkhöz, ahoz való instrumentumokat elkészíttetvén, estve felé indítottuk meg Samkó trombitást Árva felé, azután az Csúthy uram leveleit volválván s ruminálván, álmélkodásra való gonoszságokot experiálván az jó erdélyieknek, elég sokat búsulánk is rajta.

25. Hétfő. Mingyárt éfél után az tegnapi intervenientiákról akarván Menyhárt uramat tudósítanom, nagy bőven írván, mind azon leveleket includáltam, írván talám ötrendbéli levelére Csucsy uramnak s Petrőczy uramnak is rescribálván. Elmene Petkó uram s érkezék Fáy László uram:[1]) ugyan csak el nem bocsátá ebédtűl gróf uram, és ez mai nagyobbik kisasszony szenti napján magam is jelen akarván lenni az asztalnál, ugyan jól tanáltam bévenni az borban; estve felé lőn hogy elmene Fáy uram; kótói ember által is írtam Csúthy uramnak.

26. Kedd. Déllyest gróf uram bárczi erdőben vadászván, két őzet fogattak. Sadányi György uram délután érkezvén, váltig nézegettem az kővárit;[2]) estve felé az két hordó psincselkával érkezének, és vacsora felett Szinyeiné asszonyom szolgája öcsém uramék úgy ő kgme levelével is.

27. Szerda. Azon levelekre rescribálván, elbocsátám Szinyeiné asszonyom emberét s délután Sadányi uramat; azomban estve felé úgy érkezék szakmári doctor uram s hamar azután Csáky Péter uram ide jövetele felől való hír, kin sokat törődtem, látván, minden dolgainkban azzal is akadályoztatunk.

28. Csötörtök. Doctor uram Kassára ment, hogy praeservativákra való eszközököt vásárolhasson; azomban hamar délután érkezék Csáky Péter uram, véle együtt Székely András uram, s így ebéd vacsorával együtt lévén, szintén meglakának, de gróf uram nem onerálta magát.

29. Péntek. Tegnap estve hozák Csucsy uram levelét, kiben írja, harmad naptúl fogvást érzett alteratiókot az ifju gróf; doctor urammal közölvén, mondja catarhusnak lenni, az

[1]) Fáy László a Vesselényi-féle mozgalmak egyik ismertebb alakja.

[2]) Így, valószínűleg hibásan, mert alig érthető, mit jelentsen itt a *kővárit* szó.

kin valóban conturbálódván, rescribáltam Csucsy uramnak s ő ngának is; s azomban délelőtt menekedtünk meg Csáky uramtól és készölgetének az holnapi meginduláshoz. Enyiczke

30. Szombat. Hamar éfél után hozzá fogatván az íráshoz, akarván írásban is hadnom valami dispositiócskát itten, ha lesz vala kinek, s elég bajos is, hogy az egy porkolábon kivűl majd senki sem maradván, az ki vagy bizonyos tiszt, vagy valamire való lesz vala; gróf uram ez mai Keczer András uram szenti napjára ő kgméhez igérkezvén, s látván szintén ebédre nem érkezhetünk, Rozgonban falatozván, az mint Peklinben érkezénk négy óra tájban, meg lévén az ebéd vacsorával, kassi[1] bíró uram feleségestől lévén jelen, váltig voltunk az vígan lakáson; gróf uram az szakmári doctor javallásához is kívánván magát alkalmaztatni, majd nem is ivott bort, igen gyengén érezvén magát; úgy is az gazdák kedvéért talám három tánczocskát járt az édes jó urunk. Az mint tegnap estve érkezék vala Bohus uram Esterház Ferencz uram dolgában, kiadván gróf uram az végső választ és rescribálván Pongrácz püspöknek, ma reggel mene el.[2] Rozgony Keczer-Peklén (Sáros vm.)

December

1. Vasárnap. Az kisasszonkák valának az szentegyházban, s ma már Menyhárt uram vendégi valának; itt is ő nga azon jó kedvet akarván mutatni, mindent elkövetett; vacsorát ugyan nem evék nagy erőtlensége miá. Keczer András uramra nézve az doctort eddig elhozánk s innet délután bocsátánk el Szakmár felé.

2. Hétfő. Elkészülvén gróf uram, Bogdányban falatozott; engem penig az mint elvitt Menyhárt uram s az menyem Lapispatakra, megmutogatták az ott való jó commoditásokot, hogy az én vékony opiniómot is vennék, jövendőben micsoda helyen kellenék jó kőudvart építeni; s ugyan ott évén ebédet, Radácson és már estve felé érhetém el gróf uramat s együtt lőn ő ngával vacsorám. Lapispatak Radács

3. Kedd. Viradtig rescribáltam 26 költ levelére Farkas uramnak, eperjesi postára dirigálván. Hogy megviradott, elő mentem Szinyére, az hol Szinyeiné asszonyom tegnap s tegnapelőtt kétrendbéli lakadalmat tartván, Szirmayné asszonyomat s Butkaynét itt találám; hamar érkezék az lelkem uracskám is, s gróf uram eleiben menvén s be érkezvén ő ngok, szintén Szinye

[1] Így, e helyett: *kassai;* ad analogiam: *bárczi, bárczai.*
[2] L. alább dec. 26-ika alatt a jegyzetet.

Szinye hogy az étket adták volna, érkezék Keczer Menyhárt uram is; psincselkával akarván jól tartani, magam laktam előbb jól s alig vártam, szállásomra vitessem magamot; vacsorát sem ehettem, és gróf uram is csak az maga szállásán evék valami keveset; az többi vacsora után is váltig megtánczolának.

4. Szerda. Ez estve majd éfélig szállásomon beszélgetvén Szirmay István az anyjával s jóval viradta előtt Keczer Menyhárt urammal, mi formában adhatni volna választ iudex curiae uram parancsolatja mellett, az melyet pater Berzeviczy exhibeált fejedelem asszony dolgában, az ki az is szép levelet írván, rescribáltunk levelére és az paternek is in scriptis adván az választ, megindulánk isten jóvoltából, s déllyest két óra tájban érkezvén Krompachra, annál is erőtlenebbűl volt gróf uram s igen keveset evék. Hogy estveledett, Enyiczkéről hozák utánunk kapitány uramnak 28 költ levelét: ugyan ezen fejedelem asszony dolgában való interveniált protestatiókat akarván Keczer Menyhárt urammal közlenem, úgy az sobotistyai [1]) terminusnak is ad 9 való dilatióját, írtam bőven ő kgmének.

Krompach (Szepes vm.)

5. Csötörtök. Nem alhattam, törődvén ez ily gróf uram gyenge állapatján; írtam Szinyeiné asszonyomnak, Csucsy János uramnak s Farkas uramnak is órás mester által; s azomban nyolcz óra tájban indulván, Körtvélyesen ettünk volna ebédet, de gróf uram inkább semmit sem; míg Létánfalvára érkeztünk volna, annyira bágyadott, hogy alig ülhetett már az szekérben, s így mingyárt lefeküvék; én sem ettem keserűségemben is; küldöttem Káposztafalvára, ha mi kedve szerint való sert hozhatna Megyeri uram, s éfélig meg is tért.

Körtvélyes Létánfalu

6. Péntek. Majd egész étszakán nyughatatlankodván és sokat keseregvén ily állapatunkon, az mint mingyárt estve tanált hánni gróf uram, jó étszakája lőn utánna és ereje is jobban; sietének béjűni Késmárkra, az hova délben érkezvén, kin ett volna ugyan ő nga, de keveset ehetett, úgy vacsorán is az kisasszonkáknál. Gilányi Illyésnek 29, Jánosnak 30 költ leveleit tanáltam itten. Palatinusnénak írt gróf uram.

Késmárk

7. Szombat. Nem interveniáltak mi oly dolgaim.

8. Vasárnap. Mind reggeli s déllyesti praedicatiót meghallgatván, érkezék Csúthy uram, és az mennyire antecedenter írása által nem tött volna relatiót oda bé való nagy sok iniuriáinkról, szóval annál is inkább declarálta ő ngának jelenlétében.[2]) Keczer Menyhárt uramnak Veresalmáról 7 költ levelét hozák. Gilányi János uramnak egy elbocsátott hajdu által írtam.

[1]) Szobotist, Nyitra vm.
[2]) L. föntebb nov. 24-én.

9. *Hétfő.* Keczer Menyhárt uramnak rescribálván, írtam Csucsy uramnak, úgy asszonyomnak is egynehány szóval. Szintén elkészétettem és szánra rakattam az Enyiczkére deputált taraszkokot; azomban lágyulni kezdett az üdő. Késmárk

10. *Kedd.* Ez éjjel annál is inkább lágyulván, elláttam, lehetetlen, elvihessék az taraszkokot. Viradtig elkészítém az oda szóló leveleket s elbocsátám azon porkolábot. Hogy mégis múljék az üdő, déllyest Szlavkó felé és az Pusban[1]) valánk; szép mulatságunk is lőn az nyulakkal.

11. *Szerda.* Samkót Keczer Menyhárt uram eleiben expediáltam Szinyére; déllyest gróf urammal istállóban lévén és lovakot jártatván, igen elbágyadott, úgy hogy mihent fel jött, lenyugodott, az kin szintén elkeseredvén, magam sem ettem vacsorát. Kótórúl hajtott fiatal kanczákkal ma érkezének.

12. *Csötörtök.* Itt már viszont alkalmas dér lőn. Bronnoné asszonyomnak rescribált gróf uram, s írtam Sipos Gyurka által Farkas uramnak és Gilányi János uramnak is. Hogy ebéd felett voltunk volna, érkezék Keczer Menyhárt uram s elég fájdalmas szívvel nézte gróf uramnak igen nyavalyás állapatját; mégis kiment estve felé az istállóban és lovai jártatásával mulattatta öcsém uramat, s kedvéért kin volt ugyan vacsorán, de semmit sem ehetett, s nagy bágyadtan bé menvén, úgy sem nyugodt le addig, míg szép isteni dícséreteket másokkal együtt nem mondott volna. Petróczy uram szolgája ma érkezék 8 költ levelével.

13. *Péntek.* Ez elmult éjjel nem sokat alhattam mind búsulásimban, mind az sok szükséges dolgokról való beszélgetésimben; az édes uram mihent viradott, láttatott bennünket, s alig vártam láthassam én is; bemenvén és az étszakai beszélgetésinkről rövideden tévén relatiót, megvidámult szívvel érthettem, hogy mégis jobb étszakája lehetett ő ngának; ebédtől nem akará ő nga elbocsátani Menyhárt uramat; maga ugyan még sem ehetett. Legelsőben is Petrőczy uram szolgáját expediáltam és ő általa bőven írtam Gilányi uramnak, Joachimusnak, déllyest palatinusné asszonyomnak; elmenvén Menyhárt uram, igyekeztem volna az asztalnokot is hova hamarább expediálnom, az ki által Csucsy uramnak bőven írván s üzenvén, az ifju gróf is hogy elmenjen Peklinben s maga praesentálja gróf uram levelét András uramnak s igyekezzék inducálni az Erdélyben való bémenetelre, és így e körűl is feles dolgocskáim lévén, csak szintén estve felé mehete el asztalnok uram; s az lelkem uram az házak járni volt és kárpi-

[1]) Valami cserjés neve lehet; talán a német *Busch.*

Késmárk toztatta, s hozzám is divertált s az álmot elmúlatta és jóval vídámabban volt s vacsorán is evék valami keveset, dícsértessék ezért is istennek szent neve!

14. Szombat. Délelőtt expediáltatott hat ló Batizfalvára, kiken Menyhárt uram Murányban menjen; estve felé úgy érkezék Szinyeiné asszonyom; ma is mind jobbadocskán láttatott lenni az édes uram.

15. Vasárnap. Az praedicatiót meghallgatván, ebéden s vacsorán ugyan szépecskén evék gróf uram. Abafy Sándor dolgában hozák iudex curiae uram Szobotistyáról 6 költ levelét.

16. Hétfő. Az mint az bal kezemben kezdettem ez éjjel érzeni az köszvént, nem mertem elmenni gróf urammal Toporczra Vilhelm uramhoz komaságra. Tegnap újolag havacska esék s hideg lőn utána; így ő ngok is szánon menének el s ez mai napon vissza is jöttek; az lelkem uram szenvedhető állapattal, az kin ugyan megvidámultam, szombattúl fogvást az mint volt ő nga.

17. Kedd. Megváltozék az üdő; az ő nga állapatja is, mert már ma viszont gyengébben volt, sőt az mint déllyest lenyugovék, fel sem verte magát; s az asztalnok déllyest Peklinből valóban nem remélt válaszszal tért meg András uramtól; nagy sokat törődvén, úgy tanáltuk, holnap reggel elmenjen asztalnok uram Menyhárt uram eleiben s várja Batizfalván: írjon gróf uram is az feleségének.

18. Szerda. Hogy hajnalodott, érkezének az Murányban volt kocsisok, az kik által írta ő kgme, megérkezett, de az felesége megbetegedvén, felette siettetné az borbélyt; így azt tanáltuk, jobb ha asszonyom is elmégyen; kilencz óra tájban (az) borbélylyal elmenvén, estveli hét óra előtt tértek meg: ez mégis jobb választ adott, noha ugyan dubitative. Farkas uram az mint délelőtt érkezék, délután ma is az álomnak adta magát gróf uram mingyárt déllyest, valamint tegnap.

19. Csötörtök. Jó reg esék értésünkre, Radics uram tegnap érkezék Batizfalvára, s így reméllhettük beérkezéssét; öcsém uramnak írtunk is eleiben. Szinyeiné asszonyom förözteté meg gróf uramat, de azután sem érzette jobban magát, és déllyest az mai nap is mingyárt lefeküvék; látván ily szörnyű erőtlenségét, annyival inkább az nagy keserűség is segítvén nyavalyámot, szintén sulyossan valék már is. Rédey Ferenczné asszonyom szolgája délelőtt expediáltatott; öcsém uram Radics s Herics uramékkal estve felé érkezék s magok szállásán falatoztak.

20. Péntek. Majd az egész napot ilyen szörnyű nyomorúságomban is azzal múlatván, vehessük végső válaszszát öcsém

uramnak, úgy is elég dubietas(sal) resolválá magát, meg cselekszi; írtam Gilányi uramnak Farkas uram szolgája által, készülne Bécs felé. Az lelkem uram kedvekért az palotán ebédlett volna, de ugyan csak nem ehetett; úgy is inducáltatott, elmenjen Szlavkóra, az hol keveset evék is és még vacsorán is kin volt, de nagy bágyadtan; úgy sem múlatta el, hogy mégis kétszer s háromszor is napjában ne gyűjjön látogatásomra, látván szörnyű nyomoruságomot. Szunyogh uramtól ma jöve ide Reviczky Simon uram. Késmárk

21. Szombat. Gyötrődvén testemben, annyival is inkább szívemben, bezzeg nyomorult étszakám lőn; úgy is kínszeríttetvén íratnom Bécsben és más helyekre, mind ily igen nyavalyásúl délig mind elkészítém; de az lelkem uram el nem bocsátván Farkas Tamás uramat ebédtől, szenti napja [1]) lévén, s így csak déllyest indultak: Benczur István Teleki uramhoz, Csúthy uram Árvában, Gilányi uramat expediálhassa, Farkas uram haza felé; s Reviczky uram is elbocsáttatott; öcsém uram mingyárt reggel mene el. Gróf uram ez üdnep napon reggeli praedicatión és déllyest is jelen volt vecsernyén, de azután annál is erőtlenebbből; így csak azon nyomoruságos s bús életünk.

22. Vasárnap. Szintén el akar vala már ma menni Szinyeiné asszonyom, de az nagy rút üdőre nézve is el nem bocsátá gróf uram. Mind reggeli mind déllyesti praedicatión jelen volt ő nga.

23. Hétfő. Jó reg elmene Szinyeiné asszonyom. Valami keveset evék gróf uram már ez mai nap, de én mind csak azon nagy kínokban. Ma gyónt gróf uram.

24. Kedd. Írtam Eperjesre, úgy András uramnak is; az mint az több napokot, úgy ez mait is az nagy fájdalmakkal múlatván el.

25. Szerda. Ez áldott karácson napján, csak az is nem elég keserves-é? hogy praedicatio hallgatás nélkül kellett lennem, és mikor az más jámborok abban foglalatoskodtak, én mind azon fájdalmas kínokkal múlattam az napot.

26. Csötörtök. Hogy praedicatio felett volt volna gróf uram, érkezék lucsivnai posta ő felsége 2 et 14 huius költ levelével; Pongrácz püspök uram szolgája is; mind ezeket alig olvashatá is szerivel ő nga; ugyan felesen tanálván az ő nga jóakaróiban begyűlni, valóban meg is lakának; s én írtam mingyárt Gilányi uramnak Bécsben mind ezekről. Gróf uram

[1]) Tamás napja.

Késmárk dispositiója szerint az kisasszonynyal szemben lévén, istenessen és dícséretessen resolválta magát, hogy pápistához nem kíván menni; ily ő nga resolutióján fundálván gróf uram, oly formán lött is válaszsza Pongrácz püspöknek.[1])

27. Péntek. Elbocsáttatott Pongrácz püspök szolgája. Ebéden megadván gróf uram Marczy János poharát, valóban meglakának, s déllyest az kisasszonyok Székely János uramhoz valának. Úgy tudom, ma is írtam Csucsy János uramnak, azomban estve vettem 26 költ levelét.

28. Szombat. Inducáltatott gróf uram s kiment Breskovszky házához ebédre kisasszonyokkal együtt. Csúthy uram mingyárt reggel érkezék Árvából, magam nagy fájdalmakot szenvedvén és szíves törődéssel lévén, hogy ennyi üdők alatt sem tágít rajtam az nyavalya; de legyen mint az jó isten akarja. Ma is írtam Gilányi uramnak, Farkas uramnak is, úgy Csucsy uramnak is, lucsivnai postára adván. Szintén estve felé érkezék Lang uram Bécsbűl, az ki nagy titkon mondá, Nádasdy uram 14 arestáltatott meg ő felségétűl[2]); Auspergh herczeg elszökött volna; csudálatos consideratiókot nemzettek mind ezek.

29. Vasárnap. Elmenvén Lang uram, voltunk oly gondolkodásban, mind azokról tudósítsuk Teleki uramot, de azomban megtartózkodánk míg bizonyosbat érthetnénk. Gróf uram ma is meghallgatta az reggeli praedicatiót; én még is azon nyomoruságos állapatban maradtam.

30. Hétfő. Mivel gróf uram, isten annyi erőt adván, Árvában szándékozik, előbb azért az lőcsei doctorral kívánván szemben lenni, el is küldöttünk érette; azomban gróf uram déllyest lenyugodván, csak elhűltem hogy érkezének Bethlen Farkas szolgái, jelentvén, az urok is nem messze van; asztalnok uramot küldöttem eleiben; gróf uramot ugyan csak fel nem költetém, hanem hogy már megszállott, ébredett fel jóval azután gróf uram, neheztelt is hogy fel nem költötték; azomban az mint hozzám jött s feles ideig beszélgetett, úgy jöve

[1]) Thököly Kata kezét Esterházy Ferencz kérte s egy év mulva (1670. nov. 15-én) azzal a kötelezettséggel nyerte el, hogy nejét hitében háborgatni nem fogja; de ebben semmi sem lőn, mert a pápa csak oly feltétel alatt adott dispensatiót Esterházynak rokona nőül vételére, ha ez a római katholikus vallásra tér át, s így Katalin nem követhete atyjának gyermekeit intő végakaratát, hogy az igaz evangelica religióban mindvégig állhatatosak maradjanak, valamint testvérei, Mária és Éva sem követheték, kiket a hatalom szintén katholizálni kényszerített. *Angyal D.* id. m. I. 117—118. l.

[2]) A hír nem volt való. Nádasdy ekkori helyzetére nézve az udvarral szemben, v. ö. *Pauler* id. m. I. 286. és a köv. ll.

Késmárk

gróf uram is, és mind itt késtek míg az vacsorát feladták: s azomban az doctor is érkezék, s vacsora után, az mint relatiót tett gróf uram, igen dícséretessen viselte magát Farkas uram s felest is tánczolt, és még az doctor is valóban jól ivék.

31. Kedd. Meg kell vallanom, valamennyire tágítani kezdett ugyan rajtam az köszvény, de bezzeg ennyi ideig tartó és ennyire hatalmaskodó hogy volt volna, soha sem emlékezem; ő szent felsége ily kegyelmes atyai látogatásával zártam bé ez keserves esztendőmet. Én megváltó istenem, könyörűlj rajtam bűnös szolgádon, és ne cselekedjél az én érdemem s bűneim, hanem az te kegyelmességed szerint. Amen, úgy legyen, Amen!

III.

KRMANN DÁNIEL

SUPERINTENDENS

1708–1709-KI OROSZORSZÁGI UTJÁNAK LEIRÁSA.

KÖZLIK

MENCSIK FERDINÁND ÉS KLUCH JÁNOS.

Krmann Dániel életrajza.

Ifjabb Krmann Dániel, kinek útleirását itt közöljük, saját tudósítása szerint, melyet útleirásának egyik helyén feljegyzett, született 1663 augusztus 28-án Missénben,[1]) hol anyja, a turolúkai vidékre beütött törökök elől futván, menedéket talált.[2]) Szülői, id. Krmann Dániel, evang. lelkész s Maszniczius Anna, fiuk neveltetéséről gondoskodván, őt még zsenge korában iskolába küldték. Előbb Szobotiszten Novák Márton,[3]) majd Illaván Major Pál s Trencsénben Holvaith György és Greskovics alatt iskolába járt. Divék-Újfalun pedig, hol tanitói Ujfalusi, Láni, Bellani, Vazan és Zelenka János voltak, oly buzgalmat fejtett ki s a tudományokban oly nagy haladást tett, hogy a felsőbb iskolák látogatására képesnek találtatott.[4]) Szülői elhatározásából s giletinczi Osztrosith Mátyás[5]) báró költségén

---

[1]) E szerint téves Klanicza Márton »Fata aug. conf. ecclesiarum« (Pestini, 1865. 8-r. 103. l.) czímű művének, — mely a »Monumenta evang. aug. conf. in Hungaria« III. kötete gyanánt jelent meg, — azon adata, mintha Krmann 1662-ben született volna.

[2]) Klein, Joh. Samuel: Nachrichten von den Lebensumständen und Schriften evang. Prediger in Ungarn. Bd. 2. Leipzig und Ofen. 1789. 8°. 299. l. stb.

[3]) Protestantische Jahrbücher für Österreich. Herausgegeben von Victor Hornyánszky. Jhrg. 1860. 8°. Itt a 460—461. lapon találtatik Krmannak úgynevezett »Curriculum vitae«-je, melyet, mivel több tekintetben fontos s röviden az egész családról megemlékezik, mint függeléket itt közlünk.

[4]) Klein, i. m. 301. l.

[5]) Klanicza Márton: Fata aug. conf. ecclesiarum. Pestini. 1865. 8°. (Monumenta evang. aug. conf. in Hungaria. 3. kötet.) 104. l. s utána mások hibásan nevezik Miklósnak, mert ez már 1660, ifjabb testvére Pál

az Erzsébet-gymnasiumra Boroszlóba küldetett. Itt hallgatta Acoluth János, Friderici Gottfried, Thomae Illés, Hanke Márton, Veis Menyhért és Gryphius Keresztély tanárokat.[1]) Körülbelül négy évi boroszlói iskolázása után, Krmann a lipcsei egyetemre került s itt Scherzert, Alberti Valentint és Láni Györgyöt hallgatta,[2]) de már egy félév után 1682 tavaszán Wittenbergbe ment, hol Deutschmann, Dassov Tivadar, Valther Mihály, Donatus, Michaelis György és a magyar származásu Platani Pál voltak tanárai.[3]) Már másfélév után, 1683 október 23-án [4]) Deutschmann János elnöklete alatt tudós értekezést

---

pedig 1652 október 15-én halt meg. holott a legifjabbik, Mátyás, ki egyedül volt evangelikus s császárellenes, 1703-ban halt meg. V. ö. Hornyánszky, Victor: Beiträge zur Geschichte evangelischer Gemeinden in Ungarn. Pest. 1863. 8°. 142. l. — Nagy Iván: Magyarország családai. Pest. 1861. 8°. 8. kötet.

[1]) Horányi, Alexius: Memoria Hungarorum. Viennae. 1776. P. II. 337. lapon idézi mindezeket, csakhogy Acoluth Jánost nem nevénél, de viselt méltóságánál »sub acolutho« nevezi s Friderici és Thomae-ból egy személyt »sub Friderico Thomaeo« csinált.

[2]) Curriculum vitae. — Schmal, Andreas: Brevis de vita superintendentum evang. in Hungaria commentatio. Pestini. 1861. 8°. (Monumenta evang. aug. conf. in Hungaria. 1. kötet.) 99. l. csak Scherzert és Albertit említi; Horányi ellenben Lánit is fölhozza.

[3]) Curriculum vitae. Az utolsó három tanár csak itt említtetik. — Bartholomaeides ellenben, munkájában: Memoriae Ungarorum, qui in universitate Vitebergensi studia in ludis patriis coepta confirmarunt. Pesthini. 1817. 8°. 187. l. így nyilatkozik: »Rectore Conrado Samule Schurtzfleischio. Anno 1682. . . . Daniel Krmann . . . venit Vitebergam Lipsia, ubi etiam studuit. Breuem vero hic haud dubie traxit moram, quare in matrica academiae ad hunc annum inscriptus non comparet. Fuisse tamen eum hoc tempore Vitebergae, ex iis, quae occasione susceptorum ordinum de se scripsit, certum est.«

[4]) Megjegyzendő, hogy Krmann iskolázási idejére nézve ez az egyedüli biztos és határozott adat, s mind, a mi e tekintetben másoktól fölhozatik, nem más, mint többé-kevésbbé sikerült kombináczió. — Innét van, hogy Szeberényi Lajos (Skizzen aus der Geschichte des ung. Protestantismus. 132. l.) Krmann divék-újfalusi iskolázását kétségbe vonja, Lombardini Sándor pedig Slovenský Plutarchjában (l. Slovenské pohľady. 1886. évfoly.) ezt illavai iskolázása előtti időre teendőnek véli. — Szerintünk, ha egyrészről 1683 október 25-ből indulunk ki, akkor Krmann az 1681—82. iskolai évnek első, vagyis téli félévét a lipcsei, másik vagyis nyári, valamint az 1682—83. iskolai évnek mind a két félévét a wittenbergi

tartott, mely, a trencséni városi tanácsnak fölajánlva lévén, nyomtatásban is jelent meg ezen czim alatt: Dissertatio theologica, qua veram orthodoxae ministrorum vocationis considerationem publicae eruditorum disquisitioni proposuit, praeside Joanne Deutschmanno. Wittebergae. 1683. 4⁰.[1])

Hazájába visszatérvén, Krmann már 1684-ben Illaván Major Pál tanitó helyét, ki prédicatornak ment Kassára, foglalta el s ámbár hivatalának a legnagyobb buzgalommal s lelkiismerettel szentelé magát, csak félévig maradt ott.[2]) Midőn ugyanis, a töröknek Bécsnél történt leveretése után, a császári hadak, a felvidékre nyomulván, Tökölyi párthiveit üldözőbe vették, az illavai uradalom is Osztrosith Mátyástól, mint Tökölyi párthivétől,[3]) elkoboztatott s Krmann onnan kiüzetett. Egy ideig ugyan sikerült neki alattomban bizonyos Payernél nevelősködni,[4]) de hallván, hogy a horvátok közelednek, ezen állását is elhagyta s Illaváról végképen elköltözködött. Illaván ő volt az utolsó evangelikus tanitó.[5]) Előbb szülőihez Bukóczra, majd Trencsénbe menekült.[6]) Egy félévi bujdosás után, 1684 végén vagy 1685 elején, a buzgó evangelikus Osztrosith család-

---

egyetemen tölté, — másrészről, ha helyes, hogy Trencsénben az evangelicusoktól 1674-ben — talán őszszel — a templom s iskola elvétetett (lásd Hornyánszky, Beiträge stb. 269. l.), akkor Krmann trencséni iskolázása legkésőbb ezen évre teendő, de előbb sem, mert ha ő az 1673/4-ik iskolai évet Trencsénben, a megelőző 1672/3-ikat Illaván tölté, akkor csak nyolcz éves gyermek lehetett, mikor Szobotisztre, először távol a szülői háztól, küldetett. — A közbeeső hét, t. i. 1674/5—1680/81-ik iskolai év e szerint Krmann divék-újfalusi és boroszlói iskolázására esnék.

[1]) Klein, i. m. 314. l.

[2]) Curriculum vitae. — Klein, i. m. 301. l.

[3]) Monumenta evang. aug. conf. in Hungaria. 3. k. 103. l. hibásan neveztetik Miklósnak. L. 425. l. az 5. jegyzetet. — Hornyánszky, Beiträge stb. 78. l.; Lombardini, Slovenský Plutarch-jában (l. Slovenské Pohlady. 1886. évf.) szintén Miklósnak hívják.

[4]) Lombardini, i. m. s h. — Hornyánszky, i. m. 78. l.

[5]) Klein, i. m. 301. l. — Monumenta stb. I. k. 99. l. »quod anno 1684. in exilium actus, ultimus hujus scholae (scilicet Illavensis) rector evang. debuerit appellari«.

[6]) Csupa tévedésnek tartjuk Hornyánszky (Beiträge 125. l.) tudósítását, hogy Krmann már 1683-ban Miavára mint prédikátor hivatott meg.

tól hivattatott meg mint rektor a mosóczi iskolára.[1]) Mint fiatal rektor tartá meg Krmann Blatniczán 1685 július 23-án[2]) Tarnóczy Márton suprerintendens tetemei fölött halotti beszédjét. A mosóczi iskolán Krmann több mint két évig működött. mert csak 1687 év derekán költözött át Turolúkára. A turolúkaiak ugyanis, látván, hogy atyja, idősb Krmann Dániel. prédikátori hivatalának részint aggkora, részint pedig betegsége miatt, megfelelni nem képes, 1687 június 18-án őt hitták meg,[3]) hogy atyja helyét foglalná el. E czélból Bártfára utazott, s miután itt Zabler Jakab superintendens által június 28-án ordináltatott,[4]) Turolúkára sietett. hol, atyjának szélhüdés folytán bekövetkezett halála után, a lelkészi hivatalt véglegesen betölté. Új hivatalához egész lélekkel s buzgósággal fogott, de az akkori bonyodalmas egyházi viszonyok nem engedték, hogy tevékenységét békében sokáig folytathassa. — Ugyanis már 1688 február 26. jött Turolúkára bizonyos Orbán Pál k. tisztviselő két szolgája, kik Vlk nevű földmives által Krmannt magukhoz hivatták. De ez, sejtvén a veszélyt, fölszólitásukra nem hallgatott, sőt ellenkezőleg a hivókat magához kérette. El is jöttek, egészen lakásaig s megkisérlették Krmannt a házból kihínni, azt állítván, hogy jó barátai, nem kell semmitől tartania. Krmann a háznép által figyelmeztetvén, hogy az idegenek köpenyegeik alatt tőröket s pisztolyokat rejtenek, nem ment ki: mire azok nem mervén ellene nyiltan föllépni, siker nélkül távoztak.[5]) Még ugyanazon év június 15. a nevezett Orbán Pál irt Nagyszombatról egy levelet a turolúkai elöljáróságnak, melyben a lakosságot figyelmezteti, bocsátanák el prédikátorukat.

---

[1]) Curriculum vitae. »Evocatus sum . . . per magnificam dominam Ostrosithianam in scholam Moschoviensem.« Ez csak Osztrosith Mátyás neje, Osztrosith Kata Szidónia szül. Révay lehetett. — Monumenta stb. I. id. hely.

[2]) Monumenta stb. I. 50. l. jegyzet: »In templo subarvensi s. Divo-Andreae d. 23. Jul. (1685) sepultus (Tarnóczy). Hornyánszky, i. m. 42. l. »Nach mancherlei Widerwärtigkeiten starb dieser verdienstvolle Mann 1682 auf dem Schlosse Blatnicza im Thurotzer Comitate.«

[3]) Klein, i. m. 302. l.

[4]) Curriculum vitae. — Klein. i. m. s h. Monumenta stb. I. 100. l.

[5]) Hornyánszky, Beiträge stb. 274. l. — Lombardini. Slovenský Plutarch (Slov. pohľady. 1886. évf. 271. l.).

mert hogy különben nagy veszélynek teendik ki magokat. Krmann nagyon békésen válaszolt a levélre, Orbán oltalmáért s védelmeért esedezvén, — a község pedig 300 köböl zabot küldött Orbánnak. Ez ugyan első pillanatban az átadónak minden jót igért, de szándékát csakhamar megváltoztatá. Egy másik levélben első levelének tartalmát ismétlé, egyúttal szigorúan meghagyván a községnek, hogy prédikátorát bocsássa el. Orbán Tersztánszky Jánossal egyetemben szeptember 30. harmadszor is irt a turolúkaiaknak; most már 40 frt birság mellett Szobotisztre idézé a birót s az elöljáróságot. Krmann tanácsára az elöljáróság négy tagja lement Szobotisztre; ezeknek egyenkint 100 frt s szabadonbocsáttatásuk igértetett, ha prédikátorukat elmozditják. A félénk emberek aláirták, mi tőlük követeltetett s kötelezték magokat még a következő napon haladéktalanul prédikátorukat elbocsátani, s helyette elfogadni a papot, kit nekik az esztergomi káptalan kiszemelend.[1]) Erre Kubecska János biró még az éjjel Krmann lakására jött s tőle követelé, hogy a plébániát még reggelig hagyná el. A megijedt Krmann kéré a birót, tartana még egy egyetemes tanácskozást, melyre a bukóczíak is meghivandók volnának s halasztaná el addig az ügyet. A biró ezt ugyan megigérte, de csak látszólag, mert alattomban néhány vele egyetértő lakost összegyüjtvén, visszajött s Krmannt a házból kiutasitotta. De Krmann, hallván, hogy az utczán visszamaradók a birónak ellenmondottak s ügyét fölkarolták, kijelenté, hogy a bukóczíakat meg fogja hívni, s ha azok is ellene volnának, kész a plébániát önkényt elhagyni. De még napkelet előtt jött a bukóczi biró tiz felfegyverkezett emberrel, hogy a plébánost megvédje, vagy szükség esetében, ha Turolúkán nem volna biztonságban, magával Bukóczra vigye. Krmann azonban, minden erőszakoskodást kikerülni akarván s gróf Nyári tanácsára hajolván, elhatározta a szükségnek engedni. Feleségét Trencsénbe küldvén, maga Bukóczra ment, hogy megvárja ott az ügy elintézését. Basitides[2]) Dániel tanácsára Krmann egy kérvénynyel fordúlt

---

[1]) Hornyánszky, i. m. s h.

[2]) Lombardini Brasitidesnek hívja. V. ö. Hornyánszky, Beiträge stb. i. h.

I. Lipót császárhoz s maga a község is a haditanácshoz folyamodott. A haditanács, a folyamodványnak helyt adván, 1688 deczember 18-án védlevelet állitott ki Krmann számára, melynek alapján ő Turolúkára viszszatért s családját Trencsénből visszahozatta. Azonban turolúkai időzése nem tartott sokáig, mert még 1690 őszén Miavára költözött át.[1])

Krmann miavai tartózkodása kezdetben békésen folyt le, de midőn 1695-ben Erdődy Kristóf Antal gróf az elkobzott csejtei uradalomnak Nádasdy-féle részét a királyi fiskustól megkapta s igy Miava földesurává vált, Krmann eddigi békés életének is vége szakadt s neki újonnan számtalan kellemetlenséget kellett elviselni. Erdődy gróf ugyanis mindent elkövetett, hogy Krmannt helyéről elmozdítsa s a miavaiaknak katholikus plébánost szerezzen. Határozottan azonban a gróf csak 1698-ban lépett fel. Ekkor küldé ki Miavára Beda Istvánt és a csejtei kath. plébánost, Turnay Mártont a czélból, hogy a miavai evangelikusoktól a templomot elvegyék. A lakosság rögtöni meglepetésében s ijedtségében minden ellenszegülés nélkül engedte a templom kulcsait kiadni s maga Krmann is, hogy az összeütközést elkerülje, családjával együtt önkényt távozott s a hegyes Polánkán menedéket keresett s talált.[2]) Turnay a templomba ment, misét tartott s a plébániát is elfoglalta. A köznép azonban, értesülvén a történtekről, összegyűlt és a hivatlan vendégeket elűzte. A gróf Erdődy által hasonló czélból kiküldött s néhány nap múlva elérkezett Kertészi Pál és a podolei plébános, Vinczencz János is siker nélkül kénytelenek valának Miaváról távozni. Értesülvén ezekről, Kollonics Lipót primás s esztergomi érsek készséggel ragadta meg az alkalmat, hogy a miavaiakat I. Lipót császárnál mint békezavarókat és háborgókat bevádolja. A lépesnek volt is a kivánt eredménye; a miavaiak kérdőre vonattak, templomuk elvétetett s a plébániára egy szerzetes vezettetett be. Maga Krmann is ugyanazon napon, 1699 április 17-én, Miksith János, a csejtei uradalom kincstári provisora által, ki évek óta Krmann

---

[1]) Hornyánszky, Beiträge stb. 274 és 127. l. Monumenta stb. I. k. 100. l. * j. »An. 1690 ad ecclesiam Mijaviensem vocatus (sc. Krmann).«

[2]) Hornyánszky, Beiträge stb. 128. l. — L. ellenben Lombardini i. m.

legengesztelhetlenebb ellensége vala,[1]) elfogatott s Csejte várába záratott. Krmann, miután sikerült neki paraszt öltözetben a börtönből menekülni, Miavára sietett családjához s onnan három nap múlva elment Sziléziába, Lausitzbe s egy ideig tartózkodott Drezdában s Wittenbergben.

Önkénytelen számüzetését Krmann maga módja szerint igyekezett az evangelikus hitfelekezet javára fölhasználni. Főleg az feküdt a szivén, hogy a szentirás cseh nyelven újonnan adassék ki, mivel az utolsó 1613-ki kiadás mindinkább gyérebbé s drágábbá lett és a Szent-Venczel-egylet által szorgalmazott kiadást az evangelikusok különféle okokból használni vonakodtak. Sok művelt s tudós ember már régen hajlandó volt pénzbeli segélylyel járulni az új kiadáshoz, ezek közt főleg Osztrosith Katalin Szidónia, de a viharos, háborús idők miatt egyelőre arról le kellett mondani. Krmann 1700-ki wittenbergi tartózkodása alkalmával oda vitte a dolgot, hogy az ottani egyetem is mindent elkövetett, hogy a szentirás egy új kiadása lehetővé tétessék s e czélból az evangelikus körökhez fordúlt, pénzbeli segélyt kieszközlendő. Mindamellett akkor sem sikerült a kiadást közrebocsátani.[2])

Krmann, több mint másfélévi külföldi tartózkodása után 1701 végén hazájába visszatérvén, a miavai parochiát, honnan a lakosság a ráerőszakolt katholikus plébánost már korábban kiűzte, újra elfoglalta. De alig értesült arról Krmann régi ellensége, Miksith János, már is ellene áskálódni kezdett, fenyegetődzvén, hogy, ha sikerülend neki őt megint elfogni, semmi hatalom a földön nem fogja őt kezeiből kiszabaditani. Krmann kénytelen volt ennélfogva a plébániát megint elhagyni s télközepette a vidéken tartózkodni.[3]) A község most, 1702 újév

[1]) V. ö. az itt függelékül közölt kérvénynyel, melyet a miavaiak 1702 újév napján I. Lipót császárhoz benyujtottak. E szerint téves azon általánosan hirdett állítás, mintha Krmann csejtei börtönéből épen ezen Miksith János segítségével menekült volna. — L. ellenben: Monumenta stb. I. k. 100. l. * j. »Anno . . . 1700 captus (sc. Krmann) ex carcere Csejtensi eluctatus evasit in Germaniam.«

[2]) L. Krmann előszavát a hallei 1722-ki cseh biblia kiadásához.

[3]) L. a II. függeléket. -- V. ö. Monumenta stb. I. k. 100. l. * j. »Inde (ex Germania) revocatus Miaviam rediit 1704. (Más valakinek jegyzete, t. i. Schmal András munkájához.)

napján, mint előbb a hadi tanácshoz, I. Lipót császárhoz fordúlt, oltalmáért esedezvén. S úgy látszik, hogy a kérvénynek, melyet mint függeléket itt közlünk, eredménye volt, mert Krmannról ezen időtől fogva semmit sem hallunk, — de hogy Miaván tovább is tartózkodott, bizonyítja azon körülmény, hogy későbben innét Zsolnára hivattatott meg, hová mi is őt követjük.

Mikor került Krmann Zsolnára, pontosan nem határozhatjuk meg. Csak annyi bizonyos, hogy 1704. már Zsolnán volt.[1]) Nem sokára azután, a zsolnai 1706-ki gyűlésen, superintendenssé választatott meg főleg a gyűlés világi tagjai által, mert túlbuzgósága s szigorúsága miatt idegenkedtek tőle a papok. Ugyanazon év április 26-án Pilárik István superintendens által vezettetett be hivatalába.[2]) Buzgólkodván főleg a mellett, hogy az egyházi ügyekben némely reformok tétessenek, mint superintendens már ugyanazon év június 16-án tartott egy általános gyűlést s a jövő évben más kettőt, és pedig február 16-án Rajeczen és szeptember 14-én Zsolnán. Az 1707 április havában tartott rózsahegyi zsinaton is oda törekedett hogy az augsb. evang. hitfelekezet szertartásai jobb rendbe hozassanak, de azon körülmény, hogy némely tévtanok, főleg pedig a pietisták ellen határozottan lépett föl, és hogy a hallei egyetem látogatása az evang. ifjuságnak megtiltatott, sok elégedetlenséget szült az egybegyűlt papság között.[3]) Ezen zsinaton négy egyházmegye szerveztetett és azok egyike, magában foglalván Pozsony, Nyitra, Trencsén, Liptó s Árva megyét,

---

[1]) Monumenta stb. III. k. 161. l. — L. ellenben: Monumenta stb. I. k. 100. l. — V. ö. Lombardini, i. m. — A fenti évszám mellett tanúskodik azon nyomtatvány is, mely a hátul fölsorolt Krmann művei közt 17. sz. alatt idéztetik.

[2]) Ribini, Joh.: Memorabilia aug. confess. in regno Hungariae. Pars II. 166. l. Monumenta stb. I. k. 100. l. »Sub initium hujus saeculi, postquam 22. Nov. an. 1705 Solnensibus evangelicis templum majus restitutum fuisset, amplissimam eccl. Solnensis stationem occupavit (Krmann) et anno statim sequente 1706 ipsa Dominica Jubilate, opera et ministerio M. Stephani Pilárik superintendentis, non absque solenni vener. ministerii contradictione (n. d. et quidem propterea, quod a solis politicis unicus ipse candidatus suffragiis potiori ex parte metu poenae extortis electus fuerit superintendens) superintendens renunciatus fuit.«

[3]) Ribini, i. m. II. 165. l.

nemkülönben Komárom s Esztergom megye dunáninneni részét, az ő igazgatására bizatott.[1])

A zsinaton továbbá az is elhatároztatott, hogy egy küldöttség által a porosz és a svéd király, valamint más evang. hatalmak tudomására hozassék, mily szomorú állapotban találtatik az evangelikus egyház Magyarországon. E lépésnél főleg azon czél lebegett szemeik előtt, hogy XII. Károly svéd királyt rábirják, hogy, mint a német evang. egyház védnöke, I. József császárnál javukra közbenjárjon és az eperjesi collegium, mely tőlük a jezsuiták által elvétetett, nekik visszaadassék. Különben II. Rákóczy Ferencz ügyét is, kihez az evangelikus urak nagyobbrészt tartottak, támogatni szándékoztak.[2])

A követségre Szirmay Miklós, az evangelikus nemesség egyik kiválóbb tagja, szemeltetett ki és sok buzditás után Krmann is csatlakozott hozzá. Egyelőre azonban az útról és küldöttségről le kellett mondani, mert épen akkor nagy Péter czár a szászok ellen hadakozó svédektől ment Lengyelországba tört s innét II. Rákóczy Ferenczczel, kinek a lengyel koronát fölajánlá, egyesülni igyekezett. Azért Rákóczy halasztgatta az ügyet és a svéd táborba szóló kisérő leveleket kiadni vonakodott. Csak mikor a november havában Kassán egybegyűlt protestáns karok Rákóczyt a kisérő levelek kiadatása czéljából megintették, határoztatott el, hogy a követség jövő évben véghez menjen. Krmann, ki a gyűlésen jelen volt, magával hozta az általa átdolgozott Agendát és azt a gyülekezetnek előmutatá. Bohuss, kire főképen a birálat bizatott, az Agendáról kedvezőleg referált.[3])

Krmann e közben deczember végén Zsolnára térvén vissza, kinyomatta Neumann prédicatori kézi könyvét, melyet tetemesen bővitvén, ozori Ottlik Györgynek, II. Rákóczy Ferencz udvarmesterének, ajánlott föl. Azonkivül kinyomatta a zsolnai,

[1]) Ribini, i. m. II. k. 165. l.

[2]) Ribini, i. m. II. k. 341. l. »Post synodum Rosenbergensem, mittitur (Krmann) legatus a Francisco Rákotzy ad Carolum XII. Suecorum regem, tum temporis cum Petro Russorum principe bellum gerentem; quae legatio, cuius rei caussa Krmanno demandata fuerit, nusquam mihi legere licuit.«

[3]) Saját tudósítása útrajzában.

szepesváraljai s a minapi rózsahegyi zsinat határozatait, akarván ezzel nemcsak a hazai lelkészeknek kedveskedni, de a külföldieket is a magyar protestáns egyház ügyeiről felvilágosítani.

1708 február 7-én családjától búcsút vevén, Krmann Eperjesre utazott s oda február 12-én szerencsésen megérkezett. De itt sem a szükséges iratokat, sem az úti pénzt, sem pedig úti társát nem találá. Sokáig kellett várnia, mig Gerhard György, az egyesült protestáns karok senátora, kinek Szirmay helyett kellett a követségen résztvenni, Eperjesre jött. Gerhard, ki Eperjesről II. Rákóczy Ferenczhez Kassára utazott, visszatértében elhozta ugyan a szükséges iratokat és 200 aranyból álló útiköltséget, de maga menni vonakodott, akarván előbb megvárni, hogy milyen fordulatot veendnek a svéd ügyek.

Senki sem akart a követségben részt venni; mindenki mentegette magát. Krmann azonban, ki egyháza javát szivén hordozá és a követségtől sokat remélt, nem csüggedett el. Sok fáradozás után sikerült neki egy új kisérőt találni. Ez Podhorszky Samu, előbb trencséni polgár, most sárospataki birtokos volt.

Krmann, bizonyos Hermsohn Somában, ki a Lengyelországba vezető utat jól ismerte, biztos kalauzt találván, végre 1708 május 14-én Eperjesről útnak indúlt. Bártfán csatlakozott hozzájuk Podhorszky is. Május 16-án búcsút vevén Zabler Jakab superintendens és Szirmay Miklóstól, Bártfáról elutaztak s már a következő napon Szandeczbe érkeztek. A bérbe fogadott négy tutajt holmiaikkal és borhordókkal, miket némelyek a porosz és a svéd királynak ajándékúl küldöttek, megrakván, május 23-án a Dunajecz folyón lefelé Viszlára hajóztak. Nowe Miastoban ülték meg a pünkösdi ünnepeket. Janovecben elhagyták a tutajokat s kocsira ülvén Pulavára érkeztek, honnan három nap múlva, azaz június 7-én megint a vizen tovább Varsó felé haladtak. Útközben, a borowói zárda mellett, az ott vámot szedő Szieniawski-féle uradalmi személyzet kezébe kerültek és ámbár a pulavai uradalom igazgatójától kapott igazolványt előmutatták, mégis csak nehezen, tetemes bor-ajándék mellett szabadúlhattak, örülvén, hogy a náluk

lévő iratoktól meg nem fosztattak. Hasonlóképen másutt is elkerülvén a vizsgálást, végre június 9-én Varsóba érkeztek.

Varsóban június 14-ig tartózkodtak, mely napon, letévén magyar ruháikat s földieiktől elbúcsúzván, kocsira ültek s nem akarván Leszcsynszki Szaniszló emberei kezébe kerülni, sűrű erdőn át kellett nekik a porosz határ felé haladni. Tudván azt, hogy a katonák által kifosztott s elpusztitott vidéken, melyen át útjuk vezetett, aligha kaphatnának eledelt, szükségleteikkel még Janovban látták el magokat. Június 17-én porosz Wartenburgba érkeztek, melynek német s lengyel a lakossága. Itt kénytelenek voltak Szobieszky nevű kocsisuktól elválni, mert az tovább menni nem akart; más kocsist fogadván, Bartensteinon át Königsbergbe siettek.

Június 21-én Königsbergbe érkezvén, bizonyos Preisz Péternél szállást fogadtak. Három heti időzésük lehetségessé tette, hogy a várost s lakosságát közelebbről megismerjék, azért Krmann útrajzában Königsbergről bővebb s részletesebb leirást hoz. Július 10-én egy markotányos s egy varga kiséretében, kik készleteikkel a svéd táborba siettek, útnak indúlván, folytonos esőzések közepette Insterburgba érkeztek, hol a tilalmat, mely szerint a Lengyelországban dühöngő dögvész miatt senkinek sem volt szabad a porosz-lengyel határt átlépni, épen kihirdették volt. Csak nagy bajjal sikerült nekik ez útjuk további folytathatására való engedélyt megkapni és azt is csak oly föltétel alatt, hogy megigérték, miszerint Lengyelországból nem térnek többé vissza.

Az első litván város, melybe érkeztek, Wierzbolow volt. Július 28-án a zsiványokról hirhedt erdőbe jöttek s félelmük még nagyobbodott, mikor az erdőben több lappangó s a svéd katonáktól kifosztott paraszttal találkoztak. Niemen folyón átkelvén Neustadtl városba, majd augusztus 1-én Vilnába, Litvánia fővárosába érkeztek.

Élelmi szerek vásárlása után a svéd táborba siető tatárokhoz csatlakozván, Szlobodkán, Lebedován és Szmolevicze községen át augusztus 7-én érték el a Berezinát, hol a folyó partján elterülő, elhagyatott orosz tábor helyét szemlélhették meg. Egy kis hajócskán a folyón átkelvén, Borisov felé

hajtottak, majd Krupka, (Wielki) Bobr községeken át Golovcsinba jöttek. Átmenvén a golovcsini csatamezőn, hol kevéssel azelőtt az oroszok megverettek, tovább haladtak Mogilev felé, hol a várossal szemközt a Dnjepr bal partján a svéd tábor terjeszkedett ki. Augusztus 16-án délben a táborba érkezvén, haladéktalanul Malmberg prédikátorhoz fordúltak, a király gyóntatójához, — majd gróf Piper miniszternél jelentkeztek. A miniszter megigérte nekik, hogy a királynál mindjárt a következő napon kihallgatást nyerendnek.

Augusztus 17-én Krmann kisérőjével a délutáni isteni tisztelet után a király elé vezettetvén, előadá neki a magyar protestánsok kivánalmait s azokat irásba foglalván neki egy külön kérelemben átnyujtotta. A király kegyelmesen fogadá őket s megigérte, hogy egy külön resolutioban választ adand nekik, egyszersmind meghagyta, hogy a királyi személyzethez csatlakozhassanak, mi által a jövőben sok kellemetlenségtől szabadúltak meg.

Mikor a svéd hadsereg augusztus 18-án előre nyomúlt, követték azt Cserikovon át Szmolenszk felé Krmann és Podhorszky is. Útközben, szeptember 5-én megkapván a királyi választ, elutazni akartak. Szándékukban csak az orosz hadseregtől való félelem ingatta meg, miért is jobbnak találták még tovább a svéd hadseregnél maradni, remélvén, hogy elutazásukra később jobb alkalom fog kinálkozni. E közben a svédek Szapalovánál, szeptember 10-én az oroszokra törtek s őket heves harcz után legyőzték. Krmann további előnyomulásában Bezvodicsi városban három napig maradván, fellábadott kissé betegségéből, mely őt útközben érte.

Az oroszok, az ellenséget magok után akarván csábitani, az ország belsejébe vonúltak s hogy az ellenség sem eledelt sem menhelyt ne találjon, útközben mindent elhamvasztottak. A svédek az oroszok czélját átlátták ugyan s voltak némelyek, ezek közt leginkább Rehnsköld tábornagy, kik a királynak Szmolenszk felé való további nyomulását csak azon esetre javasolták, ha sikerülend nekik a Dvinával való összeköttetésüket, mely a hadsereg élelmezését biztositaná, fentartani; mégis győzött Piper miniszter törekvése, mely oda irányult, hogy a hadsereg,

délfelé vevén útját, ott Mazeppa kozák hetmannal, ki hajlandó volt a svédekkel szövetségre lépni, egyesüljön. A király Piper tanácsát elfogadván, a 20.000 főnyi elfáradt svéd hadsereg Tatarszk melletti Mignovicsi helységből vissza Mogilev, vagy inkább Sztarodub felé vette útját s nagy sietséggel szeptember 30-án, átkelvén a Szozs folyón, három hadtestben ütött be a Kisoroszországba. A merre mentek, megtelt az út az éhségtől s fáradságtól meghalt katonák hulláival. Sokat kellett a hadseregnek szenvedni a nagy fagyoktól is, melyek azon télen át rendkivül erősek valának. A svédek nyomasztó, majdnem kétségbeesett helyzetét fokozta azon körülmény is, hogy nagy Péter czár a segitséget s élelmi szereket hozandó Lewenhaupt tábornokot Sztarodubnál megverte s mindentől megfosztotta.

Október 7-én a király az Iputy folyónál fekvő Drakov városhoz érkezett s itt egész hadseregével október 21-ig maradván, a svédek keveset felüdültek. Erre a legzordonabb tél közepette, sűrű erdőkön keresztűl, Kusicze, Bielaja, Jurkovicze községeken át Larinovkához, onnan november 4-én Novgorod Szieverszky városba, majd Gorki helységbe vonúltak s az utóbbi helyen egy pár napig időztek. November 8-án ide jött Mazepa is, ki a sztarodubi csata után, ezredeseinek hűségét nagyobbrészt biztositván magának, nyiltan XII. Károlyhoz szegődött.

Kevés nap múlva a svédek átkeltek a Deszna folyón s Cseplejevkát, majd november 13-án Rajgorodot s nov. 18-án Krasznopoljet foglalták el. Krmann s Podhorszky, a királyt lépten nyomon követvén, több helységeken át november 29-én Romny-be érkeztek, hol nagy nehezen sikerült nekik az iskolában szállást foglalni, mi számukra annál becsesebb volt, mert ott teljes négy hétig a legzordonabb tél közepette maradhattak.

E közben XII. Károly, Gadjacs városhoz rohanván ki az orosz kézben lévő Vepriket akarta elfoglalni. Két heves ostrom után sikerült is neki czélját elérni s az oroszokat egészen Oposnáig visszanyomni. Azért Krmann is deczember 28-án Gadjacs felé indúlt oly erős fagy mellett, hogy számtalan lovas megfagyva hullott le lováról. 1709 január 2-án Gadjacsra érkezvén, Krmann azon pár hetet, melyet ott töltött, az orosz nyelv tanulására forditá. Csak márczius 18-án került tovább Ljutenka

helységbe, majd Borki s Oposnára, azon törvén mindig a fejét, hogy miképen juthatna legjobban haza. Eleinte az oroszokhoz szándékozott átmenni s azoktól a szükséges útleveleket kikérni, majd később a török területen át akart hazájába visszatérni. Az utóbbi útnál Mazeppa is segédkezet igért nyújtani s e czélból Krmann és Podhorszky számára egy oroszúl szerkesztett kisérő levelet állított ki. Elindulásukat április 10-re tűzték ki. S valóban már az úton voltak, mikor részint az, hogy a szükséges katonai fedezetet nem kapták, részint pedig azon körülmény birta visszatérésre, hogy XII. Károly Poltavát ostrom alá vette s igy azon reménynyel kecsegtették magukat, hogy a svédeknek sikerülend kevés idő alatt Poltavát elfoglalni s így hadi műveleteiket e vidéken befejezni, mi által nekik jobb s biztosabb út nyilnék meg.

De Poltavát bevenni, mely az e közben összpontositott orosz hadaktól hathatósan támogattatott, nem volt oly könnyű dolog. Az ostrom elhúzódott s az eldöntésre, melytől ugy a svédek mint Krmann szabadulása függött, sokáig kellett várni.

Elérkezett végre 1709 július 8-ka, azon emlékezetes nap, melyen a poltavai csata vivatott, mely a két versengő ország hatalmi állását teljesen megváltoztatá. A szerencse eleinte a svédeknek kedvezett s a győzelem részükre hajlott, azonban az ellenség túlszáma utoljára mégis döntött s az oroszoknak biztositotta a diadalt. XII. Károly, látván, hogy a csata veszve van, podgyásza helyére sietett s másnap, korán reggel, a svéd hadsereg maradványai gyors menetekben a Dnjepr felé indúltak. Krmann és Podhorszky, kik a csata közepette olykor a legelső sorokba nyomúlni merészlettek, mindjárt július 9-én reggel Vorszkla folyó mentén siettek Perevolocsnára, hol a Dnjepren átkelhetni reményeltek. Azonban az átkelés nehezen ment véghez s minthogy a hajók, melyek úgy sem valának számosak, a hadsereg által igénybe vétettek, kénytelenek valának egy kis hajócskával megelégedni. A folyó közepén, mikor a vizzel telt hajócska már-már alámerülni fenyegetett, egy hajós jött ladikjával segitségükre, ki legalább életüket menté meg.

További útjokban a Dzike pole nevű pusztára kerültek, hol úgy az éhségtől, mint az idő viszontagságaitól sokat kellett szenvedniök, mig a Bug folyóhoz nem érkeztek. Mikor a király a Bug átkelésére kiadta a parancsot, elébe jött Krmann s elmesélte mindazon viszontagságokat, melyet eddig elszenvednie kellett. A király, rajta könyörülvén, megparancsolta, hogy őt Porubszkyval együtt az elsők közt szállitsák át. Ocsakovban a szükséges élelmi szereket megvásárolván, Krmann a Bender előtt ütött királyi táborba sietett. Innét akarta XII. Károly Mayersfeld tábornokot Svédországba küldeni, s Mayersfeld arra a gondolatra jött, hogy Krmannal Magyarországon át utazzék. Krmann, miután a királytól elbúcsúzott s neki az iránta tanusitott jóindulatáért, kegyéért s védelméért köszönetet mondott, Mayersfelddel s Podhorszkyval augusztus 20-án hazájába utazott vissza. Jasszy, hol a moldvai fejedelemtől katonai kiséretet kaptak, Szucsava, s Kimpolungon át, erdőkön keresztűl, Magyarországba haladtak, mig végre szeptember 5-én Munkácsra érkeztek, hol Mayersfeldtől elváltak. — Evvel végződik az útleirás. Hol, mikor s ki előtt tevé meg Krmann útjáról való jelentését, meghatározni nem tudjuk. Eredménye is csak annyiban állott, hogy a svéd király, mint Krmann naplói kimutatják, az eperjesi evang. collegiumnak 20000, neki pedig úti költségre 1000 tallért adományozott.[1])

Krmann visszatért Zsolnára,[2]) honnan azonban 1711-ben a protestánsüldöző Erdődy György gróf által kiüzetvén,[3]) harmadszor Miavára hivattatott meg. Itt fejleszté tovább irodalmi munkásságát. Régi tervét, a cseh szentirás új kiadatását ismét felvevén, 1714-ben számos körökhez, papokhoz s tudósokhoz fordúlt, kérvén őket, hogy őt czéljának elérésében támogassák.[4]) Végre sikerült neki a vállalat legnehezebb részét, a

[1]) Lombardini, i. m. 274. l.

[2]) L. ellenben: Ribini, i. m. II. k. 342. l. »Post pugnam ad Pultavam . . . redit in Hungariam ad Miiauienses suos,« a mi helytelen, mert Mijavára csak 1711-ben költözött át.

[3]) Monumenta stb. III. k. 129. l. I. k. 100. l. – Klein, i. m. 309. l. — L. ellenben: Hornyánszky, Beiträge stb. 128. l.

[4]) Wallaszky, Paulus: Conspectus reipublicae litterariae in Hungaria, Budae. 1888. 8°. 294. l.

pénz beszerzését, legyőzni, találván a Thurzó család egyik tagjában azon áldozatkészséget, mely képes vala a mű megjelenését biztositani. A munkához fogván, melynél Bél Mátyás nagyban segité őt, az egész szentirás egy folyamban készült el s Halle-ben 1722 nyomtatásban megjelent.[1]) Ezen kiadást utóbb az 1745-ki s 1766-ki ugyancsak hallei kiadások követték.[2]) A szláv Agenda, mely már 1707-ben kész volt[3]) s melyre legfeljebb még javitó kezét tevé, csak későbben t. i. 1734-ben, mikor ő már régen a börtönben sinlődött, Ambrózy György szorgalmazása mellett jelenhetett meg.

Irodalmi munkássága mellett Krmann nem hanyagolta el hivatalát, sőt a vallás terén való működése növekedett és a szomszéd Morvára is kihatott. Azért nem csoda, hogy ezen vallástürelmetlen korban a katholikus papság Krmannt folytonos figyelemmel kisérte s a kedvező alkalmat leste, hogy őt megtámadhassa s kárba hozza. S erre az alkalom nem is hagyott magára sokáig várni.

Történt ugyanis 1729-ben, hogy bizonyos Mlynárik Venczel,[4]) ki valami lelki betegségben szenvedett, nejével együtt a morvaországi Szeninkáról[5]) Miavára jövén s itt Krmann segitségével bajából felgyógyulván, evangelikus hitre tért át. A dolog a katholikus hatóság tudomására jutván, a hatóság követelte, hogy Mlynárik visszatérittessék. A megyei hatóság

---

[1]) L. Krmann előszavát. E szerint téves azon tudósítás, miszerint donnersmarcki Henckel Erdmann Henrik volt volna az, ki a kiadás egész költségét viselte volna. V. ö. Wallaszky, i. m. 294. l. — Klein, i. m. 317. l.

[2]) Klein, i. m. 318. l. 238. j.

[3]) Saját tudósítása útrajzának egyik helyén.

[4]) Sokan Mlynárnak írják. (VI. Károly császár 1731 május 20-án kelt parancsában is Mlinarnak neveztetik. V. ö. Ribini, i. m. 342. l. — Hornyánszky, Beiträge stb. 129. l.) Mi a periratokat követjük, hol Mlinarich azaz Mlinariknak iratik. Így Kleinnál is, i. m. 312. l. A Monumenta stb. II. k. 219. l. Gamauf gyüjteményéből közölt periratokban előforduló Mlinarics alak, véleményünk szerint, helytelen átirás: Mlinarics, Mlinarich = Mlinarik helyett. — Lombardini is i. m. a »Descriptio seditionis Mijaviensis sub Krmanno« czímű kézirat után Mlynárnak és pedig Lászlónak, Venczel helyett nevezi.

[5]) Lombardininál Szeberinyi »Skizzen aus der Geschichte des ung. Protestantismus« czímű művę után helytelenűl Szenník áll.

csakugyan a Miavára kiküldött közegei által Mlynárikot hatalmába keritette, — de alig értesült arról a lakosság, a felbőszült nép 1729 szeptember 5-én fegyveres kézzel rohant az épületbe, melyben Mlynárikot fogva tartották s őt kiszabadítá. Krmann Mlynárikot saját oltalma alá vette s őt a hatóság felszólítására sem adta ki, meg lévén győződve, hogy eljárása helyes s jogos s hogy tettéről akárki előtt számolhat.

Az ellenszegülésért s háborkodásért a miavaiak érzékenyen megbüntettettek; az iskola, a plébánia s templom tőlük elvétetett s a katholikusoknak adatott. Krmann maga is, nem tudván mit csinálni, az erdőben keresett menedéket.[1]) Itt kapott egy Pozsonyból küldött névtelen s keltezetlen levelet, melyben neki tanácsoltatott, hogy Mlynárikkal együtt önkényt jelennék meg Pozsonyban, mely esetben vele méltányosan fognak elbánni, sőt hogy kegyelmet is kaphat. Azt hivék ugyanis, hogy ő a miavaiakat az ellenszegülésre és zendülésre buzditotta, a mi azonban nem volt igaz, az egész háborgás inkább csak félreértésen alapúlt s annak következménye volt.[2]) Krmann, semmikép sem érezvén magát bűnösnek, a levélnek hitelt adott s még 1729 év végén Mlynárikkal együtt jelent meg Pozsonyban, de alig szállott le, elfogatott s a várba záratott.[3])

Egy évnél tovább kellett Krmannak a börtönben sinlődni, mig perre került a dolog. A per 1731 januárius 8-án folyamatba vétetett. Ebben Krmann többek közt nemcsak azzal vádoltatott, hogy Mlynárikot az evangelikus hitre téritette s őt a hatóság kezeiből a felbujtogatott s felfegyverkezett nép segitségével kiszabadította, hanem még az elavúlt s általunk fent részletesen ecsetelt miavai 1699-ki historiája is feleleveníttetett s neki bűnül rovatott; szintén az is, hogy a népet ámitotta, akarván vele elhitetni, hogy van hatalma az emberekből az ördögöt kihajtani, mint azt a Mlynárikkal való eset is bizonyítja, hol állítólag ő Mlynárik köpönyege alá egereket

---

[1]) L. bővebben Lombardini i. m. a »Descriptio seditionis Mijaviensis sub Krmanno« czímű kézirat szerint. V. ö. Ribini, i. m. II. k. 342. l. — Monumenta stb. II. k. 221. l.

[2]) L. Lombardini, i. m., hol erről bővebben olvasható.

[3]) V. ö. Ribini, i. m. 343. l. — Lombardini. i. m.

bujtatván, róluk, mikor kiugráltak, azt hiresztelé, hogy rosz szellemek. Krmann élethossziglani börtönre itéltetett s fogsága az által súlyosbittatott, hogy hetenkint háromszor viz és kenyér mellett kellett maradnia.[1])

Súlyosan érte Krmannt ezen csapás, de még inkább szomoritotta azon körülmény, hogy némely evangelikus pap ő ellene vallott.[2]) Eleinte azon reménynyel kecsegteté magát, hogy barátainak sikerülend szabadonbocsáttatását kieszközölni. Ezek csakugyan I. Frigyes Vilmos porosz királyhoz fordúltak, hogy közbenjárását VI. Károly császárnál Krmann számára kieszközöljék. Noha I. Frigyes Vilmos ezt meg is tette s e czélból Brandt bécsi követe által levéllel fordúlt a császárhoz, az Krmann helyzetén mitsem változtatott.[3]) Börtönében, hová feleségét sem akarták látogatására bocsátani, Krmann ájtatos énekek éneklésével vigasztalá magát.[4]) Egyik kedveltebb éneke volt az, melyet Luther Mária magyar királyné, II. Lajos király felesége tiszteletére szerkesztett s melyet Krmann egykor tót, illetőleg cseh nyelvre forditott.[5]) Öt év múlva kérelemmel fordúlt a császárhoz, esedezvén, hogy szabad legyen életének végső napjait magányban, imádkozás közben békességben töltenie. Kérelmének azonban nem volt eredménye s így nem maradt egyéb hátra, mint békésen tűrni s várni, mig a halál szenvedéseinek véget nem vetend. Fogságában is, a mennyire lehetséges volt, irodalommal foglalkozott s itt szerkeszté a következő sirfeliratát:

»Natus in exilio, denatus in exilioque,
Respondent primis ultima fata suis.
Sed faustum exilium, ex quo patria dulcis aditur,
Aeternaque datur pace, quiete frui.« [6])

---

[1]) V. ö. Klein, i. m. 312. lap. — L. a vádiratot: Monumenta stb. II. k. 219. l. — Lombardini, i. m., ki a pert terjedelmesen tárgyalja.

[2]) Monumenta stb. I. k. 101. l. f. jegyzet »Inter hos numerandus est Mathias Boleti . . . qui illatam sibi, ut falso existimabat, injuriam ulturus, adversus eum testabatur«.

[3]) Ribini, i. m. 344. l. — Hornyánszky, Beiträge stb. 130. l.

[4]) Monumenta stb. I. k. 102. l. — Klein, i. m.

[5]) Találtatik: Tranovsky, G.: Cithara sanctorum stb. Lipcse. 1737. 8°. 893. (992. sz.) V. ö. Klein, i. m. — Monumenta, I. k. 100. l.

[6]) V. ö. Klein, 313. l. — Hornyánszky, Beiträge stb. 131. l.

Halála előtt Krmannt szorgalmasan látogatták a jezsuiták, nevezetesen Weismayr József atya,[1]) kik a katholikus hitre tériteni akarták. Krmann 1740 szeptember 17-én meghalt.[2]) A jezsuiták azt hiresztelték, hogy vallását elhagyván, a katholikus hitre tért volna át.[3]) De más hir is keringett, t. i. hogy, mikor halála közelgett s ő már az agoniában volt, feleségének ki kellett a börtönből menni, mire a haldokló nyitott szájába az oltári szentséget tették.[4])

Krmann temetése az esztergomi érsek költségén s Berényi Zsigmond, pécsi püspök jelenlétében ment véghez; tetemei Pozsonyban a szent Mártonról nevezett székes egyházban helyeztettek el.[5])

Természetes, hogy az evangelikusok közül senki sem hitte, hogy Krmann haldokló perczében hitét elhagyta volna, azon hitet, melyért annyi kellemetlenséget, annyi ellenségeskedést kellet kiállania.

Krmann Dániel superintendens kétszer nősült. Az első házasságából származott, ismeretlen nevű leánya Mathesius-hoz ment férjhez,[6]) kivel együtt a harminczas években a katholikus hitre tért át. Fiai közül, Mihály prédikátor volt Krajnán,[7]) Miava mellett, Mátyás tanitó Miaván. Atyja bebörtönöztetése után, Mátyás Poroszországba vándorolt ki s Nováves (Neudorf), Potsdam melletti községben[8]) telepedett le s valószinűleg ott is halt meg. Ő egy énekkel járult Klejch kanczionaléjához, melynek előszavát még atyja késziteтte volt.

Krmann Dániel superintendens művei a következők:

---

[1]) Monumenta, III. k. 104. l. — Lombardini Weissingernek nevezi.

[2]) Klein, i. m. — Hornyánszky, Beiträge stb., szept. 14-re teszi halálát. — Wallaszky, Conspectus stb. szerint szept. 7-én.

[3]) L. a 3. függeléket.

[4]) Hornyánszky, Beiträge stb. 131. l. — V. ö. Ribini, i. m. 347. l. — Monumenta stb. II. k. 422. l. — Klein, i. m. 313. l. 234. j.

[5]) Klein, i. m. — Monumenta stb. II. k. 423. l.

[6]) Lombardini, i. m. Mathakriusnak nevezi. V, ö. Hornyánszky, Beiträge stb. 128. l.

[7]) Monumenta stb. I. k. 100. l. »filium habuit Michaelem, eccl. Kresnensis (Krajnensis helyett) ministrum. — Hornyánszky, Beiträge stb. 101. lap.

[8]) Klein, i. m. 323. l.

I. Nyomtatásban megjelentek:

1. Novoroční dar poetický, když p. Joh. Baltazar, někdy pražský, nyní drážďanský měštěnín, mydlář . . . památku obojího jména sobě připomínal. Ve Wittemberce 1700. U J. Háka. (Újévi ajándék Baltazar János nevenapjára.)

2. Nábožné arie. V B. Bystřici. (Ájtatos énekek.)

3. Kniha života, pohřební kázání nad Janem Dadanem. V Žilině 1704, v Dadanské tisk. (Az élet könyve, halotti beszéd Dadan János fölött.)

4. Actus inaugurationis vexillorum, t. j. posvěcení zástav, když Urban Celder, p. Rákócy Ferenca jednoho regimentu oberšter, osm nových zástav do chrámu žilinského přinesti dal, v březnu 1707 učinené. V Žiline 1707. (Nyolcz zászló felszenteltetése, melyeket Czelder Orbán, II. Rákóczi Ferencz ezredese a zsolnai templomba vitetett.)

5. Előszó a Klejch kanczionáléjához, melynek szerkesztésénél Krmann különben is nagyban részt vett. 1717.

6. Anti-Dubnicay. Man-hu? Co jest to za manu skrytau, kterau Dubnicay, pleban teplanský, na světlo vydal. s. l. 1718. (Anti-Dubniczay. Man-hu? Micsoda elrejtett manna az, melyet Dubniczay, teplai plébános adott ki?)

7. Biblí. V Hali magdeburské. 1722. (Szentirás, melynek szerkesztésénél Bél Mátyás is részt vett.)

8. Agenda ecclesiastica slavonica, t. j. práce duchovní. s. l. 1734. (Kinyomatását Ambrózy György szorgalmazta.)

9. Dvojí katechismus učení křesťanského. s. l. 1738. (A keresztény tan kettős kátéja.)

10. Egy elégiai ének, mely a Michalovič »Světlonoš«-ában és Tablicnál is kinyomattatott.

11. Nucleus omnium precandi formularum M. Caspari Neumannii, auctus p. D. Krmann, Zsolnán. 1707. Ozori Ottlik Györgynek fölajánlva.

12. Acta et conclusiones conventus seu synodi Solnensis, Szepes-Varallyiensis et nuper nostrae Rosenbergensis. Zsólnán. 1707. (Saját tudósitása szerint útrajzának egy helyén.)

13. Hat énekkel járult a Tranovsky cytharájához.

14. Az itt először közölt útrajz, vagyis inkább napló, a mint az a cs. k. udvari könyvtárban Bécsben 14961 (Suppl. 2428) sz. alatt őrzött kéziratban találtatik.

15. Dissertatio theologica, qua veram orthodoxae ministrorum vocationis considerationem publicae eruditorum disquisitioni proposuit, praeside Joanne Deutschmann. Wittembergae. 1683. 4°.

16. Funebris oratio in funere ... Martini Tarnóczy superintendentis in arce Blatnicza mortui.[1])

17. »Laetitiam, quam Argo, ex Spectabilis D. Stephani Petrőczy ... cum aureae libertatis vellere felicissimo ... ad portum patrium appulsu, omnibus ingenuis patriae filiis attulit Anno DIffICILLIMo (= 1704) Domin. 22 Trin., Solnensium suorum nomine interpretari conabatur sterilis ... Musa Danielis Krmann, Eccl. evang. Solnen. in verbo gratiae ministri. Impressum Solnae, typis Dadanianis per Wenceslaum Krolop.« [2])

II. Nyomtatásban meg nem jelentek:

1. Rudimenta gramaticae slavonicae ... in gratiam Slovaciorum, lingua slavico-bohemica utentium eandemque excolere volentium, concinnata. Eleinte a wittenbergi egyetem magyar könyvtárában őriztetett, honnan a folyó évszázadban Halle-be került. Valjon a Jireček által emlitett Bocsek-féle kézirat[3]) evvel azonos-e vagy sem, nem tudjuk meghatározni.

2. Historia ecclesiastica. Rotarides szerint egy pontosan szerkesztett, terjedelmes mű.[4])

3. Végre számos levél s körlevél, jegyzékek s kivonatok, melyek részint a wittenbergi egyetem magyar könyvtárában voltak letéve,[5]) részint a fent (14 sz. alatt) emlitett cs. k. udvari könyvtár kéziratában találtatnak.

---

[1]) Jireček, Josef: Rukověť k dějinám literatúry české do konce XVIII. věku. Prágában. 1875. 1. köt. 424. l. — Klein, i. m. 314—317. l.

[2]) Találtatik a pozsonyi evangelikus lyceumban. V. ö. Lombardini i. m. 278. l.

[3]) L. Jireček i. m.

[4]) Rotarides, I.: Historiae hungaricae literariae .... lineamenta. 1745. 4°. 189 és 198. l. — L. ellenben: Monumenta stb. II. k. 20. l. »Nam etsi adcurate elaboratum fuisse, ... tamen vastum (opus: Historia ecclesiastica) non fuit.«

[5]) Klein, i. m. 319 és 320. l.

Függelék.

I.

Curriculum vitae Danielis Krmann.

Daniel Krmann (post superintendens) natus ex nobilibus familiis *proavo* Thoma Krmanno cive prividiensi Teutoprona oriundo, natione germano, proavia Charitate Fabri Lazanska, *avo* Rev. Joanne Krmanno, quinque diversarum ecclesiarum Moteschicensis, Galgociensis, Lessetensis, Czejthensis, Drietomaensis antistite et duorum contuberniorum Galgocziensis et Czejthensis seniore, *avia* Anna Paullini genere nobili. *Patre* Rev. Daniele Krmanno, olim ecclae. Sadecensis, Mijaviensis, Lessetensis, nunc Turopolensis (recte Turolukensis) pastore et vice contubernii Berenciensis decano. Matre vero Anna Masnicia Rev. Danielis Masnicii et Salomenae Paricis filia, quae anno 1663 fugiens metu Tartarorum in parochia Mienensi (recte Mšenensi) me sextum numeravit, mediante lavacro susceptoribus Generoso Sigismundo Bossany, Rev. Rezik et Michaele Matuschovich, ecclesiae inseruit, bene pieque educavit, in schola Sabbatistensi sub 'Martino Novak, Illaviensi Paulo Maiore, Trenchiniensi Dno Holvaith et Greskovicz, Divikiensi sub praeceptoribus Grosi Dni Ujfalusi, Lani, Bellani, Vazan, Joh. Zelenka. Ex patria promotione parentum contuli me Vratislaviam, ubi in gymnasio Elisabethano Johanne Acolutho, Friderici, Elia Thomae, M. 'Martino Hankio, Melchiore Veisio, C. Gryphio studui, inde salutavi Lipsiam, ubi perdiu et pernox pependi ab ore Scherzeri, Valentini Alberti, ac M. Georgii Lani in disputationibus. Mox elapso semestri Vittebergam veni ibique sesquiennio exacto, sub Deutschmanno, Dassovio, 'Michaele Walthero, Donato, M. Georgio 'Michaelis, M. Paulo Platani (Hungarus Muotyowa, qui inter adjunctos philosophiae in accad. Vitteberg fuit) defendi publice marte meo elaboratam disputationem: de vocatione ministrorum sub praesidio D. Deutschmanni. Redux evocatus sum in scholam Illaviensem (1684) unde pulsus exacto semestri, per Magnificam Dominam Ostrosithianam in scholam Moschoviensem biennio et

quod excurrit iuventuti frequentissimae praefui. Jam ab ecclesia Turopolensi (recte Turolukensi) in locum Rev. patris mei hemiplexia tacti, vocor ordinor 1687 d. 28 Junii.

(V. ö. Protestantische Jahrbücher für Oesterreich ... hrsg. von Victor Hornyánsky. Jahrg. 1860. Pest in 8°.)

II.

Augustissime atque invictissime Imperator, Domine, Domine naturaliter clementissime.

Salutem novamque cum anno novo omnigenam benedictionem Sacrae Caesareae Regiaeque Majestati Vestrae humillime devotissimeque apprecamur.

Veniam petimus, quod sacro hoc tempore aures S. C. M. V. querelis nostris implere debeamus, adeo enim excrescit afflictio nostra, ut nec eam diutius tacendo ferre, nec etiam verbis nostris exprimere possimus.

Nimirum generosus Johannes Miksith, bonorum fiscalium Csejthensium a multis annis provisor, non contentus, quod anno 1699. per illustrissimum dominum comitem de Arberg inclyti regiminis Hasseau — Darmstadini vice-colonellum, *Danielem Kermannum* nostrum a decennio pastorem dilectum, sub praetextu sacramentorum binis personis militaribus administratorum, latronis instar ceperit, in suumque arrestum postea susceperit, laudato vero vicecolonello hiberna quartiria apud nos assignaverit atque ita liberrimo arbitrio ejus nos et omnia nostra exposuerit, quodque a. 1700 propter retentum usum templi tribus cohortibus militaribus in executionem subordinatis, per integras tres septimanas inaudito exemplo nos afflixerit, etiam ante ipsissimas ferias Nativitatis Dominica datis, multiplicibus literis, quas coram M. V. in specie producimus, perpetuum persecutorem nostrum se professus est, utque nos ipsimet pastorem animarum nostrarum exturberemus, severe demandavit, nolentibus singulis poenam florenorum 40 indixit, moxque in executionem 18 milites ultra fl. 25. dietim consumentes, disposuit atque primum ex convictione ista ob retentum, uti scribit, pastorem fl. 600 mediante executione extorsit, deinde fl. 1360 inclyto regimini Mansfeldiano, deputatis 85 militibus in executionem assignavit, etiamque extorsit, imo coactis fere 200 ex inclyto Nitriensi comitatu personis, armata manu templum nostrum hisce feriis occupavit, pastorem nostrum nuper reducem ex Germania (in quam ante sesquiennium confugerat, cum nec in domo paterna Trenchini nec ullibi in patria securus esse posset) iterum capere voluit et adhuc vitae ipsius insidiator, dicens nec

ullis S. R. imperii principum interventionibus, nec M. V. auctoritate, ipsum deliberatum iri, si adhuc capi potuerit. Cum itaque Imperator clementissime a multis annis nomine religionis nostrae evangelicae duris duriora patiamur, et una cum vicinis sex ecclesiis saepius jam executionibus variis et in rapinam expositi fuerimus, multique nostrum annis praeteritis per multos menses, ligati colla, manus, pedes, in carceribus haerere debuerint, alii etiam ad patibulum ducti, nonnisi defectione a fide sua vitam conservare potuerint, plurimi florenorum 40 mulctam subiverint, totaque communitas nostra nec precibus, nec lachrymis, nec multis florenorum millibus erogatis, securitatem et liberum religionis exercitium redimere potuerit, in extrema hac nostra necessitate et quasi desperatione ad M. V. S. adhuc recurrimus, per ipsam misericordiam divinam infinitam, per Jesu Christi vulnera acerbissima, per christianam M. V. toto orbe decoratissimam commiserationem, denique per omnem Augustae domus Austriacae salutem, flexis poplitibus rogantes, dignetur tot, tantas tamque horrendas fidelium suorum subditorum afflictiones, calamitates, expilationes et divexationes, ad animum et cor paternum admittere, et cum non modo provisori dicto dimidia communitatis nostrae pars fiscalis annuum censum usque ad fl. 2400 se extendentem, obedienter praestet, verum etiam tota hac communitas singulis annis praeterlapsis, in portiones militares, octo quindecem florenorum millia inaudito exemplo praestare solita fuerit, diplomateque pacificationis a. 1646 et protectionalibus M. V., nobis gratiose concessis, instructi atque fideles M. V. subditi simus, dignetur speciali suo mandato, etiam qua dominus noster respective terrestris haereditarius contra omnes publicae pacis et tranquillitatis turbatores, nos instruere, priora nostra confirmare, persecutionem inhibere, ne tempore hoc hiberno metu persecutionis pastor extra parochiam, nos vero seminudi extra domicilia nostra latibula diutius quaeramus, per satrapas latronum instar inquiramur, ad carceres crudeliter abripiamur, pro lubitu mulctemur, ad defectionem a fide adigamur et plane dispergamur, cum nec inclyta camera Posoniensis, nec reverendissimus princeps dominus Georgius Szeczeny, quamdiu nos possidebat, hanc in animas et conscientias nostras sibi unquam sumserint autoritatem, quam supra dictus provisor sibi sumere audet, scribens se etiam S. C. R. M. V. rationem redditurum aeque acsi cum corporibus et animabus venditi essemus, et nemo esset, qui oppressos ad extremam pauperiem redactos et desperabundos adjuvaret. Gratiam nobis afflictissimis praestandam Deus T. O. M. abundantissime compensabit, nos vero precibus nostris indignis publicis et privatis M. V. S. et totius domus Austriacae salutem diligentissime exardentissime includemus. Gratiosam resolutionem expectantes manemus S. C. R. M. V. fideles subditi judices, jurati

totaque communitas Mijaviensis suo adjunctarumque sex communitatum evangelicarum in comitatu Nitriensi existentium nomine.

(Gróf Harrach családi levéltára Bécsben. Ungarische Religionsstreitigkeiten 1702.)

III.

Posoniense collegium non alias, nobiliorem de haeresi triumphum egit, a Lutheri enim insaniis, tametsi plures undeviginti abstraxerit, jactura altero tanto major non pupugisset acerbiis rabulas, ac quidem unius *Danielis German* ad sacra nostra transitus usserit. Obscuris in Hungaria ortus natalibus, ea juvenis perspicacitate ingenii inter aequales eminuit, ut condiscendarum severiorum literarum causa in exteras terras publico aere missus fuerit, quando non dubiam spem sectarii animis conceperant, eum quandoque evasurum columen, cui utcunque inniteretur male coagmentatum evangelicae suae doctrinae aedificium. Peragratis igitur Holandiae, Angliae aliisque heterodoxarum academiis subinde in patriam redux, ut erat litteris et linguarum peritia praestans, continuo celeberrimus in stationibus praeconis munere functus est. Nec longo intervallo Zollnensi conciliabulo illi turbante Tökölio a sectariis coacto ea authoritate interfuit, ut quae de ritibus Lutheranae potissimum sectae immutandis tum disceptabantur, ex ejus unius sententia ac voluntate fere cuncta digesta ac definita fuerint. Eodem in consessu ad regem Sveciae haereseos suae defensorem una omnium voce destinatus orator, Stockholmiae triennium exegit, indeque reversus nobilium animos ita sibi devinctos tenuit, ut praeconum omnium antesignanus eo fere tempore constitutus fuerit, quo Posoniense templum in principe urbis foro Lutheranorum aere recens extructum purpuratus ecclesiae princeps Colonicius vi occupatum nostrorum usibus tradidit. Eo in tumultu cum aliis quadraginta praeposteri evangelii buccinatoribus seditionis author deprehensus et ad triremes damnatus, septennium integrum pro calamo remis ducendis aptare manus ingeniique vires compulsus est.

Defunctus non honoratissimo munere ceu laureatus fidei pugil tertio in patriam revolans, Miaviensem plagam haeresi prorsus infectam adnitente potissimum Jeszenakiana familia, pseudoepiscopali potestate aliquamdiu administraverat. Verum accitus honoribus cum sanctimoniae quoque famam sibi adsciscere, adscitamque clarere uellet miraculis homo vanissimus in conficta demonii expulsione aperte primum fallaciae, dein manifestis indiciis itteratae adversus Regem seditionis revictus, judicum sententia perpetuis in castro Posoniensi carceribus ter quavis hebdomada compedibus fameque ac siti coercendus addictus est. In hac ergo tredecim

jam annorum custodia maerore juxta senioque contabescens (annum enim aetatis undenonagesimum egerat) cum ad extrema magnis quotidie gradibus se deduci persentisceret, sacerdoti nostro per intervalla ad se invisenti palam declaravit, catholice mori se cupere. Id ubi ad haereticorum aures perlatum, non jam ficto miraculo obstupefacti, percursare illi quidem potentiorum sedes, nilque intentatum relinquere, ut ab aegri nos accessu excluderent. Verum nec noster tantae spei indormiens eo regium adduxit consilium, ut omnibus omnino haereticis, quin ipsa captivi uxore custodiae loco exesse jussis, uni sibi iisque, quos ipse admissos vellet, pateret aditus. Catholico ergo cum medico binisque praefectis militaribus actutum reversus serio percontatur, fierine ex animo velit catholicus, damnatisque, quos hactenus propugnavit erroribus, amplecti fidem romanam catholicam? Cum aeger clare ac intelligenter: omnino catholicus fieri volo, catholicus mori desidero, virium interim momentis pene singulis cum moras non ferret defectus, praesentes seriae hujus voluntatis testes appellans, pater mox actus theologicos doloris item de admissis suggerit confitenti, quoad per virium reliquias fieri poterat, aures dat, criminumque vinculis exsoluto usitatam fidei formulam distincte praelegit. Ad cujus singula capita identidem credo, credo, fracta quidem voce, sed animo nusquam exerrante ingeminans, cum ob corrupti stomachi nauseam coelesti dape haud amplius posset refici, ad ultimam luctam sacro inunctus oleo spiritum creatori reddidit. Quae hinc universae civitatis laetitia, quae ordinum catholicorum gratulationes publicae: contra sectariorum ob amissum sectae suae fulcrum lamenta, pudor ac consternatio consecutae sint, exprimendis singulis susceptae scriptionis modus non sufficit! Testaturus gestientis animi gaudia princeps celsissimus idemque archiepiscopus indicto per omnia templa triduano aeris campani pulsu, funus ipsum exquisita prorsus pompa prosequi, omniumque religiosorum, totius cleri ac magistratus catholici praesentia cohonestari: quin funebre sacrum ab ipso episcopo Quinqueecclesiensi Sigismundo comite de Berény in principe urbis ecclesia fieri, ibique inter lugubrem musicorum concentum tumulari voluit.

Demum, ne viri hujus ad ecclesiae gremium reditus ab ullo deduci in controversiam facile posset, idem sacerdos noster, qui animam agenti per omnia praesto fuit, insequenti Dominica totius rei actae seriem confertissimae concioni, cui et heretici magno numero immixti erant, more suo diserte explicuit.

(Jezsuitak jelentése 1740 évből. A bécsi cs. és k. könyvtárban. Kézirat 12134. pag. 52.)

Historia

Ablegationis Dni. Superintenden. Danielis Krmann, et Dni. Samuelis Pohorszky ad Regem Sveciae Carolum XII., ex manuscripto praefati Dni. Superint. transcripta.

Postquam in synodo ordinum evangelicorum nationali ad Dominicam Laetare anno 1707. indicta, Rosenbergaeque septem diebus celebrata, decretum esset, perillustrem Dominum Nicolaum Szirmay cum uno superintendente ad Sacram regiam majestatem Sveciae et Prussiae aliasque extraneas potentias, in negotio collegii Eperiesensis evangelicarumque ecclesiarum, mittendum esse, ego vero nequiquam profecissem ternis meis excusationibus coram sacra synodo factis, tandem communibus congregatorum precibus locum dedi, inque ablegationem consensi. Statutum etiam fuit, ut literae salvi passus a Serenissimo confoederatorum statuum ac ordinum duce peterentur, ipsaque expeditio cum scitu et consensu suae Serenitatis suscipiatur, ob evitandam rerum innovandarum suspicionem, creditumque fuit negotium istud perillustri domino *Georgio Ottlyk,* aulae ducalis supremo praefecto, qui tamen ex certis causis absens ab aula negotium extrahendarum literarum illarum alteri dedit, iste vero illud negligentius tractavit. Inter haec magnus Moscoviae dux *Petrus Alexievich*, nunciato regis Svecorum Caroli XII in Saxoniam ingressu, appulit cum exercitu numeroso in Poloniam factionibus magnatum laborantem, missaque splendida ablegatione ad ducem confoederatorum Hungarorum, coronam polonicam ipsi detulit, hincque factum est, ut Serenissimus confoederatorum dux, haud secus quam par erat amicitia insperata tanti monarchae motus, literas illas in Poloniam abituris nobis, cum adulta demum aestate peterentur, dare distulerit. Postea mense Novembri Cassoviensem conventum cum confoederatis celebrante, et ego literis aliquorum consistorialium permotus Cassoviam veni, exceptus hospitio per dominum *Adamum Bachmegyey*, artolleriae ducalis vicecolonel-

lum domusque armamentariae cassoviensis praefectum, et favore Spectabilis domini *Georgii Ottlyk* subnixus affectum effectui conjunctum domini *Keczer* supremi comissarii, nec non domini judicis cassoviensis, alias rei pontificiae addictorum, expertus fui. Occasione vero conventuum, in hospitio Spblis. Dni *Georgii Ottlyk* per ordines evangelicorum habitorum, non modo literarum illarum a Sua Serenitate petendarum memini, sed et Agenda ecclesiastica, quorum publicatio ad mentem synodi Rosenbergensis admaturari debeat, produxi. Comissa fuit censura illorum domino *Bohuss* potissimum, qui cum adjunctis sibi, non modo tractatum latinum, per dominos *Danielem Dubravium* et *Joachimum Kalinkium* superintendentes ex decreto synodi Toth-Pronensis anno 1635. celebratae conscriptum, sed enim formulas baptismales, introductionum, nuptiales, absolutorias, ordinem quoque ceremoniarum dominicalium, festivalium, et quotidianarum ad mentem synodi Rosenbergensis, opera mea dispositarum reviderunt et de toto opere in nova congregatione prolixam fecerunt relationem, coram frequentia evangelicorum procerum, inter quos erant, honoris causa hic nominandi: Illustrissimus D. Baro *Stephanus Petröczy,* Dominus *Sigismundus Janoky,* Dnus *Georgius Gerhard,* statuum confoederatorum senatores, Dnus *Georgius Ottlyk* aulae praefectus, Dominus *Michael Okolicsany* bonorum fiscalium director, Dnus *Paulus Prileczky* consilii oeconomici assessor, Dnus *Joannes Bossannyi,* senatores evangelici Cassovienses, civitatum superioris Hungariae, nec non complures diversorum comitatuum, etiam Trans-Danubianarum partium ablegati. In hac sessione conclusum fuit, mittendum esse Dominum Perillustrem *Georgium Gerhard*, cum Domino *Georgio Ottlyk*, ad suam Serenitatem in puncto literarum salvi passus nobis impetrandarum, tumque S. Serenitas, negotium cum senatu se communicaturam dicebat, utque loco Dni *Szirmay* alius mittatur, monebat, esse non sibi causam, ob quam consentire non possit, ut Sua Dominatio mittatur.

His intellectis, status evangelicus denominabat D. *Michaelem Melczelium*, collegii Eperiesensis inspectorem, eo, quod jam antea cum perillustri D. *Szirmay* munere hoc defunctus fuerit. Sequente vero die per D. *Gerhard* et D. *Ottlyk,* repetiit instantiam suam ratione literarum salvi passus, non ex consensu inclyti senatus, sed ex authoritate ducali, benigne sibi extradandarum, obtinuitque gratiosam resolutionem, non modo de literis salvi passus dandis, sed de adjungendo D. perillustri *Gerhardo* ad S. Majestatem Svecicam, in alio negotio regni, exmittendo. Exhortabatur S. Serenitas statum evangelicum, ut sibi favorem regum et principum evangelicorum omnibus pos-

sibilibus modis et mediis honestis conciliarent, mihique relationem facere volenti de formula baptismi, cujus causa ad me scripserat. audientiam exhibuit.

Ingredior cum Spbli D. aulae praefecto, praeconceptis verbis saluto principem vovens, ut Deus omnibus piis intentionibus et actionibus S. Serenitatis gratiose interveniat, eidem vitam prolixam, domum floridam omnesque prosperitates et salutes largiatur, ita ut gloriam majorum suorum supergrediatur nomenque Pater patriae, quod collatum sibi habet, apud posteritatem omnem obtineat, tandemque rebus bene confectis et deposito mortalitatis schemate, corona justitiae ornetur. Respondit S. Serenitas, gratias agens et vovens, ut Deus ad nominis sui gloriam omnia vergere faciat. Stylo tamen elevato loquebatur, dum prolixius votum meum benigne audivisset.

Postea revocabam in memoriam mandatum S. Serenitatis, ratione inquisitionis peragendae, in puncto formulae baptismalis, quam aliqui comitatus Liptoviensis pastores evangelici adhibuisse credebantur, contra mentem Christi instituentis et praxim ab apostolis adhibitam, substituendo hanc formulam: Ego te signo et nomen tibi impono, porrigebam sub sigillo contubernii Liptoviensis peractam inquisitionem et humillime rogabam, ut tales delatores et calumniatores forti et heroico animo spernere, et de evangelicis sibi certo polliceri dignaretur, eos ita rem suam ope Dei tractaturos, ne ea doctrina ipsorum aliquid scandali suboriatur. Regerebat princeps, gratum sibi esse, quod nihil horum compertum fuerit, non esse vero hanc calumniam, vivere nos debere sine offensione catholicorum. Patiebatur autem S. Serenitas me loqui de calumnia, sensu politicorum et decreti Hungarici acceptam.

Hac occasione narravi *plebanum Rosenbergensem,* ex ipso religionis nostrae odio, infantes per ministrum evangelicorum baptizatos rebaptizasse, contra mentem antiquissimorum conciliorum et imitatu Donatistarum atque Cipriani, factum vero plebani non confectis sed evidentibus testimoniis comprobari posse, rogavique humillime, ut S. Serenitas, comperta rei veritate, plebanum hunc in ordinem redigere dignetur, id quod etiam promisit meque honeste a se dimisit.

Rebus his confectis redibam Solnam, diverti vero Eperiessino Bartpham et cum adjuncto D. M. *Joh. Schwarcz* pastore Eperiessiensi, nec non Dno. Clarissimo *Joh. Rezik* PP. et directore collegii Eperiessiensis adii Dnum *Jacobum Zabelerum* superintendentem, utque tractatum illum latinum Agendis praemittendum perlegeret et Agenda germanica conscriberet, oravi. Utrumque praestitit, nam subscriptione sua tractatum illum approbavit et Agenda germanica potissimum ex Eperiesiensibus

ad mentem synodi Rosenbergensis concinnavit, mihique tradidit, Wittenbergae imprimenda, si eo licuerit pervenire.

In vigilia Nativitatis redii Solnam et literis Excell. D. Generalis *Stephani Petröczy,* D. *Sigismundi Janoky* et D. *Georgii Gerhard,* missa ulteriore dilatatione, jussus sum ire atque pro 6ª Febr. venire Eperiessinum. Antequam iter susciperem, curavi imprimi Neumannianum Nucleum omnium precandi formularum, precatione matutina, vespertina aliisque per me auctum. Typis etiam exscribi curavi Acta et conclusiones conventus seu synodi Solnensis, Szepes-Varallyiensis et nuper nostrae Rosenbergensis, volens non modo pastoribus ecclesiarum patriarum gratificari, sed etiam exteris exhibere Actorum nostrorum in orthodoxia publicum specimen.

In nomine Domini movi a meis 1ª Febr. et feliciter veni Eperiessinum 12. Febr., hospitio exceptus in domo parochiali, in qua usque ad Dominicam Rogate expectare debui inter suspiria et curas varias in adventum D. *Gerhard.* Non reperi ibi literas instructionis, non passum principis, non pecunias itineri destinatas, nec itineris comitem. Per expressum hominem scripsi D. Gerhard, sed loco responsi accepi, ob morbum et mortem D. matris suae se venire non potuisse, venturum tamen esse propediem. Tandem post Dominicam Iubilate venit, Eperiessino Cassoviam ivit ad principem, indeque rediit afferens liberi passus literas, instructionis literas, credentionalesque nec non 200 aureos itineri destinatos. Assignavit haec omnia manibus meis, dicens, se nunc abire mecum non posse, subsecuturum tamen, postquam literis meis certior factus fuerit, de successu rerum mearum et affectu magnatum Svecicorum.

Literae patentes mihi assignatae ita sonabant.

Universis et singulis cujuscunque status, gradus, honoris et conditionis, praesentes nostras visuris, lecturis aut legi audituris salutem humillimamque et pro cujusvis statu, gradu, et honore competentia officia nostra.

Exhibitores praesentium Reverendissimum utpote D. Danielem Kermann, eccl. aug. co^v f. certorum comitatuum Hungariae Cis-Danubianorum superintendentem ac Nobilem Samuelem Pohorszky, a nobis communi nomine ad diversos aug. et helv. conf. serenissimos, potentissimos et praepotentes reges et electores, principes et respublicas, illustres item comites, barones, magnates et equestris ordinis nobiles, imperiales, regias liberasque civitates, eo fine esse exmissos testamur, ut quos Deus ad singularem nominis sui cultum et dilatationem orth. religionis evang. in Hungaria quidem nostra antehac ferme

oppressae, jam vero per Dei gratiam reviviscentis, commoverit, eos omnes pro restauratione et conservatione collegii status evang. Eperiessiensis et fundatione seminariorum ac convictuum, demisse conveniant collectamque, quantam heroum mens et zelus suo pectore capit, implorent. Qui ut clementer, gratiose benevoleque admittantur, laeto vultu remittantur, humillime et quosvis pro status, gradus et honoris eminentia decenter petimus, clementiam, gratiam et munificentiam eorundem cultu et obsequiis nostris; cum memoria nunquam intermoritura demerituri. Actum in nationali synodo nostra, in oppidum Rosenberg ad diem sextum mensis Aprilis Anni 1707. indicta.

L. S. Status evangelicus Augustanae conf. consistoriorum Cis-Danubianorum, Cis- et Ultra-Tibiscanorum praesides, seniores et assessores.

Instructio vero erat hujus tenoris.

Instructio pro reverendissimo D. Daniele Kermann, eccl. aug. conf. in certis inclyti regni Hungariae comitatibus Cis-Danubianis superintendente et nobili D. Samuele Pohorszky ad Seren. ac potentissimos reges Sveciae, Borussiae aliasque potentias, principes ac respublicas religionis evang. a synodo Rosenbergensi electis ablegatis.

1$^{mo.}$ Quocunque pervenerint Deo duce ante omnia primario cujusvis principis ministro sese praesentent et debito modo ac respectu functionem suam brevibus exponant. patentes ostendent, pro obtinenda apud easdem potentias audientia, qua obtenta

2$^{o.}$ Easdem Majestates, principes et respublicas, regibus quidem porrectis credentionalibus, caeteris vero ostensis patentibus, nomine status evang. aug. conf. in Hungaria, pro cujusvis statu, demisse salutent, juventutem floridam ac extenuatum illustris collegii Eperiessiensis statum, intentionesque nostras pro gloria Dei et religionis orth. incremento, de eo restaurando, aliis quoque collegiis, convictibus, seminariisque pro iis, qui ad statum ecclesiasticum singulariter informandi sunt, erigendis, succinte proponant, petentes subsidium.

3$^{io.}$ Serenissimo Sveciae demissas speciales agant gratias, pro nupero per D. *Nicolaum Szirmay* compromisso, et statum nostrum evangelicum etiam ulterius ejus gratiae commendent. Dispositionem tamen, an jam sit in effectum deducta, non a rege, sed solum a D. Piper summo ejus ministro exquirant.

4$^{o.}$ Super his prius resolutione accepta, postea demum (ne prius, cum hoc confundant) exquirant, ubi et quo meliori

modo fieri poterit, a parte illam etiam collectam, quae multis jam ab hinc annis inparata fuerat, sed reformatione eccl. nostrarum secuta, nescitur ubi relicta sit.

5°. Quamvis hoc rerum statu, melior spes subsistendi affulgeat, tamen vicissitudinum humanarum memores, implorent Ser. reges Sveciae et Borussiae, si quo casu insperato, nunc vel in futurum, res nostrae in Hungaria caderent, dignentur S. Majestates, etiamsi per nos ex aliquo impedimento conveniri non possent, tamen pro sua, erga promovendum verum Dei cultum pietate, ex reservato sibi in pacificatione Osnabrugensi consanguineos fidei suae, in alienis provinciis existentes, juvandi jure et facultate, rem evangelicorum in Hungaria suam facere atque omnimode allaborare, ut religionis exercitium ad mentem pacificationis Viennensis anno 1608 ubique per Hungariam liberum relinquatur et quae summa est omnium votorum nostrorum, universalis S. R. imperii pacificationis futurae instrumento inseratur. Ad quod faciendum Suas Majestates, qua nutricios et defensores ecclesiae Domini per Deum, per mille earundem fortunas demisse obtestamur. In politica alia Serenissimi principis nostri nos non immittentes, ast reliqua prudentiae atque dexteritati D. ablegatorum committentes. Quibus dum felix faustumque iter precamur, ita prospera omnia faustumque etiam reditum cupimus. Actum in synodo nostra generali nationali ad oppidum Rosenberg, diem sextum mensis Aprilis, annum 1707 indicta.

L. S. Status evangelici aug. conf. consistoriorum Cis-Danubianorum, Cis- et Ultra-Tibiscanorum regni Hungariae praesides, seniores et assessores.

Aderant quidem jam tandem literalia haec instrumenta, aderant et pecuniae, itineri faciendo necessariae, sed aberat itineris comes. D. *Melczelius,* re domestica, D. *Ocherland* Bartfensis, dissensu civium suorum, se excusabant. Dominus M. Johan *Schvarcz* initio promptus, tandem subnixus D. superintendentis Bartfensis *Jacobi Zabeleri* consensu, quem literis *Rezikianis,* nomine potiorum Eperiesiens. evang. exaratis obtinuerat difficilis. Inventus tamen extemporaneus itineris comes G. Dnus. *Samuel Pohorszky,* civis antea Trenchiniensis, nunc in bonis Saros-Patakiensibus, cum Domino fratre suo, provisoratum tenens. Ecce quam arduum fuit itineris hujus initium, vere ominosum! Mirabantur non pauci patientiam meam integro trimestri probatam. Tandem itaque 14. Maji cum D. *Cornelio Hermsohn* movi Eperiessino Bartpham, vecturam gratui-

tam administrante Dno. *Holegancz,* cive Eperiensi, Schonczinum usque nos deducente. Dnus. Pohorszky non eodem sed subsequente die sub vesperam veniens Bartfam mihi solicitudinem non parvam creavit.

Die 16ª Maji D. *Jacobo Zabelero* et D. *Nicolao Szirmay* vale dixi, sequentique die Ascensione dominica sacro, quam tamen Russi in pagis Poloniae, per quos ivimus, non celebrabant, pervenimus *Schonczinum* XI. milliaribus Bartfa distans et divertimus ad D. *Fuchsium,* civem Cracoviensem evangelicum, ob pestem Cracoviensem hic habitantem. Cornelius noster hic quatuor rates praeparari curabat et apud principem Lubomirszkium, arcis et oppidi huius dominum, multis largitionibus et integra septimana per judaeum quendam aulae familiarem literas sibi dari petebat, quae testarentur, omnia vasa vini, quae in Hungaria coëmerat, ad principem hunc pertinere et Varschaviam devehi debere. Consilium hoc judaicum postea Cornelio et nobis perpetuum metum, quin Cornelio damnum afferebat. Cum non jam jam domui suae apropinqvaret, testimoniales illae in dubium vocabantur a gubernatore Petroviensi, abripiebanturque decem vasa quae placebant. Nos quoque habebamus quinque vascula optimi Tokajensis, ex uvis passis, quarum unum D. V. Comes *Michael Roth,* alterum D. *Gerhard* a D. *Keczer* acceptum, tertium D. *Nicolaus Szirmay,* reliqua domini quidam Bartfenses contulerant pro ministris Svecicis et Brandeburgicis, sed illa intacta permanserunt, usque in Pulavam. Oppidum ipsum scatet Judaeis magis, quam caseus putridus vermibus, habentque suam synagogam prope arcis portam. Ara vero est in colliculo supra fluvium Dunajecz sita, ampla, speciosa, quae tunc reparabatur.

Die itaque 23ª Maji, secundo fluvio vecti, pervenímus in pagum 3 milliar. distantem Schonczio, pernoctavimus in ratibus, ut summo mane convenientibus ex eodem pago ratigeris, venimus ad arcem desolatam *Mühlstein* dictam, indeque ad oppidum *Zaklucie,* ubi arx alia apparuit a sinistris, nos autem Cornelium equitantem operiebamur. *Tarnow* oppidum mansit a dextris, distans Schonczio milliar. 6 et habens templum Reformatorum. Inde venimus in oppidum *Opatowce,* ubi fluvius Dunajecz, quo hactenus vehebamur, labitur in Vistulam, ab urbe Cracovia defluentem. In hoc oppido poteramus adhuc acquirere vinum hungaricum pretio tollerabili, postea vero rarior ejus fuit usus. A dextris vero in fluvium *Dunajecz* labit *Poprad,* deinde fluvius *Bjala* et *Wistok,* qui omnes fluvium Dunajecz reddunt navigabilem.

Die 26ª in vigilia Pentecostes pervenimus *do Nowego mesta* propterque honorem diei hujus substitimus in nostris ratibus

inter preces et cantiones usque ad meridiem, postea redeuntibus nostris ratigeris ex templo et ex nundinis in oppido hoc celebratis, solvimus rates nostras et pervenimus ad *Baranow*, ubi arcem conspeximus pulcherrimam, amplissimam nempe et tegulis rubris tectam in forma quadrata aedificatam. Inde vehebamur in *Winary*, hinc in *Dzikow*, in *Kolcin*, ubi sita est arx supra Vistulam in colle, divisa in tres partes distinctas, sibi tamen cohaerentes.

Provehebamur in urbeculam *Szendomirz*, quae habet arcem in colliculo sitam et claustrorum templorumque copiam, estque adspectabilis et munita, habuitque tum temporis praesidiarios germanos, in suburbio ad Vistulam circa vina nostra observantes. In arce apud commendantem ex voto rebus confectis, movimus versus *Zavihost* oppidum, e cujus regione apparet arx diruta, sita ad formam Tokayensis. Venerat ad nos ex oppido hoc in colle sito monachus unus lepidus, qui jocis suis aliquot grossos ab omnibus nobis obtinuit, alter vero severe vinum exigens pro sacris peragendis nihil impetravit et cum furore abscessit. Pluviam hic experti sumus impetuosissimam, attamen tuebamur nos contra illam domuncula ex asseribus affabre combinata et scandulis contecta, in gratiam nobis facta in rate, qua vehebamur.

Pervenimus sub vesperam ad rippas oppidi *Kolcsin*, et audientes in eo esse militem copiosum, continuimus nos in silentio admirabamurque amphoras et patinas, quas nimis vili pretio hic acquirebat noster Cornelius. Mane venimus in oppidum *Kamen*, cujus commendans, missis militibus petebat sibi dari lagenam vini; hisque dimissis pertigimus in *Petrovin*, ubi degebat gubernator, et erat camera regni. Praemiserat quidem Cornelius ad fratres suos nuncium, sed illi hinc inde errantes tardius advolarunt ad consilium et auxilium fratri ferendum. Praesentavit Cornelius a principe Lubomirszky literas gubernatori missas, ne a vinis istis quidquam exigeret, sed reponebat gubernator, se contrarium in mandatis a suo principe fratre Lubomirszky accepisse. Unde apparebat conspiratio quaedam utriusque Lubomirszky contra Cornelium et fraus fraude compensata. Conspeximus hic, in Vistula nimis lata, puellas et foeminas nimis audacter oberrantes etiam profunda nocte. Audiebamus etiam antea pueros puellasque in rippa fluvii cantillantes hanc unam et alteram lepidam canticullam polonicam.

Fliszarkowe mily, dawno ste doma nebyly, my Boha bedjeme prosily, biztje se zdrawy do domu wraczily.

Fliszkowe z neba, dajcze nam chleba, jesztly nedącze, to potonęcze, a ty myla swenta Barborko, wynjesz ych kde je melko.

Fliszowa žena, sedy sobje doma, fliszar neboraček, grebje čo krobaček. Utque acquirerent bucellam panis saepe multum currere et cantillare cogebantur.

Et quia Cornelius videbat in oppido *Janowecz* instare sibi rigidius examen, metuens ne mihi aliquot ibidem eveniat periculum, curavit me collegamque meum curru suo avehi in *Pulavam.* Ex ratibus itaque conjecimus reculas nostras in currum et concitatis equis ibamus per nemora spississima, pertransibamusque pagos germanicis militibus repletos, nemo tamen illorum vel unico verbulo nos alloquebatur. Venimus in oppidum *Kazimiri,* ubi arcem dirutam, domosque desolatas et plurima granaria *Speicher* dicta conspeximus, nec non in proximo colle alto arcem eximiam *Janowecz* dictam.

Venimus in *Pulavam,* ubi pagos vicinos per Svecos exustos et arcem supra Vistulam nimis sumptuosam vidimus. Multa ibi erant ex polito marmore, nempe fores, columnae, stratum, statuae. Erant gradus lapidei ab una parte, ab altera erat jucundus locus spatiationis ab uno palatio ad alterum et versus Vistulam suggrundia. Conclave Dominae Szinjanszkianae habuit loco laterum aut lapidum ligna pretiosa in formam laterculorum facta, quibus alia ejusdem generis interserebantur, auricularis digiti latitudinem habentia. Sub arce erat hortus continens plateam unam longam per medium, et alias aliquot illam secantes omnes tamen ab utraque parte habebant tilias, vel fagos, ex quibus artificiosae erant concamerationes et quasi parietes ad lineam ducti. In terra erant areolae per hortulanos variis floribus et herbis ornatae. Jucundus visu erat locus iste totus, quamvis Sveci vastaverint cum igne, adeo ut ex aedificiis multis nonnisi rudera superfuerint. Erant ibi etiam cellaria, pro aliquot centenis vasis vini aedificata in gratiam mercatorum et commodum dominorum territorialium. Excurrebamus hinc in pagum *Konszka wola* ad fratres D. Cornelii, Fridericum et Casimirum, qui omnes tres bona Szinavszkiana habebant in arenda et narrabant nobis, quod D. Szinavszkiana magis indoluerit templo hujus loci, per Svecos succenso, quam arci suae Pulaviensi, adeo sumptuosum et ornatum fuisse oportebat. Prope erat urbs *Lublinum,* ubique decantata.

Tertio die ab adventu nostro in Pulavam nempe ipso festo Corporis Christi sive 7[a] Junii, conducta cymbula, et impositis ipsis 5 vasculis Antal dictis movimus Varschaviam versus et ad pagum *Galamb* prope *Boroviense* claustrum 2 milliar. a Pulava, incidimus in manus nobilium, praedonum potius, militum Szinawszkianorum, qui omnes mercatores beneficio Vistulae merces deferentes examinabant et damnificabant. Visis nobis conclamabatur: Zabijaj, zabijaj: idest ad ripam ad

ripam. Ubi venissemus ad ripam duo nostri ratigeri prodierunt cum charta, data nobis a Domino Burgravio Pulaviensi, quod vascula vini, quae vehebamus, pertineant ad Dnam. Szinavszkianam et debeant Varschaviae deponi. Milites illi praedae inhiantes, aggressi sunt D. Pohorszky, collegam meum, percussoque uno ratigero clava gravi, et Dno Pohorszky alapam unus illorum impegit, vini vascula duo mox abripuit, sclopetum Dni. Pohorszky ex cymbula rapuit, omnia nostra sua esse praetendens, eo quod nos hungarici mercatores fraudulenter tricesimas solvamus. Credibile est, ipsos aliquid de practica Cornelii inaudivisse, cumque quaererent, quis ego in cymba sedens essem, et Dnus Pohorszky in sua consternatione diceret, me esse suum collegam, hinc et ego prodire jubebar.

Providentia tamen Dei nostri factum fuit, ut dominicanus unus, Hieronymus dictus, videns rigidum examen per ingurgitatos milites susceptum, conspiciens me manus meas elevatas subinde, et una vice aureum nummum in manu mea elevata, acriter milites corriperet, dicens, ipsos nihil juris in hoc territorio ad se claustrumque suum pertinente habere, utque me seniculum non infestarent, instare. Accepto aureo, Hieronymus ille jam laboravit pro nobis confidentius et credens, nos esse Romano-Catholicos, instabat pro consortibus religionis suae, atque vascula bina, quae jam erant currui imposita, deponi fecit, nos autem dicebamus, nostra non interesse, si omnia vascula accipiantur, saltem rogare, ut Rev. Pater testimonium coram Ill. D. Sienavszkiana perhiberet cum tempore, id quod promittebat. Facta condescensione ad 15 garnecz ex uno vasculo dandos, finis impositus est tumultuationi incredibili. Hoc erat mihi notabile, quod Hieronymus videns manus meas elevatas et oculos in ipsum conversos, nimis profundo suspirio ducto, oculos in coelum elevaverit, dubio procul me monens, ad auxilium ibi implorandum et post transactionem illam in amicitiam meam se insinuaverit, ego vero vice versa promisi, quod velim literis meis ipsum salutare, et quale mihi contulerit beneficium (licet praeter voluntatem suam et Deo meo cor ipsius inflectente) cum gratiarum actione significare. Mirabantur nebulones illi tantam vini dulcedinem strenueque bibebant, deque nostro, nos jam amice cohonestabant et ad se in pagum invitabant, quin urgebant, sed maluimus nocte iam profunda et tenebricosa, ab ipsis divelli, pervenimusque semianimes ad oppidum *Sztenžice* et sub ripa ejus noctem egimus, exosculantes providentiam divinam, quod me per hostem alias religionis meae ex periculo liberavit. Quid enim si literalia instrumenta apud me invenissent? quid si superintendentem esse ex literis deprehendissent? Existimo sane, de vita mea

actum fuisse, aut nullo verbulo aspero monachus pro me, quem seniculum honoratum appellabat, apud ebrios intercessit, ne me in cymbula haerentem inquietarent. Hic expertus sum illud Salomonaeum: »Cum viae tuae placuerint Domino, etiam inimicos tuos convertet ad pacem.«

Summo mane moventes ex *Sztenžice*, pervenimus intra mediam tertiam horam ad novam Polonorum vigiliam et putavimus officialem ejus sternere, sed prodiit ad nos et placide nos alloquebatur, acceptaque exigua discretione missos fecit. Inde defluximus ad pagum quendam, in quo etiam erat vigilia polonica, sed metuentes eam, missa cymbula, sequebamur virum quendam, militibus excubias agentibus familiarem, et non conspecti ab iisdem superavimus examen et omne periculum. Paululum progressos acclamabat alius examinator *od Folwarku* se esse dicens, sive aulae provisorem, cujus esset examinare peregrinos, ne falsas literas huc vel illuc deferrent in calceis suis. Nominari audiens calceos D. Pohorszky, excussit unum cothurnum suum oblitus se habere fasciculum literarum variarum, qui infra genua ipsius demiserat se ac per examinatorem facile observari poterat, qui tamen mutato stylo dicebat, se credere nostrae relationi, ac discretionem a vino postulare, acceptoque Rhenensi floreno missos nos fecit.

Sub vesperam venimus in pagum *Tarnowek,* ubi in ripa conspeximus vexillum cum manipulo militum, sed dederunt fidem relationi ratigerorum nostrorum pernoctavimusque in aquis sine impedimento et sequente die ex *Csiarnikow* pervenimus in oppidum *Calvariam.* Metuebamus quidem militem Calvariensem, sed nullum militem conspeximus et cito cursu inter continuas trepidationes properavimus Varschaviam. Aliquot locis conspeximus in Vistula sepes in gratiam piscium, statis temporibus ibi capi solitorum, qui caudarum suarum ductum sequentes, dum ad sepes usque deferuntur, allisis caudis aquarum strepitum excitant et piscatoribus signum praesentiae suae exhibent.

Die 9ª Junii *Varschaviam* appulimus tertio ex Pulava die atque apud Dominum *Trenchini* e regione curiae hospitium nacti sumus. Vascula vini apud D. Neumann deposuimus, non sine periculo a studiosis profunda nocte ex Vistula huc devecta. Sequente die concionem evangelici pastoris apud residentem Prussiae regis audivimus, non sine admiratione, quod in medio pontificiorum, pontificiis partibus ad stuporem usque adhaerentium Lutheranis mercatoribus manere, sacrumque Dei cultum publice peragere concedatur. Conquerebatur tamen pastor evangelicus, quod pronuper invaserint ipsum in itinere constitutum milites poloni, reculisque quas secum habebant privaverint et percusserint, addens, quod in vestitu pastorali per pla-

teas incedere ipsi non sit consultum et quod non pridem ad visitandum quendam subordinatum hominem pontificium, qui tamen Lutheranum se mentiebatur, invitatus fuerit, sed fraudem cum periculo vitae conjunctam subodoratus, praesentiam suam subtraxerit. Vidimus postea arcem urbis supra Vistulam domumque arci vicinam, quam rex Augustus in gratiam foeminae cuidam aedificavit. Conspeximus palatia polonorum magnatum sumptuosissima, inter quae eminebat palatium Vajvodae Ploczensis, plane magnificum, tribus contignationibus, picturis, polito lapide et horto amplo instructum. Vidimus etiam locum in campo regibus eligendis et coronandis consecratum. Deprehendimus populum cultiorem, linguam polonicam nitidiorem, mercatores divites, curiam splendidam aedesque intra urbem et in suburbiis amplissimis speciosas. Intelleximus vero reperiri tot homicidas, nullis regum edictis militumque vigiliis et poenis coërcitos. Dum prohiberentur gladios gestare, substituerunt cultros praeacutos intra cothurnos occultatos; dum etiam hos gestare prohiberentur, excogitarunt caestum, cujus manubrio applicata est catenula, continens in extremitate pomum ferreum, capitibus confringendis aptum. Si quis solitarius, licet face ardente instructus, post vespertinum crepusculum incedere videbatur, vitae et rerum suarum discrimine audaciam expiare debebat. Quodsi non occidebatur, confestim attamen ingestis linteis gutturi, ne opem clamando imploraret, deportabatur extra urbem et Vistulae injiciebatur per studiosos bonarum artium aliosque, qui *Gnojkowe* dicuntur. Vespertino tempore per plateas ingens auditur clamor puerorum, in multam noctem oberrantium, quorum aliqui vernacula lingua, alii latina, decantabant hanc cantionem: Ego pauper, peto panem, date nobis, dabitur vobis regnum coelorum. Jam tum per plateas urbis excitabantur ignes ex fimo, ob avertendam pestem, cujus initia deprehendebantur quidem, sed occultabantur. Sumebat vero illa vires post abitum nostrum, adeo magnas ut circiter viginti millia hominum interierint, Deo justo, vindicante sanguinem intra urbem effusum aliaque incolarum peccata.

Nos vestes nostras hungaricas D. Andreae Threnchini fidelibus manibus commendavimus reliquisque popularibus nostris in Hungariam redituris, nempe Dno *Reissinger, Schifflero* ipsique Dno. Danieli Neumanno Novisoliensi Hungaro, at jam civi Varschaviensi, ultimum vale dicentes, abscessimus Varschavia 14[a] Junii conducto fl. 8 rhenensibus auriga, Sobiessky dicto, cive Vatterburgensi ex Varmia, vulgo Armen-Land, primumque trajecimus Vistulam in alteram partem, in qua civitas e regione sita est *Praga* dicta. Trajectus erat valde periculosus, ob copiam curruum, equorum et hominum; at Dei ope etiam hoc superavi-

mus absque ullo damno, perque sylvas euntes confecimus eopse die 3[a] milliaria et pervenimus ad fluvium *Bug* nimis nigrum et sat latum profundumque. Superato fluvio intravimus oppidum *Prassnier,* ubi auriga noster vexabatur per milites, qui aliquot nummullos obtenturi, rotam unam currus, quo vehebamur, abripuerant, sed acceptis aliquot nummullis, eam confestim restituerunt, praesertim cum adesset officialis, quem ipsi Rotmister nominabant, aurigae nostro bene notus. In pluviis huc venimus, in pluviis hinc mane abivimus pervenimusque sub occasum solis in oppidum *Janow* militibus repletum, quos tamen evitaturi per extremam plateolam cursum direximus, et licet piscinae appropinquavimus, in qua illi magno numero piscabantur, tamen absque examine progressi fuimus.

Cogebamur vero hic panem emere, qui sylvas ingressuris sufficeret. Quamvis enim adeundi nobis erant pagi, tamen sicut in aliis, quos jam videramus, Poloniae pagis, ita in istis quoque nec panis, nec alius cibus vel potus sperari poterat, passimque illud ubique per Poloniam tritum et triste verbum *nemass* audire cogebamur. Octennali bello exhausti incolae, ne militum libidini exponerentur diutius, plerique in sylvas se abdiderunt. Et quia hac ipsa tempestate, superveniens miles ad regni coronam pertinens, et sub auspiciis Jasznie Velkomoznego, Jego mos'ci pana *Adama Mikolaja z Granowa,* pana *Sienawskego,* wojwody *Betzkego,* hetmana vielkego koronego a starosty Lwowskiego y Rohatynskego contra Carolum Sveciae regem et Stanislaum regem Polonorum, Carolo foederatum, militans, omnes pagos nobis adeundos occupaverat, ideo nos evitaturi examina, missis pagis, viam non adeo tritam per ipsissimas sylvas excurrentem elegimus totaque nocte in pluviis progressi fuimus. Sequente die pagum quendam militibus onustum adiimus, nemo tamen illorum, licet per nos salütarentur vel verbulo perquisivit, quinam et unde sumus, atque ita feliciter ad radices usque sylvarum pertigimus, et contra principia prudentium viatorum in pago quodam exiguo pernoctavimus.

Facile poterant incolae loci praecurrere, et sylvas ingressuris insidias loco opportuno struere. Sylvae enim haec Poloniam et Prussiam separantes 4 milliarium latae, itinerantibus sunt periculosae ob incolas *Mazoviae,* qui eodem anno Ser. regi Sveciae audebant ingressum prohibere, denunciantes per unum hominem, nisi voluerit sibi ipsos adsciscere in hodegos certa summa pecuniae data, ipsos velle omnibus modis transitum ejus per sylvas, usque Vilnam extensas et a nullo rege hactenus superatas, impedire. Sed rex caduceatorem hunc infelicem mox interfici, reliquos in asperitate sylvarum includi mandavit. In medio sylvae deprehendimus sepulchrum cujusdam

mercatoris ibidem interfecti et sepulti, erecta in memoriam ipsius cruce cum inscriptione. Vidimus etiam fossas militares in longum et latum quondam ductas defensionis causa, conspeximus aliquot tabernas cerevisiarias a se invicem dissitas.

Pervenimus in sylvas Prussiae et conspeximus alvearia innumera apum in altissimis abietibus excavata, ex quibus magnam pecuniae summam dicitur rex Prussiae quotannis percipere. Volentibus in sylvis his pernoctare, propter gramina in pagis Prussiae persolvenda, in Poloniae vero sylvis et campis libera, supervenerunt magno cum clamore rustici pascuationem prohibentes, hinc cogebamur pagum ingredi. Pagi isti sunt sepibus circumdati, juxta quos mendici sedere solent, peregrinis januas operientes et pro labore praemia accipientes. Si quis vero sibimet aperiat januam, nec tamen claudat et possit deprehendi, mulctatur. Initio deprehendimus pagos lutheranos, postea pervenimus ad papisticos in *Varmiam* absolutis quatuor milliaribus inter illos.

Die Domini sive 17ª Junii, absolutis intra tres dies 27 milliaribus cursu continuo pervenimus *Vartburgum* alias *Vattenburgum*, egregium muratum oppidum 4 milliaribus a sylvis illis Prussiae remotum. Vattenburgi est cerevisia, nimis nigra, crassa et ad stuporem cito inebrians, ob species quasdam ebrietatem promoventes lupulo imixtas. Incolae loquuntur germanice poloniceque. Noster auriga Sobieczky lubenter nobis vecturam administrasset Regiomontum usque, volens ibidem occasione instantis mercatus salem emere, sed partim blandimentis, partim jurgiis imperiosae suae foeminae detentus est. Tanta est vis reipublicae domesticae.

Miser Sobieczky, ut promissis suis satisfaceret, debuit loco sui affinem substituere, cujus curru datis flor. 5 germanicis vehebamur Regiomontum usque 13 milliaribus et quidem per oppidum *Seeburg*, ubi coquam nacti sumus ebriam, et nihil agendo cibos praeparantem; deinde per oppidum *Bartenstein*, seu *Berstein*, eximie ornatum et electori *Brandenburgico* subditum. Denique per pagos quosdam in continuis pluviis iter faciebamus. Observavimus in pagis istis pendentes supra mensas diversoriorum ferreas pyxides, in quas colligitur pecunia ex mulctis ebriorum, vel percussorum aut rixantium inter pocula. Habet enim quilibet pagus ex constitutione Ser. regis Prussiae unum procuratorem vel advocatum pauperum, cujus est invigilare in excessus incolarum vel advenarum et pauperibus prospicere.

Atque ita absolvimus Eperiessino Varschaviam 70 milliaria, hinc vero Regiomontum 48 milliaria. Ivimus per Poloniae Minoris palatinatum Cracoviensem, Szandomiriensem, Lublinen-

sem, Czercsensem, per Mazoviam, per palatinatum Ploczensem, per episcopatum Varmiensem in Prussiam. Nam Polonia dividitur in palatinatus 32., habet provincias vicinas aliquas ex toto, aliquas ex parte, uti Prussiam, Samogitiam, Livoniam, Podoliam, Volhiniam et primo loco nominandam Lythvaniam, de qua in sequentibus nonnulla dicentur. Poloni habent vestitum Lithvanis conformem, nec non coronam in capite monachalem in memoriam Casimiri regis, quem a papa Benedicto IX. impetraverant in Cluniacensi coenobio, Benedictinae familiae consecrato, cum hac expressa conditione, ut Poloni posthac caput tonderent ritu monachali, et singuli quotannis obulum unum, qui S. Petri nummus dicitur, Romam conferant, in poenitentiam dissoluti nexus religionis et datae veniae conjugii Casimiriani; at Cosaci loco coronae monachalis portant unius digiti longitudine comam. ex vertice fere capitis in frontem defluentem. In Lythvania, proprie sic dicta, habetur lingua alia, plane diversa a Polonica et Lythvanica, utunturque ea circa Vilnam et Rigam: v. g. *labadia naponali scat,* — bonus dies domine; *laba strites,* — bonum mane, *laba svakaris,* — bonus vesper, *artorit alaus,* — habetisne cerevisiam; cum tamen Poloni dicant: dobri dzien Vaszmosi memu mosci panu, dobry wieczer V. M. M. panu. Macie piwo? sed de istis infra dicendi locus erit. Quantum attinet ad *episcopatum Varmiensem,* est ille quidem situs in Prussia, verum non subjacet jurisdictioni regis Prussiae, sed pontificis Romani, quia habet episcopum in eo certam pecuniae summam quotannis Romam mittentem pro pauperum sustentatione, ex reliquis reditibus laute et splendide viventem. Est enim hic terra fertilissima, sunt oppida aliquot splendida, pagi quam plurimi. Non immerito dicitur dixisse rex Prussiae, se quidem habere pallium splendidum, in quo tamen amplum sit foramen, Varmiensem episcopatum intelligens.

Regiomontum pervenientes hospitium nacti sumus eopse die 21 Junii apud Petrum *Preisz,* hominem pontificium, cui pro cibo et lecto dabamus in unam septimanam Rhen. fl. 6, Expectavimus vero ibidem tribus septimanis D. Tomam *Szirmay* Gryphisvaldiae literis incumbentem, qui literis meis Varschavia et Regiomonto datis provocatus venit Dantiscum usque, sed per amicos ibidem diutius detentus meum adventum expectabat, ego vero omnibus occasionibus in Lithvaniam abeundi hac cunctatione deperditis, tandem occasiuncula aliqua contentus esse debui, uti mox dicetur.

Redeundum enim prius fuerit ad urbem vere regiam. Ampliorem equidem nondum conspexeram in Germania! Suburbia ipsius extendunt se nimis versus mare et Lythvaniam et allu-

itur fluvio Pregel in mare, quod forte 2 milliar. hinc distat, se exonerante. Habet arcem, quae tunc splendide reaedificabatur, habet in hac arce templum splendidum. Dividitur urbs in tres partes, quarum una dicitur *die alte Stadt,* altera *Kniphoff,* tertia *Lewenik.* Est hic academia Lutherana, sed aliqui in ea favent syncretismo. Rector Magnificus tunc erat Professor publicus mathematum, cui ego commendabam studiosum, quem ex collegio Eperiesiensi adduxeram, Rev. Dni Jonae Bartholomaeide vice-senioris Honthensis filium, qui absque ullo ritu depositionis, jus civitatis academicae obtinuit, sed nec verbis formalibus juravit, solummodo in juramentum consensit, postea aliquorum professorum lectiones adiit et redux ad me, incapacem sese studiorum academicorum dixit et Gedanum ad populares ibidem professores per me commendatus est. Ecce hoc est mature volare ad altiores scholas et nolle sequi consilia prudentiorum! Svadebam vero et patri et filio, ne properarent ad academias, at nolebant audire consilium.

Hac occasione ad discursum delapsus Professor ille inter alia dixit, Reformatos non debere credere, quae sunt contra rationem, sed credere, quae sunt supra rationem; loquebamur autem de sacramentali praesentia Christi, unde colligebam, Syncretismum cum Reformatis ipsum fovere et dixi, Reformatos hac ratione nec nativitatem Christi ex virgine credere debere, nec creationem mundi ex nihilo, quia haec sunt non modo supra, sed etiam contra omnem rationem humanam.

Serenissimus rex Prussiae in suburbio curavit elegantissimum templum exstrui pro Pietistis, in quo ante annum Lutherani illi pietistae cum reformatis communionem sacram alternatim sibi administrabant. Postquam igitur adiissem D. *von Sande,* inquirebam in statum academiae et ecclesiae et quantum attinet ad communionem illam intellexi, non integrum aliquem coetum, sed paucas personas forte 15 ab utraque parte hunc syncretismum fecisse et pluris aestimasse charitatem fide. Interim facultatem theologicam se facto huic opposuisse et subinde invitare ad disputationes publicas doctorem theologiae, virum juvenem, templo illi praepositum, qui tamen non comparebat, specialibus literis S. R. Majestatis Prussiae, ne scilicet academiae subesse cogatur, instructus.

Intellexi etiam ex relatione laudati doctoris *von Sande,* S. R. Majestatis Prussiae pastoribus ecclesiarum in omnibus ditionibus suis existentium demandasse, ne amplius doceant praedestinationem hominum ad mortem aeternam, addita hac regia declaratione, quod si vel unicus homo dicatur fuisse electus et praedestinatus ad aeternam damnationem, omnibus hominibus metuendum fore, cum de se quivis posset cogitare

annon ille ipse esset electus ad damnationem. Intellexi postea ex aliis, primarium theologum Accademiae hujus D. *Deutsch* consensisse in syncretisticam illam sacramenti coenae administrationem et doctorem *Pesarovics* ob propugnatam orthodoxiam odio habitum fuisse a reliquis suis collegis theologis et aliorsum abire maluisse.

Splendida sunt hic aedificia academica, at victus studiorum difficilior. Pontificiis autem templa sunt in suburbio amplissima. Reformati quoque non procul ab arce habent sumptuosum templum. Polonica natio in alio suburbio gaudet libero religionis evang. exercitio, quin etiam Poloni catholico-romani sacra sua in domo quadam peragunt.

Dominica 5ª Trinitatis ingressi fuimus templum reformatorum, ubi minister ecclesiae primum praelegebat Pater noster et Credo cum Decalogo, deinde Levitici caput 11—12—15, postea ex Lobwassero cantabat, quae interea convenerat integra ecclesia psalmum 118, cui succedebat praelectio evangelii dominicalis, facta ex minore cathedra ante majorem posita, et finita praelectione evangelii, canebatur per totum coetum *Wir glauben*, sive Credo per D. M. Lutherum compositum. Minister ecclesiae ascendens majorem cathedram, habuit concionem, non ex evangelio praelecto, sed ex Zachariae caput 9. de rege Sionis adventante. A meridie post concionem cathechismus diligenter proponebatur. Tantus autem erat strepitus equorum et rhedarum, tantus luxus in vestitu, ut ab hoc templo omnis novitas luxuriosa in templo alio descendisse dicatur.

In templo cathedrali, cui praeest D. von Sande, diaconus in cathedra praelegit epistolam evangeliumque dominicale et longam praecationem pro omnibus statibus, descendenteque diacono, chorus cecinit unam cancionem et Credo, pastor deinde habuit concionem ex evangelio, orationem dominicam ante praelectionem evangelii recitans tacite flexis genibus, post concionem vero clare cum omni ecclesia. Postea diaconus ad aram praelegebat verba quaedam, iisque finitis, ecclesia tota concinente, cantabat verba Coena. Mane vero ante sacra puer quidam accedens ad aram praelegebat verba quaedam evangelii dominicalis. Post aram hujus templi est *Conspectus magistrorum ordinis Crucigerorum* ibi sepultorum. In cathedra vero est inscriptio aureis literis: Diligite veritatem et pacem, Anno 1595. Utinam vero doctores omnes hujus inscriptionis memores fuissent, non habuissemus in academia hac tot syncretistas a D. Calovio in examine theologiae novaturientium nominatos et castigatos. In summitate aràe apparet depictus D. M. Lutherus. In cathedra aureis literis habetur iste versus: Laus sit honosque Deo, generi pax coelica nostro.

Sub quavis concione dominicali et festivali matutina et vespertina, ter cum tintinnabulis aeditui accedunt ad omnes sellas ex hac ratione, quod tres nummulli Polonici unum cruciferum efficiant, nempe Selung dicti, jam vero si unica saltem vice auditores compellarentur, plerique nonnisi unum talem Selung conferrent. Huic tamen malo potuisset alio modo obviam iri, non per tantum strepitum tintinnabulorum. Nec minus scandalosus erat ornatus foeminarum, ipso die publicae poenitentiae et jejunii in templo visus. Videre nam erat matres et filias habentes capita velata, velaminibus ultra dimidiam ulnam altis, in formam cornuum assurgentibus et ultra integram ulnam latis, totum caput inumbrantibus. Contra hanc superbiam minister verbi divini adeo acriter concionabatur, ut diceret tales personas ipsis diabolis esse pejores, ob spretas tot dehortationes paternas. Habentur certe in his templis evangelici verbi divini ministri et his vitae vitiis et pietismo sese vehementer opponentes.

Prope altare conspicitur effigies Domini D. *Coelestini Mislente,* viri orthodoxi, teste D. Calovio. In vicino pariete habetur istud Ambrosii *Lobwasseri* J. U. D. Borussiae principis consiliarii et professoris publici epitaphium, cui vicinum est M. Joannis *Isrigii* Stiria Austriaci; prius ita habet:

Expertus mundi varias res esse, nihilque,
Hic quoque nunc jaceo, pulvis et umbra, nihil.
Sed qui de nihilo coelum terramque creavit,
Me nunc carne mea, non sinet esse nihil.
Hac spe nil mortem feci, nihili omnia feci.
Nil nihili vermes posse nocere, scio.

Posterius est tale:

Doctrinae stipulas exussit Istrigius omnes,
Nam fidei zelo fervidus ignis erat.

Ex opposito cathedrae equidem solebam sedere ex gratia civium, qui a peregrinis non facile sibi sellas occupari patiuntur; sedebam autem in sella, in qua scriptum erat: *Wass vor geschmertzet, jetzt frölich hertzet.* Existimo possessorem hujus sellae, antequam eam consequeretur, non semel stare vel ex gratia aliorum sedere debuisse. Proximum habebam virum quendam, qui quamprimum cantor inchoaret cantionem quendam, omnia commatum verba, antequam a quopiam canerentur, alta voce praecinebat et ita praecurrebat usque ad finem cantionis, spiritu visus evolare in coelos, oculis autem subinde in

coelos elevatis. Utinam saltem hypocrisis sub hac devotione non latitasset, de qua Dei esto judicium. In suburbio quodam versus septentrionem apparebat hoc epigraphe: Die älteste Kirche; et in coemeterio ejus legitur haec inscriptio in lapide sepulchrali *Conr. Schmidii:* Ich lebe und weiss nicht wie lange, ich sterbe und weiss nicht wann, ich fahre und weiss Gott Lob wohin, mich wundert, dass ich traurig bin.

Ibi in tumulo Abrahami *von Sande* est inscriptio: Omni momento memento.

In turri urbis.

Christe, tuum nomen, tua crux fortissima turris,
Praeside te nobis nemo nocere potest.

Item.

Sint aliis turres et inexpugnabile vallum,
Nos Deus et rectum simplicitasque tegant.

Sunt in hac urbe domus recens et splendide aedificatae, depictae sunt plateae plurimae, sunt mercatores divites. Noster amicus *Gumisch*, qui tamen nec propriam domum habet, bona sua acquisita 100000 aestimavit coram nobis. Reditus civitatis vel inde possunt aestimari, quod unicus trajectus ab una platea ad alteram, quamvis una persona saltem per unum Schelung dare pro eo teneatur, tamen quotannis 1000 Rfl. importet. Quid dicam de uno Zythopolio extra urbem, in quo conveniunt plures quam in aliquod templum. Ibi est hortus amoenus, ibi producitur statis temporibus musica delicata, ibi depictum est farcimen per quatuor personas portatum in perticis, Meister-Stuck. Ibi apparet sceleton scorpii. Prope est aqua saliens et impetu suo superne positas literas FR i. e. Fridericus rex in orbem gyrans. Serenissimo regi Prussiae praestat quotannis 80000 fl. civitas haec. Sunt hic horti amoeni et apti ad spatiandum ludendumque. Sunt hic in fluvio Pregel, qui in mare se exonerat, naves sumptuosissime depictae, tormentis instructae, quibus linum et frumentum devehitur in Daniam, Sveciam, Angliam, Bataviam.

Vidimus equam anglicam, quae 1° reverentias coram spectatoribus, quorum singuli 2 gr. dabant, faciebat. 2° Herum osculabatur. 3° Quamcunque horam in quocunque automato pedis elevatione demonstrabat, si vero esset dimidia, pedem incurvabat. 4° Epistolam ad postam ferre jussa deferrebat et cum reverentia referrebat, sed ad turcicum Caesarem jussa literas deferre, recusavit, dolorem pedum prae se ferens et

claudicans, dumque herus insideret ei velletque eam cogere flagris, in terram se abjecit, pedes distendit, linguam ex ore protraxit in longum et exanimem se simulavit; ac primum vero juberet herus cute eam privari, exiliit bene sana. Omnes literas alphabeti dignoscere potuit, habitaque virga in ore suo quamvis distincte ostendere scivit. 6° Potuit autem dignoscere chartas pictas, coram regem faciens ter reverentiam, coram regina bis, coram rustico vero caput nutans, alios chartarum numeros incipiendo ab uno ad 10. pulsu toties facto, quot numeros charta quaevis praeferebat, dignoscere potuit. 7° Monetam bonam et falsam potuit discernere, ejusque valorem. 8° Produxit militaria exercitia ad dextram et sinistram se vertens instar militis. 9° Quidquid herus in terram demisit, inequitans ipsi id elevavit et ipsi restituit in manum. 10° Caput mire detorquendo et allevando hero suo osculum fixit. 11° Super pulvinari sedit, uno pede totam corporis molem sustinens. 12° Strepitu vario vinum sibi dari petit et in salutem spectatorum illud ex uno vitro epotat, sine ulla effusione. 13° Simulat se esse ebriam. 14° Pistoletam oneratam pulvere et papyro in os capit et imperterrite exonerat, sine damno cujusquam. 15° Qui coram ipsa pileum detrahit, illa facit reverentiam. Omnibus his peractis reverentia facta abscedit a spectatoribus, qui conveniebant quotidie mane ab hora 9ª ad 11ªᵐ a meridie a 2ª ad 7ªᵐ auf dem altstädtischen Iuncker, Karte in der grossen Bude.

Vidimus ibi occasione nundinarum seplasiarium, qui sine aliquo dolore et nobis dentes confractos eximebat. Alio tempore vidimus puppos saltantes, choreas ducentes, iram et laetitiam praeseferentes, interdum parvos interdum majores, mox staturam virorum repraesentantes et nuptias turpiter celebrantes. Choreas ad tactum musicum peragebant, subordinati enim erant post subtilissimos parietes et superne qui subtilissimas chordas illas jam attollebant jam demittebant, jam comittebant, sane jucundum erat spectaculum, imprimis dum mors in staturam magnam excresceret et unum illorum sine capite saltitabat prosterneret, reliquis cum strepitu diffugientibus. Sed mittam haec ludicra.

Urbs nulla habet propugnacula, sed solum fossas exiles et in longum extensas, dicitur autem fortis ob civium multitudinem. Compescendis civibus elector curaverat unam citadellam vallis et armis instructam, longe in suburbio versus occidentem. In suburbiis videas innumeras domos Speicher dictas, in quibus reponitur frumentum et linum; haec namque advehuntur ex Polonia et Lythvania et avehuntur in varias orbis partes. Ex civibus habuimus bonum amicum D. *Bümisch* ad

pontem habitantem et generum ipsius Joh. Christianum *Müller*, item nostrum *Preiss*. Pastores ibidem erant D. *Thebe*, D. magister *Dieterici*, quem dum adiri vellem, dixit consors ipsius »er lässt sich nicht bewegen«, Dnus M. *Goldbach* in der alten Stadt.

Abscedendum vero fuit ex urbe. Die itaque 10. Julii discessimus Regiomonto cum uno marquetanio vina vehente in Svecica castra et cum sutore quodam, calceis militaribus oneratum currum habente Laurentio *Teschner* cognomine, cui pro vectura Vilnam usque 50 milliar. distantem dedimus flor. 15 Rhen. Primo die de nocte confecimus in pluviis tria milliaria, sequente die venimus in oppidum *Topchau*, ubi pluviis auctis expectavimus in multam diem sequentem. Ego interea in coemeterium egressus vidi dormitorium 4 filiorum M. G. *Neuschillinger*, pastoris loci ejusdem, cum inscriptione lapidarii: Ach wie elend ist unsere Zeit hier auf Erden. Circa meridiem movimus hinc et pervenimus de nocte in quoddam diversorium, ubi hospes cum suis hospitibus et uxore inutilem et ingentem clamorem excitabat et omnibus nobis taediosus fuit. Ad pagum *Wippenningen* auriga noster rotam fregit, 13ª Julii die Sabathi itaque integrum sub dio exigere cogebamur.

Die vero Domini, Dominica VI. Trinitatis, cum progredi vellemus, auriga incautus temonem fregit, qui tamen mox reparabatur per fabrum, apud quem pernoctaveramus. Die 16. Julii Eliae sacra in impetuosissimis pluviis progrediebamur, Deus autem, qui ad preces Eliae coelos clauserat et aperuerat, Jacobo dicente, indignis meis precibus, exemplo Gedeonis, in fide confirmari volentis et velleri jam rorem jam siccitatem petentis (Judic. 6.) et Eleazaris, signo se confirmari petentis (Gen. 24) ad se directis, ut in signum felicis reditus mei in patriam, propter solam gloriam divinam et animarum multarum salutem derelictam pluvias sisteret, nec ultra vires quotidie nos pluviis profunderet, pluvias a nobis toto illo die avertit, adeo quidem, ut licet totum coelum esset nubibus obductum et in omnibus partibus circa nos pluviae apparerent copiosae, nos tamen fuimus toto illo die ab iis exempti, nec nisi aliquot minimis guttulis pallia nostra fuerunt adspersa, unde mox colligebam et ominabar, aliquid adversi nos perpessuros in hoc itinere, sed salvos domum redituros, idque collegae meo praedixi, impatientiam ipsius redarguens, qui etiam signum hoc divinitus mihi datum admirabatur. Scivi quidem in petitionibus rerum corporalium nos nihil debere Deo praescribere, signaque petere non debere, sed cum conditione preces fundere debere, et quia comes iste itineris dubitatione sua de salvo reditu ad suos subinde mihi erat importunus, clamavi ex corde ad Deum, ut ipsum hoc signo tamquam omnipotentis coeli et terrae moderator confirmaret, quod et

fecit imbecillitati nostrae succurrere volens. Neque multum curo, quid homines de facto isto meo judicaverint, si forte in chartas has inciderint, quas mihi saltem meisque domesticis conscripsi et hujus rei unice ad praedicandam providentiam divinam hic memini, qua in toto postea itinere periculosissimo non parum erigebam.

Devenimus in oppidum *Insteberg* Dominica 7ª Trinitatis, qua ex cathedris praelegebatur edictum R. Majestatis Prussiae, de concludendis omnibus passibus Poloniae, ne posthac cuiquam sub amissione vitae ingredi vel regredi liceat, idque ob pestem, quae jam grassabatur Varschaviae et alibi in Polonia. Substitimus hic haesitabundi, consiliumque captavimus a magnate quodam Polonico hospitium habente in domo regia et dimissionem obtinuimus. Interserenda est hic mentio cerevisiae Instebergensis, de qua ex relatione hospitis aliorumque accepimus, quod instar caustici seu vini sublimati ignem concipere possit, ob nimiam spirituositatem. Cum igitur lagenae nostrae quatuor vino Tokajensi anni praeteriti nuper Regiomonti repletae, quoties sol aliquantum eas calefaciebat, disrumperentur, aliae vero effluerunt, cerevisiam hanc nobis comparavimus et delicatam inebriantemque experti sumus. Crassa est et fusci coloris.

Hinc Gustavus ille marquetanius reditum moliebatur et sequente die rediit Regiomontum versus, divenditis vinis suis pretio viliore; metuebat enim ne ad castra Svecica delatus Regem festinantem usque in intimas Moscoviae partes sequi cogeretur, nos autem cum sutore nostro haec ne audire quidem volentes, pereximus in continuis pluviis, et deflectentes a via regia ad fluvium Pregel, pernoctavimus apud nobilem quendam venatorem, satis hospitalem, qui mox hospitio nos excepit et piscibus delicatis refecit. Per naturam abstineo a frequenti usu piscium, vel certe parce iis vescor, at hic magnum lucium instar carnis bubulae comedimus, nec tamen alicui nostrum nocuit, ego vero posthac audacius tali pisce vescebar, quotiescunque ejus copiam habere potui, habebam vero frequenter Rumenii in Cosakia piscibus abundante.

Inde in *Stapelhajen* devenimus, ubique per Prussiam videntes in biviis statuas mercuriales cum manibus ad vias se secantes directis et continentibus distantias civitatum, pro directione viatorum ignotiorum. Ibi jam audivimus pastorem evangelicum litvanice praedicantem et incolas ita colloquentes. Conspeximus vero et hic et imprimis Instebergi serta in capitibus virginum, minimum quinque digitos alta et duos crassa atque totum caput ambientia, sane magnitudinis alibi vix obvia. Conspeximus mundum muliebrem, constantem ex duabus particulis

vario colore intertextis, quarum una dependet ante faciem, altera a tergo, utraque cingulo innectitur et se invicem attingunt circa latera, dependentque usque ad talos.

Movimus hinc 26ª Julii et pervenimus ad passum Prussiae, tandemque post multas preces et largitiones obtinuimus exitum ex Prussia in Lythvaniam sub hac tamen conditione, ne ex Polonia in Prussiam redeamus, durante pestifera lue. Ex altera parte fluvioli in territorio Lithvaniae erant multi currus, ab aliquot diebus ibi expectantes gratiosam R. Maj. Prussiae resolutionem de libero passu in Prussiam. Erant autem potissimum foeminae, quas Seren. R. Sveciae publico edicto removerat nuper ex castris suis, nullas foeminas in iis pati volens.

Pernoctantes ob seram noctem ibidem sub dio, mane summo unum par pistoletarum pro D. Pohorszky acquisivimus et venimus in proximum oppidum Lithvanicum *Verbolova*, ubi erant duo templa russicum et pontificium, nec non telonium, in quo nostrum sutorem Judaei bene taxarunt, postea vero, cum viderent omnibus pecuniis destitutum et calceis teloneum persolventem, unus illorum ex compassione nimia scilicet judaica uno grosso donavit. Videre fuit et sutoris temeritatem, quod teloniis exolvendis necessariam pecuniam tanto itineri suffecturam secum non acceperit praematuraque calceorum distractione sibi nocuerit, et judaei teloniatoris ex aere proprio sutoris liberalitatem. Puer quidam associavit se nobis et nullis minis abigi se patiebatur, verum ultra duo milliaria sine pileo, sine calceis, sine pane nos comitatus fuit et comitari volebat Vilnam usque, praetendens defectum panis in Verbolowa, re vera vero, ut nocturno tempore occasionem haberet tanto confidentius res nostras invadendi et abripiendi.

Nos tamen illo depulso, ivimus 6 milliaria per campos et pernoctavimus die Veneris sive die 27ª Julii in pago quodam apud judaeum. Iudaei enim per Poloniam et Lithvaniam telonia tenent, nec tam facile apud christianos aliquid edulii potest acquiri, quam apud ipsos. Recte ergo quidam Poloniam ita descripsit: Clarum regnum Polonorum est coelum nobiliorum, paradisus judaeorum, purgatorium plebeiorum et infernus rusticorum, causa luxus foeminarum, multis quidem dives lanis, semper tamen egens pannis, et copiam lini serit, sed externam telam quaerit, merces externas diligit, domi paratas negligit, caro emptis gloriatur, empta parvo adspernatur. Ex Polonia enim frumentum, linum et canabes una cum seminibus deferuntur Regiomontum, Dantiscum, Rigam et in alia loca. Judaeus noster excepit nos hospitio, praeter stramina et cerevisiam miseram nihil nobis administrans, ipse vero cum uxore,

filiis et filiabus coenam suam non adeo splendidam per aliquot horas trahens et strenue bibens, usque ad mediam fere noctem. Putant enim infelices istae animae sabathum recte celebrari, si pergraecentur et se ingurgitent nocte sabathina totoque subsequente die sabathi.

Summo mane die sabathi pereximus ad sylvam illam a latrociniis decantantem atque famosam et quia multa mala de eadem a multis imprimis ex castris Svecicis redeuntibus audiveramus, ideo timor noster accrescebat et devotas preces lachrymisque permixtas augebat. *Grünwald* est nomen sylvae quinque milliaria latae, spississimae et angustas vias habenti, in qua catervatim aliquot centeni russici, facultatibus suis per milites privati, oberrare et obvios contrucidare dicebantur, nos autem praemonebamur, ut cauti essemus in conversatione cum judaeo mox in fronte sylvae hujus habitante, at spreta praemonitione illa temerarii nostri aurigae circa 9. horam ad judaeum hunc delati pabulum ultra horas duas equis suis praebebant, ita ut ille nebulonum patronus adventum nostrum pagis vicinis inter sylvas sitis et latronibus hospitia commoda praebentibus in tempore significare potuerit, nisi Deus de nobis meliora cogitasset. In sylva diversorium habens ab omnibus aliis domibus remotum, tamen ignarus periculi filiam suam virginem splendide vestitam obambulare permisit. Pontem super fluvio profundo habuit, data opera pessimum, ut saltem pecunias plures, pro reparatione ejus cum nobili aliquo Lithvana jus aliquod in eum sibi vendicante, a viatoribus extorquere posset, aut certe properantes sufflaminare.

Manibus gestantes pistoletas progressi sumus et feliciter sub vesperam egressi ex sylvis his provenimus in oppidum *Hanussisko,* ubi pons erat malus, cumque curruum nostrorum unus mole sua lignum latum in extremitate ejus positum frangeret, aurigae vero nostri trabes longas rotae uni profunde haerenti supponerent eamque elevarent, retrosiliens trabs una super pedem meum decidit, eumque attrivit, cum tamen conterere potuisset. Notabile est: raro in Polonia pontes bonos reperiri, adeo ut proverbio locum dederint, dicunt namque Poloni: Polski most, niemecki post, vloszkie nabożenstwo, wszicko to blazenstwo. Superatis his periculosis sylvis laetabamur bibentes cerevisiam supra laudatam Insterbergensem, habuitque hic locum aliud Polonorum proverbium: Na fraszunok dobry trunok.

Sequente die 29ª Julii, erat vero Dominica VIII Trinitatis, summo mane in pluviis movimus et ivimus in *Pokassowam* et usque ad fluvium *Niemu* pervenimus pernoctavimusque prope pagum *Bausse* in una desolata domo ad ipsissimam ripam sita,

in quam mane adportarunt nobis causticum et accesserunt remiges bene multi. Est namque fluvius iste nimis profundus et latior Vago fluvio, etiam ubi latissimus est, est admodum niger atque labitur in mare in confiniis Prussiae et Samogitiae, ac licet in planicie, tamen rapidissimus deprehenditur; trajectus cujusque currus constabat uno thalero.

Perreximus hinc per nemora continua in oppidum *Neüstädel* nuper aedificatum et quidem a solis judaeis ibi incolentibus. Aderat in comitatu nostro unus vexillifer ad castra Svecica properans Hamburgo, ubi causa Krumbholczii, concionibus suis seditionem excitantis et ideo in arrestum dati revidebatur nomine principum vicinorum, ipsiusque R. Maj. Sveciae. Huic in proximo pago pernoctanti judaeus quidam, uti putavimus, abstulerat nocturno tempore equum et cito cursu, quem aliquis nostratium observaverat, deduxerat in proximum pagum, cum vero acriter illum stringeret vexillifer et perneganti facinus duos boves auferret, ille cum nobili quodam adduxit ablatum equum, cum jam essemus in *Neüstädel* et retulit, magno labore inventum esse equum, procul dubio apud nobilem. Foemina judaei ex recentissimo partu semianimi similis, magno clamore, ejulatu et pejerationibus facinus mariti sui negaverat, mane, cum jam jam movere pedem deberemus versus Neüstädel. Unde patescit perfidia judaeorum contra christianos.

Neostadio tota die ibamus per sylvas, salvique pervenimus *Vilnam,* metropolim Lithvaniae 1ª Augusti. Antequam urbem ingrederemur, expectare cogebamur currum unum Dantiscanum, quo vina vehebantur in castra Svecica, quae tamen Vilnae deponebantur, ob itineris asperitatem et castrorum horum elongationem. Dum vero in colliculo urbi vicino currus noster subsisteret, ecce unus Gnojek observans occasionem nobis nocendi, per me conspicitur inter gramina, qui tamen conspectis pistoletis nostris se subducebat ex conspectu meo, quia tunc solitarius eram, Dno Pohorszky in suburbia excurrente ex aviditate novitatis. Urbs est sita inter sylvas, quibus undique cingitur, habet ab ortu solis arcem, ab occasu suburbia amplissima, cincta est muro, habuit quondam aedificia splendidissima, sed incendio anni 1703 valde fuit deformata. Est in ea academia societatis Jesu, sumptuosam basilicam habens adjunctam et myropolium instructissimum. Vicina est basilicae huic domus splendida magni ducis Lythvaniae *Sapieha.* Est emporium mercatorum celeberrimum. Habent ibi evangelici suum pastorem et templum, sed pastor iste extra templum hospitiumque suum minus securus, mutato habitu per plateas incedere cogitur, ne observetur a studiosis academiae societatis Jesu. Nacti

fuimus hospitium e regione palatii ducalis apud *Fischer*. ad quem opportune tartarici currus 25 confluebant ad svecica castra vinum, causticum aliasque res deportaturi. quibus nos adjungere volentes sine mora prospeximus nobis de cerevisia Regiomontana hic venali, nec non de caustico et pane bis cocto, carnem fumatam Regiomonto vehentes. Utinam vero consiliis meis locus relictus fuisset, potuissemus nobis et de pane et de aliis victualibus prospicere, praesertim habita occasione vehendi nostras res, sed praesumptio singularis prudentiae et Regiomonti et hic mea consilia sufflaminabat, non obstantibus tot cautelis, militum et mercatorum ex castris svecicis nobis occurrentium, nosque fideliter de pane comparando et in castra advehendo praemonentium, quas tamen semper elusit inanis exceptiuncula, consumebamusque in itinere, quae in castra usque deferre debuissemus. Lagenas tamen novas acquisivi. cerevisiaque impletas usque in castra detuli, de aquae vitae speciali mihi prospexi media una, habens mentem praesagam mali et non obstante quacunque indignatione meliorem Servatium agens. Circa meridiem a Fischero movimus cum Tartarris illis, praetereuntesque oenopolium, in quo Fischer conversabatur cum vexilifero nostro, adigimur ad haustum vini faciendum. Fischer officiosum se exhibuit in offerendo nobis vino, cumque uno Rhenensi epotassemus de bono absinthite, excessit astutus Fischer, nobis nil tale de ipso suspicantibus: narravit autem nobis ipso dum abeunte oenopola, quod ante nos complures alios ad vinum invitatos similiter deseruerit et expensis oneravit. Indoluimus virum alias nostrae professioni addictum, artibus his adsvetum fuisse. Indoluimus Germanum graecae fidei, cujus hic reperiuntur membra, Russi schismatici dicti, adsvevisse.

Ut enim hic id inseram, dantur per Lythvaniam aliasque provincias polonicas, duplicis generis ruthenicae ecclesiae, quaedam dicuntur unitae, nempe quae romanum pontificem pro visibili capite agnoverunt, quaedam schismaticae, quae eundem talem non agnoscunt. Pontifex enim romanus saeculo praeterito et ab hinc tertio saltem id a Russis petebat, ut ipsum pro capite agnoscerent, posse ipsos omnia sua dogmata salva retinere; scivit namque rationem formalem separationis, quam ille nomine haeresium et schismatum appellat, consistere in acceptatione romani pontificis, quod cum aliquae ecclesiae facerent, insensibiliter in ipsius potestatem redigebantur.

Possevinus circa annum 1578 impense conabatur persvadere Moscovitis, ut adjecta graeca fide, pontifices Romanos colerent, sed Basilides magnus dux in consessu procerum maxime respondisse fertur: Se non in Graecos credere, sed in

Christum, omnes apostolos Christum praedicasse, sed nullum ex iis fuisse majorem; Petrum et alios pontifices sanctos se agnoscere, ad vero quoniam ii, qui eos insequebantur, improbe vixerint, quomodo succedere Petro, aut eadem autoritate in sede Petri residere potuerint, se non videre, pontificem romanum pastorem non esse, quia crucem Christi pedibus aponat, in sella se gestari et tanquam Deum adorari sinat.

Ad moderni magni Moscovitarum ducis Petri legatus Cseremed, Romam ad Innocentium missus, ut pontifici huic exponeret ducis sui et universae nationis suae, de ineunda cum pontifice arctiore amicitia, desiderium, nec non de pangendo foedere adversus Turcas communes Christianorum hostes, deque ecclesiae Moscoviticograecanicae cum Romanensi conciliatione, cum admitteretur ad pontificem, haut aegre oscula pedum, a quibus abhorrebant antea Moscovitae, exhibuit Innocentio, si fides habenda relationibus Romanis. Ipse enim Czar Petrus socios Jesu in provincias suas admisit et ab unione cum romana ecclesia alienus non esse narratur. Circa Vilnam itaque dantur ecclesiae unitae quam plurimae, non item in Cosakia et sub metropolita Kijoviensi, uti suo loco uberius et prolixius enarrabitur.

Dantur etiam circa Vilnam Tartarorum Crymensium 2 millia, qui omnes, quoties opus est, aeque uti nobiles Poloniae, regi suo impensis suis militare tenentur, et adeo sunt tenaces paganismi sui, ut irati alicui Tartaro hanc increpationis formulam habens in ore: *Hei kafirim, czama szaszik,* quae continet in se maledictionem omnium maximam, ut nempe talis homo degeneret in Christianum. Ecce isti nebulones credunt, Christianos esse bipedum nequissimos! Est tamen in quo laudem mereantur. Decantata est ipsorum fidelitas in conservandis pecuniis vel aliis rebus sibi concreditis, qua multos Christianos superant et in ruborem dant.

His itaque ducibus itinerum peritissimis movimus Vilna et absolutis per sylvas quatuor milliaribus pernoctavimus in exiguo pago, in quo praeter templum et xenodochium pauculae casae judaicae conspiciebantur, Tartari autem pasculationi intenti sub dio noctem agebant non procul a nobis, qui tamen maturius surgentes facile nos assequebantur, imo sicubi aliquis currus ipsorum alicui frangebatur, in gratiam unius omnes subsistebant, reparatoque eo tanto velocius equos suos agebant. Habent autem currus simplicissimos, quorum magnam copiam conspexeramus Regiomonti et cognoveramus singulos singulis talleris comparare posse. Rotae curruum istorum erant ex curvatura lignorum longorum factae, et quia carebant absidibus atque canthis, ideo atterebantur et subinde frangebantur.

Volentes itaque iter sine remoris facere, coguntur incolae locorum horum quintam vel sextam rotam secum vehere, vel si id non placeat, ad pagos excurrere et rotas recentes, quarum incolae copiam habent, comparare. Temones curruum istorum non sunt in medio, sed ab utraque parte, inter quos consistit equus, habens circa collum lignum incurvatum, quo temones illi sustentantur. Quia vero temones hi vix excedunt longitudinem equorum, hinc fit, ut quoties de collicullo aliquo feruntur, caudas equorum atterant ad sanguinem usque. Hinc videre fuit apud Tartaros istos aliosque Lithvanos, caudas equorum cruentatas et ulceribus obductas.

Venimus summo mane diei 3. mensis Augusti in oppidum *Sbodka,* ubi erat claustrum Carmelitanorum. Circa meridiem venimus in oppidum *Czol,* vesperi autem in *Smergon,* ubi judaei celebrabant sabathum, sedendo catervatim in plateis. Divertere debuimus in diversorium, in quo judaea erat egrota, dumque coenaremus, D. Pohorszky incepit narrare de infectione pestifera hic regnante, deque hospita nostra periculose decumbente creavitque mihi tantam nauseam, ut nihil comedere amplius potuerim, sed exiverim ad currus in foetido loco stantes et in nostro me ad somnum composuerim. Erat hic loci templum Russorum unitorum, prout ex sacerdote loci ejus intellexi, cum adiissem sacra ipsius vespertina, in quibus autem praeter ipsum et aedituum nemo comparuit. Ipse rasus accessit ad aram, seque coram sancto ibidem depicto pluribus vicibus incurvavit, eo relicto, adiit alium a sinistra depictum eidemque similem cultum exhibuit et tacite quaedam demurmurans cultum finivit.

Mane dominica 9. Trinitatis per nemora progressi fuimus in *Marklovam,* ubi claustrum aedificatur Dominicanae familiae, habetque vicinum templum Russorum. Ingressus domum quandam D. Pohorszky vidit mactram, eamque usibus suis adoptaturus loco movit, tractuque isto subvertit ingentem ollam coagulati lactis, super quo insperato damno mater exclamare et lamentari coepit, liberi autem ipsius cum ingenti laetitia accurrebant, lambebant illud vel etiam plenis volis ori ingerebant, sed a matre abigebantur, dicente per Svecos omnia esse consumpta, praeter illud lactis modicum nihil sibi superesse, liberos suos famellicos aliquot diebus illo contentos esse debere. Postquam damnum hoc datis aliquot polturis compensassem, tristitia ipsius vertebatur in laetitiam, nos autem colligebamus ex matris clamoribus et liberorum, lac cum foetente terra vorantium, aviditate, magnam incolarum horum miseriam, quam causavit militia svecica, hyberna sua hic habens.

Ex Marklova sequente die 6ª Augusti venimus ad *Lebedovam* pernoctavimusque sub dio in pluviis, siquidem a Tartaris nos separaveramus, in multam noctem progressi et viarum ignari tandem defatigati fuimus, et nescientes Lebedovam prope esse, in sylvis substitimus inter spem et metum. Metum auxerat aliquis rusticorum clamor et foemina quaedam in tenebris accedens et viam sibi aberranti monstrari petens, quam tamen comminationibus additis depulerunt nostrates, speculatricem esse putantes. Hoc proemium nacta est temeraria properatio mercatorum aliquorum Tartaros expectare nolentium, licet subinde per me rogarentur, ut lente festinarent.

Circa horam 9. sequentis diei pertigimus in *Radoskowje,* ubi synagogam judaeorum intrans observavi, unum judaeum in editiore loco nonnulla cantilando recitantem, alium vero ad parietem stantem, toto corpore nutantem inter cantillandum, alios denique tardius vel citius accedentes et recedentes, quorum singuli primum alligabant frontibus suis decalogum, certae coryaceae pyxidi inclusum et ita preces fundebant, inter praecandum confabulabantur etiamque ridebant, mox praecinenti uni succinebant Amen, interdum cum ejulatu, interdum unus, nonnunquam duo cantillabant, saepius omnes vocem attollebant, aeque ac si essent lymphati et desperabundi. Synagogae ipsorum dicuntur a Polonis *Božnice,* constantque suis atriis, quorum unum exterius est pro foeminis, quas parietes cancellis instructi separant a viris, alterum interius in medio habens locum aliquem editiorem gradibus instructum, parietes vero, variis chartis hebraico charactere impressis, ornatos, ita ut admodum parum differant synagogae istae a templis Russorum. Haec enim atria habent exteriora undiquaque, interiora divisa sunt in partes duas, quarum una est pro populo, altera per velum distinguitur et continet altare majus et minus in locis celebrioribus, patetque sacerdotibus et aedituis vel vero sacramenta sumpturis. At judaicae synagogae non sunt turritae uti haec templa, quae habent ubique tres turres, unam super atrio mendicorum, alteram super atrio plebis, tertiam super atrio cleri. Turres autem istae sunt ex ligno sat artificiose cameratae, in altum assurgentes, fenestris instructae, per quas lumen infunditur interioribus atriis propter circumstans atrium externum, luce carituris nisi superne affunderetur. Totum atrium internum est depictum variis figuris ex S. scripturis desumtis. Videas ibi Adamum cum Eva, Abrahamum cum Isaco immolando, Mosem, Christum, Petrum et Paulum et ex Apocalypsi draconem, cauda sua stellas decutientem, bestiam ex mari ascendentem, septem capita et decem cornua habentem, cum titulo blasphemiae, nec non mulierem bestiae insi-

dentem nomine Babilonem matrem fornicationis. Videas cuique figurae addita quaedam ex scripturis verba. Imprimis vero videas in templis Russorum S. Nicolaum, S. Michaelem, B. Mariam Virginem et Christum in pectore suo haec verba adscripta habentem in omnibus, quae conspexi, templis.

Russica haec slavicis characteribus ita scribi debent genuine: Prijdite blagoslaveny Otca mojego, naslidujte ugotovánnoje vam carstvije, ot složenia mira, id est: Venite benedicti Patris mei, haereditario jure possidete praeperatum vobis regnum, a condito mundo. Ubi *naslidujte* non significat sequimini, prout apud nos *nasledujte* denotat, sed jure haereditario possidete, nam Russis *naslidije* significat haereditatem et *naslidnik* significat haeredem. Ita *mir* significat mundum, at *myr* significat pacem. Sed pergamus.

Sumpto prandiolo apud judaeum praeparato pereximus 3 milliaribus in oppidum *Biralowce*, quo pervenimus profunda nocte pernoctavimusque in diversorio prope piscinam sito et judaeum herum agnoscente, cujus consors detonabat in filiam suam, quod christiano nupserit, diris omnibus eam devovens et mortem minitans. Unde apparet magistratuum Polonicorum et Lithvanicorum *πλεονεξία καὶ φυλαςνοςία,* dum turpis lucri causa judaeis telonia fere ubique concesserunt, synagogas aedificari permiserunt et non curato seductionis periculo, matrimonium liberis christianorum cum judaeis impune concedunt, cum tamen id alibi sub poena capitali interdicitur, nempe in jure civili imperiali.

Mane quia nolebant nostri aurigae expectare in adventum Tartarorum, propter pascuationem in toto regno liberam sub dio pernoctantium, binis vicibus aberravimus, primum ad dextram, deinde ad sinistram deflectentes. Currum quoque, quo vehebamur, auriga incautus pervertit in loco angusto. Neuter nostrum tunc sedebat in eo, alias periculosus casus fuisset. Non refrenaverat equos, qui extra viam super collem rapuerunt currum, adeo ut elevatis sinistrae partis rotis tantam molem sustinere non potuerint dextrae partis rotae, corrueritque super petram currus et vas vini exciderit in lutum, omniaque sursum et deorsum verterentur, non sine damno lagenarum nostrarum. Mox intravimus locum palludosum, ex quo currus noster evasit feliciter, sed unius mercatoris nonnisi post longam defatigationem, eo quod praecedentes socii expectare et adjuvare illum nollent, verum solitarium sub arduo colle et in luto haerentem non sine ingenti trepidatione et horrore mortis desererent. Ubi superassemus juga montium in iisdem pernoctavimus, aderant enim aliquot casulae desolatae et gramina copiosissima, nostri

autem mercatores extra omne periculum se constitutos rati, sclopeta sua exonerabant et genio indulgebant.

Sequente die 2 milliaria confecimus ad horam 9. matutinam et salvi descendimus ex montium jugis in oppidum *Szmolovec* peste infectum, cujus tamen ego ignarus intravi domum unam, in qua panis adhuc in fornace erat, eumque aliquantisper expectare debui, dumque jam comederem per meum D. Pohorszky iterum certior reddebar de peste ibidem grassante, cujus vel nomine audito panis ille amplius sapere nolebat, sapori horrore succedente. Debuisset hic observare illud vulgare: Ne dicas omnia, quae audis. Apprehensio multis fuit exitialis. Extra oppidum conspeximus suspensum militem fugitivum. Pendebat infelix de ligno uno terrae infixo, cui clavus erat impactus pro sustinendo fune, quo innodabatur collum fugitivi, isque praefocabatur ablata sellula, cui insistebat pedibus suis non ultra duas epithamas elevatis. Non enim habent Sveci in usu tria ligna, nec cruces ex tribus lignis factas, sed unum duntaxat, in quo coguntur malefici longam unam literam facere.

Venimus hinc in aliud oppidum aeque infectum *Vpirovce* dictum, ubi sub tecto foraminum plenissimo in diversorio noctem egimus in pluviis, et quia cautius mercari volens inquirebam ex incolis, annon apud ipsos pestis grassaretur, intellexique, quod vicina diversorio nostro domus omnes lethaliter decumbentes contineat, eoque die possessor ejus sepultus sit, mox circumspiciebam, ubinam comes itineris esset, qui audito clamore meo prodiit ex ea ipsa domo, in quam se contulerat aliquid coquere volens, auditaque relatione mea, accepta sua olla aliam domum subintrare cogitavit, sed prohibitus in diversorio mansit ad ignem, abjecta olla. Mane in pluviis rursus per nemora progressi fuimus ultra 2 milliaria ad fluvium *Brezina*, ad quem cum appropinquaremus, conspexerimus in colle planitiem quadrangularem, quae militiae Moscoviticae locum dederat pronuper. Vidisses ibi millia arborum succisarum ad impediendam irruptionem Svecorum, vidisses pro una decuria, proque centuria stationes, nec non ex virgultis facta, quibus se contra impetum pluviarum tuebantur, tuguriola, ex utraque autem parte fluvii fossas amplissimas cum propugnaculis, in quibus bellica tormenta ad impediendum hostis transitum disposita fuerunt. Sed antequam Sveci adessent, operosos hoc aggeres et fossas turpiter deserebant Russi, pontem duplicem disjiciebant, oppidum incendebant, in corpora et bona judaeorum saeviebant. Nos trajecturi flumen sat profundum et latum debuimus currus nostros imponere naviculae uni per Russos confractae et valde rimosae, quae tantam aquam excipiebat,

ut effundendae non sufficerent remiges mergebatque adeo ut vix apparerent extremitates ejus, maluimus ergo personas nostras exiguo lintri committere, quam tanto periculo exponere, sed tamen nullus nostrum aliquod damnum passus fuit.

Deo nos conservante *Borissow* oppidum ingressi, vidimus incolas Zingarorum more sub dio considentes et nescio, qualia sibi praeparantes ex furfuribus. Fuit autem oppidum istud longissimum et domunculis sat pulchris instructum, quod patebat ex ruderibus domorum judaicarum et ex residuis aliquot domibus christianorum, in quos Russi non aeque desaeviebant. A Tartaris nostris iterum sejuncti et viarum ignari pernoctavimus sub dio prope balnearium, in quo aliqui nostrum sudare non verebantur. Erat casula nigerrima, habens alienum exiguum et lapides aliquot, qui aqua perfusi calorem exhalabant, quo casula illa replebatur, atque hoc erat nobile illud sudatorium.

Sequenti die mox adiimus pontem stratum super fluvio non quidem lato at profundo. Pontis hujus trabes externae, quibus reliqua lignorum moles incumbebat, fuerunt semifractae et vetustate consumptae atque aquis valde immersae, sed nec tigni intransversum positi ita erant contigui, quin pedes equorum impingere et haerere potuissent, transiverunt tamen onerati currus nostri supra spes nostras feliciter et una cum ponte jam attolebantur, jam deprimebantur, mergebantur quadamtenus, at non submergebantur. Vere et hic divinam admirabundus exosculabar providentiam.

Sequebamur postea per nemora nostros hodegos Tartaros, assequebamurque ipsos in pago *Nossnice,* ubi apud judaeum foetidam cerevisiam eique consimile causticum nacti sumus et instar nectaris habuimus. Quo enim magis appropinquabamur castris Svecicis, eo majorem rerum harum penuriam experiebamur. Ego a Tartaris jactu sclopeti dissitus et non animadvertens, ipsos isthinc subito velle movere, quia clamare non poteram, concitato cursu sequi debui, donec assequerer, qui autem mecum uno curru vehebantur, praecessisse me putantes, per frutices in quibus conspici non poterant, cito pede ferebantur. Ita periculosum est separari vel exiguo intervallo a sociis itineris! Die quarta pernoctavimus in *Naacs,* totam noctem agentes in pluviis, ego vero audire cogebar egrotantem et quae in buccam veniebant loquentem Burgmajsterum concivem Rigensem, quem siquidem juvi quantum potui, postea bonum amicum expertus eram. Infelix ille cadaveris instar, currui quandoque etiam nostro imponebatur et a suis, qui magis facultatibus ipsius quam valetudini intenti erant, deserebatur, tandem tamen convalescebat.

Ex Naacs summo mane moventes in ponte haesimus, sed per Tartaros adjuti evasimus. Data pecunia ad omne genus servitiorum paratos experiebamur socios istos. Non procul hinc duo ipsorum, nescitur qua occasione discordes, subito ad secures provolarunt, clamoribusque mutuis obruti se se percusserunt et vulnerarunt instar rabidarum bestiarum. Vidimus hic molas exustas per Russos et pontes in longum diductos per Svecicam militiam. Certe in quibusdam locis paludosis ultra quadrantem milliaris se extendebant nuper confecti pontes Svecici ex abietibus longissimis, adeo ut currus sibi obviare commodissime potuerunt, incredibili celeritate et labore confecti dicuntur pontes locorum istorum stagnantium, cum perennatura Caroli XII. memoria. Maturius quidem pervenimus in pagum quendam desertum, at quia in diversorio maluimus pernoctare causa pluviarum, quam sub dio cum Tartaris madefieri, ideo debuimus ordine vigiles agere metu rusticorum. Vigilem itaque et ego agebam a media nocte cum quodam vexillifero Svecico, arma manibus circumgestando.

Dominica 10ª Trinitatis pervenimus mane in oppidum *Krupka,* ubi primum vidi sacra Russorum et loquebar cum sacerdote, qualis alibi *pop* alibi *püp* appellatur. Erat homo rudissimus, adeo ut nec literas Russicas ordine recitare potuerit et de difficultate lecturae Russicae conquestus fuerit, nec loqui nec legere latine gnarus, habitu autem a rustico non abludente gaudens. Post velum ad aram stans decantabat quaedam, choro respondente: Hospodi pomiluj, acceptoque turribulo odorem gratum excitabat ad singulas sanctorum imagines se incurvans, denique patellam cum calice proferens. Populus candelas aliquas exiguas afferebat et accendebat Sanctis in honorem. Erat autem etiam haec ecclesia unita, in ea namque adhibebatur processio cum pulsu campanarum, dum panis benedictus defferretur ex templo ad aegrotum et sacerdos ab hoc rediret in templum.

Ex Krupka venimus in *Wielky Bobr,* oppidum sat elegans, in quo tamen difficulter panem aquirere potuimus, aquisivimus autem myrtillorum copiam, slavice *čučoretky,* germanice *Die Heidlbeer* et carnem bubullam apud judaeum plane tunc mactantem. Capitaneus quidam, qui semper hactenus alios currus suo praecurrere nec Tartaris adhaerere solebat, viam minus rectam ingressus medio milliari frustra se fatigavit, vidensque se solitarium rediit in oppidum et nostros currus alia via sequebatur, poenas dans temeritatis suae et irrisus ab omnibus nobiscum progrediebatur.

Ex *Wielky Bobr* tribus milliaribus ivimus per *Slavenie* pagum, in quo primum conspeximus arbores et poma Lithva-

nica, quae licet essent acida, tamen avide vorabantur a Tartaris aurigisque nostris. Notabile est, quod nullam avem, nullumque leporem in tantis sylvis viderimus eo quo in Lythvaniam venimus, nullas item arbores hortenses in pagis et oppidis, unde segnities incollarum deprehendi potest. Domus ipsorum distans ob invicem bono terrae tractu, carebant tum temporis omnibus sepibus, tectaque habebant arenata, alibi longis asseribus alibi vero straminibus contecta. Pavimenta etiam erant arcuata, ex dispositis triplici serie asseribus, quarum media asserebat, reliquae ab utraque parte fuerunt aliquanto inferiores.

Pervenimus eodem die ad pagum *Pawlowice* et sub dio prope cemeterium pernoctavimus, in quo non pridem aliquis sepultus, non tamen multa terra superingesta contumulatus, fetore suo nos abigebat a betullis, sub quibus quiescere decreveramus. Observavimus in Lythvania sicut et postea in Kosakia cemeteria esse extra pagos, in loco aliquo editiore, vel separato et betullis altissimis ornato, dubio procul judaeorum imitatu, qui in hortis et sub arboribus quondam sepeliebantur. Vidimus etiam in quibusdam locis nobiliores personas sepultas in nemoribus prope viam publicam, exstructo instar tumbae ex tignis aedificiolo. Ignobilioribus lapides duo grandiores ad caput et pedes apponuntur in superficie terrae, aliquibus crux exigua lignea erigitur supra tumulum et flosculis ornatur tempore sepulturae.

Sequente die venimus in *Csecserin* per sylvas terrorem incutientes vastitate sua. Inaudiveramus enim nuper in Slavenie, captum esse his diebus generalem Valachorum *Canifer* dictum et ad Czarum deductum ex proximo pago, in quo ille executionem peragebat et letus securusque fuisse dicebatur.

Jamque conspeximus militiam Svecicam, cujus stationes et tentoriola, ex viminibus et virgulis facta, in aliquot locis conspexeramus. Vigilias agebant strenui, ab capitatione magna damna inferebant segetibus, quas conculcabant, demetebant, undique comportabant. Noster sutor visis Svecis exposuit calceos suos venum et dum jam iste jam ille superveniens, hos, alios, aliosque sibi ostendi postularet calceos, incautus aliquot paribus privatus fuit, tandemque unum furem deprehendit et exagitatum detullit ad collonellum, qui furem pro merito tractavit.

Quantus hic fuerit metus meus dici non potest. Tartari jam pridem abscesserant, milites nobis periculosissimum iter narrabant, nox instabat. Supervenit autem insperate capitaneus ille itineris nostri comes, venditisque potioribus vasculis Rhenani vini, vacuo nostro currui suum vacuum adjungere et Tartaros subsequi decrevit. Extemporaneum secuti consilium, comisimus nos itineri personae quinque, ac per vastas sylvas

tenebrosissima nocte pervenimus in oppidum *Holowcin* nupera strage Moscovitorum clarum, ad fluvium *Vibissam* situm. Fluvium hunc fossis et vallis undique cinxerant Moscovitae, tormenta bellica disposuerant in angulis editionibus, extenderant lineam longitudine dimidii milliaris, erant maximo numero. At Carolus XII. assumptis paucissimis imprimis satelitibus suis regiis et datis ordinibus, ne quispiam audeat sclopetum exonerare, utque evaginatis gladiis hostem adgrediantur, primus insiliit in Vibissam paludosam, totus luto conspurgatus, prodiit inde, invasit intrepide hostem, trenchementa ejus mox obtinuit, ipsum persecutus est, fugavit, prostravit gloriosissime. Vidimus haec trenchamenta operosissima et aliquantum ab iis progressi secus viam substitimus per noctem, me tota fere nocte vigilem agente circa currus. Et hic experti sumus paternam Dei vigiliam. Certe si duo armati nos invasissent, actum fuisset de nobis.

Mane per medium cadaverum ibamus et assequabamur Tartaros nostros pascuatione detentos. Aderant in comitatu hodierno judaei regii, qui praecurrere volentes alios currus ad rixas et maledictiones descenderunt, est mercatorum unus a judaeo verbis et verberibus petitus aliquamdiu dolorem dissimulavit, opportuno vero tempore judaeum invadit, bacculo ferit, ita quidem ut judaeus mox in terram procumberet, periculosum ictum simulans, quo tamen non obstante addit ille verbera et excitat semianimem, adque mox incusatur ab isto, sed excusat se condigne et impune. Nimis difficilis fuit in itinere isto praerogativae obtentus, cum nullus alio vellet esse inferior. Paulo post alius mercator altiora sapiens aliumque mercatorem praeire non permittens confestim haesit in luto et ab omnibus derelictus fuit, postea vero ob maledicta et verbera proximo illata omnibus mercibus suis per fiscum regium mulctabatur. Tanti constabat praesumtio iniqua et injuriosa.

Ego dum curru vehi non possem, sylvas inter vias ingredi debui, et incidi in Russum unum interfectum, germanicas caligas rubras habentem. Germanicum enim vestitum debent portare Moscovitae jussu Czareae majestatis, sed nec barbas Moscovitico antiquo more longas iisdem portare integrum est. Vidisses hic multos currus confractos et equos innumeros prostratos, quorum foetore vix non obruebamur ultra integrum milliare, usque Mohiloviam. Via adeo fuit ampla, ut multi currus sibi obviare uno eodemque loco potuerint et adeo trita, ut nulla gleba terrae apparuerit Conspicientes Mohiloviam pernoctavimus sub dio, sine aquis sine foeno, non tamen sine praesentissimo vitae periculo.

Calmucci, fex hominum, homini vorax, undique nos cingebat, nos vero ignari periculorum in campo late patente substitimus, cum tamen eundem rerum omnium defectum etiam in suburbio sustinere potuissemus. Etiam hic loci oculus divinus pro nobis incautis vigilavit. Utinam vel cum Tartaris permansissemus in vicino nemore, sed capita heteroclyta spe aquirendae cerevisiae ad civitatem provolabant, ventri duntaxat suo cum periculo suorum consultura.

Die sequente 16. Augusti intravimus urbem *Mohiloviam*, fossis altis et propugnaculis instructam, suburbiaque amplissima habentem, licet ipsa sit non adeo ampla. Porta urbis erat satis firma, habuitque depictos duos socios Jesu cum hac inscriptione: Vos estis lux mundi. Obstupui, steteruntque comae, visa hac insolenti inscriptione. Collegium societatis Jesu est in urbe speciosum ad academiam Vilnensem pertinens. Inscriptio ibi apparet: Johannes *Zdanovics* fundator residentiae Mohiloviensis. Templum urbis fuit splendidum et lucidissimum, triplici turri superbiens. Quaesivimus apud luces mundi cerevisiam, sed tenebriones isti denegabant eam, variis usi excusationibus.

Adeo vero festinavimus ad castra, quae rex ex altera parte Borysthenis metatus erat, ut nihil edulii comparare potuerint, quamvis panis aquiri potuerit, licet non nihil carus. Stulta natura, novitatis avida cum destructione sui festinat. Pons erat per Serenissimum regem Carolum XII *Boristheni vulgo Dnieper* impositus et quia regimina quaedam illum superare adhuc debebant, tormentis bellicis probe munitus.

Superato fluvio circa meridiem venimus in castra regia in proximo colle inter segetes posita. Vix pervenimus illuc, ecce obvium habuimus Svecum *Magnum* cognomine, Regiae majestatis fabrum, qui tentorium habuit vicinum *Malmbergiano*, moxque nos insinuavit et deduxit ad Excellentissimum D. Doctorem *Malmberg*, S. R. Majestatis confessionarium et consistorii bellico-ecclesiastici praesidem, qui ducere nos voluit ad Cels. D. Comitem *Piper*, supremum ministrum regium, cancellariae secretarium, regni senatorem et academiae Gryphisvaldensis cancellarium, sed collega meus, morae impatiens et audendum aliquid ratus persvasit, ut ipsimet accederemus.

Nunciavi D. comiti adventum nostrum, sed servus somno meridiano consveto D. comitem occupatum esse dixit, dumque comes evigilaret, insinuare adventum nostrum distulit. Aggressi igitur sumus comitem profundissimis cogitationibus mersum, qui binis vicibus interturbabat allocutionem meam votivam, utque breviter exponerem instantiam urgebat. Insperata hac admonitione perterritus, misso praemeditato meo alloquio, breviter

hunc fere in modum alloquebar comitem: Celsissime Domine Comes! Status evangelicus Hungariae humillime per nos salutat Cels. Vestram, utque apud S. R. Majestatem interventu Cels. Vestrae obtineamus audientiam, humillime rogat. Bene inquit comes, cras habebitis audientiam. Et mox letiore vultu: quid, inquit, agitur in Hungaria, quem successum habent res vestrae? Respondente me, quod nobis in Hungaria existentibus salvae fuerint, ab illo vero tempore nos nihil accepisse litterarum ex patria, jussit nos ire ad Dominum *Hermelin,* misitque nobiscum servum suum, qui nos duceret ad tentorium Suae Excell. et jussit, ut instantias nostras ibi exponeremus. Hunc habuit fructum temeritas collegae mei, in quam consensisse penituit.

Excellentissimus D. *Olaus Hermelin* humaniter nos excepit, in tentorium deduxit, placide audivit, mox opinionem suam addidit et operam omnem policitus fuit.

Dies sequens 17. Aug. celebratur cum jejunio per totam militiam Sveciam. Poenitentiali hoc die adigimus sacra matutina Suae Maj., coram qua explicabatur per Rev. Dominum *Carolum Sternell*, pastorem regii satelitii, textus Sirae 4. v. 33. usque ad mortem decerta pro veritate et Dominus pugnabit pro te. Textus dierum poenitentialium solebat hactenus archiepiscopus Upsalensis mittere ad regem, ex quibus rex eligebat unum pro matutina, alterum pro vespertina concione. Finitis sacris matutinis Seren. regi ex tentorio sacris destinato, egresso proposuit adventum nostrum Dominus comes Piper, rex vero retrospiciens, ubi me conspexisset, dicitur in coelum oculos elevasse et suspirium altum duxisse, dubio procul memor concionis propositae ex Siracide. Dominus Hermelin vero accessit me et insinuavit a meridie datum iri audientiam, eo quod nollent S. S. Majestatem in devotione turbare.

Habitis sacris vespertinis accessi ad tentorium sacris consecratum, cumque me stantem conspiceret Dominus Hermelin, per D. D. Malmberg manu sua mihi sellam porrexit. Finitis sacris S. Majestas intravit tentorium audientiis dandis destinatum. Exiguum illud fuit vix passuum septem in longitudinem, habuitque unam fenestellam lucidam ex cornu factam, nihilque in eo apparebat splendoris; linteum enim erat vile et ligna, quibus parietes sustentabantur erant sine auro, coronides erant quondam deauratae, sed jam atritae. Aderat in illo Ser. Rex prope fenestellam, ad fores stabat D. comes Piper a dextris, et Dominus Hermelin a sinistris, a tergo vero Suae Maj. stabat Ser. dux *Wittembergicus* et aulae regiae magister *Hoff-*Intendent dictus. Tentoriolum cingebant generales multi, tota aula et regium satelitium. Introducimur sine ceremoniis, quas

regia Maj. dicitur aversari, ego vero sumta occasione diei poenitentialis, his verbis S. Sacrat. Majestatem alloquebar:

Serenissime ac potentissime Rex, Domine Domine clementissime!

Felicem aeternaque memoria dignum diem istum, quod dum Sacr. Mttas Vra cum toto exercitu suo per seriam poenitentiam Domino Deo appropinqvat, me quoque ad Serenissimi vultus sui propiorem conspectum cum alloquendi facultate gratiosissima admittere dignatur. Ne vero regiae hujus gratiae ecclesiasticique muneris mei oblitus, absque symbolo profundissimae observantiae in conspectum Mttis Vrae. videar prodiisse, ante omnia debitas ago gratias Dno nostro Jesu Christo, quod collapsum cultum suum in orbe terrarum restauratus Mttem Vram veluti religiosum Davidem sub ominoso Caroli fortissimi nomine excitaverit, regio cordi ejusdem, leoninam magnanimitatem firmiter impresserit atque inter tot hostes. usque in individiam et admirationem ipsorum conservatam, tot et tantis victoriis coronaverit, apprecorque devotissime, ut idem Dominus noster eadem gratia sua Mattem Vram veluti pretiosam oculi sui pupillam porro complectatur, omnibus piis intentionibus et actionibus ejus paterne interveniat, hodiernam ejus precationem exaudiat, eidem vitam prolixam, domum floridam, regnum augustum, regimen felicissimum, animum semper heroicum, consiliorum salutarium successum optatissimum, populum fidum, militem strenuum, heroicum satelitium angelicum, continuos de omnibus hostibus triumphos et quaecunque possunt esse felicitates atque salutes cumulatissime largiatur, ita ut sub auspicatissimo S. Majestatis Vestrae regimine, non modo in regnis et provinciis ejusdem justitia et misericordia se exosculentur, sed etiam in toto orbe christiano pax et veritas sibi obvient, regnum Christi dilatetur et omne bonum ad omnem posteritatem propagetur, Majestas vero Vestra Sacratissima opus, quod speciali instinctu divino in nomine Domini aggressa est, feliciter continuet, pro veritate constanter decertans, a Deo veritatis deffendatur, de victoria in victoriam progrediatur, omnem majorum suorum gloriam supergrediatur, amabilissimum nomen Patris Patriae, Defensoris orthodoxiae et delicii totius Sionis evangelici imo orbis christiani obtineat, tandemque confectis bellis Domini, deposito mortalitatis hujus schemate ex militante ista ecclesia in triumphantem curru triumphali transferatur, et a rege regum immarcescibili justitiae corona coronetur. Caeterum, Rex invictissime, Domine clementissime, status evangelicus in Hungaria, sciens Christum Dominum imprimis in septentrione hospicium evangelio suo

posuisse, et ab hoc polo omnes mystici coeli plagas etiamnum animari, virtuteque plusquam magnifica trahi, ad Majestatem Vram., regum septentrionalium maximum, ablegationem in synodo sua provinciali ante annum habita decrevit, meque vel in medium hostilium terrarum istarum ire jussit, inexplicabilis laetitiae suae ex felicibus armorum Maj. Vrae progressibus haustae, summaeque observantiae et gratitudinis erga Regiam Maj. Vram., nec non afflictae sortis suae interpretem. Cumque videat, per innoxium latus S. Mai. Vra evangelicos impeti omnes, sub speciosisque praetextibus politicis classicum sacri belli decantari, hinc S. Maj. Vra ad se quoque pertinere existimans, omnes praeteritas victorias coelitus concessas, toto corde Mai. Vrae gratulatur et futuras longe plures prolixissime apprecatur, privatis suspiriis et publicis ecclesiarum precibus eandem devota commendat, provocatus non modo causa innocentiae, sed etiam R. Maj. Vrae. favore, quo salutem ecclesiarum nostrarum intime suam facere, aliquot juvenes impensis suis in inclyta academia Gryphysvaldensi fovere, necessitatibusque collegii nostri Eperiensis munificentiae Suae Regiae oblatione gratiosissime occurrere dignabatur. Et quemadmodum haec omnia debita gratiarum actione humillime exosculatur, ita Deum omnis boni datorum assiduis precibus constanter implorat, ut omnia et singula haec regiae pietatis documenta millecupla benedictione sua compensare dignetur, adeo, ut toti terrarum orbi constet, S. M. Vram. afflictis Christi membris liberaliter dantem et precibus illorum subnixam omni bonorum genere abundare.

Quamvis vero per amicabilem regnicolarum transactionem, adeoque per ipsummet statum pontificium, ratione status ita jubente, libertati conscientiarum suarum restitutum se esse, debita cum veneratione mirabilium judiciorum divinorum agnoscat, deque quotidianis accessionibus innumerabilium animarum, tricennalibus persecutionibus proxime exantlatis, ad apostasiam abductarum, impense laetetur: attamen diuturno bello turcico, modernoque civili et tot oppressionibus attritis est adeo, ut nec biblia sacra in maternis suis linguis, hungarica et slavicobohemica, habere, nec rituale ecclesiasticum publicare, nec professores collegii sui intertenere, nec rimas ejus maximas tam cito restaurare, nec omnimodam sibi a persecutionibus securitatem polliceri possit, ideoque S. R. M. Vrae consilium auxiliumque unanimiter invocat, et cum gemitibus lacrymisque infinitis obtestatur ac orat, dignetur sortem hanc, ab emortuali pulvere ad vitam, postliminio quasi revocatarum ecclesiarum paterne misereri, utque ante novissimum Christi Domini adventum duplex natio, hungarica et slavico-bohemica, ex aliquot

centenis millibus animarum constans, biblia sacra Lutherana habere, collegiumque Eperiense pristino suo flori restitutum videre et quae summa votorum nostrorum est, ut libertas religionis per totam Hungariam concedatur, universalisque S. Romani Imperii futurae pacificationis instrumento inferatur, pro illa, quam a Deo Maj. Vestra accepit, potestate, allaborare, vel si Deo visum fuerit, insperata rerum nostrarum revolutione nos visitare et persecutione papistica rursusque cribrare, in amplissimis suis ditionibus locum aliquem nobis concedere, factura rem Deo maxime gratam evangelicarum eccles. aprime salutarem, reservataeque sibi in pacificatione Osnabrugensi facultati consanguineos professionis suae in alienis provinciis juvandi, ex asse conformem et Majestate S. R. dignissimam, nec heroicis actis suis in omnem posteritatem memorandis inferiorem.

Persvasissimum nobis est, tam regium esse Majestati Vrae animum, ut cum Caesare Augusto nihil magis gratuletur, quam illum se conscendisse gradum, ex quo omnibus, imprimis vero evangelicae professioni suae addictis benefaciendi habeat facultatem, cum Aureliano autem soleat non modo ferro, sed etiam auro, sive forti et munifica manu regimen administrare, tamque certa esse Maj. Vestrae beneficia, ut jam tum accepta videantur, cum promitterentur. Eam igitur de bonitate M. Vestrae fiduciam suscepimus, ut cognitis saltem malis nostris supplicationi nostrae sit assurrectura calamitatibus nostris, cum Deo et die, supremum diem impositura et cum neminem hactenus, nec ipsos orientales, a Majestatico conspectu suo tristes abire jusserit, nullumque diem, quo non afflictis benefaceret, praeterlabi permiserit, nec hodierno die tristem a Majestatico vultu suo statum evangelicum Hungariae sit dimissura, qui maximum illum thesaurum suum, collegium Eperiense, seque totum in clientelam Maj. Vestrae dat, dicat, consecrat, fortunas et sanguinem suum pro salute Maj. Vestrae omni admota occasione profundere paratus et nulla sub sole natione extranea posteriorem se in precibus, in servitiis et cultu Majestatis Svecicae profitetur, sanctissimeque pollicetur.

Orationem hanc, utut nonnihil prolixiorem, S. Majestas regia attentissime audiebat, oculis in me diligenter defixis et vultu ad hilaritatem composito. Stabat autem vix unico passu pedis a me remota et corpore versus me aliquantum inclinato, dumque ad finem decurrere intelligeret orationem meam, ad Dominum Hermelin converso.

Hic excellentissimus vir, Suae Majestatis intimus consiliarius et cancellariae secretarius, ex professore oratoriae et academiae rectore factus, nomine S. R. Majestatis respondit, debitas agens gratias pro devoto voto S. Majestati per me

oblato, nec non statui evangelico hung. pro sincero erga S. Majestatem affectu, quam S. S. Majestas ex ablegatione tam operosa sufficienter agnoscat et magnifaciat, gratiamque suam regiam clementer offerat eidem statui, et postquam scriptotenus a nobis acceperit instantias, ad omnes gratiosissimam resolutionem se daturam, polliceatur. Haec erat summa prolixioris alias responsi, regio nomine facti.

Mox porrexi S. Majestati litteras credentionales, ad S. Majestatem per statum Evangelico-Hungaricum exaratas, dicens, quod Majestatem Suam iisdem status noster exosculetur. Accepit eas valde humaniter et abscedentem, vultu ad ipsam hilaritatem composito, dimisit. Litterae istae sub sigillo consistoriali datae hujus erant tenoris: (desunt).

Ita laetabundi egressi sumus et mox a ministris regiis novitati rei accensis, atque ob itineris longinquitatem admirabundis, compellati sumus, vesperi vero coenantem regem adspiciebamus. Invitabamur per camerae regiae assessorem, Dominum *Klingstern*, ad tabulam, quam ministri aliquot, abscedente rege occupabant. Una saltem vice cibi afferebantur in sex patinis, ex quibus rex ordine comedebat, ex argenteo vero poculo aquam bibebat, qualis haberi potuit, nam vinum non bibit, nec cerevisiam, nec mulsum, nec causticum. Avide cibum summit, nihil tamen loquitur toto tempore prandii, vel coenae, tacent enim quotquot assident tabulae et bibit quisque ex suo poculo. Est qui deartuat, regi porrigit, sed ipse nihil ad hanc tabulam comedit. Ultra quadrantem horae duravit haec coena. Nulli hic tubicines, musica nulla. Regius adolescentulus precationes recitabat, ante et post cibum. Ad preces tamen matutinas et vespertinas quotidianas tubicines regii aulicos convocant, alia regimina convocantur tympanorum strepitu. Ego interea destitutus atramento et tentorio, genua loco mensulae adhibens, hanc sequentem, ad tertium forte diem, descripsi supplicationem:

Serenissime atque invictissime Rex, Dne Dne nobis clementissime!

Salus ecclesiarum nostrarum evangelicarum effecit, ut non curatis quibuscunque itineris longinqui et periculosi difficultatibus, Sacratissimam Majestatem Vestram, arduis curis bellicis nunc vel maxime gravatam, supplicibus instantiis nostris aggravare praesumpserimus, cujus tamen facti veniam, uti supplices imploramus, ita etiam obtenturos nos vel eo nomine toti confidimus, quod sciamus S. Majestatem Vram, inde ab utero divinitus electam esse, ideo ut ad eandem velut ad aram tutelarem, aut asylum commune, afflicta Christi membra undinque confugere

possent. Cum Deo ergo nostro volente ita cives simus Hungariae, cui mox initio conversionis suae ad Christum, ex liberalitate pontificia insignia duplici cruce adaucta fuisse feruntur: hinc tanto majore confidentia coram S. Maj. Vra indefessa Pontificiorum industria conduplicatas cruces nostras, modernumque statum ecclesiarum evangelicarum genuine et quam brevissime exponemus.

Nimirum post confectam cum Turcis pacem, adversarii animos suos confestim appulerant ad bellum, evangelicis Hungariae ordinibus, jam antea omni crudelitatis genere, prout toti orbi christiano constat, exercitis, inferendum, quod ipsum quanta atrocitate praestiterint, vel ex unico celsissimi principis palatini, sive pro-regis Hungariae contra proprios subditos *Solnenses* processu, qui sub litera A. habetur, de facili colligere licebit. Misertus tamen est Dominus noster Jesus Christus afflictae plebis suae, cui adversarii placentiorem cultum Deo praestare volentes, jam ipso igne et aqua interdixerant, permissaque insperata rerum Hungaricarum conuersione, per ipsosmet magnates pontificios, libertatem suam politicam auxilio evangelicorum vel centies in regno plurium reducere volentes ante biennium, libertatem quoque conscientiarum postliminio quasi restituit, et quidem per amicabilem regnicolarum confoederatorum antehac nunquam tentatam transactionem, subsequente juramento roboratam, qua factum est, ut in omnibus liberis regiisque civitatibus, oppidis et pagis, celsissimi S. Romani Imperii principis ac domini Francisci Rakotzy, confoederatorum ducis, potestatem agnoscentibus templa et scholae, cum pertinentiis, fuerint per commissarios suae ducalis Celsitudinis restituta, secundum rationem connumerationis personarum, triplici religioni pragmatica sanctione Viennensis pracificationis anni 1608 in Hungaria receptae adhaerentium, prout uberius modus ille circa restitutionem templorum, parochiarum et scholarum sub littera B. exponitur.

Ast quoniam multi regnicolae artibus pontificiorum in Szetsiniensi hoc confoederatorum conventu, vel non comparuerunt, vel felicibus ducis sui progressibus diffisi, in gremium evangelicorum jam tum redire tergiversabantur, hinc quam plurimae ecclesiae evangelicae jacturam templorum suorum pati debuerunt, reliquae vero, quae adhuc sub potestate sunt S. Caes. Majestatis, usum templorum suorum, quamvis munificentia extraneorum regum et principum aedificatorum, recuperare non potuerunt. Inter has principem locum obtinet ecclesia evangelica Lib. Reg. civitatis *Posoniensis,* quae sane splendidum templum ex liberalitate Sacrae Majestatis Sveciae, aliarumque potentiarum extranearum saeculo priore aedificaverat, necnon

ecclesia *Gynzinensis* in partibus Trans-Danubianis sita, cui in structuram templi, parochiae et scholae S. Majestas Sveciae beatae reminiscentiae, viginti millia thalerorum saeculo priore obtulerat, quae tamen ad hanc usque diem ex rapacibus Sociorum Jesu manibus nullis modis recuperari potuerunt, licet multum diuque apud Suam Caesaream M. supplicatum fuerit.

In comitatus vero Scepusiensis XIII oppidis quondam per regem Hungariae in certa summa peccuniae impignoratis cels. princeps Theodosius Constantinus Lubomirsky, capitaneus Scepusiensis, quidnam agat, contra mentem domini parentis sui sub litera *C* expressam, cum templis, pastoribus et incolis evangelicis, manifestum erit ex genuina copia Suae Cels. sub littera D. productarum ut nihil dicamus de literis quibusdam comendantis arcis Lubloviensis in favorem evangelicorum conceptis, et ideo jussu hujus principis, per carnificem rogo traditis, utque non adducamus R. Virum Samuelem Plotani, jussu Suae Cels. propter praedicationem verbi divini continuatam, per carnificem ex oppido Varallja eductum et virgis crudeliter caesum, in summam status evangelici ignominiam.

His malis nostris accedit, quod ex tot illustrissimis comitum et baronum familiis evangelicis, ad inexplicabiles angustias, improbis Societatis Jesu artibus redactis vix quatuor supersint, in patrocinium ministerii evangelici, istud autem in natione Hungarica, et Slavico-bohemica bibliis ad mentem versionis Lutheranae plane destitutum, vel pontificiis vel Calvinianis uti cogatur. Et licet evangelicus noster status anno priore in synodo sua nationali Rosembergae habita et alias de remedio malorum suorum externorum et internorum, imprimis vero collegii sui Eperiensis, a cujus salute ecclesiarum nostrarum salus dependet, satis hactenus fuerit solicitus, attamen vicennali bello Turcico, modernoque civili, et triennalibus persecutionibus proxime exantlatis, usque adeo attritus et extenuatus est, ut nec typographiam bibliis sacris, agendisque ecclesiasticis suffecturam commode erigere, nec professores collegii intertenere, nec ruinas ejus maximas sufficienter restaurare, nec discentibus satis prospicere, nec omnimodam a consvetis persecutionibus securitatem sibi polliceri possit, plusquam satis expertus, adversarios prout ipsis res prospera vel aspera fluunt vel libido fert, jam laxioribus jam strictioribus formulis libertatem religionis eamque saltem precariam et pro lubitu revocandam, indulgere, atque potestati a Deo datae, crudelitatem de suo, non sine manifesta legum divinarum et patriarum convulsione adjungere. Ideoque S. M. V. tamquam communem nutricium et defensorem orthodoxarum ecclesiarum per viscera misericordiae divinae compassionisque Christianae perque victricium armorum M. V.

gloriosissimos progressus et mille fortunas obtestatur, dignetur secundum innatam et tocies declaratam oblatamque juvandi prostratas vires consanguineorum religionis suae pietatem suam de remedio tollendorum vel certe minuendorum malorum istorum paterne cogitare, utque collegium nostrum Eperiense sub peculiari protectione et munificentia S. V. M. refloreseat, beneficium Gryphisvaldense continuetur et quae summa est votorum nostrorum, ut libertas religionis nostrae in Hungaria etiam ad ecclesias jurisdictioni Suae C. M. adhuc subjectas extendatur, imo juxta reservatam S. M. Svecicae in pacificatione Osnabrugensi facultatem juvandi extraneos evangelicos, ut S. Romani Imperii futurae pacificationis instrumento inseratur, praetensumque jus dominorum territorialium jam quidem in Szetsiniensi conventu confoederatorum statuum et ordinum Hungariae sublatum totaliter annihiletur et mortificetur, praeterea ut beneficium illud Gynsiniensi ecclesiae per R. M. Sveciae oblatum, eidem ecclesiae cum tempore restituatur et ne persecutio Lubomirskiana ulterius grassetur, omni commoda occasione divinitus porrecta gratiosissime allaborare.

Et quia per nuperam pacem Caesareo Turcicam absque Hungaris pro Hungaria factam comes Emericus Teökeöli cum omnibus sibi adhaerentibus regno Hungariae totaliter excludebatur, et ad Turcicas provincias inhabitandas relegebatur, interque illos illustrissimus baro ac generalis d. Stephanus Petroczy, meritis in ecclesiam evangelicam, totamque patriam conspicuus, demum ante triennium ex Turcia, in qua continuis viginti annis absque publico cultus divini exercitio vivere debuerat, ad charissimam conjugem suam bonaque sua redux supplex ad pedes S. M. V. provolvitur humillime rogans, ut per efficacem ejusdem interventionem apud S. Caes. M., si eam rursus rerum in Hungaria potiri contingeret, gratiam obtineat reliquisque patriae civibus annumeretur, vel vero si id plane obtineri nequeat, et Deo justo judici visum fuerit, peccata nostra per Caesaream iram porro vindicare, ut una cum aliis magnatibus, nobilibus et ignobilibus, ecclesiasticis et politicis, in amplissimis provinciis S. M. V. locum habitandi obtineat, sive signa S. R. M. V. sequi, sive alia servitia praestare una cum ipsis paratissimus. Quia vero nondum eo desperationis perventum est, spesque nobis est certissima, S. M. V. singulare illud opus, ad quod divinitus electa est, ope Domini Dei, usque in invidiam et admirationem et cum incredibili gaudio ac emolumento afflictorum Christi membrorum, felicissime peracturam, hinc etiam exules Bohemi et Silesii, qui in Hungariam se contulerant, amissis persecutione Bohemica patrimoniis ad aliquot centena millia se extendentibus S. M. V. se insinuant et

quod si res tempusque tulerint, adjuvari et restitui humillime petunt.

Fatemur magna esse, quae a S. M. V. petimus et scientes esse talia, quae unctos Dei et magnos decent et promotione sacrorum bibliorum restaurationeque ecclesiarum et scholarum viventi et videnti, gratissimos ipsique Davidi Josiae, Ezechiae, Ptolomeo Philadelpho, Constantino Magno et aliis regibus christianis annumerandos atque ab omni posteritate jugiter magnificandos efficiunt, itaque nihil addubitamus, quin S. M. V. hac praeclara cultus divini apud exteros promotione, magnitudinem actorum suorum, quam sincere ac unanimiter totus status evangelicus Hungariae publicis omnium ecclesiarum suarum precibus, devotissime apprecatur sit adauctura. Jesus Christus, qui subinde gemens, flens, exulans et de saevitia persecutorum lamentabili voce conquerens circumit atque petit, ne corporis sui membra deserantur, sed potius ut consilio et auxilio foveantur ac evangelio ornentur, patrocinio S. M. V. sponte procedente exceptus, omnibus piis intentionibus et actionibus ejusdem, gratia sua speciali interveniet, vitae longitudine, victoriarum magnitudine, thesaurorum multitudine, pietatem hanc certissime et abundantissime pensabit, status autem noster evangelicus in Hungaria indefessis precibus omni admota occasione fidelissime praestandis servitiis aeternoque M. Svecicae cultu, regiam gratiam istam demereri omnimode adnitetur, id quod sanctissime promittunt

S. M. V. humillimi clientes
D(aniel) K(rman) P. E. E. S. nec non I. C. P. N.
I. C. L. et A. S.
S(amuel) P(ohorszky) N. H.
Status evangelicorum ex Hungaria ablegati.

Hanc supplicationem detulimus ad excel. D. Olahum Hermelin una cum additamentis, quorum mentio facta fuit in supplicatione sub literis A. B. C. D. et oretenus uberius informavimus virum religiosum, qui nobis omnem operam suam pollicitus est. Intermedio tempore nempe 18. Augusti progrediebamur per medium Calmuccorum in silvis latitantium et in aliquot personas, quae jactu lapidis ab aliis se separaverant, irruentium. Utramque curruum partem cingebant milites regii.

Die 19 Augusti nempe Dominica XI. Trinitatis quievimus sub dio. Jam vero non pluvias, sed calorem aestivum habuimus.

Die 20 Augusti promovimus iter per pagum *Bohatec* in oppidum *Statky* milliarium 5 ab urbe Mohilov et quievimus integra septimana inter maturas segetes, donec militia frumen-

tum acquireret ex agris frugum ditissimis. Hic vinum illud, quod Tartari aliique comites nostri advexerant. vendebatur in copia, sed magno pretio. Mensura Stoff 2 rth., garunc vero 4 rth. Hic nobis obviavit conterraneus noster Johannes Klüber musicus instrumentalis, natione Schemnitzensis, obtulitque nobis vinum 6 thaleris, quod nostrum tres nullo negotio ebibimus. Hic me excepit prandio d. baro generalis major Krnütz et obtulit mihi liberam mensam. Aderat Pn. d. Malmberg, duo aulici pastores et duo barones, hausimusque vinum Tokaiense, sed moderate. Ciborum erat copia ex bubula et agnina carne preparatorum; sed reliquis nigrum visu horrendum comedentibus panem in quo integra grana et furfures apparebant cum aristarum particulis, doctori et mihi, apponebatur in scutella panis triticeus subcinericeus, insulsus, minimi digiti crassitie quem instar panis dulciarii supremis digitis apprehendebamus. Jam enim incipiebant dentes militiae hujus albescere, Deo baculum panis frangente. Hinc abscessit auriga noster Regiomontanus, nos autem adhaesimus mercatori Rigensi, Petro Grund, tribus in singulas septimanas florenis rhenensibus conducto. Hic institimus assignari nostro currui locum accepimusque eum inter regios currus, alias postremum semper occupare debuissemus. Nam non permisissent alii ordinem curruum suorum interturbari per nostrum. Quin jam loco certo habito, quod si auriga vel modicum substitit, vel multis precibus impetrare debuimus alium locum, vel vero concitatis equis tamdiu currere, donec nostrum locum assequeremur. Aderant curruum magistri in quovis regimine, ordinem curruum turbari non facile permittentes. Regii currus, alii vehebant res culinarias, alii arma, alii vestimenta, alii medicamenta, alii tentoria, alii molas, alii fabrilia instrumenta, alii literalia documenta, alii avenam etc. et intra ordinem suum, numeris I. II. III. IV. V. VI. distinctum, permanebant, nec unius generis rebus destinati, cum alterius generis curribus confundebantur. Singuli in medio habebant hanc figuram (XII) quae significabat Carolum XII, circa illam vero erat nomen cum numero currus.

Ex *Statky* die 27 Augusti per fluviolum novo ponte stratum progressi sumus per pontem in pagum *Hološcice* 1. milliari dissitum, ad quem appropinquantes vidimus unum Moscovitam exploratorem per Svecos occisum. In pago ipso existentes honeste excepti fuimus per reverendum Michaelem *Enemann,* bono vino nos tractantem et ad coenam collegarum suorum deducentem. Coenare solebant simul R. D. Georgius *Nordberg,* concionator aulicus dissertissimus, R. D. Magnus *Aurivellius* et d. Carolus *Sternell,* pastores regii satelicii. nec

non d. Michael *Enemann*, notarius consistorii aulici dabaturque his omnibus cibus ex regia culina. Quia vero si seorsum quisque cibum caperet, non nisi de uno eodemque daretur cuique, maluerunt simul cibum capere, ut de aliis quoque cibis pro regia mensa praeparatis participare potuissent. Quod nuper observavi ad mensam d. generalis Kruütz, hoc et hic expertus sum, nempe omnes Svecos, ex ordine in salutem hospitis prandio vel coena excepti prima pocula bibere, quivis non me alloquebatur, antequam poculum primum vini gustaret. In salutem regis ultimo loco offerunt poculum et quidem aliis longe majus. Desperate audacior famulus quidam polonicus summo diluculo agressus fuit currum, in quo dormire solebam, sed per nostratium aliquem conspectus excitato ingenti clamore in fugam datus est, fugientem vidi et volare credebam. Rara fuit nox, qua non alicui aliquid furtim abriperetur per tales Polonos. Die 18/29 Augusti promovimus iter in oppidum per colles dispersum *Csausi* dictum, in quo habuimus aquam bonam fontanam et legumina in hortis. Sua vero M. ad pagum Wisiokium existens, dedit eo ipso die ad nostram supplicationem resolutionem.

Die 30 Augusti ivimus per longas silvas ad oppidum *Csernikow* Judaeis repletum, substitimus vero in radicibus silvarum inter pluvias mane, vel tribus curribus nostris maluimus nos associare castris in colle dispositis, quam cum periculo vitae ab aliis sejuncti manere. Erat Dominica XIII Trinitatis, qua sicut et priore die Moscovita transitum per fluvium, exoneratione tormentorum praepediebant. Regis tentorium extensum fuit in fronte non procul ab hostibus. Hic data mihi fuit occasio innotescendi D. generali majori Mäjerfeld. Finitis sacris matutinis movimus per fluviolum ponte Svecico stratum, relicto nemore 18 milliaria lato et ab hostibus praeoccupato, in cujus angustis viis multum nocituros se nobis opinabantur, sed rex non versus Cosackiam, verum versus Smolensko iter direxit, venimusque in pagum *Zwori*, tribus milliaribus ab oppido Krucsow distantem, et quievimus inter cannabes, quarum in his terris est copia ingens et quidem superant sua altitudine hominem, quantumvis procerum et nonnullae digiti crassitiem adaequant. Celebrabant hic Sveci festum Bartholomaei juxta stylum veterem, quorum sacris finitis continuavimus notitiam cum domino generali Mayerfeld, qui nobis ultra obtulerat operam in accessu praeparando ad dominum *Reinschild.*

Die 5. Septembris ivimus in oppidum *Bacsvinovka,* per avia nemorum parante ipsomet nostro milite viam, et in multam noctem progressi, quievimus in ingressu loci in hortulo

domunculae adjuncto, die sequente adiimus d. Hermelin et accepimus S. M. resolutionem descriptam. Notatu dignum est, quod heri acciderat. S. R. M. maturius ad locum destinatum perveniens, noluit ibidem quiescere, verum ab uno regimine ad aliud properans, occurrit nobis unico curru vectis, dumque me pileum detrahentem conspiceret, regii pilei detractione dignata est, ulterius progressa, obvium habuit mercatorem Rigensem, *Deflo* cognatum, petiitque sibi equum ipsius mutuo dari, eo quod regius nimia cursitatione defatigatus plane non posset progredi. Solebat tamen R. M. pleno cursu adire regimina sua, interdum per aliquot pagos remotiores ab invicem dislocata, ita quidem ut non nullis diebus 6. 8. 10. 12. et 15. milliaria conficeret, adjunctis duobus, tribus vel non multo pluribus suis satellitibus tamque cognitas vias habebat silvarum harum continuarum atque si hic terrarum educata fuisset et tam secure iter suum faciebat cum tam pauca manu, atque si nullum haberet hostem, cum tamen undique cingebamur a Calmuccis.

Excel. d. Hermelin regiam resolutionem nobis traditurus, primum rogabat ignosceremus, quod mentem regiam clarius exprimere non potuerit. Cancellaria habere enim eas causas propter quas in generalibus terminis debuerit subsistere, postea monebat, ut perlegerem, et sicubi opus fuerit, oralem a S. Exc. explicationem expeterem. Dum ad punctum collegii Eperiensis pervenirem, subridens dixit, in Hungaria dari aurifodinas divites auri, ego vero respondebam, nos moneta cuprea uti debere, et dum cuperet eam videre, produxi ex marsupio *libertaschonem* unum, quem postea cum R. M. communicabat.

S. R. M. Sveciae responsio ad desideria statuum evangelicorum in Hungaria, perlata per ablegatos eorundem reverendos admodum et nobiles viros, D. Danielem Kermannum ecclesiarum Augustanae confessionis superintendentem et Samulem Pohorscium, data in castris ad pagum Visochium in Russia Alba die 18 Augusti anni 1708.

Quemadmodum S. R. M. gratum est intelligere status evangelicos in Hungaria tantam in sua intercessione collocare fiduciam, ita ipsi nihil optatius esset, quam eam esse temporum faciem, ut votis eorum satisfacere posset. Praeterquam enim quod belli, quod inter imperium ejusque foederatos et Galliam geritur, incertus adhuc eventus est, non modicae obstant difficultates, quominus S. R. M., quae ipsa gravi ac longinquo detinetur bello ad futuram pacificationem advertere possit animum.

Non tamen propterea curam afflictae abjiciet religionis, quin haud aliter ac majores sui S. R. Sveciae, ad eam in

vigore conservandam, omnem conferre operam, semper erit pronissima. Quod S. R. M. arbitratur ex anteactis constare, ita porro cum occasio se obtulerit, propensum in consortes Augustanae confessionis studium declarare et exserere, non intermittet. Quemadmodum nec dubitat, cum Imperatorem tum foederatos ipsius, illa fore aequanimitate, ut compositis tandem turbis, quae Hungariam exagitant, justam evangelicorum rationem habere velint.

Ad collegium Eperiense quod adtinet, jam antea declaratio S. R. M. super hoc negotio facta exstat. Et beneficium, quod Hungaricae nationis studiosis in academia Gryphisvaldensi concessum est, eisdem posthac continuare non gravabitur. Porro cum ea injuria, quam in comitatu Scepusiensi a principe Lubomirskio evangelicis inferri querantur, foederi novissimo, quod Varsaviae conclusum est, adversetur, curae sibi esse sinet S. R. M., ut cum tempora in Polonia pacatiora fuerint, remedium afferatur. Si denique praeter spem contingat, ut religionis causa quidam Hungarorum solum vertere cogantur, relictaque patria, exteras quaerere sedes, afflictis ejusmodi sicut S. R. M. inhumanum censet, solatium denegare, ita in regno suo ac provinciis liberam habitationem pari cum indigenis jure, non illubenter concedet.

De caetero dominis ablegatis felicem optat reditum eosque juxta coetum evangelicorum universum de sua gratia ac benevolentia regia securos esse cupit. Datum ut supra.

Ad mandatum S. R. M. Sveciae

(L. S.) C. Piper m. p.

Accepta hac resolutione adiimus dominum Piper passus literas nobis petentes, quas ille nobis laetiore fronte promisit, et de S. M. gratia securos nos fecit. Is quidem sub nomine suo dare hactenus solebat tales literas, at nobis sub sigillo et subscriptione S. M. dedit, cum essemus in pago *Sapulova* die 20 Septembris. Rogaveram vero d. Hermelin, ne officii mei pastoralis vel superintendentis fieret mentio in his litteris, si quidem nobis per Poloniam fuerit eundum, ne forsitan ab adversariis religionis nostrae impetamur. Sonant vero ita:

Nos Carolus D. g. Gothorum Vandalorumque rex, princeps Finlandiae dux Scaniae, Esthoniae, Livoniae, Careliae, Bremiae, Verdae, Stetini, Pomeraniae, Cassubiae et Vandaliae, princeps Rugiae, dominus Ingriae et Vismariae, nec non comes palatinus Rheni, Bavariae, Juliaci, Cliviae et Montium dux etc.

Notum testatumque facimus, quandoquidem praesentium exhibitores, Daniel Kerman et Samuel Pohorsky, Hungaricae

nationis, a nobis petierant humillime, ut adeo tutius iter suum prosequendum, illos literis securitatis et liberi commeatus munire dignaremur, nos hinc eorum desiderio clementer annuentes, ab exterorum regum, principum et statuum tam sagi quam togae officialibus requirimus, nostratibus vero serio injungimus, ut non solum liberum ac securum illis cum sarcinis suis concedant iter, verum etiam omnia humanitatis ac benevolentiae officia praestent. Quod uti data occasione reciproco studio ac favore erga exteros pensabimus ita nostrates mandatum nostrum exsequentes rem nobis gratam facient. In quorum majorem fidem hasce manu nostra subscriptas, sigillo nostro regio muniri jussimus. Dabantur in castris nostris ad pagum Budischinova in Russia Alba die 26 mensis Augusti 1708.

(L. S.) Carolus.

C. Piper.

Speravimus quidem jam expedita fore omnia, quia tamen nos occasio redeundi destituebat et Calmucci vias minus tutas reddebant, cogebamur ulterius castra sequi. Ex pago *Bacsvinovka,* quae nobis abscedentibus incendebatur per aliquos famulos polonicos, venimus die 7 Septembris in pagum prope oppidum *Miletic,* et quia supellex nostra in dies reddebatur arctior, ego qui tertio abhinc die multum pisorum non satis maturorum comederam et hesterno die tempore assignatae nobis resolutionis regiae, multum alteratus eram, hodiernam vero coenam ex modicis pultibus constantem, cum largiore haustu aquae et disputatione cum quodam Hungarorum inimico absolveram, matutino tempore diei 8 Septembris sensi me aegrotum, mox eo ipso die disenteria crudeliter me exercuit, et in dies vires sumsit, omnem meam pinguedinem eduxit, fame in interiora corporis saeviente. Nec tamen solus hocce grandi et periculoso morbo laborabam, sed innumeros socios malorum habebam, qui aliquantum extra castra [ad foveas prope castra quavis statione praeparari solitas et duobus tribus ramis viridibus obtectas] intolerabilem foetorem et compassione dignum podicis strepitum excitabant.

Ex hoc pago die 7. Septembris pervenimus in oppidum *Miletitz,* exustum per Russos, quorum copia hic erat ante duos tresque dies, et die Lunae post Dominicam XIV. Trinitatis sive 10 Septembris illorum 20000 irruebant super quatuor regimina Svecica, sed non segnes Svecos invenerunt. Nondum plene dies erat, cum audiremus uno $^1/_4$ milliaris remoti, ingentem fragorem per quadrantem horae durantem et credebamus primum tecta aliquot aedium corruisse, mox crescente fragore

cognovimus irruptionem hostilem et omnes mirabamur, unde ipsis esset tantum cordis, cum hactenus fugere soliti fuerint. Carolus rex suis opem tulit satis tempestive. Desiderabantur ex Russis ultra mille, ex Svecis 240. Illos et istos rex noster numerari et sepeliri curavit. Nunc prima vice audivi equidem conflictum. Ultra collem posuerat castra Sua Czarea M. et sub vesperam ejusdem diei multis rachetlis in sublime volantibus significabat Svecis praesentiam, aut potius abscessum suum. Interfluebat amnis ponte stratus per Svecos occupato, ad quem Calmucci accurrebant, perque campos discurrebant tota die, sed vix Svecis conspectis palantes retrocedebant. E regione tentorii regii erat nemus, in quo disposuerant Moscovitae tormenta contra tentoria aulae Svecicae, cui nos adhaerere soliti, in ipsa fronte tentorium extenderamus, jactu sclopeti dissitum a circumvagantibus Calmuccis; sed rex Carolus per exploratores intellexit, disposita esse in proximo nemore tormenta, dumque ad quietem nocturnam nos inciperemus componere, jussit omnia tentoria confestim auferre, modicum retrocedere et ignes excitare. Tota nocte progrediebamur circuitione longa, pervenimus tamen saltem ad pagum, in quo heri stationem suam Czarea M. dimidio milliari dissitum a *Miletitz, Sapulowa* dictum. In hoc pago morbus meus augebatur, at modico vino rubro et caustico a d. Hermelin transmisso, leniebatur. Hic insimul literae passus nobis transmittebantur, et d. Hermelin nobis obvians explicabat laetitiam de edita contra S. J. glossa, quam ipsi obtuleramus, nec non de actis Rosenbergensibus et proscripto pietismo, quam proscriptionem S. M. legerit et approbarit. Curaveram tamen Regiomonti compingi unum exemplar actorum Solnensium, Varalliensium et Rosenbergensium idque per D. doctorem Malmberg S. M. obtuli, una cum glossa contra J. H. S. edita.

Ex Sepulowa venimus in Bezvodie 2 milliaribus et quievimus ibi die 20. ☽ (Lunae, id est 15 Sept.) sive ut ex laudabili Polonorum et Lithvanarum consuetudine usu longo recepta loquar, feria septima, prima, secunda. Hic obtulit mihi Christophorus Haasius, unus ex contubernio nostro, pyra sylvestria depellendae famis causa, quae tamen dum comederem, morbum meum curari deprehendebam. Accedebat frequentior esus raphani, etiam famis depellendae causa, quo tamen praeter scitum meum idem morbus curabatur, uti postea ex doctore medicinae intellexi. Utebar opera doctoris regii Skrage dicti. Carnes apud marquitanos acquiri hac tempestate poterant, sed multi eas sine pane comedere cogebantur. Sextarius cremati mediocris, floren. ren. 1 gr. 10. comparabatur. Abscessimus hinc 18 Septembris et per pagos camposque adhuc fu-

mantes progressi fuimus. *Czar enim igne vastabat omnia, ne Sveci haberent subsistentiam.* Venimus in *Patzkow*, ubi claustrum erat, cujus planeae aeque uti in Meletice diruebantur et pontibus restaurandis cedebant. Ultra Patzkow in collibus apertis subsistimus, at nonnulli cum rege in pago habebant stationem, reliqua regimina erant disposita circumquaque. Irruerant hic in duo Svecica regimina ex 600 personis constantia 8000 Moscovitarum, amissisque 500 aufugiebant. Observaverant tamen Moscovitae Dickiskianum et Taubiskianum regimina variis casibus attrita esse et ideo frequentius iis imminebant.

Inde movimus in *Milovkam* 18 Septembris, ubi hostis castra sua deseruerat. Erat autem pagus amplissimus, et adhucdum fumans. Prope cum S. rex Carolus omnia sua regimina dislocaverat, quae nobis per medium illorum transeuntibus jucundum fuit conspicere; apponam nomina et numerum illorum.

Nationalia regimina pedestria erant 1. Die Garde, constans ex 3000 militibus, quae erant robur et ultimum regis post Deum praesedium. 2. Wolendische 3. Dalische 4. Westmaleimisch. 5. Vernelonsky 6. Oplensky 7. Westerbotni, 8. Sarmelonske 9. Esthia 10. Vesthia 11. Kronnberg 12. Dienkuppinische 13. Kolmarische.

Equestria vero erant: 1. die Leibdraguner, quod caput fuit comes *Reinschild*, totius exercitus supremus campi mareschallus. 2. Leibregiment, in quo G. Major *Kreütz*, qui ipsetem mihi laudavit regimen suum, dicens illud nondum nunquam terga vertisse hosti suo. 3. Esth. Cavallerie 4. Smolans-Cavalleri. 5. Skonska Cavallerie, ex duobus regiminibus constans. 6. Nieslans-Cavallerie et praecipue 7 Die Udetsfahen.

Aderant etiam germanica regimina 1. Mäyerfeldisch 2. Dücklerisch 3. Taubisch 4. Gelbisch 5. Krausisch 6. Buchvaldisch 7. Gülden Sternisch 8. Ulfentheilisch. Isti omnes erant draguneri. Illud vero regimen, quod dicitur Dalisch, habet suam vocem in regno Sveciae. Totus exercitus Svecicus habet duos generales Excel. d. comitem *Reinschild* et excel. d. *Lövenhaupt*. Hos excipiunt generales majores *Kreütz, Sparre, Rose. Stakelberg, Mayerfeld, Krause*, item G. Major *Schlippenbach* voluntеur. Ipse vero S. R. habet satellites, trabantes dictos. quorum ipsemet agit colonellum, habetque vicecolonellum d. *Kohl*. Habuit etiam regimen unum Valachorum sive hominum ex Moldavia et Valachia conductorum levis armaturae, quorum tribunus erat *Szander*. Hi milites multum exercebant Moscovitas etiam levis armaturae milites per naturam. Et quamvis alia regimina exquisitum habuerint regulamentum, tamen rex suis satellitibus, quorum singuli singulis mensibus 30 solidos imperiales accipiebant a Rege, pastoribus autem reliquorum

regiminum dabantur loco menstrui stipendii 5 solidi thaleri) adhuc magis exquisitas regulas militares illis solis notas praescripserat.

Ex *Milowka* die 20 Sept. post sepulturam unius satrapae regii progrediebamur non amplius per nemora, sed per planitiem, quae tamen admodum praesumabat. Cohonestabat sepulturam hanc praesentia S. R. M. audiebatque sermonem funebrem attente, stans et caput apertum habens. Satrapae huic procurata fuit tumba ex asseribus, quales haberi poterant, sepeliebaturque sub pyro quadam, quae sola in campo late patente apparebat; at alii milites sepeliebantur sine tumbis, iniiciebantur vero foveis pauca virgulta viridia et ad caput pedesque demortui inserebantur rami virides. Pastor accedens apprehendebat palam et ter jaciebat glebam super demortuum, postea deposita pala illa recitabat ex Gen. 3. divinum decretum: Terra es et in terram reverteris: addebat precationem funebrem et cantionem praecinebat. Pertigimus eopse die ad ipsa confinia Moscoviae ad oppidum Moscoviticum *Michanovitz* inter Smolensko et Miscislaviam situm. Ibi audivimus *Miscislaviam* esse per czarum exustam. Dum vero in apertos campos devenissemus, ecce substitit tota nostra militia. Erat fluvius, per quem transitum impedire volebant Moscovitae, at frustra. Rex Carolus accurrens ad regimina sua citissime assumebat ex aliqua centuria unum, ex alia duos milites, habitisque ad latus suum 30 militibus invasit aliquot regimina Moscovitica. Acriter pugnatum est. Regius equus trajectus fuit, rex in pedes suos se conjecit et longum terrae tractum fortiter currendo absolvit et quia generalis auditeur Kohl et Rosenstern ibi occisi fuerunt, rex Kohlianum equum sessore iam carentem opportune apprehendit et evasit. Princeps Seren. Vürtembergicus concitato equo suo in medium hostium usque devenit abreptus velociore cursu equi sui; ne vero agnosceretur, incepit commendantis officium exercere, dumque ordinarius Moscovitarum commendans advolaret et ipsum suspectum haberet, princeps evaginato gladio, quem gestabat, illum confodiens ad suos se recepit. Nox erat dum aliqui equis impositi ex conflictu deportarentur, ad nos cras sepeliendi. Summo mane praeparabantur duae tumbae pro dominis Kohl et Rosenstern, quorum cadavera rex inspiciebat. Deducebar et ego per pastorem Magnum Aurivellium qui me visitaverat, conspiciebamque d. baronem Kohl lethaliter vulneratum in capite. Profunda erant vulnera in fronte et ore, accepit tamen etiam plura in pectorem mundatusque a cruore et albis indutus deportabatur in tumba in proximam stationem, in qua fossae binae duas orgias altae et unam latae praeparabantur, praesenteque rege,

qui solus remotior a ministris suis ad sepulchrum stabat et concionem, quam d. d. Malmberg ex psalmo 73. mihi autem adhaerere Deo est bonum etc. produxit, attente more suo audiebat, comite Piper a tergo regis sedente, reliquis omnibus stantibus funeratio peragebatur. Ob nimiam loci angustiam debuerunt currus nostri in prato paludoso per noctem haerere. Ex quo multi equi difficulter emergebant, tam profunde immergebantur. Eopse die sabathi sive 22 Sept. invitabamur ad prandium magistri fabri Magni cognominati, comparentibus apponebatur jusculum cum carne bubula, in assatura propinabatur haustus aquae et omni spe prius prandium finiebatur. Totus componitur exercitus regis ad exemplum velociter cibum capientis nec diu mensae accumbentis.

Exacta die dominica XVI. Trinitatis die, omissa ulteriore hostium persecutione praeter spem omnem die subsequente jam illustri signo buccina dato ex finibus Moscoviae rex Carolus exercitum suum tota hac aestate defatigatum reduxit versus *Mohiloviam.* Voluisset quidem hostem ubicunque esset occupare, si per defectum annonae potuisset, et maluit a fugiente et omnia flammis vastante desistere, quam in dies sibi suisque arctiora videre. Fama fuit non mendax, allatas fuisse ad comitem Piper literas ducis Cosaciorum *Mazeppae*, quibus invitatus fuerit rex Carolus in Cosakiam, idque iter suasisse regi comitem *Piper* eo argumento, quod Cosackia tota accessura fameque confectis militibus ipsius abundantem cibum administratura esset, datura etiam sufficientem militem, mercede, cui Cosaci inhient, facile conducendum. Dissvasisse vero iter id comitem *Reinschild* validioribus argumentis et praetulisse iter versus Smolensko et fluvium Dünam, vel eo nomine, quod liberata Düna a praesidiis Moscoviticis sufficientem annonam exercitus regius habiturus esset ex urbe regia Svecis subdita. Panico terrore etiam dicebant correptam fuisse urbem Smolensko adeo, ut deditione cogitaverit, antequam Svecos conspiceret. Enim vero incessit animo cupido praeoccupandorum Cosaciorum et Cosakiae fertilissimae atque belliciosissimae in ditionem redigendae. Ducenta militum millia regi Carolo accessura credebantur. Festinamus itaque toto die et tota nocte usque ad lassitudinem equorum. Vidisses multos generosos equos cursu intempestivo confectos in terram corruisse, et ex equitibus pedites fecisse, multos currus fractos fuisse deprehendisses et varia militum audivisses judicia de reditu isto deproperato. Artoleria regia ultimum movebat praesidio equestri eam prosequente et agmina cogente. Irruerant in illam Calmucci graviore clamorum, quam sclopetorum impetu, sed nemo fuit in illis, qui Svecici sclopeti exonerationem sustinere ausus

fuisset. Nos autem transivimus per *Kolodiin*, ubi erat in colliculo templum, erant illi contiguae aliquot domus exustae per Moscos. Rediimus in *Patzkowam* et quia regimen praetorianum, in quo currui nostro locus erat assignatus, velocissime progrediebatur, nos autem defatigatis equis modico pabulo subvenire cogebamur, factum est, ut ab hoc regimine avulsi per silvas erraverimus et Majeriano adhaerere debuerimus. Pervenimus cum eodem in pagum *Hlubiky*, ubi a liberis cujusdam matris filiis metu Svecorum morbidae multos raphanos aquisivi, datis aliquot kopikis. Est id genus monetae moscoviticae argenteae, polturam polonicam valore adaequans. Certe raphanus hic locorum erat loco delicii et vilissimus quisque cibus, quem nunc et postea occupare poteramus, satiebat.

Per valles et nemora rediimus in *Miletic*, inde per colles pisis aliisque leguminibus maturis abundantes pertigimus ad fluvium novo ponte stratum, gratiamque inter primos transeundi obtinuimus. Profunda nocte pertigimus in pagum quendam longum, in quem post discessum nostrum aliquot regimina Moscovitarum irruerunt, sed a Svecis paucioribus repellebantur. Dicuntur ex regimine Gelbiskiano occubuisse in hoc proelio 200 et 100 Mosci.

Die 29 Sept. ipso nempe festo S. Michaelis pertigimus in oppidum magnum *Krucsov* dictum, in tres partes divisum, in quarum una datur arx editiore loco sita, tota lignea, Radziviliana. Dantur complura templa russica. Hic unus sacerdos docuit me nominare literas russicas. Pernoctavimus hic in horto quodam, cui vicinam domum famuli nostri expilaverunt, sed mane supervenientibus feminis, cum fletu et ejulatu fures omnia proferre et reddere cogebantur, me vehementer ipsos urgente. Erant tamen Rigenses et Lithvaniae proprie sic dictae incolae; quorum proprium est furari et pejerare atque insatiabiliter vorare. Ipsa natio contemptui Undeütsch nominatur. Ubi feminarum una telam conspexisset, lacrimis eam rigavit et flebili cantu, cujus tamen semesa verba intelligi non poterant, excepit, postea coram me ad terram usque caput suum aliquoties incuruavit, quam caeremoniam tunc primum notaveram.

Die 30 Sept. sive Dominica XVII Trinitatis, transivimus per fluvium *Szosz* duplici novo ponte stratum, et *Kricsoviam* alluentem, atque ita ingressi fuimus silvas 18 milliaria latas et ante meridiem pervenimus in pagum exiguum *Kasstulowice* dictum, atque licet regimen, quod praecedebat, abscessisset et aliud nondum supervenisset, tamen nos in medio pagi undique opacis silvis cincti, consedimus ultra horam extra omne periculum nos esse rati. In medio silvarum est alter priore minor pagus *Kanice* dictus, in quo d. comes Piper, misso ad me d.

reverendo Georgio Nordberg, aulico concionatore, invitabat me, ut frequenter accederem ad tabulam S. Excellentiae. In exitu nemoris erat tertius pagus, in quem adportarunt nobis Cosaci ex silvis, in quas se abdiderant, panem, caseum et poma, obtinereque potuimus unum caseum twaroch dictum, et unum grandem panem, quo per multos dies sustentabamur. Acquisiveramus hic unum anserem, in quo deplumando d. Pohorszky multas horas consumsit ad extremum supposito igne rem tentavit, sed nigrum et foetidum reddidit, sapiebat tamen nobis 3 Septembris. Sequente die incidimus in lutum, in quo multi currus haerebant, nostro tamen supra spes nostras eluctati sunt.

Die Sabathi sive 6 Octobris superavimus has silvas, quarum asperitatem nullo calamo assequi licet. Non unam viam tenebant omnia regimina sed triplici via ingrediebantur Kosackiam. In multis locis milites famelici arbores sternere (et) longo tractu viam parare debebant. Subinde via fuit tam arcta, ut currus commode transire non posset propter collapsas arbores, quae removendae vel resecandae fuerunt. Multis erant confecti equi, qui vix progredi, nedum trahere oneratos currus potuerunt. Haerente uno curru, haerendum fuit reliquis, vel si circuire conabantur, majoribus difficultatibus et longioribus moris se implicabant. Equites tamen per spississima virgulta circa currus impellebant equos. Continui excitabantur clamores, rixae, imprecationes, dum unus alteri cedere nollet aut non posset. Magistri curruum detonabant, quoties aliquis alios remorabatur. Equi baculis tractabantur sine omni misericordia. Aliquos centenos vidisses per 14 hosce dies crepuisse, vidisses alios confectos alibi stare et nec quicquam vorare potuisse. Subinde detestati sumus crudelitatem Svecorum et Lithvanorum in equos exercitam. Ex silvis hisce devehuntur arbores Rigam usque, sunt enim maximae altitudinis et crassitiei, sufficiuntque sustinendis navibus vel maximis. Tam proceras et rectas mihi quidem nondum videre licuerat. Malos ex eis conficiunt in oris maritimis venitque talis unus malus (Mastbaum) ad fluvium magnum ponte stratum prope pagos *Vysoke*, *Ssimontonka* et *Saveddy*, venimusque in *Drokov* pagum tripartitum, in quo magister Magnus nuper in silvis morbidus factus sepeliebatur. Vir erat lepidus, loquaculus et qui se lingua sua magnatibus ipsique regi notum reddiderat, correspondentiasque cum variis habebat. Erat tamen obscenus, et lector sedulus columbulae Salomonceae, libri magici blasphemi. Mansimus in *Drokow* quatuordecim diebus et quidem nos sub dio extenderamus tentorium et frigus intensissimum perpetiebamur. Non parvam confusionem adtulit rebus Svecicis General Major *Lagerkrohn*, dum jussus a Rege recta ire versus Starodub urbem, ad dedi-

tionem jussu Mazeppae dispositam, aberraverit a recta via et justo tardius ad eam venerit, cum jam praesidium novum Moscoviticum accepisset. Accessit festinatio regis per silvas supra dictas, si tamen rex ex altera parte silvarum vel per duos dies substitisset, cum generali Löwenhaupt jam jam adventante cum 12000 millibus et curribus varia annona oneratis se conjungere potuisset, quod quia factum non fuit, ideo ne Moscovitae prius Svecis in Cosakiam penetrarent, Czarus cum tota sua armada irruit in comitem Löwenhauptium (18 Octobris qui Borysthenem ad oppidum *Szklow* superarat jamque ad fluvium Szosza pertigerat) cujus impetum ille fortiter sustinuit triduo, et quia omnia regimina conjuncta non habuit, abscissa forte regimina duo redierunt Rigam, bagachia omnis ex 700 curribus constans cessit Moscovitis, tormenta injiciebantur aquis, major pars militum in acie occubuit, ipse comes Löwenhaupt cum 6 regiminibus superato duplici profundo et amplo fluvio pontibus destituto, per silvas supra dictas ad nos properavit, nec tamen ubi rex esset cum suo exercitu cognoscere prius potuit, quam cum ad ipsummet pervenisset. Speravimus cum eo venturum cibum, potum, vestimenta, sed venit infelix, vacuis manibus et insperata rerum mutatione valde confusus. Sexaginta millium flor. rh. ipsum passum esse in hoc conflictu jacturam narrarunt. Qualem vero passi sunt alii officiales, mercatores, marquetanii?

Die 9 Oct., qua Sveci celebrabant S. Michaelis, post sacra invitavit nos d. comes Piper ad prandium, cui intererat D. Hermelin, d. generalis major Mayerfeld, affinis comitis nec non doctor Malmberg, d. Klingstern, gen. auditor Lilienstern et ego cum comite itineris. Et loco et vario officiorum genere honorabat me comes, sub finem prandii in salutem Norimbergensium mihi propinans bonum Tokaiense vinum, dum vero ignorarem aenigma, D. Malmberg et Klingstern assidentes mihi explicabant consuetudinem mercatorum Norimbergensium, dum peregre sunt, pro salute uxorum suarum bibere solitorum, monebantque me, ut uno haustu ebiberem poculum, quod tamen vix duo vel tria cochlearia capiebat, alias enim d. comitem colligere, non sincero affectu prosequi uxorem suam, qui oblatum sibi in salutem ejus poculum, uno haustu non evacuaverit. Postero die audivimus gravem fecisse σύρραξη inter d. Piper et d. Reinschild; eo quod comes Piper persuaserit regi ingressum in Kosakiam cum tantis militiae incommodis, imo cum plurimorum interitu conjunctum. Rex interim admovit exercitum vicino oppido *Cmelin*, et quidem initio se fortiter opposuerunt regi, oppidani vero videntes rem serio agi, una nocte omnes auffugerunt in silvas, rex autem ibi acquisivit varia victualia

et causticum in memoriamque turres oppidi demoliri fecit. Hic accepimus dono currum unum probe ferro obductum et equos duos a d. Martini, Hungaro Modrensi, aqud Svecos vexilifero, utebamurque hoc curru commodissime per totam hiemem. Post elapsos 14 dies in intenso frigore movimus Dominica XX. Trinitatis sive 21 Octobris et $^{1}/_{2}$ milliari confecto substitimus in quadam planitie undique silvis circumdata. Erat ibi una domus juncta nemori, quam nonnulli ingressi infestabant, circa dimidium noctis per rusticos in nemoribus latitantes, nos autem juxta domunculam aucupibus destinatam quievimus sub curribus, extenso tentorio contecti, sed quomodo nos potuit linteum munire contra tantum frigus? Mane emere volebam lagenulam caustici, ternisque vicibus deceptus fui. Rigensis civis, qui ultro se obtulit ad adportandum a quodam vicino marquetario. Iste mensuram longe minorem adhibuit. Civis ille minimum tertiam partem pro se detinuit, dumque reliquum pecuniae mihi redderet, aderat socius ipsius, qui aliquot kopikas sive polturas intra digitos suos abscondidit me observante et silentio premente. Tribus rh. florenis acquisivi lagenulam unius mediae, quali in comitatu Trentsinensi utuntur, non capacem.

Die 22 Octob. absolvimus $^{1}/_{4}$ milliaris per silvas, quas pervias efficere debebant ipsimet milites succisis arboribus. Pernoctavimus rursus in silvis densioribus. Aderat capitaneus quidam Gewaltiger dictus, sed tunc officio suo destitutus, qui moribundum unum adolescentem curru suo excepit, licet ipsemet careret famulo, et aliquot noctibus damna pateretur a furibus, ea propterque maledicentia sua et blasphemiis in Deum injurius, quem dicebat injuste regere aut potius ex absoluto fatorum decreto omnia inevitabilia fieri, se enim piam vitam vixisse semper et nec tamen unicum famulum habere posse, sed ad conditionem famulorum damnatum esse. Iste sanctulus per me eo nomine acriter aliquoties correptus, adolescenti illi de nocte mortuo foveam aliquam curabat et per me eo nomine laudabatur. Sed reliqui omnes dicebant exercuisse capitaneum illum misericordiam in aegrum et mortuum, non ex sincero et christiano affectu, sed spe aprehenendarum pecuniarum et aliarum recularum ipsius. Dicebant talem affectum nominari Svecicam misericordiam militarem.

Die 13 Oct. superata nemoris 3 millium asperitate, venimus in *Kussice*, hinc in *Bielam* pagum, ubi conspeximus circiter 100 colliculos ab utraque parte viae, non item alibi procul a via regia. Dubio procul saeculis praeterritis, in gente hac bellicosa erant strages hominum ibidem sepultorum. Similes colles observavimus etiam circa fluvios, ubi transitum praebent. Observasse se eosdem dixit d. comes Piper addens periculosum esse per silvas

illas 18 milliarium latas transitum militarem, nec superatas esse ab integris exercitibus regum aliorum, nisi a regis Sigismundi, Stephani Bathori, et nostri Caroli. Oppidum Kussice exustum fuit per Moscovitas excepto templo, claustro et paucis domibus, ad quas exegimus noctem in intensissimo frigore, evocati ex nemoribus jussu regio et usque ad 12 horam nocturnam iter facientes. Hic audivimus mercatori Stetinensi Henrico Rinteln per famulos Polonos ablatos esse 300 th. de nocte et aufugisse illos ad hostem. Ex Bielan pervenimus perpere in pagum *Yurkowice,* atque quievimus in horto cuiusdam nobilis et propter intolerabile frigus institimus nobis assignari quartirium. Generalis quartiriorum magister jam antea per dominos pastores aulicos monitus assignavit nobis quartirium cum generali Wagenmeister, sed nolentes ipsi homini maledico esse molesti, maluimus occupare domunculam quandam vacuam et calidam. Quid sit venire ex frigore intenso in calidam domum, tunc agnovimus dum deprehenderemus omnia membra nostra quasi consolidari. Postero die per pagum *Panurowce* venimus in *Muženky,* ubi jam assignatum nobis fuit bonum quartirium. Tertio die hinc progrediebamur versus urbem Starodub, ad quam praeoccupandam praemissus fuerat, uti supra dictum est, generalis major Lagerkrohn, pervenimusque in amplissimum pagum *Piatosska,* in cujus una parte S. R., in altera campimareschallus, in tertia alii magnates una nobiscum quartiria nacti fuerunt. Nobis schola cessit, ex qua . . .

Dominica XXI. sive die 28 Octob. movimus versus urbem *Starodub.* Nondum dimidium milliaris absolveramus, cum famulus noster ex colle declivi currum agens praecipitat atque ego pallio involutus, tota corporis molle ruebar capite deorsum, eoque casu a manibus e regione cordis compositis graviter cor affectum sensi, isque dolor duravit aliquot septimanis. Sub colle erat locus paludosus et ex altera parte Calmucci palantes conspiciebantur, qui inhiabant curribus Svecicis nebula interveniente, satis opportuna ipsorum destinatis. Urbs $^1/_4$ milliaris est longior templis ornata. Calmucorum fortitudinem exploraturus eques quidam Svecicus lento gradu iis obviam processit, at illi longa cricuitione utebantur in aggrediendo et quoties iste recta ad unum tendebat, toties ille concitato equo retrocedebat. Relicta a sinistris urbe insequimur aulam regiam per silvulam, ubi vel in campum apertum prodiissemus, observavimus currus praecedentes nimium properare, subsequentes vel regios currus aliquamdiu substitisse. Progredimur unico nostro curru sejuncti a praecedentibus et subsequentibus longo tractu, insperate conspicimus recto cursu contra nos tendere circiter 20 Calmuccos. Quid hic agendum fuit? assequi alios non potuis-

semus, recurrere ad subsequentes fuisset periculosum, famulus noster erat equis currui junctis regendis inassvetus, hostis jactu unius musquetae non aberat. Deus in infirmitate operabatur. Is addidit vires famulo, ut contra expectationem nostram velocissime equos ageret, ego vero elevato loco sclopeti baculo hostibus terrorem incubere tentarem, per comitem itineris ad retinendum animum concitatus. Hostes tamen conspicientes regios milites regiis curribus applicatos in tempore supervenisse, a persequendis nobis supersederunt. Milites hi regii dicuntur Fuisstämmiger zur Bedeckúng ordinati. Erepti ex vitae discrimine cecinimus cancionem, vespertinam: Děkujemet obrance naš, że si nas opatroval, vtento den mels pečy o nás, od neprátel zachoval. Nondum tamen finis fuit afflictionis diurnae. Superandus erat nobis paludosus locus, qui vetustate confractis et sub mole curruum profunde demersis tignis superinjectis unum currum ultra bihorium detinebat nosque reliqui omnes, donec tandem ille dum equis extrahi non posset, per milites amoveretur in lutum profundius, asperitati ventorum expositi esse cogebamur. Equites aliqui impatientes morae, dum duos vel tres passus extra viam illam misere stratam facerent, profunde in luto haerebant, et nec progredi, nec regredi poterant longo tempore. Circa 10 nocturnam pervenimus in quendam pagum, in quo acquisivimus copiam straminis et a capitaneo Rigensi, Fedor dicto, buccellam inexcocti et nigerrimi panis, qui tamen famelicis optime sapiebat. Mihi certe morbo nupero pinguedine, quae admodum exilis erat, absumpta, quidquid obveniebat ad comedendum, sapiebat, cum tamen antea, si plusculum oleris, pisorum, raparum, raphani, piscium item et carnis suillae comedissem, dolores stomachi lenire debuissem. Palpavi sane, quod infirmitatem naturae divina bonitas supportet.

Progrediebamur mane 29 Octobris in longum pagum *Bielaruca*, in quo accepimus bonum quartirium, invenimus domi multas oves, pisa, olera, farinam et alia legumina, quibus per biduum hic manentes reficiebamur, porticulamque pisorum nobiscum sumsimus.

Die 1. Novembris debuimus pernoctare in medio silvarum sine igne propter congelata ligna, quae flammas concipere nolebant. Vento expositi nec stare diu nec quiescere potuimus, adurebat non ille facies nostras et penetrabat omnia interiora atque nec frequentiore haustu caustici depelli poterat. Multum nocuit frigus istud valetudini nostrae. Summo diluculo movimus per silvam et ponticulum, qui nos ibi detinuerat superatoque monte trium milliarium, pervenimus 2 Novembris in *Uhrodek*, pagum tripartitum, accepimusque in eo quartirium cum generali Wagenmeister.

Die 2. Novembris vesperam socii mei impendebant lusui chartarum complacere volentes generali magistro curruum hospitium ipsis exprostanti, adhaerebant non mihi complures, quibus tamen varia fraude lusor ille probatissimus emunxit ultra florenos 30, dicebantque postea, se imposterum a consortio ipsius alienos fore, ne tanti quietem calidam emere cogantur.

Die 3. Novembris per pagum *Chmelinka* venimus in *Larenek*, ubi in domo quadam nobilitari incidimus in grande vas caustici vilioris quidem sed tamen etiam sat vili pretio venalis, implevimusque eodem omnes lagenas nostras; de nocte vero venimus in pagum quendam, ubi rustici invaserant currus Svecicos et ab his vulnerabantur, obtigitque nobis hospitium apud unum illorum. Prodierunt in conspectum nostrum primum duae feminae, acceptaque a nobis pecunia, adportarunt nobis aliquot gallinacea ova, qualia inde a quinque mensibus oculis non subjeceramus. Et quia didiceramus jam pridem hoc genus mortalium argenti studio nimium teneri, manibus meticulosarum et quos habebant liberos, ultro pecuniam ingessimus, bonoque animo ipsos esse iussimus, hincque factum fuit, ut hospes colligatum habens caput et faciem cruentatam prodiret ad nos, qui tamen dum hospitibus tam affabilibus modicum caustici adportare deberet, accepto aere sibi dato abscessit, sequebanturque ipsum duae illae feminae relictis tenerioribus liberis suis, postquam informatae fuissent, nobis nihil negotii intercedere cum talibus liberis, nisi quod a nobis placide foveantur. Putaverant autem ipsos a nobis duriter tractatum vel etiam abductum iri in castra nostra. Qui mihi adhaerebant videntes se esse delusos, expilarunt postero die foveam domui contiguam, in qua hospes ille habuit linteum, indusia, pileum unum Cosacicum, quem postea vendidit Hasio, de spoliis Aegypti participare volens.

Orto sole Dominica XXII. Trinitatis procedentibus aliis omnibus, nos in nostro hospitio in multam diem haesimus, nihil scire volentes de periculo, quod vel duo armati incolae nobis creare potuissent. Unus de contubernio nostro, Majer cognomine, per collegam suum Grundium emendi caustici (cujus hic loci copia erat) causa relictus, non rediit ad nos amplius, dubio procul per Cosaccos interfectus. Habebat ille vestem aureis lemniscis distinctam et nec suo statui nec itineri convenientem. Erat enim pauper homo, hanc vero vestem cum caligis auro internitente ornatis non magno emerat pretio utque aestimium sui ex vestitu compareret, in quotidianos usus adhibere solebat, nequicquam obstantibus dehortationibus nostris et Svecicorum magnatum vivis exemplis. Hi enim, si paucos casus incidentes, quibus honori regis sui consulere volebant, excipias, vilissimo

vestitu in terra hostili praesertim iter facturi induebantur ad exemplum regis sui componentes seipsos.

Eo ipso die pervenimus ad urbem *Novogradek Seversky*, ducatus Severiensis metropolim. Praeter velitationem modicam cum Moscis praesidiariis, nihil circa eam observare potuimus. Paulullum ab ea digressis aparuit via regia ex colle nimium praecipiti, in subjectam planitiem excurrens, in qua dum conspiceremus currus antecedentes nulla sufflaminatione contineri potuisse, cum aliis compluribus elegimus vias, quae nimis periculosae videbantur. Vitando Scyllam incidimus in Charybdim. Dum enim per densa virgulta currum demittere tentamus, raptavit is equos unumque illorum in terram prostratum inter arctas arbores detrusit, ex quibus multo omnium nostrum labore vix poterat extrahi. Inde submotus dum sine equis sola manuum directione tentaretur, impulit moderatorem suum, tandemque temone pedum ejus percussit. Aliqui aurigae conspicientes currus alios impetuose ferri ad extremumque praecipitari, res quas vectabant in terram affundebant, ne pondere earum raptarentur, sed nec sic quidem erant a periculoso praecipitio eximii. Serenissimus Rex missa cum praesidiariis velitatione assecutus fuit currum nostrum et aliquamdiu subsistens, diutius oculos suos in me defixit, nec tamen agnosci potuit, ob mitram quam nunc primum capiti suo admoverat, tandem tamen agnitus et detractione pileorum nostrorum honoratus, subridens abscessit, nos autem superato hoc praecipitio profunda et opaca nocte pertigimus in pagum *Yurky* et quia viam arctam multitudine curruum occupatam superare non potuimus, in aditu pagi sub dio prope horreum stramine plenum quievimus. Mane occupavimus domunculam nobis assignatam et a 5 usque ad 10. Novembris hic haesimus, quotidie audientes tormentorum explosiones, quibus transitum Sveccorum per fluvium Desnam impedire conabantur Moscovitae. Supervenit hac tempestate Ill. Cosaccorum dux *Joannes Mazeppa* cum exigua suorum leviter armatorum manu, deductusque ad regem Carolum audientiam et prandium habuit cum eodem, in castello suo, quod hic habebat. Dies erat 8 Novembris, adventu et admissione ejus notabilis. Interseram hic historiam, quam de ipso ex conformibus variorum relationibus postea accepi.

Joannes Mazepa in juventute sua serviverat in aula regis Poloniae, apud praecipuum quendam ministrum regium, a quo tamen in ipso adulterii cum hera sua facinore deprehensus, injectus fuit vasi grandi liquefacta pice pleno, extractus inde detrudebatur in plumas, iisque toti corpori fortiter adhaerentibus imponebatur equo facie versus caudam conversa et pedibus sub ventre equino colligatis, atque ita monstro informi assi-

milis vectabatur equo per novem milliaria, delatusque fuit ad quendam nobilem sibi notum, a quo vestimenta impetravit et pudore ductus, non in Poloniam, cui natales suas debuit, sed in Cosackiam, quae historicis audit receptaculum hominum sceleratorum professione praedonum et latronum immanissimorum, se contulit et quia generosos spiritus gerebat, a Czarea Majestate creabatur dux Cosackorum, post fata — antecessoris sui. Vir est septuagenario major, torvo vultu ad genium Cosackorum composito, ad haec latine, polonice et russice doctus, multarumque opum possessor, quas ex annuis Czareae et Poloniae Majestatis pensionibus convasaverat, nec non ex amplis redditibus suis et annuo censu subditorum suorum. Tota enim Cosackia paret duci suo usque ad dies vitae ejus, dux vero, quos ex subditis videt aptiores, in aulicorum suorum numerum deligit et confert ipsis oppida et pagos, ex arbitrio ipsius usurpandos, ex reliquis vero usum fructum percipit ipsemet, et a quovis colono secundum rationem facultatum loco census annui accipit unum, duos vel plures florenos polonicos. Habet autem in omnibus oppidis et potioribus pagis curias suas, praedia, tabernas cerevisiarias et vinarias. Cosaci namque ante dimidium saeculi omnes suos magistratus et dominos territoriales, ut et Judaeos ab iis introductos et societatis Jesu sacerdotes, qui templa ipsis paulatim eripiebant, interfecerant seque in libertatem asseruerant, imo dum a Republica Polona duce ipsorum Varsaviae manu carnificis decollato durius tractarentur, ad Czarum confugiebant et in ducem constitutum omne jus dominorum interfectorum transferebant; hic autem constituit colonellos, qui pulkownicy dicuntur, suntque alii Horodovi a portalitiis ita dicti, uti Starodubský, Černihovský, Šunský, Nisinský, Ochtirský, Lubenský, Čechrinský, Umanský, Torhovický, Prijaslunský, Priludiský, Hádiačský, Pultavský alias Ukrainský, Mirhorodský, Braslavský, Bielocerkavský, Pavolocký, Kalnický, Mohilovský prope Tartariam. Alii Ochrüdni: ut Chvedkovský, Kožuchovský, Szinica Taršky et Galagan qui antea fuit dux Zaporoviensium Cosackorum, vir ditissimus, qui contulit se in Csehrin, cum accepisset successorem modernum Kossovi dictum. Hinc patet Cosackiae amplitudo, incipit enim in Volhinia et Podolia, atque per utramque hanc provinciam extendit se usque ad fluvium Dniper seu Boristhenem, ab eoque excurrit usque ad Smolenszkiensem ducatum per Severiensem ultra 180 polonica milliaria continens in longitudine. Caput ejus metropolisque est Kijovia, residentia metropolitae, qui cum Moscoviae metropolita de primatu certat et confirmari solet a Constantinopolitano, Alexandrino, Hierosolimitano.

Barleamo *Leszinský* successit Anno 1708 Josephus *Krokovský*, metropolita Kijoviensis. Dividuntur autem Kosakki in Ukrainenses, in Zaporovienses ita dictos, quia habitant za porovi, post loca ita dicta, quibus fluvium Boristhenem transitui applicare debent scaphas suas. Ultra 30 milliaria possident hi Zaporovienses et habitant in ripis Boristhenis, ibi plurimas insulas facientis. Metropolis ipsorum est *Szecsin*, post defectionem ipsorum ad regem Sveciae per Moscovitas expilatum et exustum. Item dividuntur in Bogumienses accolas fluvii Bog, in Tanaiticos circa Tanaim habitantes, Tartaris assimiles. Ipsi namque Zaporovienses carent uxoribus, nec integrum est ipsis fugitivam aliquam feminam ultra unum vel alterum diem detinere, ut nempe eo expeditiores et fortiores esse possint ad bella gerenda. Habent hoc ab Amazonibus, quae quondam regnum suum habebant, non procul ab his terris, licet autem iis adire uxores, si qui eas habent, extra Zaporoviam at adducere in hanc non licet. Nec periculum per uxorum defectum imminet genti, quoniam confluxus ex vicinis terris maleferiatorum quorumvis continue adauget. Qui non propter maleficia soli patrii usura exciderunt, hos obvio sinu excipit Zaporovia. Ipsorum lingua fratres isti Kosakii Ukrainscy, Zaporosscy, Boguminsscy, Dunsscy, quorum dux *Nekrasa* dicitur. Milites autem Kosackorum dicuntur Szerdüky.

Sed ad Mazeppam redeamus. Venerat ad regem cum paucis militibus, qui portabant loco vexilli longam perticam, cujus summitas ornata erat coronide deaurata et ingenti juba equina. Hoc erat ducale vexillum, reliqua erant minora, partim cum coronidibus partim ex serico, quod crucis signo erat signatum et jubis illis carebant. Post audientiam sedebat ad mensam cum S. rege, qui solus unam partem tabulae oblongae occupavit, ex altera parte tabulae, a dextris regis sedebat Mazeppa, cum magnatibus suis forte decem, inter quos sororinus Mazeppae, campimareschallus Veneronsky, partem sinistram tenebat, ex opposito Mazeppa. Durante vix per horam prandio, Regia Maj. nec verbulum loquebatur, ipsi tamen inter se, semel atque iterum, strepitum exilem tamen excitarunt. Aderat ministrorum Svecicorum copia, qui Mazeppam videre gestiebant. Finito prandio rex afferri sibi curavit vexillum illud Mazeppianum allectus rei novitate, Mazeppa vero abscessit ad copias suas in loca vicina Svecis repleta. Magno tamen periculo evasit manus Moscovitarum, licet astuta haec vulpes non facile capi potuisset laqueo. Spiritum polonicum gerens favit magis Polonis et Svecis quam Moscovitis, dissimulavit tamen id quam optime. Post victoriam nuperam de comite Lövenhauptio reportatam, gaudia simulans, tormenta sua exonerari fecit in hono-

rem Czareae Majestatis quoties poculum vini in salutem domus Czareae hausit. Habuit autem inter domesticos suos Svecum unum, quem jocis multis tentans, postquam deprehendit regi suo fidelem, poculo in salutem Sveciae regis cohonestavit, num ipsi velit fideliter servire perquisivit, atque jurejurando adstrictum expedivit ad regem Carolum. Ut vero Czaro omnem de se suspicionem, quae jam in vulgus emanuerat, eximeret, praemiserat ad aulam Czaream sororinum suum Veneronssky, campimareschallum, qui ad Scheremetum delatus, acrius excipiebatur, audiebatque ex ore ejus, compedes esse jam pro ipso et duce Mazeppa, ipsique adhaerentibus, praeparatos, vixque a conspectu ejus disgressus, nocte intempesta in fugam se conjecit et feliciter ad castra Svecica penetravit. Mazeppa hoc juvenile factum sororini sui excusante, litteris ad Czarum confestim missis. Interea convocatis, quos fideliores opinabatur, forte 30 pulkovnikis proponit Mazeppa, quid facto opus sit et cuinam adhaerere velint? Czarum libertates ipsorum complures violasse, praesidiis Cosakiae militem Moscoviticum imponendo, quotannis certum numerum equorum exigendo, pensionem Cosakis dari solitam denegando, tres Polkas, quas Cosakiae ex ducatu Vorotinensi applicuerat, ab ea a triennio avellendo; e contrario a rege Sveciae tanquam remotissime habitante, nullum impendere pericullum libertatibus ipsorum, sperari posse augmentum illarum, Carolum, verbo suo regio presse inhaerere, nec eos deserturum esse, si in ejus potestatem se tradiderint, adhaec esse victoriosum et reportare continuas victorias ob justitiam et divinam adsistentiam, se jam esse morti vicinum, interim velle opes et sanguinem suum impendere pro salute Cosakiae suae. His ad magna animorum consensione iverunt omnes in ducis sui sententiam, praestitoque silentii juramento abscesserunt. Aderat vero inter illos unus, qui procul omni mora, clam ad Czarum abit, rem uti gesta est detecturus, cujus informationem primam praeventurus Mazeppa scribit litteras officii plenas, ad Czarum, petens sibi dari in mandatis, num diutius expectare vel vero in Svecos movere debeat, traditque litteras has cuidam fideli servo additis mandatis, ut proditorem praevenire omni nisu allaboret. Dum itaque proditor conscribendis actis Mazeppianis operam navat, praeventus fuit admissusque in conspectum Czari, detectione facta, baculis percuti jubetur, dumque finita percussione, proditionem factam esse affirmaret, iterata vice baculis subjiciebatur, antequam vero tertium baculorum ictibus veritas ejus exploraretur, rem omnem prius ab se affirmatam negat et pernegat, ipsi Czaro suspectus, ut qui jam antea sciebat ipsum duci suo Mazeppae infensum esse, propter uxorem a duce familiarius habitam. Remit-

titur itaque infelix proditor ad ducem, ejusque mandato capite privatur, sed post defectionem Mazeppae, agnita innocentia, uxor delatoris cum liberis suis assumitur in gratiam Czareae Majestatis, Mazeppianam vero residentiam jubet expilari Czarus, nec non alia oppida praesidio cingi, imprimis Bielacerkovam, in qua Mazeppae et Cosakorum multorum thesauri asservabantur. Spe citius successit mandatum, cesseruntque Czareae potestati oppida Mazeppiana. Surrogatus est ipsi per Czarum pulkovnik Starodubensis, *Skurupaczkÿ,* nomenque Mazeppae infame reddebatur, per carnificem passim in Cosakia et Moskovia patibulis affixum, si fides habenda est famae publicae.

Nos interim ex pago Yurky 10. Novembris movimus per pagum *Interoka,* in quo conspeximus multitudinem militum Mazeppianorum, in Svecos pertranseuntes, defixos oculos habentium, conspeximus in colliculo proximo templum ligneum et monasterium aliquot speciosis turribus ornatum, cui simile, si externam speciem spectes, nondum in his terris conspexeramus. Pervenimus eopse die per paludes et silvas in pagum aliquem, in quo sex continuis diebus comorari debuimus. Et quia huc regia Majestas Sveciae copias suas contraxerat, quartirium impetrare non potuimus, confecimusque nobis casulas stramineas militari more suilibus assimiles. Hic convenimus dominum *Siltmann,* R. M. Prussiae ad Svecica castra ablegatum, qui existens consanguineus Ill. d. comitis Reinschild campis mareschalli, deduxit nos ad Exc. hunc virum, cujus copiam nondum habueramus. Morabatur atque praedicabat specialem divinam providentiam, quod in tanto rerum omnium defectu, hiemisque asperitate et periculis sani et salvi conservati fuerimus, et sciens culinae nostrae angustum apparatum, invitavit nos ad tabulam suam.

Venerat in hunc pagum profugus a Moscovitis Hoffmann, civis Rigensis nuper captus per generalem aliquem Moscoviticum, culinae praefectus, et narrabat, advenisse Czaream M. in urbem *Starodub.* Rex interim occupabatur in superando fluvio *Desna,* hostibusque, alteram ejus partem tutantibus, submovendis. Sicubi vero, certe hic, virtus bellica Caroli emicuit. Collis erat versus Desnam admodum declivis, descendendum fuit ad fluvium ponte sternendum. Rex cum magnatibus suis apparuit in colle, explorans situm loci. Ecce vero volavit ingens globus tormentarius ex mortario per balistarium Moscoviticum misso, et decidit ante ipsum regem, sed aliis omnibus in terram procumbentibus, rex immotus globum adspexit, vitae suae nihil metuens a ruptura ejus, quae nec sequebatur, Deo regem protegente. Ordinavit rex postea aliquot Svecos, qui se demitterent in flumen ponte sternendum, id

quod felici successu executi sunt, adjuti per regios balistarios, post gerras in colle mortariis dispositis, hostem pulsantes. Ita paucis horis pons fluvio junctus fuit, rex vero cum exigua suorum manu hostem perterrefactum invasit et fugavit, caesis ducentis in ipsa ripa deprehensis.

Nos autem 15. Novembris ex stramineis illis casulis movimus et per colles delati sumus in pagum *Mizy* fluvio laudato vicinum. In itinere constituti conspeximus regias molas manuarias, quarum rotas inter axes sitas, duo viri ab utraque currus parte impellebant, farina elabente per excussorium in tergo currus positum. Ita quoties curribus subsistendum erat, accedere poterant milites ad molendum. In pago Mizy ad mediam fere noctem sub dio manere debuimus, postea abscedentibus quibusdam centuriis, domunculam occupavimus, relictis curribus nostris, una cum reculis extra domum, quarum aliquas famuli mercatorum nostrorum Rigensium furtim abstulerunt, lagenam puta hungaricam, in qua modicum aceti hungarici erat, panes bis coctos et salem, qui ad hunc usque diem erat in castris rarissimus. Summo mane trajecimus flumen et conspectis cadaveribus Moscovitis venimus in campos late patentes, acervisque feni innumerabilibus conspicuos. Feno pro lignis utebatur militia nostra, grandes acervos succendens. Dux Mazeppa, ad quem totum illud fenum pertinebat, insequebatur regem cum 3000 Cosackorum vexillo suo, juba equina instructo, conspicuus et Svecis in custodiam corporis datis cinctus. Eodem die emensi 3 milliaria, pervenimus profunda nocte in pagum $^1/_2$ milliari longum *Cseplegovka* nominatum, in quo Valachi regii innumeros ignes stramineos excitarunt, adeo ut nobis appropinquantibus jucundum praeberent spectaculum.

Erat quidem nobis assignatum quartirium, sed homo nostras, qui quartirii impetrandi causa praecedere solebat, nobis in occursum abire neglexit, nos autem in tenebris eum quaerere non potuimus. Ingressi itaque fuimus horreum unum dives frugum, et commode quievimus. Maxima copia in his oris erat straminum, quae tamen ab incautis militibus in sepes domuum grassantibus, frequenter incendebantur, corripiebantque etiam vicinas domos, cum nemo incolarum adesset, qui impediret.

Mane audivimus occupatum esse Baturinum die 13. Novembris et Moscovitas, qui praeda onusti inde redibant, praeteritam noctem in hoc ipso pago transegisse. Procedebamus post ortum solis comite Mazeppa, pervenimus in pagum *Rajhorodov*, inde per apertos campos in pagum longissimum *Lukno* dictum. In hujus pagi territorio incolae locorum praesentarunt duci suo, sicut etiam regi ipsi, panem unum cum super im-

posito sale et adjuncto pisce, melle et caseo. Rex Carolus morem gentis miratus, humaniter dona haec accepit, spectantibusque, qui adtulerant, panem fregit et manducavit, gustans etiam reliquas terrae hujus delicias.

Dies erat 17 Novembris, cujus nocte profunda ingressi fuimus pagum Lukno, et quia rursus quartiriorum nostrorum magister Haasius inconspicuum se praebuit, post extemporaneum consilium, necessitate summa adacti, occupavimus unam domum vacuam, cessuri aliis militibus, qui advolaturi credebantur. Invenimus vero hic unum bovem oberrantem, nec non oves, farinam, gallos gallinaceos et panem. Tota fere nocte coximus panem, assavimus ovillam et bubulam carnem, praeparavimus itineri necessaria alimenta. Acquisiveramus etiam praeterito die, pro imperiali, unam ollam mellis, ex quo Rigensis mercator mulsum paravit. Ita error hesternus, qui nos huc detulit, felicitati locum dedit. Progressi enim fueramus ultra hunc in alium pagum, dimidio milliari dissitum, sed audientes, de quartirio, nobis hic assignato, redibamus, calida domo refici cupientes.

Mane die 18. Novembris, in qua Dominica 24 Trinitatis inciderat, movimus ex nostro hospitio, ingressique sumus pagum *Krasnopole,* ubi unus aulicorum Mazeppianorum caustico inebriatus currui injectus fuit, miserabile spectaculum exhibens. Caduco morbo correptus, concitatis equis vehebatur, caput ipsius allidebatur, ad cruorem usque os sanguinem spumabat. Vel ipsa haec concussio corporis sufficere poterat ad morbum, mortemque. Num ad se redierit vel mortem oppetierit, explorare non potuimus. Delati fuimus profunda nocte in pagum quendam, in quo volens quiescere noster Grund, mercator Rigensis, a supervenientibus circa dimidiam noctem Svecis exturbabatur, et una nobiscum in horreum se recipere cogebatur, poenas luens temeritatis suae, quod ab aliis, quibus adhaerere solebamus, se separasset. Cum aulicis enim regis sive cum regimine Hoff-Staat dicto iter facere solebamus et inter quartiria ejus, nostrum accipiebamus. Sequente die itinere pluvioso et lutoso pervenimus ante meridiem in amplissimum pagum *Otjussa* dictum et post multas solicitationes accepimus quartirium, quod occupaverat d. comitis Reinschild secretarius, sed cum ipsummet comitem obvium rogassem ratione quartirii, secretarius ille exire et nobis cedere jubebatur. Hic jam conspeximus incolas, qui tamen non modo pro rebus omnibus, quas petebamus, sed etiam pro minimis servitiis suis solutionem exigebant, nil nisi kopiki in ore habentes. Est genus monetae moscoviticae, minutissimae, oblongae, valorem habens unius polturae polonicae. Habent etiam monetam Moscovitae

rubel dictam, valore unius solidi nostri imperialis, et aliquanto amplius. Habent dimidium rubel, sive dimidium imperialem, cujus una pars praesentet Czarum cum hac inscriptione: Car Petr. Alexievits, vsia Rosii povelitel, id est Rex Petrus Alexievits, totius Russiae Dominus aut potius Imperator. Altera pars praesentat aquilam bicipitem cum hac inscriptione: poltinnik Moskovskÿ. Habent monetam, hac dimidio minorem, cujus una pars continet idem Czari nomen, altera supra aquilam bicipitem habet epigraphen hanc: vseja Rosii povelitel. Habent monetam adhuc minorem, quae continet in una parte litteras, idem ut supra dictum est significantes, in altera parte habetur: 1705 grivna. Habent et istam minorem trium kopikarum valore, cum inscriptione: 1704 altin. Tale nomen datum est ipsi. Spatio bidui hic transacto movimus versus *Baturinum*. pervenimusque eo sub occasum solis. Oppidum hoc habet arcem in exiguo colle, vallis circumdatam aggeribus. Fundatum fuit a Stephano Bathori, rege Polonorum bellicosissimo, a quo etiam nomen accepit. Sedes fuit ducis Mazeppae, qui thesauros in eadem defossos habuit, sed fraude sui servi amisit. Habuerat iste chartas blancas, manu et sigillo domini sui roboratas. Produxit itaque litteras, quibus jubebatur ingredi urbeculam et jussa domini sui exsequi. Intromissus arcem aggrediebatur, expugnavit, thesauros abstulit, urbeculam gladio et igne vastavit. Evaserunt quidem forte 300 per rimam arcis, sed plurimi sunt interfecti. Vidimus ibi molas fumantes, domos dirutas, cadavera humana ambusta, semiusta, cruentata. Misso Baturino progredi debuimus usque in pagum *Horodisce,* ubi accepimus quartirium commodum apud opilionem loci et die Catharinae sive Dominica 25 Trinitatis bibimus vinum, quale nondum in vita biberamus. Non fuit aqua nec mulsum, nec vinum, nec vinum aqua dilutum, sed credebamus succo ex pomis expresso aliquantulum simplicissimi vini affusum fuisse, nam tenuissimum saporem vini habebat, et recens erat liquor ille. Hic occasio nobis fuit binis vicibus data, colloquendi cum Exc. d. Olaho Hermelin.

Die 27. abscessimus hinc et devenimus in pagum *Holjenka,* ubi nihil occurrit aliud, nisi quod jam anseres acquirere potuerimus tolerabili pretio et spem meliorum temporum hauserimus.

Die 28. hinc abscessimus et delati sumus per campos in frigore in pagum *Hrabunka,* non procul ab oppido Krasnyj Koledyn situm, in quo quartirium bonum nacti curavimus nobis per hospitem afferri ex isto oppido cerevisiam, nam a multis diebus nullam videramus.

Die 29 summo mane movimus et continuo cursu per campos 5 milliaria conficientes, venimus in pagum quendam, in quo etiam quartirium nobis fuit assignatum. Dum vero ob frigoris et itineris asperitatem superatam nec non ob hospitem hospitalem nobis gratulamur, atque nunc primum oleribus hungarico more praeparatis et anserina vescimur, advolat fama, regem cum tota aula movisse in oppidum *Rumne,* adesseque alios quartiriorum magistros, qui quartirium nostrum capitaneo assignarunt. Nullis precibus a capitaneo isto impetrare potuimus unius noctis quietem in hac domo, conducto igitur hospite, homine officioso, sequi debebamus alia regimina per apertos campos, in intenso frigore et conspiciebamus non paucos milites absque igne sub dio haerentes, ex nimia pecorum defatigatione, alios in terra prostratos, semianimes mortuosque, alios ob fractos tanta velocitate currus miserabiliter gementes, alios lento gradu progredientes. Duobus milliaribus continuo equorum cursu superatis, venimus in suburbium Rumenense et quia urbecula porta conclusa fuit spesque alloquendi quartiriorum magistros exspiravit, itaque suasu hodegi nostri occupavimus scholam desolatam, ipsiusque opera, pabulum pro equis, stramina pro quiete et cerevisiam acquisivimus!

Sequente die 30 Novembris assignabantur nobis duae domunculae prope vallum, de quibus eodem die et 2 Decembris multi mihi controversiam movebant. Primo D. doctor Bielau, medicus regius, accurrit dicens, sibi unam ex domibus his assignatam fuisse, me vero aliam, quam ingressurus putabatur, occupare posse. Cessi viro lubenter occupavique vicinas duas domos. Mercator Rigensis Grund, cui quartiria hactenus mea patebant, in tesseram gratitudinis ob administratam nobis inde ab urbe Mohiloviensi usque in Drokov vecturam, volebat pro se solo domum, quam ingressus eram retinere, datis enim 100 imperialibus d. Lilienstern, generali auditori, impetraverat sibi licentiam mulsi, cerevisiae et caustici educilandi, praevidebat autem, me clamores militum compotatorum et lusorum aequo animo non esse laturum, incitabat igitur quartiriorum magistrum, ut mihi persvaderet ingressum in aliam domum, quia vero cautum erat misso quartirio, semel assignato, aliud subintrare, ego veritus, ne ex novo postea turbarer et priore exciderem, consentire nolui.

Dominica 1. Adventus aderant milites aliqui, qui contiguas se debere habere domos dicebant, ad exsequenda tanto felicius regis mandata, aderat etiam capitaneus Mazeppianus, qui impulsore Grundio, hanc ingredi domum volebat, mihi vero aliam et controversam ostendebat, at dominus Szuldenkrug generalis quartiriorum magister, ad quem provocabam, nuntiavit mihi,

me debere in assignatis quartiriis manere, si qui vero mihi amplius litem intentaverint, arrepto baculo me injuriam vindicare posse. Permansi itaque in pacifico usu quartirii mei. Hospitam habuimus officiosam, quae pisces et carnes nobis sat bene praeparabat. Equis tamen sub dio manendum fuit. Pabulum ex vicinis campis afferri curabamus. Piscium, imprimis luciorum, erat hic copia. Causticum rubrum initio vili pretio comparari poterat, post tres septimanas vero nec magno pretio acquirebatur. Modus conficiendi dicitur esse tales. Merasis affunditur causticum et postquam saporem et colorem illorum attraxit, propinatur, merasa vero bonitate sua nativa privata in cibum cedunt. Panis salisque copiam habuimus, sed pelles vestibus nostris aestivalibus subducendis necessariae haberi non poterant. Magna cum difficultate agninas acquisivimus, at pelione destituti, ipsimet pectoralia, tibialia et chirotecas nobis conficere debuimus, metu ulterioris hiemalis asperitatis. Necessitas docuit artes. Et certe consumti fuissemus frigore, nisi hoc modo mature nobis consuluissemus. Quatuor septimanis hic commorati, cibo et potu aliquantulum refecti fuimus, oblivisci tamen famis exantlatae non potuimus. Ego nactus sum hic cantorem ecclesiae, qui ibidem diak dicitur et me docuit duobus diebus lecturam russicam. A sacerdote Rumenensi Theodoro Janowský acquisivi psalterium, novum testamentum et ecclesiasticum rituale in uno volumine florenis rhenen. 7. lectionique ejus noctes diesque impendi, deprehendique slavicae linguae filias. Polonicam et russicam linguam, nec multum ab invicem distare, nec matricae inutiles esse.

Interseram hic, quae ex conversatione observavi, ad mores et religionem Russorum facientia. Retulit mihi Janowsky ut et Theodorus Chominsky, civis Hadjacsiensis, multique alii, metropolitam Kyjoviensem a Constantinopolitano, Hierosolimitano et Antiocheno patriarchis accipere confirmationem et benedictionem. Pontificem Romanum Kyoviae per patriarcham quotannis excommunicari. Patres graecos Chrysostomum — Theophilactum ep. Bulgarorum, nec non Istoricos Eusebium, Theodoretum aliosque in linguam russicam translatos et typis mandatos esse. Biblia integra in lingua Russica haberi et promiscue ab omnibus posse legi; haberi etiam magnum volumen concionum pro omnibus dominicis et festis totius anni. Conciones apud ipsos nonnisi in Nativitate, Paschate et Pentecoste haberi, ne sacerdotes occasionem sumant detonandi in auditores suos et affectibus indulgeant. Diebus dominicis cani primum litaniam, postea praelegi epistolam et evangelium, administrari missam, peragi sacramentum eucharistiae sub utraque; missam peragi quotidie, infantes ad communionem admitti. Sacramentorum nu-

merum septenarium statui; bonorum operum adjustificationem coram Deo necessitatem credi. Sanctos imprimis B. M. Virginem, S. Michaelem Archangelum et Nicolaum sancte coli ob miracula, quae ediderint edantque. Decreta oecumenicorum consiliorum in magno aestimio haberi, ut et symbolum Athanasianum. Loca duo pro animabus demortuorum, nempe supremum et imum esse, totidemque intermedia statui; purgatorium romano sensu explicatum non admitti. Sacerdotibus matrimonium concedi, non item secunda vota, eo quod S. Paulus doceat, episcopum debere esse unius uxoris virum. Sacerdotium posse acquiri largitionibus et pecuniis datis magistratui politico. Sacerdotes esse per conniventiam Metropolitae Kyjoviensis juribus municipalibus subjectos. Parochias et domos et agros non haberi. Victum et amictum debere acquiri non tantum ex accidentibus stolae tenuioribus, sed etiam ex agris propriis et mercatura. Jejunia 4 septimanarum in Adventu Christi, in Quadragesima et in aestate sancte observari, et consistere in manducatione piscium, olerum, panis et olei, carnium vero nec non lactis, casei et butiri usum iis temporibus esse prohibitum. Cathechismum in scholis disci et in ecclesiis proponi; confessionem specialem peccatorum esse in usu, unacum impositione satisfactionis. Aliquos sacerdotes ne russicae linguae lecturam scire et tamen apud magistratum obtinuisse sacerdotia, ipsumque Rumenensem primarium sacerdotem, quem Protopiip appellant, talem esse, et ita sacerdotium obtinuisse, cum antea esset civis duntaxat isque non ex primariis, at aliquantum dives. Si quis ex alia quacunque religione ad ipsorum transeat caetum, hunc debere ipsorum ritu rebaptizari. Distribui diebus dominicis proskuras, quae debeant per solum sacerdotem coqui, adhibita certis temporibus et locis hausta aqua fluvitiali, farinam vero per incolas, qui tales placentulas habere voluerint, conferri et saepe per illos sacerdotem baculis pulsari, si non porrigat eas, quoties ipsi voluerint. Has per aliquos in templo comedi, per alios domum ferri et ante cibum inter domesticos frustatim distribui. In vespertinis precibus ex sacra scriptura certas particulas per sacerdotem, jam hunc jam illum per ipsumque cantorem decantari, intermixtis potioribus et significantioribus dictis S. Patrum, quae per puerum ab uno sacerdote ad alium ad ipsumque chorum deferantur.

In cantandis textibus Scripturae Sacrae unum conformem tonum per omnes ecclesias observari. In Moscovia infantes immergi tempore baptizmi, apud Russos tingi vel ablui, hinc per illos istos dici: *Polewancy*, et viceversa per hos dici illos: *Pohruzency*. Haec non observato ordine, prout inter scribendum veniebant in mentem, huc referre volui. Observavi vero in

omnibus sacerdotibus Rutenicis crassam ruditatem et asininam stupiditatem, magnificam e contrario de religionis suae vetustate, episcoporum successione et totius cultus divini singulari bonitate, opinionem. Latine vix millesimus novit, si vero novit, pueris nostratibus crassicis colaphis ornat Priscianum. Graeca vocabula multa adhibent in cultu divino, sed turpiter pronunciata et minus intellecta. Theodorus supra dictus, dum quadam vice ipsum convenirem, circa 2. horam pomeridianam tempore jejunii adventualis prandentem, ita me excepit: Tempus cibi vult esse in quiete. Mox mutato stylo: *Prevelebni otče, sjadite o desnuju mene,* Venerabilis pater, sedete a dextris meis rogo Vos, sedete ad mensam meam et comedite jejunium meum. Respondi, me hodie jejunare. Et nos, inquit ille, jejunium hodie servamus, tamen comedimus. Regessi, jejunium meum privatum consistere in precibus et abstinentia ab omni cibo potuque, ad ferventiorem devotionem excitandam. Sed nos, inquit ille, jejunium tenemus omnes per quatuor dominicas adventus, quia ita mandavit ecclesia nostra graeca. Respondi, etiam nostram ecclesiam observare jejunia publica, verum non alligare eadem ad certos dies ritus delectumque ciborum. Sed vos, inquiebat ille, vesperi editis et bibitis multum, nos autem jejuni sumus in pane, pisce, olere et aqua et ideo dabit nobis omnibus Dominus noster Jesus dextram Dei sedere. Respondi, jejunare nos non cum delectu ciborum, nec obligando conscientias hominum legibus ecclesiae ad certa tempora, cum tale jejunium nullibi in S. Scriptura nobis mandetur, quin potius velut elementum mundi per S. Paulum expresse damnetur tanquam superstitiosum. Optimum esse jejunium spirituale, dum quis jejunat simul a peccatis teste Esa: —. Esse quidem in coetu nostro milites, qui forsan largius aliquando caenent, sicut et inter Russos, his ipsis publici jejunii diebus, plurimos etiamque sacerdotes, in foro publico causticum ad ebrietatem usque bibere, postea mercari, iurare, imprecari sibi et aliis, id tamen fieri de facto non de jure. Si quis autem nostrum tota die jejunet ab omni cibo et potu, ad promovendam devotionem suam per subactionem carnis suae, ut ferventior reddatur spiritus, is certe post diurnum suum a peccatis jejunium, si vesperi sciens et volens se ingurgitet, scopum veri jejunii non esse assecutus dicendus est. Caeterum et nos firmiter credere, quod non quidem propter jejunium aut aliud meritum nostrum, sed propter absolutissimum Christi Domini meritum, finali fide apprehensum, consistemus olim, non quidem ad dextram Dei, quam solus Christus occupavit, sed ad dextram Christi Domini omnibus fidelibus promissam.

Ad haec Theodorus stomachabundus: Quid inquit, ad dextram Christi, nos non erimus ad dextram Christi, sed in regno coelorum in domibus Patris nostri et habitabimus in multis, in multis domibus, non uero in dextra Christi, quia ita nobis dicet Christus: Venite benedicti Patris mei, possidete regnum coelorum vobis praeparatum ab aeterno. Et hoc regnum dabit saltem nobis, qui quatuor anni jejunia jejunati sumus, qui septem sacramenta ecclesiae nostrae orthodoxae tenemus, qui B. M. Virginem et Sanctos adorati et invocati sumus, libros haereticos non legimus, nec haereticos audivimus, quia haereticos dabit in infernum, quia istud omnia tenere non volebant. Respondi solum Christum sedere a dextris Dei juxta psalmum 110, ubi sedere explicatur per S. Paulum per regnare 1 Corint. 15, per implere omnia Eph. 4. per dominium super omnem principatum dominatum, superque omnem creaturam Eph. 1. adeoque per dextram Dei intelligi aequalem cum Patre Majestatem, ad quam pii, quos Christus olim a dextris suis sistet, non evehentur, non consequentur enim aequali Deo Patri Majestatem. Porro ex s. scripturis doceri in theologia, in quo significatu debeant accipi voces regni Dei, domus Patris et mansionum in iis, nempe doceri, finem theologiae objectivum esse Deum in essentia unum, in personis trinum, adeoque etiam Christum Thear thronorum (?) quoad ipsammet naturam humanam: finem vero formalem esse ipsammet beatitudinem, quantum ad intellectum et ad voluntatem ejusque gaudium ex Deo cognito et amato in vita altera, quae regno et domui amplae assimiletur, non tamen in sensu politico, longe minus in physico, quasi in ea essent physicae quaedam magnae et multae mansiones. Dum haec loquerer antequam continuarem et applicarem, Theodorus meus, alta voce subinde acclamavit. Ego nolo, nolo, nolo vestram explicationem, ego habeo S. Patrum explicationes, ego nunquam audivi theologiam, satis habeo catechismum, et digitis obturabat aures suas, repetens voces illas: Ego nolo, nolo, nolo vestras explicationes, vos estis doctissimi theologi, sed ego vestram doctrinam audire nolo. Ego videns perversitatem hominis, surgo, gratias ago, quod me et comitem meum tam humaniter excepit, et addo, me jam expertum esse aliisque narraturum, quam docti et humani sint sacerdotes russici, imprimis Rumenensis Theodorus, qui fassus fuerit se biblia non habere, sed ab auditoribus suis, si opus sit, mutuo accipere, theologiae vero nullum articulum se audivisse in scholis, de se magnifice sentire, alios ad infernum condemnare, tota interim die in publico foro oberrare, cum suis auditoribus helluari, clamores excitare, mercaturam exercere, nullos libros habere, ne ipsa quidem biblia, alios vel obturatis auribus au-

dire et ita mores Christi humilis gigantea audacia exprimere. Metuebat quidem ille, ne verba ipsius quaedam, quibus regiam M. Sveciae ministeriumque regium et ecclesiam Evangelicam laeserat, in apricum prodiret, et ideo nos detinere cepit atque rogare, ne haec per nos cum militibus communicentur, a quibus nuper bene pulsatus fuerit, verum nos indignum ulteriore conversatione judicantes, abscessimus nec amplius ad istum rediimus.

Alia vice cum monacho, Mazeppianae aulae sacerdote, colloquebar de invocatione Sanctorum, qui post multa insulsa dimisit me cum hac conclusione: Etiamsi invocatio Sanctorum nihil prosit, tamen nec obesse nobis potest. Respondi, obesse eam et ipsorum saluti et gloriae Divinae. De hospitiae nostrae devotione pauxilla afferam. Quoties illa mane surgebat vel vesperi cubitum ire volebat, consistere solebat ad fores ex opposito imaguncularum S. Michaelis et S. Nicolai, incurvatoque usque ad genua capite et postea elevato, manu dextra signum crucis formabat tangendo primum frontem, deinde dextram partem ventris, inde dextram partem cordis, denique sinistram ventriculi, talemque gesticulationem interdum ter, interdum novies continuabat admurmurans tacite consvetam gentis suae praecationem: Svjatyj bože, svjatyj krepky, svjatyj bezsmertnyj, pomiluj nas: Sancte Deus, sancte fortis, sancte immortalis, miserere nostri. Dum hanc precationem ter repeteret, ter cruce se signabat. Dum diceret: in nomine Patris, filii et Spiritus sancti, unam crucem formabat, dum publicani suspirium adhiberet: Bože milostiv budi mne hryšnomu ter se incurvabat et signabat. Postea dicebat ter: Hospodi pomiluj. Addebant: Slava bogu jedinomu vo Troici svjatej, slavymomu Otcu i synu i svjatomu duchu, nyní i prisno i vo vyky vykov. Amen. Item: Molitov rady precistyja ty matere i vších svat ch tvojich, hospodi Isuse christe, bože nas, pomiluj nas. Amyn. Id est: propter orationes purissimae Matris et omnium Sanctorum tuorum, domine Jesu Ch. Deus noster, miserere nostri, Amen. Subjungebat: Pater noster, precationem matutinam et hospodi pomiluj 12 vicibus repetebat inter totidem incurvationes et cruces. Dum se incurvant, recitare solent ex psalmo 95. 6. Prydite poklonimsja carevi nasemu bohu. Prydite poklonim sja našemu carevi bohu, prȳdite poklonim sja i pripadim samomu hospodu Isusu Christu, carevi i bohu našemu, id est: Venite, incurvemus nos regi nostro. Venite incurvemus nos Christo regi et Deo nostro, venite et incurvemus nos et procidamus coram solo domino Jesu Christo, rege et Deo nostro. Matrem abscedentem sequebantur ordine liberi, cum iisdem gesticulationibus, alii plus alii minus orantes. Cibum cum signo crucis inchoabant,

cum signo crucis continuabant, suspirio aliquo addito. Templum ingressi aliqui stando crucis aliquot signa efformabant, alii in genua procumbentes terram capite contingebant, mox in pedes rectos elevati, rursus in genua cadebant et terram capite tangebant, idque aliquoties continuabant. Festo S. Nicolai post sonum omnium campanarum confluebant in templa, quae quam plurimis candelis accensis ornabantur. Exponebatur S. Nicolai imago, quam illi ordine inter viros et mulieres observato exosculabantur, finita missa et suas proskuras comedebant vel secum domum auferebant. Intererat S. R. M. cum ministris suis huic devotioni. Vere prodiderunt memoriae historici, qui scripserunt, plebejorum Russorum et Moscovitarum paucos esse, qui orationem dominicam sciant, hanc non scire dominorum et sacerdotum, qui nullis laboribus occupantur opus esse, sibi autem in Deum et filium ejus Jesum Ch. et Sp. Sanctum simpliciter credere satis esse, item confessionem sacram principibus convenire ac potissimum ad magnates atque nobiles pertinere. Audivimus Rumenii de impura sacerdotum vita, de compotationibus eorum in tabernis cerevisiariis, de rixis et verberibus ab ipsis et ipsis illatis. Vidimus hic, dum infans nuper baptizatus, at aeger ad communionem S coenae adportaretur, cui argenteo cochleari panem cum vino benedicto ex calice sacerdos ori ingerebat. Vidimus hic sepulturam unius Mazeppiani ministri, qui coram altari deponebatur, habens super tumba gladium et in pectore indulgentias et litteras ad S. Michaelem arch. et Petrum datas, per metropolitam Kyjoviensem, ut intromitteretur in coelum. Quamvis sacerdos mihi dixerit, esse testimonium pietati illius datum. Cingebant sacerdotes tumbam et unus post alium accepto thuribulo tumbam circumibant. odorem gratum omnibus templi angulis ipsiusque tumbae partibus nec non personis potioribus affundentes et multa scripturae S. dicta de mortalitate hominum precesque varias recitantes. Omnibus festis profectisque diebus templa ipsorum tali suffumigatione repleri solent, sacerdote vero post velum officium faciente, jam unus prodit ad legendum, jam duo pluresque simul alios aliosque textus recitant, ille alta, alius bassa voce cantoribus acanentibus, innumeris vicibus illud consvetum hospodi pomiluj, et quidem interdum sine, interdum cum aliqua modulatione, saepius ter, interdum 12 et pluries. Qui vero recitant psalmos aliasque scripturas s., tam propere recitant, ut magis properanter non possint, ostentantes perfectam suam in legendo notitiam. Audivi certe, qui Ps. 51. recitabat, vix ter respirio, eoque ferme insensibili adhibito, dumque omnis spiritus recitantem deficeret respirante cum vehementi sillabarum ultima pronuntiatione.

Aliqui conspecta Czareae M. effigie usque ad terram capite demisso et crucis signo adhibito aliquoties se incurvabant, ingressi domum. Nullae domus videntur absque imagine. Nobiliores domus ornantur variis imaginibus. Disputationes Kyjoviae et alibi habitae ornantur variis variorum Sanctorum imaginibus. Saepe vidimus theses societatis Parthenicae, quibus statuebatur Spir. Sanctus a Patre solo, non a filio ejus procedere. Sed tandem Rumenium missum missum faciam.

Speravimus nos hic hiberna quartiria diutius habituros, quia vero Moscovitae in hiberna nostratium quartiria irruerant, rex Carolus hinc movit in oppidum *Hadjacs,* opem suis laturus, profligatisque Moscovitis, expugnationem oppidi Veprik aggressus fuit in frigore intensissimo. Assultus Svecorum primus fuit infelix, ceciderunt tamen ex iis circiter 500, interque illos comes quidam Lövenhaupt, aliique praeclari colonelli et officiales. In secundo assultu rex quoque scalas conscendit et oppidum cepit, in eoque 2000 militum Moscoviticorum, totidemque incolarum Cosackorum. Omnibus rex gratiam dedit, at dux Mazeppa subditos suos foveis injectos, aliquot fame necavit. In mulieres etiam, quae fervidam aquam et lapides assultantes effuderant, gladiis saeviebant victores quidam. Rex Carolus victoriam persequebatur ultra 15 millia in longum, totidemque in latum vastans Moscoviam. Cum 400 invasit 7000 ad oppidum *Cerkova,* cum 300 agressus est 5000 ad oppidum Opussna et feliciter fugavit. Oppida et pagos mandavit incendi et ad fundamenta usque domos dirui, ubi obvii incolae interficiebantur, qui ex Cosakia eo se receperant, vita donati, redire ad suos, nec amplius sub amissione vitae in Svecos aliquid hostilitatis movere jubebantur. Multa millia pecorum et pecudum conflagrabant. Antequam vero Carolus ad suos in Cosakiam rediret, glacies solvebatur et quodam fluvio victorum Svecorum multi mergebantur, currus etiam ducis Mazeppae, qui cum rege erat, pecuniis onusti submergebantur. Multi cum tormentis bellicis, ex altera fluvii parte sub dio haerere in intensissimo frigore cogebantur, quos facili negotio hostis opprimere potuisset, si exploratum habuisset, eos progredi non potuisse. Imminuta aqua feliciter fluvium superabant currusque aliquot extrahebant. Rege Carolo ibidem existente, regimen germanicum visa multitudine hostium hosti terga vertere ceperat, nec regi suo suppetias tulerat, ideoque vexillis et tympanis mandante rege privabatur ad tempus certum cum maxima infamia. Rex enim Carolus concitato equo praecurrerat, hostemque solitarius aggressus erat, putans suos satellites subsequi, qui tamen aliquanto remotiores erant. Et licet aliquos centuriae in regem sclopeta sua exonerarent, tamen salvus evasit,

postea supervenientibus satellitibus suis, hostem in fugam convertit, dumque hostis oppida sua intrans eadem curruum vallo muniret, rex descendens de equo manibus suis currus disjicere et viam in oppida illa parare cepit, adjutus per suos idem facientes. At audiens, quod Sod Czeremet cum 50000 prope sit insidiis, rediit rex cum satellitibus suis, nec tamen hostis tam numerosus redeuntem insequi audebat. Narrabat haec nobis d. Hermelin, dicens se sancte veritatem narrare et providentiam Dei in tutando rege suo admirari. Rediens Hadjacsinum rex salvus dat ordines, ut Rumensis sua militia Hadjacsinum versus moveat, itaque 28 Decembris, festo Innocentium, movimus. Hostis exploraverat discessum nostrum et aliquos, qui soli una vel altera hora ibi commorabantur, irruptione facta, cepit, nos autem per campos apertos progrediebamur una cum duce Mazeppa duobus regiminibus Cosaccorum cincto, nam reliqui omnes ab eodem nuper ad Moscovitas defecerant. Emensis 3 milliaribus profunda et tenebricosa nocte pervenimus in pagum *Lipove,* et quia in fine ejus conspeximus potiorem partem militiae ingredi pagum, putavimus regimen nostrum aulicum ibi pernoctaturum missaque via, quae nos deductura erat ad illud, defleximus ad sinistram versus templum Lipoviense, et quia nemo nos informare poterat de quartirio, quod nobis Hasius praeparare solebat, mansimus sub dio tota nocte ad ignem ex sepibus excitatum. Tantopere vero saeviebat rabida hiems, ut pars corporis ab igne aversa licet pallio vestitui superinjecto muniretur, tamen calorem conciliare plane non potuerit, sed nec cibus sumi potuit ad ignem, nec vino sublimato stomachus calefieri. Ego straminibus vehiculo injectis bene coopertus incubueram, si tamen profundiore somno occupatus fuissem, certo congelascere debuissem; verum intra bihorium evigilavi et extensos pedes vix amplius sentire aut incurvare potui. Exacta nocte summo mane movimus, per colles altis nivibus coopertos viam nobis parantes et quovis momento hostium occursum metuentes, habebat tamen hic rex Carolus conflictum cum Moscovitis, percusseratque illorum circiter 300, nobisque per medium cadaverum illorum eundum fuit ex Lipove egressis; at Dei ope feliciter pervenimus ad aulam regiam in pago *Ruschanovka* quiescentem, ubi solicite quartiriorum magistrum inquirentes insperate intravimus domunculam domino postarum magistro et nobis assignatam, experti et hic paternam Dei providentiam a saeviente frigore nos liberantem in tempore. Conclusimus hic annum veterem, celebravimus novum juxta stylum Gregorianum, exactisque in calido quartirio quatuor diebus die 2 Januarii A. 1709 insperate movere debuimus in oppidum *Hadjacs,* ipso nomine nobis invisum, a serpentibus

siquidem nomen sortitum fuisse credebamus et jam audiveramus, a Moscovitis suburbia ejus incendio deleta fuisse et panis aliorumque victualium defectu laborare. Felicitas nostra fuit, quod amicus quidam regii postarum magistro Hadjacsino superveniens, ex dispositione laudati postarum magistri jam tunc Hadjacsini existentis bono caustico jentaculum nostrum remuneratus fuerit et ego laterem unum excoctum vehiculo imposuerim, pedum manuumque calefaciendarum causa; ita tamen calore interne et externe habito, ultra dimidium itineris absolvere potui. Duo quidem saltem emetienda erant milliaria, sed per campos latissimos, quos ventus scythicus violentissimus et gelidissimus tam penetrabiliter perflabat, ut nonnuli nostratium aurigarum equitando congelati fuerint, alii in curribus et vehiculis exanimes reperti erant, praesertim qui immoderato caustici haustu sommum ceperant, aliis per ungues frigus lethale illapsum paulatim in pectora venit vitalesque vias conclusit, aliis glaciale frigus genas invasit, aliis manuum pedumque digitos corripuit, quibusdam virilia, contactu ferri ephippium obducentis et consolidentis, adussit. Notabile fuit, quod maritus quidam vehiculo uno eodemque cum uxore sua vectus et diu eidem collocutus, antequem eadem agnosceret, frigore ad intima penetrante exanimatus fuerit. Dum vero nec pallium, nec later ille calidus pedes, nec chyrothecae digitos juvare possent, ego diu multumque currendo calorem nativum excitabam, servus autem noster aestivo vestitu Polonico instructus et jam pallidus exanimique assimilis, sed frigori asuetus, equos agebat jam inequitans, jam currens et licet humano judicio mortis victima dici poterat, tamen in vivis permansit. In tanta frigoris rabie pervenimus post meridiem Hadjacsinum, et licet ingens spatium ante portam esset curribus et trahis repletum, tamen penetravimus in oppidum, frustra vero bihorium extrahentes in inquirendo quartiriorum magistro, ingredimur vacuam milite domum quandam et modico cibo caloreque reficimur. Ecce vero advolat eques, significans adventum unius colonelli in hanc domum sibi assignatam, nobisque exeundum esse. Confisi discretioni colonelli expectare decrevimus in adventum ipsius et aegre impetravimus nocturnam quietem in altero hypocausto vigiliae ipsius destinato. Ita inter vigiles, quibus commendati erant plurimi captivi et ob excessus varios inarestati, noctem fere egimus insomnem, mediocriter tamen calidam. Sequente die in fastis Gregorianis Danielis nomini sacra adducimur per quartiriorum magistrum Merlingk cognominatum in domum quandam duobus capitaneis assignatam, sed non diu duravit gaudium nostrum, vix enim bihorio ibi consumpto, rediit Merlingk significans capitaneis transitum in aliam domum, eo quod can-

cellaria regia hanc occupare debeat. Colligebant illi sarcinas suas, ego vero per vulnera Jesu rogabam Merlingkium promittens honestum honorarium, ne me absque quartirio diutius in frigore haerere pateretur. Tandem me deduxit in domunculam sub arce Hadjacsensi sitam, ventorum injuriis expositam depulsisque ex ea militibus nomen meum parieti ejus adscripsit jubens, ut opem capitanei in proxima domuncula existentis imploraremus, si a quopiam impeteremur. Ego deposito pallio in hocce quartirio obviam procedo currui nostro, at redux deprehendo duos sacerdotes totidemque chirurgos res suas quartirio meo importantes. Post multas disceptationes in permansionem sacerdotum consentio, at chirurgi nullatenus exire volunt, superveniuntque servi sacerdotum et chirurgorum illorum, debetque domuncula decem pedes longa et sex lata capere personas 21, computata simul hospitis familia. Sequente die chirurgi nostri incipiebant congelatam et putrescentem carnem militum quorundam nostrum hoc quartirium subintrantium novaculis suis abscindere ex digitis manuum, pedumque et de quartirio ad invicem altercari. Tristia erant onomasteria mea hesternae diei, triste fuit et hoc spectaculum digitorum rescindendorum, ne pars sincera traheratur. Festum Nativitatis Dominicae celebrabant Sveci hac ipsa die, quam sine devotione transigentes chirurgi nostri cum rixis et verberibus concluserunt. Materia rixarum erat locus quietis nocturnae. Occupaverant hesterna nocte asseres aliquot parieti, qui fornaci vicinus erat, applicatos chirurgi Adamus Jacobi, Wilhelmus Kaltenbach et Budenburgk cum R. viro Johanne Buirbeck, ego cum D. Samuele Pohorsky utrumque scamnum juxta mensam declinaveramus, et postea retinebamus. Hodie R. Carolus Stranbeck mature composuit reculas suas in scamnum illud, tradiditque se quieti, nam hesterna nocte ingenti frigore correptus erat in terra decumbens. Fores tamen rimam quandam habebant vento intromittendo et calori dispellendo sufficientem. Ligna aderant nulla, nisi quae ex tecto domus detrahebantur. Hinc fenestella domus ex utraque parte glacie et nive obducebatur et aqua, quotacunque erat in hypocausto, in glaciem convertebatur. Fornax aliquamdiu retinuit calorem, at arctior existens domesticis et advenis locum quietis dare non potuit. Domestici depulsi inde pars sub asseribus illis fornaci vicinis, pars extra domum in cella oleribus aliisque victualibus et utensilibus, more populi terrae Cosacicae, praeparata, et fumante decumbere cogebantur. Reliquum terrae hypocausti cedebat advenis militibus Caldenbach a scamno hesterno exclusus et quietem in terra reformidans, litem movit Stranbeckio dicens, chirurgos pastoribus aequiparari in regimine, id quod Stranbeckius negabat, a verbis acrioribus ad verbera descendens,

postquam scomatibus variis affectus et asinus, nebulo atque Hundsfutt dictus fuisset. Dum isti duo strenue in capillos suos grassarentur victoriamque redderent ambiguam et nemo alterutri opem ferret, ego modeste reprehendebam, quod pastorem tantopere videam prostitutum et festum Nativitatis profanatum. Conquieverunt turbae et Caldenbachius terram petere debuit, quievitque in ea totam noctem in tremore membrorum et concussione dentum transigens et ingeminans, si quis necessitatis suae causa egressurus fores adaperiret, tum enim intromissus ventus augebat et conduplicabat calamitatem ipsius. Pertaesus sortem hanc suam, brevi post ad aegrotorum domunculas calidas abscessit, sed etiam ibi parum voluptatis hausit ex foetore membrorum et gemitibus aegrotantium. Abscessit quoque Adamus Jacobi, alteri regimini datus in chirurgum. Et quia equi nostri sub dio stare debebant sine pabulo, hinc famuli etiam pastorum in pagum vicinum cum equis se conferre debebant. Mansimus itaque soli cum R. Joanne Biurbeckio, qui quia mensae nostrae admovebatur, in evacuando quartirio nostro operam navabat apud capitaneum suum d. Jungfeld, virum honestum. Succedebat in locum abscedentium hospes cum familia sua, sed omnes domestici ejus, unus post alium eodem morbo corripiebantur, fornacem occupabant, capitis dolorem sentiebant, nihil comedere poterant, tota nocte dieque bibebant. Erat nobis omnibus unica olla, sextarium capiens, hanc canthari immergentes sani et aegroti adhibere in usus nostros quotidianos cogebamur. Aqua adferebatur ex fluvio Psczol, qui sub colle arcis e regione quartirii nostri fluebat. Excavabantur in eo foramina ad aquam hauriendam in usum culinae et ad aquandos equos. Crassa fuit glacies ejus et diu poterat sustinere ingentem molem cadaverum, ex oppido huc protractorum. Ducenta jacebant circiter hic cadavera equorum, avium, vaccarum, boum, partim itineribus, partim fame confectorum, sed aliquot septimanis foetorem aqua fluviatilis non contraxerat, tandem tamen nive et glacie sputa foetida reddebatur. Emendare eam volebamus coquentes in ea anisum, sed nec ita tolli foetor ejus poterat. Raro cerevisiam, frequentius mulsum acquirere poteramus, idque magno pretio, causticum tamen nos non deficiebat, eratque nobis instar universalis medicinae. In nupero itinere et in hoc quartirio experti sumus frigus, per omnem vitam commemorandum. Saliva ex ore missa, antequam in terram caderet, concrescebat in glaciem, passeres congelati ex tectis in terram cadebant. Vidisses hic alios manibus, alios manibus et pedibus truncatos, quosdam privatos digitis, qua faciem, aures, nasos congelatos, nonnullos more quadrupedum reptantes, alios ob patrimonia frigore laesa graviter incedentes.

Omnes domus inficiebantur, plures 300 indigenae mortui erant, variis morbis correpti. Sed neque rex Carolus a periculo frigoris fuit exemtus, alias aspera omnia perferre doctus. Facies ejus ceperat albescere a frigore, verum per d. comitem Reinschild nivibus fricata restituebatur pristino vigori. Septem millia Moscovitarum regi Carolo insidiantium in proximo nemore alsisse ferebantur. Ob tantam frigoris vim arbores radicitus arescere deprehendebantur. Quod Thomas Lautias de Podolia affirmat, longe magis de Cosakia verum est. Tanta, inquit magnus iste vir, vis frigoris est ibi interdum, ut radicitus arescant arbores et aqua ex editiore loco effusa prius quam terram contigerit in glaciem concrescat. Quamquam haec coeli intemperies aliquando Polonis bono cessit. Cum enim A. Ch. 1418. septuaginta Turcarum millia in Russiam penetravissent, derepente immensum gelu cum copiosissima nive in illos tanta vehementia grassatum est, ut supra quadraginta millia alserint, multique interfectorum equorum ventribus etiam tum calentibus, sese illatebrasse fuerint deprehensi. Quae res Turcis religionem incussit, ut sibi persvaserint, Russos et Polonos divinitus defendi.

Memoratu dignum est, quod nos ter Natalia Ch. celebravimus; primo quidem die 25. Decembris secundum stylum Gregoriano-reformati calendarii, in Hungaria receptum; secundo juxta consuetudinem Svecorum infra decem dies, sive 4. Januarii A. 1709; tertio juxta consuetudinem Russorum et graecae ecclesiae, die XI. a praespecificata die 25 Decembris styli Gregoriani, sive 5 Januarii A. 1709. Ratio differentiae Svecorum a Graecis consistit in eo, quod Graeci dies undecim inde a concilii Nicaeni temporibus ex neglectu minutorum 365 diebus et 6 horis adhaerentium, resultantes non correxerint, Carolus vero rex Svecorum calendarium evangelicorum imperialium A. 1700 reformatum non acceptaverit, ut vero undecim illi dies non simul et semel, prout A. 1700 in Februario factum fuit, sed insensibiliter eximantur, motibusque coelestibus, calendarium ex asse conformari possit, ordinavit, ut quovis quarto anno dies unus ex 6 horis, quater in seductis resultans, circa festum S. Matthiae tollatur, atque ita intra 40 annos omnes illi dies auferantur. Dies itaque unus jam sublatus creavit differentiam in celebranda Nativitatis Dominicae memoria. Celebravimus etiam ternis vicibus annum novum sive Calendas Januarias. Audivimus hic, quod rex Carolus oppido Veprik exercitum suum admoverit, amissisque circiter 500 suorum, ut supra dictum fuit, in secundo assulto oppidum, situ et opere editum, in suam redegerit potestatem circa 15. Januarii, qua fumabat oppidum vel maxime, pedester autem exercitus Svecicus castra sua promovens Lebedovam et Zinkoviam adegit, ut confestim

se regi Carolo permitterent. In oppido Hadjacsensi capitaneus Rigensis Fedor, qui regi Carolo aquis prope Varschaviam merso, spreto vitae suae periculo, aquis insiliens opem tulerat, eidemque gratus erat, vita excessit die 20 Januarii, breve mundi gaudium esse expertus. Fuerat is a defatigata fortuna desertus, dumque nec uxori suae obceratae et phreneticae, nec sibi ab eadem dissito et summo rerum omnium defectu laboranti consulere posset, praeter spem ab Ill. d. Hokl, regii satellicii colonello, Praefectus aulae constituitur, oblato 100 aureorum annuo salario. Vix tamen ascendit hunc felicitatis gradum, de quo sibi mirum in modum gratulabatur, cum descendere in sepulchrum usque debuit, die 20 Januarii sepultus. Hic loci etiam Hans Jacob, lanio nobis adhaerere solitus, dum vice quadam inebriaretur, omnium pecuniarum suarum, quas in Cosakia lanioniam exercens, per fas et nefas acquisiverat, passus est et ex nupera congelatione atroque pede truncatus in fame et foetore animam exhalavit. De vita ipsius inhoneste acta Rigiae aliqui narrarunt et forte ideo Nemesim divinam experiri debuit. Fedor etiam dicitur Rigae existens interdum fl. 100, quin aureos totidem una nocte lusu chartarum pictarum amisisse sine aliqua notabili mentis perturbatione, at moriturus vix 100 assium fuit possessor. In hoc oppido servus unus Mazeppianus a Moscovitis conductus, insidias vitae Mazeppianae struxisse deprehensus, educebatur ad locum supplicii et longa litera fieri debuit. Erat Hadjacsini vir mediocriter latine doctus, Theodorus Chominszky, qui doctrinae theologicae nomen habere dicebatur, per socerum suum, Stephanum Tischkovits protopopum Hadjacsensem sed is nomen doctoris acceptare recusabat coram nobis, postquam varios discursus de capitibus religionis movissemus, et ipse in propugnanda Sanctorum invocatione et justificatione per bona opera defecisse se vidisset. Joannes Borzovsky vero ecclesiam B. M. Virgini sacratam deseruit ante adventum Svecorum, qui ideo ecclesiae hujus clenodia, libros, calices et omnem apparatum sacerdotalem apprehenderunt. Substitutus in hac ecclesia fuit *Georgius Jerosztaszovits,* qui cum in sepeliendo infante hospitis nostri occuparetur caeremoniasque legendo et cantillando perageret, turbae feminarum tumbam circumdantium se immiscuit et in conspectu meo omniumque praesentium feminam quandam amplexabatur. Subridebant viri feminaeque indigenae, nos autem in admirationem rapiebamur, quod in funebri luctu et quidem sine tergiversatione, posita fronte, id facinus ausus fuerit. Genium reliquorum protulit audacia unius. Narrat Olearius l. 3. ex eodemque Andreas Caroli in Memorabilibus ecclesiasticis saeculi XVII p. 106. virginem quandam peregrinae nationis et hactenus alienae a Russis fidei, passam

sibi persvaderi, ut ad Moscoviticam transiret ecclesiam. Dum ergo de novo more gentis baptizata benedictionem ab ecclesiarcha peteret, qui Nikon dicebatur, Moskovitarum patriarcha admodum lepidus, is formosissimam puellam intuens: Osculumne tibi primum praebeam, inquit, aut impertiam prius benedictionem, haereo. Moscovitis enim sic est usus, ut excepturi ad se conversos, fausta iis plurima apprecentur et blanda figant oscula. Vidimus hic in templo primario infantem ad S. coenam deportatum et admissum. Sacerdos ex calice hausit argenteo cochleari vinum consecratum, cui panis immixtus erat ac utramque speciem ori infantis aegri ingessit. Intellexi postea ex relationibus sacerdotum, infantes communicari partialiter, pueros vero ac puellas septenes peccare jam scientes integre. Pro defunctis orationes institui sive sint majorennes, sive minorennes.

Sed ad alia properandum est. Habet ***Hadjacsinum*** *arcem ligneam* vallis munitam, ipsum quoque oppidum totum est vallis atque aggeribus circumdatum et per Svecos, ut ab incursione hostium tutiores essent, non parum fortificatum. Discessuri ex eo Sveci domos aliquas, quarum domini Moscoviticis partibus adhaerebant, incenderunt et munitiora loca diruerunt. Habuit sub arce ingentis magnitudinis cellas dux Mazeppa, mulso, cerevisiae ceraeque asservandae commodas, in arce vero editiore loco sita, propugnaculis, speculis et tormentis instructa, habuit ingentem copiam ferri, frumenti, aliarumque rerum. Svecia gardia hinc movit 21 Februarii, nos autem 18 Martii movimus et intra horam pervenimus ad monasterium fossis et vallis cinctum, inde vero in intensissimo frigore 2 milliarium devenimus in oppidum ***Litenka***, fossis et vallis instructum, atque a domino Sparre, comendante loci, quartirium commodum obtinuimus. Conspeximus hic templum speciosissimum, non pridem ex lapide aedificatum, cujus altare dicitur constitisse 20000, tota vero structura 100.000 Cosacicorum florenorum, quorum singuli 10 gr. Caesareos efficiunt. Nondum in vita mea simile altare conspexeram, nec admiratus fuissem adeo, si in Cosakia vel paucos lapides conspicere potuissem. Ab uno pariete extendebat se ad alterum usque, et assurgebat ad fornicem, continebatque varias statuas auro et variegato colore illuminatas. Prope altare ostentabatur cadaver seniculi cujusdam sacerdotis ante seculum sepulti et ob nimiam, uti credebatur, sanctitatem faciem capillosque adhucdum retinentis. Vespertino tempore viri tres, cantu trium vocum, basso videlicet et duplici discanto, nos cohonestabant, dicentes raro adhiberi pueros ad cantum publicum.

Die 20 Martii venimus in oppidum ***Burki*** invenimusque ibi duos populares nostros, Dn. Martini et Dn. Matthaeidem.

Summo mane diei 21. per apertos campos in frigore, non sine metu ab hostibus omnia vicina loca tenentibus, percurrimus 4 milliaria in *Opüschnam,* indeque 1 milliari in *Budiscam.* In Opüschna erat numerosum praesidium Svecicum, erant etiam 2000 Moscorum, qui in nupera expugnatione oppidi Veprik regi Carolo se permiserant. Excurrebant vero suburbia Opuschnensia ultra dimidium milliare. In Budisca rex Carolus, dux Mazeppa et tota regia ducalisque aula stationem habebant. Assignabantur nobis hic duae domunculae, quarum commodiorem obtuli nostro Grund, mercatori Rigensi, commodis suis adaugendis intento. Ipsum quidem oppidum exiguo ambitu claudebatur, sed suburbiis amplis gaudebat. Captavimus in eo occasiones redeundi in Germaniam. Convenimus hic D. comitem *Löwenhaupt*, qui honorem visitationis grato animo accepit, operamque suam in promovendis nostris patriaeque ecclesiae rebus obtulit. Frequentius adiimus D. Hermelin nobis singulariter addictum, qui instantiam nostram cum D. comite Piper communicavit. Cogitabat tamen nos ad Czaream M. sine offensione regiae aulae confugere posse, in negotio liberi passus solicitandi, sed tamen volebat prius opinionem D. comitis Piper audire et ex consensu R. M. rem geri. Compellavimus etiam D. Mazeppam, qui Rumenii nobis promiserat amplissimis verbis non modo litteras passus, sed etiam commeatum et assistentiam Cosackorum suorum. Die S. Pauli in concione apud D. Reinschild habita, Hadjacsini contraxeram notitiam cum D. Generali majore *Schlippenbach,* cum Sultano, regio commissario, cum D. *Neügebaüer,* qui ante paucos annos Czarovicii sive Czareatus haeredis informatorem egerat, postea in castris Svecicis erat volunteur, varias correspondentias habens etiam cum doctore medicinae Kortholdo, Dantisci vivente, et instantiis Principis Hungarorum confoederatorum promovendis intento, accepta annua 100 aureorum pensione. Innotaveram Hadjacsini D. *Guldenkrug*, generali quartiriorum magistro, in utraque architectonica apprime versato et vicecolonello gardiae regiae, nec non D. *Flock*, comendanti Hadjacsensi, sicut etiam Domino *Borre,* qui regius erat Sprachmeister, D. *Theben*, qui erat Hoffintendent, sive supremus aulae regiae magister, D. *Ziederghelm,* secretario regiae cancellariae et aliis, quorum opera nos hic adjutum iri confidebamus. Confluebant huc ex vicinis locis multi ministri regii, conveniebant etiam me plurimi officiales et mercatores, volentes se recipi in societatem peregrinationis, qui tamen ex consilio D. Hermelin, ad cancellariam regiam impetrandae dimissionis causa, per me dirigebantur. D. *Harder* secretarius Lövenhauptianus, vir doctus et geometriae notitia instructus, sperabat se missum iri cum D. generali Lövenhaupt ad con-

scribendum militem in Livonia. Ex Mazeppianis innotuit mihi D. *Venerovsky,* sororinus Mazeppae ducis, qui cum Dna *Obydovska,* sororina Mazeppiana, erat apud generalem auditorem Mazeppianum *Maximov* dictum, dum litteras passus peteremus et satis humanum erga nos se declaravit, ipse vero Maximov officiosum et hospitalem. Maritus hujus feminae erat quondam suae M. Czareae stolnyk, Joannes Obydovskÿ dictus, vir magnae auctoritatis. Dux Mazeppa affectum suum, quem Rumenii nobis obtulerat, dicens se cum principe nostro amicitiam sancte continuaturum, jam mutabat affirmans, se non posse nobis litteras salvi passus exhibere, antequam a S. Rege Carolo, terrarum suarum domino, dimissionem impetraverimus, dumque produceremus litteras passus a S. M. nobis pridem gratiose exhibitas, dicebat, debere se per aulam regiam in hoc puncto informari. Ea ipsa hora supervenerat D. Hermelin, qui de dimissione nostra ducem uberius informavit et circumspecto viro suspicionem exemit omnem. Inter pocula vini, mentione facta Cosakorum Zaporoviensium jam jam adventantium in auxilium regi et duci suo, ego laetabundus dixi, ex adventu ipsorum nobis multum boni accessurum. Dux vero Mazeppa putans me de exercitu Svecico loqui, corrigebat sermonem meum his verbis: Excel. domine antequam S. R. M. haberet auxiliares has copias, semper erat fortunata, quia justam causam belli habet, et eam in Deum moderatorem bellorum, et justitiae causa assistentem unice rejiciebat, neque deseretur a Deo, licet nullus Zaporoviensium veniret in auxilium. Admirabamur hanc ipsius fiduciam. Idem a comite Lövenhauptio primum visitatus dicitur dixisse, quod heroica hujus comitis virtus in nupera actione ad pagum *Liszna,* inter Dnieper et Szosz fluvios, vel maxime enitescens, stimulos ipsi adiderit accelerandi transitum ad R. M. Svecicam, perpendenti, quod comes iste cum tam exigua suorum manu totam molem hostium in tertium usque diem sustinere fortiter atque cum potiore exercitus sui parte per medios hostes perque fluvios periculosos equis natantibus evadere, quin ipsum hostem omnibus viribus discrimen pugnae aggressum tantopere obterere potuerit. Plane singulari divina providentia D. Hermelin colloquio nostro die 27 Martii habito intervenisse credidimus. Proxime praecedente die 26 Martii regimen *Alfentheilianum* ex improviso Moscovitae invaserunt et notabili clade affecerunt, capientes colonellum ipsum, qui magnis animis hosti resistens a corpore militiae suae abscissus erat, dum longius procurreret.

Die 6. Aprilis adventabat dux Zaporoviensium Kozackorum, *Kossovy,* in cujus adventum cum et ego ministris regiis immixtus praestolarer, ocassionem habui loquendi cum

meo D. Hermelin, qui jam fuerat cum S. Rege et comite Piper de me collocutus, meque ad fenestram deduxit, quam rex cum D. Piper occupaverant, idque fecit eo consilio, ut sub conspectum utriusque prodiens, instantiam meam de litteris liberi passus in memoriam revocare potuissem. Conspectus iste magnum post se traxit effectum. Mox tamen egressus fuit a Regia M. d. comes Piper, dicens mihi in aurem: S. rex dedit mihi in commissis, ut loquerer cum D. Mazeppa ratione litterarum salvi passus, id quod ego lubenter faciam sine omni dilatione. Divulso a me comite supervenit comes Lövenhaupt a rege egressus, meque a D. Hermelino monitum ad insequendum D. Piper, deduxit ultro ad prandium d. comitis, qui gratam sibi esse praesentiam meam dixit. Per horam ferme colloquebamur soli tres, antequam prandium praepararetur. Inter alia Cels. comes dicebat, Regem S. inde ab initio suscepti regiminis causam Evangelicam fideliter promovisse. In Saxonia dum esset, profundis curis fuisse integro triduo quadam vice immersum et a conversatione cum ministris notabiliter abstractum, tandem precibus et longis deliberationibus praemissis apprehendisse chartam, et manu sua aliquot puncta breviter consignasse, Viennamque Austriae misisse, addita declaratione, ut intra triduum ad omnia sibi directe respondeatur. Inter alia fuisse punctum de restitutione omnium templorum in Silesia ablatorum contra mentem pacificationis Osnabrugensis, cujus guarantiam in se susceperat Sua R. M. Sveciae tanquam defensor religionis. Respondisse Caes. M. promittendo pecunias et ducatum N. Mox vero S. M. Regiam rescripsisse ad residentem suum, in aula Caesareo commorantem, se nolle libertatem religionis Osnabrugensi transactione concessam vendere nec se destitui pecuniis ex benedictione divina datis, de ducatu sibi vero compromisso se disceptare velle, ad quem nam jure potiori pertineat. Missum itaque esse ad regem d. Kolovrat, qui veniens ad comitem Piper, conquestus fuerit, cur Svecica Majestas non contenta victoriis suis de rege Augusto et magno duce Moscoviae reportatis novo bello Caesareo implicari velit. Sed respondisse d. comitem Piper, M. Svecicam non quaerere novi belli materiam, verum observationem transactionis Osnabrugensis, multis modis violatae. Narravit postea D. Piper, quomodo transactum fuerit de manutentione pacis Osnabrugensis et subscriptione d. Kolovrat, nomine S. Caes. M. atque guarantia Anglorum, Hollandorum et R. M. Prussiae, nec esse credibile, ut haec pacta conventa non observentur, prout jam fama ferat. Mentionem etiam ingerit d. comes Piper ducatus Lithvaniae, quod eum sibi reservatura fuisset M. Czarea, nisi victricibus armis Carolinis remorata fuisset. Hoc nomine multum deberi

gratitudinis R. Carolo, qui tam potentem principem ope Dei represserit. Narrabat etiam, se non putasse, regem tam esse in sacris scripturis versatum, uti expertus fuerit. Principem enim Lubomirskium ex regis informatione et convictione factum esse Lutheranum, nunc vero Holmiae vivere, seniorem vero Sapieham, ducem magnum Lithvaniae, regia conversatione in alium plane virum evasisse, et melius sentire de religione evangelica.

Interea afferebantur cibi aliquot, binis vicibus hausimus singuli ter vini Crimensis pocula et antequam clauderetur prandium, d. comes Piper evocabatur ad R. M., interfuturus audientiae Zaporoviensibus dandae. Cingebant regem ab una parte comes Piper, princeps Vürtembergicus aliique ministri, ab altera d. Hermelin, Ziederghelm aliique magno numero. Dux Zaporoviensium cum suis deducebatur ad regem, alloquebatur eum et homagium fidelitatis peragebat. Rex per commissarium suum, Sultan dictum, et linguae Cosackicae peritum, respondebat, horum vero singuli ordine servato profunde se incurvabant coram R. M. et quasi pedibus ejus advolvebant, atque intra horae spatium egrediebantur a conspectu regis ad ducem Mazeppam, cujus liberalitate officiales, reliqui vero munificentia regia in tertium usque diem fovebantur. Abscedentibus Zaporoviensibus egrediebatur d. Hermelin, meque de viatico per R. M. gratiose mihi oblato certiorem reddit. Ita rei novitate delectatus, cibo et potu, magnorum virorum discursibus regioque affectu insperate oblato recreatus, redii ad hospitium meum narravique D. Sam. Pohorsky visa actaque diei hujus.

Die 7. Aprilis, in quam Dominica Quasimodo geniti inciderat, post peracta sacra, in quibus S. R. M. oculos in me ex opposito constitutum aliquoties nimis diu defixos cum admiratione observaveram, Exc. d. Hermelin ad hospitium meum venit, significans exmissum iri nobiscum Valachos regios, cum sufficienti commeatu et debere iter suscipi per desertos campos, perque fluvios profundos nandum fore, et quia me ad omnia, quae sociis itineris sustinenda venerint promptum paratumque fore intellexit, gratulabundus abscessit.

Die 10 Aprilis post meridiem nunciat D. Hermelin, secundum ordines R. M. iter suscipi hac nocte debere, et scire velle, num de equis tanto itineri suffecturis mihi prospexerim? Profundo crepusculo nocturno afferebantur mihi a D. comite transmissi 100 solidi imperiales cum grande fasce litterarum per me ad — deferendarum. Nimia festinatio prohibebat acciri, qui in societatem itineris admitti cupiebant. Vix ultimum vale dicere poteramus D. Hermelin et litteras salvi passus per Cosakiam valituras adportare a secretario Mazeppiano. Conveneramus 8 post meridiem ducem Mazeppam, significantes

gratiosissimam R. M. resolutionem ratione litterarum passus a Sua Celsitudine nobis exhibendarum jam ipsi innotuisse. Decumbebat is ex triduana commensatione cum Zaporoviensibus valde aeger, auditaque mentione liberi passus litterarum, more Cosackorum torvum adspiciens: Num quid, inquit, ego sum Deus, ut vobis liberum passum promittam? Eundum vobis erit per loca deserta, per aquas magnas, per medios hostes, quomodo autem ego vos assecurare possum de libero progressu, qui est in manibus solius Dei? Ego obstupefactus ad novam excusationem respondi, nos nec petere a S. Celsitudine talem passum, quem ipse Deus devotis nostris precibus imploratus potest dare, sed petere nos pridem promissas nobis litteras liberi passus per terras S. Celsitudinis. Dabo, inquit ille, dabo vobis litteras tales, elevansque manus suas versus coelum, oraboque, inquit, Deum, ut per omnia pericula vos salvos deducat. Gratias egi Duci addens preces pro incolumitate ejus et abscessi. Litterarum harum tam multo labore et dolore obtentarum, de verbo ad verbum tenor iste fuit. . . .

Placet haec Moscovitico-Russico charactere et idiomate consignata, slavicae linguae characteribus retenta dialecto russica, genuine exprimere, ut pateat matricis linguae in multis vocibus convenientia. Ita vero sonarent: Joann Mazepa, hetman wojsk zaporošskych s oboich storon Dněpra, slavneho svjateho apostola Andreja i biloho orla kavaler.

Oznaymujem sim podorožnym listom našim, każdomu komu kolvek o tom vidati naležit, a osoblive v panstvi najasnišoj porty ottomanskoj, i k milostam panom vlastelinom i vsjakoj kondicii i dostojenstva ljudem; tuže i panom starostinam i vsemu staršomu i menšomu vojsk zaporożskych, horodovoho i nizoveho rejmentu našeho tovarystvu: vš ich milost, pan Daniel Kerman i Samuil Pohorskÿ s prostymi svoimi ljudmi poslanymi z panstva Vengerskeho ot najjasnijšeho kionžencia J. M. Sedmihrodskoho, byli v pevnych tohož panstva vengerskeho interesach u dvoru N. Karolja, J. M. Svedskoho, ktorij teper z naležitoju otpravoju čerez panstva N. Porty ottomanskoj vo svoja sy povoročajut, začim aby vsjuda onich z panstva Vengerskeho poslannikov dobrovolne bez zadržanja propustano, i jakoj by potrebovali učinnosti, toċy visvidčaty nečormonljano velice ich M. panov vlastelinov v panstvi Najjasnijšoj porty ottomanskoj žadajem i prosim, obecujjey susidstvenoju prijazniju toč vzajemstvovati. Staršinam zas rejmentu našeho vojsk zaporožskich horodovoho i nizovoho, pilno prikazujem. Dan v hlavnich kvarterach v *Budišej,* marta 30 roku 1709.

Ivan, menovan hetman
a kavaler B. orla vlastn. r. m. p.

Insignia sigilli ostentant hominem unum gladio accinctum et sagittis instructum, verum Kosackum exprimentem cum inscriptione ista: Pečat maloj Rossiji vojska pečerskeho presvitloho: id est: sigillum parvae Russiae militiae Pecseriensis Serenissimae.

Acceptis hisce litteris nec non quas d. de *Siltmann*, R. M. Prussiae generalis et vicecollonellus, tum temporis ad armadam Svecicam ablegatus ad Regem nec non ad D. *Fehr*, primarium ministrum aliosque miserat, Berolinum deferendas, movimus ex oppido Budisca profunda nocte, at propter tenebras in suburbio haerere debuimus usque ad tertiam horam antelucanam, circa quam evigilans ex hesterna crapula colonellus Valachorum regiorum *Szander* dictus, vis magni nominis ob heroica sua facinora et modernam ad Tartariae hamum regemque Stanislaum expeditionem feliciter peractam, itineri huic se accinxit. Habuit in suo comitatu Cosackos 15, interque illos colonellum unum Mazeppianum ad hamum missum, nostrum etiam erant 15 una cum servis.

In nomine Dei movimus velocissimeque 11. Aprilis progrediebamur et subinde pleno cursu per pagos *Ribji*, Ivongi venimus in pagum *Csericsoka*, ubi Szander divertit ad d. Hammelton generalem, dumque ex isto percontarer, quisnam is esset, qui nobiscum iter facere debeat ex mandato S. M. R. se illum esse negavit et antequam observaremus, se subduxit. Vix ipsum invertigare et assequi potuimus. Substitit postea in pago *Chvederky* apud d. Trautfetter regiminis Gelbissiani majorem, coram quo produxi ipsi litteras inclitae cancellariae, quasvidens subrisit fassusque est, se scivisse de iisdem.

Circa tertiam pomeridianam pervenimus in *Novy Czančarov*, tartarico et Cosackico more per colles, per valles, per fossas et fluvios pleno cursu volantes, id quod mihi fuit arduum, sed amore reditus in patriam ope Dei superabatur. Excepti fuimus (per) Zaporovienses honorifice. Noster colonellus Szander adibat ducem ipsorum, Kossovyj dictum, redux ab eo significabat mihi, se non posse mecum et cum adjunctis mihi progredi, et licet ipsi fl 100 obtulissemus, tamen in opinione sua permansit, praetendens campos magnos, fluvios profundos, hostium copiam et equos nostros tantis cursibus exantlandis impares. Mentionem feci postea Regiae ad regem Stanislaum per ipsum deferendae, sed nec eam acceptare voluit, et cum verbis meis compulsus acceptasset, tamen restituere mihi tentavit, praetendens facile capitis periculum incurri posse propter litterarum tantarum deportationem. Si vero pertinaciter ipsi adhaerere voluerimus, subducturum se a nobis in primo periculo, aut sicubi viderit equos nostros defatigatos, affirmavit. Maluimus divelli ab ipso, quam cum ipso periclitari.

Post abitum ipsius . . . Die 12 Aprilis convenimus ducem Kossovi rogantes, ut nobis quoque aliquot itineris comites ordinaret. Promisit, qui nos reducant ad R. M. Svecicam, a qua jam habeat ordines, ne quemquam trans Borysthenem abire ex castris S. M. permittat. Produximus litteras liberi passus datas nobis a S. M., nec non a duce Mazeppa, illas legere non poterat ob ignorantiam linguae latinae, has coram senioribus populi sui praelegi fecit. Cum secretarius ipsius litteras has accepisset, conspecto sigillo illarum, osculo excepit et clare praelegit. Debuimus etiam passum nostrum hungaricum producere, nec non Prussicum. Tandem post multas deliberationes fidem dedit honestae dimissioni nostrae, de ductoribus vero nobis nostro sumptu associandis se cum communitate sua deliberaturum promisit. Nihil tamen dux iste sine scitu et consensu totius communitatis agere potest. Constituunt vero Cosaci Zaporovienses peculiarem rempublicam, at dependenter se habent a duce Mazeppa (sed saltem in terra sua), nec audet dux ipsorum ducis titulo uti praesente Mazeppa, sed saltem in terra sua Zaporoviensi. Mazeppa vero gerit titulum ducis militum Zaporoviensium et utramque ripam Borysthenis incolentium. Plura de ipsis supra adduxi. Cum nemo inveniretur, qui hoc tempore periculoso, imprimis ob divagantem per campos desertos militiam *Galagani,* comendantis Csehrinensis, propter devastatam nuper sedem Kossovianam *Szecsin* dictam famosi, hodegum nostrum agere vellet, cogebamur 13. Aprilis redire. Non tamen rediimus usque ad nostrum quartirium Budisscense, verum substitimus in pago *Chvederky,* in quo d. Trautfetter prompte nobis tres domunculas vacuas assignavit. Gratias egimus Deo, omnia paterne disponenti, quod a tanto cursu liberati fuerimus, nec non speravimus suffecturas vires nostras vel equorum emetiendis quottidie milliaribus 15 aut 20, quibus tamen colonellum Szander et Cosackos Valachosque emetiendis adsuetos esse audiebamus. Nuper sane emensis 8 magnis milliaribus ex Budisca in Novy Szancsarov adeo defatigati eramus, ut neque stare, neque sedere neque comedere potuerimus. Substitimus vero in Chvederky eo, quod fama constans erat, Mazeppam cum rege venturum ad obsidendam Pultavam, exiguo milliari hinc dissitam, speravimus itaque post obsidionem et occupationem Pultavae, exercitum Svecicum circa et trans Borysthenem operationes suas militares facturum, nobisque viam aperturum. D. major Trautfetter singulari affectu me prosequebatur toto cohabitationis hujus tempore. Multis vicibus me invitavit ad prandium, utque sine omni invitatione quotidie venirem ad cibum, valde rogavit. Idem fecit frater ipsius capitaneus. Bonos hic amicos nactus fui. Colonellus *Gelbe* praeter verba nihil

praestitit, capitaneus vero ipsius etiam obtulit mensam suam et aliquoties me prandio excepit, nempe D. Waldau, homo dives, postea coram Moscovitis aufugere volens in Borysthenis aquis unacum equo submersus. D. colonellus *Güldenstern* etiam iteratis vicibus me prandio excepit. Noster vero conterraneus Saxohungarus D. *Joannes Carolus Carlowitz* capitaneum suum mihi reddidit familiarem, aliquoties nos visitavit, meque uno pari eximiarum pistoletarum donavit. D. capitaneus Gottfried Johann *Salmis* singularem affectum erga me declaravit. Notitiam hic contraxi cum D. *Lövenhaupt* vicecolonello nec non cum D. barone *Falckenberg,* qui principem nostram serenissimam ex arresto liberaverat et ideo per R. M. Sveciae diu in arresto detinebatur, multis verbis coram me conquestus, quod nullam gratiam reportaverit.

Die 23 Aprilis irruperant in suburbia Novo-Szancsoroviensia Moscovitae assultuque frustra tentato redierunt, incensis suburbiis, quorum fumo perterriti officiales regiminis Gelbissiani retrocedebant versus Pultavam, nosque unacum ipsis fugimus in pagum *Supronivka,* sed sequente die redibamus in quartirium nostrum Chvederkense, et audiebamus de actione Cosackorum ad Szancsaroviam. Celebravimus die 28. 29. Aprilis et 1. Maji Pascha Svecicum, et intelleximus tertium diem paschatos in Svecia non celebrari, verum in quartum diem rejici. Cum ergo enim celebraretur tertia feria Paschalis, die 30 Aprilis lauto convivio excepit colonellos duos, Gelbis et Güldenstern, aliosque plurimos officiales, meque inter ipsos D. capitaneus Valdau, cibo, potu et musica nos exhilarans. Multam hic notitiam contraxi, dum nemo esset, qui amicum affectum declararet. Dominica Exaudi finitis sacris et prandio apud d. colonellum Güldenstern, reverendus regiminis hujus pastor, Johann Stappenbergk enarravit nobis actionem Svecico-Cosakico-Moscoviticam ad pontem Kobilackiensem habitam, quod in manibus suis conclusos habuerint Moscovitas Svedi, at frigidius comendante generali *Krause* rem suam gerente et Kossovianis Kosackis otiose hostem adspicientibus, hostis per medios Svecos perrupit cum horribili armorum fragore occisisque 6 capitaneis regiminis Guldensterniani et vicecolonello capto aut potius profugo. Tanta erant mala Svecorum, ut nonnulli optarint ab hoste capi, quam diutius mala sua tolerare. Rex audiens captum esse colonellum istum, dicitur inquisivisse de vulneribus istius, dumque audiret non fuisse vulneratum at captum, dixisse fertur: Jam scimus, quod captus sit.

Die 29 Aprilis, sive II. feria Paschatis Svedici, irruerunt Moscovitae in oppidum Opuschna prope Budiscam et percusserunt vigiliam totam, constantem ex 200 personis, injecerunt

ignem oppido, sed sine detrimento ejus. Videntes vero adventare regem cum aliquot regiminibus, ultra fluvium se recipiebant. Inciderat his unus Svecus fugiens in foveam, stramine tectam, latitansque in ea audiverat supremi generalis Moscovitici voces istas: General marsch, marsch, et supervenientibus suis Svecis retulit, qui tamen ultra pontem non progrediebantur. S. Rex eductis militibus ex Opuschna et Budissca rediit ad *Pultavam,* quam incitante Mazeppa obsidione cinxerat ante octiduum, sive circa 22 Aprilis, quia vero rege absente pulveres pyrii cuniculis illati ea ipsa hora, qua portam cum propugnaculo in aërem ejecturi sperabantur, per obsessos auferebantur, rex Carolus indignatus, incepit 30 Aprilis vesperi globis tormentariis ex gerris vicinissimis oppidum pulsare, nec destitit antequam illucesceret dies 1 Mai. Magna damna sunt oppido illata, accensis aliquot domibus et praesidio in intimiora fugato. Dies aliquot deinde praeterierunt sine notabili operatione bellica. Rogabant tamen Mazeppiani Cosaci, ne rex Carolus incendio deleret urbeculam, in qua Mazeppa habeat sororem uterinam, ipsi vero domos et domesticos suos, opesque sint depositae, ex maxima omnium Polka; posse oppidanos praesidiarios fame cogi, ut desperantes de subsidio et indies arctiora sibi imminere videntes, permittere se regi cogantur.

Die 3 Maji excurri cum D. Pohorskio ad videndam obsidionem Pultavae. Urbeculam vidimus exiguam in colle sitam et utraque ex parte collibus exiguis cinctam, duplicibus aggeribus et vallis totidem munitam. Intra proximiorem collem rex Carolus fieri curaverat gerras (aprošse z košin) ex opposito colle, in quo aedifacabatur sumptuosum monasterium, impetebat grandioribus globis tormentariis hostem. Jam enim Czarea M. cum omni suo exercitu advenerat et incredibili labore longissima curaverat tranchementa, eaque tormentis plurimis firmaverat, circumfusos campos et nemora adjacentia tentoriis et vario milite complens. Exiguus amnis monasterium atque Pultavam sive castra Svecica a Moscoviticis dividebat. E regione castrorum Moscoviticorum oppidani habebant portam probe munitam, ad procludendum itaque aditum rex Carolus oppositas Moscoviticis gerras fieri curavit, militibus circumdedit et excubiis periculosissimo loco positis constituit, ne aliquo modo annona obsessis importaretur. Ex opposita parte erat alia porta, habens ante se excubias et circa has valla, praesidiis Svedicis firmata. Jucundum fuit hostem videre unius globuli jactu a Svecis castra metantem et explorare haec omnia. Aderat postea dies poenitentialis Svecicus, quem nos in Chvederky celebravimus. Quia vero archiepiscopus Upsaliensis textus biblicos hactenus praescribere solitus id praestare non poterat, ob po-

starum cursum impeditum, itaque S. Rex vices ejus suppleturus praescripsit ipsemet dies quatuor poenitentiales, additis textibus S. scripturae, A. 1709 explicandis in omnibus regiminibus.

Quantum vero lateat in his textibus selectis mysterium, ex actis subsequentibus patebit. Statuendum est omnino singulari Dei instinctu, hos et non alios, imprimis vero Jerem. 18. Osae 7, Jerem. 50. Ps. 80 et Sir. 51. se legisse S. R. Majestatem et principum suorum casum, residuique populi reditum ad caulas paesagiisse. Tristissima erat rerum Svecicarum facies et in dies arctiora exsperiebamur. Cosaci confoederati Svecici, ubicunque poterant, Svecis pecunias et quandoque vitam eripiebant. Rustici in silvis latitantes omnibus praedandi occasionibus intenti fuerunt, Sveci vero volentes Pultavam fame premere, fame lenta conficiebantur. Ex Novy ac Sztary Szancsarov vicinisque aliquot pagis advehebantur quidem panis, cerevisia, braha, mulsum, alia victualia, ast enim vero, quid haec inter tam multos, et num omnes gregarii milites erant persolvenda? In quartirio regio 16 thaleris garnec caustici venditus fuisse narrabatur. Exc. d. generalis major Mayerfeld 12 specie thaleros pro uno garnec caustici exposuit, id quod ipsemet postea narravit. Unum par calceorum, equiti aptorum, rhenensibus 20 florenis, unus latus germanicus pileus exilibus argenteis lemniscis ornatus 30 florenis, una tonna cerevisiae continens $7^1/_2$ urnas florenis Rhenensibus 45; unus garnec continet fere 3 medias hungaricas, non quidem Budenses, sed quibus in confiniis Austriae, Moraviae, Silesiae Poloniaeque utuntur Hungariae incolae. Porro 20 garnec faciunt urnam unam, et 150 garnec unam tonnam Cosakicam. Unum ephipium vendebatur 12 solidis imperialibus, quin imo 20; noster Haasius emerat unam urnam caustici 8 solidis aureis, quorum pretium erat 6 rhen. fl., in universum 48. fl, lucratus est florenos 22 Rhen., acquisivit itaque pro una urna vulgaris caustici fl. 70 Rhen. et quidem sub initium obsidionis Pultaviensis, dum videlicet omnium rerum major esset copia. Quinque indusia in auctione quadam persoluta fuerint 60 solidis thaleris. Panis pretium etiam accreverat durante obsidione. Kosaci praeter aureos et solidos thaleros aliam pecuniam repudiabant, Sveci thalerorum et aureorum pretium elevabant. Saxonica moneta rejiciebatur, Kopiki acquiri rarissime poterant. Caro quidem haberi poterat interdum, sed ob nimium aestum ultra biduum sine foetore asservari eam non erat possibile. Immiserat Deus muscarum tantam copiam, ut agminatim volarent, omnes domos et silvas morticiniis abundantes, ipsaque castra exercituum instar infestarent. Ipsemet conspexi, dum hospitium meum vetus in pago Chvederky visita-

rem omnes parietes, tectum, fornacem ipsamque terram et omnia utensilia tam spisse fuisse a muscis cooperta, ut vix unius digiti vacuum spatium vidisses. Qui domum inhabitabant aegrotantes, linteis omnia membra probe muniebant contra impetus muscarum. Per medium domus aliquot agmina muscarum a tecto usque ad terram pendulare et sibi adhaerentium ad instar apum conspiciebantur. Ingressus domum debebat perrumpi per media muscarum agmina, sed totus quantus cooperiebatur, vixque os aperire poterat, quin muscas irruentes abigere necessum haberet. Ego, in alia domo existens, omnes rimas probe obstruebam, assumptisque tiliarum, quae ibi in copia crescunt, ramis, muscas depellebam, sed irrito conatu. Tentavimus interdum extra domum sub arboribus capere cibum, sed neque ibi patinae, ollae, ipsaque ora nostra exempta esse poterant a molestissimis illarum agminibus. Certe margines patinarum occupabant, cochlearia ex patinis educta invadebant vel modice ori aperto involabant. Quoties pluere coeli debebant, conglomerabantur intra aedes, vestibula harum crassis agminibus occupabant. Vidi, dum marquetanius quidam nobis addictus favore mulsum praepararet in castris ad Pultavam positis, tantam muscarum copiam instrumenta ipsius, quibus mel vel etiam aqua mellita continebatur, invasisse, quanta vix dici credique potest, et quia sub dio in maximo solis aestu vascula, quibus mulsum illud infelix intra paucas horas praeparatum infundi debuit, deposita fuerunt, agmina muscarum continebant, quibus accedebant, quae cum aqua mellita infundebantur et quae per orificia aperta subintrabant. Semicocta haec aqua mellita, in qua tot millia muscarum vario mortis genere sepulta erant, bene sapiebat, bene solvebatur. Mensura Stoff 5 Caesareis grossis veniebat. Muscae ob consvetudinem multam per multos neque curabantur, licet in guttur cum cochleari deferrentur, aut nantes in patinis nauseam excitare possent. Vidi tamen obsidione cinctas muscas apud majorem Trautfetterum. Per medium mensae fuderat is bonus et lepidus vir aliquantum mulsi vel etiam lactis, dumque agminatim confluerent ad sitim restinguendam importuni hospites muscae, ille protractum ex theca pulveraria pulverem pyrium, convolutae chartae immisit, accensisque extremitatibus chartae pulveres pyrios non continentibus, muscas loco, qui oportunissimus videbatur, invasit et feliciter prostravit, non sine risu spectatorum. Sane muscae istae benedici poterant omen infestationis ab hoste circumfuso, quem tamen adspernabantur plerique omnes.

Die 21 Maji ducebantur captivi Moscovitae Veprikienses in oppidum Sztary Szancsarov ex Opuschna et Budiska, postquam haec oppida a Svecis deserta incenderentur, ne hostibus

receptaculo esse possint. Prope nostrum quartirium ducebatur grex illorum exarmatus ex 910 personis constans, et postquam unius mensis et quod excurrebat spatio mansisset in Sztary Szancsarov, artibus suorum liberabatur inde 25 Junii styli novi. Illucescebat dies haec, cum audiremus medio milliari dissiti tormentorum boatus et militares Salve, ultra bihorium durantes. Irruerant 8000 millia Moscovitarum in oppidum istud, in quo generalis major Krause, nupera ad Kobilack actione infelix, regimen suum aliudque dislocatum habebat. Audiverat vero ex variis relationibus hostem sibi imminere, nec tamen vel ipsos currus et impedimenta deduci curaverat in securiora. Irruentes hostes spreta mortis formidine securibus maceriem loco opportuniore sternunt, Moscovitae, qui hic asservabantur sub custodiis liberius vagari permissi, sclopetis, quae quomodocunque acquisiverant, Svecos aggrediuntur, multi intereunt, at Svecis ex oppido secedentibus educuntur, et non sine strage recedunt. Etiam hic nocuit securitas Svecis et confidentia in confoederatos posita, quorum tamen perfidiam artificiosam in proverbium abivisse sciebant incauti. Quidam impostor a Jesu sociis Polonicis subornatus, finxerat se saeculo praeterito Demetrium, Basilidis filium, qui tamen in infantia erat occisus tantoque artificio fabulam hanc peragebat impostor ille, ut in magnum ducem Moscoviae fuerit creatus, copiis enim Polonorum adjutus et filia Palatini Szendomiriensis ducta in uxorem. Sed cum a moribus et religione Moscorum se alieniorem ostenderit, fraude deprehensa, scenicus ille dux omnibus ludibriis proscissus confodiebatur. Narrat Thuanus, quod Demetrius iste ante praelium, quo pugnavit pro obtinenda Moscovia, ita Deum expansis manibus et oculis in coelum directis compellaverit: Me, judex justissime, prius per fulmina perime, me primum dele, christiano huic militum sanguini parce, si injuste, si avare, si impie hoc quod vides molior. Tu vides innocentiam meam, justam causam adjuro. Tibi me, regina coelorum et meum hunc militem commendo. Haec si vere referuntur, nec vere Demetrius ille fuit, oportet eum aut praestigiatorem graviter imprudentem fuisse, qui cum sciret, quae diceret, vera non esse, tanta vultus constantia mentiebatur: aut si male persuasus eum se credebat, qui non erat, profecto fortuna, ut aliis imponeret, insigni primum laeti successus mox tristis, at adeo tragici exitus exemplo mire ipsi imposuit, ut ait Thuanus. Postquam beatus Szancsaroviensis conticuisset, injecimus nos in equos et concitatis iisdem advolavimus in oppidum. Fumabat illud, in aliquot locis jacebant Moscovitarum non pauca cadavera, intra et extra illud conspiciebatur unus Moscovita ex loco, in quo reliqui straminiis casulis conclusi custodiebantur, ad portam cum

grandi sacco abituriens, in genua subsedisse, retento humeris sacco. Jacebat exanimis captivorum horum quondam colonellus, qui ad generalem Svecicum, cujus familiaritate utebatur, ingressus dupplex ejus vestimentum induerat suumque superinduxerat, et ablatis rebus etiam aliis sese subduxerat. Vidimus hic Svecorum currus confractos, cistas evacuatas. Viginti thalerorum millia, cassam regiminis Krausiani constituentia, ablata fuerunt. Abducti fuerunt 900 Moscovitae, ex quibus tamen occubuerunt circiter 80. Non sine specie collusionis cum Moscovitis haec acta fuisse dicebantur. Krause enim sufficienter informatus fuit de adventu Moscovitarum, nec tamen impedimenta aliorum expedivit, nec ex vicinis locis auxilia Svecica imploravit, nec in arrestatorum curam gessit meliorem. Supervenerunt postea ex nostro pago aliquot centuriae militum, sed hostis jam ultra fluvium oppido vicinum progressus erat. Sane non parva haec fuit jactura. Licet tamen Svecorum vix tres quatuorve perierint, abducti tamen erant Moscovitae, quorum causa rex Carolus oppidum Veprik, in suam redacturus potestatem, circiter 500 suorum amiserat, ut supra narratum fuit.

Die 26 Maji intrasse dicuntur circiter 1000 Moscorum in oppidum Pultavam, amissis tamen 200 suorum. Tentabant id ipsum etiam alio die Moscovitae, sed fortiter repellebantur amissis suorum 600 et capto per Svecos brigadirio, qui affinis erat Mencsikovii, praecipui ministri Czareae Majestatis. Die 15 Junii eruperunt praesidiarii Pultavienses et adhibitis vasis, pice illitis, incenderunt aprochas Svecicas.

Die 21 Junii styli nostri celebravimus alterum diem poenitentialem in pago Chvederky, audivimusque regiminis Gelbissiani pastorem ex 2 chron. 16. concionantem de alliancia cum Deo debite et cum fructu instituenda. Occasionem ei dederat adventus Tartarorum ad regem et Mazeppam in puncto confoederationis contra Moscovitas. Missus erat a Hamo Tartariae quidam Morsa, id est capitaneus, cum quo postea et nos hungarice loquebamur. Erat quondam Agriensis capitaneus, sed nupero bello Turcico-Caesareo Viennam abductus, inde vero profugus. Germanice loquebatur cum d. comite Piper, et quantum intelleximus, instabat, Tartaros admitti ad foedus cum Svecis et Cosacis cum hac conditione, ne R. M. Sveciae ipsis exclusis olim pacem faciat cum Moscovitis, permittat vero Tartaris ingressuris in Moscoviam abducere homines, abigere jumenta, se contentos fore hoc stipendio et paratos fore ad exsequendos ordines militares sibi a rege Carolo dandos. Differebatur dimissio ablegatorum istorum in tertiam septimanam, forte quod nollet rex Carolus auxiliaribus Tartarorum copiis subnixus discrimen belli adire. Conquerebatur tamen Morsa

coram nobis (dum in societatem itineris admitti nos peteremus, Crimam cum ipso adire volentes), quod dilatio reditus sui ad Hamum utrique parti posset esse noxia, paratos tamen fore Tartaros ad Moscoviam invadendam, ubi intellexerint Carolum regem petitis ipsorum annuisse. Mirabantur etiam Tartari isti regem Carolum oppugnare Pultavam, eo quod Czarea Majestas per suum peculiarem hominem informaverit ipsos, compositum jam esse bellum Moscovitico-Svecicum honestis conditionibus et data regi Carolo in uxorem sorore sua. Volebat hisce figmentis Tartaros avertere a foedere Mazeppiano-Svecico, ad quod conflandum dux Mazeppa pronuper hominem suum expediverat cum colonello Valachorum in Crimam. Habent tamen Cosaci veterem aliquam transactionem, quam ipsi fraternitatis nomine dignantur, vi cujus teneatur pars una alteri laboranti opem ferre. Totis diebus fama spargebatur de adventu Tartarorum, jamque etiam vina Crimensia, uvae passae, amygdala, ficus et aliae res in castra Svecica advehebantur. Concionator noster poenitentialis graviter monebat, non confidendum esse allianciae Tartaricae, innitendum vero esse divinae per seriae poenitentiae continuationem. Redeundum vero est ad nostra privata.

Acceperamus hospitium in pago Chvederkÿ, inter Cosaccos Mazeppianos in ultimis domunculis a vigiliis Svecorum aliquantum remotis. Non modo ab hoste metuere debebamus, sed ab ipsis Cosaccis, quorum animi in nos accendebantur, irritati per nos ipsos. Erat enim in comitatu meo doctor medicinae Johannes *Faber,* Rigam redire volens, erat Duboviensis civis *Schalangk,* qui vina hungarica advexerat ante annum in castra Svecica, aderat socius ipsius Anglus natione et sartor quidam, qui a d. Siltmann dimissus mihi adhaerere volebat et per me defendebatur, ne militiae nomen dare cogeretur. Isti incauti homines non modo chartis pictis in mediam usque noctem quotidie ludebant, spectantibus Cosaccis et interdum aliquis ipsorum 20, 30, 50 et plurium imperialium jacturam una vice patiebatur, sed etiam prodeuntes extra domunculas in via publica excavatam foveolam jactu solidorum florenorum et thalerorum ex linea septem vel octo passibus distante a meta, impetebant ad corporis commotionem vel potius pecuniae dilapidationem, et aurei temporis jacturam. Ab interno itaque et externo hoste metuentes occupavimus domunculas alias, Svecicis vigiliis viciniores. Expertus fui hic insignem fraudem in societatem itineris admissorum. Schalang enim cum Anglo socio suo immemores, quod per me hospitia excepti fuerint, praeoccuparunt domum commodiorem, mihi vero cum doctore reliquerunt domunculam dirutam et fuligine obductam, de qua postea ex Svecis audivimus, a nullo milite

eam inhabitari potuisse ob spectrorum tumultuationes. Nemo tamen nostrum aliquid, quod terrorem incutere potuisset, in ea observavit. Dum vero Schalangii servus ante domum, quam praeripuerant mihi, foveam unam et in ea pisa selecta, butyri vasa duo, triticum et alia legumina invenisset et exiguam saltem partem butyri nobis transmisisset, insurgebant in eum, qui mihi adhaerebant, meque disvadente remittebant ipsi butyrum addentes pretium ejus, et licet istud non acciperet, illud vero remitteret, tamen doctor Faber rem deferebat ad Trautfetterum, qui butyrum apprehendebat, tanquam ad regimen suum pertinens. Crescebat etiam occulta inimicitia, dum Schalangk partibus Czareae M. aperto ore magis fovere deprehenderetur et res Svecicas extenuare atque manifeste impugnare.

Discessimus ab homine occupavimusque in ipso pago commodam domum prope d. colonellum Kelbe, prope etiam d. Trautfetterum, d. capitaneum Valdau et d. Carlovitzium, sed cum nesciret, quo se convertere deberet, sequebatur nos et atrium domus nostrae posita fronte occupavit. Jam quidem habuimus commodum quartirium, sed quotidie tristem illam et a Christo improbatam ethnicorum nimiumque solicitorum Christianorum vocem: Non habemus, quod edamus, nec quod bibamus, dira et dura necessitas ingeminare nos docuit. Quamdiu non vendideramus currum, circumvehere poteramus carnes fumigatas, lagenasque cerevisiae et caustico conservando aptas, nec non patinas resque alias culinares, quia vero comes itineris me reluctante currum vendiderat, existimans, nos equitando iter facturos cum colonello Valachorum, de quo supra memini, hinc factum fuit, ut praeter equos et vestimenta nihil retinuerimus, postquam ab ipso deserti fuissemus. Accessit huic malo jactura omnium equorum. Dum enim d. Pohorsky cothurnorum comparandorum causa 29 Maji vellet excurrere Szancsaroviam, equum suum sepi male alligaverat, qui soluto vinculo ad consuetum pascuationis locum procurrens, omnes reliquos equos secum abduxit, ante oculos nostros evanuit, et pallio sibi alligato atque hinc inde jactato perterrefecit omnes equos, nec potuit inveniri. Minimum 60 thalerorum jacturam passi fuimus. Et quia eo ipso tempore Calmucci totius aulae Svecicae equos abripuerant, accrevit nimis pretium equorum. Nullo calamo miseriam assequi possum nostram, extra hunc pagum 6 hebdomadibus, totidemque intra eundum exantlatam. Durante Cosaccorum jejunio quatuor septimanis acquirere poteramus agnellos et lac, abstinent enim etiam a lacte, contenti piscibus, oleribus, rapis, pomis, pultibus et id genus eduliis, at finito jejunii publici tempore pro se retinebant carnes, lac, caseum. Erant etiam multi Svecorum, qui agnellos, lac et alia

edulia toto die comedebant. Si quando carnem acquisivimus, ultra biduum asservari non poterat, quin a muscis agminatim volantibus conspurcaretur, et vermibus plena foetidaque redderetur. Si vero coquenda fuit recens caro, aberat petroselinum, sal, cepa, farina, butyrum et id genus alia, instar omnium esse debebant silvestria unius mensis poma, quae diutius cocta aliquem saporem, ex quo febres contrahi poterant, conciliarunt. Lac ferme quotidie acquirebatur, sed arte Cosaccorum, pecuniis inhiantium, dilutum aqua et valde pretiosum, cum tamen tota haec terra lacte abundet. Caseus vix conspici poterat, isque fluidus erat, vel ubi modicum siccescebat scobi similis evadebat. Causticum plane haberi non poterat, cum tamen hic vel maxime necessarium fuisset ob continuatum aquae potum. De pretio ejus supradictum est. Si quid aliquando inquisivi de pane vel potu, aderat non unus, qui rebus meis inhiabat, quam primum pedem domo extuli. Si quando hic vel alibi superioribus temporibus nostrae in castris conversationis aliquem, qui tempore prandii accesserat, invitavimus honoris causa ad cibum una nobiscum capiendum, nihil cunctabatur, imo nec amplius invitati ruebant in patinas. Quidam, dum benefacere mihi vellent, ad se invitatum, lacte dulci, cui fraga injecta erant, excipiebant. Dnus tamen Trautfetter et Valdau tabulam aliquot bene praeparatis cibis et mulso vel cerevisia instructam habebant, quotiescunque me ad se invitarunt. Ego fame et curis enervatus, vix incedere potui, aliis vero frequenter molestus esse nolui. Quod vero morbos evaserim, plane speciali providentiae Divinae acceptum fero. Solabar me lectione variorum libellorum, precibus et cantionibus, ad Deum directis in horto domui vicino, quem dicere possem hortum lucta mea cum Deo. Suggerebat mihi calamitas mea insultationibus sociorum meorum in divinam providentiam, measque quotidianas ex sacris scripturis depromtas consolationes, blaspheme peccantium, vehementer aucta, querelas lacrimis mixtas, quibus Deum benignissimum invadebam. Instar omnium consolationum fuit mihi vocatio mea nomine totius ecclesiae evangelicae in synodo Rosenbergensi facta, intentioque mea iuvandi ecclesiam afflictam, soli Deo optimo cognita, cui patriam, amicos, liberos, uxorem et quidquid harum esse potuit, postposuerim. Didici hic lectionem difficillimam linguae gallicae a nostro doctore Fabro, quem vice versa docui arithmeticam sexagenariam et astrologiam, medicis non inutilem. Conspeximus hic fugitivum unum militem natione Germanum, jussu R. M. suspendendum, at propter praetensas in carnificem expensas, quibus damnificatum regimen caruerit, unius decuriae globis trajectum. Audivimus hic aliquem militem egenum, ex caligis suspensi

latronis Cosacici prominens strophiolum, cui aliquot nummi alligati erant, tempore nocturno abstulisse. Tantum ausa fuit famelica egestas!

Die 29 Junii fugiebamus cum duobus regiminibus ad Pultavam, fama tamen ferebat, numerosos hostes velle in diluculo invadere pagum nostrum. Sub vesperam praecedentis diei audiveramus ingentem fragorem tormentorum Svecicorum, quibus hostis ab ingressu in oppidum repellebatur. Tantus fuit hostis fervor, ut non modo in Svecos, quos videre poterat, sed etiam in vallem collibus circumdatam plurimos globos tormentarios projecerit, regi Carolo ibidem decumbenti nocere volens, custodivit ipsum tamen etiam hic providentia divina. In hoc itinere vidimus unum rusticum ex nemore prosilientem irruisse in Svecum currui insidentem cum multis militibus, sed cum percuteret militem illum, excitato clamore captus, et bene pulsatus abductusque fuit. Vel ex hoc facinore aestimari potuit Svecorum periculum. Eodem die existentes in casula quadam fere in summitate collis oppido adjacentis sita, audivimus integro quadrante horae explosiones sclopetorum. Eruperant enim oppidani, sed mascule per Svecos et Cosackos in approchis et nemore existentes repellebantur. Ser. rex Carolus hanc diem habuit infaustam. Dum tamen audiret aliquot Calmuccos ultra aquam prodiisse, assumptis aliquot satrapis, obviam ivit, hostium aliquot prostravit, reliquos in fugam egit, dumque jam rediret ad castra sua, insperata sclopeti Moscovitici explosione accepit vulnus in pede, quem in Polonia fregerat. Per plantam pedis globus ingressus infra digitos haesit. Convocatum est chirurgorum collegium institutaque vulneris inspectio et globi inquisitio. Per horam integram durabat scissio haec, ideo protracta, ne forte nervi et venae digitorum laedentur, at rex ne minimum signum doloris dedit, laetaque facie existens subinde admonuit chirurgos, acciperent novacullas et inperterriti scinderent atque etiam bene sufficienterque scinderent carnem pedis vulnerati. Idem fecisse fertur, dum crus fregerat in Polonia. Imperterritus tamen quaesivit ex chirurgo, intra quot dies speraret posse crus illud coalescere? dumque audiret ex eodem, posse pedem hunc intra sex septimanas sanari, diligenter supputavit dies, dumque ultimus sextae septimanae dies adesset, jussit sibi equum adduci ad equitandum, dehortantibus vero ab hac equitatione ministris respondit, promisisse chirurgum intra sex septimanas convalescentiam, jam vero plene elapsas esse sex septimanas, velle itaque experiri, quantum possit equitando.

Nos interea redieramus eopse die ad quartirium nostrum, in eoque mansimus non sine metu ab hostibus et ab incolis

incusso usque ad 1. Julii. Paucissimi tamen milites manserant in pago, domus autem nostra erat in ipso pagi ingressu. Inter haec Moscovitae castra metabantur ad pagum, in quo erat aula regia cum Mazeppa, inventique sunt Calmucci, qui excuso mortis metu usque in domum a Mazeppa inhabitatam procurrerant, ipsum abducere volentes, sed fortiter a Svecis custodibus corporis Mazeppiani depellebantur, eodemque die 29 Junii aula regia cum regiminibus sibi junctis illinc movit et venit ad regem, nostra autem militia Chwederciensis 1. Julii abscessit versus Pultavam. Habuimus jam equos duos, postquam equus d. Pohorskii fuisset apud capitaneum Juncke, in regimine Güldensterniano, repertus et sine excusatione restitutus. Iste Funcke dixit, sibi equis carenti oblatum nostrum equum a vexillifero regiminis Gelbissiani Leke dicto, qui tamen negabat se quidquam scire de aliis nostris equis. Hoc ipso die Czarea M., quae credebatur nos agressura, fugam meditabatur, omissisque trenchementis suis, abscedebat nocte intempesta, Sveci vero irruentes in tranchementa illa globos tormentarios, pulveres pyrios, farinam, butyrum causticique aliquot vasa occuparunt et tranchementa succenderunt, quae integro biduo ardebant, at ex proximo nemore per Moscovitas insidiantes incauti marquetarii, famuli Polonici Svecicique aliquot milites caustico obruti in universum personae circiter 60 interficiebantur.

Sequente die 2. Julii rex Carolus per Czaream M. provocatus, omnes suos milites in campum produxit, impedimentis prope Pultavam relictis. Extensa fuit linea una longitudine germanici miliaris, cujus medium rex tenebat cum sua guardia et tormentis, Cosaccis Zaporoviensibus extremitates alarum occupantibus. Equites per centurias dislocati erant, habebantque adjunctos pedites per centurias dispositos, singulis vero regiminibus succenturiabantur a tergo milites numero pauciores. Inter omnia regimina omnesque centurias spatia relinquebantur vacua. Nemo potuit conspici, qui non cum laetitia hostem exspectaret, putans diem hunc fore decretorium, et Svecos a fame aliisque calamitatibus, quibus quasi lenta morte conficiebantur, jam tandem liberatum iri. Ego cum Dno Pohorskii ab una lineae illius extremitate ad alteram usque equitavimus et quam heroicis animis capessere vellent arma Sveci conspeximus. Vidimus etiam nubem avium supra castra Moscovitica volitantium, multique veteranorum militum ante praeteritos conflictus idem se observasse commemorantes, faustum inde capiebant omen. Enim vero Czarea Majestas, quae heri ad decernendum provocaverat, exploratis Svecorum viribus in conspectum datis, decernere recusavit, debuitque Svecorum pedester et equester

exercitus re infecta redire ad sua stativa. Fama fuit, disvasisse Scheremetum, ne Czarea M. hodierno conflictu vires Svecorum omnes periclitaretur. Rediimus nos ad bagachiam, in apertis campis ante Pultavae portam septentrionalem positam et justi exercitus specie adspectabilem, ibique deprehendimus ducem Mazeppam, qui generosissimo equo vectus et splendide vestitus ad pugnam mane prodierat, sed a rege Carolo collaudatus ad bagachiam ire salutis suae conservandae causa jubebatur, cum et alias esset tenerae valetudinis. Ego hic perveni et discursum cum monacho sacerdote Mazeppiano, de religionum veritate, qaesitusque de muniis pastorum evangelicorum, informavi hominem, quae, qualia et quanta illa sint. Ille haustu mulsi me detinens, incepit narrare de tentata russicarum ecclesiarum cum Lutheranis unione, produxitque manuscriptum aliquem libellum ad Regiomontanos theologos remissum, scriptum per P. Theophorum Prokopovits, postquam Pater Michael Polcsinski, monachus, scripserat ad Ernestum, istoque absente theologi Regiomontani responderant ipsi, tum enim conscriptam fuisse apologiam hanc per Prokopovicsium, ex qua colligi possit, optari potius posse, quam sperari debere hanc sacram unionem, praesertim, cum sacerdotes Lutherani praeter duo sacramenta et frequentem verbi divini praedicationem nihil agere velint in templis et a missatica oblatione, invocatione Sanctorum et imaginibus splendidioribusque ceremoniis abhorreant. Nobis ita discurrentibus supervenit unus nobilis rutenicae familiae addictus, qui ex sacerdote isto intelligens me esse Svecicae religionis, ita enim ipsi evangelicos appellabant, aliquamdiu me patienter audiebat, de Sanctis honeste loquentem, mox tamen concitato equo conversus ad me, Ego, inquit, nolo vestram utut laudabilem religionem et potius volo cum aliis, qui beatissimam virginem Mariam, magnam Deam nostram, religiose adorant, mori, mori, mori.

Subsequente die 4 Julii alloquebar Stanislai regis ablegatum Klinkenstrumium rogans, ut me in societatem itineris sui admitteret, qui facilem se in ea re fore respondit, si a d. comite Piper jussus fuerit, mox igitur adii d. comitem obsecrans, ut dignaretur huic ablegato in commissis dare ratione reditus mei, comes autem id ipsum amplissimis verbis mihi promisit, ignarus fatorum futurorum.

Die 5. Julii confligebant turmae Calmucculorum cum aliquot Valachis regiis prope ipsum tentorium regis Caroli, sed fortiter repellebantur. Dum quotidianae velitationes tales fierent, cupiebam et ego illarum esse spectator, itaque die 6 Julii cum d. Pohorsky prodieram extra castra Svecica, vix vero jactu globuli processeramus, cum Calmuccos duos ab utraque parte

contra nos volare conspiceremus, ac ideo in nemus nobis vicinissimum prosilire cogebamur. Subsequente die, in qua VII. dominica Trinitatis inciderat, finitis sacris matutinis, rursus cum d. Pohorsky et aliquot gregariis Svecis ad videndas excubias Moscoviticas prodibamus. Exiguo quadrante milliaris ab invicem castra utraque, Sveci vero prope tentorium regis sui dislocaverant tormenta bellica, extenderant tentoriola, quorum singula quatuor vel quinque personas ordinis pedestris capiebant, nec tamen ulla fossa circumdata erant hic vel alibi castra regia, ut mirari potuisses securitatem exploratae virtutis militum, etiam pabulationis causa longius quandoque excurrentium. Excubias habebant externas, sub proximo colliculo, quem Moscovitae triplici eoque operoso aggere communiverant. A sinistra parte apparuit collis Moscovitarum phalangitus inundatus, at profunda valle et rivulo nos ab ipsis dividens. Pallantes illi provocabant nostros, promittebant causticum et cerevisiam ad se venturis, dumque saltim duo pedites cum totidem equitibus in collem, quem illi occupabant, prodirent a se invicem disjuncti, ecce illi provocatores animosi conspectis Svecis pleno cursu diffugiebant. Nos ultra horam recreati eminus pugnantium hostium cursitationibus nec non Svecis, quorum decuria una extremis suorum excubiis in subsidium data fuit, circumspecte admodum hostiles connatus observantibus rediimus ad sacra Svecorum vespertina, quibus durantibus observavimus corvorum, graculorum turmas circa castra nostra. imo supra tentorium regium, in quo congregati eramus, volantes et vario garritu crocitationeque sonora aures nostras replentes. Inaudivimus etiam decrevisse S. R. M. Svecicam futuro die assultum in aggeres hostiles et praelium diu desideratum. Varie interpraetabantur multi, et adhucdum interpraetantur praesertim extranei, hoc regis decretum. Plerique postulant regem victoriosissimum nimiae audaciae in contemtis tantis hostium viribus, nonnulli impatientia ex dolore pedis nuper vulnerati ortae, ego nolim autor esse alicui in commaculanda Majestate tanti regis hac vel alia simili imputatione, statuo potius, regem Carolum ab ipsa dura et dira necessitate sumere debuisse hoc consilium. Videbat tamen hostem in terra sua rebus ad victum facientibus abundare, suis autem Svecis indies omnia fieri arctiora, pagos illos, qui commeatum magno aere adferebant hucusque, jam esse exhaustos et nec sibi sufficere panem per singula regimina undecunque acquisitum consumi, et magazinum fundari amplius non posse, ventum esse eo, ut exhaustis diutina Pultavae obsidione victualibus et militum gregariorum viribus, enervatis praeteritae hiemis scythico frigore, verna itinerum difficultate et aestiva fame, multi mortem hone-

stam turpi et calamitosae vitae anteferant, et licet spe mutandae in melius fortunae confirmentur; attamen dum omnia mala, quibus se circumventos intuentur, memoria repetunt, tam deplorandos armorum suorum progressus execrentur, de transitu ad hostes cogitent et in extrema commeatuum caritate rerumque omnium inopia de seditione militari vix posse addubitari, praesertim cum non obstante hac inopia milites artium variarum mechanicarum gnari ad molas militares fabricandas, ad currus ferro obducendos, ad rotas curruum restaurandas, alii ad pabulationes operosas, alii vero ad excubias strictissime habendas cogantur, vixque unam totius diei horam residuam habeant stabulis expurgandis, equis curandis vel stomacho reficiendo necessariam, e contrario Czaream M. aperte loqui, se velle Svecos detrectatione pugnae justae atterere, incursionibus frequentioribus per Cosaccos et Calmuccos levis armaturae milites Svecos defatigare, impeditoque commeatu ad inediam et pacis cogitationes compellere. Existimo igitur, Carolum regem sortem militum suorum misereri et in foro Martis aperti causam suam justissimam asserere voluisse. Intima tamen hujus diei decretorii causa optime Deo et Carolo fuerit nota.

Itaque profunda nocte omnes currus regii aulae regiae regiminumque vicinorum ex castris regiis ad silvam dimidio milliari remotam jussu regis avehebantur, inter quos et nos retrocedere jussi, dum equitamus, aliquot turmas Svecicas ad regem sine omni strepitu confluentes habuimus obvias. Transegimus noctem hanc sub dio sine igne sine stramine, sine foeno, sine cibo potuque, nescientes tantam hic esse curruum a loco conflictus, ne forsan aliqui desperatae Calmuccorum rapacitati fierent obnoxii, copiam, quam tamen a tergo silvae, a fronte tormenta bellica adjunctis duobus vel tribus millibus militum contra hostiles incursiones muniebant. Postquam dies 8 Julii illuxisset, rex Carolus lecticae affixus, duos quos habebat supremos generales, comitem Reinschild et comitem Lövenhaupt, exercitui suo praefecit et cum eo esset ventum, unde sine victoria neque regredi, neque quoquam progredi liceret, forti animo ac extremis viribus confligere ipsos jussit, exitum proelii Deo moderatori supremo commendans et justitiae armorum, exploratae que generalium suorum dexteritati et militum virtuti confisus, aciem instruere ac in suis locis eos ordinem disponere praecepit; generalis Reinschild dextram alam, versus fluviolum extensam, Lövenhaupt vero sinistram occupavit, rex medium tenuit in commune utriusque subsidium. Equites peditibus intermiscuerunt illi, collocatis Cosaccis et Valachis in extremitatibus utriusque alae et curruli opposita,

quo se in casu insperati periculi tuerentur omnes a tergo relicto. Deinde generales isti suos quisque milites animarunt ad pugnam, majori quam unquam animo pro salute regis suaque suscipiendam, nec multitudinem hostium plus aequo metuendam, quia pauci contra plurimos jam dudum pugnare didicerint et a Deo causae justae patrono semper adjuti fractam fidem ulti fierint. In vado rem esse, utrumque res acciderit, bene cum ipsis actum iri. Si viverint, pacem mox subsecuturam, sin occubuerint, pro salute patriae morituros. Ita ergo pugnandum esse, ut vincant, aut si Deo aliter visum fuerit, honeste moriantur. Unicum regem male affecto corpore in pugnam delatum vel exanimatissimos milites suos sufficienter excitare posse. Multae erant ab utraque parte silvae, quas fluvius oppidum alluens intersecabat. Moscovitae tamen Svecis erant eo nomine fortunatiores, quod editiore loco valla sua firmaverunt et in subeuntes Svecos globorum nimbos mittere poterant, praeterea numero sexies Svecos superabant, et si res tulisset, ad tutiora loca praesidiis suis firmata se recipere poterant. At Sveci divam regis sui prudentiam, altitudinem consilii, pietatem et pietatis individuam comitem fortunam, jam dudum exploratam habentes, praeterea causae bonitati et tot annis sub invicti regis ductu acquisitae virtuti suae militari confidentes, animoque et corpore satis armati, ducum suorum oratione excitabantur et imperata dicto citius facere parati erant, vitam dum imperata facerent pro nihilo ducentes. Nusquam gentium, teste toto orbe milites spectare potuisses caloris et frigoris, laboris et inediae tolerantiores, qui studiosius imperata fecissent lubentius, dato signo in certamen ivissent, morti promptius se exposuissent, item qui militarem seditionem magis fugissent, in castris quietius vixissent, sese religiosius egissent, nunc in cuneum, nunc in orbem, nunc in trigona, tetragonaque aut in forficem et serram mutata acie peritius verti scivissent. Tantam praestantium virorum copiam rex Carolus habebat, ut licet ex duodeviginti millibus universus ipsius exercitus in Ukrainam deductus constaret, attamen sicut in exercitu graeco ad Trojam ducto videre potuisses, in Reinschildio Ullysem, in Lövenhauptio Ajacem, in Kreutzio Nestorem, in Majerfeldo Agamemnonem, in Sparre Diomedem, in Hameltonio Palamedem, in rege Carolo Achillem, qui pro magnanimitate sua nunc non dedit omnes copias suas in conspectum, sed satis habuit 12. regiminum manu centena millia regularis militiae et circiter 50 millia levis armaturae hostilis aggredi, relictis bis mille viris in aprochis Pultaviensibus et Majerfeldino regimine ex bis mille viris constante in quarteriis Szandsaroviensibus, totidemque ad bagacsiam. Numero copiarum

inito datur signum pugnae, ejaculatione bina tormentorum. Nescitur tamen, quo facto infausto factum fuerit, ut preces, quibus rex pientissimus semper primum locum dare solebat sive primordia dierum sive proeliorum auspicaretur, intermitterentur.

Dato signo pugnae tormenta regia ad bagaschiam avehebantur. Comes Lövenhaupt explicatis signis regiis ex sinistro cornu in tranchementa hostilia assultum fecit et sine ulla notabili suorum strage eadem occupavit, tormenta bellica in duobus aggeribus disposita numero viginti in sui regis potestatem redegit; Reinschild etiam in hostem ex cornu dextro invehebatur felicissime. Rex Carolus lecticam suam occupans totam cavalleriam Moscoviticam in fugam effusam dimidio milliari persequebatur, relictis 300 suorum ad tutandam duplicem aggerem assultu Lövenhauptiano occupatum. Fatali Svecorum malo accidit, ut generalis major cum 15 vexillis a reliquo corpore militiae Svecicae abscissus in potestatem hostium pervenerit, de ipso namque rex Carolus nihil certi habere potuerit. Czarus autem apud ipsum listam omnium regiminum Svecorum et in aciem ductorum et alibi dispositorum deprehendit, numeroque copiarum Svecicarum inito animosior factus, in 300 Svecos aggeribus tutandis impositos, 20000 Moscorum immisit, iisque ad unum caesis, tranchementa et tormenta sua recuperavit et postea regi a persecutione equitatus Moscovitici redeunti tam potenter obstitit, ut viam ad suos ferro cruento sibi aperire debuerit. Ego cum d. Pohorsky et famulo nostro fragore tormentorum audito etiam exoneratione sclopetorum Salve dicta saepius integro quadrante horae continuata, ad videndam Svecorum actionem rei novitate excitus, inter alios complures relicta bagaschia concitatis equis properavi et cupiens ad peditatum ipsudque corpus militare, quo rex Carolus cingebatur et quem mihi consultanti veterani officiales, boni amici mei, unice commendabant, pervenire. delatus fui ad extremitatem alae sinistrae, quam Zaporovienses Cosacci claudebant et quae revera fuit periculosissima, ob levis armaturae hostes ipsi imminentes. Vixdum eam attigeramus, cum multa millia Calmuccorum sublato in caelos clamore horribili eam adeo perterrefacerent, ut terga dare inciperet, sed a supervenientibus aliquot Svecis evaginatos gladios gestantibus et mortem fugitivis minantibus, revocaretur et in ordinem redigeretur. D. Pohorsky, qui inter properandum ad locum pugnae stramineum signum, ut a Moscovitis dignosceretur, pileo suo dederat et cum intentione acquirendae praedae captandorum, puta equorum, venerat, videns confusionem a Zaporoviensibus inchoatam et audiens inconditum illum clamorem Calmuccorum

(nihil autem praeter continuum i, i, i audiri poterat,) observans etiam globulos supra capita nostra volitantes, animum abjecit omnem, nec ullis meis obtestationibus, ut vel ad momentum in castris perseveraret, adduci patiebatur. Singulari vero providentia divina factum fuit, ut excitata nova inter Zaporovienses trepidatione et fuga, confestim abscesserimus, alias incidissemus in hostiles turmas, quae ex oppido eruperant opem suis laborantibus laturae, nec enim equi nostri aliquantum iam defatigati pernices Cosacorum equos effugere, nobisque ad remotiorem bagachiam deportandis sufficere potuissent. Tantum sclopetorum fragorem et tormentorum boatum durante conflictu exaudiebamus, quantum, qui auribus suis non perceperunt, animis suis vix conceperint. Primum Salve in assultu, alterum ineunte reliquorum conflictu, tertium in recuperatione tranchamentorum, quartum in reditu regis, quintum longe maximum redintegrando pomeridiano conflictu, sextum in expulsione Svecorum ex aprochis audiebatur, singula integris horae quadrantibus durabant.

Interim reperire erat ad bagachiam desperatos audaciae et impietatis nebulones Polonicos famulos, qui spreto tanto totiesque repetito armorum mugitu, et hostili, qui bagachiae imminere videbatur, invasione omniumque, qui tutandis impedimentis invigilabant, mira consternatione, chartis pictis ludebant in densioribus silvis latitantes. Rex Carolus ad meridiem usque plenam victoriam in manibus habens, dum per generales commonefieret ad acquiescendum in parta victoria, dicitur dixisse: Marsch. Postquam horae spatio uterque exercitus nimium defatigatus quievisset, rex Carolus pugnam redintegravit, sed non tam hostili virtute militum, quam dolo inexpectato circumventus fuit. Extenderant namque hostes ipsius alas suas in formam semicirculi et non modo in tranchementis suis, sed etiam in extremitatibus alarum illarum dislocaverant tormenta sua majora et minora, quorum multa erant portatilia, ex coriis, ferro subtili obductis per gallicum ingenierium Le Meter dictum, arte nova per ipsum, uti narrabat, adinventa fabrica, his itaque aliisque majoribus, quorum in universum numerus centenarius fertur fuisse, non amplius globis, sed multis frustis ferreis vulgo dictis continue oneratis et quinquagesies in Svecos exoneratis, derepente totam regis Caroli guardiam, quae cor erat et anima totius Svecici exercitus, prostravit adeo, ut veterani et exercitatissimi hi milites, antequam arma corriperent, quasi grandine ferrea obruti iacerent, reliqui vero numerosissimi hostis impetum sustinebant adeo fortiter. ut non jam pro dignitate, sed vita pugnantes excussis sibi armis, manibus nudis luctarentur, tandem tamen et hi, partim

in potestatem victorum veniebant, partim crudeliter interficiebantur, partim fugam arripiebant. Rex Carolus in tanto vitae periculo fuit, ut non modo ex lectica globo grandiore convulsa in terram procubuerit, sed etiam in equum delatus, equo hoc interfecto in alium, rursus et isto prostrato, in tertium deportatus fuerit per duos satellites, quorum uterque inter deportandum globis tacti corruebant in terram. rex vero profluente ex pede nuper sauciato et nunc aliquam vim passo sanguine, undique ab hoste cinctus, jam jam in manibus quasi erat hostilibus una cum paucis, qui ipsum circumstabant, satellitibus, nisi ipsius Dei et quorundam capitaneorum per medios hostes ruentium auxilio ereptus fuisset. Tantae necessitati cedendum ratus heros hactenus cedere nescius ad bagachiam se recepit, nunc primum addiscens, quod necessitas durum telum honesti quandoque rationem haberi non patiatur. Utinam vero ipsemet sicut antea semper supremi commenda.ıtis officio defungi potuisset, sane res Svecorum, affirmantibus militibus ipsius superstitibus aliisque cordatis meliore loco stetissent! Czarea Majestas profligatis ex campo Svecis immisit aliquot regimina in Svecos bis mille, qui in aprochis Pultaviensibus erant, quorum licet quisque fortiter se defenderet, tamen a suis destituti, ab oppidanis ex vallo et a reliqua hostium, colles et valles replentium multitudine, adobruti, omnes ad unum interierunt. Vel ex ipso sclopetorum diuturniore fragore conjici poterat, quibus animis hosti suo resistebant. Conversa ad praedam exuviasque multitudo Moscovitica, aureorum copiam tantam consequebatur, ut plurimi simpliciores aureos nummos, aliquot kopikis, id est polturis permutarint, plurimi automata Anglicis et Hollandicis horopaeorum manibus artificiosissimis facta, aliquot Kosacicis florenis 10 grossos Caesareos valentibus divendiderint.

Czarea M. insperata victoria obtenta Pultavam pompose ingrediebatur, Pultavienses autem ab obsidione liberati in signum deditionis ex editiore turri album vexillum exposuerunt, et laetitiae suae inexplicabilis innumera signa dederunt. Explorabant quidem nonnulli situm bagachiae nostrae, sed audita tormentorum nostrorum grandiorum explosione et visa loci ad defensionem opportunitate curruumque et hominum copia, verebantur nos aggredi, quibus nihil jam praeter montes in tanta rerum confusione obversabatur. Quoties Cosacci ex conflictu ad nos effugientes, vel Sveci hinc inde dispersi appropinquabant et praenimio pulvere aërem obducente a nostratibus dignosci non poterant, toties nos consternati impetum hostium et extrema fata operiebamur. At postquam regis adventus nobis innotuisset quasi a morte ad vitam revocati fuimus. Tam profunde vero pulvis pyrius faciebus

satraparum regiorum cumprimis, aliorumque regi in conflictu proximorum se insinuaverat tamque potenter fumus pyrius, vento a Moscoviticis castris in Svecica flante, et pulvis terrae in maximo aestu ex pulverulenta terra per tantam multitudinem excitatus iis insederat, ut plurimi etiam notissimi veluti fuligine obducti per nos agnosci non potuerint, nec illum ulla lotione aliquot diebus continuis detergere valuerint. Rex Carolus horulae spatio ad bagachiam respirans praemisit generalem Poniatovssky ad Bassam Benderiensem, ut Regi transitum per terras Ottomanicas impetraret, id quod etiam effecit diurnis nocturnisque itineribus exantlatis. Erat Poniatovsky residens Magni ducis Lithvaniae, Sapihae, Carolo regi constanter addicti, vir praeclaro ingenio et profusa eloquentia, linguarum peritus et ad munus ablegationis omnium judicio maxime idoneus. Nam et adspectus erat ipsi adeo jucundus, ut primo obtutu spectatores conciliaret, commendabat ipsum etiam ingenita quaedam probitas cum incredibili humanitate conjuncta, qua vel invitos in amorem et admirationem sui alliciebat vel inexorabiles conciliabat, ad haec viarum, per quas eundum erat, gnarissimus. Rediit is ad regem post octo dies, cum ad fluvium Bogum rex responsum Bassae expectaret. Emensus autem fuit Poniatovsky a Pultava in Bender 80, deinde ex Bender ad Bogum 40, in universum 120 milliaria, quae in octo dies divisa, cuique quindecim attribuerunt. Tanta fuit ipsius in obeundo munere sibi demandato fidelitas! Porro rex Carolus haudquaquam animo consternatus in tanto periculo consilium ab arte quaesivit, misso ad Czaream M. generali Mayerfeldio, qui nomine regis sui laudaret virtutem Czaream, quod ad batailliam concedendam regi animum resolverit campumque obtinuerit, et simul rogarit flebile beneficium sepulturae in acie caesorum, nec non listam captivorum et occisorum, revera eo fine, ut victori diversionem faceret eumque victoria insperata elatum a persequendis victis aliquantum remoraretur.

Nec fefellit Carolum ars sua, nam Czarus in omnem laetitiam effusus et victoria parta contentus, generalem Mayerfeldium exoneratione aliquot tormentorum excepit, admissumque in conspectum suum allocutus est: Qui fit, inquirens, quod antea volentes Pultavam ingredi non potueritis, hodie vero nolentes ingredimini? Fatorum inquit iste id fieri necessitate et inconstantis fortunae lusu Dei cumprimis omnia moderantis voluntate. Mox convivio splendido Mayerfeldium cohonestavit et petitis annuit, sed praeter spem multis diebus apud se detinuit, nec nisi datis reversalibus, quod vel ipsemet in arrestum redibit, vel alium generalem loco sui mittet, a se dimisit, praetexens causam, quod rex Carolus, quem semper

fratrem suum appellare solebat, etiam aliquos Svecos a se in ablegatione ad ipsum exmissos detinuerit apud sese. Interea Mayerfeld pedis sui praeterita hieme fracti in aliquibus thermis curandi causa, petebat a Cz. M. liberum per ditiones S. M. transitum, eoque obtento cum decenti comitatu a Cz. M. sibi ordinato pervenit in diciones turcicas ad ipsumque regem, cum jam esset in Benderensi territorio. Alias, si Cz. M. victoriam suam persequi scivisset, nullum est dubium, quin calamitates Svecorum in fugam effusorum adauxisset. Sed Deo aliter visum fuit, corda regum in manu sua habenti. Itaque Carolus confectis his ablegationum instituendarum negotiis confestim dedit ordines avehendi currus omnes Borysthenem versus, cum quibus et nos, qua data porta fuit, ruebamus, emensisque duobus milliaribus noctem egimus in campis Szancsaroviensibus, quos polkovnik Holvensis frequentioribus excursionibus intutos reddiderat. Rex autem cum equestri suorum ad se ex silvis, in quas profugerant, confluentium manu agmen fugientium claudebat, et quia in tempestivam fugam celaturus, sole demum inclinante ex campis Pultaviam adtingentibus moverat, profunda nocte in Novy Szancsarov ad regimen Mayerfeldinum pervenit.

Haec fuit actio Pultaviensis et dies illa 8 Julii Svecis fatalis, aliis in omnem posteritatem memoranda, cujus equidem nunquam recordabor, quin steterint comae mensque tota exhorruerit. Videtur R. M. Svecica casum hunc praevidisse sub initium anni hujus praescribens pro die 9 Juli explicandum textum Poenitentialem Osea. 7. 16: Concidunt gladio principes eorum ab indignatione linguae eorum, id quod ipsis servit subsanationi in terra Aegyptiorum. Revera enim concidit flos militiae Svecicae. Captus est comes Piper, primarius minister et secretarius status, captus Olaus Hermelin, secretarius status, regi familiarissimus, vir religiosus, ex academiae Derptensis rectore ad hanc dignitatem evectus, fautor meus et gentis meae evangelicae inter primos numerandus, captus est Zedeghelm secretarius, captus d. comes Reinschild, supremus campi Mareschallus, capti sunt generales Hamilton, Stackelberg, Schlippenbach, capti sunt plurimi officiales majores et minores, capti etiam sunt pastores plurimi, interque illos disertissimus Nordberg, concionator aulicus, capta est selectorum gregariorum turba. ceciderunt autem in loco pugnae longe plures diversi ordinis viri. Circiter decem millia in universum partim sunt caesa, partim capta. Cladem hanc dicitur praedixisse foemina quaedam magna, quae in conspectum ducis sui Mazeppae audacter prodiens non longe ante conflictum dixisse fertur, nec a duce nec a rege occupatum iri Pultavam, e contrario magnam

profusionem sanguinis subsecuturam prope Pultavam obsidione circumventam. Dumque eapse hora Mazeppam rex adiret et ab ipso haec audiret atque spretis talibus magicis praedictionibus, se Deo suo et causae juste confidere diceret, illa per Mazeppam interrogata, quisnam ipsam exitus maneret, intrepide respondisse dicitur: adesse in vestibulo domus, qui ipsam mox capite minueret, veritatem dixisse laudata, capite privata fuisse fertur. Rex autem tam iniquo animo tulisse fertur cladem istam, ut redux ex acie ad bagachiam dixerit, se rediturum in Sveciam et contractis citissime copiis in Moscoviam moturum, omnia igne et ferro vastaturum. Apparuit autem hic virtus Caroli regis, tam parva manu tantam multitudinem invadentis et ex lectica pugnantis. Apparuit Svecorum fides ob regis sui saluti fortiter certantium et per medios hostes regi spem ferentium. Apparuit fortunae inconstantia, dum ex victoribus facti sunt victi, adeo, ut fugientibus ne fugae locus superesset admonebanturque fragilitatis humanae, cujus nimia in prosperis oblivio esse solet. Scivit haec Hungariae *Matthias*, nam caeso exercitu suo per Fridericum imperatorem, milites suos ex nimia verecundia decimari petentes se hoc modo fuit consolatus. Optima futurae victoriae haec auspicia sunt, felicis est principis fortunam a principio iniquam sortiri, hanc tamen inconstantem esse ac variam, si principia fausta tulerit finem amarissimum praebituram, si ab initio infesta fuerit, felicem exitum ob inconstantiam procul dubio allaturam. Alexandrum M. in perpetuo victoriarum successu Deos semper orasse, ut aliquid adversi interjicerent, ne exacto tenore felicitatis imminenti miseriarum mole premi cogeretur. Polycratem a principio diu felicissimum exitum tandem miserrimum habuisse. Proinde oravit rex Matthias omnes suos, nihil e pristina fortitudine et audacia ex hac fuga remittant, quando viribus ac numero ipsi hostibus fuerant inferiores. In id imposterum enitendum esse, ut hanc notam clara victoria studeant abolere. Certe et Carolum nostrum imperiosa haec humanarum rerum domina nunc jam defatigata inconstantia commonefecit, et ex experientia malorum secunda pati docuit. Apparuit etiam paterna numismatibus dei providentia in tutando rege Carolo, cujus symbolum fuit numismatibus expressum his verbis: Dominus protector meus ♂. Iste protector praenunciavit in firmamento coeli hanc regis calamitatem. Signum ♌ die 14. Maji ingrediente et 10 Julii in mena transeunte, circa quod tempus ♀ et ☿ signum ♌ ingrediebantur, alii vel benigniores adspectus martis maligniter temperabant. Revera in tutela reges esse, exemplum ipsius testatur. Saepe ille cum duobus, tribus militibus loca ignota et periculosa peragravit, saepe in confertos hostes solus pro-

currit, saepe glandium nimbo petitus fuit, semper in acie primus stetit, aliquoties per medium hostium transivit, Thorunium explorans comitem, quem secum duxerat et cujus brachio incubuerat, globo grandi petitum amisit, aliquoties globulos sine laesione corporis sui in vestitu deprehendit, nunc autem inter praesentissimas mortes conservatus evasit. Scivit haec Emericus, rex Hungariae, inter milites Andreae hostis sui veniens eosque intrepide allocutus: Sub omnipotentis, inquit, Dei tutela reges sint. Ego quoque inermis inter infesta arma progredior, quando haec corona data divinitus ac sceptrum hoc quod gesto, me inter furentium studia satis tutum efficiunt. Apparuit denique favorabilior fortuna Majestati Czareae, hactenus per regem Carolum satis pressae et vix non opressae. Expressit ipsamet C. M. faventiorem sibi hanc fortunam divinitus concessam, datis litteris ad d. palatinum Belsnensem, magnum ducem coronae Polonicae, ex castris ad Pultavam 29 Junii styli veteris Juliano, Rutenici id est 10 Julii styli novi, hoc tenore:

Notificamus Dominationi Vestrae de magna et inexpectata victoria, quam nobis Deus per inexplicabiles virtutes militum nostrorum et quidem cum parva nostrorum sanguinis profusione largitus est. Utpote pridie summo mane obstinatus et ferventissimus inimicus, cum omni equestri et pedestri milicia sua, cavalleriam nostram invasit, quae licet ita stetit, prout eidem incubuisset, recedere tamen coacta est et quidem cum magno suo damno. Posthac inimicus iterum a fronte castris nostris se opposuit, cui nos statim ex tranchemento omnes nostras copias pedestres obviam educendo ante oculos ipsorum nos collocavimus. Cavalleria quoque nostra in utraque phlanca stetit, quo viso inimicus eo facto movit, et locavit se penes silvam. Quem nos obvium aggrediendo immediate ex campo profligavimus et multa vexilla ac tormenta lucrati sumus, penes hoc d. generalem obristfeldmarschall leitinantum Reinschild, quatuor adhaec alios generales utpote Schlippenbach, Stackelberg, Hamilton et Roosz, non secus supremum ex ministris comitem de Piper cum duobus status secretariis, Hermelino et Ziederghelmo, adhaec aliquot millia officialium et gregariorum captivos duximus, de quo brevi tempore fusius scribemus, quod nunc propter brevitatem temporis praetermittimus. Uno tamen verbo dicendo universae inimici copiae per delectionem finem suum sortitae sunt. De rege adhuc nihil certi fuimus, utrum hic in vivis aut inter mortuos reperietur. Inimicos autem residuos dispersos princeps general leitinantius Galliczin et general Baur persequuntur. His scriptis et novis magnae victoriae vestram Dominationem saluto. P. S. Adductus est praeterea princeps Würtenbergicus captivus, regis Sveciae consanguineus.

Hactenus litterae illae, circa quas notandum, non bene informatam fuisse Cz. M. de educta in aciem omnia militia Svecica, equestri et pedestri, contrarium enim ex supra dictis patet. Deinde fateri suam C. M., accepisse cavalleriam suam magnum damnum, fuisse parvam suorum caedem, dicuntur enim saltem quatuor vel quinque millia Moscovitorum militum ocubuisse. Porro dum dicuntur Svecorum aliquot millia capta, ultro consequitur paucos in acie ocubuisse. Universae autem copiae deleri non potuerunt, nam per Boristhenem 2000 Svecorum totidemque Cosacorum Zaporoviensium evaserunt, regimina autem aliquot germanica demum 30 Julii styli Juliani i. e. 11. styli nostri se dederunt in potestatem. Significavit etiam hanc victoriam suam C. M. Czareae Viennensi, Daniae, Saxoniae, Prussiae aliisque principum aulis, in quibus per residentes Moscoviticos varia laetitiae signa dabantur. Arcus triumphales erigebantur, convivia celebrabantur. Residens Moscoviticus in aula Prussica erexerat portam triumphalem, cum his inter alia emblematibus: Parcere prostratis et debellare superbos, par omnibus annis una dies. Produxerat etiam de nocte ex aquis et terra prorumpentes rachetlas nec non litteras P. A. Petrum Alexievics denotantes, et in aëre cum sono multiplici ardentes. Redeat tamen, unde digressa est narratio ista.

Exacta in pratis Szancsaroviensibus nocte, movimus diluculo diei 9 Julii, in quam dies poenitentiae publicae inciderat cum textu illo memorabili Ose 7. 16., at festinata fuga poenitentiam publicam intercipiente properavimus in pagum Bielka, inde in Kobilack, oppidum 2 milliarium, porro hinc in Szokolkam aliis duobus milliaribus distantem et ad fluvium Vorszko in colle sitam castelloque munito conspicuam, sub crepusculum vero vespertinum pertigimus ad fluvium Borysthenem emensis eodem die 8 milliaribus, potissimum per campos. Inter Bielkam et Kobilack conspeximus corvorum et graculorum cornicumque turmas, infaustos circumvolantes et clamore vario admirationem pavori permixtam nobis fugientibus excitantes. In Kobilack oppido amplo aliquantulum commorati, recuperavimus unum equorum nostrorum nuper in Chwederky deperditorum. Indolui tamen, quod viro bono, qui non pridem promiserat nobis operam suam in deducendis nobis Benderinum usque, nunc vero, si equum habuisset, relicta domo sua cum Svecis abire voluisset; ast d. Pohorszky stricto jure militari volens sine restitutione aeris pro equo hoc dati, equum abduxit, nobis minus necessarium, ignarus omnino fatorum, quae hunc aliosque equos nostros postridie erant mansura. Exacta sub dio nocte, die 10. ingredimur pagum Prievolocsna, ante dies paucos per Moscovitas exustum, et existimantes pontem aliquem vel navem aut cymbam

nos inventuros in loco transitu decantato, praeter unam vel alteram piscatoriam scapham nihil deprehendimus. Spe tamen pontis sine mora praeparandi totum diem hunc inaniter transegimus. Schalang noster socius loco caustici in Kobilack clam nobis acquisiti, mihi tamen promissi, exagerationem inanis fiduciae meae in Deo et rege Sveciae positae, mihi satis alias conturbato propinavit, cujus invectivas cum ferre non possem, abscessi praedicens, me evasurum manus Moscoviticas, ipsum autem propter hanc incredulitatem et in creatorem blasphemias antea et nunc eructatas una cum sociis suis perventurum. Dictum sequente die factum. Quamvis tamen multis pecuniis transitum per fluvium quaesiverit, tamen invenire non potuit. Nos, quod si eo die vitam piscatoriis illis scaphis duas personas capientibus committere voluissemus, in ripam oppositam delati fuissemus, sed metuebamur non modo rimosas scaphas, verum etiam Cosaccos in opposita ripa discursitantes et primi inter illos esse verebamur.

Borysthenes fluvius antiquissimus historicis et geographis notissimus ultra Smolenskinum in finibus Russiae Nigrae, nunc Moscoviae dictae oritur, primogeniis fontibus copiosus, deinde multis amnibus incursantibus adolescens, in mare nigrum prope Ocsakoviam devolvitur. Boreae robur ipsum aliqui interpretantur, si quidem inde defluit, Smolenskum, Mohiloviam, Rohacsoviam, Kioviam Kudackumque alluit, navigationi commodus et dulci aqua piscibusque bonis praeditus est, dumque nives solvuntur vel pluviae aliquot diebus durant, campos ad Prievolocsnam inundat. Et quamvis in nostro Julio a pluviis nulla haberet accrementa, tamen latitudine sua fuit terribilis et quandam peninsulam efficiebat, qua feliciter superata omnis spes ejus superandi nobis fuit adempta. Lintibus quidem unicus, quinquaginta circiter personas capiens, par Mazeppianos Cosackos eo die fuit acquisitus, cujus tamen copiam nec centenis florenis habere potuissemus, eo quod regiis Mazeppianisque militibus potioribus erat destinatus. Videbamus interim duarum orgyiarum naviculas per Cosackos praeparari et quamvis aliquot illarum feliciter progredi videremus, nullam tamen redeuntem videre poteramus. Die itaque 11. Julii mane summo ad efformandam naviculam talem animos appulimus, advectis ex desolato Prievolocsensi templo lignis quadratis praegravibus, et conductis operariis, qui intra bihorium fabricarunt eam, at contra dictamen sanae rationis. Quis tamen crederet, supernatare posse tantam struem lignorum gravissimorum? Loco fundamenti sternebantur duo ligna tres ulnas longa, his per transversum applicabantur alia tria, ultra duas ulnas aliquantulum excurrentia, istis autem affigebantur asser-

culi ex curribus Svecorum confractis digitum minimum crassi. Huic tantae moli imponebatur currus variis impedimentis ad summitatem onustus, qui ubi fuisset in altum actus mergebatur totus quantus. Remiges nostri quatuor totidem remis vix quinque digitos latis instructi, ubi hiscentem sub pondere naviculam vidissent, jussu nostro currum cum omnibus impedimentis in aquas praecipitarunt, duoque ipsorum ad ripam redierunt. Ego cum d. Pohorsky et Bürgermeistro mercatore Rigensi, nec non cum duobus remigibus in navicula aliquantum emergente permansimus, abjectisque rebus omnibus praeter pallium meum et canistrum libellis russicis indusiisque et bucella panis repletum, flumen superare conabamur. Et quia Sveci equos suos generosiores omni arte admota flumen transnare faciebant, nos quoque Hoasio commisimus, ut omni procul mora equos nostros aquis committeret. Dum jactu lapidis a ripa provehimur, retrospicientes conspeximus numerosum hostem colles quadrante milliaris a flumine remotos occupare, vixque potuimus multis nostris persvasionibus remiges nostros a reditu cohibere. D. Pohorsky salutem in natatu ponens posteriorem partem naviculae occuparat, collotenus aquis immersus, unus remigum dextram citeriorem, alter sinistram partem tenebat me in medio consistente. Quoties vero aliquis nostrum a statione sua vel modice pondere corporis sui declinabat, toties ille quidem aliquantulum aquis immergebatur et descendebat, pars autem opposita elevatur cum omnium clamore. Quamdiu autem vehebamur super aquis stantibus vel leniter fluctantibus, tamdiu a ripa recedebamus, postquam vero ad medium fluminis, ubi pleno alveo adeoque velocius labitur, devenimus, ecce, nostra navicula in transversam agebatur, adeo ut nec progredi nec regredi nec defluere omni vi usque ad defatigationem adhibita protuerimus. Luctamur diutius in mediis undis, non tantum cum navicula, sed cum praesentanea morte, unus alterius opem, omnes divinam adsistentiam cum gemitu et lacrimis imploramus, d. Pohorsky frigore corripi et manus obrigescentes quaerulari cepit, nos interdum ad genua, interdum ad lumbos et altius mergebamur, quoque magis naviculam movebamus, eo minus promovebamur, plane rudissimi ad agendas naves, nam quod iste interdum promovit, hoc alius remo suo removit. Nemo interum nostrum cogitabat bene nobiscum agi, quod non promoveamus ad rapidas aquas, quibus certo omnes abrepti fuissemus. Dum ita luctamur desperatis rebus nostris, providus pater coelestis intervenit ad commiserationem permovens duos Cosaccos scaphis piscatoriis, quas antea abhorebamur, nobis occurrentes, qui per infinitam Dei misericordiam Jesuque vulnera lacrimabundo omnium clamore invitati et numis duobus aureis, quos manibus tene-

bamus allecti, approximarunt quidem nobis, at subdubitantes de felici nostro ex navicula in scaphas, quarum summitas nequidem dimidio parte digiti ex profundissimis aquis prominebant, transitu, confestim a nobis recedebant, tandem tamen precibus, inconditis clamoribus et lacrimis nostris permoti, in societatem discriminis nostri venerunt, pallioque meo et canistro ultra horam immerso ad se suscepto unus illorum me solum, alter D. Pohorsky et mercatorem illum Rigensem feliciter scaphis suis exceperunt, et ad ripam devexerunt.

Summo mane, non sine labore at precibus acquisiveram unam puteillam caustici, duobus solidis imperialibus, quae tamen mensuram unius mediae nostrae vel germanicae non excedebat, hanc ut secum in scapham assumeret d. Pohorsky instanter rogabam, at ille sive nolens sive volens eam in navicula reliquit, hinc factum, ut omnibus vivendi mediis aliquot continuis diebus destitueremur. Conspeximus ex ripa nonnullos similibus naviculis vectos miserabili voce opem aliorum implorantes, interdum ad brachia ipsumque caput mersos, interdum plane aquis opertos, mox ex aquis capita adtollentes, vidimus aliquos submersos, vidimus etiam equos alios sine sessoribus nantes et tranantes, alios una cum sessoribus gurgite absorptos, inter quos fuit capiteneus ex regimine Belmiano Valdau dictus, homo dives auri et hospitalis, ut supra dictum est. Quam vero fortunam exsperti fuerint remiges nostri refluitantes, Deo soli notum est. Nos, quamvis equis quinque cum famulo multisque rebus privatos nos videremus, tamen egimus Deo nostro sospitatori gratias pro mirabili liberatione. Tristissimum id erat spectaculum, dum multi vitam salvare volentes, omnia sua praeter pecunias vel exurere vel aquis imergere vel abjicere cogerentur. Vidisses ibi millia curruum, centena carpenta et rhedas sumptuosas variis cistis oneratas vel diffringi, vel abjici vel igne supposito in favillas abire. Quisque exercuit ingenium suum in transportandis rebus suis, aliqui funes longos inquirebant ad traducendas rhedas vacuas, alii objectas rhedas aprehendebant et usibus suis destinabant. Femina quaedam, transsilvana natione, habens maritum Borell dictum et infantem ab uberibus pendentem, bis mille imperiales cum sacco, cui inclusi erant, ostentabat, ultra datura illos, qui se cum infante et marito suo in ripam adversam transmitteret. Praefectus lembi regii militibus regis unum alterumque mercatorem immiscens, non exiguas sibi ultro datas collegit pecunias. Sciunt tamen officiales Svecici economiam militarem, quisque pro ratione officii sui exercere et lucri bonum odorem, ex quavis sibi adnota occasione captare. Artolleriae regiae potior pars inter Kobilack et Szokolkam

sepulta esse fertur. Cancellaria regia exceptis quibusdam protocollis igni tradebatur. Eandem fortunam subiverunt currus regii; generalis Lövenhaupt cum rege transire jussus, instanter orabat regem, ut permitteretur ad regimina germanica aliquot redire spondens, se velle eadem in Tartariam deducere, rex illubenter ipsum a se, aliis generalibus destituto dimittebat; precibus tamen victus, tandem in reditum ejus concessit. At cum generalis iste ad illa regimina pervenisset regisque mandata exposuisset, illi non solum conspectu hostium, sed etiam fluminis magnitudine, quod transire voluissent, consternati, revocatis etiam praeteritae hiemis ipsiusque veris tot et tantis incommodis et recogitantes, quod qui effugerant hostem aut impetu amnis ablati sint aut vorticibus implicati aut impedimentis omnibus privati, vitam miseram in Turcico Tartaricoque solo victuri, abire cum Lövenhauptio detrectarunt, capitulationemque cum hostibus elegerint ab ipsis hostibus oblatam. in quam volens nolens consentire debuit Lövenhaupt, occasione trajiciendi fluminis destitutus, et hostium tantorum impetum nisi confestim consenserit, metuens. Promittebantur credulis multa, servabantur postea pauca et tractabantur officiales ut gregarii, ablatis sibi armis et impedimentis potioribus. Qui autem servitiis Cz. M. sese applicabant, ne in futuris proeliis confusionem causarent, in provinciarum remotissimarum praesidia ablegebantur. Erant tamen in regiminibus germanicis (alioquin regi Carolo propter tot supra ennarrata incommoda non aeque addictis) qui considerata militari experientia, quam apud Carolum victoriosissimum hauserant, et futura apud principes christianos aestimatione nimia, adeo ut plurimi antea, qui apud Carolum erant capitanei, vel vexilliferi in colonellorum, vicecollonelorum aliorumque supremi ordinis officialium gradus eveherentur, ad spernendum omne periculum accendebantur, et nimis audacia insignes per tot discrimina rerum Regem sequi maluerunt. Et nisi impetuosissime fluctus excitans ventus adversus ipso primo subsequente adventus nostri die transitum intercepisset, paucissimi in potestatem hostis devenissent, qui signa Carolina sequebantur. Enim vero sicuti antea elementa quaevis, ita nunc quoque contra nos conjurati venti militabant Deo permittente. Potiores, qui cum rege amnem trajecerant, isti: Dux Mazeppa, Venerovsky, sororinus ipsius, supremus Cosaccorum campi mareschallus, secretarius Mazeppianus una cum uxore, qui 300 solidos imperiales offerebat, si quis currum ipsius in adversam ripam trajiceret; ex captivis: affinis Mencsikovii et brigadirius Moscoviticus, ex Svecis general-major Lagerkrohn, de quo Sveci dicebant, quod ablatis aliis omnibus generalibus, Deus istum unicum omnium pessimum reliquit

superstitem. Fuerat is antea in tanta apud regem Carolum aestimatione, ut si quis vellet instantiam suam apud regem reddere gratiosam, ad Lagerkrohnum ire juberetur, at post amissam occupandi Starodubi occasionem, gratiam regiam amiserat; item generalis Spare, baro Falckenberg, principissae nostrae ex manu Caesarianorum liberator, et ideo diu captivus, item Klingstern, camerae regiae assessor, Müller in secretarium postea erectus, Theeben, hoffitendent, sive supremus aulae praefectus, Neugebauer, regium totum satellitium, doctor Malmberg, episcopus Magnus Aurivellius, Enemann satellitii regii pastores, item Würffel alicujus regiminis germanici concionator, ut alios praeteream; Svecorum erant in universum circiter 2000, totidemque Mazeppianorum et Zaporoviensium, quorum dux etiam aderat, nempe Kossovy. Noster contubernialis Petrus Grund trajecit quidem flumen, sed nobiscum versus sinistram ire renuens, in Cosaccos incidit et exutus omnibus suis bonis redire maluit ad germanica regimina, capitulationi tunc plane incumbentia. Inconstantissimo homini, praeterea iracundissimo maledicentissimo et rixosissimo, qui saepe nobis multam molestiam facessebat, modo in societatem itineris ante quadrantem anni suscepti venire volens, modo ab ea abhorrens aliosque avertens, praedixeram haec fata in pago Chvederky, dum excusationibus multis bilem suam coram amicis meis in me meosque socios effusam abstergere conaretur. Si Tu, inquiebam salvus, incolumis et sine damnis prout tibi polliceris cum tot perjuriis et imprecationibus ad tuos domesticos redibis et seriam poenitentiam de tuis enormibus sceleribus, quae ipsemet confessus es coram multis, mature non egeris, me insigniter mentitum fuisse dicito. Memoremque te esse jubeo hujus meae praedictionis. Morsa Tartaricus ablegatus ex infausto proelio mature abscesserat et postea a rege Carolo Borysthene superato resolutionem obtinuit, ad suosque dimissus fuit. Durante capitulatione Moscovitico-germanica Calmucci in Germanos Svecosque impetum aliquoties faciebant et quae poterant dedititiis auferebant, reluctantibus verba et verbera infligebant, mortem intentabant.

Nos, in colle supra ripam ultra horas duas soli adurenti, vestes et reculas nostras madefactas exposueramus, cujus immoderato et vix tolerabili calore vestes quidem et chartae nonnullae exsiccabantur, at denudati pedes mei cancrinum calorem induebant, et mox magis magisque intumescebant, quod malum et aliis compluribus obvenit. Panis duo liba, canistro nuper injecta, adeo concreverunt in aquis Borysthenis, ut massam violenter subactam dixisses, quam propter amaritiem aliquam nec nos comedimus nec equi attingere volebant.

Dum Deo opitulatori cum suspiriis gratias agimus miseramque et miserandam Svecorum faciem contemplamur, ecce conclamatur, Calmuccos ope Tartaricorum equorum suorum tranare flumina adsvetorum trajecto Borysthene nobis imminere, audivimusque signum instantis itineris tuba Svecica datum. Cito colligimus sarcinulas nostras et amarae vitae solvendae pedestri itinere progredi conamur. Advolat vero derepente Burgermeister noster dicens, se duos equos acquisivisse pretio tolerabili, quorum unum usibus meis destinaverit. Gratissimum id erat nuncium, uel propter vestimenta et reculas equo imponendas. Progredimur modicum circa ripam Borysthenis et ego quidem propter accrescentem pedum tumorem jam claudicans. Assequuntur nos duo regii tubicines et percontantur, ut valeam? intellectaque et visa cruce nostra unum equum grandem sed claudicantem, insignem tamen gradarium, socio meo dant mutuo, et secum ire jubent. Progredimur, nec tamen scimus, qua via regem subsequi debeamus. Rursus assequitur nos unus colonellus plane dum pertigissemus ad aliquot ephippia, palliis instructa adjunctis, et per Svecos equis destitutis objecta. Jubeor, quodcunque placuerit accipere et equo meo applicare. Quantum me providentia haec divina in tempore plane oportuno mihi meoque itineris comiti, antea saepius in providentiam divinam specialem sermone sus inconsiderato peccanti excitaverit et recreavit, nullis verbis meis assequi possum. Dumque idem diceret, equos et ephippia jam quidem adesse, panem tamen deesse nobis, certe nec audire potui hominem ex tot argumentis lucidissimis nondum perductum in agnitionem et exosculationem paternae providentiae divinae, bene tamen sperare et fortius crucem ferre jussi.

Et ex mappa geographica regni Poloniae, quam circumferebam et ex relatione plurimorum sciebam, ingredi nos triginta trium milliarum campos dictos desertos, polonice dzike pole, id est slavice divoke pole, ubi omnia vasta atque sine ullo humani cultus vestigio attoniti intuebamur locorumque squalore et in viis solitudinibus terrebamur. Humanarum rerum terminos se videre credidisset Pohorscius, nisi aliter informatus fuisset. Viam tenebamus, quae duos sulcos profundiores at gramine obsitos obtutibus nostris dabat, et multo eoque vario et alto gramine cingebatur. Duo circiter milliaria anxii et in omnes partes capita attolentes emetimur, cum modicum militum manum a sinistris contra nos concitatis equis prodeuntium conspicimus, Calmuccosque esse rati, trepidamus, sed postquam ab iis agniti fuissemus, aeque ut ipsi ex vestitu a nobis agnoscebantur, missa via nostra per medium graminum ad ipsos properamus, regemque profunda nocte assequimur, ad aquas stagnantes

subsistentem. Praeteritis Cosaccorum stationibus ad Svecica tentoria transivimus, at scientes Cosaccos furtis adsvetos, per mediamque svecicarum stationum tota nocte oberraturos, equis nostris solicite invigilamus. Dato longe ante diluculum signo itineris equos conscendimus, et per campos nostros sine cursu quidem, at simul sine ullo equorum respirio progredimur usque ad secundam horam pomeridianam, tamdiu vero nobis eundum erat, ut ad aquas perveniri potuisset. Equis, gramine et aqua refectis, rursus continuamus iter per campos desertos, usque in multam noctem, donec ad similes aquas perventum fuit, quae stationes nostras nobis praefigebant et determinabant.

Summo dilucullo diei 13. Julii ad signum tubae consvetum consurgimus, et consveto modo iter continuamus. Mei pedes jam adeo intumuerant ad genua usque, ut tibialia superiora superindui non potuerint. In diem sequentem inciderat dominica VII. Trinitatis cum evangelio de Christo pascente 4000 auditorum suorum in deserto septem panibus et paucis piscibus. Hujus evangelii ego memor in nostris desertis, exigebam me meosque solatiis, quod idem Cristus dominus et nostra 4000 hominum jam triduo famem sustinentia sustentabit dextra sua omnipotente et nondum abreviata. Et certe me quidem ita sustentavit, inde ab 11. die Julii, qua nos in deserta haec conjecimus, usque ad 16 Julii, quia panem a Turcis aduectum acquisivimus, ut longissimis his aestivalibus diebus, quamvis continuis itineribus satis defatigarer, tamen nunquam cibum appetierim nec habuerimus nos duo quicquam toto hoc tempore praeter quatuor frustula pollicem longitudine et latitudine adaequantia, per Judaeum quendam mihi addictum ultro oblata, totidemque per Valachum quendam, per nos quadam vice hospitio et coena exceptum porrecta, quibus accedebat humerus agninus per Sirmannum, qui regiae culinae magister sive cantuleur erat, mihi missus, adeo tamen salitus, ut prae salsedine nimia gustari, prae duritiae vero arrodi nullo modo potuerit et fere totus, qui tamen unam libram cum ossibus suis pondere suo non aequabat, inter socios distribui abjicique debuit. Hic erat noster cibus, cujus vices supplebat nimium in nimio aestu aquae paludosae potus, non tamen quoties voluissemus, sed saltem tempore stationum nostrarum acquisitus.

Veniebamus vero ad paludes aliquas piscinarum longarum speciem praese ferentes, interdum longe ante, interdum longe post meridiem, circa et post solis occasum. Et quia nullum instrumentum, quo aquam circumferre potuissemus, nobiscum assumere nec in via aquirere poteramus, hinc factum, ut aquae tantam copiam simul et semel hausire debuerimus, quanta itineri emetiendo suffectura putabatur. Stomachus meus ab his aquis

largiter haustis paulo post intumescebat, isque tumor circa 24 Julii vehementer augebatur. Equus meus ad dominicam VII. Trinitatis pondere ephippii corporisque ei contraxit in dorso tumorem, et tantopere defatigabatur, ut sequente die fere ultimus in exercitu manserim. Et quia Cosacci nostri confoederati itinerisque socii Svecos, qui inter ultimos erant, ubicunque occasio erat, spoliabant alios fortunis, alios etiam vita, ideo debui de alio equo solicitus esse. Intellexit id unus Judaeorum mihi addictus, adductoque bono equo monuit me, ut quinque ducatis illum emerem, quos illico homini dedi, postquam me reddidisset securum, de equo hoc nemini furtim ablato. Ubi equitare coepissem, non progredi, sed volare videbar. Breve fuit tamen gaudium meum, nam ad fluvium Bogum jacturam ejus pati debui, cum tranare non posset, hoste Svecos invadente. Rex Carolus ex peditibus fecerat plurimos equites, erant tamen non pauci, qui pedibus suis a Borysthene usque ad Bogum iter facere dilaceratisque calceis nudi incedere cogebantur. Rex lecticam occupaverat, crassiore tela instructam, et subjecto pulvinari nitidiori incumbens a duobus equis robustis, quorum unus antecedebat eam, alter subsequebatur usque ad Bogum amnem portabatur et aliquoties a me conspiciebatur. Mazeppa carpento vectabatur, cum quinque millioribus in aurea moneta vasisque argenteis grandioribus, quae hic et antea alibi videramus.

Tandem die 16. Julii campos nostros desertos superavimus, qua erant breviores et Tartariae propinquiores, quorum ideam brevissime subjiciam. Siti sunt inter Borysthenem, ubi transitum nobis praebuit, a septentrione habent celeberrimum oppidum Csehrin, ultraque Kioviam, ab Occidente Nigram silvam, polonice Czarny les, ab ortu Kudackum et terram Zaporoviensem, a meridie Bogum et Ocsakoviam, atque a nostro Borysthene ad Bogum 33 milliarium, a terra Zaporoviensium ad nigram silvam et Csehrin longe plurium milliarium spatiis clauduntur. Desertorum nomen acciperunt inde, quod cum ante saecula fuerint a Cosaccis culti et inhabitati, isti autem continuis Tartarorum excursionibus fatigarentur, vice versa nec Tartaris tutam mansionem praeberent, utriusque gentis conventione desolati et omni cultura privati relicti fuerunt, ne propter hujus vel illius gentis praetensum in eos jus incolae tot calamitatibus et periculis expositi esse cogerentur. Postquam a Borysthene duobus milliaribus, intra quae colles et valles modicae videntur, recessum fuit, campi latissime patentes sese obtutitus obtulerunt, quaqua versus colliculis ordine justo interstincti, per incolas nitrum inquirentes, egesti, sunt que nonnuli horum colliculorum aliis multo altiores propu-

gnarulorum vetustorum rudera repraesentantes, quibus Zaporovienses moderni utuntur pro speculis, ex quibus viatores accurate observare et incautos invadere, postea vero nacta praeda, ad piscinas aut potius stagna, campos hos, ubi aliqantum convexi sunt, irrigantia sese recipere solent. Mos tamen ipsis est relicta angustiore metropoli sua SzéCs dicta, relictisque peninsulis suis, quarum multas itidem Borysthenes efficit, hiberno tempore habitare ad piscinas istas, ferarum capiendarum causa, quas investigant prodeuntes ferarum instar ex cavernis suis, circa aquas sub terra factis. Ipsimet vidimus hinnulos duos celerrimo cursu equos Svecorum diu defatigantes, tandem tamen confectos. Audivimus, hic esse copiam leporum, caprearum, bubalorum, quin etiam onagrorum, vulpium aliariumque ferarum, quibus non immerito annumeraveris venatores Zaporovienses ipsis feris feriores. Sacerdos ipsorum Szecsinensis contracta mecum in his ipsis campis notitia ebuccinavit ipsorum religiositatem, quod nimirum plurimi nocte dieque cultui divino vacent, nimiis jejuniis vires suas supra omnes alios Cosaccos et Russos alterant, magna frequentia sacris quotodianis intersint, uxoribus omnes ad unum careant, filios extra fines patriae suae susceptos militaribus studiis et disciplinis ad haec inediae calori et frigori, temperantiaeque et castitati adsvefaciant, a teneris eorum unguiculis adeoque hinc fieri, ut licet vesaniente frigore membra multorum nonnunquam obrigescant, invicto tamen animo cuncta patiantur, nec de rigore conquerantur, praeterea Turcis, Polonis, Moscovitis accepto justo stipendio quoties opus est, militent terra marique, ipsique Constantinopoli aliquoties incursionibus suis metum panicum et ingentia damna cladibus juncta incusserint. Quod vero pyraticam et latrocinia exerceant, in laudibus, non in vituperiis posuit, caecus sibique placens sacerdos. Probabile est, hos Zaporovienses habere nonnulla ab Amazonibus, quas inauditae fortitudinis et audaciae desperatae mulieres, gloriam virorum aequantes imo superantes Scythiam Borystheni vicinam coluisse tradunt. Sed plura de his omnibus dicta sunt superius, redeat itaque narratio ad iter nostrum.

Appropinquantibus fluvio Bogo, a quo incolae dicuntur Cosacci Boguminenses, visa est acrem totum obnubilans corporaque nostra impetens pestis gravissima locustarum, e segetibus et graminibus fere nihil superfluum relinquens, et praeter multorum opinionem, Moscovitarum nobis imminentium, adventum praenuncians, quae postea ultra et trans Bogum progressa pari rabie in sata et prata grassabatur. Rege Carolo ripas editiores Bogi occupante et per speculatores viarum locorumque horum gnaros, adventum hostium ab ipso adventus sui

tempore, qui in 15. Julii acciderat, diligentius explorante, supervenit a Bassa Benderiensi rediens Poniatowsky et de concesso transitu regem perplexum reddidit certiorem. Eopse die 16 Julii supervenerunt Turcae Constantinopolitano vino regem donantes, paneque bis cocto super tapetem speciosum deposito, ita Bassa sex agis cinctus regem in carpento decumbentem alloquebatur: Rex, inquit, magne, postquam invictissimus Caesar noster cladem tui exercitus Pultaviensem cognovisset, intimo corde indoluit, quod tu, qui hactenus fuisti victoriosissimus et fama nominis tui Orientem quoque nostrum implevisti, hoc inopinato casu cedere victori debueris. Caeterum, o rex, non te perturbet hoc tuum infortunium, memento potius, te quoque esse hominem vicissitudinibus humanis subjectum. Et nos saepe similem fortunam subire debuimus, semper tamen vires recuperavimus. Tu, cum sis tantus rex, militiam semper habebis. Noster autem Caesar omnem suam potentiam tibi sancte pollicetur. Haec turcico sermone prolata Klingstern regi interpraetabatur, ipsiusque nomine Caesari ejusque interpreti Bassae pro condolentia et oblata assistentia debitas egit gratias, reciproca officia promittens. Rex, quia videbat apud Bassam horologium artificiosum in 24 horas distinctum, ostendi illud sibi petit. Omnemque dolorem pedis et cladis suae hilari suo vultu dissimulans, collaudato eo Bassam 2000 imperialibus et singulos agas 500 itidem imperialibus donatos a conspectu suo dimisit. Cantarum vero vini per supremum aulae suae magistrum auferri jussit, qui me adstantem currui invitavit et bono poculo vini exhilaravit! Advehitur interea panis bis coctus cum peponibus, uvis passis aliisque terrae frúctibus et eduliis, ad quem cum Sveci confluerent et ego accurri. Et quia d. Teben promiserat, me inter primos futurum, qui habituri erunt accessum ad panem, officiales Svecici Turcis in auxilium, ne per irruentes famelicos Scecos aquis mergerentur, dati, mihi accurrenti accessum confestim fecerunt porrectoque uno solido imperiali sex frustra bis cocti panis, quorum singula unam libram pondere suo aequabant, ex manu Turcica accepi, Svecorum vero multi septiduana fame pressi pro aureis nummis et solidis thaleris limbo Turcico ultro injectis vix duo vel tria frustra panis obtinebant, anteferentes hanc auri et argenti jacturam ex saciandis stomachis suis latrantibus. Extrahitur ita dies 17. Julii.

Sequente die 18 Julii rex de adventante copioso hoste certior factus, dari jubet sub vesperam demum signum transitus accelerandi. Ego, qui iam de transitu hoc certus redditus eram periculo nupero commonefactus et de officialium Svecorum promptitudine desperans, regem adii breviter coram S.

M. ennarrans, in quanto vitae periculo fuerim, trajicere volens Borysthenem humillimeque rogans, ut S. S. M. demandare dignaretur, locum mihi dari inter milites suos flumen trajecturos. Promptissimo vultu se demandaturam id ipsum respondit advocatoque altiore sua voce d. aulae magistro Theeben dicto, stricte demandavit inter primos mihi esse locum assignandum. Gratiis actis abscessi ad d. Theeben, qui ad me conversus, magnam hanc esse S. M. gratiam erga me dixit. Laeti ergo properamus ex colle, in quo prope regium currum sub dio quieveramus absque ullo umbraculo in tertium usque diem. Nondum enim conspicere erat arbores vel ligna quaedam praeter modica in usum culinae regiae undecunque adportata. Neque conspicere poteramus toto nostro per campos desertos itinere arbores, praeterquam in duobus locis tres vel quatuor salices ad loca aquosa, de quibus supra dictum fuit sitas. Iter hac facientes coguntur ligna circumvehere aut ex arefactis arundinibus ad aquas saepe commemoratos copiose crescentibus ignem excitare, aquae coquendae necessariam. Ad aquas fluminis Bogi descendentibus occurrunt, qui bonum vinum pretio exiguo dari nunciabant. Refecti eodem ad societatem absque mora permittimur ingredi limbum, a 15 personis directum et 30 vel 40 milites nostros capientem, eoque minimum integra hora vehimur, donec ad ripam adversam deferimur. Profunda existente et suboscura nocte consilium inivimus de conscendendo colle, ne circa aquas aliquod infortunium somno obruti perpetiamur. Itaque manibus et pedibus in auxilium advocatis tandem pertingimus ad juga collis et quieti nos tradimus. Summo mane prospectantes ex nostro colle in castra Svecica et militiam locum trajectus occupantem, nihil praeter nigredinem aliquam distincte poteramus acie oculorum nostrorum cognoscere, in tanta fluminis latitudine.

Ortum suum trahit fluvius Bogus in vicina Podolia, quam etiam aliqua parte interfluit, sed torrentibus aliisque plurimis rivis incurrentibus planitiem regionis crebro distinguentibus adeo augetur, ut si alibi tantus, quantus in hoc maritimo aditu fuit, esse deprehenditur, Borysthenem Danubiumque latitudine sua longe superare censendus sit, extremitati vero Borysthenis immixtus in mare nigrum evadit. Nos destituti equos, quorum unum mutuo datum restitueramus, alterum vero nuper pro me comparatum fidelibus amici probati Burgermeistri manibus comiseramus, iter pedibus ingredimur, modicumque progressi a Turcico quodam equite redire jubemur, dum vero nollemus, iile autem sagittas corriperet et vim minaretur, ubi cognovisset ex nobis, regem quoque superasse aquas, dimisit nos quidem, sed cum interminatione gravi,

quod si rem aliter habere cognoverit. Portantes sarcinas nostras conspeximus non procul hinc stare currum, divenditis victualibus a portu nostro in oppidum Otsakov revehendum, dumque ex Janitsaro intellexissemus tribus milliaribus a portu distare oppidum istud, dato pro quavis persona uno solido imperiali praecipiti cursu deferimur ad locum destinatum. Loqui cum homine non poteramus, qui tamen viso uno solido germanico floreno, quot similes dare debeant nostrum tres, numero digitorum inito ostendit, et a verbo suo semel prolato nequidquam remisit. Appropinquantibus oppido venerandus adspectu Bassa oppidanus aliquot militibus praestantioribus concomitantibus occurrit, inclinatoque capite suo tiara rubra, candidissimo linteo obvelata cooperto et manu dextra cordi apposita, postea vero iter in oppidum ostendente detractione pileorum nostrorum ipsum salutantes resalutavit. Similes gestus pridie regem salutans adhibuerat, inclinato puta capite et aliquoties dextera cordis regioni decenter applicata. Venientes Ocsakoviam deducimur in domum, in qua cibus et potus erat venalis prompteque excepti, jubemus hospitem officiosum aliquid edulii afferre. Adfert ille confestim bubulam bene coctam aliosque cibos et vinum Moldavicum, nec non bellaria. Cibo et potu utroque bene sapideque refecti inquirimus currum et equos. Equus tamen Burgermeistro concreditus, cum aquas tranare non posset nec vendi, ingruente a Moscovitis periculo interiisse fertur, pro quo licet ducatos quinque secundum obligationem suam dare vellet laudatus Burgermeister, accipere tamen nolebam equo ipsius per campos desertos usque ad defatigationem et destructionem usus, duos tamen aureos pro ephippio datos accepi. Currum recentem rhedae veredariorum assimilem, ferro tamen non obductum, florenis 6 Rhenensibus acquisivimus et unam ingentis magnitudinis equam Tartaricam uno pari pistoletarum mihi in Cosacia degenti per d. Carlovitz Hungarum oblatarum et 10 thaleris aestimatarum, quibus addere debuimus florenos 6 Rhenenses. Habito curru, securius agere incepimus, scamnaque occupantes somno nos tradidimus, nec per hospitem nostrum exturbari nos patiebamur, qui tamen si voluisset fortunis nostris et vita nos privare, vel certe ergastulo domus includere et clam ad naves vicinas deducere vendereque Constantinopolitanis potuisset, prout alii nostris incautis Cosaccis fecisse ferebantur, quorum relatione nos admoniti relicto Turcico hospitio ad Valachum quondam transivimus. Hic atrio domus suae tapetibus strato nos excepit, quaesitusque, cujus esset professionis, signo longioris crucis frontem pectusque suum feriens ostendit. Ceterum Valachicum hoc genus hominum linguam habet cum Valachis, religionem cum

Russis et Graecis, mores vero cum ethnicis communem. Dicunt se esse christianos, sed notitia christianismi sui plane destituuntur contenti scientia mercaturae, quam terra marique perfide exercent. Habebant in Ocsakov potum Nardenky dictum, quem equidem vino avidius hausi, vinum enim erat rufum caementosum, iste vero potus erat ex modico vino aquis diluto et aliquo electuario admixto factus et modice alvum solvens. Ego ignorans hanc mixturam, frequentius illum hausi et postea in dysenteriam sive ventris profluvium, quod nimius aestus et bellariorum usus licet moderatus adeo augebat, ut in sextam usque septimanam id est, toto hinc in Hungariam usque itinere me afflixerit. Ita dum famelicus vario cibo potuque vires restauraturum me existimavi, praecordiaque cum aliquo oblectamento in aestu intolerabili refrigerare volui, sanitati meae quantocunque supererat, tetendi insidias et alvum aegerrime sistere postea potui. Utinam vero ab hoc potu Turcico, a peponibusque delicatissimis mox ab initio abstinuissem, et frequentius bilem excitandi non data fuisset occasio.

Sequente die 21 Julii, in quem dominica 8 Trinitatis inciderat, ex oppido ad castra, quae rex Carolus uno hinc lapide, in littore maris posuerat, properavimus et in primo accessu inaudivimus, regem Carolum, qui hactenus permiserat se custodi saluti suae Skragio, medicinae doctori, jam secreta aestimatione vim morbi ex nupera ad Pultavam inevitabili equitatione auctam et in paroxysmum febrilem desinentem pensando ad mortem se praeparabat, sumpto sacrae coenae sacramento, in salutem animae et solatium conscientiae suae. Et certe praeter aegritudinem corporis urgere poterat regium animum memoria cladis Pultaviensis nec non anceps fides Turcarum et mercede venalis proditio, Bassa enim Ocsakoviensis regis Caroli donis et omni honore cultus, per hostem Carolinas a latere solicitantem terminis corruptus fuisse perhibebatur, ne trajectum Svecis in tempore concederet, qui propterea in tertiam usque vesperam limbum exspectantes, cum non possent omnes unius noctis et dimidiae dieculae spatio Bogum trajicere, die quarto sui ad trajectum adventus, id est 19 Julii a supervenientibus Moscicis copiis obterrebantur, pars mortis victima, pars hostium praeda facti. Quingenti circiter hic periisse dicuntur, inter quos Cosaci optime scientes nullam sibi veniam datum iri omni arte obsistebant et usque ad internecionem sese defendebant. Perfidum Bassam Ocsakoviensem poena sequebatur pede non claudo, nam Benderiensis Bassa, Szereskir dictus, deprehensa et Constantinopolim perscripta haec perfidia, perfidum illum Bassam cum 5 Agis complicibus strangulari fecit. Dolorem utriusque cladis rex Carolus

animo versans, audivit de morte charissimae sororis suae, ducis Holsteinensis in conflictu Polonico occisi viduae, cujus fatis indoluit ut dixerit, plus doloris ad se redundare ex morte sororis suae quam ex nupera exercitus sui strage, eo quod illius iactura sit irreparabilis, hujus autem jactura ope Dei possit reparari. Hac sua clade Sveci et Cosaci fluvium Limon, qui una cum socio suo Vieper prope trajectum in Bogum labitur, reddiderunt celebriorem. Nos habito iam curru (quem duplo plure pecunia mox vendere potuissemus in maximo lignorum, quae huc beneficio maris advehi solent, defectu) vasculis etiam vini causticique nec non pane et caseo instructi equae nostrae prima nocte in castris exacta, passi fuimus jacturam. Dum tamen continuatis inde a Borysthene, per vices vigiliis nocturnis dominus Pohorsky a media nocte vigilem agens obdormiret, primo diluculo equa illa per Cosaccos vel Tataros tota nocte discursitantes abducebatur, nec amplius reperiri poterat. Omnes intendimus curas, ne signum tuba dari solitum nos ad iter imparatos et equo privatos deprehenderet.

Demum 25 Julii orto sole processimus versus Ocsakoviam turba mercatorum et sarcinis iam graviores. Sita est Ocsakovia ad mare nigrum, et alio nomine Dziar dicitur habetque a septentrione arcem aggere obfirmatam turribus superbientibus cinctam, eopse vero tempestate novo vallo ex lateribus crudis facto fortificatam. Aquis ex mari ductis vallum habet repletum, quo incolae alvos exoneraturi commeant, destituti locis aliis, huic necessitati deservituris. Oppidum incolunt Valachi, Tartari, Graeci et Turcae potissimum, varias merces, praesertim vero zingiber, piper, ficus, uvas passas delicatas, castanea, avellanas exquisitas, tabacam et linteamina turcica venundantes. Vidimus ibi Turcos, farinam subigentes, panem coquentes et operas alias economicas peragentes. Pileos habent rubros interposito gossipio solidiores, quos candidissima fascia fere ad ipsam summitatem circumibat. Primores gestant tunicas ad talos usque pertingentes et caligas sesquipedales, supra quas zonis cincti acinaces suspendunt. Janizari vero curtas vestes gestant aliqui integras manus usque ad brachia, alii usque ad cubitos habent denudatas ut et pedes ad genua usque nudos, equitando cothurnos, spaciando sandalia aut calicolos obstragula et solea instructos et quoties allubescit, pedibus nullo negotio excutiendos adhibentes. Conspeximus etiam quosdam toto corpore nudatos et saltem pudenda subligari velantes, ast istos et illos Aethiopibus assimiles. Rex Carolus oppidum praetergressus versus Bender iter suscepit, septimisque castris in territorium Benderiense pertigit, nempe 31 Julii, emensis 40 milliaribus. Iter hoc per ipsissima deserta insti-

tuebatur, in quibus occurrebat primum sinus maris, late effusus nec tamen profundus, eoque superato mare adeundum erat, planitiem inundans salsumque adeo, ut nec homines nec jumenta salsedinem ejus lingua continere nequiverint, praeterea fluctibus hic destitutum et placidissimum, cujus extremitatem ultra milliare debuimus tenere! Viginti vel 30 passibus ab eo recedentes foveas faciebant, in quibus dulcis aqua reperiebatur. Fundus autem maris prope littora erat arenae in unum corpus concretae similis. Innumeri currus exercitum regis sequebantur, alii vino, quod ipsis cserep dicitur, alii nardenkis, alii pomis, pyris, peponibus, alii caustico aliisque rebus onerati, quos positis castris Turcae, postea vero Tartari, desertorum istorum incolae, circumvectabant ingenti cum strepitu; alius enim clamabat: cserep, cserep, cserep, alius: horilka dobro, horilka dobro id est causticum bonum, alius lac venditurus vocem attolebat reboantem: moloko, moloko, moloko; alius nardenky dóbro, dóbro et sic in caeteris. Vias etiam, quas ingressuri eramus, ab utraque parte cingebant et aures praetereuntium clamore vario obruebant. Adducebant etiam generosissimos Tartaricos equos, quorum aliquos 100 aureis licitabantur, alios minore pretio vendebant et plura pollicenti assignabant. Fontes hic erant rarissimi. Uno saltem loco in scaturiginem aquae vivae incidimus, altero autem loco sub exiguo colle ex profundiore puteo haustam divendi videbamus. Prope Ocsakoviam transiveramus per unum pagum, alterum sub colle quodam ad piscinam, ex domibus sub terra formatis, constantem deprehendimus, tertium Zaomrza, paulo ulterius nempe prope Benderinum vidimus, satellitibus regiis assignatum et nemore intra 70 milliaria, nunc primum cum laetitia conspecto, instructum. Gens tamen Tartarica, adhucdum plaustra pro domibus habet, et greges pecudum equorumque et boum in vastissimis suis campis prope aquosa loca tamdiu pascit, donec gramina depascantur vel aqua destituentur, deinde ad alia loca aquosa unacum pecudibus et pecoribus suis transit. Mentione Tartarorum facta succinctam hic dabo historiam.

Tartari gens Scythica egressi sedibus suis Armeniam occuparunt, Asiam populati sunt, superatis Riphaeis montibus Sarmatiam vastarunt, Getarum et Dacorum fines attigerunt, Indiam sibi subjecerunt rege interfecto, a Soldano evocati, christianos bello sacro occupatos fere deleverunt. Hierosolimamque receperunt, sub rege Bela IV. Hungariam triennio tenuerunt, cum inennarrabilibus damnis incolarum. Aliquibus creduntur esse Mangali, ab aliis Nomades dicuntur, Roxanorum soboles. Hieme ad Moessim prae frigore descendunt, aestate per campos mediterraneos divagantur, ferunt tentoria

pilo contexta, in curribus vitam degunt, pecora secum ducunt, unde victum habeant, cum lacte etiam equino caseoque simili et carne similiter equina quoque vescantur. Incolunt Tartariam majorem et hanc minorem seu Precopensem. Illius dominus est magnus Mogul, dominus ditissimus auri pecorumque. Istam tenet Ham, Crimam inhabitans et Moscovitarum juratus hostis, quos subinde invadit via, quae dicitur Moravsky slak. Iste Hamus affectabat colligationem cum armis Svecico-Cosacicis, ubi supra relatum est. Habet Tartaria Crimensis homines infausto adspectu, majori ex parte statura brevi, prominentibus crassisque oculis, naso simo et facie lata, capite ad equinae soleae speciem raso, praeter verticem. A pueritia equitare discunt pedibusque raso gradiuntur, etiam bobus insident uti equis, currus habent pellibus opertos usque pro domibus utuntur aut tarde aut velocissime progrediuntur, ad montes aestivant, hibernant vero ad campos aquosos. Pueros docent sagittis scopum attingere, alias donec hunc tetigerint, summere cibum non permittunt. Greges quidem pecorum et pecudum nutriunt, at ex his nisi in castris aut dira necessitate compulsi, nullum vivum aut sanum praeparant ad esum, sed mortuum vel moriturum, aut mutilatum. Patinas et ollas purgant nunquam, sordes vero et spurcitum appetunt potius, quam abominantur. Equos habent generosos, non adeo altos, at oblongos et velocissimos. Uxores antequam pariant, nec pro uxoribus agnoscuntur a maritis nec a parentibus dotantur. Mulieres illorum sunt deformissimae, Zingaricis similes. Capita sua velant istae alto rotundo pileo, superne latiore in canistri speciem. Nobiliores illarum pileos suos non tela simpliciore, sed subtili obvelant et lapillis preciosioribus pavorumque oculis exornant. Praeter Crimenses Tartaros dantur Circassi, item Cseremissi, item Calmucci, de quibus d. generalis major Mayerfeld, cum quo peregrinabar Benderino in Hungariam, referebat, quod cum esset apud Cz. M. viderit 2000 ipsorum ex suis terris tunc plane venientium, quorum unam eandemque fuisse faciem, adeo ut vix ab invicem dignosci potuerint. Unius Dei fidem ipsos habere, sed simulachra ex variis materiis efformata et curribus praefixa, quin solem, lunam, stellas et varia animantia elementaque adorare, iisque ante prandium cibi et potus primitias libare, circa ortum solis convenire in unum sedendoque bihorium fere continuare in terra et formatis in gutture rabidis verbis cultum Dei sui peragere. cantando mugitum taurorum, vel luporum ululatum exprimere et tantam barbariem spirare, ut Cz. M. ipsorum auxiliis contra Svecos aliosque christianos uti noluerit. Quantam Calmucci tales ediderint ante paucos annos immanitatem et feritatem

Lesnae Polonorum, absque lacrimis legi non potuit. Infantes coxerunt, devorarunt, caedibus virorum vario genere mortis affectorum exultarunt, constuprationibus virginum et matronarum, nec non inauditis contrucidationibus constupratarum exsatiari non potuerunt. Quos equidem vidi Calmuccos, erant etiam sibi assimiles, staturae parvae, crassi et facie leta, nasoque et oculis parvis. Una matre oriundos putasses. Tartari autem, quorum terras adiimus, ad genua longo utuntur habitu eoque fusco et crasso, quo tamen nec brachia nec pectus, nec latera teguntur, cum alligatus sit collo, et hinc inde jactitur inter equitandum. Vel nudis pedibus, vel corio aliquantum obvelatis, utuntur. Arcum et sagittas portant, pugnas declinare feruntur, astuque magis quam viribus pugnare, audacia tamen damnabili sunt praediti. Mulieres aliquot conspeximus, lac equinum et butyrum fluidum caseumque molem insipidum vendentes. Nihil inter hos Tartaros tam frequenter audiebatur, quam consveta maledictionis formula: hana sana siti, nec non verbum: hajde, item hajdide, quo utebantur sive aliquem ad se vocarent, sive a se recedere juberent, sive equum conscendere vel abducere, aut etiam currere praeciperent. Dum terras horum barbarorum transiremus, non amplius ordine militum Svecicorum servato, sed Tartarorum more processimus, acciderat itaque, ut rex Carolus aliam, dux vero Mazeppa aliam viam inirent, et rex cum suis ducem sequente demum die assequeretur, nos autem duci regem praecedenti adhaerentes, pari velocitate non progrederemur, nec dignoscere potuerimus, quam teneret viam, ecce vero obvium habemus Tartarum equitantem, qui ultro nos monebat, versus sinistram ut abiremus, eo quod ibi essent copiosae aquae, ad quas Mazeppa cum Cosaccis stationem figere deberet. Missa via trita conjicimus nos in campos herbosos et emenso dimidio milliari pervenimus ad exiguam paludem, dumque nec Svecos, nec Cosaccos subsequi, e contrario Tartaros aliquot confluere videramus, absque ulteriore mora redibamus ad Cosaccos versus dextram et quidem nulla habita via nec stationis notitia et sole jam occiduo. Unus marquetanus cum uxore sua et duobus famulis incepit secure et audacter mercari Tartarorum illorum ex diversis locis confluentium equos, iisque auream et argenteam monetam ostendere. Num vero salvus inde evaserit, explorare postea non potuimus, visus certe nobis fuit nunquam amplius, quem multis obtestationibus inde et a proposito mercandi equos abducere non poteramus. Rex Carolus ex pago Zaomrza demum Benderino apropinquavit 3 Augusti exceptusque est per Bassam et ejus splendidum comitatum, atque cum exoneratione 30 tormentorum mediocrium, nec tamen oppidum intravit, sed nec trans fluvium Dniester progressus

fuit. Unico quadrante milliaris ab oppido remota castra habuit in ripis Dniestri. Non solum autem pagum illum, sed et ripas has Turcae et Tartari curribus suis oneratis in speciem platearum distinxerant, et non adspernandum monopolium ex adventu Svecorum erexerant. Regiae M. Sveciae datum est per Bassam Benderensem splendidum tentorium, quod circumstabant complura alia, partim Turcicorum officialium, partim mercatorum. Reliqui milites advenae in curribus, gramine huc undique convecto, sibi praeparabant domicilia contra aëris injuriam, ab omni tamen solari aestu constanter inde ab initio Junii terras et incolas terrarum harum adurente non poterant se reddere eximios. Isto incomodo coactus dum viderem aliquos praesertim aegros Svecos accepta commendatione a cancellaria regia, admitti in oppidum et ego dysenteriam diuturnam commodius in oppido posse curare existimans, impetravi ad officiales Benderenses, qui trajectui praeerant, litteras ex cancellaria regia et productis iis, deposito tamen prius uno thalero confestim obtinui transitum per Dniestrum et gratuitum in oppido hospitium apud quendam Judaeum, ad quem deducebar jussu officialium Turcicorum trajectui praefectorum, postquam sub dio haesissem integra septimana et quavis nocte observassem Turcicorum vigilum cantum, instrumentis quibusdam militaribus utraque manu allisis et sonum excitantibus adjunctum et ultra quadrnatem horae protractum. Aderat in oppido medicus quidam ex christiano factus Musulmannus, qui volebat dysenteriam meam curare missa per filium suum pixide, tertiam partem sextarii adaequante, cui ingesserat electuarium, cujus tres partes constabant ex puro melle, quarta ex .... aliisque speciebus, quae gustu dignosci non poterant et confestim sibi remitti tres imperiales volebat. Mirabar hominis impudentiam et in adventum ipsius solutionem distuli, qui tamen amplius non comparuit. Narrabant delatum fuisse apud Bassam ob nimiam vilissimorum medicamentorum taxam, et ideo carceri inclusum. Interea temporis rex Carolus transmissis copiis suis per fluvium Dniester in ipsius suburbii aditu castra fixit et $\frac{6}{16}$ $\frac{\text{styli Svecici}}{\text{styli nostri}}$ diem poenitentialem celebravit, audiens in tentorio suo praedicantem ex Sirac 51. capite reverendum virum Michaelem Enemann, regii satellicii concionatorem. Iste explicato textu ad applicationem progressus ostendit laudandum esse Deum, quod regem cum residuo exercitu servaverit in nupero conflictu Pultaviensi, deinde investigavit causas immissae stragis et relinquens politicis et militaribus viris politicas et militares protulit pro captu suo, has subsequentes: 1. Svecorum in Saxonia, Lutheranorum apud Lutheranos ex adventu Svecorum laetabundos, vitam dissolutam et insolentiam

tantam, quanta nec in Turcas Tartarosque cadere potest. 2. Svecorum arrogantiam, quod cum Czaro ad omnia postulata parato, pacem inire noluerint, facientes eam cum Augusto rege, quin potius peracta una dethronisatione aliam meditati fuerint. 3. Svecorum in Polonia sibi adhaerente crudelitatem, quae tanta fuerit, ut multi dum in inquisitione aliquid opum suarum alibi absconditarum existimarentur revelaturi, nec tamen revelarent forte ideo, quod nihil amplius possiderent, discrimen vitae vel sanitatis adire debuerint, ex inflictis vulneribus nec non capitum contorsione usque ad oculorum ex naturali sede propulsationem. 4. Svecorum nimiam praesumptionem, quod sine confoederatis Polonis et Lithvanis pugnare maluerint, ne qua victoriae gloriola ad alios redundaret, quorum acta omnia damnare solebant. 5. Svecorum in contemnendo hoste utut potentissimo inveteratam consvetudinem. 6. Svecorum in viribus suis nimiam fiduciam, quae Deo victoriarum datori multum detraxerit. 7. Peregrinorum quam plurimorum in viribus Svecicis nimiam confidentiam, gloriae divinae detrahentem. 8. Svecorum quorundam enormia peccata, in castris patrata, quae nullis edictis regiis cohiberi potuerint, inter quae fuerint blasphemiae, imprecationes, scortationes, incantationes, pacta cum diabolis ad congelationem corporum facta, etiamque aliquorum in agones mortis confessorum sodomia. 9. Studium nimium juvandi politicam Polonorum libertatem per dilatationem terminorum regni, sive restitutione Ukrainae quaesitam. 10. Praepostera cura restituendae Silesicis ecclesiasticae libertatis, quae ex transactione Osnabrugensi Svecis competierit, at hi obliti se ad eam reducendam divinitus excitatos et tot clarissimis victoriis donatos alium sibi scopum proposuerint, et ideo justo Dei judicio puniti sint. Subjecit deinde laudatus concionator alias causas Deo Omniscio et justo judici se relinquere, Svecos vero ad agnitionem peccatorum hortari, et ad vitae emendationem nec non ad fiduciam in Deum, qui visa populi Svecici poenitentia gratiam suam eidem declarare paratus erit. Finita sacra concione rex Carolus ex ministris adstantibus quaesivit, quomodo ipsis concio haec placuerit? tacentibus illis rex collaudavit concionatorem dicens, vera ipsum dixisse, nec secus facere potuisse, quin potius debuisse perstringere magnorum et parvorum peccata, instar prudentis lignatoris, qui cum sternit securi arborem quandam grandem, facit, ut inde non modo sarmenta obstantia praescindantur, sed etiam scobs assulaeque minores et majores in terram subjectam cadant, ita etiam concionatorem hunc, die hoc poenitentiali, debuisse non modo minorum, sed etiam majorum auditorum suorum peccata exagerare, recordari ipsos debere praemonitionis et praedictionis

suae regiae de tempore vindictae divinae, quae si quando exerceri debuerit, Deum quidem justum judicem in impios iram suam effusurum in medio tamen irae suae, pios et fideles suos, quicunque illi fuerint, mirabiliter conservaturum et ex praesentissimis periculis erepturum prouti jam fecerit. Haec fuisse fertur R. M. de concione poenitentiali επιχρισις. Fatendum est exercitum Svecicum, cum aliis aliarumque potentiarum exercitibus comparatum, si disciplinam militarem et vitam christianam spectes, chorum ducere potuisse, attamen diabolum tantam impietatem in tam pio exercitu seminasse, ut aliqui reperti fuerint gravissimorum et clamantium peccatorum rei, officialesque ipsorum contra expressa Dei verba et regis sui edicta ipsos inter se vivere permiserint atque ita iram Dei in totum exercitum provocarint; quid quaeso statuendum fuerit, de aliis aliorum principum militibus impune peccantibus et de peccatis suis gloriantibus? Hinc fit, ut audiatur illius principis exercitus leporino corde et semper fugiens, istius vero cladem magnam ab inermi vel impari hoste accepisse, hujus denique famem, sitim, frigus, aestum, jacturam praesidiorum et bonorum suorum pati debuisse.

Quod si tamen non poterat Jehovah ambulare in medio castrorum Israeliticorum, stercorum foetore pollutorum, sed ob turpitudinem verum avertebat se a populi sui castris, quae sancta haberi volebat teste Deut. 23, 12.—14, quanto minus ambulaverit in medio castrorum peccatis gravioribus contaminatorum?

Sed progrediendum est ad alia. Rege sacra haec devote peragente supervenit d. generalis major Majerfeld, attulitque a Cz. M. puncta pacis desideratae, supervenerunt etiam Cz. M. nuncii, interque illos Skurupazský, polkovnik Starodubensis, Mazeppae duci ad Svecos deficienti surrogatus. Iste fertur apud Mazeppam se excusasse, quod ducis titulum sibi per Cz. M. oblatum acceptaverit, seque Mazeppae duci suo fidelem futurum et Cosaccos rebelles adducturum, ubi occasio commoda se obtulerit, promisisse dicitur; R. M. Svecica vero respondisse fertur, se nunc esse victum; nolle se victum, sed victorem de pace tractare cum Czaro. Hac tempestate inibat rex Carolus numerum exercitus Svecico-Cosacici et stipendia dabat videns plurimos ad incitas redactos, aliquos etiam in locum secretariorum aliorumque ministrorum ad Pultavam amissorum surrogabat. Nos interdum spatiabamur in oppido Bender, contemplatique sumus arcem, templum Turcicum, domos mercatorum et mores incolarum. Situm est hoc oppidum in editiore ripa fluvii Dniester. Iste autem oritur in terra Halicensi ex ipsis montibus Carpathicis, defluit prope Kamie-

necium et Jampol, augeturque plurimis, etiam magnis amnibus Podoliae, profundissimus est et intra suas ripas altas ad Benderinum leniter fluit, nec latitudine sua jactum lapidis ex funda missi superat, tandem in mare nigrum ad urbem Akierman, alias Biollograd, aliquot ostiis effunditur. Arx turribus aedificiisque clara fluvio imminet ab ortu solis, ad occasum habet urbeculam nitidioribus domunculis, duabus portis probe munitis et muro instructam. In medio eius est templum turritum, cujus pergulas sacerdos circumiens, clamore incondito convocat ad sua sacra populum. Ingressuri templum in atrio ejus excutiunt pedibus suis calceamenta, nudipedes deinde in terra tapetibus strata consident, preces aliquas admurmurant, incurvant se frequentius, audiuntque praelectionem capitulorum Alcorani, cujus compendium nitidissime scriptum et magno pretio comparatum quaevis Turcica domus habere perhibetur et admiranda religiositate colitur. Sub arce datur balnearium muratum, quod habet longum apodyterium estque pavimento lapidibus quadratis rubris et canalibus, per quos aqua calida in capita corporaque balneantium placide effunditur, instructum. Dantur in apodyterio pileoli et subligaria, vestes autem ibi depositae sancte custodiuntur. Balneator smegmate et cilicio defricat corpora diligentissime. Semel bisve quavis hebdomade visitatur hoc balnearium a viris mulieribusque, munditiem corporis vehementer colentibus. Tonsores non modo capita Turcorum, sed etiam colla, pectus et laterum cavitates sub scapulis obradunt novaculis praeacutis, mystacibus tamen et barbis parcunt, cum harum gens Turcica sit observantissima. Quoties vesicam exonerant vel alvum levant, Musulmamni toties pudenda manusque suas abluunt, quo fine ad aquas se conferre solent naturae opera haec peracturi, sed nec impura attrectant, nisi postea laverint manus. In conversatione decorum observant, pauca loquuntur eaque praemeditate et cum gravitate. Feminae turcicae in publicum non prodeunt, aut si prodire debeant, velatis capitibus incedunt. Habent etiam hic scholam, in qua legere et scribere discit juventus. Missos vero faciam Turcos cum tota ipsorum externa sanitate et ad iter nostrum progrediar.

Dum in hospitio nostro respiramus, S. R. M. exmissura d. Mayerfeld in Sveciam per Hungariam vicinasque provincias, recordabatur mei, et perquirebat ex ministris, qualenam benevolentiae genus erga me declaraverint, dum in castris versarer? dumque illi responderent, nullo singulari genere benevolentiae me fuisse affectum propter injuriam temporum illorum, R. M. subjecit, non bene factum id esse, officiis enim majoribus me dignum esse, quem dicebat pium, doctum mo-

destum et potius patienter omnia adversa ferentem, quam cuipiam aliquam molestiam creantem. Hoc S. M. de me judicium ea ipsa hora mihi obvians d. Klingstern, camerae regiae assessor et ob notitiam linguae Turcicae tunc vel maxime regi gratus, totidem verbis mihi aperuit meque bono animo esse jussit.

Sequente die 19. Augusti d. Mayerfeld me inquiri curavit, et inventum ad se invitavit. Ubi accessissem virum, bene, inquit, venerit Dominatio Vestra, est mihi gratissimus hospes. Aderat hic etiam d. Klingstern et de instante itinere versus Hungariam uterque me informant, in crastinum paratum esse jubent monentque insalutato rege ne abscedam, fore tamen gratam S. M. valedictionem meam, d. autem Majerfeld subjecit, se jam locutum esse cum rege de me sibi associando moxque aditurum regem et mihi audientiam impetraturum. Surgimus a mensa et sequor d. Majerfeldium claudicando ob tumorem pedum, a quo nondum plene eram liberatus. Per horam loquente d. Mayerfeld cum rege apud d. Theebe, aulae R. praefectum, substiti, et de variis rebus sermones cum ipso miscui, variis benevolentiae significationibus cohonestatus, deinde exeunte a Rege d. Majerfeldio, advocor et introducor ad regem in tentorio turcico decumbentem, quem hunc fere in modum alloquebar:

Serenissime atque potentissime rex, domine, domine clementissime.

Constabit S. M. V. nunc plane annum integrum effluxisse, ex quo in castris S. M. V. versabar. Et quamvis intimi M. V. ministri monuerint me, ut ad Moscovitas confugerem, litteras salvi passus solicitaturus, id tamen facere nolui saltem ideo, ut ostenderem constantem meam et nationis Hungaricae erga M. V. observantiam et cultum humillimum. Quia vero hodie intellexi S. M. V. gratiosissimam hanc esse voluntatem, ut d. Mayerfeld concomiter usque in Hungariam, insalutata M. V. abscedere nolui. Gratias proinde ago humillimas M. V. pro gratiosissima resolutione instantiarum nostrarum, pro oblata occasione ista redeundi ad principales meos, nec non pro centenis thaleris nuper per d. comitem Piper mihi reditum in patriam paranti assignatis. Deus benignissimus dignetur hanc tantam R. M V. gratiam abundantissime compensare, sanitati pristinae V. M. restituere et ita felicem reddere, ut possit modernam calamitatem suam forti et heroico suo animo ferre, in gratiosa voluntate divina, quae omnia adversa ad bonum dirigere solet, acquiescere et firmiter statuere, quod calamitas haec post perpetuum victoriarum successum interjecta tanto

gloriosior erit explicandae virtutis heroicae occasio et maximos quosque a defatigata fortuna tanto magis illustrari, quanto magis vexantur, quod ut M. V. brevi experiatur, ego cum statu nostro evangelico devotis precibus optare non intermittam. Nunc M. V. gratiae divinae commendo iterum iterumque rogans, dignetur V. M. afflicti status nostri Evangelici gratiose recordari et si quid est, quod eidem demandari possit, gratiose demandare, certe ita est erga M. V. animatus, ut in partibus maximae felicitatis suae reputaturum sciam, V. M. quacunque occasione admota gratum animum declarare potuisse.

Respondit ad haec S. R. M., se gratias agere pro devotis votis meis et oblatis servitiis, nihil esse, quod amplius statui nostro evangelico significare possit, gratiam vero eidem polliceri suam. His auditis incepi instantiam meam pro d. Hermelini eliberatione admaturanda proponere voluique ad pedes S. M. me provolvere ob salutem illius. S. M. audita mentione instantiae perquisivit, pro quonam intercedam? et audita mentione Hermelini scire voluit, cur pro ipso supplicem? Respondi, me ideo pro viro intercedere, quod certo sciam, ipsum esse religiosum, inque asserenda religione evangelica zelosum, et non modo S. S. M. apprime necessarium, sed etiam nobis extraneis sincere addictum. Reposuit S. M.: Si vivit, si vivit, certo ipsum quam citissime liberabimus. Postquam gratias egissem pro hac quoque gratia, S. M. manibus suis subnixa corpus elevans a vultu suo etiamnum ad hilaritatem composito me dimisit.

Redii ad hospitium cum d. Pohorsky (qui nescio, qua de causa, in conspectum regium non prodierat ex ante camera) et quanta fieri potuit velocitate comparavimus necessaria itineri, insperateque nobis adducebatur per Judaeum Tartarica equa, currui nostro apprime utilis, quam datis 12 thaleris absque longa verborum ambage comparavimus. Circa medium noctis accessit d. Mayerfeldi secretarius Bardili dictus nunciansque a domino Theeben, aulae regiae magistro, plurimam salutem. ingessit manibus meis sacculum pecuniae ex mandato R. Mi itineri meo destinatae. Obstupui ad nuncium inexpectatae ren nec hominem in tenebris densis agnoscere potui, qui tameet audita gratiarum actione confestim abscessit. Ubi illuxissre dies D. Pohorsky circa currum et equos occupato narraet cepi providentiam Divinam, quae mihi dormienti nunc et antea saepius eam depraedicanti incredulius ipsique cum ratione suo philosophanti, omnino sese revelaverit, dumque ille somnia me recitare putaret, produxi sacculum solidis thaleris impletum, dedique contrectandum, quo viso obstupefactus quantum in se contineret hariolari ille cepit, ast revo-

cabatur ad debitam providentiae divinae considerationem et gratiarum actionem. Nec mora visis d. Majerfeldii servis iter agredientibus, in nomine Domini nos quoque cum infinitis gaudiis iter suscepimus in dulcem patriam, similes Judaeis ex Babylonica captivitate redeuntibus cum tanta laetitia, ut somniare laetitiam suam viderentur. Sibimet ipsi. Dies erat 20 Augusti, cujus diluculo abscessimus, et 22 Augusti pervenimus circa 4 pomeridianam in oppidum Jaszi, consumptis inter peregrinandum 25 horis et absolutis totidem milliaribus. Tanta erat festinatio domini generalis Majerfeldii. Duobus praeter propter milliaribus a Jaszi distantem fluvium navigabilem, Prut dictum, superare ope naviculae cogebamur. Oritur is ex montibus Carpathi e regione comitatus Marmarusiensis, pertransit terram Halicsiensem augeturque fluvio Czeremocz et Moldava, profunditate hastam superat intra ripas, labitur velociter et Moldoviam irrigat. Jaszi est oppidum situm inter colles, habet in vicino colle eximium et bene munitum claustrum, quod speciem arcis praesefert, ipsum vero oppidum est oblongum, domos exiguas ligneas continet, inter quas residentia Vajvodae apparet non multum ab aliis speciositate abludens. Moldaviae Vajvoda, incolis Hospodar dictus, nomen habet Mihály Voda Rakovitz, qui acceptis litteris Bassae Benderiensis misit d. Majerfeldo vasculum vini et res culinae deservientes ordinavitque duos capitaneos cum 24 militibus in comitivam et nunciavit non subesse amplius periculum aliquod, eo quod nuper Moldavicos montes a latronibus repurgaverit. Praeter has 26. personas datus erat nobis Benderini unus Turcicus capitaneus, aga dictus, securitatis causa, qui toto hoc itinere in pagis cibum, potum et recentes equos procurabat.

Die 23. movimus hinc et die 25 pervenimus in Szuczavam, circiter 15 milliarium distantem. In hoc toto itinere vidimus duos vel tres pagos, e contrario vastissima deserta lignis et lapidibus destituta. Civitates tamen et pagi Poloniae, Lithvaniae et Ukrainae sive Cosakiae fere omnes constant ex ligno et a paucis omnia aedificata loca facile concremari queunt, tantaque est terrarum harum omnium, qua lapides, inopia, ut unicum lapillum in ducatu Sveriensi aliquot aureis redimere non detur, etiamsi 20 vel 30 emensus fueris milliaria. Lateres coctos etiam rarissime conspeximus, ibidem in Moldavia tamen, quae montibus est proximior, non sine admiratione conspeximus pontes lapideos, quibus minimi quique fluvioli sternebantur ex Turcarum instituto. Ex Jaszi Szucsava distat 15 milliaribus, habet ab ortu arcem, quae quondam bene munita fuit, postquam vero Turcici juris tacta est, undique diru-

ebatur, gaudebat etiam templis forte 15 maximam partem desolatis et dirutis, nec non castello ex lapidibus aedificato. Reliquae domus fere omnes sunt ligneae, aut quae erant quondam lapidares, in ruderibus iacent. Nolunt tamen Turci habere in hac provincia arces aliquas metu rebellionis. Ipsius autem Vajvodae Moldavici misera est conditio, cum nullam diem habeat ab competitoribus securam, ex quibus, si quispiam fulgidae portae ottomanicae promittat aliquanto plus ultra constitutum tributum, impetrat Vajvodae titulum et jura, productisque coram antecessore suo litteris sibi a Porta fulgida datis, deturbat ipsum et omnia ipsius bona occupat. Ex Szucsava movimus in Kampolon et sequente die 26 Augusti illuc pervenimus. Est oppidum situm ad radices montium Moldavicorum, qui in Hungaria incipiunt, et extenduntur versus mare nigrum, at ibi non sunt aeque uti hic alti, nobis autem Moldaviae deserta transeuntibus a longe se praebuerunt conspiciendos et Carpathi nomen retinent. Quo propinquiores eramus Szucsaviae, eo frequentiores apparebant et quia sunt etiam in latum diffusi binis forte vicibus nobis erant adeundi; praebebantque nobis nocturna hospitia graminosa et quod mireris secura. Dantur etiam inter eos diversoria aliquot prope viam regiam in gratiam peregrinantibus aedificata, in quibus reperire fuit vinum, causticum, panem, caseum arborumque fructus. Kampolon autem multas domos affabre ex abietibus constructas continet, nec non mercatores Rutenos varias merces ex Polonia Transylvaniaque huc adportantes. Multum hactenus consultabat d. Majerfeld, num per Transylvaniam vel vero per montes Moldaviae iter suum promovere deberet, metuens tamen, ne per Caesarianos, qui Transilvaniam praesidiis suis tenebant, detineretur, donec Vienna acciperet liberam transeundi facultatem, elegit iter per montana. Eo ipso tempore venerat huc studiosus quidam Samuel Meiss, Transilvanus Hermanstadiensis ex academiis per Poloniam rediens in patriam autorque et svasor fuit, ne angustissimis et praeruptis viis, in Transilvaniam ducentibus, nos comitteremus, quae difficulter ab equitibus superari queant. Quamvis et per montes Moldaviae non amplius curribus progredi erat integrum, debebamusque nostros currus hic partim exiguo pretio vendere, partim abjicere. Pro nostro certe florenis 6 Rhenensibus comparato, non nisi ephippium unum idque ligneum et nudum, et quidem multis precibus vix impetrare potuimus. Postquam omnes 26 personae nobis in comitivam ordinatae nunc demum confluxissent et Aga ille Turcicus ex pascuis Kampolonensibus equos recentes adduci curasset, dimissis prioribus, ubicunque capi poterant, autoritate praetoria abductis, ingredimur iter

nostrum et longe pluribus vicibus fluvium Moldavam transire cogimur, quam pridie, inter Szucsavam et Kampolon existentes, ubi decies nobis transuendum se obtulerat. Et ne contra torrentem saepius nisi cogeremur, eligere debuimus semitas et calles per declivem collem magis a capris quam equis tritos. Mox ascendimus editum montem, ex quo oriebatur alius editior, cujus juga dum superaremus, equus meus alias robustissimus bis vel ter in gyrum sponte sua abiens procubuit prae nimia defatigatione. Data per horam quiete equis nostris, nitimur in editissimum collem et post occasum solis quiescimus sub ramis abietum, quos palliis et tapetibus contra vim impetuosissimarum pluviarum integro biduo durantium muniveramus, ast irrito conatu, omnia tamen vestimenta nostra diurnis et nocturnis pluviis istis madefiebant, defatigatosque equos longe magis gravabant. Primo diluculo montem aliis omnibus sublimiorem aggredimur, dumque putamus superato eo, nullum amplius superesse, ecce conspicimus alium priore magis arduum jamque regionem nubium nos putavimus tacturos. Propter continuas pluvias accedebant alia incommoda. Ubi elevatissimi erant colles nostri, metuebamus a latronibus, qui tamen multitudine viatorum credebantur fuisse deterriti et inter opacas silvas se abdidisse, postquam loco quodam a praecursoribus nostris comitibus videndos se exhibuissent. In his ellevatis collibus semita nostra erat impedita succisis arboribus altissimis, ut hostium incursum remorarentur, excavatae erant ultro citroque commeantium equorum pedibus foveae tunc aquis repletae, quas equi occupare tenebantur alibi ad genua usque iisdem immersi, quodsi vero foveas has, aequali distantia factas superabant aut circumire volebant, transilire cogebuntur arbores illas per transversum stratas erasasque vel ingrediebantur opaca virgulta, ubi vero nec fovea nec arbor prostrata aderat, adfuit certe saxum aliquod aegerime superandum. Comites nostri cum equitando non possent eniti, caudas equinas ad subsidium adhibentes trahebantur magis quam incedebant, nec tamen nisi cum vitae discrimine integrum erat, ab aliis longiore intervallo abesse. In his montium jugis obvios habuimus Kuruczones aliquot ad Hospodarum Moldaviae exmissos, qui nos de statu rerum patriarum informarunt. Ubi vero descendendum nobis erat in valles Marmarusienses, tanta erat declivitas, quantam vix tectum domus cujuspiam habet, ad quam facilius superandam divertendum erat dextrorsum vel sinistrorsum, dumque descendere ex equis in tanta festinatione non liceret, ego vero ex diuturniore dysenteria et itineris asperitate viribus enervatus, nisi ope externa, raro equum conscendere ipse possem, aliquo-

ties una cum ephipio meo Svecico postilena carente usque ad ipsum caput equinum deferebar, quamvis ephipium cingulo bene succinctum habuerim, adjuvabant me tamen aliquot viri, praenumeratis aliquot grossis incitati. Superatis his omnibus difficultatibus occurrebat nobis torrens in latum diffusus et satis profundus, quem postquam saepissime transivissemus, pertigimus in agrum Marmarusiensem, ubi vigilias militum Rakoczianorum deprehendimus, ex quibus eques unus adventum nostrum praenunciabat festinando in pagum Borsch, in quem ego cum Pohorskio et quatuor Valachis nostris praecursorem agere debebam. Hi sunt itaque Moldavici illi montes Poloniam et Transilvaniam separantes, quae perpetuis jugis editissimis et asperrimis clauditur, et qui ferme ab ipso nigro mari assurgunt ac variis flexibus curvati in Hungariam usque excurrunt, valles eorum frequentioribus torrentibus distinguentibus, qui non modo frigidiore liquore, sed etiam spatio aquarum inter editissimos colles (eosque arctis viis et virgulto densiore obsitis atque ideo, ubi transitus dantur aquarum, non facile sub obtutum cadentibus) labentium grandioresque lapides et arbores secum trahentium, sunt memorabiles. Juga montium horum usque adeo frigida esse perhibentur, ut vix duobus anni alicujus mensibus a nive libera, pastores ovium super se aestivare patiantur. Capras autem capreas, vel canes, Turcasque et Tartaros aut ad mortem infamem condemnatos optaverim potius quam christianos homines superandis iis destinari, quos ego nullo calamo nullaque lingua sufficienter exprimere possum. Deo vero meo gratias ago, quod ejus solius ope integro biduo superaverim et quidem ipso die nativitatis meae carnalis 28 Augusti, quo annum aetatis meae 46. claudebam, 47 vero inchoabam. Certe sicut dies nativitatis illius meae erat propter Tartaricam A. 1663. excursionem et comitatus Trenchiniensis igne ferroque vastationem, mihi in ipsa fuga nato, nimium periculosus et ferme fatalis, ita etiam dies iste fuit propter tot incomoda periculosus per omnemque vitam memorandus. In pago Borsch capitaneus loci assignavit nobis aliquot domos, in quibus praestolabamur d. vicecomitis, ad quem mox missus fuit d. Pohorsky, ulteriorem dispositionem. Subsequente die advolavit judex nobilium, afferens duas lagenas vini boni, cujus haustus cibis Hungaricis et aëri salubriori conjunctus me a disenteria mea plene liberum et eximium fecit, nimium admirante d. generali Majerfeld, quod acidioribus cibis item caseo in lacte decocto et burenda Ungarica vis morbi depulsa fuerit, quam ille secundum Benderiense promissum suum mensae suae dulci jusculo, sacharo et uvis passis instructae, me cum socio meo semper adhibens et ad dulciora

sumenda vel reluctantem cogens, contraria hac methodo depelli posse existimaverat.

Die 30. Augusti ex dispositione vicecomitis, tunc in sede judiciaria existentis et ideo absentiam suam excusantis, judex ille nobilium nobis erat in hodegum dimissis prioribus viae ductoribus, ex quibus Aga Benderiensis accepit in compensationem fatigiorum servitiorumque suorum fidelium 20 ducatos, par unum pistoletarum et unum anglicum horologium affabre factum, Morsa vero Moldavicus accepit ab eodem d. Majerfeldio 10 ducatos, Judaeus ob linguarum peritiam Benderiensem Agam concomitatus obtinuit 8 aureos numos, reliqui 24 viri acceperunt singuli per tres solidos thaleros adeoque acceperunt omnes circiter 300 Rhenenses florenos, praeter horologium quod minimum constabat 40 thaleris et pistoletas, quae 10 thaleris vix acquiri potuissent. Judex nobilium postquam nobis comitivam dedisset dimidio die accepit 2 aureos, substituit vero in locum suum unum ex juratis assessoribus inclyti comitatus Maramarossiensis, qui nos deduxit ad perillustrem d. vicecomitem in oppido Szigeth quinque milliaribus ex Borsch distante adventum d. Majerfeldii praestolantem. Tanta erant haec milliaria, ut quamvis diei 31. Augusti profundo diluculo moverimus, inque profundam noctem progressi fuerimus, tamen milliaria tria, concitatis equis absolvere non potuerimus et sequente demum die 1. Septembris circa nonam horam antemeridianam Szigethinum pervenimus. Honestissime ibidem excepti fuimus per d. vicecomitem Franciscum Darvai, et hunc diem ibi transegimus. Inciderat in eum dominica 14. Trinitatis, qua juventus reformatae religionis cantu et brevi voto d. Majerfeld prandentem cohonestavit ab eoque sex thaleros acceperat. Duos saltem versiculos, hungarico idiomate, ex psalterio Davidis desumptos grandiore et tardiore sono reformatis usitato produxerat, additis paucis verbis latinis, ad quae me interprete respondit d. Majerfeld.

Die 2. Septembris d. Vicecomes curru suo exceptum d. Majerfeld in curiam suam nobilitarem, quam in pago Varnag habet, deduxit, postquam fluvium Hungariae celebratissimum Tiszam, latine Tibiscum, ope navigii transmisissemus. In hoc pago excepti fuimus coena vicecomite dignissima, in cujus redhostimentum d. Majerfeld obtulit d. Darvaianae aureum annulum imagine sui regis Caroli signatum. Aderant hic aliquot Transilvanici exules, inter quos erat d. Joannes Arelt, Saxo Transilvanus, Bistriciensis civis, S. principis Transilvaniae d. Francisci Rakoczy consiliarius intimus. Salutaveramus etiam cum d. Majerfeldio d. comitem Michaelem Mikes de Zambolya, Siculum natione et generalem, notitiamque contraxi cum d.

comite Joanne Bethlen, qui est ex antiqua Bethlenorum stirpe oriundus ac aeque uti Arelt est vir gravis, doctus, et cujis aetatem senilem virtus exornat. Areltus adventu meo et relatione mirum in modum laetabatur utque amicitiam initam continuarem literis orabat.

Die 3. Septembris accepto commissario discessimus a d. vicecomite et pransi sumus in oppido Huszt, quod habet in editiore colle arcem oppido imminentem, estque una cum toto comitatu Maromarussiensi juris Transilvanici, principes tamen Transilvaniae hunc comitatum aliosque jure armorum ab Hungariae abulserant et ad hunc usque diem titulo gaudent partium Regni Hungariae domini. Historicis audit hic comitatus Marmatia Tibisco ortum praebens et fodinis salis gaudens, in quibus sal marmoris instar effoditur tanta quidem copia, quanta universae Scythia satis esse posset. Dicitur etiam in his fodinis sal concrescere in artificiosissimam formam amphorarum, patellarum, salinorum aliorumque vasorum utensilium. Hodie beneficio Tibisci defentur sal Maromarosiensis Tokainum et in terras Turcicam jurisdictionem agnoscentes, nec non devehitur in partes varias Hungariae, unde ferri potest judicium de annuis proventibus, ex his fodinis in Transilvanorum principum redundantibus. Hac ipsa tempestate Caesariani irruperant in oppidum Transilvaniae Nagy-Banya dictum, fodinis auri praestantissimi gaudens, abductoque loci judice et pastore reformatae religionis ad suos Bistriciam redierunt et, postquam aliquot millia ab oppidanis in redemptionem captivorum extorsissent, eosdem dimiserunt, nobis vero a Banya vix quattuor milliaribus remotis metum incusserunt.

Pervenimus autem die 3 Septembris in pagum quendam 2 milliaribus Husztino distantem et incolis ob quotidianas in militiam condescendentem expensas vacuum.

Die 4. Septembris in multam diem non expectavimus venimusque primum in Kiralyhazam, ubi arcem desolatam Nyálavár conspeximus, deinde venimus in oppidum Nagy Szulős, cujus incolae existimantes nos esse Transiluaniam tenentes Caesarianos milites sarcinas suas colligebant, et in vicinas silvas fugam moliebantur. Sumsimus hic prandium cum notario comitatensi et a vidua quadam Priniana missis duabus lagenis generosi vini nec non dulcissimis uvis, item moris et persicis, quales nondum viderat noster d. Majerfeld, reficiebamur. Sunt in hoc oppido castella eximia magnificorum dominorum Prinyi, posterorum Petri illius Prinyi, qui primus erat Evangelicorum in Hungaria patronus et auctoritate sua palatinali rem Evangelicam in suis ditionibus, quas habebat amplissimas, amplissime promovebat, sub prima initia reforma-

tionis Lutheranae. Vidimus jam in agro Nagy-Szőllőssiensi vineas multas, quibus tamen frigus exactae hiemis adeo noxium erat, ut multae arbores exaruerint et in multis locis vel nulla vel paucae uvae nasci potuerint. Pervenimus circa occasum solis in pagum quendam sub colle situm exactaque nocte in diluculo diei 5 Septembris ego cum d. Pohorsky et secretario Majerfeldiano Bardilli dicto praemissi fuimus Munkaczinum ad principem impetraturi a S. Serenitate literas salvi passus.

Hely-, név- és tárgymutató.

I. Gyulaffi Lestár müvéhez.

II. Lipóczi Keczer Ambrus naplójához.

III. Krman Dániel oroszországi útjához.

TARTALOM.

Budapest, 189[illegible]. Az Athenaeum r. társ. könyvnyomdája.

